

ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

2

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

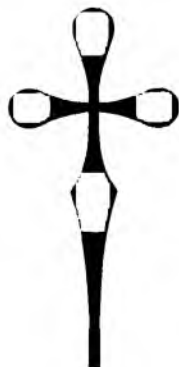
ΛΟΓΟΙ Ζ.-ΙΑ.

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΙΓΝΑΤΙΟ ΣΑΚΑΛΗ
ΦΙΛΟΛΟΓΟ

2

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1999

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

2

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Μενελάου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 00 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 031/283 880. Οικίας 031/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στὸν παρόντα τόμο συνεχίζεται ἡ ἔκδοσις τῶν ἐπομένων πέντε Λόγων τοῦ ἔργου τοῦ ἁγίου πατρὸς Κυρίλλου *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως*, τὸ ὁποῖο θὰ ὀλοκληρωθεῖ στὸν ἐπόμενο τόμο, στὸν ὁποῖο θὰ ἐκδοθοῦν οἱ ὑπόλοιποι Λόγοι IB' - IZ'.

Τὰ ἐπὶ μέρους θέματα ποὺ ἀναλύονται ἀπὸ τὸν ἅγιο πατέρα στοὺς πέντε αὐτοὺς Λόγους εἶναι: Ὁ ἕβδομος Λόγος ὡς θέμα ἔχει τὴν Ἐνάγκα πρὸς τοὺς ἀδελφούς. Μὲ τὸ ἴδιο θέμα ἀσχολεῖται καὶ ὁ ὄγδος Λόγος, στὸν ὁποῖο προστίθεται καὶ ἓνα ἄλλο θέμα, ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴν ρύθμισι τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου νόμου· τὴν κλοπὴν μόσχου ἢ προβάτου. Ἡ ἐνάγκα πρὸς τὸν Θεὸ εἶναι ἡ ὑπέριστα ἐντολὴ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. Παραπλήσια καὶ ἀδελφὴ τῆς ἐντολῆς αὐτῆς εἶναι καὶ ἡ ἐνάγκα πρὸς τὸν πλησίον, ἀφοῦ σ' αὐτὲς τὶς δύο ἐντολὰς, σύμφωνα καὶ μὲ τὸν τὸν ἴδιο τὸν νομοθέτη, τὸν Χριστό, στηρίζεται ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες. Συνεπῶς πρέπει κανεὶς παράλληλα πρὸς τὴν ἐνάγκα πρὸς τὸν Θεὸ νὰ ἀσκεῖ καὶ τὴν ἐνάγκα πρὸς τοὺς ἀδελφούς του, γιατί, ὅποιος ἀγαπᾷ τὸν Θεό, πρέπει νὰ ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν του. Χρησιμοποιώντας πληθώρα παραδειγμάτων ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή, μᾶς πείθει γιὰ τὴ μεγάλη σπουδαιότητα αὐτῶν τῶν δύο ἐντολῶν στὴν ἀρμονικὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεό.

Τὸ θέμα τῶν δύο ἐπομένων Λόγων εἶναι ἡ ἁγία Σκηνὴ τοῦ παλαιοῦ νόμου, ἡ ὁποία εἶχε στηθεῖ ἀπὸ τὸν Μωυσῆ κατόπιν ἐντολῆς καὶ ὑποδείξεως τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ὁποία ἦταν τύπος τῆς Νέας Σκηνῆς, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Χρησιμοποιώντας καὶ ἐδῶ πλῆθος μαρτυριῶν ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη (Ἐξοδο, Ἀριθμοὺς καὶ Δευτερονόμιο), ρίχνει πλούσιο φῶς καὶ ἀποκαλύπτει κατὰ μοναδικὸ ἴσως τρόπο τὴν ἀλήθεια ποὺ κρυβόταν σὲ ὅλους ἐκείνους τοὺς τύπους τῆς παλαιᾶς Σκηνῆς, οἱ ὁποῖοι ὡς σκοπὸ εἶχαν νὰ προετοιμᾶσουν τὴν εἴσοδο τοῦ ἀνθρώπου στὴ Νέα Σκηνὴ, τὴν ἀληθινὴ Σκηνὴ, τὴ σωτή-

ρια Σκηνή. Γιατί ὅλα ἐκεῖνα πού τελοῦνταν στήν Παλαιά Σκηνή καθάριζαν τόν ἄνθρωπο μόνο ἔξωτερικά, δέν μποροῦσαν ὁμως νά τόν σώσουν· αὐτό τὸ προνόμιο τὸ ἔχει μόνο ἡ Νέα Σκηνή, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία μὲ τὸν μεγάλο μυσταγωγὸ της, τὸν μεγάλο ἀρχιερέα Χριστό, δίνει στὸν νέο ἄνθρωπο, τὸν ἀνακαινισμένο μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νὰ ζεῖ τὴν ἀληθινὴ πνευματικὴ ζωὴ κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ αἰώνιου φωτοδότη, καὶ ὁ ὁποῖος ὡς ἀντάλλαγμα παρέχει σ' αὐτὸν πού συμμετέχει στὸ θάνατό του τὴ σωτηρία. Εἶναι ἀξιο παρατηρήσεως πραγματικὰ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἐρμηνεύει πνευματικὰ ὅλα ἐκεῖνα πού συνετέλεσαν στὸ ἄψογο στήσιμο τῆς Σκηνῆς, καθὼς καὶ ὅλα ἐκεῖνα πού διαδραματίσθηκαν καὶ διαδραματίζονταν μέσα σ' αὐτὴν μέχρι πού καταλύθηκαν ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴ τῆς Νέας Σκηνῆς, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἀκόμα καὶ ἡ τυχαία λέξη πού ἀναφέρεται κρύβει τὸ βαθύτερο πνευματικὸ νόημά της κατὰ τὸν ἅγιο πατέρα.

Ἐφοῦ ἀναλύθηκαν κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο οἱ τύποι τῆς Παλαιᾶς Σκηνῆς καὶ ἀποκαλύφθηκε ἡ ἀλήθεια πού κρυβόταν κάτω ἀπὸ αὐτούς, σειρὰ εἶχε ἐκεῖνος πού θὰ τελοῦσε ὅλα ἐκεῖνα σὰ ὁποῖα ἀποσκοποῦσε ἡ ἰδρυση τῆς ἁγίας Σκηνῆς. Καὶ αὐτὸς ἦταν ὁ ἱερέας. Ἔτσι ὁ ἐνδέκατος Λόγος ὡς θέμα ἔχει τὴν ἱερωσύνη, τὴν παλαιὰ ἐκείνη, τὴν κατὰ νόμον ἱερωσύνη, ἡ ὁποία, ὅπως καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ παλαιά, ἦταν τύπος τῆς ἐν Χριστῷ ἱερωσύνης. Ἐφοῦ δηλαδὴ στήθηκε ἡ ἁγία ἐκείνη Σκηνή, ἀκολούθησε ἡ ἀνάδειξη τῶν ἱερέων. Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἀνέδειξε ὡς πρῶτο ἱερέα τὸν Ἀαρών, θέλοντας νὰ δείξει ὅτι ὁ ἱερέας, καὶ πολὺ περισσότερο ὁ ἀρχιερέας, δέν εἶναι αὐτόκλητος στὸ μεγάλο αὐτὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ καλεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Ὁ Ἀαρών εἶναι καὶ αὐτὸς τύπος τοῦ Χριστοῦ καὶ προανάδειξη τῆς πνευματικῆς καὶ ἀληθινῆς ἱερωσύνης μέσα ἀπὸ τοὺς σκιὰς καὶ τοὺς τύπους.

Ἄλλὰ γιατί νὰ προσπαθοῦμε νὰ συμπεριλάβομε μέσα στὶς λίγες αὐτὲς γραμμὲς ὅλα ἐκεῖνα πού ἀναλύονται στοὺς πέντε αὐτοὺς Λόγους κατὰ τρόπο, ὅπως εἶπαμε, μοναδικό, ἀφοῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ μελετήσῃ μὲ προσοχὴ ὅλες αὐτὲς τὶς πνευματικὲς ἀναλύσεις τοῦ ἁγίου πατρὸς καὶ νὰ καρπωθεῖ τὴν πλούσια πνευματικὴ τροφή πού κρύβεται μέσα σ' αὐτὲς;

Τὸ κείμενο καὶ αὐτῶν τῶν Λόγων λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ΡΓ, τόμος ΕΗ, 479-780, στὸ ὁποῖο γίνονται βελτιώσεις κυρίως στὴ στίξη.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΙ Ζ'. ΙΑ'.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

Περί τῆς εἰς ἀδελφούς ἀγάπης.

Εὐφημίαις ἡμῖν, ὦ Παλλάδιε, ταῖς εἰς λῆξιν καὶ ἀνωτάτω στεφανοῦντος τοῦ νόμου τὴν πρώτην τε καὶ ὑπερτάτην τῶν ἐντολῶν, τό, «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου», φημί, «ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, 5 καὶ ἐξ ὅλης διανοίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου», προσεπάγοντος δέ, ὅτι «Καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν», καὶ μὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ φάσκοντος ἐναργῶς, ὅτι «ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται», πλήρωμά τε νόμου τὴν ἀγάπην κατονομάζοντος καὶ τοῦ θεσπεσίου Παύλου, διὰ τοι τὸ μηδὲν τῷ πλη- 10 σίον ἐργάζεσθαι κακόν, ἀποκρῶσαν ἡμῖν, ὡς γοῦν ἔμοιγε δοκεῖ τὴν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διασκευὴν ἐποιήσατο ὁ λόγος, κατὰ γε τὸ ἐγκωροῦν, ἄνω τε καὶ κάτω καὶ οἶονεὶ πως ἐν κύκλῳ περινοστώ, καὶ οὐκ ἀγεν- νῶς ἀφηγούμενος τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης ὀλοτελοῦς τε καὶ ἀμωμήτου παντελῶς, τίς ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν ὁ τρόπος. Φέρε δὴ οὖν τὴν γείτο- 15 νά τε καὶ ἀδελφὴν πολυπραγμονῶμεν ἐντολήν, καὶ ἀγάπης τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀκριδῆ ποιῶμεθα τὴν κατάσχεψιν, ἰχνηλατοῦντες εὖ μάλα τὰ δι' ὧν ἂν γένοιτό τις μὲν ἀρετῆς ἐν κύκλῳ καλῶ, φιλοτεχνίας δὲ τῆς εἰς τοῦτο, τὴν ἀρίστην δόξαν ἀράμενος, ἐν ἀγαθότητι βαδιεῖται μετὰ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων κατὰ τὸν θεσπέσιον Σαμουήλ. Χρῆναι γὰρ ἔγωγέ

1. Δευτ. 6, 5. Ματθ. 22, 37.

2. Ματθ. 22, 39.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΙΝΗΣ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

Για την αγάπη προς τους αδελφούς μας

Ὁ νόμος, Παλλάδιε, μὲ ἀνυπέρβλητο ὑπέρτατο ἔπαινο δοξάζει τὴν πρώτη καὶ ὑπέρτατη ἀπὸ τὶς ἐντολές, τὴν ἐντολή, «Θὰ ἀγαπήσεις τὸν Κύριο τὸν Θεὸ σου μὲ ὅλη σου τὴν καρδιά, μὲ ὅλη τὴ διάνοιά σου καὶ μὲ ὅλη τὴ δύναμή σου»¹. Καὶ προσθέτει· «Καὶ τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτὸ σου»². Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει ρητὰ, ὅτι σ' αὐτὲς τὶς δύο ἐντολές στηρίζεται ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες. Ἐπίσης καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ὀνομάζει τὴν ἀγάπη πλήρωμα τοῦ νόμου³, ἐπειδὴ βέβαια αὐτὴ δὲν προξενεῖ κανένα κακὸ στὸν πλησίον μας. Καὶ ἐγώ, ὅπως νομίζω, ἔκανα, ὅσο μπορούσα, μὴ ἰκανοποιητικὴ ἀνάπτυξη γιὰ τὴν πρώτη, περικυκλώνοντάς τὴν ἀπὸ ἐπάνω καὶ ἀπὸ κάτω κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἐκθέτοντας μὲ ἐπάρκεια πῶς θὰ μπορέσουμε νὰ ἐκδηλώσουμε τὴν πλήρη καὶ ὀλότελα ἀμώμητη ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴ γειτονικὴ καὶ ἀδελφὴ ἐντολή καὶ ἄς ἐξετάσουμε μὲ λεπτομέρεια τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ἐξιχνιάζοντας προσεκτικὰ τὶς πράξεις μὲ τὶς ὁποῖες θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ φτᾶσει στὸν ὠραῖο κύκλο τῆς ἀρετῆς, καὶ ἀφοῦ κερδίσει τὴν ἀριστη δόξα ἀπὸ αὐτὴν τὴν φιλοπονία, νὰ βαδίσει μὲ ἀγαθὲς σχέσεις μὲ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, σύμφωνα μὲ τὸν θεσπέσιον Σαμουήλ⁴. Πρέπει, ἐγὼ νομίζω, μαζὶ μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς

3. Ρωμ. 13, 8.

4. Α' Βασ. 2, 26.

φημι τῇ εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπῃ συνεπιτηδεύειν ἀστείως τὴν εἰς ἀδελφούς
 ὡς τό τοι λείπεσθαι μιᾶς, τὴν ἐπ' ἀμφοῖν ἀπότευξιν ἔχει, κατὰ γε τὰς
 Ἰωάννου φωνάς. Γέγραφε γὰρ ὡδί: «Ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι Ἀγαπῶ τὸν
 Θεόν, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισεῖ, ψεύστης ἐστίν· ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν
 5 τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ἑώρακε, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἑώρακε πῶς δύναται
 ἀγαπᾶν; Καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν παρ' αὐτοῦ, ἵνα, ὁ ἀγαπῶν
 τὸν Θεόν, ἀγαπᾶ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ». Συνδιόλλυνται δὴ οὖν ἀλ-
 λήλοιν ἐκάτερα καὶ συνανίσχει λαμπρῶς ἀγκίθυροι γὰρ ὡσπερ ἀλλή-
 λαιν αἱ ἀρεταί, καὶ οἷά τις συνωρίς ἀδιάσπαστος, εἰς ἓν τι τὸ ἐκπρεπὲς
 10 καὶ τελεώτατον κάλλος τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας, τὸν ἠνιοχεῖν ἄριστα
 μεμελετηκότα διακομίζουσιν.

ΠΑΛΛ. Εὐ ἔφησ. Καὶ ἐπεὶ τοι σκοπὸς τὸ ἰδροῦν ἐν τούτοις, ἴθι δὴ
 αὖ, καὶ τὰς ἐφ' ἐκάστῳ τῶν θεωρημάτων συναγείρων πίστις ἐκ τῶν
 ἱερῶν Γραμμάτων, πειρῶ μοι λέγειν, τὸ ὅπως ἂν γένοιτο τῆς εἰς τὸν
 15 πλησίον ἀγάπης ἀκραιφνῆς ἢ πλήρωσις.

ΚΥΡ. Πλείστη μὲν οὖν ὄση πρὸς τοῦτο ἡμᾶς ἀποφέρει τρίβος.
 Γέγραπται γάρ, ὅτι «Πλατεῖα ἡ ἐντολή σου σφόδρα». Τό γε μὴν ἐφ'
 ἐκάστῳ τῶν ὀρωμένων εὐτεχνές, οὐχ ἐτέρωθεν ἂν οἶμαί που συλλέξαι-
 τό τις, πλὴν ὅτι γε διὰ τοῦ νόμου· δεδόσθαι γὰρ ἡμῖν αὐτὸν εἰς βοήθει-
 20 αν προφητικὸς ἔφη λόγος. Καὶ γοῦν πρὸς ἀνάμνησιν ἡμᾶς τὴν διη-
 νεκῆ τῶν τεθεσπισμένων διανιστάς ὁ νομοθέτης, φησί: «Καὶ ἐμβαλεῖτε
 τὰ ρήματα ταῦτα εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ὑμῶν, καὶ
 ἀφάψατε ταῦτα εἰς σημεῖον ἐπὶ τῆς χειρὸς ὑμῶν, καὶ ἔσται ἀσάλευτα
 πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν, καὶ διδάξατε αὐτὰ τὰ τέκνα ὑμῶν, λαλεῖν αὐτά,
 25 καθημένους ἐν ὁδῷ, καὶ κοιταζομένους καὶ διανισταμένους, καὶ γρά-
 ψατε αὐτὰ ἐπὶ τὰς φλιας τῶν οἴκων ὑμῶν καὶ τῶν πυλῶν ὑμῶν, ἵνα
 πολυημερεύητε, καὶ ἡμέραι τῶν υἱῶν ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς ὤμοσε
 Κύριος τοῖς πατράσιν ὑμῶν δοῦναι αὐτοῖς, καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ οὐ-
 ρανοῦ ἐπὶ τῆς γῆς». Καὶ τί δὴ πάλιν ἐστὶ τό, Ἀφάψατε αὐτὰ ἐπὶ τῶν
 30 χειρῶν ὑμῶν, ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ἐδήλου σαφῶς. Γέγραπται γὰρ ὡδί:
 «Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ,
 καὶ ἔρεις πρὸς αὐτούς, καὶ ποιησάτωσαν ἑαυτοῖς κράσπεδα ἐπὶ τὰ
 πτερύγια τῶν ἱματίων ἑαυτῶν εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν· καὶ ἐπιθήσετε ἐπὶ
 τὰ κράσπεδα τῶν πτερυγίων κλῶσμα ὑακίνθινον, καὶ ἔσται ἐν τοῖς

5. Α' Ἰω. 4, 20-21.

6. Ψαλμ. 118, 96.

τὸν Θεὸ νὰ ἀσκοῦμε κατάλληλα καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς. Γιατὶ ἡ ὑστέρηση στὴ μία ἐπηρεάζει ἀρνητικὰ καὶ τὶς δύο, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννη. Γιατὶ γράφει σχετικὰ: «Ἄν κάποιος πεῖ, Ἄγαπῶ τὸν Θεὸ καὶ μισεῖ τὸν ἀδελφὸ του, εἶναι ψεύτης· γιατί πραγματικὰ αὐτὸς ποὺ δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφὸ του, τὸν ὁποῖο βλέπει, πῶς μπορεῖ ν' ἀγαπᾷ τὸν Θεό, τὸν ὁποῖο δὲν βλέπει; Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν ἐντολὴ ἔχομε ἀπὸ τὸν Χριστό· ὅποιος ἀγαπάει τὸν Θεό, πρέπει ν' ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸ του»⁵. Χάνεται λοιπὸν τὸ ἓνα μαζὶ μὲ τὸ ἄλλο, ὅπως καὶ συνακμάζει λαμπρὰ τὸ ἓνα μαζὶ μὲ τὸ ἄλλο. Γιατὶ οἱ πόρτες τῶν ἀρετῶν εἶναι διπλανές καὶ σὰν ἀδιάσπαστο ζευγὸς μεταφέρουν στὸ ἓνα λαμπρὸ καὶ παντέλειο κάλλος τῆς εὐσέβειας στὸν Θεὸ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει μελετήσῃ ἄριστα τοὺς κανόνες τῆς ἡνιόχησης.

ΠΑΛΛ. Σωστά μίλησες. Κι ἀφοῦ σκοπὸς μας εἶναι νὰ κοπιᾶσομε γι' αὐτὴ τὴν ἐξέταση, ἐμπρὸς λοιπὸν, συγκεντρώνοντας καὶ τὶς ἀποδείξεις γιὰ κάθε ἐπιμέρους ἐξέταση ἀπὸ τὶς ἱερὲς Γραφές, προσπάθησε νὰ μοῦ πεῖς, πῶς μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ ὀλοκάθαρα ἡ ἐκπλήρωση τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον.

ΚΥΡ. Μεγάλος δρόμος ἀνοίγεται μπροστά μας γι' αὐτό. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Εἶναι πολὺ πλατιά ἡ ἐντολή σου»⁶. Ἡ τέχνη λοιπὸν νὰ προσεγγίσομε κάθετι ποὺ πρέπει νὰ κάνομε, δὲν θὰ ἀπαρτιστεῖ, νομίζω, ἀπὸ ἄλλου, παρὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν νόμο. Γιατὶ ὁ λόγος τοῦ προφήτη λέγει πῶς ὁ νόμος μᾶς δόθηκε γιὰ νὰ μᾶς βοηθεῖ⁷. Παροτρύνοντάς μας λοιπὸν ὁ νομοθέτης στὴ διαρκὴ ἀνάμνηση τῶν θεσπισμάτων του, λέγει: «Θὰ βάλετε αὐτὰ τὰ λόγια στὴν καρδιά σας καὶ στὴν ψυχὴ σας, καὶ θὰ τὰ κρεμάσετε στὸ χέρι σας ν' ἀποτελοῦν σημάδι, ὥστε νὰ εἶναι ἀμετακίνητα ἀπὸ τὰ μάτια σας, καὶ θὰ διδάξετε τὰ παιδιὰ σας νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνουν εἴτε κάθονται στοὺς δρόμους εἴτε ξαπλώνουν γιὰ ὕπνο εἴτε σηκώνονται, καὶ θὰ τὰ γράψετε στοὺς παραστάτες τῶν σπιτιῶν σας καὶ τῶν θυρῶν σας γιὰ νὰ ζήσετε πολλὰ χρόνια καὶ οἱ ἀπόγονοί σας νὰ ζήσουν στὴ γῆ, τὴν ὁποία ὁ Κύριος ὀρκίστηκε νὰ τοὺς δώσει ὅσες εἶναι οἱ μέρες τοῦ οὐρανοῦ ἐπάνω στὴ γῆ»⁸. Καὶ τί σημαίνει πάλι αὐτὸ τό, «Θὰ τὰ κρεμάσετε στὰ χέρια σας», τὸ δηλώνει μὲ σαφήνεια στοὺς Ἰσραηλίτες. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ τὸ ἕξῃς: «Καὶ εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· Μίλησε στοὺς Ἰσραηλίτες καὶ πές τους νὰ ράψουν ταινία στὰ ἄκρα τῶν ἐνδυμάτων τους, καὶ πάνω στὶς ταινίες τῶν ἐνδυμάτων τους νὰ προσθέτουν γαλάζιο κορδόνι,

7. Ἦσ. 8, 16.

8. Βλ. Δευτ. 6, 2-9. 18.

κρασπέδοις καὶ ὄψεσθε αὐτά, καὶ μνησθήσεσθε πασῶν τῶν ἐντολῶν Κυρίου, καὶ ποιήσετε αὐτάς, καὶ οὐ διαστραφήσεσθε ὀπίσω τῶν διανοιῶν ὑμῶν καὶ ὀπίσω τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν ἐν οἷς ὑμεῖς ἐκπορνεύετε ὀπίσω αὐτῶν, ὅπως ἂν μνησθῆτε· καὶ ποιήσετε πάσας τὰς ἐντολάς μου, καὶ ἔσεσθε ἅγιοι τῷ Θεῷ ὑμῶν, ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν». Προεπιτάξας οὖν εὖ μάλα καταγράφειν ἡμᾶς ἐν καρδίαις τὸν νόμον, εἶτα χαλεπὸν ἀρρώστημα νοῦ τὴν λήθην εἰδῶς, οἷά περ ἐν πίνακι ταῖς φλιαῖς ἀποσημήνασθαι δεῖν ἐπιτάττει τὰς ἐντολάς καὶ μὴν καὶ τῆς δεξιᾶς ἀφάπτειν χειρὸς δελτία που τάχα τὸν νόμον ὠδίνοντα, καὶ ἐγγεγραμμένον ἔχοντα τὸ χρησιμώδημα, καὶ μὴν καὶ αὐτῶν ἀπηρητῆσθαι τῶν ἐσθημάτων, οὐκ ἀσυντελὲς εἶναί φησιν εἰς ὄνησιν τὰ τε κράσπεδα καὶ τὸ κλῶσμα ὑακίνθινον.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν γένοιτο τῶν θείων νόμων ἡμῖν ἀνάμνησις διὰ τε κρασπέδων καὶ ὑακινθίνου κλώσματος;

15 ΚΥΡ. Οὐ γὰρ δὴ τὸν νόμον αἰνιγματωδῶς λελαληῆσθαι τοῖς πάλαι καὶ μὴν καὶ ὡς ἐν σκιαῖς εἶναι φῆς

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Αἰνίγμα δὴ οὖν τοῦ δεῖν ἐλέσθαι, φρονεῖν τε καὶ δοῦν τὰ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ τῶν ἄνωθεν διαμεμνηῆσθαι νόμων, τὸ κρασπέδων τε καὶ 20 αὐτῆς ἀφάψαι χειρὸς τὸ κλῶσμα τὸ ὑακίνθινον. Λίθῳ, γὰρ οἶμαι, τῇ Ἰνδικῇ, τῷ ὑακινθίνῳ φημί, τὸ αἰθέριόν πως εἰκάζεται σῶμα, ἀγῆ τε καὶ σκότῳ συμμιγές, καὶ ἐν βάθει πως ἔχον τὸ ὑδαροειδές, ὑποτρέμουσάν τε καὶ εὐδιάχυτον ὑποφαῖνον τὴν ὄψιν Ἐρηρητῆσθαι δὴ οὖν ὁ νόμος τῶν τε ἐσθημάτων αὐτῶν καὶ μὴν καὶ χειρὸς τὸ κλῶσμα τὸ ὑακίνθινον οἰκονομικῶς προστέταχεν, οἷονεὶ πως ὑποφωνῶν Ἐσθημά σοι 25 νοῦ καὶ διανοίας ἄμφιον, λόγιον ἔστω τὸ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ δεξιῶν ἔργων βραβευτῆς ὁ νόμος. Ἔργου γὰρ δὴ σύμβολον ἡ χεὶρ, τὰ δὲ συννόμως δρώμενα πρὸς ἡμῶν, πάντως που καὶ ἀνεπίπληκτα, καὶ τὸ ἐν φαυλότητι σκαιὸν οὐκ ἔχει Ἐμεγάλυνον οὖν οἱ Φαρισαῖοι τὰ κράσπεδα αὐτῶν καὶ ἐπλάτυνον τὰ φυλακτήρια αὐτῶν, τουτέστι, τὰ τῆς δεξιᾶς ἀπηρητημένα δέλτια· πλὴν ἐγελῶντο παρὰ Χριστοῦ εἰς φιλοδοξίας ἀφορμήν, καὶ οὐκ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ νόμου τὸ χρεῖμα ποιούμε-

καὶ αὐτὸ νὰ γίνετε σ' ὅλες τὶς γενιές τους. Καὶ θὰ ὑπάρχουν αὐτὰ σὶς ἄκρες τῶν ἐνδυμάτων σας γιὰ νὰ τὰ βλέπετε καὶ θὰ θυμᾶστε ὅλες τὶς ἐντολές τοῦ Κυρίου καὶ νὰ τὶς ἐφαρμόζετε. Δὲν θὰ διαφθαρεῖτε παρασυρμένοι ἀπὸ τὶς ἁμαρτωλές ἐπιθυμίες καὶ τὰ ἁμαρτωλὰ θεάματα τῶν ματιῶν σας ποὺ σᾶς ὀδηγοῦν σὲ παραστρατημένη ζωὴ. Μ' αὐτὰ θὰ θυμᾶσθε καὶ θὰ ἐκτελεῖτε τὶς ἐντολές μου καὶ θὰ γίνετε ἅγιοι στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ σας, ποὺ αὐτὸς εἶμαι ἐγὼ ὁ Κύριος ὁ Θεός σας»⁹. Δίνοντάς μας προκαταβολικὰ ἐντολὴ σαφὴ νὰ γράψομε σὶς καρδιές μας τὸν νόμο, κι ἔπειτα γνωρίζοντας ὅτι ἡ λησμονιὰ εἶναι βαρὴ ἀρρώστια τοῦ νοῦ, προστάζει νὰ γραφοῦν σὰν σὲ πίνακα οἱ ἐντολές ἐπάνω στοὺς παραστάτες, καὶ νὰ κρεμάσουν στὸ δεξιὸ χέρι τους σὰν κάποια δελτία ποὺ κυφοροῦν τὸν νόμο κι ἔχουν γραμμένο τὸ θεσμοθέτημα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ φορέματά τους δὲν εἶναι, λέγει, ἀνώφελο νὰ κρέμονται οἱ ταινίες καὶ τὸ κορδόνι τὸ γαλάζιο.

ΠΑΛΛ. Καὶ ποιά ὑπενθύμιση τῶν θείων νόμων θὰ μπορούσαμε νὰ ἔχομε μὲ τὶς ταινίες καὶ τὰ γαλάζια κορδόνια;

ΚΥΡ. Δὲν νομίζεις ὅτι ὁ νόμος παραδόθηκε στοὺς παλαιούς μὲ αἰνίγματα καὶ μὲ σκιές;

ΠΑΛΛ. Τὸ νομίζω.

ΚΥΡ. Αἴνιγμα λοιπὸν τοῦ χρέους μας νὰ ἐκλέγομε, νὰ φρονοῦμε καὶ νὰ πράττομε τὶς ἐντολές τοῦ οὐρανοῦ καὶ νὰ ἔχομε στὴ μνήμη μας τοὺς νόμους ποὺ μᾶς δόθηκαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ εἶναι τὸ κρέμασμα τῆς ταινίας στὴν ἄκρη τῶν ἐνδυμάτων καὶ τὸ γαλάζιο κορδόνι στὸ χέρι. Μὲ τὴν ἰνδικὴ δηλαδὴ πέτρα παρομοιάζεται, νομίζω, κατὰ κάποιο τρόπο ἡ αἰθέρια ὕλη, σύμμικτη ἀπὸ φῶς καὶ σκοτάδι, ποὺ ἔχει στὸ βάθος τῆς κἀπι τὸ ὕδαρές, παρουσιάζοντας μιὰ ὄψη τρεμουλιαστὴ καὶ εὐδιάχυτη. Πρόσταξε λοιπὸν ὁ νόμος νὰ γίνουν κατὰ κάποια οἰκονομία αὐτὲς οἱ ταινίες τῶν ἐνδυμάτων καὶ τὸ γαλάζιο κορδόνι τοῦ χεριοῦ, λέγοντας κατὰ κάποιο τρόπο· Φόρεμα τοῦ νοῦ καὶ τῆς σκέψης ἔνδυμα ὅς εἶναι γιὰ σένα τὰ λόγια ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ὁ νόμος ἂν γίνῃ βραβευτὴς δεξιῶν ἔργων. Γιατὶ τὸ χέρι εἶναι σύμβολο ἔργου, καὶ ὅσα ἐμεῖς πράττομε σύμφωνα μὲ τὸν νόμο δὲν μποροῦν καὶ νὰ δεχθοῦν ἐπίπληξη καὶ δὲν ἐπισύρουν τὴ σκαιότητα τῆς φαυλότητος. Μεγάλωναν λοιπὸν οἱ Φαρισαῖοι τὰ κράσπεδά τους καὶ ἔκαναν πλατύτερα τὰ φυλαχτὰ τους, δηλαδὴ τὰ πινακίδια τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ τους, ἀλλ' ὅμως τοὺς περιγελοῦσε ὁ Χριστὸς

9. Ἄριθμ. 15, 38-41.

νοι. Ἔστιν οὖν ἄρα καὶ ἐννόμως ἀνομεῖν, εἰς μὴ τις ὀρθῶς ἀποχρῶτο τῶ νόμῳ. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν ὅπερ ἔφη Σολομών «Ἔστι δίκαιος ἀπολλύμενος ἐν δικαίῳ αὐτοῦ». Καταγραπτέον οὖν ἄρα τὴν θείαν ἐντολὴν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν καὶ τὴν γε τοῦ πράγματος ὄνησιν ἐναρ-
5 γῆ καθιστὰς ὁ θεῖος ἔφη Δαβὶδ περὶ δικαίου παντός «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαθήματα αὐτοῦ». Ἔστι γάρ, οἶμαι, καὶ μάλα σαφές, ὡς ὅτω περ ἂν ὁ θεῖος εἰς νοῦν ὑπάρχει νόμος, προσέσται που πάντως καὶ τὸ ἐρηρεῖσθαι καλῶς, καὶ τὸ ἐν βεβαίῳ κείσθαι τῆς ἀρετῆς.

10 ΠΑΛΛ. Ὡδε ἔχει.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἡ μακρὰ καὶ διηνεκῆς τοῦ νόμου μελέτησις ἀποκομίζει πρὸς τὸ εὐθύ, τοῦτο δ' ἂν εἴη τῶ Θεῷ δοκοῦν, θολὸν ὡσπερ τινὰ καὶ ὀμίχλην τῆς ἀνθρώπου διανοίας, τὴν λήθην ἐκπέμπουσα. Καὶ οὐ μέχρι τούτων ὁ νομοθέτης, ἀλλά τι καὶ ἄμεινον προσεπινοῶν, δέλεαρ
15 ὡσπερ τι, τῆς ἔν γε τῶ χρῆναι ποιεῖν προθυμίας, ἐλπίδα ποιεῖται τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς εὐκταιοτάτοις. Ἔφη γάρ πάλιν «Ἐὰν ἐν τοῖς προστάγμασί μου πορεύησθε καὶ τὰς ἐντολάς μου φυλάξησθε καὶ ποιήσητε αὐτάς, δώσω τὸν ὑετὸν ὑμῖν ἐν τῶ καιρῷ αὐτοῦ, καὶ ἡ γῆ δώσει τὰ γεννήματα αὐτῆς, καὶ τὰ ξύλα τῶν πεδίων ἀποδώσει τὸν καρπὸν αὐτῶν.
20 Καὶ καταλήψεται ὑμῖν ὁ ἀλοητὸς τὸν τρυγητὸν, καὶ ὁ τρυγητὸς καταλήψεται τὸν σπόρον, καὶ φάγεσθε τὸν ἄρτον ὑμῶν εἰς πλησμονήν, καὶ κατοικήσετε μετ' ἀσφαλείας ἐπὶ τῆς γῆς ὑμῶν, καὶ ὁ πόλεμος οὐ διελεύσεται διὰ τῆς γῆς ὑμῶν, καὶ δώσω εἰρήνην ἐν τῇ γῇ ὑμῶν, καὶ κοιμηθήσεσθε, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐκφοβῶν ὑμᾶς, καὶ ἀπολώθη ῥα πονηρὰ
25 ἐκ τῆς γῆς ὑμῶν». Συνίης ὄσης φροντίδος καὶ ἡμερότητος ἀξιοῖ τὸν ἐπιεικῆ τε καὶ φιλεργέστατον, καὶ μὴν αἰδοῖ τῇ περὶ τὸν νόμον ἠττώμενον; Πρώμιόν τε γάρ καὶ ὄψμιον ὑετὸν, εὐκαρπίαν τε τὴν ἀλλεπάλληλον, καὶ μὴν καὶ ἄρτου πλησμονὴν καὶ τῶν ἐδωδύμων ἄφθονον χρῆσιν, καὶ πρὸς γε τούτοις εἰρήνην χαριεῖσθαι κατεπαγγέλλεται. Τὸν
30 γάρ τοι τοῦ νόμου φύλακα γνήσιον, καὶ ἂν ἂν δοῦλοιο Θεὸς ἄπληστον ἐραστήν, ταῖς τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἀφθονίαις καταμεθύειν εἰκός γῆν μὲν γάρ οἷά τε πίειράν τε καὶ εὐτοκον τὴν τοῦ δικαίου ψυχὴν, παράκλησις ἡ πνευματικὴ τε καὶ ἄνωθεν ὑετοῦ κατάρδουσα δί-
κην, κατευφραίνει λίαν, ὡς ἀνελλιπτῆ καὶ οἶονεὶ παμποίκιλον τῆς εἰς

ὅτι αὐτὰ τὰ εἶχαν ὡς ἀφορμὲς φιλοδοξίας, καὶ ὄχι γιὰ νὰ θυμοῦνται τὸν νόμο¹⁰. Εἶναι δυνατὸ λοιπὸν καὶ ἔννομα νὰ παρανομεῖ κανεὶς, ἂν δὲν ἐφαρμόζει τὸν νόμο ὀρθά. Κι αὐτὸ νομίζω εἶναι ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Σολομών· «Ὑπάρχει δίκαιος ποὺ καταστρέφεται ἐνῶ ἐξακολουθεῖ νὰ ζεῖ δίκαια»¹¹. Ἄς καταγραφῆ λοιπὸν ἡ θεία ἐντολὴ μέσα στὸν νοῦ καὶ στὴν καρδιά. Καὶ ἀκριβῶς τὴν ὠφέλεια τοῦ πράγματος αὐτοῦ καθιστώντας φανερὴ ὁ θεῖος Δαβίδ, εἶπε γιὰ κάθε δίκαιο· «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι μέσα στὴν καρδιά τοῦ δίκαιου καὶ δὲν θὰ λοξοδρομήσουν τὰ βήματά του»¹². Εἶναι λοιπὸν, νομίζω, πολὺ σαφές, ὅτι σὲ ὅποιου τὴν ψυχὴ ὑπάρχει ὁ θεῖος νόμος θὰ ἔχει ὄπωσδήποτε καὶ καλὸ στήριγμα καὶ τὴ σταθερότητα στὴν ἀρετή.

ΠΑΛΛ. Ἔτσι εἶναι.

ΚΥΡ. Ἡ μακρὰ λοιπὸν καὶ ἀκατάπαυστη μελέτη τοῦ νόμου ὀδηγεῖ στὸ ὀρθό, κι αὐτὸ εἶναι ποὺ ἀρέσει στὸν Θεό, διώχνοντας ἀπὸ τὴ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου τὴ λήθη σὰν κάποια θολότητα καὶ ὁμίχλη. Καὶ δὲν στέκεται ὡς ἐδῶ ὁ νομοθέτης, ἀλλὰ ἐπινοῶντας ἐπὶ πλεόν καὶ κάτι καλύτερο, σὰν κάποιο δόλωμα γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ δημιουργηθεῖ προθυμία, προξενεῖ τὴν ἐλπίδα γιὰ ὅλα ὅσα εὐχόμεσθε. Γιατὶ λέγει πάλι· «Ἄν πορευέστε σύμφωνα μὲ τὰ προστάγματα μου καὶ φυλάξετε τὶς ἐντολές μου καὶ ἐκτελέσετε αὐτές, θὰ σᾶς δώσω τὴ βροχὴ στὸν καιρὸ τῆς, ἡ γῆ θὰ σᾶς δώσει τὰ γεννήματά τῆς, καὶ τὰ δένδρα τῆς πεδιάδας θ' ἀποδώσουν τοὺς καρπούς τους. Τὸ ἀλώνισμα τῶν σιτηρῶν θὰ διαρκεῖ μέχρι τὸν τρυγητὸ τῶν ἀμπελιῶν καὶ ὁ τρυγητὸς θὰ φθάνει μέχρι τὴ νέα σπορά. Θὰ φάτε πλούσια τὸ ψωμί σας καὶ θὰ κατοικήσετε μὲ ἀσφάλεια στὴ γῆ σας καὶ δὲν θὰ περάσει ὁ πόλεμος ἀπὸ αὐτήν, γιατί θὰ δώσω εἰρήνη στὴ γῆ σας καὶ θὰ κοιμηθεῖτε χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἐκεῖνος ποὺ θὰ σᾶς φοβίζει, καὶ θὰ διώξω τὰ κακὰ θηρία ἀπὸ τὴ γῆ σας»¹³. Βλέπεις γιὰ πόση φροντίδα καὶ καλοσύνη κρίνει ἄξιο τὸν σωστὸ καὶ πολὺ ἐργατικὸ ἄνθρωπο καὶ ποὺ τρέφει σεβασμὸ πρὸς τὸν νόμο; Πρώιμη καὶ ὄψιμη βροχὴ, καρποφορίες τὴ μὰ πάνω στὴν ἄλλη, καὶ βέβαια καὶ χορτασμὸ ψωμοῦ, καὶ ἀφθονη χρῆση τροφίμων, καὶ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ὑποσχόταν νὰ τοὺς χαρίσει καὶ εἰρήνη. Γιατὶ τὸν γνήσιο φύλακα τοῦ νόμου καὶ ἀχόρταγο ἐραστὴ αὐτῶν ποὺ θέλει ὁ Θεός, εἶναι φυσικὸ νὰ τὸν μεθᾶ κυριολεκτικὰ μὲ τὴν ἀφθονία τῶν οὐράνιων ἀγαθῶν. Γιατὶ σὰν γῆ παχιά καὶ γόνιμη ἢ πνευματικὴ καὶ οὐράνια παρηγοριὰ ἀρδεύει τὴν ψυχὴ τοῦ δίκαιου σὰν βροχὴ ἀπὸ

12. Ψαλμ. 36, 31.

13. Λευϊτ. 26, 3-5.

Θεὸν εὐσεβείας ἐκφαίνει καρπὸν εἰρήνην δὲ στεφανοῖ, τὴν εἰς τὸ εὖ εἶναι διαμονὴν εἰσφέρουσα. Γράφει γοῦν καὶ ὁ Παῦλος «Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν». Ὁ τῆς τοιαύσδε οὖν παρὰ Θεοῦ φιλοτιμίας τε-
 5 τυχηκῶς, ἀπόλεμόν τε καὶ εἰρηναῖον διατελέσει βίον, εἴκοντος ἐχθροῦ, πίπτοντός τε καὶ οἰχομένου πρὸς τὸ μηδὲν τοῦ ἀνθεστηκότος παντός, καὶ ἀπρακτούσης ἐφόδου διαβολικῆς, καὶ φόβου παντός ἐκποδῶν ἰόντος εὐκόλως. Τὸν αὐτὸν δὲ τουτονὶ νόμον καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γεγραμμένον εὐρήσομεν. Ἐφη γὰρ ὡδὶ βραχὺ παραλλάξας «Ἐὰν δὲ
 10 ἀκοῇ εἰσακούσητε πάσας τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, ὅσας ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον, ἀγαπᾶν Κύριον τὸν Θεόν σου καὶ λατρεύειν αὐτῷ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ δώσει σοι τὸν ὑετὸν τῆς γῆς σου, καθ' ὥραν πρῶμιον καὶ ὄψμιον καὶ εἰσοίσεις τὸν σῖτόν σου καὶ τὸν οἶνόν σου καὶ τὸ ἔλαιόν σου, καὶ δώσει χορτάσματα ἐν τοῖς
 15 ἀγροῖς σου τοῖς κτήνεσί σου». Οὐκοῦν τὸ μὲν εὐτεχνές τε καὶ εὐρυθμον, εἰς γε τὸ χρῆναι πληροῦν ἃ ἂν θούλοιο Θεός, ἡ τοῦ νόμου μελέτησις ταῖς ἡμετέραις εἰσοικιεῖται ψυχαῖς. Ἰδρωῖτα δὲ τὸν ἐπ' ἀρεταῖς οἰστὸν ἀποφαίνει τῶν ἐπηγγελμένων ἢ ἔφεςις.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές συναινέσαμεν γάρ, καὶ σφόδρα εἰκότως. Ἀγά-
 20 πης δὲ τῆς εἰς τὸν πλησίον, τίνα δὴ τρόπον διαπερανεῖ τις ἂν τὸν νόμον, ὥρα λέγειν, ὧ τάν.

ΚΥΡ. Ἰτέον δὴ οὖν ἐπ' αὐτὸ δὴ τοῦτο. Καὶ δὴ λέγομεν, τοῖς ἱεροῖς ἐπόμενοι Γράμμασιν, ὅτι Μωσῆ προστέταχεν ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης Θεός, ἐξεκκλησιάσαι τὸν λαόν, καὶ ὑπὸ τὸ Σινᾶ καλούμενον ὄρος
 25 καθαρούς τε καὶ ἡγνισμένους εὖ μάλα συνενεγκεῖν· ἀποπλύνασθαι γὰρ δεῖν τὰ ἄμφια, καὶ τῆς εἰς γυναῖκας ἡδονῆς ὄρασθαι βελτίους, εἰς τρεῖς διατέταχεν ἡμέρας, διὰ τῶν ἐν αἰσθήσει καὶ ὄρατῶν πραγμάτων σημαίνων τὰ νοητά· λαμπροῖς γὰρ ὥσπερ ἀμφίοις, τοῖς ἐξ ἀρετῶν ἀ-
 χήμασι κατηγλαῖσμένους, καὶ τῆ κατὰ νοῦν φαιδρότητι διαπρέποντας,
 30 καὶ φιλοσαρκίας ἀπάσης καὶ μολυσμῶν ἐπιγείων ἀπηλλαγμένους, οἴονεῖ πως εἰς ὄψιν ἰέναι πρέπει Θεοῦ, παιδαγωγούντος ἡμᾶς εἰς τοῦτο τοῦ νόμου, καθάπερ ἀμέλει καὶ τοὺς πάλαι Μωσῆς τύποι γὰρ ἦσαν ἐκεῖνα τῶν ἀληθεστέρων. Καὶ ἡ διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως παιδαγω-

τὸν οὐρανό, τὴν καταπλημμυρίζει ἀπὸ εὐφροσύνης, ἐπειδὴ παρουσιάζει συνεχή καὶ κάθε εἶδους καρπὸ τῆς εὐσέβειας πρὸς τὸν Θεό, ἐνῶ ἡ εἰρήνη εἶναι τὸ στεφάνωμα, προσφέροντας τῇ διαμονῇ στή μακαριότητα. Γράφει βέβαια καὶ ὁ Παῦλος· «Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, πού ξεπερνᾷ κάθε νοῦ, θὰ φυλάξει τὶς καρδιές σας καὶ τὶς σκέψεις σας»¹⁴. Ὅποιος λοιπὸν πέτυχε μιὰ τέτοια γενναιοδωρία ἀπὸ τὸν Θεό, θὰ περάσει ζωὴ χωρὶς πολέμους καὶ εἰρηνική, ὁ ἐχθρὸς θὰ ὑποχωρεῖ, κι ὅποιος τοῦ ἀντιστέκεται θὰ πέφτει καὶ θὰ ἀφανίζεται, κάθε διαβολικὴ ἐπίθεση θὰ εἶναι ἀπρακτὴ καὶ κάθε φόβος θ' ἀπομακρύνεται εὐκολά. Τὸν ἴδιο βέβαια νόμο θὰ τὸν βροῦμε γραμμένο καὶ στὸ Δευτερονόμιο. Γιατὶ γράφει καὶ ἐδῶ λίγο παραλλαγμένα· «Ἄν ἀκούσετε ὅλες τὶς ἐντολές του, ὅσες ἐγὼ σήμερα σοῦ δίνω, ν' ἀγαπᾷς δηλαδὴ τὸν Κύριο τὸν Θεό σου καὶ νὰ τὸν λατρεύεις μ' ὅλη τὴν καρδιά σου καὶ ὅλη τὴν ψυχὴ σου, θὰ στείλει βροχὴ στὴ χώρα σου, πρῶιμη καὶ ὄψιμη, στὸν κατάλληλο καιρὸ, καὶ θὰ σοδειάσεις τὸ σιτάρι, τὸ κρασί σου καὶ τὸ λάδι σου, ἀλλὰ καὶ θὰ δώσει πλούσια τροφή στὰ χωράφια σου γιὰ νὰ χορταίνουν τὰ ζῶα σου»¹⁵. Θὰ ἐγκαταστήσει λοιπὸν μέσα στὶς ψυχές μας ἡ μελέτη τοῦ νόμου τὴν τέχνη καὶ τὴν εὐρυθμία γιὰ νὰ ἰκανοποιῶνται οἱ ἀνάγκες καὶ νὰ ἐκπληρώνονται ὅλα ἐκεῖνα πού θέλει ὁ Θεός. Ἡ ἐπιθυμία τῶν ὄσων μᾶς ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Θεὸς δείχνει ὅτι μπορούμε νὰ βαστάσομε τὸν ἰδρώτα γιὰ τὴν ἀρετή.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια, καὶ θὰ συμφωνήσω φυσικὰ μὲ τὸ παραπάνω. Τώρα ὅμως εἶναι ὥρα, φίλε μου, νὰ πεῖς μὲ ποιὸ τρόπο θὰ πραγματοποιήσει κανεὶς τὸν νόμο τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον.

ΚΥΡ. Ἄς προχωρήσομε λοιπὸν τώρα σ' αὐτὸ ἀκριβῶς. Λέμε λοιπὸν ἀκολουθώντας τὴν ἀγία Γραφή· Ὁ Δεσπότης καὶ Θεὸς τῶν ὅλων πρόσταξε τὸν Μωυσῆ νὰ καλέσει τὸν λαὸ σὲ σύναξη καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσει καθαρούς καὶ ἐξαγνισμένους στοὺς πρόποδες τοῦ λεγόμενου ὄρους Σινᾶ. Γιατὶ ἔπρεπε νὰ πλύνουν τὰ ροῦχα τους καὶ πρόσταξε ν' ἀπέχουν ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῆς γυναίκας γιὰ τρεῖς ἡμέρες, σημαίνοντας μὲ τὰ αἰσθητὰ καὶ ὄρατὰ πράγματα τὰ νοητὰ. Ὁλόλαμπροι δηλαδὴ ἀπὸ τὰ στολίδια τῶν ἀρετῶν σὰν μὲ λαμπρὰ φορέματα καὶ λάμποντας ἀπὸ τὴν ἰλαρότητα τοῦ νοῦ καὶ ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε ἀγάπη τῆς σάρκας καὶ τοὺς ἐπίγειους μολυσμούς, πρέπει νὰ φτάσομε κατὰ κάποιο τρόπο στὴ θέα τοῦ Θεοῦ, ἔχοντας παιδαγωγό μας σ' αὐτὸ τὸν νόμο, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ παλαιοὶ τὸν Μωυσῆ· γιατί ἐκεῖνα ἦταν τύποι τῶν ἀληθινῶν. Καὶ ἡ παιδα-

15. Δευτ. 11, 13-15.

γία, τὴν διὰ τοῦ νόμου παιδεύουσιν ἀποκομίζοντος εἰς Χριστόν, ὑπετύπου τοῖς ἀρχαιοτέροις. Ἐπιτηρεῖν δὲ πρὸς τούτοις ἄξιον κάκεῖνο, οἴμαί που. Τὸ γὰρ τοι χρημὰ τε καὶ πρόσωπον τοῦ παιδαγωγεῖν ὀφείλοντος, ἔν γε τῷ Μωσέως προσώπῳ τετήρηται καλῶς οὐ γὰρ ἑαυτῷ
5 παρέστησεν, ἀλλὰ Θεῷ τὸν λαόν, οἴονεῖ πως θεσμοθέτη καὶ διδασκάλῳ καὶ τῶν πρακτέων εἰσηγητῇ. Προσεκόμιζε δὲ καὶ ἡμᾶς οὐχ ἑαυτῷ διὰ τοῦ γράμματος, παιδαγωγὸς ὢν ὁ νόμος, ἀλλὰ τῷ δι' ἡμᾶς ἐξ οὐρανοῦ καταφοιτήσαντι Θεῷ Λόγῳ. Ἐὰρ σοι κατ' ἴχνος τῶν τῆς ἀληθείας ἐννοιῶν ὁ λόγος ἡμῖν ἰέναι δοκεῖ;

10 ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Γέγραπται τοίνυν, ὅτι «Καὶ ἐξήγαγε Μωσῆς τὸν λαὸν εἰς συνάντησιν τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς παρεμβολῆς, καὶ παρέστησαν ὑπὸ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ. Τὸ δὲ ὄρος τὸ Σινᾶ ἐκαπνίζετο ὅλον διὰ τὸ καταβεβηκέναι Κύριον ἐπ' αὐτοῦ ἐν πυρὶ, καὶ ἀνέβαινεν ὁ καπνὸς ὡς καπνὸς κα-
15 μίνου, καὶ ἐξέστη πᾶς ὁ λαὸς σφόδρα· ἐγένοντο δὲ αἱ φωναὶ τῆς σάλπιγγος προβαίνουσαι ἰσχυρότεραι σφόδρα. Μωσῆς ἐλάλει· ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνετο αὐτῷ φωνῇ». Τὸ μὲν οὖν ἐν ὄρει καταφοιτῆσαι Θεόν, σημεῖον ἂν γένοιτο, καὶ μάλα σαφές, τοῦ διανοίαις αὐτὸν οὐ χθαμαλωτάταις ἐπιφοιτᾶν, οὔτε μὴν ἐναυλίζεσθαι φιλεῖν τοῖς γεῶδες ἔχουσι καὶ
20 χαμαιριφές τὸ φρόνημα, ἀλλ' ὅτω περ ἂν ὁ νοῦς ἀναθρώσκοι πρὸς τὸ ὑψοῦ, καὶ οἴονεῖ κορυφὴν ὑπερτέλλουσαν ἔχων, κάτω που βλέπει τὰ ἀνθρώπινα καὶ μόνα φαντάζοιτο τὰ παρὰ Θεῷ. Κατασημήνειε δ' ἂν καὶ ἐτέρως, ὑψηλὴ μὲν ὅτι καὶ ὑπερκεκμημένη τῶν καθ' ἡμᾶς ἢ περὶ Θεοῦ γνῶσις, μόνοις δὲ τάχα που κἂν γοῦν ἐκ μέρους ἀλώσιμος τοῖς τὰ ὑψη-
25 λὰ πέτεσθαι μεμελετηκόσι. «Νεοσσοὶ γὰρ γυπὸς τὰ ὑψηλὰ πέτανται», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐν τούτῳ δὲ σύνεες, ὅτι κατέβη Θεὸς τὸν ἀρχαῖον τοῖς πάλαι διορίζων νόμον, οὐκ ἔνθα περ ἦν ὁ λαός, ἀλλ' ὑψοῦ καὶ μακρᾶν. Ἀφειστήκει γὰρ μακρόθεν ἔτι, κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν, οὔτω γεγονότος μεθ' ἡμῶν σαρκικῶς, οὔτε μὴν καθέντος ἑαν-
30 τὸν εἰς κένωσιν τοῦ Μονογενοῦς οὐ γὰρ τοῖς ἀρχαιοτέροις, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τετήρηται τὸ μυστήριον· γέγονε γὰρ μεθ' ἡμῶν, ὅσον ἤ-κεν εἰπεῖν, εἰς δόξαν ὀφθαλμοφανῆ, τὰ τῆς θεότητος ὑψώματα καταλελοιπῶς ἐπολιτεύετο δὲ μεθ' ἡμῶν, ὡς εἶς ἐξ ἡμῶν.

γωγία μέσω του πάνσοφου Μωυσή υποτύπωνε την παιδείση των παλαιότερων στον Χριστό μέσω του νόμου. 'Αξίζει βέβαια να παρατηρήσομε, νομίζω, εκτός από αυτά και εκείνο. "Οτι δηλαδή τό έργο και τό πρόσωπο εκείνου πού όφείλει να παιδαγωγεί τηρήθηκε στο πρόσωπο του Μωυσή στο σωστό μέτρο· γιατί δέν παρουσίασε τόν λαό στον έαυτό του, αλλά στον Θεό ως νομοθέτη και δάσκαλο και είσηγητή των πρακτέων. Και δέν μάς όδηγοῦσε κοντά του και έμάς ό νόμος πού ήταν παιδαγωγός με τό γράμμα, αλλά μάς όδηγοῦσε στον Θεό Λόγο πού για χάρη μας κατέβηκε από τόν ουρανό. "Έχεις λοιπόν τή γνώμη ότι ό λόγος μας προχωρεί πάνω στα ίχνη των έννοιών τής αλήθειας;

ΠΑΛΛ. Βεβαιότατα.

ΚΥΡ. "Έχει γραφεί λοιπόν «Και ό Μωυσής έβγαλε τόν λαό από τό στρατόπεδο να συναντήσει τόν Θεό και μαζεύτηκε κάτω από τό όρος Σινά. Τό Σινά ήταν όλο τυλιγμένο από καπνούς, επειδή είχε κατεβεί σ' αυτό ό Κύριος σαν φωτιά και ανέβαινε ό καπνός σαν καπνός από καμίνι. "Όλος ό κόσμος τρόμαξε υπερβολικά. Οί φωνές τής σάλπιγγας γίνονταν όλοένα και πιο δυνατές. Μίλοῦσε ό Μωυσής και ό Θεός του άποκρινόταν φωναχτά»¹⁶. 'Η κάθοδος λοιπόν του Θεού στο όρος μπορεί να είναι σημάδι, και πολύ φανερό, ότι αυτός δέν επισκέπτεται τις πολύ χαμηλές διάνοιες ούτε αγαπᾶ να έγκαθίσταται σ' αυτούς πού έχουν γήινο και χαμηλό φρόνημα, αλλά σε όποιον ό νοῦς ανηψώνεται προς τά ουράνια και σαν να είναι ανεβασμένος σε ψηλή κορυφή βλέπει κάτω χαμηλά τά ανθρώπινα και φαντάζεται μόνο όσα είναι κοντά στον Θεό. Μπορεί βέβαια να έκληφθει τό νόημά του κι αλλιώς· ότι δηλαδή είναι ύψηλή, άφου υπερβαίνει τά δικά μας, ή γνώση περι του Θεού και μπορούν να τή συλλάβουν έστω και μερικώς όποιοι επιδιώκουν να πετᾶνε στα ύψηλά. Γιατί, όπως έχει γραφεί, «Στά ψηλά πετᾶνε τά μικρά του γύπα»¹⁷. Μαζί μ' αυτό πρόσεξε ότι ό Θεός κατέβηκε όρίζοντας τόν αρχαίο νόμο στους παλαιούς όχι εκεί πού ήταν ό λαός, αλλά ψηλά και μακριά. Γιατί ήταν ακόμα πολύ μακριά, σύμφωνα με τόν λόγο του ψαλμωδοῦ, επειδή δέν είχε ακόμη βρεθεί ανάμεσά μας σαρκικά, ούτε είχε επιτρέψει ό Μονογενής στον έαυτό του να ταπεινωθεί. Καθόσον τό μυστήριο αυτό είχε επιφυλαχθεί για μάς και όχι για τους αρχαιότερους. Γιατί βρέθηκε ανάμεσά μας, όσο μπορεί να λεχθεί, με δόξα πού μπορούν ν' αντικρύσουν τά μάτια μας, αφήνοντας τό ύψώματα τής θεότητας, και πολιτευόταν ανάμεσά μας σαν ένας από έμάς.

Ἐν εἶδει γε μὴν τοῦ πυρός κατῆι Θεός ἔδει, τοῖς ἀνάγκη καὶ νόμῳ τοὺς παιδαγωγεῖσθαι μέλλοντας, ὅτι πρὸς πῦρ ἔξουσι τοὺς λόγους εἰ ἔλοιτο ραθυμεῖν, διειδέναι σαφῶς. Οὐ γὰρ ἐξ ἀγάπης τῆς ἐθελουσίου καὶ νοῦ ροπῆς ἐλευθέρας ἐπράττετο τοῖς ἀρχαιοτέροις τὸ θεοφιλές,
 5 ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ φόβου· πνεῦμα γὰρ ἦν οὐκ ἐλεύθερον, οὔτε μὴν υἰοθεσίας, τὸ ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ δουλείας εἰς φόβον. Καπνίζεται δὲ τὸ ὄρος διὰ τὸ καταβεβηκέναι Κύριον ἐπ' αὐτὸν ἐν πυρί· καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον «Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ». Κατασημήνειε δ' ἂν καὶ ἑτέρως ἡμῖν ὁ καπνὸς τὸ ἐπὶ τῇ κατα-
 10 φρονήσει πάντη τε καὶ πάντως ἐσόμενον δάκρυον· ἐξέρπει γὰρ δὴ ταῖς τοῦ καπνοῦ προσβολαῖς ἢ ἐξ ὀμμάτων ἰκμῆς. Εἰ δὲ βούλοιτό τις τοῖς προκειμένοις θεωρήμασιν ἐπιβαλεῖν ἑτέρως, εἰς τὸν διὰ τοῦ νόμου φωτισμὸν καταλογιεῖται τὸ πῦρ, πλὴν ἀχλύος οὐ δίχα· καὶ γὰρ ἐστὶν ἀμυδρὸς καὶ ἀσαφὴς ὁ νόμος, καὶ τὸ ἐκ τοῦ γράμματος κατασκίασμα
 15 παχύ, καὶ καταθολοῦν ἱκανὸν τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμόν. Ἰσχυρότεροι δὲ προβαίνουσαι τῆς σάλπιγγος αἱ φωναί· μικρὰ γὰρ ἦν καὶ μόλις ἀναφωνοῦντος τοῦ νόμου τὸ ἐν ἀρχαῖς. Ἐπειδὴ δὲ προβέβηκεν ὁ λόγος ἡμῖν εἰς παιδευσιν εὐαγγελικὴν, ἐπιλάμπσαντος τοῦ Ἐμμανουήλ, ἰσχυρότεροι γεγόνασιν αἱ φωναί· ἐξάκουστον γὰρ τι καὶ τορὸν ἀναπε-
 20 φώνηκεν ὁ Χριστὸς καὶ εἰς πᾶσαν ἤδη διῆκον τὴν οἰκουμένην. Αὐτοῦ γὰρ ἐστὶν ἀκοῦσαι λέγοντος διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ· «Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη· ἐνωτίσασθε, πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Καίτοι τῆς τοῦ νόμου τηνικάδε φωνῆς, ἑτέρωθι μὲν οὐκ ἰούσης, οὔτε μὴν ἅπαντα μυσταγωγούσης τὰ ἔθνη, μόνην δὲ τὴν Ἰουδαίων περιη-
 25 χούσης χώραν καὶ παιδαγωγούσης ἐν γένος, τὸ ἐξ Ἰσραήλ.

Ἄλλ', «Ἐλάλει μὲν», φησὶν, «ὁ Μωσῆς, ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνετο αὐτῷ φωνῆ». Ἐξήτει μὲν γὰρ ὡς διάκονος τὸν νόμον ὁ Μωσῆς, καὶ τῶν θείων θεσπισμάτων μεσίτης καὶ ὑπουργός, ἀπεκρίνετο δὲ Θεὸς τῇ ἰδίᾳ φωνῇ, τουτέστι, δι' Υἱοῦ· φωνὴ γὰρ καὶ λόγος τοῦ Πατρὸς, ὁ Υἱός.
 30 Ἐξ αὐτοῦ δὲ ὁ νόμος, καὶ εἰ λελάληται δι' ἀγγέλων πάρα γοῦν, εἴπερ ἔλοιτό τις, ἐπαῖειν λέγοντος ἑναργῶς «Αὐτὸς ὁ λαλῶν, πάρεμι». Καί, «Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰς πληρῶσαι

Ὁ Θεὸς κατέβηκε μὲ τὴ μορφὴ φωτιᾶς. Ἐπρεπε ν' ἀντιληφθοῦν μὲ σαφήνεια ὅσοι ἐπρόκειτο νὰ παιδαγωγηθοῦν μὲ τὴν ἀνάγκη καὶ τὸν νόμο, ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ θὰ ἦταν γι' αὐτοὺς σὰν τὴ φωτιᾶ, ἂν προτιμοῦσαν τὴ ραθυμία. Γιατὶ οἱ παλαιότεροι δὲν ἔπρατταν τὸ θεάρεστο ἀπὸ ἐθελούσια ἀγάπη καὶ ἐλεύθερη κλίση τοῦ νοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνάγκη καὶ φόβο. Καθόσον δὲν ἔπνεε σ' αὐτοὺς πνεῦμα ἐλευθερίας καὶ υἰοθεσίας, ἀλλὰ πνεῦμα δουλείας γιὰ νὰ φοβοῦνται. Τὸ ὄρος βέβαια τυλίγεται στοὺς καπνοὺς, γιατί κατέβηκε σ' αὐτὸ ὁ Θεὸς μὲ τὴ μορφὴ φωτιᾶς. Καὶ αὐτὸ, νομίζω, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λέγεται στοὺς Ψαλμοὺς: «Ἐκανε τὸ σκοτάδι τόπο ἀπόκρυψής του»¹⁸. Μπορεῖ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο ὁ καπνὸς νὰ δηλώσει τὸ δάκρυ ποὺ θὰ προέλθει ὅπωςδὴποτε ἀπὸ τὴν καταφρόνηση· γιατί μὲ τὴν προσβολὴ τοῦ καπνοῦ ξεχύνεται τὸ δάκρυ ἀπὸ τὰ μάτια. Κι ἂν θέλει κανεὶς νὰ προσεγγίσει ἀλλιῶς τὶς ἐρμηνεῖες αὐτές, ἢ φωτιᾶ θὰ θεωρηθεῖ ὡς ὁ φωτισμὸς μέσω τοῦ νόμου, ὄχι ὁμως χωρὶς καταχνιά. Γιατὶ ὁ νόμος εἶναι θαμπὸς καὶ ἀσαφὴς καὶ πυκνὸς ὁ ἴσκιος ποὺ ρίχνει τὸ γράμμα, ποὺ εἶναι ἱκανὸς νὰ θολώσει τὸν ὀφθαλμὸ τῆς διάνοιας. Οἱ φωνές βέβαια τῆς σάλπιγγας ὄλο καὶ δυναμώνουν. Στὴν ἀρχὴ δηλαδὴ ἦταν μικρὲς καὶ μόλις ἀκουγόταν ὁ νόμος, ὅταν ὁμως προχώρησε καὶ ἦρθε σ' ἐμᾶς ὁ Λόγος γιὰ νὰ μᾶς παιδαγωγήσει μὲ τὸ Εὐαγγέλιο, ἀφοῦ σκόρπισε τὴ λάμψη τοῦ Ὁσίου Ἐμμανουήλ, οἱ φωνές ἔγιναν πιὸ δυνατές. Γιατὶ ὁ Χριστὸς ἔκανε περίλαμπρο τὸν λόγο τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ ποὺ ἀκούστηκε μακριά, καὶ τώρα ἀπλώνεται σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη. Καὶ μπορούμε ν' ἀκούσομε τὸν ἴδιο νὰ μιᾶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Δαβὶδ: «Αὐτὰ ποὺ σᾶς λέγω ἀκούστε τα ὅλα τὰ ἔθνη· δεχτεῖτε τα στ' αὐτιά σας ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς οἰκουμένης»¹⁹. Ἄν καὶ βέβαια τότε ἡ φωνὴ τοῦ νόμου δὲν ἀκουγόταν ἀλλοῦ, οὔτε μυσταγωγοῦσε ὅλα τὰ ἔθνη, ἀλλ' ἀκουγόταν μόνο στὴν Ἰουδαϊκὴ χώρα καὶ παιδαγωγοῦσε ἓνα γένος, τὸ Ἰσραηλιτικόν.

Ἄλλὰ «Μιλοῦσε», λέγει, «ὁ Μωυσῆς, καὶ ὁ Θεὸς τοῦ ἀποκρινόταν μὲ τὴ φωνὴ του»²⁰. Ὁ Μωυσῆς ζητοῦσε σὰν διάκονος τὸν νόμο καὶ ἦταν ἐξηγητὴς καὶ ὑπηρετὴς τῶν θείων θεσπισμάτων. Καὶ ὁ Θεὸς τοῦ ἀποκρινόταν μὲ τὴν ἴδια του τὴ φωνὴ, δηλαδὴ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ φωνὴ καὶ ὁ Λόγος τοῦ Πατέρα, κι ἀπ' αὐτὸν προέρχεται ὁ νόμος, ἔστω κι ἂν ἔχει εἰπωθεῖ ἀπὸ ἀγγέλους. Μπορεῖ λοιπόν, ἂν θέλει κανεὶς, νὰ τὸν ἀκούσει ποὺ μιᾶ καθαρά: «Ὁ ἴδιος ἐγὼ ποὺ σοῦ μιᾶ, εἶμαι παρών»²¹. Καί, «Δὲν ἦρθα γιὰ νὰ καταργήσω τὸν νόμο καὶ τοὺς

· 20. Ἐξ. 19, 19.

21. Ἦσ. 52, 6.

λέγω γὰρ ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἡ μία
 κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου ἕως ἂν πάντα γένηται. Ὁ οὐ-
 ρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Λό-
 γους οὖν ἰδίους τὸν νόμον ἀποκαλεῖ· φωνὴ γὰρ αὐτὸν λελάληκε Θεοῦ,
 5 καθάπερ ἔφην ἀοτίως, τουτέστιν ὁ Υἱός. Εἰτά φησιν, ὅτι «Καταβέβη-
 κεν ὁ Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, καὶ ἐκά-
 λεσε Κύριος τὸν Μωσῆν ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, καὶ ἀνέβη Μω-
 σῆς. Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς Μωσῆν λέγων· Καταβάς διαμάρτυραι τῶ
 λαῷ μὴποτε ἐγγίσωσι πρὸς τὸν Θεὸν κατανοῆσαι, καὶ πέση ἐξ αὐτῶν
 10 πλῆθος· καὶ οἱ ἱερεῖς οἱ ἐγγίζοντες Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἁγιασθήτωσαν,
 μὴποτε ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτῶν Κύριος».

Κάτεισιν εἰς τὸ ὄρος ὁ ὑπὲρ πάντων Θεός, εἶτα κεκλημένος ἀνεισιν
 ὁ Μωσῆς. Οὐ γὰρ ἐστὶ τῶν ἐνδεχομένων ἰσχύσαι τινὰς εἰς τὰ τῆς ἀλη-
 θοῦς θεοπτίας ἀναθρώσκειν ὑψώματα, μὴ οὐχὶ καθέντος ἑαυτὸν τοῦ
 15 Θεοῦ καὶ ταῖς ἡμετέραις διανοίαις προσιτὸν γενέσθαι παρασκευά-
 ζοντος αὐτοῦ δὲ καλοῦντος ἄνμιν οὕτω μόλις εἰς ὑπερφυᾶ καὶ ἐξη-
 ρημένην οἶονεὶ κορυφὴν, τὴν περὶ αὐτοῦ γνῶσιν ἀληθῆ, ὅπερ ἐποίσει
 Χριστός, ἀποκαλύπτων ἡμῖν τὸν Πατέρα καὶ Θεόν. Καὶ ἄστιδες μὲν
 τοῖς ἀγγελαίοις τὸ ὄρος (ἀνέμβατος γὰρ τοῖς πολλοῖς ἡ τῆς ἄγαν ὑπερ-
 20 τενοῦς γνώσεως χάρις), θάσιμος δὲ μόνοις τοῖς εἰδόσι διαστείχειν
 αὐτήν, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς τοῦτο κεκλημένοις παρὰ Θεοῦ, καθάπερ ἀμέ-
 λει καὶ Μωσῆς. Εἴ τις οὖν ἄρα ἐστὶ πιστὸς καὶ γνήσιος ἐν οἴκῳ Θεοῦ,
 ἔσται καὶ αὐτὸς κατ' ἐκεῖνον ἐξελεγμένος καὶ ἐπιτηδείως ἔχων εἰς τὸ
 ἀγχοῦ γενέσθαι Θεοῦ, κατὰ γε τὸν ἐν ἁγιασμῷ καὶ εἰδήσει τρόπον.
 25 Συνεσόμεθα γὰρ οὕτως αὐτῷ λέγοντι· «Σὺ δὲ αὐτοῦ στήθι μετ' ἐμοῦ».
 Ἀποκαθαίρεσθαι δὲ δεῖν τοὺς ἱερωσύνῃ κατεστεμμένους παρεγγυᾶ
 λέγων «Μὴποτε ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτῶν Κύριος». Σφαλερὸν γὰρ κομιδῆ
 τῆς ἱερωσύνης τὸ χρῆμα, καὶ κινδύνων οὐκ ἀπωτάτω, μᾶλλον δὲ καὶ
 λίαν ἐγγύς, εἰ μὴ ὄρατο προσὸν τὸ ἀμώμητον εἰς ζωὴν ἁγίους γὰρ
 30 εἶναι πρέπει τοὺς τῷ πανάγῳ λειτουργοῦντας Θεῷ. Εἰτά φησι· «Καὶ
 εἶπε Κύριος τῷ Μωσῆ· Βάδιζε, κατάβηθι καὶ ἀνάβηθι σὺ καὶ Ἀαρὼν
 μετὰ σοῦ, οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ ὁ λαὸς μὴ διαζέσθωσαν ἀναβῆναι πρὸς τὸν
 Θεόν, μὴποτε ἀπολέσῃ ἀπ' αὐτῶν Κύριος». Ἄνεισιν ὁ Μωσῆς καὶ οὐ

προφήτες, ἀλλὰ νὰ τοὺς συμπληρώσω. Σᾶς βεβαιώνω, ὅσο ὑπάρχει ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, δὲν θὰ ἐκπέσει ἀπὸ τὸν νόμο οὔτε ἓνα ἰῶτα ἢ μιὰ ὀξεῖα, ὥσπου νὰ πραγματοποιηθοῦν ὅλα. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ ἀφανιστοῦν, ἀλλὰ οἱ λόγοι μου δὲν θὰ ἐξαλειφθοῦν»²². Λόγους του βέβαια ὀνομάζει τὸν νόμο· γιατί τὸν διατύπωσε ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, δηλαδή ὁ Υἱός. Ἔπειτα λέγει· «Κατέβηκε ὁ Κύριος στὸ ὄρος Σινᾶ, στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ, καὶ κάλεσε ὁ Κύριος τὸν Μωυσῆ στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ καὶ ἀνέβηκε ὁ Μωυσῆς. Καὶ εἶπε ὁ Θεὸς στὸν Μωυσῆ· Κατέβα καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸν λαὸ νὰ μὴν πλησιάσουν ποτέ στὸν Θεὸ γιὰ νὰ τὸν δοῦν, γιατί τότε θὰ πέσει πλῆθος ἀπὸ αὐτοὺς. Καὶ οἱ ἱερεῖς ποὺ πλησιάζουν τὸν Κύριο ἄς καθαριστοῦν, μήπως ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Κύριος»²³.

Κατεβαίνει στὸ ὄρος ὁ πάνω ἀπὸ ὅλα Θεός, κι ἔπειτα καλεῖται κι ἀνεβαίνει ὁ Μωυσῆς. Γιατί δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ἐνδεχόμενα τὸ νὰ μπορέσουν κάποιοι ν' ἀνεβοῦν στὰ ὑψώματα τῆς ἀληθινῆς θεοπτίας, ἂν δὲν κατεβεῖ ὁ Θεὸς καὶ δὲν κάνει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του προσιτό στις διάνοιές μας. Κι ὅταν αὐτὸς μᾶς καλεῖ, μόλις τότε ἀνεβαίνομε στὴν ὑπερύψηλη καὶ ὑπέριστατη κορυφὴ, τὴν ἀληθινὴ γνώση αὐτοῦ, πράγμα ποὺ θὰ μᾶς τὸ φέρει ὁ Χριστὸς ἀποκαλύπτοντάς μας τὸν Πατέρα καὶ Θεό. Καὶ εἶναι βέβαια ἀπάτητο ἀπὸ τὸ πολὺ πλῆθος τὸ ὄρος (γιατί εἶναι ἀπλησίαστη ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἢ χάρη τῆς ὑπερβολικὰ ἀνώτερης γνώσης), καὶ τὴν πλησιάζουν μόνο ὅσοι γνωρίζουν νὰ τὴ βαδίζουν, ἢ καλύτερα ὅσοι ἔχουν κληθεῖ γι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν Θεό, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Μωυσῆς. Ὁποῖος λοιπὸν εἶναι πιστὸς καὶ εἰλικρινῆς μέσα στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, θὰ εἶναι κι αὐτὸς ὅμοια μ' ἐκεῖνον διαλεχτὸς καὶ κατάλληλος νὰ βρεθεῖ κοντὰ στὸν Θεὸ μὲ τὸν τρόπο τῆς καθαρῆς καὶ τῆς γνώσης. Γιατί θὰ εἴμαστε μαζί του ὅταν θὰ μᾶς λέγει· «Ἐσὺ στάσου ἐδῶ κοντά μου»²⁴. Καὶ σὲ ὅσους εἶναι ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν ἱερωσύνη παραγγέλλει λέγοντας· «Μήπως ἀπομακρυνθεῖ κάποτε ὁ Κύριος ἀπὸ αὐτοὺς». Εἶναι ὀλισθηρὸ πολὺ τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης καὶ ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ κινδύνους, ἢ καλύτερα εἶναι καὶ πολὺ κοντά, ἂν δὲν ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὴν ἀμεμπτη ζωὴ· γιατί πρέπει νὰ εἶναι ἅγιοι οἱ λειτουργοὶ τοῦ πάναγνου Θεοῦ. Ἔπειτα λέγει· «Καὶ εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· Προχώρα, κατέβα καὶ ἀνέβα ἐσὺ καὶ ὁ Ἄαρὼν μαζί σου. Οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ λαὸς ἄς μὴ διάζονται ν' ἀνεβοῦν πρὸς τὸν Θεό, γιὰ νὰ μὴ τοὺς ἐξολοθρεύσει ὁ Κύριος»²⁵. Ἀνε-

24. Δευτ. 5, 31.

25. Ἐξ. 19, 24.

δίχα τοῦ Ἀαρών, ὃς ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ. Τίμιος γὰρ νόμος ἐν Χριστῷ, καὶ ὡς ἅγιος δι' αὐτόν, ἐγγὺς Θεοῦ καὶ μετὰ Θεοῦ. Διακηρύττει γὰρ καὶ αὐτὸς τὸν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς.

5 Παρεξεύχθω οὖν ὁ νόμος Χριστῷ διὰ τῆς ἐν πνεύματι θεωρίας Ἀκήκοε γὰρ ὁ Μωσῆς «Ἀνάβηθι σὺ καὶ Ἀαρών». – «Ἄ οὖν Θεὸς συνέξευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω», τῆς ἐν Χριστῷ θεωρίας ἀποκομίζων τὸν νόμον, διὰ τὸ μόνη προσκειῖσθαι τῇ σκιά, καὶ μὴ εἰς εἰκόνα τῶν τύπων παραδέχεσθαι τὴν ἀλήθειαν. Εἴρηταί γε μὴν ἀναφοιτῶν εἰς
10 τὸ ὄρος τοῖς δήμοις ὁμοῦ τὸ γένος τὸ ἱερόν. Οὐ γὰρ τοῖς ἐν νόμῳ παιδαγωγουμένοις, οὐδὲ τοῖς ἔτι τὴν ἐν σκιάις τελουῖσι λατρείαν, δέδοται παρὰ Θεοῦ τὸ ἐν ὑψηλοῖς καὶ ὑπερτάτοις ἰέναι δόγμασι τοῖς περὶ αὐτοῦ· τετήρηται δὲ μᾶλλον τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις καὶ ἐν Χριστῷ κεκλημένοις εἰς ὑπακοήν, καὶ πολὺ τῆς ἀρχαιοτέρας διενεγκοῦσαν
15 γνῶσιν. Τεθαύμακε γὰρ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος μαρτυρήσει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, περὶ τε ἡμῶν καὶ τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἀναφανδὸν λέγων, ὅτι «Ἔμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται». Καὶ περὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων, «Ἄφετε αὐτούς, τυφλοὶ εἰσιν,
20 ὁδηγοὶ τυφλῶν», προσπεφώνηκε δὲ πάλιν τοῖς ἐγνωκόσιν αὐτόν «Ἐμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὄρα ὑμῶν, ὅτι ἀκούουσιν». Ἐπειδὴ δὲ τοὺς περὶ τούτων διεπέραινε λόγους ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἄρχεται θεσμοθετεῖν καὶ τοὺς ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀρίστοις ὀρίζειν νόμους Οὕτω τέ φησιν «Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός σου, ὅστις ἐξήγαγον
25 σέ ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας οὐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ». Πρέπουσαν δὲ τοῖς νόμοις ἐποιήσατο τὴν ἀρχήν, ἑαυτὸν εἶναι, λέγων, τὸν ἐν Αἰγύπτῳ τερατουργόν, τὸν ταῖς τῶν πλεονεκτούντων μανίαις ὄλην, ὡς ἔπος εἰπεῖν, κατεξανιστάντα τὴν κτίσιν ὑετούς τε καὶ χαλάζας ἐξωπλικότα καὶ τῶν στοιχείων μεταβολὰς ἐπι-
30 δεδειχότα, καὶ τοῖς πρωτοτόκοις τὸν οἰκτρὸν ἐνιέντα θάνατον, καὶ σκότον αὐτοῖς καταχέαντα τὸν τριήμερον· τὸν διὰ μέσων ἰέναι κυμάτων οἷς ἂν ἐθέλοι δωρούμενον, καὶ ἀμογητὶ συνθραύοντα τοὺς ἀνθεστηκότας Ἔδει γάρ, ἔδει μὴ ἀγνοεῖν τοὺς τῆς θείας ἐντολῆς

βαίνει ὁ Μωυσῆς, ὄχι φυσικὰ χωρὶς τὸν Ἄαράν, ποὺ ἦταν τύπος τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ὁ Χριστὸς τιμᾷ τὸν νόμο καὶ ὡς ἅγιος χάρη σ' ἐκείνον εἶναι κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ μαζί με τὸν Θεό. Γιατὶ ἐξαγγέλλει κι αὐτὸς τὸν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολο τῆς ὁμολογίας μας, σύμφωνα με τὶς Γραφές²⁶.

Ἄς συνδεθεῖ λοιπὸν ὁ νόμος με τὸν Χριστὸ μέσω τῆς πνευματικῆς ἐρμηνείας. Ὁ Μωυσῆς δηλαδὴ ἀκουσε· «Ἀνέβα σὺ καὶ ὁ Ἄαράν». – «Αὐτὰ ποὺ ἔνωσε ὁ Θεὸς νὰ μὴν τὰ χωρίζει ὁ ἄνθρωπος»²⁷, χωρίζοντας τὸν νόμο ἀπὸ τὴ θεωρία ποὺ ἀναφέρεται στὸν Χριστό, γιὰ τὸ λόγο ὅτι λειτουργεῖ μόνο στὴ σκιά καὶ δὲν δέχεται τὴν ἀλήθεια στὴν εἰκόνα τῶν τύπων. Εἰπώθηκε λοιπὸν νὰ ἀνεβαίνει στὸ ὄρος μαζί με τὸ λαὸ τὸ ἱερατικὸ γένος. Γιατὶ οὔτε σ' αὐτοὺς ποὺ παιδαγωγοῦνται με τὸν νόμο οὔτε σ' αὐτοὺς ποὺ τελοῦν ἀκόμα τὴ λατρεία τῆς σκιάς ἔχει παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ ἀνεβαίνουν στὰ ὑψηλὰ καὶ ἀνώτατα δόγματα ποὺ ἀναφέρονται σ' αὐτόν. Ἡ παραχώρηση αὐτὴ ἔγινε μάλλον σ' ὅσους ἔχουν δικαιοθεῖ με τὴν πίστη καὶ ἔχουν κληθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸ νὰ τὸν ὑπακούουν καὶ νὰ τὸν γνωρίσουν με γνώση πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν παλαιὰ. Τὴν ὑπεροχὴ βέβαια τῆς γνώσης τοῦ Χριστοῦ τὴ θαύμασε καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας καὶ γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τοὺς ὁμοίαιμους τοῦ Ἰσραηλίτες λέγοντας ἀνεπιφύλακτα· «Σ' σᾶς ἔχει δοθεῖ ἡ χάρη νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ σ' ἐκείνους δὲν δόθηκε»²⁸. Καὶ γιὰ τοὺς Ἰουδαίους βέβαια λέγει, «Ἀφήστε τοὺς αὐτοὺς, γιατί εἶναι τυφλοί, ὁδηγοὶ τυφλῶν»²⁹, ἐνῶ σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν γνώρισαν εἶπε πάλι· «Εἶναι μακάρια τὰ δικά σας μάτια ἐπειδὴ βλέπουν, καὶ τ' αὐτιά σας ἐπειδὴ ἀκοῦνε»³⁰. Κι ὅταν τέλειωσε τοὺς λόγους γι' αὐτὰ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἀρχίζει νὰ νομοθετεῖ καὶ ὀρίζει τοὺς νόμους γιὰ ὅλους τοὺς ἄριστους. Καὶ λέγει τὰ ἐξῆς· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σου, ποὺ σὲ ἔβγαλα ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου, τὴ χώρα τῆς δουλείας. Δὲν θὰ ἔχεις ἄλλους θεοὺς ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα»³¹. Ἔκανε τὴν πρέπουσα ἀρχὴ στὴ νομοθεσίᾳ του, λέγοντας ὅτι αὐτὸς ἦταν ποὺ ἔκανε τὰ θαύματα στὴν Αἴγυπτο, αὐτὸς ποὺ ξεσήκωσε ὅλη τὴν κτίση, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ πεῖ ὁ λόγος, ἐναντίον τῆς μανίας τῶν τυράννων, αὐτὸς ποὺ ἐξόπλισε τὶς βροχὲς καὶ τὰ χαλάζια καὶ παρουσίασε τὶς ἀλλαγὲς τῶν στοιχείων, ποὺ θανάτωσε κατὰ τρόπο οἰκτρὸ τὰ πρωτότοκα, πού τοὺς τύλιξε με τριήμερο σκοτάδι, αὐτὸς ποὺ δωρίζει σ' ὅποιους θέλει τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴ μέση τῶν κυμάτων καὶ ποὺ δίχως κόπο συντρίβει τοὺς ἀντιπάλους. Γιατὶ ἔπρε-

29. Ματθ. 15, 14.

30. Ματθ. 13, 16.

31. Λευίτ. 11, 45. Ἐξ. 20, 3.

ὑποτρέχοντας τὸν ζυγόν, ὅση τίς ἐστὶν ἢ τοῦ νομοθέτου δύναμις, καὶ ὅτι προσκρούειν αὐτοῖς οὐκ ἀσφαλὲς τῷ πάντα εὐκόλως κατορθοῦν ἰσχύοντι.

ΠΑΛΛ. Ὡς εὖ γε ἡμῖν ὁ νομοθέτης καὶ θεοπρεπῶς ἐσκέπτετο!
5 Κατάγχει γάρ πως αἰεὶ τὸ δεῖμα πρὸς εὐπείθειαν, καὶ ὥσπερ τινὰ πῶλον εὐήνιον ἀπεργάζεται τὸν ἀπηνηῆ καὶ δυσάγωγον.

ΚΥΡ. Ὁρθότατα ἔφησ' Ἀποφήσας δὴ οὖν τὸ χρῆναι θεοῖς προσκυνεῖν ἑτέροις καὶ τὴν εἰδώλου παντὸς ποιήσιν, ἔξομοίωμά τε καὶ γραφὴν καὶ τὸ προσνέμειν ἀποτολμᾶν τὸ τῆς θεότητος ὄνομα ταῖς τῶν
10 ἀγαλματουργῶν ἐπιστήμαις, δίκαις ὑπενεγκῶν ταῖς ἐσχάταις («Οὐ γὰρ λήψῃ», φησί, «τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ, ὅτι οὐ μὴ καθαρῶς Κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ»), καταρρυθμίζει λοιπὸν τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ὥσπερ τινὰ κανόνα πρὸς τὸ εὐθὺ ταῖς ἀπάντων πολιτείαις ὀρίζει τὸν νόμον ἀπάσης δὲ ἡμᾶς ἐξί-
15 στησιν ἁμαρτίας, τὸν τῆς ἐν Χριστῷ δικαιοσύνης καὶ πρό γε τῶν ἄλλων κατασημαίνων καιρόν, καθ' ὃν ἡ τελεωτάτη λύτρωσις καὶ ἡ φαν-λόγητος καταφθορά, καὶ ἀναμόρφωσις εἰς τὸ ἀπ' ἀρχῆς καὶ ζωῆς ἀνακαινισμὸς τῆς ἐν ἀγιότητί τε καὶ φιλοθεΐᾳ. Τοιγάρτοι φησί· «Μνή-
σθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν· ἐξ ἡμέρας ἐργασία
20 καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ Σάββατα, ἀνάπαυσις Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου· οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον, σὺ καὶ ὁ υἱός σου καὶ ἡ θυγάτηρ σου, ὁ παῖς σου καὶ παιδίσκη σου, ὁ βοῦς σου καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου, πᾶν τὸ κτήνός σου, καὶ ὁ προσήλυτος ὁ παροικῶν ἐν σοί. Ἐν γὰρ ἐξ ἡμέραις ἐποίησε Κύριος τὸν οὐρανὸν καὶ
25 τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ. Διὰ τοῦτο ηὐλόγησε Κύριος τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν».

ΠΑΛΛ. Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν; οὐ γάρ τοι συνίημι σαφῶς Ἀγιάσαιμεν δ' ἂν τίνα τρόπον τὴν τῶν Σαββάτων ἡμέραν;

30 ΚΥΡ. Βούλει λέγωμεν ὀλίγα ἄττα περὶ Σαββάτου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τετιμημένης ἀργίας; εἶεν γὰρ ἂν οὕτω καὶ μάλα σαφῆ τὰ θεόθεν ἡμῖν κεχρησιμοδοτημένα.

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Τὸ Σάββατον, ὦ Παλλάδιε, τελευταία τῆς ἑβδομάδος τυγχά-

πε νὰ μὴν ἀγνοοῦν ὅσοι ἦταν κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς θείας ἐντολῆς, πόσο μεγάλη εἶναι ἡ δύναμη τοῦ νομοθέτη, καὶ ὅτι δὲν ἦταν ἀκίνδυνο νὰ προσκροῦσουν σ' αὐτὸν ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ κατορθώνει εὐκόλα τὰ πάντα.

ΠΑΛΛ. Πολὺ καλὰ λοιπὸν σκεπτόταν γιὰ μᾶς ὁ νομοθέτης καὶ μετὸς τὸν τρόπο ποὺ πρέπει στὸν Θεό. Γιατὶ πάντα ὁ φόβος πιέζει πρὸς τὴν ὑπακοή καὶ κάνει τὸν σκληρὸ καὶ δυσάγωγο σὰν ἓνα πειθήνιο πουλάρι.

ΚΥΡ. Πολὺ ὀρθὰ μίλησες. Ἀφοῦ ἀπαγόρευσε λοιπὸν τὴν προσκύνηση ἄλλων θεῶν καὶ τὴν κατασκευὴ κάθε εἰδώλου, γλυπτοῦ ἢ ζωγραφιστοῦ, καὶ τὴν τόλμη νὰ δίνει κανεὶς τὸ ὄνομα τῆς θεότητος στὰ τεχνουργήματα τῶν ἀγαματοποιῶν, ἐπιβάλλοντας τὶς βαρύτερες ποινές, ρυθμίζει τότε τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις (γιατὶ λέγει· «δὲν θὰ λάβεις στὸ στόμα σου τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου γιὰ μάταια πράγματα· γιατί ὁ Κύριος δὲν θὰ θεωρήσει ἀθῶον ὅποιον χρησιμοποιεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου γιὰ μάταια πράγματα»³²), καὶ σὰν κανόνα τοῦ ὀρθοῦ στὴ ζωὴ ὅλων ὀρίζει τὸν νόμο. Μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε ἁμαρτία, καταδηλώνοντας πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα τὸν καιρὸ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Χριστοῦ, ὅποτε θὰ ἐπισυμβεῖ ἡ τέλεια λύτρωση καὶ ἡ ἐξάλειψη τῆς φαυλότητος, καθὼς καὶ ἡ ἀναμόρφωση στὸ ἀρχικὸ κάλλος καὶ ὁ ἀνακαινισμὸς τῆς ζωῆς μέσα στὴν κατάστασι τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει· «Θυμήσου ν' ἀφιερώνεις τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου σ' ἐμένα. Θὰ ἐργάζεσαι ἕξι ἡμέρες καὶ θὰ κάνεις ὅλα τὰ ἔργα σου, ἡ ἑβδόμη ὅμως θὰ εἶναι ἡμέρα ἀνάπαυσης, ἀφιερωμένη στὸν Κύριο. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ δὲν θὰ κάνεις κανένα ἔργο ἐσὺ καὶ ὁ υἱὸς σου καὶ ἡ θυγατέρα σου, ὁ δοῦλος καὶ ἡ δούλη σου, τὸ βόδι καὶ τὸ ὑποζύγιό σου, κάθε ζῶο σου καὶ ὅποιος ἔχει ἔρθει καὶ μένει μαζί σου. Γιατὶ σὲ ἕξι ἡμέρες δημιούργησε ὁ Κύριος τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα καὶ ὅλα ὅσα περιέχουν αὐτὰ, καὶ τὴν ἑβδόμη ἡμέρα ἀναπαύθηκε. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος εὐλόγησε τὴν ἑβδόμη ἡμέρα καὶ τὴν καθιέρωσε ὡς ἀγία»³³.

ΠΑΛΛ. Καὶ τί σημαίνει αὐτό; Δὲν τὸ καταλαβαίνω μὲ σαφήνεια. Μὲ ποιὸ τρόπο θ' ἀγιάσομε τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου;

ΚΥΡ. Θέλεις νὰ ποῦμε μερικὰ πράγματα γιὰ τὸ Σάββατο καὶ τὴν ἀργία ποὺ τιμᾶται κατ' αὐτό; Γιατὶ ἔτσι θὰ ἀποσαφηνιστοῦν καλύτερα ὅσα μᾶς ἔχει νομοθετήσει ὁ Θεός.

ΠΑΛΛ. Θέλω πάρα πολὺ.

ΚΥΡ. Τὸ Σάββατο, Παλλάδιε, ποὺ εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς

33. Ἐξ. 20, 8-11.

νον ἡμέρα, κατασημήνειεν ἄν, οἴμαί που, τὸν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
 ἐπιδημίας καιρὸν, ὃς πέφηνε μὲν ἐπὶ συντελείᾳ καὶ μονονουχί πρὸς
 αὐταῖς ἤδη τοῦ παρόντος αἰῶνος δυσμαῖς, ἀρχὴ δὲ καὶ θύρα καὶ ὁδὸς
 ἡμῖν γέγονεν εἰς ἀπόνιψιν ἁμαρτίας, εἰς ἐλευθερίαν καὶ ἄφεσιν, εἰς
 5 ἀφθαρσίαν καὶ εἰς ζωὴν καὶ εἰς ἐλπίδα τὴν μέλλουσαν. Πολυτρόπως
 δὲ ἡμῖν τὸν ἐν Χριστῷ νοούμενον σαββατισμὸν καὶ ἡ τῶν ἱερῶν Γραμ-
 μάτων αἰνίττεται πίστις, ὅτε μὲν τὴν ἐν ἑαυτῷ κατάληξιν, τὴν ὡς ἐξ
 ἁμαρτιῶν ὑπογράφουσα, καὶ τὴν ὅτι μάλιστα πικράν τε καὶ ἀπηνή
 τοῦ παραβαίνοντος καθορίζουσα δίκην, ὅτε δὲ αὖ τὴν ἐν αὐτῷ λύτρω-
 10 σίν τε καὶ ἄφεσιν εἰς ἐλευθερίαν, καὶ μὴν καὶ εὐπρεπισμὸν τὸν εἰς αἰῶ-
 να τὸν μέλλοντα τυπικῶς ὑποφαίνουσα.

ΠΑΛΛ. Φράξε δὴ οὖν ὅπως Εἰδείην γὰρ ἄν ὡς ἡδιστά γε.

ΚΥΡ. Διὰ πίστεως, ὡ³ Παλλάδιε, τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης πνευ-
 ματικῶς σαββατίζομεν, τῶν ἐν τῷδε κόσμῳ περισπασμῶν καταλήγον-
 15 τες, καὶ περιφορᾶς εἰκαίας ἀποπαυόμενοι, καὶ φαυλότητος ἀπονοσφι-
 ζόμενοι, καὶ τὸν τῆς ἁμαρτίας διεκδύνοντες ζυγόν, ἀνείμεθα λοιπὸν
 εἰς ἐλεύθερον ἁγιασμόν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος περὶ τῶν οὕτω
 πεπιστευκότων φησί· «Τίσι δὲ προσώχθισε τεσσαράκοντα ἔτη; οὐχί
 τοῖς ἀπειθήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσον ἐν τῇ ἐρήμῳ; Τίσι δὲ ὄμοσε μὴ
 20 εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασιν; Καὶ βλέπο-
 μεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν δι' ἀπειθεῖν. Φοθηθῶμεν οὖν μή-
 ποτε καταλειπομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ,
 δοκῆ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκένοι». Καὶ μεθ' ἕτερα· «Ἴσθ' ἂν ἀπολείπεται
 σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ». Καίτοι πῶς οὐκ ἀληθές, ὡς εἶπερ
 25 ἐστὶν ὁ σαββατισμὸς, τὸ μόνον ἀργεῖν ἐν Σαββάτῳ, πῶς οὐκ εἰσῆλθεν
 εἰς τὴν κατάπαυσιν ὁ Ἰσραήλ, καίτοι τὴν ἐν Σαββάτῳ τηρήσας ἀρ-
 γίαν; Ἄλλ' ἦν εἰς τύπον τὸ χρῆμα τῆς ἐν Χριστῷ καταπαύσεως, καὶ
 τοῦ καταλήξειν ἐξ ἁμαρτίας δικαιουμένου τῇ πίστει. Τοιγάρτοι λιθό-
 λευστον ἐκτεθάναι δεῖν ἐκέλευσε Θεὸς τὸν ἐν Σαββάτῳ συλλέγοντα
 30 ξύλα· ἡ δὲ ἐπ' ἐκείνῳ δίκη, νοητοῦ καὶ ἀναγκαίου πράγματος ὑποτύ-
 πωσις ἦν. Ἡ γὰρ οὐχί τὸ ἐκ τῆς οἰκειᾶς ρίζης ἀνανθέν, ἐκκεκαθαρομέ-

34. Ἐβρ. 3, 17-19. καὶ 4, 1.

35. Ἐβρ. 4, 9.

36. Ἀριθμ. 15, 32.

έβδομάδας, μπορεί νά δηλώσει, νομίζω, τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτήρα στὴ γῆ, ποὺ παρουσιάστηκε κατὰ τὴ συντέλεια καὶ σχεδὸν σ' αὐτὴν τὴν ἴδια πιά τὴ δύση τῆς παρούσας ζωῆς, καὶ μᾶς ἔγινε ἀρχὴ καὶ θύρα καὶ δρόμος πρὸς ἐξάλειψη τῆς ἁμαρτίας, ὥστε νὰ μᾶς δοθεῖ ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἄφεση, ἡ ἀφθαρσία καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐλπίδα γιὰ τὰ μελλοντικά. Μὲ πολλοὺς τρόπους καὶ ἡ πίστη τῆς ἱερᾶς Γραφῆς ὑπαινίσσεται τὸν σύμφωνα μὲ τὸν Χριστὸ νοούμενο σαββατισμὸ, ἄλλοτε τονίζοντας τὴν κατάπαυση μ' αὐτὸν ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες καὶ ὀρίζοντας τὴν ὅσο γίνεται ὀδυνηρὴ καὶ ἀλύπητη τιμωρία τοῦ παραβάτη, καὶ ἄλλοτε πάλι ὑποδηλώνοντας μὲ αὐτὸν τυπικὰ τὴ λύτρωση καὶ τὴν ἄφεση γιὰ τὴν ἐλευθερία καθὼς καὶ τὸν εὐπρεπισμὸ στὸν μελλοντικὸ αἰῶνα.

ΠΑΛΛ. Πές μου πῶς τὸ ἐννοεῖς. Γιατὶ θὰ τὸ ἀκούα μὲ πολὺ εὐχαρίστηση.

ΚΥΡ. Σαββατίζομε, Παλλάδιε, κατὰ τρόπο πνευματικὸ μὲ τὴν πίστη στὸ Χριστό, κάνοντας παύση ἀπὸ τοὺς περισπασμοὺς τοῦ κόσμου αὐτοῦ, καὶ σταματώντας τὴν ἄσκοπη περιφορὰ μας καὶ ἀποτινάζοντας τὴ φαυλότητα καὶ ξεφεύγοντας τὸ ζυγὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀνεβαίνομε τέλος σὲ προαιρετικὸ ἁγιασμὸ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος γιὰ ὅσους ἔχουν τέλεια πίστη γράφει· «Μὲ ποιоὺς ἀγανάκτησε γιὰ σαράντα χρόνια; Δὲν ἀγανάκτησε μὲ ὅσους ἁμάρτησαν κι ἄφησαν τὰ κόκαλά τους στὴν ἔρημο; Καὶ γιὰ ποιоὺς ὀρκίστηκε ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἄφηνε νὰ μποῦν στὸν τόπο ποὺ θὰ τοὺς ἔδινε ἀνάπαυση, ἂν ὄχι γιὰ ἐκείνους ποὺ ἐπαναστάτησαν ἐναντίον του; Καὶ βλέπομε πῶς δὲν μπόρεσαν νὰ μποῦν στὴ γῆς τῆς ἐπαγγελίας ἐξαιτίας τῆς ἀνυπακοῆς τους. Ἐὰς φοβηθοῦμε λοιπὸν, μήπως, ἐνῶ παραμένει ἀκόμα ἡ ὑπόσχεση νὰ μποῦμε στὸν τόπο ποὺ ἔτοιμασε ὁ Θεὸς γιὰ ἀνάπαυση, φανεῖ κανεῖς ἀπὸ σᾶς νὰ τὴν ἔχει στερηθεῖ»³⁴. Κι ἔπειτα ἀπὸ λίγα· «Ἐπομένως ὑπολείπεται κάποια μέρα ποὺ θὰ ἀναπαυθεῖ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὅπως ὁ Θεὸς τὸ Σάββατο»³⁵. Καὶ πῶς δὲν εἶναι αὐτὸ ἀλήθεια; Γιατί, ἂν ὁ σαββατισμὸς εἶναι μόνο ἡ ἀργία τοῦ Σαββάτου, πῶς οἱ Ἰσραηλίτες δὲν μπηῖκαν στὸν τόπο ἀνάπαυσης, ἂν καὶ εἶχαν τηρήσει τὴν ἀργία τοῦ Σαββάτου; Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα προτύπωνε τὴν σύμφωνη μὲ τὸν Χριστὸ κατάπαυση, καὶ ὅτι θὰ δικαιωθεῖ κανεῖς μὲ τὴν πίστη, σταματώντας τὴν ἁμαρτία. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς πρόσταξε νὰ θανατωθεῖ μὲ λιθοβολισμὸ ὁποῖος μαζεύει ξύλα τὸ Σάββατο³⁶. Ἐνῶ ἡ τιμωρία γι' αὐτὸ εἶναι προτύπωση νοσητοῦ καὶ ἀναγκαίου πράγματος. Ἡ μήπως τὸ φυτὸ ποὺ μαράθηκε ἀπὸ τὴ ρίζα, καὶ ποὺ καθαρίστηκε βέ-

νον καὶ ξηρανθὲν ἤδη ξύλον, νεκρότητος ἂν εἶη σύμβολον; Εἶη δ' ἂν καὶ ἑτέρως πυρὸς διατροφή;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές

ΚΥΡ. Τοιαύτη τίς ἐστὶν ἡ παμμιόχθηρος ἁμαρτία, νεκρότης ὥσπερ
5 τις, καὶ τῆς ἀνημέρου φλογὸς ἀνοσία τροφὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτήν.
Ὅταν τοίνυν ὡς ἐν καιρῷ καταλήξεως, τῆς ἐξ ἁμαρτιῶν λέγω, νεκρῶν
καὶ ἀκάρπων ἔργων ἔχουσιν τινες καὶ ἀγαπᾶν ἔλαιντο, μεθέντες τὴν
ἀρετήν, τὰ δι' ὧν αὐτοῖς εἰς αἰῶνα ποινῆ καὶ φλόγες ἐξάπτοντο, τὴν
ἐπὶ θανάτῳ κατάρρησιν ὑπομενουῦσιν εἰκότως, ὅτι, καίτοι μὴ διοῦν
10 ἀνεμμένως ἐξόν, ἐθέλοντι διαστείχουσιν ἐπὶ τὸ κολάζεσθαι δεῖν. Εἰσερ-
χόμεθα δὴ οὖν εἰς τὴν κατάπανσιν οἱ πιστεύσαντες, κατὰ γε τὴν τοῦ
μακαρίου Παύλου φωνήν Καὶ γοῦν διὰ φωνῆς Ἱερεμίου, τοὺς δι' ἁ-
μαρτίας τῆς εἰς τὸν τύπον, τὸ τῆς ἀληθείας παρασημαίνοντας κάλλος
ἐπαιτιᾶται Θεὸς λέγων «Βάδισον καὶ στήθι ἐν πύλαις νιῶν λαοῦ σου,
15 ἐν αἷς εἰσπορεύονται βασιλεῖς Ἰούδα, καὶ ἐν αἷς ἐκπορεύονται ἐν αὐ-
ταῖς, καὶ ἐν πάσαις ταῖς πύλαις Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς Ἀ-
κούσατε λόγον Κυρίου, βασιλεῖς Ἰούδα καὶ πᾶσα Ἰουδαία καὶ πᾶσα
Ἱερουσαλήμ, καὶ οἱ εἰσπορευόμενοι ἐν ταῖς πύλαις ταύταις. Τάδε λέγει
Κύριος Φυλάσσεσθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν, καὶ μὴ αἴρετε βαστάγματα ἐν τῇ
20 ἡμέρᾳ τῶν Σαβδάτων, καὶ πᾶν ἔργον οὐ ποιήσετε, καὶ μὴ ἐκπορεύεσθε
ταῖς πύλαις Ἱερουσαλήμ, καὶ μὴ ἐκφέρετε βαστάγματα ἐξ οἰκιῶν ὑμῶν
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Σαβδάτων, καθὼς ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν
καὶ οὐκ ἤκουσαν, καὶ οὐκ ἔκλιναν τὸ οὖς αὐτῶν, καὶ ἐσκήρουναν τὸν
τράχηλον αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς πατέρας αὐτῶν, τοῦ μὴ ἀκούσαί μου καὶ
25 τοῦ μὴ δέξασθαι παιδείαν». Οὐ μόνον δὴ οὖν τὸ δεῖν ἔργου παντὸς
καταλήγειν ἐν Σαβδάτῳ προστέταχεν, ἀλλὰ καὶ βαστάγματα μὴ ἐκφέ-
ρειν, μήτε μὴν ἐξοίχεσθαι περαιτέρω πυλῶν Ἱερουσαλήμ.

ΠΑΛΛ. Εἶτα τίς ἂν εἶη καὶ τούτων ὁ λόγος;

ΚΥΡ. Νοητὸς δὴ καὶ πνευματικὸς καὶ ἐπέκεινα τῶν τύπων καὶ
30 σκιᾶς ἀμείνων τῆς ἀρχαιοτέρας. Ἔργου μὲν γὰρ τοῦ πρὸς φανλότητα
τετραμμένου τε καὶ βλέποντος εἰς κατάληξιν ἰέναι κελεύει τοὺς ἐν
Χριστῷ σαββατίζοντας, βαστάγμα γὰρ μὴν ἐπωμάδιον ποιῆσθαι μηδέν.
Τοὺς γὰρ ἅπαξ διὰ τῆς πίστεως τὸ δύσσοιστον ἀληθῶς τῆς ἁμαρτίας

βαια, ἀλλὰ ξεράθηκε πιά, δὲν εἶναι σύμβολο τῆς νεκρότητας; Καὶ μπορεῖ ἀλλιῶς νὰ εἶναι τροφή τῆς φλόγας;

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Τέτοια εἶναι ἡ πάγκακη ἁμαρτία, σὰν μιὰ κάποια νεκρότητα καὶ ἀνόσια τροφὸς τῆς ἀνήμερης φλόγας γιὰ ἐκείνους ποὺ τὴν ἀγαποῦν. Ὅταν λοιπὸν τὸν καιρὸ τῆς κατάπαυσης, ἐννοῶ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες, ἔχουν κάποιοι νεκρὰ καὶ ἄκαρπα ἔργα καὶ προτιμοῦν ν' ἀγαποῦν, παραμελῶντας τὴν ἀρετὴ, ἐκεῖνα ποὺ θ' ἀνάψουν γι' αὐτοὺς τὶς αἰώνιες φλόγες καὶ τιμωρίες, εὐλόγα θὰ ὑπομείνουν τὴν καταδίκη τους σὲ θάνατο, γιατί, ἐνῶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ ζοῦν μὲ ραθυμία, αὐτοὶ βαδίζουν μὲ τὴ θέλησή τους στὴν ἀναγκαία τιμωρία. Μπαίνομε λοιπὸν στὴν κατάπαυση ὅσοι πιστέψαμε, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ μακάριου Παύλου³⁷. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν λόγο τοῦ Ἱερεμία ὁ Θεὸς κατηγορεῖ ἐκείνους ποὺ ἁμάρτησαν στὸν τύπο παραχαράσσοντας τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας, λέγοντας: «Πήγαινε καὶ στάσου στὶς πόρτες τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ σου, ἀπὸ ὅπου μπαίνουν οἱ βασιλεῖς τοῦ Ἰούδα καὶ ἀπὸ ὅπου πάλι βγαίνουν, καὶ σ' ὅλες τὶς πύλες τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ θὰ τοὺς πεῖς: Ἀκοῦστε τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, βασιλεῖς τοῦ Ἰούδα, ὅλη ἡ Ἰουδαία καὶ ὅλη ἡ Ἱερουσαλήμ καὶ ὅσοι περνοῦν ἀπὸ αὐτὲς τὶς πύλες. Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος: Προσέχετε τὸν ἑαυτὸ σας καὶ τὴ ζωὴ σας· μὴ σηκώνετε καὶ μεταφέρετε πρᾶγματα τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, μὴν κάμνετε καμμιά δουλειὰ καὶ μὴ βγαίνετε ἀπὸ τὶς πύλες τῆς Ἱερουσαλήμ· μὴ μεταφέρετε τίποτε ἀπὸ τὰ σπίτια σας τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, ὅπως παράγγειλα στοὺς προγόνους σας, οἱ ὅποιοι ὅμως δὲν μὲ ἄκουσαν καὶ δὲν ἔστησαν προσεκτικὰ τ' αὐτιά της, ἀλλὰ σκλήρυναν τὸν τράχηλό τους περισσότερο ἀπὸ τοὺς πατέρες τους, γιὰ νὰ μὴ μ' ἀκούσουν καὶ νὰ μὴ δεχθοῦν τὴν παιδαγωγία μου»³⁸. Δὲν πρόσταξε λοιπὸν μόνο νὰ σταματάει κάθε ἔργο τὸ Σάββατο, ἀλλ' οὔτε πρᾶγματα νὰ μεταφέρουν οὔτε καὶ νὰ βγαίνουν λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τὶς πύλες τῆς Ἱερουσαλήμ.

ΠΑΛΛ. Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ νόημα ὅλων αὐτῶν;

ΚΥΡ. Εἶναι νοητὸ καὶ πνευματικὸ καὶ πέρα ἀπὸ τοὺς τύπους καὶ πολὺ ἀνώτερο ἀπὸ τὴν ἀρχαία σκιά. Γιατὶ προστάζει ὅσους σαββατίζουν σύμφωνα μὲ τὸν Χριστὸ νὰ προχωροῦν στὴν κατάπαυση κάθε ἔργου ποὺ κλίνει καὶ ἀποβλέπει στὴ φαυλότητα καὶ νὰ μὴ φορτώνονται τίποτε στοὺς ὤμους τους. Γιατί, ὅσοι ἀποτίναξαν μιὰ φορὰ μὲ τὴν πίστη

38. Ἱερ. 17, 19-21.

ἄχθος ἀποβεβληκότας, πῶς οὐκ ἀπόπληκτον παντελῶς τὸ καὶ εἰς αὐθις αὐτῷ καταφορτίζεσθαι δεῖν, καὶ ὑποπίπτειν ἐλέσθαι πάλιν τοῖς εἰς φαυλότητα ζυγοῖς; Πυλῶν δὲ εἴσω καθίζειν τῶν τῆς Ἱερουσαλήμ, τὸ μὴ χρῆναι πόλεως ἡμᾶς τῆς ἁγίας ἀπονοσφίζεσθαι τυπῶν, μήτε 5 μὴν ἔξω φέρεσθαι καὶ ἀπολισθεῖν ἐφιεῖς, διὰ τῆς εἰς ἕτερόν τι παρατροπῆς. Ἀγίαν δὲ πόλιν νοήσεις, τὴν Ἐκκλησίαν ἤδη γὰρ πού τινες, διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐκλελαμπροσμένοι, ἀποφορτισάμενοί τε τὴν βέβηλον ἁμαρτίαν, εἴσω τε πυλῶν γεγονότες ἁγίων τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, παρεκομίσθησαν εἰς ἀπόστασιν, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἐμφανῆ τυχόν, 10 ἀλλ' οὖν ἐξήλαντο τῆς ἁγίας πύλης, ἔθῃ τιμήσαντες εἰδωλοπρεπῆ. Εἴσω δὴ οὖν καθῆσθαι πυλῶν τοὺς νοητῶς σαββατίζοντας κεχρησμάδηκε Θεός, τὸ ἀσφαλές τε καὶ ἀνεξίτηλον, καὶ τὸ μηδαμῆ χρῆναι παρολισθεῖν τῆς εἰς αὐτὸν γνησιότητος, τοῦ τύπου σημαίνοντος. Ὅτι δὲ Θεοῦ πόλις ἢ Ἐκκλησία, μάλιστα μὲν ἀναδοῆσει καὶ ὁ Δαβὶδ 15 λέγων «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἢ πόλις τοῦ Θεοῦ»: πληροφορήσει δέ που καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ περὶ αὐτῆς λέγων Ὁδε κατοικήσω, ὅτι ἡρετισάμην αὐτήν».

ΠΑΛΛ. Ὁραρεν οὖν, ὅτι παντὸς ἔργου καταλύσομεν ἐν Σαββάτῳ κατὰ γε τὸ νομοθέτη δοκοῦν.

20 ΚΥΡ. Οὐ παντὸς ἀπλῶς, ὦ Παλλάδιε· τὸ γὰρ τοι χρῆναι φρονεῖν τε καὶ δραῖν τὰ ἐφ' οἷς ἂν ἤδοιτο Θεός, καὶ οὐ μετρίαν ἔχοι τὴν ὄνησιν, οὐκ ἐπαινουμένην ἂν εἰσδέξαιτο τὴν κατάληξιν Προστέθεικε γὰρ οὐ μάτην, ὥς γέ μοι δοκεῖ, τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, τὸ ἀγιάζεσθαι δεῖν πρὸς ἡμῶν τὴν τῶν Σαββάτων ἡμέραν «Μνήσθητι» γὰρ, φησί, τὴν ἡμέραν 25 τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν». Ἀποπερανοῦμεν δὲ τοῦτο καὶ λίαν ἐπιεικῶς, εἰ ἁγίων ἔργων ἐπιμεληταὶ φαινόμεθα, σαββατίζοντες νοητῶς εἴη δ' ἂν τοῦ πράγματος ὑποτίπωσις ἐναργής, τὸ ἐν Σαββάτῳ τοὺς ἱερέας ἐν τῷ ἱερῷ τὸ Σάββατον βεβηλοῦν καὶ ἁμαμῆτως ἐργάζεσθαι τὰ ἱερά καὶ πληροῦν θυσίας καὶ μηλοσφαγεῖν, πάντα τε δραῖν τὰ 30 εἰς δόξαν Θεοῦ ἀδιακωλύτως. Ἡ γὰρ οὐχὶ ταῖς τῶν Ἰουδαίων μομφαῖς αὐτὸ δὴ τοῦτο παρεκόμισεν ὁ Χριστός, ὅτε δὴ λύσιν ἐπεφημιζον αὐτῷ τοῦ νόμου τεθεραπευκότι τὸν παράλυτον ἐν Σαββάτῳ;

ΠΑΛΛ. Μεμνήσομαι.

τὸ δυσβάσταχτο ἀληθινὰ βάρος τῆς ἁμαρτίας, πῶς δὲν εἶναι τέλεια ἀνοησία νὰ ἀναγκάζονται νὰ ξαναφορτωθοῦν καὶ νὰ θέλουν νὰ μποῦν πάλι κάτω ἀπὸ τοὺς ζυγούς τῆς φαυλότητος; Μὲ τὴν παραμονὴ μέσα ἀπὸ τὶς πύλες τῆς Ἱερουσαλὴμ προτυπώνει τὸ ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὴν ἁγία πόλη, καὶ δὲν ἀφήνει οὔτε καὶ νὰ θγαίνομε ἔξω καὶ πέσομε ἔτσι σὲ παράπτωμα μὲ τὴν ἐκτροπὴ μας σὲ κάτι ἄλλο. Ἐξοὺς τὴν πόλη βέβαια θὰ ἐννοήσεις τὴν Ἐκκλησίαν. Γιατὶ ἤδη μερικοὶ, καταλαμπρυσμένοι ἀπὸ τὴν πίστη τους στὸν Χριστό, ἀφοῦ ξεφορτώθηκαν τὴν ἀνόσια ἁμαρτία καὶ μπῆκαν μέσα στὶς ἁγίες πύλες τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, ὁδηγήθηκαν σὲ ἀποστασία, ἂν καὶ ἴσως ὄχι φανερῆ, καὶ ἀφοῦ ἀποπήδησαν ἀπὸ τὴν ἁγία πύλη, τίμησαν εἰδωλολατρικὰ ἔθιμα. Νομοθέτησε ὁ Θεὸς ὅσοι σαββατίζουσιν νοητὰ νὰ κάθονται μέσα ἀπὸ τὶς πύλες, σημαίνοντας μὲ αὐτὸν τὸν τύπο τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἀμετάκλητο καὶ τὴν τελείως ἀπαράδεκτη ἐξολίσθησις ἀπὸ τὴν γνήσια πίστη σ' αὐτόν. Ὅτι βέβαια ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ πόλη τοῦ Θεοῦ, θὰ τὸ διακηρύξει βέβαια καὶ ὁ Δαβὶδ, λέγοντας, «Πολλοὶ ἔπαινοι λαμπροὶ ἀκούστηκαν γιὰ σένα, πόλη τοῦ Θεοῦ»³⁹, μᾶς τὸ πληροφορεῖ ὅμως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας, λέγοντας γι' αὐτὴν «Ἐδῶ θὰ κατοικήσω, γιατί αὐτὴν διάλεξα γιὰ κατοικία μου»⁴⁰.

ΠΑΛΛ. Ἄρα λοιπὸν σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ νομοθέτη θὰ σταματήσομε καθε ἔργον τὸ Σάββατον.

ΚΥΡ. Ὁχι γενικὰ καθε ἔργον, Παλλάδιε. Γιατὶ, τὸ ὅτι πρέπει νὰ φρονοῦμε καὶ νὰ πράττομε ὅσα εὐχαριστοῦν τὸν Θεὸν καὶ δὲν εἶναι μικρὴ ἢ ὠφέλεια ποῦ προκαλοῦν, δὲν εἶναι ἐξιέπαινον νὰ τὰ σταματήσομε. Καθόσον πρόσθεσε ὄχι ἄσκοπα, νομίζω, ἡ ἱερὴ Γραφή, ὅτι πρέπει νὰ ἀγιάζομε τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων. Γιατὶ λέγει «Θυμίσου τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων, γιὰ νὰ τὴν ἀγιάζεις»⁴¹. Καὶ θὰ φέρομε σὲ πέρας αὐτὴ τὴν ἐντολὴν καὶ μάλιστα πολὺ καλὰ, ἂν ἀναδειχθοῦμε ἐπιμελητὲς θείων ἔργων, σαββατίζοντας νοητὰ. Αὐτοῦ τοῦ πράγματος ὀλοκάθαρη ὑποτύπωση εἶναι τὸ ὅτι κατὰ τὸ Σάββατον οἱ ἱερεῖς μέσα στὸ ἱερὸν παραβιάζουν τὸ Σάββατον καὶ ἐργάζονται ἄμεμπτα τὰ ἱερὰ καθήκοντά τους, τελώνοντας θυσίαις καὶ προσφέροντας σφάγια ζώων, καὶ κάνουν τὰ πάντα ἀνεμπόδιστα⁴² πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ μήπως ὁ Χριστὸς στὶς μομφὰς τῶν Ἰουδαίων δὲν ἀντιπαρέθεσε αὐτὸ ἀκριβῶς, ὅταν τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ παραβίασιν τοῦ νόμου, ἐπειδὴ εἶχε θεραπεύσει τὸν παράλυτον τὸ Σάββατον;

ΠΑΛΛ. Τὸ θυμᾶμαι.

41. Ἐξ. 20, 8.

42. Ματθ. 21, 12.

ΚΥΡ. Περιτέμνεται δὲ καὶ ἄνθρωπος ἐν Σαββάτῳ, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, οὐκ ἐπιτιμῶντος τοῦ νόμου· παρεγγυᾷ γὰρ ὁ τύπος καὶ μονονουχὶ διαμαρτύρεται σαφῶς, ὅτι πρόποι ἂν καὶ μάλα εἰκότως τοῖς ἐν Χριστῷ σαββατίζουσι, τουτέστι, τοῖς καταλήγουσιν ἁμαρτίας, 5 καὶ ἁγιαζομένοις διὰ πίστεως, ἢ ἐν πνεύματι περιτομὴ πραττομένη κατὰ τὴν ὁγδόην, τουτέστι τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν· ἐγήγερται γὰρ οὕτω Χριστὸς Ἐπειδὴ δὲ ἀνεβίω, τὸ τοῦ θανάτου καταλύσας κράτος, κατεσφράγισεν εὐθύς τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τοὺς ἑαυτοῦ γνωρίμους, καὶ τοῦτό ἐστιν ἢ ἐν πνεύματι περιτομὴ. Ἐνεφύσησε γὰρ λέγων «Λάβετε 10 Πνεῦμα ἅγιον». Ἡ οὐχ οὕτω πράττεσθαι τὴν ὡς ἐν νοήσει περιτομὴν καὶ ὁ Παῦλός φησι· Περιτεμνῆσθαι γὰρ δεῖν περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, τουτέστι πνεύματι, δισχυρίσατο τοὺς πεπιστευκότας. Προσθείην δ' ἂν ὅτι, τῶν εἰς ἀνδρείαν τὴν πνευματικὴν καὶ τοῦ συντριβεῖν ἐχθρούς, καὶ νικᾶν ἐν Χριστῷ τοὺς ἀνθεστηκότας, οὐκ ἂν καταλήξαιμεν εἰκότως, 15 νοητῶς σαββατίζοντες· εἰκόνα δέ σοι παροίσω πάλιν τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον Ἰησοῦν, ὁμοῦ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἡρηκότα τὴν Ἱερικὴν κατὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, τουτέστιν, ἐν τῷ Σαββάτῳ.

ΠΑΛΛ. Ἀργίαν οὖν ἄρα τὸ Σάββατον μόνον ἡμῖν, ὡς ἔοικε, τῶν ἐκ φανλότητος καὶ ἁμαρτιῶν εἰσκομίσειεν ἂν, τό γε ἦκον εἰς ἀλήθειαν, 20 τὴν ὡς ἐν τύποις ἔτι τοῖς ἀρχαιοτέροις μονονουχὶ σκιαγραφουμένην.

ΚΥΡ. Οὕτω φημί· καθ' ἕτερον δὲ τρόπον τὸ Χριστοῦ μυστήριον παραδείξειεν ἂν καὶ μάλα σαφῶς.

ΠΑΛΛ. Τίνα δὴ φήσ;

ΚΥΡ. Ἐφη που πάλιν ὁ νόμος· «Ἐὰν δὲ κτήσῃ παῖδα Ἑβραῖον, 25 ἐξ ἔτη δουλεύσει σοι, τῷ δὲ ἔτει τῷ ἑβδόμῳ ἀπελεύσεται ἐλεύθερος δωρεάν». Καὶ ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ ταυτί· Ἐν δὲ τῷ Δευτερονομίῳ πάλιν οὕτω φησί· «Ἐὰν δὲ πραθῇ σοι ὁ ἀδελφός σου ὁ Ἑβραῖος, ἢ ἡ Ἑβραία, δουλεύσει σοι ἐξ ἔτη, καὶ τῷ ἑβδόμῳ ἔξαποστελεῖς αὐτὸν ἐλεύθερον ἀπὸ σου· ὅταν δὲ ἔξαποστελεῖς αὐτὸν ἐλεύθερον ἀπὸ σου, οὐκ 30 ἔξαποστελεῖς αὐτὸν κενόν· ἐφόδιον ἐφοδιάσεις αὐτὸν ἀπὸ τῶν προβάτων σου, καὶ ἀπὸ τοῦ σίτου καὶ ἀπὸ τῆς ληνοῦ σου· καθὼς ηὐλόγησέ σε Κύριος ὁ Θεός σου, δώσεις αὐτῷ». Τὸν μὲν γὰρ ἄλλον ἅπαντα χρόνον, πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, πνεύματι δουλείας ὁ Ἰσραὴλ κατεσφίγγετο, νόμῳ τῷ κολάζοντι καταξενυνόμενος. Ἐπειδὴ

ΚΥΡ. Γίνεται και ἡ περιτομή κάποιου ἀνθρώπου τὸ Σάββατο, σύμφωνα με τὸν λόγο τοῦ Σωτήρα, χωρὶς ὁ νόμος νὰ τὸ ἐπιτιμᾷ. Γιατὶ ὁ τύπος παραγγέλλει καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἐπιβεβαιώνει με σαφήνεια, ὅτι ἀρμόζει, καὶ πολὺ εὐλόγα μάλιστα, σὲ ὅσους σαββατίζουν σύμφωνα με τὸν Χριστό, δηλαδή σὲ ὅσους σταματοῦν τὴν ἁμαρτία καὶ ἀγιάζονται με τὴν πίστη, ἡ πνευματικὴ περιτομή πού τελεῖται τὴν ὀγδόη, δηλαδή τὴν ἀναστάσιμη ἡμέρα· γιατί ἔτσι ἔγινε ἡ ἔγερση τοῦ Χριστοῦ. Κι ἐπειδὴ ἐπανῆλθε στὴ ζωὴ, ἀφοῦ κατέλυσε τὸ κράτος τοῦ θανάτου, ἔβαλε ἀμέσως στοὺς γνωρίμους του τὴ σφραγίδα τοῦ ἀγίου Πνεύματος, καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ πνευματικὴ περιτομή. Γιατὶ ἐμφύσησε σ' αὐτοὺς καὶ εἶπε· «Λάβετε ἅγιο Πνεῦμα»⁴³. Ἡ μήπως καὶ ὁ Παῦλος δὲν λέγει ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ τελεῖται ἡ νοητὴ περιτομή; Γιατὶ ἰσχυρίστηκε ὅτι πρέπει νὰ περιτέμνονται οἱ πιστοὶ με περιτομὴ ἀχειροποίητη, δηλαδή πνευματικὴ⁴⁴. Καὶ θὰ πρόσθετα ὅτι σαββατίζοντας νοητά, δὲν θὰ σταματήσουμε ποτὲ ὅσα συντελοῦν στὴν πνευματικὴ ἀνδρεία καὶ νὰ συντριβόμε τοὺς ἐχθροὺς καὶ νὰ νικοῦμε με τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ ἐκείνους πού μᾶς ἀντιστέκονται. Καὶ πάλι παράδειγμα θὰ σοῦ φέρω τὸν ἀρχαῖο ἐκείνον Ἰησοῦ (τοῦ Ναυῆ), ὁ ὁποῖος κυρίευσε μαζί με τοὺς Ἰσραηλίτες τὴν Ἱεριχὼ τὴν ἑβδόμη ἡμέρα, δηλαδή τὸ Σάββατο.

ΠΑΛΛ. Τὸ Σάββατο λοιπὸν μᾶς παρέχει, ὅπως φαίνεται, τὴν ἀργία στὴ φαυλότητα καὶ στὴν ἁμαρτία, ἂν θέλομε νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ἡ ὁποία κατὰ κάποιο τρόπο σκιαγραφεῖται στοὺς ἀρχαιότερους τύπους.

ΚΥΡ. Αὐτὸ λέγω. Ἀλλὰ καὶ με ἄλλο τρόπο μπορεῖ νὰ μᾶς δείξει τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ πολὺ καθαρὰ.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸ τρόπο;

ΚΥΡ. Λέγει κάπου πάλι ὁ νόμος· «Ἄν ἀποκτήσεις δοῦλο Ἑβραῖο, θὰ σοῦ δουλέψει ἕξι χρόνια, καὶ τὸ ἕβδομο ἔτος θὰ τὸν ἐλευθερώσεις δωρεάν»⁴⁵. Καὶ αὐτὰ βέβαια στὴν ἔξοδο. Ἀλλὰ καὶ στὸ Δευτερονόμιον πάλι λέγει τὰ ἑξῆς· «Ἄν πουληθεῖ σ' ἐσένα ὁ ἀδελφός σου ὁ Ἑβραῖος ἢ ἡ Ἑβραία, θὰ σοῦ δουλέψει ἕξι χρόνια καὶ τὸ ἕβδομο θὰ τὸν ἀφήσεις νὰ φύγει ἐλεύθερος ἀπὸ ἐσένα. Κι ὅταν τὸν ἀφήσεις νὰ φύγει ἀπὸ ἐσένα ἐλεύθερος, μὴν τὸν ἀφήσεις με ἄδεια χέρια. Δώσε του ἐφόδια ἀπὸ τὰ πρόβατά σου καὶ ἀπὸ τὸ ψωμί σου καὶ ἀπὸ τὸ κρασί σου. Καὶ θὰ τοῦ δώσεις σύμφωνα με τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ σ' ἐσένα»⁴⁶. Ὅλον δηλαδή τὸν ἄλλο χρόνο πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευση ἐδῶ τοῦ Σωτήρα μας καταπιέζονταν οἱ

45. Ἐξ. 21, 2.

46. Δευτ. 15, 12-14.

δὲ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς (τέθειται δὲ ἡμῖν καὶ τοῦδε τύπος τὸ Σάββατον) ἐπέλαμψεν ὁ Ἐμμανουήλ, τότε δὴ τὸ μὲν δουλείας ἀφήρηται πνεῦμα, προσκεκομικότες δὲ ὅλως οὐδὲν εἰς ἀπολύτρωσιν τῷ Δεσπότη, φιλανθρωπίνῳ χάριτι κέκληνται πρὸς ἐλευθερίαν, καὶ εἰς 5 τὴν τῆς νίθεσιᾶς δόξαν δεδικαίωνται γὰρ οἱ πιστεύσαντες οὐκ ἐξ ἔργων νόμου, κατὰ τὰς Γραφάς, ἀλλ' ἐκ πίστεως. Καὶ τοῦτο εἶναι, φημί, τό, «Ἀπελεύσεται ἐλεύθερος δωρεάν». Ἄλλ', «Ὅταν», φησὶν, «ἐξαποστελεῖς αὐτὸν ἐλεύθερον ἀπὸ σου, οὐκ ἐξαποστελεῖς αὐτὸν κενόν· ἐφόδιον ἐφοδιάσεις αὐτὸν ἀπὸ τῶν προβάτων σου, ἀπὸ τοῦ 10 σίτου σου, καὶ ἀπὸ τῆς ληνοῦ σου». Ὅρας ἐναργῶς τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν δύναμιν, ἔν γε τουτοιῖσι διαλάμπουσιν; λελυτρώμεθα γάρ, καὶ ἀνῆκεν ἡμᾶς ἐλευθέρους ὁ πάντων ἡμῶν Σωτὴρ, δωρεάν. Οὐ γὰρ ἐξ ἔργων δικαιοσύνης ἃ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τῆς οὕτως ὑπερφυοῦς ἡμερότητος 15 μετεσχῆκαμεν· ἀνιεῖς δὲ ἡμᾶς ἐλευθέρους, τουτέστιν, ἀπαλλάξας ἀμαρτιῶν, καὶ τῇ τῆς νίθεσιᾶς κατακαλλύνας χάριτι, καλὸν ἡμῖν ἐφόδιον ἑαυτὸν προστέθεικεν, ὡς ἄμωμον ἱερεῖον καὶ ὡς πρόβατον ἐπίσφαγὴν δι' ἡμᾶς ἠγμένος, χαρισάμενός τε τὸ μετασχεῖν εὐλογίας τῆς ζωοποιοῦ, τουτέστι, τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκός τε καὶ αἵματος. Τοῦτο, 20 οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἐφοδιάζεσθαι δεῖν ἀπὸ τῶν προβάτων, ἀπὸ τε σίτου καὶ οἴνου, τοὺς ἐν ἐβδόμῳ καιρῷ, τουτέστιν, ἐν τῷ νοητῷ Σαββάτῳ, κεκλημένους εἰς ἐλευθερίαν ἐξ ἡμερότητος τῆς Δεσποτικῆς ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ὁ νόμος.

Ἐπειδὴ δὲ τοῖς Ἰουδαίοις ἀναπεπτακόσιν εἰς ραθυμίαν, οὐ λίαν 25 ἐδόκει τηρεῖν τὰ ἐντεταλμένα, κατητιᾶτο ὁ Θεὸς τοῦτο δοῶν ἐλομένους. Γέγραπται γάρ, ὅτι καὶ «Ἐγενήθη λόγος Κυρίου πρὸς Ἰερεμίαν, λέγων· Οὕτως εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, λέγων· Διεθέμην διαθήκην πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἣ ἐξειλόμεν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου ἐξ οἴκου δουλείας, λέγων· Ὅταν πληρωθῇ ἐξ ἔτη, ἀποστε- 30 λεῖς τὸν ἀδελφόν σου τὸν Ἑβραῖον, ὃς πραθήσεταιί σοι, καὶ ἐργᾶται σοι ἐξ ἔτη, καὶ ἐξαποστελεῖς αὐτὸν ἐλεύθερον καὶ οὐκ ἤκουσάν μου, καὶ οὐκ ἔκλιναν τὸ οὖς αὐτῶν, καὶ ἐπέστρεψαν σήμερον ποιῆσαι τὸ εὐθὲς πρὸ ὀφθαλμῶν μου, τοῦ καλέσαι ἄφεσιν ἕκαστον τοῦ πλησίον

Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας ζευγμένοι κατὰ τὸν τιμωρὸ νόμο. Ὅταν ὅμως τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ αἵωνα αὐτοῦ (καὶ τύπος τοῦ αἵωνα εἶναι τὸ Σάββατο) ἔλαμψε ὁ Ἑμμανουήλ, τότε πᾶ ἀφαιρέθηκε τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας, καὶ χωρὶς νὰ καταβάλλουν ἀπολύτως τίποτε ὡς λύτρα στὸν Δεσπότη, ἀπὸ φιλάνθρωπη καλωσύνη του τοὺς κάλεσε στὴν ἐλευθερία καὶ στὴ δόξα τῆς υἰοθεσίας. Γιατὶ οἱ πιστοὶ δὲν δικαιώνονται ἀπὸ τὰ ἔργα ποὺ ὀρίζει ὁ νόμος, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πίστη, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές. Κι αὐτὸ νομίζω σημαίνει τό, «θὰ φύγει ἐλεύθερος δωρεάν»⁴⁷. Ἄλλὰ, λέγει, «Ὅταν τὸν ἀφήσεις νὰ φύγει ἀπὸ ἐσένα ἐλεύθερος, δὲν θὰ τὸν ἀφήσεις μὲ ἄδεια χέρια. Θὰ τὸν ἐφοδιάσεις μὲ ἐφόδια ἀπὸ τὰ πρόβατά σου, ἀπὸ τὸ σιτάρι σου, καὶ ἀπὸ τὸ πατητήρι σου»⁴⁸. Βλέπεις πόσο καθαρὰ λάμπει σ' αὐτὰ ἡ δύναμη του μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ; Γιατὶ λυτρωθήκαμε καὶ μᾶς ἄφησε ἐλεύθερους χωρὶς λύτρα, δωρεάν, ὁ Σωτὴρας ὄλων μας. Καθόσον δὲν γίναμε μέτοχοι τῆς τόσο ὑπερφυσικῆς καλωσύνης ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης ποὺ ἐμεῖς πράξαμε, ἀλλὰ, ὅπως ἔχει γραφεῖ, σύμφωνα μὲ τὸ πολὺ ἔλεός του. Μᾶς ἄφησε ἐλεύθερους, δηλαδὴ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες, κι ἀφοῦ μᾶς καταστόλισε μὲ τὰ χαρίσματα τῆς υἰοθεσίας, πρόσθεσε σ' ἐμᾶς ὠραῖο ἐφόδιο τὸν ἑαυτό του, ὡς τέλειο σφάγιο καὶ ὡς πρόβατο ποὺ ὠδηγήθηκε στὴ σφαγὴ γιὰ χάρι μας, καὶ μᾶς χάρισε τὴ δυνατὴ νὰ μετέχομε στὴ ζωοποιὸ εὐλογία, δηλαδὴ στὴν ἁγία σάρκα καὶ στὸ ἅγιο αἷμα του. Αὐτὸ, νομίζω, θέλει νὰ δηλώσει ὁ ἐφοδιασμὸς ἀπὸ τὰ πρόβατα, τὸ σιτάρι καὶ τὸ κρασί ἐκείνων ποὺ βρίσκονται στὸν ἑβδομο καιρὸ, δηλαδὴ στὸ νοητὸ Σάββατο, καὶ ἔχουν κληθεῖ στὴν ἐλευθερία ἕξαιτίας τῆς Δεσποτικῆς καλωσύνης. Καὶ αὐτὰ βέβαια ὁ νόμος.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι εἶχαν κυριευθεῖ ἀπὸ ραθυμία καὶ δὲν ἤθελαν νὰ τηροῦν τὶς ἐντολές, ὁ Θεὸς τοὺς κατηγοροῦσε ὅτι αὐτὸ τὸ ἔπρατταν μὲ τὴ θέλησή τους. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ὁ Κύριος μίλησε στὸν Ἰερεμία καὶ εἶπε· Νὰ τί εἶπε ὁ Κύριος, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ· Ἔκανα συμφωνία μὲ τοὺς προγόνους σας τὴν ἡμέρα ποὺ τοὺς ἔβγαλα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἀπὸ τὴ χώρα τῆς δουλείας, καὶ τοὺς εἶπα· Ὅταν συμπληρωθοῦν ἕξι χρόνια, θ' ἀφήσεις ἐλεύθερο τὸν ἀδελφὸ σου τὸν Ἑβραῖο ποὺ θ' ἀγοράσεις καὶ σοῦ ἔχει δουλέψει ἕξι χρόνια καὶ θὰ τὸν ἀφήσεις ἐλεύθερο. Δὲν μὲ ἀκουσαν ὅμως καὶ δὲν ἔστρεψαν τ' αὐτιά τους σ' ἐμένα. Καὶ γύρισαν σήμερα νὰ κάνουν τὸ σωστὸ ἀπέναντί μου, νὰ δώσουν ἄφεση καθε-

48. Δευτ. 15, 13-14.

αὐτοῦ· καὶ συνετέλεσαν διαθήκην κατὰ πρόσωπόν μου ἐν τῷ οἴκῳ, ᾧ ἐπεκλήθη τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτοῦ· καὶ ἐπεστρέψατε καὶ ἐβεβηλώσατε τὴν διαθήκην μου, τοῦ ἐπιστρέψαι ἕκαστον τὸν παῖδα αὐτοῦ, καὶ ἕκαστον τὴν παιδίσκη αὐτοῦ, οὓς ἐξαπεστείλατε ἐλευθέρους τῇ ψυχῇ 5 αὐτῶν, τοῦ εἶναι ὑμῖν εἰς παῖδας καὶ παιδίσκας». Ὁρᾶς ὅπως οὐκ ἀνέχεται τῶν τύπων ἀθετουμένων, μᾶλλον δὲ αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἐξυβρισμένης ὡς ἐν σκιαῖς ἔτι; «Ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα, καὶ ἡ κλησις τοῦ Θεοῦ», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Τοὺς δὲ ἀνεθένας ἅπαξ, ἀνόπιν ἔλκοντες Ἰουδαῖοι, καὶ τοῖς τῆς δουλείας αὐθις ὑποφέροντες ζυγοῖς, 10 τὸ ἀμεταμέλητον οὐ τετηρήκασι, προσκεκρούκασι τε διὰ τοῦτο ἀτιμάσαντες, εἰ καὶ ἦν ἐν τύποις ἔτι.

ΠΑΛΛ. Ὁρθότατα ἔφησ.

ΚΥΡ. Δικαιούμεθα δὲ ὅτι δωρεὰν διὰ χάριτος τῆς ἐν Χριστῷ, τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἀντάλλαγμα προσενεγκόντες οὐδέν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν τῆς 15 ἐλευθερίας ἐκπριάμενοι δόξαν, ἡμερότητι δὲ καὶ φιλανθρωπία Δεσποτικῇ τὸ χρεῖμα κερδαίνοντες, ὑπετύπου λέγων ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· «Δι' ἐπιτὰ ἐτῶν ποιήσεις ἄφεσιν. Καὶ οὕτω τὸ πρόσταγμα τῆς ἀφέσεως, ἀφήσεις πᾶν χρέος ἴδιον, ὃ ὀφείλει σοι ὁ πλησίον σου, καὶ τὸν ἀδελφόν σου οὐκ ἀπαιτήσεις ὃ ἐὰν ἦ σοι παρ' αὐτῷ· τῷ δὲ ἀδελφῷ σου ἄφεσιν 20 ποιήσεις τοῦ χρέους σου, ὅτι οὐκ ἔσται ἐν σοὶ ἐνδεής· ὅτι εὐλογῶν εὐλογήσει σε Κύριος ὁ Θεός σου, ἐν τῇ γῆ, ἣ Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι ἐν κλήρῳ κατακληρονομηῆσαι αὐτήν». Ὁρᾶς διαστράπτουσαν ἐν ταῖς σκιαῖς τὴν ἀλήθειαν; Ἐναργέστατα γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν εἰς ἡμᾶς οἰκονομίαν παραδείξειεν ἂν καὶ τόδε. Τοὺς μὲν γὰρ ἀγχοῦ 25 γεγονότας αὐτῷ διὰ τῆς πίστεως, οἰκείους τε ἤδη καὶ ἀδελφούς ἀναδεδειγμένους, διὰ τοῦ μεταλαχεῖν ἁγίου Πνεύματος, θείας τε φύσεως γενέσθαι κοινωνούς, ὀφλημάτων ἀνήκεν, ἐκτετικότητας οὐδέν· οὐ γὰρ ἐζήτησε παρ' αὐτῶν τὰς τῆς παραβάσεως δίκας, καίτοι τοὺς λόγους τῶν σφίσι βεβιωμένων ἐπωφληκότας αὐτῷ· τοὺς δὲ ἀλλοτρίους ἔτι, 30 μονονουχὶ δὲ καὶ ἀλλογενεῖς, διὰ τὴν ὀλέθριον αὐτῶν ἀπιστίαν, καὶ ὡς ἀπωτάτω γεγονότας τῆς εἰς αὐτὸν οἰκειότητος, ἐνόχους κατέστησε τοῖς ὀφλήμασι, καὶ ὡς ἀναπόνιπτον ἔχοντας ἔτι τὴν ἁμαρτίαν, ὑπόχρεώς τε τῇ δίκῃ καὶ τῷ κολάζεσθαι δεῖν εἰκότως εἰργάσατο· καὶ γοῦν

νας στο δίπλανό του. Και σύναψαν συμφωνία μπροστά μου στον οἶκο μου, στο ὁποῖο γράφτηκε τὸ ὄνομά μου. Καὶ μεταστραφήκατε καὶ παραβιάσατε τὴ συμφωνία μου, ὥστε νὰ φθάσει ν' ἀνακαλέσει καθέννας τὸν δούλο του, πὺν τοὺς εἶχατε ἀφήσει ἐλεύθερους μὲ τὴ θέλησή σας, γιὰ νὰ σᾶς γίνουν πάλι δούλοι καὶ δούλες»⁴⁹. Βλέπεις πῶς δὲν ἀνέχεται νὰ ἀθετοῦνται οἱ τύποι, ἢ καλύτερα νὰ ἐξυβρίζεται ἢ ἴδια ἢ ἀλήθεια, ἐπειδὴ βρίσκεται ἀκόμα στὴ σκιά; Γιατί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πὺν ἔχει γραφεῖ, «Ὁ Θεὸς δὲν ἀνακαλεῖ τίς δωρεές του οὔτε τὴν κλήση του»⁵⁰. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως, ἀνακαλώντας πίσω ἐκείνους πὺν εἶχαν ἐλευθερώσει μὰ φορὰ καὶ ὑποβάλλοντάς τους πάλι στὸν ζυγὸ τῆς δουλείας, δὲν τήρησαν τὸ ἀμεταμέλητο, καὶ γι' αὐτὸ προσέκρουσαν στὴ δύναμη τοῦ μυστηρίου, ἀθετώντας καὶ προσβάλλοντας αὐτὸ, ἐνῶ βρισκόταν ἀκόμη στοὺς τύπους.

ΠΑΛΛ. Μίλησες πολὺ ὀρθά.

ΚΥΡ. Καὶ ὅτι σωζόμεστε δωρεὰν μὲ τὴ χάρις τοῦ Θεοῦ χωρὶς νὰ δίνουμε κανένα ἀντάλλαγμα γιὰ τὴ ζωὴ μας οὔτε καὶ ἀγοράζοντας τὴ δόξα τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ κερδίζουμε τὴ δικαίωση ἀπὸ τὴν Δεσποτικὴ καλωσύνη καὶ φιλανθρωπία, τὸ ὑποτύπωσε στὸ Δευτερονόμιο, λέγοντας: «Κάθε ἑπτὰ χρόνια θὰ διαγράφεις τὰ χρέη. Καὶ ὁ νόμος τῆς διαγραφῆς τῶν χρεῶν θὰ ἐφαρμόζεται ὡς ἑξῆς: Θὰ ἀφήσεις κάθε χρέος πὺν σοῦ ὀφείλει ὁ πλησίον σου καὶ δὲν θὰ ζητήσεις ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ σου ὅ,τι τυχὸν σοῦ χρωστᾷ. Στὸν ἀδελφὸ σου θὰ δώσεις ἀφεση τοῦ χρέους του γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχει ἀνάμεσά σας αὐτὸς πὺν δὲν ἔχει νὰ πληρώσει. Καὶ σίγουρα θὰ σὲ εὐλογῆσει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σου στὴ γῆ πὺν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σου σοῦ δίνει ὡς κληρο γιὰ νὰ τὴν κληρονομήσεις»⁵¹. Βλέπεις πῶς ἀστράφτει μέσα στὶς σκιές ἢ ἀλήθεια; Ὁλοκάθαρα ὅμως θὰ δείξει τὴν οἰκονομία τοῦ Σωτήρα μας σ' ἐμᾶς καὶ τὸ ἑξῆς: Ἀπαλλάσσει δηλαδὴ ἀπὸ τὸ χρέος τοὺς ὅσους πῆγαν κοντά του μὲ τὴν πίστη καὶ ἀναδείχθηκαν ἤδη οἰκεῖοι καὶ ἀδελφοὶ μὲ τὴ μετοχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μὲ τὸ νὰ γίνουν κοινωνοὶ τῆς θείας φύσης, τοὺς ἀπαλλάσσει χωρὶς νὰ καταβάλουν τίποτε. Πράγματι δὲν τοὺς ζήτησε τὴν τιμωρία γιὰ τίς παραβάσεις τους, παρὸλο πὺν τοῦ ὀφείλουν τοὺς λόγους τῶν πράξεών τους. Ἐκανε ὅμως ἔνοχους τῶν ὀφειλῶν τοὺς ἐκείνους πὺν εἶναι ἀκόμα ξένοι καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἄλλοεθνεῖς ἕξαιτίας τῆς ὀλέθριας ἀπιστίας τους, καὶ ἐπειδὴ βρίσκονται πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι οἰκεῖοι του καὶ δὲν ἔχουν ξεπλύνει ἀκόμα ἀπὸ ἐπάνω τους τὴν ἁμαρτία, τοὺς κατέστησε

51. Δευτ. 25, 1-4.

προσεφώνει μὲν τοῖς πεπιστευκόσιν «Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ὄντως μαθηταί μου ἔστε, καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς». Τοῖς δὲ τὴν ἀληθῆ καὶ εὐαγγελικὴν ἀτιμάζουσι παιδεύουσιν, «Ἀμήν, ἀμήν, λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι 5 ἐγὼ εἰμι, ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε». Συνίης οὖν ὅτι, τοὺς μὲν κατὰ πίστιν οἰκειούς, πρὸς ἐλευθερίαν ἀνήσειν ἐπαγγέλλεται, τοὺς δὲ ἄλλοτρίους ἔτι καὶ ξένους, ἐντεθνεῶτας τοῖς πταίσμασιν, ἀποτίσειν ἔφη τῷ κριτῇ τῶν ἰδίων πλημμελημάτων τοὺς λόγους;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

10 ΚΥΡ. Διαμορφοῖ δὲ ἀστείως καὶ τὴν εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα τρυφήν ἀγιοπρεπῆ, καὶ τὴν τῶν οὐρανίων μέθεξιν ἀγαθῶν ἢ κατὰ τὸ Σάββατον ἀργία.

ΠΑΛΛ. Φράσον ἂν ὅπως συνιέναι θέλοντί μοι.

ΚΥΡ. Καὶ μάλα. Ψάλλει γάρ που λέγων ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ περὶ 15 τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ καὶ τοῦ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ· «Ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος», τὸ μάννα λέγων, οὐρανοῦ καὶ ἀγγέλων τροφήν, ἵνα τῶν αἰσθητῶν τε καὶ ὄρατῶν τὸν οἰκειῶν ἰέντες ἐπέκεινα νοῦν, τὴν πνευματικὴν καὶ θεῖαν κατασκευπώμεθα χορηγίαν, ἣν ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς ἐνήσει Θεός, τὸν ἀγγέλουσ 20 τρέφοντα καὶ ζωογονοῦντα τοὺς ἀνθρώπους, Θεὸν Λόγον ἐγκαταυλίζεσθαι ποιῶν τοῖς τὴν πίστιν εἰσδεδεγμένοις. Κατάρκηκε γὰρ ὁ Χριστὸς ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἄρτω ζῶντι καὶ ἐξ οὐρανοῦ τρεφόμεθα πρὸς εὐεξίαν τε καὶ ἰσχὴν πνευματικὴν τύπος μὲν οὖν τοῦ τοιοῦδε τὸ μάννα, σαφῆς καὶ ἀνενδοιάστως ἔχων. 25 Προστέταχε δὲ ὁ νόμος συναγείρειν αὐτὸ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, τὸ διαρκῶς ἔχον ἐκάστω μὴ ὑπερτρέχοντας. Γέγραπται γὰρ ᾠδί· «Τὸ πρῶτον ἐγένετο καταπαυομένης τῆς δρόσου κύκλω τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἰδοὺ ἐπὶ πρόσωπον τῆς ἐρήμου λεπτὸν ὡσεὶ κορίαννον, λευκὸν ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἰδόντες δὲ αὐτὸ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, εἶπαν ἕτερος τῷ ἑτέρῳ· Τί 30 ἔστι τοῦτο; Οὐ γὰρ ἤδεισαν τί ἦν. Εἶπε δὲ Μωσῆς πρὸς αὐτούς· Οὗτος ὁ ἄρτος ὃν δέδωκεν ὑμῖν Κύριος φαγεῖν. Τοῦτο τὸ ρῆμα ὃ συνέταξε Κύριος· Συναγάγετε ἀπ' αὐτοῦ ἕκαστος εἰς τοὺς καθήκοντας γομῶν κατὰ κεφαλᾶς, κατὰ ἀριθμὸν ψυχῶν ὑμῶν, ἕκαστος σὺν τοῖς συσκή-

εὐλόγα ἔνοχους γιὰ δίκη καὶ τιμωρία. Φώναζε λοιπὸν σ' αὐτοὺς ποὺ πίστεψαν· «Ἄν μείνετε πιστοὶ στὸν λόγο μου, εἴστε πραγματικοὶ μαθητὲς μου· θὰ γνωρίσετε τὴν ἀλήθεια, καὶ ἡ ἀλήθεια θὰ σᾶς ἐλευθερώσει»⁵². Σ' ὅσους ὅμως περιφρονοῦν τὴν ἀληθινὴ καὶ εὐαγγελικὴ παιδαγωγία, λέγει· «Σᾶς διαβεβαιώνω· ἂν δὲν πιστέψετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος, θὰ χαθεῖτε ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες σας»⁵³. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι τοὺς οἰκείους του ὡς πρὸς τὴν πίστη ὑπόσχεται ὅτι θὰ τοὺς ἐλευθερώσει, ἐνῶ ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀκόμα ἀλλότριοι καὶ ξένοι, ἀφοῦ πεθάνουν μέσα στὶς ἁμαρτίες τους, θὰ πληρώσουν, εἶπε, στὸν κριτὴ τοὺς λόγους τῶν σφαλμάτων τους;

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Ἡ ἀργία τοῦ Σαββάτου παρουσιάζει μὲ ἐξαίρετο τρόπο καὶ τὶς ἀγιοπρεπεῖς ἀπολαύσεις τοῦ μελλοντικοῦ αἰῶνα καὶ τὴ μέθεξη τῶν οὐράνιων ἀγαθῶν.

ΠΑΛΛ. Θέλω νὰ ἀκούσω πῶς. Πές μου.

ΚΥΡ. Ἀμέσως. Ψάλλει λοιπὸν κάπου ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ τὸν παντοδύναμο Θεό· «Τοὺς ἔδωσε ἄρτο τοῦ οὐρανοῦ· ὁ ἄνθρωπος ἔφαγε ἄρτο ἀγγέλων»⁵⁴, λέγοντας τροφή τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων τὸ μάννα, ὥστε, ὠθώντας τὸ νοῦ μας πέρα ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ ὄρατὰ, νὰ δοῦμε τὴν πνευματικὴ καὶ θεία χορηγία τὴν ὁποία ὁ Θεὸς βάζει στὴν ψυχὴ τῶν ἀγίων, τὸν ἄρτο ποὺ τρέφει τοὺς ἀγγέλους καὶ ζωογονεῖ τοὺς ἀνθρώπους, κάνοντας νὰ ἐγκατασταθεῖ στὶς ψυχὲς τῶν πιστῶν ὁ Θεὸς Λόγος. Γιατὶ ὁ Χριστὸς κατοίκησε στὶς καρδιές μας μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τρεφόμαστε μὲ ἄρτο ζωντανὸ καὶ οὐράνιο γιὰ νὰ ἔχομε εὐεξία καὶ δύναμη πνευματικὴ. Τύπος βέβαια αὐτοῦ τοῦ πράγματος καθαρὸς καὶ ἀναμφίβολος εἶναι τὸ μάννα. Πρόσταξε ὁ νόμος νὰ τὸ μαζεύουν οἱ Ἰσραηλίτες χωρὶς νὰ ὑπερβαίνουν τὴν ποσότητα ποὺ τοὺς ἐπαρκοῦσε. Γιατὶ ἡ Γραφὴ λέγει τὰ ἑξῆς· «Τὸ πρωὶ ὅταν σταμάτησε νὰ πέφτει ἡ δροσιὰ γύρω ἀπὸ τὴν κατασκήνωση, βλέπουν στὴν ἐπιφάνεια τῆς ἐρήμου ἓνα λεπτὸ στρώμα σὰν ἀπὸ κεχρί καὶ λευκὸ ὅπως ὁ πάγος, πάνω στὴ γῆ. Ὅταν τὸ εἶδαν οἱ Ἰσραηλίτες εἶπαν ὁ ἓνας στὸν ἄλλο· Τί εἶναι αὐτὸ τὸ πράγμα; Γιατὶ δὲν ἤξεραν τί εἶναι. Καὶ ὁ Μωυσῆς τοὺς εἶπε· Αὐτὸ εἶναι τὸ ψωμὶ ποὺ σᾶς ἔδωσε ὁ Κύριος γιὰ νὰ φᾶτε. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντολὴ ποὺ σᾶς ἔδωσε ὁ Κύριος. Μαζέψετε ἀπὸ αὐτὸ ὁ καθένας σας γιὰ τὰ μέλη τῆς οἰκογένειάς σας ἓνα γομόρ⁵⁵ κατὰ ἄτομο ἀνάλογα μὲ τὸ ἀριθμὸ τῶν ψυχῶν σας, καὶ μαζέψετε ὁ καθένας μαζὶ μὲ

54. Ψαλμ. 77, 24-25.

55. Περίπου τρία κιλά.

νοις ὑμῶν συλλέξατε». Εἶτά φησι καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· «Ἐγένετο δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ, συνέλεξαν τὰ δέοντα διπλᾶ γομῶρ τῶ ἐνί· εἰσηλθον δὲ πάντες οἱ ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς καὶ ἀνήγγειλαν Μωσῆ. Εἶπε δὲ Μωσῆς πρὸς αὐτούς· Τοῦτο τὸ ρῆμά ἐστιν ὃ ἐλάλησε Κύριος Σάββα-
5 τα ἅγια ἀνάπαισις τῶ Κυρίῳ αὐριον· ὅσα ἂν πέσσητε, πέσσετε, ὅσα ἂν ἔψητε, ἔψετε, καὶ πᾶν τὸ πλοενάζον καταλείπετε αὐτοῖς ἀποθήκην εἰς τὸ πρῶν». Εἶτα πρὸς τούτοις τὸν θεῖον αὐτοῖς διεσάφει νόμον, εὐ-
θὺς ἐπειπὼν ὁ ἱεροφάντης Μωσῆς· «Φάγετε σήμερον· ἔστι γὰρ Σάβ-
βατα σήμερον τῶ Κυρίῳ. Οὐχ εὐρήσετε σήμερον ἐν τῶ πεδίῳ. Ἐξ ἡμέ-
10 ρας συλλέξετε, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ Σάββατα· οὐκ ἔσται ἐν αὐτῇ».

Ἐξ ἡμέρας συλλέξετε, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ Σάββατα· οὐκ ἔσται ἐν αὐτῇ». Ἄρα σοι λοιπόν, ὦ Παλλάδιε, καὶ μετὰ τοῦτο ἀσυμφανές, ὅτι τῆς ἐσο-
μένης εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα ζωῆς, οἶονεὶ προεντρεπισμὸν καὶ ὑποτύ-
πωσιν ἂν ἔχοι καὶ μάλα σαφῆ, τὸ μήτε τι δεῶν ἐν Σαββάτῳ, συλλέγειν
δὲ ὥσπερ εἰς ἀποθήκην τὸ ἤδη πεπορισμένον, καὶ μηδὲ αὐτὸ τὸ ἐξ
15 οὐρανοῦ καταδεδοσθαι μάννα, τῶ δὲ ἤδη συγκεκομισμένῳ διακε-
χρησθαι δεῖν εἰς ἀπόλαυσιν καὶ τροφήν; Σαββατίζοντες γὰρ ἐν Χρι-
στῶ καὶ εἰς λῆξιν ἰόντες τῆς ἁμαρτίας ὀλοτελῆ, τοῖς ἄνωθεν ἐντροφή-
σομεν ἀγαθοῖς, πόνου μὲν ἐξηρημένου παντός, ἰδρώτων δὲ δίχα, πᾶν
ὅπερ ὀνίνησι πλουσίως εὐρίσκοντες.

20 ΠΑΛΛ. Ἀληθῆς ὁ λόγος. Ἐφ' ἐτοίμοις γὰρ ὥσπερ καὶ προκεισο-
μένοις ἅπασιν ἀγαθοῖς ἢ τὸ τηνικάδε τῶν ἁγίων ἔσται ζωή· εἰρήσθω
δὲ καὶ πρὸς ἡμῶν αὐτῶν ἁγίῳ παντί· «Τοὺς πόνους τῶν καρπῶν σου
φάγεσαι».

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἀναθέοντες εἰς τὸ ἀπαρχῆς, καὶ ὥσπερ ἀνόπιν τὸν
25 λόγον ἀνασειράζοντες, ἐκεῖνό φαμεν, τό, ὅτι δὴ σφόδρα καὶ ἀκολού-
θως ὁ νόμος ἐφ' ἓνα τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς μεταστήσας Θεόν, οὐ συγ-
κεχώρηκεν ἀγνοεῖν οὐδὲ τὸν ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ φύντα τε καὶ
συννυπάρχοντα συναΐδιον Λόγον. Προεντειλάμενος γὰρ καὶ εἰπὼν,
«Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ
30 ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου», καὶ μὴν, «Καὶ οὐκ
ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι, πλὴν ἐμοῦ», συνῆψεν εὐθὺς τὸ Χριστοῦ μυ-

56. Ἐξ. 16, 13-16.

57. Ἐξ. 16, 22-23.

τούς όμόσκηνούς σας»⁵⁶. Λίγο πιό κάτω λέγει πάλι· «Τήν έκτη ήμέρα μάζεψαν όσα χρειάζονταν σέ διπλή ποσότητα, δύο γόμαρ τó άτομο. Πήγαν τότε όλοι οί άρχοντες τών Ίσραηλιτών στον Μωυσή και τον πληροφόρησαν. Και ό Μωυσής τούς ειπε· Αυτή είναι ή έντολή που έδωσε ό Κύριος. Αυριο είναι Σάββατο, ήμέρα ανάπαυσης, αφιερωμένη στον Κύριο. Ζυμώσετε σήμερα όσα σάς χρειάζονται να ζυμώσετε, και ψήσετε όσα είναι να ψήσετε, και ό,τι περισσέψει, φυλάξετε το για τó πρωί»⁵⁷. Έκτός από αυτά στη συνέχεια ό ιεροφάντης Μωυσής διεσαφήνιζε σ' αυτούς τó θείο νόμο προσθέτοντας άμέσως τά έξής· «Φάτε σήμερα, γιατί σήμερα είναι Σάββατο, αφιερωμένο στον Κύριο. Δεν θα βρεϊτε σήμερα τίποτε στην πεδιάδα. Θα μαζεύετε επί έξι ήμέρες· ή έβδομη ήμέρα είναι Σάββατο (ανάπαυση). Δεν θα υπάρχει κατ' αυτή κάτι να μαζέψετε»⁵⁸. Άραγε, Παλλάδιε, και μετά από αυτά δεν είναι φανερό ότι τó να μην κάνουν τίποτε τó Σάββατο αποτελεί κατά κάποιο τρόπο προετοιμασία και υποτύπωση πολύ σαφή τής ζωής που θα υπάρξει στον μελλοντικό αιώνα, και ότι θα συλλέγουν σαν σέ αποθήκη ό,τι έχουν ήδη μαζέψει, και δεν θα δίνεται αυτό τó μάννα πιά από τον ουρανό, αλλά θα πρέπει να χρησιμοποιούν για την απόλαυση και την τροφή τους αυτό που ήδη έχει μαζευτεί; Σαββατίζοντας δηλαδή σύμφωνα με τον Χριστό και βαδίζοντας προς την πλήρη απαλλαγή από την άμαρτία, θα απολαύσομε τά ουράνια αγαθά, χωρίς την ενόχληση κανενός πόνου και χωρίς ιδρώτα, αλλά βρίσκοντας με άφθονία κάθετι που ώφελει.

ΠΑΛΛ. Ό λόγος σου είναι άληθινός. Γιατι ή ζωή τότε τών άγίων θα είναι ζωή που θα έχουν όλοι έτοιμα και μέσα στα χέρια τους τά αγαθά. Και άς ποϋμε κι έμεις οί ίδιοι σέ κάθε άγιο· «Θ' απολαύσεις τούς κόπους τών έργων σου»⁵⁹.

ΚΥΡ. Ανατρέχοντας λοιπόν στην αρχή και αναπροσανατολίζοντας κατά κάποιο τρόπο τον λόγο μας προς τά πίσω, λέμε τó έξής· Όδηγώντας μας ό νόμος με δύναμη και με λογική άκολουθία στον ένα από τή φύση του και άληθινό Θεό, δεν μάς άφησε ν' άγνοοϋμε ούτε τον συναϊδιο Λόγο του, που από αυτόν γεννήθηκε και συνυπάρχει μέσα σ' αυτόν. Γιατί, έχοντας δώσει από πριν έντολή και έχοντας παραγγείλει, «Θ' αγαπήσεις τον Κύριο τον Θεό σου με όλη σου τήν καρδιά και με όλη σου τή διάνοια και με όλη τή δύναμή σου»⁶⁰, κι ακόμα, «Δεν θα έχεις άλλους θεούς εκτός από έμένα»⁶¹, συνέδεσε μαζί μ' αυτά άμέσως και τó μυστήριο

58. Έξ. 16, 25-27.

59. Ψαλμ. 127, 2.

60. Δευτ. 6, 5.

61. Δευτ. 4, 35.

στήριον, ἐπειπὼν· «Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν». Οἴμος γὰρ ἦδε καλή τε καὶ ἀναγκαία καὶ θεοπροπευστάτης εὐτεχνίας ὁδός, καὶ τελεωτάτην τοῖς ἅ προσῆκεν εἰδέναί μανθάνουσιν, ἐμποιοῦσα τὴν ὄνησιν. Καὶ γοῦν ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς ἔφη Πατέ-
 5 ρα καὶ Θεόν· «Αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μό-
 νον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν». Συμπαρο-
 μαρτεῖ γὰρ ἀναγκαίως τῷ λόγῳ τῷ περὶ Πατρός, ὁ περὶ Υἱοῦ, καὶ
 ἀγχίθυρος λίαν ἢ ἐπ' ἀμφοῖν ἐστι γνῶσις. Ἰουδαίοις γοῦν τῆς ἀληθεί-
 ας ἡμαρτηκόσι, διὰ τοῦ μὴ προσίεσθαι τὸν Υἱόν, οἰομένοις δὲ ὅτι
 10 Θεὸν ἐγνώκασιν, ἐπετίμα λέγων· «Οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν Πατέρα
 μου· εἰ ἐμὲ ἤδείτε, καὶ τὸν Πατέρα μου ἤδείτε ἄν». Συνεισκρίνεται γὰρ
 ἐπ' ἀμφοῖν ἢ ἑκατέρου γνῶσις.

Οὐκοῦν θεμέλιον ὥσπερ τινὰ προκαταθεῖς ἀναγκαίως τὸ ἀκριβὲς
 εἰς θεογνωσίαν, καὶ τοῦ νομοθέτου τὴν εἶδησιν προενριζώσας αὐτοῖς,
 15 κάτεισιν ἐπὶ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τῇ εἰς Θεὸν αἰδοῖ γείτονα τίθησι καὶ
 συνημμένην εὐθύς τὴν εἰς πατέρα τε καὶ μητέρα, δι' ὧν εἰς τὸ εἶναί τε
 καὶ ὑπάρχειν ὅλως Θεοῦ κατανεύοντος κεκομίσμεθα, δευτέραν ὥσ-
 περ τινὰ τάξιν ἐχόντων τοῦ Δημιουργοῦ· θείοις μὲν γὰρ νεύμασι καὶ
 αὐτοδιδάκτῳ τέχνῃ ζωοπλαστεῖ τὸ τικτόμενον ἢ φύσις ἐν ἑαυτῇ, δημι-
 20 ουργικὴν δὲ ὥσπερ ὑποπλάττεται δόξαν· καὶ ὥσπερ ὁ Θεὸς πάντων
 ἐστὶν ἀρχὴ καὶ γένεσις, καθὸ Ποιητὴς καὶ Δημιουργός, οὕτω καὶ ἕκα-
 στος τῶν εἰς γονέας τετελεκότων τῷ ἐξ αὐτοῦ φύντι τέκνῳ ρίζα τις
 ὥσπερ ἐστὶ γενέσεως, καὶ τῆς εἰς τὸ εἶναι παρόδου πηγὴ. Εἰς τύπον δὴ
 οὖν τοῦ πάντων δημιουργοῦ, ἢ πατρὸς καὶ μητρὸς ὑπουργία πρὸς
 25 ὑπαρξιν, εἰς ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Τοιγάρτοι τῶν ἄλλων προφερε-
 στέραν τὴν εἰς αὐτοὺς ποιεῖσθαι τιμὴν ὁ νόμος προστέταχεν, οὔτε γε-
 ρῶν ἀποστήσας τοὺς ἡρημένους τιμᾶν, οὔτε ποιῆς ἀπαλλάττων τοὺς
 τοῦτο δρᾶν οὐκ ἀνεχομένους· τὴν μὲν γὰρ εὐγενῆ καὶ ὀσίαν γνώμην
 τιμαῖς στεφανοῖ, τὴν δὲ οὐχ οὕτως ἔχουσαν, τοῖς εἰς λῆξιν καταφορτίζει
 30 κακοῖς· «Τίμα» γάρ, φησί, «τὸν πατέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ
 μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς». Οὐκοῦν ἄθλον μὲν ὥσπερ τι καὶ γέρας

62. Δευτ. 5, 12.

63. Ἰω. 17, 3.

τοῦ Χριστοῦ, προσθέτοντας· «Θυμίσου νὰ ἀφιερώνεις στὸν Θεὸ ὡς ἀγία τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου»⁶². Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ δρόμος ὁ καλὸς καὶ ὁ ἀναγκαῖος καὶ τῆς θεοπρεπέστατης τέχνης, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ τὴν τελειότατη ὠφέλεια σ' ὅσους θέλουν νὰ μάθουν αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ γνωρίζουν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σωτὴρας μας εἶπε στὸν οὐράνιο Πατέρα του καὶ Θεό· «Αὕτη εἶναι ἡ αἰώνια ζωὴ, νὰ γνωρίζουν ἐσένα τὸ μόνο ἀληθινὸ Θεό, καὶ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ποὺ ἔστειλες»⁶³. Γιατὶ συνδέεται ἀναγκαστικὰ μὲ τὸν λόγο γιὰ τὸν Πατέρα, ὁ λόγος γιὰ τὸν Υἱό, καὶ εἶναι γειτονικὴ ἢ γνώση γιὰ τοὺς δύο. Ἐπιτιμοῦσε λοιπὸν τοὺς Ἰουδαίους, ποὺ εἶχαν ἀστοχήσει στὴν ἀλήθεια μὲ τὸ νὰ μὴ δεχθοῦν τὸν Υἱὸ καὶ νόμιζαν ὅτι εἶχαν γνωρίσει τὸν Θεό, λέγοντας· «Οὔτε ἐμένα γνωρίζετε οὔτε τὸν Πατέρα μου· ἂν γνωρίζατε ἐμένα, θὰ γνωρίζατε καὶ τὸν Πατέρα μου»⁶⁴. Γιατὶ μοιράζεται καὶ στοὺς δύο ἡ γνώση τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου.

Ἄφου λοιπὸν ἔβαλε ὑποχρεωτικὰ πρῶτα ἓνα ἀκριβὲς κατὰ κάποιον τρόπο θεμέλιο γιὰ τὴ θεογνωσία, καὶ ἄφου φύτεψε μέσα τους τὴ γνώση τοῦ νομοθέτη, κατεβαίνει στὰ ἀνθρώπινα, καὶ στὸν σεβασμὸ τοῦ Θεοῦ βάζει ἀμέσως γειτονικὸ καὶ συνδεδεμένο τὸν σεβασμὸ πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα, μέσω τῶν ὁποίων ἔχομε ἔρθει στὸ εἶναι καὶ στὴν ὑπαρξὴ μὲ τὴν πλήρη συγκατάνευση τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ὁποῖοι κατέχουν δεύτερη κατὰ κάποιον τρόπο θέση μετὰ τὸν Δημιουργό. Γιατὶ μὲ θεῖα νεῦματα καὶ τέχνη αὐτοδίδακτη ἢ φύση πλάθει μέσα τῆς ζωντανὸ τὸ ὄν ποὺ γεννιέται, ὑποδύομενη κατὰ κάποιον τρόπο τὴ δόξα τοῦ Δημιουργοῦ. Καὶ ὅπως ὁ Θεὸς εἶναι ἀρχὴ καὶ γένεση ὄλων, ἄφου εἶναι Ποιητὴς καὶ Δημιουργός, ἔτσι καὶ καθένας ἀπὸ τοὺς δύο γονεῖς εἶναι γιὰ τὸ παιδί του ἓνα εἶδος ρίζα τῆς γένεσής του καὶ πηγὴ τοῦ ἔρχομοῦ του στὸ εἶναι. Κατὰ τὸ παράδειγμα λοιπὸν τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὄλων γίνεται ἡ συνέργεια τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας στὴν ὑπαρξὴ ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ βέβαια πρόσταξε ὁ νόμος νὰ δίνεται μεγαλύτερη τιμὴ σ' αὐτοὺς ἀπὸ ὅ,τι στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, οὔτε στερώντας ἀπὸ τὶς τιμὲς ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ τοὺς τιμοῦν, οὔτε καὶ ἀπαλλάσσοντας ἀπὸ τὴν ποινὴ αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλουν νὰ τοὺς ἀποδώσουν τιμὴ. Τὴν εὐγενικὴ δηλαδή καὶ εὐσεβὴ γνώμη τὴ στεφανώνει μὲ τιμὲς, ἐνῶ τὴ διαφορετικὴ γνώμη τὴν ἐπιφορτίζει μὲ τὰ δεινὰ τῆς ἄλλης ζωῆς· γιατί λέγει· «Νὰ τιμᾷς τὸν πατέρα σου γιὰ νὰ εἶσαι εὐτυχισμένος καὶ νὰ ζῆσεις πολλὰ χρόνια πάνω στὴ γῆ»⁶⁵. Κάποιο ἔπαθλο λοιπὸν καὶ κάποιον βραβεῖο ἐξαίρετο γιὰ τὴ

64. Ἰω. 14, 17.

65. Ἐξ. 20, 12.

ἐξαίρετον εἰς ζωὴν, καὶ τὸ ἐπὶ μήκιστον ἰέναι χρόνον, τοῖς ἐθέλουσι τιμᾶν, θάνατον δὲ τοῖς ἀλαζόσι καὶ ὑβρισταῖς ἐπαρτήσας ὁ νόμος, παιδαγωγὸν ὡσπερ τινὰ μετασοβοῦντα πρὸς τὸ εὐθὺ τὸν φόβον ἐφίστησιν. Ἐφη γὰρ πάλιν «Ὁς τύπτει πατέρα ἢ μητέρα αὐτοῦ, θανάτῳ τελευτάτω καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα αὐτοῦ ἢ μητέρα, τελευτήσῃ θανάτῳ».

Ἄθρει δὴ οὖν ὅτι πάντα μὲν τὸν τρόπον τῆς εἰς αὐτοὺς ἁμαρτίας ἐν ἴσῳ κολᾷζει μέτρῳ, ἀγχοῦ δὲ δὴ πάλιν τοῖς περὶ Θεοῦ τὰ γονέων δίκαια τιθεὶς ὁράται σαφῶς. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ Θεοῦ, τὸ γλώττης πλημμέλημα τιμᾶται θανάτῳ καὶ ταῖς εἰς ἄκρον ὀργαῖς, οὕτω καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν γεγεννηκότων καὶ τὴν θείαν μὲν τις ἀθετήσας ἐντολήν καὶ ταῖς παραβάσεσι καταλυπεῖν ἠρημένος τὸν παιδαγωγόν, χωρὶς οἰκτιρισμῶν ἀποθνήσκει. Πατρός δὲ τυχόν ἢ μητρὸς ὑποθηκῶν ἀλογήσας, λιθόλευτος τελευτᾷ, νόμου τοῦ θείου καὶ τόδε προστεταχότος. Ἐφη δὲ οὕτως ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· «Ἐὰν δέ τιτι ἢ υἱὸς ἀπειθήσῃ καὶ ἐρεθιστής, οὐχ ὑπακούων φωνῆς πατρὸς αὐτοῦ καὶ φωνῆς μητρὸς, καὶ παιδεύσωσιν αὐτόν, καὶ μὴ εἰσακούσῃ αὐτῶν, καὶ συλλαβόντες αὐτόν ὁ πατήρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἐξάξουσιν αὐτόν ἐπὶ τὴν γερουσίαν τῆς πόλεως αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὴν πύλην τοῦ τόπου αὐτοῦ καὶ ἐροῦσι τοῖς ἀνδράσι τῆς πόλεως αὐτοῦ λέγοντες, ὅτι Ὁ υἱὸς ἡμῶν οὗτος ἀπειθεῖ, καὶ ἐρεθίζει καὶ οὐκ εἰσακούει τῆς φωνῆς ἡμῶν, συμβολοκοπῶν οἰνοφλυγεῖ καὶ λιθοβολήσουσιν αὐτόν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως αὐτοῦ λίθοις, καὶ ἀποθανεῖται. Καὶ ἐξαρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν, καὶ οἱ ἐπίλοιποι ἀκούσαντες φοβηθήσονται». Ἄρα σοι λοιπὸν ἐνδοιάζειν ἔτι καὶ μετὰ τοῦτο θέμις, ὡς εἶσι κατ' ἔχνος τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς ἢ εἰς πατέρα τε καὶ μητέρα;

ΠΑΛΛ. Οὐδαμῶς. Ἐκδυσωπεῖ γὰρ ἡμᾶς εἰς γε τὸ κρῆναι τιμᾶν, καὶ τὸ ὑπὸ του σοφῶς εἰρημένον· «Μνήσθητι, ὅτι δι' αὐτῶν ἐγεννήθης». Καὶ μὴν ὁ πατριάρχης Ἰακώβ ἐπιεικέστατα λέγων· «Εἰ μὴ ὁ φόβος Ἰσαὰκ τοῦ πατρὸς ἦν μοι».

30 ΚΥΡ. Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, τὸ δι' αὐτῶν γεγενῆσθαι λέγειν, οὐκ εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τοῦ πρὸς τὸ εἶναι καλοῦντος τὰ οὐκ ὄντα ποτὲ καταδείξειεν ἂν ἐναργῶς ὄντας αὐτούς; τὸ δὲ δὴ καὶ φόβῳ τῷ πρὸς ἡμῶν τετιμῆσθαι πρέπειν, οὐ μονονουχὶ καὶ ἐν αὐτῷ Δεσποτικῷ τέθεικεν ἀξιόματι;

ζωή και ἡ παράταση αὐτῆς σὲ μακρότατο χρόνο σὲ ὅποιους θέλουν νὰ τιμοῦν τοὺς γονεῖς, καὶ προβλέποντας ὁ νόμος θάνατο γιὰ τοὺς ἀλαζόνες καὶ ὑβριστές, ἐπιβάλλει τὸ φόβο σὰν κάποιο παιδαγωγὸ πού καθοδηγεῖ πρὸς τὸ ὄρθο. Γιατὶ εἶπε πάλι· «Ὅποιος χτυπᾷ τὸν πατέρα του καὶ τὴ μητέρα του, νὰ θανατώνεται· καὶ ὅποιος κακολογεῖ τὸν πατέρα του ἢ τὴ μητέρα του, νὰ θανατώνεται κι αὐτός»⁶⁶.

Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι τὴν ὁποιαδήποτε ἁμαρτία πρὸς τοὺς γονεῖς τὴν τιμωρεῖ μὲ τὴν ἴδια ποινή, καὶ φαίνεται ὀλοκάθαρα ὅτι τοποθετεῖ τὰ δίκαια τῶν γονέων παραδίπλα μὲ τὰ τοῦ Θεοῦ. Ὅπως δηλαδή τὸ παράπτωμα γλώσσας ἔναντι τοῦ Θεοῦ τιμωρεῖται μὲ θάνατο καὶ μὲ τὴν ἔσχατη ὀργή, τὸ ἴδιο γίνεται καὶ ἔναντι ἐκείνων πού εἶναι γονεῖς κάποιου. Κι ἂν βέβαια κάποιος ἀθετήσῃ τὴ θεία ἐντολή καὶ θελήσῃ νὰ καταλυπήσῃ μὲ τὶς παραβάσεις του τὸν παιδαγωγὸ, πεθαίνει χωρὶς ν' ἀποσπάσῃ καθόλου λύπη. Ἔτσι, κι ἂν δὲν λάβῃ ὑπόψη του τὶς ὑποθήκες τοῦ πατέρα του πιθανὸν ἢ τῆς μητέρας του, πεθαίνει ἀπὸ λιθοβολισμό ὅπως πρόσταξε ὁ θεῖος νόμος. Πράγματι λέγει στὸ Δευτερονόμιο τὰ ἐξῆς· «Ἄν κάποιος ἔχει υἱὸ ἀτίθασο καὶ φιλόνηκο, πού δὲν ἀκούει τί τοῦ λέγει ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα του, κι ἐνῶ τὸν παιδεύουν μὲ τιμωρίες, αὐτὸς δὲν τοὺς ἀκούει, θὰ τὸν πιάσουν τέλος ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα του, θὰ τὸν παρουσιάσουν στὴ γερουσία τῆς πόλης καὶ θὰ ποῦν στοὺς γερουσιαστές· Ὁ υἱὸς μας εἶναι ἀτίθασος, φιλονικεῖ καὶ δὲν ἀκούει τὶς συμβουλές μας· παίρνει μέρος σὲ συμπόσια καὶ μεθοκοπᾷ. Οἱ ἄνδρες τότε τῆς πόλης θὰ τὸν λιθοβολήσουν καὶ θὰ τὸν θανατώσουν. Ἔτσι θὰ βγάλετε τὸν πονηρὸ ἀπὸ ἀνάμεσά σας, καὶ οἱ ἄλλοι θ' ἀκούσουν καὶ θὰ φοβηθοῦν»⁶⁷. Μπορεῖς λοιπὸν ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸ νὰ διστάζεις, ὅτι ἡ τιμὴ στὸν πατέρα καὶ στὴ μητέρα βαδίζει στὰ ἴχνη τῆς τιμῆς τοῦ Θεοῦ;

ΠΑΛΛ. Καθόλου. Γιατὶ μᾶς πείθει ὅτι πρέπει νὰ τοὺς τιμοῦμε καὶ ὁ λόγος πού εἶπε κάποιος μὲ σοφία· «Θυμήσου ὅτι αὐτοὶ σὲ γέννησαν»⁶⁸. Καὶ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ λέγει πολὺ σωστά· «Ἄν δὲν εἶχα τὸν φόβο τοῦ πατέρα μου Ἰσαάκ»⁶⁹.

ΚΥΡ. Πές μου λοιπὸν· Τὸ νὰ λέμε ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς γεννηθήκαμε, δὲν θὰ δείξει καθαρὰ, ὅτι αὐτὸς εἶναι εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ πού καλεῖ στὸ εἶναι αὐτὰ πού δὲν ὑπάρχουν; Καὶ τὸ ὅτι πρέπει νὰ τοὺς τιμᾶμε καὶ μὲ τὸ δικό μας φόβο, δὲν δείχνει ὅτι τοὺς ἔχει βάλῃ στὸ ἴδιο κατὰ κάποιο τρόπο ἀξίωμα μὲ τὸ δεσποτικό;

68. Σοφ. Σειρ. 7, 28.

69. Γεν. 31, 42.

ΠΑΛΛ. Βέβαια. Γι' αυτό και ὁ Παροιμιστής καταριέται κάποιους, λέγοντας: «Ὅποιος περιγελά τὸν πατέρα του καὶ δὲν τιμᾷ τὰ γηρατεία τῆς μητέρας του, νὰ τὸν φᾶνε τὰ κοράκια τῶν φαραγγιῶν»⁷⁰. Διασάφησέ μου ὅμως σὲ παρακαλῶ ἐκεῖνο· πῶς θὰ μπορούσε νὰ θεωρήσει κανεὶς ὅτι εἰπώθηκε μὲ σαφήνεια ἀπὸ τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστὸ αὐτό, «Ὅποιος ἀγαπᾷ τὸν πατέρα του ἢ τὴ μητέρα του περισσότερο ἀπὸ ἐμένα, δὲν εἶναι ἄξιός μου»⁷¹; Θὰ θυμηθῶ ἐπίσης καὶ τὸ ἄλλο· ὅταν δηλαδή ὁ μαθητὴς του τὸν παρακαλοῦσε νὰ μεταβεῖ καὶ νὰ θάψει καὶ νὰ γηροκομήσει τὸν πατέρα του, τοῦ εἶπε· «Ἀκολούθησέ με καὶ ἄφησε τοὺς νεκροὺς νὰ θάβουν τοὺς νεκροὺς τους»⁷².

ΚΥΡ. Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ παράλογο σ' αὐτά; Γιατὶ τίποτε τὸ ἀνακόλουθο δὲν ὑπάρχει, ὅπως ἐγὼ νομίζω· εἶναι ἀπλή ἢ γνώση γι' αὐτὸ τὸ πράγμα καὶ εὐκόλο νὰ τὴν ἀποκτήσει ὅποιος θέλει νὰ σκεφθεῖ ὀρθά.

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ὅμως ὁ λόγος δὲν εἶναι τελείως καθαρὸς ἀπὸ ὑποψία. Γιατὶ φαίνεται σὰ νὰ μᾶς ἀπομακρύνει κάπως ἀπὸ τὸ σεβασμὸ πρὸς τοὺς γονεῖς.

ΚΥΡ. Μακριὰ ἀπὸ τέτοια ὑποψία, ἄνθρωπέ μου, καὶ ἀπὸ τέτοιες κίβδηλες σκέψεις. Γιατὶ δὲν μᾶς ἀπομακρύνει καθόλου ἀπὸ τὸν σεβασμὸ στοὺς γονεῖς ὁ λόγος τοῦ Σωτῆρα, ἀλλὰ μᾶς διδάσκει ὅτι προηγεῖται καὶ εἶναι ἀνώτερος ὁ σεβασμὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐμεῖς τὸν θεωρούσαμε συνεχῶς πλησιέστερο καὶ κατώτερο ἀπὸ τὸ σεβασμὸ ποῦ ἀρμόζει στὸν Θεό, πράγμα ποῦ φύλαξε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς, ἀφοῦ οὔτε κατηγορήσε αὐτοὺς ποῦ θέλουν νὰ ἀγαποῦν τοὺς γονεῖς, οὔτε ἀπέδωσε κάποια μομφή οὔτε καὶ ἀπήγγειλε κατηγορία σ' ὁποιους θέλουν νὰ τοὺς τιμοῦν. Ἄπλῶς νομοθετεῖ μὲ τὸν πλέον πρέποντα τρόπο νὰ μπαίνουν τὰ ἀνθρώπινα σὲ δευτέρη μοῖρα μετὰ τὰ θεῖα. Γιατὶ δὲν λέγει ἀπλῶς, «Ὅποιος ἀγαπᾷ τὸν πατέρα του ἢ τὴ μητέρα του», ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὸ «περισσότερο ἀπὸ ἐμένα». Ἡ θὰ νομίσεις ὅτι δὲν πρέπει στὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους νὰ προταχθεῖ ἡ ἀγάπη στὸν Θεό;

ΠΑΛΛ. Μὲ κανένα τρόπο βέβαια.

ΚΥΡ. Δὲν ἄφηνε λοιπὸν τὸν μαθητὴ νὰ προχωρήσει στὴν ἰδέα νὰ θεωρήσει τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο προτιμότερη ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, ἀκόμα κι ἂν ὑπάρχει πατέρας καὶ οἱ νόμοι τῆς φύσης συνηγοροῦν ὅτι πρέπει νὰ τιμᾶται. Ἄπλῶς βάζει σὲ ἀνώτερη μοῖρα τὰ δικά του ἀπὸ τὰ δικά μας. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι τὸ πέρα καὶ πάνω ἀπ' ὅλα.

72. Ματθ. 8, 22.

οὐδαμῶς παρ' οὐδὲν ἠγεῖσθαι τισιν τὴν εἰς γονέας αἰδώ, διὰ γε τὸ
 χρῆναι φρονεῖν τε καὶ λέγειν, ὡς ἔστιν ἐν μοίρᾳ τῇ προεσδυτέρα τε καὶ
 ἀμείνوني τὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐπίκλημα γὰρ ἐποιεῖτο τοῖς Ἰουδαίων καθη-
 γηταῖς τὸ χρῆμα ὁ Χριστὸς λέγων «Ὁ Θεὸς εἶπε, Τίμα τὸν πατέρα σου
 5 καὶ τὴν μητέρα σου· ὑμεῖς δὲ λέγετε, φησὶν ὁ Θεός· Ὅς ἐὰν εἴπῃ τῷ
 πατρὶ αὐτοῦ, Δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῆθῃς, καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ τὸν
 πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ
 Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν».

ΠΑΛΛ. Καὶ μὴν οὐ λίαν ἐτοίμη τῶν προκειμένων ἡ γνῶσις.
 10 Διασάφει δὴ οὖν ὃ τί ποτέ ἐστιν ἐν γε τούτῳ τὸ τῶν Φαρισαίων πλημ-
 μέλημα

ΚΥΡ. Ἐν τῷ Λευϊτικῷ γέγραπται πον· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς
 Μωσῆν, λέγων· Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς·
 Ἄνθρωπος ὃς ἐὰν εὐχῆται εὐχὴν ὡς τε τιμὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τῷ
 15 Κυρίῳ, ἔσται ἡ τιμὴ τοῦ ἄρσενος ἀπὸ εἰκοσαετοῦς ἕως ἑξηκονταετοῦς,
 ἔσται ἡ τιμὴ αὐτοῦ πεντήκοντα δίδραχμα ἀργυρίου, τῷ σταθμῷ τῷ
 ἀγίῳ». Ὀλίγα δὲ ἅττα μεταξὺ γυναιίου τε πέρι καὶ μειρακίων εἰπῶν,
 ἐπιφέρει πάλιν· «Ἐὰν δὲ ταπεινὸς ἢ τῇ τιμῇ, στήσεται ἐναντίον τοῦ
 ἱερέως, καὶ τιμήσεται αὐτὸν ὁ ἱερεύς». Μυστικὸς μὲν οὖν ὁ λόγος καὶ
 20 βαθύς, καιρῷ δὲ τῷ πρέποντι πρὸς ἡμῶν εὖ μάλα βασανισθήσεται· τὸ
 δὲ ἐν χερσὶ φέρε λέγωμεν· Προσῆεσάν τινες τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ καθι-
 εροῦν ἐσπούδαζον τῷ Θεῷ τὰς ἐαυτῶν ψυχάς, ὡς ἐν τύπῳ μὲν ἔτι καὶ
 σκιαῖ, πλὴν κατὰ τὸν νόμον, τὰς ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν ὁμολογοῦντες τιμὰς
 τοῖς ἱεραῖσθαι λαχοῦσι, καὶ τῷ θείῳ προσεδρεύουσι θυσιαστηρίῳ. Ἄλλ'
 25 ἦσαν τινες, ἐφιέμενοι μὲν τῆς τοιαῦδε δόξης (ἡγιασμένοι γὰρ ἦδη καὶ
 ἱεροί, καὶ θεῖον ἀνάθημα, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιῶνδε χρηματίζειν
 ἠξίου); σπάνει δὲ χρημάτων ἀνακόπτοντες τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ δυσ-
 διάφευκτον ἔχοντες παραπόδιμα τοῦ πράγματος τὴν πτωχείαν· προ-
 τρεπόντων δὲ αὐτούς καὶ μάλα προθύμως ἐπὶ τὸ δεῖν ἰέναι πρὸς τοῦτο
 30 τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων (ἐρασιχρήματοι γὰρ οἱ τοιοῖδε λίαν,
 καὶ λημμάτων αἰσχροῦν ἠττώμενοι), τὴν εἰς γονέας αἰδώ προετείνοντο,
 δύνασθαι τε μόλις σφίσι τε αὐτοῖς κἀκείνοις τὰ ζωαρκῆ πορίζεσθαι

73. Ματθ. 15, 3-6.

74. Λευϊτ. 27, 2-3. Τὸ ἱερὸ δίδραχμο εἶχε βάρος 10,4 γρ.

Καθόλου ὁμως δὲν προστάζει νὰ θεωροῦμε ἀσήμαντο τὸν σεβασμὸ πρὸς τοὺς γονεῖς, ἐπειδὴ πρέπει νὰ φρονοῦμε καὶ νὰ λέμε ὅτι εἶναι σὲ ἀνώτερη καὶ καλύτερη μοῖρα ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὸν Θεό. Γιατὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πράγμα ἐπικαλέστηκε ὁ Χριστὸς στοὺς καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, λέγοντας· «Ὁ Θεὸς εἶπε, Νὰ τιμᾷς τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου· Ἐνῶ σεῖς λέτε· Ὁ Θεὸς λέγει· Ὅποιος πεῖ στὸν πατέρα του, Αὐτὸ πὺν μπορεῖς νὰ ὠφεληθεῖς ἀπὸ ἐμένα, τὸ ἔχω κάνει δῶρο στὸν Θεό, αὐτὸς δὲν ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ βοηθήσει τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του, καὶ ἀκυρώσατε ἔτσι τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν παράδοσή σας»⁷³.

ΠΑΛΛ. Δὲν εἶναι ὥστόσο πολὺ αὐτονόητη ἡ γνώση αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Διασαφήνισε λοιπὸν ποιὸ τέλος πάντων εἶναι τὸ πλημμέλημα τῶν Φαρισαίων σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι.

ΚΥΡ. Στὸ Λευϊτικὸ ἔχει κάπου γραφεῖ· «Μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ τοῦ εἶπε· Μίλησε στοὺς Ἰσραηλίτες καὶ πὲς τους· Ὁ ἄνθρωπος πὺν ἔταξε τὸν ἑαυτὸ του στὸν Θεὸ καὶ ἐπιθυμεῖ ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτὸ τὸ τάξιμο, θὰ πρέπει νὰ καταβάλει ὡς ἀντίτιμο γιὰ τὸν ἄνδρα, ἀπὸ εἴκοσι ὡς ἑξήντα ἐτῶν, πενήντα ἀσημένια δίδραχμα, σύμφωνα μὲ τὰ ζύγια τοῦ ναοῦ»⁷⁴. Κι ἀφοῦ εἶπε λίγα ἀκόμα γιὰ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά, προσθέτει· «Ἄν ὁμως ἡ τιμὴ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τίς δυνάμεις κάποιου, θὰ παρουσιαστεῖ στὸν ἱερέα καὶ θὰ καθορίσει ὁ ἱερέας τὴν τιμὴ»⁷⁵. Ὁ λόγος εἶναι μυστικὸς καὶ βαθύς, καὶ θὰ τὸν ἐξετάσομε μὲ λεπτομέρεια ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα. Τώρα ἄς ἔρθομε στὸ ἐξεταζόμενον θέμα μας. Προσέρχονταν κάποιοι Ἰσραηλίτες καὶ ζητοῦσαν νὰ ἀφιερῶσουν τίς ψυχές τους στὸν Θεό, στὴν περίοδο βέβαια τοῦ τύπου καὶ τῆς σκιάς, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τιμοῦσαν αὐτοὺς πὺν χάρι αὐτῶν τῶν ἰδίων εἶχαν λάβει τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης καὶ ὑπηρετοῦσαν τὸ θεῖο θυσιαστήριον. Ὑπῆρχαν ὁμως καὶ μερικοὶ πὺν ἐπιθυμοῦσαν αὐτὴ τὴν δόξα (ἐπειδὴ ἦταν ἤδη ἁγιασμένοι καὶ καθαροὶ καὶ εἶχαν προσφερθεῖ στὸν Θεό· ἀλλὰ καὶ γιὰ ποιὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια δὲν ἔκριναν ἄξιο τὸν ἑαυτὸ τους;), ἀπὸ ἔλλειψη ὁμως χρημάτων δὲν μποροῦσαν νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἐπιθυμία τους, καὶ εἶχαν γιὰ τὸ πράγμα αὐτὸ ἀξεπέραστο ἐμπόδιο τὴν φτώχεια. Καὶ ἐνῶ τοὺς προέτρεπαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νὰ ἐπιδοθοῦν καὶ μὲ πολλὴ προθυμία σ' αὐτὴν τὴν ἐπιδίωξι (γιατὶ αὐτοὶ εἶναι πολὺ φιλοχρήματοι καὶ παραδίδονται στίς αἰσχροὺς ἀμοιβές), ἐκεῖνοι πρόβαλλαν τὸ σεβασμὸ πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ ἔλεγαν, λέγοντας

75. Λευϊτ. 27, 8.

τυχόν, ἧ καὶ ἄμφια συλλέγειν, ἀληθεύοντες, ἔφασκον. Οἶδε ἀναπείθειν ἐτόλμων, παρ' οὐδὲν ἠγεῖσθαι τὸ χρῆμα διὰ Θεόν· κἂν εἰ προσίοιεν οἱ γεγεννηκότες τὴν συνήθη παρ' αὐτῶν ζητοῦντες ἐπικουρίαν, χρῆναι λέγειν ἐδίδασκον πατρὶ καὶ μητρὶ· «Δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελήθῃς 5 ἄν». Τουτέστιν, Ὅπερ ἂν ἐξ ἐμοῦ λάβῃς, τὸ θεῖον ἴσθι τοι παραβλάπτων ἀνάθημα, καὶ χρήμασιν ἱεροῖς τὰς χεῖρας ἐπάγων ἀνατέθεικα γὰρ ἑμαυτὸν καὶ ὡς δῶρον ἐπήγγελλμαι τῷ Θεῷ. Οἱ δὲ τὰ ἐκ τῆς ἱεροσυλίας δεδιότες θλάβῃ, καὶ τοὺς ἐπὶ τῷδε νόμους καταπεφρικότες ἄγαν, διεκαρτέρον οἰμώζοντες, καὶ τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν πρόφασιν 10 αὐτοῖς γενέσθαι λυμοῦ διετείνοντο, κατακεκραγότες τάχα πον καὶ τῆς θείας ἐντολῆς, ὡς ἀδικούσης αὐτοὺς εἰς τὰ καιριώτατα. Διὰ τί τοίνυν φησὶν, «Ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν»; Ἔδει γάρ, ἔδει τιμᾶν τοὺς φύσαντας, οὐ τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας ἔνεκα τὸν ἐπ' αὐτοῖς καταλύειν νόμον. Οὐκοῦν οὔτε τῶν Θεῷ προεπόν- 15 των ἀμελητέον διὰ τὰ ἀνθρώπινα, οὔτε μὴν εἰσάπαν τῶν ἀνθρωπίνων διὰ Θεὸν καταραθυμεῖν ἀναγκαῖον· ἀπονέμοντας δὲ μᾶλλον τὸ τῆς ἀγάπης ἐξαίρετον τῇ πάντων ἀρχῇ, τουτέστι τῷ Θεῷ, καὶ καθάπερ ἐν τάξει δευτέρω καὶ γείτονι, παρακομίζειν εὐθὺς καὶ εἰς τοὺς τῆς γενέσεως ὑπουργοὺς τὰς αὐτοῖς ὅτι μάλιστα προεπούσας τιμᾶς προσενθυμου- 20 μένους, οἷς ἔφην καὶ τόδε.

ΠΑΛΛ. Τὸ τί δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Χρῆμα γὰρ ὅτι μάλιστα τῶν ἀναγκαίων ἡμῖν ἀποφαίνων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν εἰς τοὺς φύσαντας αἰδώ, φειδοῦς ἡξίου καὶ λόγου τὴν ἑαυτοῦ μητέρα. Ἀπηρητημένος γὰρ ἤδη τοῦ τιμί- 25 ου σταυροῦ, καὶ τῷ ξύλῳ προσηλωμένος, τῷ γνησίῳ μαθητῇ τὴν ἀγίαν ἐδίδου Παρθένον, καὶ γηροκόμον αὐτῇ καθιστὰς τὸν ἠγαπημένον, ἔλεγεν· «Γύναι, ἰδοὺ ὁ υἱός σου· καὶ τῷ μαθητῇ εἶπεν· Ἴδου ἡ μήτηρ σου· καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας», φησὶν, «ἔλαβεν αὐτὴν ὁ μαθητῆς εἰς τὰ ἴδια».

30 ΠΑΛΛ. Ὡς ἄριστά γε ἡμῖν ὁ περὶ τοῦδε λόγος ἐκπεποιῆσθαι δοκεῖ.

ΚΥΡ. Καταξεύξας δὴ οὖν εὖ μάλα τοῖς γεγεννηκόσι τὰ ἐξ αὐτῶν,

τὴν ἀλήθεια, ὅτι μόλις πού μποροῦσαν νὰ βροῦν τὰ ἀπαραίτητα τῆς ζωῆς γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ γιὰ ἐκείνους καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ φορέματα τους. Κι αὐτοὶ τολμοῦσαν νὰ προσπαθοῦν νὰ τοὺς πείσουν νὰ θεωροῦν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα μηδαμινὸ γιὰ τὸν Θεό. Ἄκόμα κι ἂν προσέρχονταν οἱ γονεῖς τους ζητώντας τὴν τακτικὴ τους βοήθεια, δίδασκαν ὅτι ἔπρεπε νὰ τοὺς λένε· «Εἶναι δῶρο στὸν Θεὸ αὐτὸ πού τυχὸν θὰ ὠφεληθεῖς παίρνοντας ἀπὸ ἔμένα». Δηλαδή, αὐτὸ πού θὰ λάβεις τυχὸν ἀπὸ ἔμένα, νὰ ξέρεις πὼς τὸ ἀφαιρεῖς ἀπὸ τὸ ἀφιέρωμα στὸν Θεό, καὶ ἀπλώνεις τὰ χέρια σου στὰ θεῖα χρήματα. Γιατὶ ἀφιέρωσα τὸν ἑαυτὸ μου στὸν Θεὸ καὶ τὸν ἔταξα ὡς δῶρο σ' αὐτόν. Καὶ ἐκεῖνοι, φοβούμενοι τὴ βλάβη ἀπὸ τὴν ἱεροσυλία καὶ τρομάζοντας ὑπερβολικὰ τοὺς νόμους γι' αὐτὴ, ἔδειχναν καρτερία θρηνώντας, καὶ διατείνονταν ὅτι ἡ εὐσέβεια πρὸς τὸν Θεὸ γινόταν γι' αὐτοὺς πρόφαση πείνας, καὶ καταφέρονταν κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἐναντίον τῆς θείας ἐντολῆς, ἐπειδὴ τοὺς ἀδικοῦσε στὰ ἀπαραίτητα. Γιατὶ λοιπὸν λέγει, «Ἀκυρώσατε τὴ θεία ἐντολὴ ἕξαιτίας τῆς παράδοσής σας»; Γιατὶ ἔπρεπε, ἔπρεπε ὅπωςδήποτε νὰ τιμοῦν τοὺς γονεῖς τους, καὶ ὄχι μὲ πρόσχημα τὴν εὐσέβεια στὸν Θεὸ νὰ καταπατεῖται ὁ νόμος γιὰ τοὺς γονεῖς. Ἐπομένως οὔτε πρέπει νὰ ἀμελοῦμε ὅσα ἀρμόζουν στὸν Θεὸ μὲ πρόφαση τὰ ἀνθρώπινα, οὔτε εἶναι ἀνάγκη ἕξαιτίας τοῦ Θεοῦ νὰ ἀδιαφοροῦμε γιὰ ὅλα γενικὰ τὰ ἀνθρώπινα. Ἀντίθετα, ἀπονέμοντας τὴν ἕξαιρετικὴ ἀγάπη στὴν ἀρχὴ τῶν ὅλων, δηλαδή στὸν Θεό, σὲ μιὰ δευτέρη καὶ γειτονικὴ σειρὰ σωστὸ εἶναι νὰ προσφέρουμε ἀμέσως καὶ στοὺς συντελεστὲς τῆς δημιουργίας μας τὶς πρέπουσες τιμὲς καὶ ἐπιπλέον ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πού εἶπα νὰ ἔχομε στὸ νοῦ μας καὶ αὐτό.

ΠΑΛΛ. Ποιὸ θέλεις νὰ πεῖς;

ΚΥΡ. Δείχνοντας ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἀναγκαῖα σ' ἐμᾶς ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς γονεῖς μας, θεωροῦσε τὴ μητέρα του ἄξια σεβασμοῦ καὶ προσοχῆς. Πράγματι, κρεμασμένος πιά πάνω στὸν τίμιον σταυρὸ καὶ καρφωμένος στὸ ξύλο, παρέδωσε τὴν ἀγία Παρθένο στὸν γνήσιο μαθητὴ του, καὶ κάνοντας γηροκόμο τῆς τὸν ἀγαπημένο του μαθητῆ, ἔλεγε· «Γυναίκα, νὰ ὁ υἱὸς σου. Καὶ στὸ μαθητὴ του εἶπε· Αὐτὴ εἶναι ἡ μητέρα σου· καὶ ἀπὸ ἐκείνη τὴν ὥρα», λέγει, «τὴν πῆρε ὁ μαθητὴς στὸ σπίτι του»⁷⁶.

ΠΑΛΛ. Μοῦ φαίνεται ὅτι ἡ ἀνάπτυξη γι' αὐτὸ τὸ θέμα ὑπῆρξε ἀριστή.

ΚΥΡ. Ἄφου λοιπὸν ἔβαλε τὰ παιδιὰ κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῶν γονέ-

καὶ τὸν ἐκ νόμου καὶ ἀνάγκης αὐτοῖς ἐπιρρίψας ζυγόν, ὁποῖοί τινες εἶεν ἂν περὶ τὰ σφῶν αὐτῶν γεννήματα καὶ οἱ γονεῖς, εἰς τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν οὐκ ἐκσοθήσονται, παραχρῆμα νομοθετεῖ. Παῦλος μὲν οὖν ὁ σοφώτατος ἐν βραχεῖ καὶ εὐαπαλλάκτως, ὑποτάττεσθαι δεῖν τοῖς πα-
 5 τράσι, παρεγγυᾷ τοῖς τέκνοις ἔφη δέ, ὅτι καὶ «Οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν νοουθεσίᾳ Κυρίου»· τουτέστι, Τῶν ἀρίστων αὐτοῖς μαθημάτων εἰσηγηταὶ γεγονότες, πρὸς θεοφιλῆ καὶ ἐννομοωτάτην ἀπευθύνετε πολιτείαν. Διὰ κύκλου δὲ ὥσπερ ὁ νόμος (σύνηθες γὰρ ἐστὶν ὡς ἀεὶ τοῦτο αὐτῷ), τῆς τῶν τέκνων ἐπιεικεί-
 10 ας προνοεῖν ὅτι μάλιστα γε καὶ μάλα ὀρθῶς ἐπισκῆπτει πατράσιν· «Οὐ γὰρ βεβηλώσεις», φησί, «τὴν θυγατέρα σου ἐκπορνεῦσαι αὐτήν, καὶ οὐκ ἐκπορνεύσῃ ἡ γῆ, καὶ ἡ γῆ πλησθήσεται ἀνομίας». Τὴν γὰρ τοισωμάτων ἀγνεΐαν καὶ πρὸς γε τῶν ἄλλων, καὶ πρωτόλειον ὥσπερ τι τῆς εὐαγοῦς πολιτείας, ἔξαιτεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Δημιουργός προεισβολαί
 15 γὰρ ὥσπερ τῆς κατὰ πνεῦμα λαμπρότητος τὰ σωματικά, τὸν ἐπ' αἰσχρότητί τε καὶ ἀτιμία διαδιδράσκοντα μῶμον. Τὰ πάντων οὖν ἄριστα πρόεποι ἂν ἡμῖν εἰσηγεῖσθαι πατέρας. Εἰ δὲ δὴ μέλλοιεν ὑπτιωῦσθαι καὶ ραθυμεῖν οἱ παιδαγωγοί, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν αἰσχίωνων αὐτοῖς γεγονότες ἀρχηγοὶ καὶ καθηγηταὶ παραλόγως ἠλίσκοντο, ποινὴν ὑπο-
 20 στήσονται τὴν ἐσχάτην, ὡς τοὺς ἰδίους αὐτοῖς καρπούς καταφθείροντες, καὶ τοῖς τῆς ἀπωλείας ἐνιέντες βόθροις, ὧν ἦν δῆπου καὶ ὑπερθνήσκειν ἄμεινον· νομοθετεῖ γὰρ καὶ τοῦτο ἡ φύσις πατράσιν. Ὁ δὲ δὴ πρὸς αἰσχρότητα τὴν ἐμφανεστάτην τοῖς ἐθέλουσι προθεῖς τὸ ἑαυτοῦ κόριον, οὐχ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ μόνου δικαίως ἂν εὐθύνοιτό τε καὶ ἔξαι-
 25 τοῖτο δίκας παρὰ γε τοῦ πάντων κριτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ παντός τοῦ πρὸς αἰσχρότητα διωλισθηκός· θήρατρον γὰρ ὥσπερ τι προθεῖς καὶ θανάτου λίνον, πάντα ἔχει συλλαβῶν, καὶ εἰ μὴ πάντες ἀλίσκοιντο. Δοκιμάζεται γὰρ οὐχὶ δὴ πού πάντως τὸ ἐκβεβηκός, ἀλλὰ τῶν ἐγχειρημάτων ἡ δύναμις

30 Γυναικὸς δὲ πέρι τοιαῦσδε καὶ ὁ σοφώτατος γράφει Σολομών· «Τὴν γυναῖκα, ἣτις ἐστὶ θήρευμα καὶ σαγήνη καρδία αὐτῆς, δεσμός εἰς χειρᾶς αὐτῆς». Ἀναγκαίως τοιγαροῦν ὁ νομοθέτης, «Οὐ βεβηλώσεις», φησί, «τὴν θυγατέρα σου, ἐκπορνεῦσαι αὐτήν, καὶ οὐκ ἐκπορ-

ων τους και τὰ ἔθεσε στὸ ζυγὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς ἀνάγκης, νομοθετεῖ ἀμέσως πῶς πρέπει νὰ φέρονται καὶ οἱ γονεῖς πρὸς τὰ παιδιά τους, ἂν δὲν θέλουν νὰ παρεκκλίνουν ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὁ σοφότατος λοιπὸν Παῦλος μὲ συντομία καὶ μὰ καὶ καλὴ παραγγέλλει στὰ παιδιά, ὅτι ἔχουν καθῆκον νὰ ὑπακούουν στοὺς πατέρες τους. Ἄλλ' εἶπε ἐπίσης: «Καὶ οἱ πατέρες μὴν ἔξοργίζετε τὰ παιδιά σας, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀνατρέφετε μὲ τίς συμβουλές τοῦ Κυρίου»⁷⁷, δηλαδή, Νὰ γίνεστε σ' αὐτοὺς δάσκαλοι τῶν ἄριστων μαθημάτων, γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγεῖτε σὲ βίον θεοφιλή καὶ ἀπόλυτα σύμφωνο μὲ τὸν νόμο. Καὶ ὁ νόμος, σὰν μὲ κάποιο κυκλικὸ σχῆμα (γιατὶ αὐτὸ συνηθίζεται πάντοτε ἀπ' αὐτόν), δίνει ἐντολὴ στοὺς γονεῖς πολὺ σωστὰ νὰ προνοοῦν ὅσο περισσότερο μποροῦν γιὰ ὅσα ὠφελοῦν τὰ παιδιά τους. Γιατὶ λέγει: «Δὲν θὰ μολύνεις τὴ θυγατέρα σου σπρώχνοντας τὴν στὴ διαφθορά, οὔτε καὶ θὰ μολυνθεῖ ἡ γῆ καὶ θὰ γεμίσει ἡ γῆ ἀπὸ ἀνομία»⁷⁸. Ὁ Δημιουργὸς δηλαδή ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἐμᾶς πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τὴ σωματικὴ ἀγνεία σὰν τὸ πρῶτο δεῖγμα βίου ἀγίου. Γιατὶ τὰ σωματικὰ εἶναι προεισαγωγές τῆς πνευματικῆς λαμπρότητας, ἂν ἀποφύγουν τὸν ψόγο γιὰ αἰσχροτήτα καὶ ἀτιμία. Οἱ πατέρες λοιπὸν πρέπει νὰ μᾶς δίνουν τίς ἄριστες συμβουλές. Ἄν ὅμως οἱ παιδαγωγοὶ φτάνουν νὰ ἀνατρέπονται ἀπὸ τὸ σκοπὸ τους καὶ νὰ ἀδιαφοροῦν, καὶ μᾶλλον νὰ συλλαμβάνονται νὰ γίνονται πέρα ἀπὸ κάθε λογικὴ ὀδηγοὶ στὰ παιδιά τους καὶ καθηγητὲς αἰσchrῶν πραγμάτων, θὰ ὑποστοῦν τὴν ἔσχατη ποινή, γιατί οἱ γονεῖς αὐτοὶ καταστρέφουν τοὺς δικούς τους καρπούς καὶ τοὺς ρίχνουν στοὺς γκρεμοὺς τῆς ἀπώλειας, γιὰ τοὺς ὁποίους βέβαια προτιμότερος εἶναι ὁ θάνατος. Γιατὶ ἡ φύση ἔχει κι αὐτὸν τὸν νόμο γιὰ τοὺς πατέρες. Καὶ ὅποιος στὴν πιὸ φανερὴ αἰσχροτήτα ἐκθέτει τὴν κόρη του σ' αὐτοὺς πού θέλουν, δὲν θὰ ἦταν γι' αὐτὴν μόνο δίκαια ὑπεύθυνος καὶ δὲν θὰ ζητοῦσε τὴν τιμωρία του ὁ Κριτὴς ὅλων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν καθένα πού θὰ ὀλισθαίνει στὴν αἰσχροτήτα. Γιατὶ εἶναι σὰ νὰ ἔχει στήσει παγίδα καὶ δίχτυ θανάτου καὶ ἔχει συλλάβει τοὺς πάντες, κι ἂν ἀκόμα δὲν ἔχουν συλληφθεῖ ὅλοι. Γιατὶ δὲν κρίνεται ὅπωςδήποτε τὸ ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ ἡ δύναμη τῶν προσπαθειῶν.

Γι' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴ γυναίκα γράφει καὶ ὁ σοφότατος Σολομών τὰ ἐξῆς: «(Πικρότερη ἀπὸ τὸν θάνατο) εἶναι ἡ γυναίκα πού ἡ καρδιά της εἶναι παγίδα καὶ δίχτυ καὶ τὰ χέρια της δεσμά»⁷⁹. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ὁ νομοθέτης λέγει: «Δὲν θὰ μολύνεις τὴν κόρη σου ἐκδίδοντας

79. Ἐκκλ. 7, 26.

νεύση ἢ γῆ». Οὐ γὰρ οὐσης ὄλως, περὶ ἣν ἂν γένοιτο τυχόν τῆς πορνείας τὸ ἔγκλημα, χαλεπὸν οὐδὲν τὸ διαδράναι παθεῖν, καὶ εἴ τῷ τις εἶη πρὸς ἡδονὴν εὐπάροιστος, καὶ τὸ ἄνακλι παντελῶς ἀρρωστήσας ὁ νοῦς, εὐκοσμίαν δὲ τὴν εἰς γε τὸ σῶμα τηρεῖσθαι. Τέως προστάξας 5 παρὰ τῶν πατέρων τοῖς τέκνοις, θανάτῳ τιμᾶται καὶ τὸν εἰς τοῦτο ἰόντα γνώμης, ὡς εἰς ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ Θεοῦ τὰ ἴδια παραρρίψαι γεννήματα· γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τῷ Λευϊτικῷ· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Καὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ λαλήσεις λέγων· Ἐάν τις ἀπὸ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἢ τῶν προσγεγενημένων προσηλύτων 10 ἐν Ἰσραὴλ, ὃς ἂν δῶ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ἄρχοντι, θανάτῳ θανατούσθῳ τὸ ἔθνος τὸ ἐπὶ τῆς γῆς λιθοβολήσουσιν αὐτὸν ἐν λίθοις καὶ ἐγὼ ἐπιστήσω τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, καὶ ἀπολωῶ αὐτὸν ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὅτι τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ἔδωκεν ἄρχοντι, ἵνα μιάνη τὰ ἅγιά μου καὶ δεδηλώσῃ τὸ ὄνομα τῶν ἡγιασμένων 15 μοι».

ΠΑΛΛ. Ἀμυδρὸς ὁ νόμος. Οὐ γὰρ ἐναργές πω μάλα τὸ τί ἂν βούλοιο δηλοῦν. Διασάφει δὴ οὖν· δράσεις γὰρ ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Μωαβῖται καὶ Μαδιθηναῖοι, Γεργεσαῖοί τε καὶ Ἀγαρηνοί, καὶ βαρβάρων ἕτερα ἅττα γένη, τὴν Ἰουδαίων προσοικουῖντα χώραν, 20 ἔθεσιν ἐπολιτεύετο τοῖς Ἑλληνικοῖς, καὶ ἦν ἐκάστῳ θρησκεία τὸ δοκοῦν καὶ τὸ εἰς νοῦν ἦκον ἀπλῶς, προσκύνησις καὶ λατρεία· ἀσφαλῆ δὲ οὕτω καὶ ἐρηρυσμένην ἔχοντες τὴν διάνοιαν εἰς φιλοθείαν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, κοιμηθῆ μὲν ἦσαν εὐπάροιστοι πρὸς ἀπόστασιν, εὐκόλοι δὲ οὕτως εἰς ἀποφοράν, ὡς ἡγεῖσθαι παρ' οὐδὲν τὸ καὶ αὐτοῖς, εἰ τύχοι, 25 προσκυνεῖν τοῖς τῶν ὁμόρων θεοῖς, καὶ συνελέσθαι νοσεῖν τοῖς γείτοσι τὴν ἄνωθεν τε καὶ ἐν Αἰγύπτῳ πλάνησιν. Καὶ γοῦν ταῖς ἐκ Μαδιάμ νεάνισιν ἐπεμαίνοντό ποτε, καὶ γυναιῶν ὄραις συνηρπασμένοι, συνεπεκαλοῦντο αὐτοῖς τὸν Βεελφεγῶρ. Ἐντεῦθεν ὁ νομοθέτης προαναθρήσας εὖ μάλα τὸ σαθρόν τε καὶ εὐδιάκλαστον τῆς ἐνούσης αὐτοῖς 30 διανοίας, ἀπέφησε παντελῶς τὴν πρὸς ἀλλοτριούς ἐπιμιξίαν, σαφέστατα λέγων· «Τὴν θυγατέρα σου οὐ δώσεις τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ τὴν

την στή διαφθορά και δὲν θὰ μολυνθεῖ ἡ γῆ»^{79α}. Γιατί, ἂν δὲν ὑπάρχει καθόλου αὐτὴ πού τυχόν θὰ διαπράξει τὸ ἔγκλημα τῆς πορνείας, δὲν θὰ εἶναι καθόλου δύσκολο νὰ ἀποφύγει κανεὶς αὐτὸ τὸ κακὸ, κι ἂν ἀκόμα κάποιος παρασύρεται εὐκόλα στὴν ἡδονὴ κι ἔχει ὁ νοῦς του κυριευθεῖ ἐξολοκλήρου ἀπὸ τὴν ἀδυναμία, και νὰ τηρηθεῖ ἡ σωματικὴ εὐπρέπεια. Ἐχοντας δώσει αὐτὲς τὶς ἐντολὲς στοὺς πατέρες σχετικὰ μὲ τὰ τέκνα τους, θεωρεῖ ἄξιον θανάτου κι αὐτὸν πού φτάνει στὸ σημεῖο νὰ σπρώξει τὰ παιδιά του μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό. Στὸ Λευϊτικὸ ἔχει γραφεῖ τὸ ἑξῆς: «Καὶ εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· Θὰ πεῖς στοὺς Ἰσραηλίτες· Ἐάν κάποιος Ἰσραηλίτης, ἢ ἀπὸ τοὺς ξένους πού γεννήθηκαν ἀνάμεσα στοὺς Ἰσραηλίτες, δώσει κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του σὲ εἰδωλολάτρη ἄρχοντα, πρέπει νὰ θανατώνεται. Ὁ λαὸς τῆς περιοχῆς θὰ τὸν θανατώσει μὲ λιθοβολισμό. Ἀλλὰ και ἐγὼ θὰ στρέψω μὲ ὀργή τὸ πρόσωπό μου ἐπάνω σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο και θὰ τὸν ἐξολοθρεύσω μέσα ἀπὸ τὸν λαό του, ἐπειδὴ ἔδωσε στὸν εἰδωλολάτρη ἄρχοντα κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του, γιὰ νὰ μολύνει τὰ ἅγια μου και νὰ βεβηλώσει τὸ ὄνομα ὧσων ἁγιαστήκαν και ἀφιερώθηκαν σὲ ἐμένα»⁸⁰.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀσαφὴς ὁ νόμος. Γιατί δὲν εἶναι ἀκόμα φανερό τί θέλει νὰ πεῖ. Διασαφήνισέ το λοιπὸν· θὰ κάνεις πολὺ καλά.

ΚΥΡ. Μωαβίτες και Μαδιανίτες, Γεργεσηνοὶ και Ἀγαρηνοὶ και κάποια ἄλλα βαρβαρικὰ φύλα, πού κατοικοῦσαν στὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, πολιτεύονταν σύμφωνα μὲ τὶς ἑλληνικὲς συνήθειες· εἶχαν ὁ καθένας τὴ θρησκεία πού ἤθελε και προσκυνοῦσαν και λάτρευαν ὅ,τι κατέβαινε στὸν νοῦ τους. Κι ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλίτες δὲν εἶχαν ἀκόμα σταθερὴ τὴ διάνοιά τους στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἦταν πολὺ εὐκόλο νὰ παρασυρθοῦν στὴν ἀποστασία, και ἦταν τόσο εὐκόλοι στὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν Θεό, ὥστε νὰ θεωροῦν ἀσήμαντο, ἂν τοὺς τύχαινε, νὰ προσκυνήσουν και οἱ ἴδιοι τοὺς θεοὺς τῶν γειτόνων τους και νὰ θελήσουν νὰ παραδοθοῦν μαζί μὲ τοὺς γείτονές τους στὴ νόσο τῆς παλαιᾶς αἰγυπιακῆς πλάνης. Ἐτσι λοιπὸν τοὺς κυρίευσε κάποτε τὸ πάθος πρὸς τὶς νέες τῆς Μαδιάμ και ξετρελλαμένοι ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν γυναικῶν, προσεύχονταν μαζί μ' αὐτοὺς στὸν Βεελφεγώρ. Ἐξαιτίας αὐτοῦ ὁ νομοθέτης, ἀφοῦ διαπίστωσε πολὺ καλά τὴ σαθρότητα και τὴν ἀσυναρτησία τοῦ συλλογισμοῦ τους, ἀπαγόρευσε πλήρως τὴν ἐπιμιξία μὲ τοὺς ξένους, λέγοντας ὀλοκάθαρα: «Δὲν θὰ δώσεις τὴν κόρη σου στὸ υἱὸ αὐτοῦ και

θυγατέρα αὐτοῦ οὐ λήψῃ τῷ νιῶ σου· ἀποστήσει γὰρ τὸν νιόν σου ἀπὸ ἐμοῦ, καὶ πορευθεὶς λατρεύσει θεοῖς ἑτέροις». Ἐπειδὴ τοίνυν ἦν δὴ πῶς πάντως, καὶ μάλα εἰκότως, τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἐλέσθαι τινάς, τοῖς τῶν ἔθνῶν περιφανεστέροις κατεγγυᾶν θυγατέρας πλούτῳ σεσαγηνευμέ-
 5 νας, εἷς γε τὸ χρῆναι λογίζεσθαι παρ' οὐδὲν τὴν ἀπίστασιν, ὀργὴν καὶ τὸν θάνατον καθορίζει τοῦ τολμήματος, καὶ τοῖς περὶ τῶν ἐσχάτων ὑποφέρει λόγοις τὴν γραφήν· ἦν γὰρ ἀναγκαῖον τὴν ἀλλογενεῖ δοθεῖσαν, γενέσθαι καὶ ἑτερόφρονα καὶ λατρεῦσαι δαίμοσιν· ὡς οὐλετῆρα δὴ οὖν τοῦ ἰδίου καρποῦ, ταῖς ἰσορρόποις ὑπέστρωσε δίκαις. Οὐκοῦν
 10 ἢ μὲν ἱερά τε καὶ νέα Γραφή παρεγγυᾷ τοῖς φύσασιν ἐν νοουθεσίᾳ Κυρίου ποιεῖσθαι σπουδάζειν τὰς τῶν τέκνων ἀνατροφάς, ὁ δὲ βραδύ-
 γλωσσος νόμος διὰ κύκλου καὶ περιφορᾶς τὴν αὐτὴν εἴσεισιν ὁδόν. Τὸ γὰρ τοι μὴ χρῆναι πατέρας θυγατρᾶσιν ἐφεῖναι δοῦν τὰ εἰς αἰσχρότη-
 15 τὰ καὶ ἀσέλγειαν προεπιτάξας εὖ μάλα, δεῖν δὴ ἔτι καὶ μετὰ τοῦτο
 15 φησι τὰ εἰς θεογνωσίαν αὐταῖς ἀσάλευτα τηρεῖν, καὶ θεβήλοις εἰδωλο-
 λατρίαις οὐκ ἔαν ἐναλίσκεσθαι, κἂν εἰ πολλή τις αὐταῖς προκέοιτο πε-
 ριουσία χρημάτων· ἀνδρὶ μὲν γὰρ ἀλλογενεῖ, πλουσίῳ δ' οὖν ὅμως,
 νόμῳ τοῦ γάμου συνεξενυγμένη, ἄρ' οὐχὶ τοῦτο ἔστι τό, «Τί γὰρ ὠφελή-
 20 θήσεται ἄνθρωπος, εἰάν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐ-

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφησ.

ΚΥΡ. Ἴδοι δ' ἂν τις, καὶ μάλα ραδίως, οὐ βραχὺ τὸ μεσολαβοῦν, τοῖς τε ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοις καὶ τοῖς διὰ νόμου παιδαγωγουμέ-
 νοις. Τὸ μὲν γὰρ ὀθνεῖοις ἐπιπλέκεσθαι τισιν, ὁμόσε τε κατὰ ταῦτόν
 25 τοῖς ἀλλογενέσιν ἰέναι, τοῖς ἀρχαιοτέροις οὐκ ἀζήμιον ἦν, ἡμῖν δὲ ὁ
 Παῦλος πολιτεύεσθαι δεῖν ἄμεινόν τε καὶ εὐθαρσέστερον συμβουλεύ-
 ει, λέγων· «Εἴ τις ἀνὴρ γυναῖκα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὕτη συνευδοκεῖ
 οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφίετω τὸν ἄνδρα. Ἠγίασται γὰρ ὁ ἀνὴρ ἄπι-
 30 οὖν ἄρα ἔστι τῆς ἐν γε τούτοις οἰκονομίας ὁ τρόπος; Ἐδεδίει δὲ ἀνθ

81. Δευτ. 7, 3-4.

82. Ματθ. 16, 26.

δὲν θὰ πάρεις τὴν κόρη του στὸν υἱό σου. Γιατὶ αὐτὴ θ' ἀπομακρύνει τὸν υἱό σου ἀπὸ ἐμένα καὶ θὰ πάει νὰ λατρεύσει ἄλλους θεούς»⁸¹. Ἐπειδὴ λοιπὸν συνέβη ὅπως δὴποτε –κι ἦταν πολὺ φυσικὸ– μερικοὶ Ἰσραηλίτες νὰ θελήσουν ν' ἀρραβωνιάσουν τὶς θυγατέρες τους μὲ τοὺς ἐπιφανέστερους ἀλλόφυλους σαγηνευμένους ἀπὸ τὸν πλοῦτο τους, μὴ ὑπολογίζοντας καθόλου τὴν ἀποστασία, καθορίζει γιὰ τὸ τόλμημα ὀργὴ καὶ θάνατο καὶ διατυπώνει κατηγορία γιὰ τὴν ἐσχάτη τῶν ποινῶν. Γιατὶ ἦταν ἀναγκασμένη αὐτὴ πού δόθηκε σὲ ἀλλόφυλο νὰ γίνεῖ καὶ ἀλλόπιστη καὶ νὰ λατρεύσει τοὺς δαίμονες. Ἄφοῦ λοιπὸν εἶναι καταστροφέας τοῦ δικοῦ του καρποῦ, τοῦ ἐπιβάλλει ἰσοβαρεῖς ποινές. Ἡ ἱερὴ λοιπὸν Καινὴ Διαθήκη παραγγέλλει στοὺς γονεῖς νὰ φροντίζουν νὰ ἀνατρέφουν τὰ παιδιὰ τους μὲ τὶς συμβουλές τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ὁ βραδύγλωσσος νόμος περνᾷ τὸν ἴδιο δρόμο μὲ κύκλο καὶ περιφορὰ. Γιατὶ πολὺ καλὰ διέταξε νὰ μὴν ἐπιτρέπουν οἱ πατέρες στὶς θυγατέρες τους νὰ κάμνουν ὅσα σπρώχνουν στὴν αἰσχροτήτα καὶ τὴν ἀσέλγεια, καὶ λέγει ἀκόμα, ὅτι πρέπει κι ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ νὰ κρατοῦν ἀπαρασάλευτα ὅσα ἀναφέρονται στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ τις ἀφήνουν νὰ παραδίδονται σὲ βέβηλες εἰδωλολατρίες, κι ἂν ἀκόμα ὑπῆρχε σ' αὐτὲς ὡς κίνητρο μεγάλη περιουσία χρημάτων. Γιατὶ ἡ σύζευξη μὲ ἄνδρα ἀλλόφυλο, ἀλλὰ πλούσιο, δὲν δηλώνει ἄραγε αὐτό, «Τί θὰ ὠφεληθεῖ ἄνθρωπος ἂν κερδίσει ὅλο τὸν κόσμο, ζημιωθεῖ ὅμως τὴν ψυχὴ του;»⁸².

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά.

ΚΥΡ. Καὶ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς –καὶ πολὺ εὐκόλα μάλιστα– ὅτι δὲν εἶναι λίγο τὸ διάστημα πού μεσολαβεῖ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πού σώθηκαν μὲ τὴν πίστη τους στὸν Χριστό, καὶ σ' ἐκείνους πού παιδαγωγοῦνται ἀπὸ τὸν νόμο. Γιατί, τὸ νὰ ἐμπλεκόταν κανεὶς μὲ κάποιους ἐθνικοὺς καὶ νὰ συμπορευόταν μαζί μὲ τοὺς ἄλλοεθνεῖς, δὲν ἔμενε ἀτιμώρητο στοὺς παλαιούς. Ἐμᾶς ὅμως ὁ Παῦλος μᾶς συμβουλεύει, ὅτι πρέπει νὰ ζοῦμε καλύτερα καὶ θαρραλέοτερα, λέγοντας· «Ἄν ἓνας ἄνδρας ἔχει γυναῖκα ὄχι χριστιανὴ καὶ αὐτὴ δέχεται νὰ ζεῖ μαζί του, νὰ μὴν τὴν ἀφήνει· καὶ μὰ γυναῖκα πού ἔχει ἄνδρα μὴ χριστιανό κι αὐτὸς ἐπιθυμεῖ νὰ ζεῖ μαζί της, νὰ μὴν ἀφήνει τὸν ἄνδρα της. Γιατὶ ἔχει ἁγιαστεῖ ὁ μὴ χριστιανὸς ἄνδρας στὸ πρόσωπο τῆς γυναίκας του, ὅπως καὶ ἔχει ἁγιαστεῖ ἡ γυναῖκα ἢ μὴ χριστιανὴ στὸ πρόσωπο τοῦ ἄνδρα της»⁸³. Μὲ ποῖο τρόπο λοιπὸν ἐφαρμόζεται ἐδῶ αὐτὴ ἡ οἰκονομία; Ἐπειδὴ παλαιὰ ὁ νόμος φοβόταν

83. Α' Κορ. 7, 12-14.

ὅτου πάλαι μὲν ὁ νόμος τὴν πρὸς ἑτερόφρονας ἀναπλοκὴν, νυνὶ δὲ οὐκ ἔτι Ἐδραίους μὲν γὰρ τοὺς ἐν Χριστῷ κεκλημένους καὶ ἀκατάσειστον ἔχοντας τὴν φιλοθεΐαν, τὸ κατοικοῦν ἐν αὐτοῖς ἀπεργάζεται Πνεῦμα, δι' οὗ καὶ «ἐν ᾧ κράζομεν Ἀββᾶ ὁ Πατήρ», οἱ δὲ οὐπω τὸ 5 δῶρον ἐπλούτουν. Ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης φησὶν», «Οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη». Οὐκοῦν ἡ πᾶσα τελείωσις ἐν Χριστῷ, τετελείωκε δὲ ὁ νόμος οὐδέν, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΠΑΛΛ. Φράσης ἂν οὖν ἰμείροντί μοι τὸ ὅπως ἂν γένοιτο σαφὲς 10 τὸ ἀτελὲς ἐν νόμῳ.

ΚΥΡ. Καὶ μάλα. Βαδιεῖται δὲ ἡμῖν ἐπὶ τὰ ἐν χερσὶν ὁ λόγος, καὶ ἀγάπης τῆς εἰς τὸν πλησίον ἐκθασανιεῖ τοὺς τρόπους, παχύτερόν πως ἢ χρὴ τῆς διὰ Μωσέως συγγραφῆς, τοῖς ἀρχαιοτέροις εἰσκεκομισμένης

15 ΠΑΛΛ. Ἴθι δὴ οὖν ἐπ' αὐτὸ [τὸ] δὴ τουτί, καὶ μάλα προθύμως.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ὁ μὲν νόμος, «Ἀγαπήσεις», φησί, «τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν», ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τῆς φιλαλληλίας τὸν νόμον διὰ μυρίων ὅσων ἡμῖν εἰσηγεῖται λόγων, συνήγορον δὲ τῷ νόμῳ τὴν ἔμφυτον γνῶσιν καὶ τὴν ἐν ἐκάστῳ θέλησιν οἴονεὶ καθιστάς, «Ἄ 20 οὖν θέλετε», φησὶν, «ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως». Εἰ γὰρ ὥνπερ ἂν τις εὐξαιτο τυχεῖν, ταῦτα δοῶν ἔλοιτο καὶ αὐτὸς ἑτέροις, οὐκ ἀποδραμεῖται σκοποῦ· βαδιεῖται δὲ μᾶλλον κατ' εὐθὺ τῆς ἀγάπης καὶ τὸν τῆς φιλαλληλίας ἀναδήσεται στέφανον.

25 ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Ἡ ἀγάπη τοίνυν, νόμου μὲν πλήρωσις, πίστεως δὲ καὶ ἐλπίδος ἀμείνων. Γράφει γὰρ οὕτως ἡμῖν ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Τοιγάρτοι καθάπερ ἐξ ἀνθέων ἡρινωῶν πολυειδῆ τινα στέφανον ἀναπλέκων αὐτῇ, 30 πάλιν φησί· «Κἂν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἂν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσομαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται;

τὴν ἀνάμειξη μὲ ἀλλόπιστες καὶ τώρα πιά δὲν φοβᾶται. Γιατὶ ἐκείνους ποὺ ἔχουν κληθεῖ στὸν Χριστὸ κι ἔχουν ἀκλόνητη τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὸν Θεὸ τοὺς καθιστᾷ ἐδραίους τὸ ἅγιο Πνεῦμα ποὺ κατοικεῖ μέσα τους, μέσω τοῦ ὁποῖου «καὶ μὲ τὸ ὅποιο φωνάζομε, ἄβδᾶ Πατέρα»⁸⁴. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν εἶχαν ἀκόμα αὐτὸ τὸ μεγάλο δῶρο. Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης, «Τότε δὲν εἶχαν ἀκόμα τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχε ἀκόμα δοξαστεῖ»⁸⁵. Ἐπομένως ἡ πλήρης τελείωση γίνεται μὲ τὸν Χριστό, ἐνῶ ὁ νόμος τίποτε δὲν εἶχε ὁδηγήσει στὴν τελειότητα, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ.

ΠΑΛΛ. Ἐπιθυμῶ ὅμως νὰ μοῦ πεῖς πῶς θὰ γίνει σαφές ὅτι ὁ νόμος εἶναι ἀτελής.

ΚΥΡ. Καὶ βέβαια. Ἀλλὰ ὁ λόγος μας θὰ βαδίσει σ' αὐτὰ ποὺ πραγματευόμαστε τώρα, καὶ θὰ ἐξετάσει μὲ λεπτομέρεια τοὺς τρόπους τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, πιὸ χονδρικά κάπως ἀπὸ ὅ,τι πρέπει, ἀπὸ τὴ συγγραφή τοῦ Μωυσῆ ποὺ εἶχε δοθεῖ στοὺς παλαιούς.

ΠΑΛΛ. Προχώρησε λοιπὸν σ' αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ λές καὶ πολὺ πρόθυμα.

ΚΥΡ. Ὁ νόμος λοιπὸν λέγει· «Θ' ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτὸ σου»⁸⁶, ἐνῶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς μὲ μύριους λόγους μᾶς διδάσκει τὸν νόμο τῆς φιλαλληλίας, καὶ κάνοντας κατὰ κάποιον τρόπο συνήγορο τοῦ νόμου τὴν ἔμφυτη γνώση καὶ τὴ θέληση τοῦ καθενός, λέγει· «Αὐτὰ ποὺ θέλετε νὰ κάμνουν σ' ἐσᾶς οἱ ἄνθρωποι, αὐτὰ νὰ κάμνετε καὶ ἐσεῖς σ' αὐτούς»⁸⁷. Ἄν λοιπὸν ἐκεῖνα ποὺ θὰ εὐχόταν κανεὶς νὰ τοῦ κάνουν ἄλλοι, αὐτὰ ἐπιδιώκει νὰ κάμνει καὶ αὐτὸς στοὺς ἄλλους, δὲν θ' ἀποτύχει στὸ σκοπὸ του, ἀλλὰ μάλλον θὰ βαδίσει κατ' εὐθείαν στὴν ἀγάπη καὶ θὰ σταφανωθεῖ μὲ τὸ στεφάνι τῆς φιλαλληλίας.

ΠΑΛΛ. Ὡραία τὸ εἶπες.

ΚΥΡ. Ἡ ἀγάπη λοιπὸν εἶναι ἡ πλήρωση τοῦ νόμου, κι εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν πίστη καὶ τὴν ἐλπίδα. Γιατὶ αὐτὸ μᾶς γράφει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος^{87α}. Γι' αὐτὸ πλέκοντάς της κατὰ κάποιον τρόπο στεφάνι ἀπὸ πολὺχρωμα ἔαρινὰ λουλούδια, λέγει πάλι· «Κι ἂν ἀκόμα μοιρᾶσω στοὺς φτωχοὺς τὰ ὑπάρχοντά μου, κι ἂν ἀκόμα παραδώσω στὴ φωτιὰ τὸ σῶμα μου γιὰ νὰ καεῖ, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη, δὲν μὲ ὠφελεῖ καθόλου. Ἡ ἀγάπη δείχνει μακριθυμία, ἐνεργεῖ μὲ καλωσύνη· ἡ ἀγάπη δὲν ζηλοφθονεῖ, δὲν κομπάζει οὔτε ὑπερηφανεύεται, δὲν κάμνει ἀσχημίες, δὲν ζητεῖ τὸ συμ-

86. Λευϊτ. 19, 18.

87. Ματθ. 7, 1.

87α. Α' Κορ. 13, 13.

οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει ἢ ἀγάπη, οὐδέποτε ἐκπίπτει». Ἄλλ' ἐμφανῆ μὲν ἅπασιν, ὡς γε οἶμαι, ταυτί, καὶ μακρὸς ἂν γένοιτο λίαν ὁ περὶ αὐτῶν λόγος, εἴπερ τις ἔλοιτο
5 λεπτῶς τὰ περὰ τῆς Νέας συναγείρειν Γραφῆ. Τετραψόμεθα δὲ νυνὶ πρὸς τὰς ἐκ νόμου σκιάς, καὶ τὰ ὡς ἐν τύποις ἔτι τοῖς πάλαι τεθεσπισμένα.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα διανοῆ.

ΚΥΡ. Μελέτησις μὲν ὁ νόμος ἦν εἰς δικαιοσύνην καὶ προεισβολή
10 τις ὡσπερ τῶν εὐαγγελικῶν ἀνδραγαθημάτων. Γέγραπται γάρ· «Ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς, τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια». Παιδαγωγεῖ γὰρ ὁ νόμος ἐπὶ Χριστόν, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ νοουμένης ζωῆς οὐ διεψευσμένην ἂν ἔχοι τὴν δόξαν, εἰ νοοῖτο πνευματικῶς. Καὶ ἴσθησι μὲν εἰς δικαιοσύνην, ἀποφέρει δὲ πρὸς τὸ ὑπὲρ τοῦτο ἔτι τὸ μάθημα τὸ εὐαγγελικόν.
15 Τρόποι δὲ δικαιοσύνης, πρῶτος μὲν, τιμῆ καὶ ἀγάπησις ἢ εἰς τὸν ἕνα τε καὶ φύσει Θεόν· γείτων δὲ ὡσπερ καὶ μετ' ἐκεῖνο εὐθύς ἢ εἰς ἀδελφούς καὶ ὁμογενεῖς, προεγκεμένης τῆς εἰς γονέας αἰδοῦς. Ἐν κόσμῳ δὴ οὖν τῷ πρέποντι πρόεισιν ἡμῖν ὁ Λόγος, μετὰ γε τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν καὶ τὸ εἰς γονέας εὐλαδές, ὅτι τῆς ἐπιεικείας προσήκει τὴν ἔνδει-
20 ξιν καὶ εἰς ἑτέρους ἡμᾶς ποιεῖσθαι παρεγγυῶν. Πανταχῆ γὰρ ὁ νόμος τῆς ἰσότητος προνοεῖ καὶ ἀκριδῆ τοῦ δικαίου ποιεῖσθαι τὴν θάσανον ὁρᾶται θεομοθετῶν. Γέγραπται γὰρ ἐν Δευτερονομίῳ· «Οὐκ ἔσται ἐν τῷ μαροσίπτῳ σου στάθμιον μέγα ἢ μικρόν· στάθμιον ἀληθινὸν δίκαιον ἔσται σοι καὶ μέτρον ἀληθινὸν δίκαιον ἔσται σοι, ἵνα πολυήμερος γένη
25 ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι ἐν κλήρῳ, ὅτι βδέλυγμα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου πᾶς ποιῶν ταῦτα, πᾶς ποιῶν ἀδικον». Καὶ πάλιν ἐν τῷ Λευιτικῷ· «Ἐν μέτροις καὶ σταθμίσις καὶ ζυγοῖς ζυγὰ δίκαια καὶ στάθμια δίκαια καὶ χουῖς δίκαιος ἔσται σοι». Μέτροις δὲ καὶ σταθμίσις καὶ ζυγοῖς παρισσὺν εὖ μάλα τῆς δικαιοσύνης τοὺς τρόπους ἠπειέγετο
30 καὶ μάλα ὀρθῶς νοῦς γὰρ εὐθύς τε καὶ φιλοδίκαιος ταλαντεύει τρόπον τινὰ καὶ ἀναμετρεῖ τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις, καὶ τὸν τῆς ἰσότη-

88. Α' Κορ. 13, 3-8.

89. Παροιμ. 16, 7.

φέρων της, δὲν ἔξοργίζεται, σὲν σκέπτεται τὸ κακὸ πού τῆς ἔχει γίνεи, δὲν χαίρεται γιὰ τὸ ἄδικο, ἀλλὰ μετέχει στὴ χαρὰ γιὰ τὴν ἀλήθεια. Ἡ ἀγάπη ὅλα τὰ ἀνέχεται, ὅλα τὰ πιστεύει, ὅλα τὰ ἐλπίζει, ὅλα τὰ ὑπομένει, ἡ ἀγάπη ποτὲ δὲν χάνει τὴν ἀξία της»⁸⁸. Αὐτὰ νομίζω εἶναι φανερὰ σὲ ὅλους καὶ ὁ λόγος γι' αὐτὰ θὰ ἦταν πολὺ μακρὺς, ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ συγκεντρώσει μὲ λεπτομέρεια ὅσα σχετικὰ μὲ αὐτὴν λέγει ἡ Καινὴ Διαθήκη. Ἄς στραφοῦμε ὁμῶς τώρα στὶς σκιές τοῦ νόμου καὶ σὲ ὅσα ἔχουν θεσπισθεῖ γιὰ τοὺς παλαιοὺς μὲ τύπους ἀκόμα.

ΠΑΛΛ. Ἡ σκέψη σου εἶναι ἀριστη.

ΚΥΡ. Ὁ νόμος δηλαδὴ ἦταν μελέτη γιὰ δικαιοσύνη καὶ μιὰ κατὰ κάποιον τρόπο προεισαγωγή στὰ εὐαγγελικὰ κατορθώματα. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Ἀρχὴ τοῦ ἀγαθοῦ δρόμου εἶναι νὰ πράττομε τὰ δίκαια»⁸⁹. Ὁ νόμος δηλαδὴ ὁδηγεῖ πρὸς τὸν Χριστὸ καὶ εἶναι ἀδιάψευστη ἡ δόξα τῆς ζωῆς πού νοεῖται κοντὰ σ' αὐτόν, ἂν τὴ νοήσομε πνευματικᾶ. Καὶ μᾶς ἐγκαθιστᾶ βέβαια μέσα στὴ δικαιοσύνη, ἀλλὰ καὶ μᾶς μεταφέρει καὶ πέρα ἀκόμη ἀπὸ αὐτὸ τὸ εὐαγγελικὸ μάθημα. Τὰ εἶδη τῆς δικαιοσύνης εἶναι, τὸ πρῶτο, τιμὴ καὶ ἀγάπη στὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τὴ φύση του Θεοῦ· γειτονικὸ καὶ ἀμέσως μετὰ ἀπὸ αὐτὸ εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ὁμογενεῖς, μὲ προηγούμενο τὸν σεβασμὸ πρὸς τοὺς γονεῖς. Μὲ τὴν τάξη πού πρέπει προχωρεῖ ἡ Γραφή καὶ διδάσκει ὅτι, μετὰ τὴν εὐσέβεια στὸν Θεὸ καὶ τὸν σεβασμὸ στοὺς γονεῖς, πρέπει νὰ δείχνομε τὴν ἀγάπη μας καὶ στοὺς ἄλλους. Γιατὶ σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις ὁ νόμος προνοεῖ γιὰ τὴν ἰσότητά καὶ φαίνεται νὰ θεσμοθετεῖ ὅτι πρέπει νὰ γίνεται μὲ ἀκριβεία ἡ ἐξέταση τοῦ δικαίου. Καθὼσον ἔχει γραφεῖ στὸ Δευτερονόμιο: «Δὲν θὰ ἔχεις στὸ σακκούλι σου δύο σταθμᾶ, ἕνα βαρύτερο κι ἕνα πιὸ ἕλαφρό. Θὰ ἔχεις ζύγι ἀληθινὸ καὶ δίκαιο καὶ μέτρο ἀληθινὸ καὶ δίκαιο, γιὰ νὰ ζήσεις πολλὰ χρόνια στὴ χώρα πού σοῦ ἔδωσε ὁ Κύριος ὡς κληρονομιά σου, γιατί εἶναι μισητὸς στὸν Κύριο τὸν Θεὸ σου ὁποῖος χρησιμοποιοεῖ τέτοια δόλια μέσα καὶ διαπράττει ἀδικία»⁹⁰. Γράφεται ἐπίσης καὶ στὸ Λευϊτικὸ: «Στὰ μέτρα μήκους, βάρους καὶ χωρητικότητας ἡ ζυγαριά σας νὰ εἶναι ἀκριβής, τὰ σταθμᾶ δίκαια, καὶ τὸ μέτρο γιὰ τὰ ὑγρά νὰ εἶναι σωστό»⁹¹. Φρόντιζε δηλαδὴ μὲ κάθε προσπάθεια νὰ ἐξισώνει μὲ τὰ μέτρα, τὰ σταθμᾶ καὶ τὰ ζύγια τοὺς τρόπους τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὸ ἔκανε πολὺ σωστά. Γιατὶ ὁ νοῦς, ὁ εἰλικρινὴς καὶ δίκαιος, ζυγίζει κατὰ κάποιον τρόπο καὶ μετρᾶ τὶς φύσεις τῶν πραγμάτων καὶ ἐξετάζει τὸν

90. Δευτ. 25, 13-16.

91. Λευϊτ. 19, 35-36.

τος βασανίζει λόγον, λεπτότερόν τε καὶ ἀκριθέστερον, ἥπερ ἂν οἴοιτό τις τοὺς ἐπὶ πλάστιγγος καὶ ζυγοῦ τὸ νόμισμα δοκιμάζοντας ἐπιμετρεῖ δὲ ὥσπερ ἐκάστω τῶν θεωρουμένων τὸ ὅτι μάλιστα πρόπον αὐτῶ, οὔτε τῶ περιττῶ τῆς ἀκριβοῦς ἰσότητος παραλύων κάλλος, οὔτε μὴν 5 τῆ πρὸς τὸ μείον ὑποφορᾶ παραχαράττεσθαι συγχωρῶν τὸ ὡς ἐν ἰσότητι διαρκές Ἔστω τοίνυν ζυγᾶ καὶ στάθμια δίκαια καὶ χοῦς δίκαιος, φησὶν· εἶεν δ' ἂν, οἶμαι, ταυτὶ τύποι τινὲς ὥσπερ καὶ ἐμφανῆ παραδείγματα, τρόπους ἡμῖν ὑποφαίνοντα, δι' ὧν περ ἂν ἡμῖν ὁ τῆς ἀκριβοῦς ἰσότητος διερευνητο λόγος καὶ ἡ τῆς δικαιοσύνης ἀναφανεῖται γνῶ- 10 σις. Σύνες δὲ ὅτι συμμετρεῖται μὲν τὰ ἐν νόμῳ, καὶ ὄρον ἔχει τὴν δικαιοσύνην, πλουτεῖ δὲ τὸ μείζον, καὶ πολὺ δὴ λίαν ἐπέκεινα τρέχει τὰ διὰ Χριστοῦ. Πέρα γὰρ δικαίου τὸ ἀγαθόν, τουτέστι, τῆς ἐν Χριστῶ πολιτείας ἡ δόξα.

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις. Μεμνήσομαι γὰρ τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις 15 διειπόντος Χριστοῦ· «Ἀμήν, ἀμήν, λέγω ὑμῖν, εἰ μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

ΚΥΡ. Ἄλλ' ὥδε μὲν ἡμῖν ἐχέτω ταυτί· πολυπραγμονῶμεν δέ, εἰ 20 δοκεῖ τῆς Μωσαϊκῆς ἐπεικειᾶς τὸ μέτρον καὶ τῆς κατὰ νόμον δικαιοσύνης τὴν δόξαν· τὸν γὰρ τοι φιλοθηρεῖν τοῦ δικαίου τὴν γνῶσιν ὀρθότατα διεσπουδακότα, καὶ μὴν καὶ τὸ διαπρέπειν ἐν ἀγαπήσει τυχόν τῆ πρὸς ἀδελφούς ἐν λόγῳ πεποιημένον, ἀσφαλῆ τε καὶ βεβηκότα, καὶ ὅπερ ἐστὶν ἀληθῶς, ὀραῖσθαι πρέπει, οὐκ εὐκατάσειστον, οὐδὲ 25 κωδῖα κατασκιάζει ἐθέλοντα τὴν λύκου μορφήν, μᾶλλον δὲ γυμνήν καὶ ἀνεπίληπτον ἔχειν ἐπείγεσθαι τοῦ ἰδίου τρόπου τὴν ἐλευθερίαν. Τοιγάρτοι φησὶν ὁ νόμος «Οὐ πορεύσῃ δόλω ἐν τῷ ἔθνει σου, καὶ οὐ μισήσεις τὸν ἀδελφόν σου τῆ καρδίᾳ σου». Τίθησί τε καὶ ἑτέρως αὐτό· «Καὶ ἱμάτιον», γὰρ φησιν, «ἐκ δύο ὑφασμένον οὐκ ἐπιβαλεῖς σεαυτῶ»· 30 καὶ πάλιν «Οὐκ ἐνδύσῃ κίβδηλον ἔριον καὶ λίνον ἐν τῷ αὐτῶ». Πάνδεινον γὰρ ἀληθῶς καὶ μώμου παντός ἐπέκεινα, τοῖς ἐν ὑπολήψει χρη-

92. Ματθ. 5, 20.

93. Λευϊτ. 19, 16-17.

λόγο τῆς ἰσότητος λεπτομερέστερα καὶ ἀκριδέστερα ἀπὸ ὅ,τι θὰ μποροῦσε νὰ δεῖ κανεὶς αὐτοὺς ποὺ ἐλέγχουν τὸ νόμισμα ἐπάνω στὴν πλάστιγγα καὶ στὴ ζυγαριά. Καὶ κάνει μὰ κατὰ κάποιον τρόπο ἐπιμέτρηση ἐκείνου ποὺ πρέπει στὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐξετάζει, χωρὶς νὰ καταστρέφει μὲ τὸ περίσσιο τὸ κάλλος τῆς ἀκριβοῦς ἰσότητος, οὔτε βέβαια καὶ ἐπιτρέπει μὲ τὴν ἐλάττωση νὰ παραχαράζεται ἢ διάρκεια τῆς ἰσότητος. Νὰ εἶναι λοιπόν, λέγει, τὰ μέτρα μήκους, βάρους καὶ ὑγρῶν δίκαια. Καὶ νομίζω πὼς αὐτὰ εἶναι μερικοὶ τύποι καὶ φανερὰ παραδείγματα, ποὺ μᾶς ὑποδηλώνουν τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους μποροῦμε νὰ ἐρευνοῦμε τὸν ἀκριβὴ λόγον τῆς ἰσότητος καὶ νὰ γίνῃ φανερὴ ἢ γνώση τῆς δικαιοσύνης. Καὶ πρόσεχε, ὅτι συγκρίνονται βέβαια μεταξύ τους ὅσα περιέχει ὁ νόμος καὶ ἔχουν ὡς τέρμα τὴ δικαιοσύνη, κερδίζει ὅμως τὸ μεγαλύτερο, καὶ πολὺ πῶς πέρα προχωροῦν ὅσα δίδαξε ὁ Χριστός. Γιατὶ πέρα ἀπὸ τὸ δίκαιο εἶναι τὸ ἀγαθόν, δηλαδὴ ἡ δόξα τῆς σύμφωνης μὲ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ ζωῆς.

ΠΑΛΛ. Σωστὰ μιλάς. Θὰ ὑπενθυμίσω βέβαια ἐκείνους ποὺ δικαιώθηκαν μὲ τὴν πίστη, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Χριστός: «Σᾶς διαβεβαιώνω, πὼς ἂν ἡ δικαιοσύνη σας δὲν ξεπεράσει τὴ δικαιοσύνη τῶν Γραμματέων καὶ τῶν Φαρισαίων, δὲν θὰ μπεῖτε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁹².

ΚΥΡ. Καὶ αὐτὰ βέβαια ἄς εἶναι ἔτσι. Ἄς ἀσχοληθοῦμε ὅμως λεπτομερέστερα, ἂν θέλεις, μὲ τὸ μέτρο τῆς Μωσαϊκῆς χρηστότητας καὶ τὴ δόξα τῆς δικαιοσύνης τοῦ νόμου. Γιατὶ ὅποιος ἔχει ἐπιδοθεῖ ὀρθότατα στὸ κινήγι τῆς δόξας τοῦ δικαίου καὶ θεωρεῖ σπουδαῖο νὰ διαπρέψει ὡς πρὸς τὴν ἀγάπη του πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς, πρέπει νὰ φαίνεται ἀσφαλῆς καὶ σταθερός, καὶ αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀληθινόν, χωρὶς νὰ κλονίζεται εὐκολα οὔτε νὰ εἶναι ἐπιπόλαιος οὔτε μὲ ἐπίπλαστη καλωσύνη, ὥστε νὰ θέλει μὲ τὴν προβειὰ τοῦ ἀρνιοῦ νὰ κρύψει τὴ μορφὴ τοῦ λύκου, ἀλλὰ νὰ φροντίζει μᾶλλον νὰ ἔχει ὀλόγυμνη καὶ ἄμεμπτη τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἥθους του. Γι' αὐτὸ ὁ νόμος λέγει· «Δὲν θὰ φέρεσαι δόλια στοὺς ὁμοεθνεῖς σου, καὶ δὲν θὰ βάλεις μίσος στὴν καρδιά σου γιὰ τὸν ἀδελφόν σου»⁹³. Αὐτὸ τὸ θέτει καὶ ἀπὸ ἄλλη ἄποψη. Γιατὶ λέγει· «Φόρεμα δεύτερης ποιότητος ὑφασμένο ἀπὸ καλὲς καὶ κακὲς κλωστὲς δὲν θὰ φορέσεις»⁹⁴. Καὶ πάλι· «Δὲ θὰ φορέσεις ροῦχο κίβδηλο ἀπὸ μαλλὶ καὶ λινάρι»⁹⁵. Γιατὶ εἶναι πάρα πολὺ φοβερὸ κακὸ καὶ καμμιά μομφὴ δὲν εἶναι ἀρκετὴ γιὰ τὴν

94. Λευϊτ. 19, 19.

95. Δευτ. 22, 11.

στότητος ἀπάτη καὶ δόλος καὶ ἔστι τὸ χρῆμα τῶν ἄγαν παρὰ Θεῷ
κατεστυγημένων, καὶ ἀδελφὴν ἔχον αἰεί πως τὴν διψυχίαν, καὶ τὸ οἴο-
νει τῆς γνώμης διφυές τε καὶ ἀλλοπρόσαλλον, ἐφ' οἷς ὅτι μάλιστα κα-
ταθῆγεται πρὸς ὀργὰς ὁ θεῖός τε καὶ ἀκήρατος νοῦς Ἐφη γάρ που
5 περὶ τινῶν «Βολίς τιτρώσκουσα ἢ γλῶσσα αὐτῶν δόλια γὰρ τὰ ρήμα-
τα τοῦ στόματος αὐτῶν τῷ πλησίον αὐτοῦ λαλεῖ τὰ εἰρηνικά, καὶ ἐν
ἑαυτῷ ἔχει τὴν ἔχθραν. Μὴ ἐπὶ τούτοις οὐκ ἐπισκέψομαι, λέγει Κύριος,
ἢ ἐν λαῷ τοιούτῳ οὐκ ἐκδικήσει ἢ ψυχὴ μου;». Ἀναθήσεσθαι δὲ καὶ
εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, φησὶν ὁ Δαβὶδ, τὸν ἀθῶον χερσὶ καὶ καθαρὸν
10 τῇ καρδίᾳ, ὃς οὐκ ἐδόλωσεν ἐν γλώσσει αὐτοῦ, οὐδὲ ἐποίησε τῷ πλη-
σίον αὐτοῦ κακόν. Ἀποφάσκει δὴ οὖν ὁ νόμος ὡς αἰσχιστόν τε καὶ
ἀπηχές, τὸ ἐν δόλῳ πορεύεσθαι, τουτέστι, τὸ πανούργως ἐλέσθαι
διοῦν, καὶ ὑποπλάττεσθαι μὲν τῆς δικαιοσύνης τὸ σχῆμα, κατασίνε-
σθαι δὲ ἀδελφούς, τῶν τῆς ἀγάπης νόμων ἠφειδηκότα· ἄμφιόν γε μὴν
15 ἔχειν ἡμᾶς οὐκ ἔᾱ τὸ ἐκ δυοῖν ὑφασμένον, αἰνιγμά που τὸ χρῆμα τιθείς,
τοῦ μὴ ἀνέχεσθαι διπλόην ὥσπερ ἔχειν εἰς νοῦν διπλόην δὲ εἶναι φημι
τὴν ἔσω καὶ νοητὴν, τὴν ἐπάρατον ἀνθρωπαρέσκειαν, ἢ ἐκ δυοῖν
ὥσπερ ἀναπλέκεται σπουδασμάτοι, τὴν εἰς ἄλληλα διαφθορὰν οὐ
μετρίαν ἠρωστηκότοι. Τίς γὰρ ἢ ποῖος τῶν ὑποκριτῶν ὁ βίος; ἄρ'
20 οὐχὶ τὸ ἐν ὄψει μὲν ἀνθρώπων ὀραῖσθαι χρηστούς, καὶ τὸ δοκεῖν μὲν
εἶναι, μὴ μὴν ἔτι καὶ εἶναι κατὰ ἀλήθειαν χρηστούς;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα

ΚΥΡ. Διττός οὖν ὁ τρόπος ἐξ ἀνομοίων ἡμῖν θελημάτων ἐξυφα-
σμένος. Ἀλλ' ὃ γε θεσπέσιος Δαβὶδ ἀποδέχεται τὸν μονότροπον καὶ
25 φειδοῦς ἀξιοῦσθαί φησι τῆς ἄνωθεν «Κύριος γὰρ κατοικίζει μονο-
τρόπους», φησὶν, «ἐν οἴκῳ». Διασκορπίζειν δὲ λέγεται καὶ ὁ Θεὸς
ὅστ' ἀνθρωπαρέσκων καταμυσάττεται δὲ τὸ χρῆμα καὶ ὁ Παῦλος
λέγων «Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω, ἢ τὸ Θεόν; ἢ ζητῶ ἀνθρώποις
ἀρέσκειν; Εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἠρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην».

30 ΠΑΛΛ. Καὶ τίνι τῶν ὄντων οὐκ ἀσυμφανές, ὡς ἔκτοπον ἀληθῶς
καὶ τῆς ἀκριβοῦς ὀρθότητος ἀπωτάτω τὸ διψυχεῖν τε καὶ ὑποκρίνε-
σθαι;

96. Ἱερ. 9, 8.

97. Ψαλμ. 14, 3.

98. Ψαλμ. 67, 7.

99. Γαλ. 1, 10.

ἀπάτη και τὸ δόλο αὐτῶν πού τοὺς θεωροῦμε ἀγαθοὺς. Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπὸ αὐτὰ πού μισεῖ πάρα πολὺ ὁ Θεὸς και πού ἔχει ἀδελφή του πάντοτε τὴ διψυχία και τὴν κατὰ κάποιον τρόπο διφυΐα τῆς γνώμης και τὸ ἄλλο-πρόσαλλο, ἔξαιτίας τῶν ὁποίων ἐρεθίζεται πολὺ και ὀργίζεται ὁ θεῖος και ἀμόλυντος νοῦς. Γιατὶ λέγει κάποιος για κάποιους: «Ἡ γλῶσσα τους εἶναι βέλος πού πληγώνει· γιατί εἶναι δόλια τὰ λόγια τοῦ στόματός τους· μιλᾷ εἰρηνικά στον ἀδελφό του, και κρύβει μέσα του τὴν ἔχθρα. Και νομίζετε ὅτι γι' αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν θὰ σᾶς ἐπισκεφθῶ με τὴν τιμωρὸ ράβδο μου; λέγει ὁ Κύριος· ἢ θὰ ἀφήσω ἀτιμώρητο ἓνα τέτοιο λαό;»⁹⁶. Θ' ἀνεβῆ και στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, λέγει ὁ Δαβίδ, ὁ ἀθῶος στὰ χέρια και καθαρὸς στὴν καρδιά, «Ὁ ὅποιος δὲν χρησιμοποίησε δόλο οὔτε ἔκανε κακὸ στον πλησίον του»⁹⁷. Ἀπαγορεύει λοιπὸν ὁ νόμος, σὰν κάτι τὸ αἰσχροτάτο και παράλογο, τὸ νὰ πορεύεται κανεὶς με δόλο, δηλαδή τὸ νὰ θέλει νὰ ζεῖ με πανουργία και νὰ ὑποδύεται τὸ σχῆμα τῆς δικαιοσύνης, νὰ βλάπτει ὅμως τοὺς ἀδελφούς του ἀδιαφορώντας για τοὺς νόμους τῆς ἀγάπης. Δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ ἔχομε ἔνδυμα ὑφασμένο με δύο διαφορετικὰ ὑφάδια, χρησιμοποιώντας τὸ πρᾶγμα ὡς αἰνιγμα, ὅτι δηλαδή δὲν εἶναι ἀνεκτὸ νὰ κρύβουμε διπλότητα στὴν ψυχὴ μας· και διπλότητα ἐννοῶ τὴν ἐσωτερικὴ και νοητὴ, τὴν ἐπάρετη ἀνθρωπαρέσκεια, πού ὑφαίνεται ἀπὸ δύο κατὰ κάποιον τρόπο σπουδάσματα, τῶν ὁποίων δὲν εἶναι μικρὴ ἢ διαφθορὰ τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸ ἄλλο. Ποιὸς δηλαδή ἢ τί λογῆς εἶναι ὁ βίος τῶν ὑποκριτῶν; Ὁχι τέτοιους, πού νὰ τοὺς βλέπουν οἱ ἄνθρωποι ὡς ἀγαθοὺς και νὰ θεωροῦνται πὼς εἶναι, ἀλλὰ νὰ μὴν εἶναι ἀληθινὰ ἀγαθοί;

ΠΑΛΛ. Καὶ βέβαια.

ΚΥΡ. Εἶναι διπτὸς λοιπὸν ὁ τρόπος, συνυφασμένος ἀπὸ ἀνόμοια θελήματα Ἀλλὰ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ ἐπιδοκιμάζει τὸν ἄνθρωπο τοῦ ἑνὸς τρόπου και λέγει πὼς ἀξίζει τὴν προσοχὴ τοῦ οὐρανοῦ. Γιατὶ λέγει· «Ὁ Κύριος βάζει τοὺς ἀνθρώπους πού ἀκολουθοῦν ἓναν τρόπο ζωῆς νὰ κατοικήσουν σὲ σπίτι»⁹⁸. Ἐπίσης λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς διασκορίζει τὰ ὄσα τῶν ἀνθρωπάρεσκων. Τὸ πάθος αὐτὸ τὸ σιχαίνεται και ὁ Παῦλος, λέγοντας· «Ζητῶ τώρα νὰ γίνω πιστευτὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους και ὄχι ἀπὸ τὸν Θεό; ἢ μήπως ζητῶ ν' ἀρέσω στοὺς ἀνθρώπους; ἢ ἂν ἀξακολουθοῦσα νὰ θέλω ν' ἀρέσω στοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ ἦμουν δοῦλος τοῦ Χριστοῦ»⁹⁹.

ΠΑΛΛ. Καὶ σὲ ποιὸν δὲν εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι εἶναι παράλογο ἀληθινὰ και πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ ὀρθὸ μέτρο ἢ διψυχία και ἢ ὑποκρισία;

ΚΥΡ. Ἀγάπης οὖν ἄρα καρπὸς τῆς ἀμωμήτως ἐσκευασμένης καὶ ἀνδρὶ πρεπούσης δικαίῳ τε καὶ ἀγαθῷ, τὸ ἀπηλλάχθαι δόλου. Καὶ τοῦδε δεῖν δὴ φησιν ὁ νόμος Τόν γε ὡς ἀληθῶς τῆς δικαιοσύνης ἐπιμελητὴν καὶ ἀγάπης τῆς εἰς ἀδελφούς ἐραστήν, ὀρθῶς ἔχειν οἴεσθαι 5 τὴν ἐπὶ τῷδε δόξαν, οὐκ εἶπερ αὐτός τε καὶ μόνος παραιτοῖτο ἀδικεῖν, ἀλλ' εἰ καὶ γένοιτο παιδευτὴς καὶ τῶν κατὰ γένος οἰκειῶν, ἤγουν καθ' ἑτερόν τινα τρόπον ἐγγὺς γεγονότων καὶ τὸ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ὄνομα πεπλουτηκότων. Παρεγγυᾶ δὲ καὶ ὁ Παῦλος τὸν ἐπιμελησόμενον Ἐκκλησίας, τέκνα ἔχειν ἐν ὑποταγῇ καὶ ἀπόδειξιν τὸ πρᾶγμα 10 τῆς ἐνούσης αὐτῷ ἐπιεικείας καὶ μὴ ποιεῖται, λέγων· «Εἰ δέ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προστῆναι οὐκ οἶδε, πῶς Ἐκκλησίας Θεοῦ ἐπιμελήσεται;». Διὰ τοῦτό φησιν ὁ νόμος ὡς ἐν παραδείγματος τρόπῳ καὶ ἐναργοῦς εἰκόνας· «Ἐὰν δὲ κερατίση ταῦρος ἄνδρα ἢ γυναῖκα καὶ ἀποθάῃ, λίθοις λιθοβοληθήσεται ὁ ταῦρος, καὶ οὐ βρωθήσεται τὰ κρέα 15 αὐτοῦ, ὁ δὲ κύριος τοῦ ταύρου ἀθῶος ἔσται· ἐὰν δὲ ὁ ταῦρος κερατιστῆς ἢ πρὸ τῆς χθῆς καὶ πρὸ τῆς τρίτης, καὶ διαμαρτύρωνται τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀφανίσῃ αὐτόν, ἀνέλη δὲ ἄνδρα ἢ γυναῖκα, ὁ ταῦρος λιθοβοληθήσεται, καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ προσαποθανεῖται· ἐὰν δὲ λύτρα ἐπιβληθῇ αὐτῷ, δώσει λύτρα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὅσα ἐὰν ἐπιβάλωσιν 20 αὐτῷ. Ἐὰν δὲ υἱὸν ἢ θυγατέρα κερατίση ὁ ταῦρος, κατὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο ποιήσουσιν αὐτῷ. Ἐὰν δὲ παῖδα κερατίση ἢ παιδίσκη, ἀργυρίου τριάκοντα δίδραχμα δώσει τῷ κυρίῳ αὐτῶν, καὶ ὁ ταῦρος λιθοβοληθήσεται». Ἐὰν σοι σαφές τὸ χρησιμώδημα;

ΠΑΛΛ. Οὐ σφόδρα.

25 ΚΥΡ. Ἄθρει δὴ οὖν ὃ φημι, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων εἰς νοῦν ἔχε τὸν ἱερώτατον Παῦλον, ὡδὶ γεγραφότα· «Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ; Ἡ δὲ ἡμᾶς πάντως λέγει;». Ταύρω δὴ οὖν παρεικάζει τὸν ὑβριστὴν τε καὶ ἀλαζόνα καὶ πλεονεκτεῖν ἰσχύοντα. Γαῦρον γὰρ αἰεὶ πῶς ἔστι καὶ ἀγέρωχον τὸ ζῶον καὶ πάνδεινον εἰς ἀλκὴν, καὶ δύσοιστον ἔχει τὴν ἔφοδον. Τὸν δὴ τοιοῦτον, εἰ γένοιτο, φησὶν, οἰκειῶς καὶ οἰονεῖ πως κατεξυγμένος τῶν ἰσουργεῖν ἤρημένων τινί, παραλύσειέ τε, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνέλοι τινά, καταχωννὺς τάχα που ταῖς πλεονεξίαις, ἀποτιννῆναι δί-

1. Α' Τιμ. 3, 5.

2. Ἐξ. 21, 28-32.

ΚΥΡ. Εἶναι λοιπὸν καρπὸς ἀγάπης ἀνεπίληπτης καὶ ποὺ ταιριάζει σὲ ἄνδρα δίκαιο καὶ ἀγαθό, τὸ νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ δόλο. Κι αὐτὸ χρειάζεται, λέγει, ὁ νόμος, ὁ ἀληθινὸς ἐπιμελητὴς τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐραστὴς τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀδελφούς, νὰ θεωρεῖ ὀρθὴ αὐτὴ τὴ γνώμη, ὅχι μόνο ἂν αὐτὸς σταματοῦσε ν' ἀδικεῖ, ἀλλ' ἂν γινόταν δάσκαλος καὶ τῶν κατὰ γένος συγγενῶν του, ἢ κι αὐτῶν ποὺ μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο συναναστρέφεται καὶ ἔχουν τὴ χάρη νὰ λέγονται οἰκεῖοι του. Ἄλλὰ καὶ ὁ Παῦλος παραγγέλλει, αὐτὸς ποὺ θ' ἀναλάβει τὴ φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ νὰ ἔχει παιδιά ὑπάκουα, καὶ κάνει αὐτὸ τὸ πράγμα ἀπόδειξη τῆς ἀγαθότητός του ἢ ὄχι, λέγοντας: «Ἄν κάποιος δὲν γνωρίζει νὰ κυβερνᾷ τὸ σπίτι του, πῶς θὰ φροντίσει τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ;»¹. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ νόμος μὲ ἓνα κατὰ κάποιον τρόπο παράδειγμα καὶ ζωντανὴ εἰκόνα: «Ἄν ἓνας ταῦρος χτυπήσει μὲ τὰ κέρατά του κάποιον ἄνδρα ἢ γυναῖκα καὶ πεθάνει, ὁ ταῦρος θὰ σκοτωθεῖ μὲ λιθοβολισμὸ καὶ τὸ κρέας του δὲν θὰ φαγωθεῖ, ὁ κύριος ὅμως τοῦ ταύρου θὰ εἶναι ἀθῶος. Ἄν ὅμως ὁ ταῦρος συνέβαινε νὰ χτυπᾷ μὲ τὰ κέρατά του ἐδῶ καὶ πολὺ χρόνον καὶ παρὰ τίς διαμαρτυρίες ποὺ ἔγιναν στὸν κύριό του ἐκεῖνος δὲν θέλησε νὰ σκοτώσει τὸν ταῦρον, ἂν ὁ ταῦρος αὐτὸς σκοτώσει ἄνδρα ἢ γυναῖκα, θὰ θανατωθεῖ μαζὶ μ' αὐτὸν καὶ ὁ κύριός του. Ἄν ἐπιβληθεῖ στὸν κύριον τοῦ ταύρου χρηματικὴ ἀποζημίωση, θὰ τὴν καταβάλλει γιὰ νὰ γλυτώσει ἔτσι τὴ ζωὴ του. Ἄν ὁ ταῦρος χτυπήσει καὶ σκοτώσει υἱὸ ἢ κόρη, θὰ ἐφαρμόσουν τὸν ἴδιον νόμον καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτῆ. Ἄν ὁ ταῦρος χτυπήσει δούλο ἢ δούλη, ὁ ταῦρος θὰ λιθοβοληθεῖ, ἐνῶ ὁ κύριος τοῦ ταύρου θὰ πληρώσει στὸν κύριον τοῦ δούλου τριάντα ἀσημένια δίδραχμα»². Εἶναι ἄραγε σαφὲς τὸ νομοθέτημα τοῦ Θεοῦ;

ΠΑΛΛ. Ὁχι καὶ πολὺ.

ΚΥΡ. Πρόσεξε λοιπὸν αὐτὸ ποὺ σοῦ λέγω καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἔχε στὸ νοῦ σου τὸν ἱερότατον Παῦλον, ποὺ γράφει τὰ ἑξῆς: «Μήπως ὁ Θεὸς ἐνδιαφέρεται γιὰ τοὺς ταῦρους; Ἡ μιλᾷ ὀπωσδήποτε γιὰ μᾶς;»³. Μὲ ταῦρον δέβαια παρομοιάζει τὸν ὑβριστὴ καὶ ἀλαζόνα καὶ ποὺ ἔχει δύναμιν ἐπιθετικὴν. Γιατὶ τὸ ζῶον αὐτὸ εἶναι ὑπερήφανον καὶ ἀγέρωχον καὶ φοβερὸ στὴ δύναμιν καὶ δύσκολον ἀντιμετωπίζεται ἢ ἐπίθεσός του. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἂν γίνῃ οἰκεῖος κάποιου καὶ συνδεθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο μὲ κάποιον δίκαιον καὶ ἀγαθὸν καὶ καταστήσῃ παράλυτον, ἢ καλύτερα σκοτώσει κάποιον καταπλακώνοντάς τον μὲ τὴν ἀδικὴ ἐξουσία

3. Α' Κορ. 9, 9-10.

κην τὴν ἐπ' αὐτῷ θανάτῳ προστέταχε· χρῆναι ἔφη λιθόλευστον τελευτᾶν. Ὑποκλέπτει δὲ τῆς ὀργῆς τὸν κεκτημένον, εἰ μὴ τῆς πλεονεξίας εἰδεῖν τὸν τρόπον, μηδὲ τῆς ἐκείνου φαυλότητος ἀλίσκετο κοινωνός· οὐ γὰρ ἡμῶν ἐγκλήματα τὰ ἐτέρων, εἰ λαθραῖα γένοιτο τυχόν.
 5 Ἐσθίειν δ' οὐκ ἔα τοῦ ταύρου τὰ κρέα, τό τοι μὴ χρῆναι μεταλαχεῖν τῆς ἐτέρων ἀκαθαρσίας, ὡς ἐν τύπῳ τῷ κατὰ τὴν βρωσιν καὶ τὴν οἶονεὶ μέθεξιν ὑποτυπῶν· ἄρ' οὐχὶ τοῦτό ἐστιν ἐναργῶς, τό, «Σεαυτὸν ἀγνὸν τήρει, καὶ μὴ κοινώνει ἀμαρτίαις ἀλλοτρίαις»;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

10 ΚΥΡ. Συγκαταδικάζεσθαι δὲ τῷ μόσχῳ δεδικαίωκε τὸν δεσπότην, εἴπερ εἰδεῖν τὸ πλημμεληθέν, καὶ μαθὼν ἐλέγχοιτο τὴν πλεονεξίαν· τὸ γὰρ ἀπειρογενὲς δύνασθαι τῆς ἀδικίας τοὺς τρόπους καὶ κατακλύειν εὐμάλα τὸ πλημμελές, εἶτα τοῦτο δοῦν οὐκ ἀνέχεσθαι, καὶ λίαν ἐσπουδασμένως, μονονουχὶ καὶ συνειργασμένον ἀποφαίνει τὸν ἄνθρωπον,
 15 καὶ ὅσον ἦκεν εἰς θέλησιν καὶ ταυτοβουλίαν τοῖς ἐθέλουσιν ἀνοσιουργεῖν καὶ συνεκπονεῖν ἡρημένον. Τεθνάτω δὴ οὖν ὁ τοιόσδε, φησὶν, πλὴν εἰ μὴ λύτρα καὶ τὰς ἐν γε τούτοις ζημίας ἐπιθεῖεν οἱ κριταί. Βλέπει δὲ ὁ νόμος πρὸς τὸ χρηστόν, καὶ συνθέλησιν εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ ὡς ἐν ψιλῇ συναινέσει συνδρομῆν. «Κολάζει γὰρ μετριώτερον, εἴπερ
 20 ἔλοιτο», φησὶν, «οἱ κριταί». Καὶ δέχου τὸν τύπον εἰς ἀλήθειαν· κατακρίνει μὲν γὰρ θανάτῳ τὰ παγχάλεπα τῶν πλημμελημάτων ὁ πάντων κριτής, πλὴν προσίεται τοὺς ἡμαρτηκότας καὶ λύτρα προσφέροντας τὰ τῆς ἀμαρτίας λυτικά, τὸ ἐκ μετανοίας δάκρυον, τὸν ἐπὶ ταῖς μεταγνώσεσι πόνον, τῆς ἐλεημοσύνης τοὺς τρόπους «Κατακαυχᾶται γὰρ
 25 ἔλεος κρίσεως», κατὰ τὰς Γραφάς. Ἀκριβῆ δὲ ὁ νόμος καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς πεπονθόσι ποιεῖται διαστολήν· εἰ μὲν γὰρ υἱὸν ἢ θυγατέρα, φησὶν, ὁ μόσχος ἀνέλη, τεθνάτω καὶ ἀφιλοικτιρμόνως· εἰ δὲ παῖδα ἢ παιδίσκη, ἀργύριον ἔστω τὸ ὑπὲρ αὐτῶν ζητούμενον. Τίς οὖν ὁ λόγος, πῶς οὐκ ἄξιον ἰδεῖν; καίτοι τὸ ἐλεύθερόν τε καὶ δοῦλον ἐν ἡμῖν ἐκ πλεονεξίας
 30 καὶ οὐκ ἀρρώστημα φύσεως, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸ νοσεῖν· «Εἷς γὰρ ἡμᾶς ἔκτισε Θεός, καὶ εἷς ὁ πάντων Πατήρ», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου

του, πρόσταξε νὰ τοῦ ἐπιβληθεῖ ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου· εἶπε ὅτι πρέπει νὰ θανατωθεῖ μὲ λιθοβολισμό. Ἀπαλλάσσει ὁμως ἀπὸ τὴν ὀργὴν τὸν κύριό του ἂν αὐτὸς δὲν γνωρίζει τὸν καταπιεστικὸ τρόπο του καὶ δὲν συλληφθεῖ νὰ μετέχει στὴ φαυλότητα ἐκείνου. Γιατὶ δὲν εἶναι δικὰ μας τὰ ἐγκλήματα ἄλλων, ἂν συμβεῖ νὰ γίνουν χωρὶς ἐμεῖς νὰ τὸ γνωρίζομε. Ἀκόμα δὲν ἐπιτρέπει νὰ τρώγονται τὰ κρέατα τοῦ ταύρου, γιατί δὲν πρέπει νὰ μετέχομε στὴν ἀκαθαρσία τῶν ἄλλων, ὅπως τὸ ὑποτυπώνει μὲ τὸν τύπο τῆς βρώσης καὶ τὴν κατὰ κάποιον τρόπο συμμετοχὴ. "Αραγε δὲν ὑποδηλώνει αὐτὸ φανερὰ τό, «Νὰ τηρεῖς τὸν ἑαυτὸ σου ἀγνό καὶ νὰ μὴ μετέχεις στὶς ἁμαρτίες τῶν ἄλλων»⁴;

ΠΑΛΛ. Ὁλοφάνερα.

ΚΥΡ. Ὁ νόμος ἔκρινε δίκαιο μαζί μὲ τὸ μοσχάρι νὰ καταδικάζεται καὶ ὁ κύριός του, ἂν γνωρίζει τὸ πλημμέλημα καὶ ἀποδειχθεῖ ὅτι γνώριζε τὴν κατάχρηση δύνამης. Γιατί, τὸ νὰ μπορεῖ νὰ ἐμποδίσει τὴν ἐκδήλωση τῆς ἀδικίας καὶ νὰ ἀποσοβίσει μ' ἐπιτυχία τὸ πλημμέλημα, ἀλλὰ νὰ μὴ θέλει ὡστόσο νὰ κάνει κάτι τέτοιο, καὶ μάλιστα μὲ πολλὴ προθυμία, παρουσιάζει τὸν ἄνθρωπο σχεδὸν συνεργὸ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέληση καὶ τὴν ταυτότητα σκέψης ὅτι διάλεξε νὰ συνεργαστεῖ μὲ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ἐγκληματοῦν. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, λέγει, ἄς θανατωθεῖ, ἂν ὁμως οἱ κριτὲς δὲν ἐπιβάλουν ἀποζημίωση καὶ τίς σχετικὲς μ' αὐτὰ ποινές. Ὁ νόμος ἀποβλέπει στὴν ἐπιείκεια καὶ στὴν κοινὴ θέληση γιὰ τὴν ἁμαρτία καὶ στὴ συνδρομὴ μὲ ἀπλὴ συναίνεση μόνο· γιατί λέγει· «Τιμωρεῖ μετριότερα ἂν θέλουν οἱ κριτὲς». Μετὰφερε τώρα τὸν τύπο στὴν ἀλήθεια. Καταδικάζει δηλαδὴ ὁ κριτὴς ὅλων μὲ θάνατο τὰ βαρύτερα πλημμελήματα, δέχεται ὁμως αὐτοὺς ποὺ ἁμάρτησαν καὶ προσφέρουν λύτρα ποὺ καταργοῦν τὴν ἁμαρτία, τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας, τὸν πόνο τῆς μετάνοιας, τοὺς τρόπους τῆς ἐλεημοσύνης· γιατί, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, «Ἡ εὐσπλαγχνία ὑπερνικᾷ θριαμβευτικὰ τὴν κρίση»⁵. Ὁ νόμος κάνει ἀκριβὴ διαχωρισμὸν καὶ ἐκείνων ποὺ ἔχουν πάθει. "Αν, λέγει, ὁ ταῦρος σκοτώσει τὸν υἱὸ ἢ τὴν κόρη κάποιου, νὰ θανατωθεῖ ἀνελέητα. "Αν σκοτώσει δοῦλο ἢ δούλη, ἄς εἶναι χρήματα αὐτὸ ποὺ ἀπαιτεῖται γι' αὐτούς. Δὲν ἀξίζει λοιπὸν νὰ δοῦμε ποιὸς εἶναι ὁ λόγος; "Αν καὶ βέβαια οἱ ἐλεύθεροι καὶ οἱ δοῦλοι ὑπάρχουν ἀπὸ κατάχρηση ἐξουσίας καὶ δὲν εἶναι ἐλάττωμα φυσικό, ὅπως εἶναι γιὰ παράδειγμα ἡ ἀρρώστια. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ προφήτη, «Ἐνας Θεὸς μᾶς δημιούργησε καὶ ἕνος

φωνήν. Ἐὰρ οὖν ὡς ἔγκλημα καὶ δουλείαν καταγράφει τινῶν ὁ Δημιουργός; ἄρα καὶ παρ' αὐτῶ τὸ δοῦλον ἐν μείοσι, καὶ δόξη πλεονεκτεῖ τὸ ἐλεύθερον; Οὐ μὲν οὖν. «Ἐν γὰρ Χριστῶ Ἰησοῦ οὐκ ἔστι δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος».

5 Οὐκοῦν, σκιά γὰρ ὁ νόμος, διὰ μὲν υἱοῦ τε καὶ θύγατρος τὸ ἐλεύθερον τῶν ἁγίων σημαίνεται γένος, διὰ δέ γε παιδός τε καὶ παιδίσκης τὸ δοῦλον ἔτι καὶ ὑπὸ ζυγὸν ἁμαρτίας. Ἔστι δὲ οὐ ταυτόν, τὸ πλημμελεῖν εἰς ἁγίους ἢ ἁμαρτωλούς. Κολάζεται δὲ οὐκ ἐν ἴσῳ μέτρῳ τὰ ἐπ' ἀμφοῖν ὅτι μὲν γὰρ ἀδελφοὶ τὴν φύσιν, οἶδε τε κάκεινοι, παντί τῳ
10 σαφές· ἀλλ' ἔστι τὸ ἅγιον ἐν ὑπεροχῇ τῇ πνευματικῇ καὶ ἐν τοῖς τῆς ἀρετῆς ὑψώμασι, καὶ παρὰ τῶ Θεῶ τίμιον, ὡς καὶ ἐν υἱοῦ τάξει γενέσθαι καὶ θύγατρος, καὶ τὸ ἀνθρώπινόν τε καὶ δουλοπρεπὲς ὑπερφέρεσθαι μέτρον. Ὅσιουργεῖν δὲ ὁ νόμος καὶ ἀγάπης ἔχεσθαι τῆς εἰς ἀδελφούς, καὶ καθ' ἑτέρους ἡμῖν εἰσηγεῖται τρόπους, οὓς καὶ παραθέν-
15 τες ἐφεξῆς, τὸ εἰς νοῦν ἦκον ἐφ' ἐκάστῳ ἐρουῦμεν. Ἔφη γὰρ πάλιν «Ἐὰν δέ τις ἀνοίξῃ λάκκον ἢ λατομήσῃ λάκκον, καὶ μὴ καλύψῃ αὐτόν, καὶ ἐμπέσῃ ἐκεῖ μόσχος ἢ ὄνος, ὁ κύριος τοῦ λάκκου ἀποτίσει, ἀργύριον δώσει τῷ κυρίῳ αὐτῶν, τὸ δὲ τετελεωμένον αὐτῷ ἔσται». Τοῦτο δὲ ἔστιν αἰνιγματωδῶς, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ
20 σκάνδαλον, καὶ τὸ ὠφελεῖν πεφυκός οὐκ ἔαν ἄχρηστον γενέσθαι τισίν, οὔτε μὴν ὁδὸν ὁρᾶσθαι πρὸς θάνατον, τὰ ἡμῖν τε καὶ ἑτέροις ἀναγκαῖα πρὸς ζωὴν. Ἡ γὰρ οὐχὶ λάκκον τις ἀνοίγων ἢ λατομῶν, ἐαυτῷ τι καὶ ἑτέροις χρήσιμόν τε καὶ ἀναγκαῖον ἀποτελεῖ; Ἀλλὰ μὴ ἔστω, φησί, κινδύνου πρόφασις ἑτέρῳ τὰ σά. «Ἡ γὰρ ἀγάπη», καθά
25 φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς», λογίζεται δὲ μᾶλλον καὶ τὰ ἑτέρων.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ὁ λάκκον ἀνοίγων ἢ λατομῶν, τίς δὲ ὁ λάκκος, ἐθέλομι' ἂν εἰδέναι σαφῶς.

ΚΥΡ. Τὸ μὲν οὖν ἐκ τῆς ἱστορίας ὑποδηλούμενον, οὐκ ἀσυμφανές· χρῆναι γὰρ φησι κατακαλύπτεσθαι λάκκον, ἵνα μὴ τι βλάβος

6. Μαλ. 2, 10.

7. Γαλ. 3, 28.

εἶναι ὁ Πατέρας ὄλων»⁶. Ἄραγε λοιπὸν ὁ Δημιουργὸς ἀποδίδει σὲ μερικὸς ὡς ἔγκλημα καὶ τῇ δουλείᾳ; Ἄραγε καὶ ἀπὸ αὐτὸν οἱ δοῦλοι τοποθετοῦνται σὲ μειονεκτικὴ θέση καὶ οἱ ἐλεύθεροι ὑπερτεροῦν ὡς πρὸς τὴ δόξα; Ὁχι βέβαια. Γιατὶ λέγει· «Στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν ὑπάρχει δοῦλος οὔτε ἐλεύθερος»⁷.

Ἐπομένως, ὁ νόμος εἶναι σκιᾶ· μὲ τὸν υἱὸ καὶ τὴ θυγατέρα σημαίνεται τὸ ἐλεύθερο γένος τῶν ἁγίων, ἐνῶ μὲ τὸν δοῦλο καὶ τὴ δούλη τὸ σκλαβωμένο γένος, ποῦ βρίσκεται ἀκόμα κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς ἁμαρτίας. Δὲν ἔχει τὴν ἴδια βαρῦτητα ἢ διάπραξη πλημμελήματος σὲ ἁγίους ἢ ἁμαρτωλοὺς, καὶ δὲν τιμωροῦνται ἐξίσου τὰ πλημμελήματα στοὺς πρῶτους καὶ στοὺς δεύτερους. Ὅτι βέβαια ὡς πρὸς τὴ φύση εἶναι ἀδελφοὶ αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι εἶναι σαφῆς στὸν καθένα: τὸ ἅγιο ὅμως βρίσκεται σὲ πνευματικὴ ὑπεροχὴ καὶ στὰ ὑψώματα τῆς ἀρετῆς. Καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ κρίνεται ἀξιο νὰ ὑπερκερασθεῖ τὸ ἀνθρώπινο καὶ δουλικὸ μέτρο, ὥστε νὰ βρεθοῦν στὴ θέση υἱοῦ καὶ θυγατέρας. Ὁ νόμος εἰσηγεῖται καὶ μὲ ἄλλους τρόπους νὰ πράττομε ἔργα ἀγαθὰ καὶ νὰ τρέφομε ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς. Αὐτοὺς τοὺς τρόπους θὰ παραθέσουμε παρακάτω καὶ θὰ ποῦμε γιὰ τὸν καθένα ὅ,τι μᾶς ὑπαγορεύει ὁ νοῦς μας. Εἶπε λοιπὸν πάλι· «Ἄν κάποιος σκάψει λάκκο ἢ λατομήσει λάκκο καὶ δὲν τὸν σκεπάσει καὶ πέσει ἐκεῖ μέσα κάποιο μοσχάρι ἢ γαϊδούρι, ὁ κύριος τοῦ λάκκου θὰ πληρώσει τὴ ζημιὰ καὶ θὰ δώσει χρήματα στὸν κύριό του, τὸ ζῶο ὅμως ποῦ τσακίστηκε θὰ εἶναι δικό του»⁸. Ἡ ἐντολὴ αὕτη ὑπανίσσεται, νὰ μὴν δημιουργεῖ κανεὶς ἐμπόδιο ἢ σκάνδαλο στὸν ἀδελφὸ του ἢ νὰ μὴν ἀφήνει ν' ἀχρηστευθεῖ ἢ ἐμφυτὴ τάση γιὰ ὠφέλεια, οὔτε νὰ θεωρεῖ δρόμο πρὸς τὸν θάνατο αὐτὰ ποῦ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζωὴ σ' ἐμᾶς καὶ στοὺς ἄλλους. Ἡ μήπως σκάβοντας κάποιος ἢ λατομώντας λάκκο δὲν κάνει κάτι χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους; Νὰ μὴν εἶναι ὅμως, λέγει, ὅ,τι κανεὶς ἐσύ, ἀφορμὴ κινδύνου γιὰ τοὺς ἄλλους. Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Ἡ ἀγάπη δὲν ἐπιδιώκει τὰ ὅσα συμφέρουν στὸ ἄτομο ποῦ τὴν ἔχει», ἀλλὰ σκέφτεται περισσότερο τὸ συμφέρον καὶ τῶν ἄλλων»⁹.

ΠΑΛΛ. Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποῦ σκάβει ἢ λατομεῖ λάκκο καὶ τί δηλώνει ὁ λάκκος, θὰ ἤθελα νὰ τὸ μάθω πιὸ καθαρά.

ΚΥΡ. Εἶναι φανερὸ φυσικὰ αὐτὸ ποῦ ὑποδηλώνει ἡ ἱερὴ ἱστορία· γιατί λέγει, ὅτι πρέπει νὰ σκεπάζεται ὁ λάκκος γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ ἀτύχη-

8. Ἐξ. 21, 33-34.

9. Ρωμ. 14, 7.

συμβαίῃ τισίν. Ἦγουν ἴστω, φησίν, ὁ μὴ τοῦτο πεπραχώς, ὡς εἶπερ τι
 κατολισθήσειεν, ἀργύριον ἀποδώσει τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, τὸ δὲ τεθνηκὸς
 ἔσται αὐτῷ. Ἀναθρώσκοντες δὲ τὸ τῆς ἱστορίας ἐμφανὲς καὶ εἰς θεω-
 ρίαν ἀναγαγόντες τὸ χρῆμα πνευματικὴν, ἐκεῖνο ἐρουῶμεν. Λάκκον ἔοι-
 5 κεν ὀνομάζειν ἡμῖν ἐν τούτοις ὁ νόμος τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τὴν
 γνῶσιν καὶ τὸν περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος λόγον καὶ τοῦ
 κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν εἶδησιν· κεῖται γὰρ ὡσπερ ἐν βάθει ταυτί
 καὶ ζωοποιὸν ἔχει τὴν δύναμιν· καὶ μαρτυρήσει λέγων αὐτὸς ὁ Σωτὴρ·
 «Αὕτη δὲ ἔστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν
 10 Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν». Οὐκοῦν ὁ συγγραμμάσι
 μὲν τοῖς ἀρχαιοτέροις ἐντυχῶν καὶ σὺν πόνῳ πολυπραγμονῶν τῆς θεο-
 πνεύστου Γραφῆς τοὺς λόγους καὶ τὴν ἀκριβῆ τε καὶ ἀκίβδηλον γνῶ-
 σιν ἀναζητῶν, πολλὴν ἂν ἔχοι τὴν ἐμφέρειαν πρὸς γε τὸν ὀρύττοντα
 λάκκον· ζητεῖ γὰρ ὕδωρ ζωοποιὸν καὶ πηγὴν εὐφραίνουσαν καὶ χει-
 15 μάρρουν τρυφῆς, ὁ δὲ γε εἰς τοῦτο λοιπὸν συνέσεως ἀφιγμένος, ὡς καὶ
 ἰδία δύνασθαι παραδοῦναι συγγραφῇ τοῦ μυστηρίου τὸν λόγον, λα-
 τομεῖ λάκκον· καινουργεῖ γὰρ ὡσπερ οὐ τοῖς ἐτέρων ἰδρωσίν ἐποικο-
 δομῶν, ἀλλὰ τοῖς ἰδίῳις ἑαυτὸν τε καὶ ἐτέρους ὠφελῶν.

Ὁρύττουσι δὲ λάκκους συντετριμμένους, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου
 20 φωνήν, καὶ οἱ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἐρασταί· εἴ τις τοίνυν ὀρύξειε
 λάκκον, ἀσφαλιζέσθω, φησίν, μὴ ἄρα τισὶν ὀλέθρου γένοιτο τρόπος,
 τὸ καλῶς εἰργάσθαι δοκοῦν· δεῖ γὰρ ἡμᾶς ὀρθῶς τε καὶ ἀπηκριβωμέ-
 νως τὸν περὶ Θεοῦ ποιεῖσθαι λόγον, ὡς μηδενὶ γενέσθαι σκανδάλου
 πρόφασιν. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστι τὸ πᾶμα ἐπικειῖσθαι τῷ λάκκῳ, τὸ τῆς
 25 καθηκούσης ἀσφαλείας μὴ ἀμοιρεῖν τὸν λόγον. Ἐὰν γὰρ πέση, φησί,
 βοῦς ἢ ὄνος, ὁ πεπονηκῶς ἀποτίσει. Βοῦν δὲ καὶ ὄνον ὀνομάζει πάλιν
 οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς ἐν λόγῳ βαθεῖ· καὶ βοῦν μὲν φησιν, ἵνα νοήσης τὸ
 ἱερὸν τε καὶ καθαρὸν γένος, ὄνον δὲ, ἵνα συνῆς τὸ ἀνίερρον καὶ ἀκά-
 θαρτον· οὐ γὰρ προσάγεται κατὰ νόμον εἰς θυσίαν Θεῷ τὸ ἀκάθα-
 30 ρον· ἱερὸν δὲ γένος καὶ καθαρὸν εἶναί φαμεν τοὺς ἡγιασμένους ἤδη
 διὰ τῆς πίστεως, ἀνίερρον δὲ καὶ ἀκάθαρτον τοὺς οὕτω κεκαθαρμέ-
 νους διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἀλλ' ἐντετηγμένον ἔχοντες ἔτι τῆς
 ἁμαρτίας τὸν μολυσμόν. Ὅμοιον οὖν ὡς εἰ λέγοι, Εἴ τι γένοιτο βλάβος

10. Ἰω. 17, 3.

11. Ἰω. 4, 14 Ψαλμ. 45, 5. Ψαλμ. 35, 9. Ἰερ. 2, 13.

μα σὲ κάποιους. Δηλαδή ὡς γνωρίζει, λέγει, ὅποιος δὲν τὸ ἔκανε αὐτό, ἂν κάποιο ζῶο γλιστρήσει στὸ λάκκο, θὰ καταβάλει χρήματα στὸν κύριό του, αὐτὸ ὅμως πού σκοτώθηκε θὰ εἶναι δικό του. Ἀποκαλύπτοντας τὴ φανερὴ ὄψη τῆς ἱστορίας καὶ ἐρμηνεύοντας τὸ πράγμα σύμφωνα μὲ τὸ πνευματικὸ νόημα, θὰ ποῦμε τὸ ἑξῆς· Λάκκο φαίνεται νὰ ὀνομάζει ὁ νόμος μ' αὐτὰ πῶς μᾶς λέγει τὴ γνώση τῆς θεόπνευστης Γραφῆς, καθὼς καὶ τὸν λόγο γιὰ τὴν ἁγία καὶ ὁμοούσιο Τριάδα καὶ τὴν πληροφόρηση γιὰ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. «Ὅλα αὐτὰ εἶναι σὰν νὰ βρίσκονται κατὰ κάποιο τρόπο στὸ βάθος κι ἔχουν δύναμη ζωοποιητική. Καὶ αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώσει ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας· «Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰώνια ζωὴ, τὸ νὰ γνωρίζουν ἐσένα τὸν μόνο ἀληθινὸ Θεὸ καὶ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν ὁποῖο ἔστειλες ἐσύ»¹⁰. Ὅποιος λοιπὸν μελέτησε τὰ παλαιὰ συγγράμματα καὶ λεπτολογεῖ μὲ πολὺ κόπο τοὺς λόγους τῆς θεόπνευστης Γραφῆς καὶ ἀναζητεῖ τὴν ἀκριβὴ καὶ ἀπαραχάρακτη γνώση, ἔχει μεγάλη ὁμοιότητα μ' αὐτὸν πού σκάβει λάκκο. Γιατὶ ἀναζητᾶ νερὸ πού ζωοποιεῖ καὶ πηγὴ¹¹ πού παρέχει εὐφροσύνη καὶ χεῖμαρρο ἀπόλαυσης. Αὐτὸς λοιπὸν πού ἔφτασε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς σύνεσης, ὥστε νὰ μπορεῖ καὶ μὲ δικό του σύγγραμμα νὰ παραδώσει τὴν ἔρευνα τοῦ μυστηρίου, αὐτὸς λατομεῖ λάκκο. Καὶ δὲν κατασκευάζει κάτι καινούργιο μὲ τοὺς ἰδρωῖτες ἄλλων, ἀλλὰ μὲ δικό του ἰδρώτα ὠφελεῖ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους.

Σκάβουν ὅμως λάκκους συντετριμμένους, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, καὶ οἱ ἔραστὲς τῆς ψευδώνυμης γνώσης. Ἄν λοιπὸν κάποιος σκάψει λάκκο, ὡς τὸν ἐξασφαλίσει, λέγει, μήπως γίνει γιὰ κάποιους αἰτία ὀλέθρου, μὲ τὸ νὰ νομίζει ὅτι ἔχει γίνει καλά. Γιατὶ πρέπει νὰ κηρύττομε τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ μὲ τρόπο ὀρθὸ καὶ μὲ ἀκρίβεια, γιὰ νὰ μὴ γίνει σὲ κανένα ἀφορμὴ σκανδάλου. Κι αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ νὰ μπεῖ σκέπασμα στὸν λάκκο, νὰ μὴ στερεῖται δηλαδή ὁ λόγος τὴν ἀσφάλεια πού πρέπει. Γιατὶ λέγει· ἂν πέσει μέσα μοσχάρι ἢ γαῖδούρι, θὰ πληρώσει τὴ ζημιὰ ὅποιος ἔσκαψε τὸν λάκκο. Τὸ μοσχάρι πάλι καὶ τὸ γαῖδούρι δὲν τὰ ἀναφέρει τυχαῖα, ἀλλὰ ἔχει ἡ ἀναφορὰ βαθύτερο λόγο. Τὸ μοσχάρι τὸ ἀναφέρει, γιὰ νὰ φέρεις στὸ νοῦ σου τὸ ἱερὸ καὶ καθαρὸ γένος· ἐνῶ τὸ γαῖδούρι, γιὰ νὰ σκεφθεῖς τὸ ἀνίερο καὶ ἀκάθαρο γένος. Γιατὶ, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, δὲν προσκομίζεται γιὰ θυσία στὸν Θεὸ τὸ ἀκάθαρο. Ἱερὸ δέβαια γένος καὶ καθαρὸ εἶναι, λέμε, ὅσοι ἔχουν καθαρθεῖ μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα, ἀλλ' ἔχουν ἀκόμα μέσα τους διάχυτο τὸν μολυσμὸ τῆς ἁμαρτίας. Εἶναι ὅμοιο σὰν νὰ λέγει· «Ἄν προκληθεῖ κά-

ἢ περὶ τινὰ τῶν ἤδη βεβαπτισμένων καὶ κατεσφραγισμένων διὰ τῆς χάριτος εἰς οἰκειότητα τὴν ὡς πρὸς Θεόν, ἤγουν εἰς τινὰ τυχόν τῶν οὐπω τοιούτων, ὀφλήσει δίκην ὁ τοῦ σκανδάλου πρόξενος, καὶ αὐτῷ μένει τὸ τεθηκός, τουτέστιν, αὐτοῦ γενήσεται τοῦ παθόντος ὁ θάνατος ἄσφαλίζεταί γε γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἡμᾶς λέγων· «Ὅς ἐὰν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῆ μύλος ὄνικος περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῆ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης».

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφης.

10 **ΚΥΡ.** Ἴδοις δ' ἂν εὐκόλως καὶ δι' ἑτέρων ἡμῖν αἰνιγμάτων παραδηλοῦντα τὸν νόμον σφαλερόν, ὅτι τὸ πλημμελεῖν καὶ τοῦτο εἰς ἀδελφούς· τὸ γὰρ τύπτειν αὐτῶν ἀσθενουῦσαν τὴν συνείδησιν, εἰς Χριστὸν ἡμῶν ἀναφέρει τὸ πλημμελές Ἐφη τοίνυν· «Ἐὰν δὲ ἐξελθὼν πῦρ εὖρη ἀκάνθας καὶ προσεμπρήση ἄλωνας ἢ στάχνας ἢ πεδίον, ἀποτίσει τὸ
15 πῦρ ὁ ἐγκαύσας». Οὐ γὰρ τοι προσήκει τοῖς ἀδικεῖν πεφυκόσι συνδιόλλυσθαι τὸ χρηστόν, οὐδὲ τοῖς ἀγροίοις συνδαπανᾶσθαι τὸ ἡμέρον.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἔφης;

ΚΥΡ. Ἡ γὰρ οὐχὶ ταῖς ἐν ὄρεσί τε καὶ ἐν ἀγροῖς ἀκάνθαις παρεικάζοιτο ἂν εἰκότως τὰ τῶν ἀνοσίων αἰρετικῶν συγγράμματα καὶ ἡ
20 τῶν παρ' Ἑλλησι δογμάτων τερθρεία; Τίς γὰρ ἂν γένοιτο ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἐκεῖθεν ἢ ὄνησις, μᾶλλον δὲ ποῖον οὐκ ἔσται βλάβος τοῖς εἰς νοῦν ἐθέλουσιν ἐκεῖνα λαβεῖν; Πυρὸς τοίνυν μόνου τροφὸς ἢ ἄκανθα καὶ φλογὸς διατροφή. Ἀνακαίουσι δὲ καὶ φλόγας ἡμῖν τὰς εἰς αἰῶνα καὶ τῶν πεπλανημένων τὰ ἐξίτηλα δόγματα, καὶ τὰ τῶν
25 εἰδωλολατρῶν γραοπρεπῆ μυθάρια· ἄσταχυς δὲ καὶ σῖτος ἡμερωτάτη τροφή καὶ ἀνθρώποις ἐδώδιμα καὶ ἀναγκαῖα πρὸς ὄνησιν· συνέχει γὰρ ἡμᾶς εἰς ζωὴν καὶ τύπος ἂν εἴη τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων, δι' ὧν οἱ πεπιστευκότες ὡς ἄρτυ ζῶντι τρεφόμεθα καὶ ἀληθινῶ, τῷ Χριστῷ. Ἔστι δὲ αὐτῷ πεδίον λεῖον ὡσπερ τι καὶ ἄτραχυν τοῖς διαστείχειν εἰ-
30 δόσιν ὀρθῶς ἢ θεόπνευστος Γραφή· «Πάντα» γὰρ «ἐνώπιον τοῖς συνιούσι», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «καὶ ὀρθὰ τοῖς εὐρίσκουσι γινῶσιν». Οὐκ-

12. Ματθ. 18, 6.

14. Ἐξ. 22, 6.

13. Α' Κορ. 8, 12.

15. Παροιμ. 8, 9.

ποια βλάβη σέ κάποιον ἢ ἀπὸ ἐκείνους πού βαπτίσθηκαν ἤδη κι ἔχουν δεχθεῖ τὴ σφραγίδα τῆς χάριτος πρὸς οἰκειότητα μὲ τὸν Θεό, ἢ σέ κάποιον τυχόν πού δὲν ἔχει ἀκόμη βαπτισθεῖ, θὰ τιμωρηθεῖ ὁ πρόξενος τοῦ σκανδάλου καὶ θὰ μείνει σ' αὐτὸν τὸ θανατωμένο, δηλαδή θὰ γίνει θάνατός του ὁ θάνατος ἐκείνου πού ἔπαθε. Μᾶς ἀσφαλίζει βέβαια καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας, λέγοντας· «Ὅποιος σκανδαλίσει ἕναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀσήμαντους πού πιστεύουν σ' ἔμένα, εἶναι προτιμότερο γι' αὐτὸν νὰ τοῦ κρεμάσουν μιὰ μυλόπετρα στὸ λαιμό του καὶ νὰ καταποντισθεῖ στὴ θάλασσα»¹².

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά.

ΚΥΡ. Μπορεῖς εὐκόλα νὰ διαπιστώσεις ὅτι ὁ νόμος καὶ μὲ ἄλλα αἰνίγματα μᾶς παραδηλώνει, ὅτι εἶναι ἐπισφαλές νὰ διαπράττει κανεὶς πλημμελήματα, καὶ μάλιστα σέ ἀδελφούς. Γιατί, τὸ νὰ καταφέρει πλήγματα στὴ συνείδησή τους πού εἶναι ἀδύναμη πνευματικά, εἶναι σὰν νὰ ἁμαρτάνει στὸν Χριστό»¹³. Εἶπε λοιπόν· «Ἄν ἡ φωτιὰ πού ἀναψε βρεῖ ἀγκάθια καὶ κάψει ἐπιπλέον ἁλώνια ἢ στάχυα ἢ χωράφια, θὰ πληρώσει τὴ ζημία αὐτὸς πού ἔβαλε τὴ φωτιὰ»¹⁴. Γιατί δὲν πρέπει μαζὶ μὲ τίς ἄδικες φύσεις νὰ χάνονται καὶ οἱ χρηστές, οὔτε μαζὶ μὲ τὰ ἄγρια νὰ καταστρέφονται καὶ τὰ ἡμέρα.

ΠΑΛΛ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Μήπως δὲν παρομοιάζονται εὐλόγα τὰ συγγράμματα τῶν ἀσεβῶν αἰρετικῶν καὶ οἱ φλύαρες διδασκαλίες τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ ἀγκάθια στὰ βουνὰ καὶ στοὺς ἀγρούς; Ποιὰ δηλαδή ὠφέλεια μπορεῖ νὰ ἔχουν ἀπὸ αὐτὰ οἱ ψυχές τῶν ἀνθρώπων, ἢ καλύτερα ποιὰ βλάβη δὲν θὰ ὑποστοῦν ὅσοι θέλουν νὰ βάλουν αὐτὰ στὸ νοῦ τους; Τὰ ἀγκάθια τροφοδοτοῦν τὴ φωτιὰ μόνο καὶ ἀποτελοῦν τροφή γιὰ τὴ φλόγα. Ἔτσι καὶ τὰ ξεφτισμένα δόγματα ἐκείνων πού βρίσκονται στὴν πλάνη καὶ τὰ εἰδωλολατρικὰ παραμύθια τῶν γιαγιάδων ἀνάβουν γιὰ μᾶς τίς αἰώνιες φλόγες. Τὸ στάχυ καὶ τὸ σιτάρι εἶναι τροφή νόστιμη, πού τὰ τρῶνε οἱ ἄνθρωποι καὶ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ὠφέλειά μας. Γιατί μᾶς συγκρατοῦν στὴ ζωὴ καὶ εἶναι τύπος τῶν δογμάτων τῆς ἀλήθειας, μὲ τὰ ὅποια, ὅσοι ἔχουν πιστέψει τρέφονται, σὰν μὲ ἀληθινὸ ἄρτο, μὲ τὸν Χριστό. Ἡ θεόπνευστη πάλι Γραφή εἶναι πεδιάδα ὁμαλὴ καὶ χωρὶς τραχύτητα γιὰ ἐκείνους πού γνωρίζουν νὰ τὴν περπατοῦν ὀρθά. Γιατί, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο πού ἔχει γραφεῖ, «Ὅλα εἶναι φανερὰ σέ ἐκείνους πού ἔχουν σύνεση καὶ εἶναι ὀρθὰ σέ ὅσους ἀναζητοῦν καὶ βρίσκουν τὴ γνώση»¹⁵.

οὖν ἄκανθα μὲν ἢ μυσαρωτάτη καὶ βέβηλος ἀθυροστομία τῶν διε-
 στραμμένων, σῖτος δὲ καὶ ἄσταχυς ὁ ψυχωφελῆς τε καὶ τροφμώτατος
 τῆς ἀληθείας λόγος, ψιλὸν δὲ πεδίον ἢ θεόπνευστος Γραφή. Ὅταν
 τοίνυν οἰά περ φλόγες ἢ πῦρ τοῖς τῶν ἑτεροδόξων τε καὶ Ἑλλήνων
 5 φενακισμοῖς οἱ τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν ἐπιφύοιτο λόγοι, τοῖς τῆς
 ἀληθείας συνηγοροῦντες δόγμασι καὶ τὰ κατὰ μόνης ἰόντων ἀκάνθης
 φησί, καὶ καταφλεγόντων μὲν ὡς ἄχρηστον καὶ ἀγρίαν ὕλην τὰ παρ'
 ἐκείνοις συγγράμματα, μὴ συναδικούντων δὲ σῖτον ἢ ἄσταχυν, τουτέ-
 στιν, νηφέτωσαν οἱ μυσταγωγοί, μὴ ἄρα τι καταπημήνειαν τῶν τῆς
 10 ἀληθείας δογμάτων· ἢ ἴστω, φησὶν, ὁ σὺν ἀσφαλείᾳ τοῦτο δοῶν οὐκ
 ἀνεχόμενος, ὡς εἴπερ τι γένοιτο συγκαταφλεχθῆναι τοῖς φαύλοις τῶν
 ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν, ἀποτίσει τῆς ἀπροσεξίας τοὺς λόγους. Αἰσθάνη
 δὴ οὖν ὅσην ἡμᾶς ποιεῖσθαι τὴν ἐπιτήρησιν προστέταχεν ὁ νομο-
 θετῶν, τῆς εἰς ἀδελφοὺς ἀγάπης τὸ εἰλικρινὲς ἀθόλωτον ἀποσώζων
 15 πανταχῆ;

ΠΑΛΛ. Συνίημι.

Ἄγκάθι λοιπὸν εἶναι ἡ βδελυρὴ καὶ γεμάτη ἀσέβεια ἀθυροστομία τῶν διεστραμμένων· τὸ σιτάρι καὶ τὸ στάχυ εἶναι ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας, ποὺ ὠφελεῖ καὶ τρέφει τὴν ψυχὴ· ἐνῶ ὁμαλὴ πεδιάδα εἶναι ἡ θεόπνευστη Γραφή. “Ὅταν λοιπὸν, λέγει, οἱ λόγοι τῶν ἁγίων διδασκάλων ὁρμοῦν σὰν φλόγες ἢ φωτιὰ πρὸς τὶς ἀπάτες τῶν αἵρετικῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, συνηγορῶντας σὰν δόγματα τῆς ἀλήθειας καὶ ὁρμώντας ἐναντίον τῶν ἀγκάθιων μόνο καὶ καταφλέγοντας σὰν ἄχρηστη καὶ ἄγρια ὕλη τὰ συγγράμματα ἐκείνων, χωρὶς δηλαδὴ νὰ πειράζουσι τὸ σιτάρι καὶ τὰ στάχυα ποὺ εἶναι μαζί μ’ αὐτά, ἄς προσέξουσιν οἱ διδάσκαλοι μήπως βλάψουσιν κάποιο ἀπὸ τὰ δόγματα τῆς ἀλήθειας.” Ἡ, λέγει, ἄς γνωρίζει, ὅποιος δὲν ἀνέχεται νὰ κάνει αὐτὸ τὸ πράγμα μὲ τὴν πρέπουσα ἀσφάλεια, ὅτι ἂν συμβεῖ νὰ κατακαεῖ μαζί μὲ τὰ φαῦλα κάτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα, θὰ πληρώσει αὐτὸς τὴν ἀπροσεξία. Ἀντιλαμβάνεσθαι λοιπὸν πόσο πολὺ ἐπιδιώκει ὁ νομοθέτης μὲ τὴν προσταγὴν του νὰ μᾶς ἐπιστήσῃ τὴν προσοχήν, θέλοντας σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις νὰ διασώσῃ τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴν καθαρότητα τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας;

ΠΑΛΛ. Καὶ βέβαια τὸ ἀντιλαμβάνομαι.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

*Ἔτι περὶ ἀγάπης τῆς εἰς ἀδελφούς,
καὶ κατὰ τοῦ κλέπτοντος μόσχον ἢ πρόβατον.*

ΚΥΡ. Πανταχόθεν δὴ οὖν, ὧ Παλλάδιε, παρὰ σοὶ νοεῖν, ὡς ὀρθοὺς τε καὶ ἀκριβεῖς ἄγαν ποιεῖσθαι κελεύει τῆς μυσταγωγίας τοὺς λόγους καὶ ὁ πάλαι νόμος. Οὐκ ἀξήμιον δὲ τοῖς ἑξαπαταῶν εἰωθόσι τῶν ἀπλουστέρων τινὰς τὸ χρῆμα τιθεῖς, ἔφη πάλιν· «Ἐὰν δέ τις κλέψῃ μόσχον ἢ πρόβατον, καὶ σφάξῃ ἢ ἀποδώται, πέντε μόσχους ἀποτίσει ἀντὶ τοῦ μόσχου, καὶ τέσσαρα πρόβατα ἀντὶ τοῦ προβάτου. Ἐὰν δὲ ἐν τῷ διορύγματι εὐρεθῇ ὁ κλέπτης καὶ πληγεῖς ἀποθάνῃ, οὐκ ἔστιν αὐτῷ φόνος· ἐὰν δὲ ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος ἐπ' αὐτῷ, ἔνοχος ἔσται, ἀνταποθανεῖται. Ἐὰν δὲ μὴ ὑπάρχη αὐτῷ, πραθήτω ἀντὶ τοῦ κλέμματος· ἐὰν δὲ καταληφθῇ καὶ εὐρεθῇ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κλέμμα, ἀπὸ τε ὄνου καὶ ἕως προβάτου ζῶντα, διπλᾶ ἀποτίσει αὐτά».

ΠΑΛΛ. Οὐ σφόδρα σαφῆς ὁ λόγος. Σὺ δὲ ὅ τί ποτέ ἐστι τὸ ὡς ἐν 15 αἰνίγματι χρησαμφοδούμενον, πειροῶ μοι λέγειν

ΚΥΡ. Ζημίαν ὁ νόμος καθορίζει χρησίμως τοῦ πλεονεκτεῖν ἐθέλοντος, καὶ ἀνασειράζει τρόπον τινὰ τὸν ἀκάθεκτον εἰς ἐπιθυμίαν, ὧν

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΙΝΗΣ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

**Και ἄλλα γιά τήν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς και ἔναντίον
ἐκείνου πού κλέβει μοσχάρι ἢ πρόβατο.**

Ἐπὶ παντοῦ λοιπόν, Παλλάδιε, μπορεῖς νὰ ἐννοήσεις πόσο ὀρθοὶ
καὶ ἀκριβεῖς προστάζει ὁ παλαιὸς νόμος νὰ γίνονται οἱ λόγοι τῆς διδα-
σκαλίας. Καὶ θεωρώντας ὅτι τὸ πράγμα δὲν εἶναι χωρὶς βλάβη γιὰ ἐκεί-
νους πού συνηθίζουν νὰ ἔξαπατοῦν κάποιους ἀπὸ τοὺς ἀπλούστερους,
λέγει πάλι· «Ἐάν κλέψει κάποιος μοσχάρι ἢ πρόβατο καὶ τὸ σφάξει ἢ τὸ
πουλήσει, γιὰ τὸ ἓνα μοσχάρι θὰ πληρώσει πέντε, καὶ τέσσερα πρόβατα
γιὰ τὸ ἓνα πρόβατο. Ἐάν ὁ κλέφτης πιαστεῖ τὴν ὥρα τῆς διάρρηξης καὶ
πεθάνει ἀπὸ χτύπημα, ὁ φονιάς του δὲν θὰ θεωρηθεῖ ἔνοχος φόνου. Ἐάν
ὅμως ἀνατεῖλει ὁ ἥλιος καὶ τὸν βρεῖ ζωντανό, ὁ φονιάς εἶναι ἔνοχος καὶ
θὰ θανατωθεῖ. Ἐάν ὁ κλέφτης δὲν ἔχει νὰ πληρώσει, ὡς πουληθεῖ (ὡς
δοῦλος), γιὰ νὰ πληρωθεῖ ἐκεῖνο πού ἔκλεψε. Ἐάν ὁ κλέφτης πιαστεῖ καὶ
βρεθεῖ στὴν κατοχὴ του τὸ κλοπιμαῖο, ἀπὸ γαϊδούρι μέχρι πρόβατο, θὰ
πληρώσει τὰ διπλά ζωντανά»¹.

ΠΑΛΛ. Δὲν εἶναι πολὺ σαφὴς ὁ λόγος. Προσπάθησε λοιπόν νὰ μοῦ
ἐξηγήσεις τί τέλος πάντων σημαίνει αὐτὴ ἡ ἐντολὴ πού δόθηκε σὰν
αἶνιγμα.

ΚΥΡ. Ὁ νόμος καθορίζει τιμωρία ὠφέλιμη γιὰ ἐκεῖνον πού θέλει νὰ
ἀσκεῖ βία καὶ ἀνακόπτει κατὰ κάποιο τρόπο τὸν ἀσυγκράτητο στὴν ἐπι-

ἂν ἔχοι τυχόν ἢ γείτων ἢ ἀδελφός, ὥστε κἂν εἰ γένοιτο, φησὶν, ἐν αὐτῷ
 τεθνάναι τῷ κλέπτειν τὸν ἐπὶ τῷδε κατεγνωσμένον, οὐδένα τοῖς ἀνη-
 ρηκόσι προστρίβεισθαι μῶμον. Ἀτιμᾶ δὲ καὶ λέγων, ὅτι προσήκει
 πιπράσκειν αὐτόν, εἰ μὴ πρὸς λύτρων ἀντέχοι καταβολήν, εἷς γε τὸ
 5 χρῆναι θιοῦν ἐλέσθαι καλῶς συνελαινῶν τοῖς δείμασι. Νοῦς γε μὴν
 τῆς ἱστορίας ὁ κεκρυμμένος ἕτερος ἂν εἴη παρὰ τοῦτον πολύ, καὶ δεῖ
 καὶ λέγειν ἡμᾶς ὡς ἔνι καλῶς Μόσχος μὲν δὴ καὶ πρόβατον, καθαρὰ
 τε ἄμφω καὶ ἱερά καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀνακομιζόμενα τῷ Θεῷ. Ἀλλ'
 ὁ μὲν μόσχος ἐν ὑπεροχῇ καὶ μεγέθει σώματος, θάτερόν γε μὴν οὐχ
 10 οὕτω. Μόσχου γὰρ μεῖον τὸ πρόβατον. Μόσχοι δὴ οὖν καὶ πρόβατα
 ὥσπερ τινὰ ζῶα καθαρὰ τε καὶ ἱερώτατα, τῶν διὰ πίστεως δεδικαιω-
 μένων ἢ ἁγία πληθὺς, καὶ διχηλοῦντες ὀπλήν καὶ μηρυκισμὸν ἀνάγον-
 τες, κατὰ τὸν νόμον, καὶ καρπῶν ἡμέρων ἐργάται· γηπονεῖ γὰρ ὁ μό-
 σχος ἔγκαρπον δὲ καὶ τὸ πρόβατον, καὶ ἐνσεσήκασται μὲν ταῖς θείαις
 15 αὐλαῖς, τουτέστιν, ἐν ἐκκλησίαις ἢ τῶν κεκλημένων ἀγέλη· πολλοὶ δὲ
 λίαν οἱ κλέπται περὶ αὐτήν, διορύττοντές τε καὶ παρεισδύνοντες καὶ
 πολυτρόποις φενακισμοῖς τὰς τῶν ἀπλουστέρων ψυχὰς ἐξέλκοντες,
 καὶ μονονουχὶ καταπιπράσκοντες τῷ ὀλοθρεύοντι Σατανᾷ· πλήν ὁ δε-
 δρακῶς τι τοιοῦτον, πέντε μόσχους ἀποτίσει, φησὶν, ἀνθ' ἑνός, καὶ τέσ-
 20 σαρα πρόβατα ἀντὶ τοῦ προβάτου· πενταπλασίονα μὲν γὰρ ἐπὶ τῷ μό-
 σχῳ τῷ κεκλοφότητι τὴν δύκην, τετραπλασίονα δὲ δεῖν ἐφ' ἐνὶ προβάτῳ
 γενέσθαι, φησὶ, κατὰ τὸ μέτρον, οἴμαί που, τῆς πνευματικῆς κατ' ἀρε-
 τὴν ποσότητος, τῶν ἀπολλυμένων ἐπιθεῖς τὴν κόλασιν.

Τύπος δ' ἂν εἴη καὶ σκιά τῆς ἐν ἀρετῇ ποσότητος ἢ σωματικῆ· τὸ
 25 γὰρ τοι μεῖζον ἢ μεῖον ἐν ἐπιεικείαις, ἀταλαίπωρον ἰδεῖν ἐν γε τοῖς πε-
 πιστευκόσιν, ἐπεὶ μὴ ἐν ἴσῳ πάντες τυχόν «Ἀλλ' ἕκαστος ἡμῶν ἴδιον
 ἔχει χάρισμα ἐκ Θεοῦ, ὁ μὲν οὕτως, ὁ δὲ οὕτως». Εἰ δὲ δὴ κλέπτων τε
 καὶ διορύττων ἔτι καὶ τὰ τῆς ληστείας ἔργα πληρῶν, ὡς ἐν νυκτί τε καὶ
 σκότῳ καταφωραθείη, φησὶ, καὶ ἐκτεθνάτω τότε· καὶ τὸ χρῆμα, οὐ
 30 φόνος, οὐδὲ τῷ δράσαντι γραφή. Πλεονέκτης γὰρ καὶ βίαιος ὁ πεσών,

θυμία αὐτῶν πού ἔχει ὁ γείτονας ἢ ὁ ἀδελφός, ὥστε ἀκόμα κι ἂν συμβεῖ, λέγει, νὰ πεθάνει ἀκριβῶς τὴν ὥρα πού κλέβει αὐτὸς πού καταδικάστηκε γιὰ κλοπὴ, νὰ μὴν προσάπτεται καμμιά κατηγορία σὲ ἐκείνους πού τὸν σκότωσαν. Τὸν καταδικάζει καὶ σὲ ἀτιμία, λέγοντας ὅτι πρέπει νὰ τὸν πουλοῦν ὡς δοῦλο, ἂν δὲν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ καταβάλλει λύτρα, μὲ σκοπὸ νὰ ὀδηγεῖται μὲ τὸ φόβο στὸ νὰ θέλει νὰ ζεῖ ὀρθά. Τὸ νόημα βέβαια τὸ κρυμμένο τῆς ἱστορίας εἶναι πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτὸ καὶ πρέπει νὰ τὸ ἐκθέσω ὅσο γίνεται καλύτερα. Τὸ μοσχάρι λοιπὸν καὶ τὸ πρόβατο εἶναι καὶ τὰ δύο καθαρὰ καὶ ἱερὰ καὶ προσφέρονται στὸν Θεὸ γιὰ νὰ εὐφρανθεῖ τὴν εὐωδία τους. Τὸ μοσχάρι βέβαια ὑπερέχει μὲ τὴ δύναμη καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματός του, τὸ ἄλλο ὅμως δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, γιατί τὸ πρόβατο εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὸ μοσχάρι. Μοσχάρια λοιπὸν καὶ πρόβατα, σὰν ζῶα καθαρὰ καὶ ἱερότατα, εἶναι τὸ ἅγιο πλῆθος ἐκείνων πού δικαιώθηκαν μὲ τὴν πίστη, ὁ ὅποιοι καὶ μὲ τὴ διπλὴ ὀπλὴ καὶ μὲ τὸ μηρυκισμὸ καθίστανται, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, ἐργάτες ἡμερῶν καρπῶν. Τὸ μοσχάρι ὀργώνει· ἀλλὰ καὶ τὸ πρόβατο δίνει καρπούς καὶ εἶναι κλεισμένη στὶς θεῖες μάνδρες, δηλαδή στὶς ἐκκλησίες, ἢ ἀγέλη ἐκείνων πού ἔχουν κληθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. Οἱ κλέφτες πού ἐνεδρεύουν γύρω ἀπὸ αὐτὴν εἶναι πολλοί, πού τρυποῦν τοὺς τοίχους καὶ μπαίνουν μέσα κρυφὰ καὶ μὲ ἀπάτες πολλῶν εἰδῶν προσπαθοῦν νὰ ἀποσπάσουν τὶς ψυχὲς τῶν πιὸ ἀπλῶν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τὶς πουλήσουν στὸν ἔξολοθρευτὴ τους Σατανᾶ. "Ὅποιος ὅμως κάνει κάτι τέτοιο θὰ πληρώσει, λέγει, πέντε μοσχάρια γιὰ τὸ ἓνα καὶ γιὰ τὸ ἓνα πρόβατο τέσσερα πρόβατα. Ἡ τιμωρία δηλαδή γιὰ ἐκεῖνον πού ἔκλεψε πρέπει νὰ εἶναι στὸ πενταπλάσιο γιὰ τὸ ἓνα μοσχάρι καὶ στὸ τετραπλάσιο γιὰ τὸ ἓνα πρόβατο, ἐπιβάλλοντας τιμωρία ἀνάλογα μὲ τὸ μέτρο, νομίζω, τῆς ἐπίδοσης στὴν πνευματικὴ ἀρετὴ ἐκείνων πού χάνονται.

Τύπος καὶ σκιά τῆς ποσότητος τῆς ἀρετῆς εἶναι ὁ σωματικὸς ὄγκος. Γιατὶ τὸν μεγαλύτερο ἢ μικρότερο βαθμὸ τῆς χρηστότητας δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὸν διαπιστώσεις σὲ ἐκείνους πού πιστεύουν, γιατί δὲν εἶναι ὅλοι ἴδιοι, ἀλλὰ «ὁ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς ἔχει τὸ δικό του χάρισμα ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ ἓνας αὐτό, καὶ ὁ ἄλλος ἐκεῖνο»². Κι ἂν τὴν ὥρα πού κλέβει καὶ κάνει τὴ διάρρηξη καὶ ἐκτελεῖ τὰ ἔργα τῆς ληστείας, συλληφθεῖ ἐπ' αὐτοφώρῳ μέσα στὴ νύχτα καὶ στὸ σκοτάδι, τότε, λέγει, νὰ θανατωθεῖ. Καὶ ἡ πράξη αὐτὴ δὲν θὰ θεωρηθεῖ φόνος, οὔτε θ' ἀπαγγελθεῖ κατηγορία στὸν δράστη. "Ἀρπαγας καὶ ἄνθρωπος τῆς βίας εἶναι ἐκεῖνος πού σκοτώθηκε

καὶ πολέμου τέτρωται νόμῳ· ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος καὶ παρελάσαν-
 τος ἤδη τοῦ τῆς ληστείας καιροῦ, τὴν τοῦ πλήττοντος εἶργει χεῖρα,
 καὶ φόνου γραφὴν καθορίζει τοῦ τολμήματος. Ἔως μὲν γὰρ ὁ κλέ-
 πτης ὁ νοητὸς τὴν τοῦ πιστεύσαντος εἰς Χριστὸν καταλωθᾶται ψυχὴν
 5 καὶ ἀγάπης ἐξέλκει τῆς εἰς Θεόν, εἰ ἐν αὐτοῖς ἀλοίῃ τοῖς πλημμελήμα-
 σι, πάθοι ἂν οὐκ ἀδίκως καὶ τὸ ἐκτεθνᾶναι δεῖν· ψυχὴν γὰρ ἀπέκτει-
 νε, τὴν ἀμείνω σώματος ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος καὶ αὐτῷ κατὰ νοῦν
 καὶ διαναγασούσης ὡς ἐν τάξει φωτὸς καὶ ἡμέρας τῆς ἀληθοῦς γνώσε-
 ως, κινδυνεύειν οὐκ ἔῃ, κολάζεται γὰρ τὰ νυκτὸς ἔργα καὶ σκοτούς,
 10 τὰ δὲ ὡς ἐν φωτὶ λοιπὸν οὐκ ἔτι. Ἀνεῖσθαι δὲ τῶν ἀρχαίων ἐγκλημά-
 των καὶ τῶν ἐν ἀγνοίᾳ καὶ σκοτῷ δεδικαίωκε Θεός. Καὶ δὴ καὶ λεγέ-
 σθω τοῖς ἐξ ἁμαρτίας εἰς φῶς ἀφιγμένοις τὸ νοητόν, «³ Ἥτέ ποτε σκό-
 τος, νυνὶ δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ». Οὕτω δεδικαίωκεν ὁ Κύριος καὶ τὸν θε-
 σπέσιον Παῦλον, τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ
 15 ὑβριστήν· καθ' ὑπερβολὴν γὰρ ἐδίωκε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ
 ἐπόρθει αὐτήν.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφησ.

ΚΥΡ. Ἐὰν δὲ μὴ δύνηται, φησί, πέντε μόσχους ἀνθ' ἑνός, καὶ πρό-
 βατα τέσσαρα ἀνθ' ἑνός, πραθῆτω ἀντὶ τοῦ κλέμματος. Ὁραῖς ὅπως
 20 ἀτιμίαν ὁ νόμος τὴν δουλοπρεπῆ καταγράφει σαφῶς τῶν διηνεκῆ καὶ
 ἀνένκιπτον ἐχόντων τὴν ἁμαρτίαν, καὶ μηδ', ὅσον εἶπεῖν, λύτροις ἀπο-
 κρούεσθαι τὰ ἐγκλήματα δυναμένων διὰ τε τὸ τῆς γνώμης ἀσθενὲς
 οὐκ ἀνεχομένων ἰδρῶν εἰς μετάγνωσιν, καὶ διὰ τῶν εἰς τοῦτο πόνων
 ἐκμειλίττεσθαι Θεόν; Πιπράσκεσθαι δὴ οὖν εὖ μάλα φησίν. Ἐναρι-
 25 θμεῖσθαι γὰρ οὐκ ἔῃ τοῖς διὰ τῆς θείας χάριτος ἠλευθερωμένοις τοὺς
 οὕτω μεμολυσμένους. Ἐξωθούμενοι δὲ τῆς τοῖς ἐλευθέρους πρεπούσης
 τιμῆς, ἀκούσονται καὶ αὐτοί· «Ἴδου ταῖς ἀνομίαις ὑμῶν ἐπράθητε». Εἰ
 δὲ κεκλοφῶς μὲν ἀλοίῃ, φησίν, οὕπω δὲ ἀνελών, τουτέστιν, εἰ φενακι-
 σμοῦ καὶ ἀπάτης ἀρξάμενος τῆς εἰς ἑτέρους καταλαμβάνοιτό τις τῶν
 30 ἑτεροδοξεῖν εἰωθότων, νενικηκῶς δὲ οὕπω καὶ κατακομίσας εἰς ὄλε-
 θρον τοὺς ἀκρωμένους, ἀποτίσει διπλᾶ. Ἀναλήψεται γὰρ τὸ οἰκεῖον
 ὁ τῆς ἀγέλης δεσπότης, προσεξαιτηθήσεται δὲ καὶ λόγους ὁ βωμολό-

3. Ἐφ. 5, 8.

4. Α' Τιμ. 1, 13.

καὶ εἶναι θύμα τοῦ πολεμικοῦ νόμου. Ὄταν ὁμως ἀνατείλει ὁ ἥλιος καὶ περᾶσει ὁ χρόνος τῆς ληστείας, ἐμποδίζει τὸ χέρι τοῦ τιμωροῦ καὶ ὀρίζει γιὰ τὴν πράξη κατηγορία γιὰ φόνο. Ὅσο δηλαδὴ ὁ νοητὸς κλέφτης θέλει νὰ καταστρέψει τὴν ψυχὴ ἐκείνου ποὺ πίστεψε στὸν Χριστὸ καὶ νὰ τὸν ἀποκρύνει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἂν συλληφθεῖ τὴν ὥρα ἐκείνη ποὺ διαπράττει τὸ πλημμέλημα, δὲν θὰ εἶναι ἄδικο ἀκόμα καὶ νὰ τιμωρηθεῖ μὲ θάνατο. Γιατὶ σκότωσε τὴν ψυχὴ ποὺ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸ σῶμα. Ὄταν ὁμως ἀνατείλει ὁ ἥλιος καὶ στὸ δικό του νοῦ καὶ ἡ ἀληθινὴ γνώση λάμπει καθὼς τὸ φῶς καὶ ἡ ἡμέρα, δὲν ἀφήνει νὰ κινδυνέψει· γιὰ τὴν τιμωροῦνται τὰ ἔργα τῆς νύχτας καὶ τοῦ σκοτοῦς, ὄχι ὁμως πιά καὶ τὰ ἔργα ποὺ γίνονται μέσα στὸ φῶς. Ὁ Θεὸς ἔκρινε δίκαιο νὰ χαρίζονται τὰ ἀρχαῖα ἐγκλήματα, ὅσα διαπράχθηκαν μέσα στὸ σκοτὸς τῆς ἀγνοίας. Ἄς λέγεται λοιπὸν σὲ ὅσους ἔφθασαν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία στὸ φῶς τὸ νοητὸ: «Ἦσασταν κάποτε σκοτὸς, τώρα ὁμως γίνεται φῶς μὲ τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ»³. Ἔτσι δικαίωσε ὁ Κύριος καὶ τὸν θεσπέσιο Παῦλο, ποὺ ἦταν πρῶτα βλάσφημος καὶ διώκτης καὶ ὑβριστής. Γιατὶ κατεδίωκε ὑπερβολικὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν κατέστρεφε⁴.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ἄριστα.

ΚΥΡ. Ἄν ὁμως δὲν μπορεῖ νὰ δώσει γιὰ ἓνα μοσχάρι πέντε καὶ τέσσερα πρόβατα γιὰ ἓνα, νὰ πουληθεῖ ὡς δούλος γι' αὐτὸ ποὺ ἔκλεψε. Βλέπεις πῶς ὁ νόμος καταλογίζει μὲ σαφήνεια ἀτιμία δούλου σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν καθαριστεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ πού, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, δὲν μποροῦν οὔτε μὲ λῦτρα ν' ἀποκροῦσουν τὰ ἐγκλήματά τους, ἐπειδὴ ἀπὸ ἀδυναμία γνώμης δὲν μποροῦν ν' ἀνεχθοῦν τὸν ἰδρώτα τῆς μετάνοιας καὶ μ' αὐτοὺς τοὺς πόνους νὰ μαλακώσουν τὸν Θεό; Λέγει λοιπὸν πολὺ ὀρθὰ αὐτοὶ νὰ πουληθοῦν. Καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ συγκαταλέγονται, ὅσοι ἔχουν μολυνθεῖ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, μὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἐλευθερωθεῖ μὲ τὴν χάρι. Ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὴν τιμὴν ποὺ ἀρμόζουν στοὺς ἐλευθέρους, θ' ἀκούσουν καὶ αὐτοί: «Νᾶ, πουληθήκατε γιὰ τὴν ἁμαρτίαν σας»⁵. Ἄν συλληφθεῖ νὰ ἔχει κλέψει, λέγει, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀκόμα σκοτώσει, δηλαδὴ ἂν συλληφθεῖ κάποιος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ συνήθως ἔχουν αἰρετικὰς γνώμες, νὰ ἔχει ἀρχίσει νὰ ξεγελά καὶ νὰ ἐξαπατᾷ τοὺς ἄλλους, δὲν ἔχει ὁμως ἀκόμα νικήσει οὔτε ὀδηγήσει στὸν ὀλεθρο τοὺς ἀκροατὰς του, θὰ πληρώσει διπλά. Θὰ πάρει δηλαδὴ ὁ κύριος τῆς ἀγγελίας ὅ,τι δικαιούται, ἐνῶ ὁ ἀσεβὴς βωμολόχος θὰ κληθεῖ σὲ δίκη (γιατὶ

5. Ἦσ. 50, 1.

χος (τοῦτο γὰρ ἂν εἶη τὸ ἐν διπλῶ), καὶ ζημίαν ὑπομενεῖ τὴν εἰς θάνατον. Ὁ γὰρ ἠθέλησε δοῦν εἰς ἑτέρους, πάθοι ἂν αὐτός, καὶ μάλα εἰκότως

ΠΑΛΛ. Ὡς ὀλέθριόν τε καὶ πάνδεινον ἀληθῶς τῶν φενάκων τὸ
5 χρῆμα, περὶ ὧν οἴμαι πονεῖν καὶ αὐτὸν προσαγορευσαί Χριστόν· «Προσέχετε ἀπὸ τῶν ἐρχομένων πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσι λύκοι ἄρπαγες».

ΚΥΡ. Ὁρθῶς οὖν ὁ νόμος ὡς θηρῶν ἀγρίων τὸ ἐκτεθάναι δεῖν παντὸς τοιοῦδε καταψηφίζεται. Γέγραπται γὰρ ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ
10 «Ἐὰν κλέψῃ τις τινα τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ καὶ καταδυναστεύσας αὐτὸν ἀποδώται, καὶ εὐρεθῆ ἐν αὐτῷ, θανάτῳ τελευτάτω». Ἐν δὲ γε τῷ Δευτερονομίῳ· «Ἐὰν δὲ ἀλλῷ ἄνθρωπος κλέπτων ψυχὴν ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ καταδυναστεύσας αὐτὸν ἀποδώται, ἀποθανεῖται ὁ κλέπτης ἐκεῖνος». Οὐ γὰρ τοι θέμις τὸ ἱερόν ἐν Χριστῷ κα-
15 ταδηοῦσθαι γένος καὶ εἰς δουλείαν οὐκ ἐντριβῆ κατακομίζεσθαι· ποῦ παρά γε τῶν τοῦτο δοῦν εἰωθότων· ὥσπερ γὰρ οἱ τὰ μειράκια φενακίζοντες, πόλεός τε καὶ οἰκιῶν ἀπονοσφίζουσι, καὶ ἀνχημάτων αὐτὰ τῶν ἐλευθέρων ἐκπέμποντες, τοῖς τῆς ἀναγκαίας δουλείας ὑποφέρουσι ζυγοῖς, τὸν αὐτόν, οἴμαι, τρόπον, οἱ τοὺς ὀρθὰ φρονεῖν ἐλομένους καὶ
20 τὸν ἐλευθέρους πρέποντα βίον ἐπιτηδεύοντας, ἐπὶ τὸ σφίσι αὐτοῖς ἀνοητότατα δοκοῦν, πολυπλόκοις ἐννοιῶν ἀπάταις ἀποκομίζοντες, ληστείας εἰκότως τῆς ἐπὶ ψυχαῖς ἀνθρώπων, ὑπομενοῦσι τὴν γραφὴν ποιῆ δὲ αὐτοῖς ὁ θάνατος. Τοῖς τοιούτοις μηδὲ «Χαίρειν λέγετε», φησὶ τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητής, οὐκ εἰς τρόπον ἡμᾶς ἀγριότητα παιδα-
25 γωγῶν, ἀλλ' ὅτι τῷ λύκῳ τὸ πρόβατον εἰς διαθέσεις οὐκ ἐπιτήδειον ἀσύμβατα δὲ ὥσπερ ἀλλήλοιν τὰ ἑτερογνωμονεῖν εἰωθότα· «Τίς γὰρ μερὶς πιστῶ μετὰ ἀπίστου;». Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις, τοῖς πόρνοις τοῦ αἰῶνος τούτου μὴ συναναπλέκεσθαι δεῖν, ὁ θεοπέσιος Παῦλος γράφει.

Ἴνα τοίνυν μὴ καθάπερ ἐκ πατρῴας ἐστίας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ
30 Θεοῦ καθαροπάξουσιν τινες, καὶ εἰς Ἐκκλησίας ἀποφέρουσιν πονηρομένων, ταῖς εἰς φανλότητα παρατροπαῖς τὸν οἰκεῖον ὥσπερ καταπιπράσκοντες νοῦν, «Φθείρουσι γὰρ ἡθὴ χρηστὰ ὁμιλίας κακαί», θάνα-

αὐτὸ σημαίνει «στὸ διπλάσιο»), καὶ θὰ ὑποστῆ τὴν σὲ θάνατο τιμωρία. Γιατί, αὐτὸ ποὺ θέλησε νὰ τὸ κάνει στοὺς ἄλλους, θὰ τὸ πάθει ὁ ἴδιος, καὶ πολὺ δίκαια.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀληθινὰ φοβερὸ καὶ ὀλέθριο τὸ ἔγκλημα ἐκείνων ποὺ ἐξαπατοῦν τοὺς ἄλλους, γιὰ τοὺς ὁποίους, νομίζω, καὶ ὁ Χριστὸς προειδοποιεῖ καὶ λέγει· «Νὰ φυλάγεστε ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔρχονται κοντά σας μὲ ροῦχα προβάτων, ἐνῶ ἀπὸ μέσα εἶναι λύκοι ἄρπαγες»⁶.

ΚΥΡ. Ὅρθα λοιπὸν ὁ νόμος τοὺς καταδικάζει σὰν ἄγρια θηρία καὶ λέγει ὅτι καθένας ἀπὸ αὐτοὺς πρέπει νὰ πεθάνει. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ στὴν Ἔξοδο· «Αὐτὸς ποὺ θὰ κλέψει κάποιον Ἰσραηλίτη καὶ ἀφοῦ τὸν βασανίσει τὸν πουλήσει ἔπειτα ὡς δοῦλο, ὁ κλέφτης αὐτὸς θὰ τιμωρηθεῖ μὲ θάνατο, ἂν ἀποδειχθεῖ ἔνοχος»⁷. Καὶ στὸ Δευτερονόμιο ἐπίσης· «Ἄν συλληφθεῖ κάποιος νὰ κλέβει κάποιον ἀδελφὸ του ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ ἀφοῦ τὸν βασανίσει τὸν πουλήσει, ὁ κλέφτης ἐκεῖνος θὰ θανατωθεῖ»⁸. Δὲν ἐπιτρέπεται δηλαδὴ τὸ ἱερὸ γένος τοῦ Χριστοῦ νὰ ἀφανίζεται καὶ νὰ ὀδηγεῖται σὲ δουλεία βαρεῖα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ συνηθίζουν νὰ ἐνεργοῦν ἔτσι. Ὅπως δηλαδὴ ὅσοι ἐξαπατοῦν τὰ νέα παιδιά καὶ τὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ τὰ σπίτια τους καί, ἀφαιρώντας ἀπὸ αὐτὰ τὶς τιμὲς τῶν ἐλευθέρων, τὰ βάζουν κάτω ἀπὸ τὸν βαρὺ ζυγὸ τῆς δουλείας, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, νομίζω, ὅσοι, αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ φρονοῦν τὰ ὀρθὰ καὶ ἀσκοῦν τὸν βίον ποὺ πρέπει στοὺς ἐλεύθερους, τοὺς ὀδηγοῦν στὴ δική τους ἀνοητότατη γνώμη μὲ πολὺπλοκες ἀπάτες ποὺ συλλαμβάνει ὁ νοῦς τους, θὰ ὑπομείνουν δικαιολογημένα τὴν κατηγορία γιὰ ληστεία ἀνθρώπων ψυχῶν, καὶ ἡ ποινὴ γι' αὐτοὺς θὰ εἶναι ὁ θάνατος. Σ' αὐτοὺς νὰ μὴ λέτε οὔτε «χαίρετε»⁹, λέγει ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτήρα. Καὶ δὲν μᾶς διδάσκει βέβαια ἀγριότητα τρόπων, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ διαθέσεις τοῦ προβάτου δὲν συμφωνοῦν μὲ τοῦ λύκου. Ὅσα ἔχουν διαφορετικὲς γνώμες συνήθως εἶναι ἀσυμβίβαστα μεταξὺ τους. Γιατὶ λέγει· «Τί τὸ κοινὸ ἔχει ὁ πιστὸς μὲ τὸν ἄπιστο;»¹⁰. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ, καὶ ὁ μακάριος Παῦλος γράφει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀναμιγνύομαστε μὲ τοὺς πόρνους τοῦ κόσμου αὐτοῦ¹¹.

Γιὰ νὰ μὴ γίνονται λοιπὸν κάποιοι θύματα ἀρπαγῆς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, σὰν ἀπὸ τὸ πατρικὸ τους σπίτι, καὶ ὀδηγοῦνται σὲ ἐκκλησίες φαύλων πουλώντας κατὰ κάποιο τρόπο τὸ νοῦ τους μὲ τὶς παρατροπὲς στὴ φαυλότητα, γιατί λέγει, «Καταστρέφουν τὰ χρηστὰ ἦθη

10. Α' Κορ. 6, 15.

11. Α' Κορ. 5, 9-10.

τον ὀρίζει τὴν δίκην ὁ νόμος τοῖς τοῦτο δοῦν ἀνοσιώτατα προτεθυμη-
 μένοις. Ἴδοις δ' ἂν αὐτὸ πλαγίως ἡμῖν ὑποφαίνοντα πάλιν νόμον, καὶ
 δι' ἑτέρου χρησιμώδηματος. Καταρρυθμίζει γὰρ ἐπὶ τὸ ἔχον ὀρθῶς τὰ ἐν
 κόσμῳ πράγματα, διὰ τῆς ἐμφανεστερας καὶ ἐτοιμῆς ἐλεῖν τοῖς ἐθέλου-
 5 σι θεωρίας. Οὐ γὰρ τοι τὴν ἱστορίαν ἐν γε τοῖς ὅτι μάλιστα χρησίμοις
 ὡς ἔωλον ἀναιρήσομεν. Ὀνήσει γὰρ ἔσθ' ὅτε καὶ αὐτὸ τὸ γράμμα τοὺς
 ἀκρωμένους, ὠδίνει δὲ ὡσπερ ἐν βάθει τὰ πνευματικὰ καὶ τῶν ἰσχυρο-
 τέρων ἐννοιῶν τὴν δύναμιν ὡς ἐν σκριαῖς ἔχει λεπταῖς. Ἐφη δὲ ἐν τῇ
 Ἐξόδῳ πάλιν «Ἐὰν δέ τις ἀπατήσῃ παρθένον ἀμνήστευτον καὶ κοι-
 10 μηθῆ μετ' αὐτῆς, φερνῆ φερνιεῖ αὐτὴν ἐναντῶ γυναῖκα. Ἐὰν δὲ ἀνανεύ-
 ων ἀνανεύσῃ καὶ μὴ βούληται ὁ πατὴρ αὐτῆς δοῦναι αὐτὴν αὐτῶ
 γυναῖκα, ἀργύριον ἀποτίσει τῶ πατρὶ καθ' ὅσον ἐστὶν ἡ φερνὴ τῶν
 παρθένων». Ἀνευρύνων δὲ ὡσπερ ἡμῖν τὴν θεῖαν ἐντολὴν ὁ θεσπέσιος
 Μωσῆς ἐν τῶ Δευτερονομίῳ φησὶν «Ἐὰν δὲ εὗρεθῆ ἄνθρωπος κοιμώ-
 15 μενος μετὰ γυναικὸς συνωκισμένης ἀνδρὶ, ἀποκτενεῖται ἀμφοτέρους,
 τὸν ἄνδρα τὸν κοιμώμενον μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ
 ἐξαρεῖς τὸ πονηρὸν ἐξ υἱῶν Ἰσραήλ. Ἐὰν δὲ γένηται παρθένος μεμνη-
 στευμένη ἀνδρὶ καὶ εὗρῶν αὐτὴν ἄνθρωπος ἐν πόλει κοιμηθῆ μετ'
 αὐτῆς, ἐξάξετε ἀμφοτέρους ἐπὶ τὴν πύλην τῆς πόλεως αὐτῶν καὶ λιθοβο-
 20 ληθήσονται ἐν λίθοις, καὶ ἀποθανοῦνται τὴν νεάνιν, ὅτι οὐκ ἐδόθησεν
 ἐν τῇ πόλει, καὶ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἐταπείνωσε τὴν γυναῖκα τοῦ πλη-
 σίον αὐτοῦ· καὶ ἐξαρεῖτε τὸ πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν. Ἐὰν δὲ ἐν πεδίῳ
 εὗρῃ ἄνθρωπος τὴν μεμνηστευμένην καὶ διασάμενος κοιμηθῆ μετ'
 αὐτῆς, ἀποκτενεῖτε τὸν ἄνθρωπον τὸν κοιμώμενον μετ' αὐτῆς μόνον,
 25 τῇ δὲ νεάνιδι ποιήσετε οὐδέν· οὐκ ἔσται τῇ νεάνιδι ἀμάρτημα θανάτου,
 ὅτι ὡς, εἴ τις ἐπαναστῆ ἄνθρωπος ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ καὶ φονεύσῃ
 αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, οὕτως τὸ πρῶγμα τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ ἀγρῷ εὗρεν αὐ-
 τὴν, ἐδόθησεν ἡ νεάνις ἡ μεμνηστευμένη, καὶ ὁ βοηθήσων οὐκ ἦν αὐ-
 τῇ». Τὸ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας οὐδενός, οἴμαι πον, δεήσεσθαι λόγου,
 30 πρὸς τὸ συνιέναι δύνασθαι τισι· σαφῆ γὰρ λίαν καὶ ἐναργῆ. Δεῖ δὲ
 ἡμᾶς, ὡς ἔοικε, ταυτὶ μεθέντας εἰς τὸ παρόν, τὴν ἔσω τε καὶ κεκρυμμέ-
 νην ἰέναι τρίβον.

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

οί κακές συναναστροφές»¹², ὁρίζει ὁ νόμος νὰ εἶναι θάνατος ἡ ποινὴ γι' αὐτοὺς πὺν προθυμοποιοῦνται ἀνοσιότατα νὰ κάμνουν αὐτὴν τὴν πράξη. Καὶ θὰ δεῖς ὅτι ὁ νόμος μὲ τρόπο πλάγιο μᾶς τὸ δηλώνει αὐτὸ καὶ μὲ ἄλλες ἐντολές. Καθόσον διευθετεῖ πρὸς τὸ ὀρθὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου μὲ μιὰ θεωρία ὀλοφάνερη κι εὐκόλη νὰ τὴν ἐννοήσουν ὅσοι θέλουν. Γιατὶ βέβαια δὲν θὰ διαγράψομε τὴν ἱστορία ὡς ξεπερασμένη σὲ πράγματα στὰ ὁποῖα εἶναι χρησιμότητα. Γιατὶ μερικὲς φορές θὰ ὠφελήσει τοὺς ἀκροατὲς ἀκόμα κι αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ γράμμα τοῦ νόμου, τὸ ὁποῖο στὸ βάθος του κυοφορεῖ τὰ πνευματικά, καὶ τὴ δύναμη τῶν πιὸ ἰσχνῶν ἐννοιῶν τὴν κρύβει μέσα σὲ λεπτὲς σκιές. Λέγει λοιπὸν πάλι στὴν "Ἐξοδο· «Ἄν ἀπατήσῃ κάποιος μιὰ παρθένα πὺν δὲν ἔχει μνηστευθεῖ καὶ κοιμηθεῖ μαζί της, θὰ καταβάλλῃ τὴν προίκα της στὸν πατέρα της καὶ θὰ τὴν πάρῃ σύζυγο. Ἄν ὅμως ὁ πατέρας εἶναι ἀνένδοτος καὶ δὲν θέλῃ νὰ δώσει τὴν κόρη του γυναῖκα σ' αὐτόν, θὰ καταβάλλῃ τότε αὐτὸς στὸν πατέρα της τὴν κανονικὴ προίκα τῶν παρθένων»¹³. Διευρύνοντας γιὰ μᾶς τὴ θεία ἐντολὴ ὁ Μωυσῆς, γράφει στὸ Δευτερονόμο· «Ἄν βρεθεῖ ἓνας ἄνθρωπος νὰ κοιμᾶται μὲ ἑγγαμὴ γυναῖκα, νὰ θανατώσῃτε καὶ τοὺς δύο, καὶ τὸν ἄνδρα πὺν κοιμήθηκε μὲ τὴ γυναῖκα καὶ τὴν ἴδια τὴ γυναῖκα. Ἔτσι θὰ θγάλετε τὸν πονηρὸ ἄνθρωπο ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες. Ἄν πάλι συναντήσῃ κάποιος μέσα στὴν πόλη μιὰ παρθένα μνηστευμένη καὶ κοιμηθεῖ μαζί της, θὰ τοὺς ὀδηγήσῃτε καὶ τοὺς δύο στὴν πύλη τῆς πόλης καὶ θὰ τοὺς θανατώσῃτε λιθοβολώντας τους· τὴν κόρη ἐπειδὴ δὲν ἔβαλε φωνὲς ἐνῶ ἦταν μέσα στὴν πόλη, καὶ τὸν ἄνδρα ἐπειδὴ ταπεινώσῃ τὴ γυναῖκα τοῦ διπλανοῦ του. Καὶ ἔτσι θὰ θγάλετε τὸ πονηρὸ ἀπὸ ἀνάμεσά σας. Ἄν ὅμως ἓνας ἄνδρας συναντήσῃ τὴ μνηστευμένη στὸς ἀγροὺς καὶ κοιμηθεῖ μὲ τὴ βία μαζί της, θὰ φονεύσῃτε αὐτόν μόνο πὺν κοιμήθηκε μαζί της. Στὴν κόρη δὲν θὰ κάνετε τίποτε· γιὰτὶ αὐτὴ δὲν ἔκανε ἁμάρτημα ἄξιο θανάτου· ἡ περίπτωσις αὐτὴ εἶναι ἴδια μ' ἐκείνην πὺν ἓνας ὀπλισμένος ἐπιτίθεται σ' ἓναν ἄοπλο καὶ τὸν σκοτώνει. Τὴ συνάντησε στὰ χωράφια, φώναξε ἡ κόρη ἢ μνηστευμένη, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ τὴ βοηθήσῃ»¹⁴. Ὅσον ἀφορᾷ τὴ διήγησις δὲν νομίζω ὅτι χρειάζεται ἐξήγησις γιὰ νὰ μπορέσῃ κανεὶς νὰ τὴν κατανοήσῃ· γιὰτὶ εἶναι πολὺ σαφὴς καὶ εὐκρινὴς. Πρέπει ὅμως, ὅπως φαίνεται, μεταφέροντας αὐτὰ στὸ παρὸν, νὰ βαδίσομε τὸν ἐσωτερικὸ καὶ κρυφὸ δρόμο.

ΠΑΛΛ. Μάλιστα.

14. Δευτ. 22, 22-27.

ΚΥΡ. Φημί δὴ οὖν, ὅτι ὡσπερ ἐν τοῖς εἰς γυναῖκα πλημμελήμασι, τὸ πάντων ἂν εἴη παγχάλεπον, ἢ μοιχεία, τὸν ἑτέρου τινὸς παραλύουσα γάμον, καὶ τῶν ἤδη συνημμένων ποιούσα διάζευξιν, κατὰ τὸν αὐτόν, οἶμαι, τουτονὶ τρόπον, τῶν εἰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς αἰτιαμάτων, 5 τὸ πάντων μάλιστά ἐστι δυσσεθέστερόν τε καὶ ἀφορητότερον, τὸ ἐπιτηδεῦσαι τὴν παραφθοράν, οὐκ εἰς τὴν τυχοῦσαν ἀπλῶς, ἀλλὰ εἰς τὴν ἤδη τρόπον τινὰ συνημισμένην καὶ ἐνωθεῖσαν Χριστῶ, τῷ ἄνωθέν τε καὶ ἐξ οὐρανοῦ νυμφίῳ· ἐνοούμεθα γὰρ αὐτῷ διὰ τε τῆς πίστεως, καὶ προσέτι, τοῦ μεταλαχεῖν ἁγίου Πνεύματος «Ὁ γὰρ κολλώμενος τῷ 10 Κυρίῳ, ἐν πνευμᾷ ἐστι», κατὰ τὰς Γραφάς. Θανάτῳ δὴ οὖν ὁ νόμος τιμᾶται δικαίως ὁμοῦ τῷ μοιχεύσαντι τὴν πεπορνευμένην, καὶ τὸν μὲν ὡς ἐνιέντα τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυσσεθείας τὰ σπέρματα, τὴν δέ, ὅτι τὸν τῆς γνησιότητος ἀτιμάζουσα νόμον, ἑτέρῳ γέγονε, καὶ ταῖς ἐκείνου παραφθοραῖς ἀπλοῦσα τὸν νοῦν, τὸν ἐξ ἀνθρωπίνων εὐρημάτων εἰσε- 15 δέξατο μολυσμόν.

ΠΑΛΛ. Πιθανὸς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Γυναικὶ μὲν οὖν, ἀνδρὶ κατὰ νόμους συνημισμένη, παρεικαστέον εὖ μάλα τὴν διὰ πίστεώς τε καὶ Πνεύματος Χριστῶ συνημισμένην καὶ ἐνωθεῖσαν ψυχὴν. Παρθένον δὲ εἶναι μεμνηστευμένην λογιούμεθα, τὴν κεκλημένην εἰς ἀρχὰς γνώσεως ἀληθοῦς, οὕτω δὲ ὀλοτελῶς ἐνωθεῖσαν Χριστῶ, περιμένουσάν τε ἔτι καθάπερ τινὰ γάμον καὶ συναφείας τρόπον τὸν ἀληθέστερον, τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάριν καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος μέθεξιν, ἀρραδῶνά γε μὴν καὶ ὁμιλίας ὡσπερ ἀρχὴν, τὸν τῆς κατηχήσεως λόγον εἰσδεδεγμένην. Οὕτω τὴν ἐξ 25 ἔθνῶν Ἐκκλησίαν ὁ θεῖος ἡμῖν μυσταγωγός, Παῦλος δὲ οὗτος, παρεκόμεσε τῷ Χριστῶ· γράφει γὰρ ὧδε· «Ἡμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῶ». Καὶ αὐτὸς δὲ πού φησιν ὁ Νυμφίος διὰ φωνῆς προφητῶν «Καὶ μνηστεύσομαί σε ἐμαντῶ εἰς τὸν αἰῶνα, ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐν κρίματι καὶ ἐν ἐλέῳ καὶ ἐν οἰκτιρμοῖς, καὶ 30 μνηστεύσομαί σε ἐν πίστει καὶ ἐπιγνώσῃ τὸν Κύριον». Εἰ τοίνυν γένοιτο, φησί, τῆς παραφθορᾶς τὰ ἐγκλήματα, καὶ ἐπὶ τινὶ τοιαύτῃ ψυχῇ, μοιχεία γεγράφθω τὸ χρῆμα· ὑπόχρεως γὰρ ἡ μεμνηστευμένη, καὶ ὑπὸ χεῖρα λωπτόν τοῦ μετὰ βραχὺ νυμφίου. Ἄλλ' εἰ μὲν ἐν πόλει γένοιτο τὸ

ΚΥΡ. Λέγω λοιπόν ὅτι, ὅπως ἀπὸ τὰ πλημμελήματα στὴ γυναίκα τὸ πιὸ βαρὺ ἀπὸ ὅλα εἶναι ἡ μοιχεία πού διαλύει τὸ γάμο ἑνὸς ἄλλου καὶ προκαλεῖ τὴ διάζευξη αὐτῶν πού ἤδη ἔχουν ἔνωθεῖ μὲ τὰ δεσμά του, μὲ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο, νομίζω, ἀπὸ τὶς κατηγορίες τὶς σχετικὲς μὲ τὶς ἀνθρώπινες ψυχὲς ἢ ἀσεδέστερη ἀπὸ ὅλες εἶναι νὰ προκαλέσει κανεὶς τὴ φθορὰ ὄχι ἀπλῶς στὴν τυχούσα, ἀλλὰ σ' αὐτὴν πού κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ἔχει κάνει σύνοικό του καὶ ἔχει ἔνωθεῖ μὲ τὸν Χριστό, τὸν νυμφίο ἀπὸ τὰ ἄνω καὶ τὸν οὐρανό. Γιατὶ ἔνωμάστε μ' αὐτὸν καὶ μὲ τὴν πίστη καὶ ἀκόμα μὲ τὴ μετὰληψη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, «Ὁποῖος προσκολλᾶται στὸν Κύριο, εἶναι ἓνα Πνεῦμα»¹⁵. Γι' αὐτὸ λοιπόν ὁ νόμος ἐπιβάλλει δίκαια τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου μαζὶ στὸν μοιχὸ καὶ σὲ ἐκείνη πού πόρνευσε, τὸν ἓνα γιατί σπέρνει τὰ σπέρματα τῆς ἀσέβειας του, καὶ ἐκείνη ἐπειδὴ, ἀτιμάζοντας τὸν νόμο τῆς πιστότητας, πῆγε μὲ κάποιον ἄλλο, καὶ παραδίνοντας τὸν νοῦ της στὰ φθοροποιὰ λόγια ἐκείνου, δέχθηκε τὸν μολυσμὸ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ἐφευρήματα.

ΠΑΛΛ. Ὁ λόγος σου ἔχει πειστικότητα.

ΚΥΡ. Μὲ γυναίκα λοιπόν, πού συγκατοικεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους μ' ἓναν ἄνδρα, πρέπει νὰ παρομοιάσουμε ἀκριβῶς τὴν ψυχὴ πού μὲ τὴν πίστη καὶ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος συγκατοικεῖ καὶ εἶναι ἔνωμένη μὲ τὸν Χριστό. Παρθένα μνηστευμένη θὰ θεωρήσουμε αὐτὴ πού ἔχει κληθεῖ ν' ἀρχίσει τὴν ἀληθινὴ γνῶση καὶ περιμένει ἀκόμα σὰν ἓνα ἀληθινότερο γάμο καὶ τρόπο συνάφειας, τὴ χάρη μέσω τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ τὴ μέθεξη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἢ ὅποια ὡς ἀρραβώνα καὶ σὰν ἀρχὴ σχέσης ἔχει δεχθεῖ τὸν λόγο τῆς κατήχησης. Ἔτσι προσκόμισε στὸν Χριστὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὰ ἔθνη ὁ θεῖος δάσκαλός μας, ὁ Παῦλος· γιατί γράφει τὰ ἐξῆς· «Σᾶς ἀρραβώνισα μὲ ἓναν ἄνδρα, γιὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω σὰν ἀγνή παρθένο στὸν Χριστό»¹⁶. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Νυμφίος λέγει κάπου μὲ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν· «Καὶ θὰ σὲ μνηστευθῶ καὶ θὰ σὲ κάνω δική μου στὸν αἰῶνα μὲ δικαιοσύνη καὶ δίκαια κρίση καὶ ἔλεος καὶ εὐσπλαχνία. Θὰ σὲ μνηστευθῶ σὰν πιστὴ σὲ μένα καὶ θὰ γνωρίσεις ἐμένα τὸν Κύριο»¹⁷. Ἄν γίνει λοιπόν, λέγει, σὲ κάποια τέτοια ψυχὴ τὸ ἔγκλημα τῆς διαφθορᾶς, θὰ καταγραφεῖ ἢ πράξη ὡς μοιχεία, γιατί ἡ μνηστευμένη ἔχει ὑποχρέωση καὶ εἶναι ὑποχέτρια πιά σὲ ἐκεῖνον πού θὰ γίνει σὲ λίγο σύζυγός της. Ἄλλὰ ἂν τὸ ἀδίκημα γίνει στὴν πόλη, λέγει, δηλαδή στὴν

17. Ὡσηὲ 2, 21-22.

ἀδίκημα, φησί, τουτέστιν, ἢ ἐν Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ καὶ ἐν πόλει Θεοῦ ζῶντος, ἢν κατοικοῦσιν ἄγγελοι καὶ ἄνδρες ἅγιοι, καθηγῆται καὶ διδάσκαλοι τοῖς κινδυνεύουσι καὶ ἀπατωμένοις ἐπαμύνειν οἰοί τε, συναποτεθνάτω τῷ φένακι καὶ ἡ παθοῦσα παρθένος. Ἐξὸν γὰρ ἐτοίμως
 5 διαδράναι τὴν παραφθοράν, εἰ τοῖς διασώζειν εἰδόσι καταμεμήνυκε διδασκάλους, ἐθελούσιον ἠρρώστησε τὸ παθεῖν, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἔχει τὴν εἰς τὸ φαῦλον ἀπαγωγὴν. Εἰ δὲ δὴ μὴ γένοιτο, φησὶν, ἐν Ἐκκλησίᾳ μηδὲ ἐν πόλει Θεοῦ ζῶντος, ἀλλ' ὥσπερ ἐν πεδίῳ καὶ ἐν ἀγρῷ, οὐ μυσταγωγὸς ὁ ἐπαμύνων οὐκ ἦν, καὶ τῶν μεταπίθειν ἐπὶ τὸ ἄμει-
 10 νον εἰωθότων ἐρημία πολλή καὶ ὡς ἐν σπάνει παιδαγωγῶν ὁ φενακισμός, κινδυνευέτω μόνος ὁ διασάμενος· πλεονεξία γὰρ ἤδη τὸ δρώμενον καὶ πάθος ἀνεπικούρητον, καὶ ἀνάγκη τις δυσδιάφυκτος, παρακρούσεται τὴν γραφὴν· ἢ τοῖς ἀβουλήτως ἐπενηνεγμένοις ὡς ἀκουσί-
 οῖς, ἐπιτιμῶν οὐ περιττὸν εἶναι φήσομεν;

15 ΠΑΛΛ. Παντάπασι μὲν οὖν ὁσῖος γὰρ ὁ νόμος.

ΚΥΡ. Εὐ λέγεις ἰσχυρότεραν δὲ τῶν δρωμένων ποιεῖ τὴν βάσανον, καὶ ἐπιμετρεῖ τρόπον τινὰ τοῖς πλημμελήμασι τὰς ὀργάς, οὔτε τοῦ κολλάζεσθαι δεῖν ἀπαλλάττων εἰσάπαν τὸ ἐπὶ τοῖς μείοσι πλημμελές, οὔτε μὴν ἐν ἴσῳ τοῖς ὑπὲρ τοῦτο τιθεῖς, ἰσομεγέθη δὲ ὥσπερ τοῖς αἰτι-
 20 ἄμασιν ἀποτορνεύων τὴν κίνησιν. Ἔφη γὰρ πάλιν· «Ἐὰν δέ τις εὔρη τὴν παῖδα τὴν παρθένον, ἣτις οὐ μεμνήσεται, καὶ διασάμενος αὐτὴν κοιμηθῆ μετ' αὐτῆς καὶ εὐρεθῆ, δώσει ὁ ἄνθρωπος ὁ κοιμηθεὶς μετ' αὐτῆς τῷ πατρὶ τῆς νεάνιδος πενήτην δίδραγμα ἀργυρίου, καὶ αὐτοῦ ἔσται γυνή, ἀνθ' ὧν ἐταπείνωσεν αὐτήν· οὐ δυνήσεται ἐξα-
 25 ποστεῖλαι αὐτὴν τὸν ἅπαντα χρόνον». Μοιχεία μὲν οὖν ὑπόχρεω κατεστήσατο τὸν συνόντα μεμνηστευμένη, κατὰ τρόπους δὲ δηλονότι τοὺς ἤδη προειρημένους. Εἰ δὲ δὴ φαίνοιτο, φησί, καὶ ἀσυναφῆς ἔτι, κατεγγνηθεῖσα δὲ οὐπω Χριστῷ διὰ τῆς πίστεως, ὡς ἐν εἴδει παρθένου ψυχῆ, εἰτά τις αὐτὴν τοῖς εἰς δυσσέβειαν λόγοις καταμιάνας ἀλῶ, καὶ
 30 παρενεγκῶν ἐκ πλάνης εἰς πλάνησιν, ὁποῖόν τι δρωσιν αἰρετικοί, τοὺς ἐξ ἔθνῶν ἔσθ' ὅτε καὶ Ἰουδαίων ἀρπάζοντες, ἔπεσθαί τε σφίσιν αὐτοῖς ἀναπίθοντες, οὐκ ἀζήμιον εὐρήσει τὸ ἐγχείρημα. Ἀποτίσει γὰρ τῷ

Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ στήν πόλη τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος πού κάτοι-
κοί της εἶναι ἄγγελοι καὶ ἅγιοι ἄνδρες, καθηγητές καὶ διδάσκαλοι, οἱ
ὅποιοι ἔχουν τή δύναμη νά ὑπερασπισθοῦν ἐκείνους πού κινδυνεύουν
καὶ ἐξαπατοῦνται, νά πεθάνει μαζί μέ τόν ἀπατεύνα καὶ ἡ παρθένος πού
ἔπαθε τὸ ἀδίκημα. Γιατί, ἐνῶ μπορούσε εὐκόλα νά διαφύγει τή διαφθο-
ρά, ἂν κατήγγειλε τὸ πρᾶγμα στους διδασκάλους πού γνωρίζουν νά δια-
σώζουν, ἔπαθε μέ τή θέλησή της τή διαφθορά καὶ ἡ ἀπαγωγή της στή
φαυλότητα δέν ἔγινε μέ ἐξαναγκασμό. Ἐάν ὅμως, λέγει, δέν γίνει μέσα
στήν Ἐκκλησία οὔτε στήν πόλη τοῦ Θεοῦ, ἀλλά σάν σέ πεδιάδα καὶ χω-
ράφια, ὅπου δέν ὑπῆρχε ὁ ὑπερασπιστής διδάσκαλος καὶ ὑπῆρχε μεγάλ-
η ἐρημία ἀπὸ αὐτούς πού συνήθως μεταπείθουν σὸ καλύτερο, καὶ
ἐξαιτίας τῆς ἔλλειψης τῶν παιδαγωγῶν δροῦσε ἡ ἀπάτη, τότε νά διατρέ-
χει τὸν κίνδυνο μόνον ὁ διαφθορέας. Γιατί ἡ πράξη εἶναι βιασμός καὶ
πάθος χωρὶς βοήθεια καὶ ἐξαναγκασμός πολὺ δύσκολο ν' ἀποφευχθεῖ,
καὶ γι' αὐτὸ θ' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν κατηγορία. Ἡ θ' ἀρνηθοῦμε ὅτι εἶναι
περιττὴ ἡ ἐπιτίμηση γιὰ ὅσα παθαίνει κανεὶς χωρὶς νά τὸ θέλει, ἐπειδὴ
εἶναι ἀκούσια;

ΠΑΛΛ. Ὅλοτελα περιττὴ· γιατί ὁ νόμος εἶναι δίκαιος.

ΚΥΡ. Σωστά μιλάς. Κάνει πιὸ ἀνεπαρκῆ τὴν ἐξέταση ὅσων γίνονται
καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κάνει σύμμετρη τὴν ὀργή του μέ τὸ πλημμέλημα,
οὔτε ἀπαλλάσσοντας ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τοῦ κολασμοῦ τὸ μικρότε-
ρο ἀδίκημα, οὔτε ἐξισώνοντάς το μέ τὰ μεγαλύτερά του, ἀλλὰ ἐπιβάλλο-
ντας τὴν τιμωρία ἀνάλογα πρὸς τὸ ἀδίκημα. Γιατί λέγει πάλι· «Ἐάν
συναντήσῃ κάποιος μᾶ κόρη παρθένο πού δέν εἶναι μνηστευμένη, καὶ
τὴν ἐξαναγκάσει μέ τὴ βία νά κοιμηθεῖ μαζί του καὶ συλληφθεῖ, θὰ
δώσῃ αὐτὸς πού κοιμήθηκε μαζί της σὸν πατέρα τῆς κόρης πενήντα
δίδραχμα ἀσημένια καὶ θὰ γίνει ἡ κόρη γυναίκα του, ἐπειδὴ τὴν ταπει-
νωσε, καὶ δέν θὰ μπορέσει ποτὲ νά τὴ διαζευχθεῖ»¹⁸. Ἐκανε λοιπὸν ἔνοχο
μοιχείας ἐκεῖνον πού συνευρέθηκε μέ μνηστευμένη, μέ τοὺς τρόπους βέ-
βαια πού ἀναφέραμε. Ἐάν ὅμως, λέγει, φανεῖ, ὅτι εἶναι ἀκόμα ἀδέσμευτη
καὶ δέν ἔχει ἀκόμα μνηστευθεῖ ἡ ψυχὴ μέ τὸν Χριστὸ μέσω τῆς πίστεως,
ὅπως ἡ παρθένος, κι ἔπειτα κάποιος, μολύνοντάς τὴν μέ λόγους ἀσέβει-
ας, τὴν πιᾶσει σὸ δίχτυ του καὶ σέρνοντάς τὴν ἀπὸ πλάνη σὲ πλάνη,
ὅπως κάνουν οἱ αἰρετικοί, ἀρπάζοντας μερικὲς φορές τοὺς πιστοὺς πού
προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ πείθοντάς
τους νά ἀκολουθοῦν ἐκείνους, δέν θὰ βρεῖ ἀκίνδυνο τὸ ἐγχείρημα. Γιατί

πατρὶ τῶν πνευμάτων, τουτέστι, τῷ Θεῷ, τῆς πλημμελείας τοὺς λόγους, ὡς ἐν ζημίᾳ χρημάτων ὑποτυπουμενῆς εὖ μάλα. Τὸ δέ, «Αὐτοῦ ἔσται γυνή», τῇ ἱστορίᾳ χρήσιμον.

ΠΑΛΛ. Συνήμι ὁ φῆς διπλοῦς γὰρ ὁ νόμος, σαρκικός τε καὶ 5 πνευματικός.

ΚΥΡ. Ἐπιτήρει δέ, ὅπως οὐδὲ ὁ τῆς ἀρχαίας ἐντολῆς ἠγγνόησε λόγος, ὅπερ ἔφη Χριστὸς ἀνδρός τε πέρι καὶ γυναικός «Ὁ οὖν Θεὸς συνέξευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω». Αὐτοῦ γὰρ ἔστω γυνή, φησὶν, ἀνθ' ὧν ἐταπείνωσεν αὐτήν· οὐ δυνήσεται ἐξαποστεῖλαι αὐτήν τὸν 10 ἅπαντα χρόνον. Καὶ πρὸς γε τούτω, διανοοῦ τῆς πανάγνου παρθενίας, ὅπόσον ἐστὶ τὸ ὡς ἐν ἀυχήμασιν ὑψηλὸν ταπείνωσιν γὰρ οἶδέ τε καὶ ὀνομάζειν ἀξιοῖ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ὁ λόγος, τὴν διαπαρθένευσιν, καὶ οἶονεὶ τῆς σεμνότητος τὴν ἀπόθεσιν.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφης.

15 ΚΥΡ. Ἀποφήσας δὴ οὖν ὡς θεομισῆ καὶ ἀνόσιον ἀληθῶς τὸν τῶν ἑτεροδόξων φενακισμόν, καὶ τὴν εἰς φανλότητα παρατροπὴν τῶν παραφθείρειν εἰωθότων τοὺς ὀρθοποδεῖν ἠρημένους, καὶ τὴν ἐφ' ἧ μὴ προσῆκεν ἀπαγωγὴν, ἐπινενόηκέ τι καὶ ἕτερον, ὃ δὴ καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ θεσπέσιος Παῦλος μαθημάτων ἄριστον ἐποιεῖτο, ἔλεγων «Μὴ λογο- 20 μαχεῖν ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ, ἢ ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων». Αἱ γὰρ περιτταὶ διαλέξεις καὶ τὸ φιλόνεικον κομιδῇ περὶ ζητήσεις, οὐκ ἀναγκαίᾳς γεννῶσι μάχας, καὶ τὸν τῶν ἀκρωμένων τύπτουσι νοῦν· οἱ μὲν γὰρ ἐξ ἐλαφρίας τὸ μὴ ὀρθῶς ἔχον τε καὶ εἰρημένον ἔσθ' ὅτε προ- 25 αλῶς τε καὶ ἀμαθῶς εἰσδέχονται τε καὶ ἐπαινεῖν σπουδάξουσιν, οἱ δέ, τοῖς ἀρίστοις τὴν αἰσχίῳ ψῆφον ἐπάγοντες, τὴν ἴσην τοῖς ἄλλοις ἠρ- 30 ρωστηκότες ἀπαιδευσίαν ἀλοῖεν ἂν· ὀλίγοι δὲ παντελῶς οἱ διακρίνειν εἰδότες καὶ τοῦ κατασίνεσθαι πεφυκότες προτάττειν τὸ ὠφελοῦν. Ἄπληγα δὲ τὸν νοῦν οὗτοι διατηροῦσι μόλις ἐν ταῖς τῶν ἐτέρων λογομα- χίαις. Οὐκοῦν ὡς ἔσται τὸ χρῆμα τοῖς δοῦν ἐθέλουσιν οὐκ ἀζήμιον, 30 ὑπαινίττεται πάλιν ἡμῖν ὁ νόμος, λέγων· «Ἐὰν δὲ μάχωνται δύο ἄν- δρες καὶ πατάξωσι γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐτῆς μὴ ἐξεικονισμένον, ἐπιζήμιον ζημιωθήσεται, καθότι ἂν ἐπιβάλη

θά καταβάλει στὸν πατέρα τῶν πνευμάτων, δηλαδή στὸν Θεό, τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἔκανε τὸ πλημμέλημα, πὸν ὑποτυπώνεται πολὺ καλὰ μὲ τὴ χρηματικὴ ποινὴ. Ἡ διατύπωση, «Θὰ εἶναι γυναίκα του», εἶναι χρήσιμη γιὰ τὴν πνευματικὴ θεώρηση τοῦ πράγματος.

ΠΑΛΛ. Ἀντιλαμβάνομαι αὐτὸ πὸν λές· γιὰτὶ ὁ νόμος εἶναι διπλός, σαρκικός καὶ πνευματικός.

ΚΥΡ. Πρόσεξε λοιπὸν πῶς ὁ λόγος τῆς ἀρχαίας ἐντολῆς δὲν ἀγνόησε αὐτὸ πὸν εἶπε ὁ Χριστὸς γιὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὴ γυναίκα· «Ἐκεῖνο πὸν τὸ ἔνωσε ὁ Θεός, νὰ μὴν τὸ χωρίζει ὁ ἄνθρωπος»¹⁹. Νὰ εἶναι γυναίκα του, λέγει, ἐπειδὴ τὴν ταπείνωσε· δὲν θὰ μπορέσει νὰ τὴ χωρίσει οὐδέποτε. Καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ σκέψου πόσο ὑψηλὸ στόλισμα εἶναι ἡ πάναγνη παρθενία. Γιὰτὶ ἡ θεόπνευστη Γραφὴ γνωρίζει καὶ κρίνει ἄξιο νὰ ὀνομάζει ταπείνωση τὴ διακόρευση καὶ ἀπόθεση κατὰ κάποιον τρόπο τῆς σεμνότητος.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά.

ΚΥΡ. Ἀπαγορεύοντας λοιπὸν τὴν ἀπάτη τῶν αἵρετικῶν ὡς μισητὴ στὸν Θεὸ καὶ ἀσεβὴ καὶ τὴν ἐκτροπὴ στὴ φαυλότητα ἐκείνων πὸν συνηθίζουν νὰ παρασύρουν ὅσους ἐπιλέγουν τὴν ὀρθὴ πορεία, καὶ τὴν ἀπαγωγὴ τους σὲ ἐκεῖνα πὸν δὲν ἔπρεπε, σκέφθηκε καὶ κάτι διαφορετικό, τὸ ὁποῖο βέβαια καὶ ὁ ἴδιος ὁ θεσπέσιος Παῦλος τὸ θεωροῦσε ὡς ἄριστο μάθημα γιὰ μᾶς, λέγοντας· «Νὰ μὴ λογομαχοῦν, γιὰτὶ αὐτὸ δὲν χρησιμεύει σὲ τίποτε, ἀλλὰ φέρνει καταστροφὴ σὲ ἐκείνους πὸν ἀκοῦν»²⁰. Πράγματι τὰ περιττὰ λόγια καὶ οἱ ὑπερβολικὲς φιλονεικίαι σὲ συζητήσεις προκαλοῦν διαμάχες πὸν δὲν χρειάζονται, καὶ πλήττουν τὸ νοῦ τῶν ἀκροατῶν. Μιὰ μερίδα ἀπὸ αὐτοὺς, ἀπὸ ἐλαφρότητα, ἐκεῖνο πὸν δὲν εἶναι ὀρθὸ καὶ δὲν ἔχει λεχθεῖ ὀρθά, τὸ δέχονται κάποτε ἐπιπόλαια καὶ δίχως γνώση καὶ σπεύδουν νὰ τὸ ἐπαινέσουν· οἱ ὀπαδοὶ πάλι τῆς ἄλλης μερίδας, ρίχνοντας στὰ ἄριστα τὴ χειρότερη ψῆφο, συλλαμβάνονται νὰ πάσχουν τὴν ἴδια ἀπαιδευσία μὲ τοὺς ἄλλους. Καὶ βέβαια εἶναι ἐντελῶς λίγοι ἐκεῖνοι πὸν μποροῦν νὰ διακρίνουν καὶ νὰ προτάσσουν τὸ ὠφέλιμο μπροστὰ στὸ καταστρεπτικό, καὶ αὐτοὶ μόνις πὸν διατηροῦν ἀπλήγωτο τὸν νοῦ τους ἀπὸ τὴς λογομαχίας τῶν ἄλλων. Ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι χωρὶς βλάβη γιὰ ὅσους θέλουν νὰ τὸ πράττουν, τὸ ὑπαινίσσεται πάλι ὁ νόμος, λέγοντας· «Ἄν φιλονεικοῦν δύο ἄνδρες καὶ χτυπήσουν γυναίκα ἔγκυο καὶ γεννηθεῖ τὸ παιδί τῆς ἀσχημάτιστο, ὁ δρᾶστης θὰ

20. Β' Τιμ. 2, 14.

ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός, καὶ δώσει μετὰ ἀξιώματος. Ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ἦ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς». Λόγος μὲν οὖν, ἐν μήτρᾳ τὸ ἔμβρυον, ἀνθρωποειδὲς ὄρασθαι μόλις, καὶ εἰς τύπον ἰέναι τοῦ καθ' ἡμᾶς σώματος τότε, ὅτε καὶ ἀριθμὸς ἐπ' αὐτῷ τεσσαρακοστῆς ἡμέρας διαπεραίνεται. Ταύτητοί φασι Μωσέα μὲν τὸν πανάριστον ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ πλάνης οἴονεϊ πως ἀνωδίνοντά τε καὶ ἀναμορφοῦντα τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἐν νόμῳ ζωὴν, σιτίων ἀπέχεσθαι καὶ ποτῶν· «Ἄρτον», γὰρ φησιν, «οὐκ ἔφαγον καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιον τεσσαράκοντα ἡμέρας».

Καὶ εἰς ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς ὑποτοπητέον δράσαι τε τοῦτο καὶ ὑπομεῖναι Χριστόν. Ἀνεμορφοῦτο γὰρ ἐν αὐτῷ πρὸς ἀγιασμόν δι' ἐγκρατείας ἢ φύσις, ἐξ ἀκρατοῦς ὀρέξεως ἐν ἀρχαῖς ἐν τῷ πρωτοπλάστῳ τὸν εἰς ἁμαρτίαν καὶ παράδασιν ἀρρωστήσασα μολυσμόν. Ταυτὶ μὲν ἡμᾶς οὐκ ἀπίθανον ἐννοεῖν· πλήν, ὅπως ποτ' ἂν ἔχοι τῆς ἱστορίας ὁ λόγος, παρείσθω νυνί· πῶς δ' ἂν νοεῖσθαι πρόποι, τὸ γυναιῖκα πλήττεσθαι τὴν ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, πρὸς τῶν εἰωθότων λογομαχεῖν, φέρε δὴ, φέρε διασκεπτώμεθα· τὸ γὰρ τοι λίαν ἰσχυρομυθεῖν ἐν γε δὴ τούτοις οὐκ ἀτερπές. Οὐκοῦν καρπὸς ἂν εἶη καὶ κήμημα νοῦ πίστις ἢ εἰς Χριστόν, δι' ἐντελοῦς ἡμᾶς γνώσεως ἀναπλάττουσα πρὸς αὐτὸν καὶ εἰς θεῖον διαμορφοῦσα τύπον· καὶ γοῦν οἱ πεπιστευκότες διὰ φωνῆς Ἡσαΐου, τοῦτο, οἴμαί που, κατασημαίνοντες, εὖ μάλα κατακεκράγασι· «Διὰ τὸν φόβον σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν καὶ ὠδινήσαμεν καὶ ἐτέκομεν, πνεῦμα σωτηρίας σου ἐποιήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς». Οὐκοῦν καρπὸς ἂν εἶη καὶ κήμημα νοῦ τὸ πνευματικὸν καὶ σωτήριο, πίστις ἢ εἰς Χριστόν, ἢ καὶ τοὺς θεῖους ἡμῖν χαρακτῆρας ἐνσημαίνεται. Τοῖς γοῦν ἐκ τελεω- τέρως γνώσεως μετερρηκόσιν ἀμαθῶς εἰς τὴν μείω τε καὶ ἀτελεστέραν, Γαλάται δὲ οὗτοι, προσεφώνει λέγων ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν». Ἐναρξάμενοι γὰρ πνεύματι, τὴν κατὰ σάρκα τελείωσιν ἐπετήδευον, εἰς τὴν τοῦ νόμου λατρείαν μετενηνεγμένοι· ταύτητοι καὶ ἀτελεσφόρητον ἐν ἑαυτοῖς τὴν τοῦ Χριστοῦ μόρφωσιν ἀπετέλουν, οἴονεϊ πως ἀπαμβλίσκοντες τὸ ἐν γε σφίσιν αὐτοῖς ὡς ἐν νηδύϊ κείμενον ἀγαθόν.

21. Ἐξ. 21, 22-23.

22. Δευτ. 9, 18.

ὑποχρεωθεί νὰ δώσει ἀποζημίωση ὅση ἀπαιτήσῃ ὁ ἄνδρας τῆς γυναί-
 κας καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου. "Ἄν ὅμως τὸ παιδί εἶναι
 σχηματισμένο, ὁ ἔνοχος θὰ δώσει ζωὴ ἀντὶ ζωῆς»²¹. Τὸ ἔμβρυο, λένε, μέ-
 σα στὴ μήτρα μόλις διακρίνεται μὲ ἀνθρώπινη μορφή καὶ παίρνει τὴ
 μορφή τοῦ δικοῦ μας σώματος τότε, ὅταν συμπληρώνει τὴν τεσσαρακο-
 στὴ ἡμέρα. "Ἐτσι, λένε, ὁ πανάριστος Μωυσῆς ξανακυφορώντας κατὰ
 κάποιον τρόπο καὶ ἀναμορφώνοντας τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὴν αἰγυ-
 πτιακὴ πλάνη τους στὴ ζωὴ τοῦ νόμου, τοὺς κράτησε μακριὰ ἀπὸ φα-
 γητὰ καὶ ποτὰ. Γιατὶ λέγει· «Δὲν ἔφαγαν ψωμί καὶ δὲν ἤπιαν νερὸ σαρά-
 ντα μέρες»²².

Ἄλλὰ καὶ γιὰ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους πρέπει νὰ ὑποθέσομε ὅτι ὁ Χριστὸς
 ἔκανε καὶ ὑπέφερε τὸ ἴδιο. Γιατὶ μέσα σ' αὐτὸν ἀναμορφωνόταν μὲ τὴν
 ἐγκράτεια ἢ φύση μας γιὰ νὰ ἀγιαστεῖ, ἀφοῦ ἀπὸ ἀκράτητη ὄρεξη στὴν
 ἀρχὴ στὸ πρόσωπο τοῦ πρωτόπλαστου δέχθηκε τὸν μολυσμὸ τῆς ἁμαρ-
 τίας καὶ τῆς παρακοῆς. Δὲν εἶναι βέβαια παράλογο νὰ σκεφθοῦμε ἔτσι.
 Ἄλλὰ, ὅ,τι κι ἂν θέλει νὰ πεῖ ἡ διήγησις αὐτὴ, ἅς τὸ ἀφήσομε γιὰ τὴν
 ὥρα. Πῶς ὅμως πρέπει νὰ ἐννοήσομε τὸ νὰ χτυπηθεῖ μὴ γυναίκα ἔγ-
 κυος, σὲ σχέση μὲ ἐκείνους πού συνηθίζουν νὰ λογομαχοῦν, αὐτὸ ἅς ἐξε-
 τάσομε. Γιατὶ τὸ νὰ λεπτολογοῦμε σ' αὐτὰ ἔχει τὴ χάρη του. Ἡ πίστις
 λοιπὸν στὸν Χριστό, ἢ ὁποῖα μὲ τέλεια γνώση μᾶς διαπλάθει σύμφωνα μ'
 αὐτὸν καὶ μᾶς διαμορφώνει σύμφωνα μὲ τὸ θεῖο παράδειγμα, εἶναι καρ-
 πὸς καὶ κῆμα τοῦ νοῦ. Καὶ γι' αὐτὸ ὅσοι πίστεψαν, αὐτὸ ἀκριβῶς, νομί-
 ζω, δηλώνοντας μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα, φωνάζουν δυνατὰ· «Χάρη στὸ
 φόβο σου, Κύριε, συλλάβαμε καὶ κοιλοπονήσαμε καὶ γεννήσαμε πνεῦμα
 σωτηρίας καὶ τὸ φέραμε ἐπάνω στὴ γῆ»²³. Εἶναι λοιπὸν καρπὸς καὶ κῆ-
 μα πνευματικὸ καὶ σωτήριο τοῦ νοῦ ἢ πίστις στὸν Χριστό, ἢ ὁποῖα σημα-
 δεύει καὶ τοὺς θεῖους χαρακτῆρες μέσα μας. Σὲ ἐκείνους ὅμως πού ἀπὸ
 τὴν τελειότερη γνώση μεταπήδησαν ἀνόητα στὴν κατώτερη καὶ ἀτελέ-
 στερη, καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ Γαλάτες, τοὺς χαιρετοῦσε ὁ θεσπέσιος Παῦλος
 καὶ τοὺς ἔλεγε· «Παιδιά μου, πού πάλι δοκιμάζω γιὰ σᾶς πόνους γέννας,
 μέχρι πού νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστὸς»²⁴. Γιατὶ αὐτοὶ, ἀρχίζοντας
 τὴν πνευματικὴ τους πορεία, ἐπιδίωκαν τὴν κατὰ σάρκα τελείωσή τους,
 ἔχοντας μεταφέρει αὐτὴν στὴ λατρεία τοῦ νόμου. "Ἐτσι δὲν ὀλοκλήρω-
 ναν μέσα στὸν ἑαυτό τους τὴ διαμόρφωση τοῦ Χριστοῦ, ἀποβάλλοντας
 κατὰ κάποιον τρόπο αὐτὸ τὸ ἀγαθὸ πού ὑπῆρχε μέσα τους σὰν σὲ μήτρα.

23. Ἦσ. 26, 18.

24. Γαλ. 4, 19.

Οὐκοῦν τὸ ἐν γνώσει τέλειον καὶ τὸ ἀκραιφνές εἰς πίστιν, τοῦ Σω-
 τῆρος τὴν μὴ ὁμοίωσιν ταῖς ἀπάντων ἡμῶν εἰσοικιεῖται ψυχαῖς, καὶ
 τοῦτο ἐν ἡμῖν ὡς θεία τις ἔσται σπορά. Ὅταν τοίνυν ὡς ἀπὸ γε τῆς τι-
 νων λογομαχίας σκανδαλίζοιεντο τινες εἴτα ἢ τοῦτο παθοῦσα ψυχὴ,
 5 τὴν ὡς ἐν ὠδίσι κεμένην καὶ εἰς νοῦν ἔσω τεθησαυρισμένην, ἀπαμβλί-
 σκοι πίστιν τε καὶ γνῶσιν, εἰ μὲν εἶη, φησί, μὴ ἐξεικονισμένη, τουτέ-
 στιν, εἰ ἀτελής ἔτι καὶ ἀκαλλεστέρα, ζημίαν ὑπομενεῖ πάντη τε καὶ
 πάντως ὁ τοῦ σκανδάλου παραίτιος, ἢν ἂν ἐπιβάλη, φησὶν, ὁ ταύτης
 νυμφίος, τουτέστι Χριστός· καὶ δώσει μετὰ ἀξιώματος, τουτέστι, καὶ
 10 ὁμολογεῖτω χάριν, μὴ τὴν εἰς ὄλεθρον παντελῆ ποινὴν ὑποστάς. Εἰ δὲ
 εἶη, φησὶν, ἐξεικονισμένον τὸ τῆς ψυχῆς κῆμα νοητόν, τουτέστιν, εἰ
 γνῶσις εἶη καὶ πίστις τοῦ Χριστοῦ φοροῦσα μὴ ὁμοίωσιν, τοῖς περὶ τῶν
 ἐσχάτων ὑποκείσεται λόγοις, ὡς ἤδη καὶ φονευτή. Ψυχῆς γὰρ θάνα-
 τος, ἢ τῆς ἀνωμότητος πίστεως ἀπόθεσις, καὶ τῆς ἀρετίως ἐχούσης γνώ-
 15 σεως ἢ ζημία. Τοιγάρτοι τὸ χρῆναι μεταλαχεῖν ἀνοσιῶν εἰσηγημάτων,
 καὶ ὡς ἂν ποιοῖτο λόγων, ἀνήρ, γεγονὼς κατάβρωμα διαβολικὸν καὶ
 τῆς τῶν δαμονίων ἀγέλης οἶονεί πως τροφή, μολυσμὸν εἶναί φησι· καὶ
 ἀποφάσκει πάλιν, ὡς ἐν αἰνίγματι λέγων· «Καὶ κρέας θηριάλωτον οὐκ
 ἔδεσθε· τῷ κινὶ ἀπορρίψατε αὐτό». Κῦνα μὲν γὰρ τὸν ἀναιδῆ καὶ ἀκά-
 20 θαρτον ἄνθρωπον ὀνομάζειν ἔθος τῆς θείας Γραφῆς. Πρέπον δ' ἂν εἶη τῷ
 τοιῷδε τυχόν, ἅπασ τις οὖν, οἶμαι, λόγος βδελυρὸς καὶ δυσώδης, καὶ ἐξ
 αὐτοῦ συγκείμενος τοῦ Βεελζεβούλ, ὡς θηρὸς ἀγρίου κατεδηδοκός
 τὴν ὑποπεσοῦσαν αὐτῷ καὶ ὑπηρετοῦσαν εἰς τοῦτο ψυχὴν· «Λέγει γὰρ
 οὐδεὶς, Ἀνάμεθα Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ». Ἄγίοις γε μὴν τὸ ἐν
 25 μεθέξει γενέσθαι τῶν οὕτως αἰσχυρῶν ἢ κεκιβδηλευμένων ἐννοιῶν τε
 καὶ λόγων, ἀνάρμοστον κομιδῆ. «Κοινωνία γὰρ οὐδεμία φωτὶ πρὸς
 σκότος».

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἐγρηγορέναί δὲ ὅτι προσήκει τοὺς καθηγεῖσθαι λαχόντας
 30 καὶ ἡγουμένους ποιμνίων, κατεχρησμάδησε πάλιν. Τίς δ' ἂν γένοιτο
 τῆς πρὸς ἡμῶν ἐπιεικείας εἰς τοῦτο τρόπος, ὑπεμφαίνει, λέγων ἐν τῷ
 Λευϊτικῷ· «Τὰ κτήνη σου οὐ κατοχεύσεις ἕτεροζύγω καὶ τὸν ἀμπελῶ-

25. Ἐξ. 22, 31.

26. Α' Κορ. 12, 3.

Ἡ τελειότητα λοιπὸν τῆς γνώσης καὶ ἡ γνησιότητα τῆς πίστεως θὰ ἐγκαταστήσει μέσα στὶς ψυχὲς ὅλων μας τὴ διαμόρφωση τοῦ Σωτήρα, καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι μέσα μας σὰν κάποια θεῖα σπορά. Ὅταν λοιπὸν σκανδαλίζονται κάποιοι ἀπὸ τὴ λογομαχία μερικῶν, καὶ ἔπειτα ἡ ψυχὴ ποὺ ἔχει πάθει αὐτὸ ἀποβάλλει τὴν πίστη καὶ τὴ γνώση ποὺ βρίσκεται μέσα της στὴν κατάσταση ἐγκυμοσύνης καὶ εἶναι θησαυρισμένη στὸ νοῦ, ἂν, λέγει, δὲν εἶναι σχηματισμένη, δηλαδή εἶναι ἀκόμα ἀνολοκληρῶτη καὶ χωρὶς ὁμορφιά, θὰ τιμωρηθεῖ ὅπωςδῆποτε ὁ ὑπαίτιος τοῦ σκανδάλου, καὶ τὴν τιμωρία θὰ ἐπιβάλλει ὁ νυμφίος της, δηλαδή ὁ Χριστός. Καὶ θὰ τὴν ἐπιβάλλει μὲ ἀπόφαση δική του, δηλαδή θὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσει χάρη ἂν δὲν ὑποστῆ τὴν ποινὴ τῆς τέλειας καταστροφῆς. Ἄν ὅμως, λέγει, εἶναι σχηματισμένο τὸ νοητὸ κῆγμα τῆς ψυχῆς, δηλαδή ἂν εἶναι ἡ πίστη τοῦ Χριστοῦ γνώση μορφοποιημένη, θὰ εἶναι ἔνοχη γιὰ τὴν ἔσχατη ποινὴ, ἐπειδὴ ἔχει δεχθεῖ ἤδη τὸν θάνατο. Γιατὶ θάνατος τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἀπόθεση τῆς ἀμεμπτης πίστεως καὶ ἡ ζημία τῆς ἄρτιας γνώσης. Γι' αὐτὸ τὸ νὰ φθάσει νὰ γίνῃ κανεὶς μέτοχος ἀνόσιων εἰσηγήσεων καὶ τῶν λόγων ποὺ θὰ πεῖ ἓνας ἄνδρας ποὺ ἔχει καταφαγωθεῖ ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ ἔγινε κατὰ κάποιο τρόπο τροφή τῆς ἀγέλης τῶν δαιμονίων, αὐτό, λέγει, εἶναι μολυσμός. Καὶ προχωρεῖ πάλι σὲ ἀπαγορεύσεις μιλῶντας μὲ τρόπο αἰνιγματικόν· «Καὶ δὲν θὰ φᾶτε κρέας ζώου ποὺ κατασπαράχθηκε ἀπὸ ἄγριο θηρίο, ἀλλὰ θὰ τὸ ρίξετε στὸ σκυλί»²⁵. Σκυλί βέβαια ἡ Γραφή συνηθίζει νὰ ὀνομάζει τὸν ἀναιδῆ καὶ ἀκάθαρο ἄνθρωπο. Καὶ σ' αὐτὸν ἴσως ταιριάζει, νομίζω, ὁ ὀποιοσδήποτε βδελυρὸς καὶ βρώμκος λόγος ποὺ ἔχει συντεθεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Βεελζεβούλ, ὁ ὁποῖος σὰν ἄγριο θηρίο ἔχει καταφάει τὴν ψυχὴ ποὺ ἔπεσε στὰ χέρια του καὶ τὸν ὑπηρετεῖ. Γιατὶ λέγει· «Κανένας δὲν λέγει, Καταραμένος νὰ εἶναι ὁ Ἰησοῦς, παρὰ μόνο ἂν μιλάει ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν Βεελζεβούλ»²⁶. Εἶναι λοιπὸν τελείως ἀνάρμοστο τοὺς ἀγίους νὰ μετέχουν σὲ τέτοιες αἰσχρὲς καὶ ἀπατηλὲς ἔννοιες καὶ λόγους. Γιατὶ λέγει· «Καμμιά σχέση δὲν ἔχει τὸ φῶς μὲ τὸ σκοτάδι»²⁷.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Καὶ ἔδωσε πάλι ἐντολή, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι σὲ ἐγρήγορη ὅσοι τοὺς ἔλαχε νὰ εἶναι ἡγέτες καὶ νὰ καθοδηγοῦν ποίμνια. Μὲ ποιὸ ὅμως τρόπο θὰ ἐκδηλωθεῖ σὲ ἐμᾶς ἡ καλοσύνη του, τὸ ὑποδηλώνει λέγοντας στὸ Λευιτικόν· «Δὲν θὰ ζευγαρώσεις τὰ ζῶα σου μὲ ζῶα ἄλλου εἶδους καὶ

27. Β΄ Κορ. 6, 14.

νά σου οὐ κατασπερεῖς διάφορον». Πῶεσι μὲν γὰρ αἰγῶν καὶ προβάτων, ἤγουν ἀμπελῶνι παρεικαστέον εὖ μάλα τὴν ὑπὸ χεῖρα πληθύν. Ἦκουε μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος Πέτρος· «Σίμων Ἰωνᾶ, φιλεῖς με; Βόσκει τὰ ἀρνία μου, ποιῶμενε τὰ πρόβατά μου». Περί δέ γε τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ὁ προ-
 5 φήτης ἔφασκεν Ἡσαΐας· «Ὁ γὰρ ἀμπελὼν Κυρίου Σαβαώθ, οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐστὶ, καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα, νεόφυτον ἠγαπημένον». Ποι-
 μένος δὴ οὖν ἀρετῆ, τὸ μὴ ἐπαφιέναι προβάτοις ἑτεροειδές τι ζῶον, ὡς
 ταῖς ὀθνείου τυχὸν ὀχείαις ὑποπεσεῖν, ἵνα μὴ ἑτεροφυές τέκη καὶ τῆς
 ἐνούσης αὐτῷ φυσικῆς εὐγενείας ἐκνευενκός ἀμπελώνων δὲ ὁ μελεδω-
 10 νός, εἴπερ εἶη νουνεχῆς, καὶ γηπνεῖν ἄριστα μεμελετηκώς, οὐκ ἂν
 ἀνάσχοιτό ποτε τὰ ξηρὰ τῶν σπερμάτων ὑπ' αὐταῖς φύεσθαι ταῖς
 ἀμπέλαις, ἵνα μὴ, δαπανωμένης αὐταῖς τῆς ἰκμάδος εἰς τὸ ἀλλότριον,
 ὑστερίζοιεν αὐταὶ περὶ τὸ οἰκεῖον. Ἰθὶ δὴ οὖν ὡς ἐξ εἰκόνοσ ἤδη πως,
 ἐπὶ τὸν πνευματικόν, τὰ λογικὰ θρέμματα, μὴ τοῖς τῶν ἑτεροδιδασκά-
 15 λων ὑπάγεσθαι συγχωρῶμεν ἀνοσίως ὥσπερ σπερματισμοῖς, νοητοῖς
 δηλονότι καὶ ταῖς ὡς ἐν λόγῳ εἰσηγήσεσιν ἀκαλλῆς γὰρ λίαν ὁ ἐξ ἀνο-
 μοίου καρπὸς γνώμης, καὶ οἱ τῶν οὐχ ὁμοπίστων λόγοι, φαύλων ἂν
 γένοιτο κημάτων πρόξενοι τοῖς εἰσδεδεγμένοις αὐτοῦς ἀμπελῶνας
 δὲ ὄντας ἡμᾶς καὶ ἐν ὀρχάτων τάξει κειμένους, μονοειδεῖ τρόπον τινὰ
 20 προσήκει στεφανοῦσθαι καρπῷ, καὶ τὸν διφυᾶ παρατεῖσθαι τρόπον.
 Λόγος γὰρ οὐδεὶς εἰς ὁμοιότητα φυσικῆν, σίτω καὶ βότρουσιν. Ἀλλο-
 τριῶν δὴ οὖν σπερμάτων μηδεὶς ἡμῶν ἔστω τόπος.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις

ΚΥΡ. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ἀσυναφῆ καὶ ἀσύμβατα καὶ τῆς
 25 πρὸς ἄλληλα κοινωνίας διεσχισμένα τὰ ἑτεροτροποῦντα δεικνύει, πα-
 ραθεῖς εἰς τύπον τὴν ἐκτοπωτάτην καὶ ἀλλόκοτον κομιδῆ τοῦ λογικοῦ
 ζώου σύνοδον, πρὸς τὸ μὴ τοιοῦτον, ἑτεροειδές δὲ καὶ ἔκφυλον. Καὶ
 δὴ καὶ φησιν ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ, «Ὅς ἂν κοιμηθῆ μετὰ κτήνους, θα-
 νάτω ἀποκτενεῖτε αὐτόν», σαφέστερον δὲ πάλιν ἐν τῷ Λευϊτικῷ· «Καὶ
 30 ὃς ἐὰν δῶ κοιτασίαν αὐτοῦ ἐν τετράποδι, θανάτω θανατούσθω, καὶ τὸ
 τετράποιν ἀποκτενεῖτε· καὶ γυνὴ ἣτις προσελεύσεται πρὸς πᾶν κτῆ-
 νος βιασθῆναι αὐτὴν ὑπ' αὐτοῦ, ἀποκτενεῖτε τὴν γυναῖκα καὶ τὸ κτῆ-
 νος θανάτω θανατούσθωσαν· ἔνοχοί εἰσιν». Ὁμιλῖαι τε γὰρ καὶ οἶονεῖ

στο ἄμπέλι σου δὲν θά σπείρεις διάφορα φυτά»²⁸. Μὲ κοπάδια γιδιῶν καὶ προβάτων ἢ μὲ ἄμπέλι πρέπει νὰ παρομοιάσουμε ἄριστα τὸ πλῆθος τῶν ὑπηκόων. Πράγματι ἀκούγε ὁ θεσπέσιος Πέτρος: «Σίμων τοῦ Ἰωνᾶ, μὲ ἀγαπᾷς; Βόσκει τὰ ἄρνια μου, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου»²⁹. Γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες πάλι ἔλεγε ὁ προφήτης Ἡσαΐας: «Ὁ ἄμπελώνας τοῦ Κυρίου τῶν Δυνάμεων εἶναι ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, εἶναι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰούδα, τὸ νέο ἀγαπητὸ γένος»³⁰. Ἀρετὴ λοιπὸν τοῦ ποιμένα εἶναι τὸ νὰ μὴ βάζει τὰ πρόβατά του νὰ συννευρεθοῦν μὲ ἄλλο ζῶο, ὥστε νὰ μὴ συμβεῖ, ὑποκύντοντας στὸ θάτευμα τοῦ διαφορετικοῦ ζώου, γεννήσει κάτι διαφορετικοῦ εἶδους καὶ χάσει τὴ δική του φυσικὴ εὐγένεια. Τῶν ἀμπελώνων πάλι ὁ καλλιεργητής, ἂν εἶναι φρόνιμος καὶ γνωρίζει ἄριστα τὴ γεωργία, δὲν θ' ἀνεχθεῖ ποτὲ νὰ φυτρώνουν οἱ ξηροὶ σπόροι κάτω ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ κλήματα, γιὰ νὰ μὴν ξοδεύεται ἡ ὑγρασία σὲ ἄλλα φυτὰ καὶ τὴν στεροῦνται τὰ κλήματα. Πήγαινε λοιπὸν τώρα, σὰν ἀπὸ εἰκόνα πιά, στὸ πνευματικὸ μέρος τοῦ πράγματος, τὰ λογικὰ πρόβατα, στὰ ὁποῖα δὲν ἐπιτρέπομε νὰ δέχονται μὲ τρόπο ἀσεβῆ, σὰν σπερματισμούς, τὴ νοητὴ σπορὰ, δηλαδὴ τῶν αἰρετικῶν, καὶ τὴ διδασκαλία ποὺ γίνεται μὲ λόγο. Γιατὶ εἶναι ἄσχημος πολὺ ὁ ἀπὸ ἀνόμοια γνώμη καρπός, καὶ οἱ λόγοι ἐκείνων ποὺ δὲν ἔχουν τὴν ἴδια πίστη μποροῦν νὰ γίνουν πρόξενοι φάυλων γεννημάτων σ' αὐτοὺς ποὺ θὰ τοὺς δεχθοῦν. Καὶ ἐπειδὴ ἐμεῖς εἴμαστε ἀμπελώνες μὲ κλήματα φυτεμένα σὲ σειρές, πρέπει νὰ δεχόμαστε στεφάνωμα ἀπὸ ἑνὸς εἶδους καρπὸ καὶ νὰ ἀρνούμαστε τὴ διπλὴ συμπεριφορά. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει κοινὸ σημεῖο ποὺ νὰ ὀδηγεῖ σὲ φυσικὴ ὁμοιότητα τὸ σιτάρι καὶ τὸ σταφύλι. Γιὰ διαφορετικούς λοιπὸν σπόρους νὰ μὴν ἔχομε καμμιά θέση μέσα μας.

ΠΑΛΛ. Μιλᾷς καλά.

ΚΥΡ. Καὶ μὲ ἄλλο τρόπο δείχνει ἀταίριαστα καὶ ἀσυμβίβαστα καὶ σὲ διάσταση ἀπὸ τὴ μεταξὺ τους σχέση αὐτὰ ποὺ ἐκδηλώνονται διαφορετικά, παραθέτοντας ὡς παράδειγμα τὴν παράλογη καὶ παρὰ πολὺ ἀλλόκοτη συνένωση τοῦ λογικοῦ ζώου μὲ τὸ μὴ λογικὸ, ποὺ εἶναι διαφορετικὸ καὶ ἄλλο εἶδος. Γράφει λοιπὸν στὴν Ἔξοδο: «Ὁποῖος κοιμηθεῖ μὲ ζῶο, νὰ τὸν θανατώνετε»³¹. Καὶ σαφέστερα πάλι στὸ Λευιτικὸ λέγει: «Καὶ ὁποῖος πλαγιάσει μὲ τετράποδο νὰ θανατώνεται, ἀλλὰ νὰ σκοτώνετε καὶ τὸ τετράποδο. Καὶ τὴ γυναῖκα ποὺ θὰ πάει μὲ ὁποιοδήποτε ζῶο γιὰ νὰ τὴ βιάσει, θὰ σκοτώνετε τὴ γυναῖκα καὶ μαζί καὶ τὸ ζῶο· νὰ δέχο-

30. Ἦσ. 5, 7.

31. Ἐξ. 22, 19.

μίξεις αἰ νοηταὶ καὶ σύνοδοι, αἱ πρὸς οὓς ἂν ἤκιστα πρόποι, καὶ οἷς
κατηρώσησε πρὸς ἀλογίαν ὁ νοῦς τὴν ἐσχάτην, θανάτου πρόξενοι,
καὶ αὐτοῖς τοῖς παραφθείρουσι, καὶ τοῖς ἐθελούσιον ὑπομένουσι τὴν
παραφθοράν.

5 ΠΑΛΛ. Ὁρθότατά τε καὶ μάλα ὁσίως ὁ νόμος φησί.

ΚΥΡ. Θαυμάσαις δ' ἂν ἔτι καὶ τότε ἦν γὰρ δὴ πού τις, ὡς ἐξ
ἀφορήτου πλεονεξίας, καὶ εἰ μὴ θούλοιντο τυχὸν τὴν ἐξ ὀρθότητος
ἐννοιῶν ἐπὶ τὸ πλαγίως ἔχον ὑπομεῖναι παραφθοράν, καὶ καθάπερ ἐξ
ἀνάγκης, οὐκ ἀδακρυτὶ τάχα που παθεῖν τὴν πλάνησιν. Οὐκ ἀνεπι-
10 κούρητον τοίνυν ὁ νόμος περιορᾷν ἡξίου καὶ τὸ τοιοῦτον γένος.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖόν τι φῆς;

ΚΥΡ. Τὸ ζυγῶ δουλείας κατεσφιγμένον καὶ ταῖς τῶν προιαμένων
ἐξουσίαις κατησχομένον.

ΠΑΛΛ. Βεβοήθηκε δὲ τίνα δὴ ἄρα τρόπον καὶ τούτοις ὁ νόμος;

15 ΚΥΡ. Ἀνίησι γὰρ δεσμοῦ καὶ ἀνάγκης, εἰ τὸ βλάβος εἶη περὶ ψυ-
χήν, καὶ ἀποτρέχειν εἰ θούλοιο τὸ ἡδικημένον παραποδίζοντος οὐ-
δενός, δεδικαίωκεν ἑναργῶς. Ἔφη γὰρ ὧδε πλαγίως ἐν τῇ Ἐξόδῳ·
«Ἐὰν δέ τις πατάξῃ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ οἰκέτου αὐτοῦ ἢ τὸν ὀφθαλ-
μὸν τῆς θεραπαίνης αὐτοῦ καὶ ἐκτυφλώσῃ, ἐλευθερίου ἐξαποστελεῖ
20 αὐτοὺς ἀντὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτῶν· ἐὰν δὲ τὸν ὀδόντα τῆς θεραπαίνης
αὐτοῦ ἐκκόψῃ ἢ τὸν ὀδόντα τοῦ οἰκέτου αὐτοῦ, ἐλευθέρους ἐξαπο-
στελεῖ αὐτοὺς ἀντὶ τοῦ ὀδόντος αὐτῶν». Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς θεω-
ρίαν ἐξωφανῆ καὶ πρόχειρον νοῦν, κατακωλύει τὸ θράσος καὶ συμμέ-
τρους ἀποτελεῖ τὰς τῶν κτησαμένων ὀργάς, καὶ οὐ μέχρῃς ἐκείνων
25 ἰέναι θούλεται, δι' ὧν ἂν γένοιτο, τὴν εἰς τὸ εὖ εἶναι ζημίαν τοὺς ὑπε-
ζευγμένους, ἀποστηναί. Ἐφίησι δὲ οὐδαμῶς ἀχαλίνως ἰέναι τὰ ἐκ
θυμοῦ, καὶ εἰς αὐτὴν ἤδη πράττεσθαι τὴν φύσιν, ἧς ἂν νοοῖτο μόνος
ὑπάρχων Δεσπότης ὁ Δημιουργός δουλεία γὰρ καὶ τὸ ἐπὶ τῆδε πά-
θος οὐκ ἀρώσημα φυσικόν, ἀλλ' εἰσποιητὸν ἐκ πλεονεξίας. Ἐν Χρι-
30 στῶ μὲν οὖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὅλην ἀναπλάττει εὐθὺς πρὸς τὸ ἐν ἀρ-
χαῖς τὴν φύσιν. «Εἴ τις γὰρ ἐν Χριστῶ, καινὴ κτίσις». Ἀναιρεῖται δὲ

νται τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, γιατί εἶναι ἔνοχοι»³². Γιατί οἱ συνάφειες καὶ οἱ νοητὲς κατὰ κάποιον τρόπο συννευρέσεις καὶ ἐπαφές πού γίνονται μ' αὐτὰ πού καθόλου δὲν πρέπει καὶ πρὸς τὰ ὅποια ὁ νοῦς κυριεύθηκε ἀπὸ πάθος ἔσχατου παραλογισμοῦ, προξενοῦν θάνατο καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς διαφθορεῖς, καὶ σὲ ἐκείνους πού ὑπομένουν τὴ διαφθορὰ μὲ τὴ θέλησή τους.

ΠΑΛΛ. Ὁ νόμος νομοθετεῖ πολὺ ὀρθὰ καὶ πολὺ δίκαια.

ΚΥΡ. Ἀλλὰ θὰ ἐκπλαγεῖς ἀκόμα περισσότερο μὲ αὐτό. Ἦταν δηλαδή δυνατὸ μερικοί, ἔξαιτίας τῶν ἀνυπόφορων βίαιων διαθέσεων κάποιων, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν ἤθελαν τυχὸν νὰ δεχθοῦν τὴν παρεκτροπὴ τους ἀπὸ τίς ὀρθές ἔννοιες στίς μὴ ὀρθές, ἔξαναγκασμένοι κατὰ κάποιον τρόπο, νὰ πέσουν ἴσως στὴν πλάνη ὄχι χωρὶς δάκρυα. Ὁ νόμος λοιπὸν δὲν ἔκρινε ἄξιο ν' ἀφήσει καὶ αὐτὴ τὴν κατηγορία χωρὶς βοήθεια.

ΠΑΛΛ. Ποιοὺς ἔννοεῖς;

ΚΥΡ. Ἐκείνους πού τοὺς πλάκωνε ὁ ζυγὸ τῆς δουλείας καὶ τοὺς καταπίεζε ἢ ἔξουσία τῶν κυρίων τους.

ΠΑΛΛ. Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο βοήθησε ὁ νόμος καὶ αὐτούς;

ΚΥΡ. Τοὺς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ τὸν ἔξαναγκασμό, ἂν ἢ βλάβη σχετίζεται μὲ τὴν ψυχὴ, καὶ ἂν ὁ ἀδικημένος θέλει νὰ διαφύγει χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζει κανένας, τὸν δικαιώνει φανερά. Πράγματι λέγει στὴν Ἔξοδο μὲ πλάγιον τρόπο τὰ ἑξῆς: «Ἄν κάποιος χτυπήσει τὸν δούλο του στὸ μάτι ἢ τὴ δούλη του στὸ μάτι καὶ τοὺς τυφλώσει, θὰ τοὺς ἀφήσει ἐλεύθερους, γιατί ἔβγαλε τὸ μάτι τους· καὶ ἂν ξεριζώσει τὸ δόντι τῆς δούλης του ἢ τὸ δόντι τοῦ δούλου του, θὰ τοὺς ἀφήσει ἐλεύθερους γιατί ἔβγαλε τὸ δόντι τους»³³. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιφανειακὴ θεώρηση τοῦ πράγματος καὶ μὲ μιὰ ἐξήγηση πρόχειρη, ἐμποδίζει τὴ θρασύτητα καὶ περιορίζει στὸ μέτρο πού πρέπει τὴν ὀργὴ τῶν κυρίων, καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ φτάσουν σ' ἐνέργειες πού θὰ μπορούσαν νὰ βλάψουν τὴν καλὴ φυσικὴ κατάστασι ἐκείνων πού ἔχουν στὴν ἔξουσία τους. Καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν ἐπιτρέπει νὰ προχωρεῖ ἀχαλίνωτος ὁ θυμὸς καὶ νὰ ξεσπᾷ στὴν ἴδια τὴ φύση, πού Κύριός της νοεῖται πὼς εἶναι μόνον ὁ Δημιουργός της. Γιατί ἢ δουλεῖα καὶ τὰ ἀκόλουθά της δὲν εἶναι φυσικὸ μειονέκτημα, ἀλλὰ ἐπίκτητο, προερχόμενο ἀπὸ κατάχρησι ἔξουσίας. Στὸ πρόσωπο λοιπὸν τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἀναπλάθει αὐτόματα ὅλη τὴ φύση στὴν ἀρχικὴ της μορφή. Γιατί λέγει: «Ἄν κάποιος ἀνήκει στὸν

33. Ἐξ. 21, 26-27.

παντελῶς τῆς δουλείας τὸ αἶσχος· γράφει γὰρ ὁ Παῦλος, ὅτι «Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔνι δούλος, οὐδὲ ἐλεύθερος». Ἀφαιρεῖται δὲ τέως ὁ νόμος προσπαιδαγωγῶν εἰς τὸ τέλειον τὸ τῆς ἐξουσίας ἀκάθεκτον, καὶ τὸ ἐπέκεινα μέτρου τοῦ καθήκοντος ζημίαν ἐπιτιθεῖς τοῖς ὀλιγωροῦσι 5 τοῦ νόμου, τῶν ἠδικημένων τὴν ἄφεσιν.

Ἄλλὰ ταυτὶ μὲν εἰς γράμμα καὶ σκιάν, εἴπερ ἔλοιτό τις καὶ τῆδε νοεῖν· εἰ δὲ δὴ διερμηνεύοιτο πνευματικῶς ὁ τοῦ νόμου σκοπός, προσβάλλοις ἄν, ᾧ Παλλάδιε, καὶ καθ' ἕτερον τρόπον τοῖς ἐν αὐτῷ θεωρήμασι φῶς μὲν γὰρ τουτὶ τὸ ἐγκόσμιον τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς 10 εἰσδεχόμεθά τε καὶ θαυμάζομεν· φῶς δὲ τὸ θεῖον καὶ νοητὸν ἐν ταῖς ἡμετέραις ἀνίσχει καρδίαις· καὶ τροφή μὲν ἢ τοῦ σώματος ὀδοῦσι καταλαεῖνεται καὶ ἔσται τὸ χρῆμα πρὸς ζωὴν ὁδός, τὰ δέ γε τῶν θείων θεωρημάτων σκληρὰ καὶ δυσέφικτα καθάπερ ὀδόντι τῇ τῆς διανοίας ἰσχύϊ μονονουχὶ συνθρύπτεται καὶ ἀποτρέφει ψυχὴν. Καὶ γοῦν ἢ Σο- 15 φία τὴν θείαν ἡμῖν καὶ πνευματικὴν ἀπλοῦσα τράπεζαν, «Ἔλθετε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον», φησὶν. Οὐκοῦν, κὰν εἰ οἰκέτη συμβαίνοι τυχὸν περὶ τι τῶν τοιούτων βλάβος, παραπαίοντος δεσπότης καὶ παρολισθεῖν ἀναγκάζοντος ἐξ ὀρθότητος δογμάτων εἰς ἔκτοπον πλάνησιν, λελύσθω, φησὶν, ὁ δεσμὸς καὶ λόγος ἔστω μηδεὶς ἀναγκαίου ζυγοῦ 20 Διερρίφθω δέ ποι καὶ τῆς ἐξουσίας τὸ δεῖμα, ἴτω τε λοιπὸν ὁ κατεξευγμένος, ὅποι περ ἄν αὐτῷ τὸ ἀλωθήτως ἔχειν εὐρίσκοιτο· ψυχῆς γὰρ ἄμεινον οὐδὲν ἦν, καὶ ἵνα σώσῃ, φησὶν, ἀπολελύσθω δουλείας. Ἴδοις δ' ἄν ἀληθῆ τὸν λόγον καὶ ἐν καιροῖς ἔτι τοῖς καθ' ἡμᾶς πληρούμενον οὐ γὰρ ἀνέχονται δεσποτῶν οἰκέται παρακομιζόντων εἰς πλάνησιν, 25 τῆς ἐπηρτημένης αὐτοῖς ἐξουσίας ὑπεξαγαγόντες γενικῶς τὸ ἐν γε τούτῳ πειθήνιον· ἄχθει μὲν γὰρ τῷ δουλείας τὸν τοῦ σώματος ὑπενεγκόντες αὐχένα, τηροῦσιν ἀθόλωτον ἐν ἑαυτοῖς τὸν νοῦν, καὶ τὸ δεῖν εἰδέναι σαφῶς τε καὶ ἀπλανῶς τὸν περὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως λόγον, πολλοῦ δὴ λίαν, μᾶλλον δὲ τοῦ παντός εἶναι ἄξιον πεπιστεύκασι, καὶ 30 τροφήν τὸ χρῆμα ποιοῦνται πνευματικὴν, οἷά περ ὀδόντι τῷ κῶ κατατρίβοντες τὸ εἰς οὓς ἐρχόμενον, καὶ τὴν τῶν θείων νοημάτων ἀναμασάμενοι δύναμιν.

ΠΑΛΛ. Ὡς σαφῆς τε ἡμῖν καὶ ὀρθῶς ἔχων ὁ λόγος.

Χριστό, αὐτὸς εἶναι καινούργιο δημιούργημα»³⁴. Τὸ αἶσχος τῆς δουλείας καταργεῖται ἐξολοκλήρου. Πράγματι γράφει ὁ Παῦλος· «Στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν ὑπάρχει δοῦλος οὔτε ἐλεύθερος»³⁵. «Ὁ νόμος παιδαγώντας στὴν τελειότητα, ἀφαιρεῖ τὴν ἀχαλίνωτη ἀσκησι τῆς ἐξουσίας καὶ τὸ ξεπέραςμα τοῦ ὀρθοῦ μέτρου, τιμωρώντας ὅσους ἀμελοῦν τὸν νόμο μὲ τὴν ἀπελευθέρωση ἐκείνων ποὺ ἀδικήθηκαν.

Καὶ αὐτὰ βέβαια μὲ βάση τὸ γράμμα καὶ τὴ σκιά, ἐφόσον θελήσει κανεὶς νὰ ἐξετάσει τὸ πρᾶγμα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη. Ἄν ὅμως ἐρμηνευθεῖ πνευματικὰ ὁ σκοπὸς τοῦ νόμου, θὰ μπορέσεις νὰ προσεγγίσεις, Παλλάδιε, καὶ μὲ ἄλλο τρόπο τὶς ἰδέες ποὺ περιέχει. Τὸ ἐγκόσμιο αὐτὸ φῶς τὸ δεχόμεστε μὲ τὰ σωματικὰ μάτια καὶ τὸ θαυμάζομε, ἐνῶ τὸ θεῖο καὶ νοητὸ φῶς ἀνατέλλει μέσα στὶς καρδιές μας. Καὶ ἡ τροφή βέβαια τοῦ σώματος λεπτύνεται μὲ τὰ δόντια καὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ γίνεται δρόμος πρὸς τὴ ζωή. Ἐνῶ ἀπὸ τὰ θεῖα νοήματα ὅσα εἶναι σκληρὰ καὶ δυσκολονόητα, θρυμματίζονται κατὰ κάποιον τρόπο, σὰν μὲ δόντια, μὲ τὴ δύναμη τῆς διάνοιας, καὶ τρέφουν τὴν ψυχὴ. Ἡ Σοφία λοιπὸν, ἀπλώνοντάς μας τὴ θεία καὶ πνευματικὴ τράπεζα, μᾶς λέγει· «Ἐλᾶτε καὶ φάτε τὸν ἄρτο μου»³⁶. Ἄν λοιπὸν συμβαίνει κάποιος δοῦλος νὰ δεχθεῖ τιμωρία γιὰ κάτι ἀπὸ αὐτὰ, ἐπειδὴ παραλογίζεται ὁ κύριος καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ ὀλισθήσει ἀπὸ τὰ ὀρθὰ δόγματα σὲ παράλογη πλάνη, νὰ λυθεῖ, λέγει, ὁ δεσμὸς καὶ νὰ μὴν ὑπάρχει κανένας λόγος γιὰ ὑποχρεωτικὸ ζυγόν. Ν' ἀπορριφθεῖ βέβαια καὶ ὁ φόβος τῆς ἐξουσίας καὶ ἄς πάει ὁ δοῦλος ἐκεῖ ποὺ θὰ μπορέσει νὰ ζεῖ χωρὶς βλάβη· γιὰ τίποτε δὲν εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὴν ψυχὴ, καὶ γιὰ νὰ τὴ σώσει, λέγει, ἄς ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τὴ δουλεία. Καὶ μπορεῖς νὰ δεῖς ὅτι ὁ λόγος εἶναι ἀληθινὸς καὶ ὅτι ἰσχύει ἀκόμα καὶ στὶς μέρες μας. Οἱ δοῦλοι δηλαδὴ δὲν ἀνέχονται τοὺς κυρίους τους νὰ τοὺς παρασύρουν στὴν πλάνη, ἀλλὰ σταματοῦν γενικὰ νὰ δείχνουν ὑπακοή πρὸς τοὺς ἐξουσιαστὲς τους ποὺ τοὺς πιέζουν. Ἐχοντας ὑποβάλλει στὸ βάρος τῆς δουλείας τὸν αὐχένα τοῦ σώματός τους, διατηροῦν μέσα στους ἀθόλωτο τὸν νοῦ καὶ τὸ χρέος νὰ γνωρίζουν μὲ σαφήνεια καὶ χωρὶς πλάνη τὴ διδασκαλία τῆς ἀληθινῆς πίστεως. Καὶ πιστεύουν πάρα πολὺ πῶς ἀξίζει αὐτὸ περισσότερο ἀπὸ κάθετι ἄλλο, καὶ κάνουν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τροφή πνευματικὴ, κατατρίβοντας μὲ τὸ νοῦ, σὰν μὲ δόντια, ὅ,τι φθάνει στὴν ἀκοή καὶ ἀναμασώντας τὸ βαθύτερο νόημα τῶν θείων ἐννοιῶν.

ΠΑΛΛ. Ἡ ἀνάπτυξή σου εἶναι σαφῆς καὶ ὀρθή.

36. Παροιμ. 9, 5.

ΚΥΡ. Προσεθίζει δὲ καὶ ἑτέρως ὁ νόμος ἡμᾶς εἰς φιλαλληλίαν, τιμᾶν ἀναπειθῶν τὸ συγκαθίστασθαι τοῖς ἐγγύς, καὶ τοὺς τῆς ἀνισότητος καταμυσαπτόμενός τε καὶ κολάζων τρόπους

ΠΑΛΛ. Πῶς δὴ φήσῃ;

5 *ΚΥΡ.* Ἐκουε δὴ· γράφει γὰρ πάλιν «Ἐὰν κερατίση τινὸς ταῦρος τὸν ταῦρον τοῦ πλησίον καὶ τελευτήσῃ, ἀποδώσονται τὸν ταῦρον τὸν ζῶντα, καὶ διελοῦνται τὸ ἀργύριον αὐτοῦ, καὶ τὸν ταῦρον τὸν τεθνηκότα διελοῦνται. Ἐὰν δὲ γνωρίζηται ὁ ταῦρος ὅτι κερατιστὴς ἐστὶ πρὸ τῆς χθὲς καὶ πρὸ τῆς τρίτης ἡμέρας καὶ διαμεμαρτυρημένοι ὧσι τῶ
10 κυρίῳ αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀφανίσῃ αὐτόν, ἀποτίσει ταῦρον ἀντὶ ταύρου, ὁ δὲ τετελευτηκῶς αὐτῷ ἔσται». Ὁρᾶς τὸ αἰνίγμα καὶ οἰονεῖπως ἡμῖν ἐκ παραδείγματος ἐναργεστάτου πρὸς τὸ εὐθὺ διαστείχοντα τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον; Εἰ γὰρ γένοιτο τεθάναι, φησί, τὸν τοῦ δεῖνα ταῦρον, καὶ ὑφ' ἑτέρου ταύρου πεσεῖν, διελοῦνται τὸν ταῦρον τὸν ζῶντα καὶ ἀμφοῖν
15 ἔσται πάλιν ὁ τεθνηκῶς, τουτέστιν, εἰ πλεονεξίας ἐπιγένοιτο καὶ ἀδικίας τρόπος παρ' οὐχ ἐκόντος τινὸς εἰς ἕτερον, ἐντροφάτω, φησὶν, ὁ ἠδικημένος τοῖς τοῦ λυπήσαντος ἀγαθοῖς, καὶ κοινὰς ἐχέτω τὰς θυμηδείας. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἔστι, τὸ διελέσθαι τὸν ταῦρον τὸν ζῶντα. Κοινὰς δὲ ποιείτω, φησί, καὶ ἀνεθελήτως προσκεκροκῶς τὰς τοῦ πε-
20 πονθότος συμφορὰς τουτὶ γάρ, οἶμαι, παραδηλοῦν, τὸ διελέσθαι τὸν τεθνηκότα. Ὁρᾶς οὖν ὅπως ὁ νόμος αἰνιγματωδῶς ἔτι καὶ κατεσκευασμένως τὸν φιλάλληλον εἰσηγεῖται τρόπον; Ἡ οὐχὶ δὴ τοῦτο ἔστι τό, «Χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων»;

ΠΑΛΛ. Ἐοικε.

25 *ΚΥΡ.* Εἰ δὲ δὴ, φησὶν, ὁ πλεονεκτῶν εἰδείῃ σαφῶς, ὅτι πείσεται τι δεινὸν ὁ πέλας, τῶν τῆς πλεονεξίας τρόπων οὐκ ἀνηρημένων, ζημίαν αὐτόν τὴν ἴσην ὑπομενεῖ, καὶ τὴν τοῦ παθόντος συμφορὰν ἐπαντλήσει μόνη τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ. Τοῦτο γὰρ αἰνιγματωδῶς τό, «Ἀποτίσει ταῦρον ἀντὶ ταύρου, ὁ δὲ τετελευτηκῶς αὐτοῦ ἔσται». Οὐ γὰρ μέχρι τοῦ τῶν
30 οἰκείων ἀγαθῶν ἀποπεσεῖν τοῖς ἀδικουῖσιν ὁ λόγος, ἀλλ' ἰδίαν ἔξουσι συμφορὰν, καὶ αὐτῶν ἔσται πάθος τὸ τῷ πέλας συμβεβηκός

ΠΑΛΛ. Ὡς εὖ γε ἡμῖν ὁ λόγος ἔχει.

ΚΥΡ. Κι ἄλλιῶς ὁ νόμος μᾶς συνηθίζει στή φιλαλληλία, πείθοντάς μας νὰ τιμοῦμε τὴ συναναστροφή μας μὲ τοὺς πλησίον μας καὶ ἀποδοκιμάζοντας καὶ τιμωρώντας τὴ συμπεριφορὰ τῆς ἀνισότητος.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸ τρόπο λὲς ὅτι γίνεται αὐτό;

ΚΥΡ. "Ἀκου λοιπόν· γιατί γράφει πάλι· «Ἐάν ὁ ταῦρος κάποιου σκοτώσει μὲ τὰ κέρατά του τὸν ταῦρο τοῦ πλησίον του, θὰ πουλήσουν τὸν ταῦρο τὸ ζωντανό καὶ θὰ μοιράσουν τὴν ἀξία του, ὅπως θὰ μοιράσουν καὶ τὸν σκοτωμένο ταῦρο." Ἐάν ὅμως εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ ταῦρος ποὺ σκότωσε χτυποῦσε μὲ τὰ κέρατά του καὶ χθὲς καὶ προχθὲς καὶ συνέχεια καὶ εἶχαν διαμαρτυρηθεῖ στὸν κύριό του καὶ δὲν τὸν εἶχε ἀφανίσει, τότε θὰ δώσει στή θέση τοῦ σκοτωμένου τὸν ζωντανὸ ταῦρο, καὶ ὁ σκοτωμένος θ' ἀνήκει πάλι στὸν κύριό του»³⁷. Βλέπεις λοιπὸν τὸ αἴνιγμα καὶ τὸν λόγο γι' αὐτὸ τὸ πράγμα ποὺ κατευθύνει στὸ ὀρθὸ μὲ ἓνα παράδειγμα πολὺ ζωντανό; Γιατί λέγει, ἂν συμβεῖ νὰ σκοτωθεῖ ὁ ταῦρος τοῦ τὰδε χτυπημένος ἀπὸ ἄλλο ταῦρο, νὰ μοιράσουν τὸν ζωντανὸ ταῦρο, ἀλλὰ καὶ ὁ σκοτωμένος θὰ εἶναι πάλι καὶ τῶν δύο. Θέλει δηλαδὴ νὰ πεῖ· ἂν ἐκδηλωθεῖ ἀπὸ κάποιον κατάχρηση βίας καὶ ἀδικία ἀπὸ ἓναν ποὺ δὲν τὸ ἤθελε εἰς βάρος ἄλλου, ν' ἀπολαύσει, λέγει, ὁ ἀδικημένος τὰ ἀγαθὰ ἐκείνου ποὺ τὸν ἀδίκησε καὶ νὰ ἔχει κοινὲς μ' αὐτὸν τὶς ἀπολαύσεις. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, δηλώνει τὸ νὰ μοιραστοῦν τὸν ζωντανὸ ταῦρο· νὰ θεωρεῖ, λέγει, κοινὰ καὶ τὰ παθήματα τοῦ ἄλλου, ἔστω κι ἂν τὰ προκάλεσε χωρὶς νὰ τὸ θέλει· καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει, τὸ νὰ μοιραστοῦν τὸν σκοτωμένο ταῦρο. Βλέπεις λοιπὸν πῶς ὁ νόμος μ' αἰνίγματα ἀκόμα καὶ σκιᾶς διδάσκει τὴ φιλάλληλη συμπεριφορὰ; Ἡ μήπως δὲν δηλώνει αὐτὸ τὸ, «Νὰ χαίρεστε μὲ ἐκείνους ποὺ χαίρονται καὶ νὰ κλαῖτε μὲ ἐκείνους ποὺ κλαῖνε»³⁸;

ΠΑΛΛ. Φαίνεται πῶς δηλώνει αὐτό.

ΚΥΡ. Κι ἂν, λέγει, ὁ ἰσχυρὸς ποὺ ἀσκεῖ τὴν καταπίεση γνωρίζει καθαρὰ ὅτι ὁ γείτονάς του θὰ πάθει κάτι κακὸ, ἂν δὲν συγκρατήσῃ τὴν καταπίεσή του, θὰ τιμωρηθεῖ μὲ τὸ ἴσο κακὸ καὶ θὰ κατακλύσει τὴ δική του μόνο ψυχὴ μὲ τὴ συμφορὰ ἐκείνου ποὺ ἔπαθε. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει μὲ τρόπο αἰνιγματικὸ τὸ, «Θὰ πληρώσει ταῦρο γιὰ τὸν ταῦρο καὶ ὁ σκοτωμένος θὰ εἶναι δικός του»³⁹. Ἡ ἐντολὴ δηλαδὴ δὲν προβλέπει γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀδικοῦν ἀπώλεια μόνο τῶν δικῶν τους ἀγαθῶν, ἀλλὰ λέγει ὅτι θὰ ὑποστοῦν συμφορὰ δική τους καὶ θὰ εἶναι δικό τους πάθημα αὐτὸ ποὺ ἔχει συμβεῖ στὸν πλησίον τους.

ΠΑΛΛ. Ἡ ἐξήγησή σου εἶναι πολὺ καλή.

ΚΥΡ. Σοφὸν δὲ ἡμῖν τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐτίθει νόμον καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος, ὠδίτη λέγων· «Μὴ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦντες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐτέρων». Οὐ ζητεῖ γὰρ ἡ ἀγάπη τὰ ἑαυτῆς, περιοσκέπτεται δὲ μάλ-
 λον καὶ τὰ ἐτέρων καὶ ὅπως ἂν ἔχοι τὰ ἀδελφῶν εὖ. Τοῦτό τοι πάλιν τὸ
 5 ἀρχαῖον ἡμῖν ὑπαινίττεται Γράμμα· ἔχει δὲ οὕτως «Ἐὰν δὲ καταβο-
 σκῆση τις ἀγρὸν ἢ ἀμπελῶνα, καὶ ἀφῆ τὸ κτῆνος αὐτοῦ καταβοσκή-
 σαι ἀγρὸν ἕτερον, ἀποτίσει ἐκ τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ κατὰ τὸ γέννημα αὐ-
 τοῦ· ἔὰν δὲ πάντα τὸν ἀγρὸν καταβοσκήση, τὰ βέλτιστα τοῦ ἀγροῦ αὐ-
 τοῦ καὶ τὰ βέλτιστα τοῦ ἀμπελῶνος αὐτοῦ ἀποτίσει». Ὁ μὲν γὰρ ἀ-
 10 γροῖς ἐτέρων τὸ ἴδιον κτῆνος ἐπιφιεῖς, ὀνίησι μὲν τὰ καθ' ἑαυτόν, καὶ
 ζητεῖ πως τὰ ἑαυτοῦ, πλὴν οὐκ ἐξ ὧν ὁ γείτων εὐφραίνεται, οὐδὲ ἐφ'
 οἷς ἂν ἡδοιτό τις τῶν πέλας, ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν λυπεῖσθαι τε καὶ ἀδικεῖσθαι
 συμβαίνοι. Ζητητέον οὖν ἄρα τὸ ἡμᾶς ὠφελουῖν, τουτέστι τὸ ἑαυτῶν,
 οὐ διὰ τῆς εἰς ἐτέρους πλεονεξίας, ἀλλὰ δι' ὧν ἂν γένοιτο πρὸς τοῦτο
 15 ἰέναι, πλημμελοῦντας οὐδέν, καὶ τῆς τοῦ γείτονος εὐθυμίας ἐστῶσης
 ὀρθῶς. Τοῦτο γὰρ ἂν εἶη σαφῶς, τὸ ζητεῖν καὶ τὰ ἐτέρων. Ἡ ἴστω τις,
 φησὶν, εἰ ἀφυλάκτως ἔλοιτο καταλυπεῖν ἀδελφούς, καὶ ἀπρονοήτως
 ἔχοι τοῦ πέλας, εἰς μόνον τάχα που τὸ ἴδιον βλέπων, τὴν ἴσην ὑπο-
 μενεῖν ζημίαν, καὶ τὸν τῆς δοκούσης ὠφελείας τρόπον, τῶν ὅτι μάλι-
 20 στα φιλαιτάτων αὐτῷ προξενήσων τὴν ἀπώλειαν. Τουτὶ γάρ, οἶμαι,
 ἔστι τό, «Ἀποτίσει τὰ βέλτιστα τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀμπελῶνος
 αὐτοῦ». Ἀρμόζει δ' ἂν, ὡς γέ μοι φαίνεται, τῶν προκειμένων ἡ δύνα-
 μισ καὶ τοῖς τῶν αἰρέσεων εὐρεταῖς, ὧν οἱ θδελυροὶ καὶ ἀνούστατοι
 μαθηταί, κτηνῶν ἀλόγων δύστην, ληϊά τε καὶ ἀμπελῶνας κατανέμονται
 25 τοὺς δεσποτικούς, εἰς κρῖμα καὶ κόλασιν τῶν τῆς αἰρέσεως εὐρετῶν·
 συμβῆσεται γὰρ ἐκείνοις ἢ τῶν καλλίστων ζημία, τουτέστιν, ὁ περὶ
 αὐτὴν ὄλεθρος τὴν ψυχὴν· ἀμπελῶνος γάρ, ἡγουν ληϊοῦ τυχόν, καὶ
 ἀνά μέρος· ἐκάστου τῶν καθ' ἡμᾶς νοουμένων τὸ ἐν αὐτῷ βέλτιστον ἢ
 ψυχή.

30 ΠΑΛΛ. Καρπὸν οὖν ἄρα τῆς ἀγάπης εἶναί φαμεν τὸ χρῆναι ζη-
 τεῖν τὰ ἐτέρων, καὶ οὐχὶ δὴ μόνον τὰ ἑαυτῶν.

40. Φιλ. 2, 21. Β' Κορ. 12, 14.

41. Α' Κορ. 13, 5.

ΚΥΡ. Καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος μᾶς ἔθεσε σοφὸ νόμο γιὰ τὴ μεταξὺ μας ἀγάπη, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Νὰ μὴν ἐπιδιώκετε τὸ δικό σας συμφέρον, ἀλλὰ τῶν ἄλλων»⁴⁰. Γιατὶ ὅποιος ἀγαπᾷ δὲν ἐπιδιώκει τὸ δικό του καλό⁴¹, ἀλλὰ μᾶλλον νοιάζεται καὶ γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἄλλων καὶ πῶς νὰ ζοῦν καλὰ οἱ ἀδελφοί του. Αὐτὸ πάλι μᾶς ὑπαινίσσεται ἡ παλαιὰ Γραφή, ποὺ λέγει τὰ ἑξῆς· «Ἄν βόσκει κάποιος τὸ ζῶο του στὸ χωράφι ἢ τὸ ἀμπέλι του καὶ ἀφήσει τὸ ζῶο του νὰ βοσκήσει σὲ ξένο χωράφι, θὰ πληρώσει ἀπὸ τὸν καρπὸ τοῦ δικοῦ του χωραφιοῦ τὴ ζημία ποὺ ἔκανε στὸν ἄλλο· κι ἂν καταβοσκήσει ὅλο τὸ ξένο χωράφι, θὰ πληρώσει μὲ τὸν καλύτερο καρπὸ τοῦ χωραφιοῦ του καὶ τοῦ ἀμπελιοῦ του»⁴². «Ὅποιος δηλαδὴ ἀφήνει τὸ ζῶο του σὲ ξένα χωράφια, ὠφελεῖ τὸν ἑαυτό του καὶ ζητεῖ τὸ καλὸ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὄχι ὅμως ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θὰ κάνουν νὰ χαρεῖ ὁ γείτονάς του, οὔτε καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θὰ εὐχαριστηθεῖ κάποιος ἀπὸ τοὺς πλησίον, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θὰ τὸν λυπήσουν καὶ θὰ τὸν ἀδικήσουν. Πρέπει ἐπομένως νὰ ἐπιζητοῦμε αὐτὸ ποὺ μᾶς ὠφελεῖ, δηλαδὴ «τὸ δικό μας», ὄχι μὲ τὴν καταπίεση στοὺς ἄλλους, ἀλλὰ μέσω ἐκείνων ποὺ πραγματοποιοῦμενα καὶ σφάλμα μας δὲν ἀποτελοῦν, καὶ τὴν εὐχαρίστηση τῶν ἄλλων δὲν βλάπτουν. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ὀλοκάθαρα τό, «νὰ ἐπιδιώκετε τὸ καλὸ τῶν ἄλλων». Ἄλλιως νὰ ξέρει, λέγει, κανεὶς ὅτι, ἂν θέλει ἀδιάφορα νὰ καταλυτεῖ τοὺς ἄλλους καὶ δὲν νοιάζεται γιὰ τὸν πλησίον του, ἀποβλέποντας μόνο στὸ δικό του συμφέρον, θὰ ὑποστεῖ τὴν ἴδια ζημία, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν ὑποτιθέμενο τρόπο ὠφέλειας θὰ προξενήσει τὸν ὄλεθρο τῶν πολὺ ἀγαπητῶν του. Γιατὶ αὐτὸ, νομίζω, σημαίνει τό, «Θὰ πληρώσει τὴ ζημία μὲ τὸν καλύτερο καρπὸ τοῦ χωραφιοῦ του καὶ τοῦ ἀμπελιοῦ του»⁴³. Τὸ νόημα τῶν παραπάνω βρίσκει, μοῦ φαίνεται, ἐφαρμογὴ καὶ στοὺς ἐφευρέτες τῶν αἰρέσεων, τῶν ὁποίων οἱ ἀποκρουστικοὶ καὶ ἀνοητότατοι μαθητές, σὰν ἄλογα ζῶα, καταβόσκουν τὰ χωράφια καὶ τοὺς ἀμπελώνες τοῦ Κυρίου πρὸς κατὰκριση καὶ κόλαση τῶν εὐρετῶν τῶν αἰρέσεων. Γιατὶ αὐτοὶ θὰ πάθουν τὴ ζημία πληρώνοντάς τιν μετὸ πιὸ ὠραιότερο ποὺ ἔχουν, δηλαδὴ μὲ τὸν ὄλεθρο τῆς ψυχῆς τους. Γιατὶ τὸ καλύτερο τοῦ ἀμπελώνα καὶ τοῦ χωραφιοῦ μας καὶ ὅποιου ἄλλου θεωρεῖται δικό μας, εἶναι ἡ ψυχὴ.

ΠΑΛΛ. Ἄρα λοιπὸν καρπὸς τῆς ἀγάπης λέμε πῶς εἶναι τὸ χρέος μας νὰ ἐπιδιώκομε ὅσα συμφέρουν στοὺς ἄλλους, καὶ ὄχι μόνον ὅσα συμφέρουν σὲ ἐμᾶς.

42. Ἐξ. 22, 5.

43. Ὅπ. π..

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν, ὦ Παλλάδιε, καὶ τὸ μὲν χρῆναι πληροῦν τὴν εἰς ἀδελφούς ἀγάπησιν, ὡς ἡδιστον τῷ Θεῷ, καταφορτίζεσθαι δὲ τὴν ἀγάπην τῷ περιττῷ καὶ πλείονι τῆς πρὸς ἡμῶν καταχρήσεως οἰκονομικῶς οὐκ ἔα· κατασίνεται γὰρ εὐκόλως καὶ τὸν εὖ βεβηκότα νοῦν, 5 καὶ εἰ ἐν καλῷ γένοιτο τυχὸν τῆς ἐφ' ὅτῳ οὖν ἀρετῆς, τὸ μὴ μετρίως αὐτῷ, δυσαντήτῳ δὲ μᾶλλον ἐπιθροῶσκον ὄρημῃ.

ΠΑΛΛ. Ὅσον δὴ τί φῆς; οὐ γάρ τοι συνίημι σαφῶς

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ ἀρετὴν εἶναι φῆς τὸ προῖόν τε καὶ ἀνεξίκακον;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

10 *ΚΥΡ.* Ἄλλ' εἶπερ τις τυχὸν τῷ προαότητά τε καὶ ἀνεξικακίαν ἐπιτηδεύοντι, λύπας τε καὶ ὑβρεις ἐπισωρεύσειε, καὶ τὰ δι' ὧν οἱ θυμοί μετρίως μὲν εἰ γένοιτο, διακαρτερήσειεν ἂν ἔσθ' ὅτε καὶ οἴσει γεννικῶς, γύμνασμά τε προαότητος καὶ ἀοργησίας τὸ χρῆμα ποιήσεται. Εἰ δὲ δὴ τις ἴοι τοῦ μετρίου πέρα, καὶ τῶν ἀνεξικακίας ὄρων ἐπέκεινα 15 τρέχοι, τὸ ἀπεικὸς οὐδέν, καταβιασθεῖσαν ὥσπερ τὴν ἀρετὴν καὶ ἀτονῆσαι βραχύ.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις· μεθύει γὰρ πῶς ἐν ἀνθρώποις τὸ ἀγαθόν, καὶ οὐδενὸς κατασειόντος, ἔστηκε μόλις.

ΚΥΡ. Ἴθι δὴ οὖν, εἰ δοκεῖ, καὶ ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀγάπησιν. Ἀρετὴ 20 γὰρ ἢ προὔχουσα καὶ τῶν ἄλλων ἐστὶν ἢ προφερεστέρα. Τῆς γε μὴν ἄγαν καταχρήσεως οὐκ ἀνέχεται. Ὁ δὴ πάλιν καθάπερ ἐν εἴδει παραβολῆς καὶ σαφοῦς παραδείγματος, ὁ νόμος ἡμῖν ὑφηγεῖται λέγων «Ἐὰν δὲ εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἀμητὸν τοῦ πλησίον σου καὶ συλλέξῃς ἐν ταῖς χερσὶ σου στάχυν, καὶ δρέπανον οὐ μὴ ἐπιβάλλῃς ἐπὶ τὸν ἀμητὸν 25 τοῦ πλησίον σου· ἐὰν δὲ εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἀμπελῶνα τοῦ πλησίον σου καὶ φάγῃς σταφυλὴν ὅσον ψυχὴν σου ἐμπλησθῆναι, εἰς δὲ ἄγγος οὐκ ἐμβαλεῖς». Τὸ μὲν γὰρ ὀλίγους χερσὶ συναγεῖραι στάχυν, ἤγουν ἀποκεῖραι βότριν εἰς ἐπιθυμίαν ἢ τροφήν, οὐδέν ἂν ἔχοι τὸ βλάβος. Οἴσει γὰρ, οἴμαι, σὺν θυμηδείᾳ· ταυτὶ τῆς ἀγάπης ὁ νόμος, καὶ οὐκ ἐπέκεινα 30 τοῦ μέτρου τὸ χρῆμα φαίνεται. Τὸ δὲ καὶ ἀμῶντα σίδηρον τοῖς τοῦ πέλας ὑπενεγκεῖν, ὑπερνήχεται πῶς καὶ ὑπερθρώσκει λοιπὸν τὸ φιλάλληλον, καὶ εἰς ὄρους ἤδη τοὺς τῆς πλεονεξίας οἴχεται. Οὐκοῦν

ΚΥΡ. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι, Παλλάδιέ μου, καὶ τὸ ὅτι πρέπει νὰ ἐκπληρώνομε τὸ καθήκον τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας, γιατί εἶναι τὸ πιὸ εὐάρεστο στὸν Θεό. Οἰκονομεῖ ὅμως ἔτσι τὸ πρᾶγμα, ὥστε νὰ μὴν ἀφήνει νὰ ἐπιβαρύνεται ἡ ἀγάπη μὲ τὸ παραπάνω καὶ περισσότερο τῆς κατάχρησής της ἀπὸ μέρος μας. Γιατὶ ὑπονομεύει εὐκολα καὶ τὸν ἐδραιωμένο νοῦ, ἔστω κι ἂν ἔχει κατακτήσει τὴν ὁποιαδήποτε λαμπρὴ ἀρετὴ, τὸ νὰ μὴν τὴ χρησιμοποιεῖ μὲ μέτρο, ἀλλὰ νὰ ὀρμᾷ σ' αὐτὴν μὲ ἀσυγκράτητη ὀρμή.

ΠΑΛΛ. Τί ἐννοεῖς μ' αὐτὸ πού λές; Δὲν τὸ καταλαβαίνω καλά.

ΚΥΡ. Μήπως δὲν δέχεσαι ὅτι ἡ πραότητα καὶ ἡ ἀνεξικακία εἶναι ἀρετὴ;

ΠΑΛΛ. Πῶς δηλαδὴ ὄχι;

ΚΥΡ. "Ἄν λοιπὸν κάποιος συμβεῖ νὰ γεμίσει μὲ σωρὸ ἀπὸ λύπες καὶ ὕβρεις ἐκεῖνον πού εἶναι πρᾶος καὶ ἀνεξικακος, καθὼς καὶ ἀπὸ ἀφορμές γιὰ θυμὸ, ἂν αὐτὸ γίνῃ σὲ μέτριο βαθμὸ, θὰ δείξει τὴν καρτερικότητα πού πρέπει καὶ μερικὲς φορὲς θὰ τὰ δεχθεῖ ὅλα μὲ γενναιότητα καὶ θὰ μεταβάλλῃ τὸ πρᾶγμα σὲ γύμνασμα πραότητος καὶ ἀοργησίας." Ἄν ὅμως προχωρήσῃ κανεὶς πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο, καὶ τρέχει πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἀνεξικακίας, δὲν εἶναι καθόλου ἀφύσικο, ἀφοῦ ἡ ἀρετὴ θὰ ἔχει κάπως καταπιεσθεῖ, νὰ ἀτονήσῃ καὶ λίγο.

ΠΑΛΛ. Σωστὰ μιλάς. Γιατὶ μεθάει κάποτε τὸ ἀγαθὸ μέσα στοὺς ἀνθρώπους, καὶ χωρὶς νὰ τὸ κλονίζει κανένας, μόλις πού στέκεται.

ΚΥΡ. Προχώρησε λοιπὸν ἂν θέλεις στὴν ἴδια τὴν ἀγάπη. Γιατὶ αὐτὴ ἡ ἀρετὴ προέχει καὶ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τίς ἄλλες. Δὲν ἀνέχεται ὅμως τὴν ὑπερβολικὴ τῆς κατάχρηση. Κι αὐτὸ μᾶς τὸ λέγει πάλι ὁ νόμος μὲ τὴ μορφὴ παραβολῆς καὶ καθαροῦ παραδείγματος: «Ἄν ἐσὺ (ὁ φτωχὸς) μπεις στὸ χωράφι τοῦ πλησίον σου τὴν ὥρα τοῦ θερισμοῦ μπορεῖς νὰ σταχολογήσῃς μὲ τὰ χέρια σου, δρεπάνι ὅμως δὲν θὰ βάλλῃς στὸν θερισμὸ τοῦ πλησίον σου." Ἄν μπεις στὸν ἀμπελώνα τοῦ πλησίον σου, θὰ φᾶς σταφύλια ὅσα θέλῃ ἡ ψυχὴ σου, δὲν θὰ βάλλῃς ὅμως σὲ καλάθι»⁴⁴. Τὸ νὰ μαζέψῃς λίγα στάχια μὲ τὰ χέρια σου ἢ νὰ κόψῃς ἓνα τσαμπὶ γιατί τὸ ἐπιθύμησες ἢ γιὰ νὰ τὸ φᾶς, δὲν ἔχει καμμιά βλάβη. Αὐτὰ ὁ νόμος τῆς ἀγάπης τὰ δέχεται μὲ καλὴ διάθεση καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν φαίνεται νὰ ξεπερνᾷ τὸ μέτρο. Τὸ νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅμως κανεὶς τὸ σίδερο πού θερίζει στὸ χωράφι τοῦ πλησίον του ξεπερνᾷ καὶ ὑπερακοντίζει τὴ φιλαλληλία καὶ τρέχει στὴν περιοχὴ τῆς πλεονεξίας. Εἶναι λοιπὸν αὐτὸ

ὑπόδειγμα τοῦτο σαφές τοῦ μὴ κατακεχρησθαι δεῖν ταῖς τῶν ἀδελφῶν ἀγαπήσεσιν ἐστὶ, τιμᾶν δὲ ταῖς αὐταρκείαις καὶ τὸ φιλάλληλον. Οὐκ ἄκομψον δὲ καθάπερ ἐγῶμαι, τὸν ἐπὶ τῷδε πάλιν εἰς ἡμᾶς καὶ ἑτέροις τισὶν ἐφαρμόσαι λόγον, οἳ τὰς ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῶν διδασκόντων 5 φωνάς, αἵπερ ἂν ἐκ τοῦ παραχρημα καὶ προχείρου γένοιτο, καθάπερ τινὰ τροφήν δρεπόμενοι νοητήν, οὐ μέχρι τούτου μένειν ἀνέχονται, πέρα δὲ ὥσπερ ἰόντες τοῦ μέτρου, καὶ οἷά περ εἰς ἄγγος ἐμβάλλοντες καὶ δέλτοις ἐναποτίθενται, χρηστομαθεῖς μὲν ὄντες λίαν, ἀδικοῦντες δὲ πως εἰς ὑπόληψιν ἀδελφούς, ὅτι τὸ ἐσχεδιασμένον εὐθύς, ὥσπερ τι τῶν 10 ἄγαν κατεσκευασμένων, ἐναποτίθενται γραφῇ, Ἄλλ' ὅ γε νόμος, ὃ βέλτιστοι, φαίην ἂν αὐτοῖς, τὸ μηδὲν εἰς ἄγγος ἐμβάλλειν προστέταχεν ἐναργῶς.

ΠΑΛΛ. Σφαιερὸν οὖν ἄρα τὸ ἀναμογλεύειν ὥσπερ ψυχῆς ἀρετῆς, καὶ τὸν εὖ βεβηκότα νοῦν μονονουχὶ κατασεῖειν ἀποτολμᾶν τῷ 15 τῆς καταχρήσεως περιτῷ.

ΚΥΡ. Ἀτρεκῆς ὁ λόγος. Χρῆναι γὰρ δεῖν δεδικαίωκεν ἐναργῶς ὁ τῶν ὄλων Θεός, οὐκ ἐπιβουλεύειν ἡμᾶς ἀρετῇ, μετέχειν δὲ μᾶλλον, εἰ τύχοι, τῶν ἐξ ἀρετῆς ἀγαθῶν. Καὶ ἀμυδρὸν ἐπὶ τούτῳ ποιεῖται τὸ αἰνίγμα, καὶ ἐν μικροῖς κομιδῇ τὰ ἀσυνκρίτως ὑπερκειμένα ζωγραφεῖ. Γέ- 20 γραπται γὰρ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· «Ἐὰν δὲ συναντήσης νοσιῶ ὀρνέων πρὸ προσώπου σου ἐν τῇ ὁδῷ ἢ ἐπὶ παντὶ δένδρῳ ἢ ἐπὶ τῆς γῆς, νεοσσοῖς ἢ ὠοῖς, καὶ ἢ μήτηρ θάλπη ἐπὶ τῶν νεοσσῶν ἢ ἐπὶ τῶν ὠῶν, οὐ λήψη τὴν μητέρα μετὰ τῶν τέκνων. Ἀποστολῇ ἀποστελεῖς τὴν μητέρα, τὰ δὲ παιδιὰ λήψη σεαυτῷ, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ πολυήμερος ἔσῃ».

25 ΠΑΛΛ. Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν; οὐ γὰρ μοι σαφές τὸ αἰνίγμα.

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ ἐναργῶς ἐπαίεις; ὡς εἴπερ τις ἔλοι νεοττεύουσαν ἔτι τὴν ὄρνιν, ἢ γονν ἐπωάζουσαν, ποιείσθω μὲν ὄνησίν τε καὶ εὖρημα τὰ ἐξ αὐτῆς, ἀποπεμπέτω γε μὴν, οὐδὲν ἐποίησε βλάβος.

ΠΑΛΛ. Ναί· ὁ γὰρ τοι τοῦ Γράμματος οὗτος ἂν εἴη σκοπός.

30 ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἄθρει τὸ κεκρυμμένον, καὶ οἶονεὶ διαπτύξας τὴν σκιάν, κατασκέπτου νοητῶς τὴν ἀλήθειαν. Ἐκάστη μὲν γὰρ ἀρετὴ μήτηρ οἷά τις ἐστὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀγαθῶν καὶ γένεσις, οἷον εἴ τις λέγοι τὴν χρηστότητα, τὴν φιλοπτωχίαν, τὴν πραότητα, τὴν μακροθυμίαν.

παράδειγμα όλοφάνερο, ότι δέν πρέπει νά γίνεται κατάχρηση στην αγάπη τών αδελφών, αλλά νά τιμᾶται σέ έπαρκή βαθμό και ή φιλαλληλία. Και δέν είναι, όπως έγώ νομίζω, άνόητο αύτή τή διήγηση τής Γραφής νά τήν εφαρμόσομε σ' έμάς και σέ κάποιους άλλους· σέ εκείνους πού, δρέποντας σάν νοητή τροφή τή διδασκαλία εκείνων πού διδάσκουν μέσα στην Έκκλησία, δέν θέλουν νά άρκεσθούν σ' αύτό μόνο, αλλά προχωρώντας πέρα από τό μέτρο και σάν κατά κάποιο τρόπο νά συλλέγουν μέσα σέ δοχείο, τά έναποθέτουν μέσα σέ βιβλία, δείχνοντας βέβαια μεγάλη φιλομάθεια για τά χρηστά πράγματα, άδικώνοντας όμως κάπως τήν ύπόληψη τών αδελφών, έπειδή σχεδιάσματά τους πρόχειρα και τής στιγμής, σά νά ήταν συνθεμένα και έπιξεργασμένα από πρώτα, τά έναποθέτουν στη γραφή. Άλλά θα τους έλεγα, ό νόμος, φίλοι μου, προστάζει ρητά νά μή θάζομε τίποτε σέ σκευός.

ΠΑΛΛ. Είναι έπομένως επικίνδυνο ν' άναμοχλεύομε τήν άρετή τής ψυχής και νά έπιχειρούμε κατά κάποιο τρόπο νά κλονίζομε τόν έδραιωμένο νοϋ με τήν κατάχρηση τών μη άναγκαίων.

ΚΥΡ. Είναι άληθινή ή παρατήρησή σου. Γιατι ό Θεός τών όλων όρισε σωστά με σαφήνεια, νά μήν έπιβουλευόμαστε τήν άρετή, αλλά μάλλον, άν τύχει, νά μετέχομε στα άγαθά τής άρετής. Και κάνει γι' αύτό τό πράγμα άσαφές τό αίνιγμα και με έντελώς μικρά πράγματα ζωγραφίζει τά άσυγκρίτως άνώτερα. Γιατι έχει γραφεί στο Δευτερονόμιο· «'Αν συναντήσεις μιά φωλιά πουλιών στο δρόμο σου ή πάνω σέ δέντρο ή κάτω στη γή, με μικρά πουλάκια ή αυγά, και ή μητέρα ζεσταίνει τά μικρά ή τά αυγά, δέν θα πάρεις τή μητέρα με τά παιδιά της. Θα άφήσεις έλεύθερη τή μητέρα νά φύγει, και θα πάρεις για σένα τά παιδιά της, για νά ζήσεις ευτυχισμένος και πολλά χρόνια»⁴⁵.

ΠΑΛΛ. Κι αύτό τί θέλει νά πει; Γιατι δέν μου είναι σαφές τό αίνιγμα.

ΚΥΡ. Άλήθεια, δέν τό καταλαβαίνεις καλά; Νά, άν πιάσει κάποιος ένα πουλί πού έχει μικρά ή ζεσταίνει τ' αυγά του, ως έχει βέβαια όφελος και ως πάρει από αυτά πού βρήκε, ως άφήσει όμως τό πουλί, και έτσι δέν θα κάνει κανένα κακό.

ΠΑΛΛ. Ναι, τό κατάλαβα. Αυτός είναι ό σκοπός τής Γραφής.

ΚΥΡ. Πρόσεχε λοιπόν τό κρυμμένο νόημα και διαλύοντας κατά κάποιο τρόπο τή σκιά, σκέψου νοητά τήν άλήθεια. Κάθε μιά άρετή δηλαδή είναι σάν μητέρα και πηγή τών άγαθών που παράγει, όπως για παρόδειγμα ή χρηστότητα, ή φιλοπτωχία, ή πραότητα, ή ύπομονή. Δείχνει

Χρηστεύεται γάρ τις οὐχ ἑαυτῶ μᾶλλον ἢ ἑτέροις μετάσχοιεν δ' αὐτῆς φιλοπτιωχίας οἱ ταύτης δεδεδημένοι, καὶ προρότητος ὁμοίως καὶ μακροθυμίας. Οὐκοῦν ἀρετὴ μὲν ἐκάστη μήτηρ ἂν νοοῖτο καὶ οἴονεῖ τις ἀρχῆ τῶν ἐν αὐτῇ τε καὶ ἐξ αὐτῆς ἀγαθῶν. Νοσοῖαι δὲ ὥσπερ ἀρετῶν, αἱ 5 ταύτας ὠδίνουσαι, καὶ ἐν σφίσι αὐταῖς ἐλοῦσαι ψυχαί. Χρηῖται δὲ οὖν ἄρα φησὶν ὁ νόμος, τοὺς ἀνδράσι περιτυγχάνοντας, ἐν οἷς ἂν εἶεν ἀρεταὶ καθάπερ εἰς νοσοῖαν συγκεκομισμένοι, ποιεῖσθαι μὲν κέρδη τὰ ἐξ αὐτῶν, μὴ μὴν ἔτι κατασίνεσθαι φιλεῖν ἀρετῆν, τὴν τῶν ἀρίστων κατορθωμάτων μητέρα· ἀδικεῖται δὲ ἀρετῇ, κατασειομένη πρὸς τινος, 10 κατὰ γε τοὺς ἤδη προειρημένους τρόπους.

ΠΑΛΛ. Ὡς βαθὺ τὸ αἴνιγμα!

ΚΥΡ. Ναί· λέγεις ὀρθῶς. Ἄλλ', ἵνα τι φῶμεν ταῖς τοῦ μακαρίου Παύλου συμβαῖνον φωναῖς, «Μὴ τῶν στρουθίων μέλει τῷ Θεῷ; ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγεις;», τύπους γὰρ ἡμῖν πραγμάτων, οὐκ αὐτὰ σαφῶς 15 ἐξηγεῖται τὰ πράγματα, τῆς διὰ Μωσέως ἐντολῆς ὁ λόγος ἴδοις δ' ἂν, ὅπως ἡμᾶς καὶ εἰς τρόπους ἤδη τῆς ἀνωτάτω φιλαλληλίας ἀνακομίζει κατὰ βραχύ. Πειράται γὰρ ἀναπειθεῖν καὶ αὐτοὺς ἀγαπᾶν τοὺς προσκεκρουκότας, καὶ λύπης ἀμείνους ὁρᾶσθαι τῆς εἰς ἐχθρούς, μὴ ὑπὸ τοῦ κακοῦ νικωμένους, νικῶντας δὲ μᾶλλον ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. 20 Ἐφη γὰρ πάλιν ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ, «Ἐὰν δὲ συναντήσης τῷ βοῖ τοῦ ἐχθροῦ σου ἢ τῷ ὑποζυγίῳ αὐτοῦ, πλανωμένοις ἐν τῇ ὁδῷ, ἀποστρέψας ἀποδώσεις αὐτῷ· ἐὰν δὲ ἴδης τὸ ὑποζύγιον τοῦ ἐχθροῦ σου πεπτωκός ὑπὸ τὸν γόμον αὐτοῦ, οὐ παρελεύσῃ αὐτό, ἀλλὰ συνεγερεῖς αὐτὸ μετ' αὐτοῦ», ἐν δὲ τῷ Δευτερονομίῳ· «Μὴ ἰδὼν τὸν μόσχον τοῦ 25 ἀδελφοῦ σου ἢ τὸ πρόβατον αὐτοῦ, πλανώμενα ἐν τῇ ὁδῷ, ὑπερίδης αὐτά· ἀποστροφῇ ἀποστρέψεις αὐτὰ τῷ ἀδελφῷ σου· ἐὰν δὲ μὴ ἐγγίξῃ ὁ ἀδελφός σου πρὸς σέ, μηδὲ ἐπιστήσῃ αὐτόν, συνάξεις αὐτὰ ἔνδον εἰς τὴν οἰκίαν σου, καὶ ἔσται μετὰ σοῦ, ἕως ἂν ζητήσῃ αὐτὰ ὁ ἀδελφός σου, καὶ ἀποδώσεις αὐτὰ αὐτῷ· οὕτω ποιήσεις τὸν ὄνον αὐτοῦ, καὶ 30 οὕτω ποιήσεις τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ οὕτω ποιήσεις κατὰ πᾶσαν ἀπώλειαν τοῦ ἀδελφοῦ σου, ὅσα ἐὰν ἀπόληται παρ' αὐτοῦ, καὶ εὗρης, οὐ δυνήσῃ ὑπεριδεῖν αὐτά· οὐχ ὑπερόψει τὸν ὄνον τοῦ ἀδελφοῦ σου ἢ τὸν μόσχον αὐτοῦ πεπτωκότα ἐν τῇ ὁδῷ· μὴ ὑπερίδης, ἀνιστῶν ἀνα-

κάποιοι χρησιότητα ὄχι τόσο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ὅσο γιὰ τοὺς ἄλλους· ἐπίσης γίνονται μέτοχοι τῶν καρπῶν τῆς φιλοπτωχίας ὅποιοι ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὴν, τὸ ἴδιο καὶ σχετικὰ μὲ τὴν πραότητα καὶ τὴν ὑπομονή. Κάθε ἀρετὴ λοιπὸν πρέπει νὰ θεωρεῖται μητέρα καὶ ἀρχὴ κατὰ κάποιον τρόπο τῶν ἀγαθῶν πού περιέχει καὶ ὧσων προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν. Φωλιές τῶν ἀρετῶν εἶναι οἱ ψυχές πού τίς κοιλοπονοῦν καὶ τίς ἔχουν συλλάβει μέσα τους. Πρέπει λοιπὸν, λέγει ὁ νόμος, ὅποιοι συναντοῦν ἄνδρες, στοὺς ὁποίους ὑπάρχουν μαζεμένες, σὰν σὲ φωλιά, ἀρετές, νὰ θεωροῦν κέρδος ὅ,τι παίρνουν ἀπὸ αὐτοῦς, νὰ μὴ θέλουν ὅμως νὰ βλάψουν τὴν ἀρετὴ πού εἶναι ἡ μητέρα τῶν ἀριστων κατορθωμάτων. Καὶ ἡ ἀρετὴ βλάπτεται ὅταν τὴν κλονίζει κάποιος μὲ τοὺς τρόπους πού ἔχουν προαναφερθεῖ.

ΠΑΛΛ. Εἶναι πολὺ βαθὺ τὸ αἴνιγμα.

ΚΥΡ. Πράγματι· ἡ παρατήρησή σου εἶναι ὀρθή. Ἄλλὰ ἄς ποῦμε κάτι σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Παύλου· «Μήπως ὁ Θεὸς νοιάζεται γιὰ τὰ σπουργίτια; Ἡ τὸ λέγει αὐτὸ ὁπωσδήποτε γιὰ μᾶς;»⁴⁶. Γιατὶ ἡ ἐντολὴ μέσω τοῦ Μωυσῆ μᾶς προβάλλει τύπους πραγμάτων, δὲν μᾶς ἐξηγεῖ μὲ σαφήνεια τὰ ἴδια τὰ πράγματα· καὶ μπορεῖς νὰ δεῖς πῶς σιγὰ σιγὰ μᾶς ἀνεδιάζει καὶ σὲ τρόπους πιά τῆς ἀνώτατης φιλαλληλίας. Γιατὶ προσπαθεῖ νὰ μᾶς πείσει κι ἐμᾶς ν' ἀγαπᾶμε αὐτοῦς πού μᾶς ἔχουν προσβάλλει καὶ νὰ ὑπερνικοῦμε τὴν ὀργή μας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, νὰ μὴν ἀφήνομε νὰ μᾶς νικᾷ τὸ κακὸ, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ νικᾶμε τὸ κακὸ μὲ τὸ καλὸ. Γιατὶ λέγει πάλι στὴν Ἔξοδο· «Ἐάν συναντήσεις τὸ βόδι τοῦ ἐχθροῦ σου ἢ τὸ ὑποζύγιό του νὰ περιπλανιοῦνται, γύρισέ τα καὶ δῶσε τα σ' αὐτόν. Κι ἂν δεῖς τὸ ὑποζύγιό τοῦ ἐχθροῦ σου νὰ ἔχει πέσει κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ φορτίου του, δὲν θὰ τὸ προσπεράσεις ἀδιάφορα, ἀλλὰ θὰ τὸ σηκώσεις μαζί μ' αὐτόν»⁴⁷. Καὶ στὸ Δευτερονόμιο πάλι· «Ἐάν δεῖς τὸ μοσχάρι τοῦ ἀδελφοῦ σου ἢ τὸ πρόβατό του νὰ γυρίζουν στὸ δρόμο, μὴ δείξεις ἀδιαφορία· προσπάθησε νὰ τὰ γυρίσεις στὸν ἀδελφό σου. Ἐάν ὅμως ὁ ἀδελφός σου δὲν μένει κοντά σου καὶ δὲν τὸν γνωρίζεις, φύλαξέ τα μέσα στὸ σπίτι σου, καὶ θὰ τὰ ἔχεις κοντά σου ὥσπου νὰ τὰ ἀναζητήσῃ ὁ ἀδελφός σου καὶ τοῦ τὰ δώσῃς. Ἐτσι θὰ κάνεις καὶ μὲ τὸ γαῖδούρι τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ μὲ τὸ φόρεμά του καὶ μὲ ὅσα χάσει ὁ ἀδελφός σου καὶ τὰ βρεῖς ἐσύ. Δὲν πρέπει ν' ἀδιαφορήσῃς. Δὲν θὰ ἀδιαφορήσῃς γιὰ τὸ γαῖδούρι τοῦ ἀδελφοῦ σου ἢ τὸ μοσχάρι πού ἔπεσε στὸ δρόμο· μὴν ἀδιαφορήσῃς,

47. Ἐξ. 23, 4-6.

στήσεις αὐτὰ μετ' αὐτοῦ». Συνίης οὖν, ὅπως ἡμᾶς ἀστειότατα παιδαγωγεῖ πρὸς τὸ ἄγαν ἤδη πως καὶ τελέως ἀγαθόν, μελέτησιν ὥσπερ ἀμνησικακίας ποιεῖσθαι προστάτων, τὴν εἰς τὰ κτήνη φειδῶ τοῦ λελυπηκότος, ὃν καὶ ἄνω τε καὶ κάτω τῷ τῆς ἀδελφότητος ὀνόματι 5 στεφανοῦ, κατακωλύων, οἷμαί που, τὸ ἔντονον εἰς ὄργας καὶ τὸ περιττὸν εἰς μικροψυχίας, καὶ τὸν τῆς φύσεως νόμον βραδευτὴν ὥσπερ τινὰ τῆς ἀγάπης εἰσφέρων. Ἐν γὰρ εὐρησ, φησίν, πλανώμενον κτήνος ἢ ἀπολωλὸς ἱμάτιον, περισώσεις αὐτὰ τῷ ἀδελφῷ σου· κἂν εἰ γένοιτό τι τῶν ἀχθοφορεῖν εἰωθότων κατολισθησαν εἰς γῆν ὑπ' αὐτῶ συντριβέ-
10 σθαι τῷ φορτίῳ, συνεργάση καὶ συνεγερεῖς. Ἐτερον δὲ τοῦτό ἐστιν οὐδέν, ἢ τὸν κεκτημένον ὠφελεῖν, καὶ μελέτη πρὸς ἔλεον, καὶ παιδαγωγία πρὸς φιλοικειότητα, καὶ τὸ λυπεῖσθαι μακρὰ παρωθεῖσθαι ζητεῖν, καὶ παραιτεῖσθαι διαφοράς, ὑπὲρ γε τοῦ μὴ δοκεῖν προσκρούειν ἀγάπῃ καὶ νόμῳ τῷ εἰς φιλαδελφίαν. Εἰκὸς δὲ δὴ τι καὶ ἕτερον
15 ὑπαινίττεσθαι τὸ χρησιμώδημα· εἰ γὰρ τοσαύτη γέγονε τῷ νομοθέτῃ φροντίς, ὡς εἰ καὶ τι τῶν ἀλόγων εἶη τὸ πεπονθός, ὀρέγειν ἡμᾶς τὴν ἐπικουρίαν, πῶς οὐκ ἂν αὐτῷ μειζόνως ἀρέσειεν ἢ εἰς ἀνθρώπους φειδῶ καὶ ἢ τοῖς ὁμογενέσιν ὀφειλομένη φιλαλληλία; Οὐκοῦν κἂν εἰ ἐχθρὸς πλανῶτο τυχόν, μανθανέτω τὴν ἐπ' εὐθὺ καὶ δι' ἡμῶν νευέτω
20 πρὸς τὸ συμφέρον. Οὕτω καὶ ὁ Χριστός, λίθοις μὲν ἐβάλλετο παρὰ τῶν ἐξ Ἰσραήλ, ἐπεφώνει δὲ ὁμως «Ἔως τὸ φῶς ἔχετε, περιπατεῖτε ἐν τῷ φωτί, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ». Καὶ εἰ πόνῳ τις καὶ πειρασμοῖς ἐνθλίβοιτο τῶν προσκεκρονοκώτων καὶ οἰονείπως εἰς γῆν ἐρριμμένος, ἀφύκτοις ἀνάγκαις καταπιέζοιτο, φησίν, ἐπικουρεῖσθω πρὸς ἡμῶν
25 καὶ ἔστω λύπης ἀμείνων ὁ διάφορος. Ἡ οὐχὶ δὴ τοῦτό ἐστιν, «Εὐ ποιεῖτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς»;

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφησ.

ΚΥΡ. Ἀγιοπρεπὲς οὖν ἄρα, τὸ τοῖς κάμνουσι συναλγεῖν, καὶ οὐχὶ
30 δὴ μᾶλλον τὰ ἐφ' οἷς ἦν ἀμεινον ἐποκτείρεσθαι δεῖν, πλεονεξίας τῆς κατ' αὐτῶν ποιεῖσθαι πρόφασιν, ἐπιθρώσκοντάς τε καὶ ἐπιμηνιαῶντας ἔτι τοῖς ἠδίκημένοις. Κἂν εἰ δύναιτό τις λαθραίους ἀποτελεῖν τῆς ἐπι-

48. Δευτ. 22, 1-4.

49. Ἰω. 12, 35.

ἀλλὰ βοήθησε νὰ τὰ σηκώσεις μαζί του»⁴⁸. Βλέπεις μὲ πόση ἐπιδεξιότητα μᾶς παιδαγωγεῖ πρὸς τὸ ἑξαίρετο καὶ τέλειο ἀγαθὸ, προστάζοντας νὰ κάνομε ἄσκησι κατὰ κάποιον τρόπο ἀμνησικακίας τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ ζῶα ἐκείνου πού μᾶς λύπησε, τὸν ὅποιο συνέχεια στεφανώνει μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ, ἐμποδίζοντας, νομίζω, τὴν ἔντονη ὀργὴ καὶ τὴν περιττὴ μικροψυχία, καὶ προβάλλοντας τὸν φυσικὸ νόμον ὡς ἐπιβραβευτὴ τῆς ἀγάπης. Γιατὶ λέγει, ἂν βρεῖς ζῶον νὰ περιπλανιέται ἢ κάποιον ροῦχο πού χάθηκε, νὰ τὰ διασώσεις γιὰ τὸν ἀδελφόν σου. Κι ἂν συμβεῖ κάποιον ἀπὸ τὰ ζῶα πού μεταφέρουν φορτία νὰ γλιστρήσῃ καὶ πέφτοντας στὴ γῆ νὰ συντριβεῖ ἀπ' τὸ φορτίον του, θὰ συνεργαστεῖς καὶ θὰ βοηθήσεις νὰ σηκωθεῖ. Κι αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ βοηθεῖς τὸν κάτοχον αὐτοῦ καὶ νὰ ἀσκεῖσαι στὴν εὐσπλαχνία, νὰ παιδαγωγεῖσαι στὴν ἀλληλοαγάπην, νὰ ἐπιδιώκεις ν' ἀπομακρύνεις τὸν θυμὸν καὶ ν' ἀποφεύγεις τὶς διενέξεις, γιὰ νὰ μὴ φαίνεσαι ὅτι προσκρούεις στὴν ἀγάπην καὶ στὸν νόμον τῆς φιλαδελφίας. Φυσικὰ τὸ χρησιμοδόγημα ὑπαινίσσεται καὶ κάτι ἄλλο. "Ἄν δηλαδὴ ὁ νομοθέτης ὑπέδειξε τόση μεγάλη φροντίδα, ὥστε καὶ κάποιον ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα ἂν πάθει κάτι νὰ δίνομε χέρι βοήθειας, πόσο περισσότερο θὰ εἶναι εὐάρεστο σ' αὐτὸν τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἢ φιλαλληλία πού ὀφείλομε σ' αὐτοὺς μὲ τοὺς ὁποίους ἔχομε κοινὸ γένος; Ἐπομένως καὶ ὁ ἐχθρὸς μας ἀκόμα ἂν συμβεῖ νὰ πλανηθεῖ, ἅς μαθαίνει τὸν ἴσιον δρόμον καὶ ἅς καθοδηγεῖται ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὸ συμφέρον. "Ἐτσι καὶ ὁ Χριστὸς, οἱ Ἰσραηλίτες βέβαια τὸν πετροβολοῦσαν, ἐκεῖνος ὅμως ἔλεγε· «Ὅσο ἔχετε τὸ φῶς, νὰ περπατᾶτε μέσα εἰς τὸ φῶς, γιὰ νὰ μὴ σᾶς κυριέψῃ τὸ σκοτάδι»⁴⁹. Καὶ ἂν κάποιος θλίβεται ἀπὸ τὸν πόνον καὶ τοὺς πειρασμοὺς ἐκείνων πού τὸν ἔχουν προσβάλλει καὶ εἶναι ὡς πεσμένος κατὰ κάποιον τρόπο στὴ γῆ καὶ πιέζεται ἀπὸ ἀνάγκας πού δὲν μπορεῖ ν' ἀποφύγει, νὰ τὸν βοηθοῦμε, λέγει, ἡμεῖς νὰ ὑπερνικήσῃ τὸν θυμὸν καὶ τὴν λύπην πού τοῦ προξένησαν. "Ἡ μήπως δὲν ἔχει αὐτὸ τὸ νόημα τὸ παράγγελμα, «Νὰ εὐεργετεῖτε τοὺς ἐχθροὺς σας καὶ νὰ προσεύχεσθε γι' αὐτοὺς πού σᾶς βλάπτουν»⁵⁰.

ΠΑΛΛ. Τὸ εἶπες πολὺ ὠραῖα.

ΚΥΡ. Ἐπομένως ταιριάζει στοὺς ἁγίους ἢ συμπόνια γιὰ ἐκείνους πού πονοῦν, καὶ ὄχι ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὅποια θὰ ἦσαν καλύτερον νὰ τοὺς λυπόμαστε καὶ νὰ τὰ κάνομε ἀφορμὴ ἐκβιασμοῦ εἰς βάρος τους, θυμώνοντας ἀκόμα περισσότερο καὶ ἐπιτιθέμενοι σ' αὐτοὺς πού ἔχουν ἀδικηθεῖ.

50. Ματθ. 5, 44.

βουλῆς τοὺς τρόπους, ἀποσχέσθαι δεῖν ὁ νόμος εὖ μάλα φησὶ καὶ τῶν ἐπὶ τῷδε κακουργημάτων. Ἔφη γὰρ πάλιν· «Οὐ κακῶς ἐρεῖς κωφόν, καὶ ἀπέναντι τυφλοῦ οὐ προσθήσεις σκάνδαλον». Καί τοι πῶς οὐκ ἄμεινον, καὶ τοῖς ἄγαν ἐπιεικέσιν ὅτι μάλιστα πρέπει τὸ χαλινὸν ὡσ-
 5 περ ἔχειν ἐν γλώττῃ, καὶ τὴν ἐφ' ὄψου, μᾶλλον δὲ ἀνθρώπῳ παντὶ παραιτεῖσθαι κατάρρησιν; «Μὴ καταλαλεῖτε» γὰρ φησιν, «ἀδελφοί μου, ἀλλήλων», τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητής. Νῦν δέ φησιν ὁ νόμος «Οὐ κακῶς ἐρεῖς κωφόν», δι' αἰνίγματος, οἴμαι που, κατασημαίνειν ἐθέλων τὸ δεῖν ἀναγκαίως τοὺς γε ὡς ἀληθῶς ἐπιεικεῖς τὸν τρόπον ἀποφοιτᾶν
 10 ἀδικίας, κἂν εἰ τὸ παθεῖν ἐτοίμως δύνασθαι συμβαίνει τισί· κωφὸς μὲν γὰρ ἢ τυφλός, ἀρρωστίας οὐκ ἐλεύθεροι· νοσοῦσι γὰρ δὴ τὰ ἀπὸ σώματος καὶ τὰς αἰσθήσεις πεπῆρωνται, ὅψιν δὲ λέγω καὶ ἀκοήν. Καὶ οὐκ ἂν ἀκούσειεν ὁ κωφὸς τοῦ καταλαλεῖν ἐθέλοντος, ἀλλ' οὐδ' ἂν καταθεῶτο τυφλὸς τὸν προστιθέντα σκάνδαλον. Λαθεῖν οὖν ἄρα χαλε-
 15 πὸν οὐδέν, κἂν εἰ βούλοιτό τις ἐπιβουλεύειν αὐτοῖς. Ἄλλ' οὐς ἔδει μᾶλλον ἐλεῖν, ὡς ἠρωστηκότας ἤδη τῆς οἴκοθεν συμφορᾶς, καὶ προσαδικοῦντες ἀλώσσονται, σκανδάλω μὲν τὸν τυφλὸν οὐκ εἰδότα συντριβόντες, λαιδορῆσαι δὲ τὸν κωφόν, ὡς ἐπ' εὐφημίαις, ἔσθ' ὅτε καὶ μειδιᾶν ἀναπειθόντες, πλήττοντές γε μὴν καὶ εἰς αὐτά που πολλάκις τὰ
 20 καιριώτατα. Οὐκοῦν κεκρυμμένη μὲν, εἴτερον ἔλοιτό τις, ἢ ἐπ' ἀμφοῖν ἂν γένοιτο κακουργία, σκληρότητος δὲ καὶ τῆς ἄγαν μισαλληλίας οὐκ ἂν διεξοίχοιτο γραφήν.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Φιλαλλήλους γὰρ ὅτι καὶ φιλοικτίρμονας καὶ τὸ ἀρχαῖον
 25 ἡμᾶς καθίστησι θέσπισμα, ῥᾶον ἂν μάθοις ἐπαῖων λέγοντος, ὅτε μὲν, ὅτι «Ἀνοίγων ἀνοίξεις τὰ σπλάγχνα σου τῷ ἀδελφῷ σου τῷ ἐπιδοσμένῳ ἐν σοί», ὅτε δὲ αὐτῷ, «Καὶ προσήλυτον οὐ κακώσετε, οὐδὲ μὴ θλίψετε αὐτόν· ἦτε γὰρ προσήλυτοι ἐν γῆ Αἰγύπτου. Πᾶσαν χήραν καὶ ὄρφανόν οὐ κακώσετε· ἐὰν δὲ κακία κακώσητε αὐτοὺς καὶ κράξαντες κατα-
 30 βῆσῃ πρός με, ἀκοῆν εἰσακούσομαι τῆς φωνῆς αὐτῶν, καὶ ὀργισθήσομαι θυμῷ, καὶ ἀποκτενῶ ὑμᾶς μαχαίρᾳ, καὶ ἔσονται αἱ γυναῖκες ὑμῶν χῆραι, καὶ τὰ παιδιά ὑμῶν ὄρφανά. Ἐὰν δὲ ἀργύριον ἐκδανεί-

51. Λευϊτ. 19, 14.

52. Ἰακ. 4, 11.

Καὶ ἂν συμβαίνει κανεὶς νὰ ἐκτελεῖ λαθραῖα τοὺς τρόπους τῆς ἐπιβουλῆς του, ὁ νόμος ὀρίζει πολὺ καλὰ ὅτι πρέπει ν' ἀπέχει καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ κακουργήματα. Γιατί ἔχει πει πάλι· «Δὲν θὰ κακολογήσεις κωφὸ καὶ δὲν θὰ βάλεις ἐμπόδιο στὸν δρόμο τοῦ τυφλοῦ»⁵¹. Καὶ φυσικά, πῶς δὲν εἶναι καλύτερο καὶ δὲν ταιριάζει πάρα πολὺ στοὺς πιὸ τέλειους ἀνθρώπους νὰ ἔχουν χαλινάρι στὴ γλῶσσα τους καὶ ν' ἀποφεύγουν τὴν κατάκριση γιὰ ὁποιοδήποτε πράγμα, ἢ καλύτερα γιὰ κάθε ἀνθρώπο; Γιατί λέγει ὁ μαθητῆς τοῦ Σωτήρα· «Μὴν κακολογεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἀδελφοί μου»⁵². Καὶ τώρα ὁ νόμος μᾶς λέγει· «Δὲν θὰ κακολογήσεις τὸν κωφό», καὶ μὲ αἰνιγματικὸ τρόπο, νομίζω, θέλει νὰ κάνει φανερό, ὅτι πρέπει ἀπαραίτητα οἱ ἀληθινὰ ἐνάρετοι νὰ ἀποφεύγουν τὴν ἀδικία, ἀκόμα κι ἂν συμβαίνει σὲ μερικοὺς νὰ τὴν πάθουν εὐκολότατα· γιατί ὁ κωφὸς ἢ ὁ τυφλὸς δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ ἄρρώστια· εἶναι ἄρρωστοι ὡς πρὸς τὸ σῶμα καὶ ἀνάπηροι ὡς πρὸς τίς αἰσθήσεις, στὰ μάτια καὶ στὴν ἀκοή, καὶ δὲν ἀκούει ὁ κωφὸς ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ τὸν κακολογεῖ, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ τυφλὸς βλέπει ἐκεῖνον ποὺ τοῦ βάζει ἐμπόδιο. Ἐπομένως καθόλου δύσκολο δὲν εἶναι νὰ μὴ γίνῃ ἀντιληπτός, ἂν ἤθελε κάποιος νὰ τοὺς ἐπιβουλευθεῖ. Ἄλλ' αὐτοὺς ποὺ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ τοὺς λυποῦνται σὰν ἄρρωστους ἀπὸ τὴ συμφορὰ ποὺ ἔχουν, θὰ συλληφθοῦν καὶ νὰ τοὺς ἀδικοῦν ἐπιπλέον, τσακίζοντας τὸν τυφλὸ χωρὶς νὰ τὸ ξέρει μὲ ἐμπόδιο, καὶ πείθοντας τὸν κωφὸ μερικὲς φορὲς καὶ νὰ χαμογελᾷ μὲ τίς βρισιὲς τους σὰν νὰ εἶναι ἔπαινοι, χτυπώντας τους συχνὰ ἀκόμα καὶ σ' αὐτὰ τὰ καιριότατα. Ἐπομένως μπορεῖ, ἂν θέλει κανεὶς, νὰ γίνῃ κρυφὰ ἢ κακουργία καὶ στοὺς δύο, ἀλλὰ δὲν θὰ ξεφύγει τὴν καταγγελία γιὰ σκληρότητα καὶ μεγάλη μισαλληλία.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. "Ὅτι βέβαια μᾶς κάνει φιλάλληλους καὶ φιλεύσπλαχνους καὶ ὁ ἀρχαῖος νόμος, θὰ τὸ μάθεις εὐκολὰ ἀκούγοντάς τον νὰ λέγει, ἄλλοτε, «Θ' ἀνοίξεις πλούσια τὰ σπλάχνα σου στὸν ἀδελφὸ σου ποὺ ἔχει τὴν ἀνάγκη σου»⁵³, κι ἄλλοτε πάλι, «Δὲν θὰ κακοποιήσετε τὸν ξένο, οὔτε θὰ τὸν στενοχωρήσετε, γιατί ἦσαστε κάποτε ξένοι στὴν Αἴγυπτο. Καμμιά χήρα καὶ κανένα ὄρφανὸ δὲν θ' ἀδικήσετε. "Αν τοὺς ἀδικήσετε καὶ φωνάξουν σ' ἐμένα ἐναντίον σας, θ' ἀκούσω ὅπωςδήποτε τὴ φωνή τους καὶ θὰ ὀργισθῶ ἐναντίον σας καὶ θὰ σᾶς περάσω ἀπὸ μαχαίρι καὶ θὰ μείνουν οἱ γυναῖκες σας χῆρες καὶ τὰ παιδιὰ σας ὄρφανὰ. "Αν δανείσεις

53. Δευτ. 15, 8.

σης τῶ ἀδελφῶ σου πενιχρῶ τῶ παρὰ σοί, οὐκ ἔση αὐτὸν κατεπείγων, οὐδὲ ἐπιθήσεις αὐτῶ τόκον· ἐὰν δὲ ἐνεχύρασμα ἐνεχυράσης τὸ ἱμάτιον τοῦ πλησίον σου, πρὸ δυσμῶν ἡλίου ἀποδώσεις αὐτῶ. Ἔστι γὰρ τοῦτο περιβόλαιον αὐτοῦ μόνον, τοῦτο τὸ ἱμάτιον ἀσχημοσύνης αὐτοῦ· ἐν 5 τίνι κοιμηθήσεται; ἐὰν οὖν καταβοήσῃ πρὸς με, εἰσακούσομαι αὐτοῦ· ἐλεήμων γάρ εἰμι». Ἀκούεις ὅπως τὸ γλυκὺ τῆς φιλαλληλίας μάθημα προτιθείς, προσηπείλησε τὴν ὀργήν, μονονουχὶ δὲ καὶ ἀπολογεῖται χρηστῶς τοῖς αὐτὴν ὑπομεῖναι μέλλουσιν, εἰ μὴ ποιῶντο διὰ σπουδῆς τὴν εἰς ἀδελφούς εὐσπλαγχνίαν; Ἐλεήμων γάρ εἰμι, φησί, τουτέστιν, 10 ἀγαθὸς ὢν κατὰ φύσιν, καὶ οἰκτίρων ὡς Θεός, προσδέξομαι πάντως τὴν τοῦ παθόντος καταβοήν, καὶ ἐλεήσω προχείρως τῶν τῇ πενία κατηχθισμένων τὸ δάκρυον. Παραιτητέον οὖν ἄρα τοῦ πένητος τὴν κατάρρησιν. Ὅτι γὰρ εἶναι προσήκει κοινωνικούς καὶ σπουδῆς ἀξι- οῦν τῆς προϋργιαιατίας τὴν φιλοπτωχίαν, ἐκδεδυσώπηκε πάλιν ἐν τῶ 15 Δευτερονομίῳ, λέγων, «Οὐκ ἀποστερήσεις μισθὸν πένητος, ἢ ἐνδεοῦς ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου, ἢ ἐκ τῶν προσηλύτων τῶν ἐν ταῖς πόλεσί σου, αὐθημερινὸν ἀποδώσεις τὸν μισθὸν αὐτοῦ Οὐκ ἐπιδύσεται ὁ ἥλιος ἐπ' αὐτῶ, ὅτι πένης ἐστὶ καὶ ἐπ' αὐτῶ ἔχει τὴν ἐλπίδα· καὶ οὐ καταβοήσεται κατὰ σοῦ πρὸς Κύριον, καὶ οὐκ ἔσται ἐν σοὶ ἁμαρτία».

20 Συνίης οὖν ὅτι τοῦ πένητος τὴν καταβοήν κατορρωδεῖν ἀναπείθει συναλάνων εἰς φιλαλληλίαν; Καὶ ἡ μὲν νέα τε καὶ διὰ Χριστοῦ Γραφή, τὸ τελείως ἀγαθὸν εἰσφέρουσα, «Πωλήσατε τὰ ὑπερχοντα», φησί, «καὶ δότε ἐλεημοσύνην, καὶ ἰδοὺ πάντα εὐδοα ὑμῖν ἔσται», ὁ δὲ καὶ δεδράκασι τῶν πεπιστευκότων τινές. «Προσεκόμιζον γὰρ χωρίων τε 25 καὶ οἰκιῶν τιμάς, καὶ ἐτίθεσαν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, διε- δίδοτο δὲ ἐκάστω, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν». Ἐπειδὴ δὲ στοιχειωτῆς ἐστὶν ὁ νόμος καὶ εἰς ἀρχὰς ἀποφέρει τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, προμελέτησιν ὥσπερ τινὰ τῆς εἰς τοῦτον τρίβου ποιεῖσθαι προστάττει τὸ ὡς ἐν ὀλίγοις ἄφθονον, διὰ τοῦτό φησιν· «Ἐὰν δὲ ἀμήσης ἀμητόν σου ἐν τῶ 30 ἀγρῶ σου καὶ ἐπιλάθῃ δράγμα ἐν τῶ ἀγρῶ σου, οὐκ ἀναστραφήσῃ λαβεῖν αὐτό· τῶ πτωχῶ, καὶ τῶ προσηλύτῳ καὶ τῶ ὀρφανῶ καὶ τῇ χήρᾳ ἔσται, ἵνα εὐλογῆσῃ σε Κύριος ὁ Θεός σου ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν σου· ἐὰν δὲ ἐλαιολογῆς οὐκ ἐπαναστρέψεις καλαμῆσασθαι τὰ

χρήματα σὲ φτωχὸ ἀδελφὸ σου δὲν θὰ τὸν βιάσεις νὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψει, οὔτε θὰ τοῦ προσθέσεις τόκο.† Ἄν πάρεις ὡς ἐνέχυρο τὸ φόρεμα τοῦ πλησίον σου, θὰ τοῦ τὸ ἐπιστρέψεις πρὶν δύσει ὁ ἥλιος, γιατί αὐτὸ εἶναι τὸ μοναδικό του σκέπασμα τῆ νύχτα· μὲ τί ἄλλο θὰ σκεπαστεῖ; Ἄν φωνάξει σ' ἐμένα ἐναντίον σου, θὰ τὸν ἀκούσω. Γιατί εἶμαι εὐσπλαχνος»⁵⁴. Ἄκουῦς πῶς, προτάσσοντας τὸ γλυκὺ μάθημα τῆς φιλαλληλίας, τοὺς ἀπέλλησε μὲ τὴν ὀργή του, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο δικαιολογεῖται μὲ καλωσύνη σ' αὐτοὺς ποὺ θὰ τὴν ὑποστοῦν, ἂν δὲν δείξουν μὲ προθυμία τὴν εὐσπλαχνία στους ἀδελφούς; Γιατί λέγει, εἶμαι εὐσπλαχνος, δηλαδή εἶμαι ἀγαθὸς ἀπὸ τὴ φύση μου καὶ εὐσπλαχνος ὡς Θεός· γι' αὐτὸ θὰ δεχθῶ ὅπωςδήποτε τὴν κατακραυγὴ ἐκείνου ποὺ ἀδικήθηκε καὶ θὰ ἐλεύσω μὲ προθυμία τὰ δάκρυα ἐκείνων ποὺ πιέζονται ἀπὸ τὴ φτώχεια. Πρέπει ἐπομένως ν' ἀποφύγομε τὴν κατακραυγὴ ἐναντίον μας τοῦ φτωχοῦ. Ὅτι βέβαια πρέπει νὰ εἶμαστε κοινωνικοὶ καὶ νὰ δείχνουμε μέγιστο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ φιλοπτωχία, μᾶς προέτρεψε πάλι στὸ Δευτερονόμιο, λέγοντας· «Δὲν θὰ στερήσεις ἀπὸ τὸ φτωχὸ τὸν μισθὸ του ἢ ἀπὸ τὸν φτωχὸ ἀδελφὸ σου ἢ ἀπὸ τοὺς ξένους μέσα στὶς πόλεις σου, ἀλλὰ θὰ καταβάλεις τὸν μισθὸ του τὴν ἴδια μέρα. Δὲν θ' ἀφήσεις νὰ δύσει ὁ ἥλιος γι' αὐτὸ, γιατί εἶναι φτωχὸς καὶ στηρίζει σ' αὐτὸν τὴν ἐλπίδα του. Ἐτσι δὲν θὰ φωνάξει ἐναντίον σου στὸν Κύριο καὶ δὲν θὰ ἔχεις ἁμαρτία»⁵⁵.

Βλέπεις λοιπὸν ὅτι μᾶς πείθει νὰ τρέμομε τὴν κατακραυγὴ τοῦ φτωχοῦ, ὠθώντας μας στὴ φιλαλληλία; Καὶ ἡ Νέα βέβαια Διαθήκη ποὺ ἔγινε μέσω τοῦ Χριστοῦ, ὑποδεικνύοντάς μας τὸ τέλειο ἀγαθό, λέγει· «Πουλῆστε τὰ ὑπάρχοντά σας καὶ δώστε ἐλεημοσύνη, καὶ ὅλες οἱ προσπάθειές σας θὰ εὐοδοθοῦν»⁵⁶, πράγμα βέβαια ποὺ ἔκαναν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς· γιατί λέγει· «Ἐφερναν τὴν ἀξία τῶν χωραφιῶν καὶ τῶν σπιτιῶν τους καὶ τὴν ἀφήναν στὰ πόδια τῶν ἀποστόλων, καὶ μοιραζόταν στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες ποὺ εἶχε»⁵⁷. Καὶ ἐπειδὴ ὁ νόμος βάζει τὰ στοιχεῖα καὶ ὀδηγεῖ στὶς ἀρχὲς τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, προστάζει νὰ γίνεται μὴ κατὰ κάποιον τρόπο προμελέτη τοῦ δρόμου σ' αὐτὸν ἢ ἀφθονία στὰ λίγα· γι' αὐτὸ λέγει· «Ἄν θερίσεις τὸ χωράφι σου καὶ λησμονήσεις ἐκεῖ κάποιον δεμάτι, δὲν θὰ γυρίσεις νὰ τὸ πάρεις. Θὰ μείνει γιὰ τὸν ξένο, γιὰ τὸ ὄρφανὸ καὶ γιὰ τὴ χήρα, γιὰ νὰ σὲ εὐλογῆσει ὁ Κύριος ὁ Θεός σου σὲ ὅλα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου. Ὅταν ἐπίσης μαζεύεις τὶς ἐλῆές σου δὲν θὰ γυρίσεις νὰ μαζέψεις ἐκεῖνες ποὺ ἔμειναν πίσω·

56. Λουκᾶ 12, 33. καὶ 11, 41.

57. Πράξ. 4, 34-35.

ὀπίσω σου, τῷ προσηλύτῳ καὶ τῷ ὀρφανῷ καὶ τῇ χήρᾳ ἔσται, καὶ μνησθήσῃ ὅτι οἰκέτης ἦσθα ἐν γῆ Αἰγύπτου, διὰ τοῦτο ἐγὼ σοι ἐντέλλομαι ποιεῖν τὸ ρῆμα τοῦτο. Ἐὰν δὲ τρυγήσης τὸν ἀμπελῶνά σου, οὐκ ἐπανατρυγήσης αὐτὸν τὰ ὀπίσω σου, τῷ προσηλύτῳ καὶ τῷ ὀρφανῷ
5 καὶ τῇ χήρᾳ ἔσται, καὶ μνησθήσῃ ὅτι οἰκέτης ἦσθα ἐν γῆ Αἰγύπτῳ. Διὰ τοῦτο ἐγὼ σοι ἐντέλλομαι ποιεῖν τὸ ρῆμα τοῦτο». Καλὸν γὰρ ἐν εὐθυμίαις τὸ διαμεμνηῖσθαι πόνων καὶ θλίψεως τῆς ἀρχαιοτέρας· καλεῖ γὰρ τὸ χρεῖμα πρὸς φιλοπτωχίαν, καὶ τῆς εὐημερίας τὸ πλάτος ἀμνημονεῖν οὐκ ἔα τῶν ἐν ἐνδείᾳ κακῶν.

10 ΠΑΛΛ. Ἀληθές

ΚΥΡ. Θεὰ δὲ ὅπως ἡμᾶς εὐτεχνέστατα καὶ λίαν ἀστείως ἀπεθίζει μὲν τῶν χειρόνων, καὶ ἀποσπουδάζειν ἀναπεῖθει τὸ ἀσυμπαθές, προσάγει δὲ τοῖς ἀμείνοσι, καὶ τοῖς τῆς φιλαλληλίας ἐμβιδάζει τρόποις· προτρέπει μὲν γὰρ εἴ του δέοιντο τυχόν, ἐκδανίζειν ἀδελφοῖς, ἀπειρογεί
15 δὲ τόκων καὶ διωθεῖσθαι προστάττει πλεονασμούς. Προσεπιτάξας δὲ δεῖν μὴ εἶναι φορτικούς, μήτε μὴν ἐγκεῖσθαι τοῖς ὠφληκόσιν, ἄφεισιν χρεῶν ποιεῖσθαι κελεύει. Γράφει δὲ οὕτως· «Οὐκ ἐκτοκιεῖς τῷ ἀδελφῷ σου τόκον ἀργυρίου καὶ τόκον βρωμάτων καὶ τόκον παντός πράγμα-
τος, οὗ ἔὰν ἐκδανείσης, τῷ ἀλλοτρίῳ οὐκ ἐκτοκιεῖς, ἵνα εὐλογῆσῃ
20 Κύριος ὁ Θεός σου ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου ἐπὶ τῆς γῆς, ἣν εἰσπορευῆ ἐκεῖ κληρονομηῆσαι αὐτήν». Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς γε τὴν τοῦ νομοθέτου βούλησιν, προὔκειτο ἂν ἀφθόνως, ὡς ὀθνεῖα τε ὁμοῦ καὶ ἀδελφοῖς τὸ τῶν ἐν πλάτει περιουσίας, δεξιὸν καὶ φιλότιμον· «Παντὶ γὰρ τῷ περιουσίας δεξιὸν καὶ φιλότιμον· «Παντὶ γὰρ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου»,
25 φησὶν ὁ Χριστός, «καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντος τὰ σά, μὴ ἀπαίτει». Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἄγαν εὐσθενῆς τῶν ἐν ἀρχαῖς ἐπὶ δικαιοσύνη ὁ νοῦς, εἰς γε τὸ περαίνειν ἀνωμότης δύνασθαι τὸ ἀγαθόν, κατὰ βραχὺ πρόεισιν ἐπ' αὐτὸ παιδαγωγῶν ὁ νόμος, καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης τρόπον ἐπιμετρεῖται ὡς εἰς ἀδελφούς καὶ γείτονας τῆς εὐσπλαγχνίας τὸ ἀκριβές

58. Δευτ. 24, 19-24.

59. Δευτ. 23, 20-21.

θά εἶναι γιά τόν ξένο, τὸ ὄρφανὸ καὶ τὴ χήρα, καὶ θὰ θυμηθεῖς ὅτι ἦσουν δοῦλος στὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου· γι' αὐτὸ ἐγὼ σοῦ δίνω ἐντολὴ νὰ ἐφαρμόζεις αὐτὸν τὸν λόγο μου. Κι ἂν τρυγήσεις τὸ ἀμπέλι σου, δὲν θὰ γυρίσεις πίσω γιά δεύτερο τρυγητὸ τῶν σταφυλιῶν· αὐτὰ θὰ μείνουν γιά τόν ξένο, τὸ ὄρφανὸ καὶ τὴ χήρα, καὶ θὰ θυμηθεῖς ὅτι ἦσουν δοῦλος στὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου. Γι' αὐτὸ ἐγὼ σοῦ δίνω ἐντολὴ νὰ ἐφαρμόζεις αὐτὸν τὸν λόγο μου»⁵⁸. Εἶναι καλὸ δηλαδή σέ στιγμὲς χαρᾶς νὰ θυμᾶσαι τοὺς πό-
 νους καὶ τὴν παλιά σου θλίψη. Γιατὶ τὸ πράγμα ὁδηγεῖ στὴ φιλοπτωχία καὶ ἡ ἔκταση τῆς εὐημερίας δὲν ἀφήνει νὰ λησμονήσομε τὰ κακὰ ἐκεί-
 νων πού βρίσκονται σέ φτώχεια.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Κοίταξε μὲ πόση τέχνη καὶ πολὺ ἔξυπνα μᾶς κάνει νὰ ἀποβά-
 λομε τὴ συνήθειά μας πρὸς τὰ χειρότερα καὶ νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴν
 ἐχθρότητα, καὶ παράλληλα μᾶς ὁδηγεῖ στὰ καλύτερα καὶ μᾶς εἰσάγει
 στοὺς τρόπους τῆς φιλαλληλίας. Γιατὶ μᾶς προτρέπει ἂν τυχὸν ἔχουν
 ἀνάγκη ἀπὸ κάτι οἱ ἀδελφοί μας νὰ τοὺς δανείζομε, μᾶς ἀπαγορεύει
 ὅμως νὰ παίρνομε τόκους, καὶ μᾶς προστάζει νὰ ἀποκρούομε τὶς πλεονε-
 κτικὲς διαθέσεις. Προστάζοντας ἐπιπλέον ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἴμαστε φορ-
 τικοί, οὔτε νὰ πιέζομε τοὺς χρεῶστες μας, μᾶς διατάζει νὰ διαγράφομε
 τὰ χρέη τους πρὸς ἐμᾶς. Γράφει λοιπὸν τὰ ἑξῆς· «Δὲν θὰ δώσεις στὸν
 Ἰσραηλίτη ἀδελφὸ σου δάνειο χρημάτων μὲ τόκο, οὔτε θὰ ζητήσεις τόκο
 γιά τρόφιμα ἢ γιά ὅποιοδήποτε ἄλλο πράγμα πού τοῦ δάνεισες. Στὸν
 ξένο θὰ δανείσεις καὶ θὰ πάρεις τόκο, ἐνῶ στὸν ὁμοεθνή ἀδελφὸ σου θὰ
 δανείσεις χωρὶς τόκο, γιὰ νὰ σέ εὐλογῆσει ὁ Κύριος σέ ὅλα τὰ ἔργα σου
 πάνω στὴ γῆ, στὴν ὁποῖα εἰσέρχεσαι γιά νὰ τὴν κληρονομήσεις»⁵⁹. Ὅσον
 ἐξαρτᾶται δηλαδή ἀπὸ τὴ βούληση τοῦ νομοθέτη μέλημά του εἶναι ἡ μὲ
 καλωσύνη καὶ γενναιοδωρία καὶ χωρὶς φθόνου ἐνίσχυση τῶν ἄλλοεθνῶν
 καὶ τῶν ὁμοεθνῶν ἀδελφῶν ἀπὸ τοὺς κατόχους μεγάλης περιουσίας.
 Γιατὶ λέγει ὁ Χριστός· «Δίνε στὸν καθένα πού σοῦ ζητᾶ, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ-
 νον πού παίρνει τὰ δικά σου μὴ ζητᾶς νὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψει»⁶⁰. Ἐπειδὴ
 ὅμως ὁ νοῦς τῶν πρώτων ἀνθρώπων δὲν ἦταν στὴν ἀρχὴ πολὺ δυνατὸς
 στὴν ὀρθὴ συμπεριφορὰ, στὸ νὰ πραγματοποιεῖ δηλαδή τέλεια τὸ ἀγα-
 θό, ὁ νόμος προχωρεῖ λίγο λίγο παιδαγωγώντας σ' αὐτό, καὶ κατανέμει
 τὸν τρόπο τῆς ὀρθῆς συμπεριφορᾶς· στοὺς ἀδελφοὺς καὶ γείτονες τὴν
 ἀκριβὴ εὐσπλαχνία, στοὺς ξένους τὴν παροχὴ μὲ ἀπλοχεριά, καὶ σέ

καὶ τὸ εἰς ὀθνεῖους ἄφθονον καὶ τὸ εἰς ἅπαντας κοινωνικόν, παιδαγωγία τηρῶν τῇ τελεωτέρᾳ, μέχρι γὰρ καιροῦ διορθώσεως αἱ σκιαὶ καιρὸς δὲ ἦν οὗτος ὁ τῆς Χριστοῦ παρουσίας.

ΠΑΛΛ. Ἀστειότατα ἔφη

5 ΚΥΡ. Προσεπιτάξας δὴ οὖν τὸ χρῆναι διακιχρᾶν καὶ πλεονασμοὺς ἀποτεμών, καὶ τοῖς τοῦτο δοῶν ἐλομένοις εὐλογίαν ὑπισχνούμενος, ἔπτα τοῖς ὀφλήμασιν ἐπελιττομένων ἐνιαυτῶν ἀνεῖναι προστάττει, τὸν τῆς ἀπάντων ἀφέσεως τιμῶντας καιρόν, τουτέστι, τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, καθ' ὃν οἱ πάντες δεδικαιώμεθα τῇ πίστει τῶν ἀρχαίων
10 ὡν πλημμελημάτων τὴν ἀμνησίαν ἀποκερδαίνοντες, προσηλώσαντος αὐτοῦ τῷ ἰδίῳ σταυρῷ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, καὶ οὕς ὠφλήσαμεν λόγους τῷ Κριτῇ πεποηκότος ἐκ μέσου. Λέγει δὲ οὕτω πάλιν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· «Δι' ἔπτα ἐτῶν ποιήσεις ἄφεις, καὶ οὕτω τὸ πρόσταγμα τῆς ἀφέσεως Ἐφήσεις πᾶν χρέος ἴδιον, ὃ ὀφείλει σοι ὁ πλησίον,
15 καὶ τὸν ἀδελφόν σου οὐκ ἀπαιτήσεις, ὅτι ἐπικέκληται ἄφεις Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. Τὸν ἀλλότριον ἀπαιτήσεις ὅσα ἐὰν ᾖ σοι παρ' αὐτῷ. Τῷ δὲ ἀδελφῷ σου ἄφεις ποιήσεις τοῦ χρέους σου, ὅτι οὐκ ἔσται ἐν σοὶ ἐνδεής, ὅτι εὐλογῶν εὐλογήσει σε Κύριος ὁ Θεός σου ἐν τῇ γῆ, ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι ἐν κλήρῳ κατακληρονομησαι αὐτήν».
20 Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· «Ἐὰν δὲ γένηται ἐν σοὶ ἐνδεής ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου, ἐν μιᾷ τῶν πόλεων σου, ἐν τῇ γῆ ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι, οὐκ ἀποστρέψεις τὴν καρδίαν σου, οὐδὲ μὴ συσφίγξης τὴν χεῖρά σου ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τοῦ ἐπιδεομένου. Ἀνοίγων ἀνοίξεις τὴν χεῖρά σου αὐτῷ, δάνειον δανιεῖς αὐτῷ ὅσον ἂν ἐπιδέηται καὶ καθ' ὅσον
25 ὑστερεῖται. Πρόσεχε σεαυτῷ, μήποτε γένηται ρῆμα κρυπτὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἀνόμημα λέγων· Ἐγγίξει τὸ ἔτος τὸ ἕβδομον, ἔτος τῆς ἀφέσεως, καὶ πονηρεύσεται ὁ ὀφθαλμός σου τῷ ἀδελφῷ σου τῷ ἐπιδεομένῳ, καὶ οὐ δῶς αὐτῷ, καὶ θοήσεται κατὰ σοῦ πρὸς Κύριον, καὶ ἔσται σοι ἁμαρτία μεγάλη· διδοὺς δώσεις αὐτῷ, καὶ δάνειον δανιεῖς αὐτῷ
30 ὅσον ἂν ἐπιδέηταί σου, καὶ οὐ λυπηθήσῃ τῇ καρδίᾳ σου διδόντος σοῦ αὐτῷ· ὅτι διὰ τὸ ρῆμα τοῦτο εὐλογήσει σε Κύριος ὁ Θεός σου ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου καὶ ἐν πᾶσιν οὐ ἂν ἐπιβάλῃς τὴν χεῖρά σου». Οὐ λυ-

ὄλους τὴν κοινωνικότητα (φιλαλληλία), τηρώντας τὴν τελειότερη παιδαγωγία· γιατί οἱ σκιές ἴσχυαν μέχρι τὸν καιρὸ τῆς διόρθωσης, ἐνῶ αὐτὸς ἦταν ὁ καιρὸς τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Τὸ εἶπες πολὺ ὠραῖα.

ΚΥΡ. Κι ἀφοῦ λοιπὸν πρόσταξε ἀκόμα καὶ τὴν ἀνάγκη τοῦ δανεισμοῦ καὶ ἀπαγόρευσε τὴν πλεονεξία καὶ ὑποσχέθηκε σ' ὅποιους θὰ ἐκτελοῦσαν τὴ διαταγὴ τὴν εὐλογία του, προστάζει μετὰ τὸ πέρασμα ἑπτὰ χρόνων νὰ ἀφήνονται τὰ χρέη, τιμώντας τὸν καιρὸ τῆς ἀφεςης τῶν πάντων, δηλαδή τὸν καιρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν ὅποιο δικαιωθήκαμε ὅλοι μὲ τὴν πίστη, κερδίζοντας τὴν ἀμνησία τῶν παλαιῶν ὀφειλῶν μας, ὅταν αὐτὸς κάρφωσε στὸ σταυρὸ του τὸ ἐναντίον μας χειρόγραφο κι ἔβγαλε ἀπὸ τὴ μέση τοὺς λόγους ποὺ ὀφείλαμε ν' ἀποδώσομε στὸν Κριτὴ. Λέγει λοιπὸν πάλι στὸ Δευτερονόμιο τὰ ἑξῆς· «Κάθε ἑπτὰ χρόνια θὰ δίνεις ἀφεση τῶν χρεῶν, καὶ ὁ νόμος τῆς ἀφεςης θὰ ἐφαρμόζεται ὡς ἑξῆς· Κάθε χρέος ποὺ σοῦ ὀφείλει ὁ γείτονας καὶ ὁ ἀδελφός σου δὲν θὰ τὸ ζητήσεις, ἀλλὰ θὰ τὸ χαρίσεις, γιατί αὐτὴ ἡ ἀφεση τῶν χρεῶν ὀρίζεται καὶ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸν Θεό. Ἐπὶ τὸν ξένο θ' ἀπαιτήσεις νὰ σοῦ δώσει τὰ ὅσα σοῦ ὀφείλει. Στὸν ἀδελφό σου ὅμως τὸν Ἰσραηλίτη θὰ χαρίσεις τὸ χρέος του, γιατί δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει μεταξύ σας φτωχός, καὶ θὰ σὲ εὐλογήσει ὅπωςδήποτε ὁ Κύριος ὁ Θεός σου στὴ γῆ ποὺ σοῦ ἔδωσε ὡς κληρονομία»⁶¹. Καὶ μετὰ ἀπὸ ἄλλα προσθέτει πάλι· «Ἄν συμβεῖ, ὥστε σὲ μιὰ ἀπὸ τίς πόλεις τῆς χώρας ποὺ σὰς ἔδωσε ὁ Κύριος ὁ Θεός σου νὰ βρεθεῖ φτωχὸς ἀνάμεσα στοὺς ἀδελφούς σου, ἐσὺ νὰ μὴν κλείσεις τὰ σπλάχνα σου, νὰ μὴν σκληρύνεις κι ἀποτραθήξεις τὴν καρδιά σου ἀπὸ αὐτόν, οὔτε νὰ σφίξεις τὰ χέρια σου γιὰ νὰ μὴ δώσεις κάτι στὸν ἀδελφό σου ποὺ βρίσκεται στὴν ἀνάγκη. Ἄνοιξε πλούσια τὰ χέρια σου σ' αὐτόν καὶ δῶσε του δάνειο ὅσο τοῦ χρειάζεται, ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκη. Πρόσεχε μήπως κάνεις κρυφὰ μέσα στὴν καρδιά σου κάποια παράνομη σκέψη καὶ πεῖς· Πλησιάζει τὸ ἑβδομο ἔτος, τὸ ἔτος τῆς ἀφεςης, καὶ κάνεις πονηρὴ σκέψη γιὰ τὸν ἀδελφό σου ποὺ βρίσκεται στὴν ἀνάγκη καὶ δὲν τοῦ δανείσεις, γιατί θὰ φωνάξει πρὸς τὸν Κύριο καὶ θὰ εἶναι ἡ ἁμαρτία σου μεγάλη. Δῶσε του ἐλεύθερα καὶ δάνεισέ του ὅσα χρειάζεται, καὶ μὴ νοιώσεις λύπη δίνοντάς του. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο θὰ σὲ εὐλογήσει ὁ Κύριος ὁ Θεός σου σὲ ὅλα τὰ ἔργα σου καὶ σὲ ὅλα ποὺ θ' ἀπλώσεις τὰ χέρια σου»⁶². Δὲν θὰ νοιώσεις λύπη, λέγει, δίνοντάς του. Γιατί, σύμφωνα

62. Δευτ. 15, 7-10.

πηθήση, φησί, τῇ καρδίᾳ διδόντος σου αὐτῶ· «Ἰλαρόν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός», κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν.

ΠΑΛΛ. Εἶτα πῶς τὸ ἔτος τὸ ἑβδομον τοῦτο τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καταδηλοῖ παρουσίαν, καθ' ἣν ὁ τῆς ἀπάντων ἀφέσεως ἀνεδεί-
5 χθη καιρός, ἦτοι τετελειώται τρόπος;

ΚΥΡ. Ἡ οὐ μεμνήση διειρηκότων ἡμῶν καὶ ἐν τοῖς ἤδη παρω-
χηκόσιν, ὅτι σύνηθες τῇ θείᾳ Γραφῇ, τοῦ παρόντος καὶ ἐνεστηκότος
αἰῶνος τὸ σύμπαν διάστημα παρομοιοῦν ἑβδομάδι, διὰ τὴν εἰς τὸ
ἀπαρχῆς τῶν ἡμερῶν ἀνακύκλωσιν; πέρας γὰρ ἑβδομάδος τὸ Σάβ-
10 βατον, καὶ γείτων εὐθύς ἡ ὀγδόη, νέαν ἡμῖν ὥσπερ αἰῶνος ἀρχὴν εἰς-
κομίσουσα, διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Μεμνήσομαι.

ΚΥΡ. Ἐπιδεδήμηκε τοίνυν κατὰ τὰς Γραφάς, ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ
παρόντος αἰῶνος, καὶ οἶονεὶ πως ἐν Σαββάτῳ Χριστός, ὅτε καὶ ἀνήκεν
15 ἅπαντας, σειραῖς τῶν οἰκείων ἁμαρτιῶν κατεσφιγμένους, καὶ ἐπωφλη-
κότας αὐτῶ τοὺς τῆς παραβάσεως λόγους. Τοιγάρτοι καὶ ἐν τοῖς
Εὐαγγελίοις, ὀφειλέταις ἡμᾶς παρεικάζει λέγων· «Δύο χρεωφειλέται
ἦσαν ἀνθρώπῳ ἐνί· ὁ εἷς ὄφειλεν αὐτῶ δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ
ἕτερος πεντήκοντα. Μὴ ἐχόντων δὲ αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις
20 ἐχαρίσατο». Καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὸν τῆς προσευχῆς ἡμῖν διαπλάττων
τύπον, «Οὕτως οὖν ὑμεῖς προσεύχεσθε, φησί· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς
οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γενηθήτω
τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπι-
σούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον, καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ
25 ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν». Πλαγίως οὖν ἄρα καὶ αἰνιγμα-
τωδῶς ὁ νόμος τὸ θεῖον ἡμῖν ὑπεδήλου μυστήριον, ἄφεςιν ποιῆσθαι
προστάτων τὴν δι' ἐτῶν ἑπτὰ, καὶ ταῖς τῆς χρησιότητος ἐμβιδάζει τρί-
βοις, χρημάτων ἀμείνω ποιῆσθαι διδάσκων, τὴν εἰς ἀδελφούς ἀγάπη-
σιν, εὐμεταδότους τε εἶναι καὶ κοινωνικούς ἀναπείθων, καὶ οἶονεὶ με-
30 λέτησίν τινα τῆς εἰς ἅπαντας ἀφθονωτέρας αἰδοῦς, τὴν εἰς ἀδελφὸν
καὶ γείτονα τέως ἡμερότητα τιθεῖς

ΠΑΛΛ. Ὡδε ἔχει. Συναινέσαμεν γὰρ ἀριστοεπεῖν ἐθέλοντί σοι.

μέ τὸν λόγο τοῦ μακάριου Παύλου, «Ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὸν χαρούμενο δωρητὴ»⁶³.

ΠΑΛΛ. Naί, ἀλλὰ πῶς αὐτὸ τὸ ἑβδομο ἔτος δηλώνει τὴν παρουσία τοῦ Σωτῆρα μας, κατὰ τὴν ὁποία ἦρθε ὁ καιρὸς τῆς ἄφεσης ὅλων, δηλαδή ἔγινε τέλειος ὁ τρόπος συμπεριφορᾶς ὅλων;

ΚΥΡ. Μὰ δὲν θὰ θυμηθεῖς ἐκεῖνα πού εἶπαμε καὶ στὰ προηγούμενα, ὅτι δηλαδή ἡ θεία Γραφή συνηθίζει νὰ παρομοιάζει τὸ σύνολο διάστημα τοῦ παρόντος αἰῶνα μας μὲ ἑβδομάδα ἕξαιτίας τῆς ἀνακύκλωσής του στὴ πρώτη του πάλι ἡμέρα; Γιατὶ τέλος τῆς ἑβδομάδας εἶναι τὸ Σάββατο καὶ ἄμεσα γειτονικὴ ἢ ὀγδόη ἡμέρα, ἡ ὁποία θὰ μᾶς φέρει νέα ἀρχὴ αἰῶνα μὲ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Θὰ τὸ θυμηθῶ.

ΚΥΡ. Ἐπιδήμησε λοιπὸν ὁ Χριστός, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, κατὰ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὸ Σάββατο, ὅταν καὶ συγχώρησε ὅλους πού ἦταν δεμένοι σφιχτὰ ἀπὸ τὶς ἀλυσίδες τῶν ἁμαρτιῶν τους καὶ ὄφειλαν σ' αὐτὸν τοὺς λόγους τῆς παράβασής τους. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ στὰ Εὐαγγέλια μᾶς παρομοιάζει μὲ χρεωφειλέτες, λέγοντας: «Κάποιος ἄνθρωπος εἶχε δύο χρεωφειλέτες· ὁ ἓνας τοῦ χρωστοῦσε πεντακόσια δηνάρια, καὶ ὁ ἄλλος πενήντα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχαν νὰ τοῦ τὰ ἐπιστρέψουν, τὰ χάρισε καὶ στοὺς δύο»⁶⁴. Κι ἀκόμα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ διαμορφώνοντάς μας τὸν τύπο τῆς προσευχῆς, λέγει: «Ἔτσι λοιπὸν ἔσεῖς νὰ προσεύχεσθε· Πατέρα μας, πού βρίσκεσαι στὸν οὐρανό, ἃς τιμᾶται ὡς ἅγιο τὸ ὄνομά σου, ἃς ἔρθει ἡ βασιλεία σου στὴ γῆ, ἃς γίνῃ τὸ θέλημά σου ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως γίνεται ἀπὸ τὶς οὐράνιες δυνάμεις. Δῶσε μας σήμερα τὸν ἀπαραίτητο γιὰ τὴ ζωὴ μας ἄρτο, καὶ χάρισέ μας τὰ χρέη τῶν ἁμαρτιῶν μας, ὅπως κι ἐμεῖς τὰ χαρίζομε στοὺς δικούς μας ὀφειλέτες»⁶⁵. Μὲ τρόπο πλάγιο λοιπὸν κι αἰνιγματικὰ ὁ θεῖος νόμος μᾶς ὑποδήλωνε τὸ θεῖο μυστήριον, προστάζοντάς μας νὰ παρέχομε τὴν ἄφεση κάθε ἑπτὰ χρόνια, καὶ μᾶς βάζει μέσα στοὺς δρόμους τῆς χρηστότητας, διδάσκοντάς μας νὰ θεωροῦμε ἀνώτερη ἀπὸ τὰ χρήματα τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας, καὶ πείθοντάς μας νὰ δίνομε εὐκόλα στοὺς ἀδελφούς μας καὶ νὰ εἴμαστε κοινωνικοί, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ὀρίζοντας τὴν καλωσύνη πρὸς τὸν ἀδελφὸ καὶ τὸ γείτονά μας σὰν κάποια ἄσκηση ἐνὸς πάρα πολὺ μεγάλου σεβασμοῦ πρὸς ὅλους.

ΠΑΛΛ. Ἔτσι εἶναι· γιατί θὰ συμφωνήσω μαζί σου, ἀφοῦ προθέσή σου εἶναι νὰ λὲς τὰ ἄριστα.

ΚΥΡ. Καὶ τὸ ἔτι μείζον, εἰ μάθοις, καταθαυμάσαις ἄν, ὧ Παλλάδιε.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον;

ΚΥΡ. Χρησιότητος γὰρ καὶ φιλαλληλίας εἰς τοῦτο προήκειν ἡμᾶς 5 ὁ νόμος βούλεται, ὡς οὐδὲν ἠγεῖσθαι τῆς εἰς ἀδελφούς ἀγάπης τὸ ἰσοστατοῦν. Κατακολουθεῖν δὲ οὕτω γεννικῶς ταῖς ἐπ' αὐτοῖς δυσθυμίαις, ὡς καὶ ὀργῆς ὀραῖσθαι κρείττονας, κἂν εἰ μὴ γένοιτο πρὸς ἡμᾶς ὁποίους εἶναί τε καὶ ὀράσθαι χρῆ καὶ ταῖς ἀφιλοστοργίαις ἔλοιτο λυπεῖν. Ἔχεις καὶ τοῦδε τὸν τύπον ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς «Καὶ ἀπέστειλε», 10 γὰρ φησιν, «ὁ Μωσῆς ἀγγέλους ἐκ Κάδης πρὸς βασιλέα Ἐδώμ, λέγων· Τάδε λέγει ὁ ἀδελφός σου Ἰσραήλ· Σὺ ἐπίστη πάντα τὸν μόχθον τὸν εὐρόντα ἡμᾶς, καὶ κατέβησαν οἱ πατέρες ἡμῶν εἰς Αἴγυπτον, καὶ παρρηκήσαμεν ἐν Αἰγύπτῳ ἡμέρας πλείους, καὶ ἐκάκωσαν ἡμᾶς οἱ Αἰγύπτιοι καὶ τοὺς πατέρας ἡμῶν, καὶ ἀνεδοήσαμεν πρὸς Κύριον, καὶ 15 εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς ἡμῶν, καὶ ἀποστείλας ἄγγελον, ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου, καὶ νῦν ἐσμεν ἐν Κάδης πόλει, ἐκ μέρους τῶν ὀρίων σου. Παρελευσόμεθα διὰ τῆς γῆς σου, οὐ διελευσόμεθα δι' ἀγρῶν, οὐδὲ δι' ἀμπελώνων, οὐδὲ πίομεθα ὕδωρ ἐκ λάκκου σου, ὁδῶ βασιλικῆ πορευσόμεθα, οὐκ ἐκκλινοῦμεν δεξιὰ οὐδὲ εὐώνυμα, ἕως ἂν 20 παρέλθωμεν τὰ ὄριά σου. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Ἐδώμ· Οὐ διελεύση δι' ἐμοῦ, εἰ δὲ μὴ, ἐν πολέμῳ ἐξελεύσομαι εἰς συνάντησίν σοι. Καὶ λέγουσιν αὐτῶ οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ· Παρὰ τὸ ὄρος παρελευσόμεθα· ἐὰν δὲ τοῦ ὕδατός σου πίομεν ἐγὼ τε καὶ τὰ κτήνη μου, δώσω τιμὴν σοι· Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα οὐδὲν ἐστι, παρὰ τὸ ὄρος παρελευσόμεθα. Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐ 25 διελεύση δι' ἐμοῦ. Καὶ ἐξῆλθεν Ἐδώμ εἰς συνάντησιν αὐτῶ ἐν ὄλῳ βαρεῖ καὶ ἐν χειρὶ ἰσχυρᾷ, καὶ οὐκ ἠθέλησεν Ἐδώμ δοῦναι τῷ Ἰσραήλ παρελθεῖν διὰ τῶν ὀρίων αὐτοῦ, καὶ ἐξέκλινεν Ἰσραήλ ἀπ' αὐτοῦ». Ἀκούεις ὅπως, οἱ μὲν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, τὰς ἐν Αἰγύπτῳ ταλαιπωρίας χρησίμως ἀπαριθμούμενοι, καὶ τῆς πλεονεξίας τοὺς τρόπους ἄνω 30 τε καὶ κάτω συντιθέντες, ἀστείως τὴν οὐδὲν ἀδικοῦσαν αἰτοῦσι χάριν, μονονουχὶ συλλήπτορα ποιεῖσθαι σπουδάζοντες τὸν ὁμογενῆ· καὶ γὰρ ἦσαν ἐξ Ἡσαῦ ἀδελφοὶ Ἰακώβ· οἱ δὲ καίτοι κατοικτεῖραι δέον, ἐφεῖ-

ΚΥΡ. "Αν μάθεις και τὸ ἀκόμα μεγαλύτερο, Παλλάδιε, θὰ νοιώσεις μεγάλο θαυμασμό.

ΠΑΛΛ. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτό;

ΚΥΡ. "Ὅτι δηλαδή νόμος θέλει νὰ προχωρήσομε σὲ τέτοιο σημεῖο χρηστότητας καὶ φιλαλληλίας, ὥστε νὰ μὴ θεωροῦμε τίποτε ἰσότιμο μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας. Καὶ νὰ μετέχομε τόσο δυναμικὰ στὶς λύπες τους, ὥστε νὰ νικοῦμε καὶ τὴν ὀργή μας, ἀκόμα κι ἂν δὲν συμπεριφέρονται ἀπέναντί μας ὅπως πρέπει καὶ θέλουν νὰ μᾶς λυποῦν μὲ τὴν ἔλλειψη τῆς ἀγάπης τους. "Ἐχεις καὶ γι' αὐτὸ τὸ πράγμα τὸν τύπο στοὺς Ἄριθμούς· γιατί λέγει· «Κι ἔστειλε ὁ Μωυσῆς ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Κάδης ἀγγελιαφόρους πρὸς τὸν βασιλιὰ τῶν Ἰδουμαίων μὲ ἐντολὴ νὰ τοῦ ποῦν· Αὐτὰ λένε οἱ ἀδελφοί σου οἱ Ἰσραηλίτες· Ἐσὺ γνωρίζεις ὅλες τὶς ταλαιπωρίες πὸν περάσαμε· οἱ πατέρες μας κατέβηκαν στὴν Αἴγυπτο καὶ γίναμε στὴν Αἴγυπτο πάροικοι πολλὰ χρόνια καὶ οἱ Αἰγύπτιοι κακομεταχειρίστηκαν ἐμᾶς καὶ τοὺς πατέρες μας. Ὑψώσαμε τότε φωνὴ στὸν Κύριο, καὶ ὁ Κύριος ἄκουσε τὴν ἰκεσία μας, κι ἀφοῦ μᾶς ἔστειλε ἄγγελο, μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, καὶ τώρα βρισκόμαστε στὴν περιοχὴ τῆς Κάδης, κοντὰ στὰ σύνορά σου. Θὰ περάσομε ἀπὸ τὴ χώρα σου, χωρὶς νὰ διασχίσομε τὰ χωράφια οὔτε τὰ ἀμπέλια, οὔτε καὶ θὰ πιοῦμε νερὸ ἀπὸ τὰ πηγὰδια σου. Ἡ πορεία μας θὰ ἀκολουθήσει τὸν βασιλικὸ δρόμο, χωρὶς νὰ παρεκκλίνομε οὔτε δεξιὰ οὔτε ἀριστερά, ὥσπου νὰ θγοῦμε ἀπὸ τὴν χώρα σου. Οἱ Ἰδουμαῖοι ἀπάντησαν σ' αὐτούς· Δὲν θὰ περάσετε μὲ κανένα τρόπο ἀπὸ τὴ χώρα μας, ἀλλιῶς θὰ θγοῦμε καὶ θὰ σᾶς πολεμήσομε. Οἱ Ἰσραηλίτες τοὺς εἶπαν πάλι· Θὰ περάσομε κοντὰ ἀπὸ τὸ βουνό. "Αν πιοῦμε ἀπὸ τὸ νερὸ σας ἐμεῖς καὶ τὰ ζῶα μας, θὰ σᾶς πληρώσομε τὴν ἀξία του. Δὲν θὰ σᾶς δημιουργήσομε κανένα πρόβλημα ἂν θὰ περάσομε κοντὰ ἀπὸ τὸ βουνό. Καὶ ἐκεῖνοι εἶπαν· Δὲν θὰ περάσετε ἀπὸ τὴν χώρα μας. Βγῆκαν τότε οἱ Ἰδουμαῖοι μὲ στρατὸ ὀπλισμένο βαριά, μὲ δύναμη μεγάλη, γιὰ νὰ τοὺς πολεμήσουν. Δὲν θέλησαν νὰ παραχωρήσουν στοὺς Ἰσραηλίτες διέλευση ἀπὸ τὴν χώρα τους καὶ οἱ Ἰσραηλίτες ἄλλαξαν πορεία»⁶⁶. Ἀκοῦς πῶς οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὴν γενιὰ τοῦ Ἰσραήλ, ἀπαριθμώντας χρήσιμα τὶς ταλαιπωρίες τους στὴν Αἴγυπτο καὶ περιγράφοντας ἐκτεταμένα τὴν καταπίεση τῶν τυράννων, ζητοῦν μὲ ὠραῖο τρόπο μιὰ ἀθῶα χάρη, φροντίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο νὰ κάνουν βοηθούς ἀνθρώπους ὁμογενεῖς τους; Γιατί οἱ Ἰδουμαῖοι ἦταν ἀπόγονοι τοῦ Ἡσαῦ, ἀδελφοὶ τοῦ Ἰακώβ. Ἀλλὰ ἐκεῖνοι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τοὺς δείξουν

ναί τε δρῶν ὅπερ ἂν εἶδειεν χρήσιμόν τε καὶ ἐπωφελές αὐτῶν, σκληροί τε καὶ ἀτεράμονες καὶ συναλγεῖν οὐκ εἰδότες, δι' αὐτῶν ἠλέγχοντο τῶν πραγμάτων· ἐξείργουσι γὰρ ὁδοῦ, καίτοι λέγοντος ἑναργῶς τοῦ λαοῦ, μήτε ἀμπελῶσι, μήτε ἀγρῶν εὐκαρτίαις κατασίνεσθαί ποι, ἀλλὰ καὶ 5 ὕδωρ ἀντλήσειν οὐκ ἀνάργυρον. Ὁ δέ, εἰ μὴ βούλοιντο τῶν αἰτηθέντων ἀποχωρεῖν, οὐ προσηπείλησε μόνον τὴν ἔφοδον, ἀλλ' ἦν καὶ ἐν ὄπλοις ἤδη, καὶ πανοστρατεὶ παρετάττετο. Καὶ τί δὴ πρὸς τοῦτο; κρείττων ἦν μικροψυχίας ὁ Ἰσραήλ· ἐξέκλινε γὰρ ἀπ' αὐτοῦ, φησί, τὸ πρὸς ἀδελφούς δύσερι παρωθούμενος, καὶ τῆς ἀγχιστείας τὸν νόμον, ταῖς 10 ἄγαν ἀνεξικακίαις ἐκτετιμηκώς· Ἡ οὐχ ὧδε ἔχειν οἰήση ταυτί;

ΠΑΛΛ. Καὶ πάνν.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν τὸ θυμὸς ἀνακόπτειν καὶ ἀνασειράζειν ὀργὰς καὶ ἐπιμετρεῖν ἀναλόγως τὰς δίκας τοῖς ἐκάστου πταιίσμασι, καὶ μὴν καὶ τὸ δεῖν ὀρθὰς καὶ ἀδιαβλήτους παντελῶς πράττεσθαι πρὸς ἡμῶν τὰς 15 ἐφ' ἐκάστῳ κρίσεις, ἀγάπης εἶναι λογιούμεθα τῆς εἰς ἀδελφούς καρπὸν τε καὶ ἀποτέλεσμα.

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα δικαίως

ΚΥΡ. Πάρα δὴ οὖν ἐθέλοντί σοι, διαπείθεσθαι πάλιν, ποτὲ μὲν λέγοντος, «Καὶ οὐ μηνιεῖς τοῖς υἱοῖς τοῦ λαοῦ σου»· ποτὲ δὲ αὖ· «Ἐὰν 20 δὲ γένηται ἀντιλογία ἀνὰ μέσον ἀνθρώπων, καὶ προσέλθωσιν εἰς κρίσιν, καὶ κρίνωσι καὶ δικαιώσωσι τὸν δίκαιον καὶ καταγνώσιν τοῦ ἀσεβοῦς, καὶ εἰ ἄξιός ἢ πληγῶν ὁ ἀσεβῶν, καὶ καθιεῖς αὐτὸν ἐναντίον τῶν κριτῶν καὶ μαστιγώσουσιν αὐτὸν ἐναντίον αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀσέβειαν αὐτοῦ, ἀριθμῶ τεσσαράκοντα μαστιγώσουσιν αὐτόν, οὐ προσ- 25 θήσουσιν, εἰ δὲ προσθήσωσι μαστιγῶσαι αὐτόν, ὑπὲρ ταύτας τὰς πληγὰς πλείους, ἀσχημονήσει ὁ ἀδελφός σου ἐναντίον σου».

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν δρῶτο πάλιν ἡμῖν ὁ λόγος, τοῦ χρῆναι πληγαῖς ἀριθμῶ τεσσαράκοντα μόναις καταπαίεσθαι τοὺς κατεγνωσμένους; αἰσχύνει δὲ ὅπως τινάς, τὸ ὑπὲρ τούτου φράσον.

30 ΚΥΡ. Κατὰ πολλοὺς ἡμῖν τρόπους τὸ Χριστοῦ μυστήριον σκιαγραφεῖται καλῶς διὰ τῆς ἀρχαίας ἐντολῆς, καὶ τὸ σωτήριον ἡμῖν οἰονεὶ πλαστουργεῖται πάθος, ἐν ᾧ καὶ δι' οὗ παντὸς ἀπηλλάγμεθα τοῦ

συμπάθεια καὶ νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ κάνουν ὅ,τι ἤξεραν πῶς θὰ ἦταν χρήσιμο καὶ ὠφέλιμο γι' αὐτούς, φάνηκαν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα πῶς ἦταν σκληροὶ καὶ τραχεῖς καὶ ἄσχετοι πρὸς κάθε συμπόνια. Τοὺς κλείνουν τὸ δρόμο, ἂν καὶ βέβαια ὁ λαὸς ἔλεγε ὅτι δὲν θὰ πάθουν τίποτε, οὔτε τὰ ἀμπέλια τοὺς οὔτε ἡ σοδεῖὰ τῶν χωραφιῶν τοὺς, ἀλλὰ καὶ τὸ νερὸ ποῦ θὰ πάρουν θὰ τὸ πληρώσουν. Οἱ Ἰδουμαῖοι ὅμως, ἂν οἱ Ἰσραηλίτες δὲν ἤθελαν νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὰ αἰτήματά τοὺς, δὲν τοὺς ἀπειλησαν μόνο μὲ ἐπίθεση, ἀλλὰ εἶχαν κιόλας ὄπλισεῖ καὶ παρατᾶχθηκαν ἀπέναντί τοὺς μὲ ὅλο τὸ στρατό τοὺς. Καὶ τί ἔκαναν οἱ Ἰσραηλίτες ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴν ἐνέργειά τοὺς; Φάνηκαν ἀνώτεροι ἀπὸ τὴ μικροψυχία ἐκείνων. Γιατὶ λέγει, ἄλλαξαν δρόμο, ἀποφεύγοντας τὴ φιλονεικία μὲ τοὺς ἀδελφούς καὶ τιμώντας τὸν νόμο τῆς συγγένειας μὲ μεγάλη ἀνεξικακία. Ἡ νομίζεις πῶς δὲν εἶναι ἔτσι τὸ πράγμα;

ΠΑΛΛ. Τὸ νομίζω καὶ πάρα πολὺ μάλιστα.

ΚΥΡ. Ἄρα λοιπὸν τὸ νὰ ἀνακόπτει κανεὶς τὸν θυμὸ καὶ νὰ συγκρατεῖ τὴν ὀργὴ καὶ νὰ ἐπιμετρεῖ τὴν τιμωρία ἀνάλογα πρὸς κάθε παράβαση, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι πρέπει νὰ γίνονται ὀρθὲς καὶ τελείως ἀδιάβλητες ἀπὸ μᾶς οἱ κρίσεις γιὰ τὸν καθένα, θὰ τὸ θεωρήσουμε πῶς εἶναι καρπὸς καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας.

ΠΑΛΛ. Καὶ πάρα πολὺ δίκαια.

ΚΥΡ. Εἶναι εὐκόλο ἂν θέλεις νὰ πεισθεῖς πάλι μὲ ὅσα λέγει, ἄλλοτε, «Δὲν θὰ ἐκδηλώνεις ὀργὴ πρὸς τοὺς συμπατριῶτες σου»⁶⁷, καὶ ἄλλοτε: «Ἄν ξεσπάσει φιλονεικία μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ παρουσιαστοῦν σὸ δικαστήριο καὶ γίνῃ ἡ κρίση, θὰ δικαιώσουν ὅποιον ἔχει δίκαιο καὶ θὰ καταδικάσουν τὸν ἀσεβή. Κι ἂν ὁ ἀσεβὴς κριθεῖ ἄξιος ραβδισμῶν, θὰ σταθεῖ ἀπέναντι στοὺς δικαστὲς του καὶ θὰ μαστιγωθεῖ μπροστὰ στὰ μάτια τοὺς ἀνάλογα μὲ τὴν ἀσέβειά του· θὰ τοῦ δώσουν σαράντα ραβδισμούς, ὄχι παραπάνω ἂν προσθέσουν κι ἄλλους ραβδισμούς, περισσότερους ἀπὸ τοὺς σαράντα, ὁ ἀδελφός σου θὰ δυσφορήσῃ ἀπέναντί σου»⁶⁸.

ΠΑΛΛ. Καὶ πῶς θὰ μπορούσαμε νὰ ἐκλάβομε τὴν ἐντολή, ὅτι πρέπει νὰ καταφέρονται ἐναντίον τῶν καταδικασμένων μόνο σαράντα χτυπήματα; Καὶ πῶς, πές μου, προκαλοῦν δυσαρέσκεια τὰ περισσότερα;

ΚΥΡ. Τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ μὲ πολλοὺς τρόπους σκιαγραφεῖται καλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐντολή καὶ διαμορφώνεται κατὰ κάποιον τρόπο τὸ σωτήριο πάθος, μὲ τὸ ὁποῖο ἀπαλλαγθήκαμε ἀπὸ ἐνεῖνον ποῦ ἔχει τὴ

κακοῦν ἰσχύοντος, καὶ ἀνηκέστοις ἡμᾶς ἐνιέντος συμφοραῖς· καὶ ὡσπερ ἔναγχος ἔφη, τὸ δι' ἑπτὰ ἐτῶν ἀνεῖσθαι τοὺς ὠφληκότας, τὸν τῆς ἀπάντων ἀφέσεως καιρὸν ὑπαινίττεται. Δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ καὶ δεδιδάγμεθα λέγειν ἐν προσευχαῖς πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα 5 καὶ Θεόν, «Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν»· οὕτω κἀνθάδε, τὸ μέχρι πληγῶν τεσσαράκοντα προήκειν τοῖς παίοις, ἤτοι παιομένοις τὰς διὰ μαστίγων αἰκίας, τὸν τριπόθητον ἡμῖν τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς ἀποφαίνει καιρὸν, καθ' ὃν τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν, καὶ μεμαλάκισται μὲν αὐτὸς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἐμ- 10 παρονησάντων εἰς αὐτὸν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τὰς κατὰ νότων πληγὰς ἐπενεγκόντος Πιλάτου, ποιῆς δὲ ἡμεῖς καὶ κολάσεως ἐξηρήμεθα. Πάλαι γὰρ ἦσαν πολλαὶ αἱ μάστιγες τοῦ ἁμαρτωλοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν ἐμασίχθη Χριστός· ὡσπερ γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, οὕτω καὶ ὑπὲρ πάντων ἐμασιγοῦτο πάλιν, εἷς ὢν ὁ πάντων ἀν- 15 τάξιος· Τὸν δέ γε τεσσαρακονθήμερον ἀριθμὸν εἰς τὸν πεντάκις ὀκτῶ κατατεμών, χρήσιμον εὐρήσεις τῇ τοῦ καιροῦ σημασίᾳ, τὸν πέντε καὶ τὸν ὀκτῶ ἐπιεδέδημηκε γὰρ ὁ Μονογενὴς ἐν πέμπτῳ καιρῷ, κατὰ γε τὴν Εὐαγγελικὴν παραβολὴν (ἐμισθοῦτο γὰρ τις εἰς τὸν ἀμπελῶνα τοὺς ἐργάτας ἐξελθὼν δὲ περὶ τὴν ὥραν πρώτην, τρίτην τε καὶ ἕκτην, 20 καὶ ἑνάτην καὶ ἑνδεκάτην), ἐγήγερται δὲ κατὰ τὴν ὀγδόην, τοῦ θανάτου καταλύσας τὸ κράτος καὶ τῆς ἐπεισάκτου φθορᾶς τὴν μητέρα συνδιολλὺς αὐτῷ, τοῦτ' ἔστιν ἁμαρτίαν, ἧς ἀνηρημένης, ἀργεῖν ἀνάγκη καὶ μάστιγας καὶ τὰς δι' αὐτὴν ποινὰς καὶ κολάσεις

Οὐκ ἔα τοιγαροῦν ὁ νόμος ὑπερτρέχειν ἔτι τὴν μάστιγα τὸν τεσ- 25 σαρακοστὸν ἀριθμὸν, μέχρι τῆς Χριστοῦ παρουσίας καὶ οἶονεὶ πως ἰστάς τὰ κολαστήρια, καὶ τὸν τῆς ἀφέσεως κατασημαίνων καιρὸν. Τῆς γὰρ ἀληθείας οἱ τύποι τὸ κάλλος ὠδίνουσι. Ἰστέον δὲ ὅτι προσκρούσας ὁ Ἰσραὴλ, τεσσαρακοστὸν ἔτος ἐπλανᾶτο τὴν ἔρημον· ὅρκῳ γὰρ ὤμοσεν ὁ Θεός, μὴ εἰσάξειν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. 30 Καὶ ἦν ὄρος οὗτος αὐτοῖς τῆς ὀργῆς, παρωχηκότος δὲ τοῦ καιροῦ, λέλυται μὲν ἡ ὀργή, διέβησαν δὲ τὸν Ἰορδάνην οἱ ἐξ αὐτῶν, καὶ εἰσέφρησαν εἰς τὴν γῆν, οὐχ ὑπερδραμούσης τῆς ἀγανακτήσεως τὸ τεσ-

δύναμη νὰ μᾶς κάνει κακὸ καὶ νὰ μᾶς ρίξει σὲ συμφορὰς ἀθεράπευτες. Καὶ ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν ὀφειλετῶν σὲ ἑπτὰ χρόνια ὑπαινίσσεται τὸν καιρὸ τῆς ἀφεσης ὅλων. Δικαιωθήκαμε μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ διδαχθήκαμε νὰ λέμε στὶς προσευχὰς μας στὸν οὐράνιο Πατέρα μας καὶ Θεό. «Συγχώρεσε τίς ἁμαρτίες μας σ' ἐσένα»⁶⁹. Ἔτσι κι ἐδῶ τὸ νὰ προχωροῦν τὰ χτυπήματα καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ τὰ δίνουν καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ τὰ δέχονται ὡς τὰ σαράντα, φανερώνει τὸν πολυπλόητο ἀπὸ μᾶς καιρὸ τῆς ἑνσαρκῆς παρουσίας τοῦ Μονογενοῦς, κατὰ τὸν ὁποῖο θεραπευθήκαμε ἑμεῖς μὲ τὸ πάθος ἐκείνου. Καὶ αὐτὸς βέβαια ἔδειξε γιὰ τίς ἁμαρτίες μας ἀδυναμία⁷⁰ ὅταν ξέσπασαν σὰν μεθυσμένοι ἐναντίον του οἱ Ἰσραηλίτες καὶ ὁ Πιλάτος τοῦ κατέφερε τὰ χτυπήματα στὰ νῶτα του, ἐνῶ ἑμεῖς ἀποφύγαμε τὴν ποινὴ καὶ τὴν τιμωρία. Γιατὶ παλαιὰ ἦταν πολλὰ τὰ χτυπήματα ποὺ δεχόταν ὁ ἁμαρτωλός, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή⁷¹, ἀλλὰ γιὰ χάρη μας δέχθηκε τὰ μαστιγώματα ὁ Χριστός. Ὅπως δηλαδὴ πέθανε γιὰ χάρη ὅλων, ἔτσι πάλι καὶ γιὰ χάρη ὅλων δεχόταν τὰ μαστιγώματα, ὁ ἓνας αὐτὸς ὁ ἀντάξιός ὅλων. Τὸν ἀριθμὸ σαράντα ἂν τὸν διασπάσεις στὸ πέντε ἐπὶ ὀκτὼ φορές, θὰ βρεῖς χρήσιμο γιὰ τὴ σημασία τοῦ καιροῦ τὸ πέντε καὶ τὸ ὀκτὼ. Καθόσον ὁ Μονογενὴς ἐπιδήμησε στὸν κόσμον τὸν πέμπτον καιρὸ, σύμφωνα μὲ τὴν εὐαγγελικὴ παραβολή, κατὰ τὴν ὁποία μίσθωνε κάποιους ἐργάτες γιὰ τὸ ἀμπέλι του, ἀφοῦ βγήκε τὴν πρώτη ὥρα, τὴν τρίτη, τὴν ἕκτη, τὴν ἑνατὴ καὶ τὴν ἐνδέκατη⁷² (πέντε φορές). Ἀναστήθηκε βέβαια τὴν ὀγδόη, καταργώντας τὸ κράτος τοῦ θανάτου, καὶ μαζὶ ἐξαφάνισε καὶ τὴ μητέρα τῆς ἐπίσακτης φθορᾶς, δηλαδὴ τὴν ἁμαρτία, καὶ ἀφοῦ αὐτὴ ἔλειψε, εἶναι ἀνάγκη νὰ λείψουν καὶ τὰ μαστιγώματα καὶ οἱ ποινὲς καὶ οἱ τιμωρίες γι' αὐτήν.

Δὲν ἐπιτρέπει λοιπὸν ὁ νόμος νὰ ξεπερνοῦν τὰ μαστιγώματα τὸν ἀριθμὸ σαράντα μέχρι τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ σταματᾷ κατὰ κάποιον τρόπο τὰ βασανιστήρια καὶ δηλώνει τὸν καιρὸ τῆς ἀφεσης. Οἱ τυποὶ δηλαδὴ τῆς ἀλήθειας κοιλοπονοῦν τὸ κάλλος. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλίτες προσέκρουσαν στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, περιπλανιοῦνταν στὴν ἔρημο σαράντα χρόνια· γιατί ὀρκίστηκε ὁ Θεός, ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἀφηνε νὰ μποῦν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Κι αὐτὸ ἦταν γι' αὐτοὺς λόγος ὀργῆς. Μὲ τὸ πέρασμα ὅμως τοῦ καιροῦ ἡ ὀργὴ διαλύθηκε, τὰ παιδιὰ τους πέρασαν τὸν Ἰορδάνη καὶ μπῆκαν στὴ γῆ χωρὶς νὰ ξεπεράσει ἡ ὀργὴ τὸ τσσαρακοστὸ ἔτος. Ἄρα λοιπὸν καὶ αὐτὸ

71. Ψαλμ. 31, 10.

72. Ματθ. 20, 1-16

σαρακοστόν ἔτος. Τύπος οὖν ἄρα καὶ τοῦδε σαφής, τὸ μέχρι πληγῶν τεσσαράκοντα καταπαίεσθαι τινάς, ἀφέσεως γὰρ ὁ μετὰ τοῦτο καιρός, διάδασιν ἡμῖν εἰσφέρων τὴν τοῦ Ἰορδάνου τὴν μυστικὴν, καὶ μὴν καὶ μαχαίρας πετρίνας, ὃ ἔστι, τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν καὶ τὴν 5 Ἰησοῦ στρατηγίαν· γέγονε γὰρ ἡμῖν καθηγητὴς ὁ Χριστὸς μετὰ Μωσέα καὶ νόμον.

ΠΑΛΛ. Πείθομαι.

ΚΥΡ. Ἴνα τοίνυν ὀρθῶς τε καὶ ἀδεκάστως τὰ παρεμπύπτοντα διακρίνοιτο, καὶ οἱ τῆς πλεονεξίας ἀφανίζονται τρόποι, «Κριτάς», φησί, 10 «καὶ γραμματοεισαγωγεῖς καταστήσεις σεαυτῶ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσί σου, αἷς Κύριος ὁ Θεὸς δίδωσί σοι, κατὰ φυλάς καὶ κρινοῦσι τὸν λαὸν δικαίαν κρίσιν. Οὐκ ἐκκλινοῦσι κρίσιν, οὐδὲ ἐπιγνώσονται πρόσωπον, οὐδὲ λήψονται δῶρα, τὰ γὰρ δῶρα ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς σοφῶν καὶ ἐξαίρει λόγους δικαίων». ὤρετο γὰρ δεῖν ὁ νόμος, καὶ μάλα εἰκότως 15 τοὺς οἵπερ ἂν εἶεν εἰς τὸ δικάζειν ἠγμένοι, καὶ τοῦ χρηματίζεσθαι φιλεῖν ὀρεῖσθαι βελτίους, καὶ τῇ πρὸς τινὰς αἰδοῖ μὴ χαριζομένους τοῦ καλῶς καὶ ἀδιαβλήτως ἔχοντος τὴν παράδασιν, καὶ μὴν καὶ τὸ ἑτεροκλινές, ὡς ἀνόσιον ἀποσειομένους ταλαντεύοντάς τε συννόμως ἕκαστα τῶν πραγμάτων, καὶ τὸν τῶν ὅλων ἀπομιμῆσθαι κριτὴν, τοῦτ' ἔστι 20 Χριστόν, ὃν καὶ αὐτὸς ὁ νόμος προαναπεφώνηκεν ἑναργῶς, καὶ κριτὴν ὄντα εἰδὼς ὡς Θεόν· Ἔφη δὲ οὕτω πάλιν· «Ἐὰν δὲ εἰσέλθῃς εἰς τὴν γῆν, ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι ἐν κλήρῳ καὶ κληρονομήσης αὐτὴν καὶ κατοικήσης ἐπ' αὐτῆς καὶ εἴπῃς, Καταστήσω ἐπ' ἐμαντὸν ἄρχοντα καθὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη τὰ κύκλω μου, καθιστῶν κατα- 25 στήσεις ἐπὶ σεαυτὸν ἄρχοντα, ὃν ἂν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου, αὐτὸν ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου καταστήσεις ἐπὶ σεαυτὸν ἄρχοντα· οὐ δυνήσῃ καταστήσαι ἐπὶ σεαυτὸν ἄνθρωπον ἀλλότριον, ὅτι οὐκ ἀδελφός σου ἔστιν».

Δεῖ γὰρ ἡμᾶς τὸ τῇ κτίσει λατρεύειν, παρὰ τὸν κτίσαντα Θεόν, 30 ἰέντας ὡς ἀπωτάτω, τοῖς τῆς ἀληθείας προσκλίνεσθαι λόγοις, καὶ εἰσκαλέσαι μὲν ὥσπερ εἰς γῆν τὴν ἁγίαν, τοῦτ' ἔστι, τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ τὴν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῶ, καταστήσαι δὲ οὕτως ἐφ' ἑαυτοῖς ἄρχοντα καὶ κριτὴν τὸν ἐκ Θεοῦ πεφυκότα Υἱόν, κἂν εἰ νοοῖτο μετὰ σαρκός, λέγει τε περὶ ἡμῶν· «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς

εἶναι τύπος καθαρὸς, ὅτι πρέπει νὰ δέχονται κάποιοι χτυπήματα μέχρι σαράντα. Γιατὶ ὁ μετέπειτα καιρὸς εἶναι ὁ καιρὸς τῆς ἀφεσης, πού μᾶς προσφέρει τὴ μυστικὴ διάβαση τοῦ Ἰορδάνη, καὶ βέβαια καὶ τὰ πέτρινα μαχαίρια, πού σημαίνουν τὴν πνευματικὴ περιτομὴ καὶ τὴ στρατηγικὴ ἐξουσία τοῦ Ἰησοῦ. Γιατὶ ἐγίνε ὁδηγὸς καὶ ἀρχηγὸς μας ὁ Χριστὸς μετὰ ἀπὸ τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν νόμο.

ΠΑΛΛ. Μὲ ἔχεις πείσει.

ΚΥΡ. Γιὰ νὰ λύνονται λοιπὸν ὀρθὰ καὶ ἀμερόληπτα οἱ τυχόν διαφορὲς πού θὰ προκύπτουν καὶ γιὰ νὰ ἐξαφανίζονται οἱ τρόποι τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας, λέγει· «Θὰ ὀρίσεις κατὰ φυλὴ δικαστὲς καὶ διδασκάλους σὲ ὅλες τὶς πόλεις σου πού σοῦ δίνει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σου, οἱ ὅποιοι θὰ δικάζουν τὸ λαὸ μὲ δίκαιη κρίση. Δὲν θὰ ἐκτρέπονται ἀπὸ τὴν ὀρθὴ κρίση, οὔτε θὰ ἐπηρεάζονται ἀπὸ πρόσωπο οὔτε θὰ δέχονται δῶρα. Γιατὶ τὰ δῶρα τυφλώνουν τὰ μάτια τῶν σοφῶν καὶ ἐπηρεάζουν τὶς ἀποφάσεις τῶν δικαίων»⁷³. Ὁ νόμος δηλαδὴ ἔκρινε ὅτι ἔπρεπε, καὶ πολὺ εὐλόγα, αὐτοὶ πού ὀρίζονταν νὰ δικάζουν, νὰ θέλουν καὶ νὰ φαίνονται ἀνώτεροι ἀπὸ χρήματα, καὶ ἀπὸ ντροπὴ σὲ κάποιον νὰ μὴ χαρίζονται σὲ κάποια παράβαση εἰς βάρος τοῦ σωστοῦ καὶ ἀδιάβλητου, καὶ νὰ ἀπορρίπτουν τὴ μεροληψία σὰν ἀνόσια πράξη, ζυγίζοντας σύμφωνα μὲ τὸ νόμο κάθε πράγμα, καὶ νὰ μιμοῦνται τὸν κριτὴ τῶν ὅλων, δηλαδὴ τὸν Χριστό, τὸν ὅποιο καὶ ὁ ἴδιος ὁ νόμος προανήγγειλε καθαρὰ, πού γνώριζε ὅτι ὡς Θεὸς εἶναι καὶ Κριτὴς. Λέγει λοιπὸν πάλι τὰ ἐξῆς· «Ἄν εἰσέλθεις στὴ χώρα πού ὁ Κύριος σοῦ δίνει ὡς κληρονομία καὶ τὴν κληρονομήσεις καὶ κατοικήσεις σ' αὐτὴν καὶ πεῖς, Θὰ ἐγκαταστήσω τώρα ἄρχοντα καὶ βασιλιά μου, ὅπως ἔχουν καὶ τὰ γύρω μου ἔθνη, θὰ ἐγκαταστήσεις βέβαια ἄρχοντα γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, ἀλλὰ ἐκείνον πού θὰ ἐκλέξει ὁ Κύριος ὁ Θεός, αὐτὸν ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σου θὰ ἐγκαταστήσεις ἄρχοντα γιὰ σένα. Δὲν θὰ ἐγκαταστήσεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου ἄρχοντα ἄνθρωπο ξένο, γιατί αὐτὸς δὲν εἶναι ἀδελφός σου»⁷⁴.

Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς, ἀφοῦ ἀπορρίψουμε ὅσο πιὸ μακριὰ τὸ νὰ λατρεύουμε τὰ δημιουργήματα ἀντὶ τὸν δημιουργό μας Θεό, νὰ κλίνουμε τὸ κεφάλι στοὺς λόγους τῆς ἀλήθειας, καὶ σὰν στὴν ἀγία γῆ, δηλαδὴ τὴν ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ νὰ καλέσουμε μέσα μας καὶ νὰ καταστήσουμε ἔτσι σ' ἐμᾶς ἄρχοντα καὶ κριτὴ τὸν Υἱὸ πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, κι ἂν ἀκόμα τὸν νοοῦμε μὲ σάρκα. Γιατὶ λέγει γιὰ

74. Δευτ. 17, 14-15.

ὕπ' αὐτοῦ, ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου». Ἔτερόν γε μὴν ἐπ' αὐτῷ τὸ σύμπαν οὐδένα παραδεξόμεθα καὶ τοῖς ὀθνεῖων ζυγοῖς οὐχ ὑποίσομεν τὸν ἀρχένα· εἰς γὰρ ἡμῖν ἐστι καθηγητής, ὁ Χριστός. Ἰουδαῖοι γὰρ οἱ τάλανες ἔξω μεμενήκασι δι' 5 ἀπιστίαν, καὶ ἤκιστα μὲν ἐφ' ἑαυτοῖς εἰς ἄρχοντά τε καὶ κριτὴν κατεδέξαντο τὸν Χριστόν, καίτοι κατηγμένον ἐξ οὐρανοῦ, θελήσει τε καὶ εὐδοκία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ πρὸς τούτοις ὅτι καὶ ἄνθρωπον ἀλλότριον ἐφ' ἑαυτοῖς κεχειροτονήκασι τὸν τῆς ἀπωλείας υἱόν, τοῦτ' ἐστι, τὸν Ἀντίχριστον, ἔκφυλόν τε καὶ ἀλλογενῆ, καὶ οὐδ' ἐξ αἵματος 10 Ἰσραὴλ, καίτοι τοῦ νόμου διειπόντος σαφῶς, «Οὐ δυνήσῃ καταστήσασαι ἐπὶ σεαυτὸν ἄνθρωπον ἀλλότριον, ὅτι οὐκ ἀδελφός σου ἐστίν». Ἦκουον δὲ λέγοντος καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ· «Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με. Ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε». Ἐπιδεδήμηκε γὰρ ὁ Χριστός εἰς 15 δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἦξει δὲ κατὰ καιροὺς ὁ τῆς ἀνομίας υἱός, οὐκ εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς (τοῦτο γάρ, οἶμαι, εἶναι τό, «Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς»), ἀλλ' ἰδίᾳ κεφαλῇ περιτιθεὶς ὁ δεῖλαιος τὸ τῆς θεότητος ὄνομα. «Καθιεῖται γὰρ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἀποδεικνύς ἑαυτόν, ὅτι ἐστὶ Θεός». Ἀλλ' οὐκ ἂν αὐτῷ προσκυνήσουσιν Ἰουδαῖοι, οὐδ' ἂν ὡς 20 Χριστὸν παραδέξαιντό ποτε τηροῦντες τὸν νόμον· ἐξ αἵματος γὰρ Ἰσραὴλ ἀναφύναι Χριστόν, προμεμήνυκεν ἑναργῶς. Οἱ δέ, καὶ τοῦτο μεθέντες ὡς ἔωλον, ἄνθρωπον ἀλλότριον καὶ ἀλλογενῆ παραδέξονται.

ΠΑΛΛ. Οὐκοῦν ἔδονται τῆς ἐαυτῶν ὁδοῦ τοὺς καρπούς, καὶ τῆς 25 αἰσχροῦς εἰκαιοβουλίας τὴν ἰσοπαλῆ κομιοῦνται δίκην.

ΚΥΡ. Εὐ³ ἔφησ' ὁ γὰρ τοι τὰ δίκαια κρίνων Θεός, διανεμεῖ δὴ πάντως ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Καὶ ὧδε μὲν ἡμῖν ἐχέτω ταυτί, καὶ ἀποχρῶν ἔστω ὁ λόγος. Ἀτὰρ δὴ τοῖς εἰς τὸ κρίνειν ἑτέρους ἠγμένοις, καὶ εἰς τὸν τοῖς δικάζουσι πρέποντα θῶκον, ἐπεφώνει πάλιν ὁ νόμος 30 «Οὐ παραδέξῃ ἀκοήν ματαίαν», τοῦτ' ἐστὶ λόγον ψευδῆ καὶ συκοφαντίας ἔμπλεω· «Οὐ προστεθήσῃ μετὰ πλήθους ἐκκλῖναι μετὰ πλειό-

75. Ψαλμ. 2, 6-7.

77. Δευτ. 17, 15.

76. Ματθ. 13, 8.

78. Ἰω. 5, 43.

ἐμᾶς· «Ἐγὼ ἐγκαταστάθην ἀπὸ αὐτὸν ὡς βασιλιάς στὸ ἅγιο ὄρος τοῦ τῆν Σιών, γιὰ νὰ διακηρύττω τὰ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου»⁷⁵. Ἄλλον πᾶν ἀπὸ αὐτὸν κανένα ἀπολύτως δὲν θὰ παραδεχθοῦμε καὶ δὲν θὰ σκύψομε τὸν τράχηλο στοὺς ζυγούς τῶν ἐθνικῶν· γιὰτὶ ἓνας εἶναι ὁ ἀρχηγός μας, ὁ Χριστός⁷⁶. Γιὰτὶ οἱ ταλαίπωροι Ἰουδαῖοι ἔμεναν ἔξω ἔξαιτίας τῆς ἀπιστίας τους καὶ καθόλου δὲν καταδέχθησαν ὡς ἀρχοντα καὶ κριτὴ τὸν Χριστό, ἂν καὶ βέβαια κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ θέληση καὶ τὴ συγκατάθεση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ γιὰτὶ χειροτόνησαν καὶ ἄνθρωπο ξένο ὡς ἀρχηγό τους, τὸ υἱὸ τῆς ἀπώλειας, δηλαδὴ τὸν Ἀντίχριστο, ἄλλης φυλῆς καὶ ἄλλου γένους, καὶ οὔτε ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἰσραήλ, παρόλο πὺ ὁ νόμος τοὺς τὸ ἀπαγόρευσε μὲ σαφήνεια· «Δὲν θὰ ἐγκαταστήσεις σ' ἑσένα ἄνθρωπο ξένο, γιὰτὶ δὲν εἶναι ἀδελφός σου»⁷⁷. Ἄκουαν βέβαια καὶ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ νὰ λέγει· «Ἐγὼ ἦρθα στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα μου, καὶ ἔσεῖς δὲν μὲ δέχεσθε. Ἄν ἔρθει κάποιος ἄλλος στ' ὄνομα τὸ δικό του, αὐτὸν θὰ τὸν δεχθεῖτε»⁷⁸. Γιὰτὶ ὁ Χριστὸς ἐπιδήμησε στὸν κόσμον γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα. Θὰ ἔρθει βέβαια στοὺς καιροὺς του καὶ ὁ υἱὸς τῆς ἀνομίας, ὄχι γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα (γιὰτὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ, «στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα»), ἀλλὰ θὰ περιβληθεῖ ὁ δύστηνος στὸ κεφάλι του τὸ ὄνομα τῆς θεότητος. Γιὰτὶ λέγει· «Θὰ καθήσει στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, παρουσιάζοντας τὸν ἑαυτό του ὅτι εἶναι Θεός»⁷⁹. Ἀλλὰ δὲν θὰ τὸν προσκυνήσουν οἱ Ἰουδαῖοι, οὔτε μποροῦσαν νὰ τὸν παραδεχθοῦν ὡς Χριστὸ τηρώντας τὸν νόμο. Γιὰτὶ ὁ νόμος προανήγγειλε μὲ σαφήνεια, ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ προέλθει ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἰσραήλ. Αὐτοὶ ὅμως, παραμερίζοντας καὶ αὐτὴ τὴ διάταξη, ἐπειδὴ τάχα πάλιωσε, θὰ παραδεχθοῦν κάποιον ξένο καὶ ἀπὸ ἄλλη φυλὴ.

ΠΑΛΛ. Ἐπομένως θὰ φᾶνε τοὺς καρπούς τοῦ δρόμου πὺ ἀκολούθησαν⁸⁰ καὶ θὰ λάβουν τὴν ἀντίστοιχη τιμωρία γιὰ τὴν αἰσχρὴ ἀπερισκεψία τους.

ΚΥΡ. Σωστὰ τὸ εἶπες. Γιὰτὶ ὁ Θεὸς πὺ κρίνει τὰ δίκαια, θ' ἀπονεύει ὅπωςδὴποτε στὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του. Καὶ αὐτὰ βέβαια πὺ εἶπαμε ὡς εἶναι ἔτσι καὶ ὁ λόγος μας ὡς θεωρηθεῖ ἐπαρκής. Ἀλλὰ σ' αὐτοὺς πὺ ἔχουν ταχθεῖ νὰ κρίνουν ἄλλους καὶ κάθονται στὴν ἔδρα πὺ ἀρμόζει στοὺς δικαστές, ἔλεγε πάλι ὁ νόμος· «Δὲν θὰ παραδεχθεῖς κατηγορία ἀνυπόστατη»⁸¹, δηλαδὴ λόγο ψεύτικο καὶ συκοφαντικό. «Δὲν θὰ πᾶς μαζί μὲ τὸ πλῆθος γιὰ ν' ἀκολουθήσεις τὸν ἴδιο στραδὸ δρόμο

79. Β' Θεσσ. 2, 4.

80. Παροιμ. 1, 31.

81. Ἐξ. 23, 1.

νων, ὥστε ἐκκλῖναι κρίσιν». Καὶ πάλιν μεθ' ἕτερα· «Οὐ διαστρέψεις
 κρῖμα πένητος ἐν κρίσει αὐτοῦ, ἀπὸ παντός ρήματος ἀδίκου ἀποστή-
 ση». Πρέποι γὰρ ἂν ὅτι μάλιστα γε, τὸ ἀνεπίληπτον ἐν λόγοις τοῖς τοῦ
 δικάζειν κυρίως, καὶ ὀρθοεπεῖν ἀνάγκη τὸν ἐφ' ἐκάστω τῶν κατηγο-
 5 ρουμένων ψηφορεῖν ὀφείλοντα τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν. Ἐπενήνεκται
 δὲ χρησίμως καὶ τό, «Πένητα οὐκ ἐλεήσεις ἐν κρίσει». Πρόχειρον γάρ
 τι χρῆμα καὶ προάλες, παρὰ γε τοῖς κρίνουσι τὸ ἐπ' ἄμφω βλέπειν, ὅτε
 μὴ πλούσιος ὁ κρινόμενος καὶ εὐκατάτροχον κομιδῇ πρὸς πλεονεξίαν,
 ἀνὴρ πενία κατηχθισμένος ἔχει δὲ οὐκ ἀνικάνως ἔσθ' ὅτε καὶ πρὸς γε
 10 τὸ δύνασθαι τὸν τοῦ δικαίου καταβιάσασθαι λόγον, καλῶν εἰς ἔλεον
 τοὺς τῶν δικαζόντων ἀπαλωτέρους.

Ἐξείργει δὴ οὖν ὁ νόμος καὶ τοῦ πλεονεκτεῖσθαι δεῖν καὶ τοῦ
 κατοικτεῖρειν τοὺς ἐν ἐνδείᾳ καὶ ἀθλιότητι, τῆς δικαιοκρισίας τὸ κάλ-
 λος τηρῶν ἀπαράφθορον, καὶ τῆς ἰσότητος πρῦτανιν πανταχῇ τὸν δι-
 15 κάζοντα τιθεῖς «Δικαίως γὰρ τὸ δίκαιον διώξεις», φησίν. Ὡς τό τοι
 λυποῦν τὸν νόμον, κἂν εἴ τι τῶν ἀγαθῶν ὑπάρχειν δοκῇ, νοοῖτ' ἂν εἰ-
 κότως οὐκ ἀπλημμελές «Ἔστι γὰρ δίκαιος ἀπολλύμενος ἐν δικαίῳ
 αὐτοῦ», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Δεῖται δὴ οὖν εὐτεχνίας τὸ ἀγαθόν, καὶ
 τὸ ἐποικτεῖρειν οὐκ ἐν καιρῷ, τῆς εἰς νόμον ἀδικίας οὐκ ἂν διαφύγοι
 20 γραφήν. Τοὺς μὲν οὖν μετρίοις ἐγκατελημμένους αἰτιάμασι, ταῖς διὰ
 μαστίγων αἰκίαις ἐπανορθοῖ. Θεὰ δὲ ὅπως δουλοπρεπὲς τὸ χρῆμα καὶ
 ἀνελεύθερον κομιδῇ, καὶ μὴ τοι θαυμάσης πνεῦμα γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς
 δουλείας. Διὰ τοῦτο πληγαὶ μὲν οὐκέτι τοῖς διὰ Χριστοῦ θεσπίσασιν
 ἔπονται, καθὰ καὶ τῷ πάλαι νόμῳ. Πρόκειται δὲ μᾶλλον τὰ ἐλευθέρους
 25 πρέποντα, λαμπραὶ καὶ ἀξιόληπτοι δωρεαί, καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν
 ἀπαρχαί τε καὶ ὑποσχέσεις, καὶ μακαρισμοὶ τοῖς κατορθώμασι πρέ-
 ποντες, καὶ ἀπειλή μὲν οὐκέτι, προκλήσεις δὲ μᾶλλον ἐπ' ἀρετὴν. Οἰκέ-
 ταις μὲν γὰρ ὡς οἰκέτης καὶ συννομόδουλος προσελάλει Μωσῆς τοῖς
 ἀρχαιοτέροις, Χριστὸς δὲ νίοις ὡς Υἱὸς καὶ ὡς ἀδελφοῖς κατὰ θέσιν, ὁ
 30 ἀληθῶς καὶ γνήσιος ἐκ Θεοῦ Πατρὸς.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔχει.

82. Ἐξ. 23, 2.

83. Ἐξ. 23, 6.

καὶ νὰ θγάλεις λανθασμένη ἀπόφαση»⁸². Καὶ πῶς καὶ πάλι· «Κρίνοντας κάποιον φτωχὸ δὲν θὰ διαστρέψεις τὸ δίκαιόν του· θὰ σταθεῖς μακριὰ ἀπὸ κάθε ἄδικη κατηγορία»⁸³. Γιατὶ ἀρμόζει κατὰ κυριότατο λόγο νὰ εἶναι ἀνεπίληπτοι οἱ λόγο ἐκείνων πού εἶναι ἀρμόδιοι νὰ δικάζουν καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ μιᾶ σωστὰ αὐτὸς πού πρέπει νὰ ἐκφέρει γνώμη γιὰ κάθε κατηγορία σύμφωνα μὲ τὴ βούληση τοῦ νομοθέτη. Προστίθεται ὅμως χρήσιμα καὶ αὐτό· «Δὲν θὰ μεροληπτήσεις ἀπὸ συμπάθεια ὑπὲρ τοῦ φτωχοῦ κατὰ τὴ δίκη του»⁸⁴. Γιατὶ εἶναι πρόχειρο κι εὐκόλο πράγμα γιὰ τοὺς δικαστὲς νὰ βλέπουν καὶ τίς δύο πλευρὲς, καὶ ὅταν ὁ δικάζομενος δὲν εἶναι πλούσιος, καθίσταται πολὺ ἐπιρροεπὴς πρὸς τὴν ἀδικία ὁ ἄνθρωπος πού πιέζεται ἀπὸ τὴ φτώχεια, καὶ εἶναι δυνατὸν μερικὲς φορὲς νὰ ἔχει τὴ δύναμη νὰ παραβιάζει τὸν λόγο τοῦ δικαίου, προκαλώντας τὴν εὐσπλαχνία στοὺς πῶς συναισθηματικὸς δικαστὲς. Ὁ νόμος ἐμποδίζει λοιπὸν καὶ νὰ ἀδικοῦνται καὶ νὰ ἐλεοῦνται ὅσοι βρίσκονται σὲ φτώχεια καὶ ἀθλιότητα, τηρώντας ἀπαράφθορο τὸ κάλλος τῆς δίκαιας κρίσης καὶ ὀρίζοντας παντοῦ πρῦταν τῆς ἰσότητος τὸν δικαστή. Γιατὶ λέγει· «Θὰ ἐπιδιώξεις μὲ δικαιοσύνη ν' ἀποδώσεις τὸ δίκαιο»⁸⁵. Καθόσον αὐτὸ πού παραβιάζει τὸν νόμο, κι ὃν ἀκόμα φαίνεται πὼς εἶναι κάτι καλὸ, μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ εὐλόγα ὡς ἐσφαλμένο· γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Ἵπάρχει δίκαιος πού καταστρέφεται, ἐνῶ ἔξακολουθεῖ νὰ ζεῖ δίκαια»⁸⁶. Χρειάζεται λοιπὸν τέχνη τὸ ἀγαθὸ καὶ ἡ ἄκαιρη εὐσπλαχνία δὲν θὰ διαφύγει τὴν κατηγορία γιὰ παραβίαση τοῦ νόμου. Ὅποιοι λοιπὸν συλληφθοῦν γιὰ μέτρια ἐγκλήματα, τοὺς διορθώνει μὲ πλήγματα ἀπὸ μαστίγιο. Καὶ πρόσεχε πόσο ἡ τιμωρία εἶναι δουλικὴ καὶ ἀνελεύθερη, καὶ μὴ θαυμάσεις βέβαια· γιατί ἐπικρατοῦσε σ' αὐτοὺς πνεῦμα δουλείας. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν δίνονται πιά πλήγματα μὲ τοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ, ὅπως γινόταν στὸν παλαιὸ νόμο. Ἵπάρχουν μάλλον αὐτὰ πού ἀρμόζουν στοὺς ἐλεύθερους, δωρεὰς λαμπρὲς καὶ ἄξιες νὰ τίς δεχθεῖ κανεὶς, ἀπαρχὲς πνευματικῶν ἀγαθῶν, ὑποσχέσεις καὶ μακαρισμοὶ πού ταιριάζουν στὰ πνευματικὰ κατορθώματα, καὶ ἀπειλὴ πιά καμμία, ἀλλὰ μᾶλλον προτροπὴ πρὸς τὴν ἀρετὴ. Γιατὶ ὁ Μωυσῆς ἀπευθυνόταν ὡς δούλος καὶ συνομόδουλος στοὺς παλαιοὺς ἐκείνους δούλους, ἐνῶ ὁ Χριστὸς, ὡς Υἱὸς ἀληθινὰ καὶ γνήσιος καὶ προερχόμενος ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, ἀπευθίνεται ὡς Υἱὸς σὲ υἱοὺς καὶ ὡς πρὸς ἀδελφοὺς θετοῦς.

ΠΑΛΛ. Πολὺ σωστὰ.

84. Ἐξ. 23, 3.

85. Δευτ. 16, 20.

86. Ἐκκλ. 7, 15.

ΚΥΡ. Θανάτῳ γε μὴν τὸν φονεύοντα ζημιοῖ, καὶ ταῖς τῶν ἴσων ἐπαγωγαῖς τὸ ἀχάλινον ἀνασειράζει θράσος, καὶ τὸν οὐκέτι φορητὸν κολάζει θυμὸν ἀφορήτῳ δίκη καὶ τοῖς εἰς λῆξιν ἰοῦσι κακοῦ, προσβασανίζων εὖ μάλα τοῦ δεδρακότος τὸν σκοπὸν· καὶ εἰ μὲν ἐκούσιον 5 εἶη τὸ πλημμεληθέν, ἀναιρεῖ τὸν ἔλεον. Ἀσχημονεῖν δὲ οὐκ ἔα τὴν φιλαλληλίαν, θρυπτομένην οὐκ ἐν καιρῷ, καὶ ἐφ' οἷς ἤκιστα χρῆ, κατασπωμένην ὥσπερ ἐπὶ τὸ μαλθακώτερον. Ἔφη γὰρ οὕτως· «Ἐὰν δέ τις ἐπίθηται τῷ πλησίον ἀποκτεῖναι αὐτὸν δόλω καὶ καταφύγῃ, ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου μου λήψῃ, αὐτὸν θανατῶσαι». Εἰ δὲ μέχρι τοῦ 10 ἀρρωστῆσαι μόνον προήκει τῷ παίοντι τοῦ βεδριασμένου τὸ πάθος, ἐπιμετρεῖ τὴν δίκην, καὶ μέχρι χρημάτων προστάττει γενέσθαι τὸ βλάβος. Ἔφη γὰρ ὧδε πάλιν· «Ἐὰν δὲ λοιδορῶνται δύο ἄνδρες καὶ πατάξῃ τις τὸν πλησίον λίθῳ ἢ πυγμῇ, καὶ μὴ ἀποθάνῃ, κατακλιθῆ δὲ ἐπὶ κοίτης, ἐὰν ἐξαναστὰς ὁ ἄνθρωπος περιπατήσῃ ἔξω ἐπὶ ρά- 15 βδου, ἀθῶος ἔσται ὁ πατάξας, πλὴν τῆς ἀργίας αὐτοῦ ἀποτίσει καὶ τὰ ἰατρεία». Καὶ ταυτὶ μὲν ὁ νόμος. Ἄλλ' ὃ γε Σωτῆρ, τὸ τελείως ἀγαθὸν εἰσφέρων· «Τῷ παίοντί σε», φησὶν, «ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην». Οἰκειῶν δὲ πέρι νομοθετεῖ τάδε· «Ἐὰν δέ τις πατάξῃ τὸν παῖδα αὐτοῦ ἢ τὴν παιδίσκην αὐτοῦ ἐν 20 ράβδῳ, καὶ ἀποθάνῃ ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, δίκη ἐκδικηθήσεται, ἐὰν δὲ διαδιώσῃ ἡμέραν μίαν ἢ δύο, οὐκ ἐκδικηθήσεται· τὸ γὰρ ἀργύριον αὐτοῦ ἔστιν».

Θανάτῳ μὲν οὖν τιμᾶται τὴν εἰσάπαν ὀργήν· οὐ γὰρ ἐπεὶ τοι γεγόναμεν ἐκ πλεονεξίας δεσπότες, καὶ ζωῆς ἀπειρογενεῖν αὐτῆς ἐφῆκε 25 Θεός, τοὺς ὑπὸ χεῖρα καὶ ζυγόν. Συναναπλέκειν δὲ ταῖς ὀργαῖς ἀναπείθει τὸν ἔλεον, ποινὴν καθορίζων τοῦ φονεύοντος τὴν ἐσχάτην. «Εἰ δὲ διαδιώῃ», φησὶν, «ἡμέραν μίαν ἢ δύο, οὐκ ἐκδικηθήσεται· τὸ ἀργύριον αὐτοῦ ἔστιν». Μονονουχὶ γὰρ φησιν, Οὐ τῆς τοῦ παίοντος ἔργον ὀργῆς τὸ τῷ παθόντι συμβεβηκός, μετὰ γε τὸ εὐρωστῆσαί πως. 30 Οὐ γὰρ ἂν ἠθέλησέ τις ἀποβαλεῖν τὸν ἴδιον οἰκέτην, ὃν ἀργυρίοις ἐπρίατο καὶ χρήματα δούς ἐκτήσατο. Ἀκούσιος δὲ εἰ γένοιτο φο-

87. Ἐξ. 21, 14.

88. Ἐξ. 21, 19.

ΚΥΡ. Μὲ θάνατο λοιπὸν τιμωρεῖ τὸν φονιά καὶ μὲ ἴση τιμωρία συγκρατεῖ τὸ ἀχαλίνωτο θρᾶσος καὶ τὸν ἀνυπόφορο θυμὸ τὸν τιμωρεῖ μὲ ἀνυπόφορη τιμωρία, κι αὐτοὺς ποὺ προχωροῦν στὸ ἀκραῖο κακὸ, τιμωρεῖ προληπτικὰ ὅπως πρέπει τὴν πρόθεση τοῦ δράστη. Καὶ ἂν βέβαια ἢ παράβαση εἶναι ἐκούσια, ἀρνεῖται τὴν εὐσπλαχνία, ἀντίθετα δὲν ἀφήνει τὴ φιλαλληλία νὰ προχωρεῖ σὲ ἀσχημοσύνες, νὰ δείχνει ἀκαιρες τρυφερότητες, σὲ περιπτώσεις ποὺ δὲν πρέπει, παρασυρμένη σὲ μαλθακότητα. Πράγματι εἶπε τὰ ἐξῆς· «Ἄν κάποιος προμελετήσῃ τὸν φόνο τοῦ γείτονά του καὶ τὸν σκοτώσῃ μὲ δόλο, καὶ στὴ συνέχεια καταφύγῃ σ' ἐμένα, θὰ τὸν πάρῃς ἀπὸ τὸ θυσιαστήριό μου γιὰ νὰ δικαστεῖ καὶ νὰ θανατωθεῖ»⁸⁷. Ἄν ὅμως τὸ πάθημα ἐκείνου ποὺ δέχθηκε τὴν ἐπίθεση τοῦ δράστη φτάσῃ στὴν κακοποίησή του μόνο, ὑπολογίζει καὶ ἐπιβάλλει τὴν ἀνάλογη τιμωρία, προστάζοντας νὰ περιοριστεῖ στὴ χρηματικὴ πληρωμὴ. Γιατὶ εἶπε πάλι τὰ ἐξῆς· «Ἄν δύο ἄνδρες φιλονεικοῦν, καὶ ὁ ἓνας χτυπήσῃ τὸν ἄλλον μὲ λιθάρι ἢ μὲ τὴ γροθιά του καὶ δὲν πεθάνῃ ὁ χτυπημένος, ἀλλὰ πέσῃ στὸ κρεββάτι κι ὕστερα σηκωθεῖ καὶ περπατήσῃ στηριζόμενος στὸ μπαστούνι του, αὐτὸς ποὺ τὸν χτύπησε θὰ εἶναι ἀθῶος· ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὶς ἡμέρες ἀργίας θὰ πληρώσῃ καὶ τὰ νοσήλια»⁸⁸. Καὶ αὐτὰ βέβαια λέγει ὁ νόμος. Ὁ Σωτὴρας ὅμως, ποὺ μᾶς παρέχει τὸ τέλειο ἀγαθὸ, λέγει· «Σὲ ἐκείνον ποὺ σὲ χτυπᾷ στὸ δεξιὸ μάγουλο, γύρισέ του καὶ τὸ ἄλλο»⁸⁹. Γιὰ τοὺς ὑπηρέτες πάλι νομοθετεῖ αὐτὰ· «Ἄν χτυπήσῃ κάποιος τὸν δοῦλο ἢ τὴ δούλη του καὶ πεθάνουν στὰ χέρια του, θὰ δικαστεῖ καὶ θὰ τιμωρηθεῖ. Ἄν ὅμως ὁ δοῦλος αὐτὸς ἐπιζήσῃ γιὰ μία ἢ δύο μέρες, ὁ κύριος τοῦ δούλου δὲν θὰ τιμωρηθεῖ, γιατί ὁ δοῦλος θεωρεῖται περιουσία του»⁹⁰.

Μὲ θάνατο λοιπὸν τιμωρεῖ τὴν ὀργὴ ποὺ ἔφτασε στὰ ἄκρα. Ἐπειδὴ δηλαδή γίναμε κύριοι λόγω τῆς μεγαλύτερης δυνάμεώς μας, δὲν σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἐπέτρεψε νὰ στεροῦμε τὴ ζωὴ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχομε στὰ χέρια μας καὶ στὴν ἐξουσία μας. Μᾶς πείθει μαζὶ μὲ τὸν θυμὸ νὰ συμπλέκομε καὶ τὴν εὐσπλαχνία, ὀρίζοντας γιὰ τὸν φονιά τὴν ἔσχατη ποινή. Γιατὶ λέγει· «Ἄν ἐπιζήσῃ γιὰ μία ἢ δύο ἡμέρες, δὲν θὰ τιμωρηθεῖ, γιατί θεωρεῖται περιουσία του». Σὺν νὰ λέγει δηλαδή κατὰ κάποιο τρόπο· Τὸ πάθημα κάποιου δὲν ὀφείλεται στὴν ὀργὴ τοῦ δράστη μετὰ μὴ κάποια σχετικὴ καλυτέρευση. Γιατὶ δὲν θὰ ἤθελε κάποιος νὰ χάσῃ τὸν ἴδιο του τὸν δοῦλο ποὺ τὸν ἀγόρασε καὶ τὸν ἔκανε κτῆμα του πληρώνοντας χρή-

89. Ματθ. 5, 39.

90. Ἐξ. 21, 20-21.

νεύς, ζημιούνη ἀειφυγία δικαιοῖ πάλιν ὁ νόμος αὐτόν, συμμετρῶ φιλανθρωπία κεράσας τὴν κόλασιν, καὶ τὸ ἀνεθελήτως πλημμεληθέν οὐκ ἐν ἴσῃ μοίρα τοῖς ἐθελουσίοις εὖ μάλα τιθεῖς Πόλεις δὲ ἀφορίζεσθαι τρεῖς προστέταχεν, ἅς καὶ τῶν Φυγαδευτηρίων ὠνόμασε, συνε-
5 λαύνει τε οὗτος ἐκεῖ τοὺς ἐπ' ἀκουσίοις πταίσμασι φεύγοντας Καὶ καιρὸν ἀφέσεως ὀρίζει πάλιν καὶ τοῖς ὧδε πετραχόσιν ἀθλίως, ἱερέως θάνατον τοῦ ὑπερκειμένου καὶ προὔχοντος Γράφει δὲ οὕτως ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς· «Ἐὰν δὲ ἐξαπίνης οὐ δι' ἔχθραν ὥση αὐτόν ἢ ἐπιροίψη ἐπ' αὐτόν πᾶν σκεῦος, οὐκ ἐξ ἐνέδρου ἢ παντὶ λίθῳ, ἐν ᾧ ἀπο-
10 θανεῖται ἐν αὐτῷ οὐκ εἰδώς, καὶ ἐπιπέση ἐπ' αὐτόν καὶ ἀποθάνῃ, αὐτὸς δὲ οὐκ ἐχθρὸς αὐτοῦ ἦν οὐδὲ ζητῶν κακοποιῆσαι, καὶ κρινεῖ ἢ Συναγωγὴ ἀνὰ μέσον τοῦ πατάξαντος καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ ἀγχιστεύοντος τὸ αἷμα κατὰ τὰ κρίματα ταῦτα, καὶ ἐξελεῖται ἡ Συναγωγὴ τὸν φονεύσαντα ἀπὸ τοῦ ἀγχιστεύοντος τὸ αἷμα. Καὶ ἀποκαταστήσου-
15 σιν αὐτόν ἢ Συναγωγὴ εἰς τὴν πόλιν τοῦ Φυγαδευτηρίου, οὗ κατέφυγε, καὶ κατοικήσει ἐκεῖ ἕως ἂν ἀποθάνῃ ὁ ἱερεὺς μέγας, ὃν ἔχρισαν αὐτόν τῷ ἐλαίῳ τῷ ἁγίῳ». Ἐῖτα μεθ' ἕτερα· «Καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν ἱερέα τὸν μέγαν ἐπαναστρέψει ὁ φονεύσας εἰς τὴν γῆν τῆς κατασχέσεως αὐτοῦ».

20 ΠΑΛΛ. Λύσις οὖν ἄρα τῆς ἀειφυγίας αὐτοῖς ὁ τοῦ προλεχθέντος ἡμῖν ἀριτίως ἱερέως θάνατος

ΚΥΡ. Σχῆμα τοῦτο τοῖς τύποις. Ὡδίνουσι δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον αἰσικαί.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

25 ΚΥΡ. Οὐκ ἀπίθανον, ὧ Παλλάδιε, τό γε οἶεσθαι τυχόν τοὺς ταῖς ἁμαρτίαις ἐγκατελιημμένους, φονευτὰς ὥσπερ τινὰς τῆς ἰδίας ὑπάρχειν ψυχῆς καὶ κατολισθῆσαι εἰς τοῦτο ταλαιπωρίας οὐκ ἐθελουσίως, ἐκβεβιασμένους δὲ ὥσπερ εἰς παράβασιν, καὶ εἰς τὸ προσκροῦσαι Θεῷ, διὰ τὸ ἐγκεῖσθαι τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ
30 νεότητος καὶ διὰ τὸν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς τῆς ἀτιθάσου φιληδονίας τυραννήσαντα νόμον. Φυγῆ τοιγαροῦν τῇ ἀπὸ κόσμου καὶ σώματος ἢ ἀθλία ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου ζημιούται, καὶ ὥσπερ εἰς πόλιν τινὰ φυγαδευτηρίου τοῖς τοῦ θανάτου μυχοῖς ἐνιζήσασα, μακροὺς διετέλει

ματα. "Αν πάλι γίνει ἀκούσιος φονιάς, ὁ νόμος τὸν δικάζει νὰ τιμωρηθεῖ πάλι μὲ παντοτινὴ φυγὴ, ἀναμγνύοντας τὴν τιμωρία μὲ ἀντίστοιχη φιλανθρωπία, μὴ θέτοντας τὸ ἀθέλητο πλημμέλημα σὲ ἴση μοῖρα μὲ τὰ ἔκουςια. Διέταξε νὰ ὀριστοῦν τρεῖς πόλεις, τίς ὁποῖες καὶ ὀνόμασε τῶν Φυγαδευτηρίων, καὶ περιορίζει ἐκεῖ ὅσους ἔξορίζονται γιὰ ἀκούσιες παραβάσεις. Πάλι ὁμως ὀρίζει καὶ χρόνο ἄφεσης καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἔζησαν ἔτσι ἄθλια, τὸν χρόνο ποὺ θὰ πεθάνει ὁ ὑπέρτατος καὶ πρῶτος ἱερεῖας. Γράφει λοιπὸν στοὺς Ἀριθμοὺς τὰ ἔξῃς: «Ἄν ἀπὸ ἀπροσεξία, καὶ ὄχι ἀπὸ ἔχθρα καὶ μίσος, σπρώξει κανεὶς κάποιον ἢ ρίξει ἐναντίον του κάποιον ἀντικείμενο ὄχι παραφυλάγοντας σκόπιμα ἢ ἓνα λιθάρι καὶ τὸν σκοτώσει, καὶ αὐτὰ γίνουν ἀνεπαίσθητα καὶ ἀκούσια, καὶ ὁ δράστης δὲν ἦταν ἐχθρὸς τοῦ χτυπημένου οὔτε εἶχε πρόθεση νὰ τοῦ κάνει κακό, ὁ φονιάς αὐτὸς θὰ κριθεῖ καὶ θὰ δικαστεῖ ἀπὸ τὸν λαὸ μπροστὰ στὸν συγγενὴ τοῦ σκοτωμένου, ἀφοῦ ἐρευνηθεῖ ἂν ὑπάρχουν αὐτὰ τὰ ἐλαφρυντικά. Καὶ τότε ὁ λαὸς θ' ἀποσπάσει τὸν φονιά ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ συγγενῆ τοῦ σκοτωμένου καὶ θὰ τὸν ὀδηγήσουν στὴν πόλη καταφύγιο, ὅπου εἶχε καταφύγει καὶ προηγουμένως γιὰ νὰ ζήσει ἐκεῖ ὥσπου νὰ πεθάνει ὁ ἀρχιερέας ποὺ ἔχρισαν μὲ τὸ ἅγιο λάδι»⁹¹. Καὶ λίγο πιὸ κάτω λέγει: «Κι ὅταν πεθάνει ὁ ἀρχιερέας, ὁ φονιάς θ' ἀπιστρέψει ἐλεύθερος στὴν πατρίδα του καὶ τὴν κληρονομία του»⁹².

ΠΑΛΛ. Τέλος ἐπομένως τῆς ἔξορίας τους εἶναι ὁ θάνατος τοῦ ἀρχιερέα ποὺ μόλις ἀναφέραμε.

ΚΥΡ. Αὐτὸ εἶναι ἡ ἑξωτερικὴ ὄψη τοῦ τύπου. Οἱ σκιές ὁμως κούβουν τὸ μυστήριον τοῦ Χοισοῦ.

ΠΑΛΛ. Πῶς δηλαδή;

ΚΥΡ. Δὲν εἶναι, Παλλάδιε, ἀπίθανο νὰ νομίζονται τυχὸν ὅσοι ἔχουν αἰχμαλωτισθεῖ ἀπὸ τίς ἁμαρτίες τους ὅτι εἶναι κάτι σὰν φονιάδες τῆς ἴδιας τους τῆς ψυχῆς, καὶ ὅτι χωρὶς νὰ θέλουν παρασύρθηκαν σ' αὐτὴ τὴ μεγάλη ταλαιπωρία, ἑξαναγκασμένοι κατὰ κάποιον τρόπο στὴν παράβαση καὶ στὴν πρόσκρουση στὸν Θεό, καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ «ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου σκέφτεται διαρκῶς τὰ πονηρὰ ἀπὸ τὴ νεότητά του»⁹³ καὶ ἑξαιτίας τοῦ νόμου τῆς ἀχαλίνωτης φιληδονίας ποὺ κυριάρχησε τυραννικὰ στὰ μέλη τῆς σάρκας. Ἡ δύστυχη λοιπὸν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τιμωρεῖται μὲ φυγὴ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὸ σῶμα καὶ καθίζοντας, σὰν σὲ κάποιον πόλη ἔξορίας, στοὺς μυχοὺς τοῦ θανάτου, πέρασε ἐκεῖ πολλοὺς χρόνους καὶ

93. Γεν. 8, 21.

χρόνους, ἀνείθη δὲ μόλις ἀποθανόντος Χριστοῦ τοῦ μεγάλου ἱερέως, ὃς τὸν ὑπὲρ πάντων θάνατον ἀνατλάς, καταπεφοίτηκε μὲν εἰς ᾄδου, πύλας δὲ ἤνοιξε τοῖς κάτω, καὶ δεσμῶν ἠψίει, «λέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακαλύπτεσθε».

5 ΠΑΛΛ. Ὡς σαφῆς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Οὐ καθ' ἓνα δὲ τρόπον εὐδοκμεῖν ἀναπειθῶν τοὺς ἀρχαιοτέρους ὁ νόμος, ἀλλ' εὖ συντεθεισθαι διὰ πάντων καὶ ὡς ἄριστα ἔχειν, ἵνα ἡ ἄρτιος ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρητημένος, καὶ συνόδους γαμικὰς καταρρυθμίζει πρὸς τὸ σεμνόν, καὶ ὡς ἂν
10 ἀμωμήτως πράττειτο ταυτὶ παρά τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, καθίστησιν ἑναργές. Πορνείαν μὲν οὖν καὶ ἀκαθαρσίαν ἐξορίζει παντελῶς, ἀρρενομιξίαν δὲ καὶ μοιχείαν, ὡς ἀπωτάτω ποιεῖται, λέγων ἐν τῷ Λευιτικῷ· «Καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου οὐ δώσεις κοίτην σπέρματός σου ἐκμιανθῆναι πρὸς αὐτήν, καὶ μετὰ ἄρσενος οὐ κοιμηθήσῃ κοίτην
15 γυναικεῖαν· βδέλυγμα γὰρ ἐστίν». Αὐτόθεν, φησί, τὰ τοιαῦτα τὸ κατακεκρίσθαι νοσεῖ, καὶ πολὺ τὸ δυσῶδες ἐντετηκὸς αὐτοῖς, ἀταλαιπώρως εὐρίσκεται, καὶ μακροῦ πρὸς ἔλεγχον οὐ δεήσει λόγου τοῖς εἰς τοῦτο βδελυρίας ἠγμένους, ὡς οἴκοθεν ἔχειν αἰσχρὰν οὕτω καὶ ἀκαλλῆ τὴν δόξαν, καὶ παρ' αὐτῆς τῆς φύσεως τὴν γραφήν. Τοιγάρτοι παρεῖς τὰ
20 τοιαῦτα, τὰ συννόμως δρώμενα, καὶ οὐκ ἔξω λόγου βασανίζει, λέγων ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· «Ἐὰν δέ τις λάθῃ γυναῖκα καὶ συνοικήσῃ αὐτῇ, καὶ ἔσται, ἐὰν μὴ εὗρῃ χάριν ἐναντίον αὐτοῦ, ὅτι εὗρεν ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα, γράψει αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου, καὶ ἀποδώσει εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς καὶ ἀποστελεῖ αὐτήν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· Καὶ ἐὰν ἀπελ-
25 θοῦσα γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ καὶ μισήσῃ αὐτήν ἀνὴρ ὁ ἔσχατος, καὶ γράψῃ αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου καὶ δώσῃ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς καὶ ἐξαποστείλῃ αὐτήν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἢ καὶ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ὁ ἔσχατος, ὃς ἔλαβεν αὐτήν ἐαυτῷ γυναῖκα, οὐ δυνήσεται ὁ ἀνὴρ ὁ πρότερον ἐξαποστείλας αὐτήν ἐπαναστρέψας λαβεῖν αὐτήν ἐαυτῷ
30 γυναῖκα μετὰ τὸ μισθῆναι αὐτήν, ὅτι βδέλυγμα ἐστίν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, καὶ οὐ μιάνητε τὴν γῆν, ἣν Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν δίδωσιν ὑμῖν ἐν κλήρῳ». Τὴν γὰρ ἐπ' αἰτίαις εὐλόγοις ἀνδρὸς διεσχοι-

94. Ἦσ. 49, 9.

95. Λευϊτ. 19, 20-22.

ἐλευθερώθηκε μόλις πέθανε ὁ Χριστός, ὁ μέγας ἱερέας, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ὑπέμεινε τὸν θάνατο γιὰ χάρη ὄλων, κατέβηκε στὸν Ἄδη. ἄνοιξε τὶς πύλες του γιὰ τοὺς κάτω καὶ τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὰ δεσμά, «λέγοντας στοὺς φυλακισμένους, Ἐλευθερωθεῖτε ἀπὸ τὰ δεσμά σας, καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν στὸ σκοτάδι, Βγεῖτε ἔξω στὸ φῶς»⁹⁴.

ΠΑΛΛ. Ὁ λόγος σου εἶναι πολὺ σαφής.

ΚΥΡ. Καὶ δὲν προσπαθεῖ ὁ νόμος νὰ πείσει τοὺς παλαιότερους νὰ προκόψουν μ' ἓνα τρόπο μονάχα, ἀλλὰ νὰ συναπαρτίζονται ἀπὸ ὅλα καὶ νὰ εἶναι ὅσο γίνεται ἄριστοι, γιὰ νὰ εἶναι ἄρτιος καὶ τέλειος ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ἐξοπλισμένος γιὰ κάθε ἀγαθὸ ἔργο. Ρυθμίζει ἀκόμα καὶ τὶς ἐνώσεις τῶν ἐγγάμων πρὸς τὸ σεμνότερο καὶ κάνει φανερὸ πῶς θὰ πράττονται ὅλα αὐτὰ κατὰ τρόπο ἄμεμπτο γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ τὴν πορνεία βέβαια καὶ τὴν ἀκαθαρσία τὰ ἐξορίζει τελείως, ἐνῶ τὴν ἀρσενοκοιτία καὶ τὴ μοιχεία τὶς ἀπομακρύνει ὅσο πιὸ πέρα γίνεται, λέγοντας στὸ Λευϊτικὸ· «Δὲν θὰ ρθεῖς σὲ συνάφεια μὲ τὴ γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, ὥστε νὰ μολυνθεῖς μαζί της. Δὲν θὰ κοιμηθεῖς μὲ ἄνδρα ὅπως μὲ γυναῖκα· γιὰ τὴν εἶναι βδελυρὴ αὐτὴ ἢ πράξις»⁹⁵. Ἐξαιτίας αὐτοῦ, λέγει, αὐτὰ τὰ πράγματα συνεπάγονται κατάκριση καὶ εὐκόλα διαπιστώνεται ὅτι διαποτίζει ὅλα αὐτὰ μεγάλη δυσωδία, καὶ δὲν θὰ χρειαστεῖ μακρὺς ἔλεγχος γιὰ νὰ διαπιστωθεῖ αὐτὸ γι' αὐτοὺς ποὺ ἔφτασαν σ' αὐτὸ τὸ βαθμὸ τῆς αἰσχρότητας, ὥστε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους νὰ ἔχουν τόσο αἰσχρὴ καὶ ἀσχημὴ γνώμη καὶ νὰ κατηγοροῦνται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση. Γι' αὐτὸ λοιπόν, παρατρέχοντας αὐτὰ τὰ πράγματα, ἐξετάζει ὅσα γίνονται σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ ὄχι παράλογα, λέγοντας στὸ Δευτερονόμιο· «Ἄν κάποιος λάβει γυναῖκα σὲ γάμο καὶ συγκατοικήσει μ' αὐτήν, ἀργότερα ὅμως συμβεῖ νὰ μὴν τοῦ εἶναι εὐχάριστη, ἐπειδὴ τῆς βρῆκε κάτι ἀσχημο, νὰ τῆς δώσει γραπτὸ διαζύγιο καὶ νὰ τῆς τὸ δώσει στὸ χέρι καὶ νὰ τὴ διώξει ἀπὸ τὸ σπίτι του. Καὶ ἂν ἡ γυναῖκα φύγει καὶ λάβει ἄλλο σύζυγο καὶ ὁ δεύτερος αὐτὸς τὴν σιχαθεῖ καὶ τῆς δώσει καὶ αὐτὸς γραπτὸ διαζύγιο καὶ τῆς τὸ δώσει στὸ χέρι, ἐξαποστέλλοντάς τὴν ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἢ ἂν πεθάνει ὁ δεύτερος ἄνδρας τῆς ποὺ τὴν εἶχε πάρει γυναῖκα του, δὲν θὰ μπορέσει ὁ πρῶτος τῆς ἄνδρας ποὺ τὴν ἔδιωξε νὰ γυρίσει καὶ νὰ τὴν ξαναπάρει σύζυγό του, ἀφοῦ αὐτὴ μολύνθηκε μὲ ἄλλον· αὐτὸ εἶναι βδέλυγμα γιὰ τὸν Κύριο τὸν Θεὸ σου καὶ δὲν θὰ μολύνετε τὴ γῆ ποὺ σᾶς δίνει ὁ Κύριος ὡς κληρὸς»⁹⁶. Αὐτὴν ποὺ χώρισε ἀπὸ ἄνδρα γιὰ

96. Δευτ. 24, 1-4.

νισμένην καὶ ἀνατλάσαν ὕδριν τὴν ὑφ' ἑτέρω, γνήσιον ποιεῖσθαι σύνοικον, οὐκ ἀσφαλές, μᾶλλον δὲ καὶ εἰσάπαν ἀμαθές. «Ὁ γὰρ κατέχων», φησί, «μοιχαλίδα, ἄφρων καὶ ἀσεβής».

Ὡσπερ δὲ ἀποφάσκει τοῖς ἐμφανῶς αἰσχροῖς καὶ ἀναμφιβόλως
5 κατεγνωσμένοις τὸ ἐφήδεσθαι δεῖν, οὕτω δὴ πάλιν οὐκ ἔα τὰ σεμνὰ διαβάλλειν ὡς ἄσεμνα. Ἐν ἴσῳ γὰρ πλημμελείας λόγῳ κείσεται τὸ φιλοστοργίας ἀξιούν, ὃ φεύγειν ἄμεινον, καὶ τὸ διαθέσεως ἀποστερεῖν, ὃ παραιτεῖσθαι φόβος. «Οὐαί», γάρ φησιν, «οἱ λέγοντες τὸ γλυκὺ πικρὸν, καὶ τὸ πικρὸν γλυκὺ, τὸ καλὸν πονηρὸν, καὶ τὸ πονηρὸν καλόν»
10 οἱ τιθέντες τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ σκότος φῶς». Οὐκοῦν εἰσποιεῖσθαι μὲν εἰς αὐθις τὴν γεγενημένην ἀπόπεμπτον οὐκ ἔα, οὔτε μὴν ἐφήσει τοῖς οὕτω κατεγνωσμένοις τὰ ἐκ φιλολογίας ἐπιφέρεσθαι βλάβη. Ἐφη δὲ οὕτω πάλιν «Ἐὰν δέ τις λάβῃ γυναῖκα καὶ συνοικήσῃ αὐτῇ καὶ μισήσῃ αὐτήν καὶ ἐπιθῇ αὐτῇ προφασιστικούς λόγους καὶ κα-
15 τελέγῃ αὐτῆς ὄνομα πονηρὸν καὶ λέγῃ, Τὴν γυναῖκα ταύτην εἴληφα, καὶ προσελθὼν αὐτῇ οὐχ εὔρηκα αὐτῆς τὰ παρθένια, καὶ λαβὼν ὁ πατήρ τῆς παιδὸς καὶ ἡ μήτηρ, ἐξοίσουσι τὰ παρθένια τῆς παιδὸς πρὸς τὴν γερουσίαν ἐπὶ τὴν πύλην, καὶ ἔρεῖ ὁ πατήρ τῆς παιδὸς τῇ γερουσίᾳ: Τὴν θυγατέρα μου ταύτην δέδωκα τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ γυναῖκα,
20 καὶ μισήσας αὐτήν νῦν οὗτος, ἐπιτίθησιν αὐτῇ προφασιστικούς λόγους, λέγων, Οὐχ εὔρηκα τῇ θυγατρὶ σου παρθένια· καὶ ταῦτα τὰ παρθένια τῆς θυγατρὸς μου. Καὶ ἀναπτύξουσι τὸ ἱμάτιον ἐναντίον τῆς γερουσίας τῆς πόλεως καὶ λήψεται ἡ γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον καὶ παιδεύσουσιν αὐτὸν καὶ ζημιώσουσιν αὐτὸν
25 ἑκατὸν σίκλους, καὶ δώσουσι τῷ πατρὶ τῆς νεάνιδος, ὅτι ἐξήνεγκεν ὄνομα πονηρὸν ἐπὶ παρθένον Ἰσραηλίτιν, καὶ αὐτοῦ ἔσται γυνή. Οὐ δυνήσεται ἐξαποστεῖλαι αὐτήν τὸν ἅπαντα χρόνον».

Συνίης οὖν ὅπως οὐκ ἀζήμιον παντελῶς ἀπαλλάττεσθαι δεῖν τοῦ συνεδρίου, προστέταχε τὸν ἀδίκως ὀλιγωρήσαντα τῆς οὕτω κατεγνω-
30 σμένης. Χρῆναι γάρ, οἶμαι, περιέπειν εὖ μάλα τὸ ἀγαθόν, καὶ μὴ ἀψικόρως ἴεσθαι πρὸς τὸ δοκοῦν τὸ σεμνὸν ὡς ἄσεμνον συκοφαντεῖν ἠρημένους, πειραῖσθαι δὲ μᾶλλον αἰδοῦς ἀξιούν, τὸ παντὶ προσκειῖσθαι

97. Παροιμ. 18, 22α.

98. Ἦσ. 5, 20.

εὐλογες αἰτίες καὶ δέχθηκε τὴν ὕβρη κάποιου ἄλλου, δὲν εἶναι ἀσφαλὲς νὰ τὴν κάνει κανεὶς γνήσια σύζυγό του, ἢ μᾶλλον εἶναι τέλεια ἀνοησία· γιατί λέγει· «Ὅποιος συζεῖ μὲ μοιχαλίδα, εἶναι ἀνόητος καὶ ἀσεβής»⁹⁷.

Ὅπως ὁμως ἀπαγορεύει τὴν ἡδονὴν τοὺς φανεροῦς αἰσχροὺς καὶ καταδικασμένους χωρὶς ἀμφιβολίας, ἔτσι πάλι δὲν ἀφήνει νὰ διαβάλλονται τὰ σεμνὰ ὡς ἄσεμνα. Γιατὶ εἶναι ἰσοδύναμα πλημμελήματα νὰ κρίνει κανεὶς ἄξιο γι' ἀγάπη αὐτὸ πού εἶναι προτιμότερο νὰ τὸ ἀποφεύγει, καὶ νὰ μὴ νιώθει καμμιά διάθεση γι' αὐτὸ πού εἶναι αἰσχρὸ νὰ τὸ ἀρνηθεῖ. Γιατὶ λέγει· «Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς πού λένε πικρὸ τὸ γλυκὺ καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸ, τὸ καλὸ πονηρὸ καὶ τὸ πονηρὸ καλὸ, σ' αὐτοὺς πού λένε τὸ φῶς σκότος καὶ τὸ σκότος φῶς»⁹⁸. Δὲν ἐπιτρέπει λοιπὸν νὰ γίνεταί δεκτὴ πάλι στὸ σπίτι ὅποια ἔχει ἐκδιωχθεῖ, οὔτε ἐπιτρέπει γιὰ ὅποιους δὲν ἔχει ἀκόμα ἀποδειχθεῖ ἡ ἐνοχὴ, νὰ καταλογίζεται τιμωρία γιὰ ἀστηρικτοὺς λόγους. Καὶ πάλι λέγει τὰ ἑξῆς· «Ἄν κάποιος λάβει σύζυγο καὶ συγκατοικήσει μαζί της, καὶ ἔπειτα τὴ μισήσει καὶ τῆς προσάψει ψεύτικες κατηγορίες καὶ τῆς ἀποδώσει ὄνομα κακὸ καὶ πεῖ, "Ἐλαβα σύζυγο αὐτὴ τὴ γυναῖκα καὶ ὅταν ἦρθαμε σ' ἐπαφὴ δὲν τὴν βρῆκα παρθένα, τότε ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα αὐτῆς τῆς γυναῖκας θὰ πάρουν τὰ δείγματα τῆς παρθενικότητος τῆς κόρης καὶ θὰ τὰ φέρουν τοὺς γέροντες κοντὰ στὴν πύλη τῆς πόλης, καὶ θὰ πεῖ ὁ πατέρας τῆς κόρης στὴ γερουσία: "Ἐδωσα αὐτὴν ἐδῶ τὴν κόρη μου σύζυγο σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, καὶ αὐτὸς ἔπειδὴ τὴ μίσησε τῆς ἀπευθύνει τώρα ψεύτικες κατηγορίες, λέγοντας· Δὲν βρῆκα τὴν κόρη σου παρθένα. Ὅμως νὰ, αὐτὰ εἶναι τὰ σημάδια τῆς παρθενίας τῆς κόρης μου. Καὶ θὰ ξεδιπλώσουν οἱ γονεῖς τὸ φόρεμα τῆς κόρης μπροστὰ στὴ γερουσία τῆς πόλης. Ἡ γερουσία τῆς πόλης τότε θὰ συλλάβει αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο καὶ θὰ τὸν τιμωρήσει καὶ θὰ τοῦ ἐπιβάλουν πρόστιμο ἕκατὸ σίκλους ἀργύρου, καὶ θὰ τὸ δώσουν στὸν πατέρα τῆς κοπέλλας, ἔπειδὴ ἔβγαλε ὄνομα κακὸ μᾶς παρθένας Ἰσραηλίτιδας, καὶ θὰ μείνει γυναῖκα του, τὴν ὁποία δὲν θὰ μπορέσει νὰ διώξει ποτὲ σ' ὅλη τὴ ζωὴ του»⁹⁹.

Βλέπεις λοιπὸν πὺς διέταξε ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀφεθεῖ ἀπὸ τὸ συνέδριο τελείως ἀτιμώρητος ὅποιος ἀδίκῃ ἀμέλῃσῃ ἐκείνην πού ἀκόμα δὲν εἶχε καταδικαστεῖ. Γιατὶ πρέπει, νομίζω, νὰ φροντίζομε προσεκτικὰ γιὰ τὸ ἀγαθὸ καὶ νὰ μὴ θέλομε ἀψήκορα νὰ ὀρμοῦμε νὰ συκοφαντοῦμε ὡς ἄσεμνο τὸ σεμνόν, ἀλλὰ νὰ προσπαθοῦμε μᾶλλον νὰ σεβόμαστε τὴν προσ-

99. Δευτ. 22, 13-19.

καλῶ, καὶ τοῖς ἀρίστοις εἰς εὐφημίαν συνδιαιτᾶσθαι φιλεῖν. Ὁ γάρ
 τοι τὰς διὰ μέσου τῶν πραγμάτων ἀκηδίας οὐ προσιέμενος, τὸν ἐφ'
 οἷς ἂν γένοιτο καλῶς ἀποπεραίνει σκοπόν. Ὅτι δὲ εἶναι προσήκει
 τοιούτους ἡμᾶς ὑπεδήλου πάλιν ὁ νόμος ὑποφωνῶν· «Ἐὰν οἰκοδο-
 5 μήσης οἰκίαν καινὴν, ποιήσεις στεφάνην τῷ δώματί σου. Καὶ οὐ ποι-
 ῆσεις φόνον ἐν τῇ οἰκίᾳ σου, ἐὰν πέσῃ ὁ πεσὼν ἐπ' αὐτοῦ». Ὡπερ
 γὰρ ἐστὶν ἀκαλλῆς οἰκία ταινίας ἐρήμη, καὶ τῶν ὑστεροδομιῶν οὐκ
 ἐπενηνεγμένων αὐτῇ, τὸν αὐτόν, οἶμαι, τρόπον, ἀπίθανον κομιδῇ πᾶν
 ἔργον ἡμῖν ἀγαθόν, εἰ μὴ πρὸς πέρας ἄγοιτο τὸ πρέπον αὐτῶ· καὶ οὐ
 10 μέχρι τούτων, ἀλλ' ἔψεται τοῖς ραθυμοῦσι καὶ κίνδυνος. Τοῦτο γάρ,
 οἶμαι, ἔστι τὸ κατολισθεῖν ἐκ τῆς οἰκίας τινά «Οὐαὶ γάρ», φησὶν, «οἱ
 ποιῶντες τὸ ἔργον Κυρίου ἀμελῶς». Διὰ μυρίων οὖν ὄσων ὁ νόμος
 ἡμᾶς ἀποκομίζει πρὸς τὸ συμφέρον. Καὶ τροφήν μὲν οὕτω παρατί-
 θησι τὴν ἀνδροπρεπῆ τε καὶ στερεωτέραν, γάλακτι δὲ ὥσπερ νηπίους
 15 ὄντας παιδοκομεῖ, τοὺς ἀρχαιοτέρους διαδιβάζων κατὰ βραχὺ πρὸς
 τὸ Χριστοῦ μυστήριον.

Ὅτι γὰρ πνευματικὸς ὁ νόμος, καὶ ὅσον μὲν ἤκεν εἰς σκιὰν καὶ
 τύπους, οἶονεὶ πως οὐκ ἐδώδιμος, οὔτε μὴν ἀναγκαῖος εἰς πνευμα-
 τικὴν ἂν γένοιτο τροφήν, ἔσται δὲ τοιοῦτος, εἰ γοῦν μεταπλάττοιτο
 20 πρὸς θεωρίαν εὐαγγελικὴν καὶ εἰς τὸ Χριστοῦ μυστήριον, συνήσεις
 εὖ μάλα γεγραφότος ὡδὶ τοῦ πανσόφου Μωσέως περὶ αὐτοῦ. Ἐφη
 γὰρ ἐν τῷ Λευιτικῷ· «Ὅταν δὲ εἰσέλθῃς εἰς τὴν γῆν, ἣν Κύριος ὁ
 Θεός σου δίδωσιν ὑμῖν, καὶ καταφυτεύσητε πᾶν ξύλον βρώσιμον, πε-
 ρικαθαριεῖτε τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτοῦ· ὁ καρπὸς αὐτοῦ· τρία ἔτη ἔσται
 25 ὑμῖν ἀπερικάθαρος, οὐ βρωθήσεται. Καὶ τῷ ἔτει τῷ τετάρτῳ ἔσται
 πᾶς ὁ καρπὸς αὐτοῦ ἅγιος, αἰνετὸς τῷ Κυρίῳ. Ἐν δὲ τῷ ἔτει τῷ πέμ-
 πτῳ φάγεσθε τὸν καρπὸν αὐτοῦ. Πρόσθεμα ὑμῖν τὰ γεννήματα αὐ-
 τοῦ. Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός ὑμῶν». Παραδείσοις μὲν γὰρ τοῖς εὐερενε-
 στάτοις ἢ Μωσέως ἡμῖν ἔοικε συγγραφή, πολυειδῆ θεσπισμάτων ὡ-
 30 δίνουσα βλάστην, καὶ ξύλοις ὥσπερ κατάκομος, τοῖς ἐφ' ἐκάστῳ νό-
 μοις. Ἄλλ' ἐφ' ἐκάστῳ ξύλῳ καθαριεῖτε, φησὶν, τὴν ἀκαθαρσίαν αὐ-
 τοῦ, τοῦτ' ἔστι, τὸ τῆς ἱστορίας εἰκαῖον ἀποτεμεῖς καὶ τὸ οἶονεὶ ξυλῶ-

100. Δευτ. 22, 8.

101. Ἱερ. 48, 10.

κόλληση σὲ κάθε καλὸ καὶ νὰ ἀγαπᾶμε νὰ ζοῦμε μὲ αὐτὰ πού συντελοῦν ἄριστα στὴν καλὴ φήμη. Γιατί, ὅποιος ἀποφεύγει τὴν ἀδιαφορία πού παρεμβάλλεται στὰ πράγματα, φέρνει κατὰ τρόπο καλὸ σὲ πέρας τὸν σκοπὸ πού ἔθεσε. "Ὅτι ἐμεῖς πρέπει νὰ εἴμαστε τέτοιοι, τὸ ὑποδήλωσε πάλι ὁ νόμος διακηρύττοντας: «Ἐάν οἰκοδομήσεις καινούργιο σπίτι, πρέπει νὰ κάνεις στηθαῖο γύρω ἀπὸ τὴν ταράτσα, μήπως τυχὸν πέσει κάποιος ἀπὸ αὐτὴ καὶ γίνεις αἵτιος φόνου στὸ σπίτι σου»¹⁰⁰. Ὅπως δηλαδή εἶναι ἄσχημο τὸ σπίτι πού δὲν ἔχει στεφάνι (κρηπίδα) καὶ δὲν τοῦ ἔχουν προστεθεῖ τὰ ἀετώματα, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, νομίζω, εἶναι τελείως ἀπίστευτο κάθε ἀγαθὸ ἔργο μας, ἂν δὲν ὀλοκληρωθεῖ ὅ,τι τοῦ ἀρμόζει. Καὶ δὲν θὰ σταματήσει τὸ πρᾶγμα σ' αὐτὰ μόνο, ἀλλὰ γιὰ ὅσους ραθυμοῦν θὰ ἐπακολουθήσει καὶ κίνδυνος. Γιατί αὐτὸ, νομίζω, σημαίνει ἡ πτώση κάποιου ἀπὸ τὸ σπίτι· γιατί λέγει: «Ἀλλοίμονο σὲ ὅποιους ἐπιτελοῦν τὸ ἔργο τοῦ Κυρίου μὲ ἀμέλεια¹⁰¹. Μὲ μύρια ὅσα λοιπὸν ὁ νόμος μᾶς ὁδηγεῖ στὸ συμφέρον μας. Καὶ βέβαια δὲν τοὺς παραθέτει ἀκόμα τὴν τροφή τῆ στερεότερη καὶ πού πρέπει στοὺς ἄνδρες, ἀλλὰ τοὺς παιδοκομεῖ μὲ γάλα σὰ νὰ εἶναι νήπια, μεταφέροντας τοὺς ἀρχαιότερους βαθμαῖα πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ.

"Ὅτι βέβαια ὁ νόμος εἶναι πνευματικὸς καί, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ σκιά καὶ τοὺς τύπους, δὲν εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο κατάλληλος νὰ φαγωθεῖ οὔτε εἶναι ἀναγκαῖος γιὰ τροφή πνευματική, θὰ γίνεῖ ὅμως τέτοιος ἂν μεταπλαστεῖ πρὸς τὴν εὐαγγελικὴ διδασκαλία καὶ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, θὰ τὸ κατανοήσεις πολὺ καλὰ ἀπὸ τὸν πάνσοφο Μωυσῆ πού γράφει γι' αὐτὸ τὰ ἑξῆς. Γιατί λέγει στὸ Λευιτικόν: «Ὅταν εἰσέλθεις στὴ γῆ πού ὁ Κύριος ὁ Θεός σου σᾶς δίνει, θὰ τὴ γεμίσετε φυτεύοντας ὅλων τῶν εἰδῶν καρποφόρα δένδρα, θὰ ἀπορρίψετε ὅμως τοὺς πρώτους καρποὺς αὐτῶν ὡς ἀκάθαρτους. Οἱ καρποὶ τους θὰ εἶναι γιὰ τρία ἔτη ἀκάθαρτοι καὶ δὲν θὰ τρώγονται. Τὸ τέταρτο ἔτος οἱ καρποὶ τους θὰ εἶναι ἅγιοι, ἄξιοι νὰ προσφερθοῦν γιὰ τὴ δοξολογία τοῦ Κυρίου. Τὸ πέμπτο ἔτος θὰ φᾶτε τοὺς καρποὺς τους καὶ θὰ προστεθοῦν τὰ προϊόντα τους κοντὰ στὰ ἄλλα. Ἐγὼ ὁ Κύριος ὁ Θεός σου σοῦ δίνω αὐτὴ τὴν ἐντολή»¹⁰². Μὲ κήπους δηλαδή πολὺδενδρους μοῦ φαίνεται ἡ Συγγραφή τοῦ Μωυσῆ, πού βλαστάνει κάθε εἶδους θεσπίσματα καὶ εἶναι πλούσια σὲ δένδρα, σὲ νόμους δηλαδή γιὰ τὸ κάθε ζήτημα. Ἀλλὰ σὲ κάθε δένδρον, λέγει, θὰ καθαρίσετε τὴν ἀκαθαρσία του· δηλαδή θὰ

102. Λευϊτ. 19, 23-25.

δες περιελεῖς τοῦ γράμματος, ἐπ' αὐτὴν δὲ ἤξεις τοῦ φυτοῦ τὴν καρδίαν, τοῦτ' ἔστι, τοῦ τεθεσπισμένου τὸν ἔσω περιεργάση καρπὸν, καὶ αὐτὸ ποιήση τροφήν.

«Ἄλλ' ἔσται», φησὶν, «ὁ καρπὸς αὐτοῦ, τρία ἔτη ἀπερικάθατος 5 οὐ βρωθήσεται». Τὸ ἔτος τίθησιν εἰς καιρὸν· καιροὶ γὰρ πρῶτοι γέγονασιν τρεῖς, καθ' οὓς ἦν ὁ νόμος ἀπερικάθατος ἔτι, τῷ τῆς ἱστορίας πάχει κατηχθισμένος, καὶ ὥσπερ εἰκαῖον συρφετὸν περικείμενος τὴν σκιάν. Χρόνους δὲ τρεῖς εἶναι, φημί, τὸν Μωσέως, τὸν Ἰησοῦ, τὸν Κριτῶν καιρὸς μετ' ἐκείνους τέταρτος ἦν, καθ' ὃν ὁ λαμπρὸς τῶν ἀ-
10 γίων προφητῶν ἀνέφυ χορὸς. Τότε γέγονεν ὁ τοῦ νόμου καρπὸς ἅγιός τε καὶ αἰνετός. Ἦρξατο γὰρ ἐκ προφητῶν ἁγίων ἀθετεῖσθαι τὰ ἐν νόμῳ, καὶ οὐδὲ ὀνομάζεσθαι τὰ ὡς ἐν σκιαῖς, κηρύττεσθαι δὲ φανερώς ἡ ἀλήθεια καὶ τῆς Χριστοῦ παρουσίας ἐπαινεῖσθαι τὸ μυστήριον. Καὶ γείτων εὐθύς ὁ Πρόδρομος ἦν, ἀνακεκραγώς τε καὶ λέγων·
15 «Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Οὐκοῦν ἐν τετάρτῳ χρόνῳ πρὸς ἀρχὰς τοῦ διακαθαίρεσθαι τὰ ἐν νόμῳ γέγονε, καὶ ἦν ἤδη πως ὁ καρπὸς ἅγιος. Πλήν, ἐν πέμπτῳ βρώσιμος, καθ' ὃν ἡ Χριστοῦ παρουσία μαρτυρουμένη διὰ τε τοῦ νόμου καὶ διὰ τῶν προφητῶν. Διὰ τοῦτό φησιν, «Ἔσται ὁ καρπὸς αὐτοῦ πρόσθεμα ὑμῖν».
20 Πρὸς γὰρ τοῖς εὐαγγελικοῖς κηρύγμασι καὶ ἡ νομικὴ παιδείυσις πρὸς θεωρίαν ἠγμένη πνευματικὴν τοῖς φιλομαθέσι χρειωδεστάτη· καὶ γοῦν ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ, ὅτι «Πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ πλουσίῳ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά»· καινὰ λέγων τὰ Εὐαγγέλια,
25 καὶ παλαιὰ δὲ τὰ ἐν νόμῳ, τὴν ἐν Χριστῷ γνῶσιν ἡμῖν οὐκ ἀγεννώς συνεισφέροντα.

Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κόψεις και θά απορρίψεις τὰ τυχαῖα στοιχεῖα τῆς ἱστορίας καί, ἀφαιρώντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ ξυλῶδες μέρος τοῦ γράμματος, θά φθάσεις στήν καρδιά τοῦ φυτοῦ, δηλαδή θά περιεργασθεῖς τὸν ἐσωτερικὸ καρπὸ τοῦ νόμου, κι αὐτὸν θά χρησιμοποιήσεις ὡς τροφή σου.

Λέγει ὁμως· «Ὁ καρπὸς τους θά εἶναι γιὰ τρία χρόνια ἀκαθάριστος καὶ δὲν θά τὸν χρησιμοποιεῖτε γιὰ τροφή σας». Ἀναφέρει τὸ ἔτος ἀντὶ τοῦ καιροῦ. Γιατὶ πρῶτοι καιροὶ ὑπῆρξαν τρεῖς, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ νόμος ἦταν ἀκόμα ἀκάθαρος, φορτωμένος μὲ τὴν παχύτητα τῆς ἱστορίας καὶ περιβεβλημένος κατὰ κάποιον τρόπο τῆ σκιά σὰν ἓνα μάταιο συρφετό. Οἱ τρεῖς καιροὶ λέγω πὼς εἶναι τοῦ Μωυσῆ, τοῦ Ἰησοῦ (τοῦ Ναυῆ), καὶ τῶν Κριτῶν. Τέταρτος καιρὸς ἔπειτα ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἐμφανίσθηκε ὁ χορὸς τῶν ἁγίων προφητῶν. Τότε ἔγινε ὁ καρπὸς τοῦ νόμου ἅγιος κι ἄξιος γιὰ δοξολογία. Γιατὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες ἄρχισαν νὰ ἀθετοῦνται οἱ διατάξεις τοῦ νόμου καὶ οὔτε κὰν ἀναφέρονταν ὅσα λέγονταν σκιασμένα, ἀλλὰ κηρυσσόταν φανερὰ ἡ ἀλήθεια καὶ ἐπαινοῦνταν τὸ μυστήριον τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Καὶ γείτονας αὐτοῦ ἀμέσως ἦταν ὁ Πρόδρομος, πὺ φώναζε καὶ ἔλεγε· «Μετανοεῖτε· ἔφθασε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»¹⁰³. Τὸν τέταρτο λοιπὸν καιρὸ ἔφθασε στήν ἀρχὴ τοῦ ἡ καθάρσεως τοῦ νόμου καὶ ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο ἅγιος ὁ καρπὸς του. Κατάλληλος ὁμως γιὰ βρώση ἔγινε τὸν πέμπτον καιρὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο μαρτυρεῖται ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτες. Γι' αὐτὸ λέγει· «Θά προστεθεῖ ὁ καρπὸς (τοῦ νόμου) στοὺς ἄλλους»¹⁰⁴. Στὰ εὐαγγελικὰ δηλαδή κηρύγματα καὶ ἡ μελέτη τοῦ νόμου, ἐρμηνευόμενῃ κατὰ τρόπο πνευματικόν, εἶναι χρησιμώτατη στοὺς φιλομαθεῖς. Γιατὶ ἔλεγε ὁ Σωτήρας· «Κάθε γραμματισμένος πὺ διδάχθηκε τὰ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, εἶναι ὅμοιος μὲ ἄνθρωπο πλούσιον, πὺ θγάζει ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιόν του καινούργια καὶ παλαιά»¹⁰⁵, καινούργια χαρακτηρίζοντας τὰ Εὐαγγέλια, καὶ παλαιά τὰ σχετικὰ μὲ τὸν νόμον, πὺ μᾶς προσφέρουν ἀπλόχερα τὴ γνῶση τοῦ Χριστοῦ.

Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

103. Ματθ. 4, 17.

104. Λευϊτ. 19, 25.

105. Ματθ. 13, 52.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

*Περί τῆς ἁγίας σκηνῆς, ὅτι τύπος ἦν τῆς ἐν Χριστῷ
Ἐκκλησίας.*

Ἀγάπης μὲν οὖν εἰς Θεόν τε καὶ ἀδελφοὺς περιφανῆ τὰ αὐχήματα, καὶ ἀποπεραίνεται μὲν δι' ἀμφοῖν ὁ νόμος. Εὐκλείας γε μὴν εἰς
5 τοῦτο κατηντηκῶς ἅπας τις οὖν, λαμπρός τε καὶ ἀξιόγαστος καὶ ἐν
τοῖς ὅτι μάλιστα γνησίους κατατετάξεται, Χριστοῦ βοῶντος καὶ λέ-
γοντος «Εὐ¹, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ολίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν
σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου». Εἰσελεύσεται
γὰρ δὴ καὶ μάλα ἐτοιμῶς εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, καὶ ταῖς
10 ἄνω μοναῖς ἐνδiciaitῆσεται, τοῖς ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ἐντροφῶν ἀγα-
θοῖς. Τοιουτονί τι καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας φησὶν· «Οἱ ὀφθαλμοί σου
ὄψονται, Ἱερουσαλήμ, πόλεις πλουσίας, σκηνάς, αἱ οὐ μὴ σεισθῶσιν,
οὐδὲ μὴ κινηθῶσιν οἱ πάσσαλοι τῆς σκηνῆς, οὐδὲ τὰ σχοινία αὐτῆς οὐ
μὴ διαρραγῶσι». Παράγει μὲν γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ
15 τὰς Γραφάς. Ἐδραιωτάτη δὲ σφόδρα καὶ ἀκράδαντος πάντως ἢ τῶν
ἐσομένων ἐλπίς

Ἀλλὰ τούτων ἀπάντων λυομένων, καθὰ καὶ τοῦ Σωτῆρος δισχυ-

1. Ματθ. 25, 21.

2. Ἡσ. 33, 20.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΙΝΗΣ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

Περὶ τῆς ἁγίας σκηνῆς·
ὅτι ἦταν τύπος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Εἶναι λοιπὸν περίλαμπρα τὰ κοσμήματα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸ καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ μὲ αὐτὰ τὰ δύο ὀλοκληρῶνεται ὁ νόμος. Ὁ καθένας λοιπὸν ποῦ θὰ φτάσει σ' αὐτὸν τὸν βαθμὸ τῆς δόξας εἶναι λαμπρὸς καὶ ἄξιοθαύμαστος καὶ θὰ καταταχθεῖ ἀνάμεσα στοὺς πιὸ γνήσιους, πράγμα ποῦ διακηρύττει ὁ Χριστὸς λέγοντας· «Εὗγε, καλέ καὶ ἔμπιστε δούλε. Ἀποδείχθηκες ἀξιόπιστος σ' μικρὰ πράγματα, γι' αὐτὸ θὰ σοῦ ἐμπιστευθῶ μεγαλύτερα. Ἔλα καὶ ἐσὺ νὰ εὐφρανθεῖς μαζί μὲ τὸν Κύριό σου»¹. Θὰ εἰσέλθει λοιπὸν καὶ πολὺ πρόθυμα στὴν ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ καὶ θὰ ἐγκατασταθεῖ στὶς ἄνω κατοικίες, ἀπολαμβάνοντας τὰ πάνω ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ λόγο ἀγαθὰ. Κάτι παρόμοιο λέγει καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Τὰ μάτια σου θὰ δοῦν τὴν Ἱερουσαλήμ, πλούσιες πόλεις, σκηνές ποῦ δὲν θὰ κλονιστοῦν οὔτε θὰ σαλευθοῦν οἱ πάσσαλοι στηριξῆς τῆς σκηνῆς, οὔτε καὶ θὰ σπάσουν τὰ σχοινιά της»². Γιατί, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, «Περνᾶ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου αὐτοῦ»³. Εἶναι ὅμως ὑπερβολικὰ σταθερὰ θεμελιωμένα καὶ ἀπαρασάλευτη ὅπωςδήποτε ἡ ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν.

Ὅταν ὅμως ὅλα αὐτὰ διαλυθοῦν, ὅπως διαβεβαίωσε ὁ μαθητῆς

3. Α' Κορ. 7,31.

ρίσατο μαθητής, ποταπούς δεῖ εὐρεθῆναι ἡμᾶς, ἀγίους καὶ ἀμώμους κατ' ἐνώπιον αὐτοῦ, πνευματικαῖς μὲν θυσίαις καταγεραίροντας ὡς Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν, ἱερὰν δὲ καὶ ἀπόλεκτον καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς συμβαίνουσιν νόμοις ἐπιτηδεύοντας πολιτείαν καθάπερ ἀμέλει τοῖς 5 ἀρχαιοτέροις ὁ νόμος τὴν οὕτω σεπτὴν τε καὶ ἀξιόληπτον ἐσκιαγράφει ζωὴν, μηλοσφαγεῖν ἐπιτάττων καὶ τὰς δι' αἱμάτων ποιεῖσθαι προσ-αγωγὰς, δεκάτας τε καὶ ἀπαρχὰς ἀφιεροῦν τῷ Θεῷ, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι χαριστήρια. Πλήν, οὐκ ἔξω ταυτὶ τῆς ἀγίας πράττεσθαι δεῖν ἐνομο-θέτει σκηνῆς. Ἀπόλεκτον δὲ τὸ ἐκ Λευὶ γένος ἀντίθεται τῷ Θεῷ, τύπον 10 ἡμῖν καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τὸ χρῆμα τιθεῖς. Κεκλήμεθα γὰρ καὶ ἡμεῖς παρὰ γε ταῖς θείαις Γραφαῖς «γένος ἐκλεκτόν, βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν». Εἰσελαύνομεν δὲ καὶ εἰς σκηνὴν τὴν ἀληθεστάραν, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος, τοῦτ' ἔστι τὴν Ἐκκλησίαν, οὐ διὰ μύσχων καὶ τράγων ἐκμειλισσόμενοι τὸν τῶν 15 ὄλων Δημιουργόν, ἀλλ' ὡς ἐν ὀρθῇ τε καὶ ἀμωμῆτῳ πίστει διαπρέπον-τες, καὶ πνευματικαῖς καρποφορίαις νοητῶς εὐωδιάζοντες «Τοιαύ-ταις γὰρ δὴ θυσίαις εὐαρεστεῖται Θεός», «καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν», κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆ-ρος φωνήν.

20 ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφησ' Καὶ θυσίαις μὲν ταῖς ὑπὲρ νόμον ὅτι προσῆ-κεν ἡμᾶς εὐδοκμεῖν, φαίην ἂν ἔγωγε· συνθήσομαι γὰρ. Πλήν, ἐκεῖνο φράσον· ἄρ' οὐκ εἰς τύπον ἡμῖν τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας ἢ παλαιὰ κατὰ τὴν ἔρημον διεπήγνυτο σκηνὴ, τῆς ἀληθεστέρας ἀμυδρόν πως ἔτι τὸ κάλλος ἐκφαίνουσα;

25 ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν. Ἐφην δὲ καὶ ἀρτίως, ὅτι καὶ τὸ ἄριστα δεῖν εἰληφθαι πρὸς ἱερὰς λειτουργίας τοὺς ἐξ αἵματος Λευῖ, καὶ κεκλημέ-νων ἐν πίστει πρὸς ἱερὰν καὶ ἀμώμητον ζωὴν, φημὶ δὴ τὴν ἐν Χριστῷ, τύπος ἂν εἶη πάλιν.

ΠΑΛΛ. Βούλει δὴ οὖν ὀλίγα ἄττα περὶ τε τῆς ἀγίας σκηνῆς καὶ 30 τῆς κατὰ νόμον ἱερωσύνης λέγωμεν, βασανίζοντος ἡμῖν τοῦ λόγου τὰ ἐπ' ἀμφοῖν ὁσίως τεθεσπισμένα;

ΚΥΡ. Οὐκ ἄτραχυ μὲν τὸ χρῆμα· πόνου γὰρ, οἶμαι, δεήσει μακροῦ

τοῦ Σωτήρα μας, τί λογιῆς πρέπει νὰ βρεθοῦμε ἐμεῖς⁴, ἅγιοι καὶ ἀνεπίληπτοι μπροστὰ του, τιμώντας τὸν μὲ πνευματικὲς θυσίες ὡς Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ καὶ ζώντας πολιτεία ἱερὴ καὶ ἔξοχη σύμφωνη μὲ τοὺς εὐαγγελικοὺς νόμους. Ἔτσι βέβαια σκιαγραφοῦσε καὶ στοὺς παλιούς ὁ νόμος τὴ σεπτὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη ζωὴ, προστάζοντας θυσίες προβάτων καὶ προσφορὲς αἱματηρῆς, δεκάτες ἀπὸ κάθε εἶδος καὶ ἀπαρχῆς προϊόντων νὰ ἀφιερώνονται στὸν Θεό, καὶ μαζί μ' αὐτὰ καὶ δῶρα εὐχαριστήρια. Ἄλλὰ δὲν νομοθετοῦσε νὰ πράττονται αὐτὰ ἔξω ἀπὸ τὴ σκηνή. Ἐπίσης ἀφιέρωνε στὸν Θεὸ διαλεχτὸ ἀνάμεσα ἀπὸ ἄλλα τὸ γένος τοῦ Λευί, προβάλλοντας τὸ πράγμα σὰν τύπο καὶ σὲ ἐμᾶς γιὰ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Γιατὶ καὶ ἐμεῖς ὀνομαζόμεσθε ἀπὸ τὶς ἅγιες Γραφές, «Γενὰ διαλεχτὴ, βασιλικὸ ἱερατεῖο, ἔθνος ἅγιο, λαὸς ποὺ διάλεξε ὁ Θεός»⁵. Εἰσερχόμεσθε καὶ στὴν ἀληθινότερη σκηνὴ ποὺ ἔστησε ὁ Κύριος καὶ ὄχι κάποιος ἄνθρωπος⁶, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, γιὰ νὰ μὴν ἐξιλεώνομε τὸν Δημιουργὸ τῶν ὅλων μὲ μόνους καὶ τράγους, ἀλλὰ διαπρέποντας μὲ τὴν ὀρθὴ καὶ ἀμεμπτὴ πίστη μας καὶ εὐωδιάζοντας νοητὰ μὲ πνευματικὴ καρποφορία. Γιατὶ «Μὲ τέτοιες θυσίες εὐχαριστεῖται ὁ Θεός»⁷, καὶ «Αὐτοὶ ποὺ τὸν προσκυνοῦν, πρέπει νὰ τὸν προσκυνοῦν πνευματικὰ καὶ ἀληθινὰ»⁸, σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τοῦ Σωτήρα.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά. Ἐγὼ βέβαια θὰ ἔλεγα, ὅτι πρέπει νὰ προκόβομε καὶ στίς θυσίες τὶς ἀνώτερες ἀπὸ τὶς θυσίες τοῦ νόμου. Συμφωνῶ λοιπὸν μαζί σου. Ἄλλὰ πές μου τὸ ἄλλο· ἢ παλαιὰ ἐκείνη σκηνὴ δὲν στήθηκε στὴν ἔρημο γιὰ ν' ἀποτελέσει τύπο γιὰ μᾶς τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ ἔθνη, ἀφήνοντας κατὰ κάποιον τρόπο νὰ φανεῖ ἀμυδρὴ ἀκόμα ἢ ὁμορφιά τῆς ἀληθινῆς σκηνῆς;

ΚΥΡ. Βεβαιότατα. Τὸ εἶπα καὶ πρὶν ἀπὸ λίγο· καὶ τὸ ὅτι δηλαδή ἔπρεπε ἄριστα νὰ ληφθοῦν γιὰ τὶς ἱερὲς τελετὲς ἐκεῖνοι ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Λευί, μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ πάλι τύπος ἐκείνων ποὺ πιστεύοντας ἔχουν κληθεῖ στὴν ἱερὴ καὶ ἀμώμητη ζωὴ, ἐννοῶ τὴ ζωὴ σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Θέλεις λοιπὸν νὰ ποῦμε λίγα ἀκόμα γιὰ τὴν ἀγία σκηνὴ καὶ τὴν ἱερωσύνη σύμφωνα μὲ τὸν νόμο καὶ νὰ ἐξετάσομε μὲ τὸ λόγο μας τὰ ἅγια θεσπίσματα καὶ γιὰ τὰ δύο;

ΚΥΡ. Τὸ πράγμα βέβαια δὲν εἶναι χωρὶς δυσκολία. Γιατὶ θὰ

6. Ἐβρ. 8, 2.

7. Ἐβρ. 8, 16.

8. Ἰω. 4, 24.

καὶ ἰδρῶτος ἡμῖν, ὧ Παλλάδιε, πρὸς τε τὸ δύνασθαι συνιέναι ταυτί, καὶ μὴν καὶ φράσαι. Ἄτάρ, εἴ τοι δοκεῖ, Θεῶ πίουντοι διαστείχωμεν· διεπύθου γὰρ λέγοντος ἑναργῶς, «Τίς ἔδωκε στόμα ἀνθρώπῳ, καὶ τίς ἐποίησε δύσκωφον καὶ κωφόν, βλέποντα καὶ τυφλόν; οὐκ ἐγὼ Κύριος 5 ὁ Θεός; Καὶ νῦν πορεύου, καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου».

ΠΑΛΛ. Ἦθι δὴ οὖν συλλήπτορα καὶ πρὸς γε τουτί τὸν τῆς σοφίας ποιούμενος χορηγόν.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν εἰμί τοι, καὶ δὴ καὶ ἐρῶ, τὰ ἐξ ἱερῶν Γραμμάτων εὖ μάλα συνενεγκῶν. Κατέθορε μὲν γὰρ ἐν εἴδει πυρὸς ἐπὶ ὄρος τὸ Σινᾶ 10 Θεὸς ὁ πάντων δημιουργός, καὶ νόμους ἐτίθει, καθ' οὓς ἦν ἕκαστα τῶν πρακτέων ἀποφέρεσθαι πρὸς τὸ εὐθὺ καὶ ἀκιβδήλως ἔχον. Εἶτα τῆς ἀρχαιοτέρας αὐτοῦ ἀποκομίζων πλάνης καὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ψευδο-λατρείας ὡς ἀπωτάτω τιθείς, προσελάλει Μωσῆ τῷ τηνικάδε μεσιτεύοντι. «Τάδε ἐρεῖς», φησί, «τῷ οἴκῳ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖς τοῖς υἱοῖς 15 Ἰσραήλ· Ὑμεῖς ἐωράκατε, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λελάληκα πρὸς ὑμᾶς, οὐ ποιήσετε ἐαυτοῖς θεοὺς ἀργυροῦς, καὶ θεοὺς χρυσοῦς οὐ ποιήσετε ὑμῖν ἐαυτοῖς». Θεοῖς μὲν γὰρ οὐκ ἠφίει τοῖς ψευδωνύμοις λατρεύειν. Προσκειῖσθαι δὲ δεῖν ἐπιτάττει μόνῳ τῷ ἄνωθεν ἦκοντι καὶ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ τῷ κατὰ πάντων οὐσιωδῶς ἀνημμένῳ τὸ κράτος, οὐκ ἐν 20 εὐχροίαις ὑλῶν ἔχοντι τὸ περιφανές, ἀλλ' ἐν τῷ δεικνύειν ἴδιον ὄντα τὸν οὐρανόν. Ἦν δέ πως ἀνάγκη, τοὺς τῆς ἀρχαίας ἀνοσιότητος καὶ βεβήλου λατρείας ἀποφοιτῶν ἐπιτεταγμένους, ἐφ' ἑτέραν εὐθὺς μεταχωρῆσαι συνήθειαν, καὶ ὥσπερ τινὰ ζυγὸν ὑπελθεῖν τὴν ὑπὸ Θεῶ τῷ κατὰ φύσιν λατρείαν. Ἄνεμνος γὰρ νοῦς ἀκάθεκτος, καὶ πολὺ λίαν 25 ἔτοιμος εἰς ἀποφοράν, τὴν εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκποπωτάτων δευμάτων τε καὶ φροντίδος ἐπηρητημένων, ἀταλαιπύρως κομιδῇ διάττει πρὸς τὸ εὐθὺ καὶ ἀπονεύει πρὸς τὸ συμφέρον. Ἐπειδὴ δὲ δι' Υἱοῦ πρόσμιεν τῷ Πατρί· «Οὐδεὶς γὰρ ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα», φησίν, «εἰ μὴ δι' ἐμοῦ».

9. Ἐξ. 4, 11-12.

10. Ἐξ. 20, 22, 23.

χρειαστεί, νομίζω, πολὺς κόπος καὶ ἰδρώτας, Παλλάδιε, καὶ γιὰ νὰ καταλάβομε αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ νὰ τὰ ἀναλύσομε. Ἐφοῦ ὅμως θέλεις, μὲ πίστη στὸν Θεὸ ἃς τὸ ἐπιχειρήσομε. Γιατὶ τὸ εἶπε ξεκάθαρα καὶ τὸ γνωρίζεις: «Ποιὸς ἔδωσε στόμα στὸν ἄνθρωπο καὶ ποιὸς ἔκανε τὸν βαρήκοο καὶ τὸν κουφό, αὐτὸν ποὺ βλέπει καὶ τὸν τυφλό; Δὲν τοὺς ἔκανα ἐγὼ, ὁ Κύριος καὶ Θεός; Πήγαινε λοιπὸν τώρα καὶ ἐγὼ θὰ ἀνοίξω τὸ στόμα σου»⁹.

ΠΑΛΛ. Προχώρησε λοιπὸν καὶ πάρε καὶ σ' αὐτὸ βοηθό σου τὸν χορηγὸ τῆς σοφίας.

ΚΥΡ. Προχωρῶ λοιπὸν καὶ θὰ σοῦ παρουσιάσω, συγκεντρώνοντας μὲ προσοχή, τὶς μαρτυρίες ἀπὸ τὶς ἱερῆς Γραφές. Κατέβηκε πράγματι μὲ τὴ μορφή φωτιᾶς πάνω στὸ ὄρος Σινᾶ ὁ Θεός, ὁ Δημιουργὸς ὄλων, καὶ ὅρισε νόμους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους ἔπρεπε κάθε μιὰ πράξη νὰ ρυθμίζεται πρὸς τὸ εὐθὺ καὶ γνήσιο. Ἐπειτα ἀπαλλάσσοντάς τοὺς ἀπὸ τὴν ἀρχαία πλάνη καὶ ἀπομακρύνοντάς τοὺς ὅσο γινόταν ἀπὸ τὴν ψευδολατρεία τῆς Αἰγύπτου, ἀπευθύνθηκε στὸν Μωυσῆ, ποὺ ἦταν τότε ὁ μεσίτης, καὶ τοῦ εἶπε: «Αὐτὰ θὰ πεῖς στὸν λαὸ τοῦ Ἰακώβ καὶ Ἔ ἀναγγείλεις στοὺς Ἰσραηλίτες. Εἶδατε μὲ τὰ ἴδια σας τὰ μάτια, ὅτι σᾶς μίλησα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Δὲν θὰ κάνετε γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας θεοὺς ἀργυροὺς καὶ χρυσοὺς»¹⁰. Δὲν τοὺς ἐπέτρεπε δηλαδὴ νὰ λατρεύουν τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς. Ἀντίθετα τοὺς διατάζει ὅτι πρέπει νὰ μένουν κοντὰ στὸν μόνον ποὺ ἔρχεται ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ποὺ ἀληθινὰ ἐπιβάλλει τὴν ἐξουσία του στὰ πάντα, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει τὴ λαμπρότητα του στὰ ὠραῖα χρώματα τῆς ὕλης, ἀλλὰ στὸ νὰ δείχνει ὅτι εἶναι δικὸς του ὁ οὐρανός. Καὶ ἦταν ἀνάγκη, ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν διαταχθεῖ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀρχαία ἀσέβεια καὶ βέβηλη λατρεία, νὰ μεταβοῦν ἀμέσως σὲ ἄλλο τρόπο ζωῆς καὶ νὰ δεχθοῦν σὰν ζυγὸ κατὰ κάποιον τρόπο τὴ λατρεία τοῦ ἀπὸ τὴ φύση του Θεοῦ. Γιατὶ ἐλεύθερος νοῦς, δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ τίποτε καὶ εἶναι πολὺ πρόθυμος νὰ ὁρμήσει σὲ ὅποιοδήποτε ἀπὸ τὰ παραλογότατα: ἐνῶ ὅταν τὸν ἀπειλεῖ φόβος καὶ φροντίδες χωρὶς πολλὴ καθυστέρηση τρέχει πρὸς τὸν ὀρθὸ δρόμον καὶ στρέφεται πρὸς τὸ συμφέρον. Ἐπειδὴ ὅμως πλησιάζομε μέσω τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, λέγει: «Κανένας δὲν πηγαίνει στὸν Πατέρα μου μὲ ἄλλο τρόπο, παρὰ μὲ ἐνδιάμεσο ἐμένα»¹¹.

11. Ἰω. 14, 6.

Λοιπὸν ἀναγκαίως τὴν δι' Υἱοῦ πρόσοδον καὶ τῆς ἐν αὐτῷ καρ-
 ποφορίας τοὺς τύπους ἐθεσμοθέτει, λέγων· «Θυσιαστήριον ἐκ γῆς
 ποιήσεις μοι, καὶ θύσετε ἐπ' αὐτῷ τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ τὰς θυσίας
 ὑμῶν, τὰ πρόβατα καὶ τοὺς θόας ὑμῶν, ἐν παντὶ τόπῳ ᾧ ἂν ἐπονομά-
 5 σω τὸ ὄνομά μου ἐκεῖ· καὶ ἤξω πρὸς σέ καὶ εὐλογήσω σε. Ἐὰν δὲ ἐκ
 λίθων θυσιαστήριον ποιῆς μοι, οὐκ οἰκοδομήσεις αὐτοὺς τμητούς· τὸ
 γὰρ ἐχειρίδιόν σου ἐπιδέβληκας ἐπ' αὐτὸ καὶ μεμΐανται». Γήϊνον μὲν
 γὰρ ὀνομάζει θυσιαστήριον τὸν Ἐμμανουήλ· «Γέγονε γὰρ σὰρξ ὁ
 Λόγος. Γῆ δὲ ἐκ γῆς ἢ σαρκός ἐστι φύσις. Ἐν Χριστῷ δὴ οὖν ἡ πᾶσα
 10 καρποφορία καὶ πᾶσα προσαγωγή· φησὶ γὰρ αὐτός· «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ
 δύνασθε ποιεῖν οὐδέν». Ὡσπερ γὰρ δι' αὐτοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχή-
 καμεν, οὕτω καὶ πᾶσα θυσία δεκτὴ δι' αὐτοῦ τῶν τὴν πίστιν εἰσδεδε-
 γμένων. Ἐπαγγέλλεται δὲ τοῖς τὸ ἐκ γῆς ἰσταῖσι θυσιαστήριον, ἄφιξίν
 τε καὶ εὐλογίαν. «Ἦξω», γὰρ φησι, «πρὸς σέ καὶ εὐλογήσω σε». Πα-
 15 ραδεξαμένοις γὰρ ἡμῖν διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως τῆς ἀληθείας
 τοὺς τύπους, καὶ αὕτη κατὰ καιροὺς ἐπέλαμψεν ἡ ἀλήθεια, τοῦτ' ἐστι
 Χριστός, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ τὴν ἄνωθεν εὐλογίαν καὶ παρὰ Πατρὸς πε-
 πλουτήκαμεν, κατεσφραγισμένοι πρὸς νίοθεσίαν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι,
 ἐν Χριστῷ δὲ δὴ πάλιν καὶ τοῦτο διαπεραίνεται. «Ἐὰν δὲ θυσιαστή-
 20 ριον ἐκ λίθων ποιῆς μοι», φησὶν, «οὐκ οἰκοδομήσεις αὐτοὺς τμητούς».
 Οὐκ ἔῃ σιδήρῳ κατατιτρώσκεσθαι τοὺς ἀφιερωμένους τῷ Θεῷ λί-
 θους. Λίθος γὰρ ἦν ἐκλεκτός, ἀκρογωνιαίος, ἔντιμος, ὁ Χριστός, ἄ-
 τρωτος μὲν ἁμαρτίαις, τὰς δὲ ἐκ διαβόλου πληγὰς παθεῖν οὐκ εἰδώς,
 οὐ μεμερισμένος Θεῷ τε καὶ κόσμῳ, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ, ἀλλ' ὄλος ὢν
 25 ἅγιος, οὐ διαιρούμενος εἰς Θεὸν ἰδίαν, καὶ εἰς ἄνθρωπον ἰδικῶς μετὰ
 τὴν ἄρρητον ἔνωσιν, ἦτοι τὴν πρὸς σάρκα σύνοδον, ἀλλ' εἰς ὑπάρχων
 Θεός, καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός. Μεμέρισται γὰρ οὐδαμῶς, καθὰ καὶ ὁ
 σοφὸς γράφει Παῦλος.

ΠΑΛΛ. Τὸ ἐκ γῆς οὖν ἄρα θυσιαστήριον, καὶ μὴν καὶ οἱ ἀπλήγηες
 30 λίθοι, σημαίνουσι Χριστόν, κατὰ τοὺς ἤδη προειρημένους τρόπους·

12. Ἐξ. 20, 24-25.

13. Ἰω. 1, 14.

Ἀναγκαστικὰ λοιπὸν νομοθετοῦσε τὴν προσέλευση στὸν Πατέρα μέσω τοῦ Υἱοῦ καὶ τοὺς τύπους τῆς καρποφορίας μέσω αὐτοῦ, λέγοντας: «Θὰ μοῦ χτίσετε θυσιαστήριο ἀπὸ πηλὸ καὶ θὰ θυσιάσετε σ' αὐτὸ τὰ ὀλοκαυτώματά σας καὶ τὶς ἄλλες θυσίες σας, τὰ πρόβατα καὶ τὰ μοσχάρια σας, καὶ θὰ τὸ κάνετε στὸν τόπο ποὺ ἐγὼ θὰ θελήσω ν' ἀφιερῶθεϊ σ' ὄνομά μου. Ἐκεῖ θὰ ρθῶ σ' ἐσένα καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω. Ἄν ὅμως μοῦ κάνεις θυσιαστήριο ἀπὸ πέτρες, δὲν θὰ τὶς πελεκήσεις· γιατί ἀκούμπησες σ' αὐτὲς τῆ σμίλη σου κι ἔχουν μολυνθεῖ»¹². Χωμάτινο βέβαια θυσιαστήριο ὀνομάζει τὸν Ἐμμανουήλ· γιατί λέγει· «Ἐγινε ὁ Λόγος σάρκα»¹³. Χῶμα πάλι ἀπὸ τὸ χῶμα εἶναι ἡ φύση τῆς σάρκας. Κάθε καρποφορία λοιπὸν καὶ κάθε προσέγγιση γίνεται μὲ τὸν Χριστό. Γιατὶ λέγει ὁ ἴδιος· «Χωρὶς ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»¹⁴. Ὅπως δηλαδὴ μέσω ἐκείνου πετύχαμε τὴν προσέλευσή μας στὸν Πατέρα, ἔτσι καὶ κάθε θυσία ἐκείνων ποὺ ἔχουν δεχθεῖ τὴν πίστη γίνεται δεκτὴ μέσω αὐτοῦ. Καὶ ὑπόσχεται σὲ ἐκείνους ποὺ ἔστησαν τὸ θυσιαστήριό του ἀπὸ χῶμα, ὅτι θὰ τοὺς ἐπισκεφθεῖ καὶ θὰ τοὺς εὐλογήσει· Γιατὶ λέγει· «Θὰ ρθῶ σ' ἐσένα καὶ θὰ σ' εὐλογήσω». Ἀφοῦ λοιπὸν ἐμεῖς δεχθήκαμε ἀπὸ τὸν πάνσοφο Μωυσῆ τοὺς τύπους τῆς ἀλήθειας, ἔλαμψε τέλος καὶ ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια, δηλαδὴ ὁ Χριστός, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖο δεχτήκαμε πλούσια τὴν εὐλογία τοῦ Πατέρα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ σφραγίδα τοῦ ἁγίου Πνεύματος γιὰ υἱοθεσία¹⁵, ποὺ καὶ αὐτὸ ὀλοκληρῶνεται πάλι μέσω τοῦ Χριστοῦ. Καὶ λέγει· «Ἄν μοῦ χτίσεις θυσιαστήριο μὲ πέτρες, νὰ μὴν εἶναι πελεκημένες». Δὲν ἐπιτρέπει νὰ χτυπάει τὸ σίδηρο τὶς πέτρες τὶς ἀφιερωμένες στὸν Θεό. Λίθος βέβαια διαλεχτός, ἀκρογωνιαίος, ἀνεκτίμητης ἀξίας εἶναι ὁ Χριστός, ἀπρόσβλητος ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες, ποὺ δὲν γνωρίζει τὶς πληγὲς ἀπὸ τὸ διάβολο, καὶ οὔτε εἶναι μοιρασμένος ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ τὸν κόσμον, καὶ ἂν καὶ ἔγινε σάρκα, εἶναι ὅλος ὡστόσο ἅγιος, χωρὶς νὰ διαιρεῖται σὲ Θεὸ ἀπὸ τὴ μιά, καὶ χωριστὰ σὲ ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἄλλη μετὰ τὴν ἀνεκφραστὴ ἔνωση, δηλαδὴ τὴν ἔνωση μὲ τὴ σάρκα, ἀλλὰ εἶναι ἓνας Θεός, καὶ ὁ ἴδιος ταυτόχρονα ἄνθρωπος. Δὲν χωρίζεται δηλαδὴ μὲ κανένα τρόπο, ὅπως γράφει καὶ ὁ σοφὸς Παῦλος¹⁶.

ΠΑΛΛ. Τὸ χωμάτινο λοιπὸν θυσιαστήριο καὶ οἱ ἀπελέκτες πέτρες δηλώνουν τὸν Χριστὸ μὲ τοὺς τρόπους ποὺ ἀναφέραμε;

14. Ἰω. 15, 5.

15. Ἐφ. 1, 5.

16. Πρβλ. Α' Κορ. 11, 4.

ΚΥΡ. Οὕτω φημί πνευματικὸς γὰρ ὁ νόμος, κατὰ τὰς Γραφάς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Χριστοῦ μυστήριον καὶ τὴν δι' αὐτοῦ πρόσδοτον αἰνιγματωδῶς ὑπετύπου, τότε δὴ, τότε καὶ τῆς Ἐκκλησίας προαναδειξαι τὸ σχῆμα Θεὸς ἐσκέπτετο. Μωσέα μὲν οὖν ἐκάλει καὶ σὺν αὐτῷ τὸν 5 Ἰησοῦν ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ. Καὶ σύνες ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ αὐτοῖς τοῖς ἁγίοις προφήταις δι' Υἱοῦ προσιτὸς ὁ Πατήρ· ἀναθρώσκουσι γὰρ ἀλλήλοις Μωσῆς τε καὶ Ἰησοῦς. Γέγραπται γάρ· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων· Εἶπον τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, καὶ λάβετε μοι ἀπαρχὰς παρὰ πάντων, οἷς ἂν δόξη τῇ καρδίᾳ, λήψεσθε τὰς ἀπαρχὰς μου, καὶ 10 αὕτη ἐστὶν ἡ ἀπαρχή, ἣν λήψεσθε παρ' αὐτῶν, χρυσίον καὶ ἀργύριον, χαλκὸν καὶ ὑακίνθινον, πορφύραν καὶ κόκκινον διπλοῦν, καὶ θυσσὸν κεκλωσμένην, καὶ τρίχας αἰγείας, καὶ δέρματα κριῶν ἠρυθροδανωμένα, καὶ δέρματα ὑακίνθινα, καὶ ξύλα ἄσηπτα, καὶ λίθους σαρδίου, καὶ λίθους εἰς τὴν γλυφὴν, εἰς τὴν ἐπωμίδα καὶ εἰς τὸν ποδήρη, καὶ ποιή- 15 σεις μοι ἁγίασμα, καὶ ὀφθήσομαι ἐν ὑμῖν. Καὶ ποιήσεις μοι κατὰ πάντα ὅσα ἂν σοι δείξω ἐν τῷ ὄρει τὸ παράδειγμα τῆς σκηνῆς, καὶ τὸ παράδειγμα πάντων τῶν σκευῶν αὐτῆς, οὕτως ποιήσεις».

Ὁραῖς ὅπως ἐπὶ τὸ χρῆναι καρποφορεῖν τὸ λυσιτελές τε καὶ χρεωδέστατον, εἰς Ἐκκλησίας σύστασιν προτρέπει λαοὺς, προσκομίζοντας 20 ἰλαρῶς τὰ κατ' ἰσχύν τε καὶ γνώμην; Οὐ γὰρ τοι χρυσὸν ἐξήτει μόνον, ἤγουν τὰ πολλοῖς δυσπόριστα τυχόν, ἀλλὰ καὶ τρίχας αἰγείας καὶ κριῶν δέρματα, δεικνὺς ὅτι καὶ τὸ βραχύ τε καὶ εὐτελές, εἰ μηδὲν ἔχει λαμπρότερον ὁ καρποφορεῖν ἠρημένος, οὐκ ἀπόβλητον τῷ Θεῷ ἢ τάχα που καὶ ἐν ἴσῳ τοῖς τιμωτάτοις, ἢ καὶ ἐν ἐπαίῳ μείζονι, καθά- 25 περ ἀμέλει καὶ ὁ Χριστὸς οὐκ ἀθαύμαστον ἠφίει τὴν ἐν τοῖς Ἱερουσαλύμοις χήραν, τῷ γαζοφυλακίῳ προσάγουσαν βραχύ τι καὶ εὐπόριστον κομιδῇ, μέγα δ' ἴσως τοῖς ἐν ἐσχάτῃ πενία, οὓς δὴ καὶ κατατρυχεῖν εἰκὸς καὶ τῶν ἄγαν εὐτελεστάτων τὴν ἀπεμπολήν.

Ληφθεισῶν δὲ τῶν ἀπαρχῶν, «Ἁγίασμά μοι ποιήσεις», φησί,

ΚΥΡ. "Ἐτσι λέγω γιατί ὁ νόμος εἶναι πνευματικὸς σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, καὶ ἐπειδὴ ὑποτύπωνε μὲ τρόπο αἰνιγματικὸ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν προσέλευση στὸν Θεὸ μέσω αὐτοῦ, τότε ἀκριβῶς, τότε σκεφτόταν ὁ Θεὸς νὰ προαναγγεῖλει καὶ τὴ μορφή τῆς Ἐκκλησίας. Κάλεσε λοιπὸν τὸν Μωυσῆ καὶ μαζί μ' αὐτὸν καὶ τὸν Ἰησοῦ στὸ ὄρος Σινᾶ. Καὶ πρόσεχε κι ἀπὸ αὐτό, ὅτι καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ἀγίους προφῆτες ὁ Πατέρας γίνεται προσιτὸς μέσω τοῦ Υἱοῦ. Καθόσον ἀνεβαίνουν μαζί ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἰησοῦς. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Καὶ μίλησε ὁ Κύριος πρὸς τὸν Μωυσῆ καὶ τοῦ εἶπε· Νὰ πεῖς στοὺς Ἰσραηλίτες καὶ νὰ μοῦ πάρετε ἀπαρχές ἀπὸ ὅλους, τὶς ὁποῖες ἀπαρχές θὰ προσφέρουν γιὰ μένα ἀνάλογα μὲ τὴ διάθεσή τους. Καὶ ἡ ἀπαρχή πού θὰ πάρετε ἀπὸ αὐτοὺς θὰ εἶναι χρυσᾶφι καὶ ἀσήμι καὶ χαλκός, πορφύρα γαλάζια, πορφύρα ρόδινη, καὶ πορφύρα βαθυκόκκινη, βαμμένη δύο φορές, καὶ λινὸ ὕφασμα ὕφασμένο ἀπὸ κλωστὲς στριμμένες, καὶ γιδότριχες, καὶ προβειῆς βαμμένες κόκκινες, καὶ δέρματα βαμμένα γαλάζια, καὶ ξύλα πού δὲν σαπίζουν, πολύτιμες πέτρες σαρδίου, καθὼς καὶ ἄλλες πέτρες πολύτιμες γιὰ τὴν ἀνάγλυφη διακόσμηση τῆς ἐπωμίδας καὶ τοῦ ποδήρου χιτῶνα. Καὶ θὰ μοῦ κατασκευάσεις σκηνὴ σὲ τόπο ἅγιο, ὅπου θὰ ἐμφανίζομαι σ' ἐσᾶς. Καὶ θὰ τὴν κατασκευάσεις σύμφωνα μὲ ὅλα ὅσα θὰ σοῦ δείξω τώρα στὸ ὄρος, σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τῆς σκηνῆς καὶ τὸ παράδειγμα ὅλων τῶν σκευῶν τῆς· ἔτσι θὰ τὰ κατασκευάσεις»¹⁷.

Βλέπεις πῶς, προκειμένου νὰ βρεθοῦν ὅσα συντελοῦν καὶ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴ σύσταση τῆς Ἐκκλησίας, προτρέπει τὸν κόσμον νὰ προσκομίσουν μὲ χαρωπὴ διάθεση πράγματα ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμή τους καὶ τὴ γνώμη τους; Γιατὶ δὲν ζητοῦσε χρυσᾶφι μόνο ἢ ὅσα τυχὸν εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ βροῦν οἱ πολλοί, ἀλλὰ καὶ γιδότριχες καὶ προβειῆς, δείχνοντας ἔτσι ὅτι καὶ τὸ λίγο καὶ τὸ μηδαμινό, ἂν αὐτὸς πού τὸ προσφέρει δὲν ἔχει τίποτε πιὸ ἀκριβό, δὲν ἀπορρίπτεται ἀπὸ τὸν Θεό. Ἡ ἴσως ἐξισώνεται καὶ μὲ τὰ πανάκριβα, ἢ καὶ ἐπαινεῖται περισσότερο, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἄφησε χωρὶς νὰ θαυμάσει τὴ χήρα στὰ Ἱεροσόλυμα, ἢ ὁποῖα πρόσφερε στὸ γαζοφυλάκιον κάτι λίγο καὶ πολὺ φθηνό, ἀλλὰ μεγάλο ἴσως γιὰ ἐκείνους πού βρίσκονται στὴν ἔσχατη φτώχεια, τοὺς ὁποῖους εἶναι φυσικὸ νὰ τοὺς στενοχωρεῖ καὶ ἡ πιὸ μηδαμινὴ στέρηση.

Κι ὅταν πάρεις, λέγει, τὶς ἐπαρχές, «Θὰ μοῦ κάνεις σκηνὴ σὲ τόπο

«καὶ ὀφθήσομαι ἐν ὑμῖν». Ἐπιφαίνεται γὰρ ἐν Ἐκκλησίᾳ Χριστός, καὶ ἐπιλάμπει τοῖς ἐν αὐτῇ, κατὰ γε τὸ ἐν Ψαλμοῖς, «Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν». Ἐπιτήρει δὲ ὅπως, καίτοι καταβεβηκῶς ἐπὶ τὸ ὄρος ἐν εἶδει πυρός, ὀφθείς τε τῷ λαῷ παντί· γέγραπται γὰρ οὕτως, ὡς οὐ-
 5 πω φανείς, τὸ «Ὁφθήσομαι», φησὶν, «ἐν ὑμῖν», ἐγγεγερομένου τοῦ ἁγιά-
 σματος. Μόνον γὰρ οὐχὶ διακεκραγῶς ὁράται σαφῶς, ὅτι σκιαὶ μὲν αἱ ὀπτασίαι ἐκεῖναι τῆς ἀληθοῦς θεοπτίας Ἡ δὲ ἀληθῆς ἀνάδειξις, ὁ Χριστός, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸν τεθεάμεθα τὸν Πατέρα. Καὶ γοῦν Ἰουδαίους οἰομένους ὅτι τεθέανται κατὰ τὸ ἀληθές ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ τὸν τῶν ὄλων
 10 Θεόν, ἀνούστατα διατιθεμένους διήλεγχε, λέγων· «Οὔτε φωνὴν αὐ-
 τοῦ ἀκηκόατε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐώρακατε, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ὑμῖν μένοντα, ὅτι, ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πι-
 στεύετε». Οὐκοῦν ὀφθήσομαι, φησὶν, ἐν ὑμῖν ἐγγεγερομένου τοῦ ἁγιά-
 σματος. Τοῦτο δὲ ἦν Ἐκκλησίας τύπος, καθ' ὁμοιότητα γενομένης
 15 τῆς ἄνω. Καὶ γὰρ τοι φησί, «Ποιήσεις μοι κατὰ πάντα ὅσα δεικνύω σοι ἐν τῷ ὄρει· οὕτω ποιήσεις». Παρεδείχθη γὰρ τοι τῷ μακαρίῳ Μω-
 σῆ τύπος, ὡς ἔφην, τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν, καὶ πολυειδῶς αὐτὸς ὡς ἐν σκιᾷ πλαττόμενος ὁ δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος. Ἐφ' ἐκάστῳ γε μὴν τῶν παραδειγμάτων πολὺς ἂν γένοιτο καὶ μακρὸς ὁ λόγος καὶ ἰσχυρο-
 20 μυθίας ἔμπλεως. Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶ τὰ μὲν ἰδιά τε καὶ πρόποντα τῇ τῶν γεγονότων κατασκευῇ, τὰ δὲ πρὸς τὴν τῶν θεωρημάτων ἀπονένευκε χρεῖαν, φέρε, λέγωμεν τὰ εἰς γε τοῦτο λυσιτελῆ, μεθέντες τὰ ἕτερα.

ΠΑΛΛ. Οὐ συνήμι ὁ φῆς.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὴ οὖν ὁ φημι· συνήσεις γὰρ, οἶμαι, καὶ λίαν ἀμο-
 25 γητί· κιβωτὸν γενέσθαι προστέταχεν ἐκ ξύλων ἀσήπτων, ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν χρυσίῳ καθαρῷ διαπεπυκασμένην, καὶ τὰ καλούμενα μαρτύρια, τοῦτ' ἐστὶ, τὸν νόμον ὡς ἐν πλαξὶν ὠδίνουσαν, καὶ οὐ μέχρι τούτων τὰ ἐπ' αὐτήν· ἀναφορέας γὰρ δὴ γενέσθαι προστάττει πάλιν ἐξ ἀσήπτων ξύλων, ἐν ἴσῳ κεχρυσωμένους, χρυσοῦς τε δακτυλίους
 30 καὶ στρεπτὰ κύκλω. Μῆκός τε καὶ πλάτος καὶ ὕψος ὠρίσατο τῷ τε-
 χνήματι. Ἄλλ' εἰ βούλοιτό τις πολυπραγμονεῖν εὖ μάλα τὰ τοιάδε μυ-

18. Ψαλμ. 117, 27.

19. Ἰω. 5, 37-38.

ἅγιο, καὶ θὰ φανερωθῶ σ' ἐσᾶς». Φανερόνεται δηλαδὴ ὁ Χριστὸς στὴν Ἐκκλησία καὶ λάμπει σὲ ὅλα τὰ μέλη της, ὅπως λένε οἱ Ψαλμοί· «Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Κύριός μας καὶ φανερώθηκε σ' ἐμᾶς»¹⁸. Πρόσεχε καὶ αὐτό, παρόλο πὺν κατέβηκε στὸ ὄρος μὲ τὴ μορφὴ φωτιᾶς καὶ τὸν εἶδε ὁλος ὁ λαός, γράφτηκε ἔτσι, σὰ νὰ μὴν εἶχε φανεῖ ἀκόμα· γιατί λέγει· «Θὰ φανερωθῶ σ' ἐσᾶς, ὅταν στηθεῖ ἡ σκηνὴ σὲ ἅγιο τόπο». Βλέπομε δηλαδὴ καθαρά ὅτι μόνο πὺν δὲν φωνάζει, πῶς οἱ ὀπτασίες ἐκεῖνες εἶναι σκιές τῆς ἀληθινῆς θεοπτίας. Ἡ ἀληθινὴ φανέρωση εἶναι ὁ Χριστὸς, στὸ πρόσωπο τοῦ ὁποῖου εἶδαμε καὶ τὸν ἴδιο τὸν Πατέρα. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς Ἰουδαίους, πὺν νόμιζαν ὅτι εἶχαν δεῖ στ' ἀληθινὰ στὸ ὄρος Σινᾶ τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, τοὺς ἐπέπληττε ὡς ἐντελῶς ἀνόητους, λέγοντας· «Οὔτε τὴ φωνὴ του ἀκούσατε, οὔτε τὴ μορφὴ του εἶδατε, οὔτε καὶ ἔχετε μέσα σας τὸν λόγο του, ἀφοῦ ἐσεῖς δὲν πιστεύετε σ' αὐτὸν πὺν ἐκεῖνος ἔστειλε»¹⁹. Θὰ φανερωθῶ λοιπὸν, λέγει, σ' ἐσᾶς, ὅταν χτιστεῖ τὸ ἁγίασμά μου. Αὐτὸ φυσικὰ ἦταν ὁ τύπος τῆς Ἐκκλησίας πὺν ἔγινε γιὰ νὰ εἶναι ὅμοια μὲ τὴν οὐράνια. Γιατί πράγματι λέγει· «Θὰ μοῦ τὰ κατασκευάσεις ὅλα ὅσα σοῦ δείχνω στὸ ὄρος, καὶ θὰ τὰ κατασκευάσεις ἔτσι». Φανερώθηκε δηλαδὴ στὸν μακάριο Μωυσῆ, ὅπως εἶπα, ὁ τύπος τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους διαμορφωνόταν στὴ σκιὰ ἐκεῖνος πὺν ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ χάρη μας. Γιὰ καθένα βέβαια ἀπὸ τὰ παραδείγματα μπορεῖ νὰ γίνεῖ μακρὸς λόγος καὶ γεμάτος λεπτολογία. Ἐπειδὴ ὅμως ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἰδιαίτερα καὶ ἀρμόζουν στὴν κατασκευὴ τῶν ὄσων ἔχουν γίνεῖ, ἐνῶ ἄλλα ἀποκλίνουν πρὸς τὴ χρεία τῶν θεωρημάτων, ἐμπρὸς ἃς ποῦμε τὰ ὠφέλιμα σ' αὐτὸ καὶ ἃς ἀφήσομε τὰ ἄλλα.

ΠΑΛΛ. Δὲν καταλαβαίνω τί θέλεις νὰ πεῖς.

ΚΥΡ. Πρόσεχε λοιπὸν τί σοῦ λέγω. Γιατί θὰ καταλάβεις, πιστεύω, καὶ μάλιστα χωρὶς καθόλου κόπο. Πρόσταξε νὰ γίνεῖ ἡ κιβωτὸς ἀπὸ ξύλα πὺν δὲν σαπίζουν, καλυμμένη ἀπὸ μέσα καὶ ἀπὸ ἔξω μὲ ἀτόφιο χρυσάφι²⁰, καὶ φέροντας μέσα σὰν κοιλόπονο τὰ λεγόμενα μαρτύρια, δηλαδὴ τὸν νόμο τὸν γραμμένο στὶς πλάκες. Καὶ δὲν σταματᾶ ἐδῶ τὰ σχετικὰ μ' αὐτήν. Γιατί προστάζει πάλι νὰ γίνουν ἀναφορεῖς (κοντάρια γιὰ μεταφορὰ) ἀπὸ ξύλο πὺν δὲν σαπίζει, ἐξίσου ἐπιχρυσωμένοι, καὶ δαχτυλίδια χρυσὰ περιστρεφόμενα γύρω ἀπὸ τοὺς ἀναφορεῖς. Γιὰ τὸ κατασκευάσμα ὄρισε τὸ μῆκος, τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος. Ἀλλὰ ἂν θελή-

20. Ἐξ. 25, 10-11.

στικῶς, εὐρήσει μὲν ἴσως, ὃ τί ποτέ ἐστίν ἢ κιβωτός καὶ τὰ ἐν αὐτῇ μαρτύρια, καὶ τίς ἢ ξύλων ἀσήπτων γέγονε χρεία. Τί δ' ἂν βούλοιτο δηλοῦν, καὶ τῇ κιβωτῷ τὸ χρυσίον, τὰ τέως ἐν τάξει χρείας τε καὶ κόσμου συντεθειμένα, κυμάτια δὴ λέγω στρεπτά, κρίκους τε καὶ ἀναφορέας, εἰ περιεργάζοιτο τυχόν, σκληρόν εὐρήσει τὸ χρῆμα. Καὶ λόγον αὐτοῖς ἐφαρμόσαι τὸν μυστικὸν οὐκ ἔχων, περιττοεπήσει τάχα που καὶ ὄχλον εἰκαίων ἐπισωρεύσει ρημάτων ταῖς τῶν φιλομαθεστέρων ἀκοαῖς. Ἀληθῆς δὲ ἡμῖν ὁ λόγος οὐκ ἐπὶ τοι μόνῃς τῆς κιβωτοῦ τυχόν, προσθείην δ' ἂν ὅτι καὶ ἐπὶ γε τῶν ἄλλων, ἃ δὴ γενέσθαι προστέ-
10 ταχεν.

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἀπίθανά μοι δοκεῖς διανοεῖσθαί τε καὶ λέγειν. Τοιγάρτοι μεθεῖς τό γε ἦκον, ὡς φῆς, εἰς συμμετρίαν τε καὶ χρείαν, ἤγουν εἰς κόσμον τῶν ἀποτελεσμάτων, ἐπ' αὐτὸ διάττειν ἐπείγου τὸ τοῖς θεωρήμασιν ἀναγκαῖον, τοῦτ' ἔστι, τίνα τρόπον αὐτὸς ἡμῖν ὁ Χριστὸς
15 σημαίνεται διὰ τῶν παραδεδειγμένων, ἤτοι κατεσκευασμένων, ἀμελητὶ διασάφει.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν, ἐγὼ μὲν, ὡς ἐνὶ φράσαι τε καὶ νοεῖν, πειράσομαι. Διαμαρτάνοντι δὲ τ' ἀληθοῦς καὶ μεῖον ἢ χρῆ τῇ τῶν νοημάτων ὑπεροχῇ προσβάλλοντι, συγγνώμων ἔσο. Τὸ γὰρ ἐν ἐσόπτρῳ τε καὶ αἰνί-
20 γματι βλέπειν, ἀποσφήλειεν ἂν ἔσθ' ὅτε καὶ τὸν ἀκριβοῦς τε καὶ ἔμφρονα νοῦν.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Ἡ κιβωτὸς ἡμῖν, ὧ Παλλάδιε, τύπος ἂν εἶη καὶ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ. Τὸν γὰρ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς ἀνασκοπού-
25 μενοι τρόπον, καθάπερ ἐν κιβωτῷ τῷ ἐκ Παρθένου ναῶ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον ἐνηυλισμένον ὀψόμεθα. «Κατώκησε γὰρ ἐν αὐτῷ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς», κατὰ τὰς Γραφάς. Λόγος δὲ ἦν Θεοῦ τὰ ἐν τῇ κιβωτῷ μαρτύρια. Καὶ ἄσηπτα μὲν ἦν αὐτῆς τὰ ξύλα, χρυσῷ δὲ τῷ καθαρῷ καὶ δοκιμωτάτῳ κατεκαλλύνετο, ἔσωθέν τε
30 καὶ ἔξωθεν. Ἐφθαρτον γὰρ τὸ σῶμα Χριστοῦ, καθάπερ τινὶ χρυσῷ,

σει κανείς νὰ ἐξετάσει μὲ λεπτομέρεια τὸ μυστικὸ νόημα ὄλων αὐτῶν, θὰ βρεῖ ἴσως τί σημαίνουν ἢ κιβωτὸς καὶ τὰ μαρτύρια μέσα σ' αὐτὴν καὶ τί χρειάζονταν τὰ ξύλα ποὺ δὲν σαπίζουν. Ἐπίσης τί ἤθελε νὰ δηλώσει τὸ χρυσᾶφι στὴν κιβωτὸ καὶ ὅσα χρησιμοποιοῦνταν κατὰ σειρὰ χρησιμότητος καὶ διακόσμησης, ἐννοῶ τὰ κυματοειδῆ σχήματα, τὰ βραχιόλια, τοὺς κρίκους καὶ τοὺς ἀναφορεῖς, τὰ ὅποια ἂν τυχὸν ἤθελε κανεὶς νὰ τὰ ἐξετάσει μὲ λεπτομέρεια, θὰ εὔρισκε δύσκολο τὸ ἐγγείρημα. Καὶ μὴ μπορώντας νὰ ἐφαρμόσει αὐτὸ τὸ μυστικὸ τῆς νόημα, ἴσως θὰ καταλήξει σὲ περιττολογίες καὶ θὰ ἐπισωρεύσει μύρια ὅσα ἄσκοπα λόγια στ' αὐτιά τῶν φιλομαθέστερων. Ὁ δικὸς μας ὁμῶς λόγος θὰ εἶναι ἀληθινὸς ὄχι γιὰ τὴν κιβωτὸ μόνον, ἀλλὰ θὰ προσθέσω καὶ γιὰ τὰ ἄλλα ποὺ πρόσταζε νὰ γίνουν.

ΠΑΛΛ. Δὲν μοῦ φαίνονται ἀπίστευτα αὐτὰ ποὺ σκέφτεσαι καὶ λές. Γι' αὐτὸ λοιπὸν, παραμερίζοντας αὐτὸ ποὺ ἀναφέρεται, ὅπως λές, στὸ σύμμετρο καὶ τὸ χρειαζοῦμενο, δηλαδή στὸν κόσμον τῶν ἀποτελεσμάτων, βιάσου νὰ περάσεις σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀναγκαῖο στὴν πνευματικὴ θεώρηση τοῦ πράγματος, δηλαδή νὰ διασαφηνίσεις χωρὶς καθυστέρηση μὲ ποιὸ τρόπο μᾶς φανερώνεται ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μὲ τὰ παραδείγματα ποὺ χρησιμοποιοῦνται ἢ μὲ τὰ κατασκευάσματα.

ΚΥΡ. Ἐγὼ λοιπὸν θὰ προσπαθῶ νὰ σκεφθῶ καὶ νὰ ἐκφραστῶ ὅσο μοῦ εἶναι δυνατόν. Ἄν ὁμῶς ἀποτύχω στὴν ἀλήθεια κι ἂν πλησιάσω λιγότερο ἀπὸ ὅ,τι πρέπει τὸ ὕψος τῶν νοημάτων, συγχώρεσέ με. Γιατί, τὸ νὰ βλέπει κανεὶς μέσα στὸν καθρέφτη καὶ νὰ παρατηρεῖ κατὰ τρόπο αἰνιγματικὸ, μπορεῖ κάποτε νὰ ὀδηγήσει σὲ σφάλμα καὶ τὸν προσεκτικὸ καὶ φρόνιμο νοῦ.

ΠΑΛΛ. Σωστὰ μιλάς.

ΚΥΡ. Ἡ κιβωτὸς, Παλλάδιε, θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τύπος καὶ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, ἐρμηνεύοντας πνευματικὰ τὸν τρόπο τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Μονογενοῦς, θὰ δοῦμε τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ἐγκατεστημένο στὸν ναὸ τῆς Παρθένου σὰν μέσα στὴν κιβωτὸ. Γιατί σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, «Κατοίκησε μέσα σ' αὐτὸν ὅλο τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικά»²¹. Λόγος βέβαια τοῦ Θεοῦ εἶναι τὰ μαρτύρια τῆς κιβωτοῦ. Τὰ ξύλα πάλι ἦταν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δὲν σαπίζουν καὶ ἦταν καλυμμένα μὲ καθαρὸ καὶ δοκιμασμένο χρυσᾶφι ἀπὸ μέσα καὶ ἀπὸ ἔξω. Γιατί τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀφθαρτο, διατηρούμενο σὲ ἀφθαρσία,

τῆ τοῦ ἐνοικοῦντος Λόγου δυνάμει καὶ λαμπρότητι, καὶ τῆ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φύσει καὶ ἐνεργείᾳ ζωοποιῶ πρὸς ἀφθαρσίαν διακρατούμενον. Διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ ζωοποιεῖν λέγεται Χριστός. Ζωὴ γὰρ ἂν κατὰ φύσιν ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, τῆ δυνάμει τοῦ ἰδίου Πνεύματος τὸν ἴδιον αὐτὸς ἀνεξωποίει ναόν, φθορᾶς ἀνωτέρω τιθεὶς «Ἡ γὰρ σὰρξ αὐτοῦ οὐκ οἶδε διαφθοράν», κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου Παύλου φωνήν. Προσεφώνει δέ που καὶ Ἰουδαίους περὶ τοῦ ἰδίου σώματος «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν»· καὶ μὴν καὶ ὁ Πέτρος τεθανατῶσθαι μὲν σαρκί, φησὶν, αὐτόν, ἐξωποιοῦντο ἢσθαι δὲ Πνεύματι.

Σύμβολον οὖν ἄρα τῆς ὑπερλάμπρου θεότητος ὁ χρυσός, ἐπαλληλεμμένης ὡσπερ τῷ ἁγίῳ σώματι, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ λαμπρότητα τε καὶ ἀφθαρσίαν ἐνιείσης ἀπορρήτως, καὶ ὡς αὐτὴ που μόνη καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ θεία τε καὶ ὑπὲρ νοῦν ἐπίσταται φύσις. Εἰ γὰρ «Οἱ δίκαιοι κατὰ καιροὺς ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν», τίς ἔσται λοιπὸν ἢ αὐτοῦ δόξα Χριστοῦ; Πῶς δὲ οὐ νοῦ καὶ λόγου πέρα παντὸς ἢ ἐκλαμψίς; Χρυσοῖ δὲ τὴν κιβωτὸν ἔχοντες ἀναφορεῖς, χρυσοῖ καὶ οἱ κρίκοι καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ· μέτοχοι γὰρ τῆς δόξης οἱ ἀμφ' αὐτόν, καὶ ὡς ἐν ἀγάπῃ καὶ ἁγιασμῷ προσεσηρησμένοι καὶ χρήσιμοι. Τοιοῦτοί τινες ἦσαν καὶ οἱ μακάριοι μαθηταί, δύναμιν τὴν παρ' αὐτοῦ τὴν θεοπρεπῆ δεχόμενοι, καὶ τῆς ἄνωθεν ὑπεροχῆς τὴν λαμπρότητα μεθεκτῶς ἐκτεπλουτηκότες, καὶ πληροῦντες διὰ τοῦτο τὰς θεοσημίας

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφης.

25 ΚΥΡ. «Καὶ πρὸς γε τῆ κιβωτῷ ποιήσεις», φησὶν, «ἰλαστήριον, ἐπίθεμα χρυσίου καθαροῦ δύο πήχεων καὶ ἡμίσεος τὸ μῆκος, καὶ πήχεως καὶ ἡμίσεος τὸ πλάτος. Καὶ ποιήσεις δύο Χερουβὶμ χρυσαῖα τορνευτά, καὶ ἐπιθήσεις αὐτὰ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κλιτῶν τοῦ ἰλαστηρίου. Ποιηθήσονται Χερουβὶμ εἷς ἐκ τοῦ κλίτους τούτου, καὶ Χερουβὶμ 30 εἷς ἐκ τοῦ κλίτους τοῦ δευτέρου τοῦ ἰλαστηρίου. Καὶ ποιήσεις τοὺς δύο Χερουβὶμ ἐπὶ τὰ δύο κλίτη. Ἔσονται οἱ Χερουβὶμ ἐκτείνοντες τὰς

22. Ὁχι τοῦ Παύλου, ἀλλὰ τοῦ Πέτρου.

23. Πράξ. 2, 31.

σάν μὲ κάποιο χρυσάφι, μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴ λαμπρότητα τοῦ Λόγου ποὺ κατοικεῖ μέσα του καὶ μὲ τὴ φύση καὶ ζωοποιὸ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ γι' αὐτὸ βέβαια λέγεται ὅτι ὁ Χριστὸς ζωοποιεῖ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ Πατέρα εἶναι ζωὴ κατὰ φύση, μὲ τὶς δυνάμεις τοῦ ἰδίου του Πνεύματος ξαναζωντάνευε ὁ ἴδιος τὸν ἴδιο του τὸν ναό, καθιστώντας τὸν ἀνώτερο φθορᾶς. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ ἁγίου Παύλου²², «Ἡ σὰρκα του δὲν γνώρισε διαφθορά»²³. Ἀλλὰ καὶ ἀπευθυνόμενος σὲ κάποια περίπτωση στοὺς Ἰουδαίους τοὺς ἔλεγε γιὰ τὸ δικό του σῶμα: «Γκρεμίσετε αὐτὸν τὸν ναό, καὶ σὲ τρεῖς μέρες θὰ τὸν ξαναχτίσω»²⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πέτρος λέγει, θανατώθηκε βέβαια σωματικῶς, ἀλλὰ ζωοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα²⁵.

Ὁ χρυσὸς λοιπὸν εἶναι σύμβολο τῆς ὑπέρλαμπρης θεότητος ποὺ ἔχει ἐπαλειφθεῖ κατὰ κάποιο τρόπο στὸ ἅγιο σῶμα καὶ ποὺ ἐνσταλάζει μέσα του τὴν ἴδια του τὴ λαμπρότητα καὶ ἀφθαρσία μὲ τρόπο ἀπόρρητο καὶ ὅπως μόνη καὶ καθεαυτὴν γνωρίζει ἡ θεία καὶ πέρα ἀπὸ τὸ νοῦ φύση. Γιατὶ, ἂν «Οἱ δίκαιοι κάποτε θὰ λάμπουν ὅπως ὁ ἥλιος στὴ βασιλεία τοῦ Πατέρα τους»²⁶, ποιά θὰ εἶναι τότε ἡ δόξα τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ; Καὶ πῶς ἡ ἀκτινοβολία του δὲν εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε νοῦ καὶ λόγο; Τὴν κιβωτὸ πάλι τὴ σηκώνουν χρυσοὶ ἀναφορεῖς (κοντάρια), χρυσοὶ εἶναι καὶ οἱ κρίκοι καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτήν. Μετέχουν δηλαδὴ τὴ δόξα του οἱ γύρω ἀπὸ αὐτὸν καὶ μὲ ἀγάπη καὶ ἁγιασμὸ εἶναι προσκολλημένοι καὶ χρήσιμοι σ' αὐτόν. Τέτοιοι ἦταν καὶ οἱ μακάριοι μαθητές, οἱ ὅποιοι δέχονταν τὴ θεοπρεπὴ δύναμή του καὶ ἀποκτοῦσαν κατὰ μέθεξιν σάν πλοῦτο τὴ λαμπρότητα τῆς οὐράνιας ὑπεροχῆς, καὶ γι' αὐτὸ μπορούσαν νὰ πραγματοποιοῦν καὶ τὰ θαύματα.

ΠΑΛΛ. Σωστά μίλησες.

ΚΥΡ. «Καὶ στὴν κιβωτό», λέγει, «θὰ κατασκευάσεις ἱλαστήριο, δηλαδὴ σκέπασμα, ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι, δυόμισυ πήχες μῆκος καὶ δυόμισυ πήχες πλάτος. Θὰ κατασκευάσεις καὶ δύο Χερουβὶμ χρυσὰ τορνευτὰ καὶ θὰ τὰ τοποθετήσεις τὸ ἓνα ἀπέναντι στὸ ἄλλο στὶς δύο πλευρὲς τοῦ ἱλαστηρίου. Θὰ κάνεις δηλαδὴ δύο Χερουβὶμ καὶ θὰ τὰ τοποθετήσεις τὸ ἓνα στὴ μία πλευρὰ τοῦ ἱλαστηρίου καὶ τὸ ἄλλο στὴν ἄλλη πλευρὰ. Ἔτσι τὰ δύο Χερουβὶμ θὰ βρίσκονται τὸ ἓνα ἀπέναντι στὸ ἄλλο στὶς δύο πλευρὲς τοῦ ἱλαστηρίου. Τὰ Χερουβὶμ θ' ἀπλώνουν τὶς φτεροῦγες

24. Ἰω. 2, 19.

25. Α' Πέτρ. 3, 18.

26. Ματθ. 13, 43.

πτέρυγας ἐπάνωθεν συσκιάζοντες ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἰλαστηρίου, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν εἰσάλληλα, εἰς τὸ ἰλαστήριον ἔσονται τὰ πρόσωπα τῶν Χερουβὶμ. Καὶ ἐπιθήσεις τὸ ἰλαστήριον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἄνωθεν, καὶ εἰς τὴν κιβωτὸν ἐμβαλεῖς τὰ μαρτύρια ἃ ἂν δῶ
5 σοι. Καὶ γνωσθήσομαί σοι ἐκεῖθεν καὶ λαλήσω σοι ἄνωθεν τοῦ ἰλαστηρίου ἀνὰ μέσον τῶν δύο Χερουβὶμ τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ μαρτυρίου, κατὰ πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαί σοι πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ».

ΠΑΛΛ. Εἶτα τί τὸ ἰλαστήριον εἶναι φῆς;

10 ΚΥΡ. Ὅσον μὲν ἦκεν εἰς τε γράμμα καὶ σκιάν, ἐκ χρυσοῦ ἐπεποιήτο καθαρῶ καὶ ἐπήρητό πως ἐπικεμένη τῇ κιβωτῶ· εἴρηται γὰρ ἐπίθεμα διὰ τοῦτο. Τετραμμένοι δὲ εἰς αὐτὸ καὶ βλέποντες οἱ τοῖς τῆς ἱερωσύνης ἀνχήμασι κατηγλαιϊσμένοι, πρὸς Θεὸν ἐδόκουν τετράφθαι καὶ βλέπειν. Φαμέν δὲ εἶναι τὸ ἰλαστήριον, εἰ νοοῖτο πνευματικῶς,
15 τὸν δι' ἡμᾶς γενόμενον ἄνθρωπον, «ὃν προέθετο ὁ Θεὸς ἰλαστήριον διὰ πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι, εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ». Παῦλος γὰρ ᾧδέ φησιν. Ἐπιστέλλει δὲ ἡμῖν καὶ Ἰωάννης ὁ σοφώτατος μαθητῆς «Τεκνία, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἀμάρτητε, καὶ ἐάν τις δὲ ἀμάρτη, Παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν
20 δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνων, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου». Δι' αὐτοῦ γὰρ ἰλασμός, εὐχὴ τε πᾶσα καὶ αἴτησις ἀγαθῶν. «Ἔως γὰρ ἄρτι», φησίν, «οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν». Αὐτὸς οὖν ἄρα τὸ ἰλαστήριον. Δι' αὐτοῦ γὰρ ἡμῖν ἴλεως ὁ Πατήρ, καὶ
25 εἰς αὐτὸν καταλήγει πᾶν πέρασ εὐχῆς, καὶ δι' αὐτοῦ πρόσμιεν, οὐχ ἑτέρως ὄντες δεκτοί. Τοιγάρτοι φησίν, «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός», καὶ «Ἐγὼ εἰμι θύρα», καὶ «Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ».

Πλὴν εἰ καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς, καθιεῖς ἑαυτὸν εἰς ἀνθρωπότητά τε καὶ κένωσιν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀλλ' ἔστι καὶ ἴδιον αὐ-
30 τοῦ φυσικῶς τὸ ἐν δόξῃ νοεῖσθαι τῇ θεοπρεπεῖ καὶ ἐν ὑπεροχαῖς ὑπάρ-

27. Ἐξ. 25, 16-21.

29. Α' Ἰω. 2, 1-2.

28. Ρωμ. 3, 25.

30. Ἰω. 16, 24.

τους πάνω ἀπὸ τὸ ἱλαστήριον καὶ θὰ τὸ σκιάζουν μὲ τις φτεροῦγες τους. Τὰ πρόσωπά τους θὰ εἶναι ἀντικρουσά· ἔτσι θὰ εἶναι τὰ πρόσωπα τῶν Χερουβίμ. Καὶ θὰ βάλεις τὸ ἱλαστήριον ἐπάνω στὴν κιβωτὸ τοῦ Μαρτυρίου καὶ μέσα της ὅσα ἀντικείμενα σοῦ δώσω γιὰ μαρτύρια. Καὶ θὰ σοῦ φανερώνομαι καὶ θὰ μὲ γνωρίζεις ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ θὰ σοῦ μιλήσω πάνω ἀπὸ τὸ ἱλαστήριον, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δύο Χερουβίμ πού εἶναι πάνω στὴν κιβωτὸ τοῦ Μαρτυρίου, καὶ θὰ σοῦ λέγω ὅλα ὅσα θὰ σὲ προστάζω νὰ ἀνακοινῶνεις στοὺς Ἰσραηλίτες»²⁷.

ΠΑΛΛ. Καὶ τί λὲς ὅτι σημαίνει τὸ ἱλαστήριον;

ΚΥΡ. Ὅσον ἀφορᾷ στὸ γράμμα καὶ στὴ σκιά, εἶχε κατασκευαστεῖ ἀπὸ καθαρὸ χρυσᾶφι καὶ ἦταν τοποθετημένο πάνω ἀπὸ τὴν κιβωτό, καὶ γι' αὐτὸ ὀνομάζεται «ἐπίθεμα». Κι ὅταν ἦταν στραμμένοι κι ἔβλεπαν πρὸς αὐτὸ οἱ τιμημένοι μὲ τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης, πίστευαν πὼς ἦταν στραμμένοι καὶ ἔβλεπαν πρὸς τὸν Θεό. Τὸ ἱλαστήριον, ἂν τὸ ἐννοήσομε πνευματικᾶ, λέμε πὼς ἦταν ἐκεῖνος πού ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ μᾶς, «τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς προὐρίσε νὰ γίνῃ μὲ τὸ αἷμα τοῦ ὀξίλασμός ὅσων πιστεύουν σ' αὐτόν, γιὰ νὰ γίνῃ φανερὴ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ»²⁸, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος. Γράφει ἐπίσης στὴν ἐπιστολὴ του σ' ἐμᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ σοφώτατος μαθητῆς· «Σᾶς τὰ γράφω αὐτά, παιδιά μου, γιὰ νὰ μὴν ἁμαρτήσετε. Ἐάν ὅμως κάποιος ἁμαρτήσῃ, ἔχομε συνήγορο πρὸς τὸν Πατέρα τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν δίκαιο, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ὀξίλασμός γιὰ τις ἁμαρτίες μας, κι ὄχι μόνο γιὰ τις δικές μας, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου»²⁹. Πράγματι μέσω τοῦ Ἰησοῦ πετυχαίνεται ὁ ἱλασμός μας, κάθε παρακλήσῃ μας καὶ αἴτησῃ ἀγαθοῦ. Γιατὶ λέγει· «Ἔως τώρα δὲν ζητήσατε τίποτε σ' ὄνομά μου· ζητήστε, καὶ θὰ σᾶς δοθεῖ»³⁰. Αὐτὸς ἐπομένως εἶναι ὁ ἱλασμός καὶ τὸ ἱλαστήριό μας. Γιατὶ μέσω αὐτοῦ γίνεται σπλαχνικὸς σ' ἐμᾶς ὁ Πατέρας, σ' αὐτόν καταλήγει κάθε τέλος τῶν παρακλήσεών μας, καὶ μέσω αὐτοῦ μποροῦμε νὰ πλησιάσομε τὸν Θεό, ἀλλιῶς δὲν γινόμεσθε δεκτοί. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός», καὶ «Ἐγὼ εἶμαι ἡ θύρα»³², καὶ «Κανένας δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα ἀλλιῶς, παρὰ μὲ ἐνδιάμεσο ἐμένα»³³.

Ἐν τούτοις, παρόλο πού ἔγινε ὅπως ἐμεῖς, κατεβάζοντας ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ τὸν ἑαυτὸ στὸ ἐπίπεδο τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὴν κένωσή του, ἀλλὰ εἶναι καὶ φυσικὴ ἰδιότητά του νὰ τὸν νοοῦμε μὲ τὴ

31. Ἰω. 14, 6.

32. Ἰω. 10, 7.

33. Ἰω. 14, 6.

χειν ταῖς ὑπὲρ τὴν κτίσιν, καθάπερ ἀμέλει καὶ πρὸ τῆς σαρκός. Διὰ τοῦτο τὰ Χερουβὶμ περιεστᾶσι τὸ ἰλαστήριον, πνυκάζοντα ταῖς πτέρυξι, καὶ πρὸς αὐτὸ τετραμμένα, καὶ αἶι τὸ πρόσωπον ἐπερείδοντα, καὶ δορυφορίας μὲν ἀπόδειξις ἐναργῆς ἢ εἰς δεξιὰ τε καὶ εὐώνυμα στάσις. Τὸ δὲ τῶν ἀνωτάτω δυνάμεων οἶονεῖ πως ἔντονόν τε καὶ ἀκόρεστον εἰς θεοπτίαν ὑπεμφαίνειν ἔοικεν τὸ βλέπειν αἶι τὰ Χερουβὶμ ἐπὶ τὸ ἰλαστήριον Ἐν τῷ ἰδίῳ δὲ σχήματι γράφει τὸν Υἱὸν καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, λέγων «Εἶδον τὸν Κύριον Σαβαὼθ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ Σεραφὶμ εἰστήκεσαν κύκλῳ αὐτοῦ»,
 10 καὶ ἕξ μὲν ἑκάστῳ πτέρυγας ἐκπεφυκέναι, φησί, καλύπτειν δὲ αὐτά, ταῖς μὲν δυοὶ τοὺς πόδας, ταῖς δὲ δυοὶ τὰ πρόσωπα, πέτεσθαι δὲ ταῖς ἑτέραις. Καὶ εἰ μὲν οἴοιτό τις ὅτι τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον καὶ μὴν καὶ τοὺς πόδας κατεκάλυπτον τὰ Σεραφὶμ, οὐδὲν ἀπεικὸς ἐννοεῖν τι τοιοῦτον. Μετατρέποντες γὰρ εἰς Ἑλλήνων φωνὴν τοῦ Σεραφὶμ τὴν δῆ-
 15 λωσιν, γνώσεως πληθυσμόν, ἥτοι σοφίας χύσιν, σημαινομένην εὐρήσομεν. Ὑπεμφαίνουσι τοιγαροῦν τῷ σχήματι καὶ μάλα σαφῶς, αἱ πάνσοφοί τε καὶ ἀνωτάτω δυνάμεις, ὅτι Θεοῦ πρόσωπον οὐ θέμις ὄρασθαι πρὸς τινος. Ἐποπτος γὰρ παντελῶς ἢ ὑπὲρ πάντα νοῦν ἐστὶ φύσις, καὶ φῶς ἀπρόσιτον οἶκεῖ, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν, καὶ
 20 «Οὐδεὶς ὄψεται Θεοῦ πρόσωπον, καὶ ζήσεται», κατὰ γε τὸ παρ' αὐτοῦ πρὸς Μωσέα τὸν ἱερώτατον εἰρημένον ὀρθῶς.

Ἄλλ' οὐδ' ἂν τις γνοίῃ τά τε ἔχνη καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ. Γέγραπται γάρ, «³ Ὡς βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρῖματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ!». Ψάλλει δὲ
 25 καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ καὶ σοφὸν ἀνακρούει μέλος «Ἐν τῇ θαλάσῃ ἢ ὁδός σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς, καὶ τὰ ἔχνη σου οὐ γνωσθήσονται». Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἂν τις ἴδοι ἔχνος ἐν ὕδασι, ἢ ἀνθρώπου τυχόν ἢ νεῶς ἢ τῶν ἐν αὐτοῖς νηχομένων, οὕτως οὐκ ἂν καταθρήσειέ τις θείας τε καὶ ἀπορρήτους ὁδοὺς. Ὡς ἂν εἶεν εἰς τύ-
 30 πον οἱ πόδες. Εἰ δὲ δὴ καὶ τὰ ἐναντῶν πρόσωπα καὶ τοὺς πόδας καταπνυκάζειν ταῖς πτέρυξιν ὑποτοπήσαιτό τις τὰ ἅγια Σεραφὶμ, ἐννοῶμεν

34. Ἦσ. 6, 1-2.

36. Ἐξ. 33, 20.

35. Α' Τιμ. 6, 16.

37. Ρωμ. 11, 33.

θεοπρεπή δόξα και με την υπεροχή του να ξεπερνᾷ την κτίση, ὅπως ἀκριβῶς και πρὶν λάβει σάρκα. Γι' αὐτὸ τὰ Χερουβὶμ στέκονται γύρω ἀπὸ τὸ ἱλαστήριο, σκεπάζοντάς το με τὶς φτεροῦγες τους και στραμμένα πρὸς αὐτὸ, κι ἔχουν σ' αὐτὸ καρφωμένο τὸ πρόσωπο, και εἶναι ἀπόδειξη ἀναντίρρητη ἢ στάση τους δεξιά κι ἀριστερά. Καὶ τὴν ἔντονη και ἀκόρεστη ἐπιθυμία πρὸς θεοπτία τῶν ἀνώτατων δυνάμεων φαίνεται νὰ τὴ δηλώνει τὸ ἀδιάκοπο κοίταγμα τῶν Χερουβὶμ πρὸς τὸ ἱλαστήριο. Με τὸ ἴδιο σχῆμα περιγράφει τὸν Υἱὸ και ὁ προφήτης Ἡσαΐας, λέγοντας: «Εἶδα τὸν Κύριο Σαβαώθ νὰ κάθεται σὲ θρόνο ὑψηλὸ και μετέωρο, και ὀλόγουρά του στέκονταν τὰ Σεραφίμ», και τὸ καθένα, λέγει, εἶχε ἕξι φτεροῦγες, πὺ μὲ τὶς δύο σκέπαζαν τὰ πόδια τους, με τὶς ἄλλες δύο τὰ πρόσωπά τους, και με τὶς ἄλλες δύο πετοῦσαν³⁴. Καὶ ἂν βέβαια φανταστῆ κανεὶς ὅτι τὰ Σεραβὶμ κάλυπταν τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καθὼς και τὰ πόδια, δὲν εἶναι καθόλου παράλογο νὰ σκεφθεῖ κάτι τέτοιο. Γιατί, ἂν μεταφέρομε στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα τὴ σημασία τοῦ Σεραφίμ, θὰ βροῦμε νὰ σημαίνεται τὸ πλήθος τῆς γνώσης, δηλαδή ἡ διάχυση τῆς σοφίας. Ἐπομένως δηλώνουν με τὴ στάση τους, και πολὺ καθαρά, οἱ πάνσοφες και ἀνώτατες δυνάμεις, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ βλέπει κανένας τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ. Γιατί εἶναι τελείως ἀθέατη ἢ πάνω ἀπὸ κάθε νοῦ φύση και, σύμφωνα με τὸν λόγο τοῦ Παύλου, κατοικεῖ μέσα σὲ ἀπρόσιτο φῶς³⁵. Ἐπίσης, «Κανένας, πὺ θὰ δεῖ τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ ζήσει»³⁶, σύμφωνα μ' αὐτὸ πὺ ὁ ἴδιος εἶπε ὀρθὰ στὸν ἱερότατο Μωυσῆ.

Ἄλλ' οὔτε βέβαια θὰ γνωρίσει τὰ ἴχνη και τοὺς δρόμους του. Γιατί ἔχει γραφεῖ: «Πῶ, πῶ, βάθος πλούτου και σοφίας και γνώσης τοῦ Θεοῦ! Πόσο ἀνεξερεύνητες εἶναι οἱ κρίσεις του και ἀνεξιχνίαστοι οἱ δρόμοι του»³⁷. Ψάλλει ἐπίσης και ὁ μακάριος Δαβὶδ και κρούει στὴ λύρα του τὴ σοφὴ μελωδία: «Ἡ ὁδὸς σου εἶναι στὴ θάλασσα και οἱ δρόμοι σου ἐπάνω στὰ νερά, γι' αὐτὸ και τὰ ἴχνη σου δὲν θὰ γίνουν γνωστά»³⁸. Ὅπως δηλαδή δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ τὸ σημάδι στὰ νερά ἑνὸς τυχόν ἀνθρώπου ἢ ἑνὸς καραβιοῦ ἢ ἐκείνων πὺ κολυμποῦν σ' αὐτὰ, ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ κατανοήσει κανένας τοὺς ἀπόρητους θεῖους δρόμους. Τύπος βέβαια αὐτῶν εἶναι τὰ πόδια. Ἄν τώρα ὑποθέσει κανεὶς ὅτι τὰ ἅγια Σεραφίμ σκεπάζουν με τὰ φτερά τους τὰ δικά τους πρόσωπα, πρέπει νὰ ἐννοήσομε ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δοῦμε τὴν ἀρχὴ ἢ τὸ τέλος τῆς

ὅτι τῆς περὶ Θεοῦ σοφίας, ἥτοι γνώσεως ἀρχὴν ἢ τέλος ἰδεῖν οὐ θέμις Ἀκατάληπτος γὰρ καὶ αὐτή, καὶ ὑπὲρ νοῦν ἐστὶ τὸν ἀνθρώπινον. Ἀρχὴ δὲ παντὸς σώματος κεφαλὴ, τέλος δὲ οἱ πόδες. Τὸ ἱλαστήριον οὖν ἄρα Χριστός, ὃς καὶ ἐν σαρκὶ πεφηνώς, οὐδὲν ἥττον ἐστὶ Θεός 5 καὶ Κύριος, φύσει τε καὶ ἀληθῶς, περιεστῶσας ἐν κύκλῳ δουλοπρεπῶς καὶ αὐτὰς ἔχων τὰς ἀνωτάτω δυνάμεις. Ἔφη δέ που καὶ λόγος ἡμῖν ἱερός, ὡς μετὰ γε τὸ ἐκστῆναι τὸν Σατανᾶν τὴν ἐν Χριστῷ μεθέντα πείραν, ὅτε νενήστευκεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ· «Πνεύματα γὰρ εἰσι λειτουργικὰ εἰς διακονίαν ἀποστελ- 10 λόμενα, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίας».

«Ἄνωθεν δὲ τοῦ ἱλαστηρίου γνωσθήσομαί σοι», φησί, «καὶ λαλήσω σοι» δύο που, καθάπερ ἐγῶμαι, καὶ διὰ τούτου δηλῶν. Ἡ γὰρ ὅτι, ἄνθρωπος ὢν ὁ Χριστός, τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπου λαλήσει φύσιν, καὶ οὐχὶ μόνοις ἐμμενεῖ τοῖς τῆς κενώσεως μέτροις, διὰ γε τὸ εἶναι Θεός 15 καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν («Ἐγώ», γὰρ ἔφασκε, «καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν», καί, «Ὁ ἑώρακώς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα»), ἢ ἐκεῖνό που τάχα γινώσκεται γὰρ ἄνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου καὶ τῶν Χερουβὶμ, τουτέστιν ἐν ὑπεροχῇ καὶ δόξῃ τῇ ὑπὲρ ἀνθρώπου, καὶ παντὸς ἐπέκεινα γενητοῦ, ὢν τὸ ἀκρότατόν τε καὶ ὑπέριστατον τὰ Σεραφίμ, εἰ καὶ γέγο- 20 νε σάρξ. Ἐκ χρυσοῦ δὲ τὸ ἱλαστήριον καὶ αὐτὰ τὰ Σεραφίμ. Ἡ μὲν γὰρ εὐκλεής τε καὶ περικαλεστάτη φύσις Θεός. Ἐν ὁμοιώσει δὲ τῇ πρὸς αὐτὸν κατὰ μέθεξιν τὰ γενητά. Τοῖς δὲ ἐν κύκλῳ καὶ ἀγχοῦ γεγονόσιν αὐτοῦ, τὴν τῆς ἰδίας καὶ φυσικῆς φαιδρότητος ἐπιμερίζει μέθεξιν, ὡς φωτὸς ἐπὶ τι τῶν πέλας ἀντανακλωμένου καὶ λαμπρότητι τῇ 25 ἰδίᾳ τὸ προστυχὸν καταναγάζοντος.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔχει καὶ ἀπεξεσμένος ἡμῖν εἰς τάληθές ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ ἱλαστηρίου κατασκευήν, καὶ ἑτέρως ἡμῖν τὸ Χριστοῦ μυστήριον σκιαγραφεῖ, λέγων· «Καὶ ποιήσεις τράπεζαν χρυσοῦ καθαροῦ». Δακτυλίους τε αὐτῇ προσερευρηθῆσθαι δεῖν ἐπιτά- 30 ξας, καὶ χρυσοῦς ἐμβάλλεσθαι τοὺς ἀναφορέας, μέτρα τε αὐτῆς καὶ

39. Ματθ. 4, 11.

41. Ἰω. 10, 30.

40. Ἑβρ. 1, 14.

42. Ἰω. 19, 9.

τῆς σοφίας, δηλαδή τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Γιατί εἶναι ἀκατανόητη καὶ ὑπερβαίνει τὸν ἀνθρώπινο νοῦ. Ἄρχὴ τοῦ κάθε σώματος εἶναι ἡ κεφαλὴ καὶ τέλος τὰ πόδια. Ἄρα λοιπὸν τὸ ἱλαστήριό (ὁ ἱλασμός) μας εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος καὶ μέσα στὴ σὰρκα ὅταν ἐμφανίστηκε δὲν ἦταν καθόλου λιγότερο Θεὸς καὶ Κύριος, ὡς πρὸς τὴ φύση καὶ ἀληθινὰ, ἔχοντας γύρω του σὲ δουλικὴ στάση καὶ αὐτὲς ἀκόμα τὶς ὑπέριστες δυνάμεις. Μᾶς εἶπε ἐπίσης καὶ ἓνας ἱερὸς λόγος³⁹, ὅτι ὅταν ἀποχώρησε ὁ Σατανᾶς ἐγκαταλείποντας τὸν πειρασμὸ τοῦ Χριστοῦ, τότε πού αὐτὸς εἶχε νηστεύσει γιὰ χάρη μας, πῆγαν καὶ τὸν ὑπηρετοῦσαν ἄγγελοι. Γιατί λέγει, «Εἶναι πνεύματα πού ὑπηρετοῦν τὸν Θεὸ καὶ στέλλονται γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν ἐκείνους πού προῦκειται νὰ κληρονομήσουν τὴ σωτηρία»⁴⁰.

«Πάνω ἀπὸ τὸ ἱλαστήριο θὰ σοῦ φανερωθῶ», λέγει, «καὶ θὰ σοῦ μιλήσω». Καὶ μὲ αὐτό, ὅπως ἐγὼ νομίζω, δηλώνει δύο πράγματα. Ἡ δηλαδή ὅτι ὁ Χριστός, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος, θὰ ἐξαγγεῖλει ὅσα ξεπερνοῦν τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ δὲν θὰ μείνει μέσα μόνο στὰ μέτρα τῆς κένωσης, ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς καὶ προέρχεται κατὰ τὴ φύση ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατί ἔλεγε· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας μου εἴμαστε ἓνα»⁴¹, καὶ «Ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε καὶ τὸν Πατέρα»⁴². Ἡ ἐκείνο ἴσως γίνεται δηλαδή γνωστὸς πάνω ἀπὸ τὸ ἱλαστήριο καὶ πάνω ἀπὸ τὰ Χερουβὶμ, δηλαδή μὲ ὑπεροχὴ καὶ δόξα πάνω ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο καὶ πέρα ἀπὸ ὅλα τὰ δημιουργημένα ὄντα, τῶν ὁποίων τὸ ἀκρότατο καὶ τὸ ὑπέριστα εἶναι τὰ Σεραφίμ, παρόλο πού ἔγινε σὰρκα. Τὸ ἱλαστήριο καὶ τὰ Σεραφίμ εἶναι καὶ αὐτὰ ἀπὸ χρυσάφι. Ἡ ἐνδοξη δηλαδή καὶ πανέμορφη φύση εἶναι ὁ Θεός, ἐνῶ τὰ γεννητὰ εἶναι ὅμοια πρὸς αὐτὸν κατὰ μέθεξιν. Σ' αὐτὰ πάλι πού εἶναι κυκλικὰ κοντὰ του τοποθετημένα μοιράζει τὴ μέθεξιν τῆς δικῆς του φυσικῆς λάμψης, πού ἀντανανκλάται σὰν φῶς σὲ κάθε τι πού βρίσκεται κοντὰ του καὶ πού μὲ τὴν ἴδια του τὴ λαμπρότητα καταυγάζει ὅ,τιδήποτε βρεθεῖ ἀπέναντί του.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ὀρθὸς ὁ λόγος, καὶ ἐπεξεργασμένος ἄριστα ὥστε νὰ εἶναι ἀληθινός.

ΚΥΡ. Μετὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ ἱλαστηρίου μᾶς σκιαγραφεῖ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, λέγοντας· «Καὶ θὰ κατασκευάσεις τράπεζα ἀπὸ ἀτόφιο χρυσάφι»⁴³. Πρόσταξε ἐπίσης νὰ προσαρμοστοῦν σ' αὐτὴν δαχτυλίδια καὶ νὰ τοποθετηθοῦν χρυσοὶ ἀναφορεῖς,

43. Ἐξ. 25, 22.

εὐτεχνίας τοὺς τρόπους, καθ' οὓς ἂν γένοιτο λαχοῦσα τὸ ἐμπρεπὲς εἰς εἶδος τὸ ἀνωτάτω σαφέστατα διειπών. «Καὶ ἐπιθήσεις», φησὶν, «ἐπὶ τὴν τράπεζαν ἄρτους ἐνώπιους ἐναντίον μου διὰ παντός». Χρυσᾶ δὲ αὐτῆς τὰ σκεύη, τρυβλία τε καὶ θυίσκας, καὶ μὴ καὶ κνάθους, καὶ 5 σπονδεῖα γενέσθαι προστέταχεν. Ἐρ' οὐκ ἐναργῶς ὁ ἄρτος ἡμῖν ὁ ἐξ οὐρανοῦ κατεδείκνυτο, προκεισόμενος κατὰ καιροὺς ἐν ἁγίοις τραπέζαις ἐκκλησιῶν καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Τρυβλία τε καὶ θυίσκας, κνᾶθοί τε καὶ σπονδεῖα, καὶ τὰ δι' 10 ὧν τῆς ἁγίας τραπέζης ἡ μυστικὴ καὶ ἱερωτάτη πληροῦται χρεῖα, οὐ τῶν θείων κειμηλίων τύπος ἂν εἶεν, ὧ τᾶν;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἐν τῇ Ἐξόδῳ. Τραπέζης δὲ πέρι καὶ μὴν καὶ προθέσεως ἄρτων κεχρησμάδηκεν ὁ νομοθέτης ἐν τῷ Λευιτικῷ· 15 ἀνευρύνει δὲ ὡσπερ τὴν ἐντολήν, τίνα τε τρόπον ἢ πρόθεσις ἔσται, διδάσκει σαφῶς, λέγων οὕτως· «Καὶ λήψεσθε σιμίδαλιν, καὶ ποιήσετε αὐτὴν δώδεκα ἄρτους Δύο δεκάτων ἔσται ὁ ἄρτος ὁ εἷς. Καὶ ἐπιθήσετε αὐτοὺς δύο θέματα, καὶ ἐξ ἄρτους τὸ ἐν θέμα ἐπὶ τὴν τράπεζαν τὴν καθαρὰν ἐναντι Κυρίου. Καὶ ἐπιθήσετε ἐπὶ τὸ θέμα λίβανον 20 καθαρὸν καὶ ἄλα, καὶ ἔσονται εἰς ἄρτους εἰς ἀνάμνησιν προκειμένα τῷ Κυρίῳ, τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων προσθήσεται ἐναντι Κυρίου διαπαντός ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, διαθήκην αἰώνιον, καὶ ἔσται Ἰσραὴλ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ. Καὶ φάγονται αὐτὰ ἐν τόπῳ ἁγίῳ· ἔστι γὰρ Ἁγία τῶν ἁγίων τοῦτο αὐτῶν, καὶ ἀπὸ τῶν θυσιαζομένων τῷ 25 Κυρίῳ νόμιμον αἰώνιον». Ἐν δέ γε τοῖς Ἀριθμοῖς, ὡς ἕνα πάλιν ἄρτον ἡμῖν τὸν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἐξ ἡμῶν· γέγονε γάρ, Θεὸς ὢν, φύσει καθ' ἡμᾶς ὁ Λόγος, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, κατεδείκνυ λέγων πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωυσέα· «Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Ἐν τῷ πορεύεσθαι ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν ἣν ἐγὼ εἰσάγω ὑμᾶς ἐκεῖ, 30 καὶ ἔσται, ὅταν ἐσθίητε ὑμεῖς ἀπὸ τῶν ἄρτων τῆς γῆς, ἀφαιρεῖτε ἀφαι-

44. Ἐξ. 25, 29.

45. Ἐπτάμισυ κιλὰ περίπου.

ὀρίζοντας σαφέστατα τὰ μέτρα καὶ τοὺς τρόπους τῆς τεχνικῆς ἐπεξεργασίας, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους θὰ μπορούσε νὰ κατασκευαστεῖ, πετυχαίνοντας τὴν ἀνώτατη μορφή κομψότητας. «Καὶ θὰ τοποθετήσεις», λέγει, «ἐπάνω στὴν τράπεζα ἄρτους, γιὰ νὰ βρίσκονται συνεχῶς ἐνώπιόν μου»⁴⁴. Πρόσταξε ἐπίσης καὶ τὰ σκεύη τῆς νὰ εἶναι χρυσὰ, οἱ δίσκοι, τὰ λιβανιστήρια καὶ τὰ ποτήρια καθὼς καὶ οἱ κοῦπες γιὰ τὶς σπονδές. Ἄραγε δὲν μᾶς ἔδειχνε ὀλοκάθαρα τὸν ἄρτο πὺν κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, πὺν θὰ παρετίθετο κάποτε στὶς ἅγιες τράπεζες τῶν ἐκκλησιῶν δίνοντας στὸν κόσμον ζωή;

ΠΑΛΛ. Καὶ βέβαια.

ΚΥΡ. Οἱ δίσκοι καὶ τὰ λιβανιστήρια, τὰ ποτήρια καὶ οἱ κοῦπες γιὰ τὶς σπονδές, καὶ ὅλα ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα πραγματοποιοῦνται οἱ ἱερές καὶ μυστικὲς ἀνάγκες τῆς ἁγίας τράπεζας, δὲν εἶναι τύπος, φίλε μου, τῶν θεϊκῶν θησαυρῶν;

ΠΑΛΛ. Βεβαίωτατα.

ΚΥΡ. Καὶ αὐτὰ βέβαια στὴν Ἔξοδο. Γιὰ τὴν Τράπεζα ὅμως καὶ γιὰ τὴν πρόθεση τῶν ἄρτων ἔδωσε τὶς ἐντολές του ὁ νομοθέτης στὸ Λευϊτικόν. Διευρύνει τὴν ἐντολὴ καὶ διδάσκει μὲ σαφήνεια μὲ ποιὸν τρόπο θὰ γίνεῖ ἡ πρόθεση, λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Θὰ πάρετε σιμιγδάλι καὶ θὰ κάνετε ἀπ' αὐτὸ δώδεκα ἄρτους. Ὁ κάθε ἄρτος θὰ εἶναι δύο δέκατα⁴⁵. Αὐτοὺς θὰ τοὺς τοποθετήσετε πάνω στὴν τράπεζα ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι καὶ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου σὲ δύο σειρές, ἕξι ἄρτους ἡ κάθε σειρά. Στὴν κάθε μία σειρά θὰ τοποθετήσετε καθαρὸ λίβανι καὶ ἄλατι, καὶ θὰ εἶναι οἱ ἄρτοι προσφορὰ ἀναμνηστικὴ στὸν Κύριο. Τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου θὰ τοποθετεῖτε πάντοτε νέους ἄρτους ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ ἐνώπιον τῶν Ἰσραηλιτῶν πρὸς αἰῶνια ἀνάμνηση τῆς συμφωνίας μας. Οἱ ἄρτοι αὐτοὶ θὰ ἀνήκουν στὸν Ἄαρὼν καὶ τοὺς υἱούς του, πὺν θὰ τοὺς τρῶνε στὸν ἱερό τόπο, γιὰτὶ αὐτοὶ εἶναι προσφορὰ ἁγιότατη ἀπὸ ἐκεῖνα πὺν προσφέρονται στὸν Κύριο. Αὐτὸ θὰ εἶναι νόμος αἰῶνιος γιὰ σᾶς»⁴⁶. Στους Ἀριθμοὺς πάλι μιλάει γιὰ ἕνα ἄρτο πὺν προῆλθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ ἐμᾶς. Γιατὶ ὁ Λόγος, ἐνῶ ἦταν κατὰ φύση Θεός, ἔγινε ὅπως ἐμεῖς καὶ κατοίκησε μέσα σ' ἐμᾶς⁴⁷. Ἐλεγε λοιπὸν στὸν ἱεροφάντη Μωυσῆ· «Μίλησε στους Ἰσραηλίτες καὶ πές τους: Ὅταν θὰ εἰσέλθετε στὴ χώρα πὺν ἐγὼ σᾶς θὰ ὀδηγήσω, ὅταν ἐσεῖς θὰ τρῶτε ἀπὸ

46. Λευϊτ. 24, 5-9.

47. Ἰω. 1, 14.

ρεμα ἀφόρισμα Κυρίῳ ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν· ἄρτον ἀφαίρεμα ἀφοριεῖτε αὐτὸ ὡς ἀφαίρεμα ἀπὸ ἄλωνος, οὕτως ἀφαιρήσετε ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν, καὶ δώσετε τῷ Κυρίῳ ἀφαίρεμα εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν». Καὶ ἀπονητὶ μὲν διὰ τούτων καταθεῖτό τις ἂν τὸ τῆς ἀληθείας 5 μυστήριον. Λελέξεται δὲ πρὸς ἡμῶν ἐν ἰδίῳ καιρῷ λεπτῶς καὶ ἀπηκριβωμένως, εἰς ἕτερον ἡμῖν ιδρωῶτα συγγραφῆς μετερορηκότος τοῦ λόγου. Πλὴν ἐκεῖνο, οἶμαί που, κατατεθήποι τις ἂν εἷς γε τὸ παρὸν ἡμῖν, ὧ Παλλάδιε.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖόν τι φῆς;

10 ΚΥΡ. Πολυειδῶς γὰρ ἡμῖν ἐμφανῆ καθιστὰς τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ δι' ἑτέρου πάλιν αὐτὸν ἀναπλάττει λόγου. Πρὸς γάρ τοι Μωυσέα φησί· «Καὶ ποιήσεις λυχνίαν ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ, τορνευτὴν ποιήσεις τὴν λυχνίαν· ὁ καυλὸς αὐτῆς καὶ οἱ καλαμίσκοι καὶ οἱ κρατῆρες καὶ οἱ σφαιρωτῆρες καὶ τὰ κρίνα ἐξ αὐτῆς ἔσται. Ἐξ καλαμίσκοι ἐκ 15 τοῦ κλίτους τοῦ δευτέρου». Καὶ αὖ ἐπὶ τούτοις τὰ εἰς κόσμον τε καὶ χρεῖαν τῷ τεχνήματι τελοῦντα προστεθεικῶς, κρίνα τέ φημι καὶ σφαιρωτῆρας καὶ καρυίσκους, ἐπεφώνει πάλιν· «Ὁλη τορνευτὴ ἐξ ἐνὸς χρυσοῦ καθαροῦ· καὶ ποιήσεις τοὺς λύχνους αὐτῆς ἐπτὰ, καὶ ἐπιθήσεις τοὺς λύχνους αὐτῆς, καὶ φανοῦσιν ἐκ τοῦ ἐνὸς προσώπου. Καὶ 20 τὸν ἐπαρυστήρα αὐτῆς καὶ τὰ ὑποθέματα αὐτῆς ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ, ποιήσεις πάντα τὰ σκεύη ταῦτα ταλάντου χρυσοῦ καθαροῦ Ὅρα, ποιήσεις κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει». Χρυσῆ μὲν οὖν ἡ λυχνία τύπον ἐπέχουσα τοῦ Χριστοῦ Φύσει γὰρ καὶ ἀληθείᾳ Θεὸς ὁ Υἱὸς χρυσῶ δὲ παρεικαστέον, καθὰ καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω διω- 25 ριζόμεθα, τὴν θεῖαν λαμπρότητα καὶ ὑπεροχὴν. Τορνευτὴ δὲ ὅτι περικαλλῆς καὶ πέρα λόγου παντός, τό γε ἦκον εἰς εὐμορφίαν τὴν νοητὴν, ὁ Ἐμμανουήλ. Γέγραπται γὰρ ὅτι «Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων».

48. Ἄριθμ. 15, 17-21.

49. Ἐξ. 25, 30-31. Διάβασε τὸ κείμενο τῶν Ο' καὶ πρόσεξε τὴ σύμπτυξη τῆς τελικῆς πρότασης τοῦ παραθέματος πρόκειται φυσικῶς γιὰ τὴν ἐπτάφωτο λυχνία.

τοὺς ἄρτους τῆς χώρας ἐκείνης, θὰ ἀφαιρεῖτε ἓνα μέρος γιὰ νὰ τὸ ἀφιερώνετε στὸν Κύριο, ὡς ἀπαρχὴ ἀπὸ τοὺς ἔνζυμους ἄρτους σας. Θὰ ξεχωρίζετε ἓναν ἄρτο ὡς ἀφιέρωμα στὸν Κύριο. "Ὅπως ἀφαιρεῖτε ἀπὸ τὸ ἄλώνι ἓνα μέρος καρποῦ, ἔτσι θὰ ἀφαιρεῖτε καὶ τὴν ἀπαρχὴ ἀπὸ τὸν ἔνζυμο ἄρτο σας καὶ θὰ τὸν προσφέρετε στὸν Κύριο, τηρώντας αὐτὸ ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ»⁶². Δίχως κόπο λοιπὸν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀντιληφθεῖ ἀπὸ αὐτὰ τὸ μυστήριον τῆς ἀλήθειας. Σὲ ἄλλη περίπτωση θὰ μιλήσομε μὲ λεπτομέρεια καὶ μὲ ἀκρίβεια ὅταν θὰ μεταφέρομε τὸν λόγο μας σὲ ἄλλη κοπιαστικὴ συγγραφή. Ὡστόσο στὴ συγγραφή αὕτη θὰ μπορούσε, νομίζω, κανεὶς, Παλλάδιε, νὰ θαυμάσει ἐκεῖνο.

ΠΑΛΛ. Ποιὸ θέλεις νὰ πεῖς

ΚΥΡ. Ἐνῶ δηλαδὴ μὲ πολλοὺς τρόπους μᾶς κάνει φανερὸ τὸν Ἐμμανουήλ, μᾶς ἀναπλάθει τὴν μορφή του πάλι καὶ μὲ ἄλλο λόγο. Γιατὶ λέγει στὸν Μωυσῆ· «Θὰ κατασκευάσεις λυχνία ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι, καὶ θὰ εἶναι ἡ λυχνία τορνευτή. Τὸ στέλεχος τῆς καὶ οἱ βραχίονες, τὰ ποτήρια, οἱ σφαιρικὲς διογκώσεις καὶ τὰ ἀνθήματα θὰ εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια ὕλη. Ἐξὶ βραχίονες θὰ ἐξέρχονται, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ τρεῖς ἀπὸ τὴ δεύτερη πλευρά»⁴⁹. Καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ, ἀφοῦ πρόσθεσε στὸ τεχνούργημα τὰ ἀπλῶς διακοσμητικὰ ἀλλὰ καὶ τὰ χρήσιμα, ἐννοῶ τὰ ἀνθήματα καὶ τὶς σφαιρικὲς διογκώσεις καὶ τὰ ποτηράκια, τοῦ ἔλεγε πάλι· «Νὰ εἶναι ὅλη τορνευτή ἀπὸ τὸ ἴδιο καθαρὸ χρυσάφι. Θὰ κατασκευάσεις ἑπτὰ λύχνους τῆς καὶ θὰ τοὺς τοποθετήσεις σ' αὕτη (στοὺς ἑπτὰ βραχίονες). Καὶ αὐτοὶ θὰ φωτίζουν ἀπὸ τὴ μία πλευρά. Τὸ ψαλίδι τῶν φυτιλιῶν καὶ τὰ δοχεῖα τῶν ἀπορριμμάτων θὰ τὰ κατασκευάσεις ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι. Ὅλα αὐτὰ τὰ σκεύη θὰ εἶναι ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι βάρους ἑνὸς ταλάντου. Πρόσεχε, θὰ τὰ κατασκευάσεις σύμφωνα μὲ τὸ ὑπόδειγμα ποὺ σοῦ ἔδειξα στὸ ὄρος»⁵⁰. Χρυσὴ λοιπὸν εἶναι ἡ λυχνία, καὶ δίνει τὸν τύπο τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ εἶναι Θεὸς ὁ Υἱὸς· καὶ πρέπει νὰ τὸν παρομοιάσομε μὲ χρυσάφι, ὅπως καθορίσαμε καὶ πρὸ μπροστὰ τὴ θεία λαμπρότητα καὶ ὑπεροχὴ του. Νὰ εἶναι ἐπίσης τορνευτή, ἐπειδὴ ὁ Ἐμμανουήλ εἶναι πανόμορφος, πέρα ἀπὸ κάθε λόγο, ὡς πρὸς τὴ νοσητὴ ὁμορφιὰ βέβαια. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γι' αὐτόν· «Ὡραῖος ὡς πρὸς τὸ κάλλος τοῦ προσώπου περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁵¹.

50. Ἐξ. 25, 36-40.

51. Ψαλμ. 44, 3.

Οὐκοῦν τὸ ἐκτετορνεῦσθαι τὴν λυχνίαν τὸ εἰς εἶδος ἐκπρεπές, δῆλον δὲ ὅτι τὸ θεοπρεπές, κατεδείκνυεν ἂν εὖ μάλα τοῦ Ἐμμανουήλ. Εἰς δεξιὸν δὲ καὶ εὐώνυμον, οἷάπερ ἐκ δένδρου καλαμίσκους ἐκπεφυκότας, συνανανθρωσκειν δὲ τῶ μέσῳ καυλῶ, καὶ εἰς ὕψος αἴρεσθαί 5 φησι τὸ ἰσοστατοῦν. Εἰς γὰρ ἂν κατὰ φύσιν ὁ Μονογενῆς καὶ ἐν ἀπλότητι τῇ κατ' οὐσίαν, ὡς Θεός, διαφόροις ἐνεργείαις πολλοστός εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' οὐδὲν εἰσκεκριμένον ἢ ὀθνεῖον ἐν αὐτῶ, κἂν εἰ νοοῖτό πως τοῖς θεοπρεπέσιν ἀξιώμασιν οὐχ ἀπλοῦς. Φῶς γὰρ καὶ ζωὴ καὶ δύναμις καὶ ἀφθαρσία νοεῖται. Ὅτι γὰρ οὐδὲν εἰσποιητὸν ἐν 10 αὐτῶ διδάξαι θεβουλημένος, προσεπήνεγκεν, οἷμαί που, τό, «Οἱ σφαιρωτῆρες καὶ οἱ καλαμίσκοι ἐξ αὐτῆς ἔστωσαν ὅλη τορνευτὴ ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ», τοῦτ' ἔστιν, ὅλος διόλου Θεός, οὐκ ἐν ἴσῳ τοῖς γενητοῖς ἡγιασμένος, οὐδὲ ὥσπερ ἄγγελοι τυχὸν ἐν ἰδίᾳ νοούμενοι φύσει, κατηγλαισμένοι δὲ ἐκείνου χάριτί τε καὶ δόξῃ, καὶ οἷάπερ χρυ- 15 σίῳ καθαρῶ, τῇ τοῦ Πνεύματος δόσει κατακεχρισμένοι, ἀλλ' αὐτὸ τῇ φύσει τὸ χρῆμα, Θεός, ἢ καθαρωτάτη τε καὶ ὑπερτάτη φύσις.

Ἐπτὰ δὲ οἱ λύχνοι κατὰ πολλοὺς γὰρ τρόπους ὁ παρὰ Χριστοῦ φωτισμός. Καί, «⁵² Ὡ μὲν δέδοται λόγος σοφίας, ἑτέρῳ δὲ λόγος γνώσεως, διάκρισίς τε πνευμάτων», καὶ τὰ λοιπά. Τελειότητος δὲ σημεῖον ὁ 20 ἑπτὰ πάλιν ἐστὶν ἀριθμός. Παντέλειος δὲ καὶ κατὰ φύσιν ἰδίαν ὁ Ἐμμανουήλ, ὡς Θεός, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων ἐν διανομῇ, τελείως ἔγκειται τοῖς ἐλεῖν ἀξίοις. Οὐ γὰρ «⁵³ Ἐκ μέτρου δίδωσι τὸ Πνεῦμα», κατὰ τὴν τοῦ Ἰωάννου φωνήν, ἀλλ' «ἐκ τοῦ πληρώματος ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν». Εἰτά φησι «Καὶ ἐπιθήσεις τοὺς λύχνους, καὶ φανοῦσιν ἐκ 25 τοῦ ἐνὸς προσώπου». Ἀλλὰ τίς ἂν γένοιτο τυχὸν ἢ τοιάδη θέσις, ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ἐδήλου σαφῶς, οὕτω λέγων· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων· Λάλησον Ἀαρῶν, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτόν· Ὅταν ἐπιθῆς τοὺς λύχνους ἐκ μέρους κατὰ πρόσωπον τῆς λυχνίας, φωτιοῦσιν οἱ ἑπτὰ λύχνοι. Καὶ ἐποίησεν οὕτως Ἀαρῶν ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους

52. Ἐξ. 25, 36.

54. Ἰω. 3, 34.

53. Α' Κορ. 12, 8.

55. Ἰω. 1, 16.

Ἡ τορνευτὴ λοιπὸν μορφή τῆς λυχνίας, μὲ τὴν ἐκπληκτικὴ μορφή, τὸ θεοπρεπὲς δηλαδὴ εἶδος, ἔδειχνε πολὺ ἄριστα τὸν Ἐμμανουήλ. Νὰ ἐξέρχονται πρὸς στὰ δεξιὰ καὶ τ' ἄριστερὰ, σὰν κλαδίσκοι ποὺ φύτρωναν ἀπὸ δένδρο, καὶ νὰ ὑψώνονται μὲ τὸ μεσαῖο στέλεχος, καὶ τὸ ὕψος νὰ εἶναι, λέγει, ἰσοῦθαμο. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι ἓνας κατὰ τὴ φύση ὁ Μονογενὴς καὶ ἀπλὸς στὴν οὐσία, ὡς Θεός, φαίνεται πὼς εἶναι πολλαπλὸς ὡς πρὸς τὶς διάφορες ἐνέργειες, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸν τίποτε τὸ ἐπίσασκτο ἢ τὸ ξένο ἀπὸ τὰ ἔθνη, ἀκόμα κι ἂν τὸν ἐννοοῦσαμε κάπως ὄχι ἀπλὸ ὡς πρὸς τὰ θεῖα ἀξιώματά του. Γιατὶ τὸν νοοῦμε φῶς καὶ ζωὴ καὶ δύναμη καὶ ἀφθαρσία. Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ διδάξει ὅτι δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸν τίποτε ἰδιοποιημένο ἀπὸ ἔξω, πρόσθεσε, νομίζω, τὸ, «Οἱ σφαιροειδεῖς διογκώσεις καὶ οἱ βραχίονες νὰ γίνουν ἀπὸ τὴν ἴδια ὕλη. Ὁλη ἢ λυχνία νὰ εἶναι τορνευτὴ ἀπὸ χρυσάφι καθαρὸ»⁵², δηλαδὴ ὅλος ἐξολοκλήρου Θεός, ὄχι ἅγιος ἐξίσου μὲ τὶς δημιουργημένες ὑπάρξεις, οὔτε ὅπως οἱ ἄγγελοι τυχὸν ποὺ νοοῦνται βέβαια μὲ τὴ δική τους φύση, εἶναι ὅμως καταγλαϊσμένοι μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ δόξα ἐκείνου καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀλειμμένοι σὰν μὲ καθαρὸ χρυσάφι μὲ τὴ δωρεὰ τοῦ Πνεύματος. Εἶναι τὸ ἴδιο τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεός, ἢ ὀλοκάθαρη καὶ ὑπέρτατη φύση.

Οἱ λύχνοι εἶναι ἑπτὰ, ἐπειδὴ ὁ φωτισμὸς μας ἀπὸ τὸν Χριστὸ γίνεται μὲ πολλοὺς τρόπους. Καὶ ὅπως λέγει, «Σὲ ἄλλον δίνεται λόγος σοφίας, σὲ ἄλλον γνώση καὶ διάκριση πνευμάτων»⁵³ καὶ τὰ λοιπὰ. Ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ εἶναι πάλι σημεῖο τελειότητας. Καὶ παντέλειος εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν ἴδια τοῦ τῆ φύση ὁ Ἐμμανουήλ, ὡς Θεός, καὶ μὲ τὴ διανομὴ τῶν χαρισμάτων βρῖσκεται τέλεια μέσα σὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι ἄξιοι νὰ τὰ λάβουν. Γιατὶ «Δὲν δίνει μὲ μέτρο τὸ Πνεῦμα»⁵⁴, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Ἰωάννη, «ἀλλὰ ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς χάριτος ποὺ τὸν γεμίζει ἐλάβουμε ὅλοι ἐμεῖς»⁵⁵. Ἐπειτα λέγει· «Καὶ θὰ τοποθετήσεις τοὺς λύχνους (στὴ λυχνία) καὶ θὰ φωτίζουν πρὸς τὴ μία πλευρά»⁵⁶. Καὶ ποιά θὰ εἶναι τυχὸν αὕτῃ ἢ θέσῃ, τὸ δήλωσε μὲ σαφήνεια στοὺς Ἄριθμούς, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «Μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ τοῦ εἶπε· Μίλησε στὸν Ἄαρὼν καὶ πὲς του· Ὅταν τοποθετήσεις τοὺς λύχνους, θὰ φωτίζουν καὶ οἱ ἑπτὰ λύχνοι τὸ ἐμπρὸς μέρος τῆς λυχνίας. Καὶ ὁ Ἄαρὼν ἔκανε αὐτό· ἀναψε ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τοὺς λύχνους, ὥστε νὰ φωτίζουν

56. Ἐξ. 25, 37.

κατὰ πρόσωπον τῆς λυχνίας, καὶ ἐξῆψε τοὺς λύχνους αὐτῆς καθὰ συνέταξε Κύριος τῷ Μωσῆ·

Σύνες δὴ οὖν, ὅτι κατὰ πρόσωπον τῆς λυχνίας, οἱ ἑπτὰ τετραμμένοι λύχνοι, τὸ φῶς τοῖς ὄρωσιν ἐνίεσαν. Οὐ γὰρ τοῖς κατόπιν καὶ οἰο-
5 νεὶ πως ἐν ἀποστροφῇ κεμένους τῇ παρὰ Θεῶ τὸ θεῖόν τε καὶ νοητὸν ἐπιλάμπει φῶς, ἀλλὰ τοῖς εἰς ὄψιν ἠγμένους δι' ἁγιασμοῦ καὶ ἀντιπρο-
σώποις ἤδη γεγονόσι διὰ τῆς ἐν πίστει παρηρησίας, καὶ τῆς ἐν γε τῷ
βιοῦν ὀρθῶς παγκάλου σεμνότητος. Βδελυρὸν μὲν γὰρ καὶ ἀπηχθη-
μένον πᾶν ὅσον ἐστὶν ἐν φανυλότητί τε καὶ ἀπειθία. Τίμιον δὲ καὶ ἐν
10 ἐπισκέψει Θεοῦ τὸ εὐπειθές καὶ εὐήνιον. Ἰουδαίοις μὲν γὰρ ἐμπα-
ροινεῖν ἐλομένοις ἀκαθέκτως αὐτῶ, διὰ φωνῆς Ἡσαΐου φησὶν· «Ὁ-
ταν τὰς χεῖρας ἐκτείνητε πρὸς μέ, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου
ἀφ' ὑμῶν». «Ὁφθαλμοὶ δὲ Κυρίου ἐπὶ δικαίους», κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς
ὑμνούμενον.

15 ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Τῆς ἁγίας ταυτησὶ λυχνίας μέμνηται σαφῶς καὶ ὁ θεσπέ-
σιος Ζαχαρίας ἔφη γάρ, ὅτι «Καὶ ἐπέστρεψεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν
ἐμοί, καὶ ἐξήγειρέ με, ὃν τρόπον ἐξηγέρθη ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ὕπνου
αὐτοῦ, καὶ εἶπε πρὸς μέ· Τί σὺ βλέπεις; Καὶ εἶπα· Ἐώρακα, καὶ ἰδού
20 λυχνία χρυσοῦ ὅλη, καὶ τὸ λαμπάδιον αὐτῆς, καὶ ἑπτὰ λύχνοι ἐπάνω
αὐτῆς, καὶ δύο ἐλαῖαι ἐπάνω αὐτῆς· μία ἐκ δεξιῶν τοῦ λαμπαδίου
αὐτῆς, καὶ μία ἐξ ἐωνύμων. Καὶ ἐπηρώτησα καὶ εἶπα πρὸς τὸν ἄγγε-
λον τὸν λαλοῦντα ἐν ἐμοί, λέγων· Κύριε, τί ἐστὶ ταῦτα; Καὶ εἶπε πρὸς
μέ, λέγων· Οὐ γινώσκεις τί ἐστὶ ταῦτα; Καὶ εἶπα· Οὐχί, Κύριε». Ὁ μὲν
25 οὖν μακάριος προφήτης διεπνυθάνετο λέγων, Τί ἐστὶ ταῦτα, Κύριε;
Βραχὺ δὲ διήγημα παρενθεὶς ὁ θεσπέσιος ἄγγελος, διερμηνεύει τὴν
ὄρασιν, καὶ τὴν τῆς λυχνίας κατασκευὴν εἰς Χριστὸν ἀναφέρει λέγων
περὶ τῶν ἐν αὐτῇ λύχνων ἑπτὰ, «Οὗτοι οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου, ἐπιβλέ-
ποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Εἰ γὰρ χρή τι καὶ τῶν παχυτέρων εἰπεῖν,
30 μυρίοις ὄσοις ἡμᾶς ὀφθαλμοῖς τὸ θεῖον ὄρα καὶ κατασκέπτεται τὰ
ἀνθρώπινα, γινώσκων τὰ ἐν τῷ σκότει, κατὰ τὸ γεγραμμένον «Καὶ τὸ
φῶς μετ' αὐτοῦ ἐστὶν». Εἰ γὰρ καὶ ἡμῖν τοῖς ἐν κόσμῳ τὸ φῶς ἐνίησι

57. Ἀριθμ. 8, 1-3.

59. Ψαλμ. 33, 16.

58. Ἡσ. 1, 15.

60. Ζαχ. 4, 1-5.

πρὸς τὸ μέρος πού ἦταν μπροστὰ ἀπὸ τὴ λυχνία, ὅπως διέταξε ὁ Κύριος τὸν Μωϋσῆ»⁵⁷.

Πρόσεχε λοιπόν, ὅτι οἱ ἑπτὰ λύχνοι πού ἦταν στραμμένοι κατὰ πρόσωπο τῆς λυχνίας ἔρριχναν τὸ φῶς τους πρὸς ἐκείνους πού ἔβλεπαν. Τὸ θεϊκὸ δηλαδή καὶ νοητὸ φῶς δὲν καταφωτίζει ἐκείνους πού εἶναι πίσω καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔχουν τὸ πρόσωπό τους στραμμένο μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ σὲ ὅποιους μὲ τὸν ἁγιασμὸ στρέφονται πρὸς τὸν Θεό καὶ τὸν κοιτᾶζουν καὶ τὸν βλέπουν πιά κατὰ πρόσωπο μὲ τὴν παρρησία τῆς πίστεως καὶ τὴν πάγκαλη σεμνότητα τοῦ ὀρθοῦ βίου τους. Γιατὶ εἶναι ἀποκρουστικὸ καὶ μισητὸ ἢ φαυλότητα καὶ ἢ ἀπειθεία. Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ τιμᾶ καὶ προσέχει ἐκείνους πού εἶναι ὑπάκουοι καὶ πειθαρχικοί. Στούς Ἰουδαίους λοιπόν πού προτίμησαν νὰ φέρονται πρὸς αὐτὸν μὲ ἀσυγκράτητο παραλογισμό, λέγει καὶ μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη Ἡσαΐα. «Ὅταν ἀπλώσετε τὰ χέρια σας σ' ἐμένα, θὰ στρέψω τὰ μάτια μου ἀλλοῦ ἀπὸ σᾶς»⁵⁸. Καὶ σύμφωνα μὲ τὸν ὕμνο τῶν Ψαλμῶν «Τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένα πρὸς τοὺς δίκαιους»⁵⁹.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Αὐτὴν τὴν ἁγία λυχνία ἀναφέρει καθαρὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Ζαχαρίας· γιατί λέγει· «Καὶ ἐπέστρεψε ὁ ἄγγελος πού μου μιλοῦσε μέσα μου καὶ μὲ ξύπνησε, καὶ ἤμουν ἔτσι ὅπως ὁ ἄνθρωπος πού σηκώνεται ἀπὸ τὸν ὕπνο του, καὶ μου εἶπε· Τί βλέπεις; Καὶ εἶπα· Ἐβλεπα, καὶ νὰ ἡ λυχνία ἦταν ὀλόχρυση καὶ τὸ στέλεχός της καὶ οἱ ἑπτὰ λύχνοι ἐπάνω της καὶ οἱ δύο κλάδοι ἐλῖας πάνω ἀπὸ αὐτήν, ὁ ἓνας ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τ' ἀριστερὰ τοῦ λυχνοστάτη. Καὶ ρώτησα τὸν ἄγγελο πού μιλοῦσε μαζί μου καὶ τοῦ εἶπα· Κύριε, τί εἶναι αὐτὰ; Καὶ μου εἶπε· Δὲν ξέρεις τί εἶναι αὐτὰ; Τοῦ εἶπα· Ὁχι, Κύριε»⁶⁰. Ρωτοῦσε λοιπόν ὁ μακάριος προφήτης· «Τί εἶναι αὐτὰ, Κύριε;». Καὶ ὁ θεσπέσιος ἄγγελος, παρεμβάλλοντας μὲ σύντομη διήγηση, ἐξηγεῖ τὸ ὄραμα καὶ ἀναφέρει τὴν κατασκευὴ τῆς λυχνίας στὸν Χριστό, λέγοντας γιὰ τοὺς ἑπτὰ λύχνους της· «Αὐτὰ εἶναι τὰ μάτια τοῦ Κυρίου, πού ρίχνουν τὸ βλέμμα τους σ' ὅλη τὴ γῆ»⁶¹. Κι ἂν πρέπει νὰ πῶ καὶ κάτι πιὸ ὑλικό, μὲ μύρια ὅσα μάτια ἢ θεότητα μᾶς βλέπει καὶ ἐποπτεύει τὰ ἀνθρώπινα, διαπιστώνοντας ὅσα βρίσκονται μέσα τὸ σκοτάδι σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο πού ἔχει γραφεῖ· «Καὶ τὸ φῶς εἶναι μαζί του»⁶². Γιατί, ἂν σ' ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ

61. Ζαχ. 4, 10.

62. Δαν. 2, 22.

Θεός, καταπλουτήσειεν ἄν αὐτὸ καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἐν ἰδίᾳ φύσει λαχόν. Ἡ εἴπερ οὐχ ὧδε ἔχειν ὑποπτεύουσί τινες, ὧρα που τάχα τοῖς ὧδε φρονεῖν ἐλομένοις ἐπιφωνεῖν «Σύνετε δὴ ἄφρονες ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροὶ ποτε φρονήσατε. Ὁ φυτεύσας τὸ οὖς, οὐχὶ ἀκούει; ἢ ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμόν, οὐχὶ κατανοεῖ;». «Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργής, καὶ ἠκονημένος μᾶλλον μαχαίρας διστόμου, δικνούμενος μέχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας, καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ. Πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ». Φωτίζει δὴ οὖν καὶ ἐφορᾷ πάντα Χριστὸς Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε δι' ἐνὸς τῶν προφητῶν «Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρωθεν. Μὴ ἀπ' ἐμοῦ κρυθήσεται τι;». Λάθοι γὰρ ἂν οὐδὲν τὸν πάντα εἰδότα νοῦν. Ἡ οὐκ ἄριστά σοι ταῦτα διεσκέφθαι δοκῶ;

15 ΠΑΛΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἀσύνηθες δέ τι περὶ τὴν λυχνίαν ὁ προφήτης ὁρῶν, ἐλαιῶν γὰρ ἦσαν κλάδοι, προσεπνυθάνετο λέγων «Τί αἱ δύο ἐλαῖαι αὗται αἱ ἐκ δεξιῶν τῆς λυχνίας καὶ ἐξ εὐωνύμων; Καὶ ἐπηρώτησα», φησὶν, «ἐκ δευτέρου, καὶ εἶπα πρὸς αὐτόν· Τί οἱ δύο κλάδοι τῶν ἐλαιῶν, οἱ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν δύο μυξωτήρων τῶν χρυσῶν, τῶν ἐπιχεόντων καὶ ἐπαναγόντων τὰς ἐπαρουστρίδας τὰς χρυσᾶς; Καὶ εἶπε πρὸς με», φησὶν, «Οὐ γινώσκεις τί ἐστὶ ταῦτα; Καὶ εἶπα· Οὐχί, Κύριε. Καὶ εἶπέ μοι· Οὗτοι οἱ δύο υἱοὶ τῆς πίότητος παρεστήκασι τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς».

25 ΠΑΛΛ. Τίς οὖν ἄρα γέγονε χρεῖα τῷ μακαρίῳ προφήτῃ, τοῦ καὶ εἰς αὐθις ἀναπτυθέσθαι δεῖν; «Ἐπηρώτησα», γὰρ φησιν, «ἐκ δευτέρου».

ΚΥΡ. Ἡ γὰρ οὐχὶ φαίης ἂν, ὦ Παλλάδιε, σοφόν τε εἶναι καὶ πρόπον, τοῖς γε ὅλως ὀρθὰ φρονεῖν ἠρημένοις, ἀκριβεῖς καὶ ἀπεξεσμένους τὰς ἐφ' ὅτῳ οὖν τῶν ἀναγκαίων ποιεῖσθαι πεύσεις;

63. Ψαλμ. 93, 8-9.

64. Ἐβρ. 4, 12-13.

κόσμου τούτου ὁ Θεὸς μᾶς στέλνει τὸ φῶς του, θὰ τὸ διαθέσει ὁ ἴδιος ἔχοντάς το μέσα στὴ φύση του καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἦ, ἂν μερικοὶ ὑποπτεύονται ὅτι δὲν εἶναι ἔτσι, εἶναι καιρὸς, σ' αὐτοὺς πού θέλουν νὰ ἔχουν αὐτὸ τὸ φρόνημα, νὰ φωνάξομε· «Συνετισθεῖτε ὅσοι ἀνάμεσα στὸν λαὸ εἶστε ἀνόητοι, καὶ ὅσοι εἶστε μωροὶ ἐπὶ τέλους σκεφθεῖτε συνετά. Ἐκεῖνος πὺν φύτεψε τὸ αὐτὶ δὲν ἀκούει; Ἦ αὐτὸς πὺν ἔπλασε τὸ μάτι εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἀντιλαμβάνεται»⁶⁵; «Γιατὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωντανὸς καὶ δραστικὸς καὶ πρὸ κοφτερός ἀπὸ κάθε δίκωπο μαχαίρι καὶ εἰσχωρεῖ βαθειὰ ἔτσι πὺν νὰ χωρίζει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ πνεῦμα, καὶ τὰ κόκκαλα ἀπὸ τὸ μεδούλι, καὶ κρίνει τοὺς συλλογισμοὺς καὶ τὶς προθέσεις τῆς καρδιᾶς, καὶ δὲν ὑπάρχει γι' αὐτὸν δημιούργημα πὺν νὰ τοῦ εἶναι κρυμμένο. Ὅλα εἶναι γυμνά καὶ φανερά στὰ μάτια του»⁶⁴. Φωτίζει λοιπὸν ὁ Χριστὸς καὶ βλέπει τὰ πάντα. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε μὲ τὸ στόμα κάποιου προφήτη· «Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς πὺν βρίσκομαι κοντὰ σας, λέγει ὁ Κύριος, ὄχι θεὸς πὺν βρίσκομαι μακριὰ. Μήπως μπορεῖ νὰ κρυφτεῖ τίποτε ἀπὸ ἐμένα;»⁶⁵. Τίποτε λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγει τὸ νοῦ πὺν γνωρίζει τὰ πάντα. Ἦ νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι σωστὸς ὁ τρόπος τῆς σκέψης μου;

ΠΑΛΛ. Σωστὸς πέρα ὡς πέρα.

ΚΥΡ. Βλέποντας λοιπὸν ὁ προφήτης κάτι ἀσυνήθιστο στὴ λυχνία, καθόσον εἶχε κλαδιὰ ἐλιᾶς, ρωτοῦσε νὰ μάθει καὶ γι' αὐτὸ· «Τί σημαίνουν αὐτὲς οἱ δύο ἐλιές πὺν βρίσκονται ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τῆς λυχνίας; Ρώτησα», λέγει, «δεύτερη φορὰ καὶ τοῦ εἶπα· Τί σημαίνουν τὰ δύο κλαδιὰ τῆς ἐλιᾶς στὰ χερσούλια τῶν δύο χρυσῶν δοχείων, ὅπου χύνεται τὸ λάδι καὶ κυκλοφορεῖ στὰ χρυσὰ λαδογιάλια; Καὶ μοῦ εἶπε», λέγει· «Δὲν γνωρίζεις τί εἶναι αὐτὰ; Ἦχι, Κύριε, τοῦ εἶπα. Καὶ μοῦ εἶπε πάλι· Αὐτοὶ εἶναι οἱ δύο ἐκλεκτοὶ ἄνδρες, πὺν παρίστανται ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ὅλης τῆς γῆς»⁶⁶.

ΠΑΛΛ. Ποιὰ ἀνάγκη λοιπὸν παρουσιάστηκε στὸν μακάριο προφήτη, ὥστε νὰ χρειαστεῖ νὰ ξαναρωτήσῃ· Γιατὶ λέγει· «Τὸν ξαναρώτησα γιὰ δεύτερη φορὰ».

ΚΥΡ. Μὰ δὲν θὰ ἔλεγες, Παλλάδιε, ὅτι εἶναι ἀπόδειξη σοφίας καὶ ὅτι πρέπει, αὐτοὶ πὺν θέλουν νὰ φρονοῦν ὀρθὰ πάντοτε, νὰ ζητοῦν ἀκριβεῖς καὶ σωστὲς πληροφορίες γι' αὐτὰ πὺν ἔχουν ἀνάγκη;

65. Ἱερ. 23, 23.

66. Ζαχ. 4, 11-14.

ΠΑΛΛ. Φημί

*ΚΥΡ. Κλώνας δὴ οὖν ἐλαιῶν θαλῶ βρύνοντας ἀπαλῶ καὶ νεοθα-
λεῖ τεθεαμένος ὁ προφήτης, ἐλαίας αὐτούς, καὶ οὐκ ἐξ ἐλαιῶν ὠνόμα-
ζε κλάδους. Εἶτα σεσιώπηκεν ὁ θεσπέσιος ἄγγελος, τὴν ἐμφρονεστέ-
5 ραν καὶ ἀληθῆ περιμένων πεῦσιν· ἐπειδὴ δὲ διεγηγεργμένος, δύο κλά-
δους ἐλαιῶν ὠνόμαζε λοιπὸν καὶ ἀναμαθεῖν ἐλπίζει, τίνος ἂν εἴη
σύμβολα ταυτί, ἐδιδάσκετο παραχρῆμα, τοῦ ἀγγέλου λέγοντος· «Οὗ-
τοι οἱ δύο υἱοὶ τῆς πίότητος παρεστήκασιν τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς».
Υἱοὺς δὲ πίότητος δύο τὸν τε ἐξ Ἰσραήλ, καὶ μὲν τοι τὸν ἐξ ἔθνῶν
10 ἀπεκάλει λαόν, οὗς καὶ τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς παρεστάναι φησί,
σαφῶς τε καὶ ἐνεργῶς εἰς τύπον Χριστοῦ, τὸ ἐπὶ τῇ λυχνίᾳ τέχνημα
τιθεῖς, ἧς οἱ κλάδοι τῶν ἐλαιῶν εἰς δεξιὰ τε καὶ εὐώνυμα, καὶ οἶονεὶ
τὴν ἐν κύκλῳ λαχόντες στάσιν τῷ ἐλαίῳ καταπιαίνονται, ὃ ἐστὶν ἀγί-
ου Πνεύματος τύπος, τὸν τῶν πιστευόντων κατάρδοντος νοῦν, κατὰ
15 τό, «Ἐν ἐλαίῳ ἐλίπανας τὴν κεφαλὴν μου».*

*ΠΑΛΛ. Εἶτα τί μὴ μᾶλλον ἐλαίας αὐτάς, κλώνας δὲ μᾶλλον
ἐλαιῶν ἀπεκάλει;*

*ΚΥΡ. Ὅτι, ὡς ἑταῖρε, καθάπερ ἐξ ἐλαιῶν μόσχια λεπτὰ καὶ ἀρ-
τιθαλεῖς ἐξήρηνται κλάδοι, μόνον δὲ οὐχὶ μεταβοθρεύονται μετὰ πί-
20 στεως εἰς εὐσέβειαν οὐ πεπιστευκότες, οἱ μὲν ἐκ τῆς Ἰουδαίων ὄντες
συναγωγῆς, οἱ δὲ τῆς ἐξ ἔθνῶν πληθύος ἐξηρημένοι· πεπιστεύκασιν
γὰρ οὐχὶ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὔτε μὴν ἅπαντα τῶν ἔθνῶν εἰσέφρη-
σεν ἡ πληθὺς. Κλάδοι τοίνυν ἐλαιῶν, οἱ ὡς ἐκ δένδρων ἀπεσπασμένοι
πληθύος Ἰουδαϊκῆς, καὶ μὴν καὶ Ἑλληνικῆς, καὶ ἐν φωτὶ τῷ θείῳ
25 γεγεννημένοι καὶ ἐνοσπαταλῶντες ἤδη πως τῇ τοῦ ἀγίου Πνεύματος
ἀφθονωτέρᾳ χύσει. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, δηλοῦν, τό, ὡς ἐν μυξωτῆρσι
τῶν λυχῶν τοὺς τῶν ἐλαιῶν κείσθαι κλάδους, ὧν καὶ ὁ μακάριος
Ψαλμῶδός διαμέμνηταί που, πρὸς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Χριστὸν
ἀναμελωδῶν τε καὶ λέγων περὶ τε τῆς συνηρμοσμένης αὐτῷ νύμφης
30 τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἐν πίστει τέκνων αὐτῆς· «Ἡ γυνή
σου ὡς ἄμπελος εὐθηνουῖσα ἐν τοῖς κλίτεσι τῆς οἰκείας σου. Οἱ υἱοὶ*

ΠΑΛΛ. Καὶ βέβαια θὰ τὸ ἔλεγα.

ΚΥΡ. Βλέποντας λοιπὸν ὁ προφήτης κλαδιὰ ἐλιῶν γεμάτα ἀπὸ νέα κι ἀπαλὴ φυλλωσιὰ, τὰ ὀνομάζει ἐλιές και ὄχι κλαδιὰ ἀπὸ ἐλιές. Ἐπειτα σώπασε ὁ θεσπέσιος ἄγγελος, περιμένοντας τὴν πιὸ συνετὴ και ἀληθινὴ ἐρώτηση. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τοῦ εἶχε γεννηθεῖ τὸ ἐνδιαφέρον και μιλοῦσε γιὰ δύο κλαδιὰ ἐλιῶν και παρακαλοῦσε νὰ μάθει τίνος σύμβολα θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι αὐτὰ, τὸ ἔμαθε ἀμέσως μὲ τὴν ἀπάντηση τοῦ ἀγγέλου· «Αὐτοὶ οἱ δύο ἐκλεκτοὶ ἄνδρες παρίστανται ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ὅλης τῆς γῆς». «Υἱοὺς ἐκλεκτοὺς δύο» ἀποκαλοῦσε τὸν λαὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν και τὸν λαὸ τῶν εἰδωλολατρῶν, οἱ ὁποῖοι, λέγει, παρίστανται ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ὅλης τῆς γῆς, δίνοντας ἔτσι μὲ σαφήνεια και μὲ τρόπο καθαρὸ ὡς τύπο τοῦ Χριστοῦ τὸ τεχνούργημα πάνω στὴ λυχνία, ποὺ εἶχε τὰ κλαδιὰ τῆς ἐλιάς δεξιὰ κι ἀριστερά, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν κυκλικὴ κατὰ κάποιον τρόπο θέση τους πάνω σ' αὐτὴ καταπαχύνονται μὲ τὸ λάδι, ποὺ εἶναι τύπος τοῦ ἁγίου Πνεύματος και καταρδεύει τὸν νοῦ τῶν πιστῶν, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο· «Λίπανες μὲ λάδι τὸ κεφάλι μου»⁶⁷.

ΠΑΛΛ. Κι γιατί δὲν τὰ ἔλεγε καλύτερα ἐλιές, ἀλλὰ προτιμοῦσε νὰ τὰ ὀνομάζει κλαδιὰ ἐλιῶν;

ΚΥΡ. Ἐπειδὴ, φίλε μου, ὅπως ἀποσποῦμε ἀπὸ τίς ἐλιές λεπτὰ βλαστάρια και κλαδιὰ φουντωτὰ, ἔτσι και ὅσοι πίστεψαν μεταφητεύονται κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴν πίστη στὴν εὐσέβεια, ἄλλοι προερχόμενοι ἀπὸ τὴ συναγωγή τῶν Ἰουδαίων, και ἄλλοι ἀποσπασμένοι ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐθνικῶν. Γιατὶ δὲν πίστεψαν ὅλοι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες, οὔτε βέβαια εἰσῆλθε στὴν πίστη ὅλο τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν. Κλαδιὰ λοιπὸν ἀπὸ ἐλιές εἶναι ὅσοι ἀποσπάστηκαν ἀπὸ τὰ Ἰουδαϊκὰ πλῆθη σὰν ἀπὸ δένδρα, ἀλλὰ και ἀπὸ τὰ εἰδωλολατρικὰ, και βρέθηκαν μέσα στὸ θεῖο φῶς και ἀπολαμβάνουν τώρα κατὰ κάποιον τρόπο μὲ σπατάλη τὴν ἀφθονία τοῦ ἁγίου Πνεύματος ποὺ τοὺς δόθηκε. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, δηλώνει τό, «τὰ κλαδιὰ τῶν ἐλιῶν εἰσχωροῦν μέσα στὶς κοιλότητες τῶν λύχνων»⁶⁸, τὰ ὁποῖα κλαδιὰ θυμᾶται κάπου και ὁ μακάριος Ψαλμωδὸς μελωδώντας πρὸς τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστὸ και λέγοντας γιὰ τὴ νύφη μὲ τὴν ὁποῖα ἐνώθηκε, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησία και τὰ παιδιὰ τῆς, ποὺ εἶναι καρποὶ τῆς πίστεως· «Ἡ γυναίκα σου σὰν ἀμπέλι κατάκαρπο στὶς πλαγιές τοῦ σπιτιοῦ σου. Τὰ παιδιὰ σου σὰν νέα φυτὰ ἐλιῶν γύρω

68. Ζαχ. 4, 12.

σου ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλω τῆς τραπέζης σου». Ζωοποιούμεθα γὰρ ἐν μεθέξει Πνεύματος καὶ ἐν ἀγία τραπέζῃ Χριστοῦ, τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν εἰσδεδεγμένοι.

ΠΑΛΛ. Ναί, λέγεις ὀρθῶς· «Ἐγὼ γάρ εἰμι», φησὶν, «ὁ ἄρτος ὁ 5 ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ».

ΚΥΡ. Ἀλλὰ λυχνίας μὲν πέρι καὶ τῶν ἐν αὐτῇ, ταυτὶ πρὸς ἡμῶν εἰς παρὸν εἰρήσεται. Ἴτω δὲ ὁ λόγος ἐπὶ τὸ χαλκοῦν ἤδη θυσιαστήριον, τῆς κατὰ νόμον λατρείας τὸ χρειωδέστατον. «Ποιήσεις γάρ», φησί, «θυσιαστήριον ἐκ ξύλων ἀσήπτων. Πέντε πήχεων τὸ μῆκος, καὶ 10 πέντε πήχεων τὸ εὖρος. Τετράγωνον ἔσται τὸ θυσιαστήριον, καὶ τριῶν πήχεων τὸ ὕψος αὐτοῦ. Καὶ ποιήσεις τὰ κέρατα ἐπὶ τῶν τεσσάρων γωνιῶν, ἐξ αὐτοῦ ἔσται τὰ κέρατα, καὶ καλύψεις αὐτὰ χαλκῷ, καὶ ποιήσεις στεφάνην τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ τὸν καλυπτῆρα αὐτοῦ καὶ τὰς φιάλας αὐτοῦ καὶ τὰς κρεάγρας αὐτοῦ καὶ τὸ πυρεῖον αὐτοῦ, πάντα 15 τὰ σκεύη αὐτοῦ ποιήσεις χαλκῷ». Πεντάπηχυ μὲν οὖν εἰς εὖρός τε καὶ μῆκος τὸ θυσιαστήριον. Ἔδει γάρ, ἔδει μέτρων αὐτῶ, καὶ λίαν ἀφθονωτάτων. Σχίσαι τε γὰρ ἐπ' αὐτῶ καὶ δοῶν ἔμελλον ἀναφέρεσθαι ἀναφοραὶ καθιερουμένων Θεῷ. Ταύτη τοι χαλκῇ καὶ ἐσχάρα καὶ πυρεῖον αὐτῶ, κρεάγραι τε καὶ φιάλαι καὶ πάντα αὐτοῦ τὰ σκεύη, ὡς ἂν δύ- 20 ναιντο ταῖς κατὰ νόμον θυσίαις, τὴν παρὰ γε σφῶν αὐτῶν εἰσκομίζοντα χρεῖαν, ταῖς τοῦ παμφάγου πυρὸς μὴ καταφθείρεσθαι προσδολαῖς. Στεφάνην δὲ καὶ τὰ ἐπὶ ταῖς γωνίαις κέρατα, τῷ τοῦ σχήματος κάλλει προσθήσομεν. Ἄχαρι γὰρ οὐδὲν παρὰ τῷ πανσόφῳ Θεῷ. Πλήν, ἐκεῖνο πάλιν δὴ φέρε λέγωμεν, ἀκριβοῦς τὸν νοῦν ἐπερείδοντες 25 τοῖς ἐφ' ἐκάστῳ τεθεσπισμένοις. Θυσιαστήριον προστέταχε ταῖς κατὰ νόμον θυσίαις εὐοικός καὶ πρόπον, ἀλλ' οὐδὲν ἐν αὐτῷ χρυσοῦν, καθάπερ ἀμέλει, καταθεῶτό τις ἂν ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ, λυχνίας τε αὐτῆς καὶ τραπέζης καὶ τῶν ἀμφ' αὐτήν.

ΠΑΛΛ. Τί δὴ οὖν ἄρα καὶ τοῦτό ἐστι;

30 ΚΥΡ. Οὐ γὰρ δὴ τῆς θείας τε καὶ ἀκηράτου φύσεως τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν καὶ ἀσύγκριτον λαμπρότητα, ὡς ἐν νοήσει λέγω, τὸ χρυσίον εὖ μάλα καταδηλοῦν ἐλέγομεν, ὧ Παλλάδιε;

ἀπὸ τὸ τραπέζι σου»⁶⁹. Καθιστάμενοι δηλαδή μέτοχοι τοῦ Πνεύματος, λαμβάνομε ζωὴ καὶ στήν ἀγία τράπεζα τοῦ Χριστοῦ, ἔχοντας δεχθεῖ τὴν πίστη στὸν Χριστό.

ΠΑΛΛ. Ναί, μιᾶς ὀρθά. Γιατὶ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ζωντανὸς ἄρτος ποῦ κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνω ζωὴ στὸν κόσμῳ»⁷⁰.

ΚΥΡ. Ἄλλὰ ἅς περιοριστοῦμε σ' αὐτὰ γιὰ τὴν ὥρα σχετικὰ μὲ τὴν λυχνία καὶ τὰ ὅσα βλέπομε σ' αὐτήν. Ἄς περᾶσει λοιπὸν τώρα ὁ λόγος μας στὸ χάλκινο θυσιαστήριον, τὸ πιὸ ἀπαραίτητο στὴ λατρεία τοῦ νόμου. Γιατὶ λέγει· «Θὰ κατασκευάσεις θυσιαστήριον ἀπὸ ξύλο ποῦ δὲ σαπίζει. Τὸ μῆκος του θὰ εἶναι πέντε πῆχες καὶ πέντε τὸ πλάτος του (τὸ θυσιαστήριον δηλαδή θὰ εἶναι τετράγωνον) καὶ τὸ ὕψος του τρεῖς πῆχες. Καὶ θὰ κατασκευάσεις κέρατα στὶς τέσσερις γωνίες του, ποῦ θὰ ἐξέχουν ἀπὸ αὐτό, καὶ θὰ τὰ καλύψεις μὲ χαλκὸ. Στὸ θυσιαστήριον θὰ κατασκευάσεις στεφάνη καὶ τὴν καλύπτρα του, καθὼς καὶ τὶς φιάλες, τὶς λαβίδες γιὰ τὰ κρέατα καὶ τὸ πυροδοχεῖο· ὅλα αὐτὰ θὰ εἶναι χάλκινα»⁷¹. Τὸ θυσιαστήριον λοιπὸν θὰ εἶναι πέντε πῆχες πλάτος καὶ μῆκος. Χρειάζονταν δηλαδή γι' αὐτὸ μέτρα καὶ μάλιστα πολὺ εὐρύχωρα. Γιατὶ πάνω σ' αὐτὸ ἐπρόκειτο νὰ τεμαχίζουν καὶ νὰ θυσιάζουν κομμάτια μοσχαριῶν καὶ ὀλοκαυτῶματα προβάτων καὶ τράγων ποῦ θὰ προσφέρονταν στὸν Θεό. Γι' αὐτὸ ὑπῆρχαν ἐπάνω σ' αὐτὸ χάλκινη ἐσχάρα καὶ πυροδοχεῖο καὶ κρεατολαβίδες καὶ φιάλες καὶ ὅλα τὰ σκεύη του, ὥστε νὰ μπορούσαν νὰ προσφέρουν τὴ χρησιμότητά τους στὶς θυσιές τὶς σύμφωνες μὲ τὸν νόμον, καὶ νὰ μὴ προσβάλλονται ἀπὸ τὴν παμφάγο φωτιά. Τὴ στεφάνη καὶ τὰ κέρατα στὶς γωνίες ἅς τὰ ἀποδώσομε στὴν ὁμορφιά τοῦ κατασκευάσματος. Γιατὶ τίποτε στὸν πάνσοφο Θεὸ δὲν εἶναι χωρὶς χάρι. Πλὴν ὁμως ἅς ποῦμε πάλι ἐκεῖνο, προσηλώνοντας μὲ ἀκρίβεια τὸν νοῦ μας στὰ θεσπισμένα γιὰ τὸ καθένα. Πρόσταξε νὰ γίνῃ θυσιαστήριον ταιριαστὸ καὶ κατάλληλον γιὰ τὶς κατὰ τὸν νόμον θυσιές, ἀλλὰ νὰ μὴν ἔχει τίποτε χρυσὸ, πράγμα ποῦ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ στὴν κιβωτό, στὴ λυχνία, στὴν τράπεζα, καὶ στὰ γύρω ἀπὸ αὐτήν.

ΠΑΛΛ. Καὶ αὐτὸ πάλι τί σημαίνει;

ΚΥΡ. Δὲν λέγαμε, Παλλάδιε, ὅτι τὸ χρυσάφι φανερῶνει ἄριστα τὴν ὑπεροχὴν, καὶ ἐννοῶ ὑπεροχὴν καὶ λαμπρότητα νοητὴν, ἐναντι ὅλων καὶ τὴν ἀσύγκριτη λαμπρότητα τῆς θείας καὶ ἀκήρατης φύσης;

71. Ἐξ. 27, 1-4.

ΠΑΛΛ. ὦδε ἔχει.

ΚΥΡ. Ἐθρει δὴ οὖν, ἀχρύσωτον παντελῶς τῆς κατὰ νόμον λατρείας τὸ θυσιαστήριον, αἰνιγμά που τὸ χρῆμα τιθέντος ἡμῖν τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλα σαφῶς, ὅτι Πνεύματος ἁγίου πρόξενος ἦκιστα μὲν ὁ νόμος, τετίμηται δὲ οὐχὶ τοιαύτη χάριτι τῆς ἐν τύπῳ λατρείας ἢ δύναμις Πνεῦμα γὰρ ἦν δουλείας ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ, ἡμῖν δὲ τὸ δῶρον ἀπενεμήθη διὰ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναδίωσιν. Ἐνεφύσησε γάρ, λέγων, «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Τοιγάρτοι καὶ Παῦλος προσεφώνει τοῖς πεπιστευκόσιν, «Οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν, Ἄβδᾶ ὁ Πατήρ». Ὅτι δὲ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἢ δύναμις τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐκ ἐπλούτει μέθεξιν, δέδονται δὲ μᾶλλον τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις, πληροφορήσει λέγων ὁ σοφὸς Ἰωάννης· «Οὕτω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη». Οὕτω γὰρ ἀνεβίω Χριστός· 15 μονονουχὶ γὰρ τότε κατεχρυσώθη τῷ Πνεύματι, καὶ κοινωνία τῆ πρὸς αὐτὸν ἢ ἀνθρώπου φύσις Χρυσοῦ μὲν δὴ δίχα, ταύτη τοι γενέσθαι προστέταχε τὸ θυσιαστήριον, καθάπερ ἐγῶμαι, τὸν δὲ ἐπὶ τῷ χαλκῷ λόγον, ἐξ οὗ καὶ πεποιήτο, παραδραμεῖν, ὡς ἔοικε, τοῖς φιλομαθέσιν οὐκ ἀζήμιον. Ἐκτέκοι γὰρ ἂν τι τῶν ἀναγκαίων ἢ θάσσανος, 20 καθάπερ τὸ ὑπὸ του σαφῶς εἰρημένον, «Ἐν παντὶ μεριμνῶντι ἔνεστι περιττόν».

ΠΑΛΛ. Τί οὖν ἂν ἔχοις εἰπεῖν καὶ ἐπὶ τῷδε πάλιν;

ΚΥΡ. Ἐκουε δὴ· ψήφῳ μὲν γὰρ τῇ ἄνωθεν εἰς ἱερέα καὶ ἡγούμενον τὸν θεσπέσιον Ἀαρὼν κεχειροτονησθαί φησι τὸ Γράμμα τὸ 25 ἱερόν. Κορέ γε μὴν καὶ Δαθάν, καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτούς, ἢ ἀγρία πληθὺς τῆς ἄνωθεν ψήφου προαλέστατα καταθέοντες καὶ τῶν θείων κατεξανιστάμενοι νόμων, πυρεῖα προσῆγον ἄκλητοι καὶ αὐτόμολοι πρὸς τοῦτο ἰόντες καὶ τιμὴν ἀρπάζοντες, οὐ νεμηθεῖσαν αὐτοῖς, ἀντιπαρεξά-

72. Ἰω. 20, 22.

73. Ρωμ. 8, 15.

ΠΑΛΛ. "Ετσι λέγαμε.

ΚΥΡ. Πρόσεχε λοιπόν. Τό θυσιαστήριο τῆς νομικῆς λατρείας εἶναι χωρίς καθόλου χρυσάφι, καί αὐτό εἶναι ἓνα κατὰ κάποιον τρόπο αἴνιγμα πού μᾶς βάζει ὁ Θεός, αἴνιγμα πολὺ σαφές· ὅτι δηλαδή ὁ νόμος δέν εἶναι καθόλου πρόξενος ἀγίου Πνεύματος, καί ἡ δύναμη τῆς τυπικῆς λατρείας δέν ἔχει τιμηθεῖ μέ τῆ χάρη αὐτή. Γιατί στοὺς Ἰσραηλίτες ἐπικρατοῦσε πνεῦμα δουλείας, ἐνῶ τό δῶρο ἀπονεμήθηκε σ' ἐμᾶς ἀπό τόν Χριστό μετὰ τήν ἀνάστασή του ἀπό τοὺς νεκρούς. Γιατί λέγει· Φύσηξε (στοὺς ἀποστόλους) καί εἶπε· «Λάβετε ἅγιο Πνεῦμα»⁷². Γι' αὐτό καί ὁ Παῦλος ἀπευθυνόμενος σέ ἐκείνους πού πίστεψαν, ἔλεγε· «Γιατί δέν ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πού ἐμπνέει φόβο πρὸς τόν Θεό, ἀλλά ἐλάβετε Πνεῦμα πού σᾶς καθιστᾶ παιδιά τοῦ Θεοῦ, τό ὁποῖο μᾶς δίνει τό θάρρος νά φωνάζομε πρὸς τόν Θεό, Ἄββᾶ, Πατέρα μας»⁷³. "Οτι ἡ δύναμη τῆς νομικῆς λατρείας δέν ἦταν ἐφοδιασμένη μέ τῆ μέθεξη τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἀλλ' εἶχε δοθεῖ μᾶλλον σέ ἐκείνους πού εἶχαν δικαιωθεῖ μέ τήν πίστη, θά μᾶς τό πληροφορήσει ὁ σοφὸς Ἰωάννης, λέγοντας· «Γιατί δέν εἶχε ἀκόμα δοθεῖ τό ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς δέν εἶχε δοξαστεῖ ἀκόμα μέ τήν ἀνάσταση»⁷⁴. Γιατί δέν εἶχε ἀκόμα ἀναστηθεῖ ὁ Χριστός· τότε δηλαδή καταχρυσώθηκε κατὰ κάποιον τρόπο μέ τό Πνεῦμα καί τήν κοινωνία μ' αὐτό ἡ ἀνθρώπινη φύση. Γι' αὐτό τόν λόγο πρόσταξε, ἐγὼ νομίζω, νά κατασκευαστεῖ τό θυσιαστήριο χωρίς χρυσό· τό νά παρατρέξομε ὅμως τό λόγο γιά τόν ὁποῖο ἔγινε χάλκινο, δέν εἶναι χωρίς ζημία, μοῦ φαίνεται, γιά τοὺς φιλομαθεῖς. Γιατί ἡ ἐξέταση μπορεῖ νά βγάλει στό φῶς κάτι ἀπό τὰ χρήσιμα, ὅπως λέγει ὁ λόγος κάποιου σοφοῦ· «Καθένας πού μεριμνᾷ καί ἐνδιαφέρεται, κερδίζει κάτι παραπάνω»⁷⁵.

ΠΑΛΛ. Τί ἔχεις πάλι νά μοῦ πεῖς γι' αὐτό τό πράγμα;

ΚΥΡ. "Ακου λοιπόν. Ἡ ἱερὴ Γραφή λέγει ὅτι μέ ἀπόφαση οὐράνια χειροτονήθηκε ὁ θεσπέσιος Ἀαρὼν ἱερέας καί ἀρχηγός. Ὁ Κορέ καί ὁ Δαθὰν καί τό ἀγριο πλῆθος πού τοὺς ἀκολουθοῦσε, προσβάλλοντας μέ ἀπέραντη ἀνοησία τήν οὐράνια ἀπόφαση καί ἐπαναστατώντας ἐναντίον τῶν θείων νόμων, ἔφερναν λιθανιστήρια (πυροδοχεῖα) χωρίς νά τοὺς ἔχει κανεῖς καλέσει, ἀλλὰ σπεύδοντας ἀπό μόνοι τους σ' αὐτό κι ἀρπάζοντας τήν τιμὴ πού δέν τοὺς εἶχε ἀπονεμηθεῖ. Ἐξεγείρονταν δη-

74. Ἰω. 7, 39.

75. Παροιμ. 14, 23.

γοντες καὶ μάλα θερμῶς, τὰ ἐξ ἀπονοίας καὶ θράσους, ἱερεῖ τῷ προὔ-
 χοντι, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀπολέγδην ἐξηρημένῳ. Ἐσκιαγρα-
 φεῖτο δὲ διὰ τούτων ἡ ἐσομένη κατὰ Χριστοῦ τῶν Ἰουδαίων ἀπόνοια.
 Αὐτὸς γὰρ ἡμῶν ἀρχιερεὺς, ψήφῳ πρὸς τοῦτο ἡγμένος τῇ παρὰ
 5 Πατρὸς. Καὶ οἱ μὲν τῶν οὕτως αἰσχροῦν ἐπιχειρημάτων ἐκτετίκασι
 δίκας, ἀποτίσουσι δὲ καὶ μετ' αὐτοὺς Ἰουδαῖοι τοῖς ἴσοις ἐγκλήμασι
 γεγονότες ἔνοχοι. Θεὸς δὲ δὴ τότε πρὸς Μωσέα τε τὸν ἱερόν, καὶ μὴν
 καὶ πρὸς Ἐλεάζαρ ἔφη, τὸν ἐξ Ἀαρῶν τὸν ἱερέα· «Ἀνέλεσθε τὰ πυ-
 ρεῖα τὰ χαλκᾶ ἐκ μέσου τῶν κεκαυμένων, καὶ τὸ πῦρ τὸ ἀλλότριον
 10 τοῦτον σπεῖρον ἐκεῖ, ὅτι ἡγίασε τὰ πυρεῖα τῶν ἁμαρτωλῶν τούτων ἐν
 ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν. Καὶ ἐποίησαν αὐτὰ λεπίδας ἑλατάς, περίθεμα τῷ
 θυσιαστηρίῳ, ὅτι προσηνέχθησαν ἔναντι Κυρίου καὶ ἡγιάσθησαν,
 καὶ ἐγένοντο εἰς σημεῖον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ». Ταύτη μὲν οὖν ἔφη τὸ
 τηλικάδε Θεός. Ἐν τῇ Ἐξόδῳ δὲ γέγραπται περὶ τοῦ Βεσελεήλ, ὃς ἦν
 15 ἐκ πατρὸς μὲν Οὐρίου, φυλῆς δὲ τῆς Δάν, καὶ πάσης εὐτεχνίας ἡ-
 γούμενος· «Οὗτος ἐποίησε τὸ θυσιαστήριον τὸ χαλκοῦν ἐκ τῶν πυρεῖ-
 ων τῶν χαλκῶν, ἃ ἦν τοῖς ἀνδράσι τοῖς καταστασιάσασι μετὰ τῆς
 Κορὲ συναγωγῆς».

ΠΑΛΛ. Τί οὖν τοῦτό γε;

20 ΚΥΡ. Πολλὴν ἂν ἔχοι τὴν ὄνησιν, εἰ ἐννοοῖτο ὅτι πεποιήται μὲν ἡ
 κιβωτὸς εἰς τύπον Χριστοῦ, καὶ μὲν τοι καὶ τὰ ἕτερα, λυχνία, φημί, καὶ
 τὸ ἱλαστήριον, καὶ ἐκ χρυσοῦ τράπεζα, προσκομίσαντος τοῦ λαοῦ
 καὶ ἀναθέντος ἐκάστου τὸ ἐν χερσὶ. Δεκτοὶ γὰρ λίαν εἰς δόξαν Θεοῦ
 καὶ Πατρὸς οἱ καρποφοροῦντες Χριστῷ, καὶ δωροφορίας προσάγον-
 25 τες τὰς πνευματικάς, ὧν ἦσαν ἐκεῖνοι τύποι καὶ σκιαί. Τῆς δὲ κατὰ
 νόμον λατρείας τὸ θυσιαστήριον, παροξυσμοῦ καὶ ἀντιλογίας, καὶ ἴν'
 οὕτως εἶπω λοιπόν, ἀντάρσεως τῆς καθ' ἱερέως τοῦ μεγάλου γεγενη-
 μένης, οἷονεὶ πως ὑπόμνημα καὶ προαναφώνησις, ἐν αὐτῇ κεκμένη τῇ
 κατασκευῇ, μυστικῶς τε καὶ οἰκονομικῶς σημαίνεται. Ἐὰρ ἄ σοι σα-
 30 φὲς τὸ αἴνιγμα; Χριστοῦ γὰρ εἰς τύπον ὁ Ἀαρῶν πεφίλωνεικῆκασι δὲ

76. Ἄριθμ. 16, 1 ἔ.

77. Ἄριθμ. 17, 1-3.

λαδή, καὶ μὲ πολλή θερμῆ, ἀπὸ ἀνοησία καὶ θράσος, στὸν ἱερέα ποὺ ἦταν προϊστάμενος καὶ εἶχε ἐπιλεγεῖ καὶ θγεῖ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους⁷⁶. Μὲ αὐτὰ δίνονταν ἢ σκιαγραφία τῆς μελλοντικῆς ἀνοησίας τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Γιατί αὐτὸς εἶναι ὁ ἀρχιερέας μας ποὺ ὀδηγήθηκε σ' αὐτὸ τὸ ἀξίωμα μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Πατέρα. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια (ὁ Κορέ καὶ ὁ Δαθὰν) πλήρωσαν τὴν ποινὴ τους γιὰ τὴν τόσο αἰσχρὴ ἀπόπειρά τους, μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς ὅμως θὰ πληρώσουν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ποὺ ἔγιναν ἔνοχοι ἴσων ἐγκλημάτων. Ὁ Θεὸς βέβαια εἶπε τότε στὸν ἱερό Μωυσεῖ καὶ στὸν Ἐλεάζαρ τὸν ἱερέα, υἱὸ τοῦ Ἀαρών «Πάρτε τὰ χάλκινα λιβανιστήρια ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν κατακαεῖ καὶ τὴν ξένη αὐτῆ φωτιὰ διασκορπίστε τὴν ἐκεῖ, ἐπειδὴ ἀγιάστηκαν τὰ λιβανιστήρια τῶν ἁμαρτωλῶν, ἀφοῦ πλήρωσαν τὴν ἐνοχὴ τους μὲ τὴ ζωὴ τους. Τὰ ἔκαναν τότε σφυρηλατώντας τὰ ἐλάσματα, γιὰ νὰ γίνουν περίβλημα στὸ θυσιαστήρι, ἐπειδὴ εἶχαν προσφερθεῖ στὸν Κύριο καὶ εἶχαν ἀγιαστεῖ, καὶ ἔγιναν γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπόδειξη τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ»⁷⁷. Αὐτὰ λοιπὸν εἶπε τότε ὁ Θεός. Στὴν Ἔξοδο πάλι γράφεται γιὰ τὸν Βεσελεήλ, τοῦ ὁποῦ πατέρας του ἦταν ὁ Οὐρίας, ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Δὰν⁷⁸, καὶ προϊστάμενος ὄλων τῶν τεχνικῶν ἔργων «Αὐτὸς κατασκεύασε τὸ χάλκινο θυσιαστήρι ἀπὸ τὰ χάλκινα λιβανιστήρια, ποὺ ἀνῆκαν στοὺς ἄνδρες ποὺ εἶχαν στασιάσει μαζὶ μὲ τὴν ὁμάδα τοῦ Κορέ»⁷⁹.

ΠΑΛΛ. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτό;

ΚΥΡ. Θὰ ὠφελοῦσε πολὺ, ἂν σκεφτόμασταν ὅτι ἡ κιβωτὸς κατασκευάστηκε ὡς τύπος τοῦ Χριστοῦ, καὶ βέβαια καὶ τὰ ἄλλα, ἐννοῶ ἡ λυχνία καὶ τὸ ἱλαστήριον καὶ ἡ χρυσὴ τράπεζα, ἀφοῦ ὁ λαὸς ἔφερε καὶ ἀφιέρωσε ὅ,τι καρατοῦσε καθένας στὰ χέρια του. Εἶναι εὐπρόσδεκτοι δηλαδή στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ὅσοι καρποφοροῦν ἀγαθὰ ἔργα στὸν Χριστὸ καὶ προσφέρουν δῶρα πνευματικὰ, τῶν ὁποίων οἱ τότε Ἰσραηλίτες ἦταν τύποι καὶ σκιές τους. Τῆς νομικῆς λατρείας βέβαια τὸ θυσιαστήριον ἦταν θυσιαστήριον παροργισμοῦ καὶ ἀντιλογίας, καί, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, ἀνταρσίας ποὺ ἐκδηλώθηκε ἐναντίον τοῦ μεγάλου ἱερέα, καὶ ποὺ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ὑπενθύμιση καὶ προαναγγελία, ποὺ ὑπάρχει στὴν ἴδια τὴν κατασκευὴ καὶ σημαίνεται κατὰ τρόπο μυστικὸ καὶ κατὰ οἰκονομία. Σοῦ εἶναι ἀραγε σαφές τὸ αἶνιγμα; Ὁ Ἀαρών δηλαδή εἶναι ὁ τύπος τοῦ Χριστοῦ. Ἐναντίον τῆς δόξας τοῦ

78. Ἐξ. 37, 20.

79. Ἐξ. 37, 25.

τῆ τοῦ Χριστοῦ δόξῃ καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ ἀντιλέγεται διὰ τοῦτο τὸ κατὰ νόμον θυσιαστήριον. Πέπανται γὰρ ἢ ὡς ἐν σκιαίς λατρεία· καὶ ἐν Χριστῷ δὴ μᾶλλον εὐωδιάζομεν τῷ Πατρὶ τὴν νοητὴν εὐοσμίαν καὶ τοῦτο ἡμῖν ὡς ἐν σκιαίς πάλιν ὑπετύπου, λέγων· «Καὶ ποιήσεις μοι
 5 θυσιαστήριον θυμιάματος ἐκ ξύλων ἀσήπτων, καὶ ποιήσεις αὐτὸ πήχεως τὸ μῆκος, καὶ πήχεως τὸ εὖρος τετράγωνον ἔσται, καὶ δύο πήχων τὸ ὕψος Ἐξ αὐτοῦ ἔσται τὰ κέρατα αὐτοῦ, καὶ καταχρυσώσεις αὐτὸ χρυσίῳ καθαρῷ, τὴν ἐσχάραν αὐτοῦ καὶ τοὺς τοίχους αὐτοῦ κύκλῳ καὶ τὰ κέρατα αὐτοῦ». Σκυτάλας δὲ αὐτῷ καὶ κρίκους καὶ ἀνα-
 10 φορέας, ἕτερά τε τοιαῦτα προστεθεικῶς, καὶ θήσεις αὐτό, φησίν, «Ἐναντι τοῦ καταπετάσματος τοῦ ὄντος ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ μαρτυρίου, ἐν οἷς γνωσθήσομαί σοι ἐκεῖ Θεός καὶ θυμιάσει ἐπ' αὐτοῦ Ἄαρὼν θυμίαμα σύνθετον λεπτὸν τὸ πρωὶ πρωί· ὅταν ἐπισκιάζῃ τοὺς λύχνους, θυμιάσει ἐπ' αὐτοῦ Καὶ ὅταν ἐξάπτη Ἄαρὼν τοὺς λύχνους
 15 τὸ ὄψέ, θυμιάσει ἐπ' αὐτοῦ θυμίαμα ἐνδεδελεχισμοῦ διὰ παντός ἔναντι Κυρίου εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. Καὶ οὐκ ἀνοίσεις ἐπ' αὐτῷ θυμίαμα ἕτερον· κάρπωμα θυσίας καὶ σπονδὴν οὐ σπείσεις ἐπ' αὐτοῦ. Καὶ ἐξιλιάσεται ἐπ' αὐτοῦ Ἄαρὼν ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ ἐξίλα-
 20 σμοῦ. Ἄπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ καθαριεῖ αὐτὸ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν· Ἅγιον τῶν ἁγίων ἐστὶ τῷ Κυρίῳ».

ΠΑΛΛ. Εἰς τύπον ἄρα Χριστοῦ καὶ τοῦτο παραδεξόμεθα;

ΚΥΡ. Πάνν μὲν οὖν, ὦ Παλλάδιε. Ἀληθές γὰρ ὅτι τὸ χρῆμά ἐστι, τὸ τίμιον αὐτοῦ καὶ βαθὺ μυστήριον ἐνδείξειεν ἂν καὶ μάλα ραδίως
 25 τοῖς γε ἡρημένοις τὰ τοιάδε πολυπραγμονεῖν ἰσχνῶς τε καὶ κατερρινημένως. Πεποίητο μὲν γὰρ ἐκ ξύλων ἀσήπτων, χρυσῷ δὲ ὅλον ἀλήλειπτο. Ἀδιάφθορον γὰρ τὸ σῶμα Χριστοῦ, καὶ φύσιν ἐν ἑαυτῷ τὴν θεῖαν καταπλουτοῦν· «Γέγονε γὰρ σὰρξ ὁ Λόγος, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». Ἀπαρχὴ δὲ ἡμῶν ὁ Χριστὸς καὶ ρίζα τοῦ γένους ἀνακτιζομέ-
 30 νου πρὸς ἀφθαρσίαν διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἐνώσεως, εἰ καὶ ἐξαιρέτως ἐπ' αὐτοῦ τὸ χρῆμα νοοῖτο. Κέρατα δὲ τῷ θυσιαστηρίῳ καὶ οἶονεῖ

80. Ἐξ. 30, 1-3.

81. Ἐξ. 30. 6-10.

Χριστοῦ φιλονείκησαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ γι' αὐτὸ ἀμφισβητήθηκε τὸ νομικὸ θυσιαστήριον. Γιατὶ σταμάτησε ἡ λατρεία τῶν σκιῶν καὶ μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ ἀναπέμπομε στὸν Πατέρα τὴ νοητὴ εὐωδία. Κι αὐτὸ πάλι τὸ ὑποτύπωνε μὲ σκιές, λέγοντας· «Καὶ θὰ μοῦ κατασκευάσεις θυσιαστήριον θυμιάματος ἀπὸ ξύλα ποῦ δὲν σαπίζουν, καὶ θὰ τὸ κάνεις μὲ μῆκος ἓνα πῆχυ καὶ ἓνα πῆχυ πλάτος. Θὰ εἶναι τετράγωνο καὶ θὰ ἔχει ὕψος δύο πῆχες. Ἀπὸ αὐτὸ θὰ προεξέχουν τὰ κέρατά του, καὶ θὰ τὸ κάνεις ὀλόχρυσο μὲ καθαρὸ χρυσάφι, τὴν ἐσχάρα του, τοὺς τοίχους τοῦ ὀλόγουρα, καὶ τὰ κέρατά του»⁸⁰. Κι ἀφοῦ προσθέσεις σ' αὐτὸ ράβδους καὶ κρίκους καὶ πασσάλους ποῦ νὰ τὸ στηρίζουν, λέγει· «Θὰ τὸ τοποθετήσεις ἀπέναντι στὸ παραπέτασμα ποῦ εἶναι πάνω στὴν κιβωτὸ τοῦ μαρτυρίου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐγὼ θὰ ὀμιλῶ καὶ θὰ γίνομαι γνωστὸς σὲ σένα, ἐγὼ ὁ Θεός. Καὶ ἐκεῖ θὰ θυμιάσει ὁ Ἀαρὼν πρωτὶ-πρωτὶ μὲ θυμίαμα σύνθετο, καὶ θὰ θυμιάτιζει ὅταν ἐτοιμάζει τοὺς λύχνους. Κι ὅταν τὸ βράδυ ὁ Ἀαρὼν θὰ ἀνάβει τοὺς λύχνους, θὰ θυμιάτιζει πάλι πάνω σ' αὐτό, καὶ τὸ θυμιάτισμα αὐτὸ θὰ εἶναι ἀδιάλειπτο καὶ θὰ προσφέρεται παντοτινὰ στὸν Κύριο σὲ ὅλες τὶς γενιές σας. Πάνω σ' αὐτὸ δὲν θὰ προσφέρεις ἄλλο θυμίαμα οὔτε θὰ προσφέρεις θυσία αἱματηρῆ ἢ ἀναίμακτη, οὔτε θὰ κάνεις ἐκεῖ σπονδή. Καὶ μία φορὰ τὸ ἔτος θὰ κάνει σ' αὐτὸ ὁ Ἀαρὼν ἐξιλέωση τῶν ἁμαρτιῶν ἐπάνω στὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἁμαρτιῶν ποῦ ἐξιλεώθηκαν. Θὰ τὸ καθαρίζει μὲ μία φορὰ τὸν χρόνον σ' ὅλες τὶς γενιές σας. Αὐτὸ τὸ θυσιαστήριον θὰ εἶναι γιὰ τὸν Κύριον Ἅγιον τῶν ἁγίων»⁸¹.

ΠΑΛΛ. Θὰ δεχθοῦμε ἄρα ὅτι κι αὐτὸ εἶναι τύπος τοῦ Χριστοῦ;

ΚΥΡ. Βεβαιότατα, Παλλάδιε. Ὅτι βέβαια εἶναι ἀληθινὸ τὸ πρᾶγμα, θὰ τὸ δείξει τὸ τίμιο καὶ βαθὺ μυστήριον αὐτοῦ, καὶ πολὺ εὐκόλα μάλιστα, σὲ ὅσους θέλουν νὰ ἐξιχνιάζουν αὐτὰ τὰ ζητήματα λεπτολογώντας καὶ μὲ κομψότητα. Εἶχε δηλαδὴ γίνεαι ἀπὸ ξύλα ποῦ δὲν σαπίζουν καὶ ἦταν ὀλόκληρο ἐπιχρυσωμένο. Γιατὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἄφθαρτο καὶ περιλαμβάνει μέσα του τὸν πλοῦτον τῆς θείας φύσης· Γιατὶ λέγει «Ὁ Λόγος ἐγίνε σάρκα καὶ κατοίκησε μέσα μας»⁸². Ὁ Χριστὸς λοιπὸν εἶναι ἡ ἀρχὴ μας καὶ ἡ ρίζα τοῦ γένους μας ποῦ ξαναπλάθεται πρὸς ἀφθαρσία μὲ τὴν ἔνωση μὲ τὸν Θεόν, ἃν καὶ ἡ ἀφθαρσία μπορεῖ νὰ νοεῖται κατ' ἐξαίρεση γιὰ τὸν Θεόν. Κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου εἶ-

χειρες ἐκπεπετασμένοι, καὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ τὸ σχῆμα προανα-
 πλάττοντα. Εἰ δὲ δὴ τέτταρά τις εἶναι λέγοι τὰ κέρατα, ἀδικοῦν
 οὐδέν, εἷς γε τὸ νοεῖν ὀρθῶς τὸν φιλομαθῆ. Τετραγώνου τε γὰρ καὶ
 ἰσοπλεύρου πανταχῆ τοῦ θυσιαστηρίου τυγχάνοντος, ἴση πανταχό-
 5 θεν τῶν κεράτων ἡ θεά· καὶ τίς ὁ τοῦδε λόγος; ἐν παντὶ γὰρ τόπῳ
 Χριστὸς γινώσκειται, καὶ οὗτος ἐσταυρωμένος· αὐχμημα δὲ τοῦτο
 λαμπρὸν τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος,
 «Ἐμοὶ δὲ δὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, δι'
 οὗ ἔμοι κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ». Πρόσκειται δὲ τῷ
 10 τεχνήματι, τὰ τελοῦντα πρὸς κόσμον, στεφάνη στρεπτή· καὶ γὰρ ἐστὶν
 ἀληθῶς «Ὁραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων» ὁ Ἐμ-
 μανουήλ. Ἐπενήνεκται δὲ καὶ τὰς εἰς χρείαν αὐτῶ, οἱ ἀναφορεῖς τε
 καὶ τὰ λοιπά. Φέρεσθαι γὰρ ἐν κόσμῳ κατὰ τοὺς τῶν ἀναξεύξεων
 καιροὺς τὸ θεῖον ἔδει θυσιαστήριον. Ἐδρων δὲ τοῦτο καὶ οἱ θεσπέσι-
 15 οὶ μαθηταί, Χριστὸν περιφέροντες διὰ τοῦ κηρύγματος εὐσχημόνως
 τε καὶ κατὰ τάξιν, ὡς Θεοῦ διάκονοι καὶ οἰκονόμοι μυστηρίων Χρι-
 στοῦ. «Θήσεις δέ», φησί, «τὸ θυσιαστήριον ἀπέναντι τοῦ καταπετά-
 σματος τοῦ ὄντος ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τῶν μαρτυρίων, ἐν οἷς γνωσθήσο-
 μαί σοι ἐκεῖθεν».

20 ΠΑΛΛ. Εἶτα τί τὸ ἀναγκαῖον καὶ χώρων αὐτῶν, οἷμαι, τῶν
 τεταγμένων;

ΚΥΡ. Ὡς βαθὺς μὲν ὁ λόγος καὶ ἀμυδρὸς ἄγαν, ἐρῶ δὲ ὡς ἔνι,
 Θεῷ πίσυνος τῷ καὶ αὐτοὺς σοφοῦντι τοὺς τυφλοὺς Κιβωτὸν γενέ-
 σθαι ἐκ ξύλων ἀσήπτων καὶ χρυσίου καθαροῦ, φησί, καὶ ἦν ὁ νόμος
 25 ἐν αὐτῇ, τουτέστιν ὁ θεῖος λόγος, ἦτοι τὰ μαρτύρια. Τύπος γὰρ ἦν τὸ
 κρῆμα, τοῦ ἐκ Θεοῦ φύντος Λόγου κατοικήσαντος ἐν ἡμῖν, καὶ σαρ-
 κὸς ἐν ὁμοιώματι γεγονότος κατὰ τὰς Γραφάς. Εἶτα καταπέτασμα τι
 τέσσαρσι στύλοις ἐπιτετανυσμένον, ἀπαιωρεῖσθαι τῇ κιβωτῷ δεῖν
 ἔφη. Ὡνομα δὲ τῷ καταπετάσματι, τὸ ἱλαστήριον. Χριστὸς δὲ καὶ
 30 τοῦτο· «Ἰλασμός γάρ ἐστιν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν καὶ ἱλαστήριον

83. Γαλ. 6, 14.

84. Ψαλμ. 44, 3.

ναι κατὰ κάποιον τρόπο χέρια ἀπλωμένα, πού παριστάνουν προκαταβολικά τὸ σχῆμα τοῦ τίμιου σταυροῦ. Κι ἂν κανεὶς λέγει, ὅτι τὰ κέρατα εἶναι τέσσερα, δὲν ἀδικεῖ καθόλου τὸν φιλομαθῆ νὰ σκέφτεται ὀρθά. Ἐπειδὴ δηλαδή τὸ θυσιαστήριο εἶναι παντοῦ τετράγωνο καὶ ἰσόπλευρο, καὶ ἡ θεὰ τῶν κεράτων εἶναι ἴση ἀπὸ παντοῦ. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ λόγος γι' αὐτό; Ὁ Χριστὸς ἀναγνωρίζεται σὲ κάθε τόπο καὶ μάλιστα σταυρωμένος· κι αὐτὸ εἶναι λαμπρὸ καύχημα γιὰ ὅσους πιστεύουν σ' αὐτόν. Λέγει λοιπὸν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Ὅσο γιὰ μένα, εἶθε νὰ μὴ συμβεῖ νὰ καυχηθῶ γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ γιὰ τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, ἕξαιτίας τοῦ ὁποίου πέθανε ὁ κόσμος γιὰ μένα καὶ ἐγὼ γιὰ τὸν κόσμον»⁸³. Ἔχουν δέβαια προστεθεῖ στὸ κατασκευάσμα αὐτὰ πού συντελοῦν στὴν διακόσμησή του, ὅπως ἡ πλεχτὴ στεφάνη. Γιατὶ εἶναι ἀληθινὰ ὁ Ἐμμανουήλ «Ὁραῖος στὴ μορφή περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁸⁴. Προστέθηκαν ἐπίσης καὶ ὅσα ἄλλα ἦταν ἀναγκαῖα, ὅπως οἱ ἀναφορεῖς καὶ τὰ ἄλλα. Γιατὶ ἔπρεπε τὸ θεῖο θυσιαστήριο νὰ μεταφέρεται μέσα στὸν κόσμον κατὰ τὶς περιπτώσεις μετακίνησης. Αὐτὸ ἔκαναν καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητές, μεταφέροντας τὸν Χριστὸ μὲ τὸ κήρυγμά τους μ' εὐπρέπεια καὶ μὲ τάξη, ὡς διάκονοι τοῦ Θεοῦ καὶ οἰκονόμοι τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ⁸⁵. Γιατὶ λέγει· «Θὰ τοποθετήσεις τὸ θυσιαστήριο ἀπέναντι στὸ παραπέτασμα πού εἶναι πάνω στὴν κιβωτὸ τῶν μαρτυρίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μιλώντας θὰ γίνομαι γνωστὸς σὲ σένα»⁸⁶

ΠΑΛΛ. Ἄλλὰ ἀναρωτιέμαι, ποιά ἡ ἀνάγκη νὰ εἶναι ὀρισμένοι οἱ χῶροι γι' αὐτὰ;

ΚΥΡ. Εἶναι πολὺ βαθὺς ὁ λόγος καὶ σκοτεινὸς πολὺ· θὰ διατυπώσω ὅμως τὴ γνώμη μου ὅσο μοῦ εἶναι δυνατόν, ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὸν Θεὸ πού δίνει γνώση καὶ στοὺς τυφλοὺς. Λέγει νὰ γίνῃ κιβωτὸς ἀπὸ ξύλα πού δὲν σαπίζουν καὶ ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι, καὶ μέσα σ' αὐτὴ ἦταν ὁ νόμος, δηλαδή ὁ θεῖος λόγος, ἦτοι τὰ μαρτύρια. Τὸ κατασκευάσμα δέβαια ἦταν τύπος τοῦ Λόγου πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ κατοίκησε μέσα μας, παίρνοντας τὴν ὁμοιότητα τῆς σάρκα, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές. Ἐπειτα τὸ παραπέτασμα πού ἀπλωνόταν σὲ τέσσερις στυλοὺς, εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ αἰωρεῖται πάνω ἀπὸ τὴν κιβωτό. Τὸ ὄνομα τοῦ παραπετάσματος ἦταν ἱλαστήριο. Κι αὐτὸ σημαίνει τὸν Χριστό· γιατί λέγει· «Εἶναι ἕξιλασμός γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας καὶ μέσο ἕξιλασμοῦ μέσω

85. Α' Κορ. 4, 1.

86. Ἐξ. 30, 6.

διὰ πίστεως». Ὠνόμαζε γὰρ οὕτως ὁ Παῦλος αὐτόν· γεγράφατο δὲ καὶ οἶονεὶ πως ἐν κύκλῳ τοῦ ἱλαστηρίου τὰ Χερουδίμ, τῶν ἀνωτάτω δυνάμεων τὴν ὑπὸ Θεῶ δουλείαν· Θεὸς γὰρ ὁ Λόγος καὶ τὸ ἀγχοῦ δὴ μάλα, καὶ μὴν καὶ τὸ παρεστάναι λειτουργικῶς, εὖ μάλα σημαίνοντα.
 5 Εἶτα Θεὸς ἔφη πρὸς Μωσέα· «Καὶ γνωσθήσομαί σοι ἐκεῖθεν καὶ λαλήσω σοι ἄνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου ἀναμέσον τῶν δύο Χερουδίμ τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ μαρτυρίου». Ἦν δέ, ὡς ἔφην, ἡ κιβωτὸς ὁ Χριστός, ὡς ἐν ἀφθάρτῳ σώματι Θεὸς Λόγος, πλὴν εἰς γῆν ἡ κιβωτὸς γέγονε δὲ καὶ ἐν ὑφέσει καὶ ἐν χθαμαλότητι τῇ καθ' ἡμᾶς ὁ Μονογε-
 10 νῆς Μορφὴν γὰρ ὑπέδου τὴν δουλοπρεπιῆ, καὶ κεκένωκεν ἑαυτόν. Αὐτὸς δὲ πάλιν ἐστὶ τὸ ἱλαστήριον, τὸ ὑψοῦ κείμενον καὶ ὑπὸ τῶν ἄνω Δυνάμεων δορυφορούμενον.

Οὐ γὰρ ἐκ μόνων ἡμῖν τῶν τῆς κενώσεως τρόπων γνώριμος ὁ Υἱός, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν ἐστὶ Θεὸς καὶ τῶν ὄλων Κύριος· Εἰ γὰρ καὶ τετα-
 15 πείνωκεν ἑαυτόν διὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς οἰκονομικῶς καταβεδηκῶς, ἀλλ' «Ὁ Θεὸς αὐτόν ὑπερύψωσε καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα». Τύπος δ' ἂν εἶη καὶ τοῦδε, τὸ ὑψοῦ τεθεῖσθαι τὸ ἱλαστήριον εἰς δεξιὸν καὶ εὐώνυμον ἀναγεγραμμένων τῶν Χερουδίμ. Ἐνθα γὰρ ἂν ἡ Θεῶ πρόπουσα μόνῃ φαίνοιτο λειτουργία,
 20 ἐκεῖ δὴπου εἶη ἂν πάντως καὶ ἡ τῆς θεότητος δόξα καὶ τῶν ὑπὲρ λόγον ἀξιωματῶν ἡ ὑπεροχή. «Ἄνωθεν δὲ τῶν Χερουδίμ γνωσθήσομαί σοι», φησὶν ὁ πάντων Δεσπότης, τὴν ἄρρητον φύσιν μὴ ἐν οἷς ἡ κτίσις ζητεῖσθαι προστάτων, ἀλλ' ἐπέκεινα πάντως τοῦ κεκλημένου πρὸς ὑπαρξίν· Θεοῦ γὰρ φύσει λόγος τε καὶ τόπος ὁ πρεπωδέστατος, τὸ πέ-
 25 ρα τε καὶ ἄνω παντὸς γενητοῦ. Οὐκοῦν ὁ ὑπεράνω τῶν Χερουδίμ τόπος καὶ αἰσθητῶς ἐν τῇ ἀγία σκηνῇ μονονουχί τὴν θείαν ἡμῖν καταδηλοῖ φύσιν· ταύτη τοι τὸ χρυσοῦν θυσιαστήριον εἰς τύπον Χριστοῦ γεγονός, ἀποκεισθαι προστέταχεν ἀπέναντι τοῦ ὑπεράνω τῶν Χερου-
 30 ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Πατρὸς ἐν Χριστῷ γενέσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς τοῦτό

87. Ρωμ. 3, 25.

89. Φιλ. 2, 7.

88. Ἐξ. 25, 22.

90. Φιλ. 2, 9.

τῆς πίστεως μας»⁸⁷. Γιατὶ ἔτσι τὸν ὀνόμαζε ὁ Παῦλος. Τὰ Χερουβὶμ ἦταν ζωγραφισμένα κατὰ κάποιον τρόπο κυκλικά στὸ ἱλαστήριον καὶ ἔδειχναν τὴ δουλεία τῶν οὐράνιων δυνάμεων στὸν Θεὸ (γιατὶ ὁ Λόγος εἶναι Θεός), καὶ πολὺ καλὰ δήλωναν τὴν πολὺ κοντινὴ παρουσία τους καὶ βέβαια ὅτι βρίσκονταν πλησίον γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν. Ἔπειτα ὁ Θεὸς εἶπε στὸν Μωυσῆ· «Καὶ θὰ σοῦ παρουσιασῶ ἀπὸ κεῖ καὶ θὰ σοῦ γίνω γνωστός μιλώντας σου πάνω ἀπὸ τὸ ἱλαστήριον ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δύο Χερουβὶμ ποὺ εἶναι ἐπάνω στὴν κιβωτὸ τοῦ μαρτυρίου»⁸⁸. Ἦταν ὅμως, ὅπως εἶπα, ἡ κιβωτὸς ὁ Χριστός, ὁ Θεὸς Λόγος σὲ ἓνα κατὰ κάποιον τρόπο ἀφθαρτὸ σῶμα· ἡ κιβωτὸς βέβαια ἦταν πάνω στὴ γῆ· ἀλλὰ καὶ ὁ Μονογενὴς κατέβηκε στὴν κατωτερότητα καὶ τὴν ταπεινότητα τῆ δικῆς μας. Γιατὶ ἔλαβε τὴ μορφὴ ποὺ πρέπει σὲ δοῦλο καὶ ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του⁸⁹. Αὐτὸς πάλι εἶναι τὸ ἱλαστήριον, ποὺ εἶναι τοποθετημένο ψηλὰ καὶ εἶναι δορυφόροι του οἱ οὐράνιες Δυνάμεις.

Δὲν γνωρίζεται βέβαια σ' ἐμᾶς ὁ Υἱὸς μόνο ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ταπείνωσής του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ Κύριος τῶν ὅλων. Γιατί, ἂν καὶ ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του ἐξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης ιδιότητάς ποὺ ἔλαβε κατεβαίνοντας κατ' οἰκονομία σ' ἐμᾶς, ἀλλὰ «Ὁ Θεὸς τὸν ἀνέβασε στὰ ὕψη καὶ τοῦ χάρισε ὄνομα τὸ πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ὀνόματα»⁹⁰. Καὶ γι' αὐτὸ θὰ μπορούσε ν' ἀποτελεῖ τύπο ἢ τοποθέτηση τοῦ ἱλαστηρίου ψηλὰ, ἔχοντας ζωγραφισμένα τὰ Χερουβὶμ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ του. Γιατί, ὅπου ἐκδηλώνεται ἡ ὑπηρεσία ποὺ πρέπει στὸν Θεὸ μόνο, ἐκεῖ βέβαια βρίσκεται ὅπωςδὴποτε καὶ ἡ δόξα τῆς θεότητος καὶ ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἀξιωματῶν ποὺ ὑπερβαίνουν τὸν λόγο. Γιατὶ λέγει ὁ Κύριος τῶν ὅλων, «Πάνω ἀπὸ τὰ Χερουβὶμ θὰ φανερωθῶ σ' ἐσένα»⁹¹, προστάζοντας νὰ μὴ ζητεῖται ἡ ἄρρητη φύση στὰ κτίσματα, ἀλλ' ὅπωςδὴποτε πέρα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχουν κληθεῖ στὴν ὑπαρξή. Γιατὶ τοῦ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος καὶ ὁ τόπος ποὺ τοῦ πρέπει ἀπόλυτα εἶναι ἡ περιοχὴ πέρα καὶ πάνω ἀπὸ κάθε δημιουργημένο. Ἐπομένως ὁ τόπος πάνω ἀπὸ τὰ Χερουβὶμ καὶ μὲ αἰσθητὸ τρόπο μέσα στὴν ἁγία σκηνή, κάνει κατὰ κάποιον τρόπο ὀλοφάνερη σ' ἐμᾶς τὴ θεία φύση. Ἔτσι, τὸ χρυσὸ θυσιαστήριον, ποὺ ἔγινε γιὰ νὰ εἶναι ὁ τύπος τοῦ Χριστοῦ, πρόσταξε νὰ τοποθετηθεῖ ἀπέναντι ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ χρησιμοδοτεῖ (ὁμιλεῖ) καὶ νοεῖται πάνω ἀπὸ τὰ Χερουβὶμ, πράγμα ποὺ σημαίνει, ὅτι θὰ ὀδηγηθοῦμε ἀπὸ τὸν

91. Ἐξ. 25, 22.

που σημαίνοντος Ἐν ἀποστροφῇ γὰρ ὄντα τὸν ἄνθρωπον καὶ προσκεκρουκότα Θεῷ διὰ τὴν παράβασιν καὶ πολλὴν ἁμαρτίαν, ἔστησε πάλιν ἐν προσώπῳ τοῦ Πατρὸς ὡς ἐν ἑαυτῷ καὶ πρώτῳ Χριστός. «Πρόδρομος γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν εἰσδέθηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμ-
5 φανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν», καθὰ γράφει Παῦλος ἡμῖν ὁ σοφός. Ὁ γὰρ ὑπάρχων αἰεὶ μετὰ τοῦ ἰδίου Πατρὸς, νῦν ἐμφανισθῆναι λέγεται ὡς ἐν ἑαυτῷ γε καὶ πρώτῳ παρατιθείς ἐν ὄψει τοῦ Πατρὸς τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ἀποστροφὴν μεθιστάς. «Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν», κατὰ τὰς Γραφάς.

10 ΠΑΛΛ. Ἐραρεν οὖν ὅτι Χριστοῦ πάλιν εἰκὼν τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν.

ΚΥΡ. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ νοοῖτ' ἂν εἰκότως αὐτὸς ὁ θυμίαμα τὸ σύνθετον καὶ λεπτόν. Αὐτὸς γὰρ ὁ ἀρχιερεὺς «Θυμιάσει», γὰρ φησιν, «ἐπ' αὐτοῦ Ἄαρὼν θυμίαμα σύνθετον, λεπτόν»· καὶ σύνθετον
15 μὲν τὸ θυμίαμα· Θεὸς γὰρ ὢν ὁ Λόγος, γέγονε σὰρξ. Καὶ συντέθειταί πως ἡμῖν ὁ Ἐμμανουὴλ θείας φύσεώς τε καὶ ἀνθρωπότητος εἰς ἐνότητα τὴν ὑπὲρ νοῦν ἀπορρήτως συνηνεγμένην. Λεπτὸν δέ, ὅτι τὸ παχὺ τῆς κατὰ νόμον λατρείας οὐκ ἔχει. «Θυσίας γὰρ καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας. Ὁλοκαύτωμα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας. Σῶμα δέ
20 κατηρτίσω μοι», φησί· «τότε εἶπον, Ἴδου ἤκω τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου». Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἡμᾶς ἐν Εὐαγγελίοις μεμυσταγώγηκε λέγων, ὅτι «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα, πᾶν ὃ δέδωκέ
25 μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ». Προσκεκόμικε γὰρ ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας, κεχρημάτικέ τε διὰ τοῦτο καὶ ἀρχιερεὺς

Οὐκοῦν αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς, αὐτὸς τὸ θυμίαμα τὸ σύνθετόν τε καὶ λεπτόν, καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ Παῦλος· «Τῷ δὲ Θεῷ χάρις, τῷ
30 πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσε-

92. Ἐβρ. 9, 24.

94. Ἐξ. 30, 7.

93. Ἐβρ. 2, 14.

95. Ψαλμ. 39, 7-9.

Χριστό μπροστά στα μάτια κατά κάποιον τρόπο του Θεού και Πατέρα. Ἐπειδή δηλαδή ὁ ἄνθρωπος εἶχε ἀπομακρυνθεῖ καὶ εἶχε προσκρούσει στὸν Θεὸ ἐξαιτίας τῆς παραβάσεως καὶ τῆς πολλῆς ἁμαρτίας, ὁ Χριστὸς τὸν ξαναἔφερε πάλι μπροστά στὸν Θεό, ὅπως ἔκανε ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτό του, καὶ μάλιστα πρῶτος. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ σοφὸς Παῦλος, «Πρῶτος αὐτὸς ἀνέβηκε γιὰ μᾶς στὸν οὐρανό, γιὰ νὰ παρουσιαστῆ ἄρα τώρα μπροστά στὸν Θεὸ ὡς μεσίτης γιὰ ἐμᾶς»⁹². Αὐτὸς δηλαδή πού εἶναι πάντοτε μαζί με τὸν Πατέρα του, λέγεται ὅτι θὰ παρουσιαστῆ στὸν Πατέρα του, παραθέτοντας μπροστά στὸν Πατέρα τὰ ἀνθρώπινα, ὅπως ἔκανε στὸν ἑαυτό του, καὶ μάλιστα πρῶτος, μεταβάλλοντας τὴν ἀρχαία ἐκείνη ἀποστροφή. Γιατί, σύμφωνα με τὶς Γραφές, «Αὐτὸς εἶναι ἡ δική μας εἰρήνη»⁹³.

ΠΑΛΛ. Συμπεραίνεται λοιπὸν ὅτι καὶ πάλι τὸ χρυσὸ θυσιαστήριον εἶναι εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.

ΚΥΡ. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ εὐλόγα μπορούμε νὰ ἐννοήσουμε τὸν ἴδιο ὡς τὸ λεπτὸ σύνθετο θυμίαμα. Γιατί λέγει ὁ ἴδιος ὁ ἀρχιερέας· «Θὰ προσφέρει πάνω σ' αὐτὸ ὁ Ἄαζών θυμίαμα σύνθετο καὶ λεπτό»⁹⁴. Καὶ εἶναι σύνθετο τὸ θυμίαμα, ἐπειδὴ, ἐνῶ ἦταν Θεὸς ὁ Λόγος, ἐγίνε σάρκα, καὶ εἶναι σύνθετος κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Ἐμμανουήλ σὲ μὴ πάνω ἀπὸ τὸν νοῦ ἐνότητα συγκροτημένη κατὰ τρόπο ἀπόρρητο ἀπὸ τὴ θεία φύση καὶ τὴν ἀνθρωπότητα. Εἶναι λεπτὸ, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὴν παχύτητα τῆς νομκῆς λατρείας. Γιατί λέγει· «Θυσίαι καὶ προσφορὲς δὲν θέλησες, καὶ ὀλοκαύτωμα γιὰ ἁμαρτίες δὲν σέ εὐχαριστοῦν. Μοῦ ἔδωσες σῶμα τέλειο», λέγει. «Τότε τοῦ εἶπα· Νά, ἔρχομαι, γιὰ νὰ κάνω, Θεέ μου, τὸ θέλημά σου»⁹⁵. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτὸ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα, αὐτὸς ὁ ἴδιος μᾶς τὸ δίδαξε μυστικὰ στὰ Εὐαγγέλια, λέγοντας· «Κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ κάνω, ὄχι ὅ,τι θέλω ἐγώ, ἀλλὰ αὐτὸ πού θέλει ἐκεῖνος πού με ἔστειλε. Καὶ τὸ θέλημα ἐκείνου πού μ' ἔστειλε εἶναι νὰ μὴ χαθεῖ κανένας ἀπὸ ὅσους μοῦ ἔχει δώσει, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀναστήσω ὅλους τὴν ἔσχατη ἡμέρα»⁹⁶. Καὶ πράγματι πρόσφερε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάριμας προσφορὰ εὐωδίας, καὶ γι' αὐτὸ χρημάτισε καὶ ἀρχιερέας.

Ἐπομένως αὐτὸς εἶναι ὁ ἀρχιερέας, αὐτὸς εἶναι τὸ σύνθετο καὶ λεπτὸ θυμίαμα. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, λέγοντας· «Ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεὸς πού μᾶς ὁδηγεῖ πάντοτε σὲ θριάμβους με

ως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντί τόπῳ, ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· οἷς μὲν ὁσμὴ ἐκ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ζωῆς εἰς ζωὴν». Προσεφώνει δὲ καὶ ἡμῖν «Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ ὡς τέκνα ἀγαπητά, 5 καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας». Καὶ τὸν γε τοῦ θυμιᾶν ἐναργῆ καθίστη καιρόν, ἅπαντα δὲ δεῖν ἐν τάξει τε καὶ εὐκοσμίᾳ πράττεσθαι νομοθετῶν, καὶ δι' ὧν ἂν ἡμῖν ἢ τῶν εἰς τὸ εἶσω θεωρημάτων εὖ ἔχοι δύναμις. «Τὸ 10 πρῶν», γὰρ φησι, «καὶ τὸ ὄψὲ τῶν λύχνων ἐξαπτομένων καὶ ἐπισκευαζομένων», τοῦ μὲν ὄψὲ καὶ πρῶν τὸ ἀδιόλειπτόν τε καὶ διηνεκὲς ἐμφαίνοντος, τοῦ δὲ ὑπὸ λύχνῳ χρῆναι θυμιᾶν, ἐκεῖνό που τάχα παραδηλοῦντος εὖ μάλα, ὅτι φωτὶ τῷ θείῳ καταλαμπόμενοι, τότε δὴ, τότε τῆς εὐωδίας Χριστοῦ πλουσίως ἀναπιμπλάμεθα, ἵμεν τε οὕτω 15 πρὸς αἴσθησιν τῶν ἔσω σκηνηῆς ἀγαθῶν, ἥτοι τῆς τῶν θείων χαρισμάτων διανομῆς, ἣν τοῖς ἀξίοις ὀρέγει Χριστός.

Ὡστε, εἴ τις οὕτω γέγονεν ἐν φωτὶ διὰ πίστεως, ἔστι που πάντως καὶ τῆς νοητῆς εὐωδίας ἀμέτοχος, ἔτι τὸ Χριστοῦ μὴ εἰδὼς μυστήριον. «Ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε», φησί. Προσβολὴ 20 γὰρ ἢ πίστις, εἰς σύνεσιν ἀποφέρουσα καὶ οἶονεὶ πρὸς παραδοχὴν τοῦ θείου φωτὸς ἀπλοῦσα τὸν νοῦν. Ἐνδελεχισμοῦ δὲ ὀνομάζει τὸ θυμίαμα. Καιρὸς γὰρ οὐδεὶς, καθ' ὃν οὐκ εὐωδιάζει Χριστὸς ἐν τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ, τουτέστιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀποφάσκει δὲ παντελῶς τὸ δεῖν ἐπ' αὐτοῦ, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ Χριστοῦ, σπονδὴν 25 κατακεῖσθαι καὶ ἀναφέρεσθαι κάρπωμα. Κατήργηται γὰρ ἐν Χριστῷ τὰ ἐν νόμῳ καὶ εἰς τέλος ἔρπουσιν αἱ σκιαί. Τοῦτο, οἶμαι, ἔστι σπονδὴ καὶ κάρπωμα, καὶ μαρτυρεῖ λέγων ὁ προφήτης· «Ἐξῆρται ἐξ οἴκου Κυρίου θυσία καὶ σπονδὴ». Ἀναδεδειγμένης γὰρ ἤδη τῆς ἐν πνεύμα-

97. Β' Κορ. 2, 14-16.

98. Ἐφ. 5, 1-2.

99. Ἐξ. 30, 7.

τῆ δύναμη τοῦ Χριστοῦ καὶ μὲ τὸ κήρυγμά μας διαδίδει σὰν ἄρωμα σὲ κάθε τόπο τῆ γνώση τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ἐμεῖς εἴμαστε ἢ εὐωδία τοῦ Χριστοῦ ποὺ προσφέρεται στὸν Χριστὸ καὶ γιὰ ὅσους βαδίζουν στὴ σωτηρία καὶ γιὰ ὅσους βαδίζουν στὴν ἀπώλεια. Γιὰ τοὺς τελευταίους εἴμαστε ὁσμὴ ποὺ ἀπὸ τὸν θάνατο ὀδηγεῖ στὸ θάνατο, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἄλλους εἴμαστε ὁσμὴ ποὺ ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴ ζωὴ στὴ ζωὴ»⁷⁷. Ἔλεγε ἀπευθυνόμενος καὶ σ' ἐμᾶς· «Γίνεστε λοιπὸν μιμητὲς τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἶστε ἀγαπητὰ παιδιὰ του, καὶ νὰ ζεῖτε μὲ ὀδηγὸ τὴν ἀγάπη, σύμφωνα μὲ τὸ πρότυπο τοῦ Χριστοῦ ποὺ μᾶς ἀγάπησε κι ἔδωσε τὴ ζωὴ του γιὰ μᾶς, προσφορὰ καὶ θυσία στὸν Θεὸ πρὸς εὐπρόσδεκτη εὐωδία»⁷⁸. Προσδιόριζε ἀκόμα μὲ σαφήνεια καὶ τὸν καιρὸ τοῦ θυμιατισματος, νομοθετώντας, ὅτι ὅλα πρέπει νὰ γίνονται μὲ τάξη καὶ εὐπρέπεια, καὶ αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα θὰ βοηθηθεῖ ἡ δύναμή μας γιὰ τὰ μέσα μας θεωρήματα. Γιατὶ λέγει· «Τὸ πρωὶ καὶ τὸ βράδυ, ὅταν θὰ προετοιμάζεται τὸ ἄναμμα τῶν λύχνων»⁷⁹. Τὸ βράδυ καὶ τὸ πρωὶ φανερώνουν τὴ χωρὶς διάλειμμα συνέχεια· ἐνῶ τὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ θυμιατίζουν ἀφοῦ ἄναβαν οἱ λύχνοι, ὑποδηλώνει μὲ σαφήνεια ἐκεῖνο μᾶλλον· ὅτι δηλαδή, ὅταν μᾶς καταλάβει τὸ θεῖο φῶς, τότε ἀκριβῶς ξεχειλίζομε πλούσια ἀπὸ τὴν εὐωδία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐρχόμαστε τότε στὴν ἀντίληψη τῶν ἀγαθῶν ποὺ ὑπάρχουν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς σκηνῆς, ἤτοι τῆς διανομῆς τῶν θείων χαρισμάτων, τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς παρέχει στοὺς ἄξιους.

Ἔτσι, ὅποιος δὲν βρέθηκε ἀκόμα μέσα στὸ φῶς μέσω τῆς πίστεως, εἶναι ὅπωςδήποτε ἀμέτοχος καὶ τῆς νοητῆς εὐωδίας, ἀφοῦ δὲν γνώρισε ἀκόμα τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ λέγει· «Ἄν δὲν πιστέψετε, οὔτε καὶ θὰ καταλάβετε»¹. Γιατὶ ἡ πίστη εἶναι μέσο κατάλληλο ποὺ ὀδηγεῖ στὴ σύνεση καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀνοίγει τὸ νοῦ στὴν ἀποδοχὴ τοῦ θείου φωτός. Μὲ τὴ λέξη «ἐνδελεχισμὸς» ὀνομάζει τὸ θυμίαμα. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά στιγμή ποὺ δὲν εὐωδιάζει ὁ Χριστὸς στὴν ἅγια σκηνή, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία. Ἀπαγορεύει ἐντελῶς νὰ ὑπάρχει πάνω σ' αὐτὸ, δηλαδή τὸ θυσιαστήριον τοῦ Χριστοῦ, ὑγρὸ σπονδῆς ἢ προσφορὰ γιὰ θυσία. Γιατὶ μὲ τὸν Χριστὸ ἔχουν καταργηθεῖ οἱ διατάξεις τοῦ νόμου καὶ οἱ σκιεὶς ἔρπουν πρὸς τὸ τέλος τους. Αὐτὸ, νομίζω, σημαίνει τὸ ὑγρὸ πρὸς σπονδὴ καὶ οἱ προσφορὲς γιὰ θυσία. Καὶ τὸ ἐπιβεβαιώνει ὁ προφήτης λέγοντας· «Ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου ἡ

1. Ἦσ. 7.9.

τι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας, περιτταί πως αἱ σκιαὶ καὶ τὸ ἐν τύποις εἰκαῖον καὶ ἀνόητον παντελῶς καινὴ γὰρ κτίσις ἐν Χριστῷ. Τῆς γὰρ χάριτος ἐκπεπτώκασιν οἱ ἐν νόμῳ δικαιούμενοι μετὰ τὴν τῆς ἀληθείας ἀνάδειξιν. «Οὐκ ἀνοίσεις δέ», φησὶν, «ἐπὶ τὸ θυσια-
5 στήριον θυμίαμα ἕτερον».

Παραδεξόμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ ἕτερον παντελῶς οὐδένα. Ῥαββὶ δὲ των ὄντων ἐρουῶμεν οὐδενί. Εἰς γὰρ ἡμῶν διδάσκαλος καὶ καθηγη-
της, καὶ αὐτῷ δὴ μόνῳ προσκειςόμεθα, λέγοντες, «Μῦρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου. Διὰ τοῦτο νεάνιδες ἠγάπησάν σε, εἵλκυσάν σε ὀπίσω σου
10 εἰς ὄσμην μύρων σου δραμοῦσαι». Ἡ οὐχὶ τοῦτό ἐστι τό, «Οὐκ ἀνοί-
σεις ἐπ' αὐτὸ θυμίαμα ἕτερον»; Μόνου γὰρ Χριστοῦ τὸ εὐῶδες ἐν Ἐκκλησίᾳ τοῖς γε ἀληθῶς ἐχέφροσιν ἐξαρκοίῃ ἄν, ἑτέρας ὄσμης οὐκ ἐφιεμένοις καθάπερ ἀμέλει καὶ οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι. Τὸ μὲν γὰρ θυ-
μίαμα τὸ σύνθετον καὶ λεπτόν, τουτέστι Χριστόν, ταῖς ἀπονοίαις περι-
15 υβρίζουσιν, καὶ ἀμέτοχοι μὲν τῆς ἱεραῆς ταύτης ἢ καὶ θείας ἀληθῶς μεμενήκασιν εὐωδίας, ἕτερον δὲ ἀντ' αὐτοῦ παραδέξονται, τὸν τῆς ἀνομίας υἱόν, «τὸν ἀντικείμενον καὶ ὑπεραιρόμενον ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καθίσαι, ἀποδεικνύοντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ θεός», ὃς καὶ
20 τὴν θεϊαν σκηνην καταμιαίνει, καπνὸς ὢν ἀλλότριος καί, ἴν' οὕτως εἴπω, κακοσμία διαβολικῆ· «Ἔσται γὰρ αὐτοῦ», φησὶν, «ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ».

ΠΑΛΛ. Συνήμι ὃ φῆς. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἐναργῆς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἐξιλιάσασθαί γε μὴν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἐνιαυτοῦ κατα-
25 χρίοντι τῷ αἵματι τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἁμαρτιῶν, τὰς τῶν κεράτων ἀρχάς. «Ἅγιον», γὰρ φησι, «τῶν ἁγίων ἐστί». Καὶ τοῦτό σοι σαφές καταστήσει, λέγων ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόνων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μείζονος καὶ τελεωτέρας σκηνης, οὐ χειροποιήτου, τουτέστιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, οὐδὲ δι'

2. Ἰωήλ 1, 9.

4. Ἄσμα Ἄσμ. 1, 1-4.

3. Ἐξ. 30, 9.

5. Ἐξ. 30, 9.

θυσία και ἡ σπονδή»². Ἀφοῦ δηλαδή ἐμφανίστηκε πλέον ἡ πνευματικὴ καὶ ἀληθῆς προσκύνηση καὶ λατρεία, οἱ σκιές κατάντησαν περιττές καὶ ἡ λατρεία τῶν τύπων τελείως ἀσκοπη καὶ ἀνώφελη. Γιατὶ μὲ τὸν Χριστὸ ὑπάρχει καινούργια δημιουργία. Μετὰ τὸν ἐρχομὸ τῆς ἀλήθειας χά- νουν τὴ χάρη ὅσοι ζητοῦν τὴ δικαίωσή τους στὸν νόμο. Γιατὶ λέγει· «Δὲν θὰ προσφέρεις πάνω στὸ θυσιαστήριο ἄλλο θυμίαμα»³.

Ἐπομένως δὲν θὰ παραδεχθοῦμε δίπλα στὸν Χριστὸ κανέναν ἄ- λον ἀπολύτως. Σὲ κανέναν ἄλλο δὲν θὰ ποῦμε Ραββί. Γιατὶ ἓνας εἶναι ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ καθηγητὴς μας, καὶ σ' αὐτὸν μόνο θὰ προσκολλη- θοῦμε, λέγοντας· «Τὸ ὄνομά σου εἶναι μύρο ποῦ χύθηκε. Γι' αὐτὸ σ' ἀγά- πησαν οἱ νεάνιδες. Ἐλκύσθηκαν ἀπὸ σένα, καὶ ἔτρεξαν πίσω σου ἐξαι- τίας τῆς εὐωδίας τῶν μύρων σου»⁴. Ἡ μήπως δὲν σημαίνει αὐτὸ τό, «Δὲν θὰ προσφέρεις σ' αὐτὸ ἄλλο θυμίαμα»⁵; Μέσα στὴν Ἐκκλησία δηλαδή εἶναι ἀρκετὴ ἡ εὐωδιά τοῦ Χριστοῦ μονάχα γιὰ ἐκείνους ποῦ φρονοῦν ὀρθὰ καὶ δὲν ἐπιθυμοῦν ἄλλη εὐωδία. Ὅπως ἀντίθετα καὶ οἱ δυστυχεῖς Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι τὸ θυμίαμα τὸ σύνθετο καὶ λεπτό, δηλαδή τὸν Χρι- στοῦ, τὸν καθυβρίζουν μὲ τὴν ἀνοησία τους, καὶ γι' αὐτὸ ἔμειναν εὐλογα ἀμέτοχοι ἀπὸ τὴν ἱερὴ καὶ θεία αὐτῆ εὐωδία. Θὰ παραδεχθοῦν ὅμως στὴ θέση τοῦ κάποιον ἄλλο, τὸν υἱὸ τῆς ἀνομίας, ἐκεῖνον ποῦ «ἐναντιώ- νεται καὶ ὀρθώνεται μπροστὰ στὸ κἄθετι ποῦ λέγεται θεὸς ἢ εἶναι ἀντι- κείμενο λατρείας, ὥστε», σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφεῖ, «να στήσει ὁ ἴδιος τὸν θρόνο του στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ἀξίωση ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ θεός»⁶, ὁ ὁποῖος καὶ τὴ θεία σκηνὴ καταμολύνει, ἐπειδὴ εἶναι ξένος καπνὸς καί, γιὰ νὰ πῶ ἔτσι, εἶναι κακοσμία διαβολικὴ. Γιατὶ λέγει· «Ὁ ἐρχομὸς του θὰ γίνει μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Σατανᾶ»⁷.

ΠΑΛΛ. Καταλαβαίνω αὐτὸ ποῦ λές. Γιατὶ ὁ λόγος σου εἶναι πολὺ σαφής.

ΚΥΡ. Καὶ προστάζει τὸν Ἄαρὼν νὰ γίνεται ἡ ἐξιλέωση πάνω στὸ θυσιαστήριο τοῦ θυμιάματος μιὰ φορὰ τὸν χρόνο, ἀλείφοντας μὲ τὸ αἶ- μα τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἁμαρτιῶν τὶς ἀρχές τῶν κεράτων. Γιατὶ λέγει, «Εἶναι Ἅγιο τῶν ἁγίων»⁸. Κι αὐτὸ θὰ σοῦ τὸ διασαφηνίσει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, λέγοντας· «Ἀντίθετα ὁ Χριστός, ἐρχόμενος ὡς ἀρχιερέας τῶν ἀγαθῶν ποῦ περιμένομε, μπῆκε στὴ σκηνὴ ποῦ εἶναι ἀνώτερη καὶ τελει- ότερη, ποῦ δὲν εἶναι ἀνθρώπινο κατασκεῦασμα, δηλαδή μέρος αὐτῆς

6. Β' Θεσσ. 2, 4.

7. Β' Θεσσ. 2, 9.

8. Ἐξ. 30, 10.

αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος». Ὡς γὰρ αὐτός που πάλιν φησὶν· «Ἐπαξ ἀποθανών, οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύσει. Ὁ γὰρ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὁ δὲ
 5 ζῆ, ζῆ τῷ Θεῷ». Εἰσῆει τοίνυν ὁ θεσπέσιος Ἰησοῦς εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἁπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, δι' αἵματος τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ ὄρα Χριστὸν ἐν τουτοισί πάλιν, αἵματι τῷ ἰδίῳ τῆς ἀπάντων σωτηρίας καὶ ζωῆς μονονουχί τὸν ἴδιον καταρραίνοντα σταυρόν. Σταυροῦ γὰρ τύπος τὰ κέρατα, τῆδε κάκειῖσε ὡς ἐν τάξει χειρῶν ἀπο-
 10 τάδην ἐκνευενκότα. Οὐκοῦν ἀποθανόντα μὲν ἁπαξ ἐννόει Χριστόν, ἅγιον δὲ τῶν ἁγίων ὄντα κατὰ φύσιν, ὡς Θεόν. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθῆς Ἰωάννης, λέγων, ὅτι «Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν». Χριστοῦ γὰρ μέτοχος ἢ πᾶσα ἐστὶ ὄρατὴ καὶ ἀόρατος κτίσις. Ἄγγελοί τε γὰρ καὶ ἀρχάγγελοι καὶ τὰ ἔτι τούτων ἐπέκεινα, καὶ
 15 αὐτὰ δὲ τὰ Χερουβὶμ, οὐχ ἑτέρως ἅγια, πλὴν ὅτι διὰ μόνου Χριστοῦ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι. Αὐτὸς οὖν ἄρα ἐστὶ τὸ θυσιαστήριον, αὐτὸς δὲ τὸ θυμίαμα καὶ ἀρχιερεύς, αὐτὸς δὲ ὁμοίως τὸ αἷμα τοῦ καθαρισμοῦ ἁμαρτιῶν.

ΠΑΛΛ. Ναί, λέγεις ὀρθῶς. Πλὴν ὅ τί ποτέ ἐστὶ τοῦ καθαρισμοῦ
 20 τῶν ἁμαρτιῶν τὸ αἷμα, σαφῶς ἐννοεῖν οὐκ ἔχω.

ΚΥΡ. Προανατυπῶν ὁ νόμος τὴν δι' αἵματος ἀποκάθαρσιν καὶ τὸ θῦμα τὸ ἱερόν, φημί δὴ Χριστόν, δι' οὗ καὶ σεσώσμεθα, τὸν ἐξ ἁμαρτίας ἐντετηγμένον ἡμῖν διαδιδράσκοντες μολυσμόν, ὧδέ πῃ φησιν ἐν τῷ Λευϊτικῷ· «Ἐὰν δὲ πᾶσα», φησί, «συναγωγὴ Ἰσραὴλ ἀγνοήσῃ,
 25 καὶ λάθῃ ρῆμα ἐξ ὀφθαλμῶν τῆς συναγωγῆς, καὶ ποιήσῃ μίαν ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν Κυρίου, ἣ οὐ ποιηθήσεται, καὶ πλημμελήσῃ, καὶ γνωσθῇ αὐτοῖς ἡ ἁμαρτία ἣν ἤμαρτον ἐν αὐτῇ, καὶ προσάξει ἡ συναγωγὴ μόσχον ἐκ βοῶν ἄμωμον περὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ προσάξει αὐτὸν παρὰ τὰς θύρας τοῦ μαρτυρίου τῆς σκηνῆς, καὶ ἐπιθήσουσιν οἱ

9. Ἐβρ. 9, 11-12.

10. Ρωμ. 6, 9-10.

τῆς δημιουργίας. Καὶ οὔτε μπῆκα μὲ αἷμα τράγων καὶ μοσχαριῶν, ἀλλὰ μπῆκε μιὰ φορὰ στὰ ἅγια μὲ τὸ δικό του αἷμα, ἐξασφαλίζοντας γιὰ ἡμᾶς αἰῶνια λύτρωση»⁹. Γιατί, ὅπως πάλι λέγει αὐτὸς ὁ ἴδιος· «Ἐφοῦ πέθανε μιὰ φορὰ, δὲν πεθαίνει πιά, καὶ ὁ θάνατος δὲν τὸν ἐξουσιάζει. Γιατί τὸν θάνατο ποὺ ὑπέστη τὸν ὑπέστη μιὰ γιὰ πάντα γιὰ τὴν ἁμαρτία μας, ἐνῶ τὴ ζωὴ ποὺ ζεῖ τὴ ζεῖ γιὰ νὰ μᾶς ὁδηγεῖ στὸν Θεό»¹⁰. Ἐμπαινε λοιπὸν ὁ θεσπέσιος Ἰησοῦς στὰ ἅγια τῶν ἁγίων μιὰ φορὰ τὸν χρόνο μὲ τὸ αἷμα τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ πρόσεχε πάλι καὶ σ' αὐτὸ τὸν Χριστὸ ποὺ μὲ τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα καταρραντίζει κατὰ κάποιον τρόπο τὸν δικό του τὸν σταυρό, ποὺ εἶναι ὁ σταυρὸς τῆς σωτηρίας καὶ ζωῆς ὅλων. Γιατί τὰ κέρατα εἶναι τύπος τοῦ σταυροῦ, ποὺ ἀπλώνονται ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὅπως τὰ χέρια. Ὡς ἐκεῖνον λοιπὸν ποὺ πέθανε μιὰ φορὰ νὰ ἐννοεῖς τὸν Χριστό, ποὺ εἶναι ὁ ἅγιος τῶν ἁγίων κατὰ τὴ φύση, ὡς Θεός. Γιατί βέβαια ἀληθεύει ὁ Ἰωάννης ποὺ λέγει· «Ἀπὸ τὸν δικό του πλοῦτο ἐλάβαμε ὅλοι ἡμεῖς»¹¹. Καθόσον εἶναι μέτοχος τοῦ Χριστοῦ ὅλη ἡ ὄρατὴ καὶ ἀόρατὴ δημιουργία. Γιατί καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἀρχάγγελοι, καὶ τὰ πρὸ πέρα ἀκόμα ἀπὸ αὐτοὺς πνεύματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ Χερουβίμ, δὲν ἔχουν ἀπὸ ἄλλοῦ τὴν ἀγιότητά τους, παρὰ μονάχα ἀπὸ τὸν Χριστὸ μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι τὸ θυσιαστήριο, αὐτὸς τὸ θυμίαμα καὶ ὁ ἀρχιερέας, αὐτὸς ἐπίσης τὸ αἷμα τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἁμαρτιῶν.

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ, μιᾶς ὀρθῶς. Ἀλλὰ τί ἀκριβῶς σημαίνει τὸ αἷμα τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἁμαρτιῶν δὲν μπορῶ νὰ τὸ καταλάβω μὲ σαφήνεια.

ΚΥΡ. Προτυπώνοντας ὁ νόμος τὴν ἀποκάθαρση μὲσω τοῦ αἵματος καὶ τὸ ἱερὸ σφάγιο, ἐννοῶ τὸν Χριστό, μὲσω τοῦ ὁποίου καὶ ἔχομε σωθεῖ, ξεφεύγοντας ἀπὸ τὸν διαχυμένο μέσα μας μολυσμὸ τῆς ἁμαρτίας, λέγει τὰ ἔξῃ στὸ Λευϊτικόν· «Ἄν ὅμως ὅλο τὸ πλῆθος τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ ἄγνοια καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει πλανηθεῖ καὶ παραβεῖ μιὰ ἀπὸ ὅλες τὶς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, ποὺ δὲν ἔπρεπε, καὶ ἔτσι ἁμαρτήσουν, καὶ στὴ συνέχεια καταλάβουν τί ἁμαρτία ἔκαναν, ἀμέσως ὅλος ὁ λαὸς θὰ φέρει ἓνα μοσχάρι χωρὶς σωματικὸ ἐλάττωμα καὶ θὰ τὸ ὁδηγήσει σὶς πόρτες τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Οἱ γεροντότεροι ἀπὸ τὸν λαὸ θὰ βάλουν τὰ χέρια τους πάνω στὸ κεφάλι τοῦ μοσχαριοῦ μπροστὰ στὸν

11. Ἰω. 1, 16.

προεσβύτεροι τῆς συναγωγῆς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ
 μόσχου ἔναντι Κυρίου, καὶ σφάξουσι μόσχον ἔναντι Κυρίου, καὶ
 εἰσοίσει ὁ ἱερεὺς χρυσὸς ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου εἰς τὴν σκηνὴν
 τοῦ μαρτυρίου. Καὶ βάψει ὁ ἱερεὺς τὸν δάκτυλον ἀπὸ τοῦ αἵματος
 5 τοῦ μόσχου, καὶ ρανεῖ ἐπτάκις ἔναντι Κυρίου κατ' ἐνώπιον τοῦ κατα-
 πετάσματος τοῦ ἁγίου, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵματος ἐπιθήσει ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὰ
 κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου τῶν θυμιαμάτων τῆς συνθέσεως, ὃ ἐστὶν
 ἐνώπιον Κυρίου, ὃ ἐστὶν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου». Καὶ πλατύτε-
 ρον μὲν περὶ γε τούτων ἡμῖν κατὰ καιροὺς εἰρήσεται· ἄθρει δὲ ὡς ἐν
 10 μόσχῳ πάλιν ὑπὲρ ἡμῶν σφαιζόμενον τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ ἁμαρτίας
 ἡμᾶς ἀπαλλάττοντα καὶ ἐξιστῶντα δίκης καὶ ποινῆς ἀποφέροντα, καὶ
 διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειότερας ἰόντα σκηνῆς, οὐ διὰ μόσχων καὶ
 τράγων, ἀλλὰ δι' αἵματος τοῦ ἰδίου καὶ θανάτου προσάπαξ ἀπογεν-
 σάμενον. Ἐπὶ ξύλου γὰρ ἄνω, λόγχῃ διανοιγείς τὴν πλευράν, αἷμά τε
 15 καὶ ὕδωρ ἐξέβλυσεν. Τύπος δ' ἂν εἶεν σταυροῦ, καθὰ καὶ φθάσαντες
 εἵπομεν, αἱ τῶν κεράτων ἐξοχαί.

ΠΑΛΛ. Εὐ̅ ἔφησ

ΚΥΡ. Ἄλλ' οὐτι πω μόνῳ τῷ αἵματι καθαίρεσθαι προστέταχε.
 Τελεωτάτη γὰρ ἦδε πρὸς κάθαρσιν ὁδός, κατὰ γε τὸ ἐν Χριστῷ μυ-
 20 στήριον.

ΠΑΛΛ. Πῶς δὲ δὴ ἄρα καὶ τοῦτο δέδειχεν, ἢ τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν,
 λέγων· Ποίησον λουτήρα χαλκοῦν καὶ βάσιν αὐτοῦ χαλκῆν, ὥστε
 νίπτεσθαι. Καὶ θήσεις αὐτὸν ἀνὰ μέσον τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου
 25 καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ θυσιαστηρίου. Καὶ ἐκχεεῖς εἰς αὐτὸν ὕδωρ καὶ
 νίψονται Ἀαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πό-
 δας ὕδατι. Ὅταν εἰσπορεύωνται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, νί-
 ψονται ὕδατι, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνωσιν· ἢ ὅταν προσπορεύωνται πρὸς
 τὸ θυσιαστήριον λειτουργεῖν καὶ ἀναφέρειν τὰ ὀλοκαυτώματα Κυ-
 30 ρίῳ, νίψονται τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ὕδατι. Ὅταν εἰσπορεύωνται
 εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου νίψονται ὕδατι, ἵνα μὴ ἀποθάνωσι· καὶ
 ἔσται αὐτοῖς νόμιμον αἰώνιον αὐτῷ καὶ ταῖς γενεαῖς αὐτοῦ μετ' αὐ-
 τόν». Ὅτι μὲν οὖν ἢ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὡς ἐν γε δὴ τούτῳ

Κύριο καὶ θὰ σφάξουν τὸ μοσχάρι μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ θὰ φέρει αἷμα τοῦ μοσχαριοῦ στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ὁ ἱερέας ποὺ ἔχει χριστεῖ μὲ τὸ ἅγιο ἔλαιο! Θὰ βάλῃ τότε ὁ ἱερέας τὸ δάχτυλό του στὸ αἷμα τοῦ μοσχαριοῦ καὶ θὰ ραντίσει ἑπτὰ φορές μπροστὰ στὸν Κύριο, δηλαδή ἐνώπιον τοῦ ἁγίου καταπετάσματος. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ αἷμα θὰ βάλῃ ὁ ἱερέας στὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου τῶν σύνθετων θυμιαμάτων, ποὺ εἶναι μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ εἶναι μέσα στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου»¹². Γι' αὐτὰ βέβαια θὰ μιλήσουμε σὲ μεγαλύτερη ἔκταση τὴν ὥρα ποὺ πρέπει. Πρόσεχε ὅμως ὅτι ὁ Ἐμμανοὴλ σφαγιάζεται πάλι γιὰ μᾶς ὅπως τὸ μοσχάρι, μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες, μᾶς γλιτώνει ἀπὸ τὴν δίκη, καὶ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ποινὴ, εἰσερχόμενος στὴ μεγαλύτερη καὶ τελειότερη σκηνὴ, ὄχι μὲ αἷμα μοσχαριῶν καὶ τράγων, ἀλλὰ μὲ τὸ δικό του αἷμα, ἀφοῦ γεύθηκε μιὰ φορὰ τὸν θάνατο. Γιατὶ ἐπάνω στὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῆς πλευρᾶς του ἀνάβλυσε αἷμα καὶ νερό. Οἱ προεξοχές βέβαια τῶν κεράτων, ὅπως εἶπαμε πιὸ μπροστὰ, εἶναι τύπος τοῦ σταυροῦ.

ΠΑΛΛ. Τὸ εἶπες καλά.

ΚΥΡ. Ἀλλὰ ὁ νόμος προστάζει αἰνιγματικὰ νὰ γίνεται ἡ κάθαρση ὄχι μόνο μὲ αἷμα, ἀλλὰ καὶ μὲ ἁγιασμένο νερό. Γιατὶ αὐτὸς ὁ τρόπος κάθαρσης εἶναι ὁ τελειότερος κατὰ τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Καὶ πῶς λοιπὸν μᾶς τὸ ἔδειξε καὶ αὐτὸ ἢ μὲ ποιὸ τρόπο;

ΚΥΡ. Ἔχει γραφεῖ τὸ ἑξῆς: «Μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ τοῦ εἶπε: Κατασκεύασε ἓνα λουτήρα χάλκινο, μὲ βάση ἐπίσης χάλκινη, ὥστε νὰ πλένεστε, καὶ θὰ τὸν τοποθετήσεις ἀνάμεσα στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου καὶ στὸ θυσιαστήριο. Θὰ χύσεις τότε μέσα νερὸ καὶ θὰ πλυθοῦν ὁ Ἄαρων καὶ οἱ υἱοὶ του ἀπὸ αὐτόν, πλένοντας μὲ τὸ νερὸ χέρια καὶ πόδια. Θὰ πλυθοῦν μὲ νερὸ ὅταν θὰ μπαίνουν στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, καὶ δὲν θὰ πεθάνουν, ἢ ὅταν προχωροῦν πρὸς τὸ θυσιαστήριο (τῶν ὀλοκαυτωμάτων) γιὰ τὴ διακονία τους καὶ γιὰ τὴν προσφορὰ τῶν ὀλοκαυτωμάτων στὸν Κύριο, θὰ πλένουν μὲ νερὸ τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τους. Ὅταν μπαίνουν στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου θὰ πλένονται μὲ νερὸ γιὰ νὰ μὴν πεθάνουν. Αὐτὸ θὰ εἶναι γι' αὐτοὺς νόμος αἰώνιος γι' αὐτόν καὶ τοὺς ἀπογόνους του ἔπειτ' ἀπὸ αὐτόν»¹³. Εἶναι φανερὸ λοιπὸν ὅτι μὲ τὰ παραπάνω προδιαγράφονταν ἡ χάρη τοῦ βαπτίσματος. Βαπτίζομα-

12. Λευιτ. 4, 13-16.

13. Ἐξ. 30, 18-21.

προανεγράφετο χάρις, οὐκ ἀσυμφανές Βαπτίζομεθα γάρ, οὐ σαρκὸς ἀπόθεσιν ρύπου ἀποκερδαίνοντες, ἀλλὰ τῶν νοῦ καὶ καρδίας ἀπαλλαττόμενοι μολυσμῶν καὶ τὰς τῶν πλημμελημάτων ἀπολουόμενοι κηλίδας, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ καλοῦντος εἰς σωτηρίαν. Δε-
5 δικαϊώμεθα γάρ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου, κατὰ τὰς Γραφάς, ἀλλ' ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ

Θέα δὲ δὴ ὅπως, καίτοι κατὰ νόμον ἅγιος ὢν ὁ Ἀαρών, καὶ μὴν καὶ οἱ σὺν αὐτῷ λειτουργεῖν ἐπιτεταγμένοι, προσαπονίζονται χεῖράς τε καὶ πόδας ὕδατι, πόνων δὲ οὕτως ἄπτονται τῶν ἱερῶν, καὶ μὴν εἰς
10 τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰστρέχουσι, δευμάτων ἐλεύθεροι, σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς καταδηλουῦντος, οἴμαί που, καὶ τοῦτο τοῦ νόμου, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ αὐτοῦ διακεκραγός τοῦ πράγματος, ὡς ἀνίερος παρὰ Θεῶ καὶ ὁ δοκῶν εἶναί τις κατὰ νόμον ἱερός, εἰ μὴ ἀπολαύσαιτο τῷ ὕδατι, καὶ ὅτι τῆς ἐν νόμῳ λατρείας ἡ δύναμις οὐκ ἀπόχρη πρὸς κάθαρσιν.
15 Προαπενίζοντο γοῦν, καίτοι κατὰ νόμον ἡγιασμένοι, καθαίρεται δέ, οὔτι που τὸ καθαρὸν, ἀλλὰ τὸ ρυποῦν καὶ ἀκάθαρτον. Τοιουτονὶ δὲ καὶ αὐτὸς εἶρηκεν ὁ Χριστός, «Ὁ λελουμένος οὐ χρεῖαν ἔχει, εἰ μὴ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἔστι γὰρ καθαρός». Γράφει δὲ καὶ σοφώτατος Παῦλος, ὡς ἔστιν «ἀδύνατον αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἀ-
20 μαρτίας». Ἀτελής οὖν ὁ νόμος εἰς ἁγιασμόν, εἰ μὴ προσγένοιτο τοῖς δεδιψηκόσι τὴν πρὸς Θεὸν οἰκειότητα τὸ σωτήριον βάπτισμα. Τοι- γάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης, καίτοι τοῖς ἄγαν ἀυχήμασιν εὖ μά- λα κατεστεμμένος καὶ ἀρετῆς εἰς τοῦτο διέρπειν εἰδώς, ὡς εἰς λῆξιν ἤδη γενέσθαι τὴν ἀνωτάτω, βαπτίζεσθαι παρεκάλει τῷ Σωτῆρι, λέ-
25 γων «Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι».

ΠΑΛΛ. Ἀληθές

ΚΥΡ. Χεῖρες δὲ καὶ πόδες ἀπονιπτόμενοι, ἔργου καὶ πορείας τῆς οἰονεὶ πρὸς ἕκαστα τῶν πρακτέων, τὸ καθαρὸν καὶ ἀκίδδηλον ὑπο- σημαίνουσιν. Τουτὶ δὲ ἡμῖν ἐξησηκηκόσιν, ἐφεῖται μὲν εἰσελθεῖν εἰς
30 τὴν ἑσωτέραν σκηνὴν, προσκομίζειν δὲ τῷ Θεῷ θυσίας πνευματικάς, καὶ ὡς ἐν τάξει θυμιαμάτων τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας καθιεροῦν οἰονεῖπως τὴν εὐοσμίαν. Παρεγγυᾶ δὲ χρησίμως ἀπονίζεσθαι δεῖν

14. Ἰω. 13, 10.

15. Ἐβρ. 10, 4.

στε δηλαδή όχι γιατί κερδίζουμε την απόθεση των σαρκικών ρύπων, αλλά γιατί απαλασσόμαστε από τους μολυσμούς του νοῦ και τῆς καρδιάς και ξεπλένουμε τις κηλίδες τῶν πλημμελημάτων μας με τῆ χάρη και τῆ φιλανθρωπία ἐκείνου πού μᾶς καλεῖ στή σωτηρία. Γιατί ἔχομε δικαιωθεί όχι ἀπό τὰ ἔργα τοῦ νόμου, σύμφωνα με τις Γραφές, ἀλλά ἀπό τὴν πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστό.

Καὶ πρόσεχε πῶς ὁ Ἄαρών, παρόλο πού ἦταν ἅγιος σύμφωνα με τὸν νόμο, καὶ βέβαια καὶ ὅσοι ἦταν ὀρισμένοι νὰ ὑπηρετοῦν μαζί του, πλένουν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια με τὸ νερό, κι ἔτσι ἀσχολοῦνται με τὰ ἱερά ἔργα τους, καὶ μπαίνουν βέβαια καὶ στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἐλεύθεροι ἀπὸ φόβους, καταδηλώντας, νομίζω, με σαφήνεια ὁ νόμος καὶ με αὐτὸ καὶ διακηρύττοντας με τὸ πράγμα αὐτό, ὅτι εἶναι βέβηλος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ κι αὐτὸς ἀκόμα πού θεωρεῖται ἱερός σύμφωνα με τὸν νόμο, ἂν δὲν πληθεῖ με τὸ νερό, καὶ ὅτι ἡ δύναμη τῆς νομικῆς λατρείας δὲν εἶναι ἀρκετὴ πρὸς κάθαρση. Πλύνονταν λοιπὸν προηγουμένως, ἂν καὶ καθαροὶ σύμφωνα με τὸν νόμο, καὶ δὲν καθαρίζεται βέβαια τὸ καθαρὸ, ἀλλὰ τὸ γεμάτο ρύπους καὶ ἀκάθαρο. Κάτι παρόμοιο εἶπε καὶ ὁ Χριστός: «Ὅποιος ἔχει λουσθεῖ δὲν ἔχει ἀνάγκη, παρὰ νὰ πλύνει τὰ πόδια του μόνο· γιατί εἶναι ὀλόκληρος καθαρὸς»¹⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφότατος Παῦλος γράφει ὅτι «εἶναι ἀδύνατο αἷμα ταύρων καὶ τράγων νὰ ἀφαιρεῖ ἁμαρτίες»¹⁵. Ὁ νόμος λοιπὸν εἶναι ἀτελής ὡς πρὸς τὸν ἁγιασμό, ἂν δὲν προστεθεῖ σ' αὐτοὺς πού διψοῦν τὴν οἰκειότητά τους με τὸν Θεὸ τὸ σωτήριο βάπτισμα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης, παρόλο πού τὸν κοσμοῦσαν τὰ μεγαλῦτερα καυχήματα καὶ γνώριζε νὰ βαδίζει τὸν δρόμο αὐτὸ τῆς ἀρετῆς, ὥστε εἶχε φτάσει πιά στήν κορυφή της, παρακαλοῦσε νὰ βαπτισθεῖ ἀπὸ τὸν Σωτήρα, λέγοντας: «Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκη νὰ βαπτισθῶ ἀπὸ ἐσένα»¹⁶.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Χέρια τώρα καὶ πόδια πού πλένοντα ὑποδηλώνουν τὴν καθαρότητα καὶ τὴ γνησιότητα τοῦ ἔργου καὶ τῆς πορείας κατὰ κάποιον τρόπο πρὸς τὸ καθένα ἀπὸ τὰ πρακτέα. Καὶ ὅταν τὸ κάνουμε αὐτό, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ εἰσέλθομε στήν ἐσώτερη σκηνή, νὰ προσκομίσουμε στὸν Θεὸ θυσίες πνευματικῆς καὶ νὰ προσφέρουμε σὰν ἓνα εἶδος θυμιάματος τὴν εὐωδία τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας μας. Δίνει βέβαια καὶ χρήσιμη

τούς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσελαύνειν ἐθέλοντας καὶ τῶν ἱερῶν ἔργων ἐπιμελητάς, ἵνα μὴ ἀποθάνωσιν. Χρῆμα γὰρ ἐπισφαλές καὶ ἐπιζήμιον ἀληθῶς, τὸ ἐγγίξειν Θεῷ μὴ κεκαθαμένους. Τοιγάρτοι καὶ σοφὸς ἡμῖν ἐπισκῆπτει Παῦλος, εἰ τῆς μυστικῆς εὐλογίας μετα-
5 λαχεῖν ἐθέλομεν, ἑαυτοὺς δοκιμάζειν, προσιέναι τε οὕτω λοιπόν. Πρᾶγμα δὲ ὅτι καὶ κινδύνου μεστὸν τὸ ἀτημελές ἐν τούτοις, ἐκκαλύπτει λέγων· «Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. Κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου, παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κα-
10 τακριθῶμεν».

ΠΑΛΛ. Ἐραρον οὖν ὅτι τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὁ ἱερός ἡμῖν λουτήρ προκατεδείκνυε χάριν.

ΚΥΡ. Ὡδε ἔχει μὴ γὰρ ἐνδοιάσης ὅλως. Καὶ τὸν γε τῆς τούτου κατασκευῆς περιαθρήσας τρόπον, κατατεθηπῶς ἂν, οἶμαι, καὶ ἔτι μει-
15 ζόνως ἔση. Γέγραπται γὰρ ὡδὶ περὶ τοῦ Βεσελεὴλ τοῦ τὰ ἐν τῇ σκηνῇ τετεχνουργηκότος· «Οὗτος ἐποίησε τὸν λουτήρα τὸν χαλκοῦν καὶ τὴν βάσιν αὐτοῦ χαλκῆν, ἐκ τῶν κατόπτρων τῶν νηστευσασῶν, αἱ ἐνήστευσαν παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ἐν ἧ ἡμέρᾳ ἔπηξεν αὐτήν. Καὶ ἐποίησε τὸν λουτήρα, ἵνα νίπτονται ἐξ αὐτοῦ Μωσῆς
20 τε καὶ Ἄαρων καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ τοὺς πόδας, εἰσπορευομένων αὐτῶν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, οἱ ὅταν προσπορεύωνται εἰς τὸ θυσιαστήριον λειτουργεῖν, ἐνίπτοντο ἐξ αὐτοῦ, καθάπερ συνέταξεν ὁ Κύριος τῷ Μωσῆ».

ΠΑΛΛ. Καὶ τί τῶν κατόπτρων τὸ χρῆμα; τίνες δὲ ἄρα καὶ αἱ
25 νηστεύσασαι;

ΚΥΡ. Πολλὰ τῶν γεγενημένων σαφῆ μὲν οὐκ ἔχει παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ τὴν ἀφήγησιν. Σημαίνεται δὲ πως ἐκ παραδρομῆς, καθάπερ ἀμέλει καὶ τότε τὸ ἐν χερσὶ. Που γὰρ ἢ τίνες νηστεύκασι τῆς ἁγίας ἐγγεγραμμένης σκηνῆς, οὐ λελάληκεν ὁ Μωσῆς. Ὅτι δὲ γέγονεν, οὐκ
30 ἐνδοιάσαι τις ἂν εἴρηται γάρ, εἰ καὶ μὴ σαφῶς. Ἀλλὰ τουτί δὴ μεθέντες, ἐπ' ἐκεῖνο ἴωμεν, εἰ δοκεῖ.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον;

παραγγελία, ὅτι δηλαδή πρέπει νὰ πλένονται ὅσοι θέλουν νὰ εἰσέρχονται στὰ Ἅγια τῶν ἀγίων καὶ νὰ ἐπιμελοῦνται τὰ ἱερὰ ἔργα, γιὰ νὰ μὴν πεθάνουν. Εἶναι πράγμα ἐπικίνδυνο κι ἀληθινὰ ἐπιζήμιο, τὸ νὰ πλησιάζει κανεὶς τὸν Θεὸ χωρὶς νὰ ἔχει καθαρθεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σοφὸς Παῦλος μᾶς συμβουλεύει, ἂν θέλομε νὰ λάβομε τὴ μυστικὴ εὐλογία, νὰ ἐξετάζομε τὸν ἑαυτὸ μας, κι ἔτσι νὰ προσερχομαστε. Καὶ ὅτι ἡ ἀδιαφορία ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι γεμάτη κίνδυνο, μᾶς τὸ ἀποκαλύπτει λέγοντας· «Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί ἔχετε ἀνάμεσά σας πολλοὺς ἀνήμπορους καὶ ἀρρώστους καθὼς καὶ ἀρκετοὺς θανάτους. Γιατί, ἂν ἐξετάζαμε τὸν ἑαυτὸ μας, δὲν θὰ ἐπισύραμε τὴν τιμωρία τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ὅταν ὁ Κύριος μᾶς τιμωρεῖ, μᾶς διαπαιδαγωγεῖ, ὥστε νὰ μὴν ὑποστοῦμε τὴν τελικὴ καταδίκη μαζί μὲ τὸν κόσμο»¹⁷.

ΠΑΛΛ. Συμπεραίνομε λοιπόν, ὅτι ὁ ἱερὸς λουτήρας προτύπωνε σ' ἑμᾶς τὴ χάρη τοῦ ἀγίου βαπτίσματος.

ΚΥΡ. Ἔτσι εἶναι. Μὴν ἀμφιβάλλεις καθόλου. Προσέχοντας τώρα καὶ τὸν τρόπο τῆς κατασκευῆς τοῦ λουτήρα, θὰ ἐκπλαγεῖς, νομίζω, ἀκόμα περισσότερο. Γιατί ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸν Βεσελεήλ, πού τεχνούργησε ὅσα περιλαμβάνονται στὴ σκηνή, τὰ ἑξῆς· «Αὐτὸς κατασκεύασε τὸν χάλκινο λουτήρα καὶ τὴ χάλκινη βάση του ἀπὸ τὰ χάλκινα κάτοπτρα τῶν γυναικῶν, οἱ ὁποῖες μάλιστα εἶχαν νηστέψει κοντὰ στὶς πόρτες τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου τὴν ἡμέρα πού σπηνόταν ἡ σκηνή. Τὸν λουτήρα τὸν κατασκεύασε γιὰ νὰ πλύνουν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τους ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἄαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ του. Ὅταν αὐτοὶ ἔμπαιναν στὴ Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου ἢ ὅταν πήγαιναν στὸ θυσιαστήριο γιὰ νὰ προσφέρουν θυσίες ὀλοκαυτωμάτων, πλένονταν ἀπὸ τὸν λουτήρα, ὅπως εἶχε ὀρίσει ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ»¹⁸.

ΠΑΛΛ. Τί εἶναι πάλι αὐτὰ τὰ κάτοπτρα καὶ ποιὲς εἶναι ἄραγε οἱ γυναῖκες πού εἶχαν νηστέψει;

ΚΥΡ. Πολλὰ συμβάντα δὲν τὰ ἀφηγεῖται μὲ σαφήνεια ἡ ἀγία Γραφή. Δηλώνονται ὅμως ἔτσι παρεμπιπτόντως, ὅπως ἀκριδῶς κι αὐτὸ τὸ γεγονός. Ποῦ λοιπόν ἢ ποιὲς εἶχαν νηστέψει ὅταν σπηνόταν ἡ ἀγία σκηνή, δὲν τὸ εἶπε ὁ Μωυσῆς. Ὅτι ὅμως συνέβη αὐτό, δὲν πρέπει ν' ἀμφιβάλλει κανένας. Γιατί τὸ εἶπε, ἂν καὶ ὄχι μὲ σαφήνεια. Ἀφήνοντάς το λοιπόν αὐτό, ἄς περάσομε, ἂν θέλεις, στὸ ἄλλο.

ΠΑΛΛ. Σὲ ποιό;

ΚΥΡ. Τὰ νενηστευκότα γύναια τίνος ἂν εἶεν εἰς τύπον; τί δὲ τὸ ἐκ τῶν κατόπτρων τὸν λουτήρα πλάττεσθαι τὸν χαλκοῦν;

ΠΑΛΛ. Καὶ μὴν σὸν ἤδη πως καὶ τοῦτο εἶπεῖν.

ΚΥΡ. Ἄκουε δὴ· Λελατρεύκασιν εἰδώλοις οἱ ἐξ Ἰσραήλ, τὴν ὑπὸ
5 τοῖς Αἰγυπτίοις ἀνατλάντες θητεῖαν, καὶ τοῖς ἐκείνων διαβιῶντες νό-
μοις μακροὺς διατελεκάσι χρόνους. Ἔθος τοίνυν Αἰγυπτίων, μάλιστα
γυναιξίν, εἰσφοιτᾶν ἱεροῖς, λιπῆ μὲν ἐσθῆτι κατεσταλμέναις, κατό-
πτρῳ δὲ τὴν ἀριστερὰν καὶ σείστρῳ τὴν δεξιὰν ἱεροπρεπῶς κατεστεμ-
μέναις, αἷ, ὅτι μάλιστα τῶν ἄλλων ἐξελεγεμένοι καὶ ἱερομύστιδες, τῆς
10 τοιαύτης μόλις ἠξιοῦντο τιμῆς, ὕδρευς μὲν οὖν ᾧδε γὰρ ἄμεινόν τε
καὶ ἀληθὲς εἶπεῖν. Γύναια δὴ οὖν τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, λείψανα
τῆς ἐν Αἰγύπτῳ λατρείας ἐν ἰδίῳις σκεύεσιν εὐρηκότα, ταυτὶ δὴ τὰ
κάτοπτρα προσεκόμισαν εἰς καρποφορίαν, ἃ καὶ εἰς τὸ τοῦ λουτήρος
μετεσκευάσθη χρῆμα. Σκηνηῆς δὲ τῆς ἁγίας ἐγηγερομένης νενηστεύκα-
15 σι προσιζήσαντά που ταῖς θύραις, καὶ πάντα ἄγνῶς διαιτώμενα, ὑπο-
δηλοῦντο, οἷμαι, τοῦ πράγματος, ὅτι τῆς ἀληθεστεράς ἀναδεδειγμέ-
νης σκηνηῆς, τοῦτ' ἔστι τῆς Ἐκκλησίας ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ
ἄνθρωπος, ὡς ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος, καιρὸς ἤδη πως τοὺς ἀνα-
κειμένους εἰς δόξαν ποτὲ τῆς τῶν δαμονίων ἀγέλης, εἰς ἱερὰ μετα-
20 πλάττεσθαι σκεύη, καὶ ἐπιτηδεῖως ἔχοντα πρὸς παραδοχὴν τοῦ ἁγίου
βαπτίσματος, ὡς καὶ διαπρέπειν δύνασθαι τοῖς ὑπὲρ νόμον ἀνχήμα-
σιν. Τουτὶ γάρ, οἷμαι, ἔστι τὸ ἐκ κατόπτρων Ἑλληνικῶν, ἧτοι κειμη-
λίῳν διαβολικῶν, τὸν λουτήρα πλάττεσθαι τὸν χαλκοῦν, ἐν ᾧ δὴ καὶ
τὸ ὕδωρ, τὸ καὶ αὐτὸν ἀποκαθαῖρον Μωσέα, καὶ τῆ κατὰ νόμον ἱε-
25 ρωσύνη χρήσιμον εἰς ἀπόνιψιν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν νοητήν. Ἡ γὰρ οὐχὶ
σκεύη διαβολικὰ τοὺς πεπλανημένους καὶ τοῖς δαμονίοις λελατρευ-
κότας φαίης ἂν εἶναι καὶ αὐτός, ᾧ Παλλάδιε;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Νενηστεύκασι δε τὰ γύναια παρὰ τὰς θρύας τῆς σκηνηῆς
30 τῆς ἁγίας. Εἴη δ' ἂν καὶ τάδε καλὸν αἰνίγμα καὶ σοφόν, τοῦ μὴ δι'
αἱμάτων εἰστρέχειν ἐν ἐκκλησίαις τοὺς ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένους,
θυσίαις δὲ μᾶλλον πνευματικαῖς ἐκπρέποντας καὶ δωροφορίαν ᾧσ-

ΚΥΡ. Τίνος τύπος εἶναι οἱ γυναῖκες πού νήστεψαν; Καὶ τί σημαίνει ἡ κατασκευὴ τοῦ χάλκινου λουτήρα ἀπὸ τὰ κάτοπτρα;

ΠΑΛΛ. Δικὸ σου καθῆκον εἶναι νὰ τὸ πεῖς καὶ αὐτό.

ΚΥΡ. "Ἀκουσε λοιπὸν. Οἱ Ἰσραηλίτες εἶχαν λατρέψει τὰ εἰδωλα, ὅταν βρῖσκονταν κάτω ἀπὸ τὸν βαρῦ ζυγὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ πολλοὺς χρόνους πέρασαν ζώντας μὲ τοὺς νόμους ἐκείνων. Ὑπῆρχε λοιπὸν συνήθεια στοὺς Αἰγυπτίους, καὶ μάλιστα γιὰ τὶς γυναῖκες, νὰ εἰσέρχονται στὰ ἱερὰ ντυμένες μὲ λινὸ φόρεμα, κρατώντας μὲ ἱεροπρέπεια κάτοπτρο στὸ ἀριστερὸ χεῖρ καὶ σείστρο (κουδονίστρα) στὸ δεξιόν. "Ὅσες ἦταν μ' ἐξαιρετικὴ προσοχὴ διαλεγμένες ἀπὸ τὶς ἄλλες γυναῖκες καὶ ἦταν διδαγμένες τὰ ἱερὰ, μὲ δυσκολία κρίνονταν ἄξιες γι' αὐτὴ τὴν τιμὴ, γιὰτὶ θεωροῦνταν τὸ πράγμα μᾶλλον ὕβρη· αὐτὸ εἶναι τὸ καλύτερο νὰ ποῦμε καὶ πιὸ ἀληθινόν. Γυναῖκες λοιπὸν ἀπὸ τὸ ἰσραηλιτικὸ γένος, πού βρῆκαν λείψανα τῆς αἰγυπτιακῆς λατρείας στὰ σκεύη τους, ἔφεραν αὐτὰ τὰ κάτοπτρα γιὰ νὰ τὰ προσφέρουν, κι αὐτὰ μεταποιήθηκαν καὶ χρησιμοποιήθηκαν στὸν λουτήρα. "Ἔτσι, ὅταν στήθηκε ἡ ἁγία Σκηνή, κάθισαν κάπου στὶς πόρτες τῆς Σκηνῆς καὶ νήστεψαν, ζώντας ὅλες τους ζωὴ ἁγνή. Τὸ πράγμα ὑποδηλώνει, νομίζω, ὅτι τώρα πού φάνηκε ἡ ἀληθινότερη σκηνή, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία πού ἔπηξε ὁ Κύριος καὶ ὄχι ἄνθρωπος, ὅπως γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, εἶναι πλέον καιρὸς, ἐκεῖνοι πού ἦταν ἀφιερωμένοι στὴ δοξολογία τῆς ἀγέλης τῶν δαιμονίων, νὰ μεταπλαστοῦν σὲ ἱερὰ σκεύη, κατάλληλα γιὰ νὰ δεχθοῦν τὸ ἅγιο βάπτισμα, ὥστε νὰ μποροῦν καὶ νὰ ξεχωρίζουν μὲ τὶς πάνω ἀπὸ τὸν νόμο ἀρετὲς τους. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει ἡ κατασκευὴ τοῦ χάλκινου λουτήρα ἀπὸ ἑλληνικὰ κάτοπτρα, δηλαδή κειμήλια διαβολικὰ, μέσα στὸν ὁποῖο ὑπῆρχε καὶ τὸ νερό, πού καθάριζε καὶ τὸν ἴδιο τὸν Μωυσῆ, καὶ ἦταν χρήσιμο στὴν ἱερωσύνη τοῦ νόμου γιὰ τὸ νίψιμο, καὶ εἶναι ὀλοφάνερο γιὰ τὸ νοητὸ νίψιμο. "Ἡ δὲν θὰ ἔλεγες καὶ σὺ ὁ ἴδιος, Παλλάδιε, ὅτι εἶναι σκεύη διαβολικὰ ὅσοι ἔχουν πλανηθεῖ καὶ ἔχουν λατρέψει τὰ δαιμόνια;

ΠΑΛΛ. Πῶς φυσικὰ ὄχι;

ΚΥΡ. Νήστεψαν λοιπὸν οἱ γυναῖκες στὶς πόρτες τῆς ἁγίας σκηνῆς. Ἀποτελοῦν κι αὐτὰ ἓναν ὠραῖο καὶ σοφὸ ὑπαινιγμό, ὅτι δηλαδή ὅσοι σώθηκαν μὲ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ, νὰ μὴν τρέχουν μὲ αἵματα στὶς ἐκκλησίες, ἀλλὰ νὰ διαπρέπουν μᾶλλον μὲ τὶς πνευματικὲς προσφορὲς

περ τινὰ προσκομίζοντας τῷ Θεῷ τὴν ἐγκράτειαν, τὴν οἴονεὶ νέκρω-
 σιν τῆς σαρκός. «Παραστήσατε γάρ», φησί, «τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν
 ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν». Καὶ
 πάλιν· «Δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν». Οὐκοῦν αἱ
 5 νηστεύσασαι τῆς ἁγίας ἐγγεγευμένης σκηνηῆς, εἰς εἰκόνα τελοῦσι
 ψυχῶν, οὐ Μωσαϊκοῖς ἐντάλμασι παιδαγωγουμένων ἔτι, πνευμα-
 τικὴν δὲ μᾶλλον καὶ εὐαγγελικὴν ἀναδεδειγμένων τὴν πολιτείαν ἤδη,
 καὶ πατουσῶν οὐκ ἀνιδρωτὶ τὰς ἐπιγείους ἡδονάς, καὶ ἀναμορφουμέ-
 νων εὖ μάλα πρὸς τὸ ἀκήρατον κάλλος, διὰ τὸ μὴ ἀνέχεσθαι παθεῖν
 10 τὰ μυσσὰ τε καὶ βέβηλα τῆς φιλοσαρκίας ἐγκλήματα. Ἡ οὐχ οὕτως
 ἡμῖν ὁ τοῦ βίου τρόπος τοῖς ἐν Χριστῷ κεκλημένοις εἰς ἁγιασμόν καὶ
 ἰσχύτητα τὴν πνευματικὴν;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν εἰς τὸ παρὸν σκευῶν ἱερῶν εἰρήσθω πέρι.
 15 Φέρε δέ, εἰ δοκεῖ, καὶ αὐτὴν ἡμῖν ὅπως ἔχει θέσεώς τε καὶ κατασκευῆς
 κατασκευπτώμεθα τὴν σκηνην. Καὶ βαθὺ μὲν τὸ χρῆμα καὶ τῶν καθ'
 ἡμᾶς ἐπέκεινα μέτρων, βλάβος δέ, οἶμαι, τὸ σύμπαν οὐδέν, πανταχό-
 θεν ἡμᾶς ἐρανίζεσθαι φιλεῖν τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν καὶ τοῖς ἄγαν ὑπερ-
 κειμένοις ὡς ἔνι προσβάλλοντας.

20 ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφης.

ΚΥΡ. Εἰ μὲν οὖν ἔλοιτό τις ἄγαν ἰσχυρομυθεῖν, μακρὸς ἂν γένοιτο
 καὶ πολυσχιδῆς ὁ ἐφ' ἐκάστῳ λόγος. Ἰστέον δὲ ὅτι, τὰ μὲν σκευῶν καὶ
 θεωρίας ἀγχοῦ καὶ λόγων ἐστὶ μυστικῶν, τὰ δὲ εἰς κόσμον τε καὶ χρεῖ-
 αν ἐκμεμηχάνηται τῆς σκηνηῆς· ὑποτεμῶν δέ, ὡς ἔνι, τὸ μῆκος τοῦ
 25 λόγου, ἐν βραχέσιν ἐρῶ καὶ συστελῶ τὸ διήγημα. Ἐφη τοίνυν, ὅτι
 «Καὶ τὴν σκηνην ποιήσεις δέκα αὐλαίας, ἐκ βύσσου κεκλωσμένης
 καὶ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου. Χερουδίμ
 ἐργασίαν ὑφαντοῦ ποιήσεις αὐτά· μῆκος τῆς αὐλαίας τῆς μιᾶς ὀκτώ
 καὶ εἴκοσι πήχεις, καὶ εὖρος τεσσάρων πήχεων ἢ αὐλαία ἢ μία ἔσται
 30 μέτρον τὸ αὐτὸ ἔσται πάσαις ταῖς αὐλαίαις. Πέντε δὲ αὐλαῖαι ἔσονται

τους και να προσφέρουν στον Θεό σαν δώρα την εγκράτεια, την κατά κάποιον τρόπο νέκρωση της σάρκας· γιατί λέγει· «Προσφέρατε όλον τον εαυτό σας θυσία ζωντανή, αγία, ευπρόσδεκτη στον Θεό, που είναι ή λογική σας λατρεία»¹⁹. Και πάλι λέγει· «Δοξάσατε τον Θεό με τό σώμα σας»²⁰. Αυτές λοιπόν που νήστεψαν κατά τό στήσιμο της αγίας Σκηνης, αποτελοῦν την εικόνα των ψυχών, που δεν διαπαιδαγωγούνται πλέον με τις μωσαϊκές εντολές, αλλά παρουσιάζουν ήδη πολιτεία πνευματική μάλλον και ευαγγελική και καταπατοῦν ὄχι χωρίς αγώνα τις επίγειες ἡδονές, αναμορφούμενες κατά ἄριστο τρόπο πρὸς τό ἀθάνατο θεῖο κάλλος, ἐπειδὴ δὲν ἀνέχονται νὰ πάθουν τὰ μυσάρὰ καὶ βέβηλα ἐγκλήματα τῆς φιλοσαρκίας. Ἡ μήπως δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς ζωῆς γιὰ μᾶς ποῦ ἔχομε κληθεῖ στον ἁγιασμό του Χριστοῦ καὶ τὴν πνευματικὴ λεπτότητα;

ΠΑΛΛ. Αὐτὸς εἶναι βεβαιότατα.

ΚΥΡ. Ἐμπρὸς τὸ παρὸν ἄς λεχθοῦν αὐτὰ μόνο γιὰ τὰ ἱερά σκεύη. Ἐμπρὸς ὅμως, ἂν θέλεις, νὰ ἐξετάσομε καὶ τὴν ἴδια τὴ σκηνή, ποιά εἶναι ἡ θέση της καὶ ἡ κατασκευὴ της. Τὸ ἐγχείρημα βέβαια ἔχει βάθος καὶ εἶναι πέρα ἀπὸ τις δυνάμεις μας, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει, νομίζω, καμμιά βλάβη, τὸ νὰ ἀγαπᾶμε νὰ ἐρασιζόμεστε ἀπὸ παντοῦ τὸ ὠφέλιμο καὶ ὅσο μπορούμε νὰ προσπαθοῦμε νὰ ἐννοήσομε ὅσα εἶναι πολὺ πιὸ πάνω ἀπὸ μᾶς.

ΠΑΛΛ. Τὸ εἶπες ὠραῖα.

ΚΥΡ. Ἄν λοιπὸν ἤθελε κανεὶς νὰ ἐξηγήσει αὐτὰ με μεγάλη λεπτομέρεια, ὁ λόγος γιὰ τό καθένα θὰ ἦταν μακρὸς καὶ πολύμορφος. Καὶ πρέπει νὰ ξέρομε ὅτι ἄλλα ἀπὸ τὰ σκεύη πλησιάζουν τὴ θεωρία καὶ τοὺς μυστικὸς λόγους, καὶ ἄλλα ἔχουν κατασκευαστεῖ γιὰ τὸν στολισμὸ καὶ τὴν ἐξυπηρέτηση τῆς σκηνῆς. Συντομεύοντας ὅσο γίνεται τὸ μῆκος τοῦ λόγου, θὰ μιλήσω με λίγα λόγια καὶ θὰ περιορίσω τὴν ἐκθεσή μου. Εἶπε λοιπὸν τὰ ἐξῆς· «Τὴ σκηνὴ θὰ τὴν κατασκευάσεις ἀπὸ δέκα τεμάχια, ἀπὸ ὑφασμα λινὸ ὑφασμένο με στριμμένη κλωστή χρώματος γαλάζιου καὶ ἐρυθροῦ καὶ κόκκινου. Τεχνίτης ὑφαντῆς θὰ ὑφάνει πάνω σ' αὐτὰ τὰ Χερουδίμ. Τὸ μῆκος τοῦ ἐνὸς τεμαχίου θὰ εἶναι εἴκοσι ὀκτῶ πῆχες καὶ τὸ πλάτος τέσσερις πῆχες· τόσο θὰ εἶναι τὸ ἓνα τεμάχιο· γιὰ ὅλα τὰ τεμάχια θὰ ἰσχύει αὐτὸ τὸ μέτρο. Τὰ πέντε τεμάχια θὰ ἐνω-

20. Α' Κορ. 6, 20.

ἐξ ἀλλήλων συνεχόμεναι, ἑτέρα ἐκ τῆς ἑτέρας, καὶ πέντε ἀνλαῖαι ἔσονται συνεχόμεναι, ἑτέρα τῇ ἑτέρᾳ». Δέκα μὲν οὖν αἱ ἀνλαῖαι καὶ ἀλλήλων ἀπρὸς ἡμέραι· πολλαὶ γὰρ μοναὶ παρὰ τῷ Πατρὶ, καὶ τῶν ἐνοικούντων αὐταῖς εἰς πᾶντων καὶ ὅσιος ὁ σκοπός, μία δὲ καὶ ἡ περὶ
 5 Θεοῦ γνῶσις. Ἐν γὰρ εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεός, κατὰ τὸ γγεγραμμένον. Ἐκδέξῃ δέ, εἰ δοκεῖ, τὰς δέκα ἀνλαίας, εἶναί τε οἴησι τὸ πλήρωμα τῶν εἰς κόσμον Ἐκκλησιῶν, οὐ διεσπαρμένων εἰς διχόνοιαν ἢ εἰς ἀσύμφωνον δόξαν, ἀλλ' ἠνωμένων ἐν Πνεύματι, καὶ οἴονεὶ πως
 10 συνεσφιγμένων εἰς ἓν καθ' ἐνότητα τὴν ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως. Πανταχοῦ γὰρ καὶ ἐν πάσαις «εἰς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα». Πλάτος δὲ ἑκάστη τῶν ἀνλαιῶν πῆχεις τέσσαρες, καὶ ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τὸ μῆκος. Καὶ περιέργον μὲν καὶ ἰσχνὸν τὸ αἰνίγμα, πλήν, οἶμαι, καταδηλοῦν αὐτὸ σκοτεινῶς τε καὶ ἀμυδρῶς, ὅτι καὶ ἡ διὰ νόμου παιδεύσις
 δεκτὴ πως ἐν Ἐκκλησίαις, στενοτάτη μὲν οὖσα διὰ γε τὸ ἀσυμφανὲς
 15 τοῦ γράμματος προϊόντος γε μὴν εἰς μῆκος τοῦ χρόνου, τέλος ἔξει τὸ περὶ Χριστοῦ μυστήριον, τοῦτ' ἔστι τὴν ὀγδόην, ἥτοι τὴν ἐν ὀγδῶ γενομένην ἀνάστασιν. Τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός, πρὸς ὃν καὶ ὁ θεῖος ἀνεκάκραγε Δαβὶδ· «Πλατεῖα ἡ ἐντολή σου σφόδρα». Γράφει δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῖς τὴν ἐν νόμῳ λατρείαν τῆς εἰς
 20 Χριστὸν πίστεως προτετιμηκόσι· «Τὸ στομα ἡμῶν ἀνέωγε πρὸς ὑμᾶς, Κορίνθιοι, ἡ καρδία ἡμῶν πεπλάτνεται· οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν. Τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν ὡς τέκνοις λέγω. Πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς, μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις». Ὁρᾷς ὅτι τὸ προσκεῖσθαι θέλειν τοῖς ἀπειθήσασιν Ἰου-
 25 δαίοις καὶ λαλοῦσιν ἔτι τὰ ἐν νόμῳ μετὰ τὴν πίστιν, στενοχωρεῖσθαι ποιεῖ;

ΠΑΛΛ. Συνήμι

ΚΥΡ. Ἰστία δὲ ταῖς ἀνλαίαις ἐκ θύσσου κεκλωσμένης καὶ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου. Παμποίκιλος γὰρ τῆς
 30 Ἐκκλησίας ὁ κόσμος. Τοῦτό τοι καὶ ὁ θεσπέσιος. ψάλλει Δαβὶδ, ὡδί

21. Ἐξ. 26, 1-3.

23. Ἐφ. 4, 5.

22. Α' Κορ. 7, 15.

24. Ψαλμ. 118, 96.

θοῦν μεταξύ τους, τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, καὶ τὰ ἄλλα πέντε τεμάχια θὰ ἀποτελέσουν συνέχεια τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου»²¹. Δέκα λοιπὸν θὰ εἶναι τὰ τεμάχια καὶ ἐνωμένα σφιχτὰ μεταξύ τους. Γιατὶ κοντὰ στὸν Πατέρα ὑπάρχουν πολλές κατοικίες καὶ ὁ σκοπὸς ὅλων ὅσοι κατοικοῦν σ' αὐτὲς εἶναι ἓνας καὶ ἱερός καὶ μία ἡ γνώση γιὰ τὸν Θεό. Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Ὁ Θεὸς μᾶς κάλεσε νὰ ζήσουμε εἰρηνικᾶ»²². Μπορεῖς νὰ δεχθεῖς, ἂν θέλεις, καὶ νὰ νομίσεις ὅτι τὰ δέκα τεμάχια εἶναι τὸ σύνολο τῶν Ἐκκλησιῶν σὲ ὅλο τὸν κόσμον, οἱ ὁποῖες δὲν εἶναι σπαρμένες γιὰ νὰ διχογνωμοῦν καὶ νὰ μὴ συμφωνοῦν σὲ μιὰ γνώμη, ἀλλὰ εἶναι ἐνωμένες πνευματικὰ καὶ σφιχτὰ δεμένες κατὰ κάποιον τρόπο σ' ἓνα, στὴν μέσῳ τῆς πίστεως ἐνότητα μὲ τὸν Χριστό. Γιατὶ παντοῦ καὶ σὲ ὅλες «Ἐπάρχει ἓνας Κύριος, μιὰ πίστη, ἓνα βάπτισμα»²³. Τὸ πλάτος τῶν τεμαχίων θὰ εἶναι τέσσερις πῆχες καὶ τὸ μῆκος εἴκοσι ὀκτώ. Τὸ αἶνιγμα εἶναι περίεργο καὶ λεπτό, ἀλλὰ νομίζω ὅτι φανερώνει σκοτεινὰ καὶ ἀμυδρά, ὅτι ἡ παιδεία μὲ τὸν νόμον εἶναι ἀποδεκτὴ κάπως στὶς Ἐκκλησίες, ἀλλὰ εἶναι πολὺ δύσκολη, ἐπειδὴ τὸ γράμμα εἶναι σκοτεινό. Προχωρώντας ὁμως σὲ μᾶκρος ὁ χρόνος, θὰ λάβει τέλος τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ τὴν ὀγδὴ ἡμέρα, ἧτοι μὲ τὴν ἀνάστασιν ποὺ ἔγινε τὴν ὀγδὴ ἡμέρα. Γιατὶ τέλος τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν εἶναι ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν ὁποῖο φώναξε καὶ ὁ θεῖος Δαβὶδ· «Εἶναι ἀπέραντα πλατιά ἡ ἐντολή σου»²⁴. Καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει σὲ ἐκείνους ποὺ προτίμησαν ἀπὸ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ τὴ νομικὴ λατρεία· «Σᾶς μιλήσαμε, Κορινθιοί, μὲ εἰλικρίνεια, σᾶς ἀνοίξαμε διάπλατα τὴν καρδιά μας. Δὲν βρῖσκεσθε σὲ στενόχωρη θέσιν μέσα στὴν καρδιά μας, ἐσεῖς νιοῦθετε στενόχωρα μέσα στὴ δική σας. Σᾶς μιλῶ σὰν παιδιὰ μου. Κάνετε καὶ σεῖς τὸ ἴδιο μ' ἐμᾶς. Ἀνοίξτε κι ἐσεῖς διάπλατα τὶς καρδιές σας. Μὴν συνάπτετε σχέσεις μὲ ἀπίστους»²⁵. Ἀντιλαμβάνεσαι, ὅτι τὸ νὰ θέλει κανεὶς νὰ συνδέεται μὲ τοὺς Ἰουδαίους ποὺ ἔδειξαν ἀπιστία καὶ μιλοῦν ἀκόμα γιὰ τὸν νόμον μετὰ τὴν πίστη στὸν Χριστό, κάνει τὶς καρδιές νὰ στενοχωροῦνται;

ΠΑΛΛ. Τὸ ἀντιλαμβάνομαι.

ΚΥΡ. Τὰ παντὰ τῶν τεμαχίων τῆς σκηνῆς θὰ εἶναι ὑφασμένα ἀπὸ λινὸ ὑφασμα μὲ στριμμένη κλωστή χρώματος γαλάζιου, βαθέος ἐρυθροῦ καὶ κόκκινου. Ὁ διάκοσμος δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πολυ-

25. Β' Κορ. 6, 11-14.

πη λέγων περὶ αὐτῆς «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἰμα-
 τισμῶ διαχρύσω, περιβεβλημένη, πεποικιλμένη». Κόσμημα δὲ καὶ
 ὠραιῖσμός ἐν αὐτῇ πολυειδῆς ὁ Χριστός, εἷς μὲν κατὰ φύσιν ὑπάρχων,
 αἰνίγμασι δὲ πολλοῖς καὶ διαφόροις νοούμενος, οἶον, φέρε εἰπεῖν, καὶ
 5 θύσσοις κεκλωσμένη. Ἰσχνός γάρ ὢν καὶ ἀσώματος κατὰ φύσιν ὁ ἐκ
 Θεοῦ τοῦ Πατρὸς Λόγος, κέκλωσται τρόπον τινὰ διὰ τῆς οἴονει πρὸς
 σάρκα συμπλοκῆς. Οὐκοῦν καὶ θύσσοις κεκλωσμένη, καὶ μὴν, καὶ ὡς
 ὑάκινθος, ὅτι μὴ ἐκ γῆς, ἀλλ' ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ· ὑακίνθῳ γάρ
 πως παρεικάζεται τὸ ὑψοῦ τε καὶ ἄνω καὶ αἰθέριον σῶμα, τὸ καὶ
 10 μέχρις αὐτοῦ διῆκον τοῦ στερεώματος. Οὐκοῦν ὡς ὑάκινθος διὰ τὸ ἐξ
 οὐρανοῦ, πορφύρα δέ, ὅτι μὴ δούλος, ὡς γενητός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ βασι-
 λεὺς καὶ τῶν ὄλων Κύριος. Κεκλωσμένον δὲ κόκκινον ἐν συμπλοκῇ
 γάρ, ὡς ἔφην, τῇ πρὸς σάρκα νοούμενος καὶ ὑπάρχων ἀληθῶς ὁ τοῦ
 Θεοῦ Λόγος, τὸ ἴδιον αἷμα δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν. Αἵματος γάρ ση-
 15 μείον τὸ κόκκινον· Χερουδίμ δέ, τῶν δείρεων ἢ γραφῆ, τὸ συνῆφθαι
 τάχα πον τοῖς ἄνω τὰ κάτω, καὶ ταῖς ἐν οὐρανῷ δυνάμεσι τὴν ἐπὶ τῆς
 γῆς Ἐκκλησίαν ἠνῶσθαι λοιπὸν καταδηλοῦντος τοῦ πράγματος εὐ-
 μάλα. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ὁ σοφώτατος Σολομὼν ἐνεκόλαψε τοῖς τείχεσι
 τοῦ ναοῦ τὰ Χερουδίμ. Ἐκπεποίηται δὲ τὸν αὐτὸν τουτονὶ τρόπον
 20 καὶ ἡ διατύπωσις τοῦ οἴκου τοῦ σημαινομένου διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ.
 Καλύμματα δὲ ταῖς ἀνλαίαις δέρρεις, ἀγκύλαις τε καὶ κρίκοις συνε-
 σφιγμένα. Καὶ μὴν καὶ ἐπικαλύμματα, δέρματα ὑακίνθινα καὶ δέρ-
 ματα κριῶν, ἠρυθροδανωμένα, τῆς Ἐκκλησίας τὸν σκεπαστὴν
 Χριστὸν ὑπεμφαίνοντα, διὰ μὲν τοῦ ὑακίνθου πάλιν ὡς ἐξ οὐρανοῦ
 25 καὶ ἄνωθεν, διὰ δέ γε τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος, ὡς ἐν σαρκὶ γέγονεν.
 Τοιουτονὶ γάρ πῶς ἐστι τὸ τῆς σαρκὸς χρῶμα.

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἔξω λόγου ταυτὶ τεθεωρησθαί φημι.

ΚΥΡ. Στύλοι δὲ ταῖς ἀνλαίαις εὗρος μὲν εἰς πῆχυν ἰόντες ἓνα τε
 καὶ ἥμισυ, μῆκος δέ γε μὴν εἰς δέκα, κεφαλὰς μὲν καὶ σώματα χρυσῷ
 30 διαπεπασμένοι, βάσεις δὲ διπλαῖς καὶ ἀργυραῖς ἐπερηρησμένοι. Νο-

ποίκιλος. Ἀὐτὸ ἀκριβῶς ψάλλει καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, λέγοντας γι' αὐτὴν τὰ ἑξῆς· «Στάθηκε ἡ βασίλισσα στὰ δεξιὰ σου ντυμένη καὶ στολισμένη μὲ φορεσιὰ διακοσμημένη μὲ χρυσάφι»²⁶. Κόσμημα καὶ στόλισμά της πολὺμορφο εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος εἶναι βέβαια ἕνας στὴ φύση, ἀλλὰ νοεῖται μὲ πολλὰ καὶ διάφορα αἰνίγματα, ὅπως γιὰ παράδειγμα καὶ τὸ κλωσμένο βύσσινο νῆμα. Ὄντας δηλαδὴ λεπτὸς καὶ ἀσώματος κατὰ τὴ φύση ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ Πατέρα, εἶναι κλωσμένος κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴν περιπλοκὴ του μὲ τὴ σάρκα. Ἐπομένως εἶναι καὶ κλωστή βύσσινη κλωσμένη, ἀλλὰ καὶ σὰν νῆμα ὑακίνθου, ἐπειδὴ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴ γῆ, ἀλλὰ ἀπὸ ἄνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Γιατὶ παρομοιάζεται μὲ ὑακίνθο τὸ ὑψηλὸ καὶ οὐράνιο καὶ αἰθέριο σῶμα, τὸ ὁποῖο φθάνει καὶ μέγρι αὐτοῦ τοῦ στερεώματος. Παρομοιάζεται λοιπὸν ὡς ὑακίνθος ἕξαιτίας τῆς καταγωγῆς του ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ὡς πορφύρα, ἐπειδὴ σὰν γεννητὸς δὲν εἶναι δοῦλος, ἀλλὰ ὡς προερχόμενος ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι βασιλιάς καὶ Κύριος τῶν ὄλων. Καὶ ὡς κλωσμένη κόκκινη κλωστή, ἐπειδὴ νοεῖται περιπεπλεγμένος, ὅπως εἶπα, μὲ τὴ σάρκα καὶ ὄχι μόνο νοεῖται, ἀλλὰ καὶ εἶναι ἀληθινὰ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἔδωσε τὸ αἷμα του γιὰ μᾶς. Γιατὶ σημάδι τοῦ αἵματος εἶναι τὸ κόκκινο. Χερουδίμ εἶναι οἱ ζωγραφιῆς ἐπάνω στὰ δέρματα· καὶ αὐτὸ τὸ πράγμα δηλώνει κατὰ ἄριστον τρόπο τὸ ὅτι τὰ κάτω ἔχουν συναφθεῖ μὲ τὰ ἄνω καὶ ὅτι ἡ ἐπίγεια Ἐκκλησία ἔχει ἐνωθεῖ μὲ τὶς οὐράνιες δυνάμεις. Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι καὶ ὁ σοφὸς Σολομὼν ἐπικόλλησε τὰ Χερουδίμ. στους τοίχους τοῦ ναοῦ. Μὲ τὸν ἴδιον αὐτὸν τρόπο πραγματοποιήθηκε καὶ ἡ διακόσμηση τοῦ οἴκου ποὺ σημαίνεται μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰεζεκιήλ²⁷. Καλύμματα γιὰ τὰ τεμάχια ἦταν δέρματα, ποὺ τὰ ἔσφιγγαν λουρίδες καὶ κρίκοι. Καὶ βέβαια καὶ ἐπικαλύμματα, δέρματα ὑακίνθινα (γαλάζια) καὶ δέρματα ἀπὸ κριάρια ἐρυθροβαμμένα, ποὺ ὑποδηλώνουν τὸν σκεπαστὴ τῆς Ἐκκλησίας Χριστό. Καὶ μὲ τὸν ὑακίνθο πάλι, ἐπειδὴ ἦρθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ ἄνω, ἐνῶ μὲ τὸ ἐρυθρὸ χρῶμα, ἐπειδὴ φόρεσε τὴ σάρκα. Γιατὶ κάπως τέτοιο εἶναι τὸ χρῶμα τῆς σάρκας.

ΠΑΛΛ. Ὁμολογῶ ὅτι αὐτὲς οἱ ἐρμηνεῖες εἶναι μέσα στὴ λογικὴ.

ΚΥΡ. Οἱ στύλοι γιὰ τὰ πανιὰ τῆς σκηνῆς εἶχαν πλάτος ἕνα καὶ μισὸ πῆχυ, ἐνῶ τὸ μῆκος τους ἦταν δέκα, ἦταν χρυσομένοι στίς κεφαλές καὶ τὸ σῶμα, καὶ στηρίζονταν σὲ βάσεις διπλές καὶ ἀσημένιες. Καὶ μὲ κάθε

27. Ἰεζ. 40, 47.

εἶται δὲ πάλιν ὡς ἐν ἐκάστῳ στύλῳ Χριστός, τῆς Ἐκκλησίας τὸ ἔρειμα, τὸ τῆς ἀληθείας ἐδραῖωμα, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. Ἰστησι δὲ καὶ συνέχει τὰ πάντα αὐτός. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ ἑνός τε καὶ ἡμίσεος πήχεως, ὡς τέλειος κατὰ φύσιν θεότητος, μείων δὲ αὐ̄, ὡς ἐν ἀνθρωπότητος μέτροις, πλαγίως ὑποσημαίνεται. Οὐκ εὔηθες δὲ εἰπεῖν, ὅτι παντέλειος μὲν, ὡς ἐν ὀλοκλήρῳ πήχει Χριστός, ἐπεὶ τοι Θεός. ἔστι κατὰ φύσιν. Ὡς δὲ ἐν ἡμίσει πήχεως, ὑφειμένος διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Τέλειον γὰρ ἐν γενητοῖς οὐδέν. Πλούσιος δὲ ὢν, ἐπτώχευσεν ἐν ἡμῖν, καὶ καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς κένωσιν ὁ Μονογενής.

10 ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν οὐκ ἰσοστατήσει ταῖς τῆς θεότητος ὑπεροχαῖς τὸ ἀνθρώπινον· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν ὡς καθ' ἡμᾶς γεγωνὸς καὶ νοούμενος· «Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἔστι», καίτοι κατὰ φύσιν θεότητος, ἰσομέτρως ἔχων, καὶ τῆς τοῦ τεκόντος ὑπεροχῆς οὐχ ἠττώμενος. Μῆκος δὲ τῷ ξύλῳ δεκάπηχον. Παντέλειος γὰρ, ὡς ἐν ὑψώσασι τῆς θεότητος, ὁ Χριστός. Τελειότητος δὲ σημεῖον, ὃ εἰς δέκα τρέχων ἀριθμὸς παρὰ γε τῇ θείᾳ λαμβάνεται Γραφῇ. Χρυσῆ δὲ τῷ ξύλῳ κεφαλῇ, καὶ μὴν καὶ σῶμα χρυσοῦν. Φύσεώς γε μὴν τῆς ἀνωτάτω καταπλουτεῖ τὸν ἐναυλισμὸν ὃ ἐκ Παρθένου ναός. Σύμβολον δὲ θεότητος ὁ χρυσός, ὑπεροχὴν ἔχων τὴν κατὰ πάντων, ὡς ἐν ὕλης τυχὸν τῆς τοιαύδε λόγῳ. Ἐξ ἀργύρου δὲ καὶ ἐκ δυοῖν ἢ βάσις. Λαμπρὸς δὲ καὶ διαφανὴς ἐν γῆ ὁ Χριστός, κατὰ γε τό, «Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν», καὶ οἶονεὶ διφυᾶ τὴν γνώσιν ἔχει νοεῖται γὰρ ἐν αὐτῷ Θεὸς τε καὶ ἄνθρωπος. Τουτὶ γὰρ, οἶμαι, ἔστι, τὸ διπλῆν ὥσπερ 25 ἔχειν καὶ ἐξ ἀργύρου τὴν βάσιν».

ΠΑΛΛ. Εἰκάξεις ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Θεά γε μὴν ἐκεῖνο, ὧ̄ τᾶν.

ΠΑΛΛ. Ὅτι δὴ;

ΚΥΡ. Εἰς αὐλαίας γὰρ προστεταχὼς ὄλην ἐκτείνεσθαι τὴν σκη- 30 νήν, ἐπιλέγει μεταξύ· «Καὶ ποιήσεις δέσσεις τριχίνας, σκέπην ἐπὶ τῆς σκηνηῆς ἔνδεκα ποιήσεις αὐτὰς δέσσεις, τὸ μῆκος τῆς δέσσεως τῆς

στύλο πάλι νοείται ὁ Χριστός, τὸ στήριμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ ἐδραίωμα τῆς ἀλήθειας, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Παύλου²⁸. Γιατὶ αὐτὸς στηρίζει καὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα. Μὲ τὸν ἐνάμισυ πῆχυ ὑποδηλώνεται κατὰ πλάγιο τρόπο ὅτι εἶναι τέλειος κατὰ τὴ θεία φύση καὶ ἐλλαττωμένος ὡς πρὸ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα. Καὶ δὲν εἶναι ἀφέλεια νὰ ποῦμε, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι παντέλειος, σὰν μὲ ὀλόκληρο πῆχυ, ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς κατὰ τὴ φύση, ἐλαττωμένος ὅμως, σὰν μὲ μισὸ πῆχυ, ἕξαιτίας τῆς ἀνθρώπινη φύσης του· γιατί ἀπὸ ὅσα γίνονται κανένα δὲν εἶναι τέλειο. Καὶ ἐνῶ ἦταν πλούσιος ὁ Μονογενής, ἐγίνε φτωχὸς γιὰ χάρη μας²⁹, καὶ ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὴν κένωση ἀπὸ τὸ θεῖο μεγαλεῖο του.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Ἐπομένως δὲν θὰ σταθεῖ ἡ ἀνθρώπινη φύση ὡς ἴση ἀπέναντι στὶς ὑπεροχὲς τῆς θεότητος· ὑπολείπεται ἀπέραντα ἀπὸ αὐτῆ. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ ἔλεγε, ἐπειδὴ ἦταν καὶ νοεῖται ὁμοιος μ' ἐμᾶς, «Ὁ Πατέρας εἶναι μεγαλύτερός μου»³⁰, ἂν καὶ βέβαια ὡς πρὸς τὴ φύση τῆς θεότητος εἶναι ἴσος μὲ ἐκεῖνον, χωρὶς νὰ τὸν βάζει σὲ κατώτερη μοῖρα ἢ ὑπεροχὴ τοῦ γεννήτορα. Τὸ μῆκος τοῦ στύλου ἦταν δέκα πῆχες. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι παντέλειος ὡς πρὸς τὸ ὕψος τῆς θεότητός του. Ὁ ἀριθμὸς δέκα στὴ θεία Γραφή ἐκλαμβάνεται ὡς σημεῖο τελειότητος. Ἡ κεφαλὴ τοῦ στύλου θὰ εἶναι χρυσή, ἐπίσης χρυσὸ καὶ τὸ σῶμα. Ὁ ναὸς ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν Παρθένο ἔχει τὸ προνόμιο νὰ φιλοξενεῖ τὴν ἀνώτατη φύση. Ὁ χρυσὸς εἶναι σύμβολο τῆς θεότητος, ἐπειδὴ ἔχει ὑπεροχὴ ἔναντι ὅλων ποὺ ἔχουν τυχὸν τὴν ἐν λόγῳ ὕλη τοῦ μετάλλου. Ἡ βάση θὰ εἶναι ἀπὸ ἄργυρο καὶ διπλή. Ὁ Χριστὸς εἶναι λαμπρὸς καὶ ὀλοφώτεινος στὴ γῆ σύμφωνα μὲ τὸ Ψαλμικόν, «Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Κύριός μας, καὶ φανερώθηκε ὀλόλαμπρος ὁ ἐμᾶς»³¹, καὶ ἔχει κατὰ κάποιον τρόπο τὴ γνώση διφυή· γιατί σ' αὐτὸν νοεῖται καὶ ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος. Αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι ἔχει διπλὴ τὴ βάση καὶ κατασκευασμένη ἀπὸ ἄργυρο.

ΠΑΛΛ. Ἡ εἰκασία σου εἶναι ὀρθή.

ΚΥΡ. Πρόσεχε ὅμως τώρα, φίλε μου, ἐκεῖνο.

ΠΑΛΛ. Ποιὸ εἶναι αὐτό;

ΚΥΡ. Ἐνῶ δηλαδή πρόσταξε ἡ σκηνὴ ὅλη νὰ ἐκτείνεται σὲ δέκα τεμάχια, προσθέτει· «Θὰ κατασκευάσεις καὶ δεῦτερο κάλυμμα τῆς σκηνῆς τρίχινο, ἕνδεκα τέτοια τρίχινα τεμάχια. Τὸ μῆκος τοῦ παραπε-

30. Ἰω. 14, 28.

31. Ψαλμ. 118, 27.

μιάς ἔσται τριάκοντα πήχεων, καὶ τεσσάρων πήχεων τὸ εὖρος τῆς δέρεως τῆς μιᾶς· τὸ αὐτὸ μῆκος ἐπὶ ταῖς ἑνδεκα δέρεσι. Καὶ συνάψεις τὰς πέντε δέρεσις ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ τὰς ἕξ δέρεσις ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ ἐπιδιπλώσεις τὴν δέρεσιν τὴν ἕκτην κατὰ πρόσωπον τῆς σκηνῆς· καὶ 5 ποιήσεις ἀγκύλας πενήκοντα ἐπὶ τοῦ χεῖλους τῆς δέρεως τῆς μιᾶς, τῆς ἀνὰ μέσον κατὰ τὴν συμβολήν. Καὶ πενήκοντα ἀγκύλας ποιήσεις ἐπὶ τοῦ χεῖλους τῆς δέρεως τῆς συναπτούσης τῆς δευτέρας». Τί τὸ χρῆμα λοιπόν, ὦ Παλλάδιε; Δέκα μὲν γὰρ ἐγείρει τὰς αὐλαίας. Εἴτα πῶς οὐκ ἰσάριθμοι ταύταις αἱ δέρεσις, περιττεύει δὲ μία, τοῦτ' 10 ἔστιν ἡ ἑνδεκάτη; Συνάψεις γὰρ, φησὶν, τὰς πέντε δέρεσις ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ τὰς ἕξ δέρεσις ἐπὶ τὸ αὐτό.

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἔχω φράσαι.

ΚΥΡ. Ἄλλ' ἢ γε θέσις σαφηνιῖ τὸ ζητούμενον.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἔφης;

15 ΚΥΡ. Πέντε μὲν γὰρ αὐλαίας ἀλλήλαις συνεσφιγμένας ὅτι προσῆκε γενέσθαι φησὶν· ἑτέρας δὲ πέντε, κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ σχῆμα καὶ ἐν ἴσῳ τρόπῳ ἀντιτεταγμένας. Τοιγαροῦν ἀλλήλαις καὶ ἀντιπροσώπως ἀντεγηγερομέναις, ὡς ἐκ βορρέου τυχὸν καὶ νότου, ἡγουν ἕξ ἡοῦς καὶ μέντοι καὶ δυσμῶν, ἑνδεκάτη τις ἢ διὰ μέσου λοιπόν ἐσχεδιάζετο 20 πλευρά, ἀνὰ μέρος ποιουμένη τὰς δέκα, διηρημένας εἰς δύο, ἐφ' ἣ τάχα που καὶ δέρεσις ἡ ἑνδεκάτη περιτετάνυσται, κροίκις τε καὶ ἀγκύλαις ἄμφω συνέχοντα τὰς πλευράς καθ' ὁμοιότητα δὲ τῶν ἄλλων καὶ οἱ ταύτης στύλοι, πλὴν ἥττους ἐν ἀριθμῷ. Αἱ μὲν γὰρ δέκα αὐλαῖαι, καθάπερ ἤδη προεῖπον, εἰς μῆκος ἐξετείνοντο πήχεων ὀκτώ 25 καὶ εἴκοσιν, ἢ γε μὴν ἑνδεκάτη καὶ μεσαιτάτη τῶν ἄλλων, τὸ εὖρος τῶν πέντε (τετραπῆχεις δὲ αὗται), πρὸς τὸ εἰκοσάπηχύν που διατετάνυσται μέτρον. Διὰ τοῦτό· φησι. Καὶ ἐπιδιπλώσεις τὴν δέρεσιν τὴν ἕκτην κατὰ πρόσωπον τῆς σκηνῆς, ἵνα μὴ τὸ περιττῶς ἐκτεταμένον τῷ τῆς αὐλῆς κάλλει διαλυμαίνοιτο. Ἐν ταύτῃ δὴ οὖν τῇ μεταξὺ τῶν 30 ἄλλων καὶ ὡς ἑνδεκάτη τὰ ἱερά τε καὶ θεῖα τετάχατο σκεύη, διαμορφοῦντα ποικίλως ἐν γε δὴ σφίσις αὐτοῖς τὸν Ἐμμανουήλ· τάχα που τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τόδε κατασημαίνοντος, ὡς ἐν τελευταίοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, καὶ ὡς ἐν ὥρᾳ τῇ ἑνδεκάτῃ τυχὸν ἀναφαίνεται Χριστός, καὶ ἡ Χριστὸν ἔχουσα σκηνή, τοῦτ' ἔστιν, ἡ Ἐκκλησία.

τάσματος θὰ εἶναι τριάντα πῆχες, ἐνῶ τὸ πλάτος του τέσσερις. Τίς ἴδιες διαστάσεις θὰ ἔχουν καθένα ἀπὸ τὰ ἑνδεκα αὐτὰ τεμάχια. Θὰ συνενώσεις τὰ πέντε τεμάχια σὲ ἓνα, καὶ τὰ ἄλλα ἕξι σὲ ἄλλο ἓνα. Τὸ ἕκτο τεμάχιο θὰ τὸ διπλώσεις μπροστὰ στὴ σκηνή. Στὴ μιὰ πλευρὰ τοῦ ἑνὸς τρίχινου τεμαχίου θὰ κατασκευάσεις πενήντα λουρίδες σύνδεσης, στὸ μέρος ὅπου θὰ ἐνώνεται μὲ τὸ ἄλλο, καὶ ἄλλες τόσες λουρίδες θὰ κάνεις στὴν ἄκρη τοῦ ἄλλου τεμαχίου ποὺ ἐνώνεται μὲ τὸ πρῶτο»³². Τί θέλει νὰ δηλώσει, Παλλάδιε, αὐτὸ τὸ πράγμα; Γιατὶ στήνει δέκα τεμάχια· πῶς ὅμως δὲν εἶναι ἰσάριθμα γι' αὐτὰ τὰ τεμάχια τὰ τρίχυνα, ἀλλὰ περισσεύει ἓνα, δηλαδή τὸ ἐνδέκατο; Γιατὶ τοῦ λέγει· «Θὰ συνδέσεις τὰ πέντε τρίχυνα τεμάχια μαζί, καὶ μαζί πάλι τὰ ἕξι τεμάχια».

ΠΑΛΛ. Δὲν ξέρω τί νὰ σοῦ πῶ.

ΚΥΡ. Ἀλλὰ ἡ κατάθεση τῆς γνώμης μου θὰ διασαφηνίσει τὸ ζητούμενό μας.

ΠΑΛΛ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Εἶπε δηλαδή ὅτι ἔπρεπε νὰ ραφτοῦν σφιχτὰ μεταξύ τους πέντε τεμάχια, κι ἄλλα πέντε ἀντίστοιχα μὲ τὴν ἴδια σειρά καὶ τὸν ἴδιο τρόπο. Ἐνῶ λοιπὸν στήνονται μεταξύ τους κατὰ ἀντιστοιχία, μὲ κατεύθυνση τυχὸν ἀπὸ βορρὰ πρὸς νότο ἢ ἀπὸ ἀνατολή πρὸς δύση, ἐτοιμάσθηκε ἓνα ἐνδέκατο τεμάχιο τὸ ἐνδιάμεσο, χωρίζοντας τὰ δέκα, διαιρεμένα σὲ δύο μέρη, καὶ ἐκεῖ ἀπλώθηκε τὸ ἐνδέκατο τρίχينو τεμάχιο, τὸ ὁποῖο μὲ λουρίδες καὶ κρίκους συγκρατοῦσε καὶ τίς δύο πλευρές. Κι ὅμοια μὲ τίς ἄλλα ἦταν καὶ οἱ στύλοι αὐτοῦ τοῦ τεμαχίου, ἀλλὰ λιγότεροι στὸν ἀριθμὸ. Τὰ δέκα λοιπὸν τεμάχια, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἀπλωνόταν σὲ μῆκος εἴκοσι ὀκτῶ πῆχεων, ἐνῶ τὸ ἐνδέκατο καὶ ἐνδιάμεσο τῶν ἄλλων εἶχε πλάτος πέντε πῆχες (ἐκεῖνα ἦταν τέσσερες πῆχες) καὶ ἦταν ἀπλωμένο σὲ μῆκος εἴκοσι πῆχεων. Γι' αὐτὸ λέγει· «Καὶ θὰ διπλώσεις τὸ ἕκτο τρίχينو τεμάχιο μπροστὰ στὴν αὐλή, γιὰ νὰ μὴ χαλάει τὴν ὁμορφιά τῆς σκηνῆς τὸ τεμάχιο ποὺ περισσεύει. Σ' αὐτὸ λοιπὸν τὸ τεμάχιο τὸ ἐνδιάμεσο τῶν ἄλλων εἶχαν τοποθετηθεῖ τὰ ἱερὰ καὶ θεῖα σκεύη καὶ εἶχαν χαραγμένα μὲ ποικίλους τρόπους τὴ μορφή τοῦ Ἐμμανουήλ. Ἴσως καὶ ὁ ἀριθμὸς νὰ ἔδειχνε αὐτὸ ἀκριβῶς· ὅτι στοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ αἰῶνα, καὶ κάπου στὴν ἐνδέκατη ὥρα, ἐμφανίζεται ὁ Χριστὸς καὶ ἡ σκηνή ποὺ ἔχει τὸν Χριστὸ, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία.

32. Ἐξ. 26, 7-10.

ΠΑΛΛ. Οὐδέν, ὡς ἔοικεν, ἀπεικός ἐννοεῖν εὖ ἔχειν καὶ τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον.

ΚΥΡ. Μετὰ δέ γε τοὺς ἐπὶ τῇ σκηνηῇ λόγους τε καὶ τύπους, «Καὶ ποιήσεις», φησὶν, «αὐλὴν τῇ σκηνηῇ, εἰς τὸ κλίτος τὸ πρὸς λίβα, καὶ 5 ἰστία τῆς αὐλῆς ἐκ θύσσου κεκλωσμένης μῆκος ἑκατὸν πήχεων τῶ ἐνὶ κλίτει καὶ οἱ στύλοι αὐτῶν εἴκοσι, καὶ αἱ θάσεις αὐτῶν εἴκοσι χαλκαῖ· καὶ οἱ κρίκοι αὐτῶν καὶ αἱ ψαλίδες ἀργυραῖ. Οὕτω τῶ κλίτει τῶ πρὸς ἀπηλιώτην ἰστία ἑκατὸν πήχεων μῆκος καὶ οἱ στύλοι αὐτῶν εἴκοσι, καὶ αἱ θάσεις αὐτῶν εἴκοσι χαλκαῖ· καὶ οἱ κρίκοι καὶ αἱ ψαλίδες τῶν 10 στύλων, καὶ αἱ θάσεις αὐτῶν περιηρογυρωμένοι ἀργυρία. Τὸ δὲ εὖρος τῆς αὐλῆς τὸ κατὰ θάλασσαν ἰστία πεντήκοντα πήχεων, στύλοι αὐτῶν δέκα, καὶ θάσεις αὐτῶν δέκα». Ἐθρεῖ δὴ οὖν, ὅτι στεναὶ μὲν αἱ πρῶται γεγόνασιν αὐλαὶ καὶ εἰς τρίτην διήκουσαι δεκάδα πήχεων. Εὖρος μὲν γὰρ αὐταῖς τέσσαρες, μῆκος δὲ ὀκτῶ καὶ εἴκοσι, αἱ δὲ μετ' ἐκείνας 15 εὐρεῖαί τε οὕτω καὶ μακραῖ· ἑκατὸν γὰρ ἐφ' ἑκατόν, καὶ πεντήκοντα ἐπὶ πεντήκοντα, τρέχουσαί τε ἢ μὲν εἰς ἡῶ, ἢ δὲ εἰς ἑσπέραν τε καὶ λίβα.

ΠΑΛΛ. Εἶτα τί τὸ αἶνιγμα;

ΚΥΡ. Οὐχὶ δὴ τοῦτό ἐστιν ἐναργῶς, τὸ πάλαι διεπηγγελεμένον διὰ φωνῆς Ἑσαίου πρὸς τὴν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἀναδεδειγμένην 20 Ἐκκλησίαν, «Πλάτυνον τὸν τόπον τῆς σκηνηῆς σου καὶ τὰς δέροεις τῶν αὐλαιῶν σου. Πῆξον, μὴ φείσῃς ἔτι εἰς τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὰ ἀριστερὰ ἐκπέτασον»; Στενουμένη γὰρ ἐν ἀρχαῖς ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ, λοιπὸν εἰς ἡῶ τε καὶ δύσιν καὶ βορρᾶν τε καὶ νότον ἐξευρύνεται καὶ διὰ παντὸς ἤκει τόπου.

25 ΠΑΛΛ. Ἀληθές

ΚΥΡ. Ἐπιτήρει δὲ ὅτι τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας στύλους τῶν δέκα αὐλαιῶν καὶ τῆς ἀνά μέσον, χρυσῶ μὲν ἔφη διαπάττεσθαι δεῖν, θάσεσί γε μὴν ἐπερηρεῖσθαι διπλαῖς, ἀργύρου πεποιημέναις. Καὶ τίς ὁ τοῦδε λόγος, εἴρηται, καθάπερ ἐγῶμαι τῶν δὲ μακρῶν καὶ πλα- 30 τειῶν αὐλαιῶν τοὺς στύλους ἐτέρῳ διαποικίλλει λόγῳ. Ἀργύρῳ μὲν ἐκ κεφαλῆς εἰς πόδας καταγλαῖζεσθαι δεῖν εὖ μάλα φησὶ, θάσεσι δὲ αὐτῶν ἐπερηρεῖσθαι χαλκαῖς καὶ περιαργύροις. Τύπος δ' ἂν εἴη καὶ τοῦδε Χριστός, φωτὸς μὲν ὅτι διέλαμψε δίκην, αὐγαῖς δηλονότι ταῖς νοη- ταῖς ἀστράπτων ὡς Θεός, τοῦ ἀργύρου σημαίνοντος. Ὅτι δὲ λαμπρὸς 35 καὶ εὐηχῆς ὁ περὶ γῆν αὐτῶν πεποιήται λόγος, τοῦτ' ἔστι τὸ κήρυγμα

ΠΑΛΛ. Δέν εἶναι καθόλου ἀνάρμοστο, ὅπως φαίνεται, νά σκεφτοῦμε ὅτι καί ἡ ἐξηγήσή σου γι' αὐτό τὸ ζήτημα εἶναι ὀρθή.

ΚΥΡ. Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς λόγους καὶ τοὺς τύπους σχετικὰ μὲ τὴ σκηνή λέγει: «Καὶ θὰ κάνεις αὐλή γιὰ τὴ σκηνή. Τὴν πλευρὰ της πρὸς τὴ μεριὰ τοῦ νότου θὰ τὴν κλείσεις μὲ παραπετάσματα ἀπὸ λινὸ ὑφασμα ὑφασμένο μὲ κλωστή στριμμένη. Τὸ ἓνα κλίτος θὰ ἔχει μῆκος ἑκατὸ πῆχεων. Οἱ στύλοι τῶν παραπετασμάτων αὐτῶν θὰ εἶναι εἴκοσι καὶ οἱ βάσεις χάλκινες καὶ εἴκοσι πῆχεων, ἐνῶ οἱ κρίκοι καὶ τὰ ἄγκιστρα θὰ εἶναι ἐπαργυρωμένα. Στὸ μέρος τῆς αὐλῆς πρὸς τὴ θάλασσα τὰ παραπετάσματα θὰ ἔχουν μῆκος πενήντα πῆχες. Οἱ στύλοι τους θὰ εἶναι δέκα καὶ οἱ βάσεις δέκα»³³. Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι οἱ πρῶτες αὐλές ἦταν στενές, φτάνοντας στοὺς τριάντα πῆχες, τὸ πλάτος τους τέσσερις πῆχες, τὸ μῆκος τους εἴκοσι ὀκτώ. Οἱ ἔπειτα ὅμως ἀπὸ αὐτὲς ἦταν πολὺ πλατιές καὶ μακρές· ἦταν ἑκατὸ ἐπὶ ἑκατὸ καὶ πενήντα ἐπὶ πενήντα καὶ ἔβλεπαν ἢ μία πρὸς τὴν ἀνατολὴ καὶ ἢ ἄλλη πρὸς τὴ δύση καὶ τὸ νότο.

ΠΑΛΛ. Ποιὸ εἶναι λοιπὸν τὸ αἴνιγμα;

ΚΥΡ. Δέν εἶναι ὀλοφάνερο ἐκεῖνο ποὺ ἔχει προαναγγεῖλει μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἰσαΐα πρὸς τὴν Ἐκκλησία ποὺ θὰ ἐμφανιζόταν στοὺς ἔσχατους καιροὺς; «Πλάτυνε τὸν τόπο τῆς σκηνῆς καὶ τὰ παραπετάσματα τῶν αὐλῶν σου. Στερέωσέ την καὶ μὴ ἀποφύγεις νὰ τὴν ἀπλώσεις πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά»³⁴. Ἦταν δηλαδὴ περιορισμένη στὴν ἀρχὴ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, καὶ στὴ συνέχεια ἀπλώνεται πρὸς τὴν ἀνατολὴ καὶ δύση, πρὸς βορρὰ καὶ νότο καὶ περὶ ἀπὸ κάθε τόπο.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Πρόσεχε πάλι ὅτι ὅλοι οἱ ἄλλοι στύλοι τῶν δέκα παραπετασμάτων καὶ τοῦ ἐνδιάμεσου, εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιχρυσωθοῦν, καὶ νὰ στηρίζονται σὲ βάσεις διπλές, κατασκευασμένες ἀπὸ ἄργυρο. Ποιὸς εἶναι ὁ λόγος γι' αὐτό, ἐγὼ νομίζω τὸ εἶπαμε. Γιὰ τὰ μακρὰ ὅμως καὶ πλατιά τεμάχια διαφοροποιεῖ τοὺς στύλους γιὰ ἄλλο λόγο. Λέγει πολὺ καλά, ὅτι ἀπὸ τὴν κορυφὴ ὡς τὴ βάση πρέπει νὰ ἐπαργυρωθοῦν καὶ νὰ στηριχθοῦν σὲ βάσεις χάλκινες περιαργυρωμένες. Κι αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι τύπος τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ἔλαμψε σάν τὸ φῶς, δηλαδὴ ἀστράφτοντας μὲ νοσητὴ λάμψη ὡς Θεός, ὅπως αὐτὸ δηλώνει ὁ ἄργυρος. Ὅτι βέβαια ἦταν λαμπρὸς καὶ γλυκὸς στὴ γῆ ὁ λόγος του, δηλαδὴ τὸ

33. Ἰεζ. 27, 9-12.

34. Ἰσα. 54, 2.

τὸ εὐαγγελικόν, τοῦ περιαργύρου χαλκοῦ πλαγίως ἡμῖν ὑπεμφαίνον-
 τος. Εὐηχῆς μὲν γὰρ καὶ ὁ χαλκός, λαμπρὸν δὲ δὴ λίαν καὶ διαφανές
 τοῦ ἀργύρου τὸ χρῆμα. Ἐνεστι δὲ τοῦτο τοῖς εὐαγγελικοῖς κηρύγμα-
 σι, καὶ κατίδοι τις ἂν τοῦ Σωτῆρος τὸν λόγον, ἔχοντα μὲν τῆς εἰς ἅ-
 5 κρον εὐσεβείας τὸ διειδές τε καὶ καθαρὸν, ὅλην δὲ ὥσπερ περιδομι-
 δοῦντα τὴν οἰκουμένην. Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο τοὺς ἁγίους ἀποστόλους
 καὶ εὐαγγελιστὰς ὡς ἐν τοῖς τοιοῖσδε τυχὸν ἀνατυποῦσθαι στύλοις,
 λογιεῖται τὰ εἰκότα. Καὶ γὰρ εἰσιν ἀληθῶς ὥσπερ ἠργυρωμένοι, διὰ
 τὸ ἐν μεθέξει γενέσθαι Χριστοῦ τοῦ φωτίζοντος. Τοιγάρτοι φησί·
 10 «Καὶ ἔσται ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς». Ὀνο-
 μάζονται δὲ καὶ «τοῦ κόσμου φῶς», χαλκῶ δὲ περιαργύρω μονονουχί
 καὶ ἐμβεδηκότες. Ἐρεισμα γὰρ αὐτοῖς, ὥσπερ τῷ λαμπρῷ καὶ εὐηχε-
 στάτῳ κεχρηῆσθαι λόγῳ. «Κύριος γάρ», φησί, «δώσει ρῆμα τοῖς εὐαγ-
 γελιζομένοις δυνάμει πολλῇ». Ὡραῖοι δὲ καὶ οἱ πόδες τῶν εὐαγγελι-
 15 ζομένων τὰ ἀγαθὰ, γέγραπται.

ΠΑΛΛ. Βαθὺς μὲν ὁ λόγος, πλήν, ἀληθείας ἐγγύς.

ΚΥΡ. Συμπεπερασμένων δὴ οὖν καὶ τῶν ἐπὶ ταῖς αὐλαῖς τεθεσπι-
 σμένων, εἰς ἔλαιον τε καὶ μύρου καὶ μὴν καὶ θυμιαμάτων μετατρέπει
 κατασκευήν, οὕτω λέγων· «Καὶ σὺ σύνταξον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· καὶ
 20 λαβέτωσάν σοι ἔλαιον ἐξ ἔλαιῶν ἄτρυγον, καθαρὸν, κεκομμένον εἰς
 φῶς καῦσαι, ἵνα καίηται λύχνος διαπαντός ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρί-
 ου, ἕξωθεν τοῦ καταπετάσματος τοῦ ἐπὶ τῆς διαθήκης, καὶ καύσει
 αὐτὸ ὁ Ἄσαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀφ' ἑσπέρας ἕως πρωῆ ἐναντίον Κυ-
 ρίου, νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν, παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ».

25 **ΠΑΛΛ.** Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν;

ΚΥΡ. Ἀναγκαιοτάτην ἔχει τὴν δήλωσιν καὶ σοφὸν εἶνα, φημί, τὸ
 αἰνίγμα· ἐπτὰ μὲν γὰρ λύχνοις, καιομένοις τε αἰεὶ καὶ φαίνουσιν ἐν τῇ
 ἁγίᾳ σκηνῇ, τὸν διὰ Χριστοῦ φωτισμὸν παρεικαστέον εὖ μάλα, δια-
 κῶς ἔχοντα πρὸς τὸ ἐλλάμπειν δύνασθαι καὶ ἀνακαίειν, ἥτοι ἀναμε-
 30 στοῦν, τῶν πιστευόντων τὸν νοῦν. Ἀριθμὸς γὰρ πως ὁ εἰς ἐπτὰ τὴν
 τῆς τελειώσεως δήλωσιν ὑπεμφαίνει πανταχῇ. Ὡς ἐν γε τῷ φάναι
 τυχόν, «Στεῖρα δὲ ἔτεκεν ἐπτὰ», τοῦτ' ἐστι, πλεῖστά τε καὶ ὅσα ἐχρῆν

εὐαγγελικὸ κήρυγμα, τὸ ὑποδηλώνει μὲ πλάγιο τρόπο ὁ περιαργυρωμένος χαλκός. Γιατὶ ὁ χαλκὸς εἶναι ἤχηρός, καὶ πολὺ λαμπρὸς καὶ φωτεινὸς ὁ ἄργυρος. Ὑπάρχουν αὐτὰ καὶ στὸ εὐαγγελικὸ κήρυγμα καὶ θὰ διαπιστώσει κανεὶς ὅτι ὁ λόγος τοῦ Σωτήρα ἔχει τὴ φωτεινότητα καὶ τὴν καθαρότητα τῆς ἄρκας εὐσέβειας καὶ περιηγεῖ σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη. Κι ἂν θέλει κανεὶς νὰ πεῖ, ὅτι οἱ στύλοι αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὸν τύπο τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν, σκέφτεται πολὺ λογικά. Γιατὶ εἶναι πραγματικὰ σὰν περιαργυρωμένοι, ἐπειδὴ ἦρθαν σὲ μέθεξι μὲ τὸν Χριστὸ πὺ φωτίζει. Γι' αὐτὸ λέγει· «Καὶ θὰ εἶναι ἡ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου ἐπάνω μας»³⁵. Ὀνομάζονται ἐπίσης καὶ «Φῶς τοῦ κόσμου»³⁶, σὰν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ εἶναι πράγματι μέσα σὲ χαλκὸ περιαργυρωμένο. Καὶ στήριγμά τους κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ὁ λαμπρότατος καὶ ἤχηρότατος λόγος πὺ χρησιμοποιοῦν. Γιατὶ λέγει· «Ὁ Κύριος θὰ δώσει εὐχέρεια λόγου σὲ ἐκείνους πὺ κηρύττουν τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου μὲ δύναμη πολλή»³⁷. Ἐπίσης ἔχει γραφεῖ· «Εἶναι ὠραία τὰ πόδια ἐκείνων πὺ εὐαγγελίζονται τὰ ἀγαθὰ»³⁸.

ΠΑΛΛ. Εἶναι βαθὺς βέβαια ὁ λόγος, ἀλλὰ κοντὰ στὴν ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Ἀφοῦ ὀλοκληρώθηκαν λοιπὸν καὶ οἱ διατάξεις γιὰ τὶς αὐλές, προχωρεῖ στὴν παρασκευὴ τοῦ λαδιοῦ καὶ τοῦ μύρου καὶ τῶν θυμιαμάτων, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «Καὶ σὺ δῶσε ἐντολὴ στοὺς Ἰσραηλίτες νὰ σοῦ φέρουν λάδι ἐλιᾶς, κατασταλαγμένο καὶ καθαρὸ, ἀπὸ κοπανισμένες ἐλιές καὶ κατάλληλο γιὰ φωτισμό, γιὰ νὰ καίει μ' αὐτὸ ἡ λυχνία ἀδιάκοπα. Στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, ἔξω ἀπὸ τὸ παραπέτασμα πὺ εἶναι πάνω στὴν κιβωτό, ὁ Ἄσαρὼν καὶ οἱ ἀπόγονοί του θὰ καῖνε τὸ λάδι αὐτὸ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωί. Καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι νόμος αἰώνιος γιὰ ὅλες τὶς γενιές τῶν Ἰσραηλιτῶν»³⁹.

ΠΑΛΛ. Κι αὐτὸ τί σημαίνει;

ΚΥΡ. Εἶναι πολὺ σπουδαῖο αὐτὸ πὺ δηλώνει καὶ εἶναι νομίζω σοφὸ τὸ αἶνιγμα. Μὲ τοὺς ἑπτὰ δηλαδὴ λύχνους πὺ καῖνε ἀκοίμητα καὶ φωτίζουν στὴν ἁγία σκηνή, πρέπει νὰ παρομοιάσουμε ἄριστα τὸν φωτισμὸ τοῦ Χριστοῦ, πὺ ἔχει τὴ διαρκὴ δύναμη νὰ λάμπει καὶ νὰ ξανανάθει, δηλαδὴ νὰ γεμίζει μὲ φωτισμὸ τὸν νοῦ ἐκείνων πὺ πιστεύουν σ' αὐτόν. Γιατὶ ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ ἐκφράζει παντοῦ τὴ δὴλωση τῆς τελείωσης. Ὅπως γιὰ παράδειγμα στὴν περίπτωση πὺ λέγει· «Ἡ στεί-

38. Ἦσ. 52, 7.

39. Ἐξ. 27, 20-21.

εἶναι πρὸς αὐτάρκειαν. Ἀνακαίουσι δὲ τοὺς λύχνους Ἀαρών τε καὶ οἱ λοιποί, οἱ καὶ μετ' αὐτὸν ἱερεῖς Ἐσβεστος γὰρ ὥσπερ ὁ παρὰ Χριστοῦ φωτισμὸς ἐν Ἐκκλησίαις σφύζεται ταῖς τῶν ἱεραῖσθαι κεκληρωκόντων ἐπιεικείαις, οἱ ταῖς εἰς ὀρθότητα μυσταγωγίαις τὸν τῶν πιστευόντων καταλαμπρύνουσι νοῦν. Τουτὶ γάρ, οἶμαι, ἔστι τὸ ἀνακαίεσθαι τοὺς λύχνους ἀπὸ ἐσπέρας ἕως πρωί. Σκοτίαν δέ, οἶμαι, τὴν ἐκ διαβόλου πλάνησιν, καὶ νοητὴν ὥσπερ τινὰ νύκτα κατὰ νοῦν ἀνθρώποις συμβαίνουσαν τὰ τῶν ἀνοσίων αἰρετικῶν ἀφεγγῆ τε καὶ ἀμυδρὰ μιν θάρια. Διηνεκὲς οὖν ἄρα καὶ ἀκατάληπτον τοῦ Σωτῆρος τὸ φῶς ὁρῶ-
 10 το ἂν ἐν Ἐκκλησίαις, διερμηνευόντων ὀρθῶς τὰ θεῖά τε καὶ εὐαγγελικὰ κηρύγματα τῶν ἐν αὐταῖς διδασκάλων. Καθαρὸν δὲ τὸ ἔλαιον τρυγὸς γὰρ ὥσπερ καὶ ρύπου παντὸς ἀπήλλακται παντελῶς ὁ περὶ γε τῶν θείων δογμάτων ὀρθός τε καὶ ἀληθής καὶ ἀμιγῆς τοῦ χείρονος λόγος, ὃς αἰεὶ τοῦ Σωτῆρος ἐγείρει τὸν φωτισμὸν, οὐκ αὐτὸς οἴκοθεν
 15 τι προστιθεὶς εἰς λαμπρότητα τῷ Χριστῷ (κομιδῇ γὰρ εὐήθες τὸ ἀνθρώπου δεῖσθαι νομίζειν αὐτόν), ἀλλ' ὅτι φῶς τὸ ἀληθινὸν καὶ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς ὑπάρχων ὁ Χριστός, τοῖς εἰς ὀρθότητα τῶν διδασκάλων λόγοις, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἀληθῶς, ταῖς τῶν πιστευόντων διανοίαις φαίνεται.

20 ΠΑΛΛ. Καὶ διατί τὸ ἔλαιον ἐξ ἐλαιῶν εἶναι φησι; Τοιγάρτοι λίαν ἀκριβὲς τοῦ λόγου, τάχα τι τῶν ἀναγκαίων ᾧδίνει θεωρημάτων.

ΚΥΡ. Ἄριστα διανοῆ, καὶ τόγε εἰς νοῦν ἤκον ἐρῶ. Οὐκ ἐκ μόνων ἡμῖν ἐλαιῶν, ᾧ Παλλάδιε, τὴν τοῦ ἐλαίου χρεῖαν ἐπιτηδεύειν ἔθος τοῖς ταῦτα σοφοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐτέρων ὄσων νόθων τε καὶ γεωδεστέ-
 25 ρων σπερμάτων. Καὶ τὸ μὲν γνήσιον ἀληθῶς ἐξ ἐλαιῶν ἔσται τῶν δοκιμωτάτων, κίβδηλον δέ πως τὸ ὡς ἐκ μοχλείας καὶ τέχνης, καὶ οἴονεϊ πως οὐκ ἀληθές, τὸ ἐκ σπερμάτων τῶν γεωδεστέρων φημί. Οὐκ οὖν λόγῳ τε τῷ ἀκιβδήλῳ καὶ ἀληθεῖ καὶ διὰ σοφίας τῆς ἄνωθεν τοῖς ἀξίοις χορηγουμένῳ, τὸ ἐξ ἐλαιῶν ἔλαιον εὖ μάλα παρεικαστέον.
 30 Τόγε μὴν ἐξ ἀνθρωπίνων ἐννοιῶν καὶ δαιμωνιώδους ἐμπνοίας ἐξηνηρημένον, τὸν ἐκ τῆς τινῶν τέχνης καὶ καπηλείας καὶ νόθην ἔχον τὴν χρῆσιν. Ἀχρεῖος δὲ καὶ ἀπόβλητος ὁ τοιόσδε λόγος, καὶ ἀσυντελής

ρα γέννησε ἑπτὰ παιδιά»⁴⁰, δηλαδή πάρα πολλά καὶ ὅσα χρειάζονταν νὰ εἶναι αὐτάρκης. Ξανανάβουν τοὺς λύχνους ὁ Ἄσαρὼν καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἱερεῖς. Ἔτσι καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ Χριστοῦ στὶς Ἐκκλησίες διατηρεῖται ἄσθητος μὲ τὴν ἀγρυπνὴ φροντίδα ἐκείνων ποὺ ἔλαβαν τὸν κλῆρο τῆς ἱερωσύνης, ποὺ μὲ τὴν ὀρθότητα τῶν μυσταγωγιῶν τοὺς καταφωτίζουν τὸν νοῦ τῶν πιστῶν. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω σημαίνει τὸ νὰ καῖνε οἱ λύχνοι ἀπὸ τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωί. Σκοτάδι, νομίζω, πὼς εἶναι ἡ παραπλάνηση τοῦ διαδόλου καὶ ἡ νοητὴ νύχτα ποὺ σκεπάζει τὸν νοῦ τῶν ἀνθρώπων, τὰ ἄφωτα καὶ ἀμυδρὰ παραμύθια τῶν ἀσεβῶν αἰρετικῶν. Ἄρα λοιπὸν συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπο θὰ φαίνεται τὸ φῶς τοῦ Σωτήρα στὶς Ἐκκλησίες, ἐφόσον οἱ διδάσκαλοι μέσα σ' αὐτὲς ἐρμηνεύουν ὀρθὰ τὰ θεῖα καὶ εὐαγγελικὰ κηρύγματα. Τὸ λάδι νὰ εἶναι καθαρὸ. Γιατὶ εἶναι τελείως ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὸ κατακάθι, νὰ τὸ πῶ ἔτσι, καὶ ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσία ὁ γιὰ τὰ θεῖα δόγματα ὀρθὸς καὶ ἀληθινὸς καὶ ἄδολος ἀπὸ διαστροφή λόγος, ὁ ὁποῖος πάντοτε παρέχει τὸν ἀδιάκοπο φωτισμὸ τοῦ Σωτήρα. Ὁχι βέβαια ὅτι ὁ φωτισμὸς αὐτὸς προσθέτει κάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του στὴ λαμπρότητα τοῦ Χριστοῦ (γιατὶ εἶναι ὑπερβολικὴ ἀνοησία νὰ νομίζομε ὅτι αὐτὸς ἔχει τὴν ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου), ἀλλὰ, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸ καὶ ἡ ἀκτινοβολία τοῦ Πατέρα, φαίνεται μὲ τοὺς ὀρθοὺς λόγους τῶν διδασκάλων, στὸ νοῦ ἐκείνων ποὺ πιστεύουν, αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ εἶναι ἀληθινά.

ΠΑΛΛ. Καὶ γιατί τὸ λάδι λέγει νὰ εἶναι ἀπὸ ἐλιές; Γιατὶ αὐτὴ ἡ τόσο ἀκριβῆς ὀνομασία ἐγκυμονεῖ κάποιον ἀναγκαῖο πνευματικὸ νόημα.

ΚΥΡ. Σκέψου αἰσθητικὰ καὶ θὰ σοῦ πῶ αὐτὸ ποὺ μοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ. Εἶναι συνήθεια, Παλλάδιε, νὰ μὴ γίνεται ἡ παρασκευὴ τοῦ λαδιοῦ ἀπὸ τὰ ἐλαιόδενδρα μονάχα ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς σ' αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλους σπόρους νόθους καὶ περισσότερο γεώδεις. Καὶ τὸ ἀληθινὰ γνήσιο ἀπὸ τίς ἐλιές εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἐπιδοκιμαζόμενα, εἶναι ὅμως δεύτερο τὸ λάδι ποὺ βγαίνει μὲ κάποια βία καὶ τέχνη καὶ κάπως ὄχι ἀληθινὸ, ἐννοῶ αὐτὸ ποὺ βγαίνει ἀπὸ σπόρους περισσότερο γεώδεις. Ἐπομένως πρέπει νὰ παρομοιαστῇ πετυχημένα τὸ λάδι ἀπὸ ἐλιὰ μὲ τὸν γνήσιο καὶ ἀληθινὸ Λόγο. Ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ ἐπινοήθηκε ἀπὸ σκέψη ἀνθρώπινη καὶ δαιμονικὴ ἔμπνευση παρομοιάζεται μ' αὐτὸ ποὺ προῆλθε ἀπὸ κάποια τέχνη καὶ κατηλεία καὶ εἶναι νόθη ἢ χρῆση του. Καὶ αὐτὸς ὁ λόγος εἶναι

40. Α' Βασ. 2, 5.

παντελῶς πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ. Τοιγάρτοι καὶ ἀπαράδεκτος ἐν Ἐκκλησίαις, οὔτε τὸ εὐῶδες ἔχων τοῦ ἁγίου Πνεύματος («Οὐδεὶς γὰρ λέγει, Κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ»), οὔτε μὴν τὸ γνήσιον καὶ ἀθόλωτον τῆς ἀληθείας καὶ εἰς χρησίμην τὴν
 5 ὄνησιν ἀναγκαῖον Ἐπιτήρει δὲ ὅτι παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ προσκομίζεσθαι δεῖν τὸ ἐξ ἔλαιῶν ἔλαιον ὁ νόμος φησίν. Ὡς γὰρ ἔφην φθάσας, καρπὸς ἔσται παρ' ἡμῶν καὶ δωροφορία πνευματικὴ τῷ Θεῷ λόγος ἀληθῆς, τὸν παρὰ Χριστοῦ φωτισμὸν οὐκ ἀφιεῖς ἀσθενεῖν ἐν τοῖς μυσταγωγουμένοις Ἐξωθεν δὲ τοῦ καταπετάσματος ἢ τε τῶν
 10 λύχνων θέσις, καὶ μὴν καὶ ἡ καῦσις. Φῶς γὰρ ὑπάρχων κατὰ φύσιν ὁ Χριστός, οὐ δεῖται φωτός, ἀλλ' ἡμῖν αὐτοῖς τοῖς ἔξω θεότητος, καθὸ γενητοῖς, τὸ ἴδιον ἐνίησι φῶς. Ὡς ἐσωτέρω δὲ τοῦ καταπετάσματος ἡ κιβωτὸς ἦν, εἰς ὑποτύπωσιν καὶ εἰκόνα κειμένη Χριστοῦ

ΠΑΛΛ. Εὐ³ ἔφη.

15 ΚΥΡ. Εἰτά φησι· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Καὶ σὺ λάβε ἡδύσματα, ἄνθος σμύρνης ἐκλεκτῆς πεντακοσίους σίκλους, καὶ κινναμώμου εὐώδους τὸ ἥμισυ τούτου, διακοσίους πενήκοντα, καὶ καλάμου εὐώδους διακοσίους πενήκοντα, καὶ ἴρεως πεντακοσίους σίκλους τοῦ ἁγίου, καὶ ἔλαιον ἐξ ἔλαιῶν ἔσται, καὶ ποιήσεις αὐτὸ
 20 ἔλαιον χρίσμα ἅγιον μύρον μυρεψικὸν τέχνη μυρεψοῦ. Ἐλαιον χρίσμα ἅγιον ἔσται. Καὶ χρίσεις ἐξ αὐτοῦ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς, καὶ τὴν λυχνίαν καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς, καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος, καὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν ὀλοκαυτωμάτων, καὶ πάντα
 25 αὐτοῦ τὰ σκεύη, καὶ τὴν τράπεζαν καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς, καὶ τὸν λουτήρα καὶ τὴν βάσιν αὐτοῦ, καὶ ἀγιάσεις αὐτά· καὶ ἔσται Ἁγία τῶν ἁγίων. Πᾶς ὁ ἀπτόμενος αὐτῶν ἀγιασθήσεται. Καὶ Ἀαρὼν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ χρίσεις, καὶ ἀγιάσεις αὐτοὺς ἱερατεύειν μοι. Καὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ λαλήσεις, λέγων· Ἐλαιον ἄλειμμα χρίσεως ἅγιον
 30 ἔσται τοῦτο ὑμῖν εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν ἐπὶ σάρκα ἀνθρώπου οὐ χρισθήσεται, καὶ κατὰ τὴν σύνθεσιν ταύτην οὐ ποιήσετε ὑμῖν ἑαυτοῖς

ἄχρηστος καὶ ἀπορρίψιμος καὶ δὲν συντελεῖ καθόλου στὸν φωτισμό μας νὰ γνωρίσουμε τὸν Χριστό. Γι' αὐτὸ εἶναι καὶ ἀπαράδεκτος σὲ τὶς Ἐκκλησίες, ἐπειδὴ οὔτε τὴν εὐωδία τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔχει (γιατὶ λέγει, «κανένας δὲν λέγει τὸ ὄνομα, Κύριος Ἰησοῦς, παρὰ μόνο μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁴¹), οὔτε τὴ γνησιότητα καὶ καθαρότητα τῆς ἀλήθειας, οὔτε εἶναι ἀναγκαῖος σὲ κάποια ὠφέλιμη χρῆση. Πρόσεχε ἀκόμα ὅτι ὁ νόμος λέγει ὅτι τὸ λάδι ἀπὸ ἐλιά πρέπει νὰ τὸ προσκομίζουσιν οἱ Ἰσραηλίτες. Ὅπως εἶπα δηλαδή πρὶν ἀπὸ λίγο, εἶναι καρποφορία καὶ πνευματικὴ προσφορὰ δώρων στὸν Θεὸ ἀπὸ μέρους μας ὁ ἀληθινὸς λόγος, πού δὲν ἀφήνει νὰ ἐξασθενήσῃ ὁ φωτισμὸς τοῦ Χριστοῦ σ' αὐτοὺς πού μυσταγωγοῦνται στὴν ἀλήθεια. Ἐπίσης εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ καταπέτασμα καὶ ἡ θέση τῶν λύχνων ἀλλὰ καὶ τὸ ἀναμμά τους. Ὁ Χριστὸς δηλαδή, ὄντας ἀπὸ τὴ φύση τοῦ φῶς, δὲν χρειάζεται φῶς, ἀλλὰ σ' ἐμᾶς πού εἴμαστε ἔξω ἀπὸ τὴ θεότητα, ἀφοῦ ἔχομε δημιουργηθεῖ, ρίχνει μέσα μας τὸ δικό του φῶς. Καὶ ἦταν ἡ κιβωτὸς πιὸ ἐσωτερικὰ ἀπὸ τὸ καταπέτασμα, πρὸς ὑποτύπωση καὶ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Μιλᾶς ὀρθά.

ΚΥΡ. Ἐπειτα λέγει· «Ὁ Κύριος μίλησε στὸν Μωυσῆ· Πάρε τὰ ἐξῆς ἀρώματα· ἄνθος ἐκλεκτῆς σμύρνας πεντακόσιους σίκλους⁴², κανέλα εὐωδιαστὴ τὸ μισό, δηλαδή διακόσιους πενήντα σίκλους, καὶ καλάμι εὐωδιαστὸ διακόσους πενήντα σίκλους, καὶ κασσία πεντακόσιους σίκλους ἀπὸ τοὺς χρησιμοποιούμενους στὸ ἱερό, καὶ λάδι ἀπὸ ἐλιές. Μὲ ὅλα αὐτὰ θὰ κάνεις λάδι ἅγιο πρὸς χρῆση, ἀρωματικὸ μύρο, μὲ τὴν τέχνη τοῦ ἀρωματοποιοῦ. Αὐτὸ θὰ εἶναι λάδι γιὰ ἅγια χρῆση. Μὲ αὐτὸ θὰ χρίσεις τὴ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου καὶ τὴν κιβωτὸ τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου καὶ ὅλα τὰ σκεύη της, καὶ τὴ λυχνία καὶ ὅλα τὰ σκεύη της, καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος καὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ ὅλα τὰ σκεύη του, καὶ τὴν τράπεζα καὶ ὅλα τὰ σκεύη της, καὶ τὸν λουτήρα καὶ τὴ βάση του. Ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ ἀγιάσεις καὶ θὰ εἶναι Ἅγια τῶν ἁγίων. Καθένας πού θὰ τὰ ἀγγίξει μὲ εὐλάβεια θ' ἀγιάζεται. Θὰ χρίσεις τὸν Ἀαρὼν καὶ τοὺς υἱοὺς του καὶ θὰ τοὺς καθαγιάσεις γιὰ ν' ἀσκοῦν τὰ ἱερατικὰ καθήκοντα πρὸς ἐμένα. Στους Ἰσραηλίτες πάλι θὰ μιλῆσεις καὶ θὰ πεῖς· Τὸ λάδι αὐτὸ θὰ εἶναι ὑγρὸ ἅγιο γιὰ χρῆση δική σας σ' ὅλες τὶς γενιές σας. Μὲ αὐτὸ δὲν θὰ χρισθεῖ ποτὲ σάρκα ἀνθρώπου καὶ δὲν θὰ κάνετε ὅμοιο μ' αὐτὴ τὴ σύνθεση γιὰ νὰ τὸ χρησιμο-

ὡσαύτως. "Αγιόν ἐστὶ, καὶ ἁγίασμα ἔσται ὑμῖν. "Ὅς ἂν ποιήσῃ ὡσαύτως καὶ ὅς ἂν δῶ ἀπ' αὐτοῦ ἀλλογενεῖ, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ».

Ποιότητος μὲν οὖν περ, καὶ μὴν καὶ συνθήκης, ἀνισότητός τε αὖ, 5 τῆς εἰς ὀλκὴν δὴ, λέγω, τῶν ὀνομασμένων εἰδῶν, οὐδὲν ἂν ἔχοιμι φράσαι· φίλη γὰρ ἡ ἀλήθεια τοῖς εὖ φρονεῖν εἰωθόσιν. "Ἐλαιον δὲ μύροισι ἀνακραθέν, κατασημῆνειεν ἂν, ὥσπερ οὖν ἐγῶμαι, τὸν ἐν Χριστῶ δια Πνεύματος ἁγιασμὸν τοῖς ἠληθμένοις χρηγοούμενον, κατὰ γε τό, «Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου». Καταχρίεται δὲ ἡ σκηνὴ καὶ 10 πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, μετάσχοι γὰρ ἂν ἁγιασμοῦ καὶ τόπος διὰ τοῦ ἐνοικούντος ἐν αὐτῷ. Ἁγιάζεται δὲ καὶ τὰ σκεύη, κατὰ γε τὸν αὐτοῖς πρόποντα τρόπον, ὅτι ταῖς Θεοῦ λειτουργίαις χρήσιμα, καὶ ὁ ἀπτόμενος αὐτῶν ἁγιασθήσεται. Ἀνεπαφα δὴ οὖν τοῖς ἔτι θεθήλοις τὰ ἁγία τε καὶ ἱερά· «Τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος;», κατὰ τὸ γεγραμμέ- 15 νον. Ἀποφάσκει δὲ παντελῶς τὸ δεῖν ἑαυτοῖς τὴν ὁμοίαν ἐλαίου ποιεῖσθαι κατασκευήν. Ἴδιον γὰρ μόνου τὸ ἁγιάζειν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς ἐξαίρετον ἀληθῶς ἀνακείσεται τὸ χρῆμα αὐτῷ, γεννητῇ δὲ καὶ πεποιημένη φύσει τὸ ἁγιάζειν ἑτέρους δύνασθαι, πῶς ἂν ἔχοι ποτέ; Πλουτεῖ γὰρ μόλις ἐκ μετοχῆς τῆς ἄνωθεν τὸν ἁγιασμόν. Πρόποι δ' ἂν 20 αὐτῇ διὰ τῆς τῶν ἁγίων ἐπιβοᾶσθαι φωνῆς «Τί γὰρ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες;». Καὶ γὰρ Ἰωάννης φησὶ περὶ τοῦ Μονογενοῦς, ὅτι «Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν», καί, «Οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσι τὸ Πνεῦμα», πηγὴ δὲ μᾶλλον ὑπάρχων αὐτὸς ἁγιασμοῦ, ἐπιμετρεῖ τοῖς ἀξίοις τὸ Πνεῦμα καὶ τὴν λογικὴν ἁγιάζει κτίσιν· «Ἐπὶ σάρκα δὲ 25 ἀνθρώπου», φησὶν, «οὐ χρισθήσεται», καίτοι προσεταχῶς καταχρίεσθαι δεῖν ἀπ' αὐτοῦ, τὸν τε Ἀαρὼν καὶ τοὺς συνιερατεύοντας.

Οὐκοῦν ὑπὲρ ἀνθρώπινον τὸ γένος ἤδη τὸ ἱερόν, ἅτε δὴ καὶ Χριστοῦ μέτοχον τοῦ ὑπὲρ τὴν κτίσιν. Τοιγάρτοι καὶ πρὸς τὸ ὑπὲρ φύσιν ἡμᾶς ἀνακομίζων ἀξίωμα καὶ οἶονεὶ τῶν ἐπιγεγείων ἀποτεμών, 30 τοῖς ἄνω προσνέμει· «Πατέρα», γὰρ φησὶ, «μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς εἷς γὰρ ἐστὶν ὁ Πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, πάντες δὲ ὑμεῖς

43. Ἐξ. 30, 23-33.

45. Β' Κορ. 6, 14.

44. Ψαλμ. 20, 5.

46. Α' Κορ. 4, 7.

ποιείτε άτομικά. Είναι αγιασμένο και θα είναι για άγια χρήση για σᾶς. "Οποιος κάνει τέτοιο κι ὅποιος δώσει ἀπὸ αὐτὸ σὲ ἄλλοεθνείς, θὰ ἐξολοθρευθεῖ ἀπὸ τὸν λαό του»⁴³.

Γιὰ τὴν ποιότητα λοιπὸν καὶ τὴ σύνθεσή του καὶ τὴ διαφορὰ τοῦ βάρους, ἐννοῶ τῶν εἰδῶν ποὺ ἀναφέρθηκαν, δὲν ἔχω τίποτε νὰ πῶ· γιατί οἱ φρόνιμοι συνήθως ἀγαποῦν τὴν ἀλήθεια. Τὸ λάδι ὅμως ποὺ ἔχει ἀναμιχθεῖ μὲ μύρα μπορεῖ νὰ δηλώσει, ὅπως ἐγὼ νομίζω, τὸν ἀγιασμό τοῦ Χριστοῦ ποὺ παραχωρεῖται μέσω τοῦ Πνεύματος στους ἐλεημένους, σύμφωνα μὲ τὸ Ψαλμικὸ· «Ἔλειψες μὲ λάδι τὴν κεφαλὴ μου»⁴⁴. Χρίεται ἐκεῖ ὅλη ἡ Σκηνὴ καὶ ὅλα ὅσα εἶναι μέσα σ' αὐτὴ· ἔτσι καὶ τώρα μετέχει τοῦ ἀγιασμοῦ καὶ ὁ τόπος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ κατοικεῖ μέσα σ' αὐτόν. Ἀγιάζονται καὶ τὰ σκεύη μὲ τὸν τρόπο ποὺ τοὺς πρέπει, γιατί εἶναι χρήσιμα γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀγιάζεται καὶ ὅποιος τὰ ἀγγίζει. Πρέπει ὅμως νὰ εἶναι ἀνέπαφα τὰ ἅγια καὶ ἱερὰ ἀπὸ ὅσους εἶναι ἀκόμα ἄπιστοι. Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Τί σχέση ἔχουν τὸ φῶς μὲ τὸ σκοτάδι;»⁴⁵. Ἀπαγορεύει ἐντελῶς νὰ παρασκευάσουν τὸ ἴδιο λάδι γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Γιατί ὁ ἀγιασμός εἶναι γνώρισμα μόνο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀληθινὰ κάτι τὸ ἐξαιρετο γι' αὐτόν· πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν ποτε φύση δημιουργημένη καὶ κτιστὴ νὰ ἀγιάζει ἄλλους; Γιατί μὲ δυσκολία ἐξασφαλίζει γιὰ τὸν ἑαυτὸ της τὸν ἀγιασμό κατὰ μέθεξή της ἀπὸ τὴν οὐράνια φύση. Ἀρμόζει νὰ ἀπευθύνεται κανεὶς σ' αὐτὴν μὲ τὴ φωνὴ τῶν ἁγίων· «Τί ὑπάρχει ἀπὸ ὅσα ἔχεις ποὺ δὲν τὸ ἔχεις λάβει;»⁴⁶. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης λέγει γιὰ τὸν Μονογενῆ· «Ἀπὸ τὸν πλοῦτο ποὺ εἶναι γεμᾶτος ἐκεῖνος ἔχομε λάβει ὅλοι ἐμεῖς»⁴⁷, καὶ, «Ὁ Θεὸς δὲν δίνει μὲ μέτρο τὸ Πνεῦμα»⁴⁸, ἀλλὰ, ὄντας ὁ ἴδιος πηγὴ ἀγιασμοῦ, παρέχει μὲ ἀπλοχεριά στους ἄξιους τὸ Πνεῦμα καὶ ἀγιάζει τὴ λογικὴ κτίση. Λέγει ὅμως, «Δὲν θὰ χρισθεῖ σὰρκα ἀνθρώπου», παρόλου ποὺ πρόσταζε ὅτι πρέπει νὰ ἀλείφονται ὅλοι ἀπὸ αὐτὸ ὁ Ἄαρὼν καὶ ἡ συλλειτουργοὶ του.

Εἶναι ἐπομένως πάνω ἀπὸ ἄνθρωπο τὸ ἱερατικὸ γένος, ἐπειδὴ μετέχει τοῦ Χριστοῦ ποὺ ὑπερβαίνει τὴν κτίση. Γι' αὐτὸ ὁδηγώντας μας στὸ ἀξίωμα τὸ πάνω ἀπὸ τὴ φύση καὶ ἀποκόπτοντάς μας κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὰ ἐπίγεια, μᾶς προσγράφει στὰ οὐράνια. Γιατί λέγει· «Μὴ ὀνομάσετε Πατέρα σας ἄλλον πάνω στὴ γῆ. Γιατί ὁ Πατέρας σας εἶναι

47. Ἰω. 1, 16.

48. Ἰω. 3, 34.

49. Ματθ. 13, 8-9.

ἀδελφοί ἐστε». Ὁλεθρος δὲ ἢ δίκη τοῖς ἀπ' αὐτοῦ παρέχουσιν ἄλλο-
 γενεῖ· «Μὴ δῶτε», γὰρ φησι, «τὰ ἅγια τοῖς κυσί, μηδὲ θάλητε τοὺς
 μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων». Τὸ γὰρ τοι προσάγειν
 ἀτημελῶς τοῖς ἀπίστοις ἔτι τὰ κεκρυμμένα καὶ τὰ μόνοις ἁγίοις πρέ-
 5 ποντα, κινδύνου μεστόν· ἀγιάζεται γὰρ οὐ τὸ βέβηλον ἔτι καὶ νοσοῦν
 ἐκτόπως τὴν ἀκαθαρσίαν, ἀλλὰ τὸ ἤδη κεκαθαρισμένον διὰ τοῦ ἁγίου
 βαπτίσματος.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Κατὰ τὸν ἴσον τουτονὶ τρόπον καὶ λόγον τὴν τοῦ θυμιάμα-
 10 τος ποιεῖσθαι κατασκευὴν διετύπου, λέγων· «Καὶ σὺ λάβε σεαυτῶ
 ἡδύσματα, στακτὴν καὶ ὄνυχα καὶ χαλδάνην ἡδυσμοῦ καὶ λίβανον
 διαφανῆ, ἴσον ἴσῳ ἐστίν, καὶ ποιήσουσιν αὐτῶ θυμιάμα μυρεψικόν·
 ἔργον μυρεψοῦ μεμιγμένον, καθαρόν, ἔργον ἅγιον. Καὶ συγκόψεις ἐκ
 τούτων λεπτῶς, καὶ θήσεις ἀπέναντι τοῦ μαρτυρίου ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ
 15 μαρτυρίου, ὅθεν γνωσθήσομαί σοι ἐκεῖθεν. Ἄγιον τῶν ἁγίων ἔσται
 ὑμῖν θυμιάμα. Κατὰ τὴν σύνθεσιν ταύτην οὐ ποιηθήσεται ὑμῖν ἑαυ-
 τοῖς. Ἀγίασμα ἔσται ὑμῖν Κυρίῳ. Ὅς ἂν ποιήσῃ ὡσαύτως, ὥστε
 ὀσφραίνεσθαι ἐν αὐτῶ, ἀπολεῖται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ». Ὑποφαίνει δὲ
 πάλιν ἡμῖν ὁ ἐπὶ τῶδε λόγος, ὅτι τὰ ἰδικῶς ἐξαίρετα τῆς ἀπασῶν ἐπέ-
 20 κεινα φύσεως, μετέστι μὲν τῶν πεπονημένων οὐδενὶ οὐσιωδῶς, κοινὸν
 δὲ τῇ κτίσει παντελῶς οὐδέν, πρὸς τὸν ποιητὴν καὶ δεσπότην, τό γε
 ἦκον εἰς ἀξίας λόγον καὶ γερῶν ὑπεροχὴν. Μεμνησόμεθα δὲ καὶ τὸ
 θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σύνθετον καὶ λεπτὸν θυμιά-
 μα Χριστὸν εἰρηκότες, καὶ αὐτὸν ἡμῖν τὸν Ἐμμανουήλ δι' ἀμφοῖν
 25 σημαίνεσθαι. Οὐκοῦν εἰς Χριστὸν ἀναφερομένου τοῦ θυμιάματος
 (εὐῶδες γὰρ ἀσυγκρίτως), οὐ ποιήσομεν ἑαυτοῖς κατ' αὐτὸ δὴ τὸ θυ-
 μιάμα. Ἐτερον γὰρ ἐπ' αὐτῶ παντελῶς οὐδένα παραδεξόμεθα, καθά-
 περ ἀμέλει καὶ οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι, τὸν τῆς ἀνομίας νιόν. Ἐαυτοῖς
 γὰρ οἱ τοιοῖδε συνθέντες ἀλώσσονται, καὶ κατ' ἐκεῖνο δὴ τὸ εὐῶδες καὶ
 30 ἐξαίρετον ἀληθῶς θυμιάμα, τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, τοῦ τὴν μὲν ὁσμὴν
 τῆς γνώσεως αὐτοῦ πεφανερῶκότος ἡμῖν ἐν τῷ Υἱῶ, δι' οὗ καὶ ἡμεῖς

50. Ματθ. 7, 6.

51. Ἐξ. 30, 34-38.

ένας, ἐκεῖνος πού βρῖσκεται στὸν οὐρανό, καὶ ὅλοι ἐσεῖς εἶστε ἀδέλφια»⁴⁹. Ἡ τιμωρία γιὰ ἐκείνους πού θὰ δώσουν ἀπὸ τὸ λάδι σὲ ἄλλοεθνή εἶναι ἢ ἐξολόθρευση. Γιατὶ λέγει· «Μὴ δώσετε τὰ ἅγια στὰ σκυλιὰ καὶ μὴ βάλετε τὰ μαργαριτάρια μπροστὰ τοὺς χοίρους»⁵⁰. Γιατὶ, τὸ νὰ ἐκθέτει κανεῖς ἀπρόσεκτα σὲ ἐκείνους πού δὲν πιστεύουν ἀκόμα τὰ ἀπόκρυφα τῆς πίστεως, τὰ ὁποῖα ἀρμόζουν μονάχα τοὺς ἁγίους, εἶναι πράξη γεμάτη κίνδυνο. Γιατὶ δὲν ἀγιάζονται ἐκεῖνοι πού εἶναι βέβηλοι ἀκόμη καὶ ἐπιμένουν στὴν ἄτοπη ἀκαθαρσία τους, ἀλλὰ ἐκεῖνοι πού ἔχουν ἤδη καθαρθεῖ μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ λόγο ὄριζε νὰ παρασκευάζεται τὸ θυμίαμα, λέγοντας· «Πάρε μαζί σου ἀρωματικές οὐσίες, σταχτή, ὄνυχα, ρητίνη καὶ λιβάνι λευκὸ σὲ ἴσες ποσότητες, καὶ μὲ τίς οὐσίες αὐτὲς νὰ παρασκευάσουν ἀρωματικὸ θυμίαμα, ἔργο τεχνίτη ἀρωματοποιοῦ, σύνθετο ἀπὸ τὰ πιὸ πάνω μυρωδικὰ, μίγμα καθαρὸ καὶ ἅγιο. Αὐτὰ θὰ τὰ κοπανίσεις καὶ θὰ τὰ τρίψεις καλὰ καὶ θὰ τὰ βάλεις ἀπέναντι στὴν κιβωτό, στὴ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου, ἀπὸ ὅπου ἐγὼ θὰ σοῦ φανερώνομαι καὶ θὰ σοῦ μιλῶ. Τὸ θυμίαμα αὐτὸ θὰ εἶναι ἀγιότατο γιὰ σᾶς. Θυμίαμα μὲ αὐτὴ τὴ σύνθεση δὲν θὰ κάνετε γιὰ ἀτομικὴ σας χρῆση· θὰ εἶναι ἀφιερωμένο ἀπὸ σᾶς στὸν Κύριο. Ὅποιος κάνει παρόμοιο γιὰ νὰ ἀπολαμβάνει τὴν εὐωδία του θὰ ἐξολοθρευθεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν λαό του»⁵¹. Ὑποδηλώνει πάλι σ' ἐμᾶς ὁ λόγος γιὰ τὸ θυμίαμα, ὅτι ὅσα ἐξαιρέτα ἀνήκουν στὴ φύση πού βρῖσκεται πέρα ἀπὸ ὅλες τίς φύσεις, δὲν μετέχουν τῆς οὐσίας κανενὸς ἀπὸ τὰ δημιουργήματα καὶ ἢ κτίση δὲν ἔχει κανένα κοινὸ μὲ τὸν ποιητὴ καὶ Κύριο ὡς πρὸς τὴν ἀξία καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῆς τιμῆς. Ἄς θυμηθοῦμε ὅτι ἔχοντας ὀνομάσει καὶ τὸ χρυσὸ θυσιαστήριο καὶ αὐτὸ τὸ σύνθετο καὶ λεπτοκοπανισμένο θυμίαμα Χριστό, δηλώνεται σ' ἐμᾶς καὶ μὲ τὰ δύο ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμανουήλ. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ θυμίαμα ἀναφέρεται στὸν Χριστό (γιατὶ εἶναι ἀσύγκριτη ἢ εὐωδία του) δὲν θὰ κάνομε γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας θυμίαμα σὰν αὐτό. Ἄλλον δηλαδή στὴ θέση τοῦ Χριστοῦ δὲν θὰ παραδεχτοῦμε ἀπολύτως κανένα, ὅπως ἀκριβῶς οἱ δύστυχοι Ἰουδαῖοι παραδέχθηκαν τὸν υἱὸ τῆς ἀνομίας. Γιατὶ αὐτοὶ θὰ συλληφθοῦν νὰ ἔχουν παρασκευάσει γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους θυμίαμα σύμφωνα μ' ἐκεῖνο τὸ εὐωδιαστὸ καὶ ἐξαιρετὸ ἀληθινὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, πού μᾶς φανέρωσε τὴν ὁσμὴ τῆς γνώσης του στὸν Υἱό του, μὲ τὸν ὁποῖο εὐωδιάζομε καὶ ἐμεῖς, ὄχι συνθέτοντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας τὸ θυ-

εὐωδιάζομεν, οὐχ ἑαυτοῖς συνθέντες τὸ θυμίαμα τὸ λεπτόν, ἀλλ' ὡς μέτοχοι τοῦ θυμιάματος καὶ τῆ τοῦ Πνεύματος χάριτι κατακεχρισμένοι, καὶ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας εὐδοκιμεῖν σπουδάζοντες.

ΠΑΛΛ. Διὰ παντὸς οὖν, ὡς ἔοικεν, τοῦ γεγονότος ἐν τῇ ἀγία 5 σκηνῇ, τὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῖν διαμορφοῦται μυστήριον.

ΚΥΡ. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ καταθανμάσειας ἂν, εἰ μάθοις ὅτι καὶ αὐτοὶ τῆς ἀγίας σκηνῆς οἱ τεχνουργοὶ Χριστὸν διαπλάττουσιν, ὡς ἐν γε σφίσιν αὐτοῖς.

ΠΑΛΛ. Τίνα φῆς τρόπον; ἐννοεῖν γὰρ οὐκ ἔχω.

10 ΚΥΡ. Γέγραπται γὰρ αὐ̄. «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων Ἴδου ἀνακέκλημαι ἐξ ὀνόματος τὸν Βεσελεὴλ τὸν τοῦ Οὐρίου υἱόν, υἱοῦ Ὠρ τῆς φυλῆς Ἰούδα, καὶ ἐνέπλησα αὐτὸν Πνεῦμα θεῖον σοφίας καὶ συνέσεως καὶ ἐπιστήμης. Καὶ ἐν παντὶ ἔργῳ διανοεῖσθαι τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον καὶ τὸν χαλκὸν καὶ τὴν ὑάκινθον καὶ τὴν 15 πορφύραν καὶ τὸ κόκκινον τὸ νηστὸν καὶ τὴν θύσσον τὴν κεκλωσμένην καὶ τὰ λιθουργικά, καὶ εἰς τὰ ἔργα τὰ τεκτονικά τῶν ξύλων ἐργάζεσθαι κατὰ πάντα τὰ ἔργα. Καὶ ἐγὼ δέδωκα αὐτὸν καὶ τὸν Ἐλιᾶβ τοῦ Ἀχισαμάχ, ἐκ φυλῆς Δάν, καὶ παντὶ συνετῷ καρδιά δέδωκα σύνεσιν, καὶ ποιήσουσιν πάντα ὅσα συνέταξα». Ἐθρεῖ δὴ οὖν ὅπως καθη- 20 γεῖται μὲν τῶν τεχνουργημάτων ὁ Βεσελεὴλ, Ἐλιᾶβ δὲ ἐργάζεται.

ΠΑΛΛ. Τί οὖν τοῦτό γε;

ΚΥΡ. Πεύση δὴ οὖν Ἰούδας τε καὶ Δάν, ἄμφω μὲν ἐξ Ἰακώβ, ἀλλ' ὁ μὲν ἐξ ἐλευθέρας τῆς Λείας, ὁ δὲ ἐκ θεραπαίνης τῆς Βάλης. Τύπος οὖν ἄρα καὶ ἐναργῆς ὁ Βεσελεὴλ τοῦ πεφηνότος ἡμῖν ἐκ φυλῆς Ἰούδα 25 τὸ κατὰ σάρκα Χριστοῦ, καὶ ἐκ φύσεως ἀληθῶς τῆς ἐλευθέρας, δῆλον δὲ ὅτι τῆς θείας καὶ ὑπερτάτης. Ἐμφήνειε δ' ἂν εὖ μάλα καὶ Ἐλιᾶβ τοῦς, ὡς ἐκ δούλης τῆς Ἱερουσαλήμ, Χριστῷ συνεργασαμένους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς Θεοῦ γὰρ γεγόνασι συνεργοὶ τὰ εἰς σύστασιν τῶν ἀγίων Ἐκκλησιῶν μονονουχί πονοῦντι καὶ τεχνωμένῳ. Συν- 30 ἐκόμιζον δὲ τὰ ἐξ οἰκειᾶς σπουδῆς καὶ ἐπιεικειᾶς εἰς τὰ τῆς σκηνῆς ἔργα πάντες οἱ συνετοὶ τῇ καρδίᾳ, τῶν κατὰ καιροῦς διδασκάλων ἀποπληροῦντες εἰκόνας, οἷς ἐν σπουδῇ καὶ φροντίδι τὸ ἐργάζεσθαι τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅσαπερ ἂν τελοίῃ πρὸς ὄνησιν τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ.

μίαμα τὸ λεπτό, ἀλλὰ ὡς μέτοχοι τοῦ θυμιάματος καὶ χρισμένοι ὀλόκληροι μετὰ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος καὶ φροντίζοντας νὰ προκόψομε μετὰ τὴν πολιτεία τὴν ἀρεστὴν στὸν Χριστό.

ΠΑΛΛ. Μὲ κάθει λοιπὸν ποὺ ὑπάρχει μέσα στὴν ἁγία Σκηνή, ὅπως φαίνεται, σκιαγραφεῖται γιὰ μᾶς τὸ μυστήριον τοῦ Σωτήρα.

ΚΥΡ. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ θὰ γεμίσεις ἀπὸ θαυμασμό, ἂν μάθεις ὅτι καὶ αὐτοὶ ἀκόμα οἱ τεχνίτες τῆς ἁγίας Σκηνῆς διατυπώνουν τὸν Χριστό, γιὰτὶ ἔχουν τὴν εἰκόνα τοῦ μέσα τους.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποῖο τρόπο τὸ ἐννοεῖς; Γιατὶ δὲν μπορῶ νὰ τὸ ἀντιληφθῶ.

ΚΥΡ. Ἔχει γραφεῖ: «Καὶ μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ τοῦ εἶπε: Νά, ἔχω προσκαλέσει μετὰ τὸ ὄνομά του τὸν Βεσελεήλ, τὸν υἱὸ τοῦ Οὐρία, υἱοῦ τοῦ Ὠρ ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἰούδα, καὶ τὸν γέμισα μετὰ θεῖο Πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως καὶ ἐπιστήμης γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ σκέφτεται ὀρθὰ σὲ κάθε ἔργον του, καὶ νὰ κατεργάζεται τὸν χρυσὸ, τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χαλκὸ, τὸν ὑάκινθον, τὴν πορφύραν καὶ τὸ κόκκινον κλωσμένο νῆμα, καὶ νὰ εἶναι ἱκανὸς πελεκητὴς τῆς πέτρας, καλὸς ξυλουργός, καὶ νὰ εὐδοκιμεῖ σὲ ὅλα τὰ ἔργα. Ἐγὼ τοῦ ἔδωσα ὡς βοηθὸν τὸν Ἐλιάβ, υἱὸ τοῦ Ἀχισαμάχ ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Δάν, καὶ σὲ κάθε συνεισφέρειν ἔδωσα σύνεσιν γιὰ νὰ κάνουν ὅσα σοῦ ἔχω διατάξει»⁵². Πρόσεξε λοιπὸν πῶς ἐπιστατεῖ ὁ Βεσελεήλ στίς ἐργασίας καὶ πῶς πραγματοποιεῖ τὰ ἔργα ὁ Ἐλιάβ.

ΠΑΛΛ. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτό;

ΚΥΡ. Θὰ τὸ μάθεις. Ὁ Ἰούδας καὶ ὁ Δάν ἦταν καὶ οἱ δύο παιδιὰ τοῦ Ἰακώβ, ἀλλὰ ὁ ἓνας ἀπὸ τὴν ἐλεύθερον, τὴ Λείαν, καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν δούλην, τὴ Βάλαν. Ὁ Βεσελεήλ λοιπὸν εἶναι τύπος φανερός τοῦ Χριστοῦ ποὺ φανερώθηκε σ' ἐμᾶς κατὰ σάρκα ἀπὸ τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα καὶ ἀπὸ φύσιν ἀληθινὰ ἐλεύθερον, ἀπὸ τὴν θεῖαν δηλαδὴ καὶ τὴν ὑπέριστατην φύσιν. Φανερῶνει λοιπὸν ἄριστα καὶ ὁ Ἐλιάβ τοὺς συνεργάτες τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστὰς, ποὺ κατάγονταν, σὰν ἀπὸ δούλην, ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ. Γιατὶ ὑπῆρξαν συνεργοὶ τοῦ Θεοῦ, ποὺ μοχθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἐπιτελεῖ ὅσα ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν σύστασιν τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν. Συνεισέφεραν τὰ μέσα τῆς σπουδῆς καὶ τῆς τέχνης τους στίς ἐργασίας τῆς Σκηνῆς ὅλοι οἱ συνετοί, παρέχοντας τὴν εἰκόνα τῶν κατὰ καιροὺς διδασκάλων, ποὺ μέριμνα καὶ φροντίδα τους ἦταν νὰ πράττουν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσα συντελοῦν στὴν ὠφέλεια τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ

Περὶ τῶν αὐτῶν ἔτι,
καὶ περὶ τῶν ἐν ἀγία Σκηνηῇ.

Ἄρά σοι σαφῆς, ὦ Παλλάδιε, καὶ ἀποχρῶν ὁ λόγος, ὃν ἐπὶ τῇ
ἀγία σκηνηῇ καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πεποιήμεθα;

5 ΠΑΛΛ. Σαφῆς μὲν εὖ μάλα, πλὴν ἀποχρῶν ἤκιστα γε.

ΚΥΡ. Βούλει δὴ οὖν ἐπ' ἐκεῖνο πάλιν προθυμότερα διαστείχω-
μεν, ὃ τοῖς ἐπ' αὐτῇ διηγήμασιν ἐλλειλωτέναί δοκεῖ; Οἶει γάρ που,
κατὰ τὸ εἶκός, προσεπάγεσθαι δεῖν τὸν σαφηνιούντα λόγον, τίνα μὲν
ἡμῖν ἐγήγερται τρόπον, πηνίκα δὲ καὶ ὅπως τὰ ἐν αὐτῇ συντέθεται
10 δικαιώματά τε καὶ νόμοι, καὶ ἐγκαινισμὸς καὶ ἀγιασμὸς καὶ κρίσις.

ΠΑΛΛ. Φράζε δὴ οὖν τὰ ἐφ' ἐκάστῳ πάλιν· διανοῇ γὰρ ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐρῶ μὲν ἐγώ. Σὺ δὲ αὖ συγγνώμων ἔσο, τὴν εἰσά-
παν δυσχέρειαν τῶν θεωρημάτων ἐννενοηκῶς, κἂν εἴπου τι λέγομι
τυχόν τῶν ἀκριθείας ἡμαρτηκότεων καὶ λόγου τοῦ δέοντος ἐκτεφοιτη-
15 κότεων, μετάπλαττε καὶ μεθάρμοξε. Συλλήπτορα γάρ σε καὶ ἀρωγὸν
τῶν ἐμαντοῦ ποιήσομαι λόγων.

ΠΑΛΛ. Ἰθι Θεῷ πίσυνος.

1. Ἡ κρίση ἐξηγεῖται στὴν ἀρχὴ τοῦ 11ου Λόγου.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΙΝΗΣ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ

Συνέχεια για τὰ ἴδια,
καὶ γιὰ τὰ ἀντικείμενα τῆς ἁγίας Σκηνῆς.

ΚΥΡ. Εἶναι ἄραγε σαφῆς, Παλλάδιε, καὶ ἐπαρκῆς ἡ ἔκθεση ποὺ κάναμε γιὰ τὴν ἁγία Σκηνὴ καὶ ὅσα περιέχονταν σ' αὐτήν;

ΠΑΛΛ. Πάρα πολὺ βέβαια σαφῆς, ἀλλὰ ἐλάχιστα ἐπαρκῆς.

ΚΥΡ. Θέλεις λοιπὸν νὰ ἐπιστρέψουμε πάλι μὲ ὅλη μας τὴν προθυμία σ' ἐκεῖνο ποὺ νομίζεις ὅτι παραλείφθηκε ἀπὸ ὅσα εἶπαμε σχετικὰ μὲ τὴ Σκηνή; Γιατί, ὅπως εἶναι φυσικό, θεωρεῖς ὅτι πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὶς ἀκόλουθες διασαφηνίσεις, μὲ ποιὸ τρόπο δηλαδὴ στήθηκε, πότε καὶ πῶς ὀλοκληρώθηκαν σ' αὐτὴ τὰ ζητήματα δικαίου καὶ οἱ νόμοι, καθὼς καὶ τὰ ἐγκαίνια τῆς, ὁ καθαγιασμός τῆς καὶ ἡ κρίση¹.

ΠΑΛΛ. Μίλησε λοιπὸν πάλι γιὰ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτά· γιατί σκέπτεσαι ὀρθά.

ΚΥΡ. Θὰ μιλῆσω λοιπὸν. Σὺ ὅμως συγχώρησέ με, ἔχοντας ὑπόψη τὴν τεράστια δυσκολία τῶν ἐξηγήσεων· κι ἂν κάπου μοῦ ξεφύγει κάποια ἀνακρίβεια ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ αὐτὸ ποὺ πρέπει, ξαναδιατύπωνέ την καὶ διόρθωνέ την. Γιατί θὰ σὲ κάνω συνεργάτη καὶ βοηθὸ σ' αὐτὰ ποὺ θὰ λέγω.

ΠΑΛΛ. Ἔχε ἐμπιστοσύνη στὸ Θεὸ καὶ προχώρα.

ΚΥΡ. Συμπεπερασμένων δὴ οὖν εὖ μάλα τῶν ἔργων τῆς ἁγίας σκηνῆς, καὶ μὴν καὶ ἐκάστου τῶν ἐν αὐτῇ σοφῶς καὶ εὐτέχνως ἐκπεποιημένων πρὸς γε τὸ παραδειχθῆν ἐν τῷ ὄρει κάλλος, ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· «Ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ μηνὸς τοῦ πρώτου, νεομηνίας, στήσεις τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν «Καὶ ἐγένετο», φησὶν, «ἐν τῷ μηνὶ τῷ πρώτῳ, τῷ δευτέρῳ ἔτει ἐκπορευομένων αὐτῶν ἐξ Αἰγύπτου νεομηνίας, ἐστάθη ἡ σκηνὴ, καὶ ἔστησε Μωσῆς τὴν σκηνὴν». Ἐγήγεσται μὲν οὖν, κατὰ τὸ Θεῶ δοκοῦν, ἡ ἀρχαία σκηνὴ τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης Ἐκκλησίας, ἐφ' ἑαυτῇ τοὺς τύπους 10 εὖ μάλα προσαναφαίνουσα. Πολυπραγμονῶμεν δέ, εἰ δοκεῖ, τὰς αἰτίας τοῦ διὰ Μωσέως ἐγηγέρθαι μᾶλλον αὐτήν, σεσιγημένου πρὸς τὸ παρὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καίτοι παρεστηκότος αἰεὶ τῷ παναρίστῳ Μωσῆ, καὶ συναναθρώσκοντος μὲν ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, πολεμοῦντος δὲ καὶ ἀντεξάγοντος τῷ Ἀμαλήκ διὰ φωνῆς Μωσέως. Ἔφη γάρ που 15 πρὸς αὐτόν· «Ἐπίλεξαι σεαυτῷ ἄνδρας δυνατούς, καὶ ἐξελθὼν παρατάξαι τῷ Ἀμαλήκ αὐριον». Καὶ παρετάξατο καὶ νενίκηκε. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ τοῦδε λόγος, οὐ δοκιμάζειν ἄξιον;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν δρωμένων τὸν τοῦ μυστηρίου λόγον εἶπερ ἔλοιτό τις ἐξακριβοῦν ὡς ἔνι, κατατεθηπῶς ἐρεῖ τό, «ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ»! Ἄθρει γὰρ ὅπως λεπτὸς τε καὶ ἀναγκαῖος ὁ ἐφ' ἐκάστῳ νοῦς ἀναθέοντι μὲν γὰρ εἰς τὸ ὄρος τῷ θεσπεσίῳ Μωσῆ, συνάνεισιν Ἰησοῦς οὐ γὰρ προσιτὸς ἑτέρως ὁ Πατήρ, εἰ μὴ δι' Υἱοῦ. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθές, εἰ λέγοιτο· «Οὐδεις 25 εἶρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ». Ἐν Χριστῷ τοιγαροῦν καὶ αὐτοῖς τοῖς ἁγίοις ἡ πρόσοδος καὶ οὐκ ἂν τις δύναιτο, καθάπερ εἰς ὄρος, ἀναπηδᾶν εἰς ὑψηλὴν τινα καὶ ὑπερφερῆ θεωρίαν, ἀλλ' οὐδ' ἂν, οἶμαι, τίς ἀγχοῦ γένοιτο Θεοῦ, κατὰ τρόπον δὲ δηλονότι συναφείας, τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἁγιασμῷ πολιτείας μὴ οὐχὶ συνόντος τε αὐτῷ 30 τοῦ Ἐμμανουήλ, καὶ τὰ ἀνθρώποις ἀνέφικτα θάσσιμα τιθέντος καὶ ἰπηλάτα. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου εἰρημένον,

2. Ἐξ. 40, 1-2.

4. Ἐξ. 17, 9 ἔ.

3. Ἐξ. 40, 15-16.

5. Ἐξ. 17, 13.

ΚΥΡ. "Όταν λοιπόν είχαν περατωθεῖ ἄριστα τὰ ἔργα τῆς ἁγίας Σκηνῆς καὶ καθένα ἀπὸ τὰ σκεύη τῆς εἶχε κατασκευαστεῖ μὲ σοφία καὶ τέχνη, σύμφωνα μὲ τὴν ὁμορφιὰ πού εἶχε δειχθεῖ σὰν παράδειγμα στοῦ ὄρους, μίλησε ὁ Κύριος στον Μωυσῆ καὶ τοῦ εἶπε· «Θὰ στήσεις τὴ σκηνὴ κατὰ τὴν ἐορτὴ τῆς πρωτομηνιάς, τὴν πρώτη ἡμέρα τοῦ πρώτου μήνα»². Κι ἔπειτα ἀπὸ λίγα προσθέτει· «Καὶ συνέβη», λέγει, «τὸν πρώτο μήνα τοῦ δευτέρου ἔτους ἀπὸ τὴν ἔξοδό τους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, κατὰ τὴν ἐορτὴ τῆς πρωτομηνιάς, νὰ στηθεῖ ἡ Σκηνή, καὶ τὸ στήσιμο τῆς Σκηνῆς ἐγινε ἀπὸ τὸν Μωυσῆ»³. Στήθηκε λοιπόν, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀρχαία Σκηνή, πού παρουσίαζε πολὺ καθαρὰ τοὺς τύπους τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἄς ἐξετάσουμε, ἂν θέλεις, μὲ λεπτομέρεια τοὺς λόγους τοῦ στησίματός της ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, ἀποσιωπώντας πρὸς τὸ παρὸν τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ἂν καὶ βέβαια βρισκόταν πάντοτε κοντὰ στον ἄριστο τῶν ἀρίστων Μωυσῆ καὶ ἀνέβηκε μαζί του στοῦ ὄρους Σινᾶ, καὶ πολεμοῦσε καὶ ἀντιπαρατασσόταν στοὺς Ἀμαληκίτες κατ'ὸπιν διαταγῆς τοῦ Μωυσῆ. Γιατὶ σὲ κάποια περίπτωσις εἶπε σ' αὐτόν· «Πάρε μαζί σου ἄνδρες ἱκανοὺς καὶ βγείτε αὐριο καὶ ἀντιπαραταχθεῖτε στοὺς Ἀμαληκίτες»⁴. Ἀντιπαρατάχθηκε πράγματι καὶ πῆρε τὴ νίκη⁵. Ποιὸς εἶναι λοιπόν ὁ λόγος γι' αὐτὸ; Δὲν ἀξίζει νὰ τὸν ἐρευνήσουμε;

ΠΑΛΛ. Ἀξίζει καὶ παρααξίζει.

ΚΥΡ. Ἄν λοιπόν θέλει κανεὶς νὰ ἐξακριβώσῃ, ὅσο εἶναι δυνατόν, τὸν λόγο γιὰ κάθε μυστήριον πού συμβαίνει, θὰ ἀναφωνήσῃ κατάπληκτος· «Πῶ, πῶ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ!»⁶. Προῦσεχε λοιπόν πόσο λεπτὸ καὶ συνεπὲς εἶναι τὸ νόημα καθενὸς ἀπὸ αὐτά. Ὅταν ἀνεβαίνει στοῦ ὄρους ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς ἀνεβαίνει μαζί του καὶ ὁ Ἰησοῦς. Ὁ Πατέρας δηλαδὴ δὲν μπορεῖ νὰ πλησιαστεῖ μὲ ἄλλο τρόπο, παρὰ μονάχα μέσω τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ εἶναι ἀληθινὸς ὁ λόγος· «Κανένας δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα ἀλλιῶς, παρὰ μόνο μὲ ἐνδιάμεσο ἔμενα»⁷. Μέσω τοῦ Χριστοῦ βέβαια πλησιάζουν αὐτόν ἀκόμα καὶ οἱ ἅγιοι. Καὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀνεβεῖ, σὰν σὲ βουνό, σὲ μιὰ ὑψηλὴ καὶ ὑπερφυσικὴ θεωρία, οὔτε βέβαια καὶ νὰ βρεθεῖ κοντὰ στον Θεό, μὲ τὸν τρόπο δηλαδὴ συνάφειας τῆς πνευματικῆς καὶ ἁγιασμένης πολιτείας, ἂν δὲν εἶναι μαζί του ὁ Ἐμμανουήλ, καὶ δὲν κάνει βατὰ καὶ δυνατὰ πρὸς πορεία ὅσα εἶναι ἀπλησίαστα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Κι αὐτὸ νομίζω εἶναι ἐκεῖνο

6. Ρωμ. 11, 33.

7. Ἰω. 14, 6.

«Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, καὶ πάντα τὰ σκολιὰ ἔσται εἰς εὐθεΐαν, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας». Ἐν Χριστῷ γὰρ ἡμῖν καὶ τὰ ἀνάντη λεία, καὶ βάσιμον τὸ τραχύ· ψιλὰ δὲ καὶ ὑπτια τὰ δυσπόρευτα. Καὶ γάρ, ὡς αὐτὸς που 5 πάλιν φησὶν ὁ προφήτης, «Ὀδὸς εὐσεβῶν εὐθεῖα ἐγένετο, καὶ παρεσκευασμένη ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν».

Οὐκοῦν ἀναγκαίως συνάνεισιν Ἰησοῦς τῷ θεσπεσίῳ Μωσῆ. Προσιτὸς γάρ, ὡς ἔφην, ὁ Πατὴρ δι' Υἱοῦ, καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ μεσίτης, συνάπτων ἡμᾶς δι' ἑαυτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν ὑψώμασιν ἀνακο- 10 μίζων. Παρετάτακτο δὲ σὺν ἀπολέκτοις ἀνδράσι, καὶ ἐνίκα τὸν Ἀμαλήκ. Ἐπιλεξάμενος γὰρ τοὺς ἀγίους ὁ Χριστός, ὧν ἀπαρχὴ γεγόνασιν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, νενίκηκε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ αἰῶνος τούτου· Μωσῆς δὲ ὁ κελεύων ἦν· γέγονε γὰρ ὑπὸ νόμον ὁ Υἱός, καίτοι νομοθέτης ὑπάρχων ὡς Θεός. Καὶ τῆς παρατάξεως ὁ καιρὸς οὐ κατ' 15 αὐτὴν ἐκείνην ἐπράττετο τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ Μωσέως γεγόνασι λόγοι, ἀλλ' εἰς τὴν αὔριον, τοῦτ' ἐστὶν, εἰς ὑπέρθεσιν ἐτέρου καιροῦ. Προηγόρευσε γὰρ ὁ νόμος τὰ ἐσόμενα, καὶ τῶν τοῦ Σωτῆρος κατορθωμάτων λαμπρὰν ἔχει τὴν ἀφήγησιν, εἰ νοοῖτο πνευματικῶς. Ταύτη 20 ἔστι γὰρ οὐκ ἀσυντελής ἢ διὰ νόμου παιδεύσεις εἰς τὴν τῆς Ἐκκλησίας σύστασιν. Παιδαγωγεῖ γὰρ εἰς Χριστόν, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ πᾶσα σύστασις, στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Καὶ γοῦν Ἰουδαίους προσπεφώνηκεν ὁ Χριστός «Εἰ ἐπιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν καὶ ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖ- 25 νος ἔγραψεν». Οἰκοδομεῖ τοιγαροῦν καὶ ὁ Μωσῆς, τοῦτ' ἐστὶν ἡ διὰ νόμου παιδεύσεις, τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, τὸ ἐπ' αὐτῇ μυστήριον ὡς ἐν σκιαῖς ἔτι προαναφαίνουσα. Πρόσωπον δὲ τὸ Μωσέως ἔσθ' ὅτε τὸν δι' αὐτοῦ παρίστησι νόμον, κατὰ γε τὸ ἐν εὐαγγελικαῖς παραβολαῖς ὀρθῶς εἰρημένον, «Ἐχουσι Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας».

30 ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφησ.

8. Ἦσ. 40, 4.

10. Α' Τιμ. 3, 15.

9. Ἦσ. 26, 7.

11. Ἰω. 5, 46.

πού εἰπώθηκε μετὰ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰησοῦ: «Κάθε βαθὺ φαράγγι θὰ γεμίσει, καὶ κάθε λόφος καὶ ὄρος θὰ χαμηλώσει, καὶ ὅλα τὰ δύσκολα θὰ γίνουν εὐκόλα καὶ οἱ ἀνώμαλοι δρόμοι θὰ γίνουν ὁμαλοί»⁸. Μετὰ τὸν Χριστὸ δηλαδὴ οἱ ἀνηφοριῆς ἰσιάζουν, τὸ ἀνώμαλο γίνεται βατό, καὶ τὰ δυσκολοδιάβατα γίνονται λεῖα καὶ εὐκολοβάδιστα. Γιατί, ὅπως πάλι λέγει κάπου ὁ ἴδιος προφήτης: «Ὁ δρόμος τῶν εὐσεβῶν γίνεται εὐθύς καὶ προετοιμάζεται γι' αὐτοὺς πρὸς ὁμαλὴ πορεία τους»⁹.

Ἀναγκαστικὰ λοιπὸν ἀνεβαίνει ὁ Ἰησοῦς μαζί μετὰ τὸν θεσπέσιο Μωυσῆ. Γιατί, ὅπως εἶπα, ὁ Πατέρας πλησιάζεται μέσω τοῦ Υἱοῦ, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μεσίτης πού μᾶς συνάπτει μετὰ ἐκεῖνον μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ μᾶς ἀνεβάζει στὰ ὑπὲρ φύση ὑψώματα. Εἶχε παραταχθεῖ μετὰ διαλεχτοὺς ἄνδρες καὶ νίκησε τοὺς Ἀμαληκίτες. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Χριστός, ἐκλέγοντας τοὺς ἁγίους, τῶν ὁποίων ἀπαρχὴ εἶχαν γίνεαι οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς του, νίκησε τὸν ἀρχηγὸ τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ. Ὁ Μωυσῆς ἦταν ἐκεῖνος πού ἔδινε τίς διαταγές. Ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς τάχθηκε κάτω ἀπὸ τὸν νόμο, ἂν καὶ βέβαια ὡς Θεὸς ἦταν νομοθέτης. Καὶ ὁ καιρὸς τῆς μάχης δὲν ἦταν τὴν ἴδια ἐκείνη ἡμέρα πού ἔγινε ὁ διάλογος τοῦ Μωυσῆ μετὰ τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ἀλλὰ τὴν αὐριανή, δηλαδὴ μεταφέρθηκε σὲ ἄλλο καιρὸ. Ὁ νόμος δηλαδὴ εἶχε προαναγγεῖλαι ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν καὶ πρόσφερε λαμπρὴ ἀφήγηση τῶν κατορθωμάτων τοῦ Σωτήρα, ἂν τὰ σκεφθοῦμε πνευματικὰ. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ἔστησε ὁ Μωυσῆς καὶ τὴν ἁγία Σκηνὴ. Καθόσον δὲν εἶναι ἀνώφελη ἡ παιδαγωγία μετὰ τὸν νόμο στὴ σύσταση τῆς Ἐκκλησίας. Γιατί διαπαιδαγωγεῖ στὸν Χριστὸ, πού εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ὅλη σύστασή της, στύλος καὶ βάση τῆς ἀλήθειας, σύμφωνα μετὰ ἐκεῖνο πού ἔχει γραφεῖ¹⁰. Καὶ στοὺς Ἰουδαίους εἶπε ὁ Χριστός: «Ἄν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σὲ ἐμένα. Γιατί ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ ἐμένα»¹¹. Οἰκοδομεῖ λοιπὸν καὶ ὁ Μωυσῆς, δηλαδὴ ἡ παιδαγωγία τοῦ νόμου, τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὸ νὰ προαναγγέλλει μετὰ σκιῆς ἀκόμα τὸ μυστήριον τὸ σχετικὸ μ' αὐτήν. Τὸ πρόσωπον τοῦ Μωυσῆ μερικὲς φορὲς ἐκπροσωπεῖ τὸν νόμον πού δόθηκε μέσω αὐτοῦ, σύμφωνα μετὰ ἐκεῖνο πού ὀρθὰ ἔχει εἰπωθεῖ στίς εὐαγγελικὲς παραβολές: «Ἔχουν τὸν Μωυσῆ (τὸν νόμον τοῦ Μωυσῆ) καὶ τοὺς προφῆτας»¹².

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά.

12. Λουκᾶ 16, 29.

ΚΥΡ. Τί δ' ἂν βούλοιο κατασημῆναι πάλιν τό, «ἐν ἡμέρᾳ χρῆναι μιᾷ», καὶ μὴν καὶ τό, «νουμηνία τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου», καὶ τό, «ἐν δευτέρῳ ἔτει» τὴν ἁγίαν διαπήγνυσθαι σκηνήν, φέρε δὴ λέγωμεν ἱχνηλατοῦντες τὸ ἀληθές, καὶ τὸ ὡς ἄριστα ἔχειν τοῖς ἐντευξομένοις δο-
 5 κοῦν. Ἡμέρα μὲν γὰρ ἡ μία τὸν πολύευκτον ἡμῖν καὶ σωτήριοιον ὑποφαίνει καιρόν, καθ' ὃν ἄνθρωπος γεγονῶς ὁ Μονογενής, τῷ θανάτῳ τῆς ἰδίας σαρκὸς κατεκτήσατο τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Εἷς δὲ δὴ πάντων ὁ τοῦδε καιρὸς ἅπαξ γὰρ ἀποθανῶν, οὐκέτι ἀπο-
 10 θνήσκει· θάνατος αὐτῷ οὐκέτι κυριεύσει, κατὰ τὰς Γραφάς· οὐ γὰρ ἔτι προσδοκῆσομεν ὑπὲρ τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἐν ἄδου πνευμάτων τεθνήξεσθαι τὸν Υἱόν, ἀλλ' οὐδὲ ἀπαρχὴν ἔσεσθαι τῶν κεκοιμημένων δευτέραν. Οὐ γὰρ ἐσομένου θανάτου, πῶς ἂν γένοιτο καὶ ἀνάστασις;
 Ἔστι τοίνυν οὐ ψευδοεπῆσαι λέγοντας, ὡς εἷς ὁ τοῦδε καιρὸς, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, καὶ ἡμέρα μία, ἧς καὶ ὁ προφήτης ἐμνήσθη λέγων
 15 ὡς ἐκ προσώπου Θεοῦ, «Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι». Γράφει δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Ἴδου νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδου νῦν ἡμέρα σωτηρίας», καθ' ἣν ἐκ νεκρῶν ἀνεβίω Χριστός, τὸ ἀμειδές τοῦ θανάτου καταλύσας κράτος, ὅτε καὶ τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας οἰκοδόμους ὥσπερ τινὰς καὶ τεχνί-
 20 τας πνευματικούς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καθίστη, λέγων· «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Ἡ γὰρ οὐχὶ τοῦτο
 25 εἶναι φῆς τῆς Ἐκκλησίας τὴν σύστασιν;

ΠΑΛΛ. Τὸ τί δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Τὴν διὰ τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν παραδοθεῖσαν πίστιν καὶ κεκηρυγμένην πολιτείαν, φημι δὴ τὴν ἐν Χριστῷ, καὶ τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πρὸς Θεὸν ἔνωσιν διὰ μετοχῆς τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 30 ματος. Οὕτω γὰρ ἡμῖν προσεφάνει λέγων ὁ Παῦλος· «Καὶ ὑμεῖς ὡς λίθοι ζῶντες ἐποικοδομεῖσθε οἶκος πνευματικός, εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς

13. Ρωμ. 6, 9.

15. Α' Κορ. 6, 2.

14. Ἑσ. 49, 8.

16. Ματθ. 28, 19-20.

ΚΥΡ. Τί θὰ ἤθελε πάλι νὰ δηλώσει ἐκεῖνο τὸ, «πρέπει σὲ μία ἡμέρα», ἀλλὰ καὶ τὸ «τὴν πρώτη μέρα τοῦ πρώτου μήνα», καὶ τὸ «κατὰ τὸν δεῦτερο χρόνον» νὰ στηθεῖ ἡ ἁγία Σκηνή, ἐμπρὸς ἃς ἀπαντήσομε, ψάχνοντας γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ γι' αὐτὸ πὺν νομίζομε ἄριστο γιὰ τοὺς ἀναγνώστες μας. Ἡ ἡμέρα ἡ μία μᾶς ὑποδηλώνει τὸν σωτήριο καὶ πολυπόθητο καιρὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ Μονογενὴς ἔγινε ἄνθρωπος καὶ μὲ τὸ θάνατο τῆς ἴδιας του τῆς σάρκα κατέκτησε τοὺς ἀνθρώπους πὺν ζοῦσαν στὴ γῆ καὶ τοὺς ὁδήγησε στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Ὁ καιρὸς αὐτοῦ τοῦ πράγματος εἶναι ἓνας γιὰ ὅλους· γιατί, ἀφοῦ πέθανε μᾶ φορὰ, δὲν πεθαίνει πιά· ὁ θάνατος δὲν θὰ τὸν κυριεύσει πιά¹³, σύμφωνα μὲ τις Γραφές. Δὲν θὰ περιμένομε δηλαδὴ ἀκόμα γιὰ μᾶς καὶ τὰ πνεύματα ἐκείνων πὺν εἶναι στὸν Ἄδη ὅτι θὰ πεθαίνει ὁ Υἱὸς, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὅτι θὰ γίνεи δεύτερη ἀπαρχὴ τῶν νεκρῶν. Γιατί, ἂν δὲν συμβεῖ θάνατος, πῶς θὰ μπορούσε νὰ γίνεи καὶ ἀνάστασις; Δὲν θὰ ψευθοῦμε λοιπὸν ἂν ποῦμε, ὅτι ἓνας εἶναι γι' αὐτὸ ὁ καιρὸς, ὅπως εἶπα πρὶν λίγο, καὶ μία ἡμέρα, πὺν ἀνέφερε καὶ ὁ προφήτης ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ· «Στὸν κατάλληλο καιρὸ σὲ ἄκουσα, καὶ τὴν ἡμέρα τῆς σωτηρίας σὲ βοήθησα»¹⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει· «Τώρα εἶναι ὁ κατάλληλος καιρὸς, τώρα εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς σωτηρίας»¹⁵, κατὰ τὴν ὁποῖα ὁ Χριστὸς ἦρθε ξανά στὴ ζωὴ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καταλύοντας τὸ σκοτεινὸ κράτος τοῦ θανάτου, ὅταν σὰν κάποιους οἰκοδόμους καὶ τεχνίτες πνευματικούς τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ ἔθνη καθιστοῦσε τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, λέγοντας· «Πηγαίνετε καὶ κάνετε μαθητὲς μου ὅλους τοὺς λαοὺς βαπτίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ διδάσκοντάς τους νὰ τηροῦν ὅλες τις ἐντολὲς πὺν σᾶς ἔδωσα. Κι ἐγὼ θὰ εἶμαι ὅπωςδήποτε μαζί σας ὅλες τις ἡμέρες, μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου»¹⁶. Ἡ δὲν νομίζεις, ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴ σύστασι τῆς Ἐκκλησίας;

ΠΑΛΛ. Ποιὸ ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Τὴν πίστη πὺν παραδόθηκε ἀπὸ τοὺς ἁγίους διδασκάλους καὶ τὴν πολιτεία πὺν κήρυξαν¹⁷, ἐννοῶ τὴ σύμφωνη μὲ τὸν Χριστό, καὶ τὴν ἔνωσι μὲ τὸν Θεὸ μέσω τοῦ ἁγίου βαπτίσματος μὲ τὴ μετοχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατί αὐτὸ ἔλεγε καὶ σ' ἐμᾶς ὁ Παῦλος· «Καὶ ἐσεῖς, ζώντας σὰν πέτρες, προστεθήκατε στὴν οἰκοδομὴ γιὰ νὰ γίνεи οἶκος

17. Α' Πέτρ. 2, 12.

κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι». Πάλαι μὲν γὰρ ὡς ἐν διαφόροις σκεύεσιν ἐν τῇ ἀγία σκηνῇ προεμορφούτο Χριστός, ὡς χρυσοῦν θυμιατήριον, ὡς κιβωτός, ὡς λυχνία, καὶ μὴν καὶ ὡς τράπεζα καὶ τὰ ἐν αὐτῇ· ἕκαστος δέ, οἶμαι, τῶν πεπιστευκότων, κατὰ γε τὸν ἐνεστηκό-
5 τα καιρόν, οἶκος καὶ ναὸς χρηματίζει Θεοῦ, Χριστὸν ἔχων ἐνηυλισμέ-
νον. Κατοικεῖ γὰρ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ τῆς πίστεως, καθὰ γέ-
γραπται, εἷς μὲν καὶ ὁ αὐτὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων, εἰ καὶ νοοῖτο μετὰ
σαρκός. «Εἷς γὰρ Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς Κύριος
Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα», τοῖς δὲ τῆς θεότητος διαφόροις
10 ιδιώμασιν τὸ οἶονεὶ πολυειδὲς ἔχων ἐφ' ἑαυτῶ καὶ διαφόρως νοούμε-
νος. Ἔστι γὰρ ἐν ἡμῖν, ὡς Λόγος Θεοῦ, καὶ σοφία καὶ φῶς καὶ ζωὴ
καὶ ἄρτος ὁ ζῶν καὶ ἐξ οὐρανοῦ

ΠΑΛΛ. Συνηκα ὁ φής.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως καιρὸς ἡμῖν καὶ τῆς ἐκ νε-
15 κρῶν ἀναστάσεως ἢ τριπόθητος ἡμέρα, προανετυπούτο πάλαι διὰ τὸ
φάναι Θεόν, «Ἐν ἡμέρα μιᾷ στήσεις τὴν σκηνὴν». Τὸ δέ, «Καὶ ἐν νου-
μηνία τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου», χρησίμως τε καὶ ἀναγκαίως προσενη-
νεγμένον κατίδοι τις ἂν, ὡ Παλλάδιε. Ὡσπερ γὰρ ἀρχὴ μηνὸς ἡμε-
ρῶν ἢ ἐν αὐτῶ πρώτῃ, τοῦτ' ἔστιν ἢ νουμηνία, οὕτω καὶ ἀρχὴ τις ὡσ-
20 περ αἰῶνος νέου καὶ προεισβολὴ καινότητος χρόνων, ὁ τῆς ἐπιδημίας
καιρός. «Καινὴ γὰρ κτίσις ἐν Χριστῶ τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν». Ἄνα-
λάμπει δὲ ὡσπερ ἡμῖν ὁ μετὰ τοῦτον αἰὼν, νῦν μὲν ὡς ἐν ἐλπίσιν ἔτι
βλεπόμενος, τότε δὲ καὶ παρεσόμενος ἀληθῶς, ὅταν ἡμῖν ὁ Χριστὸς
ἐπιλόμψῃ πάλιν μετὰ τῶν ἀγίων ἀγγέλων ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς,
25 τοὺς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατεῖν ἐλομένους, καὶ τὸ ἐκπρεπέστατον
κάλλος τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἐν ὑπομονῇ πλουτήσαντας, παρα-
ληψόμενος μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ εἰς τὴν πάλαι προσδοκωμένην δόξαν καὶ
βασιλείαν εἰσκομιῶν.

Ἔστι δὲ καινὴ κτίσις καὶ οἶονεὶ καιρῶν καὶ πραγμάτων βλάστη

18. Ἐφ. 2, 21-22.

19. Ἐφ. 3, 17.

πνευματικός, ναός ἅγιος, κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος»¹⁸. Στὸ παρελθὸν δηλαδὴ ὁ Χριστὸς προεικονιζόταν μετὰ διάφορα σκευὴ στὴν ἁγία Σκηνὴ, ὡς χρυσὸ θυμιατήριον, ὡς κιβωτὸς, ὡς λυχνία, καὶ βέβαια καὶ ὡς τράπεζα καὶ μετὰ ὅσα ὑπῆρχαν ἐπάνω σ' αὐτήν. Καὶ καθένας, νομίζω, ἀπὸ ὅσους πίστεψαν κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν, εἶναι οἶκος καὶ ναὸς τοῦ Θεοῦ, ἔχοντας ἐγκαταστημένο μέσα του τὸν Χριστό. Γιατὶ κατοικεῖ μέσα στὶς καρδιὰς μας μετὰ τὴν πίστη, ὅπως ἔχει γραφεῖ¹⁹, ἐνῶ κατὰ τὴ φύσιν εἶναι ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς, ἂν καὶ βέβαια νοεῖται μετὰ τὴ σάρκα. Γιατὶ λέγει· «Ἐνας εἶναι ὁ Θεὸς ὁ Πατέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προῆλθαν τὰ πάντα, καὶ ἓνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, μέσω τοῦ ὁποῖου ἔγιναν τὰ πάντα»²⁰, ἐνῶ μετὰ τὶς διάφορες ιδιότητες τῆς θεότητος ἔχει κατὰ κάποιον τρόπο τὴν πολυμορφία καὶ νοεῖται μετὰ διάφορους τρόπους. Μέσα μας δηλαδὴ ὑπάρχει ὡς Λόγος Θεοῦ καὶ σοφία καὶ φῶς καὶ ζωὴ καὶ ἄρτος ζωντανὸς ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

ΠΑΛΛ. Κατάλαβα αὐτὸ ποὺ λές.

ΚΥΡ. Ὁ καιρὸς λοιπὸν τῆς ἐνανθρώπησης καὶ ἡ περιπόθητη ἡμέρα τῆς ἀνάστασης ἀπὸ τοὺς νεκροὺς προτυπωνόταν στὸ παρελθὸν μετὰ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ· «Θὰ στήσεις τὴ σκηνὴν σὲ μία ἡμέρα». Ἄλλὰ καὶ ὁ λόγος «τὴν πρωτομηνία τοῦ πρώτου μηνός», θὰ διαπιστώσει κανεὶς, Παλλάδιέ μου, ὅτι προστέθηκε γιατί εἶναι χρήσιμο καὶ ἐξυπηρετεῖ κάποια ἀνάγκη. Ὅπως δηλαδὴ ἡ ἀρχὴ τοῦ μηνός εἶναι ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς ἡμέρες του, δηλαδὴ ἡ πρωτομηνία, ἔτσι καὶ ἡ ἀρχὴ κατὰ κάποιον τρόπο ἑνὸς νέου αἰῶνα καὶ πρώτη ἐμφάνιση τῶν νέων χρόνων εἶναι ὁ καιρὸς τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Χριστοῦ στὴ γῆ. Γιατὶ λέγει· «Μετὰ τὸν Χριστὸν ἔγινε ἡ κτίσις καινούργια, τὰ παλαιὰ πέρασαν»²¹. Ἀναλάμπει δηλαδὴ κατὰ κάποιον τρόπο σὲ μᾶς ὁ αἰῶνας ὁ μετὰ ἀπὸ αὐτόν, τὸν ὁποῖο τώρα τὸν βλέπομε σὰν μέσα στὶς ἐλπίδες μας ἀκόμα, ἐνῶ τότε θὰ τὸν ζοῦμε πραγματικά, ὅταν ὁ Χριστὸς θὰ μᾶς προβάλλει πάλι μετὰ τὸ φῶς του μαζί με τοὺς ἁγίους ἀγγέλους μέσα στὴ δόξα τοῦ Πατέρα, παραλαμβάνοντας μαζί του ἐκείνους ποὺ διάλεξαν νὰ ζήσουν σὲ μιὰ νέα ζωὴ καὶ ἡ ψυχὴ τους μετὰ τὴν ὑπομονή τους ἀπέκτησε ὡς πλοῦτο τὸ ὀλόφωτο κάλλος τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσει μέσα στὴ δόξα καὶ τὴ βασιλεία τὴν ἀναμενόμενη μετὰ πόθο ἀπὸ παλαιά.

Ἔτσι βέβαια εἶναι νέα κτίσις καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νέα βλάστησις

20. Α' Κορ. 8, 6.

21. Β' Κορ. 5, 17.

νέα τῶν ἐν Χριστῷ, καταδείξειεν ἂν εὖ μάλα τὸ αἶνιγμα τοῦ πρώτου μηνός, καθ' ὃν πόαι μὲν καὶ ἀπαλαὶ καὶ ἀρτιφανεῖς ἐν γῆ, φυτῶν δὲ ἀναθήλησις, καὶ τῶν ἐν λειμῶσιν ἀνθέων τὸ πολυειδὲς ἐμφαίνεται κάλλος, ἐαρινῆς γελώσης εὐωδίας· οἶονεὶ γάρ πως ἐν τοιῷδε καιρῷ
 5 κέκληκεν ὁ Χριστὸς τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν, οὕτω λέγων· «Ἀνάστα, ἔλθέ, ἡ πλησίον μου, καλή μου, περισσότερά μου, ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν ἀπῆλθεν, ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἐν αὐτῷ· τὰ ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῆ· καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθασεν». Ἀνεθάλη γὰρ ἡ ἀνθρώπου φύσις αὖ, ὥσπερ τι φυτόν, καταμαρανθεῖσα θανάτῳ, διὰ τε τὴν ἐν Ἀδὰμ παρά-
 10 βασιν καὶ τὴν κατὰ πάντων ἡμῶν τυραννήσασαν ἁμαρτίαν. Ἀκούω δὲ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ καὶ δι' ἐνός τῶν ἀγίων προφητῶν «Αὐτὸς ὁ λαλῶν πάρειμι, ὡς ὥρα ἐπὶ τῶν ὀρέων». Ὅπερ γὰρ ἐν ὄρεσι καὶ δρυμοῖς τὸ ἔαρ ἐργάζεται, βλάστη νέα στεφανοῦν τὰ φυτά, τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῶν ἡ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀποπεπλήρωκε παρουσία, γενομένη
 15 κατὰ καιροῦς, ὡς ἐν ἔτει δευτέρῳ, καὶ οὐκ ἐν γε τῷ πρώτῳ καιρῷ, καθ' ὃν ἦν ὁ νόμος καὶ τῶν προφητῶν ὁ χορὸς καὶ καθ' ὃν ἐκράτει θάνατος. Βεβασίλευκε γὰρ ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ μέχρι Μωσέως. Οὐκοῦν ὡς ἐν δευτέρῳ ἔτει, τοῦτ' ἔστιν ὡς ἐν χρόνῳ τῷ μετὰ τὸν πρώτον, καθ' ὃν ἦν ὁ νόμος, ἡ ἐξ ἔθνῶν ἀνέλαμψεν Ἐκκλησία, Χριστὸν ἑναυλον ἔχουσα,
 20 τὸ τῶν προφητῶν καὶ τοῦ νόμου τέλος. Ἐὰρ σοι δοκεῖ πρὸς τὸ εὐθύ τε καὶ ἀληθὲς διάττειν ἡμῶν ὁ λόγος;

ΠΑΛΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Οἶμαι δὲ ἔγωγε τὴν ἀληθεστέραν ἡμῖν προκατηγγέλθαι σκηνην διὰ φωνῆς Ἡσαΐου, λέγοντος ὡς πρὸς ἕκαστον τῶν ἐν πίστει
 25 κεκλημένων εἰς δικαιοσύνην, «Οἱ ὀφθαλμοί σου ὄψονται, Ἱερουσαλήμ, πόλεις πλουσίας, σκηναὶ αἱ οὐ μὴ σεισθῶσιν, οὐδὲ μὴ κινηθῶσιν οἱ πάσσαλοι τῆς σκηνης αὐτῆς, οὐδὲ τὰ σχοινία αὐτῆς οὐ μὴ διαρραγῶσιν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον». Θεοῦ γὰρ πόλις ἡ Ἐκκλησία, ἧς καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ ἐπεμνήσθη λέγων· «Δεδοξαμένα ἐλαλήθη περὶ
 30 σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ». Πλουσία γὰρ αὕτη, καὶ τοῖς ἄνωθεν καὶ ἐξ

22. Ὑσσημα Ὑσσημ. 2, 10-12.

24. Ρωμ. 5, 14.

23. Ὑσση. 52, 6.

25. Ὑσση. 33, 20.

καιρῶν καὶ πραγμάτων τοῦ Χριστοῦ, θὰ τὸ κάνει ὀλοφάνερο τὸ αἶνιγμα τοῦ πρώτου μήνα, κατὰ τὸν ὁποῖο πρωτοφανερόνεται στὴ γῆ ἡ τρυφερὴ χλόη, ἀναθάλλουν τὰ φυτὰ, καὶ στὰ λιβάδια κυματίζει ἡ χιλιόχρωμη ὁμορφιὰ τῶν λουλουδιῶν τῆς γελαστῆς ἀνοιξιὰτικῆς μοσχοβολιᾶς. Γιατὶ σὲ τέτοιο κατὰ κάποιον τρόπο καιρὸ κάλεσε ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ἐθνῶν, λέγοντας· «Σήκω, ἔλα, ἐσὺ ἡ γειτονοπούλα μου, ἡ καλή μου, ἡ περιστέρα μου· ὁ χειμῶνας πέρασε, ἡ βροχὴ πέρασε, ἔφυγε μαζί του· φάνηκαν τὰ λουλούδια στὴ γῆ· ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ τὰ κόψομε»²². Ξαναβλάστησε ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου, σὰν κάποιον φυτό, ἀφοῦ εἶχε καταμαραθεῖ ἀπὸ τὸν θάνατον, ἕξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς ἁμαρτίας πού μᾶς ἐπέβαλε τὴν τυραννικὴ ἐξουσία της. Ἀκούω τὸν Χριστὸ νὰ λέγει καὶ μὲ τὸ στόμα ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες. «Εἶμαι ἐδῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος πού σοῦ μιλῶ, ὅπως ἡ ἀνοιξη στὰ βουνὰ»²³. Αὐτὸ δηλαδὴ πού κάνει ἡ ἀνοιξη στὰ βουνὰ καὶ στὰ δάση, στεφανώνοντας μὲ νέα βλάστηση τὰ φυτὰ, αὐτὸ πραγματοποίησε καὶ σ' ἐμᾶς ἡ παρουσία τοῦ Σωτήρα, πού ἔγινε τὸν ὀρισμένον καιρὸ, σὰν κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος καὶ ὄχι κατὰ τὸν πρώτον καιρὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο ἴσχυε ὁ νόμος καὶ ὁ χορὸς τῶν προφητῶν καὶ ἐξουσίαζε ὁ θάνατος. Γιατὶ εἶχε βασιλεύσει αὐτὸς ἀπὸ τὸν Ἀδάμ μέχρι τὸν Μωυσῆ»²⁴. Σὰν σὲ δεύτερον λοιπὸν ἔτος, δηλαδὴ σὲ χρόνον μετὰ τὸν πρώτον, κατὰ τὸν ὁποῖο ἴσχυε ὁ νόμος, ἔλαμψε ἡ Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν, ἔχοντας στ' αὐτιὰ της ν' ἀντηχεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τὸ τέλος τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν. Νομίζεις ἄραγε ὅτι ὁ λόγος μας βαδίζει πρὸς τὸ εὐθὺ καὶ ἀληθινόν;

ΠΑΛΛ. Ὀλωσδιόλου.

ΚΥΡ. Ἐγὼ τουλάχιστον νομίζω, ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα μᾶς προανήγγειλε τὴν ἀληθινότερη Σκηνὴν, ἡ ὁποία, ἀπευθυνόμενη κατὰ κάποιον τρόπο στὸν καθένα ἀπὸ ὅσους ἔχουν κληθεῖ γιὰ νὰ δικαιωθοῦν μὲ τὴν πίστη, λέγει· «Τὰ μάτια σου θὰ δοῦν τὴν Ἱερουσαλήμ, πόλη πλούσια, τῆς ὁποίας οἱ σκηνὲς δὲν θὰ κλονιστοῦν, οὔτε οἱ πάσσαλοι τῆς σκηνῆς της θὰ σαλεφθοῦν, οὔτε καὶ θὰ σπάσουν τὰ σχοινιά της στὸν αἰῶνα τῶν αἰώνων»²⁵. Γιατὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ πόλη τοῦ Θεοῦ, στὴν ὁποία ἀναφέρθηκε καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, λέγοντας· «Πολλὰ ἔνδοξα πράγματα διακηρύχθηκαν γιὰ σένα τὴν πόλη τοῦ Θεοῦ»²⁶. Εἶναι δηλαδὴ πλούσια σὲ οὐράνιες δωρεές καὶ καταστολισμένη μὲ χαρίσματα ἀπὸ τὸν οὐρανόν,

26. Ψαλμ. 86, 3.

οὐρανοῦ χαρίσμασι κατηγλαϊσμένη, καὶ ἄρρηκτον ἔχουσα τὴν ἐν
 βεβαίῳ στάσει, ἰδρυσὶν τε καὶ διαμονήν. «Πύλαι γὰρ ἄδου οὐ κατι-
 σχύσουσιν αὐτῆς», κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν.

ΠΑΛΛ. Ὁρθότατα καὶ εἰκότα διανοῆ.

5 ΚΥΡ. Ἐγεγευμένης δὲ τῆς σκηνῆς, ὅτι προσῆκεν ἐν κόσμῳ κει-
 σθαι τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ μὴ χύδην καὶ ἀτημελῶς, διδάσκει λέγων ὁ πάν-
 των δεσπότης Θεός. «Καὶ θήσεις τὴν κιβωτὸν τοῦ μαρτυρίου, καὶ
 σκεπάσεις τὴν κιβωτὸν τῷ καταπετάσματι. Καὶ εἰσοίσεις τὴν τράπε-
 ζαν, καὶ προθήσεις τὴν πρόθεσιν αὐτῆς. Καὶ εἰσοίσεις τὴν λυχνίαν,
 10 καὶ ἐπιθήσεις τοὺς λύχνους αὐτῆς. Καὶ θήσεις τὸ θυσιαστήριον τὸ
 χρυσοῦν, εἰς τὸ θυμιᾶν ἐναντίον τῆς κιβωτοῦ. Καὶ ἐπιθήσεις κάλυμμα
 καταπετάσματος ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ τὸ
 θυσιαστήριον τῶν καρπωμάτων θήσεις παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς
 τοῦ μαρτυρίου. Καὶ περιθήσεις τὴν σκηνήν, καὶ πάντα τὰ αὐτῆς περι-
 15 θήσεις κύκλῳ». Ἄλλ' ἔνεστι μὲν ἐν τούτοις εἰσκεκομισμένα ἰδεῖν ἐν τῇ
 ἁγίᾳ σκηνῇ τὰ σκεύη τὰ ἱερά· οὐ μὴν ἔτι καὶ σαφῶς τὸν ἐκάστῳ πρό-
 ποντὰ τε καὶ ἐκνεμηθέντα τόπον. Βούλει δὴ οὖν τῶν ἐπὶ τῇ σκηνῇ
 προσταγμάτων λεπτήν τε καὶ ἀκριβοῆ τῶν τοιῶνδε τὴν γνῶσιν ἐρασι-
 ζώμεθα;

20 ΠΑΛΛ. Ὡς ἡδιστα γε.

ΚΥΡ. Ἐφη τοίνυν πρὸς τὸν ἱερόν Μωσέα Θεός. «Καὶ ποιήσεις
 καταπέτασμα ἐξ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου
 καὶ θύσσου νενησμένης ἔργον ὑφαντὸν ποιήσεις αὐτὸ Χερουδίμ. Καὶ
 ἐπιθήσεις αὐτὸ ἐπὶ τεσσάρων στύλων ἀσήπτων κεχρυσωμένων χρυ-
 25 σίῳ. Καὶ αἱ κεφαλίδες αὐτῶν χρυσαῖ, καὶ αἱ θάσεις αὐτῶν τέσσαρες
 ἀργυραῖ. Καὶ θήσεις τὸ καταπέτασμα ἐπὶ τῶν στύλων, καὶ εἰσοίσεις
 ἐκεῖ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος τὴν Κιβωτὸν τοῦ Μαρτυρίου.
 Καὶ διοριεῖ τὸ καταπέτασμα ὑμῖν ἀναμέσον τοῦ Ἁγίου, καὶ ἀναμέσον
 τοῦ Ἁγίου τῶν ἁγίων. Κατακαλύψεις τῷ καταπετάσματι τὴν κιβωτὸν
 30 τοῦ μαρτυρίου ἐν τῷ Ἁγίῳ τῶν ἁγίων. Καὶ ἐπιθήσεις τὴν τράπεζαν
 ἔξωθεν τοῦ καταπετάσματος, καὶ τὴν λυχνίαν ἀπέναντι τῆς τραπέζης
 ἐπὶ μέρος τῆς σκηνῆς τὸ πρὸς νότον. Καὶ τὴν τράπεζαν θήσεις ἐπὶ

καὶ εἶναι ἀκλόνητη ἢ σταθερότητα της, ἢ θεμελίωσή της καὶ ἢ παραμονή της. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Σωτήρα, «Οἱ πύλες τοῦ ἄδη δὲν θὰ μπορέσουν νὰ τὴ νικήσουν»²⁷.

ΠΑΛΛ. Ὅσα σκέφτεσαι εἶναι ὀρθὰ καὶ λογικά.

ΚΥΡ. Κι ὅταν ὑψώθηκε ἡ Σκηνή, τὸ ὅτι ἔπρεπε ὅλα τὰ σκεύη μέσα σ' αὐτὴν νὰ εἶναι τακτοποιημένα καὶ ὄχι φύρδην-μίγδην, μᾶς τὸ διδάσκει ὁ Κύριος τῶν ὅλων Θεός, λέγοντας· «Θὰ τοποθετήσεις μέσα τὴν Κιβωτὸ τοῦ Μαρτυρίου καὶ θὰ τὴν σκεπάσεις μὲ τὸ καταπέτασμα. Μετὰ θὰ βάλεις μέσα στὴ Σκηνή τὴν τράπεζα καὶ θὰ τοποθετήσεις ἐπάνω τοὺς ἄρτους τῆς πρόθεσης. Ἐπίσης θὰ βάλεις μέσα τὴν ἐπτάφωτη λυχνία καὶ θὰ τοποθετήσεις σ' αὐτὴ τοὺς λύχνους της. Μετὰ θὰ τοποθετήσεις τὸ χρυσὸ θυσιαστήριο γιὰ τὸ θυμιάσιμα μπροστὰ στὴν Κιβωτὸ καὶ θὰ κρεμάσεις στὴ θύρα τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου τὸ σκέπασμα τοῦ καταπετάσματος καὶ θὰ βάλεις τὸ θυσιαστήριο τῶν ὀλοκαυτωμάτων κοντὰ στὴ θύρα τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου. Ἀκολουθῶς θὰ σκεπάσεις ὅλη τὴ Σκηνή καὶ ὅλα ὅσα εἶναι μέσα θὰ τὰ ἀγιάσεις κυκλικὰ καὶ θὰ τὰ καθιερώσεις»²⁸. Μπορεῖς φυσικὰ νὰ δεῖς ἀνάμεσά τους τὰ ἱερὰ σκεύη ποὺ μεταφέρθηκαν καὶ τοποθετήθηκαν μέσα στὴν ἅγια Σκηνή, καθὼς ἐπίσης ξεκάθαρα καὶ τὸν τόπο ποὺ ἀρμόζει καὶ ποὺ παραχωρήθηκε στὸ καθένα. Θέλεις λοιπὸν τώρα νὰ ἐραριστοῦμε (ἀπὸ τὴ Γραφή) τὴ λεπτομερὴ καὶ ἀκριβὴ γνώση τῶν προσταγμάτων γιὰ τὴ Σκηνή;

ΠΑΛΛ. Μὲ πᾶρα πολλὴ εὐχαρίστηση.

ΚΥΡ. Εἶπε λοιπὸν ὁ Θεὸς στὸν ἱερὸ Μωυσῆ· «Θὰ κατασκευάσεις καταπέτασμα ἀπὸ κλωσμένο νῆμα χρώματος γαλάζιου καὶ πορφυροῦ καὶ κόκκινου καὶ ἀπὸ βύσσο γνεμένη. Στὸ ἔργο αὐτὸ θὰ ὑφάνεις τὰ Χερουδίμ. Θὰ τὸ στηρίξεις αὐτὸ πάνω σὲ τέσσερες στύλους ἀπὸ ξύλο ποὺ δὲν σαπίζει καὶ ἐπιχρυσωμένους. Οἱ κεφαλές τους θὰ εἶναι χρυσές, καὶ οἱ βάσεις τους, τέσσερις στὸν ἀριθμὸ, ἀσημένιες. Θὰ τοποθετήσεις τὸ καταπέτασμα ἐπάνω στοὺς στύλους καὶ θὰ βάλεις ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τὸ καταπέτασμα, στὰ ἐσώτερα τῆς Σκηνῆς, τὴν Κιβωτὸ τοῦ Μαρτυρίου, καὶ τὸ καταπέτασμα θ' ἀποτελεῖ χωρίσμα ἀνάμεσα στὰ Ἅγια καὶ τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων. Θὰ σκεπάσεις μὲ τὸ καταπέτασμα τὴν Κιβωτὸ τοῦ μαρτυρίου μέσα στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων. Θὰ βάλεις τὴν Τράπεζα (τῆς πρόθεσης) ἔξω ἀπὸ τὸ καταπέτασμα καὶ τὴ λυχνία ἀπέναντι στὴν Τρά-

28. Ἐξ. 40, 3-6.

μέρους τῆς σκηνῆς τὸ πρὸς βορρᾶν. Καὶ ποιήσεις ἐπίσπαστρον τῆ θύρα τῆς σκηνῆς ἐξ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου καὶ θύσσου κεκλωσμένης, ἔργον ποικιλτοῦ. Καὶ ποιήσεις τῶ καταπετάσματι πέντε στύλους, καὶ χρυσώσεις αὐτοὺς χρυσῶ· καὶ αἱ κεφαλίδες αὐτῶν χρυσαῖ, καὶ χωνεύσεις αὐτοῖς πέντε θάσεις χαλκᾶς». Καὶ ταυτὶ μὲν περὶ τούτων. Περὶ δέ γε τοῦ λουτήρος ὡδὲ πῆ φησι «Ποίησον λουτήρα χαλκοῦν, καὶ θάσιν αὐτῶ χαλκῆν, ὥστε νίπτεσθαι, καὶ θήσεις αὐτὸν ἀνὰ μέσον τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ θυσιαστηρίου». ἜΑρά σοι σαφῆς ὁ ἐφ' ἐκάστω λόγος;

10 ΠΑΛΛ. Οὐ μὲν οὖν διηπόρηκα γὰρ ἴσθι, καὶ τί τὸ χρῆμα εἰπεῖν οὐκ ἔχω.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐφ' ἐκάστω τῶν προκειμένων ρητῶν, εἰς θεωρίαν τὴν ἐπ' αὐτοῖς τὸ τελοῦν ἀρπάσας, σαφῆ καὶ εὐκρινεστάτην, ὡς ἂν οἷός τε ὦ, ποιήσομαι τὴν ἀφήγησιν. Ἐγήγερται μὲν γάρ, ὦ Παλλάδιε, 15 κατὰ τὴν ἔρημον ἡ ἁγία σκηνή, ὡς ἐν θέσει τε καὶ ἐν εἴδει διπλῶ. Καὶ μία μὲν ἦν ἡ ἐσωτάτη, ὄνομα δὲ αὐτῆ, τὰ ἹΑγια τῶν ἁγίων. Προεισβολὴ δὲ ὡσπερ τις καὶ περὶ αὐτὴν ἡ πρώτη, τὰ ἐπίκλην ἹΑγια. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἐσωτάτῳ σκηνήν ἡ κιβωτὸς ἀπετέθειτο, ἐπὶ τεσσάρων στύλων χρυσῶν ἔχουσα περιπέτασμα πεποιημένον ἐντέχνως ἐξ ὑακίνθου καὶ 20 πορφύρας καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου καὶ θύσσου νενησμένης. Εἰρηκότες δὲ ἤδη καί, καθάπερ ἐγῶμαι, διαρκῶς τὰ ἐπὶ τε τῆ θύσσῳ καὶ τῆ πορφύρα καὶ τῶ κεκλωσμένῳ κοκκίνῳ, καὶ μὲν τοι καὶ ὑακίνθῳ, παρωσόμεθα μὲν τὸ ταυτοεπές ἐκεῖνό γε μὴν ἐροῦμεν εἰς τὸ παρόν. Τὸ καταπέτασμα τὸ ἐπὶ τεσσάρων στύλων χρυσῶν, ὧν αἱ θάσεις ἀρ- 25 γυραῖ, τὸ Χριστοῦ μυστήριον ὑπεδήλου τότε. Τί γάρ, οὐχὶ καταπέτασμα τὸ σῶμα Χριστοῦ καὶ σοφὸς ἡμῖν ὠνόμασε Παῦλος, οὕτω λέγων, «Ἦν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ»;

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφης.

30 ΚΥΡ. ἘΑθρει δὴ οὖν ὡς ἐν σκιαῖς καὶ αἰνίγμασιν, ὅτι Θεὸς ὢν καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς κατὰ φύσιν ὁ Λόγος, ὡς ἐν χρυσοῖ καὶ ἀσήπτῳ γέγο-

29. Ἐξ. 26, 31-37.

30. Ἐξ. 30, 18-19.

πεξα, στο μέρος τῆς Σκηνῆς πρὸς τὰ νότια. Τὴν Τράπεζα θὰ τὴν τοποθετήσεις στὸ βορεινὸ μέρος τῆς Σκηνῆς. Γιὰ τὴ θύρα τῆς Σκηνῆς θὰ κατασκευάσεις παραπέτασμα ἀπὸ κλωσμένο νῆμα χρώματος γαλάζιου, πορφυροῦ καὶ κόκκινου, καθὼς καὶ ἀπὸ λινὸ ὕφασμα ἀπὸ κλωσμένη κλωστή, ἔργο πού θὰ γίνεῖ ἀπὸ διακοσμητὴ. Γιὰ τὸ καταπέτασμα αὐτὸ θὰ κατασκευάσεις πέντε στύλους πού θὰ τοὺς ἐπιχρυσώσεις, οἱ κεφαλές τους θὰ εἶναι χρυσές, καὶ θὰ κατασκευάσεις γι' αὐτὲς πέντε βάσεις χυτὲς χάλκινες»²⁹. Καὶ αὐτὰ βέβαια γιὰ τὰ προηγούμενα. Γιὰ τὸν λουτήρα λέγει τὰ ἑξῆς περίπου· «Κατασκεύασε λουτήρα χάλκινο καὶ βάση χάλκινη, γιὰ νὰ πλύνονται σ' αὐτόν, καὶ θὰ τὸν τοποθετήσεις ἀνάμεσα στὴ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου καὶ στὸ θυσιαστήριον»³⁰. Εἶναι ἄραγε σαφὴς ὁ λόγος γιὰ τὸ καθένα;

ΠΑΛΛ. Ὁχι βέβαια. Γιατί, νὰ ξέρεις, ἔχω ἀμφιβολίες, καὶ δὲν ξέρω νὰ πῶ τί σημαίνει τὸ πράγμα.

ΚΥΡ. Γιὰ τὸ καθένα λοιπὸν ἀπὸ τὰ ἐξεταζόμενα ρητὰ, ἀρπάζοντας αὐτὸ πού συντελεῖ στὴν ἐξήγησή τους, θὰ κάνω σαφὴ ὅσο μπορῶ καὶ εὐκρινέστατη τὴν ἀφήγησή μου. Στήθηκε λοιπὸν, Παλλάδιε, στὴν ἔρημο ἡ ἁγία Σκηνὴ, διπλὴ καὶ στὴ θέση καὶ στὴ μορφή. Ἡ μία ἦταν ἡ ἐνδότερη, καὶ τὸ ὄνομά της Ἔγια τῶν ἁγίων, ἐνῶ ἡ πρώτη ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο προεΐσοδος, καὶ λεγόταν Ἔγια. Στὴν ἐνδότερη Σκηνὴ εἶχε τοποθετηθεῖ ἡ Κιβωτός, πάνω σὲ τέσσερις χρυσοὺς στύλους, πού περιβαλλόταν ἀπὸ ἓνα περιπέτασμα κατασκευασμένο μὲ τέχνη ἀπὸ νῆμα κλωσμένο καὶ μὲ χρώματα ὑάκινθου, πορφύρας, καὶ κόκκινου, καὶ μὲ δύσσο γνεμένη. Ἔχομε ἤδη μιλήσει ἐπαρκῶς, ὅπως ἐγὼ νομίζω, καὶ γιὰ τὴ δύσσο καὶ τὴν πορφύρα καὶ τὸ κλωσμένο κόκκινο καὶ γιὰ τὸν ὑάκινθο, καὶ θ' ἀποφύγομε τίς ταυτολογίες. Γιὰ τὸ παρὸν θὰ ποῦμε ἐκεῖνο. Τὸ καταπέτασμα πού στηρίζεται σὲ τέσσερες στύλους χρυσοὺς μὲ τίς ἀργυρὲς βάσεις, ὑποδήλωναν τότε τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Τί δηλαδή; Δὲν ὀνόμασε ὁ σοφὸς Παῦλος καταπέτασμα τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, λέγοντας, «Τὸν νέο δρόμον πού ἐγκαινίασε γιὰ μᾶς πρόσφατα ὁ Ἰησοῦς μὲ τὸ καταπέτασμα, δηλαδή μὲ τὸ σῶμα του»³¹;

ΠΑΛΛ. Τὸ εἶπες ὀρθά.

ΚΥΡ. Πρόσεχε λοιπὸν μέσα ἀπὸ τίς σκιὰς καὶ τὰ αἰνίγματα, ὅτι ὁ Λόγος, ἂν καὶ εἶναι Θεὸς κατὰ τὴ φύση καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ

31. Ἐβρ. 10, 20.

νε κιβωτῶ, τῷ ἐκ Παρθένου ναῶ· ἄσηπτον γὰρ καὶ τίμιον τὸ σῶμα Χριστοῦ, μονονουχὶ δὲ καὶ ἐκρύπτετο καθάπερ ἐν τάξει καταπετάσματος, τὴν σάρκα λαβὼν κρύπτεσθαι δὲ φαμεν τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, οὐχ ὡς ἐν βραχεῖ περιορισθέντα σῶματι, πανταχῆ γὰρ καὶ ἐν πᾶσιν ὁ 5 Υἱός, ἀλλὰ τῷ λανθάνειν οἰκονομικῶς καὶ τὸν τῆς ἀναδείξεως ὑπομένειν καιρόν. Ἀναδείξεως δὲ τῆς εἰς ἅπαντας ὁ καιρός, ἢ ἐκ νεκρῶν ἀναβιώσις. Πρὸ μὲν γὰρ τοῦ τιμίου σταυροῦ τοῖς ἀγίοις ἐπέταττε μαθηταῖς, ἵνα μὴ φανερόν αὐτὸν ποιῶσι. Γέγραπται γὰρ ᾠδί. Μετὰ δέ γε τὸ ἀναβιώσαι παθόντα τὸν θάνατον, «Πορευθέντες», φησί, «μα- 10 θητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Οὐκοῦν ἐπεκρέματο μὲν τοῖς στύλοις τὸ καταπέτασμα, κατακαλύπττον ἔσω τὴν κιβωτόν, τύπος δ' ἂν εἴη Χριστοῦ, τοῖς τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν κηρύγμασιν αἰρομένου τε ὑψοῦ, καὶ ἐν δόξῃ θεότητος ὀρωμένου τοῖς ἐν τῇ ἁγία 15 σκηνῇ, τουτέστι τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τέσσαρες δὲ οἱ στύλοι, χρυσοῖ καὶ περιάργυροι· ἰσάριθμοι δὲ αὐτοῖς οἱ εὐαγγελισταί, λαμπροί τε καὶ τίμιοι.

Οὐκοῦν ἔκειτο μὲν ἡ κιβωτός, ἄνωθεν δὲ καὶ κάτω διῆκον τὸ καταπέτασμα, τὸ ἐκ θύσσου καὶ πορφύρας καὶ τῶν ἄλλων, οὐχ ὄρατὴν ἐτίθει. 20 Ἄνωθεν δὲ τοῦ καταπετάσματος καὶ τῶν εἰς δεξιὰ τε καὶ εὐώνυμα Χερουβὶμ ἐχρημάτιζε Θεός, δεικνὺς ὅτι καὶ ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν ἐστί· καὶ αὐτὰ δὲ πάντα τὰ τῶν λογικῶν ἀνωτάτω, τουτέστι τὰ Σεραφίμ, τὴν θείαν τε καὶ ἄρρητον ὑποκάθηται δόξαν, καὶ αὐτὸν δορυφοροῦντα τὸν Υἱόν, εἰ καὶ γέγονε σὰρξ, καὶ ὡς ἐν ὑφέσει τυχόν τῆς πρὸς τὸν 25 Πατέρα ἰσότητος, καθὸ πέφυκεν ἄνθρωπος. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν αὐτός· «Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν». Ἴσος δὲ ὢν κατὰ φύσιν τῷ γεγεννηκότι, τὸ ἐν μείοσι γενέσθαι, φησί, διὰ μόνον τὸ ἀνθρώπινον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἁγία σκηνῇ, κύκλω μὲν τοῦ καταπετάσματος τὰ Χερουβὶμ, καὶ αὐτὰ ὡς Θεὸν δορυφοροῦντα τὸν Υἱόν. Καὶ μὴν καὶ

42. Ματθ. 12, 16.

33. Ματθ. 28, 19-20.

Πατέρα, βρέθηκε μέσα σὲ χρυσὴ πού δὲν σήπεται κιβωτό, σὸν ναὸ πού πρόσφερε ἡ Παρθένος· γιατὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ δὲν σήπεται καὶ εἶναι πολύτιμο, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κρυβόταν σὰν μὲ καταπέτασμα παίρνοντας τὴ σὰρκα. Καὶ λέμε ὅτι κρυβόταν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὄχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι περιορίστηκε σὲ μικρὸ σῶμα, γιατὶ ὁ Υἱὸς βρίσκεται παντοῦ καὶ σὲ ὅλα, ἀλλὰ κρυβόταν κατ' οἰκονομία καὶ περίμενε τὸν καιρὸ νὰ παρουσιαστεῖ. Καὶ ὁ καιρὸς τῆς παρουσίας του σὲ ὅλους εἶναι ἡ ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Πρὶν δηλαδὴ ἀπὸ τὸν τίμιον σταυρὸ, ἔδινε διαταγὴ στοὺς ἅγιους μαθητὲς του νὰ μὴν τὸν φανερώσουν, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ³². Μετὰ ὅμως τὴν ἐπάνοδο στὴ ζωὴ ἀπὸ τὸν θάνατο πού εἶχε ὑποστεῖ, τοὺς λέγει· «Πηγαίνετε καὶ κάνετε μαθητὲς μου ὅλα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»³³. Ἦταν λοιπὸν ἀναρτημένο στοὺς στύλους τὸ καταπέτασμα, σκεπάζοντας μέσα τὴν Κιβωτό, πράγμα πού μπορεῖ νὰ εἶναι τύπος τοῦ Χριστοῦ, πού μὲ τὰ κηρύγματα τῶν εὐαγγελιστῶν σηκώνεται ψηλὰ καὶ ἔτσι φαίνεται μέσα στὴ δόξα τῆς θεότητος σὲ ἐκείνους πού εἶναι μέσα στὴ Σκηνή, δηλαδὴ στὴν Ἐκκλησία. Τέσσερις εἶναι οἱ στύλοι χρυσοὶ καὶ ἐπαργυρωμένοι, καὶ ἰσάριθμοι οἱ εὐαγγελιστὲς λαμπροὶ καὶ πολύτιμοι.

Ἦταν λοιπὸν τοποθετημένη ἡ Κιβωτὸς μέσα στὴ Σκηνή καὶ ἀπὸ ἐπάνω πρὸς τὰ κάτω κρεμόταν τὸ καταπέτασμα, πού ἦταν ἀπὸ δύσσο, πορφύρα καὶ τὰ ἄλλα καὶ δὲν ἄφηνε νὰ φαίνεται ἡ Κιβωτὸς. Πάνω ἀπὸ τὸ καταπέτασμα καὶ τὰ Χερουβίμ στὴν ἀριστερὴ καὶ δεξιὰ πλευρὰ φανεωνόταν καὶ ἔδινε τὶς ἐντολὰς ὁ Θεός, δείχνοντας ὅτι ἦταν πάνω ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση. Καὶ τὰ Σεραφίμ, αὐτὰ δηλαδὴ πού εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ λογικά, βρίσκονται πιὸ κάτω ἀπὸ τὴ θεία καὶ ἄρρητη δόξα καὶ δορυφοροῦν τὸν ἴδιον τὸν Υἱό, παρόλο πού ἔγινε σὰρκα καὶ βοίσκεται σὲ κάποια μείωση ἴσως ὡς πρὸς τὴν ἰσότητά μὲ τὸν Πατέρα, καθόσον ἔγινε ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε ἐκεῖνος· «Ὁ Πατέρας μου εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ μένα»³⁴. Ἐνῶ δηλαδὴ εἶναι ἴσος κατὰ τὴ φύση μὲ τὸν Πατέρα λέγει ἐν τούτοις ὅτι εἶναι κατώτερος ἀπὸ αὐτὸν, ἐξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης φύσης του μόνο. Γι' αὐτὸ καὶ στὴν ἁγία Σκηνή τὰ Χερουβίμ εἶναι τοποθετημένα κυκλικὰ στὸ καταπέτασμα, καὶ δορυφοροῦν καὶ αὐτὰ τὸν Υἱὸ ὡς Θεό. Ἀλλὰ καὶ πάνω ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ καταπέτασμα, πράγμα

34. Ἰω. 14, 28.

αὐτοῦ τοῦ καταπετάσματος ἄνωθεν, ὃ ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ, νοεῖται Θεός. «Καὶ γνωσθήσομαι», γάρ φησιν, «ἐκεῖθεν, καὶ λαλήσω σοι». Ἐπέκεινα γὰρ πάσης κτίσεως ὁ Πατήρ, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἐμμανουήλ, οὐ καθ' ὃ νοεῖται καὶ ἔστι Θεός, ἴσος γὰρ ἔστι κατὰ πάντα Θεῶ, ἀλλ' 5 ὅσον ἦκεν εἰς δούλου μορφήν καὶ εἰς ἀνθρωπότητος μέτρον.

ΠΑΛΛ. Ὡς λεπτός ὁ λόγος καὶ βαθύς.

ΚΥΡ. Ἔρχεται δὲ ὁμῶς οὐκ ἀπὸ σκοποῦ.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Ἐχούσης δὲ ᾧδε τῆς κιβωτοῦ, «Καὶ θήσεις», φησί, «τὸ θυ-
10 σιαστήριον τὸ χρυσοῦν εἰς τὸ θυμιᾶν ἐναντίον τῆς κιβωτοῦ». Καὶ Χρι-
στός μὲν ὅτι τὸ θυσιαστήριόν ἐστι τὸ χρυσοῦν, διαρκῶς ἡμῖν εἰρη-
σθαι δοκῶ. Τέθειται γε μὴν ἀπέναντι τῆς κιβωτοῦ, ἐφ' ἧ τὸ καταπέτα-
σμα, καὶ κύκλω τὰ Σεραφίμ, καὶ ἀνωτέρω Θεός, οἶονεὶ δεχόμενος τὴν
ἀπαράβλητον εὐωδίαν τοῦ Ἐμμανουήλ. «Οὐ γὰρ ἐποίησεν ἁμαρτίαν,
15 οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ», καθὰ γέγραπται· τοιγάρτοι
καὶ ἔφασκεν αὐτός «Ὁ Πατήρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν». Δεκτοὶ δὲ τῷ Θεῶ
καὶ ἡμεῖς αὐτοί, τὸ Χριστοῦ μύρον εὐωδιάζοντες. Πιστώσεται δὲ καὶ
ὁ Παῦλος γράφων· «Τῷ δὲ Θεῶ χάρις τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς
ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμᾶς,
20 ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῶ».

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. Ἐννοῶμεν δὴ οὖν ἀκριδῶς, τοῖς γεγραμμένοις ἐνιέντες τὸν
ὀφθαλμόν, ἰδρῦσθαι μὲν τὴν κιβωτὸν ἐν τῷ πρὸς λίβα καὶ δυσμᾶς κλί-
τει τῆς ἁγίας σκηνῆς, ἀπέναντι δὲ αὐτῆς τὸ χρυσοῦν θυσιαστήριον, ἐν
25 τῷ πρὸς ἀκτῖνα τόπω. Ἡὼς γὰρ καὶ δύσις μεμέστωται τοῦ Χριστοῦ,
βορρᾶς τε καὶ νότος. Καὶ γοῦν τόπος μὲν τῆ λυχνία τὰ νότια τῆς σκη-
νῆς, τῆ δὲ τραπέζῃ τὰ πρὸς βορρᾶν. Καὶ ὅτι δι' ἀμφοῖν ὁ Χριστός ση-
μαίνεται, πολὺς ἡμῖν ἤδη προαπέδειξε λόγος ὅτι μὲν γὰρ φῶς ὁ Χρι-
στός, ἡ λυχνία δηλοῖ, ὅτι δὲ ζωὴ καὶ ἄρτος ὁ ζῶν, ἡ τραπέζα μὲν καὶ
30 τὰ ἐν αὐτῇ. Πλήν ἐκεῖνο διανοοῦ καὶ ἄθρει τὸ μυστήριον· Νοτιωτάτη
μὲν γὰρ τῶν Ἰουδαίων ἡ χώρα, βορειοτέρα δὲ πάλιν ἡ τῶν ἔθνῶν.

35. Ἦσ. 53, 9.

36. Ἰω. 3, 35.

πού ἦταν τύπος τοῦ Χριστοῦ, νοεῖται ὁ Θεός· γιατί λέγει· «Θά σοῦ φανερωθῶ ἀπό κεῖ και θά σοῦ μλήσω». Ὁ Πατέρας δηλαδή εἶναι πάνω ἀπό κάθε κτίση κι ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἐμμανουήλ. ὄχι κατά τὸ ὅτι νοεῖται και εἶναι Θεός, γιατί εἶναι ἴσος κατά πάντα μέ τόν Θεό, ἀλλά κατά τὸ ὅτι κατέβηκε στή μορφή τοῦ δούλου, σά μέτρα τῆς ἀνθρωπότητος.

ΠΑΛΛ. Ὁ λόγος σου εἶναι λεπτός και βαθύς.

ΚΥΡ. Δέν ἀπομακρύνεται ὅμως ἀπό τόν στόχο του.

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ.

ΚΥΡ. Ἔχοντας ἔτσι ἡ κιβωτός, λέγει· «Και θά τοποθετήσεις τὸ χρυσὸ θυσιαστήριο γιά τὸ θυμιάσιμα μπροστά στήν κιβωτό». Και ὅτι τὸ χρυσὸ θυσιαστήριο εἶναι ὁ Χριστός, τὸ ἔχω πεῖ, νομίζω, ἐπανελημμένα. Τοποθετήθηκε βέβαια μπροστά στήν κιβωτό, ὅπου ἦταν τὸ καταπέτασμα και κυκλικὰ τὰ Σεραφίμ και πάνω πάνω ὁ Θεός, δεχόμενος κατά κάποιον τρόπο τὴν ἀσύγκριτη εὐωδία τοῦ Ἐμμανουήλ. Γιατί δέν ἔκανε ἁμαρτία οὔτε βρέθηκε δόλος στό στόμα του»³⁵, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Γι' αὐτὸ ἔλεγε και ὁ ἴδιος· «Ὁ Πατέρας ἀγαπᾷ τὸν Υἱό»³⁶. Ἀλλά και ἐμεῖς εἴμαστε δεκτοὶ ἀπό τόν Θεό, εὐωδιάζοντας τὸ μύρο τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἐπιβεβαιώνει και ὁ Παῦλος, λέγοντας· «Ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεός πού μᾶς ὀδηγεῖ πάντοτε σὲ θρίαμβο μέ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ και μέ τὸ κήρυγμά μας διαδίδει σὰν ἄρωμα σὲ κάθε τόπο τὴ γνώση τοῦ Χριστοῦ. Γιατί ἐμεῖς εἴμαστε ἡ εὐωδία τοῦ Χριστοῦ πού προσφέρεται στὸν Θεό»³⁷.

ΠΑΛΛ. Πολὺ σωστά μίλησες.

ΚΥΡ. Ἄς ἐμβαθύνουμε στό πράγμα μέ ἀκρίβεια, προσέχοντας σὲ ὅσα ἔχουν γραφεῖ, ὅτι δηλαδή ἡ κιβωτός τοποθετήθηκε στό κλίτος τῆς ἁγίας Σκηνῆς πρὸς τὸ μέρος τῆς δύσης, και ἀπέναντί της τὸ χρυσὸ θυσιαστήριο πρὸς τὴν ἀνατολή. Γιατί ἀνατολή και δύση, βορρᾶς και νότος ἔχουν πλημμυρήσει ἀπό πιστοὺς στὸν Χριστό. Τόπος λοιπὸν τῆς λυχνίας εἶναι τὰ νότια τῆς Σκηνῆς, ἐνῶ τῆς Τράπεζας τὸ μέρος πρὸς βορρᾶ. Και ὅτι και μέ τὰ δύο δηλώνεται ὁ Χριστός, τὸ ἀπέδειξε προηγουμένως πολλὴ συζήτηση. Ὅτι τώρα ὁ Χριστός εἶναι φῶς, τὸ δηλώνει ἡ λυχνία· ὅτι πάλι εἶναι ζωὴ και ἄρτος πού δίνει ζωὴ, τὸ δείχνει ἡ τράπεζα και ὅσα εἶναι ἐπάνω της. Πλὴν ὅμως σκέψου τὸ ἄλλο και πρόσεξε τὸ μυστήριο. Ἡ χώρα τῶν Ἰουδαίων εἶναι νοτιότατη, ἐνῶ βορειότερη ἡ

37. Β' Κορ. 2, 14-15.

Οὐκοῦν ἀπό γε τῆς θέσεως τῆς ἀμφοῖν, τῆς τε λυχνίας καὶ τῆς τραπέ-
 ζης φημί, περιέσται δήπου τοῖς ἐθέλουσιν εὖ μάλα νοεῖν, ὅτι τοῖς μὲν
 Ἰουδαίοις φῶς ἐπέλαμψεν ὁ Χριστὸς καὶ παρ' αὐτοῖς ἐκήρυττεν,
 «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς». Ἀπέσταλται γὰρ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα
 5 οἴκου Ἰσραὴλ, καί, «Αὐτῶν εἰσιν αἱ ἐπαγγελίαι», κατὰ τὰς Γραφάς.
 Ἐπεὶ δὲ οὐ προσήκαντο τῆς ἀληθείας τὸ φῶς, γέγονε τοῖς ἔθνεσιν
 ζωὴ καὶ ἄρτος ἐξ οὐρανοῦ· καὶ οὐ δίχα φωτὸς τὰ ἔθνη· καὶ τοῦτο δ'
 ἂν μάθοις, διήκοντος τοῦ φωτὸς τῆς λυχνίας καὶ εἰς τὰ βόρεια τῆς
 σκηνῆς. Στενοτάτης δὲ οὔσης τῆς σκηνῆς τῆς ἁγίας, τὸ ἀπεικὸς οὐ-
 10 δέν, μονονουχὶ καὶ παρατεθεισθαι δοκεῖν τῇ τραπέζῃ τὴν λυχνίαν,
 κἂν εἰ τὸν νότιον ἔχη τόπον. Ἐμφανίζει δὲ ἡμῖν καὶ ἑτέρως ὁ τύπος,
 ὡς θείου φωτὸς ἐκλάμποντος γένοιτ' ἂν τοῖς ἀξίοις τὸ μεταλαχεῖν δύ-
 νασθαι τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἄρτου ζῶντος καὶ ἀληθινοῦ. Σύσσωμα δὲ καὶ
 συμμετόχα γέγονε τὰ ἔθνη Χριστοῦ. Γράφει δὲ πάλιν ὁ θεσπέσιος
 15 Παῦλος Σύσσωμα δὲ καὶ συμμετόχα γέγονε τὰ ἔθνη φωτὸς, δηλονότι
 τοῦ νοητοῦ, προσαναπιμπλάμενα «διανυγασούσης ἡμέρας, καὶ Φω-
 σφόρου κατὰ νοῦν ἀνατέλλοντος», ἔφη γὰρ τις τῶν τοῦ Σωτῆρος μα-
 θητῶν.

Ἐχόντων δὲ ὧδε θέσεώς τε καὶ κατασκευῆς τῶν ἐν τοῖς Ἁγίοις
 20 τῶν ἁγίων, ἐπίσπαστρον, ἧτοι καταπέτασμα, γενέσθαι προστέταχεν
 ἐξ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου καὶ δύσσου
 νενησμένης· τοῦτο δὲ ταῖς σκηνῆς εἰσβολαῖς περιτείνεσθαι δεῖν ἔφα-
 σκεν ἀναγκαίως, πέντε χρυσοῖς ἐπαιωρούμενον στύλοις, ὧν αἱ βάσεις
 χαλκαῖ. Καὶ ἐπίσπαστρον μὲν ὀνομάζει τῆς θύρας τὸ περιτάνυσμα,
 25 διὰ τό, οἶμαι, λεπτοῖς κρίκοις ἀνόπιν ἔλκεσθαι δικνουμένης τῆς
 εἰσβολῆς, ἀντεπισπᾶσθαι δὲ αὐτὴν καὶ κατευρύνεσθαι τῶν θυρῶν, κρύ-
 πτειν τὰ Ἁγία. Πέντε δὲ οἱ στύλοι, χρυσοῖ καὶ περίχαλκοι, τοὺς ὡς
 πέμπτω καιρῶ, καθ' ὃν ἡ Χριστοῦ γέγονε παρουσία, προσανατυποῦν-
 τες διδασκάλους καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡγουμένους, οἳ τὸν τῆς ἀληθεί-
 30 ας ὀρθοτομοῦντες λόγον, τίμιοι μὲν ὡς χρυσός εἰσιν, εὐηχεῖς δὲ οὕτως
 ὡς χαλκός. «Εἰς πᾶσαν γὰρ δὴ τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν,

38. Ἰω. 8, 12.

40. Ρωμ. 9, 9.

39. Ματθ. 15, 24.

41. Ἐφ. 3, 6.

χώρα τῶν ἔθνῶν. Ἐκ τῆς θέσης λοιπὸν καὶ τῶν δύο, ἐννοῶ τῆς λυχνίας καὶ τῆς τράπεζας, θὰ καταλάβουν πολὺ καλὰ ὅσοι θέλουν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔλαμψε σὰν φῶς στοὺς Ἰουδαίους καὶ κήρυττε σ' αὐτούς: «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς»³⁸. Γιατὶ εἶχε σταλεῖ σὰ πρόβατα τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους ποὺ εἶχαν χαθεῖ³⁹, καὶ σύμφωνα μὲ τις Γραφές «οἱ ἑπαγγελίες εἶναι γι' αὐτούς»⁴⁰. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν δέχθηκαν τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, ἔγινε γιὰ τὰ ἔθνη ζῶη καὶ ἄρτος ἀπὸ τὸν οὐρανό· καὶ τὰ ἔθνη δὲν ἔμειναν χωρὶς φῶς. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ μάθεις, ἀφοῦ τὸ φῶς περνᾷ καὶ σὰ βόρεια τῆς Σκηνῆς. Ἐπειδὴ ἡ ἀγία Σκηνὴ ἦταν πολὺ στενὴ, δὲν εἶναι καθόλου ἀπαίρηστο τὸ ὅτι νομίζεται ὅτι ἡ λυχνία εἶχε τοποθετηθεῖ στὴν τράπεζα, ἔστω κι ἂν αὐτὴ ἦταν τοποθετημένη νότια. Ὁ τύπος αὐτὸς μᾶς δείχνει καὶ διαφορετικὰ, ὅτι, ἀφοῦ τὸ θεῖο φῶς λάμπει, ὑπάρχει ἡ δυνατότητα στοὺς ἄξιους νὰ καθίστανται μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἄρτου ζωτανοῦ καὶ ἀληθινοῦ. Τὰ ἔθνη ἔγιναν σύσσωμα καὶ συμμετοχα τοῦ Χριστοῦ. Γράφει πάλι ὁ θεσπέσιος Παῦλος: «Οἱ ἔθνη ἐγιναν ἓνα σῶμα καὶ συμμετοχα⁴¹ τοῦ φωτός, δηλαδὴ τοῦ νοητοῦ, πλημμυρώντας ἀπὸ αὐτό. Εἶπε ἐπίσης καὶ κάποιος ἄλλος μαθητὴς τοῦ Σωτήρα: «Μέχρι ποῦ νὰ λάμπει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ ν' ἀνατείλει τὸ φῶς τοῦ φωσφόρου στὸν νοῦ μας»⁴².

Ἐνῶ λοιπὸν εἶναι ἔτσι τοποθετημένα καὶ κατασκευασμένα ὅσα σκευὴ βρῖσκονται σὰ Ἁγία τῶν ἀγίων, πρόσταξε νὰ γίνεи ἐπίσπαστρον, δηλαδὴ καταπέτασμα ἀπὸ λινὸ ὑφασμα ὑφαμένο μὲ στριμμένο νῆμα χρώματος γαλάζιου, πορφυρένιου, καὶ κόκκινου⁴³. Καὶ αὐτὸ εἶπε νὰ ἀπλωθεῖ ὑποχρεωτικὰ στὶς εἰσόδους τῆς Σκηνῆς, ἀναρτημένο σὲ πέντε χρυσοὺς στύλους, ποὺ οἱ βάσεις τους θὰ εἶναι χάλκινες. Καὶ «ἐπίπαστρο» βέβαια ὀνομάζει τὸ παραπέτασμα τῆς θύρας, ἐπειδὴ, νομίζω, μὲ τοὺς λεπτοὺς κρίκους ποὺ φέρει σύρεται πρὸς τὸ ἓνα μέρος καὶ παρουσιάζεται ἡ εἴσοδος. Κι ἔπειτα σύρεται πάλι πρὸς τὸ ἀντίθετο μέρος κι ἀνοίγει σ' ὅλο τὸ πλάτος του γιὰ νὰ κρύβει τὰ Ἁγία. Οἱ στύλοι εἶναι πέντε, χρυσοὶ καὶ ἐπιχαλκωμένοι, ποὺ ἀποτελοῦν τύπο τῶν διδασκάλων καὶ τῶν ἡγετῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τὸν πέμπτο καιρὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοί, κηρύττοντας ὀρθὰ τὸν λόγο τῆς ἀλήθειας, εἶναι ἀκριβοὶ ὅπως τὸ χρυσάφι καὶ ἤχοῦν εὐχάριστα ὅπως ὁ χαλκός. Γιατὶ λέγει: «Τὸ κήρυγμά τους ἀκούστηκε σ' ὅλη τὴ γῆ

42. Β' Πέτρ. 1, 19.

43. Ἐξ. 26, 36.

44. Ψαλμ. 18, 5.

καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ρήματα αὐτῶν», οἱ καὶ διὰ τῆς ἐντέχνου καὶ θεοπνεύστου μυσταγωγίας τοῖς εἰς τὰ ἹΑγια τῶν ἁγίων εἰστρέχειν ἐθέλουσιν ἀνευρύνουσιν ὥσπερ τὰς εἰσβολάς. Τὰ μὲν οὖν ἹΑγια τῶν ἁγίων, τοῦτ' ἔστιν ἡ ἐσωτέρα σκηνή, κατεκαλύπτετο τῶν 5 καταπετάσματι, παρερήρειστο δὲ εὐθύς καὶ συνήρμοστο τῇ δευτέρῃ καὶ ἡ πρώτη σκηνή, τὸ θυσιαστήριον ἔχουσα τῶν καρπωμάτων, ἐν ᾗ πᾶσα ἡ δι' αἱμάτων ἐτελεῖτο προσαγωγή, πόπανά τε καὶ οἱ λιβανωτοὶ καὶ πᾶσα θυσία καὶ σπονδή, καὶ πρὸς γε τῷ θυσιαστηρίῳ καὶ τὸν λουτῆρα τὸν χαλκοῦν. Τόπος δὲ αὐτῶ μὲν θυσιαστηρίῳ παρὰ τὰς θύρας 10 τῆς σκηνῆς, δῆλον δὲ ὅτι τῆς ἐξωτερῆς, τῷ δὲ γε λουτῆρι τὸ μεσαίτατον τῆς σκηνῆς.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν νοοῖτο πάλιν ἡ ἐπιτήρησις;

ΚΥΡ. Ἀκριβές, ὦ Παλλάδιε, τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν καὶ εἰκαῖον ἐν αὐτῷ παντελῶς οὐδέν. Θεά γὰρ ὅπως ἡμῖν τὸ αἴνιγμα παιδαγωγούντα 15 δέδειχεν ἐπὶ Χριστὸν τὸν νόμον. Τέθειται γὰρ παρ' αὐταῖς ταῖς εἰσόδοις ταῖς εἰς τὰ ἹΑγια τῶν ἁγίων τῆς κατὰ νόμον λατρείας τὸ θυσιαστήριον. Ἀποφέρει γὰρ ὁ νόμος μόλις ἡμᾶς εἰς ἀρχὰς τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, καὶ οἴονεὶ πως παρὰ τὰς πρώτας εἰσβολάς τῆς ἐπ' αὐτῷ γνώσεως ἀκριβοῦς εἰσκομίζει δὲ οὐδαμῶς εἰς τὰ ἹΑγια τῶν 20 ἁγίων, τοῦτ' ἔστιν εἰς τὴν ἐσωτέραν σκηνήν, ἐν ἣ πολυειδῆς ὁ Χριστός, ὡς Θεοῦ Λόγος, ὡς φῶς, ὡς ἄρτος ζῶν, ὡς εὐωδίας ὁσμὴ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ἡ γὰρ οὐχὶ φαίης ἂν, ὅτι στοιχεῖά τε καὶ ἀρχαὶ τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἡ προμελέτησις ἦν;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

25 ΚΥΡ. Ὅτι δὲ τετελείωκεν ὁ νόμος οὐδέν, «Ἀμήχανον γὰρ αἶμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας», ἀναμάθοις ἂν εὐθύς, καὶ λίαν ἀμογητὶ καὶ τὴν τοῦ λουτῆρος χρεῖαν ἐννενοηκώς. Ἐκεῖτο γὰρ ἐν μέσῃ τῇ πρώτῃ σκηνῇ λαμπρὸς καὶ περίοπτος, προαπονίζων ὕδατι τοὺς εἰς τὰ ἹΑγια τῶν ἁγίων εἰστρέχοντας. Τέθειτο γὰρ τοῖς 30 ἱερεῦσιν ὁ ἐπὶ τῷδε νόμος. Οὐκοῦν καὶ ἡ ἐν νόμῳ δοκοῦσα πλήρωσις ἀτελής, τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος κάθαρσιν ὑποδηλοῦσα, ἡ τὸ ἱερὸν ἐκπλύνει γένος, φημὶ δὴ τὸ τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων, οἷς καὶ ὁ θεσπέσιος μαθητῆς προσπεφώνηκε λέγων· «Ἑμεῖς δὲ γένος

καὶ τὰ λόγια τους ἔφτασαν στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης»⁴⁴. Αὐτοὶ μὲ τὴν ἔντεχνη καὶ θεοπνευστη διδασκαλία τους ἀνοίγουν κατὰ κάποιον τρόπο τὴν εἴσοδο σὲ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ εἰσδύσουν στὰ ἹΑγια τῶν ἁγίων. Τὰ ἹΑγια τῶν ἁγίων, δηλαδή ἡ ἐνδότερη σκηνή, σκεπαζόταν μὲ τὸ καταπέτασμα. Συνεχιζόταν ὁμως ἀμέσως καὶ συνδεόταν μὲ τὴ δεύτερη σκηνή καὶ ἡ πρώτη ποὺ εἶχε τὸ θυσιαστήριον τῶν ὀλοκαρπωμάτων, ὅπου γίνονταν ὅλες οἱ αἱματηρὲς θυσίαι, οἱ λαγάνες καὶ τὰ λιβάνια καὶ κάθε θυσία καὶ σπονδή. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ καὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ ὁ λουτήρας ὁ χάλκινος. Ἡ θέση τοῦ θυσιαστηρίου ἦταν κοντὰ στὶς πόρτες τῆς σκηνῆς, προφανῶς τῆς ἐξωτερικῆς, ἐνῶ ἡ θέση τοῦ λουτήρα ἦταν τὸ μέσο μέρος τῆς σκηνῆς.

ΠΑΛΛ. Καὶ ποῖο νόημα μπορεῖ νὰ κρύβει αὐτὴ ἡ παρατήρηση;

ΚΥΡ. Εἶναι ἀκριβῆς, Παλλάδιε, ἡ ἱερὴ Γραφή καὶ τίποτε ἄσκοπο δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὴ. Πρόσεχε δηλαδή πῶς τὸ αἶνιγμα μᾶς δείχνει ὅτι ὁ νόμος εἶναι παιδαγωγὸς στὸν Χριστό. Γιατὶ ἔχει τοποθετηθεῖ τὸ θυσιαστήριον τῆς νομικῆς λατρείας ἀκριβῶς δίπλα στὶς εἰσόδους ποὺ ὀδηγοῦν στὰ ἹΑγια τῶν ἁγίων. Ὁ νόμος δηλαδή μόλις μᾶς ὀδηγεῖ στὴν ἀρχὴ τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο στὶς πρώτες εἰσόδους τῆς ἀκριβοῦς γνώσης αὐτοῦ. Δὲν μᾶς ὀδηγεῖ ὁμως καθόλου στὰ ἹΑγια τῶν ἁγίων, δηλαδή στὴν ἐνδότερη σκηνή, ὅπου βρίσκεται πολὺμορφος ὁ Χριστὸς ὡς Λόγος τοῦ Θεοῦ, φῶς καὶ ἄρτος ζωντανός, ὡς εὐωδία γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Ἡ δὲν θὰ πεῖς, ὅτι στοιχεῖα καὶ ἀρχὴ τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ προμελέτη τῆς νομικῆς λατρείας;

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Ὅτι βέβαια ὁ νόμος δὲν ὀλοκλήρωσε τίποτε⁴⁵, γιατί εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀφαιρεῖ ἁμαρτίαι τὸ αἷμα τῶν ταύρων καὶ τῶν τράγων»⁴⁶, θὰ τὸ μάθεις ἀμέσως, καὶ χωρὶς καθόλου κόπο, ὅταν σκεφθεῖς καὶ τὴ χρήση τοῦ λουτήρα. Γιατὶ βρισκόταν στὴν πρώτη σκηνή ὀλόλαμπρος καὶ διαπρεπής, ξεπλύνοντας μὲ νερὸ ἐκείνους ποὺ εἰσέρχονταν στὰ ἹΑγια τῶν ἁγίων. Αὐτὸ βέβαια εἶχε ἀνατεθεῖ μὲ νόμον τοῖς ἱερεῖς. Καὶ ἡ πλήρωση λοιπὸν ποὺ φαίνεται νὰ ὑπάρχει στὸν νόμον εἶναι ἀτελής, ὑποδηλώνοντας τὴν κάθαρση μὲσω τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἡ ὁποία καθαίρει τὸ ἱερὸ γένος, ἐννοῶ ἐκείνους ποὺ δικαιώθηκαν μὲ τὴν πίστη, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχε ἀπευθυνθεῖ καὶ ὁ θεσπέσιος μαθητῆς, λέγοντας

46. Ἐβρ. 10, 4.

ἐκλεκτόν, βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ἵνα τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους ἡμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστόν αὐτοῦ φῶς». Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ τῇ θύρᾳ τῆς ἔξω σκηνῆς περιτετάνυστο καταπέτασμα, ὡς ἂν μὴ γυμνά τε καὶ ἐμφανῆ τοῖς 5 ἔξωθεν εἶη τὰ Ὑγια, τοῦτ' ἔστιν ἡ πρώτη σκηνή, ἐν ἣ τὸ ἐν νόμῳ θυσιαστήριον καταδηλοῦντος, οἶμαι, τοῦ τύπου πάλιν, ὅτι μηδὲ αὐτὸς τοῖς τυχοῦσιν ἐμφανῆς ὁ νόμος. Κατακάλυμμα γὰρ ἔχει τὸ γράμμα, καὶ κατακεκάλυπται τε καὶ κατημφίασται πως τὴν ὡς ἐν σκιάις ἀσάφειαν.

10 ΠΑΛΛ. Ὡδε ἔχει.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐν μὲν τῇ πρώτῃ σκηνῇ λουτήρ ἔκειτο καὶ θυσιαστήριον, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ καὶ ἐσωτάτῳ ἡ κιβωτὸς καὶ ἡ λυχνία· καὶ μέντοι καὶ τὸ χρυσοῦν θυμιατήριον, ἐφ' ᾧ τὸ λεπτὸν θυμίαμα, τράπεζά τε καὶ ἄρτοι. Διαμέμνηται δὲ ὁ θεσπέσιος Παῦλος καὶ στάμνου 15 χρυσοῦς ἐχούσης τὸ μάννα. Καὶ μὴν καὶ ράβδον ἡμῖν ὀνομάζει τὴν Ἄαρῶν, ἣν καὶ ἐν τοῖς Ἀγίοις τῶν ἀγίων ἀποτεθειῖσθαι φησιν, ἅτε δὴ καὶ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ἐντριβῆς καὶ ἐγνωκῶς ὅτι μάλιστα γε τὰ τεθεσπισμένα κατὰ καιροῦς καὶ τῷ μακαρίῳ Μωσῆ προστεταγμένα θεόθεν. Οἶδε δὲ οὖσαν καὶ τράπεζαν καὶ λυχνίαν ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ. 20 Γράφει δὲ οὕτω περὶ ταῖν δυοῖν διαθήκαιν, «Ἐν τῷ λέγειν “καινήν”, “πεπαλαίωκε” τὴν πρώτην. Τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον, ἐγγυὲς ἀφανισμοῦ. Εἶχε μὲν οὖν καὶ ἡ πρώτη δικαιοῦματα λατρείας, τό τε ἅγιον κοσμικόν· σκηνή γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ἣ ἡ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἣτις λέγεται ἁγία. Μετὰ δὲ 25 τὸ δεύτερον καταπέτασμα σκηνή, ἡ λεγομένη Ὑγια ἁγίων, χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ἣ στάμνος χρυσοῦς ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ράβδος Ἄαρῶν ἡ βλαστήσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης. Ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουβὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον», περὶ ὧν 30 οὐκ ἔστι νῦν λέγειν κατὰ μέρος.

ΠΑΛΛ. Ἄρ' οὖν, εἴ τις ἔλοιτο φιλοπευστεῖν, χρῆναί τε λέγοι τὰς

«Ἐσεῖς εἶστε ἡ διαλεχτὴ γενιὰ, τὸ βασιλικὸ ἱερατεῖο, τὸ ἅγιο ἔθνος, ὁ λαὸς ποὺ διάλεξε ὁ Θεός, ὥστε νὰ διακηρύξετε τὰ μεγαλεῖα ἐκείνου ποὺ μᾶς ὀδήγησε ἀπ' τὸ σκοτάδι στὸ θαυμαστό του φῶς»⁴⁷. Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι καὶ γύρω ἀπὸ τὴ θύρα τῆς ἐξωτερικῆς σκηνῆς εἶχε ἀπλωθεῖ παραπέτασμα, γιὰ νὰ μὴν εἶναι γυμνὰ καὶ φανερὰ στοὺς ἔξω τὰ Ἅγια, δηλαδή ἡ πρώτη σκηνή, ὅπου βρισκόταν τὸ θυσιαστήριο τοῦ νόμου. Καὶ νομίζω ὅτι ὁ τύπος δηλώνει πάλι, ὅτι οὔτε ὁ νόμος εἶναι φανερὸς στὸν ὁποιοδήποτε τυχαῖο. Γιατὶ ἔχει βαρὺ κάλυμμα τὸ γράμμα καὶ ἔχει κατὰ κάποιον τρόπο κατακαλυφθεῖ καὶ ἐνδυθεῖ τὴν ἀσάφεια τῆς σκιᾶς.

ΠΑΛΛ. Ἔτσι εἶναι.

ΚΥΡ. Στὴν πρώτη λοιπὸν σκηνή βρισκόταν ὁ λουτήρας καὶ τὸ θυσιαστήριο· στὴ δεύτερη καὶ ἐνδότερη ἡ κιβωτὸς καὶ ἡ λυχνία, καὶ βέβαια καὶ τὸ χρυσὸ θυμιατήριον, ὅπου ἦταν καὶ τὸ λεπτὸ θυμιάμα, ἡ τράπεζα, καὶ οἱ ἄρτοι. Ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἀναφέρει καὶ χρυσὴ στάμνα ποὺ εἶχε τὸ μάννα. Ἀναφέρει ἐπίσης καὶ τὴ ράβδο τοῦ Ἀαρών, ποὺ λέγει ὅτι εἶχε τοποθετηθεῖ στὰ Ἅγια τῶν ἀγίων, καθόσον ὁ Παῦλος εἶχε σπουδάσει τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ εἶχε πλήρη γνώση γιὰ ὅσα εἶχαν θεσπιστεῖ στοὺς καιροὺς ἐκείνους καὶ εἶχαν παραγγελθεῖ στὸν μακάριο Μωυσῆ ἀπὸ τὸν Θεό. Γνώριζε ἐπίσης ὅτι ὑπῆρχαν στὴν πρώτη σκηνή ἡ τράπεζα καὶ ἡ λυχνία. Γιὰ τίς δύο διαθήκες γράφει τὰ ἑξῆς· «Μὲ τὸ νὰ πεῖ “καινούργια”, κατέστησε “παλαιὰ” τὴν πρώτη. Καὶ ὅποιο παλιώνει καὶ γερνᾷ, πλησιάζει στὸν ἀφανισμό. Φυσικὰ ἡ πρώτη διαθήκη εἶχε λατρευτικὰς διατάξεις καὶ ἓνα γήινο θυσιαστήριον. Κατασκευάστηκε δηλαδή τὸ πρῶτον μέρος τῆς σκηνῆς ποὺ λεγόταν Ἅγια, στὸ ὅποιο ὑπῆρχε ἡ λυχνία, ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεση τῶν ἄρτων, ποὺ λέγεται Ἅγια. Μετὰ τὸ δεύτερον παραπέτασμα ἦταν ἡ σκηνή ποὺ λέγεται Ἅγια τῶν ἀγίων. Ἐκεῖ ὑπῆρχε τὸ χρυσὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος καὶ ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης, σκεπασμένη ὀλόγυρα μὲ χρυσάφι, μέσα στὴν ὁποία ὑπῆρχε ἡ χρυσὴ στάμνα μὲ τὸ μάννα καὶ ἡ ράβδος τοῦ Ἀαρών, ποὺ εἶχε βλαστήσει, καὶ οἱ πλάκες τῆς διαθήκης. Καὶ πάνω ἀπὸ αὐτὴν ὑπῆρχαν ἀστραφτερὰ Χερουβὶμ ποὺ σκέπαζαν μὲ τὰ φτερὰ τους τὸ ἱλαστήριον»⁴⁸, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν μποροῦμε τώρα νὰ μιλήσομε γιὰ τὸ καθένα ξεχωριστὰ.

ΠΑΛΛ. Ἄν λοιπὸν ἤθελε κάποιος νὰ πληροφορηθεῖ καλύτερα καὶ

48. Ἐβρ. 8, 13 καὶ 9, 1-5.

αίτίας εἰπεῖν τῆς ὄλης κατασκευῆς, τίς ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν ὁ λόγος;

ΚΥΡ. Ὅτι, ὦ Παλλάδιε, τὰ μὲν πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς ἀγίας σκηνῆς, τὰ δὲ μετὰ τοῦτο γενέσθαι προστέταχεν. Ἐν μὲν γὰρ τῇ Ἐξό-
5 δω καίτοι πρὶν ὄλως τοὺς περὶ τῆς ἀγίας σκηνῆς ὀφθῆναι τύπους καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς γενέσθαι προστάγματα, τὸν ἐπὶ τῇ χρυσῇ στάμνῳ κατε-
χρησμάδησε λόγον, εἰδὼς τὸ ἐσόμενον. Μετὰ δέ γε τὴν πῆξιν τῆς ὄ-
λης σκηνῆς ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς εὐρήσομεν τὴν ράβδον τὴν Ἀαρῶν εἰς
τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων εἰσκεκωμισμένην. Ἐν δὲ τῷ Λευιτικῷ προσεπε-
10 νομοθέτει Θεὸς περὶ τε λυχνίας, καὶ μὴν καὶ τραπέζης τῆς ἐν τῇ πρώ-
τῃ σκηνῇ. Νομομαθῆς δὲ ὑπάρχων ὁ σοφώτατος Παῦλος, παρήσει μὲν ὄλως τῶν γεγονότων οὐδέν, διαμέμνηται δὲ πρώτων τε καὶ μέσων καὶ
τελευταίων.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφησ. Φράζε δὴ οὖν ἕκαστα σαφῶς καὶ διε-
15 σταλμένως βαθὺς γὰρ που πάντως ὁ ἐπ' αὐτοῖς ἐστὶ λόγος.

ΚΥΡ. Ναί λέγεις ὀρθῶς. Ἐχει γὰρ ὧδε τὸ χρῆμα κατὰ ἀλήθειαν. Ποιήσομαι δὲ τῶν διηγημάτων καὶ τὴν στάμιον ἀρχήν. Ἐτεοῦ μὲν
γοῦν δίκην καθίει Θεὸς τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὸ μάννα κατὰ τὴν ἐξημον-
τροφή γὰρ τοῦτο καὶ ἄρτος αὐτοῖς ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ. Ἄλλ' ὅτι
20 μὴ μέχρι τῶν αἰσθητῶν τὸ δρώμενον ἦν· ἀναφέρει γὰρ τε ὡσπερ διὰ
τύπου καὶ σκιᾶς ἐπὶ τὸ χρῆναι νοεῖν, ὅτι παρέσται κατὰ καιροῦς ὁ
ἄνωθεν ἡμῖν καὶ ἐκ Πατρὸς Λόγος, ὡς ἄρτος ἐξ οὐρανοῦ, ὡς καὶ ὁ
θεῖος ἡμῖν Δαβὶδ ὑποφαίνει λέγων· «Ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς,
ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος». Καὶ οὕτι πού φαμεν τὸ μάννα τό
25 αἰσθητὸν ἄρτον εἶναι τὸν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀγγέλων. Τρέφεται μὲν γὰρ
τὸ πνεῦμα πνευματικῶς, σῶμα δὲ αὐτὸ κατ' ἰδίαν φύσιν, τοῦτ' ἐστὶ σω-
ματικῶς. Τροφή δὲ ἀγγέλων καὶ ἄρτος ὁ πρέπων οὐρανοῖς καὶ τοῖς
ἄνω πνεύμασιν, ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος. Τὸ μάννα δὴ οὖν ἐδήλου
Χριστόν. Οὐδέν δὲ ὁ τύπος τὸ ὠφελοῦν ἔχει, μὴ τῆς ἀληθείας εἰσδε-
30 δεγμένης. Σκιά γὰρ τοῦτο ἐκείνης, οὐ δι' ἑαυτὸ κυρίως γεγονός, ἀλλ'
ἵνα τι τῶν ἀμεινόνων ἐφ' ἑαυτῷ ζωγραφῆ. Διὰ τοῦτο Χριστὸς τοῖς

49. Ἐξ. 16, 33.

50. Ἀριθμ. 17, 3-5.

ισχυριζόταν ὅτι πρέπει νὰ λεχθοῦν οἱ αἰτίες τῆς ὅλης κατασκευῆς, ἐμεῖς τί θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε;

ΚΥΡ. Αὐτό, Παλλάδιε· ὅτι, ἄλλα ἀπὸ τὰ πράγματα πρόσταξε νὰ γίνουν πρὶν ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τῆς ἁγίας σκηνῆς, καὶ ἄλλα μετὰ ἀπὸ αὐτήν. Στὴν "Ἐξοδο δηλαδὴ προτοῦ φανοῦν κὰν οἱ τύποι γιὰ τὴν ἁγία σκηνὴ καὶ προτοῦ δοθοῦν οἱ διαταγές γιὰ αὐτήν, ἐξήγγειλε τὸν λόγο γιὰ τὴ χρυσὴ στάμνα⁴⁹, γνωρίζοντας ἐκεῖνο πού θὰ γινόταν. Μετὰ τὸ στήσιμο ὅλης τῆς σκηνῆς θὰ βροῦμε στοὺς Ἄριθμούς τῆ ράβδο τοῦ Ἄαρὼν νὰ ἔχει τοποθετηθεῖ στὰ "Ἁγια τῶν ἁγίων"⁵⁰. Στὸ Λευιτικὸ πάλι νομοθετοῦσε ἐπὶ πλέον ὁ Θεὸς γιὰ τὴ λυχνία καὶ γιὰ τὴν Τράπεζα τῆς πρώτης σκηνῆς⁵¹. Ὄντας βαθὺς γνώσης τοῦ νόμου ὁ σοφότατος Παῦλος, δὲν παραλείπει κανένα ἀπὸ τὰ γεγονότα, ἀλλὰ τὰ ἀναφέρει ὅλα· καὶ τὰ πρῶτα καὶ τὰ μεσαῖα καὶ τὰ τελευταῖα.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ἄριστα. Πές μου λοιπὸν τώρα γιὰ τὸ καθένα μὲ σαφήνεια καὶ ἐκτεταμένα. Γιατὶ ὁ λόγος γι' αὐτὰ εἶναι βαθὺς ὀπωσδήποτε.

ΚΥΡ. Ναὶ εἶναι· μιᾶς ὀρθά. Τὸ πρᾶγμα λοιπὸν ἔχει στ' ἀλήθεια ὡς ἐξῆς. Θὰ κάνω βέβαια ἀρχὴ τῆς ἐκθεσῆς μου τὴ στάμνα. Ὁ Θεὸς ἔρριχνε στοὺς Ἰσραηλίτες στὴν ἔρημο τὸ μάννα ὅμοια μὲ βροχή, καὶ αὐτὸ ἦταν γι' αὐτοὺς ἡ τροφή καὶ τὸ ψωμί τους ἀπὸ ἄνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Αὐτὸ πού γινόταν τότε ὅμως δὲν σταματᾷ μόνο στὰ αἰσθητά· γιατί μᾶς ὀδηγεῖ, σὰν μέσα ἀπὸ τὸν τύπο καὶ τὶς σκιές, στὸ νὰ ὑπονοήσουμε ὅτι ἐμφανίσθηκε σὲ μᾶς κατὰ καιροὺς ὁ ἀπὸ ἄνω καὶ τὸν Πατέρα προερχόμενος Λόγος ὡς ἄρτος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ὅπως ἀφήνει νὰ ὑπονοηθεῖ καὶ ὁ θεῖος Δαβὶδ, λέγοντας· «τοὺς ἔδωσε ἄρτο τοῦ οὐρανοῦ· ὁ ἄνθρωπος ἔφαγε ἄρτο ἀγγέλων»⁵². Καὶ βέβαια δὲν λέμε ὅτι τὸ αἰσθητὸ μάννα εἶναι ὁ ἄρτος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ὁ ἄρτος τῶν ἀγγέλων. Γιατὶ τὸ πνεῦμα τρέφεται μὲ τροφή πνευματικὴ, τὸ σῶμα πάλι σύμφωνα μὲ τὴ φύση του, δηλαδὴ μὲ τροφή σαματικὴ. Καὶ τροφή τῶν ἀγγέλων καὶ ἄρτος πού ἀρμόζει στοὺς οὐρανοὺς καὶ στὰ οὐρανια πνεύματα, εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Τὸ μάννα λοιπὸν δήλωνε τὸν Χριστὸ. Ὁ τύπος δὲν ἔχει νὰ δηλώσει τίποτε τὸ ὠφέλιμο, ἂν δὲν γίνεῖ ἀποδεκτὴ ἡ ἀλήθεια. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι σκιὰ ἐκείνης, πού δὲν ἔγινε κατὰ κύριο λόγο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ γιὰ νὰ ζωγραφίσει ἐπάνω του κάτι ἀπὸ τὰ καλύτερα.

51. Λευϊτ. 24, 4.

52. Ψαλμ. 77, 24.

Ἰουδαίων δήμοις σοφὴν ἐποιεῖτο τὴν ἐπίπληξιν, ὅτι μὴ μᾶλλον αὐτὸν ὡς ἀλήθειαν, ἀλλὰ Μωσέα θαυμάζουσι, τῶν τύπων τὸν ὑπουργόν. Ἔφη γὰρ οὕτως· «*Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, Μωσῆς ὑμῖν δέδωκε τὸ μάννα· ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ 5 ζῶν διδοὺς τῷ κόσμῳ. Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν*».

Εἰκόνα δὴ οὖν τὸ μάννα τιθεὶς τοῦ ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταφοιτήσαντος Λόγου, τὰ ἐπὶ γε τῇ στάμμῳ κεχρησμάδηκε Θεός. Γέγραπται δὲ οὕτως· «*Εἶπε δὲ Μωσῆς· Τοῦτο τὸ ρῆμα, ὃ συνέταξε Κύριος, Πλήσατε τὸ γομὸρ τοῦ μάννα, εἰς ἀποθήκην εἰς τὰς γενεὰς 10 ὑμῶν, ἵνα ἴδωσι τὸν ἄρτον, ὃν ἐφάγετε ὑμεῖς ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὡς ἐξήγαγεν ὑμᾶς Κύριος ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς Ἀαρὼν· Λάβε στάμμον χρυσοῦν ἕνα, καὶ ἔμβαλε εἰς αὐτὸν πλήρες τὸ γομὸρ τοῦ μάννα, καὶ ἀποθήσεις αὐτὸ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, εἰς διατήρησιν εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν, ὃν τρόπον συνέταξε Κύριος τῷ Μωσῆ. Καὶ ἀπέθετο 15 Ἀαρὼν ἔναντι τοῦ μαρτυρίου εἰς διατήρησιν*». Ὡσπερ γὰρ ἐλέγομεν ὅτι τὸν θεῖον ἔχουσα λόγον ἢ κιβωτὸς ὑπεδήλου τὸν Ἐμμανουήλ, Θεοῦ γὰρ ἦν Λόγος ὡς ἐν ἀγίῳ ναῶ, τῷ ἐκ Παρθένου φημί τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡ στάμνος ἡμῖν ἢ χρυσῆ, τὸ μάννα τὸ αἰσθητὸν ὠδίνουσα, τὸν ἄνωθεν καὶ ζωοποιὸν ἐμφαίνει Λόγον, δῆλον δὲ ὅτι τὸν ἐκ 20 Πατρός, ὡς ἐν ἱερῷ καὶ ἀχράντῳ σώματι. Ἐπίμεστος δὲ καὶ ἡ στάμνος τοῦ μάννα· «*Ἐνώκησε γὰρ ἐν αὐτῷ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς*», κατὰ γε τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. «*Καὶ οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσι τὸ Πνεῦμα*». Παντέλειος γὰρ ὁ Χριστός.

Ἀπέκειτο δὲ ἡ στάμνος εἰς διατήρησιν εἰς τὰς γενεὰς τῶν υἱῶν 25 Ἰσραὴλ. Ἄφθαρτος γὰρ καὶ μένων αἰεὶ, καὶ ἐν παντὶ καιρῷ τε καὶ χρόνῳ γνωρομιάτατος ὁ Χριστός, καὶ ἔστιν ἔναντι Κυρίου, τοῦτ' ἔστιν, ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Πατρός. Ὅτε γὰρ γέγονε καθ' ἡμᾶς ὁ Μονογενής, τότε καὶ εἰσηλθεν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων, διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειότερας σκηνῆς, τοῦτ' ἔστιν εἰς τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ 30 προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν, καθὰ γέγραπται. Οὐ γὰρ ἑαυτὸν ἐν ὄψει καθίστησι τοῦ Πατρός, ἀλλὰ ἡμᾶς ὡς ἐν ἑαυτῷ, καίτοι γεγονό-

53. Ἰω. 6, 32-35.

55. Κολ. 2, 9.

54. Ἐξ. 16, 32-34.

56. Ἰω. 3, 34.

Γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἔκανε σοφὴ ἐπίπληξη στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ δὲν θαύμαζαν τὸν ἴδιο πὺ ἦταν ἡ ἀλήθεια, ἀλλὰ τὸν Μωυσῆ, τὸν ὑπηρέτη τῶν τύπων. Πράγματι τοὺς εἶπε τὰ ἑξῆς: «Σᾶς διαβεβαιώνω, ὅτι τὸ μάννα (τὸν ἄρτο) δὲν σᾶς τὸ ἔδωσε ὁ Μωυσῆς. Γιατὶ ὁ ἄρτος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνος πὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ χαρίζει ζωὴ στὸν κόσμῳ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος ὁ ζωντανός»⁵³.

Ὁ Θεὸς λοιπὸν χρησιμοδότησε γιὰ τὴ στάμνα λέγοντας ὅτι τὸ μάννα εἶναι εἰκόνα τοῦ Λόγου πὺ κατέβηκε ἀπὸ ἄνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Ἔχει γραφεῖ τὸ ἑξῆς: «Εἶπε ὁ Μωυσῆς: Αὐτὴ τὴν ἐντολὴ ἔδωσε ὁ Κύριος: Γεμίσετε ἓνα γομὸρ ἀπὸ μάννα καὶ φυλάξετέ το γιὰ τὴ γενιὲς πὺ θὰ ρθοῦν μετὰ ἀπὸ σᾶς, γιὰ νὰ δοῦν τὸν ἄρτο πὺ φάγατε στὴν ἔρημο, ὅταν σᾶς ἔβγαλε ὁ Κύριος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Καὶ ὁ Μωυσῆς εἶπε στὸν Ἄαρὼν: Πάρε μιὰ χρυσὴ στάμνα καὶ βάλε σ' αὐτὴν ἓνα γεμάτο γομὸρ μάννα, καὶ φύλαξέ το (στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου) ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ διατηρηθεῖ σὲ ὅλες τὶς γενεές σας, ὅπως διέταξε ὁ Θεὸς τὸν Μωυσῆ. Καὶ ὁ Ἄαρὼν τὸ τοποθέτησε μπροστὰ στὴν κιβωτὸ τοῦ μαρτυρίου γιὰ νὰ διατηρηθεῖ»⁵⁴. Ὅπως δηλαδὴ λέγαμε, ἡ θεία κιβωτὸς πὺ περιεῖχε τὸν θεῖο λόγο ὑποδήλωνε τὸν Ἐμμανουήλ. Γιατὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἰσῆλθε σὰν μέσα σὲ ἅγιο ναὸ, δηλαδὴ στὸ ναὸ πὺ τοῦ πρόσφερε ἡ Παρθένος· μετὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ χρυσὴ στάμνα, πὺ περιεῖχε σὰν μέσα σὲ κοιλιὰ τὸ αἰσθητὸ μάννα, φανερῶνει τὸν οὐράνιο καὶ ζωοποιὸ Λόγο, δηλαδὴ αὐτὸν πὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα, σὰν μέσα σὲ ἱερὸ καὶ ἄχραντο σῶμα. Καὶ ἡ στάμνα ἦταν γεμάτη ἀπὸ τὸ μάννα. Γιατὶ, σύμφωνα μετὰ τὸν λόγο τοῦ μακάριου Παύλου, «Μέσα σ' αὐτὸν κατοίκησε ὅλο τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικά»⁵⁵. Καί, «Ὁ Θεὸς δὲν δίνει τὸ Πνεῦμα μετὰ μέτρο»⁵⁶. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι παντέλειος.

Ἡ στάμνα λοιπὸν ἦταν ἐκεῖ, γιὰ νὰ διατηρεῖται σὲς γενεές γενεῶν τῶν Ἰσραηλιτῶν. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ἀφθαρτος καὶ παραμένει αἰώνια καὶ εἶναι γνωστότατος σὲ κάθε καιρὸ καὶ χρόνον, καὶ βρίσκεται ἀπέναντι στὸν Κύριον, δηλαδὴ μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Πατέρα. Γιατὶ, ὅταν ὁ Μονογενὴς ἔγινε ἄνθρωπος, τότε καὶ εἰσῆλθε στὰ Ἁγία τῶν ἁγίων ἀπὸ τὴ μεγαλύτερη καὶ τελειότερη σκηνή, δηλαδὴ στὸν οὐρανὸ, γιὰ νὰ ἐμφανισθεῖ τώρα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γιὰ χάρη μας, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁵⁷. Γιατὶ δὲν παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸ του στὰ μάτια τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ μετὰ τὸν ἑαυ-

57. Ἐβρ. 9, 24.

τας ἐκ προσώπου καὶ οἶονεὶ πως ἐξ ὀφθαλμῶν, διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράδασιν καὶ τὴν κατὰ πάντων τυραννήσασαν ἁμαρτίαν. Ἐν Χριστῷ τοιγαροῦν ἐσχήκαμεν τὴν προσαγωγὴν καὶ τὴν παρησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Ἁγίων, καθάπερ ἡμῖν ὁ σοφὸς ἔφη Παῦλος. Ὡσπερ 5 γὰρ καὶ συνεγηγέρμεθα καὶ συνεκαθίσασαμεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ, οὕτω πάλιν ἐν αὐτῷ καὶ ἐν προσώπῳ γεγόναμεν τοῦ Πατρὸς. Καὶ στάμνου μὲν περὶ τῆς ἱερᾶς εἰρήσθω τάδε, σημαίνει δὲ ὅτι καὶ αὐτὴ τὸν Χριστὸν ἢ ράβδος Ἀαρῶν, φέρε δὴ λέγωμεν, εἰ δοκεῖ.

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

10 ΚΥΡ. Κορὲ τοίνυν καὶ μέντοι καὶ Ἀβειρών, καὶ πρὸς γε τούτῳ Δαθάν, φυλῆς τε καὶ αἵματος ἐξέφυσαν τῆς Λευῖ· συντεταγμένην δέ, φησί, ταῖς ἄνωθεν ψήφοις ἐν τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ λειτουργίαν ἐγκεχειρισμένοι, τὴν Μωσέως τε καὶ Ἀαρῶν δεδιψήκασι δόξαν, ἑαυτοῖς ἀρπάζοντες τὴν τιμὴν, κεκλημένοι δὲ οὐχὶ πρὸς τοῦτο παρὰ Θεοῦ. Καὶ μὴν 15 καὶ εἰς ἀπηγνῆς ἀπογαυρούμενοι θράσος, ἐξοφρυνόμενοί τε ἄγαν, φορητὴν μὲν οὐκέτι, δύσοιστον δὲ κομιδῇ κατ' ἀμφοῖν ἐποιοῦντο τὴν κατάρρησιν· ἀτιμαγέλαι δὲ ὡσπερ ἀπενοσφίζοντο ταῦροι, καὶ τὴν ὑπὸ Θεῷ δουλείαν ἀποσειόμενοι, συναποθρώσκειν αὐτοῖς ἑτέρους δυσσεβοῦντας ἀνέπειθον. Ἄλλ' οἱ μὲν τῶν σφίσι τετολμημένων εἰσε- 20 πρᾶττοντο δίκας. Διοιγνῦσα γὰρ ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς, αὐτοῖς ὁμογενέσι, σκηναῖς καὶ περιουσίαις, εἰς ἄδου καθίει τὸν ἀλαζόνα λαόν· ὅτι δὲ ψήφῳ τῇ ἄνωθεν, καὶ οὐχὶ θελήμασι τοῖς Μωσέως, τὴν προὔχουσαν ἐν ἱερωσύνῃ τάξιν Ἀαρῶν διεκκληρώσατο, διατρανοῦν ἐθέλων ὁ νομοθέτης, εἰς τὸν πανάριστον ἔφη Μωσέα· «Λάλησον τοῖς υἱοῖς 25 Ἰσραὴλ, καὶ λάβε παρ' αὐτῶν ράβδον, κατ' οἴκους πατριῶν, παρὰ πάντων τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν, δώδεκα ράβδους, καὶ ἐκάστου τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπίγραψον ἐπὶ τῆς ράβδου. Καὶ τὸ ὄνομα Ἀαρῶν ἐπίγραψον ἐπὶ τῆς ράβδου Λευῖ. Ἔστι γὰρ ράβδος μία κατὰ φυλὴν οἴκου πατριῶν αὐτῶν δώσοις. Καὶ θήσεις 30 αὐτάς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, κατέναντι τοῦ μαρτυρίου, ἐν οἷς ἐκλέξωμαι αὐτόν, ἢ ράβδος αὐτοῦ ἐκδλαστήσει. Καὶ περιελῶ ἀπ' ἐμοῦ

τό του παρουσιάζει ἑμᾶς, ἂν καὶ βέβαια χαθήκαμε ἀπὸ τὸ πρόσωπό του καὶ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἀπὸ τὰ μάτια του ἕξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ Ἀδάμ καὶ ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας ποὺ κυριάρχησε καὶ κατατυράννησε τοὺς πάντες. Μέσω τοῦ Χριστοῦ λοιπὸν ἐλάβαμε τὴ δυνατότητα νὰ ὀδηγηθοῦμε καὶ νὰ παρουσιαστοῦμε στὴν εἴσοδο τῶν Ἀγίων, ὅπως μᾶς εἶπε ὁ σοφὸς Παῦλος⁵⁸. Γιατί, ὅπως ἀναστηθήκαμε μαζὶ μὲ τὸν Χριστό καὶ καθίσαμε μαζὶ του στὰ ἐπουράνια, ἔτσι πάλι μαζὶ του βρεθήκαμε ἐνώπιον τοῦ Πατέρα. Γιὰ τὴν ἱερὴ λοιπὸν στάμνα φτάνουν αὐτὰ. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ποῦμε τώρα, ἂν θέλεις, ὅτι καὶ ἡ ράβδος τοῦ Ἀαρὼν σημαίνει τὸν Χριστό.

ΠΑΛΛ. Θέλω καὶ πολὺ μάλιστα.

ΚΥΡ. Ὁ Κορὲ λοιπὸν καὶ ὁ Ἀβειρῶν βέβαια καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν καὶ ὁ Δαθὰν κατὰγονταν ἀπὸ τὴ φυλὴ καὶ τὸ αἷμα τῆς φυλῆς τοῦ Λευῖ. Κι ἄφοῦ μὲ ἀπόφαση τοῦ οὐρανοῦ τοὺς εἶχε ἀνατεθεῖ κανονικὴ λειτουργία στὴν ἅγια σκηνή, ζήλεψαν τὴ δόξα τοῦ Μωυσῆ καὶ τοῦ Ἀαρὼν, καὶ θέλησαν ν' ἀρπάξουν τὴν τιμὴ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, ἐνῶ δὲν τοὺς εἶχε καλέσει σ' αὐτὸ ὁ Θεός. Ἔτσι, κυριαρχημένοι ἀπὸ ἓνα ἀλύγιστο θράσος καὶ ὄντας ἀλαζόνες ὑπερβολικά, ξέσπασαν σὲ κατηγορία ἐναντίον καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν, καθόλου φυσικὰ ἀνεκτὴ, ἀλλὰ καὶ ὑπερβολικά δυσδιάστακτη. Τοὺς ἀπομάκρυναν τότε σὰν ταύρους μοναχικοὺς καὶ ἀποτινάζοντας τὴ δουλεία στὸν Θεό, ἔπειθαν κι ἄλλους δυσσεβεῖς νὰ ἀποστατήσουν μαζὶ τους. Ἀλλ' αὐτοὶ βέβαια ἔλαβαν τὴν τιμωρία τους γιὰ ὅσα εἶχαν τολμήσει. Γιατί, ἀνοίγοντας ἡ γῆ τὸ στόμα της, μαζὶ μὲ τοὺς συγγενεῖς τους, τίς σκηνές καὶ τίς περιουσίες τους ἔρριξε στὸν ἄδη τὸν ἀλαζόνα λαό. Καὶ ὅτι μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὄχι μὲ τὸ θέλημα τοῦ Μωυσῆ ὁ Ἀαρὼν ἔλαχε τὴν πρώτη θέση στὴν ἱερωσύνη, θέλοντας νὰ τὸ διατρανώσει ὁ νομοθέτης Θεός, εἶπε στὸν ἄριστο τῶν ἀρίστων Μωυσῆ· «Μίλησε στοὺς Ἰσραηλίτες καὶ πάρε ἀπὸ αὐτοὺς ράβδο, μία ράβδο ἀπὸ κάθε φυλὴ, ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῆς φυλῆς, σύμφωνα μὲ τίς πατριαρχικὲς οἰκογένειες, δώδεκα ράβδους, καὶ γράψε τὸ ὄνομα καθενὸς ἀρχηγοῦ πάνω στὴ ράβδο του. Γράψε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀαρὼν στὴ ράβδο τῆς φυλῆς τοῦ Λευῖ, γιατί κάθε φυλὴ θὰ δώσει μία ράβδο, κατὰ φυλὴ τῶν πατριαρχικῶν οἰκογενειῶν. Θὰ βάλεις τίς ράβδους στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, ἀπέναντι στὴν κιβωτό, καὶ μὲ αὐτὲς ἐγὼ θ' ἀποκαλυφθῶ ἐκεῖ. Καὶ ὅποιου ἡ ράβδος θὰ βλαστήσει, αὐτὸν

τὸν γογγυσμὸν υἱῶν Ἰσραήλ, ἃ αὐτοὶ γογγύζουσιν ἐφ' ὑμῖν. Καὶ ἐλάλησε Μωσῆς τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, καὶ ἔδωκαν αὐτῷ πάντες οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ράβδον, τῷ ἄρχοντι τῷ ἐνὶ ράβδον κατ' ἄρχοντα, κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν, δώδεκα ράβδους. Καὶ ἡ ράβδος Ἀαρῶν ἀναμέσον
 5 τῶν ράβδων αὐτῶν, καὶ ἀπέθηκε Μωσῆς τὰς ράβδους ἔναντι Κυρίου ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου. Καὶ ἐγένετο τῇ ἐπαύριον, καὶ εἰσῆλθε Μωσῆς τὰς ράβδους ἔναντι Κυρίου ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου. Καὶ ἐγένετο τῇ ἐπαύριον, καὶ εἰσῆλθε Μωσῆς καὶ Ἀαρῶν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου. Καὶ ἰδοὺ ἐβλάστησεν ἡ ράβδος Ἀαρῶν εἰς οἶκον Λευὶ, καὶ
 10 ἐξήνεγκε βλαστόν, καὶ ἐξήνθησεν ἄνθη, καὶ ἐβλάστησε κάρνα. Καὶ ἐξήνεγκε Μωσῆς πάσας τὰς ράβδους ἀπὸ προσώπου Κυρίου πρὸς πάντας υἱοὺς Ἰσραήλ. Καὶ εἶδον, καὶ ἔλαβον ἕκαστος τὴν ράβδον αὐτοῦ. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Ἀπόθες τὴν ράβδον Ἀαρῶν ἐνώπιον τῶν μαρτυρίων εἰς διατήρησιν, σημεῖον τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνη-
 15 κόων. Καὶ παυσάσθω ὁ γογγυσμὸς αὐτῶν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνωσι». Σημεῖον οὖν οὐκ ἀσυμφανὲς τοῦ ἐξηρηθῆναι λαμπρῶς καὶ ἐκκεκρομένως εἰς ἱερουργίαν, ὡς ἐξ αἵματος Λευὶ, τὸν θεσπέσιον Ἀαρῶν, τὸ ἐξανθῆσαι τὴν ράβδον. Περιτρεπομένης δὲ αὐθις εἰς θεωρίαν πνευματικὴν, ὡς ἐν τύποις ἔτι παχυτάτοις, τὸ Χριστοῦ μυστήριον ἀ-
 20 ναλάμπει πάλιν.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Κεχειροτόνηται μὲν γὰρ νομοθέτης ἅμα καὶ ἀρχιερεὺς ἐφ' ἡμᾶς παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Ἐμμανουήλ, ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσκομιῶν τὸ θῦμα. Ὡς γὰρ ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος, «Ὁ μὲν νόμος διὰ
 25 Μωσέως, ἀνθρώπους καθίστησιν ἀρχιερεῖς ἔχοντας ἀσθένειαν· ὁ λόγος δὲ τῆς δοκωμοσίας τῆς μετὰ τὸν νόμον, Υἱὸν εἰς τὸν αἰῶνα τετελειωμένον». Οὐκοῦν καθίκετο μὲν ἐξ οὐρανοῦ ὁ Λόγος, καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς, τῶν ἀγίων λειτουργὸς καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. Ἀλλ' οὐκ ἐδόκει φρονεῖν ὀρθά
 30 τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ· ἀντεξάγοντες δὲ ὥσπερ αὐτῷ τὸ ἴδιον θέλημα τοῖς ἐκ φθόνου βέλεσι πολυτρόπως ἔβαλλον, οὐ γλώττης, οὐ θράσους, οὐκ ἐκτόπων ἐπιχειρημάτων ἔτι φειδόμενοι, διολλύντες δὲ σφᾶς

τὸν ἄνθρωπο ἐγὼ διαλέγω ὡς ἀρχιερέα. Κι ἔτσι θὰ σταματήσω τὸν ἐναντίον σας γογγυσμὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν, γογγυσμὸ στρεφόμενον πράγματι ἐναντίον μου. Μίλησε τότε ὁ Μωυσῆς στοὺς Ἰσραηλίτες καὶ τοῦ ἔδωσαν ὅλοι οἱ ἄρχοντές τους ἀπὸ μία ράβδο, καθένας ἄρχοντας τῆ ράβδο του, μιὰ ράβδο γιὰ κάθε φυλὴ, συνολικὰ δώδεκα ράβδους, κι ἀνάμεσα σ' αὐτὲς ἦταν καὶ ἡ ράβδος τοῦ Ἀαρῶν. Καὶ ὁ Μωυσῆς τοποθέτησε τὶς ράβδους ἐνώπιον τοῦ Κυρίου στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου. Τὴν ἄλλη μέρα μπῆκαν στὴ σκηνὴ ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀαρῶν καὶ νᾶ, εἶχε βλαστήσει ἡ ράβδος τοῦ Ἀαρῶν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Λευῖ, βγάζοντας βλαστό, ἄνθη, καὶ καρῦδια. Ὁ Μωυσῆς τότε πῆρε ὅλες τὶς ράβδους ἀπὸ τὴν κιβωτὸ τοῦ Κυρίου καὶ τὶς ἔδειξε σ' ὅλους τοὺς Ἰσραηλίτες. Τὶς εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους καὶ πῆρε ὁ καθένας τὴ ράβδο του. Τότε εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· «Βάλε τὴ ράβδο μπροστὰ στ' ἄλλα μαρτύρια, γιὰ νὰ μείνει ὡς σημεῖο στοὺς ἀπογόνους τῶν ἀνυπάκουων αὐτῶν καὶ νὰ παύσει ὁ γογγυσμὸς τους ἀπὸ μπροστὰ μου γιὰ νὰ μὴ πεθάνουν»⁵⁹. Σημεῖο λοιπὸν ὀλοφάνερο, ὅτι εἶχε ἐκλεγεῖ μὲ τρόπο λαμπρὸ καὶ ξεχωριστὸ γιὰ τὴν ἱερουργία, ἐπειδὴ ἦταν ἀπόγονος τοῦ Λευῖ ὁ θεσπέσιος Ἀαρῶν, ἦταν ἡ βλάστηση τῆς ράβδου του⁶⁰. Ἀφοῦ ὅμως στρέψομε τὴ διήγηση πάλι στὴν πνευματικὴ θεωρία, σὲ τύπους περισσότερο παχεῖς, θὰ λάμψει πάλι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸ τρόπο;

ΚΥΡ. Χειροτονήθηκε πραγματικὰ ὡς νομοθέτης μαζί καὶ ἀρχιερέας σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὁ Ἐμμανουήλ, προσφέροντας τὸν ἑαυτὸ του σφάγιον⁶¹ γιὰ μᾶς. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, «Ὁ νόμος ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὸν Μωυσῆ ἐγκαθιστᾶ ἀρχιερεῖς ἄνθρώπους μὲ ἀτέλειες, τὰ λόγια ὅμως τοῦ ὄρκου μετὰ τὸν νόμο ἐγκαθιστοῦν αἰῶνια τὸν Υἱὸ ποὺ εἶναι τέλειος»⁶². Κατέβηκε λοιπὸν ὁ Λόγος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἔγινε ὅμοιος μὲ ἐμᾶς, ὑπηρέτης τῶν Ἁγίων καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ποὺ ἔστησε ὁ Κύριος καὶ ὄχι κανένας ἄνθρωπος. Ὅσοι ὅμως κατὰγονταν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἰσραὴλ δὲν θεωροῦσαν ὅτι αὐτὸς σκεφτόταν σωστὰ, ἀλλὰ ἀντιτάσσοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ δικό τους θέλημα, τὸν χτυποῦσαν μὲ πολλοὺς τρόπους μὲ τὰ βέλη τοῦ φθόνου, χωρὶς νὰ ἀποφεύγουν νὰ χρησιμοποιοῦν ἐναντίον του γλώσσα, θράσος, καὶ ἄτοπα ἐπιχειρήματα, ἐνῶ οἱ δύστυχοι ὀδηγοῦσαν στὴν ἀπώλεια τὸν

61. Ἐβρ. 9, 14.

62. Ἐβρ. 7, 28.

αὐτοὺς οἱ δεῖλαιοι, καὶ τελευταῖον ἐσταύρωσαν. Πλὴν ἀνέθαλλεν ἡ
 ράβδος ἡ ἐκ ρίζης Ἰεσσαί· ἀνέφυ γὰρ δὴ καὶ ἀνεβίω Χριστός, λύσας
 τὰς ὀδύνας τοῦ θανάτου, καθὰ γέγραπται· ζῶν γὰρ ὄντα κατὰ φύ-
 σιν, ὡς Θεόν, πῶς ἦν εἰκὸς κρατεῖσθαι θανάτῳ, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον
 5 καταθλῆσαι φθορᾶς; Ὡσπερ δὲ τὸ ἀναφῦναι τὴν ράβδον καὶ ἀνα-
 βλαστεῖν ἀδοκῆτως τὸ ἀνανθῆς ἤδη ξύλον, διαρκὲς τοῖς ἀρχαιοτέροις
 σημεῖον ἦν τοῦ διὰ ψήφου τῆς ἄνωθεν εἰς ἀρχιερέα κεχειροτονῆσθαι
 τὸν Ἀαρών, οὕτω φαμέν, ὅτι λαμπρὰ τε καὶ ἐναργῆς καὶ ἀποχρῶσα
 10 τῆσαι θάνατον καὶ ἀναδιῶναι θεοπρεπῶς

Καὶ γοῦν αὐτὸς ὁ Χριστός, καίτοι πᾶν ὀτιοῦν τῶν ὑπὲρ γε τὸ εἰκὸς
 καὶ λόγον ἀποπεραίνειν ἀμογητὶ καὶ εὐκόλως δυνάμενος, τοῖς τὸ
 σημεῖον αἰτοῦσιν ἔφασκεν· «Ἡ γενεὰ αὕτη πονηρὰ ἐστὶ σημεῖον αἰτεῖ,
 καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.
 15 Ὡσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς
 νύκτας, οὕτως ἐστὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς
 ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας». Οὐκοῦν διαδόητον ἀληθῶς καὶ περιφανῆς
 σημεῖον, καὶ ἀρκοῦν εἰς πίστιν τοῖς γε ὡς ἀληθῶς εὐγνώμοσι, τοῦ κατὰ
 φύσιν εἶναι Θεόν καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πεφυκέναι τὸν Υἱόν, τὸ καταρ-
 20 γῆσαι τὸν θάνατον καὶ φθοράν, καὶ ἀναθάλαί πρὸς ζωὴν. «Γέγονε
 γὰρ αὐτὸς ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νε-
 κρῶν». Καὶ δέδοται τὸ σημεῖον τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνηκόων, ὡς ἂν εἶδειεν
 ὅτι ψήφῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀρχιερεὺς γέγονε ἐφ' ἡμᾶς ὁ Χριστός,
 «ὁσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ
 25 ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΠΑΛΛ. Ἀλλ' ἐξήνθησε μὲν ἡμῖν ἡ ράβδος ἡ Ἀαρών· τουτὶ γὰρ
 ἡμῖν ἀρτίως ὁ ἱερός ὑπέδειξε λόγος· ἐξήνθησε δὲ κάρυα· καὶ τί δὴ τὸ
 αἰνίγμα, νοεῖν οὐκ ἔχω.

ΚΥΡ. Μάλιστα μὲν, ὦ Παλλάδιε, τὸ ἀπεικὸς οὐδέν, ἐκ καρύας
 30 εἰλήφθαι τὴν ράβδον ὑπονοεῖν. Καὶ ἦν ἐν ἔθει τοῖς πάλαι τὸ καὶ τοι-
 οῖσδέ τισιν ἀποκεχρηθῆσαι σκήπτροις. Εἰ δὲ δὴ καὶ λόγον ἡμᾶς ἐφαρ-
 μόσαι δεῖ τὸν τοῖς θεωρήμασι πρέποντα, φράσαμι' ἂν ἐκεῖνο πάλιν, ὃ

ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους, καὶ τέλος τὸν σταύρωσαν. Ἄλλ' ὅμως ξαναβλάστησε ἡ ράβδος ἀπὸ τῆ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί· δηλαδή ἀναστήθηκε καὶ ξαναἔζησε ὁ Χριστός, καταργώντας, ὅπως ἔχει γραφεῖ, τὶς ὀδύνες τοῦ θανάτου⁶⁵. Ὄντας δηλαδή κατὰ τὴ φύση ζωὴ, ὡς Θεός, πῶς ἦταν φυσικὸ νὰ κρατηθεῖ ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ νὰ μὴν νικήσει μᾶλλον τὴ φθορὰ; Καὶ ὅπως τὸ νὰ ζωοποιηθεῖ ἡ ράβδος καὶ νὰ ξαναβλαστήσει ἀπρόσμενα τὸ νεκρὸ ἤδη φύλο, ἦταν γιὰ τοὺς παλιοὺς σημεῖο ὅτι ὁ Ἄαρὼν εἶχε χειροτονηθεῖ ἀρχιερέας μετὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ οὐρανοῦ, ἔτσι ὑποστηρίζομε ὅτι λαμπρὴ καὶ ζωντανὴ καὶ ἐπαρκὴς ἀπόδειξη τοῦ ὅτι εἶναι ὁ Ἐμμανουὴλ Θεὸς κατὰ τὴ φύση, εἶναι τὸ ὅτι πάτησε τὸν θάνατο καὶ ὅτι ἀναβίωσε ὡς Θεός. Καὶ ὁ ἴδιος βέβαια ὁ Χριστός, παρόλο πὺ μποροῦσε ν' ἀποπερατώσει χωρὶς κανένα κόπο καὶ πολὺ εὐκόλα ὁ,τιδήποτε ξεπερνᾷ τὴν προσδοκία καὶ τὸ λόγο, σὲ ἐκείνους πὺ τοῦ ζητοῦσαν σημεῖο ἔλεγε· «Αὐτὴ ἡ γενιὰ εἶναι πονηρὴ· ζητεῖ σημεῖο, ἀλλὰ σημεῖο δὲν θὰ τῆς δοθεῖ, παρὰ μόνον τὸ σημεῖο τοῦ Ἰωνᾶ τοῦ προφήτη. Ὅπως δηλαδή ὁ Ἰωνᾶς ἔμεινε στὴν κοιλία τοῦ κήτους τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θὰ μείνει στὴν καρδιὰ τῆς γῆς τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες»⁶⁶. Περιδόητο λοιπὸν σημάδι ἀληθινὰ καὶ λαμπρὸ καὶ ἀρκετὸ γιὰ νὰ πιστέψουν οἱ πραγματικὰ καλόπιστοι ἄθρωποι ὅτι εἶναι Θεὸς κατὰ φύση καὶ προῆλθε ἀπὸ Πατέρα Θεὸ ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ ὅτι κατάργησε τὸν θάνατο καὶ τὴ φθορὰ καὶ ἀναβλάστησε στὴ ζωὴ. Γιατὶ «Ἐγίνε αὐτὸς ἀπαρχὴ ἐκείνων πὺ εἶχαν κοιμηθεῖ καὶ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν»⁶⁵. Καὶ δόθηκε τὸ σημεῖο στοὺς υἱοὺς τῶν ἀνυπάκουων, γιὰ νὰ μάθουν ὅτι μετὰ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ἔγινε σ' ἐμᾶς ἀρχιερέας ὁ Χριστὸς «Ἅγιος, ἄκακος, ἀμόλυντος, χωρισμένος ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ πὺ ἀνέβηκε ψηλότερα ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς»⁶⁶, σύμφωνα μ' αὐτὸ πὺ εἶχε γραφεῖ.

ΠΑΛΛ. Σωστὰ, βλάστησε γιὰ μᾶς ἡ ράβδος τοῦ Ἄαρὼν· αὐτὸ μᾶς εἶπε πρὶν ἀπὸ λίγο ὁ ἱερὸς λόγος· καρποφόρησε ὅμως καρύδια. Δὲν καταλαβαίνω τί σημαίνει αὐτὸ τὸ αἶνιγμα.

ΚΥΡ. Δὲν εἶναι καθόλου παράξενο, Παλλάδιε, νὰ ὑπονοεῖ ὅτι εἶχε παρθεῖ ἡ ράβδος ἀπὸ καρυδιά. Γιατὶ ὑπῆρχε συνήθεια στοὺς παλαιοὺς νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ τέτοιες ράβδους. Κι ἂν πρέπει νὰ προσαρμόσομε ἓνα λόγο κατάλληλο στὰ θεωρήματα, θὰ ἔλεγα πάλι ἐκεῖνο πὺ ἔχει

65. Α' Κορ. 15, 20.

66. Ἐβρ. 7, 26.

ἐκτεθρούλληταί πως, δοκεῖ δὲ εἶναί τισι καὶ ὡς ἐν πίστει δεκτόν, τὸ μὴ ἀνικάνως ἔχειν τὴν ράβδον τὴν καρυῖνην ἀϋπνίαν ἐμποιεῖν, εἰ πρὸς γε τὸ κάρα κέοιτό τινων, τάχα που δυνάμεσι φυσικαῖς ἐνεργοῦσαν τὸ χρῆμα κατὰ θέλησιν Θεοῦ. Πιστώσεται δὲ πως εἰς τοῦτο ἡμᾶς καὶ 5 αὐτὸς λέγων πρὸς Ἱερεμίαν ὁ πάντα εἰδὼς καὶ τῶν ὄλων Δημιουργός «Τί σὺ ὄρας, Ἱερεμία;». Ὁ δὲ «Βακτηρίαν», λέγων, «καρυῖνην» καὶ δὴ πρὸς τοῦτο Θεός «Ὁρθῶς ἐώρακας», φησὶν, «ὅτι ἐγὼ ἐργήγορα ἐπὶ τοὺς λόγους μου, τοῦ ποιῆσαι αὐτούς». Ἀϋπνίας οὖν ἄρα σύμβολον νοοῖτ' ἂν εἰκότως ἢ ράβδος ἢ καρυῖνη. Γρηγόρησις δὲ ὡσπερ ἐξ 10 ὕπνου γέγονεν ἢ ἐκ νεκρῶν ἀναδίδωσις τοῦ Χριστοῦ. Τοιγάρτοι καὶ διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας φησὶν «Ἐγὼ ἐκομήθην καὶ ὕπνωσα, ἐξηγέρθην, ὅτι Κύριος ἀντελάβετό μου».

ΠΑΛΛ. Ἀληθῆς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Λύχνου δὲ καὶ τραπέζης πέρι, τῆς ἐν γε τῇ πρώτῃ σκηνῇ, 15 γέγραπται πάλιν ὡδί· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων· Ἐντειλαὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ λαβέτωσαν ἔλαιον καθαρὸν, κεκομμένον εἰς φῶς, καῦσαι λύχνον διαπαντός, ἔξωθεν τοῦ καταπετάσματος ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου καὶ καύσουσιν αὐτὸ Ἀαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀπὸ ἑσπέρας ἕως πρωῒ ἐνώπιον Κυρίου ἐνδεδεχῶς, νόμιμον αἰώνιον 20 εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. Ἐπὶ τῆς λυχνίας τῆς καθαρᾶς καύσετε τοὺς λύχνους ἐναντίον Κυρίου ἕως εἰς τὸ πρωῒ. Καὶ λήψεσθε σεμίδαλιν, καὶ ποιήσετε αὐτὴν δώδεκα ἄρτους. Δύο δεκάτων ἔσται ὁ ἄρτος ὁ εἷς, καὶ ἐπιθήσετε αὐτούς δύο θέματα, ἕξ ἄρτους τὸ ἐν θέμα ἐπὶ τὴν τράπεζαν τὴν καθαρὰν ἐναντι Κυρίου, καὶ ἐπιθήσετε ἐπὶ τὸ θέμα λίβανον κα- 25 θαρὸν καὶ ἄλα, καὶ ἔσονται εἰς ἄρτους εἰς ἀνάμνησιν προκείμενα τῷ Κυρίῳ. Τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων προθήσετε ἐναντι Κυρίου διαπαντός ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, διαθήκην αἰώνιον καὶ ἔσται Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, καὶ φάγονται αὐτὰ ἐν τόπῳ ἁγίῳ· ἔστι γὰρ Ἅγια τῶν ἁγίων. Τοῦτο αὐτῷ ἀπὸ τῶν θυσιαζομένων τῷ Κυρίῳ, νόμιμον 30 αἰώνιον».

Καθαρὸν οὖν τὸ ἔλαιον, καὶ μὴν καὶ ἐλάϊνον, τοῦτ' ἔστιν ἐξ ἔλαι-

67. Ἱερ. 1, 11-12.

68. Ψαλμ. 3, 6.

γίνει παράδοση καὶ μερικοὶ τὸ θεωροῦν σωστὸ καὶ τὸ πιστεύουν, ὅτι δηλαδή ἡ ράβδος ἢ καρυδένια ἔχει τὴ δύναμη νὰ προκαλεῖ ἀϋπνία, ἂν κάποιος τὴ βάλει κοντὰ στὸ κεφάλι του, ἐνεργώντας αὐτὸ τὸ πράγμα ἴσως μὲ κάποιες φυσικὲς δυνάμεις μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ὁ ἴδιος ὁ παντογνώστης καὶ Δημιουργὸς τῶν ὅλων μιλώντας πρὸς τὸν Ἱερεμία: «Τί βλέπεις, Ἱερεμία; Κι αὐτὸς εἶπε· «Ράβδο καρυδένια». Καὶ ὁ Θεὸς ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸ ξαναλέγει· «Βλέπεις ὀρθά, γιατί ἐγὼ ἀγρυπνῶ γιὰ τὰ λόγια μου γιὰ νὰ τὰ πραγματοποιήσω»⁶⁷. Ἄρα λοιπὸν ἡ καρυδένια ράβδος θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ εὐλόγα ὡς σύμβολο ἀϋπνίας. Ἐπαγρύπνηση κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ ὕπνο εἶναι καὶ ἡ ἀναβίωση τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ τὴ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ λέγει· «Ἐγὼ ἔπεσα καὶ θυθίστηκα σὲ ὕπνο· σηκώθηκα ὁμως, γιατί ὁ Κύριος μὲ βοήθησε»⁶⁸.

ΠΑΛΛ. Ὁ λόγος σου εἶναι ἀληθινός.

ΚΥΡ. Γιὰ τὸν λύχνο καὶ τὴν τράπεζα, πού εἶναι στὴν πρώτη σκηνή, ἔχει πάλι γραφεῖ τὸ ἐξῆς· «Δῶσε ἐντολὴ στοὺς Ἰσραηλίτες νὰ σοῦ φέρουν λάδι ἐλιάς καθαρὸ, κοπανισμένο γιὰ φωτισμό, γιὰ νὰ καίει ἡ λυχνία τῆς Σκηνῆς πάντοτε ἔξω ἀπὸ τὸ καταπέτασμα, μέσα στὴ σκηνή τοῦ μαρτυρίου· καὶ θὰ ἔχουν ἀναμμένο πάντοτε τὸ φῶς ὁ Ἄαρὼν καὶ οἱ ἀπόγονοί του ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωί, καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι νόμος αἰώνιος σ' ὅλες τίς γενιές σας. Θὰ ἀνάβετε τοὺς λύχνους ἐπάνω στὴ λυχνία ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι ἐνώπιον τοῦ Κυρίου μέχρι τὸ πρωί. Ἐπίσης θὰ πάρετε σιμιγδάλι καὶ θὰ κάνετε μ' αὐτὸ δώδεκα ἄρτους ἀπὸ δύο δέκατα τὸν καθένα⁶⁹. Θὰ βάλετε τοὺς ἄρτους σὲ δύο σειρές, ἕξι ἄρτους ἢ κάθε μία, ἐπάνω στὴν ὀλόχρυση τράπεζα ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Πάνω σὲ κάθε μία σειρά θὰ βάλετε λιβάνι καθαρὸ καὶ ἀλάτι, καὶ θὰ εἶναι ἄρτοι προσφορᾶς πρὸς τὸν Κύριο, πρὸς ἀνάμνηση τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ. Πάντοτε κάθε Σάββατο θὰ τοποθετεῖτε αὐτοὺς μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ μπροστὰ στοὺς Ἰσραηλίτες, πρὸς αἰώνια ἀνάμνηση τῆς συμφωνίας μεταξύ μας. Οἱ ἄρτοι θὰ ἀνήκουν στὸν Ἄαρὼν καὶ στοὺς ἀπογόνους του καὶ θὰ τοὺς τρῶνε στὸν ἅγιο τόπο, γιατί εἶναι ἡ ἀγιοτάτη προσφορὰ ἀπὸ ὅλες ἐκεῖνες πού προσφέρονται στὸν Κύριο, καὶ θὰ εἶναι νόμος αἰώνιος γιὰ σᾶς»⁷⁰.

Καθαρὸ λοιπὸν νὰ εἶναι τὸ λάδι καὶ ἀπὸ ἐλιά, ὄχι ἀπὸ ἄλλους σπό-

69. Ἐπτάμισυ δηλαδή κιλά περίπου.

70. Λευϊτ. 24, 1-9.

ᾧν, οὐκ ἐξ ἑτεροειδῶν σπερμάτων καὶ γεωδεστέρων, ἐξ ᾧν ἔλαιον μὲν ἐθλίβετο, νόθον δὲ ὥσπερ καὶ οἶνον κεκατηλευμένον· αἰεὶ γάρ ἐστι καθαρόν καὶ γνήσιον ἀληθῶς ἐν Ἐκκλησίαις τὸ φῶς, δῆλον δὲ ὅτι τὸ διὰ Χριστοῦ, Πνεύματι, κἂν εἰ διὰ τῆς τῶν ἁγίων διακονοῖτο φωνῆς, 5 πρὸς οὓς ἔφη Χριστός· «Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Καὶ θαυμαστόν οὐδέν· οὓς γὰρ ἀδελφούς ᾠνόμασε καὶ μετόχους ἑαυτοῦ κατεστήσατο, τούτοις ἂν εἰκότως καὶ τῶν ἰδίων ἀξιωματίων ἐπιμερίζοι τὴν δόξαν. Καίεται δὴ οὖν ὁ λύχνος καὶ ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ, καὶ διπτόν ἂν ἔχοι τὸ χρῆμα τὸν νοῦν· ἐν μὲν γὰρ τῇ ἑσωτέρᾳ σκηνῇ λύχνοι φαίνου- 10 σιν ἑπτὰ, ἐξαπτόμενοι τὸ πρωί, καὶ πλούσιον τοῖς εἰστρέχουσιν ἐνιέντες τὸ φῶς. Καὶ ἦν ἡ λυχνία Χριστός, ὡς ἐν τύπῳ πάλιν τοὺς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰστρέχειν ἐθέλοντας πολλῶ καὶ ἀμφιλαφεῖ καταυγάζων φωτί· «Προσέλθετε», γὰρ φησι, «πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε». Καὶ μὴν καὶ τὸ ἀνακαίεσθαι τὸ πρωὶ τοὺς λύχνους κατασημῆνειεν ἂν 15 τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸν καιρὸν. Διηύγασε γὰρ, οἷά τις ἡμέρα, καὶ φῶς ἀνέλαμψε νοητόν, τῆς ἀρχαίας ἡμῶν ἀμαθίας ἐλαύνων τὸν σκότον, καὶ ὡς ἐν τάξει νυκτὸς τὴν ἐπισκήψασαν ταῖς ἀπάντων καρδίαις κατασκεδαννῶν ἀγλύν. Οὕτω γὰρ ἡμῖν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας τὸν καιρὸν καὶ ὁ προφήτης παρεκάλει, λέγων· «Τὸ πρωὶ εἰσακούσῃ 20 τῆς φωνῆς μου, τὸ πρωὶ παραστήσομαί σοι, καὶ ἐπόψει με». Πότε γὰρ ἂν δεκταὶ γεγόνασιν αἱ ἀπάντων εὐχαὶ καὶ οἱ πάλαι πλανώμενοι παρέστημεν οἶνονεὶ τῷ Θεῷ δι' οἰκειότητος, δηλονότι τῆς πνευματικῆς, καὶ ὑπακοῆς καὶ πίστεως, εἰ μὴ τὸ φῶς ἡμῖν ἐπέλαμψε τὸ ἐξ οὐρανοῦ, τοῦτ' ἔστι Χριστός;

25 Οὐκοῦν ἐν μὲν τῇ ἑσωτέρᾳ σκηνῇ πλούσιόν τε καὶ λεπτόν τῶν ἑπτὰ λύχνων τὸ φῶς, ἐν δὲ τῇ πρώτῃ σκηνῇ λύχνος ἦν ὁ φαίνων, ἐμφαίνων τε, οἶμαι, μὴ δίχα τοῦ θείου φωτός, μηδὲ αὐτοὺς εἶναι τοὺς ἐν νόμῳ παιδαγωγουμένους καταδηλοῦντος τοῦ πράγματος. Ἐκάλει γὰρ ἐκ πολυθείας εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ φύσει τε καὶ ἀληθῶς Θεοῦ καὶ ὁ 30 διὰ Μωσέως νόμος, καὶ ἀφίστα μὲν τοὺς ἀρχαιοτέρους τοῦ λατρεύειν ἔτι τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα, προσκειῖσθαι δὲ δεῖν ἀνέπειθε τῷ πάντων Δημιουργῷ· φωτός δὲ οὐ δίχα τοῦ νοητοῦ ταυτὶ ταῖς τῶν παι-

ρους πιό γεώδεις, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔβγαζαν λάδι θλίβοντάς τους, ἦταν ὅμως λάδι ὄχι γνήσιο, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο νοθευμένο. Γιατὶ πάντοτε τὸ φῶς μέσα στὶς Ἐκκλησίες εἶναι καθαρὸ καὶ πραγματικὰ γνήσιο, καὶ προφανῶς τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ μέσω τοῦ Πνεύματος, ἔστω κι ἂν ὑπηρετεῖται μὲ τὴ φωνὴ τῶν ἁγίων, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶπε ὁ Χριστός· «Ἔσεῖς εἶστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁷¹. Καὶ δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστὸ· γιατί, ἐκείνους ποὺ ὀνόμασε ἀδελφούς του καὶ τοὺς ἔκανε μετόχους τοῦ ἑαυτοῦ του, σ' αὐτοὺς κατὰ φυσικὸ λόγο καταμερίζει καὶ τὴ δόξα τῶν ἀξιωματῶν του. Ἄναβε λοιπὸν ὁ λύχνος καὶ στὴν πρώτη σκηνή, καὶ τὸ πράγμα ἔχει διπλὸ νόημα. Στὴν ἐνδότερη σκηνή φώτιζαν ἑπτὰ λύχνοι ποὺ ἄναβαν τὸ πρωὶ καὶ ἔρριχναν πλούσιο φῶς σὲ ἐκείνους ποὺ ἔμπαιναν. Ἡ λυχνία ἦταν ὁ Χριστὸς ποῦ, σύμφωνα πάλι μὲ τὸν τύπο, ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ μποῦν στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων τοὺς καταλάμπρυνε μὲ ἀφθονο πλούσιο φῶς. Γιατὶ λέγει· «Πλησιάστε σ' αὐτὸν καὶ φωτισθεῖτε»⁷². Τὸ ἄναμμα πάλι τῶν λύχνων τὸ πρωὶ σημαίνει τὸν καιρὸ τῆς ἐνανθρώπησης. Γιατὶ χάραξε σὰν μιὰ μέρα καὶ ἔλαμψε φῶς νοητό, διώχνοντας τὸ σκοτάδι τῆς παλαιᾶς ἀγνοίας μας καὶ διασκορπίζοντας, σὰν σὲ νύχτα, τὴν ὀμίχλη ποὺ εἶχε ὀρμήσει στὶς καρδιές ὅλων. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης παρακαλοῦσε γιὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου, λέγοντας· «Τὸ πρωὶ θὰ σὲ ἐπικαλεσθῶ, καὶ σὺ θὰ εἰσακούσεις τὴ φωνὴ τῆς ἰκεσίας μου· τὸ πρωὶ θὰ παρουσιασθῶ σ' ἐσένα, καὶ σὺ θὰ ρίξεις σ' ἐμένα τὸ βλέμμα σου»⁷³. Πότε δηλαδὴ εἶχαν γίνει δεκτὲς οἱ προσευχὲς ὅλων καὶ ἐμεῖς, ποὺ παλαιότερα βρισκόμασταν σὲ πλάνη, παρουσιαστήκαμε κατὰ κάποιον τρόπο στὸν Θεὸ μὲ οἰκειότητα, βέβαια πνευματικῆ, καὶ ὑπακοή καὶ πίστη, παρὰ τότε ποὺ ἔλαμψε σ' ἐμᾶς τὸ φῶς ἀπὸ τὸν οὐρανό, δηλαδὴ ὁ Χριστός;

Στὴν ἐσώτερη λοιπὸν σκηνή ὑπῆρχε πλούσιο καὶ καθαρὸ φῶς, ἐνῶ στὴν πρώτη σκηνή φώτιζε ἓνας λύχνος, δείχνοντας, νομίζω, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πορεύονται σύμφωνα μὲ τὸν νόμο δὲν ζοῦν δίχως τὸ θεῖο φῶς· αὐτὸ δηλώνει τὸ ὅλο πράγμα. Γιατὶ καλοῦσε καὶ ὁ μωσαϊκὸς νόμος ἀπὸ τὴν πολυθειᾶ, στὴν ἐπίγνωση τοῦ φύσει καὶ ἀληθινὰ Θεοῦ, καὶ ἐμποδίζοντας τοὺς παλαιούς νὰ λατρεύουν ἀκόμα τὴν κτίση ἀντὶ τὸ Κτίστη, ἤθελε νὰ τοὺς πείσει ὅτι ἔπρεπε νὰ βρισκονται κοντὰ στὸν Δημιουργό· κι αὐτὸ δὲν μποροῦσαν νὰ τὸ κατορθώσουν οἱ ψυχὲς ἐκείνων

73. Ψαλμ. 5, 4.

δαγωγουμένων κατορθούτο ψυχαῖς. Οὐκοῦν, ἐρῶ γὰρ εἰσαῦθις, πλούσιος μὲν καὶ πολὺς τοῖς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ὁ παρὰ Χριστοῦ φωτισμός, μείων δὲ τοῖς ἐν νόμῳ καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος. Ἴσοστατεῖ γὰρ οὐδαμῶς εἰς λαμπρότητα τὴν πνευματικὴν τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπί-
5 σμασιν, ἢ ἐν νόμῳ σκιά· τὰ μὲν γὰρ ὅλην περιαιστράπτει τὴν οἰκουμέ-
νην, ἢ δὲ ἦν μόνοις γνώρισμα τοῖς ἐξ Ἰσραήλ.

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. Ἐοικε δέ, ὦ Παλλάδιε, καὶ ἕτερόν τι παραδηλοῦν ἢ τράπεζα καὶ ὁ λύχνος, ὁ ἐν γε τῇ πρώτῃ σκηνῇ.

10 ΠΑΛΛ. Τὸ τί δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Ἰωάννην τάχα που τὸν θεσπέσιον Βαπτιστὴν ὁ λύχνος, ἄρτοι δὲ οἱ δύο καὶ δέκα, τὸν τῶν ἁγίων ἡμῖν ἀποστόλων προανατυ-
ποῦσι χορόν.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

15 ΚΥΡ. Ἡ οὐκ οἶσθα ὅτι τοῖς ἐν νόμῳ καὶ κατὰ τὴν Ἰουδαίαν λύχνος ἦν οἷά τις, Χριστοῦ προβαδίζων, ὁ θεσπέσιος Βαπτιστής, καὶ περὶ αὐτοῦ προαναπεφώνηκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, «Ἡτοίμασα λύ-
χνον τῷ Χριστῷ μου»; Μεμαρτύρηκε δὲ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, τοῖς τῶν Ἰουδαίων καθηγηταῖς περὶ αὐτοῦ λέγων· «Ἐκεῖνος ἦν ὁ
20 λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλλιασθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ». Θεὰ γὰρ ὅπως ὡς νομομαθῆς ὢν ὁ μακάριος Παῦλος, μονονουχὶ πρὸς ἀνάμνησιν ἀναφέρει λύχνου τοῦ κατὰ τὴν πρώτῃν σκηνήν. Ἄσβεστον μὲν γὰρ ὁ νομοθέτης διατηρεῖ-
σθαι δεῖν κεκέλευκεν, οὕτω λέγων· «Καὶ καύσουσιν αὐτὸν Ἄαρὼν
25 καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀπὸ ἑσπέρας ἕως πρωῆ ἐνώπιον Κυρίου ἐνδεδεχῶς». Χρόνον γε μὴν ἐπ' αὐτῷ κομιδῇ βραχὺν ἠσθέντες Ἰουδαῖοι, διὰ γε τὸ προσδραμεῖν τῷ δι' αὐτοῦ βαπτίσματι, καὶ θαῦμα ἐλεῖν ἐπ' αὐτῷ πολ-
λύ, κατεκοίμισαν τῷ θανάτῳ μονονουχὶ τὸν ἀειφανῆ λύχνον κατα-
σθεννύοντες. Εἰ γὰρ καὶ Ἡρώδου τὸ τόλμημα λέγοιτο τυχόν, ἀλλ' οὖν
30 ὄντος ἐξ αἵματος Ἰσραήλ· διὰ τοῦτο Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίων λαοῖς τὸ κατὰ παντὸς ἁγίου θράσος ἐγκαλῶν, «Οὐκ ἐνδέχεται», φησί, «προ-
φήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ».

πού παιδαγωγούνται χωρίς τό νοητό φῶς. Θά τὸ πῶ λοιπὸν πάλι· εἶναι πλούσιος καὶ ἄφθονος ὁ φωτισμὸς τοῦ Χριστοῦ γι' αὐτοὺς πού βρίσκονται στὰ "Ἁγία τῶν ἁγίων, λιγότερος ὁμῶς σὲ ἐκείνους πού ζοῦσαν μὲ τὸν νόμο. Καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀληθινός. Γιατὶ δὲν ἐξισώνεται μὲ κανένα τρόπο ἢ σκιά τοῦ νόμου μὲ τὰ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴ λαμπρότητα· γιατί αὐτὰ περιαισθράφτουν ὅλη τὴν οἰκουμένην, ἐνῶ ὁ νόμος ἦταν γνώρισμα μόνο τῶν Ἰσραηλιτῶν.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά.

ΚΥΡ. Φαίνεται ὁμῶς, Παλλάδιε, ὅτι ὑποδηλώνουν καὶ κάτι ἄλλο ἢ τράπεζα καὶ ὁ λύχνος, αὐτὸς πού ἦταν στὴν πρώτη σκηνή.

ΠΑΛΛ. Ποιὸ ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Ὁ λύχνος προτυπώνει ἴσως τὸν Ἰωάννη τὸ θεσπέσιο Βαπτιστή, ἐνῶ οἱ δώδεκα ἄρτοι τὸν χορὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸ τρόπο;

ΚΥΡ. Μὰ δὲν ξέρεις ὅτι γιὰ ἐκείνους πού ζοῦσαν σύμφωνα μὲ τὸν νόμο καὶ στὴν Ἰουδαία ὁ θεσπέσιος Βαπτιστὴς πού προβάδιζε ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἦταν σὰν κάποιος λύχνος, καὶ γι' αὐτὸν εἶχε προαναγγεῖλει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, «Ἐτοίμασα λύχνο γι' αὐτὸν πού ἔχρισα»⁷⁴; Ἐπιβεβαίωση γι' αὐτὸ ἔδωσε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας, λέγοντας στοὺς καθηγητὲς τῶν Ἰουδαίων γι' αὐτόν· «Ἐκεῖνος ἦταν τὸ ἀναμμένο λυχνάρι πού φωτίζει, καὶ ἐσεῖς θελήσατε νὰ χαρεῖτε τὸ φῶς του προσωρινά»⁷⁵. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ὁ μακάριος Παῦλος, πού ἦταν γνώστης τοῦ νόμου, μᾶς κάνει νὰ θυμηθοῦμε κατὰ κάποιον τρόπο τὸν λύχνο τῆς πρώτης σκηνῆς. Ὁ νομοθέτης δηλαδὴ εἶχε προστάξει ὅτι ἔπρεπε νὰ διατηρεῖται ἄσθηστος, λέγοντας τὸ ἐξῆς· «Καὶ θὰ τὸν ἀνάβουν ὁ Ἄαρων καὶ οἱ ἀπόγονοί του, ὥστε νὰ καίει ἀδιάκοπα ἀπὸ τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωὶ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου»^{75α}. Γιὰ πολὺ σύντομο χρόνο ἀπόλαυσαν οἱ Ἰουδαῖοι τὸ φῶς του, ἐπειδὴ ἔτρεξαν στὸ βάπτισμα πού παρεῖχε αὐτός, καὶ ἀφοῦ τὸν θαύμασαν πολὺ, τὸν παρέδωσαν στὸν θάνατο, σβήνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸν αἰέφωτο λύχνο. Κι ἂν τυχὸν λένε, ὅτι τὸ τόλμημα ἦταν τοῦ Ἡρώδη, ὁ Ἡρώδης ὁμῶς καταγόταν ἀπὸ τὸ Ἰουδαϊκὸ ἔθνος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς, κατηγορώντας τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων γιὰ τὸ θράσος τους ἐναντίον κάθε ἁγίου, λέγει· «Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πεθάνει προφήτης ἔξω ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ»⁷⁶.

75α. Λευϊτ. 24, 3.

76. Λουκᾶ 13, 33.

ΠΑΛΛ. Φῶς οὖν ἄρα καὶ λύχνος, καθ' ὁμοιότητα καὶ κατὰ μέθεξιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ θεσπέσιος Βαπτιστὴς τοῖς ἐν νόμῳ κατὰ τὴν Ἰουδαίαν.

*ΚΥΡ. Οὕτω φημί. Κατὰ τὸν ἴσον δὲ τρόπον ἄρτους νοεῖσθαι φάμεν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους. Εἷς μὲν γὰρ ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς ἄρτος ὁ ἐξ οὐρανοῦ καὶ ζωοποιός κατὰ μίμησιν δὲ τοῦ φύσει καὶ κατὰ μέθεξιν ἄρτοι τρέφοντες εἰς εὐσέδειαν οἱ θεῖοι μυσταγωγοί, λόγους ἡμῖν ἐνιέντες ζωῆς, καὶ τὸν ἐκ τῆς ἀμαθίας λιμόν, τῆς τῶν πιστευόντων ἐξιστάντες ψυχῆς. Ἰσάριθμοι δὲ τοῖς μαθηταῖς οἱ ἄρτοι· δυοκαίδε-
10 κα γάρ, καὶ εἰς δύο κείμενοι θέματα, ἐξ ἔνθεν, φησί, καὶ ἐξ ἔνθεν, μονο-
νουχί καὶ ἐν κύκλῳ περιστῶτες, καὶ ἐν μέσῳ τόπῳ κείμενον ἔχοντες ἓνα τε καὶ ἐξ οὐρανοῦ, τοῦτ' ἔστι Χριστόν· καὶ δύο δεκάτων ἕκαστος, τοῦτ' ἔστιν ἐκ δύο μέτρων τελείων. Τέλειοι γὰρ κατ' ἄμφω γεγόνασιν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἀρτίως ἔχοντες ἀγαθόν, ἔργῳ τε
15 διαπρεπεῖς καὶ λόγῳ. Λίβανος δὲ καὶ ἄλας αὐτοῖς τὰ ἐπιπαττόμενα, τοῦ μὲν λιβάνου τὸ εὐῶδες ἐν ἁγιασμῷ καὶ εὐωδία Χριστοῦ, τοῦ γε μὴν ἄλός τὴν φρόνησιν ὑπεμφαίνοντος. Οὐ γὰρ ἀσύνετος ἢ μωρὸς τῶν ἁγίων ὁ λόγος, ἀλλ' ἐν χάριτί τε καὶ ἄλατι ἀρτυμένος, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ χάριν διδούς τοῖς ἀκούουσιν. Εἴρηται δὲ πρὸς αὐ-
20 τοὺς καὶ παρὰ Χριστοῦ· «Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἄλας τῆς γῆς». Προτίθενται δὲ καὶ ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτων. Ἡμέρα γὰρ ἀναδείξεως τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὁ τοῦ νοητοῦ Σαββάτου καιρὸς, τοῦτ' ἔστιν ἡ Χριστοῦ παρουσία, ἣν ἐπεῖπερ οὐκ ἔγνωσαν οἱ ἐξ Ἰσραήλ, ὁ Παῦλός φησι περὶ αὐτῶν, «Ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ». Οὐ γὰρ εἰσῆλθον
25 εἰς τὴν κατάπανσιν αὐτοῦ, τὴν πίστιν οὐ προσηκόμενοι. Σαββατισμὸς οὖν νοητὸς καὶ ἀληθής, ὁ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας καιρὸς. Ἐν ὀφθαλμοῖς δὲ Θεοῦ τῶν ἄρτων ἡ πρόθεσις, καὶ μὴν καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς Ἰσραήλ. «Προθήσετε», γὰρ φησι, «τῇ ἡμέρᾳ τῶν Σαββάτων ἔναντι Κυρίου διάπαντός, παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραήλ»· θεωμένου καὶ διη-*

77. Κολ. 4, 6.

79. Ματθ. 5, 13.

78. Ἐφ. 4, 29.

80. Ἐβρ. 4, 9.

ΠΑΛΛ. "Αρα λοιπόν φῶς καὶ λύχνος καθ' ὁμοιότητα καὶ κατὰ μετοχή τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ θεσπέσιος Βαπτιστὴς σὲ ἐκείνους πού ζοῦσαν σύμφωνα μὲ τὸν νόμο στὴν Ἰουδαία.

ΚΥΡ. "Ἐτσι λέγω. Κατὰ ὅμοιο τρόπο λέμε ὅτι ὡς ἄρτους πρέπει νὰ νοοῦμε τοὺς ἀγίους ἀποστόλους. Γιατὶ ἓνας εἶναι ὁ φύσει καὶ ἀληθινὰ ἄρτος οὐράνιος καὶ ζωοποιός, καὶ ἄρτοι πού τρέφουν τὴν εὐσέβεια κατὰ μίμηση τοῦ φύσει καὶ κατὰ μέθεξιν αὐτοῦ ἄρτου εἶναι οἱ θεῖοι διδάσκαλοι, πού βάζουν μέσα στὶς ψυχές μας λόγους ζωῆς καὶ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν πιστῶν τὴν πείνα ἀπὸ τὴν ἔλλειψη γνώσης. Οἱ ἄρτοι βέβαια εἶναι ἴσοι στὸν ἀριθμὸ μὲ τοὺς μαθητῆς. Γιατὶ ἦταν δώδεκα, τοποθετημένοι σὲ δύο ομάδες, ἕξι ἀπὸ τὴ μιά, καὶ ἕξι ἀπὸ τὴν ἄλλη, τοποθετημένοι κατὰ κάποιον τρόπο κυκλικά, καὶ στὴ μέση ἔχοντας ἓνα ἄρτο ἀπὸ τὸν οὐρανό, δηλαδή τὸν Χριστό. Καὶ ὁ κάθε ἄρτος ἦταν ἀπὸ δύο δέκατα, δηλαδή ἀπὸ δύο μέτρα τέλεια. Γιατὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητῆς ἦταν τέλειοι καὶ στὰ δύο, καὶ ἦταν ἄρτοι ὡς πρὸς κάθε ἀγαθό, διαπρέποντας καὶ στὸ ἔργο τους καὶ στὸν λόγο. Ἐκεῖνα πάλι πού πασάλιζαν πάνω στοὺς ἄρτους ἦταν λιβάνι καὶ ἀλάτι, τὸ λιβάνι ἐξαιτίας τῆς εὐωδίας τῆς ἀγιότητος καὶ τοῦ μοσχοβολήματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ἀλάτι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι φανέρωνε τὴ φρόνηση. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀσύνητος ἢ ἀνόητος ὁ λόγος τῶν ἀγίων, ἀλλὰ γεμάτος ἀπὸ χάρι καὶ ἄρτυμένος μὲ ἀλάτι⁷⁷, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, καὶ προσφέρει χάρι σ' αὐτοὺς πού τὸν ἀκοῦνε⁷⁸. Εἶχε ἐπίσης λεχθεῖ πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὸν Χριστό «Ἔσεῖς εἰσετε τὸ ἀλάτι τῆς γῆς»⁷⁹. Ἡ τοποθέτησή τους πάνω στὴν τράπεζα γίνεται τὴν ἡμέρα τῶν Σαββάτων. Γιατὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἀνάδειξης τῶν ἀποστόλων εἶναι ὁ καιρὸς τοῦ νοητοῦ Σαββάτου, δηλαδή ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποία, ἐπειδὴ δὲν τὴν κατανόησαν οἱ Ἰσραηλίτες, λέγει ὁ Παῦλος γι' αὐτούς· «Ἐπομένως ἀπομένει κάποια ἡμέρα γιὰ ν' ἀναπαυθεῖ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὅπως ὁ Θεὸς τὸ Σάββατο»⁸⁰. Γιατὶ δὲν εἰσῆλθαν στὴν κατάπαυσή του, ἀφοῦ δὲν δέχθηκαν τὴν πίστη σ' αὐτόν. Ἡμέρα λοιπὸν ἀνάπαυσης νοητῆς καὶ ἀληθινῆς εἶναι ὁ καιρὸς τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτήρα. Ἡ τοποθέτηση τῶν ἄρτων θὰ γινόταν μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ μπροστὰ στοὺς Ἰσραηλίτες· γιατὶ λέγει· «Θὰ τοὺς τοποθετήσετε τὴν ἡμέρα τῶν Σαββάτων μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ παρουσία τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραὴλ πάντοτε»⁸¹, ὁ ὁποῖος (ὁ Κύριος) θὰ βλέπει

81. Λευϊτ. 29, 8.

νεκῶς ἀξιούντος τοὺς ἁγίους ἐπισκοπῆς. «Ὁφθαλμοὶ γὰρ Κυρίου ἐπὶ δικαίους», φησί. Τοῦ δὲ Ἰσραὴλ, ὡς προσέχειν αὐτοῖς ὀφείλοντος, καὶ οἰονεῖ πως ἐφιστῶντος τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμόν, οὗ καὶ εἰς τύπον ἂν εἶη ὁ σωματικός Ἐλλ' «Ἔσται», φησὶν, «Ἄσαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς 5 αὐτοῦ, καὶ φάγονται αὐτά». Πρόκειται γὰρ ἡμῖν εἰς τροφήν τὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συγγράμματα, τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις, ἀγίω τε καὶ ἱερῶ γενέει, λαοῖς τοῖς εἰς περιποίησιν καὶ ἐξελεγμένοις, καὶ τῆ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτι κατακεχρισμένοις.

ΠΑΛΛ. Εὐ³ ἔφησιν συναινέσαμι γὰρ ἂν. Ἄλλὰ τοῦ δὴ χάριν, οὐκ 10 ἐν τοῖς Ἁγίοις τῶν ἁγίων, ἀλλ' ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ τοῦ ἁγίου Βαπτιστοῦ, καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων οἱ τύποι;

ΚΥΡ. Πρῶτον μὲν ὅτι πολὺ τὸ μεσολαβοῦν, καὶ οὐκ ἐν οἷς ὁ Χριστός, καὶ τὰ τῶν ἁγίων κείσεται, ἀλλὰ οἰονεῖ πως ἔξω καὶ ἐν μείο- 15 σιν. Ἐξήρηται γὰρ καὶ ἀνά μέρος ἐστὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ πολὺς τὰ ἀνθρώπινα διατειχίζει λόγος, ἀσύγκριτον ἐπιδεικνὺς τὴν τῶν φύσεων ιδιότητα καὶ τὴν τῆς εὐκλείας διαφορὰν. Εἶτα ὅτι γεγόνασιν ἐξ Ἰουδαίων καὶ τῆς κατὰ νόμον λατρείας Ταύτη τοι τόπος ὥσπερ αὐτοῖς ὁ 20 πρόπων ἢ πρώτη σκηνή, ἐν ἣ τὸ ἐν τύποις ἔκειτο τῶν καρπωμάτων θυσιαστήριον. Ἡ οὐκ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ καὶ ἀπὸ σκηνῆς, ὥσπερ τῆς 20 πρώτης, ἢ τῶν ἁγίων μαθητῶν γέγονε κλήσις;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Ἐχοντος δὴ οὖν ἀποχρώντως ἡμῖν εὐ³ μάλα τοῦ περὶ τούτων λόγου, παροιστέον, εἰ δοκεῖ, τὴν τοῦ θεσπεσίου Παύλου φωνήν, διατρανοῦσαν ἀστείως, τὸ ἐπὶ γε τῇ πρώτῃ καὶ τῇ δευτέρᾳ σκηνῇ μαρ- 25 τύριον. Γράφει δὲ ὧδε· «Τούτων δὲ οὕτω κατεσκευασμένων, εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνήν διὰ παντός εἰσίσαισι οἱ ἱερεῖς τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, τοῦτο δηλοῦντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μήπω πεφανερῶσθαι 30 τὴν τῶν ἁγίων ὁδόν, ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσιν. Ἦτις

82. Ψαλμ. 33, 10.

82α. Λευϊτ. 24, 9.

καὶ θὰ κρίνει ἄξιους τοὺς ἁγίους ἀδιάκοπης προσοχῆς. Γιατὶ λέγει: «Τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι πάντοτε πάνω στους δίκαιους»⁸². Οἱ Ἰσραηλίτες πάλι ὀφείλουν νὰ προσέχουν σ' αὐτοὺς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ προσηλώνουν σ' αὐτοὺς τὸν ὀφθαλμὸ τοῦ νοῦ τους, τύπος τοῦ ὁποίου βέβαια εἶναι ὁ σωματικὸς ὀφθαλμὸς. Ἀλλά, λέγει, «Θὰ εἶναι προορισμένοι γιὰ τὸν Ἄσαρὸν καὶ τοὺς ἀπογόνους του, οἱ ὅποιοι καὶ θὰ τοὺς τρώνε»^{82α}. Βρίσκονται δηλαδὴ μπροστὰ μας γιὰ τὴν τροφή μας τὰ συγγράμματα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, γιὰ ἐμᾶς πὺ ἐχομε σωθεῖ μὲ τὴν πίστη, καὶ εἴμαστε γένος ἅγιο καὶ ἱερό, λαὸς δικὸς του πὺ δεχόμεστε τὴ φροντίδα του, καὶ διαλεγμένοι καὶ σφραγισμένοι μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος⁸³.

ΠΑΛΛ. Τὰ εἶπες καλὰ καὶ μπορῶ νὰ συμφωνήσω. Ἀλλὰ γιὰ ποῖο λόγο οἱ τύποι τοῦ ἁγίου Βαπτιστῆ καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων δὲν βρίσκονται στὰ Ἄγια τῶν ἁγίων, ἀλλὰ στὴν πρώτη σκηνή;

ΚΥΡ. Πρῶτον βέβαια ἐπειδὴ μεσολαβεῖ πολὺ διάστημα ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ τὸν Χριστὸ, καὶ δὲν θὰ εἶναι οἱ ἅγιοι ἐκεῖ ὅπου καὶ ὁ Χριστός, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο ἔξω καὶ σὲ ὑποδεέστερη θέση. Γιατὶ εἶναι χωριστὰ καὶ ἰδιαίτερα τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ πολὺς λόγος διαχωρίζει ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀνθρώπινα, δείχνοντας ὅτι εἶναι ἀσύγκριτη ἡ ἰδιότητα τῶν φύσεων καὶ ἡ διαφορὰ τῆς δόξας. Ἐπειτα δείχνει ὅτι προῆλθαν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τὴ νομικὴ λατρεία. Ἔτσι ὁ τόπος πὺ τοὺς πρέπει εἶναι ἡ πρώτη σκηνή, ὅπου βρισκόταν ὡς τύποι τὸ θυσιαστήριον τῶν ὀλοκαρπωμάτων. Ἡ μήπως ἡ κλήση τῶν ἁγίων μαθητῶν δὲν ἔγινε μέσα ἀπὸ τὸ γένος τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ σὰν ἀπὸ τὴν πρώτη σκηνή;

ΠΑΛΛ. Καὶ πολὺ μάλιστα.

ΚΥΡ. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι ἐπαρκῆς καὶ ἱκανοποιεῖ ὁ λόγος γι' αὐτὰ, ὡς προσθέσαμε, ἂν θέλεις, τὴ φωνὴ τοῦ θεσπέσιου Παύλου, πὺ διατρανώνει κατάλληλα τὴ μαρτυρία γιὰ τὴν πρώτη καὶ δεύτερη σκηνή. Γράφει τὰ ἔξῃς: «Ἀφοῦ αὐτὰ κατασκευάστηκαν μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, στὴν πρώτη σκηνὴ μπαίνουν πάντοτε οἱ ἱερεῖς πὺ ἐπιτελοῦν τὶς διάφορες λατρευτικὲς τελετές. Στὴ δεύτερη ὅμως μπαίνει μιὰ φορὰ τὸν χρόνον ὁ ἄρχιερέας, ὅχι χωρὶς αἱματηρὴ θυσία, τὴν ὁποία προσφέρει γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τὰ ἄγνοήματα τοῦ λαοῦ, δηλώνοντας μ' αὐτὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅτι δὲν ἔχει ἀκόμα φανερωθεῖ ἡ ὁδὸς τῶν ἁγίων, ἐπειδὴ

83. Α' Πέτρο. 2, 9.

παραβολή εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐνεστηκότα, καθ' ὃν δῶρά τε καὶ θυσίαι προσφέρονται, μὴ δυνάμεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα, μόνον ἐπὶ βρώμασι καὶ πόμασι καὶ διαφόροις βαπτισμοῖς δικαιώματα σαρκὸς μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμενα. Χριστὸς δὲ πα-
5 ραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειότερας σκηνῆς οὐ χειροποιήτου, τοῦτ' ἔστιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς Ἁγία τῶν ἀγίων αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος».

Συνίης οὖν ὅτι τὰς μὲν ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ λατρείας ἐπετέλουν οἱ
10 ἱερεῖς, τὴν εἰς Ἁγία τῶν ἀγίων εἰσδρομὴν οὐκ ἔχοντες. Τοιάδε γὰρ πῶς ἔστιν ἢ κατὰ νόμον λατρεία, στάσιν ἔχουσα τὴν ἐν σκιαῖς. Εἰκαῖα δὲ ταῦτα πρὸς κάθαρσιν καὶ ἀπόπλυσιν ἁμαρτίας. Διεπύθου γὰρ ἀρτίως βοῶντος τοῦ Παύλου, ὡς ἀνικάνως ἔχουσι κατὰ συνείδησιν, τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα. Διητηρεῖτο δὲ μᾶλλον μέχρι καιροῦ διορ-
15 θώσεως, δῆλον δὲ ὅτι τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, ὅτε τῶν τύπων τὸ ἀκαλλὲς μετακεχώρηκεν εἰς ἀλήθειαν. «Ἁπαξ δὲ τοῦ ἐναντοῦ καὶ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἀγίων εἰσέθει. Καὶ οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσῆγεν ὑπὲρ τε ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων». Σαφηνιεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τοῦτο πάλιν ὁ σοφώτατος Παῦλος
20 ὡδὶ λέγων περὶ Χριστοῦ· «Ἀνώτερον λέγων, ὅτι θυσίας καὶ προσφορὰς καὶ ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας, οὔτε ηὐδόκησας, αἵτινες κατὰ νόμον προσφέρονται, τότε εἶπεν· Ἴδου ἤκω τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου· ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον, ἵνα τὸ δεύτερον στή-
ση. Ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμέν, διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώμα-
25 τος Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ πᾶς μὲν ἀρχιερεὺς ἔστηκε καθ' ἡμέραν λειτουργῶν καὶ τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε δύνανται περιελεῖν ἁμαρτίας· αὐτὸς δὲ μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσε-
νέγκας θυσίαν, εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐ-

84. Ἐβρ. 9, 7-12.

85. Ἐβρ. 9, 9.

ἴσχυε ἀκόμη τὸ καθεστῶς τῆς πρώτης σκηνῆς. Αὐτὰ εἶναι συμβολικὰ γιὰ τὸν παρόντα καιρὸ, ἐπειδὴ τὰ δῶρα καὶ οἱ θυσίαι ποὺ προσφέρονταν τότε δὲν μπορούσαν νὰ τελειοποιήσουν τὴ συνείδηση τοῦ λατρευτῆ, ἀφοῦ ἀναφέρονταν μόνο σὲ τροφὲς καὶ ποτὰ καὶ διάφορες πλύσεις, ποὺ εἶχαν σχέση μὲ τὴν καθαρότητα τῆς σάρκα, καὶ ἴσχυαν μέχρι ποὺ νὰ ρθεῖ ὁ καιρὸς τῆς διόρθωσης. Ὁ Χριστὸς ὅμως ποὺ ἦρθε ὡς ἀρχιερέας τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, μέσα ἀπὸ τὴ μεγαλύτερη καὶ τελειότερη σκηνή, ποὺ δὲν ἔφτιαξαν ἀνθρώπου χέρια, δηλαδή ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὴ τὴν κτίση, οὔτε μὲ αἷμα τράγων καὶ μόσχων, ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο τὸ δικό του αἷμα, εἰσηλθε μὴ φορὰ γιὰ πάντα στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἐξασφαλίζοντάς μας αἰώνια λύτρωση»⁸⁴.

Βλέπεις λοιπὸν ὅτι τὶς τελετὲς στὴν πρώτη σκηνή τὶς τελοῦσαν οἱ ἱερεῖς, ποὺ δὲν εἶχαν δικαίωμα εἰσοῦδοι στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων. Γιατί τέτοια κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἡ λατρεία σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, ἐπειδὴ περιορίζεται σὲ σκιᾶς. Αὐτὰ ὅμως εἶναι ἄσκοπα γιὰ τὴν κάθαρση καὶ τὴν ἀπόπλυση τῶν ἁμαρτιῶν. Γιατί ἀκουσες πρὶν ἀπὸ λίγο τὸν Παῦλο ποὺ φώναζε, ὅτι δὲν εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ κάνουν τέλεια τὴ συνείδηση τοῦ λατρευτῆ⁸⁵. Καὶ τὴ διατηροῦσαν μᾶλλον ὥσπου νὰ ρθεῖ ὁ καιρὸς τῆς διόρθωσης, δηλαδή ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Μονογενοῦς, ὅταν ἡ ἀσχήμα τῶν τύπων παραχώρησε τὴ θέση τῆς στὴν ἀλήθεια. «Μία φορὰ τὸν χρόνο καὶ μόνος του ὁ ἀρχιερεὺς εἰσερχόταν στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων. Καὶ ὄχι χωρὶς αἱματηρῆ θυσία, τὴν ὁποία πρόσφερε γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τὶς ἀπὸ ἀγνοία ἁμαρτίαι τοῦ λαοῦ»⁸⁶. Θὰ μᾶς διασαφηνίσει ὅμως καὶ αὐτὸ πάλι ὁ σοφώτατος Παῦλος, λέγοντας γιὰ τὸν Χριστὸ τὰ ἑξῆς: «Λέγοντας πρὸ πάντων, ὅτι δὲν θέλησες θυσίαι καὶ προσφορές, καὶ δὲν σοῦ ἀρέσουν ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίαι γιὰ συγχώρηση ἁμαρτιῶν ποὺ προσφέρονται σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τοῦ νόμου, σὴ συνέχεια εἶπε: Νά, ἔρχομαι νὰ κάνω τὸ θέλημά σου. Ἀναιρεῖ τὸ πρῶτο, γιὰ νὰ στερεώσῃ τὸ δεύτερο. Ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ θελήματος ἔχομε ἐξαγνιστεῖ καὶ ἁγιασθεῖ μὴ γιὰ πάντα μὲ τὴν προσφορὰ τοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ κάθε ἱερέας λειτουργεῖ καθημερινὰ καὶ προσφέρει πολλὰς φορὰς τὶς ἴδιαι θυσίαι, ποὺ ὅμως ποτὲ δὲν μπορούν νὰ ἐξαλείψουν ἁμαρτίαι. Ἀντίθετα ὁ Ἰησοῦς πρόσφερε γιὰ τὶς ἁμαρτίαι μας μία θυσία γιὰ πάντα, καὶ ἔπειτα κάθισε στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ τότε περιμένει μέχρι ποὺ νὰ ὑπο-

86. Ἐβρ. 9, 7.

του, μιᾶ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους». Ἐπαξ γὰρ ἀποθανών, οὐκέτι ἀποθνήσκει, κατὰ τὸ γεγραμμένον πολλῶν δὲ ἀνενεγκῶν ἁμαρτίας, «εἰσῆλθεν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, τοῦτ' ἔστιν, εἰς τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ 5 τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν».

ΠΑΛΛ. Σαφῆς ὁ λόγος ἰδρωῶτα δὴ οὖν τὸν ἐπὶ τῷδε μέθες, αἷμα δὲ ποῖον ἂν εἶη πάλιν ὁ καὶ προσκομίζειν ἔθος, τὸν τῶν ἱερῶν ἡγούμενον ὑπὲρ τε ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, ἐρομένῳ φράσον.

10 ΚΥΡ. Νομομαθῆς ὢν ὁ Παῦλος καὶ ἠκριβωκῶς ὅτι μάλιστα γε τὴν διὰ Μωσέως ἐντολήν, ὡς σοφοῖς τὰ τοιαῦτα τοῖς Ἑβραίων λαοῖς καὶ ἀνεγνωκόσι τὸν νόμον, περὶ τῶν οὕτω σεπτῶν τε καὶ ἀπορρητῶν ἄγαν, οὐκ ἐν πλάτει διηγημάτων, ἐν παραδρομῇ δὲ μᾶλλον καὶ ἀναμνήσει τῶν ἤδη προεγνωσμένων, τὰ τοιάδε προσλαλεῖ. Παροίσω δέ, 15 εἰ δοκεῖ, καὶ τὸν ἐπὶ τῷδε νόμον χρηστομαθεῖν ἡρημένῳ, καὶ τὸ ἀκριβὲς δὴ λίαν καὶ ἀπεξεσμένον εἰς διασάφησιν τῶν θεωρημάτων εὖ μάλα δεδιψηκότι. Γέγραπται τοίνυν ἐν τῷ Λευιτικῷ· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων· Λάλησον πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ· Ψυχὴ ἐὰν ἁμάρτη ἐναντίον Κυρίου ἀκουσίως ἀπὸ πάντων τῶν προσταγμάτων 20 Κυρίου, ὧν οὐ δεῖ ποιεῖν, καὶ ποιήσῃ ἐν τι ἀπ' αὐτῶν, ἐὰν μὲν ὁ ἀρχιερεὺς ὁ κεχρισμένος ἁμάρτη, τοῦ τὸν λαὸν ἁμαρτεῖν, προσάξει περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, ἧς ἡμαρτε, μόσχον ἐκ βοῶν ἄμωμον τῷ Κυρίῳ περὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ προσάξει τὸν μόσχον παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐναντι Κυρίου, καὶ σφάξει τὸν μόσχον 25 ἐνώπιον Κυρίου. Καὶ λαβὼν ὁ ἱερεὺς ὁ χριστὸς ὁ τετελειωμένος τὰς χεῖρας ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου, εἰσοίσει αὐτὸ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ θάψει ὁ ἱερεὺς τὸν δάκτυλον εἰς τὸ αἷμα, καὶ προσρανεῖ ἀπὸ τοῦ αἵματος ἐπτάκις ἐναντι Κυρίου, κατὰ τὸ καταπέτασμα τὸ ἅγιον. Καὶ ἐπιθήσει ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου ἐπὶ τὰ 30 κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος τῆς συνθέσεως τοῦ ἐναντίον Κυρίου, ὃ ἔστιν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, καὶ πᾶν τὸ αἷμα τοῦ

87. Ἑβρ. 10, 8-14.

88. Ρωμ. 6, 9.

ταχθοῦν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του οἱ ἐχθροὶ του. Γιατὶ μὲ μιὰ προσφορὰ ὀδήγησε γιὰ πάντα στὴν τελειότητα αὐτοὺς ποὺ ἐξαγνίστηκαν μὲ τὸ αἷμα του»⁸⁷. Γιατὶ μία φορὰ πέθανε, καὶ πιά δὲν πεθαίνει, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή⁸⁸. Καὶ ἀφοῦ φορτώθηκε τὶς ἁμαρτίες τῶν πολλῶν, «εἰσῆλθε στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, δηλαδή στὸν οὐρανό, γιὰ νὰ παρουσιαστῆ ἄρτι τώρα μπροστὰ στὸν Θεὸ γιὰ μᾶς»⁸⁹.

ΠΑΛΛ. Εἶναι σαφὴ ὅσα λές. Μετάθεσε ὅμως τώρα τὸν κόπο σου σ' αὐτό. Τί δηλαδή σημαίνει πάλι τὸ αἷμα ποὺ ὑπῆρχε συνήθεια νὰ προσφέρει γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τὰ ἄγνοήματα τοῦ λαοῦ. Θέλω ν' ἀπαντήσεις στὴν ἐρώτησή μου.

ΚΥΡ. Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος ἦταν γνώστης τοῦ νόμου καὶ εἶχε μελετήσει μὲ πολλὴ ἀκρίβεια τὴν ἐντολὴ τοῦ Μωυσῆ, ἀπευθύνεται στοὺς Ἰουδαίους γι' αὐτὰ παρεμπιπτόντως μᾶλλον καὶ μὲ σκοπὸ νὰ τοὺς ὑπενθυμίσει γνωστὰ πράγματα, καὶ ὄχι νὰ κάνει ἐκτενὴ διήγηση γιὰ τὰ τόσο σεβαστὰ καὶ ἐξαιρετικὰ ἀπόρρητα πράγματα, ἐπειδὴ οἱ Ἑβραῖοι ἦταν καταρτισμένοι σ' αὐτὰ καὶ εἶχαν διαβάσει τὸν νόμο. Θὰ παραθέσω, ἂν θέλεις, καὶ τὸν νόμο γι' αὐτὰ γιὰ χάρις ἐκείνου ποὺ θέλει νὰ γνωρίζει χρηστὰ πράγματα καὶ διψᾷ πολὺ τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν ὁμαλότητα στὴ διασάφηση τῶν ἐξηγήσεων. Ἔχει γραφεῖ λοιπὸν στὸ Λευιτικὸ: «Μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ τοῦ εἶπε: Πῆς στοὺς Ἰσραηλίτες: Ἄν κάποιος ἁμαρτήσῃ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου χωρὶς νὰ θέλῃ καὶ παραβῆ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου καὶ διαπράξῃ κάτι ποὺ δὲν πρέπει νὰ κάνει, κάνει ὅμως κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀπαγορεύονται, ἂν αὐτὸς ποὺ ἁμαρτήσῃ εἶναι ὁ ἀρχιερέας ποὺ χρίσθηκε μὲ τὸ ἅγιο λάδι, εἶναι σὰν νὰ ἁμαρτάνει ὅλος ὁ λαός. Θὰ προσφέρει τότε γιὰ τὴν ἁμαρτία ποὺ διέπραξε μωσχάρι χωρὶς ἐλάττωμα σωματικὸ, τὸ ὁποῖο θὰ φέρῃ κοντὰ στὴ θύρα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ θὰ σφάξῃ τὸ μωσχάρι μπροστὰ στὸν Κύριο. Θὰ λάβῃ τότε ὁ ἀρχιερέας, ποὺ ἔχει χρισθεῖ καὶ ἔχουν ἁγιασθεῖ τὰ χέρια του, ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ μωσχαριοῦ καὶ θὰ τὸ φέρῃ στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου καὶ, ἀφοῦ βουτήξῃ ὁ ἀρχιερέας τὸ δάχτυλό του στὸ αἷμα, θὰ ραντίσει ἀπὸ τὸ αἷμα ἑπτὰ φορὲς μπροστὰ στὸν Κύριο μὲ κατεύθυνση πρὸς τὸ ἅγιο καταπέτασμα. Ἐπίσης ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ μωσχαριοῦ θὰ θέσῃ στὰ ἄκρα τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος, ποὺ βρῖσκεται μέσα στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου. Ὅλο τὸ ἄλλο αἷμα τοῦ

89. Ἑβρ. 9, 24.

μόσχου ἐκχεεῖ παρὰ τὴν θύραν τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαυτωμάτων, ὅς ἐστι παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ πᾶν τὸ στέαρ τοῦ μόσχου τοῦ τῆς ἁμαρτίας περιελεῖ ἀπ' αὐτοῦ, τὸ στέαρ τὸ κατακαλύπτον τὰ ἐνδόσθια, καὶ πᾶν τὸ στέαρ τὸ ἐπὶ τῶν ἐνδοσθίων, 5 καὶ τοὺς δύο νεφροὺς καὶ τὸ στέαρ τὸ ἐπ' αὐτῶν, ὃ ἐστὶν ἐπὶ τῶν μηρίων, καὶ τὸν λοβὸν τὸν ἐπὶ τοῦ ἥπατος σὺν τοῖς νεφροῖς περιελεῖ αὐτό, ὃν τρόπον ἀφαιρεῖται αὐτὸ ἀπὸ τοῦ μόσχου τοῦ τῆς θυσίας τοῦ σωτηρίου, καὶ ἀνοίσει ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τῆς καρπώσεως καὶ τὸ δέσμα τοῦ μόσχου, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν σάρκα σὺν τῇ κεφαλῇ 10 καὶ τοῖς ἀκρωτηρίοις, καὶ τῇ κοιλίᾳ καὶ τῇ κόπρῳ· καὶ ἐξοίσουσιν ὅλον τὸ μόσχον ἔξω τῆς παρεμβολῆς εἰς τόπον καθαρὸν, οὗ ἐκχεοῦσι τὴν σποδιάν. Καὶ κατακαύσουσιν αὐτὸν ἐπὶ ξύλων ἐν πυρὶ, ἐπὶ τῆς ἐκχύσεως τῆς σποδιᾶς καυθήσεται».

Ταυτὶ μὲν ὁ νόμος γενέσθαι προστέταχεν, εἰ τῶν ἐξ ἀγνοίας πται- 15 σμάτων καταγράφοιτό τι τοῦ προὔχοντος ἐν ἱερωσύνῃ. Χρῆναι δέ φησι καὶ ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων ἐπιτελεῖσθαι θυσίαν μόσχου προσκομιζομένου, σφαζομένου τε οὕτω παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἔναντι Κυρίου, καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῆς συναγωγῆς ἐπιθέντων αὐτῷ τὰς χεῖρας, εἰσφερομένου τε τοῦ αἵματος εἰς 20 τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἀπαξαπλῶς εἰπεῖν πάντων ἐπιτελουμένων ἐπ' αὐτῷ καθ' ὁμοιότητα τῆς θυσίας ὑπὲρ Ἀαρών. Ἄλλ' ὅτι μὲν δὴ καὶ ἱερέων καὶ λαοῦ κάθαρσις ὁ Χριστὸς (δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ τὸν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀποτριβόμενοι μολυσμόν), καὶ διὰ τούτων ἂν γένοιτο παντί τῳ σαφές. Λέγωμεν δὲ ἀνὰ μέρος τὰ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν 25 γεγραμμένων προσήκοι γὰρ ἂν εὐκρινῶς ὁ λόγος καὶ διαπτύσων, ὡς ἔνι, τὰ κεκρυμμένα.

ΠΑΛΛ. Εὐ³ ἔφησ.

ΚΥΡ. Λαμβάνεται τοίνυν ὁ μόσχος ἀμάμητός τε καὶ ἀπλήξ εἰς τύπον Χριστοῦ τοῦ ἀληθῶς ἀμάμου, καὶ τὸν ἐκ τῆς ἁμαρτίας τραυ- 30 ματισμὸν οὐκ ἀνασχομένου παθεῖν. «Ἔρχεται», γὰρ φησιν, «ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσει οὐδέν»· οὐ γὰρ ἐποίησεν ἁμαρτίαν, κατὰ τὰς Γραφάς. Προσάγεται δὲ πρὸς αὐταῖς τῆς ἁγίας σκηνῆς ταῖς θύραις ἔναντι Κυρίου, τὸ παθεῖν ὡσπερ οὐ παραιτούμε-

μοσχαριού θὰ τὸ ἀδειᾶσει στὴ βᾶση τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαυτωμάτων πού εἶναι στὴ θύρα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Ἐπίσης ὅλο τὸ λίπος τοῦ μοσχαριού πού θυσιάστηκε γιὰ τὴν ἁμαρτία θὰ τὸ ἀφαιρέσει ἀπὸ αὐτὸ, τὸ λίπος πού σκεπάζει τὰ ἐντόσθια, καὶ ὅλο τὸ λίπος τῶν ἐντοσθίων, καὶ τὰ δύο νεφρὰ καὶ τὸ λίπος πάνω σ' αὐτὰ πού φτάνει ὡς τοὺς μηρούς. Θ' ἀφαιρέσει καὶ τὸν λοβὸ τοῦ συκωτιοῦ μαζί μὲ τὰ νεφρὰ, ὅπως αὐτὸ ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὸ μοσχάρι πού προσφέρεται θυσία σωτηρίας. Θὰ προσφέρει ὁ ἱερέας στὸ θυσιαστήριο τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ τὸ δέριμα τοῦ μοσχαριού καὶ ὅλο τὸ κρέας μὲ τὸ κεφάλι καὶ τὰ ἄκρα καὶ τὴν κοιλιά μαζί μὲ τὴν κοπριά. Ἐπειτα θὰ βγάλουν ὅλο τὸ μοσχάρι ἔξω ἀπὸ τὴν κατασκήνωση σὲ τόπο καθαρὸ, ὅπου θὰ χύσουν τὴ στάχτη. Καὶ θὰ τὸ κατακάψουν σὲ φωτιά ἀπὸ ξύλα στὸν τόπο πού ρίχνουν τὴ στάχτη· ἐκεῖ θὰ τὸ κάψουν»⁹⁰.

Αὐτὰ βέβαια πρόσταζε ὁ νόμος νὰ γίνουν, ἂν ὁ προϊστάμενος τῆς ἱερωσύνης διαπράξει κάποιο ἁμάρτημα ἀπὸ ἄγνοια. Λέγει ὅμως ὅτι καὶ γιὰ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ λαοῦ ἀπὸ ἄγνοια πρέπει νὰ γίνεται θυσία μοσχαριού, πού προσφέρεται καὶ σφάζεται παρόμοια στὴν πόρτα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου μπροστὰ στὸν Κύριο, ὅπου οἱ πρεσβύτεροι τῆς Συναγωγῆς βάζουν ἐπάνω του τὰ χέρια τους, καὶ τὸ αἷμα του μεταφέρεται μέσα στὰ Ἅγια τῶν ἁγίων καὶ γιὰ νὰ τὸ πῶ ἀπλὰ μ' ἓνα λόγο, ὅλα τελοῦνται ἐπάνω σ' αὐτὸ ὅμοια μὲ τὴ θυσία γιὰ τὸν Ἄαρών. Ὅτι ὅμως κάθαρση τόσο τῶν ἱερέων ὅσο καὶ τοῦ λαοῦ εἶναι ὁ Χριστός (γιατὶ ἀπὸ αὐτὸν σωθήκαμε καθαροί ἀπὸ τὸ μολυσμὸ τῆς ἁμαρτίας) θὰ μπορούσε νὰ γίνει σαφὲς στὸν καθένα καὶ μὲ τὰ παρακάτω. Γιατὶ θὰ ἐξηγήσομε χωριστὰ τὸ καθένα ἀπὸ ὅσα ἔχουν γραφεῖ. Ὁ λόγος μου θὰ προχωρήσει μὲ σαφήνεια καὶ θ' ἀναπτύξομε, ὅσο εἶναι δυνατόν, τί κρύβεται μέσα σ' αὐτὰ.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά.

ΚΥΡ. Παίρνουν λοιπὸν τὸ μοσχάρι τὸ ἄμεμπτο καὶ ἀκέντητο, πού συμβολίζει τὸν Χριστό, τὸν πραγματικὰ ἄμωμο καὶ πού δὲν ἔχει δεχθεῖ νὰ πάθει τὸν τραυματισμὸ τῆς ἁμαρτίας. Γιατὶ λέγει· «Ἐρχεται ὁ ἄσχο- ντας τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ δὲν θὰ βρεῖ τίποτε σ' ἐμένα»⁹¹, ἀφοῦ «Δὲν ἔκανε καμμιά ἁμαρτία», σύμφωνα μὲ τὴς Γραφές⁹². Ὁδηγεῖται κοντὰ σ' αὐτὲς τὴς ἴδιες τὴς θύρες τῆς ἁγίας Σκηνῆς μπροστὰ στὸν Κύριο, χωρὶς ν'

92. Α' Πέτρο. 2, 22.

νος ὑπὲρ γε τῆς ἁγίας σκηνῆς, τοῦτ' ἔστι τῆς Ἐκκλησίας, ἀνατεθειμέ-
 νος τε ὑπὲρ αὐτῆς εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Τοιγάρτοι
 καὶ ἔφασκεν· «Ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω ἑμαυτόν». Τό, «ἁγιάζω»,
 λέγων, ἀντὶ τοῦ, προσάγω καὶ ἀνατίθημι προσφορὰν ἀμώμητον τῷ
 5 Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ἀγιάζεσθαι γὰρ λέγεται τὸ ἀνατιθέμενον τῷ Θεῷ,
 κατ' ἐκεῖνό που τὸ γεγραμμένον· «Παγὶς ἀνδρὶ, ταχύ τι τῶν ἰδίων
 ἁγιάσαι μετὰ γὰρ τὸ εὐξασθαι, μετανοεῖν γίνεται». Ὅτι δὲ ἡ προσ-
 φορὰ δεκτὴ καὶ εὐάρεστος, δηλοῖ τό, «Ἐναντι Κυρίου». Νοοῦμεν γὰρ
 ἤδη τὸ γεγραμμένον ἐπὶ τῆς τῶν ἀδελφῶν ξυνωρίδος, Καῖν τέ φημι
 10 καὶ Ἄβελ. «Ἐπεῖδε μὲν γάρ», φησὶν, «ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἄβελ τε καὶ ἐπὶ
 τοῖς δώροις αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ Καῖν καὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέ-
 σχεν»· ἐφορᾷ γὰρ ὅτι τὸ ἀνδάνον αὐτῶ, καὶ ἀποστρέφεται μισῶν τὸ
 μὴ οὕτως ἔχον, οὐκ ἀσυμφανές. Ἐπιτιθεμένων δὲ τῷ μόσχῳ τῶν
 χειρῶν τοῦ διημαρτηκότος, ἡ σφαγὴ πράττεται· καὶ ἐνώπιον Κυρίου,
 15 «Αὐτὸς γὰρ ἡμῶν αἴρει τὰς ἁμαρτίας, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυνᾶται» σφα-
 ζόμενος Ἔργου γὰρ δὴ καὶ πράξεων, ἡ χεὶρ εἰς τύπον. Πλήν, ἐνώ-
 πιον Κυρίου σφάζεται, μονονουχὶ καὶ συγκαταβαίνοντος τοῦ Πατρὸς
 εἰς τὸ δεῖν ὑπὲρ ἡμῶν ἐκτεθνάει τὸν Υἱόν· οὐ γὰρ ἀποστρέφεται
 σφαζόμενον βλέπων, καὶ οὐ δὴ που πάντως τὸ παθεῖν ἐπαινῶν, οὐκ
 20 ἠγνοηκῶς δὲ ὅτι σωτήριόν ἐστι τῷ κόσμῳ τὸ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν τὸν
 Ἐμμανουήλ.

Οὐκοῦν αὐτὸς ἡμῶν αἴρει τὰς ἁμαρτίας καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυνᾶται,
 τὴν ἐπὶ τῷ τιμίῳ σταυρῷ δι' ἡμᾶς ὑπομένων σφαγῆν. Εἶτα λαβὼν ὁ
 ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ αἵματος τῷ δακτύλῳ, ρανεῖ μὲν ἐπτάκις ἐπὶ τὸ καταπέ-
 25 τασμα τὸ ἅγιον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ. Ὄνομα δὲ αὐτῶ, τὸ ἰλαστή-
 ριον. Καταχρῆει δὲ καὶ τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος.
 Γέγονε γὰρ ἡμῖν ἰλασμός τε καὶ ἰλαστήριον ὁ Χριστός. Πλήν, ἐν αἵ-
 ματι διαθήκης αἰωνίου, τελεωτάτην ἡμῖν δωρεῖται τὴν ἀποκάθαρσιν.
 Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἐπτάκις ραίνεσθαι τῷ αἵματι τὸ ἰλαστήριον
 30 σύμβολον δὲ τελειότητος, ὁ ἐπτὰ ἀριθμός. Εὐωδιάζει γὰρ αὐτοῦ καὶ ὁ
 θάνατος τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν καὶ ζωὴν καὶ τὴν ἐν πίστει προσ-

93. Ἰω. 17, 19.

94. Παροιμ. 20, 25.

ἀρνηθεῖ νὰ πάθει γιὰ τὴν ἁγία σκηνή. δηλαδή γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ἀφιερωμένο γιὰ χάρη τῆς στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὡς ὁσμὴ εὐωδίας. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Γιὰ χάρη αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω τὸν ἑαυτὸ μου»⁹⁵. Χρησιμοποιεῖ τὸ «ἁγιάζω» ἀντὶ τὸ «προσφέρω καὶ ἀφιερώνω στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα προσφορὰ ἄμεμπτη. Γιατί ὅ,τι ἀφιερώνεται στὸν Θεό, λέγεται ὅτι «ἁγιάζεται», σύμφωνα μ' ἐκεῖνο ποὺ ἔχει γραφεῖ· «Βρόχος γιὰ τὸν ἄνθρωπο γίνεται τὸ νὰ σπεύδει ἀπερίσκεπτα νὰ ἁγιάσει (νὰ κάνει τάμα) κάτι ἀπὸ τὰ δικὰ του. Γιατί μετὰ τὸ τάμα μέσω τῆς προσευχῆς, συμβαίνει συνήθως νὰ μετανοεῖ γι' αὐτό»⁹⁶. «Ὅτι ἢ προσφορὰ εἶναι δεκτὴ καὶ ἄρεστὴ ἀπὸ τὸν Θεό, τὸ δηλώνει τὸ «μπροστὰ στὸν Κύριο» ποὺ λέγει. Ἀντιλαμβανόμεσθε τώρα ἐκεῖνο ποὺ ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸ ἀδελφικὸ ζευγάρι, ἐννοῶ τὸν Κάιν καὶ τὸν Ἄβελ· γιατί λέγει «Ἐρριξε μὲ εὐμένεια τὸ βέμμα τοῦ ὁ Θεὸς στὸν Ἄβελ καὶ στὰ δῶρα του, ἐνῶ ἀδιαφόρησε γιὰ τὶς προσφορὰς τοῦ Κάιν»⁹⁶. Εἶναι δηλαδή φανερὸ ὅτι ρίχνει τὸ βλέμμα του σὲ ὅ,τι τὸν εὐχαριστεῖ, καὶ ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ τὸ ἀντίθετο. Ὅταν ἀκουμπήσουν τὰ χέρια ἐκείνου ποὺ διέπραξε τὴν ἁμαρτία, πάνω στὸ μοσχάρι, τότε γίνεται ἡ σφαγὴ, καὶ μάλιστα μπροστὰ στὸν Κύριο. Γιατί «Αὐτὸς σηκώνει τὶς ἁμαρτίες μας καὶ ὑποφέρει γιὰ μᾶς»⁹⁶, σφαζόμενος. Καθόσον τὸ χέρι εἶναι τύπος τοῦ ἔργου καὶ τῶν πράξεων. Ὡστόσο ἡ σφαγὴ τοῦ γίνεται μπροστὰ στὸν Κύριο, δίνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὴ συγκατάθεσή του καὶ ὁ Πατέρας στὸ ὅτι πρέπει νὰ πεθάνει ὁ Υἱός. Γιατί δὲν ἀποστρέφει τὸ βλέμμα τοῦ βλέποντας νὰ σφάζεται. Ὅπως δὲν ἐπαινεῖ τὸ πάθος, ἀλλὰ δὲν ἀγνοεῖ ὅτι τὸ πάθος τοῦ Ἐμμανουὴλ γιὰ μᾶς εἶναι σωτήριο γιὰ τὸν κόσμον.

Αὐτὸς λοιπὸν σηκώνει τὶς ἁμαρτίες μας καὶ γιὰ μᾶς ὑποφέρει, ὑπομένοντας τὴ σφαγὴ ἐπάνω στὸν τίμο σταυρό. Ἐπειτα, παίρνοντας ὁ ἱερέας μὲ τὸ δάχτυλό του ἀπὸ τὸ αἷμα, ράντιζε ἑπτὰ φορές τὸ ἅγιο καταπέτασμα, ποὺ ἦταν ἐπάνω στὴν κιβωτό, τὸ ὁποῖο καὶ ὀνομαζόταν ἱλαστήριο. Ἄλειφε καὶ τὰ ἄκρα τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος. Ἐγινε δηλαδή ὁ Χριστὸς γιὰ μᾶς ἱλασμός καὶ θύμα ἑξιλαστήριο. Ἀλλὰ μετὰ τὸ αἷμα τῆς αἰώνιας διαθήκης μᾶς δωρίζει τελειότατη τὴν ἀποκάθαρση. Γιατί αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι ράντιζε μὲ αἷμα τὸ ἱλαστήριο ἑπτὰ φορές· ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ εἶναι σύμβολο τῆς τελειότητος. Γιατί ἀναδίδει καὶ ὁ θάνατός του τὴν εὐωδία τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς

95. Γεν. 4, 4.

96. Ἦσ. 53, 11.

αγωγήν· «Εἷς γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι», κατὰ τὰς Γραφάς. Οὐκοῦν τοῦ θανάτου τὴν εὐωδίαν δηλοῖ τὸ καταχρίεσθαι τῷ αἵματι τὸ χρυσοῦν θυμιατήριον. Ἐκχεῖται δὲ καὶ τὸ αἷμα τὸ λοιπὸν 5 παρὰ τὴν θάσιν τοῦ θυσιαστηρίου τῶν καρπωμάτων ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ· καὶ ψυχῆς μὲν εἰς τύπον τὸ αἷμα. Τέθεικε δὲ τὴν ψυχὴν ὁ Ἐμμανουήλ, οὐχ ὑπὲρ γε μόνης τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐν νόμῳ, τουτέστι τοῦ Ἰσραήλ, ἐκλελυτρώμεθα γὰρ τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ συλλήβδην ἅπαντες, Ἕλληνες τε καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ μαρτυ- 10 ρήσει λέγων ὁ Παῦλος· «Ἡ Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνον; οὐχὶ δὲ καὶ ἔθνῶν; Ναι καὶ ἔθνῶν, εἶπερ εἷς ὁ Θεός, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ πίστεως».

Ἐφαρμομένων δὲ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐντοσθίων τοῦ μόσχου καὶ ἀναφερομένων εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἔξω τῆς παρεμβολῆς τὸ ἐπίλοιπον 15 καταπίμπραται σῶμα. Ἔστι γὰρ αὐτὸς τὸ θῦμα τὸ ἱερόν, εὐωδιάζων ἐν ἀρεταῖς, ὧν εἶεν ἂν τύποι τὰ ἐντόσθια, καὶ κεκρυμμένοι οἴονεὶ πως ἐν ἡμῖν αἱ ἀρεταί, καὶ εἰς νοῦν ἔσω κείμεναι· αὐτὸς καὶ ὁ πάσχων ἔξω τῆς πύλης, καὶ τῷ θανάτῳ τῆς ἰδίας σαρκὸς ἐκαθαίρων τοὺς μεμολυσμένους· «Δαμάλεως γὰρ σποδὸς ραντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους, 20 ἀγιάζει», φησί, «πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα». Οὐκοῦν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὑπάρχων ὁ Ἐμμανουήλ, καὶ ἐν ταῖς ἀγίαις εὐωδιάζει σκηναῖς, φημὶ δὴ ταῖς ἐκκλησίαις· πέπονθε δὲ καὶ ἔξω τῆς πύλης, ἔνθα καὶ ἡμᾶς ἐξιέναι δεῖν τὸν ὄνειδισμὸν αὐτοῦ φέροντας, ὁ θεσπέσιος ἔφη Παῦλος. Προσάγεται δὲ ὁ μόσχος καὶ ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, ἐν ἴσῳ 25 τε καὶ ἀπαραλλάκτως καὶ λόγος ἦν τῆς θυσίας ἐν ἅπασιν ὁ αὐτός. Ἐν ἴσῳ γὰρ τρόπῳ προσκεκόμικεν ἑαυτὸν ὑπὲρ τε μικρῶν καὶ μεγάλων, λαοῦ τε καὶ ἱερέων, ὁ Ἐμμανουήλ. Ἡ οὐκ ἀληθὲς ὁ φημι;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὖν;

ΚΥΡ. Βούλει δὴ οὖν ὥσπερ ἀνόπιν τὸν λόγον ἀνασειράζοντες, 30 πρὸς τὰ ἐπὶ τῇ σκηνῇ διηγήματα μετατρεπώμεθα;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα

97. Β' Κορ. 5, 14-15.

98α. Ἐβρ. 9, 13.

98. Ρωμ. 3, 29-30.

99. Ἐβρ. 13, 13.

καὶ τὴν πίστη τῆς προσέγγισης σ' αὐτόν. Γιατί, σύμφωνα μὲ τις Γραφές, «Ἐνας πέθανε γιὰ χάρη ὅλων, μὲ σκοπὸ ὅσοι ζοῦν, νὰ μὴ ζοῦν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνον ποὺ πέθανε καὶ ἀναστήθηκε γι' αὐτούς»⁷⁷. Ἄρα δηλώνει τὴν εὐωδία τοῦ θανάτου ἢ ἐπάλειψη τοῦ χρυσοῦ θυμιατηρίου μὲ αἷμα. Τὸ ὑπόλοιπο αἷμα ριχνόταν στὴ βάση τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαρπωμάτων ποὺ ὑπῆρχε στὴν πρώτη σκηνὴ. Τὸ αἷμα βέβαια συμβολίζει τὴν ψυχὴ. Καὶ ὁ Ἐμμανουήλ δὲν ἔδωσε τὴν ψυχὴ του γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἐθνῶν μονάχα, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν μὲ τὸν νόμο, δηλαδή γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες. Γιατί μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἔχομε λυτρωθεῖ ὅλοι, Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ τὸ ἐπιβεβαιώνει ὁ Παῦλος ποὺ λέγει· «Ἡ ὁ Θεὸς εἶναι μόνο τῶν Ἰουδαίων, Δὲν εἶναι καὶ τῶν Ἐθνικῶν; Ναι, εἶναι καὶ τῶν Ἐθνικῶν. Ἀφοῦ ἕνας εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ σώζει καὶ τὸν περιτμημένο μὲ τὴν πίστη, καὶ τὸν ἀπερίτμητο ἐπίσης μὲ τὴν πίστη»⁷⁸.

Μετὰ τὴν ἀφαίρεση ἀπὸ αὐτὰ τῶν σπλάχνων τους καὶ τὴν ἀπόθεσή τους στὸ θυσιαστήριο, τὸ ὑπόλοιπο σῶμα κατακαίεται ἔξω ἀπὸ τὴν κατασκήνωση. Γιατί αὐτὸς εἶναι τὸ ἱερὸ θύμα καὶ εὐωδιάζει μὲ τις ἀρετές, ποὺ σύμβολά τους εἶναι τὰ ἐντόσθια, καὶ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο κρυμμένες οἱ ἀρετὲς μέσα μας καὶ βρισκόμενες μέσα στὸ νοῦ μας. Αὐτὸς εἶναι καὶ ποὺ πάσχει ἔξω ἀπὸ τὴν πύλη καὶ μὲ τὸν θάνατο τῆς ἴδιας του τῆς σάρκα καθαρίζει τοὺς μολυσμένους· γιατί λέγει· «Τὸ ράντισμα μὲ τὴ στάχτη τῆς δαμάλας ἔξαγνίζει τοὺς ἀκάθαρτους νὰ γίνουν καθαροὶ στὴ σάρκα»^{79α}. Ἐπομένως ὁ Ἐμμανουήλ, ποὺ εἶναι ἕνας καὶ ὁ αὐτός, εὐωδιάζει μέσα σὲς ἅγιες σκηνές, δηλαδή σὲς Ἐκκλησίες. Ἐπαθε ἐπίσης ἔξω ἀπὸ τὴν πύλη, ὅπου κι ἐμεῖς πρέπει νὰ θγοῦμε καὶ νὰ ὑποστοῦμε τὸν δικό του ἔξευτελισμό, εἶπε ὁ θεσπέσιος Παῦλος^{79β}. Τὸ μοσχάρι προσφέρεται καὶ γιὰ τὶς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ ἀπὸ ἄγνοια, σὲ ἴσο βαθμὸ καὶ κατὰ τρόπο ἀπαράλλακτο· καὶ ὁ λόγος τῆς θυσίας ἦταν ὁ ἴδιος γιὰ ὅλους. Μὲ τὸν ἴδιο δηλαδή τρόπο πρόσφερε τὸν ἑαυτό του ὁ Ἐμμανουήλ γιὰ μικροὺς καὶ μεγάλους, γιὰ τὸν λαὸ καὶ τοὺς ἱερεῖς. Ἡ δὲν εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ λέγω;

ΠΑΛΛ. Πῶς δηλαδή ὄχι;

ΚΥΡ. Θέλεις λοιπόν, κάνοντας ἀναδρομὴ στὸ λόγο μας, νὰ ἐπανέλθομε σὲς διηγήσεις τὶς σχετικὲς μὲ τὴ σκηνὴ;

ΠΑΛΛ. Πάρα πολύ.

ΚΥΡ. Συμπεπερασμένων τοιγαροῦν τῶν ἔργων ἀπάντων, καὶ ἐν τόπῳ τῷ ἐκάστῳ πρεπωδεστάτῳ τῶν ἱερῶν σκευῶν εὖ μάλα συντεθειμένων, ἀγιάζεσθαι δεῖν αὐτά τε καὶ τὴν σκηνὴν διετύπου Θεός, οὕτω λέγων τῷ θεσπεσίῳ Μωσῆ· «Καὶ λήψη τὸ ἔλαιον τοῦ χρίσματος, καὶ 5 χρίσεις τὴν σκηνὴν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ ἀγιάσεις αὐτὴν καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς, καὶ ἔσται ἅγια. Καὶ χρίσεις τὸ θυσιαστήριον τῶν καρπωμάτων καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ σκεύη, καὶ ἀγιάσεις τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἔσται τὸ θυσιαστήριον Ἅγιον ἁγίων». Ἐλαίῳ δὴ οὖν τῷ ἀγίῳ καταχριουμένην ὄρας τὴν τε κιβωτόν, καὶ μέντοι τὴν τράπεζαν, 10 καὶ τὴν λυχνίαν ἐπ' αὐτῇ, καὶ τὸ χρυσοῦν ἔτι θυμιατήριον· καίτοι γὰρ πάντων μακρὸς ἡμῖν διεσάφησεν ἤδη λόγος ἀνατυπούμενον τὸν Ἑμμανουήλ.

ΠΑΛΛ. Ἄληθές

ΚΥΡ. Σύνες δὴ οὖν ἄρα τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ, ὡς πρὸς αὐτὸν 15 ὑμνούμενον· «Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν. Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Γράφει δὲ καὶ ὁ Παῦλος «ὃ τε γὰρ ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιάζομενοι, ἐξ ἑνὸς πάντες». Ἰστέον δέ, ὅτι κατὰ τὸν ἀμωμήτως ἔχοντα λόγον, αὐτὸς ὑπάρχων ὁ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀγιασμοῦ χορηγὸς καὶ 20 συνδοτήρ, ὡς Θεός, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, μεθ' ἡμῶν ἀγιάζεται κατὰ τὸ ἀνθρώπινον· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ λεγομένη κένωσις. Ὁ γὰρ ἅγιος κατὰ φύσιν ὡς Θεός, δεδεῆσθαι λέγεται τοῦ ἀγιάζοντος Θεοῦ· καὶ τοῦτό φησιν ὁ μακάριος Πέτρος «Ἴνα τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεός Πνεύματι ἁγίῳ». Οὐκοῦν περὶ τὸ ἀνθρώπινον ἢ χρίσις καὶ τῆς 25 σαρκὸς ὁ ἀγισμός, τῆς οὐ κατὰ φύσιν ἀγίας, ἀλλ' ὡς ἐν μεθέξει τῇ παρὰ Θεοῦ· θύραθεν γὰρ τοῖς κτίσμασιν ὁ ἀγιασμός, καὶ εἰσποιητῶς παρὰ Θεοῦ καταπλουτοῦσι τὴν χάριν.

Χρίεται δὲ τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ, καὶ τῆς κατὰ νόμον λατρείας τὸ θυσιαστήριον. Ἅγιος γὰρ καὶ ὁ νόμος, καλῶν εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ κατὰ 30 φύσιν Θεοῦ, καὶ δικαιοσύνης εἶδησιν τοῖς ἀκρωμένοις ἐντιθεῖς, καὶ εἰς ἀρχὰς ἀγαθότητος ἀποφέρων τοὺς παιδευομένους· «Ἀρχή», γὰρ φησιν, «ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια». Γράφει δὲ πού καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Ὡστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία

1. Ἐξ. 10, 25-29.

2. Ψαλμ. 44, 8.

3. Ἐβρ. 2, 11.

ΚΥΡ. "Όταν τελείωσαν λοιπόν όλα τὰ ἔργα κι ἄφου εἶχαν τὰ ἱερὰ σκεύη πάρει τὸ καθένα τὴ θέση πού τοῦ ἔπρεπε, πρόσταξε ὁ Θεός, ὅτι ἔπρεπε αὐτὰ καὶ ἡ σκηνὴ νὰ ἁγιασθοῦν, λέγοντας στὸν θεσπέσιο Μωυσῆ τὰ ἑξῆς: «Θὰ πάρεις τὸ λάδι τοῦ χρίσματος καὶ θὰ ἀλείψεις τὴ σκηνὴ καὶ ὅλα τὰ σκεύη πού ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὴν καὶ θὰ εἶναι ἅγια. Θὰ ἀλείψεις τὸ θυσιαστήριο τῶν ὀλοκαρπωμάτων καὶ ὅλα τὰ σκεύη πού ὑπάρχουν σ' αὐτό, καὶ θὰ ἁγιάσεις τὸ θυσιαστήριο καὶ θὰ εἶναι τὸ θυσιαστήριο Ἅγιο τῶν ἁγίων¹. Βλέπεις λοιπόν ἀλλειμμένη μὲ ἅγιο λάδι τὴν κιβωτὸ καὶ φυσικὰ τὴν τράπεζα, τὴ λυχνία πάνω σ' αὐτὴν καὶ ἀκόμα τὸ χρυσὸ θυμιατήριον, ἂν καὶ βέβαια ἤδη μὲ μὰ μακρὰ ἔκθεση διασαφηνίσαμε ὅτι συμβολίζεται ὁ Ἐμμανουήλ.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Σκέψου λοιπόν αὐτὸ πού ὁ Δαβὶδ ψάλλει γι' αὐτόν: «Ἀγάπησες τὴ δικαιοσύνη καὶ μίσησες τὴν ἀδικία. Γι' αὐτὸ σὲ ἔχρισε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, μὲ λάδι ἀγαλλίασης περισσότερο ἀπὸ ὅσο τοὺς ἄλλους². Ἄλλὰ καὶ ὁ Παῦλος γράφει: «Γιατὶ ὅλοι ἔχουν τὸν ἴδιο Πατέρα· κι αὐτὸς πού ἑξαγνίζει κι αὐτοὶ πού ἑξαγνίζονται»³. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι σύμφωνα μὲ τὸν ἄμεμπτο λόγο, αὐτὸς πού εἶναι χορηγὸς καὶ δωροδότης σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους τοῦ ἁγιασμοῦ σὰν Θεός, μαζὶ μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ἁγιάζεται μαζὶ μ' ἡμᾶς σὰν ἄνθρωπος· κι αὐτὸ εἶναι ἡ λεγόμενη κένωση⁴. Γιατὶ αὐτὸς πού ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ἅγιος ὡς Θεός, λέγεται ὅτι χρειάζεται τὸν Θεὸ πού θὰ τὸν ἁγιάσει. Καὶ αὐτὸ λέγει ὁ μακάριος Πέτρος: «Τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὴ Ναζαρέτ, τὸν ὁποῖο ἔχρισε ὁ Θεός μὲ Πνεῦμα ἅγιο»⁵. Ἡ χρίση λοιπόν καὶ ὁ ἁγιασμός τῆς σάρκα ἀφοροῦν τὴν ἀνθρώπινη διάσταση τοῦ Χριστοῦ, πού δὲν εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἁγία, ἀλλὰ μὲ μέθεξη ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ ὁ ἁγιασμός στα δημιουργήματα ἔρχεται ἀπὸ ἔξω καὶ δέχονται πλούσια τὴ χάρη υἱοθετημένα ἀπὸ τὸν Θεό.

Μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ἀλείφεται καὶ τὸ θυσιαστήριον τῆς νομικῆς λατρείας. Γιατὶ καὶ ὁ νόμος εἶναι ἅγιος, ἄφου καλεῖ σὲ ἐπίγνωση τοῦ κατὰ φύση Θεοῦ, παρέχει στοὺς ἀκροατὲς του τὴ γνώση τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὁδηγεῖ ἐκείνους πού παιδαγωγεῖ στὴν ἀρχὴ τῆς ἀγαθότητος· γιατί λέγει: «Ἀρχὴ τῆς ἐνάρετης ζωῆς, εἶναι τὸ νὰ πράττει κανεὶς τὰ δίκαια»⁶. Ἐπίσης καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει κάπου: «Ὡστε ὁ νόμος εἶναι

4. Φιλ. 2, 6-7.

5. Πράξ. 10, 38.

6. Παροιμ. 16, 5.

καὶ ἀγαθή». Ὁ Ἅγιος δὲ ἁγίων ὁ νόμος, οὐ κατὰ γε τὴν σκιάν, ἀλλ' ὅτι πρὸς θεωρίαν εἰ μετατρέποιο τὴν πνευματικὴν, αὐτὸν ἡμῖν οἱ τύποι διακεκράγασι τὸν Χριστόν, τὸν Ὁ Ἅγιον ἁγίων ἀληθῶς ἀγιάζει γὰρ ὡς Θεὸς τῷ ἰδίῳ κατακρίων Πνεύματι τοὺς ἐν μεθέξει γεγονότας αὐτοῦ διὰ τῆς πίστεως Ἐγγεγραμμένης δὲ δὴ, καὶ μὴν καὶ ἐλαίῳ τῷ ἁγίῳ κατακεχρισμένης τῆς ἁγίας σκηνῆς, τὸ μετὰ τοῦτο λέγωμεν, εἰ δοκεῖ

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Γέγραπται τοίνυν ὡδί: «Καὶ συνετέλεσε Μωσῆς πάντα τὰ ἔργα, καὶ συνεκάλυψεν ἡ νεφέλη τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ δόξης Κυρίου ἐπληρώθη ἡ σκηνή. Καὶ οὐκ ἠδυνήθη Μωσῆς εἰσελθεῖν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ὅτι ἐπεσκίαζεν ἐπ' αὐτὴν ἡ νεφέλη, καὶ δόξης Κυρίου ἐπλήσθη ἡ σκηνή. Ἡνίκα δὲ ἀνέβη ἀπὸ τῆς σκηνῆς, ἀνεξεύγνυσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ σὺν τῇ ἀπαρτία αὐτῶν· εἰ δὲ μὴ ἀνέβη ἡ νεφέλη, οὐκ ἀνεξεύγνυσαν ἕως τῆς ἡμέρας, ἧς ἀνέβη ἡ νεφέλη· νεφέλη γὰρ ἦν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἡμέρας, καὶ πῦρ ἦν ἐπ' αὐτῆς νυκτός, ἐναντίον παντός Ἰσραὴλ, ἐν πάσαις ταῖς ἀναξυγαῖς αὐτῶν». Ἀναδεδειγμένης γὰρ ἐν κόσμῳ τῆς ἁγίας καὶ ἀληθεστεράς σκηνῆς, τοῦτ' ἔστι τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας, φῶς περιελάμπεται Χριστοῦ, καὶ ἡ νεφέλη ὡσπερ τις πνευματικὴ δρόσος ἡμᾶς τοῖς ἄνωθεν πλουσίως καταπαιίνουσα, τὸν θεῖον ναὸν ἀναπύμπλησι. Πλήν, οὐκ ἠδυνήθη, φησὶν, εἰσελθεῖν ὁ Μωσῆς, οὐ γὰρ εἰσδέθηκεν ὁ Ἰσραὴλ, τὴν τοῦ θεοῦ φωτὸς προσβολὴν ἐνεγκεῖν οὐ δυνάμενος, ἐπεὶ τοι οὐδὲ συνῆκε τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ἀλλ' οὐδὲ προσήκατο τὸν ἐν πνεύματι φωτισμόν, οὐδὲ τεθέαται τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι τὴν δόξαν Κυρίου, ᾧ καὶ ὡς ἐν τύπῳ νεφέλης, ἀπαίροντι μὲν τοῦ κόσμου καὶ πρὸς τὰ ἄνω βαδίζοντι, συναπαίρομεν κατ' ἴχνος ἰόντες τὸ δεσποτικόν· ἐνεκαίνισε γὰρ ἡμῖν τὴν πρόσφατόν τε καὶ ζῶσαν ὁδόν, τὴν εἰς τὰ ἄνω φημί καὶ ἐν οὐρανῷ, ἀναπαυομένῳ δὲ ὡσπερ καὶ καταλύοντι, συναναπαυόμεθα καὶ συγκαταλύσομεν. Ἀπαιρούση δὲ τῇ νεφέλῃ, συναπῆρεν ὁ λαὸς καὶ καταλύουσης, συγκατηυλίζετο· «Νεφέλη γὰρ ἦν», φησὶν, «ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν ἡμέραν, καὶ πῦρ τὴν νύκτα». Καταπαιίνει μὲν γὰρ ὁ Χριστὸς χα-

ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ εἶναι ἁγία καὶ δίκαια καὶ ἀγαθὴ»⁷. Καὶ εἶναι ἅγιος ἁγίων ὁ νόμος, ὄχι βέβαια ὡς σκιά, ἀλλὰ ἂν ἐξετασθῶν τὰ μέσα στὴ σκιά μὲ πνευματικὴ ἔννοια, τότε οἱ τύποι φωνάζουν, ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν Χριστό, τὸν ἀληθινὰ Ἅγιο τῶν ἁγίων γιατί ἀγιάζει ὡς Θεός, χρίοντας μὲ τὸν ἴδιο του τὸ Πνεῦμα αὐτοῦς πού τὸν μετέχουν μὲ τὴν πίστη. Ἐφοῦ λοιπὸν ἔχει στηθεῖ πιά ἡ ἁγία σκηνὴ καὶ ἔχει ἀλειφθεῖ ὀλόκληρη μὲ τὸ ἅγιο λάδι, ἂν θέλεις λέμε τί ἔγινε μετὰ ἀπὸ αὐτὰ.

ΠΑΛΛ. Πάρα πολύ.

ΚΥΡ. Ἐχει γραφεῖ λοιπὸν τὸ ἐξῆς: «Ἔτσι ὁ Μωυσῆς ὀλοκλήρωσε ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα. Τότε κάλυψε ἡ νεφέλη τὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου καὶ ἡ σκηνὴ πλημμύρησε ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Κυρίου. Ἄλλὰ ὁ Μωυσῆς δὲν μπόρεσε νὰ μπεῖ στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, ἐπειδὴ τὴ σκέπαζε ἡ νεφέλη καὶ ἡ σκηνὴ εἶχε γεμίσει ἀπὸ τὴ θεία λάμψη. Κι ὅταν ἡ νεφέλη ὑψωνόταν ἀπὸ τὴ σκηνὴ, ἀναχωροῦσαν οἱ Ἰσραηλίτες μὲ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους. Ἄν ἡ σκηνὴ δὲν ὑψωνόταν, δὲν ξεκινούσαν μέχρι τὴν ἡμέρα πού ξαναυψωνόταν ἡ νεφέλη. Ἡ νεφέλη ἦταν πάνω ἀπὸ τὴ σκηνὴ ὅλη τὴν ἡμέρα, ἐνῶ τὴ νύχτα ὅλοι οἱ Ἰσραηλίτες ἔβλεπαν πάνω ἀπὸ αὐτὴ φωτιά, κάθε φορὰ πού ἦταν νὰ ἀναχωρήσει»⁸. Ὅταν δηλαδή παρουσιάστηκε στὸν κόσμον ἡ ἁγία καὶ ἀληθέστερη σκηνὴ, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὰ ἔθνη, καταφωτιζόταν ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ νεφέλη, σὰν κάποια πνευματικὴ δροσιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανό, μᾶς πρόσφερε πλούσια χαρὰ καὶ καταγέμιζε τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ. Ὅμως, λέγει, ὁ Μωυσῆς δὲν μπόρεσε νὰ μπεῖ. Δὲν εἰσῆλθαν δηλαδή οἱ Ἰσραηλίτες, ἐπειδὴ δὲν μπορούσαν νὰ ἀντέξουν τὸ θεῖο φῶς. Ἐξάλλου οὔτε κατανόησαν τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, οὔτε δέχθηκαν τὸν πνευματικὸ φωτισμό, οὔτε καὶ εἶδαν μὲ τὰ μάτια τοῦ νοῦ τὴ δόξα τοῦ Κυρίου, τὸν ὅποιο, ὅπως δείχνει ὁ τύπος τῆς νεφέλης, ὅταν ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ προχωρεῖ πρὸς τὰ ἄνω, ἀναχωροῦμε κι ἐμεῖς μαζί του, ἀπολουθώντας τὰ δεσποτικά ἴχνη του γιατί ἐγκαινίασε γιὰ μᾶς τὴ νέα καὶ ζωντανὴ ὁδὸ, ἐννοῶ αὐτὴν πού ὁδηγεῖ στὰ ἄνω καὶ στὸν οὐρανό. Ἐνῶ ὅταν ἀναπαύεται καὶ παραμένει, ἀναπαυόμαστε κι ἐμεῖς μαζί του καὶ παραμένομε κοντά του. Ὅταν ἀναχωροῦσε ἡ νεφέλη, ἀναχωροῦσε καὶ ὁ λαός, ἐνῶ ὅταν ἔμενε, παρέμενε καὶ ὁ λαός. Γιατὶ λέγει: «Νεφέλη ὑπῆρχε τὴ νύχτα πάνω ἀπὸ τὴ σκη- νὴ, καὶ τὴ νύχτα φωτιά». Γεμίζει δηλαδή ὁ Χριστὸς μὲ τὸν πλοῦτον τῶν

8. Ἐξ. 40, 27-32.

ρίσμασι τοῖς πνευματικοῖς, τοὺς ὥσπερ ἐν ἡμέρᾳ καὶ φωτὶ γεγονότας, διὰ γε τοῦ τὴν ἐπ' αὐτῷ γνῶσιν λεπτιῶς τε καὶ ἐξητασμένως ἐλεῖν καὶ ἐκλελαμπρύνθαι τὸν νοῦν, καταφωτίζει δὲ τοὺς ἀμαθεστέρους ἔτι. Σκότος δὲ ὅλως κοσμικῆς ἀπάτης οὐκ ἔστιν ἐν Ἐκκλησίαις, περι-
5 στράπττοντος αὐτὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ νοητῷ φωτὶ τὰ σύμπαντα καταυ-
γάζοντος οὐ γὰρ ἔσμεν νυκτός, οὐδὲ σκότους, ἀλλ' υἱοὶ φωτός καὶ ἡμέρας, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφης

ΚΥΡ. Προσθέντες δὲ τούτοις, καὶ οὐκ ἐν μήκει λόγων, τοὺς ἐπί γε
10 τῇ σκηνῇ νόμους, τὰς τε τῶν λαῶν δωροφορίας καὶ μὴν καὶ ἀπάρσεις
καὶ συναυλισμοὺς ἀφηγησόμεθα· ἴοι γὰρ ἂν οὕτω πρὸς οἶμον ὀρθὴν
ὁ λόγος

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Δεδικαίωκε τοίνυν ὁ νομοθέτης καὶ κριτῆς ἐν μόνη δὴ
15 χρῆναι τῇ ἀγία σκηνῇ τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν, τοὺς εἴπερ ἂν ἔλοιнто
τοῦτο δοῶν, ἀφιστάς, οἶμαί που, τῆς ἐάλου ψευδολατρείας, τῆς ἐν
Αἰγύπτῳ φημί, ἔνθα πολὺς μὲν ὁ τῶν εἰδώλων ἐμπαιγμός, θεῶν τε τῶν
ψευδωνύμων ἢ ἀκαλλεστάτη πληθύς, οὐδὲ αὐτοῖς τάχα που τοῖς
προσκυνεῖν ἡρημένοις γνωρίζεσθαι δυναμένη· ἀνεῖται δὲ καὶ τὸ θύειν,
20 ὥσπερ ἂν ἔλοιτό τις, κατὰ γε τὸ ὑπὸ τοῦ τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν ἀτη-
μελῶς εἰρημένον, ἄλλος δ' ἄλλῳ ἔρεξε θεῶν. Ἀφιστάς οὖν τῆς οὕτω
ψυχρᾶς τε καὶ θεθήλου τριβῆς καὶ συνηθείας ἀλογωτάτης, ἔφη πάλιν
ἐν τῷ Λευιτικῷ· «Λάλησον πρὸς Ἀαράν καὶ πρὸς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ
καὶ πρὸς πάντας τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Τοῦτο τὸ
25 ρῆμα ὃ ἐνετείλατο Κύριος λέγων· Ἄνθρωπος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἢ τῶν
προσκεμένων ἐν ὑμῖν, ὃς ἂν σφάξῃ μόσχον ἢ πρόβατον ἢ αἶγα ἐν τῇ
παρεμβολῇ, καὶ ὃς ἐὰν σφάξῃ ἔξω τῆς παρεμβολῆς καὶ ἐπὶ τὴν θύραν
τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου μὴ ἐνέγκῃ, ὥστε ποιῆσαι αὐτὸ εἰς ὀλοκαύ-
τωμα ἢ σωτηρίον τῷ Κυρίῳ, δεκτὸν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας· καὶ ὃς ἂν
30 σφάξῃ ἔξω ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καὶ μὴ ἐνέγκῃ
αὐτό, ὥστε μὴ προσενέγκῃ δῶρον Κυρίῳ ἀπέναντι τῆς σκηνῆς Κυ-
ρίου, καὶ λογισθήσεται τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ, αἷμα ἐξέχεεν, ἐξολοθρευ-

πνευματικῶν χαρισμάτων αὐτοῦς πού ζοῦν, σάν σέ ἡμέρα καί φῶς, ἐπειδὴ διάλεξαν τή δική του γνώση μέ λεπτομερῆ ἐξέταση, καί ὄχι ἀβασάνιστα, καί ἔγιναν ὁλόλαμπροι στό νοῦ· καταφωτίζει ὁμως ἐκείνους πού εἶναι ἀκόμα στήν ἀγνοια. Τò σκοτάδι δηλαδή τῆς κοσμικῆς ἀπάτης δέν ὑπάρχει στίς Ἐκκλησίες, ἀφοῦ τίς φωτίζει ὁλόκληρες ὁ Χριστός καί καταυγάζει τὰ σύμπαντα μέ τὸ νοητὸ φῶς· γιατί δέν εἴμαστε υἱοὶ τῆς νύχτας καί τοῦ σκοτίου, ἀλλὰ υἱοὶ τοῦ φωτός καί τῆς ἡμέρας, σύμφωνα μέ τή Γραφήῖ.

ΠΑΛΛ. Πολύ σωστά.

ΚΥΡ. Θὰ προχωρήσουμε, ἀφοῦ προσθέσαμε σ' αὐτά, ὄχι πολυλογώ- ντας, τοὺς νόμους σχετικὰ μέ τή σκηνή, τίς προσφορὲς δώρων ἀπὸ τὸν λαὸ, ἀλλὰ καί τίς ἀναχωρήσεις καί τίς κατασκηνώσεις τους. Γιατί ἔτσι ὁ λόγος μας θὰ ἀκολουθήσει τὸν σωστὸ δρόμο.

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ.

ΚΥΡ. Ἐκρινε δίκαιο λοιπὸν ὁ νομοθέτης καί κριτής, ὅτι μόνο στήν ἀγία σκηνή ἔπρεπε νὰ τελοῦν τίς θυσίες ὅποιοι ἤθελαν νὰ θυσιάσουν, προσπαθώντας, νομίζω, νὰ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἀνυπόστατη ψευτολατρεία, ἐννοῶ τὴν αἰγυπτιακὴ, ὅπου ὑπῆρχε πολλὴ γελοιότητα τῶν εἰδώλων καί πλήθος ἑτερόκλητο ψευδώνυμων θεῶν, πού ἦταν ἀδύνατο νὰ τοὺς γνωρίσουν ἀκόμα κι αὐτοὶ πού ἤθελαν νὰ τοὺς λατρεύουν. Ἐπῆρχε ἐπίσης ἀταξία καί στίς θυσίες, ἀνάλογα μέ τὸ τί ἤθελε καθένας, σύμφωνα μέ τὸν πρόχειρο λόγο κάποιου σοφοῦ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, “ὅτι καθένας θυσίαζε σὲ ἄλλο θεό”. Θέλοντας λοιπὸν νὰ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀνούσια καί βέβηλη ἀσχολία καί συνήθεια τελείως ἀνόητη, εἶπε πάλι στό Λευϊτικόν· «Μίλησε στὸν Ἰσραὴλ καί στοὺς υἱοὺς του καί σὲ ὅλους τοὺς Ἰσραηλίτες καί πὲς τους· Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντολὴ πού ἔδωσε ὁ Κύριος· Ἐάν κάποιος ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες, ἢ ξένος πού μένει μαζί σας, σφάξει μοσχάρι ἢ πρόβατο ἢ γίδα μέσα στήν κατασκήνωση ἢ ἔξω ἀπὸ αὐτήν, καί δέν τὸ φέρει στὴ θύρα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου γιὰ νὰ τὸ σφάξει ἐκεῖ καί νὰ τὸ προσφέρει ὡς θυσία ὁλοκαυτώματος ἢ εὐχαριστία γιὰ σωτηρία πρὸς τὸν Κύριο, ὥστε νὰ γίνει ἀπὸ αὐτὸν δεκτὸ ὡς ὁσμὴ εὐωδίας, καί ὅποιος σφάξει κάποιον ἀπὸ αὐτὰ ἔξω ἀπὸ τὴ θύρα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καί δέν τὸ προσκομίσει γιὰ νὰ τὸ προσφέρει δῶρο στὸν Κύριο ἀπέναντι στὴ σκηνή τοῦ Κυρίου, θὰ θεωρηθεῖ ἔνοχος σάν ἐκείνον πού ἔχυσε αἷμα ἀνθρώπου, καί θὰ ἐξολοθρευθεῖ αὐτὸς ὁ

θήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς». Αἷμα μὲν οὖν ἐκχεῖν, καὶ τοῖς εἰς μαιφονίαν ἐγκλήμασιν ἔνοχον ἔσεσθαι τὸν ἔξω θύοντα τῆς σκηνῆς Ἐαυτὸν γὰρ ὡσπερ διεχρήσατό τις καὶ τὴν οἰκίαν ὠλόθρευσε ψυχὴν, ὁ Θεοῦ μὲν τοῦ κατὰ φύσιν ἀφιστάς αὐτήν, προσνέμων δὲ 5 λίθοις καὶ ξύλοις καὶ ταῖς τῶν δαιμονίων ἀπάταις ἀνατιθείς. Ὅτι δὲ οὐ πᾶν ἀπλῶς θῦμα παρὰ τὰς θύρας ἄγεσθαι προστέταχε τῆς σκηνῆς, ἀλλ' ὅπερ ἔλοιτό τις εἰς θυσίαν ἀναθεῖναι Θεῷ, δέδειχεν ἐναργῶς προσεπάγων εὐθύς «Καὶ οὐ θύσουσιν ἐπὶ τὰς θυσίας αὐτῶν τοῖς ματαίοις, οἷς αὐτοὶ ἐκπορνεύσωσιν ὀπίσω αὐτῶν». Οὐκοῦν ἀποφάσκει παντε- 10 λῶς τὸ θύειν ἀδιακριτῶς, ὡπερ ἂν βούλοιτό τις, δεῖν δὲ δὴ μόνῃ τῇ κατὰ φύσιν Θεῷ τὰς λατρείας ἐπιτελεῖν, εὖ μάλα φησί.

ΠΑΛΛ. Ὡς ἄριστά γε ἡμῖν ὁ λόγος ἔχει.

ΚΥΡ. Ὅνῃσειε δ' ἂν καὶ οὐ μετρίως ἡμᾶς καθ' ἕτερον, οἶμαι, τρόπον τὸ χρῆναι νοεῖν ὡς ἔστι λυσιτελὲς καὶ ἀναγκαῖον ἤδη πως τό, ἐν 15 μόνῃ δεῖν τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ πράττεσθαι τὰς θυσίας καὶ τὰ ἱερά προσφέρεσθαι θύματα.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἔφη;

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ εἰκόνα καὶ τύπον ἐλέγομεν εἶναι τοῦ Ἐμμανουήλ, τὸν ἱερέως τε πέρι καὶ ἀγνοημάτων λαοῦ πρὸς τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ σφαιζό- 20 μενον μόσχον;

ΠΑΛΛ. Ἐλέγομεν.

ΚΥΡ. Χρῆναι δὴ οὖν ταύτῃ τοι φαμέν, ὡς ἐν σκηναῖς ἁγίαις ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ τελεῖσθαι μυστήριον. Τουτί γὰρ ἡμῖν καὶ ἐτέρωθί που διετύπου πάλιν. Θεσμοθετήσας γὰρ ἐν ἀρχαῖς 25 τίνα δὴ τρόπον προσήκει σφάζεσθαι τὸν ἄμνόν εἰς τύπον Χριστοῦ τῆς Αἰγυπτίων ἀπαίρουσι γῆς τοῖς ἐξ Ἰσραήλ. «Ἐν οἰκίᾳ μιᾷ βρωθήσεται», φησί, «καὶ οὐκ ἐξοίσετε ἀπὸ τῶν κρεῶν αὐτοῦ ἔξω». Οὐκοῦν παραλύουσι τὸ Θεῷ δοκοῦν, οἱ ἐτερόφρονες αἰρετικοὶ παρὰ τὴν οὖσαν ἀληθῶς ἁγίαν σκηνήν, ἑαυτοῖς ἐτέραν διαπηγνύντες, καὶ ἔξω 30 θύοντες τὸν ἄμνόν, καὶ ἀπωτάτω που τῆς μιᾶς ἀποφέροντες οἰκίας, καὶ μερίζοντες τὸν ἀμέριστον εἰς γὰρ καὶ τέλειος ἐν πᾶσι Χριστός. Ἄλλ' ὅ γε σοφός τε ἡμῖν καὶ ἱεροφάντης Μωσῆς παρεγγυᾷ λέγων ἐν

ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν λαὸ του»¹⁰. Τὸ νὰ χύσει λοιπὸν αἷμα, κάνει ἔνοχο γιὰ ἐγκλήματα μαροῦ φόνου ἐκείνον ποὺ θυσιάζει ἔξω ἀπὸ τὴ σκηνή. Γίνεται δηλαδὴ φονιάς τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ καταστρέφει τὴ δική του ψυχή, ὅποιος προσπαθεῖ νὰ τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν κατὰ φύσιν Θεὸ καὶ τὴν παραδίδει σὲ πέτρες καὶ ξύλα καὶ σὲ δαιμονικὰς ἀπάτες. Καὶ ὅτι δὲν πρόσταξε νὰ ὀδηγεῖται κάθε γενικὰ σφάγιο σὲ τὴς θύρας τῆς σκηνῆς, ἀλλὰ ὅποιο θέλει κάποιος νὰ τὸ προσφέρει θυσία στὸν Θεό, τὸ δείχνει καθαρὰ προσθέτοντας ἀμέσως· «Καὶ δὲν θὰ προσφέρουν τὶς θυσίες τους στὰ ψεύτικα εἰδῶλα, ποὺ διαφθείρονται ἀκολουθώντας τα»¹¹. Ἀπαγορεύει λοιπὸν τελείως τὶς θυσίες χωρὶς διάκριση σ' ὅποιον θέλει καθένας, καὶ ἐπιτρέπει καθαρὰ νὰ τελοῦνται τὰ τῆς λατρείας μόνο στὸν κατὰ φύσιν Θεό.

ΠΑΛΛ. Ἡ ἔκθεσή σου γιὰ τὸ πράγμα ἦταν ἄριστη.

ΚΥΡ. Θὰ μᾶς ὠφελοῦσε, καὶ ὄχι λίγο, ἂν σκεφτοῦμε μὲ ἄλλον τρόπο, ὅτι εἶναι ὠφέλιμο καὶ ἀναγκαῖο πλέον, τὸ ὅτι πρέπει μόνο μέσα στὴν ἁγία σκηνή νὰ γίνονται οἱ θυσίες καὶ νὰ προσφέρονται τὰ ἱερὰ θύματα.

ΠΑΛΛ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Μὰ δὲ λέγαμε ὅτι εἶναι εἰκόνα καὶ τύπος τοῦ Ἐμμανουήλ τὸ μοσχάρι ποὺ σφαγιάζεται κοντὰ στὴν ἁγία σκηνή γιὰ τὸν ἱερέα καὶ τὰ παραπτώματα τοῦ λαοῦ ἀπὸ ἄγνοια;

ΠΑΛΛ. Ναί, τὸ λέγαμε.

ΚΥΡ. Ἔτσι λοιπὸν λέμε, ὅτι πρέπει μέσα σὲ τὴς Ἐκκλησίες τοῦ Θεοῦ, σὰ νὰ εἶναι ἅγιες σκηνές, νὰ τελεῖται τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ τὸ διατύπωσε πάλι καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο. Ἀφοῦ δηλαδὴ νομοθέτησε στὴν ἀρχὴ μὲ ποιὸν τρόπο πρέπει νὰ σφαγιάζεται ὁ ἄμνος ὡς τύπος τοῦ Χριστοῦ, ὅταν οἱ Ἰσραηλίτες ἀναχωροῦσαν ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Αἰγυπτίων, τοὺς λέγει· «Μέσα στὴν ἴδια οἰκία θὰ φαγωθοῦν τὰ κρέατα, καὶ δὲν θὰ βγάλετε ἀπὸ τὰ κρέατὰ του ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκία»¹². Καταστρατηγοῦν ἐπομένως τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ οἱ ἑτερόδοξοι αἵρετικοί, οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ ὑπάρχει ἡ ἀληθινὴ ἁγία σκηνή, στήνουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους ἄλλες, θυσιάζουν ἔξω τὸν ἄμνον καὶ τὸν μεταφέρουν πάρα πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ μία οἰκία, διαρῶντας ἔτσι τὸν ἀδιαίρετο. Γιατὶ εἶναι ἕνας καὶ τέλειος ὁ Χριστὸς σὲ ὅλα. Ἀλλὰ ὁ σοφὸς ἐξηγητὴς τῶν ἱερῶν Μωυσῆς συμβου-

12. Ἐξ. 12, 46.

τῷ Δευτερονομίῳ, «Πρόσεχε σεαυτῷ μὴ ἀνενέγκῃς τὸ ὀλοκαύτωμά σου ἐν παντὶ τόπῳ ᾧ ἂν ἴδῃς, ἀλλ' ἢ εἰς τόπον ὃν ἂν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεών σου, ἐκεῖ ἀνοίσεις τὰ ὀλοκαντώματά σου, καὶ ἐκεῖ ποιήσεις πάντα ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι 5 σήμερον· ἀλλ' ἢ ἐν πάσῃ ἐπιθυμίᾳ σου θύσεις, καὶ φάγη κρέα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς σου, κατὰ τὴν εὐλογίαν Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ἣν ἔδωκέ σοι ἐν πάσῃ πόλει. Ὁ ἀκάθαρτος ἐν σοὶ καὶ ὁ καθαρὸς ἐπὶ τὸ αὐτὸ φάγεται αὐτό, ὡς ὄδορκάδα ἢ ἔλαφον, πλην τὸ αἷμα οὐ φάγεσθε, ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχεεῖτε αὐτό, ὡς ὕδωρ». Διανοίας οὖν 10 ἄρα τῆς ὀδελυρωτάτης ἀμπλάκημα καὶ γραφή, τὸ ἐν παντὶ τόπῳ θύειν ἀποτολμᾶν, καὶ μὴ ἐν οἴκῳ Θεοῦ πληροῦν τὸ Χριστοῦ μυστήριον.

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις· πλην ἐκεῖνο φράσον. Τὴν αἵματος βρωσιν κεκιβδήλευκεν ὁ νόμος, καὶ μάλα εἰκότως. Τί δ' ἂν εἶη πάλιν ὃ ἐν γε τῷ 15 γράμματι νοῦς;

ΚΥΡ. Οὐκοῦν, εἰ δοκεῖ, τὰ ἐπὶ τῷδε τεθεσπισμένα καὶ ἐν τῷ Λευιτικῷ φέρε δὴ λέγωμεν. Ἔχει γὰρ ὡδε· «Καὶ ὁ ἄνθρωπος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἢ τῶν προσηλύτων τῶν προσκειμένων ἐν ὑμῖν, ὃς ἂν φάγη πᾶν αἷμα, ἐπιστήσω τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ τὴν ψυχὴν τὴν 20 ἔσθουσαν τὸ αἷμα, καὶ ἀπολώ αὐτὴν ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Ἡ γὰρ ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμα αὐτοῦ ἐστὶ. Καὶ ἐγὼ δέδωκα αὐτὸ ὑμῖν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἐξιλάσκεσθαι περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· τὸ γὰρ αἷμα αὐτοῦ ἀντὶ ψυχῆς ἐξιλάσεται. Διὰ τοῦτο εἶρηκα τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Πᾶσα ψυχὴ ἐξ ὑμῶν οὐ φάγεται αἷμα. Καὶ ὁ προσήλυτος ὁ προσκειμέ- 25 νος ἐν ὑμῖν οὐ φάγεται αἷμα· καὶ ἄνθρωπος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἢ τῶν προσηλύτων τῶν προσκειμένων ἐν ὑμῖν, ὃς ἂν θηρεύσῃ θήρευμα θηρίον ἢ πετεινόν, ὃ ἐσθίεται, καὶ ἐκχεεῖ τὸ αἷμα καὶ καλύψει αὐτὸ τῇ γῆ· ἢ γὰρ ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμα αὐτοῦ ἐστὶ. Καὶ εἶπα τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Αἷμα πάσης σαρκὸς οὐ φάγεσθε, ὅτι ἡ ψυχὴ πάσης 30 σαρκὸς αἷμα αὐτοῦ ἐστὶ· πᾶς ὃ ἐσθίων αὐτό, ἐξολοθρευθήσεται». Ἄθρει δὴ οὖν σαφῶς καὶ ἀναφανδὸν ὡς εἰς ψυχῆς τύπον τὸ αἷμα λαμβάνεται.

λεύει στο Δευτερονόμιο, λέγοντας: «Προσέχε τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ μὴ προσφέρεις τὰ ὀλοκαυτώματά σου σὲ ὅποιοδήποτε τόπο, ἀλλὰ μόνο στὸν τόπο πού θὰ ἐκλέξει ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πόλεις σας, ἐκεῖ θὰ προσφέρεις τὰ ὀλοκαυτώματά σου κι ἐκεῖ θὰ κάνεις ὅλα ὅσα ἐγὼ σὲ διατάζω σήμερα. Ἄν ὅμως ἐπιθυμήσεις πολὺ νὰ σφάξεις ἓνα ζῶο καὶ νὰ φᾶς τὸ κρέας του σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς σου, μπορεῖς, σύμφωνα μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ πού σου ἔδωσε, νὰ τὸ σφάξεις σὲ ὅποιαδήποτε πόλη. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ φάει μαζί σου ὁ ἀκάθαρτος καὶ ὁ καθαρὸς, ὅπως τὸ ζαρκάδι ἢ τὸ ἐλάφι πού τρώγονται ἀδιάφορα· τὸ αἷμα του ὅμως δὲν θὰ τὸ ἀγγίξετε, ἀλλὰ θὰ τὸ ἀφήσετε νὰ χυθεῖ στὸ ἔδαφος ὅπως τὸ νερό»¹³. Εἶναι λοιπὸν ἁμαρτία καὶ κατηγορία μαρότατης διάνοιας τὸ ν' ἀποτολμᾶται θυσία σὲ κάθε τόπο καὶ νὰ μὴν ἐκτελεῖται τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ.

ΠΑΛΛ. Σωστὰ τὸ εἶπες. Ὅμως πές μου ἐκεῖνο· Ὁ νόμος ἀποδοκιμάζει τὴ βρώση τοῦ αἵματος, καὶ πολὺ εὐλογα. Ἀλλὰ ποιὸ πνευματικὸ νόημα θέλει νὰ ὑποδηλώσει πάλι τὸ γράμμα;

ΚΥΡ. Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἂν θέλεις, ἄς ποῦμε καὶ ὅσα νομοθετοῦνται γι' αὐτὸ τὸ θέμα στὸ Λευϊτικόν. Ἔχουν αὐτὰ ὡς ἐξῆς· «Καὶ ὅποιος ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες, ἢ ξένος πού μένει μαζί σας, φάει τὸ αἷμα, θὰ στρέψω τὸ πρόσωπό μου ἐναντίον αὐτοῦ πού ἔφαγε τὸ αἷμα καὶ θὰ τὸν ἐξολοθρεύσω ἀπὸ τὸν λαό του. Γιατὶ ἡ ζωὴ κάθε ζωντανοῦ ὄντος βρίσκεται στὸ αἷμα του. Καὶ ἐγὼ σᾶς τὸ ἔδωσα γιὰ νὰ χύνεται στὸ θυσιαστήριο καὶ νὰ ἐξιλεώνονται οἱ ἁμαρτίες τῶν ψυχῶν σας. Γιατὶ τὸ αἷμα τῆς θυσίας θὰ ἐξιλεώσει τὴν ψυχὴ. Γι' αὐτὸ εἶπα στοὺς Ἰσραηλίτες· Κανένας ἀπὸ σᾶς δὲν θὰ φάει αἷμα. Καὶ ὁ ξένος πού μένει κοντά σας, καὶ αὐτὸς δὲν θὰ φάει αἷμα. Καὶ ἂν κάποιος Ἰσραηλίτης ἢ ξένος πού μένει μαζί σας σκοτώσει κάποιο θήραμα ἢ ἀγρίμι ἢ πουλὶ πού τρώγεται, θὰ χύσει τὸ αἷμα του καὶ θὰ τὸ σκεπάσει μὲ τὸ χῶμα. Γιατὶ ἡ ζωὴ κάθε ζωντανοῦ ὄντος βρίσκεται στὸ αἷμα του. Γι' αὐτὸ εἶπα στοὺς Ἰσραηλίτες· Δὲν θὰ φᾶτε τὸ αἷμα ὅποιοδήποτε ζωντανοῦ ὄντος, ἐπειδὴ ἡ ζωὴ κάθε ζωντανοῦ βρίσκεται στὸ αἷμα του. Ὅποιος τρώει τὸ αἷμα, θὰ ἐξολοθρευθεῖ»¹⁴. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς τὸ αἷμα μὲ σαφήνεια καὶ ὀλοφάνερα θεωρεῖται ὡς τύπος τῆς ψυχῆς.

14. Λευϊτ. 17, 10-14.

ΠΑΛΛ. Συνήμι.

ΚΥΡ. Ἀλλοτριῶι τοιγαροῦν ὁ νόμος καὶ ὑπεξάγει σωμαίων τῶν σφαζομένων τὸ αἷμα, δόγμα διδάσκων ἀληθές, καὶ πρὸς γε ἡμῶν αὐτῶν ἐν πίστει δεκτὸν καὶ ἐν Ἐκκλησίαις τίμιον, τό, ἀθάνατον εἶναι, 5 φημί, διακειῖσθαι καὶ φρονεῖν τὴν λογικὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, ἣν τοῖς γηῖνοις σώμασιν οὐ συγκαταφθείρει θάνατος, ἀπολύει δὲ μᾶλλον καὶ ἀνίησιν ὁ Δημιουργὸς καὶ ὑπεξάγει τοῦ παθεῖν, ζωῆς ἀποφύνας μέτοχον. Πεποιήται γὰρ ὁ ἀνθρώπος ἐν ἀρχαῖς εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ἐνιέν- 10 τος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ πνοὴν ζωῆς γέγραπται γὰρ ὡδί. Καταγράψομεν γὰρ, καθάπερ ἐγῶμαι, τὸ ἀνάγκη τῆς τὰ πάντα ζωογονούσης ζωῆς, εἰ τὸ πρὸ αὐτῆς γεγονὸς εἰς ζωὴν, συνδιόλλυσθαί φαμεν τοῖς προσκαί- ροις σώμασι. Συνέσει δὲ τῇ παγκάλῳ στέψομεν, ἀθάνατον εἶναι πι- στεύοντες, δοκοῦν ὡδε ἔχειν αὐτὴν τῷ πάντων Δημιουργῷ, ἐν ᾧ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. Καὶ οὗτος, οἶμαί που, τῆς νομοθεσίας τῆς ἐπὶ 15 τῷδε λόγος. Ἰωμεν δὲ καὶ ἐφ' ἕτερα δικαιώματα τῆς σκηνῆς. Ἐφη τοί- νυν ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐξόδῳ· «Οὐ σφάξεις ἐπὶ ζύμῃ αἷμα θουσιάσματός μου». Ἄζυμον ἔστω, φησί, τὸ προχεόμενον αἷμα, καὶ ὑπὲρ τοῦ προσ- κεκομισμένου εἰς θουσίαν τῷ Θεῷ, ζύμης αὐτῷ δηλονότι, ἦτοι σεμιδά- 20 λεως ἐζυμωμένης, οὐκ ἐπενηνεγμένης χρὴ γὰρ ἡμᾶς ἐκκεκαθαρομέ- νους καὶ ἀζύμους ὡσπερ ὑπάρχοντας, τοῦτ' ἔστι, τὴν ἐκ φαυλότητος καὶ πονηρίας οἶονεὶ πως ἐπιπλοκὴν, εἰς νοῦν οὐκ ἔχοντας, καθιεροῦν τῷ Θεῷ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, ὧν εἰς τύπον τὸ αἷμα. Νέον δὲ φύραμα καὶ ἀζύμους ἐκάλει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοὺς εἰλικρινῆ καὶ ἀθόλωτον καὶ ἀσυμμιγῆ φαυλότητος τὴν οἰκείαν τηροῦντας ψυχὴν, διὰ πίστεως 25 δὲ δηλονότι τῆς εἰς Χριστὸν καὶ ἀγάπης ὀλοτελοῦς.

Ἄλλ' «Οὐδὲ μὴ κοιμηθῆ», φησί, «στέαρ τῆς ἐορτῆς μου, ἕως πρωί», τοῦτ' ἔστι, χθιζὸν οὐκ ἀνοίσεις στέαρ εἰς ὄσμην εὐωδίας. Ἐν δὲ τῷ Λευιτικῷ σαφεστέραν ποιεῖται τοῦ νόμου τὴν δήλωσιν καὶ τὸ χρῆ- 30 ἦ ἢ ἐκούσιον θουσιάση τὸ δῶρον αὐτοῦ, ἦ ἢ ἂν ἡμέρα προσενέγκῃ τὴν θουσίαν βρωθήσεται καὶ τῇ αὔριον, τὸ δὲ καταλειφθὲν ἀπὸ τῶν κρεῶν

15. Γεν. 2, 7.
16. Ἐξ. 34, 25.

15α. Πράξ. 17, 28.
17. Α' Κορ. 5, 7.

ΠΑΛΛ. Τὸ καταλαβαίνω.

ΚΥΡ. Ἀποχωρίζει λοιπὸν ὁ νόμος καὶ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν θυσιαζομένων ζώων τὸ αἷμα, διδάσκοντας σοφῆ ἀλήθεια, πού δέχεται καὶ ἡ δική μας πίστη καὶ τιμᾶται στίς Ἐκκλησίες, τὸ ὅτι δηλαδή ἡ λογικὴ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πλάστηκε καὶ εἶναι καὶ φρονεῖ ὡς ἀθάνατη, τὴν ὁποία δὲν τὴ φθείρει ὁ θάνατος μαζί μὲ γήινα σῶματα, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν ἐλευθερώνει ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὴν ἀνεβάζει στὸν οὐρανὸ ὁ Δημιουργὸς καὶ τὴν ἀποσπᾷ ἀπὸ τὰ παθήματα, καθιστώντας τὴν μέτοχο ζωῆς. Γιατὶ ἀρχικᾶ ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ὡς ψυχὴ ζωντανὴ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ ἔβαλε μέσα του πνοὴ ζωῆς. Γιατὶ ἔτσι ἔχει γραφεί¹⁵. Θὰ καταλογίσουμε λοιπὸν, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ἀδυναμία στὴ ζωὴ πού ζωογονεῖ τὰ πάντα, ἂν αὐτὸ πού ἔγινε γιὰ νὰ ζεῖ ὅπως αὐτὴ, λέμε ὅτι καταστρέφεται μαζί μὲ τὰ πρόσκαιρα σῶματα. Ἀπεναντίας θὰ τὴ στεφανώσουμε μὲ τὴν πάγκαλὴ σύνεση, πιστεύοντας ὅτι εἶναι ἀθάνατη, ἐπειδὴ ἔτσι θέλει νὰ εἶναι αὐτὴ ὁ Δημιουργὸς «μέσα στὸν ὁποῖο ζοῦμε καὶ κινούμεθα καὶ ὑπάρχομε»^{15α}. Κι αὐτός, νομίζω, ὅτι εἶναι ὁ λόγος τῆς σχετικῆς νομοθεσίας. Ἄς προχωρήσουμε ὅμως καὶ σὲ ἄλλες διατάξεις γιὰ τὴ σκηνή. Εἶπε ἐπίσης ὁ Θεὸς στὴν Ἔξοδο· «Δὲν θὰ προσφέρεις σ' ἐμένα τὸ αἷμα τῆς θυσίας σου μαζί μὲ ἔνζυμο ἄρτο»¹⁶. Τὸ αἷμα πού χύνεται, λέγει, νὰ εἶναι χωρὶς ἔνζυμο ἄρτο, καὶ σ' αὐτὸ πού προσφέρεται θυσία στὸν Θεό, δηλαδή ζύμη σ' αὐτὸν ἢ σιμιγδάλι ζυμωμένο, νὰ μὴν προστίθεται. Πρέπει δηλαδή ἐμεῖς νὰ εἴμαστε καθαροὶ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἄζυμοι, δηλαδή χωρὶς νὰ ἔχομε στὸ νοῦ μας καμμιά ἐκδήλωση φαυλότητος καὶ πονηρίας, νὰ ἀφιερώνουμε τὴν ψυχὴ μας στὸν Θεό, πού τὴ συμβολίζει τὸ αἷμα. Νέα ζύμη καὶ ἄζυμους ὀνόμαζε καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος¹⁷ ἐκείνους πού τηροῦσαν τὴν ψυχὴ τους γνήσια καὶ ἀθόλωτη καὶ καθαρὴ ἀπὸ φαυλότητα, μὲ τὴν πίστη προφανῶς στὸν Χριστὸ καὶ μὲ τὴν τέλεια ἀγάπη.

Ἄλλὰ, λέγει, «Δὲν θὰ κοιμηθεῖ μὴ νύχτα τὸ λίπος τῆς ἐορτῆς μου ὡς τὸ πρωί»¹⁸, δηλαδή δὲν θὰ προσφέρεις χθεσινὸ λίπος ὡς προσφορὰ εὐωδίας. Στὸ Λευϊτικὸ ἐξάλλου διασαφηνίζει καλύτερα τὸ νόημα τοῦ νόμου καὶ κάνει τὸ πράγμα πιὸ καθαρὸ, λέγοντας γιὰ ἐκεῖνον πού προσφέρει τὸ θύμα· «Κι ἂν φέρει κάποιος τὰξιμό του, ἢ κάνει ἄλλη ἐκούσια θυσία, θὰ φαγωθεῖ τὸ προσφερόμενο τὴν ἴδια μέρα ἢ τὴν ἄλλη. Ὅτι

18. Δευτ. 23, 18.

τῆς θυσίας ἕως ἡμέρας τρίτης ἐν πυρὶ καυθήσεται. Ἐὰν δὲ φαγὼν φάγη ἀπὸ τῶν κρεῶν τῆ ἡμέρα τῆ τρίτη, οὐ δεχθήσεται αὐτῷ τῷ προσφέροντι αὐτό, οὐ λογισθήσεται αὐτῷ· μίασμά ἐστιν· ἡ δὲ ψυχὴ ἣτις ἂν φάγη ἀπ' αὐτοῦ, μιανθήσεται, καὶ τὴν ἁμαρτίαν λήψεται». Τριταῖον 5 μὲν οὖν ἀποπέμπεται θῦμα, παραιτεῖται δὲ ὅτι καὶ τὸ χθιζόν, διεσάφει λέγων· «Ἐὰν δὲ θύσης θυσίαν εὐχὴν χαρμοσύνης τῷ Κυρίῳ, εἰς δεκτὸν ὑμῖν θύσετε αὐτό· Αὐτῇ τῆ ἡμέρα ἐκείνη βρωθήσεται, οὐ καταλείπεται ἀπὸ τῶν κρεῶν εἰς τὸ πρωί· ἐγὼ εἰμι Κύριος τὴν ἁμαρτίαν λήψεται».

10 ΠΑΛΛ. Εἶτα τίς ἂν γένοιτο καὶ τῶνδε ὁ νοῦς;

ΚΥΡ. Προσποδέδειχεν ἡμῖν ὁ νόμος ἐν τοῖς ἀνωτέρω πλειστάκις, ὅτι τὸν ἅπαντα χρόνον κατατέμνειν ἔθος τῆ θείᾳ Γραφῇ, ποτὲ μὲν εἰς δύο, καθ' ὃν ἦν ὁ νόμος, καὶ καθ' ὃν ἐπέλαμψεν ὁ Χριστός· ποτὲ δὲ αὖ εἰς τρεῖς παρεισκρινομένου τε καὶ τὰ τάττοντος μεταξύ, καὶ καθ' ὃν ὁ 15 τῶν ἀγίων προφητῶν ἀνέλαμψε χορός, πλὴν ὅτι καὶ ἐν χρόνῳ τῷ κατὰ Μωσέα, καὶ ἐν τῷ τῶν ἀγίων προφητῶν λατρείας ἦν τρόπος ὁ αὐτός, ὡς ἐν σκιαῖς ἔτι ταῖς κατὰ νόμον. Πρωίας δὲ γενομένης, ἦτοι τοῦ τρίτου λοιπὸν πάλιν ἀναδειχθέντος καιροῦ καὶ τοῦ νοητοῦ φωτός, τοῦτ' ἔστι Χριστοῦ, τὴν ὑφ' ἥλιον περιαστράπτοντος, λελυμένης 20 δὲ λοιπὸν τῆς παλαιᾶς ἀχλύος, οὐκέτι δεκτὸς τῆς τὸ τηνικάδε λατρείας ὁ τρόπος, ἀλλ' εἴτε χθιζόν, εἴτ' οὖν εἴη τὸ τριταῖον στέαρ ἢ θῦμα, δεκτὸν μὲν οὐκέτι, βδελυρὸν δὲ καὶ ἀπόβλητον παρὰ Θεῶ, καὶ ἐν μιάσματος τάξει λελογισμένον τοῖς οὐκ ἐν καιρῷ προσκομίζουσιν ἡρημένοισι. Ἡ οὐκ εἶναι φησὶ ἀληθές, ὅτι Χριστοῦ καταλάμποντος τοῖς εὐαγ- 25 γελικοῖς παιδεύμασι τὰς τῶν ἀγίων ψυχὰς καὶ εἰς λατρείαν τὴν πνευματικὴν μυσταγωγούντος εὖ μάλα, περιττὰ πως ἦδη καὶ ἀνωφελῆ τὰ ἐν νόμῳ;

ΠΑΛΛ. Φημί· Μεμνήσομαι γὰρ τοῦ θεσπεσίου Παύλου, σκύβαλα καὶ ζημίαν ἀποκεκληκότος τὰ κατὰ νόμον ἀρχήματα, διὰ τὸ ὑπε- 30 ρέχον τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἀκούω δὲ γεγραφότος τισί· «Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι, ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς οὐδὲν ἡμᾶς ὠφελήσει».

19. Λευϊτ. 7, 16-18.

21. Φιλ. 3, 8.

20. Λευϊτ. 22, 29-30. καὶ 7, 18.

22. Γαλ. 5, 2.

ἀπέμεινε ἀπὸ τὸ κρέας τῆς θυσίας γιὰ τὴν τρίτη ἡμέρα θὰ καεῖ στή φωτιά. Ἐάν κανεῖς φάγει ἀπὸ αὐτὸ τὸ κρέας τὴν τρίτη ἡμέρα, δὲν θὰ γίνει δεκτὴ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἢ θυσία γι' αὐτὸν ποὺ τὴν ἔκανε, δὲν θὰ τοῦ λογαριαστεῖ ὡς θυσία, γιὰτὶ εἶναι μίασμα. Κι αὐτὸς ποὺ θὰ φάγει ἀπὸ αὐτὴν θὰ μολυνθεῖ καὶ θὰ τοῦ καταλογιστεῖ ἡ ἁμαρτία»¹⁹. Ἀπορρίπτει λοιπὸν γιὰ τὴ θυσία τὸ θύμα τῆς προχθεσινῆς μέρας καὶ ἀρνεῖται καὶ τὸ θύμα τῆς χθεσινῆς, καὶ τὸ διασαφηνίζει λέγοντας. «Ἐάν κανεῖς θυσία στὸν Κύριο πρὸς ἐκπλήρωση τάματος χαρᾶς, θὰ πρέπει νὰ γίνει κατὰ πρόποντα τρόπο γιὰ νὰ γίνει δεκτὴ ἡ θυσία σας. Τὴν ἴδια ἐκείνη ἡμέρα θὰ καταναλωθεῖ τὸ κρέας, καὶ δὲν θὰ ἀφήσετε ὑπολείμματα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κρέατα μέχρι τὸ πρωί. Ἐγὼ ὁ Κύριος σᾶς τὰ λέγω. Ἄλλιῶς ὁ παραβάτης θὰ τιμωρηθεῖ»²⁰.

ΠΑΛΛ. Ποιὸ ὅμως μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ αὐτῶν τὸ νόημα;

ΚΥΡ. Μᾶς ἀπέδειξε πολλές φορές ὁ νόμος προηγουμένως, ὅτι τὸν ὅλο χρόνο συνηθίζει ἡ ἅγια Γραφή νὰ τὸν μοιράζει ἄλλοτε σὲ δύο διαστήματα, σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἴσχυε νόμος καὶ σὲ αὐτὸν ποὺ ἔλαμψε σ' ἐμᾶς ὁ Χριστός, καὶ ἄλλοτε σὲ τρία, ὅποτε εἰσέρχεται καὶ τὸ διάστημα ποὺ περιλαμβάνει τὸ ἐνδιάμεσο, κατὰ τὸ ὁποῖο ἔλαμψε ὁ χορὸς τῶν ἁγίων προφητῶν, πλὴν ὅμως καὶ στὸν καιρὸ τοῦ Μωυσῆ καὶ στὸν καιρὸ τῶν προφητῶν ὁ τρόπος τῆς λατρείας ἦταν ὁ ἴδιος, γιὰτὶ ἐπικρατοῦσαν ἀκόμα οἱ σκιᾶς τοῦ νόμου. Ὅταν ὅμως ἐγινε πρωί, ὅταν δηλαδὴ ἄρχισε τὸ τρίτο διάστημα καὶ καταφώτισε τὴν ὑφήλιο τὸ νοητὸ φῶς, δηλαδὴ ὁ Χριστός, ἀφου διαλύθηκε ἡ παλαιὰ ὁμίχλη, δὲν ἦταν πιά ἀποδεκτὸς ὁ τότε τρόπος λατρείας, ἀλλὰ εἴτε χθεσινὸ ἦταν εἴτε προχθεσινὸ τὸ λίπος ἢ τὸ θύμα, δὲν γινόταν πιά δεκτὸ ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἦταν μαρὸ καὶ ἀπορρίψιμο καὶ λογαριαζόταν ὡς μίασμα γιὰ ἐκείνους ποὺ θέλησαν νὰ τὸ προσφέρουν παράκαιρα. Ἡ νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι ἀληθινὸ, ὅτι ὅταν καταφώτισε ὁ Χριστός μὲ τὴν εὐαγγελικὴ του διδασκαλία τίς ψυχὲς τῶν ἁγίων καὶ ὁδήγησε ἄριστα στὴν πνευματικὴ λατρεία, ἐγιναν κατὰ κάποιον τρόπο περιττὲς κι ἀνώφελες οἱ νομικὲς διατάξεις;

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀληθινὸ. Θὰ ἀναφέρω τὸν θεσπέσιο Παῦλο, ὁ ὁποῖος ἀποκάλεσε σκύβαλα καὶ ζημιά τὰ καυχήματα τοῦ νόμου, ἐξαιτίας τῆς ὑπεροχῆς τῆς γνώσης τοῦ Χριστοῦ²¹. Καὶ γνωρίζω ὅτι ἔχει γράψει σὲ κάποιους: «Σᾶς λέγω, ὅτι ἂν ἐξακολουθεῖτε νὰ κάνετε περιτομή, ὁ Χριστὸς δὲν θὰ σᾶς ὠφελήσει καθόλου»²².

ΚΥΡ. Ὁρθῶς ἔφησ. Οὐκοῦν ἁμαρτία καὶ μολυσμός, ἀναδειχθέν-
τος Χριστοῦ καὶ παρελάσαντος τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἦν ὁ νόμος καὶ οἱ
προφῆται, τῆς ὡς ἐν σκιαῖς λατρείας ἀντέχεσθαι· καὶ Θεῷ προσ-άγειν
ἐπιχειρεῖν ὅτιν ἢ στέαρ ἢ λιθανωτόν, καίτοι λέγοντος ἐναργῶς τοῦ
5 Υἱοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί· «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας,
σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι. Ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ
ἠυδόκησας, τότε εἶπον, Ἴδου ἦκω ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται
περὶ ἐμοῦ, τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου». Ἐμωμον γὰρ ὡσπερ
ἱερεῖον ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀναθείς ὁ Υἱός, ἔστησε τὰ ἐν νόμῳ, περι-
10 ελεῖν ἁμαρτίας οὐ δυνάμενα· τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χρι-
στός.

ΠΑΛΛ. Εὐ³ ἔφησ.

ΚΥΡ. Διὰ νομικῆς οὖν ἄρα λατρείας ἀπρόσιτος ὁ Πατήρ, μετὰ
τὴν ἐν Χριστῷ τελείωσιν, προσιτός δέ ἐστι διὰ μόνου τοῦ Υἱοῦ. Τοι-
15 γάρτοι καὶ ἔφασκεν· «Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι'
ἐμοῦ». Ὅτι δὲ ἄθυτόν τε καὶ ἀτελὲς πᾶν εἴ τι μὴ ἐν Χριστῷ, δεκτὸν δὲ
καὶ ἱερώτατον τὸ δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ, σαφὲς ἂν γένοιτο καὶ δι'
ᾧν ὁ νόμος ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ φησὶν· «Οὐχ ἐψήσεις ἄρνα ἐν γάλακτι
μητρὸς αὐτοῦ»· ἐν δὲ τῷ Λευιτικῷ· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μω-
20 σῆν λέγων· Μόσχον ἢ πρόβατον ἢ αἶγα ᾧ ἂν τεχθῆ, καὶ ἔσται ἐπτὰ
ἡμέρας ὑπὸ τὴν μητέρα αὐτοῦ. Τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ καὶ ἐπέκεινα,
δεχθήσεται εἰς δῶρα κάρπωμα τῷ Κυρίῳ, καὶ μόσχον καὶ πρόβατον,
αὐτὴν καὶ τὸ παιδίον αὐτῆς οὐ σφάξετε ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ». Ἄρνα μὲν
οὖν τὸ ἀρτιγενὲς καὶ ὑπότιθρον ἔτι σφράττειν οὐκ ἔα, δεικνὺς ὅτι, τὸ
25 ἀτελὲς ἔτι καὶ ὡς ἐν συνέσει βραχὺ τε καὶ ἀσθενές, οὕτω μὲν ἱερόν·
ἔτι δὲ ἀπαράδεκτον διὰ τοῦτο Θεῷ. Τοιοῦτοί τινες ἦσαν ἄσοφοί τε
καὶ ὀλιγογνώμονες, πρὸς οὓς ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος· «Καὶ γὰρ
ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρεῖαν ἔχετε τοῦ
διδάσκοντος ὑμᾶς τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ,
30 καὶ γεγόνατε χρεῖαν ἔχοντες γάλακτος, οὐ στερεᾶς τροφῆς τελείων

23. Ψαλμ. 39, 7-9.

24. Ἰω. 14, 6.

ΚΥΡ. Τὸ εἶπες σωστὰ. Εἶναι λοιπὸν ἁμαρτία καὶ μολυσμὸς, μετὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν παρέλευση τοῦ καιροῦ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, νὰ ἐπιμένουμε στὴ λατρεία τῆς σκιᾶς καὶ νὰ ἐπιδιώκομε νὰ προσφέρουμε στὸν Θεὸ πρόβατα ἢ λίπος ἢ λιβανωτὸ, καὶ μάλιστα ἐνῶ ὁ Υἱὸς λέγει καθαρὰ στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα· «Θυσία καὶ προσφορὰ αἱματηρὴ ἢ ἀναίμακτη δὲν τὴ θέλησες, μοῦ ἔδωσες ὅμως σῶμα τέλειο. Θυσίες ὀλοκαυτώματων καὶ θυσίες γιὰ τὶς ἁμαρτίες μου δὲν μοῦ ζήτησες. Ὅταν κατὰλαβα τί ἤθελες, εἶπα· Νὰ, ἔρχομαι νὰ κάνω ὅλα αὐτά. Τὸ τί θέλεις ἀπὸ ἐμένα ἔχει γραφεῖ σ' ἐπικεφαλίδα τοῦ βιβλίου τῆς Γραφῆς. Γι' αὐτὸ ἀποφάσισα νὰ ἐκτελέσω τὸ θέλημά σου»²³. Ἄφοῦ ὁ Υἱὸς πρόσφερε τὸν ἑαυτὸ του γιὰ μᾶς σὰν τέλειο ἱερὸ σφάγιο, ἔθεσε τέρμα στὴ νομικὴ λατρεία, πού δὲν μποροῦσε νὰ ἐξαλείψει τὶς ἁμαρτίες· γιατί τέλος τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν εἶναι ὁ Χριστός.

ΠΑΛΛ. Μίλησες σωστὰ.

ΚΥΡ. Ἄρα λοιπὸν μὲ τὴ νομικὴ λατρεία ἦταν ἀπροσέγγιστος ὁ Πατέρας, ἐνῶ μετὰ τὴν τελείωση μέσω τοῦ Χριστοῦ προσεγγίζεται μόνο μέσω τοῦ Υἱοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Κανένας δὲν πλησιάζει ἀλλιῶς στὸν Πατέρα, παρὰ μόνο μὲ ἐνδιάμεσο ἐμένα»²⁴. Ὅτι εἶναι ἀκατάλληλο πρὸς θυσία καὶ μὴ τέλειο κάθετι πού δὲν γίνεναί μέσω τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ εἶναι δεκτὸ καὶ ἱερότατο κάθετι πού γίνεται μέσω αὐτοῦ καὶ μέσα σ' αὐτόν, θὰ διευκρινιστεῖ καὶ μὲ ὅσα ὁ νόμος λέγει στὴν Ἔξοδο· «Δὲν θὰ μαγειρέψεις ἄρνι πού τρώει ἀκόμα γάλα»²⁵. Καὶ στὸ Λευϊτικὸ· «Μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ εἶπε· Μοσχάρι ἢ πρόβατο ἢ γίδα πού θὰ γεννηθεῖ, θὰ μείνει ἑπτὰ ἡμέρες κοντὰ στὴ μητέρα του. Ἀπὸ τὴν ὄγδῃ ἡμέρα καὶ ἔπειτα μπορεῖ νὰ προσφερθεῖ θυσία στὸν Κύριο. Μοσχάρι καὶ πρόβατο, τὴ μητέρα καὶ τὸ παιδί, δὲν θὰ τὰ σφάξετε τὴν ἴδια ἡμέρα»²⁶. Τὸ νεογέννητο δηλαδή ἄρνι πού θηλάζει ἀκόμα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ σφαγεῖ, δείχνοντας ὅτι τὸ ἀνολοκλήρωτο ἀκόμα, καὶ μὲ φρόνηση λίγη καὶ ἀσθενή, δὲν εἶναι ἀκόμα ἱερό, καὶ εἶναι γι' αὐτὸ ἀπαράδεκτο ἀπὸ τὸν Θεό. Τέτοιοι ἦταν κάποιοι ἀνόητοι καὶ μὲ γνώση λίγη, πρὸς τοὺς ὁποίους γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Ἔσεῖς, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εἴστε δάσκαλοι μετὰ ἀπὸ τόσον καιρό, κι ὅμως ἔχετε ἀνάγκη πάλι νὰ σᾶς διδάξει κάποιος, ποιά εἶναι τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεοῦ, καὶ καταντήσατε νὰ ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ γάλα, καὶ ὄχι ἀπὸ στερεὰ

25. Ἐξ. 34, 26.

26. Λευϊτ. 22, 27-28.

δέ ἐστὶν ἡ στερεὰ τροφή». Οὐκοῦν ἀτελὲς ἔτι τὸ ἐν γάλακτι τε καὶ ὑπὸ μαστόν, κατὰ γε τὸ ἐν συνέσει φημί καὶ εὐρωσιᾷ πνευματικῇ· ἴτω δὲ αὖ³ ἡμῖν ὁ περὶ τῶνδε λόγος, ὡς ἐκ τύπου τῶν ἐν αἰσθήσει καὶ ἐναργῶν πραγμάτων, ἐπὶ τὰ ὑπὲρ αἰσθησίν τε καὶ νοητά, πλὴν ὅτι τὰ
5 πάντα γέγονεν ἐν Χριστῷ καὶ ἐν τελειότητι καὶ παραδοχῇ, συνήσεις εὖ³ μάλα. Τὰ γάρ τοι προσκομιζόμενα ζῶα καὶ ἀνατιθέμενα τῷ Θεῷ, δεῖν μὲν εἶναι, φησὶν, ἑπτὰ ἡμέρας ὑπὸ τὴν μητέρα, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ καὶ ἐπέκεινα δῶρον ἔσεσθαι καὶ εἰς κάρπωμα τῷ Θεῷ.

ΠΑΛΛ. Οὐ σφόδρα σαφὴς ὁ λόγος.

10 ΚΥΡ. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὴν ὀγδόην τὴν ἀναστάσιμον τοῦ Σωτῆρος ἡμέραν εἶναι φῆς καὶ ἀρχὴν ὥσπερ αἰῶνος νέου, παριππεύσαντος τοῦ κατὰ νόμον ὡς ἐν ἡμέραις ἑπτὰ ταῖς πρώταις;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἀνιέρων τε καὶ ἀπροσκόμιστον ἔτι τὸ ὡς ἐν χρόνῳ
15 τῷ κατὰ τὸν νόμον δηλονότι τὸ ἐν λατρείᾳ σαρκικῇ· δῶρον δὲ ἤδη καὶ εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ πᾶν εἴ τι λοιπὸν ἐν Χριστῷ κατὰ τὴν ὀγδόην καὶ ἐπέκεινα. Ἀκατάληκτος γὰρ ἡ ἐν Χριστῷ κλήσις, ἀρχὴν ἔχουσα τὴν ἀνάστασιν. Καὶ τοῦτο εἰδὼς αὐτὸς ἔφασκεν ὁ Υἱός, ὅτε μὲν, «Ὅταν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν», ὅτε δέ,
20 «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἴαν μὴ ὁ κόκκος πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει, εἴαν δὲ ἀποθάνῃ, καρπὸν πλείονα φέρει».

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφης. Τὸ δὲ γε μὴ συνδιόλλυσθαι δεῖν μητέρα τοῖς τέκνοις ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, τί ἂν εἶη πάλιν;

ΚΥΡ. Νομοθετήσας εὖ³ μάλα τὰ ἐπὶ Χριστῷ καὶ τὴν δι' αὐτοῦ τε-
25 λείωσιν προαναφωνήσας ἀστείως, οὐκ ἠγνόησεν, ὡς Θεός, τῶν Ἰουδαίων τὸ ἀπειθὲς καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ τὸ δυσήνιον, καὶ ὅτι ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ὀλοθρευθήσονται μὲν ὡς κυριοκτόνοι καὶ ἀγρίως πεπαρωνηκότες εἰς τὸν Υἱὸν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, πλὴν οὐκ εἰσάπαν ὀλόριζος Ἱερουσαλήμ οἰκῆσεται, μενεῖ δὲ ὥσπερ ἔρημος τέκνων, τὸν

27. Ἐβρ. 5, 12.

28. Ἰω. 12, 32.

τροφή· γιατί ἡ στερεὰ τροφή εἶναι γιά τοὺς τέλειους»²⁷. Δὲν εἶναι λοιπὸν τέλειο ἀκόμα ἐκεῖνο ποὺ τρώει γάλα καὶ θηλάζει, ἐννοῶ ὡς πρὸς τὴ σύνεση καὶ τὴν πνευματικὴ εὐρωστία. Ἀλλὰ ὡς μεταβεῖ πάλι ὁ λόγος μας γι' αὐτά, ἀπὸ τὰ τυπικὰ τῶν αἰσθητῶν καὶ χειροπιαστῶν πραγμάτων, στὰ πάνω ἀπὸ τὴν αἴσθηση καὶ νοητά, καὶ θὰ καταλάβεις πολὺ καλά, ὅτι τὰ πάντα ἔχουν γίνει μέσω τοῦ Χριστοῦ, μὲ τελειότητα καὶ συγκατάθεση. Τὰ ζῶα δηλαδὴ ποὺ προσκομίζονται καὶ προσφέρονται στὸν Θεό, πρέπει, λέγει, νὰ εἶναι ἑπτὰ ἡμέρες μαζί μὲ τὴ μητέρα τους, ἐνῶ τὴν ὀγδὴ ἡμέρα κι ἔπειτα μποροῦν νὰ προσφερθοῦν καὶ νὰ θυσιαστοῦν στὸν Θεό.

ΠΑΛΛ. Δὲν εἶναι ὁ λόγος πολὺ σαφής.

ΚΥΡ. Μήπως δηλαδὴ νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι ἡ ὀγδὴ ἡμέρα, ἡ ἀναστάσιμη ἡμέρα τοῦ Σωτήρα, καὶ ἡ ἀρχὴ ἑνὸς νέου κατὰ κάποιον τρόπο αἰῶνα, ἀφοῦ ὁ αἰῶνας τοῦ νόμου πέρασε σὺν στίς ἑπτὰ πρώτες ἡμέρες;

ΠΑΛΛ. Νομίζω πὼς εἶναι.

ΚΥΡ. Ἐπομένως δὲν ἔχει ἀκόμα ἀγιαστεῖ καὶ προσφερθεῖ ὅ,τι βρῖσκεται ἀκόμα στὴ χρονικὴ περίοδο τοῦ νόμου, δηλαδὴ ὅ,τι ἀσκεῖ λατρεία σαρκική. Μπορεῖ ὅμως πιά νὰ προσφερθεῖ καὶ νὰ γίνει εὐπρόσδεκτο ἀπὸ τὸν Θεὸ κάθετι ποὺ ἀνήκει στὴν χρονικὴ περίοδο τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴν ὀγδὴ ἡμέρα καὶ πέρα. Γιατί δὲν τελειώνει ἡ κλήση τοῦ Χριστοῦ, ἔχοντας ἀρχὴ τὴν ἀνάσταση. Καὶ αὐτὸ γνωρίζοντάς το ὁ Υἱός, ἔλεγε ἄλλοτε, «Ὅταν ἀνεβῶ ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανὸ θὰ τοὺς ἐλκύσω ὅλους σ' ἐμένα»²⁸, κι ἄλλοτε, «Σὰς βεβαιώνω, ἂν ὁ σπόρος δὲν πεθάνει πέφτοντας στὴ γῆ, μένει αὐτὸς μόνο· ἂν ὅμως πεθάνει, δίνει περισσότερο καρπὸ»²⁹.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά. Τὸ ὅτι ὅμως δὲν πρέπει νὰ σφαγιάζεται ἡ μητέρα μαζί μὲ τὰ παιδιὰ τῆς τὴν ἴδια μέρα, τί σημαίνει πάλι αὐτό;

ΚΥΡ. Ἀφοῦ νομοθέτησε πολὺ καλὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ προανήγγειλε ἄριστα τὴν τελείωση μέσω τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἀγνόησε, ὡς Θεός, τὴν ἀνυπακοὴ τῶν Ἰουδαίων καὶ τὸ σκληροτράχηλο τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ὅτι γι' αὐτὴ τὴν αἰτία οἱ Ἰσραηλίτες θὰ ἐξολοθρευθοῦν βέβαια ὡς χριστοκτόνοι καὶ ἐξαιτίας τῆς ἄγριας καὶ παρανοικῆς συμπεριφᾶς τους ἐναντίον τοῦ Υἱοῦ, πλὴν ὅμως δὲν θὰ καταστρεφόταν ἡ Ἱερουσαλήμ μὰ γιὰ πάντα ἀπὸ τὰ θεμέλια, ἀλλὰ θὰ παρῆμινε ἔρημη

τελευταῖον καὶ ἐν ἐσχάτοις περιμένουσα καιρόν, καθ' ὃν καὶ αὐτὴ σω-
θήσεται κατόπιν τρέχουσα τῶν ἐθνῶν· τέθειται γὰρ εἰς νῶτον, τοῦτ'
ἔστιν ὀπίσω, κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν· «Ὅτι θήσει αὐτοὺς
νῶτον»· πᾶς γὰρ Ἰσραὴλ σωθήσεται, τῆς ἐξ ἐθνῶν ἀγέλης τοῖς θείοις
5 σηκοῖς προενηυλισμένης· Οὐκ ἔῃ τοιγαροῦν ὁ νόμος τὴν ὡς ἐν ἐσχάτῃ
πανωλεθρία γενέσθαι φθοράν, ἡμερότητι συγκεκριμένην τὴν ἐπὶ τοῖς
ἀπειθήσασιν προαναφαίνων ὀργήν, ἐν ταύτῃ δέ, οἶμαι, τύπων ὥσπερ
τινὰ τὸ χρῆμα τιθεὶς εἰδήσεως ἀναγκαίας. Ἡκιστα μὲν γὰρ οἰχθήσεται
τὰ ὄντα πρὸς τὸ μηδὲν ἀκρόατῳ φθορᾷ τυραννούμενα, διαμενεῖ δέ
10 ὥσπερ ταῖς διαδοχαῖς τοῦτο ἐν ἐκείνῳ, κακείνο τυχόν ἐν τούτῳ σω-
ζόμενα, κατὰ γε τὸ συγγενὲς ἢ ὁμοειδές, τὸν εἰσάπαν ὄλεθρον τῶν
ιδίων κτισμάτων ἀποσοβοῦντος τοῦ Θεοῦ. «Ἐκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι
τὰ πάντα, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου», κατὰ τὸ γεγραμμέ-
νον. Ἐπρεπε δὲ καὶ τῶν τοιούτων ἢ προαγόρευσις, καὶ μὴν καὶ ἡ
15 δήλωσις, τῶν περὶ Χριστοῦ λόγων, δι' ὃν καὶ ἐν ᾧ τὰ ἐφθαρμένα σώ-
ζεται, καὶ τὸ θανάτῳ τυραννούμενον ἀνατέθηλεν εἰς ζωὴν, τετελεύτη-
κε μὲν γὰρ ἡ ρίζα τοῦ ἀνθρωπείου γένους οἷά τις μήτηρ, ὡς ἐν Ἀδάμ,
πλὴν οἱ ἐξ αὐτῆς, τοῦτ' ἔστιν, ἡμεῖς, ἀνεθάλλομεν ἐν Χριστῷ καὶ ἐσμέν
καὶ σωζόμεθα, ζωὴν ἔχοντες αὐτὸν καὶ ρίζαν ὥσπερ τοῦ γένους δευ-
20 τέραν.

ΠΑΛΛ. Ὡς εὖ γε δὴ καὶ μάλα ἀπεξεσμένως ὁ λόγος ἔχει.

ΚΥΡ. Ἀξίον δέ, ᾧ Παλλάδιε, τοῖς εἰρημένοις ἐπενεγκεῖν τό· «Οὐ
φυτεύσεις σεαυτῷ ἄλλος πᾶν ξύλον παρὰ τὸ θυσιαστήριον Κυρίου
τοῦ Θεοῦ σου, οὐ ποιήσεις σεαυτῷ, οὐ στήσεις σεαυτῷ στήλην, ἃ ἐμί-
25 σησε Κύριος ὁ Θεός σου». Θεά γὰρ ὅπως εἰδωλοπρεποῦς ἀπάτης
ἐξοικίζει παντελῶς τὸν τῆς ἀληθείας προσκνητήν, ἡκιστα μὲν ἐφίεις
τοῖς Ἑλλήνων ἀποκεχρηῆσθαι νόμοις, ἀποσεῖεσθαι δὲ δεῖν τὰ παρ'
ἐκείνοις ἔθῃ παρεγγυῶν, κἂν εἰ μηδὲν ἔχοιεν τὸ λυποῦν, καὶ εἰ γένοι-
το τυχόν.

30. Ψαλμ. 20, 13.

31. Ρωμ. 11, 25.

ἀπὸ παιδιᾶ, περιμένοντας τὸν τελευταῖο καὶ στὰ ἔσχατα χρόνια καιρῷ, ὅποτε θὰ σωζόταν κι αὐτὴ τρέχοντας πίσω ἀπὸ τὰ ἔθνη· γιατί θὰ τεθεῖ στὰ νῶτα, δηλαδή πίσω, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Θὰ τοὺς βάλει στὰ νῶτα»³⁰. Θὰ σωθεῖ δηλαδή ὅλο τὸ Ἰσραηλιτικὸ ἔθνος³¹ ἀφοῦ πρῶτα κατασκηνώσει ὅλο τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν στὶς θεῖες μάνδρες. Δὲν ἀφήνει λοιπὸν ὁ νόμος νὰ συμβεῖ ἢ φθορὰ μὲ γενικὴ πανωλεθρία, προδηλώνοντας ὅτι ἡ ὀργὴ γιὰ τοὺς ἀνυπάκουους εἶναι ἀναμυγμένη μὲ ἠπιότητα, καὶ ταυτόχρονα, νομίζω, χρησιμοποιεῖ τὸ γράμμα σὰν μιὰ κάποια ἀναγκαία γνώση τῶν τύπων. Δὲν θὰ ὀδηγηθοῦν τὰ ὄντα τελείως πρὸς τὸ μηδὲν κατεξουσιαζόμενα ἀπὸ μιὰ ἀκράτητη φθορὰ, ἀλλὰ θὰ παραμείνει διαδοχικὰ τὸ ἓνα μέσα στὸ ἄλλο, καὶ τὸ ἓνα θὰ σωθεῖ μέσα στὸ ἄλλο ἀνάλογα μὲ τὴ συγγένεια καὶ τὸ γένος στὸ ὁποῖο ἀνήκουν, ἀπομακρύνοντας ἔτσι ὁ Θεὸς τὸν γενικὸ ὄλεθρο τῶν δημιουργημάτων του. Γιατί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Δημιούργησε τὰ πάντα γιὰ νὰ ὑπάρχουν καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ δημιουργήματα τοῦ κόσμου εἶναι καμωμένα γιὰ νὰ ζοῦν καὶ νὰ σώζονται ἀπὸ τὴν καταστροφή»³². Χρειαζόταν λοιπὸν καὶ τούτων ἡ προαναγγελία καὶ ἡ βέβαια καὶ ἡ ἔκφραση τῶν λόγων γιὰ τὸν Χριστό, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ μέσα στὸν ὁποῖο σώζονται ὅσα θρῖσκονταν μέσα στὴ φθορὰ, καὶ ὅ,τι τυραννοῦνταν ἀπὸ τὸν θάνατο ἀναβλάστησε πρὸς τὴ ζωὴ· γιατί ἀφανίστηκε ἡ ρίζα τοῦ ἀνθρώπινου γένους σὰν μιὰ μητέρα, ὅπως ἔγινε στὴν περίπτωσι τοῦ Ἀδάμ, ὅμως ὅσοι προῆλθαν ἀπὸ αὐτὴν, δηλαδή ἐμεῖς, ἀναβλάστησαμε μὲ τὸν θάνατο τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπάρχομε καὶ διατηρούμαστε ἔχοντας αὐτὸν ζωὴ καὶ ρίζα δευτέρη τοῦ γένους μας.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ὠραῖος καὶ ἄριστα τεχνουργημένος ὁ λόγος σου!

ΚΥΡ. Ἀξίζει ὅμως, Παλλάδιε, σὲ ὅσα εἶπαμε νὰ προσθέσομε καὶ αὐτὸ· «Δὲν θὰ φυτέψεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου ἱερὸ ἄλσος, οὔτε καὶ θὰ φυτέψεις ὁποιοδήποτε δένδρο κοντὰ στὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ. Δὲν θὰ κατασκευάσεις οὔτε θὰ στήσεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου στήλη εἰδωλολατρική· αὐτὰ τὰ μισεῖ ὁ Κύριος ὁ Θεός σου»³³. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ἀπομακρύνει τελείως ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρικὴ ἀπάτη τὸν προσκυνητὴ τῆς ἀληθείας, μὴν ἐπιτρέποντας καθόλου νὰ χρησιμοποιοῦν τοὺς νόμους τῶν Ἑλλήνων καὶ προστάζοντάς τους νὰ ἀποτινάξουν τίς συνήθειές τους, ἀκόμα κι ἂν δὲν εἶναι δυσάρεστη ἢ τυχὸν τήρησή τους.

32. Σοφ. Σολ. 1, 14.

33. Δευτ. 16, 21-22.

ΠΑΛΛ. Οἶόν τι φήσ;

ΚΥΡ. Τὰ εὐεργέστατα τῶν φυτῶν πάντα τε ἀμφιλαφῶς κομῶντα δρυμὸν καταλαμβάνοντες Ἕλληνες, βωμοὺς καὶ θυσίας τοῖς δαιμονίοις ἴστασαν. Ἔδει γάρ, ἔδει τοῖς τῶν δαιμονίων βωμοῖς ἀποφορὰν 5 ὡσπερ νοῦ, καὶ μὴν καὶ τέρψεις παραπεπῆχθαι κοσμικάς. Νοσεῖ γὰρ τὸ ψεῦδος οἴκοθεν μὲν τὸ ἀναλκι, κατακαλλύνεται δὲ πολλάκις τοῖς εἰσποιητοῖς ὠραιῖσμοις, καθάπερ ἀμέλει καὶ τῶν γυναιῶν τὰ ἄσεμνα. Τῷ δὲ θείῳ θυσιαστηρίῳ τῷ τῆς ἀληθείας ἀπαστρέπτοντι κάλλει, ποίων ἔδει τῶν ἔξωθεν ἐπικουρημάτων, ἤγουν εἰκαίων ὠραιῖσμών; 10 Οὐ γὰρ διὰ τέρψεως κοσμικῆς προσιτὸν τὸ θεῖον, οὐδὲ ἀνεμμένῳ τρόπον τινὰ κῶ καὶ ἀνάπτοντι πρὸς τὰ σαρκικά, ἀλλ' ὡς ἐν νηφούσῃ διανοίᾳ καὶ πολὺ πρὸς τὸ ἄνω βλέπούσῃ καὶ ἐν οὐρανοῖς. Εἴτερ ἦν ὅλως καὶ ὑπὸ πρέμνα τυχόν, ὡς ἐκ ταυτομάτου γεγονὸς θεῖόν που θυσιαστήριον, ἠδύκησεν ἂν τὸ χρῆμα οὐδὲν τὸν ἀσφαλῆ καὶ γνήσιον τοῦ 15 Σωτῆρος προσκνητηνῆν· ἐπειδὴ δὲ ἐστὶν ὅλως ἑλληνικὸν τὸ ἐπιτήδευμα, παραιτητέον τὴν μίμησιν καὶ τῆς συνηθείας τὸ ἐμφερές, καθάπερ ἀμέλει, τῷ μὲν πιστῷ καὶ θεβηκότι κῶ πρὸς ἀληθῆ εἶδησιν, εἶδωλον μὲν οὐδὲν ἐν κόσμῳ, ἀλλ' οὐδὲ εἰδωλόθυτόν ἐστιν, ἐσθίειν γε μὴν οὐκ ἐφίεται παρεγγυῶντος ἑτέρου διὰ τὴν τῶν ἀσθενεστέρων συνειδήσιν 20 «Ἴνα τί γὰρ ἐγὼ κρίνομαι ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; Εἰ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημοῦμαι, ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ;». Εὐδοκιμεῖ τοιγαροῦν τὸ χρῆμα παρὰ Θεῷ τὸ παραιτεῖσθαι φημι τὴν πρὸς Ἕλληνας ἰσουργίαν, ὡς ἐν τε τῇ τῶν θυσιαστηρίων θέσει καὶ ἐν τοῖς περὶ θρησκείας ἔθεσί τε καὶ τρόποις.

25 ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Τὸ δὲ δὴ χρῆναι καρποφορεῖν εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ μὴ κενὰς χεῖρας ἔχοντας εἰς τὴν ἀγίαν ἰέναι σκηνήν, διεσάφει πάλιν ἡμῖν τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς οὕτως ἔχον· «Καὶ ἐγένετο, ἡ ἡμέρα συνετέλεσε Μωσῆς, ὥστε ἀναστῆσαι τὴν σκηνήν, καὶ ἔχρισεν 30 αὐτὴν καὶ ἠγίασεν αὐτὴν καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς, καὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτοῦ, καὶ ἔχρισεν αὐτὰ καὶ ἠγίασεν αὐτά. Καὶ προσήνεγκαν οἱ ἄρχοντες Ἰσραὴλ, δώδεκα ἄρχοντες οἴκων

ΠΑΛΛ. Τί θέλεις νά πείς;

ΚΥΡ. Οί Ἕλληνες διαλέγοντας τὰ πιὸ καλλίκλαδα δένδρα καὶ κάθε βαθύσκιωτο δάσος ἔχτιζαν βωμούς γιὰ νὰ κάνουν θυσίες στοὺς δαίμονές τους. Γιατὶ ἔπρεπε, μαζί μὲ τοὺς βωμούς τῶν δαιμονίων, σὰν καταβολὴ κατὰ κάποιο τρόπο φόρων τοῦ νοῦ, νὰ ὀργανώνονταν καὶ κάποιες διασκεδάσεις κοσμικές. Γιατὶ ἡ ἀδυναμία εἶναι φυσικὴ ἀρρώστια τοῦ ψεύδους καὶ πολλές φορές ὠραιοποιεῖται μὲ ἑξωτερικὰ στολίδια, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄσεμνες γυναῖκες. Γιὰ τὸ θεῖο ὅμως θυσιαστήριο, πὺ ἀστράφτει ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας, τί χρειάζονταν τὰ ἑξωτερικὰ βοηθήματα ἢ τὰ μάταια στολίδια; Γιατὶ τὸ θεῖο δὲν προσεγγίζεται μὲ κοσμικὲς τέχνες οὔτε μὲ παραλυμένο κατὰ κάποιο τρόπο νοῦ πὺ ὀρμᾶ στὰ σαρκικά, ἀλλὰ μὲ διάνοια νηφάλια, πὺ εἶναι πολὺ στραμμένη πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὸν οὐρανό. Κι ἂν ἀκόμα συνέβαινε κάτω ἀπὸ ἓνα τυχόν κούτσουρο νὰ παρουσιαστῆ αὐτόματα ἓνα θεῖο θυσιαστήριο, δὲν θὰ προξενούσε καμμιά βλάβη στὸν ὄρθο καὶ γνήσιο προσκυνητὴ τοῦ Σωτήρα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ συνήθεια εἶναι τελείως ἑλληνικὴ, πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῆ ἡ μίμηση καὶ ἡ ὁμοιότητα τῆς συνήθειας, ὅπως ἀκριβῶς γιὰ τὸν πιστὸ καὶ σταθερὸ νοῦ στὴν ἀληθινὴ γνώση δὲν ὑπάρχει βέβαια κανένα εἶδωλο στὸν κόσμο ἀλλ' οὔτε καὶ εἰδωλόθυτο, δὲν ἐπιθυμεῖ ὅμως νὰ φάει, ὅταν τὸν παρακινεῖ κάποιος, γιὰ τὴ συνείδηση τῶν πιὸ ἀδύνατων στὴν πίστη· γιὰτὶ λέγει· «Γιατὶ ἐγὼ νὰ κρίνομαι ἀνάλογα μὲ τὴ συνείδηση τοῦ ἄλλου. Ἄν ἐγὼ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ μπορῶ νὰ τρώγω, γιὰτὶ κακολογοῦμαι γιὰ κάτι πὺ ἐγὼ εὐχαριστῶ τὸν Θεό;»³⁴. Ἐπιδοκιμάζει λοιπὸν ὁ Θεὸς τὸ πρᾶγμα, τὸ νὰ ἀποφεύγεται δηλαδὴ ἡ ἐξίσωσή μας μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ ὡς πρὸς τὴ θέση τῶν θυσιαστηρίων καὶ ὡς πρὸς τὰ ἦθη καὶ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς θρησκείας.

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ.

ΚΥΡ. Τὸ ὅτι πρέπει νὰ παράγομε καρπούς γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴν μπαίνομε μὲ κενὰ χέρια στὴν ἀγία σκηνή, τὸ διευκρίνιζε πάλι ἡ ἱερὴ Γραφή στοὺς Ἀριθμούς λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Καὶ ὅταν ἦρθε ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία ὁ Μωυσῆς ἀποπεράτωσε καὶ ἔστησε τὴ σκηνή, τὴν ἔχρισε καὶ τὴν ἀγίασε κι αὐτὴν καὶ ὅλα τὰ σκεύη τῆς σκηνῆς, καὶ τὸ θυσιαστήριο καὶ ὅλα τὰ σκεύη αὐτοῦ καὶ τὰ ἔχρισε κι αὐτὰ καὶ τὰ ἀγίασε. Καὶ ἔφεραν τὰ δῶρα τους οἱ ἄρχοντες τοῦ Ἰσραὴλ, οἱ δώδεκα ἀρχη-

34. Α' Κορ. 10, 29-30.

πατριῶν αὐτῶν. Οὗτοι οἱ ἄρχοντες φυλῶν, οὗτοι οἱ παρεστηκότες ἐπὶ τῆς ἐπισκοπῆς. Καὶ ἤνεγκαν τὸ δῶρον αὐτῶν ἔναντι Κυρίου, ἐξ ἀμάξας λαμπηνίκας, καὶ δώδεκα θόας, ἄμαξαν παρὰ δύο ἀρχόντων, καὶ μύσχον παρὰ ἐκάστου. Καὶ προσήγαγον ἔναντίον τῆς σκηνῆς. Καὶ
 5 εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Λάβε παρ' αὐτῶν, καὶ ἔσονται πρὸς τὰ ἔργα τὰ λειτουργικὰ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ δώσεις αὐτὰ τοῖς Λευίταις ἐκάστω κατὰ τὴν αὐτοῦ λειτουργίαν. Καὶ λαβὼν Μωσῆς τὰς ἀμάξας καὶ τοὺς θόας, ἔδωκεν αὐτὰ τοῖς Λευίταις». Καὶ οὐ
 10 ἔτι γέγραπται γάρ· «Καὶ προσήνεγκαν οἱ ἄρχοντες εἰς τὸν ἐγκαινισμὸν τοῦ θυσιαστηρίου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἣ ἔχρισεν αὐτό, καὶ προσήνεγκαν οἱ ἄρχοντες τὰ δῶρα αὐτῶν ἄπέναντι τοῦ θυσιαστηρίου. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Ἄρχων εἰς καθ' ἡμέραν, ἄρχων καθ' ἡμέραν προσοίσουσι τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸν ἐγκαινισμὸν τοῦ θυσιαστηρίου. Καὶ
 15 ἦν ὁ προσφέρων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πρώτῃ τὸ δῶρον αὐτοῦ, Ναασσῶν υἱὸς Ἀμιναδάβ, ἄρχων τῆς φυλῆς Ἰούδα. Καὶ προσήνεγκε τὸ δῶρον αὐτοῦ, τρουβλίον ἀργυροῦν ἓν, τριάκοντα καὶ ἑκατὸν ὄλκῃ αὐτοῦ· φιάλην μίαν ἀργυρᾶν, ἑβδομηκοντα σίκλων κατὰ τὸν σίκλον τὸν ἅγιον (ἀμφότερα πλήρη σεμιδάλεως ἀναπεποιημένης ἐν ἐλαίᾳ εἰς θυσίαν),
 20 θυϊσκην μίαν δέκα χρυσῶν, πλήρη θυμιάματος, μύσχον ἓνα ἐκ βοῶν, κριὸν ἓνα, ἀμνὸν ἓνα ἐνιαύσιον εἰς ὄλοκαύτωμα. Καὶ χίμαρον ἐξ αἰγῶν ἓνα περὶ ἁμαρτίας, καὶ εἰς θυσίαν σωτηρίου δαμάλεις δύο, κριοὺς πέντε, τράγους πέντε, ἀμνάδας ἐνιαυσίας πέντε. Τοῦτο δῶρον Ναασσῶν υἱοῦ Ἀμιναδάβ». Προσεκόμιζον δὲ καὶ καθ' ἑξῆς ἄχρι τοῦ
 25 δυοκαιδεκάτου, κατὰ γε τὸν ἴσον τρόπον καὶ ἐν ἀπαραλλάκτοις φιλοτιμίαις, ἐκνεμηθείσης ἐκάστω τῆς αὐτῶ συντεταγμένης ἡμέρας ἰδικῶς διετύπου γὰρ ὣδε Θεός.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς δὴ ἄρα ἐστὶ τῆς οὕτω πολυειδοῦς προσαγωγῆς ὁ λόγος;

30 ΚΥΡ. Καρποφορία μὲν οὖν τὸ χρῆμά ἐστιν, ὃ Παλλάδιε, πέπλεκται δέ, οἶμαι, καὶ λόγος αὐτῇ μυστικὸς εἰς τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀνακομίζων τὸ αἶνιγμα· φράσω δὲ ὡς ἂν οἶός τε ὃ πά-

γοὶ τῶν πατριαρχικῶν οἰκογενειῶν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἄρχοντες τῶν φυλῶν, οἱ ὅποιοι βοηθοῦσαν στήν ἐπίβλεψη τῆς κατασκευῆς καὶ ἔφεραν τὸ δῶρο τους μπροστὰ στὸν Κύριο, ἕξι ἄμαξια κλειστὰ καὶ δώδεκα βόδια, μιὰ ἄμαξα οἱ δύο ἄρχοντες καὶ κάθε ἄρχοντας ἓνα μοσχάρι. Καὶ τὰ ἔφεραν μπροστὰ στὴ σκηνή. Εἶπε τότε ὁ Κύριος πρὸς τὸν Μωυσῆ· Πάρε ἀπὸ αὐτοὺς τὰ δῶρα, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν στὴ λειτουργία τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ θὰ τὰ μοιράσεις στοὺς Λευῖτες ἀνάλογα μὲ τὴν ὑπηρεσία τοῦ καθενός. Πῆρε τότε ὁ Μωυσῆς τὶς ἄμαξες καὶ τὰ βόδια καὶ τὰ ἔδωσε στοὺς Λευῖτες»³⁵. Καὶ δὲν σταμάτησαν ὡς ἔδῶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φυλῶν, ἀλλὰ πρόσθεσαν καὶ ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πρῶτα. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Οἱ ἄρχοντες ἔκαναν προσφορὰς κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ θυσιαστηρίου, τὴν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία τὸ ἔχρισαν οἱ ἱερεῖς, καὶ πρόσφεραν αὐτοὶ τὰ δῶρα τους μπροστὰ στὸ θυσιαστήριο. Καὶ ὁ Κύριος εἶπε στὸν Μωυσῆ· Ἐνας ἄρχοντας κάθε μέρα θὰ προσφέρει τὰ δῶρα του γιὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ θυσιαστηρίου. Καὶ ὁ πρῶτος ποὺ πρόσφερε τὴν πρώτη μέρα τὸ δῶρο του ἦταν ὁ Ναασσών, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμιναδάβ, ἀρχηγὸς τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα. Αὐτὸς πρόσφερε ὡς δῶρο του ἓνα ἀσημένιο πινάκι ποὺ ζύγιζε ἑκατὸν τριάντα σίκλους³⁶, μία ἀσημένια φιάλη ἑβδομήντα σίκλων, σύμφωνα μὲ τὸν σίκλο τοῦ ναοῦ (καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἦσαν γεμάτα μὲ σιμιγδάλι ζυμωμένο μὲ λάδι γιὰ τὴ θυσία), μία λιβανοθήκη χρυσή, δέκα σίκλων, γεμάτη θυμίαμα, ἓνα μοσχάρι ἀπὸ τὴν ἀγέλη, ἓνα κριάρι, ἓνα ἄρνι χρονιάριο γιὰ θυσία ὀλοκαυτώματος, ἓναν τράγο ἀπὸ τὸ κοπάδι πρὸς θυσία γιὰ τὶς ἁμαρτίες. Γιὰ τὴ θυσία πρὸς εὐχαρίστηση γιὰ τὴ σωτηρία τους πρόσφερε δυὸ δαμάλες, πέντε κριάρια, πέντε τράγους, καὶ πέντε ἀμνάδες χρονιάρες. Αὐτὰ ἦσαν τὰ δῶρα τοῦ Ναασσών, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀμιναδάβ»³⁷. Ἐφερναν καὶ οἱ ἄλλοι τὰ δῶρα τους μὲ τὴ σειρὰ ὡς τὸν δωδέκατο, ὅλοι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ μὲ ἀπαράλλακτη γενναιοδωρία, κατὰ τὴν ἡμέρα ποὺ εἶχε καθορισθεῖ γιὰ τὸν καθένα τους· γιατί ἔτσι εἶχε διατάξει ὁ Θεός.

ΠΑΛΛ. Καὶ ποιὸς ἦταν ὁ λόγος ὥστε νὰ προσκομίσουν τόσα πολλὰ εἶδη;

ΚΥΡ. Πρόκειται, Παλλάδιε, γιὰ καρποφορία, καὶ ἔχει συνυφανθεῖ μ' αὐτὴ καὶ κάποιος λόγος μυστικός, ποὺ μεταφέρει τὸ αἶνιγμα στὸν Ἐμμανουήλ καὶ σ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Θὰ σοῦ ἐκθέσω πάλι τὴ γνώμη μου

37. Ἀριθμ. 7, 10-17.

λιν. Ἀναδεδειγμένης γὰρ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ τῆς ἀγίας καὶ ἀληθοῦς
 σκηνηῆς, τοῦτ' ἔστι τῆς Ἐκκλησίας, πολυειδῶς ἐν αὐτῇ διαπρέπων
 Χριστὸς καὶ μονονουχὶ παρ' ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὡς ἱερὸν προσάγε-
 ται θύμα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, λύτρον καὶ ἀντάλλαγμα τῆς ἀπάντων
 5 ζωῆς, εἰς ὃ πάντων ἀντάξιός. Ἐπειδὴ γὰρ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μο-
 νογενῆς ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν, ἑαυτὸν προσκεκόμικε τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ,
 πρωτόλειον ὥσπερ τι καὶ ἀπαρχὴ τῆς ἀνθρώπου φύσεως εὐωδιαζού-
 σης ἐν ἁγιασμῷ, φυσικῶς μὲν καὶ οὐσιωδῶς ἐνυπάρχοντι, καθ' ὃ νο-
 εῖται καὶ ἔστι Θεός, εἰσκεκρυμένως δὲ αὐτὸν διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Εἰς δὲ
 10 ὑπάρχων καὶ αὐτός, κατὰ πολλοὺς ἐγράφετο τρόπους, ὡς ἐν γε τῇ τῶν
 ἀρχόντων προσκομιδῇ, ἱερουργεῖται δὲ ὥσπερ καὶ νῦν ὁ Χριστός, διὰ
 τῶν κατὰ καιροὺς ἡγουμένων πολυτρόπως νοούμενος, καὶ διαφόροις
 ὀνόμασιν ἐκτετιμημένος καὶ καθ' ἡμέραν προσφορά, τὸ ἀνεκλειπὲς
 οἶονεὶ πως καὶ ἀκατάληκτον τῆς Χριστοῦ θυσίας ἐν ἡμέρα πάση καὶ
 15 τὸ ἐν αὐτῇ καρποφόρον τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων ὑποδηλοῦντος
 τοῦ πράγματος. Οὐ γὰρ ἐπιλείψουσιν οἱ προσκνηταί, ἀλλ' οὐδὲ σπά-
 νις ἔσται δωροφορίας· προσκομισθήσεται δὲ πρὸς ἡμῶν καὶ ὑπὲρ
 ἡμῶν ὁ Χριστός, μυστικῶς ἱερουργούμενος ἐν ταῖς ἀγίαις σκηναῖς.
 Αὐτὸς δὲ ἡμῶν καρποφορία πρώτη καὶ ἐξαίρετος προσκεκόμικε γὰρ
 20 ἑαυτὸν εἰς θυσίαν τῷ Πατρὶ, καὶ οὐχ ὑπὲρ γε μᾶλλον ἑαυτοῦ, κατὰ τὸν
 ἀμωμήτως ἔχοντα λόγον, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ὑπὸ ζυγὸν καὶ γραφὴν
 ἁμαρτίας. Καθ' ὁμοιότητα δὲ τὴν πρὸς αὐτόν, ἱερὰ θύματα καὶ ἡμεῖς,
 κόσμῳ μὲν ἀποθνήσκοντες, ὡς νενεκρωμένης τῆς ἁμαρτίας ἐν ἡμῖν,
 ζῶντες δὲ τῷ Θεῷ, τὴν ἐν ἁγιασμῷ καὶ ὁσιότητι ζωὴν. Ταῦτι γὰρ ἡμῖν
 25 ὑπεμφαίνειν ἔοικεν ἢ τῶν ἀρχόντων προσαγωγή, ἣν καὶ ἀνὰ μέρος
 ἐκδασανίζοντες τοῖς καθήκουσι λογισμοῖς, ὅπως ἂν ἡμῖν εὖ ἔχοι, θού-
 λει λέγωμεν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Προσκεκόμισται μὲν οὖν παρὰ ἐκάστου μόσχος ἐκνενέμην-
 30 ται δὲ τοῖς ἱεροῖς ἔργοις τῆς ἀγίας σκηνηῆς, ἐξ οὗσαι τὸν ἀριθμὸν αἱ
 ἄμαξαι. Εἶτα παρ' ἐκάστου τρυβλίον ἐν ἀργυροῦν καὶ φιάλη μία, καὶ
 ἀμφοτέρα, φησί, πλήρη σεμιδάλεως ἀναπεποιημένης ἐν ἐλαίῳ, θυί-

ὅσο μπροῦ. "Ὅταν δηλαδή παρουσιάστηκε στὸν κόσμον ἡ ἀγία καὶ ἀληθινή σκηνή, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία, καὶ ἔλαμπε σ' αὐτὴν μὲ πολλοὺς τρόπους ὁ Χριστός, προσφέρεται κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ μᾶς καὶ γιὰ μᾶς ὡς ἱερό θύμα στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, λύτρο καὶ ἀντάλλαγμα γιὰ τὴ ζωὴ ὅλων, ἓνας καὶ ἀντάξιος γιὰ ὅλους. Ἐπειδὴ δηλαδή ἔγινε ὁ Μονογενὴς ἄνθρωπος σὰν ἓνας ἀπὸ μᾶς, πρόσφερε τὸν ἑαυτὸ του στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα σὰν ἓνα ἐξαιρετο πρῶτο δείγμα καὶ ἀπαρχὴ τῆς ἀνθρώπινης φύσης ποὺ εὐωδίαζε ἀπὸ ἀγιότητα, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὴν οὐσία του ἐνυπάρχει σ' αὐτὴν, καθότι νοεῖται καὶ εἶναι Θεός, ἀλλ' εἰσέρχεται πάλι ἀπ' ἔξω ἐξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Κι ἐνῶ ἦταν αὐτὸς ἓνας, μὲ πολλοὺς τρόπους εἰκονιζόταν, ὅπως στὴν προσφορὰ τῶν ἀρχόντων, καὶ ὑπηρετεῖται, ὅπως καὶ τώρα ὁ Χριστός, μὲ τοὺς κατὰ καιροὺς ἡγουμένους, ἐννοούμενος μὲ πολλοὺς τρόπους καὶ τιμώμενος μὲ διάφορα ὀνόματα. Ἡ καθημερινὴ προσφορὰ εἶναι πράγμα ποὺ δηλώνει τὸ ἀδιάκοπο κατὰ κάποιον τρόπο καὶ συνεχὲς τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ κάθε μέρα καὶ τὴν καρποφορία μ' αὐτὴν ἐκείνων ποὺ ἔχουν σωθεῖ μὲ τὴν πίστη. Γιατὶ δὲν θὰ λείψουν οἱ προσκυνητές, οὔτε καὶ θὰ ὑπάρξει ἔλλειψη προσφορᾶς δώρων. Θὰ προσφερθεῖ ἀπὸ ἐμᾶς καὶ γιὰ μᾶς ὁ Χριστός, θυσιαζόμενος κατὰ τρόπο μυστικὸ σὲς ἅγιες σκηνές. Αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ἡ δική μας προσφορὰ, πρώτη καὶ ἐξαιρετὴ. Γιατὶ προσέφερε τὸν ἑαυτὸ του θυσία στὸν Πατέρα του, καὶ ὄχι βέβαια γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, σύμφωνα μὲ τὴν ὀρθὴ διδασκαλία, ἀλλὰ γιὰ ἐμᾶς ποὺ ἤμασταν κάτω ἀπὸ ζυγὸ καὶ ὑπὸ τὴν κατηγορία τῆς ἁμαρτίας. Καὶ κατὰ ὁμοιότητα μ' ἐκεῖνον, ὄντας ἱερὰ σφάγια καὶ ἐμεῖς, πεθαίνομε γιὰ τὸν κόσμ³⁸, ἐπειδὴ ἔχει νεκρωθεῖ μέσα μας ἡ ἁμαρτία, ζοῦμε ὅμως γιὰ τὸν Θεὸ ζωὴ ἀγιότητας καὶ ὁσιότητας. Αὐτὰ δηλαδή, νομίζω, μᾶς ὑποδηλώνει ἡ προσφορὰ τῶν ἀρχηγῶν. Θέλεις ὅμως, ἐξετάζοντας αὐτὴν μὲ τοὺς ἀνάλογους συλλογισμοὺς σημεῖο πρὸς σημεῖο, νὰ ποῦμε, ὅσο μᾶς εἶναι δυνατόν, πῶς μποροῦν αὐτὰ νὰ ἐξηγηθοῦν καλύτερα;

ΠΑΛΛ. Καὶ πολὺ μάλιστα.

ΚΥΡ. Προσκομίσθηκε λοιπὸν ἀπὸ τὸν καθένα τους ἓνα μοσχάρι καὶ διανεμήθηκαν στὰ ἱερὰ ἔργα τῆς ἀγίας σκηνῆς οἱ ἅμαξες ποὺ ἦταν ἕξι στὸν ἀριθμὸ. Ἐπειτα προσφέρθηκε ἀπὸ τὸν καθένα ἓνα ἀσημένιο πιάτο καὶ μία φιάλη, καὶ τὰ δύο, λέγει, γεμάτα σιμγδάλι ἀναμιγμένο μὲ

38. Ρωμ. 6, 5.

σκη μία θυμιάματος ἔμπλεως, κριὸς εἷς, ἀμνὸς εἷς ἐνιαύσιος εἰς ὄλοκαύτωμα, χίμαρος ἐξ αἰγῶν περὶ ἁμαρτίας καὶ ταυτὶ μὲν τὰ ὄλοκαυτώματα. Προσεκόμιζον δὲ καὶ εἰς θυσίαν σωτηρίου, φησί, δαμάλεις δύο, κριοὺς πέντε, τράγους πέντε, ἀμνάδας ἐνιαυσίους πέντε.

5 ΠΑΛΛ. Φράζε δὴ οὖν καὶ πρό γε τῶν ἄλλων, τί τὸ μεταξύ, καὶ ποίαν ἂν τις εἴποι τὴν διαφορὰν τῆς τοῦ σωτηρίου θυσίας καὶ ὄλοκαυτώματος.

ΚΥΡ. Ἄκουε δὴ. Τὰ γὰρ ὄλοκαυτώματα τῶν ζώων ὅλα δι' ὅλων, ἱερῶ καὶ ἀσθέστω κατεφλέγετο πυρὶ, οὐδενὸς τὸ σύμπαν ἐξηρημένον, 10 ἀλλ' οἴονεὶ πως παντὸς μορίου καὶ μέλους εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀναβαίνοντος τῷ Θεῷ, τὰ δὲ γε ὑπὲρ τῆς τοῦ σωτηρίου θυσίας σφαζόμενα, μερικὴν ἐδέχετο τὴν καθιέρωσιν, ὡς ἐν ὤμῳ δεξιῶ, κεφαλῇ τε καὶ ποσὶ, νεφροῖς καὶ ἥπατι, καὶ ἑτέροις τισὶ τοῖς εἰς τὸ εἶσω καὶ ἐνδοσθίοις. Πρέπει δὴ οὖν τὸ ὄλοκαυτοῦσθαι Χριστῶ· καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς 15 ὅλος ἅγιος, εὐώδης ἅπας καὶ ἱερός. Ἡμῖν δὲ οἰκεῖον, τὸ οὐκ εἰσάπαν ἅγιον καὶ οὐχ ὀλοκλήρως ἱερόν, οἷς ἔνεστί τι καὶ μολυσμοῦ διὰ τὴν ἐν ἡμῖν ἁμαρτίαν. «Καθαρὸς γὰρ οὐδεὶς ἀπὸ ρύπου», καὶ «Παραπτώματα τίς συνήσει;», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Διὰ τοῦτο τὴν ὑπὲρ τοῦ σωτηρίου θυσίαν, οὐχ ὀλόκαυτον ὁ νόμος, μερικῶς δὲ μᾶλλον κα- 20 θιεροῦσθαι δεῖν εὖ μάλα προστέταχεν. Ἄρ' οὖν, ὦ Παλλάδιε, σαφῆς σοὶ καὶ ἀποχρῶν εἰς εὐμαθίαν ὁ λόγος;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Φέρε δὴ οὖν, ἐπ' ἐκεῖνο ἴωμεν εἰς γε τό, ἐκάστω φημί τῶν προσενηνεγμένων, φάναι τι καὶ μὴν καὶ συνιέναι τῶν ἀναγκαίων εἰς 25 ὄνησιν.

ΠΑΛΛ. Ἴθι δὴ οὖν.

ΚΥΡ. Ἔστι τοίνυν τὰ παρ' ἐκάστου τῶν φυλάρχων, τρυβλίον ἀργυροῦν ἐν καὶ φιάλη μία, καὶ ἀμφότερα πλήρη σεμιδάλεως ἀναπεποιημένης ἐλαίῳ. Τὸ μὲν οὖν τρυβλίον ἐστὶ τοῖς ἐδωδίμοις ὑπηρετοῦν, 30 καὶ εἰς ὀψοφαγίαν χρήσιμον, καθὸ καὶ αὐτὸς ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ φιλοπευστοῦντι Ἰωάννη τῷ γνησίῳ μαθητῇ τίς ὁ παραδώσων αὐτόν,

39. Ἄριθμ. 7, 12-17.

40. Ἰωβ 14, 4.

λάδι, μιὰ λιβανοθήκη γεμάτη θυμίαμα, ἓνα κριάρι, ἓνα ἄρνι χρονιάρικο γιὰ θυσία ὀλοκαυτώματος, ἓναν τράγο ἀπὸ κοπάδι γιδιῶν γιὰ ἐξιλέωση τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ αὐτὰ δέβαια ἦταν τὰ ὀλοκαυτώματα. Ἔκαναν ὁμως προσφορῆς καὶ γιὰ τὴ θυσία περὶ σωτηρίας, δύο δαμάλες, πέντε κριάρια, πέντε τράγους, καὶ πέντε χρονιάρεις ἀμνάδες³⁹.

ΠΑΛΛ. Πές μου λοιπόν, καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα, τί σχέση ἔχουν αὐτὰ, καὶ ποιά εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴ θυσία ὀλοκαυτώματος καὶ τὴ θυσία περὶ σωτηρίας.

ΚΥΡ. Ἄκου λοιπόν. Τὰ ζῶα τοῦ ὀλοκαυτώματος καίγονταν στὴ φωτιά ὀλοκλήρα στὴν ἱερὴ καὶ ἄσβεστη φλόγα, χωρὶς νὰ ἐξαιρεῖται κανένα ἀπολύτως κομμάτι τους, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο κάθε μόριο καὶ μέλος τους ἀνέβαινε στὸν Θεὸ γιὰ νὰ ὀσφρανθεῖ τὴν εὐωδία του. Ὅσα ὁμως σφαγιάζονταν γιὰ τὴ θυσία περὶ σωτηρίας γίνονταν μερικὴ προσφορά, ὅπως ὁ δεξιὸς ὦμος, ἡ κεφαλὴ καὶ τὰ πόδια, ἢ τὰ νεφρὰ καὶ τὸ συκώτι, ἢ καὶ ἄλλα μέρη ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ζώου καὶ τὰ ἐντόσθια. Τὸ ὀλοκαύτωμα λοιπόν ἀρμόζει στὸν Χριστό, γιατί εἶναι ἀληθινὰ ὅλος ἅγιος, ὅλος εὐώδης καὶ ἱερός. Ἐνῶ σ' ἐμᾶς προσιδιάζει ὄχι τὸ καθολικὰ ἅγιο καὶ ἐξολοκλήρου ἱερό, ἐπειδὴ ὑπάρχει μέσα μας καὶ κάποιος μολυσμὸς ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας. Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἠθικὸ ῥύπο»⁴⁰, καὶ, «Ποιὸς θὰ ἀντιληφθεῖ τὰ παραπτώματά του;»⁴¹. Γι' αὐτὸ ὁ νόμος ὄρισε πολὺ καλά ἢ θυσία γιὰ τὴ σωτηρία νὰ εἶναι ὄχι θυσία ὀλοκαύτωσης, ἀλλὰ μάλλον νὰ προσφέρονται κατ' αὐτὴν μέρη ἀπὸ τὸ θυσιαζόμενο. Εἶναι λοιπόν, Παλλάδιε, ὁ λόγος μου σαφὴς καὶ ἐπαρκὴς γιὰ νὰ τὰ καταλάβεις καλά;

ΠΑΛΛ. Καὶ πολὺ μάλιστα.

ΚΥΡ. Ἐμπρὸς λοιπόν ἄς προχωρήσουμε τώρα σ' ἐκεῖνο, νὰ ποῦμε δηλαδή κάτι καὶ γιὰ ἐκεῖνα πού προσκόμισε ὁ καθένας, καὶ νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι εἶναι ἀπαραίτητα στὴν ὠφέλειά μας.

ΠΑΛΛ. Προχώρα λοιπόν.

ΚΥΡ. Αὐτὰ λοιπόν πού πρόσφερε ὁ ἀρχηγὸς κάθε φυλῆς ἦταν ἓνα ἀσημένιο πιάτο καὶ ἓνα ποτήρι, γεμάτα καὶ τὰ δύο μὲ σιμγδάλι ἀναμιγμένο μὲ λάδι. Τὸ πιάτο λοιπόν ἐξυπηρετεῖ στὸ τραπέζι καὶ εἶναι χρήσιμο γιὰ τὸ φαγητό, ὅπως δίδαξε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας, ὅταν ὁ γνήσιος μαθητῆς του ὁ Ἰωάννης τὸν ἐρωτοῦσε ποιὸς θὰ τὸν παραδώσει· «Ὅποι-

41. Ψαλμ. 18, 13.

«Ὁ ἐμβάψας», φησί, «μετ' ἐμοῦ τὴν χεῖρα ἐν τῷ τριβλίῳ». Φιάλης δὲ τί ἂν λέγοιμι τὴν χρεῖαν, διακεκραγότες ὡδὶ τοῦ πράγματος; Καὶ σημείον ἄρτου σεμίδαλις, ὅτι καὶ ἐξ αὐτῆς ἄρτος, ἄρτος δὲ ζωῆς, ὁ Χριστός. Οὐκοῦν ὡς ἐν τῷ τριβλίῳ καὶ ἐν τῇ φιάλῃ, καὶ ὡς ἐν ἄρτῳ τῷ ἐν 5 ἀμφοῖν, πλήρη γὰρ ἦν σεμιδάλεως, ὡς ἐν βρώσει τε καὶ πόσει, ζωὴ καὶ ζωοποιός ὁ Χριστός σημαίνεται. «Ἀμήν», γὰρ φησι, «λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σὰρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς». Ἐλαίῳ δὲ τὴν σεμίδαλιν καταδεδεῦσθαι φησιν, αὐτό που τὸ ἐν Ψαλμοῖς ἀναμελωδοῦντος οἴονεῖ 10 που τοῦ τύπου· «Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου».

Θυῖσκη δὲ αὖ, σχῆμά τε καὶ εἶδος θυμιατηρίου, θυῖας ἐν ἴσῳ πεποιημένου, ἐπίμεστον δὲ καὶ αὐτὸ θυμιάματος· εὐωδία γὰρ καὶ 15 θυματήριον ὁ Χριστός, οὐκ ἔξωθεν δὲ τὸ εὐῶδες ἔχων, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ κατὰ μέθεξιν ἀρετῆς καὶ τοῦ κατ' εὐσέβειαν ἀγιασμοῦ τὸ ἐν τούτοις εἶναι κερδαίνοντες, ἀλλ' οἴκοθεν ὡς Θεός καὶ ἐν ἰδίᾳ φύσει πλουτῶν τὰ δι' ὧν θαυμάζεται, καὶ ὅλην ἐμπίπλησι τὴν οἰκουμένην τῆς ὑπερκοσμίου καὶ ὑπὲρ κτίσιν ὁσμῆς. Θεός γὰρ ὧν 20 φύσει καὶ ἀληθῶς καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως τοῦ Πατρὸς ἐν ἰδίᾳ φύσει λαχὼν, εὖ μάλα διαγινώσκεται, ἔμπλεως οὖν ἢ θυῖσκη θυμιάματος. Ταύτῃ τοι προσάγεται μόσχος τε καὶ κριός, καὶ μὴν καὶ ἀμνός, καὶ χίμαρος ἐξ αἰγῶν, τὰ πρὸς τούτοις ἔτι προσκεκομισμένα, καὶ διὰ πάντων αὐτὸς ὁ γραφόμενος ἐν μὲν τῷ μόσχῳ, διὰ τὸ ἄγαν εὐσθενές, 25 καὶ ὅτι τῶν ἐν ἡμερότητι καὶ καθαρότητι ζώων, τὸ προὔχον, ὁ μόσχος, καὶ ὡς ἐν μεγέθει σώματος, τὸ ὑπερτεροῦν· ἐν ὑπεροχῇ δὲ τῇ νοητῇ πάντα ἐστὶ τὰ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ προὔχων καὶ ὑπερκειμένος τῇ κατὰ πᾶν ὁτιοῦν ἀσυγκρίτῳ διαφορᾷ· ἐν δὲ τῷ κριῷ, διὰ τὸ τέλειον, καὶ μέντοι διὰ τὸ ἄκακον, ἐν τῷ ἀμνῷ («Ἐγώ», γὰρ φησιν, «ὡς ἀρνίον 30 ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι, οὐκ ἔγνω») ἐν δὲ τῷ χιμάρῳ, διὰ τὴν

42. Ματθ. 26, 23. Ἰω. 13, 26.

43. Ἰω. 6, 54.

ος», λέγει, «βάλει τὸ χέρι του μαζί μ' ἐμένα στὸ πιάτο»⁴². Γιὰ τὴ χρήση τοῦ ποτηριοῦ τί νὰ πῶ, ἀφοῦ τὸ πράγμα φωνάζει μόνο του; Τὸ σιμιγδάλι εἶναι σημεῖο τοῦ ἄρτου, ἐπειδὴ ἀπ' αὐτὸ γίνεται ὁ ἄρτος, καὶ ἄρτος ζωῆς εἶναι ὁ Χριστός. Ἔτσι λοιπὸν μὲ τὸ πιάτο καὶ τὸ ποτήρι καὶ τὸν ἄρτο, ποῦ ὑπῆρχε καὶ στὰ δύο (γιατὶ ἦταν γεμάτα σιμιγδάλι), στὸ φαγητὸ καὶ στὸ ποτό, δηλώνεται ὁ Χριστός, ἡ ζωὴ καὶ ὁ ζωοποιός. Γιατὶ λέγει: «Σᾶς διαβεβαιώνω, ἂν δὲν φάτε τὴ σὰρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν πιεῖτε τὸ αἷμα του, δὲν ἔχετε μέσα σας ζωὴ»⁴³. Λέγει ἀκόμα, ὅτι τὸ σιμιγδάλι πρέπει νὰ ἀναμιχθεῖ μὲ λάδι καὶ εἶναι σὰ νὰ ξαναψάλλει ὁ τύπος ἐκεῖνο ποῦ μελωδεῖται στοὺς Ψαλμοὺς: «Ἀγάπης τὴ δικαιοσύνη, καὶ μίσησες τὴν ἀδικία· γι' αὐτὸ σὲ ἔχρισε ὁ Θεός σου μὲ τὸ λάδι τῆς ἀγαλλίασης περισσότερο ἀπὸ ὅσο ἐκείνους ποῦ μετέχουν στὴ κρίση»⁴⁴.

Ἡ λιβανοθήκη πάλι, σὲ σχῆμα καὶ μορφὴ θυμιατηρίου, κατασκευασμένη σὲ ὁμοιότητα γουδιοῦ, ἦταν κι αὐτὴ γεμάτη θυμίαμα. Γιατὶ ὁ Χριστός εἶναι εὐωδία καὶ θυμιατήριον, ποῦ δὲν ἔχει ἐξωτερικὰ τὴν εὐωδία, ὅπως βέβαια ἐμεῖς ποῦ ἀποκτοῦμε αὐτὴ τὴν εὐωδία κατὰ μέθεξιν τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἀγιασμοῦ ποῦ προκαλεῖ ἡ εὐσέβεια· ἐκεῖνος ὡς Θεός καὶ ἀπὸ τῆ φύση του ἔχει μέσα του τὸν ἀφθονο πλοῦτο ποῦ θαυμάζομε σ' αὐτὸν καὶ γεμίζει ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη μὲ τὴν ὑπερκόσμια καὶ πάνω ἀπὸ τὴν κτίση εὐωδία. Γιατὶ, ὄντας Θεός ἀπὸ τὴ φύση του ἀληθινὰ καὶ ἔχοντας στὴ φύση του τὴν εὐωδία τῆς γνώσης τοῦ Πατέρα του, γίνεται πολὺ εὐκόλα ἀντιληπτὸς· εἶναι δηλαδὴ ἡ λιβανοθήκη γεμάτη θυμίαμα. Γι' αὐτὸ προσφέρεται μοσχάρι καὶ κριάρι, ἀλλὰ καὶ ἄρνι καὶ τράγος ἀπὸ τὸ κοπάδι καὶ ὅσα ἄλλα προσφέρονται μαζί μ' αὐτὰ, καὶ μὲ ὅλα αὐτὰ κι ἐκεῖνος ποῦ εἰκονίζεται μὲ τὸ μοσχάρι, ἐξαιτίας τῆς μεγάλης δύναμής του καὶ ἐπειδὴ ἀνάμεσα στὰ ἡμέρα καὶ καθαρὰ ζῶα τὸ μοσχάρι ἔχει τὴν ὑπεροχὴ καὶ ὑπερτερεῖ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ σώματος. Καὶ ὁ Χριστός ἔχει σὲ ὅλα τὴν πνευματικὴ ὑπεροχὴ καὶ προηγεῖται καὶ ὑπερτερεῖ μὲ τὴν ἀσύγκριτη διαφορὰ του σὲ ὅλα. Μὲ τὸ κριάρι πάλι, ἐξαιτίας τῆς τελειότητάς του, καὶ μὲ τὸ ἄρνι ἐξαιτίας τῆς ἀκακίας του· Γιατὶ λέγει: «Ἐγώ, σὰν ἄρνι ἀκακο ποῦ ὀδηγεῖται στὴ θυσία, δὲν τὸ γνῶριζα»⁴⁵. Μὲ τὸν τράγο, ἐξαιτίας τῆς σφαγῆς του γιὰ χάριν ἐκείνων ποῦ ἔχουν ἁμαρτήσιν. Γιατὶ ὁ τράγος, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, εἶναι τὸ

44. Ψαλμ. 44, 8.

45. Ἰερ. 11, 19.

ὑπὲρ γε τῶν ἡμαρτηκότων σφαγὴν. Χίμαρος γὰρ ὑπὲρ ἁμαρτίας τὸ
 θῦμα, κατὰ τὸν νόμον εἰσέδου δὲ δι' ἡμᾶς τὸν θάνατον ὁ Ἐμμανουήλ,
 καὶ τῶν ἀρχαίων πλημμελημάτων ἐκλελυτρώμεθα, δι' ἣν ὑπέμεινεν
 ὑπὲρ ἡμῶν σφαγὴν. Ἡ οὐκ εἶναι φῆς καὶ τοῦτο ἀληθές;

5 ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὖν;

ΚΥΡ. Ἐπιτήρει δὲ ὅτι προσεκομίσθησαν μὲν οἱ μόσχου, δέδονται
 γε μὴν εἰς τὰ ἔργα τῆς σκηνῆς, ἵν' ἐν ταῖς ἀναξεύξεσιν αὐτοὶ φέροντες
 ἐφ' ἁμαξῶν, πόνου καὶ ἀνίας ἀπαλλάττειεν τοὺς ἱερουργούς. Ἐπα-
 ναπαύεται γὰρ ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς φέρει, τοῖς ὑπὲρ
 10 δύναμιν πόνου περιπίπτειν οὐκ ἐφίει τὸ ἱερόν καὶ τίμιον γένος καὶ
 τὸν τῶν ἁγίων ἔργων ἐπιστήμονα λαόν. Οὕτω μὲν οὖν ἀνοιστέον ἐπὶ
 Χριστὸν τὰ ὀνομασμένα. Τὰ δὲ γε εἰς θυσίαν σωτηρίου προσεκόμιζον
 οἶονεῖ πως αὖ ἀνθ' ἑαυτῶν οἱ ἡγούμενοι, καθιεροῦντες τρόπον τινὰ
 τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀναφέροντες τῷ Θεῷ. Δαμά-
 15 λεις δὲ ἦσαν δύο, κριοὶ πέντε, τράγοι πέντε, ἀμνάδες πέντε. Καὶ
 μόσχος μὲν ὁ Χριστός, δαμάλεις δὲ αὖ ἡμεῖς, καὶ λόγος ὁ ἐπ' ἀμφοῖν
 οὐκ ἀσύμφυλος, ἀληθῆς δὲ μᾶλλον καὶ ἐναργής· ἡγεμονικώτατον γὰρ
 αἰεί πως τὸ ἄρσεν ἐστὶ, καὶ ἐν τιμῇ καὶ δόξῃ τῇ παναρίστῃ παρὰ Θεῷ,
 καὶ μάρτυς ἢ φύσις, ὁμολογοῦσα τὸ χρῆμα. Μειῖον δὲ καὶ ὑπεστρωμέ-
 20 νον τὸ θῆλυ, καὶ οἶονεῖ κατόπιν ἰὸν τῆς ἀρσένων ἀλκῆς τε καὶ δόξης.
 Ἔστι δὴ οὖν ἐν ἄρσενι μόσχου, καθηγητῆς μὲν ἡμῶν ὁ Χριστός, ὑπε-
 ζεύγμεθα δὲ ὥσπερ ἡμεῖς καὶ ἐν πολλῷ μείονι παρ' αὐτὸν ἀλκῆς τε καὶ
 δόξης, καὶ ἀσύγκριτον τὸ μεσολαβοῦν. Εἰ γὰρ καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς
 (ὁμοεδῆς γὰρ τῷ μόσχῳ δάμαλις), ἀλλ' ἐν πολλῇ λίαν ὑπεροχῇ τὰ
 25 αὐτοῦ. «Τίς γὰρ ὁμοιωθήσεται τῷ Θεῷ ἐν υἱοῖς Θεοῦ;», καθ' ἡμᾶς
 γὰρ ὁμοῦ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ὁ Χριστός ἐν ὑπεροχῇ θεότητος, εἰ καὶ γέγο-
 νε σὰρξ.

Δύο γε μὴν αἱ δαμάλεις, εἰς τύπον, οἴμαί που, τῶν δύο λαῶν, συν-
 δεδραμηκότων εἰς ἓνα τὸν ἀπ' ἀμφοῖν, συνείροντος εἰς ἐνότητα τὴν
 30 πνευματικὴν διὰ πίστεως τοῦ δι' ἡμᾶς τε καὶ μεθ' ἡμῶν. Κριοὶ δὲ πά-

σφάγιο γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν. Ὑπέφερε καὶ ὁ Ἐμμανουήλ τὸν θάνατο γιὰ χάρη μας καὶ λυτρωθήκαμε ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα πλημμελήματα χάρη στὴ σφαγὴ πού ὑπέφερε γιὰ μᾶς. Ἡ θ' ἀρνηθεῖς ὅτι καὶ αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια;

ΠΑΛΛ. Πῶς δὲν εἶναι;

ΚΥΡ. Πρόσεξε ὅτι προσφέρθηκαν τὰ μοσχάρια καὶ δόθηκαν γιὰ τὰ ἔργα τῆς σκηνῆς, μὲ σκοπὸ νὰ μεταφέρουν κατὰ τὶς ἀναχωρήσεις πάνω στὶς ἁμάξεις τοὺς λειτουργοὺς καὶ νὰ τοὺς ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὴν ἐνόχληση. Ἡ Ἐκκλησία δηλαδὴ ἐπαναπαύεται πάνω στὸν Χριστὸ καὶ μᾶς μεταφέρει ὁ ἴδιος καὶ δὲν ἀφήνει τὸ ἱερὸ καὶ τίμο γένος καὶ τὸν λαὸ τὸν ἔμπειρο σὲ ἅγια ἔργα νὰ ὑποβέλλονται σὲ κόπους πάνω ἀπὸ τὴ δύναμή τους. Ἐτσι λοιπὸν πρέπει νὰ προσφέρομε στὸν Χριστὸ ὅσα εἶπαμε προηγουμένως. Τὰ προορισμένα γιὰ τὴ θυσία τῆς σωτηρίας τὰ πρόσφεραν κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς τους οἱ ἀρχηγοὶ καὶ τὰ ἀφιέρωναν κατὰ κάποιον τρόπο στὴν ἁγία σκηνὴ καὶ τὰ πρόσφεραν στὸ Θεό, γιὰ νὰ ὀσφρανθεῖ τὴν εὐωδία τους. Καὶ αὐτὰ ἦταν δύο δαμάλες, πέντε κριάρια, πέντε τράγοι καὶ πέντε ἀμνάδες. Καὶ ὁ μόσχος βέβαια εἶναι ὁ Χριστός, ἐνῶ δαμάλια ἐμεῖς, καὶ ὁ λόγος γιὰ τὰ δύο δὲν εἶναι ἀταιρίαστος, ἀλλὰ εἶναι μᾶλλον ἀληθινὸς καὶ φανερός. Γιατὶ τὸ ἀρσενικὸ εἶναι πάντοτε τὸ ἡγεμονικότατο καὶ ἔχει τιμὴ καὶ δόξα ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, καὶ μάρτυρας εἶναι ἡ φύση πού ὁμολογεῖ τὸ πρᾶγμα. Ἀντίθετα οἱ γυναῖκες μειονεκτοῦν καὶ εἶναι κατώτερες καὶ ἀκολουθοῦν κατὰ κάποιον τρόπο τὴ δύναμη καὶ τὴ δόξα τῶν ἀνδρῶν. Μὲ τὸ ἀρσενικὸ λοιπὸν μοσχάρι συμβολίζεται ὁ Χριστός, πού εἶναι ἀρχηγός μας καὶ ἐμεῖς εἴμαστε ζευγμένοι στὸ ζυγὸ του μὲ πολὺ λιγότερη δύναμη καὶ δόξα ἀπ' τὴ δική του καὶ μὲ ἀσύγκριτα μεγάλη ἀπόσταση ἐνδιάμεσα. Ἄν καὶ βέβαια ἔγινε ὅμοιος μὲ ἐμᾶς (γιατὶ ἡ δαμάλα εἶναι ὅμοια μὲ τὸ μοσχάρι), ἀλλ' αὐτὸς εἶναι πολὺ πιὸ ἀνώτερος ἀπὸ ἐμᾶς· γιατί λέγει· «Ποιὸ ἀπὸ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ ὁμοιωθεῖ μὲ τὸν Θεό;»⁴⁶. Εἶναι δηλαδὴ ὅμοιος μὲ ἐμᾶς ὁ Χριστός, καὶ ταυτόχρονα πάνω ἀπὸ μᾶς μὲ τὴν ὑπεροχὴ τῆς θεότητάς του, παρὸλο πού ἔγινε σὰρκα.

Οἱ δαμάλες εἶναι δύο, συμβολίζοντας, νομίζω, τοὺς δύο λαοὺς, πού συνενώθηκαν σὲ ἓνα ἀπὸ τοὺς δύο, καὶ πού τοὺς συνένωσε σὲ ἐνότητα πνευματικὴ μὲ τὴν πίστη ἐκεῖνος πού ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ μᾶς καὶ ὁμοι-

46. Ψαλμ. 88, 7.

λιν καὶ ἄμνοὶ ἰσάριθμοι, χίμαροὶ τε οὐχ ἥττους, τῶν πιστευόντων πληθὺν ὑπεμφαίνοντες, τὴν ὡς ἐν πέμπτῳ, φημί, συνενηνεγμένην καιρῶ, καθ' ὃν ἡ ἐπιδημία τοῦ λέγοντος «Ὅταν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Σημαίνεται δὲ τῶν πεπιστευκότων διὰ μὲν 5 τῶν κριῶν τὸ ὡς ἐν φρονήσει τέλειον καὶ τῆς νοητῆς ἡλικίας, δῆλον δὲ ὅτι τῆς ἐν Χριστῶ, τὸ ἀριτίως ἔχον, διὰ δὲ τῶν ἄμνων τὸ ὡς ἐν ἀπλότητί τε καὶ ἀκακία· «Μὴ» γὰρ δὴ, φησὶν, «ἀδελφοί, παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακία νηπιιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε» διὰ δὲ τῶν ὑπὲρ ἁμαρτίας χιμάρων τὸ αἰεὶ δεῖσθαι καθαρισμοῦ καὶ 10 πλημμελημάτων ἀφέσεως. Τοιγάρτοι καὶ δεδιδάγμεθα λέγειν ἐν προσευχαῖς «Ἄφες ἡμῖν τὰ παραπτώματα». Οὐ γάρ ἐστι καιρὸς, ὅτε μὴ δοῶν ἀναγκαῖον τοῖς ὡς ἀληθῶς ἀριτίφροσι, καὶ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως εἰδόσι τὸ ἀναλκι, καὶ «Παραπτώματα τίς συνήσει;», καὶ, «Ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με». Τοῦτο θυσία πνευματικῆ, σωτηρίας 15 τε περὶ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν εὐωδιάζουσα τῷ Θεῷ.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές

ΚΥΡ. Χριστὸν οὖν ἔφην, ὡς ἐν γε τῷ μόσχῳ καὶ τοῖς κριοῖς, ἄμνοῖς τε καὶ τράγοις, καὶ τοῖς ἑτέροις κατασημαίνεσθαι, καὶ ἄφαρμαρτεῖν τοῦ πρέποντος οἰηθείην ἂν οὐτι πού τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον. Εἰ 20 δὲ δὴ τις ἔλοιτο καὶ ἐφ' ἡμᾶς αὐτοὺς τὴν τῶν ἐννοιῶν μετακομίσαι δύναμιν, τὸ λυποῦν οὐδὲν τοιαύτην τινὰ θεωρίαν τοῖς προκειμένοις ἐπενεγκεῖν.

ΠΑΛΛ. Ὅποῖαν δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Προσεκομίζοντο κατὰ τὸν νόμον παρὰ παντὸς Ἰσραὴλ τὰ 25 ἱερὰ θύματα. Προσεχεῖτο δὲ τῷ θεῷ θυσιαστηρίῳ τῶν σφαζομένων τὸ αἷμα, μονονουχὶ καταγράφοντος ὡς ἐν σκιᾷ τοῦ δρωμένου, καὶ πλαγίως ἡμῖν ὑπεμφαίνοντος, ὅτι Θεῷ τῷ ἁγίῳ τὰς ἑαυτῶν ἡμῶν καθιεροῦν προσήκει ψυχάς.

ΠΑΛΛ. Εὐ ἔφης.

30 ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἀνθ' ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τὰ θύματα, καὶ ἡμεῖς ἔσμεν ἐν αὐτοῖς οἱ κατὰ τύπον ἱερουρογούμενοι.

ος μ' ἑμᾶς. Καί πάλι τὰ ἴσα στὸν ἀριθμὸ κριάρια καὶ ἀρνιά, καὶ οἱ ὄχι πῖο λίγοι τράγοι ὑποδηλώνουν τὸ πλῆθος αὐτῶν ποὺ πιστεύουν, ποὺ θὰ συμβεῖ τὸν πέμπτο καιρὸ, ὅταν θὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐπιδημία στὴ γῆ ἐκείνου ποὺ λέγει· «Ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τῆ γῆ, θὰ τοὺς ἐλκυσῶ ὅλους πρὸς ἑμένα»⁴⁷. Μὲ τὰ κριάρια συμβολίζεται ἡ τελειότητα στὴ φρόνηση ἐκείνων ποὺ ἔχουν πιστέψει καὶ ἡ ἀριότητα τῆς πνευματικῆς ἡλικίας, προφανῶς μέσα στὸν χώρο τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, καὶ μὲ τὰ ἀρνιά ἡ τελειότητα τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς ἀκακίας τους. Γιατί λέγει· «Μὴ γίνεστε, ἀδελφοί μου, παιδιὰ στὰ μυαλά, νὰ γίνετε νήπια ὡς πρὸς τὴν κακία, ἐνῶ στὰ μυαλά νὰ εἴσαστε τέλειοι»⁴⁸. Μὲ τοὺς τράγους ποὺ προσφέρονται γιὰ τὶς ἁμαρτίες δηλώνεται ἡ ἀδιάκοπη ἀνάγκη καθαροῦ καὶ ἀφεσης ἁμαρτημάτων. Γι' αὐτὸ καὶ διδαχθήκαμε νὰ λέμε σὺς προσευχῆς μας· «Συγχώρεσε τὰ παραπτώματά μας»⁴⁹. Γιατί δὲν ὑπάρχει ὥρα, ποὺ νὰ μὴν εἶναι ἀνάγκη, ὅποιοι ἔχουν ἀληθινὰ σῶα τὰ μυαλά τους καὶ γνωρίζουν τὴν ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης φύσης, νὰ μὴ φωνάζουν, «Ποιὸς θὰ ἀντιληφθεῖ τὰ παραπτώματά του;», καὶ «Ἀπὸ τὰ κρυφὰ αὐτὰ παραπτώματά μου καθάρισέ με»⁵⁰. Αὐτὸ εἶναι πνευματικὴ θυσία, ποὺ στέλνει στὸν Θεὸ τὴν εὐωδία τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν μας.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Εἶπα λοιπὸν ὅτι τὸ μοσχάρι, τὰ κριάρια καὶ τὰ ἀρνιά, καθὼς καὶ οἱ τράγοι καὶ τὰ ἄλλα δηλώνουν τὸν Χριστὸ, καὶ δὲν νομίζω ὅτι σφάλλει σὲ κάτι ἢ γνώμη αὐτῆ. Ἄν ὅμως θέλει νὰ μεταφέρει κανεὶς καὶ σ' ἑμᾶς τοὺς ἴδιους τὸ νόημα αὐτῶν τῶν σκέψεων, δὲν θὰ μᾶς προκαλέσει καθόλου λύπη νὰ διατυπώσῃ γι' αὐτὰ μὰ τέτοια ἐρμηνεία.

ΠΑΛΛ. Ποιὰ ἐρμηνεία ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Προσφέρονταν σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τὰ ἱερὰ θύματα ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἰσραηλίτες, καὶ τὸ αἷμα ὅλων τῶν σφαγίων χυνόταν στὸ ἅγιο θυσιαστήριο, καταγράφοντας κατὰ κάποιον τρόπο σὰν σὲ σκιά καὶ ὑποδηλώνοντας μὲ πλάγιο τρόπο αὐτῆ ἢ πράξῃ, ὅτι πρέπει νὰ ἀφιερῶνομε στὸν ἅγιο Θεὸ τὶς ψυχές.

ΠΑΛΛ. Σωστὰ τὸ εἶπες.

ΚΥΡ. Τὰ θύματα λοιπὸν προσφέρονται στὴ θέση τῆ δικῆ μας καὶ γιὰ χάρη μας, καὶ εἴμαστε ἑμεῖς ποὺ θυσιαζόμαστε μὲ τὴ θυσία αὐτῶν σύμφωνα μὲ τὸν τύπο.

49. Ματθ. 6, 12.

50. Ψαλμ. 18, 13.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Φέρε δὴ οὖν πολυπραγμονοῦντες ὀρθῶς τὰ ὡς παρὰ πάντων προσκεκομισμένα διὰ τῆς τῶν ἡγουμένων χειρός, τῆς ἐν πνεύματι θεωρίας τὸ κάλλος περιαθρήσωμεν. Ἦν οὖν ἄρα τὰ προσενηνεγμένα ἐν ἀργυροῖς σκεύεσι, τρυβλίῳ, φημί, καὶ φιάλῃ, σεμίδαλις ἐλαιοβρεχῆς. Σύμβολον δὲ λαμπρότητος μὲν ὁ ἄργυρος, ζωῆς δὲ ἡ σεμίδαλις, ὡς ἄρτου γένεσις τοῦ συνέχοντος εἰς ζωὴν, ἰλαρότητος δὲ τὸ ἔλαιον. Προσαγέσθω δὴ οὖν καὶ πρὸς γε ἡμῶν αὐτῶν τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ τὸ ὡς ἐν λαμπρότητι ζωῆς ἰλαρόν, ἐλπίδι τῇ ἐν Χριστῷ. «Τῇ γὰρ ἐλπίδι 10 χαίροντες», φησί. Πῶς δ' ἂν εἶεν οὐχὶ τῆς ἀνωτάτω θυμηδίας ἔμπλεα, τὸ ἐν ζωῇ τε καὶ πολιτεία περιφανές ἐξησηκότες εὖ μάλα τῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐνταλμάτων οἱ φύλακες, οἷς πάντη τε καὶ πάντως τὸ ἐν μεθέξει γενέσθαι τῆς δόξης αὐτοῦ τεθησαύρισαι παρὰ Θεῷ; «Ἀπεθάνετε», γάρ φησι, «καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ 15 Θεῷ. Ὄταν ὁ Χριστὸς φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ». Οὐκοῦν ἡ σεμίδαλις ἐλαιόδευτος ἔνεστι γὰρ τῇ τῶν ἁγίων ζωῇ καὶ τὸ ὡς ἐν ἐλπίδι δόξης ἰλαρόν, μετὰ λαμπρότητος δηλονότι τῆς ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ. Χρυσῇ δὲ θυϊσκῇ θυμιάματος πλήρης, τὸ τῶν ἁγίων γράφουσα κάλλος, καὶ ὡς ἐν σκεύεσιν ἐκλεκτοῖς τὸ εὐῶδες ἐν ἁγιασμῷ, εἶτα δῶρον 20 ὥσπερ τι Θεῷ τὸ εὐοσμότερον ἀληθῶς. Ἦ οὐχὶ σκευὴ λαμπρὰ καὶ ἀπόλεκτα τοὺς ἁγίους ὑπάρχειν οἰησαίμεθα ἂν, ὦ Παλλάδιε;

ΠΑΛΛ. Μάλιστα γε.

ΚΥΡ. Μόσχος δὲ ἦν παρ' ἐκάστου, καὶ δυοκαίδεκα μὲν οἱ πάντες. Ἀχθοφοροῦσί γε μὴν τὴν ἁγίαν σκηνὴν, κατὰ δύο προσενηνεγμένοι 25 πρὸς ἄμαξαν μίαν καὶ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα, ἐκνενέμηνται δὲ ταῖς τῶν Λευιτῶν ὑπουργίαις· καὶ τύπος ἂν εἶη τὸ χρῆμα τῶν δύο λαῶν, οὐκέτι μεμερισμένων εἰς ἀνομοιότητα δογμάτων καὶ ζωῆς, συνενηνεγμένοι δὲ ὥσπερ καὶ συνδεδραμηκότιον ὑπὸ γε τὸν ἕνα τοῦ Σωτῆρος ζυγὸν τληπαθῶς καὶ ἀνδρείως. «Ἀνδρίζου», γάρ φησι, «καὶ κραταιούσθω ἡ 30 καρδία σου, καὶ ὑπόμενον τὸν Κύριον». Τληπαθὲς δὲ ζῶον ὁ μόσχος

11. Ρωμ. 12, 12.

12. Κολ. 3, 3-4.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἐξετάζοντας μὲ λεπτομέρεια καὶ ὀρθὰ αὐτὰ ποὺ προσφέρονται ἀπὸ ὅλους μὲ τὸ χέρι τῶν ἀρχηγῶν τους, ἃς προσέξομε τὸ κάλλος τῆς πνευματικῆς θεωρίας. Αὐτὰ λοιπὸν ποὺ προσφέρθηκαν ἦταν ἀσημένια σκεύη, ἐννοῶ τὸ πιάτο καὶ τὸ ποτήρι, καὶ σιμιγδάλι μουσκεμένο μὲ λάδι. Τὸ ἀσήμι εἶναι σύμβολο τῆς λαμπρότητας καὶ τὸ σιμιγδάλι τῆς ζωῆς, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὸ γίνεται ὁ ἄρτος ποὺ συνέχει τὴ ζωὴ, καὶ τὸ λάδι σύμβολο τῆς ἰλαρότητας. Ἐὰν προσφέρεται λοιπὸν καὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους στὸν Θεὸ τῶν ὅλων ἡ ἰλαρότητα ἀπὸ τὴ λαμπρότητα τῆς ζωῆς μας μὲ τὴν ἐλπίδα μας στὸ Χριστό· γιατί λέγει· «Νὰ εἶστε χαρούμενοι μὲ τὴν ἐλπίδα σας»¹¹. Πῶς ἦταν δυνατὸν νὰ μὴ ἦταν γεμάτοι ἀπὸ τὴν ὑπέριστα χαρὰ ἔχοντας ἐξασκήσει ἄριστα τὴ λαμπρότητα στὴ ζωὴ καὶ τὴν πολιτεία ἐκεῖνοι ποὺ τήρησαν τίς ἐντολὰς τοῦ Σωτήρα μας, μὲ τίς ὁποῖες ὅπωςδήποτε κι ἐξάπαντος μπορούμε νὰ γίνουμε μέτοχοι στὸ θησαυρὸ τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ; Γιατί λέγει· «Πεθάνετε, καὶ ἡ ζωὴ σας εἶναι κρυμμένη μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ μέσα στὸν Θεό. Ὅταν φανερωθεῖ ὁ Χριστός, ποὺ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ζωὴ μας, τότε κι ἐσεῖς θὰ φανερωθεῖτε μαζὶ του γεμάτοι δόξα»¹². Τὸ σιμιγδάλι λοιπὸν μουσκεύεται στὸ λάδι. Ὁμορφαίνει δηλαδὴ τὴ ζωὴ τῶν ἁγίων καὶ ἡ ἰλαρότητα μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς δόξας, μὲ τὴ λαμπρότητα δηλαδὴ τῆς ὁσιότητας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἡ χρυσὴ λιβανοθήκη, ποὺ εἶναι γεμάτη θυμίαμα, εἰκονίζει τὸ κάλλος τῶν ἁγίων καὶ τὴν εὐωδία τοῦ ἁγιασμοῦ ποὺ ὑπάρχει σὰν μέσα σὲ σκεύη ἐκλεκτά, τὰ ὁποῖα εἶναι σὰν ἓνα δῶρο στὸν Θεὸ ἀληθινὰ τὸ εὐωδέστατο. Ἡ δὲν θὰ θεωρήσομε, Παλλάδιε, ὅτι οἱ ἅγιοι εἶναι σκεύη λαμπρὰ καὶ ἐκλεκτά;

ΠΑΛΛ. Βεβαιότατα εἶναι.

ΚΥΡ. Ἐνα μοσχάρι ἔδωσε ὁ καθένας καὶ δώδεκα ὄλοι μαζὶ. Αὐτὰ μεταφέρουν τὴν ἁγία σκηνὴ ζευγμένα ἀνὰ δύο σὲ μὰ ἅμαξα καὶ σ' ἓνα ζυγὸ, καὶ παραχωρήθηκαν στίς ὑπηρεσίες τῶν Λευϊτῶν. Τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι τύπος τῶν δύο λαῶν, ποὺ δὲν εἶναι πᾶ χωρισμένοι σὲ ἀνομοιότητα δογμάτων καὶ ζωῆς, ἀλλ' εἶναι συνενωμένοι καὶ σύμφωνοι κάτω ἀπὸ τὸν ἓνα ζυγὸ τοῦ Σωτήρα ὑπομονετικὰ καὶ γενναῖα. Γιατί λέγει· «Δεῖξε ἀνδρεία, ἡ καρδιά σου ἃς φανεῖ δυνατὴ, καὶ περίμενε τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου»¹³. Τὸ μοσχάρι εἶναι ζῶο ὑπομονετικὸ καὶ πολὺ

καὶ κραταιότατον. Τοιοῖδε πάντως οἱ θεοσεβείας ἡρημένοι, ζυγὸν ὡσπερ ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπέχοντες τὸν Χριστόν, ὡς ἐν τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ προανατυπούμενον. Σῶμα δὲ αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὁ θεῖος ἡμῖν ὠνόμαξε Παῦλος. Ἐλέγετο δὲ καὶ πρὸς Ἀνανίαν περὶ αὐτοῦ, φημί δὴ τοῦ 5 Παύλου «Πορεύου, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς ἐστὶ μοι οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐναντίον τῶν ἐθνῶν». Κριὸς δὲ πρὸς τούτοις, καὶ μὴν καὶ ἄμνός τὰ προσενηνεγμένα, τοῦ τε πρεσβυτέρου προσενηνεγμένου καὶ τοῦ νέου λαοῦ τὴν πρὸς Θεὸν ἄφιξιν καὶ τὴν οἴονεϊ πως ἀνάθεσιν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν πνευματικὴν, ὑπεμφαίνοντες. Ὡσπερ γὰρ τὸ τλη- 10 παθὲς καὶ ἀνδρεῖον ὡς ἐν γε τοῖς μύσχοις κατεσημαίνετο, κατὰ τὸν ἴσον, οἶμαι, τουτονὶ τρόπον καὶ ἐν τοῖς προβάτοις ἢ ὡς ἐν πραότητι καρποφορία τῶν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένων διαδείκνυται σαφῶς. Πρῶτον γὰρ δὴ τὸ ζῶον, καὶ μὴν ἔγκαρπον.

Τοιοῦτοι δὲ πάντες οἱ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἀκριβεῖς ἐργά- 15 ται, οἷς καὶ αὐτὸς ἐπεφώνησεν ὁ Χριστός· «Παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντος τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει, καὶ τῷ παίοντί σε εἰς τὴν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην». Γράφει δὲ καὶ ὁ Παῦλος «Δοῦλον δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἡπιον εἶναι πρὸς πάντας, ἐν πραότητι διδάσκοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους». Τὸ δὲ δεῖν ἔπεσθαι 20 τοῖς ἤδη προειρημένοις καὶ τὴν αἰγὸς προσφορὰν, ἐκδείξειεν ἂν οὐχὶ ἕτερον, οἶμαι, τί, πλὴν ὅπερ ἔναγχος ἔφην, τὸ δεῖσθαι δὴ πάντας, κἂν εἴ τινες εἶεν ἀγαθοὶ τὴν ἕξιν, τοῦ διὰ μεταγνώσεως καθαρισμοῦ καὶ ἀμνηστείας παραπτωμάτων. Καὶ τοῦτο εἰδῶς ὁ θεῖος ἔφη Δαβίδ· «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται;». Χί- 25 μαρος δὴ οὖν τὸ ὑπὲρ ἀφέσεως θῦμα, κατὰ τὸν πάλαι νόμον. Μετάγνωσις δὲ νυνὶ καὶ ἀμνηστείας αἴτησις τὸ καθ' ἡμᾶς ἱερεῖον, τοὺς ἐν πνεύματί τε καὶ ἀληθείᾳ προσιόντας Θεῷ. «Λέγε», γὰρ φησι, «σὺ τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς». Ψάλλει δέ που καὶ ὁ Δαβίδ· «Εἶπα, Ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἁμαρτίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ 30 ἀφήκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου». Ἄρά σοι λοιπὸν σαφῆς ὁ λόγος περὶ τῆς τῶν ἀρχόντων δωροφορίας;

ἰσχυρό. Τέτοιοι εἶναι ὅπωςδήποτε ὅποιοι διάλεξαν τὴν εὐσέβεια, ἔχοντας στὸν τράχηλό τους σὰν ζυγὸ τὸν Χριστό, ὅπως προεικονίζεται στὴν ἀγία σκηνή. Καὶ ὁ θεῖος Παῦλος ὀνόμαζε τὴν Ἐκκλησία σῶμα αὐτοῦ. Εἰπώθηκε καὶ στὸν Ἀνανία γι' αὐτόν, ἐννοῶ τὸν Παῦλο· «Πήγαινε, γιατί αὐτόν τὸν διάλεξα ὡς ὄργανό μου γιὰ νὰ κάνει γνωστὸ τὸ ὄνομά μου στὰ ἔθνη»¹⁴. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὸ κριάρι ἀλλὰ καὶ τὸ ἀρνὶ ποὺ προσφέρθηκαν ὑποδηλώνουν τόσο τοῦ προσφερόμενου παλαιότερου λαοῦ ὅσο καὶ τοῦ νέου τὴν ἀφίξη στὸν Θεὸ καὶ τὴν κατὰ κάποιον τρόπο ἀφιέρωση, προφανῶς τὴν πνευματική. Γιατί, ὅπως μὲ τὰ μοσχάρια ἐπισημαίναμε τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν ἀνδρεία, μὲ τὸν ἴδιο αὐτὸν τρόπο φανερῶνεται μὲ σαφήνεια καὶ μὲ τὰ πρόβατα ἢ καρποφορία τῆς πραότητος ἐκείνων ποὺ δικαιώθηκαν μὲ τὴν πίστη. Καθόσον τὸ πρόβατο εἶναι πρᾶο καὶ βέβαια καὶ γόνιμο.

Τέτοιοι εἶναι ὅλοι οἱ ἐπιμελεῖς ἐργάτες τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθυνόμενος ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, εἶπε· «Σὲ ὅποιον σοῦ ζητᾶ νὰ τοῦ δίνεις, ἀπὸ ἐκείνον ποὺ παίρνει τὰ δικὰ σου μὴν ἔχεις καμμιά ἀπαίτηση, καὶ σὲ ὅποιον σὲ χτυπᾶ στὸ ἓνα μάγουλο, γύρισέ του καὶ τὸ ἄλλο»¹⁵. Γράφει ἐπίσης καὶ ὁ Παῦλος· «Ὁ δοῦλος τοῦ Κυρίου δὲν πρέπει νὰ φιλονικεῖ, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἡπιος ἀπέναντι σὲ ὅλους καὶ νὰ παιδαγωγεῖ μὲ πραότητα ἐκείνους ποὺ ἀντιμάχονται ὁ ἓνας τὸν ἄλλο»¹⁶. Τὸ ὅτι πρέπει μαζὶ σὲ ὅσα εἶπα πρὸς μὲν νὰ γίνεται καὶ ἡ προσφορὰ τῆς αἴγας, δὲν θὰ δείξει κάτι ἄλλο νομίζω, παρὰ ἐκείνο ποὺ μόλις εἶπα, ὅτι δηλαδή ἔχουν ὅλοι ἀνάγκη, ἔστω κι ἂν μερικοὶ εἶναι ἀγαθοὶ ἀπὸ τὴ φύση τους, ἀπὸ τὸν καθαρισμὸ μὲ τὴ μετάνοια καὶ ἀπὸ τὴν ἀμνήστευση τῶν παραπτωμάτων. Καὶ ἐπειδὴ τὸ ἤξερε αὐτὸ ὁ θεῖος Δαβὶδ, εἶπε· «Ἄν ἐξετάσεις μὲ προσοχή, Κύριε, τίς ἀνομίες, ποιὸς θὰ μπορέσει νὰ ὑπομείνει τὴν δίκαια κρίση σου;»¹⁷. Ὁ τράγος, σύμφωνα μὲ τὸν παλαιὸ νόμο, εἶναι τὸ θύμα γιὰ τὴν ἀφεση τῶν ἁμαρτιῶν. Τώρα ὅμως εἶναι ἡ μετάνοια καὶ ἡ αἴτηση ἀμνήστευσης τὸ ἱερὸ σφάγιο γιὰ ἐμᾶς, ποὺ πλησιάζομε τὸν Θεὸ πνευματικὰ καὶ γνήσια· γιατί λέγει· «Λέγε ἐσὺ πρῶτος τίς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ σωθεῖς»¹⁸. Καὶ ὁ Δαβὶδ ψάλλει κάπου· «Εἶπα, θὰ ὁμολογήσω στὸν Κύριο τὴν ἁμαρτία μου χωρὶς δικαιολογίες, καὶ σὺ συγχώρησες ἀμέσως τὴν ἀσέβεια τῆς καρδιάς μου»¹⁹. Σοῦ ἔγινε ἄραγε σαφῆς ὁ λόγος μου γιὰ τὴν προσφορὰ τῶν δώρων ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες;

17. Ψαλμ. 129, 3.

18. Ἦσ. 43, 26.

19. Ψαλμ. 31, 5.

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Χρηῖται δέ, οἶμαι, κάκεῖνο εἰπεῖν, προσκεκομισμένης γὰρ ἤδη τῆς παρ' ἐκάστου καὶ ὡς ὑπὲρ πάντων θυσίας, ἀρχὴ τῶν θείων ἐγένετο λόγων ἐν τῇ ἀγία σκηνῇ πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα. Γέ-
5 γραπται δὲ οὕτω πάλιν ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς· «Αὕτη ἡ ἐγκαίνισις τοῦ θυσιαστηρίου, μετὰ τὸ πληρῶσαι τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ μετὰ τὸ χρίσαι αὐτόν. Ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαι Μωσῆν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, τοῦ λαλῆσαι αὐτῷ, καὶ ἤκουσε τὴν φωνὴν Κυρίου τοῦ Θεοῦ λα-
λουῖντος πρὸς αὐτὸν ἄνωθεν τοῦ ἰλαστηρίου, ὃ ἐστὶν ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ
10 τοῦ μαρτυρίου, ἀνὰ μέσον τῶν δύο Χερουβὶμ, καὶ ἐλάλει πρὸς αὐτόν».

Τετελειωμένης γὰρ ὡσπερ τῆς ἀγίας σκηνῆς καὶ ἀνδειχθέντος κόσμῳ τοῦ ἀληθοῦς ἀγιάσματος, ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, τότε δὴ, τότε φωνὴ γέγονε πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. «Λελάληκε γὰρ ἡμῖν ἐν
Υἱῷ», ὃν καὶ ἰλαστήριον εἶναι φάμεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ
15 τὰς Γραφάς. Ἄνωθεν δὲ τῶν Χερουβὶμ ἡ φωνὴ· κτίσεως γὰρ ἀνωτά-
τω καὶ ἐπέκεινα Θεός, οὐσιώδη τε καὶ ἐνυπάρχουσαν τὴν κατὰ παν-
τὸς τοῦ γεγονότος ἔχων ὑπεροχὴν· διαπορθμεύων δὲ εἰς ἡμᾶς τὰς ἄ-
νωθεν καὶ παρὰ Πατρὸς φωνάς, ἔφασκεν ὁ Υἱός, τὸ ἀληθὲς ἰλαστή-
ριον, «Τὰ ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ οὐκ ἔστιν ἐμὰ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός
20 με». Οὐκοῦν ἄνωθεν τοῦ ἰλαστηρίου γέγονεν ἡ φωνή. Θαυμάσαις δ'
ἂν οὐ μετρίως τὴν τῶν φυλάρχων ἀνασκοπούμενος πρόσδοτον. Ἀπο-
νεμηθείσης γὰρ ἡμέρας ἐκάστῳ καὶ ἰδικῶς, καθ' ἣν ἔδει πληροῦν τὰ
συντεταγμένα καὶ προσκομίσαι τὸ δῶρον, προσίεσαν μὲν ἐν κόσμῳ
κατὰ γε τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν· πλὴν οὐ κατὰ τὴν τῆς γενέσεως τά-
25 ξιν, ἥτοι καθ' ἡλικίαν, ἀλλ' οὐδὲ ἀναμιξ καὶ χύδην ἀπλῶς, συντεθειμέ-
νοι δὲ μᾶλλον ὡσπερ εἰς οἰκονομίαν μυστικὴν.

ΠΑΛΛ. Καὶ μὴν ὅτι ποτέ ἐστὶν ὁ φῆς, ἐννοεῖν οὐκ ἔχω. Φράζε δὴ οὖν μοι σαφῶς.

ΚΥΡ. Βούλει λέγωμεν ἐν τάξει καὶ καθεξῆς τοὺς ἐξ Ἰακώβ γεγο-
30 νότας; Σαφές γὰρ ἂν γένοιτο καὶ λίαν ὠδὶ τὸ ἐν τῇ προσόδῳ παρηλ-
λαγμένον.

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Ἔστι τοίνυν πρωτότοκος μὲν ὁ Ρουβὴμ, ἐπ' αὐτῷ δὲ Συ-

ΠΑΛΛ. Πάρα πολὺ σαφής.

ΚΥΡ. Πρέπει, νομίζω, νὰ ποῦμε καὶ ἐκεῖνο· ὅτι δηλαδή, ὅταν εἶχε προσκομισθεῖ ἢ προσφορὰ ἀπὸ τὸν καθένα καὶ γιὰ ὅλους, ὁ Θεὸς ἄρχισε νὰ μιλᾷ στὴν ἁγία σκηνὴ πρὸς τὸν ἐρμηνέα τῶν θείων λόγων Μωυσῆ. Ἔχουν γραφεῖ πάλι στοὺς Ἀριθμοὺς τὰ ἐξῆς· «Αὐτὲς ἦταν οἱ προσφορὲς στὰ ἐγκαίνια τοῦ θυσιαστηρίου, μετὰ τὴ χρῆση τοῦ Ἀαρῶν, τοῦ ὁποίου τὰ χέρια ἐξαγιασθήκαν καὶ ἔγιναν ἱκανὰ γιὰ τὴν προσφορὰ. Ἐνῶ ἔμπαινε ὁ Μωυσῆς στὴ σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου γιὰ νὰ μιλήσει μὲ τὸν Θεό, ἄκουσε τὴ φωνὴ τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ πὺ τοῦ μιλοῦσε πάνω ἀπὸ τὸ ἱλαστήριο πὺ εἶναι πάνω στὴν κιβωτὸ τοῦ Μαρτυρίου ἀνάμεσα στὰ δύο χερουδίμ· τοῦ μιλοῦσε καὶ τοῦ ἔλεγε»²⁰. Ἀφοῦ εἶχε τελειώσει ἡ ἁγία σκηνὴ καὶ ἀφοῦ μὲ τὰ διάφορα κοσμήματα ἀναδείχθηκε τὸ ἀληθινὸ ἁγιασμα, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία, τότε τέλος μίλησε καὶ σ' ἐμᾶς ὁ Θεὸς Πατέρας, γιὰτὶ λέγει, «Μᾶς μίλησε μέσω τοῦ Υἱοῦ»²¹, ὁ ὁποῖος λέμε, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, πὺς εἶναι τὸ ἱλαστήριο γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας²². Ἡ φωνὴ ἐρχόταν πάνω ἀπὸ τὰ Χερουδίμ. Γιατὶ ὁ Θεὸς βρίσκεται πὺ ψηλὰ καὶ πέρα ἀπὸ τὴν κτίση καὶ ἔχει τὴν ὑπεροχὴ μέσα στὴν οὐσία του ἔναντι κάθε δημιουργήματος. Διαβιδάζοντας σ' ἐμᾶς ἀπὸ ἄνω τὰ λόγια τοῦ Πατέρα μᾶς ἔλεγε ὁ Υἱός, τὸ ἀληθινὸ ἱλαστήριο· «Τὰ λόγια πὺ σᾶς λέγω δὲν εἶναι δικὰ μου, ἀλλὰ ἐκείνου πὺ μὲ ἔστειλε»²³. Πάνω ἀπὸ τὸ ἱλαστήριο λοιπὸν ἀκούστηκε ἡ φωνὴ. Καὶ θὰ θαυμάσεις ἀπέραντα ἐξετάζοντας τὴν προσέλευση τῶν ἀρχηγῶν τῶν φυλῶν. Ἀφοῦ δηλαδή ὀρίστηκε γιὰ τὸν καθένα χωριστὰ μία ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ ἐκπληρώσει ὅσα εἶχε διαταχθεῖ καὶ νὰ προσκομίσει τὸ δῶρο του, προσέρχονταν βέβαια μὲ τάξη ὅπως ὀρισε ὁ νομοθέτης, ὄχι ὅμως μὲ τὴν σειρά τῆς γέννησης, δηλαδή τῆς ἡλικίας, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀνάκατα καὶ ὅπως λάχει, ἀλλ' ὑπακούοντας μὲ τὴν σειρά τους σὲ μιὰ οἰκονομία μυστικὴ.

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ὅμως δὲν μπορῶ νὰ τὸ καταλάβω αὐτὸ πὺ λές. Μίλησέ μου λοιπὸν μὲ σαφήνεια.

ΚΥΡ. Θέλεις νὰ ποῦμε μὲ τὴν σειρά καὶ συνέχεια τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰακώβ; Ἔτσι θὰ γίνε σαφής, καὶ πολὺ μάλιστα, ἡ παραλλαγὴ προσέλευσης.

ΠΑΛΛ. Θέλω πολὺ.

ΚΥΡ. Πρωτότοκος λοιπὸν εἶναι ὁ Ρουβὴμ, καὶ ἔπειτα ὁ Συμεών, ὁ

22. Α' Ἰω. 2, 2.

23. Ἰω. 6, 64.

μεών, Λευϊ, καὶ Ἰούδας ἀπὸ γε μητρὸς τῆς Λείας. Βάλα δὲ αὐτὸ
 θεραπευνίδιον τὸν Δάν τε καὶ Νεφθαλείμ, καὶ μὴν καὶ ἡ Ζελφὰ παιδί-
 σκη Λείας, τὸν Γὰδ καὶ Ἀσήρ, Λεία γε μὴν πρὸς τοῖς ἄλλοις τέσσαρ-
 σι, τὸν Ἰσάχαρ καὶ Ζαβουλὼν τίκτει· γενέσθην δὲ καὶ ἀπὸ Ραχήλ
 5 Ἰωσήφ καὶ Βενιαμίν. Οὐκοῦν πρῶτοι μὲν ἐκ Λείας, οἱ ἐξ ἐλευθέρας
 τέσσαρες, Ρουβὴμ καὶ Συμεών, Λευὶ καὶ Ἰούδας. Ἐκ δυοῖν δὲ θερα-
 πείναιν, Βάλας τε καὶ Ζελφᾶς, τέσσαρες, Δάν καὶ Νεφθαλείμ, Γὰδ καὶ
 Ἀσήρ. Ἔτεροι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τούτοις τέσσαρες· δύο μὲν ἐκ Λείας, Ἰσάχαρ
 τε καὶ Ζαβουλὼν, ἀπὸ δὲ γε τῆς Ραχήλ, Ἰωσήφ καὶ Βενιαμίν. Με-
 10 μῆσθαι δὲ ἀναγκαῖον, ὡς εἰς δύο μεμέρισται φυλὰς ὁ Ἰωσήφ κληῖρος,
 εἰς τε τὸν Ἐφραῖμ καὶ μέντοι τὸν Μανασσῆν τοὺς ἐξ αὐτοῦ γεγονό-
 τας.

ΠΑΛΛ. Συνίημι μὲν εὖ μάλα τῶν ὀνομάτων τὴν τάξιν· τί δ' ἂν εἶη
 λοιπὸν τὸ ζητούμενον ὡς ἔν γε δὴ τούτοις, σὸν ἤδη διατρανοῦν.

15 ΚΥΡ Προσιόντες, ὦ Παλλάδιε, τοῖς δῶροις ἅμα, τοῦτο ἔδρων,
 οὐ καθ' ἡλικίαν, ἀλλὰ πρῶτος μὲν Ἰούδας, καίτοι τέταρτος ὢν κατὰ
 χρόνον, ἕνατος δὲ μετ' αὐτὸν Ἰσάχαρ, καὶ σὺν αὐτοῖς δέκατος Ζα-
 βουλὼν. Συμμορία δὲ ὥσπερ μετὰ τούτους δευτέρα, Ρουβὴμ ὁ πρω-
 τότοκος, καὶ ὁ καθεξῆς καὶ δεύτερος, Συμεών. Συνῆπται δὲ καὶ ὁ
 20 Δάν ἐκ δούλης. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις, τάγμα τὸ τρίτον διὰ τριῶν
 ἐλευθέρων, Ἐφραῖμ τε καὶ Μανασσῆ καὶ Βενιαμίν. Συμμορία δὲ
 τετάρτη ἐν ἔσχατοις, τῶν ἐκ θεραπεινῶν γεγονότων. Τρεῖς δὲ δὴ
 οὗτοι πάλιν, Δάν καὶ Ἀσήρ καὶ Νεφθαλείμ, καίτοι προὔχοντες τῷ
 τῆς γενέσεως χρόνῳ, τῶν ὡς τάξει προτεταγμένων, Ἐφραῖμ τε, φημί,
 25 καὶ Μανασσῆ καὶ Βενιαμίν. Ἄρ' οὐκ ἀναγκαίαν φῆς τὴν ἐπὶ τούτοις
 βάσανον;

ΠΑΛΛ. Μάλιστα γε· τίς οὖν ὁ λόγος, πειρωῶ μοι λέγειν.

ΚΥΡ. Αἰνιγμά που τὸ χρῆμά ἐστι, καθάπερ ἐγώ μαι πάλιν. Ὅτι
 τάξιν ἔχει τὴν πρώτην παρὰ Θεῶ τὰ διὰ Χριστοῦ τῶν ἐν νόμῳ, καὶ ὅτι
 30 τέθεινται μὲν οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, οἱ δὲ ἔσχατοι πρῶτοι. Οἱ γὰρ ὡς ἐν
 χρόνῳ πρεσβύτεροι διὰ τε τοῦτο πρωτότοκοι, τοῦτ' ἔστιν ὁ Ἰσραήλ,
 κατόπιν ἔρχεται τῶν ἐθνῶν. Καὶ οἱ τὸ δοῦλον ἔχοντες πνεῦμα καὶ τῆς

Λευϊ καὶ ὁ Ἰούδας, μὲ μητέρα τὴ Λεΐα. Ἐκ τῆν Βάλα, τὴν ὑπηρέτρια, ἦταν ὁ Δάν καὶ ὁ Νεφθαλείμ, καὶ ἀπὸ τὴν Ζελφά, τὴν ὑπηρέτρια τῆς Λεΐας, ὁ Γὰδ καὶ ὁ Ἀσήρ. Ἡ Λεΐα πάλι, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τέσσερις πρώτους, γέννησε καὶ τὸν Ἰσάχαρ καὶ τὸν Ζαβουλών ἀπὸ τὴν Ραχήλ γεννήθηκαν ὁ Ἰωσήφ καὶ ὁ Βενιαμίν. Πρῶτοι λοιπὸν ἦταν οἱ υἱοὶ τῆς Λεΐας, τέσσερις τῆς ἐλεύθερης, ὁ Ρουβήμ, ὁ Συμεών, ὁ Λευϊ καὶ ὁ Ἰούδας. Ἐκ τῆς δύο ὑπηρέτριες, τὴν Βάλα καὶ τὴν Ζελφά, ἄλλοι τέσσερις, Δάν, Νεφθαλείμ, Γὰδ καὶ Ἀσήρ. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἄλλους τέσσερις δύο ἀπὸ τὴ Λεΐα, ὁ Ἰσάχαρ καὶ ὁ Ζαβουλών, καὶ ἀπὸ τὴν Ραχήλ ὁ Ἰωσήφ καὶ ὁ Βενιαμίν. Νὰ ἀναφέρομε ἐπίσης ὅτι ὁ κλῆρος τοῦ Ἰωσήφ μοιράστηκε σὲ δύο φυλές, στὸν Ἐφραΐμ καὶ βέβαια καὶ στὸν Μανασσή, ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ αὐτόν^{23α}.

ΠΑΛΛ. Γνωρίζω βέβαια καλὰ τὴ σειρά τῶν ὀνομάτων, τί θέλομε ὅμως νὰ βροῦμε ἀπὸ αὐτοὺς πρέπει νὰ τὸ διευκρινήσεις ἐσύ.

ΚΥΡ. Ἡ σειρά προσέλευσής τους, Παλλάδιε, μὲ τὰ δῶρα τους δὲν ἦταν σύμφωνα μὲ τὴν ἡλικία· πρῶτος προσῆλθε ὁ Ἰούδας, ἂν καὶ βέβαια ἦταν τέταρτος κατὰ τὴ γέννηση. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτόν ὁ ἕνατος Ἰσάχαρ καὶ μαζί τους ὁ δέκατος Ζαβουλών. Δεύτερη ὁμάδα ἔπειτα ἀπὸ αὐτοὺς ἀποτελοῦσαν ὁ πρωτότοκος Ρουβήμ καὶ ὁ ἐπόμενος καὶ δεύτερος Συμεών. Μαζί τους προστέθηκε καὶ ὁ Δάν, ἀπὸ τὴ δούλη. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτοὺς τρίτη ὁμάδα ἀπὸ τρεῖς ἀπὸ τὶς ἐλεύθερες ὁ Ἐφραΐμ, ὁ Μανασσή καὶ ὁ Βενιαμίν. Ὁμάδα τέταρτη τέλος ὅσοι γεννήθηκαν ἀπὸ ὑπηρέτριες· καὶ αὐτοὶ πάλι ἦταν τρεῖς, ὁ Δάν, ὁ Ἀσήρ καὶ ὁ Νεφθαλείμ, ἂν καὶ βέβαια προηγοῦνταν ὡς πρὸς τὸν χρόνο τῆς γέννησης ἀπὸ ἐκείνους ποὺ προτάσσονταν στὴ σειρά ἀπὸ αὐτοὺς, ἐννοῶ τὸν Ἐφραΐμ τὸν Μανασσή καὶ τὸν Βενιαμίν. Δὲν θεωρεῖς λοιπὸν ἀπαραίτητη τὴ λεπτομερὴ ἐξέταση τοῦ πράγματος;

ΠΑΛΛ. Πάρα πολὺ· Προσπάθησε λοιπὸν νὰ μοῦ πεῖς ποιὸς εἶναι ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Τὸ πρᾶγμα, ὅπως ἐγὼ τουλάχιστον νομίζω, εἶναι αἶνιγμα. Ὅτι δηλαδὴ προηγοῦται στὴ σειρά γιὰ τὸν Θεὸ τὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὰ τοῦ νόμου, καὶ ὅτι μπῆκαν οἱ πρῶτοι τελευταῖοι καὶ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι. Οἱ πρεσβύτεροι στὸν χρόνο, καὶ γι' αὐτὸ πρωτότοκοι, δηλαδὴ οἱ Ἰσραηλίτες, ἔρχονται μετὰ ἀπὸ τὰ ἔθνη. Καὶ ὅσοι ἔχουν τὸ δουλικὸ

δουλευούσης Ἱερουσαλήμ υἱοί, τὸ προὔχειν ἐν δόξῃ παραχωρήσουσι τοῖς τῆς ἐλευθέρας, ἣτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν τῶν ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένων, καὶ εἰς ἐλεύθερον ἀξίωμα κεκλημένων δι' ἐλευθέρου πνεύματος. Ὅρα γάρ, εἰ δοκεῖ, τῶν θεωρημάτων τὸ ἀκριβές. Πρώτη μὲν γὰρ 5 προσάγει τὸ δῶρον ἢ Ἰούδα φυλή, ἐξ ἧς ἀνέφυ κατὰ σάρκα Χριστός. Καὶ μετὰ ταύτην εὐθύς ἢ Ἰσάχαρ τε καὶ Ζαβουλὼν ἄμφω δὲ ἦσθην ἐλεύθεροι καὶ ἐξ ἐλευθέρων. Εἶτα Ρουβὴμ ὁ πρωτότοκος, Συμεὼν τε καὶ Γὰδ, ὅς ἐστιν ἐκ δούλης. Σημαίνεται δὲ διὰ τούτων ὁ Ἰσραήλ. Καὶ φέρε τὰς ἐφ' ἐκάστῳ λέγωμεν, ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῖς γενομένης προφητείας 10 ἐξ Ἰακώβ συλλέγοντες. Ἔφη τοίνυν ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ· «Ρουβὴμ πρωτότοκός μου, σὺ ἰσχύς μου καὶ ἀρχὴ τέκνων μου, σκληρὸς φέρεσθαι καὶ σκληρὸς αὐθάδης»· καὶ πάλιν· «Συμεὼν καὶ Λευὶ ἀδελφοὶ συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξ αἰρέσεως αὐτῶν. Εἰς βουλήν αὐτῶν μὴ εἰσέλθῃ ἢ ψυχὴ μου, καὶ ἐπὶ τῇ συστάσει αὐτῶν μὴ ἐρεῖσαι τὰ ἦπατά μου 15 ὅτι ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους, καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν ἐνευροκόπησαν ταῦρον. Ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν, ὅτι αὐθάδης, καὶ ἡ μῆνις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη». Περὶ δὲ τοῦ Γὰδ ἔφη πάλιν τάδε· «Πειρατήριον πειρατεύσει, καὶ αὐτὸς πειρατεύσει αὐτὸν κατὰ πόδας».

20 Οὐκοῦν ἐν μὲν τῷ Ρουβὴμ σημαίνοιτο ἂν εἰκότως ὁ Ἰσραήλ, ὁ πρωτότοκος μὲν κατὰ χρόνον, σκληρὸς δὲ δὴ καὶ αὐθάδης καὶ ὑβριστής, ἐν δέ γε τῷ Συμεὼν, ᾧ καὶ συνῆπται Λευὶ, ὡς ἔτοιμος εἰς μαιφονίαν καὶ ἀπεκτονῶς μὲν ἀγίους («Τίνα», γάρ φησι, «τῶν προφητῶν οὐκ ἀπέκτειναν οἱ πατέρες ὑμῶν;»), νευροκοπήσας δὲ ὥσπερ καὶ 25 ταῦρον, ὅς ἐστι Χριστός. Οὐ γάρτοι μόνος ὁ τῶν Ἰουδαίων καταφωρᾶται τετολμηκῶς τὰ κατὰ τῶν ἀγίων καὶ κατὰ Χριστοῦ τολμήματα, συνέδραμε δὲ τούτοις καὶ ὁ Λευὶ, τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἱερὸν γένος, οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες, Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι. Διὰ τοῦτο ἐν ταῖς τοῦ προπάτορος Ἰακώβ προφητεῖαις συνέζευκται τῷ Συμεὼν 30 καὶ ὁ Λευὶ. Ἐν δέ γε τῷ Γὰδ, ὅς ἐστιν ἐκ δούλης καὶ πειρατήριον, ὡς δυσγενῆς κατὰ γνώμην καὶ πειράζων τὸν Ἰησοῦν καὶ παγίδας ἰστάς

πνεῦμα καὶ εἶναι υἱοὶ τῆς δούλης Ἰερουσαλήμ, θὰ παραχωρήσουν τὴν ὑπεροχὴ τους στὴ δόξα στους υἱοὺς τῆς ἐλεύθερης, πού εἶναι μητέρα δική μας, ἐμᾶς πού σωθήκαμε μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό καὶ κληθήκαμε σὲ ἐλεύθερο ἀξίωμα μὲ πνεῦμα ἐλευθερίας. Πρόσεχε λοιπόν, ἂν θέλεις, τὴν ἀκρίβεια τῆς ἐξήγησής μου. Πρώτη προσφέρει τὸ δῶρο τῆς ἡ φυλῆ τοῦ Ἰούδα, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννήθηκε κατὰ σάρκα ὁ Χριστός. Ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴν ἀμέσως οἱ φυλές Ἰσάχαρ καὶ Ζαβουλών, πού καὶ οἱ δύο ἦταν ἐλεύθεροι, ἀπὸ ἐλεύθερες. Ἔπειτα ὁ Ρουβὴμ, ὁ πρωτότοκος, ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Γὰδ. Μὲ αὐτοὺς δηλώνεται ὁ Ἰσραήλ. Ἐμπρὸς λοιπόν νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸν καθένα, ἐραυζόμενοι ἀπὸ τὴν προφητεία τοῦ Ἰακώβ γι' αὐτούς. Εἶπε λοιπόν ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ· «Ρουβὴμ, ὁ πρωτότοκός μου, ἐσὺ εἶσαι ἡ δύναμή μου, ἡ ἀρχὴ τῶν παιδιῶν μου, ὁ σκληρὸς στὴ συμπεριφορὰ, ὁ σκληρὸς καὶ αὐθάδης»²⁴. Καὶ πάλι· «Ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Λευὶ, οἱ δύο ἀδελφοί, διέπραξαν ἀδικία ἀπὸ πρόθεση. Ἡ ψυχὴ μου δὲν συγκατατίθεται στὴν ἀπόφασή τους καὶ ἡ καρδιὰ μου δὲν θὰ ἐπαυπαυθεῖ στὴ συνωμοσία τους, ἐπειδὴ ἐπάνω στὸ θυμὸ τους σκότωσαν ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ ἐπιθυμία ἐκδίκησης σκότωσαν καὶ ταῦρο. Καταραμένος νὰ εἶναι ὁ θυμὸς τους, γιὰτὶ ἀναπολεῖ ὕβρη καὶ ἡ ἐκδίκησή της ὑπῆρξε σκληρὴ»²⁵. Γιὰ τὸν Γὰδ εἶπε τὰ ἐξῆς· «Γιὰ τὸν Γὰδ θὰ στήσουν παγίδες, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς θὰ παγιδεύσει ἀμέσως ἐκεῖνον πού τὸν παγίδευσε»²⁶.

Μὲ τὸν Ρουβὴμ λοιπόν εὐλόγα μπορεῖ νὰ σημαίνεται ὁ Ἰσραήλ, ὁ πρωτότοκος λαὸς ὡς πρὸς τὸν χρόνο, πού ἦταν ὁμως σκληρὸς καὶ αὐθάδης καὶ ὕβριστῆς. Γιὰ τὸν Συμεὼν, μὲ τὸν ὁποῖο συνδέεται καὶ ὁ Λευὶ, πού ἦταν ἔτοιμος γιὰ φονικὸ καὶ ἔχει σκοτώσει ἀγίους, λέγει· «Ποιὸν ἀπὸ τοὺς προφῆτες δὲν σκότωσαν οἱ πατέρες σας;»²⁷. Ὁ ταῦρος πού σκότωσε εἶναι ὁ Χριστός. Γιατὶ δὲν συλλαμβάνεται μόνος ὁ ὄχλος τῶν Ἰουδαίων νὰ ἔχει ἐπιχειρήσει τὰ ἄνομα τολμήματα ἐναντίον τῶν ἀγίων καὶ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ συνέργησε μ' αὐτούς καὶ ὁ Λευὶ, δηλαδή τὸ ἱερατικὸ γένος, οἱ παρακαθήμενοι στὸ θυσιαστήριο Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι. Γι' αὐτὸ σὺς προφητεῖες τοῦ προπάτορα Ἰακώβ ἔχουν συνδεθεῖ ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Λευὶ, καὶ μαζὶ καὶ ὁ Γὰδ, πού γεννήθηκε ἀπὸ δούλη καὶ ἦταν πειραστής, ἐπειδὴ ὁ Ἰσραήλ ἦταν ταπεινὸς στὴ γνώμη καὶ πείραζε τὸν Ἰησοῦ καὶ τοῦ ἔστηνε παγίδες γιὰ νὰ τὸν βλά-

26. Γεν. 49, 19.

27. Πράξ. 7, 52.

εἰς κακουργίας αὐτῶ· προσήεσαν γὰρ λέγοντες· «Ἐξεστι δοῦναι φόρους Καίσαρι, ἢ οὐ;». Οὐκοῦν, ἀνοίσω γὰρ αὐθις εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὸν λόγον, ὁ ἐν χρόνῳ πρωτότοκος Ἰσραὴλ, ὁ σκληρὸς καὶ αὐθάδης καὶ ὑβριστής, ὁ πρόχειρος εἰς μαιφονίαν, καὶ ἐπάρατον μὲν τὴν μῆνιν 5 ἔχων, ἀπεκτονῶς δὲ ἀνθρώπους καὶ νευροκοπήσας ταῦρον, ὁ δυσγενῆς καὶ πικρὸς εἰς δόλους, καὶ παγίδας ἰστάς καὶ πειρατήριον, κατόπιν τέτακται τῶν ἐν Χριστῶ τε καὶ ἐλευθέρων, καὶ εἰ ἐλεύθερος μεθ' ἡμᾶς, ὡς ἐν ὄψει μόλις ἔρχεσθαι Θεοῦ.

ΠΑΛΛ. Εὐ³ ἔφησ.

10 ΚΥΡ. Ἀναμᾶθους δ' ἂν ὁ φημι καὶ τοῖς ἐφεξῆς τὸν νοῦν ἐφιστάς Τρεῖς γὰρ ἀλλήλων ἐχόμενοι προσεκόμενον ἐφεξῆς, ἐξ ἐλευθέρας τῆς Ραχὴλ, Ἐφραΐμ τε καὶ Μανασσῆς. Εἶτα τρεῖς ἀλλήλων ἐχόμενοί τε καὶ μετ' ἐκείνους οἱ ἐκ θεραπειῶν, φημι δὲ δὴ πάλιν, Δάν, Ἀσὴρ τε καὶ Νεφθαλεὶμ. Συνίης οὖν ὅτι προεισβάλλουσι μὲν καὶ ἐκτετίμηνται 15 λῖαν οἱ ἐξ ἐλευθέρας, ἔπονταιί γε μὴν οἱ ἐκ θεραπειῶν· ἢ οὐχὶ τοῦτό ἐστιν ἐναργές, ὃ καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος; «Ὁταν», γὰρ φησι, «τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται».

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφησ ἰσχνὴ γὰρ ἄγαν ἡ ἐπιτήρησις.

20 ΚΥΡ. Καὶ μὴν ὅτι τὸ χρῆμα οὐκ ἐψευσμένον, εἴση τοι καὶ λῖαν εὐπετῶς. Ἐμπεδοῖ γὰρ ἡμᾶς καὶ ἐξ ἐτέρων εὐθύς ἐννοιῶν ὁ λόγος ἐν κόσμῳ γὰρ τῶ καθήκοντι πράττεσθαι δεῖν ἐτύπου Θεὸς τὰς τε ἀναξεύξεις, καὶ μὴν καὶ ἰδρῦσεις, ἢτοι συγκαταναλισμοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, κύκλω τε ἰέναι τῆς σκηνῆς εὐ³ μάλα προστέταχε, κατὰ γε τό, οἵ- 25 μαι, πρὸς τοῦ μάκαρος Δαβὶδ ἀστείως ὑμνούμενον· «Καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου, Κύριε, τοῦ ἀκοῦσαί με φωνῆς αἰνέσεώς σου», ἤγουν τό, «Ἐκύκλωσα καὶ ἔθυσσα ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ θυσίαν ἀλαλαγμοῦ». Ὑποσημαίνεται δέ τι καὶ ἕτερον, τὸ ὡς ἐν τύπῳ δράσαι κεκελευσμένον. Χρὴ γὰρ ἡμᾶς οὐκ ἀπονοσφίζεσθαι Θεοῦ, ἀλλ' οἰονεῖ- 30 πως ἀγχοῦ καὶ ἐν κύκλω φαίνεσθαι περιεστηκότας, οὐ μεσολαβού-

27α. Ματθ. 22, 17.

28. Ρωμ. 11, 25.

ψει. Γιατί τὸν πλησίαζαν καὶ τοῦ ἔλεγαν· «Ἐπιτρέπεται νὰ δίνομε φόρους στὸν Καίσαρα, ἢ ὄχι;»^{27α}. Θὰ ἐπαναφέρω λοιπὸν τὸν λόγο μου στὴν ἀρχή· ὁ ὡς πρὸς τὸν χρόνο πρωτότοκος Ἰσραήλ, ὁ σκληρὸς κι αὐθάδης καὶ ὑβριστής, ὁ ἔτοιμος γιὰ φόνο, ποὺ ἔτρεφε μέσα του τὸν καταραμένο θυμὸ του, αὐτὸς ποὺ δολοφόνησε ἀνθρώπους καὶ σκότωσε τὸν ταῦρο, ὁ χυδαῖος καὶ κακοῦργος καὶ δόλιος, αὐτὸς ποὺ ἔστηνε παγίδες καὶ πείραζε, αὐτὸς λοιπὸν τάσσεται δεύτερος μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστό καὶ εἶναι ἐλεύθεροι, καὶ ἂν καὶ εἶναι ἐλεύθερος, μόλις ποὺ μπορεῖ ἔπειτα ἀπὸ ἐμᾶς ν' ἀντικρύσει τὸν Θεό.

ΠΑΛΛ. Σωστὰ μίλησες.

ΚΥΡ. Θὰ καταλάβεις αὐτὸ ποὺ λέγω ἂν προσέξεις καὶ τὰ ἐπόμενα. Τρεῖς στὴ συνέχεια, ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλο ἔφεραν ἔπειτα τὶς προσφορὲς τοὺς ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη Ραχὴλ, ὁ Ἐφραΐμ καὶ ὁ Μανασσῆς καὶ ὁ Βενιαμίν. Καὶ πάλι τρεῖς στὴ συνέχεια ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλο καὶ μετὰ ἀπὸ τοὺς προηγούμενους, γεννημένοι ἀπὸ ὑπηρέτριες, τοὺς ἀναφέρω πάλι, ὁ Δᾶν, ὁ Ἀσὴρ καὶ ὁ Νεφθαλείμ. Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπὸν ὅτι προτάσσονται μὲ μεγάλες τιμὲς τὰ παιδιὰ τῶν ἐλεύθερων, καὶ ἀκολουθοῦν τὰ παιδιὰ τῶν ὑπηρετριῶν. Ἡ μήπως δὲν εἶναι φανερὸ αὐτὸ ποὺ τὸ γράφει καὶ ὁ ἴδιος ὁ θεσπέσιος Παῦλος; Γιατί λέγει· «Ὅταν δεχθοῦν τὴ σωτηρία ὅλοι οἱ ἄλλοι λαοί, τότε θὰ σωθεῖ καὶ ὁλόκληρος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός»²⁸.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά. Ἡ παρατήρησή του εἶναι πολὺ λεπτή.

ΚΥΡ. Ὅτι βέβαια τὸ πρᾶγμα ἀνταποκρίνεται στὴν ἀλήθεια, θὰ τὸ μάθεις καὶ πολὺ εὐκόλα. Γιατί μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει ἡ Γραφή ἀμέσως καὶ μὲ ἄλλες γνῶμες. Ὁ Θεὸς πρόσταξε, ὅτι ἔπρεπε οἱ ἀναχωρήσεις καὶ οἱ στάσεις ἢ οἱ κατασκηνώσεις τῶν Ἰσραηλιτῶν νὰ γίνονται μὲ τὴν πρέπουσα τάξη, κι ἀκόμα ὅτι ἔπρεπε νὰ πηγαίνουν κυκλικά στὴ σκηνή, σύμφωνα, νομίζω, μ' αὐτὸ ποὺ ψάλλει πολὺ ὠραῖα ὁ μακάριος Δαβίδ· «Θὰ περικυκλώσω τὸ θυσιαστήριό σου, Κύριε, γιὰ ν' ἀκούσω τοὺς ὕμνους ποὺ σοῦ προσφέρουν»²⁹, ἢ τὸ ἄλλο· «Περικύκλωσα τὸ θυσιαστήριό σου καὶ θυσίασα στὴ σκηνή σου θυσία μὲ ἀλαλαγμὸ γιὰ τὴ νίκη»³⁰. Ὑποσημαίνεται ὅμως καὶ κάτι ἄλλο, ποὺ ἡ ἐκτέλεσή του ἔχει διαταχθεῖ ὡς τύπος. Δὲν πρέπει δηλαδὴ ἐμεῖς ν' ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ νὰ φαινόμεστε κοντὰ του κατὰ κάποιο τρόπο, καὶ ὅτι στεκόμαστε

29. Ψαλμ. 25, 6.

30. Ψαλμ. 26, 6.

σης ἁμαρτίας, οὐ διαστάσης ἡμᾶς κοσμικῆς ἡδονῆς, ἀλλ' εἰς ἐνότητα τὴν πνευματικὴν συλλέγοντος ὀρθοῦ διανοίας παραστήματος ἐτοιμότητός τε τῆς πρὸς πᾶν ὄτιοῦν τῶν τεθραυμασμένων. Πρέπει γὰρ ἂν ὅτι μάλιστα γὰρ τοῖς οὕτως εὐδοκίμειν ἠρημένοις τὸ χρῆναι καρποφορεῖν.
5 Γέγραπται γὰρ ὅτι «Πάντες οἱ κύκλω αὐτοῦ οἴσουσι δῶρα».

Οὐκοῦν συναπαίρειν αὐτοὺς ἐκέλευε τῇ σκηνῇ καὶ κύκλω βαδίξειν, καὶ ὡς ἐν τάξει πάλιν, οὐ ταῖς ἡλικίαις πρεπούση καὶ ἀσυγχύτως ἰούση πρὸς τοὺς ἐσχάτους ἀπὸ τῶν πρώτων, συνημμένους δὲ οὕτω καὶ ἀνὰ μέρος, καθάπερ ἐν τῇ τῶν δώρων προσαγωγῇ. Γέγραπται δὲ
10 οὕτως ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς, «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν καὶ Ἀαρὼν λέγων Ἐνθροπος ἐχόμενος κατὰ τάγμα αὐτοῦ καὶ κατὰ σημασίας κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν, παρεμβαλέτωσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ ἔναντι Κυρίου, κύκλω τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου παρεμβαλοῦσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ». Εἶτα τὸν ἐκάστω τόπον ἐκνεμηθέντα δεικνύει ὅποι
15 τε καὶ ὅπως καὶ τίνες οἱ παρεμβάλλοντες. Ἐπιφέρει γὰρ ὡδί: «Καὶ οἱ παρεμβάλλοντες πρώτοι κατὰ ἀνατολάς, τάγμα παρεμβολῆς Ἰούδα σὺν δυνάμει αὐτῶν, καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐχόμενοι φυλῆς Ζαβουλών». Εἶτα διαμέμνηται συμμορίας δευτέρας, καὶ φησι: «Τάγμα παρεμβολῆς Ρουβὴμ πρὸς νότον σὺν δυνάμει αὐτῶν, καὶ ὁ ἄρχων τῶν
20 υἱῶν Ρουβὴμ, Ἐλισούρ, υἱὸς Σεδιούρ, δύναμις αὐτοῦ οἱ ἐπεσκεμμένοι ἕξ καὶ τεσσαράκοντα χιλιάδες καὶ πεντακόσιοι. Καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐχόμενοι αὐτοῦ, φυλῆς Συμεών, καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐχόμενοι αὐτοῦ, φυλῆς Γάδ». Καὶ τρίτην εὐθύς ἐπισυνάπτει λέγων: «Τάγμα παρεμβολῆς Ἐφραΐμ παρὰ θάλασσαν σὺν δυνάμει αὐτῶν, καὶ οἱ
25 παρεμβάλλοντες ἐχόμενοι φυλῆς Βενιαμίν». Καὶ μὴν καὶ τετάρτης συμμορίας εὐθύς διαμέμνηται λέγων: «Τάγμα παρεμβολῆς Δᾶν πρὸς βορρᾶν σὺν δυνάμει αὐτῶν καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐχόμενοι αὐτοῦ φυλῆς Ἀσήρ, καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐχόμενοι αὐτοῦ φυλῆς Νεφθαλείμ. Πάντες οἱ ἐπεσκεμμένοι, φησί, τῆς παρεμβολῆς Δᾶν, ἑκατὸν

31. Ψαλμ. 75, 11.

33. Ἀριθμ. 2, 2-5.

32. Ἀριθμ. 2, 1-2.

34. Ὁπ. π. 10-14.

κυκλικά ὀλόγουρά του, χωρίς νά παρεμβάλλεται ἀνάμεσά μας ἡ ἁμαρτία, χωρίς νά μᾶς χωρίζει ἡ κοσμική ἡδονή, ἀλλά νά μᾶς συλλέγει σέ ἐνότητα πνευματική ἢ ὀρθή διάνοια καί ἡ προθυμία γιά ἀνάληψη καθενὸς ἐπαινετοῦ ἔργου. Γιατί ἀρμόζει πάρα πολὺ σ' αὐτοὺς ποὺ διαλέγουν αὐτὸν τὸν ἔπαινο, τὸ χρέος νά προσφέρουν δῶρα. Γιατί ἔχει γραφεῖ· «Ὅλοι ὅσοι εἶναι ὀλόγουρά του θὰ τοῦ προσφέρουν δῶρα»³¹.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν πρόσταξε νά ξεκινοῦν μαζί μὲ τὴ σκηνὴ καί νά βαδίζουν κυκλικά, καί πάλι μὲ τάξη, ὄχι κατὰ ἡλικία, ἀλλὰ ποὺ προχωρεῖ χωρίς σύγχυση ἀπὸ τοὺς πρῶτους στοὺς τελευταίους, καί συνδυασμένους ἔτσι κατὰ περίπτωση, ὅπως στὴν προσφορὰ τῶν δώρων. Ἄλλὰ καί στοὺς Ἄριθμούς ἔχει γραφεῖ τὸ ἑξῆς· «Μίλησε ὁ Κύριος πρὸς τὸν Μωυσῆ καί τὸν Ἀαρὼν καί εἶπε· Ἄς στρατοπεδεύσουν μπροστὰ στὸν Κύριο οἱ Ἰσραηλίτες ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλο στὰ τάγματά τους, μὲ τὶς ἰδιαίτερες σημαῖες τους καί σύμφωνα μὲ τὶς φυλές τους, καί τοποθετημένοι κυκλικά καί σὲ κάποια ἀπόσταση ἀπὸ τὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἐκεῖ ἃς στρατοπεδεύσουν»³². Ἐπειτα δείχνει στὸν καθένα τὴ θέση ποὺ τοῦ ὀρίστηκε· ποῦ δηλαδή, πῶς καί ποιοὶ θὰ στρατοπεδεύσουν. Γιατί προσθέτει τὰ ἑξῆς· «Πρῶτοι ἃς στρατοπεδεύσουν πρὸς τὸ ἀνατολικὸ μέρος τὸ τάγμα τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα μὲ τὴ στρατιωτικὴ δύναμή τους, καί στὴ συνέχεια αὐτῶν ἃς στρατοπεδεύσει τὸ τάγμα τῆς φυλῆς Ἰσάχαρ, καί στὴ συνέχεια ἃς στρατοπεδεύσει ἡ φυλὴ Ζαβουλών»³³. Ἐπειτα ἀναφέρει τὴ δεύτερη ὀμάδα καί λέγει· «Τὸ τάγμα τῆς φυλῆς Ρουβὴμ νά βρισκεται πρὸς τὸ νότιο μέρος μὲ ὅλη τὴ δύναμή της καί ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀνδρῶν τῆς φυλῆς Ρουβὴμ ἦταν ὁ Ἐλισούρ, υἱὸς τοῦ Σεδιούρ· ἡ δύναμή του μετρήθηκε καί ἦταν σαράντα χιλιάδες πεντακόσιοι ἕξι ἄνδρες. Στὴ συνέχεια θὰ στρατοπεδεύσουν οἱ ἄνδρες τῆς φυλῆς Συμεὼν καί στὴ συνέχεια θὰ στρατοπεδεύσουν οἱ ἄνδρες τῆς φυλῆς Γάδ»³⁴. Ἐπισυνάπτει ἀμέσως τὴν τρίτη ὀμάδα, λέγοντας· «Τὸ τάγμα τῆς φυλῆς Ἐφραΐμ θὰ στρατοπεδεύσει κοντὰ στὴ θάλασσα καί στὴ συνέχεια κοντὰ τους οἱ ἄνδρες τῆς φυλῆς Βενιαμίν»³⁵. Κι ἀμέσως ἀναφέρει τὴν τέταρτη ὀμάδα, λέγοντας· «Τὸ τάγμα στρατοῦ τῆς φυλῆς Δάν θὰ στρατοπεδεύσει πρὸς τὸ βόρειο μέρος μὲ ὅλη τὴ δύναμή τους, στὴ συνέχεια αὐτῶν τὸ τάγμα τῆς φυλῆς Ἀσήρ, καί μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς θὰ στρατοπεδεύσουν οἱ ἄνδρες τῆς φυλῆς Νεφθαλείμ. Ὅλοι ὅσοι μετρήθηκαν, λέγει, ἀπὸ τὸ τάγμα τῆς φυ-

35. Ἄριθμ. 2, 17-22.

πεντήκοντα καὶ ἑπτὰ χιλιάδες καὶ ἑξακόσιοι, ἔσχατοι ἑξαροῦσι κατὰ τάγματα αὐτῶν».

Ἦρᾶς ὅτι προτέτακται μὲν Ἰούδας καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, καὶ τὸν ἀπόλεκτον ἔχει τόπον τὸν πρὸς ἠῶ καὶ νότον; Ἐν φωτὶ γὰρ οἱ ἐν Χριστῷ 5 καὶ τῷ πνεύματι ζέοντες Δεύτερος ὁ Ρουθῆμ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Καὶ τρίτοι μὲν πάλιν οἱ ἐξ ἐλευθέρας. Εἶτα μετὰ τούτους ἕτεροι τρεῖς, οἱ ἐκ θεραπειῶν, περὶ ὧν εἴρηται τό, «Ἐσχατοι ἑξαροῦσιν». Ἄρ' οὐκ ἔναργές καὶ οὐδαμόθεν ἐνδοιαστόν, ὅτι προτετίμηται καὶ προεισκέκληται τοῦ πρωτοτόκου τὸ δεύτερον, τοῦτ' ἔστι τὸ ἐν Χριστῷ, καὶ τῶν 10 ἐκ δουλείας τὸ ἐλεύθερον ἐν πίστει; Οἱ μὲν γὰρ ἡγοῦνται διὰ τὸν ἐξ Ἰούδα Χριστόν, οἱ δὲ κατόπιν ἔρχονται μόλις, καὶ ὡς ἐν δευτέρῳ τέθινται τάξει.

ΠΑΛΛ. Ὁρθότατα ἔφησ' καὶ σὲ τῆς οὕτω λεπτιῆς ἀγχινοίας ἐπαινέσαμεν.

λῆς Δὲν ἦταν ἑκατὸν πενήντα ἑπτὰ χιλιάδες ἑξακόσιοι ἄνδρες καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοὶ θὰ ξεκινοῦν τελευταῖοι μὲ τὰ τὰγματὰ τους»³⁶.

Βλέπεις ὅτι προτάχθηκε ὁ Ἰούδας καὶ οἱ δικοὶ του, καὶ ἔχει τὴν ἐπιλεκτὴ θέσιν πρὸς τὴν ἀνατολὴ καὶ τὸ νότο; γιὰτὶ οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ ζοῦν μέσα στὸ φῶς καὶ ἔχουν φλογερὸ πνεῦμα. Δεύτερος τάσσεται ὁ Ρουθὴμ καὶ οἱ δικοὶ του. Τρίτοι πάλι ἐκεῖνοι ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη. Ἔπειτα ἀπὸ αὐτοῦς ἄλλοι τρεῖς, ποὺ κατάγονται ἀπὸ τὶς ὑπηρέτριες, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχει λεχθεῖ: «Θὰ ξεκινοῦν τελευταῖοι». Δὲν εἶναι ἄραγε φανερὸ καὶ χωρὶς κανένα ἐνδοιασμό, ὅτι προτιμήθηκε καὶ κλήθηκε ἀντὶ τοῦ πρωτότοκου τὸ δεύτερο, δηλαδή οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀντὶ τῶν προσκυνητῶν τῆς δουλείας, οἱ ἐλεύθεροι ὡς πρὸς τὴν πίστη; Αὐτοὶ δηλαδή ἡγοῦνται ἐπειδὴ ἔχουν ἀρχηγό τους τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα Χριστοῦ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀκολουθοῦν μετὰ δυσκολίας καὶ τάσσονται σὲ δεύτερη τάξη.

ΠΑΛΛ. Μίλησες πάρα πολὺ ὀρθά. Θὰ σὲ ἐπαινέσω γιὰ τὴν τόσο λεπτὴ σκέψη σου.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ

*Περὶ ἱερωσύνης,
καὶ ὅτι τύπος ἦν ἡ κατὰ νόμον τῆς ἐν Χριστῷ.*

*ΚΥΡ. Σκηνῆς μὲν δὴ πέρι καὶ τῶν ἐπ' αὐτῇ κεχρησμευμένων,
ἀποχρῶν ἡμῖν εὖ μάλα καὶ ἀστείως ἀπεξεσμένος εἰς ἰσχύτητα τὴν
5 πνευματικὴν ἐκπεποιήται λόγος. Πρέποι δ' ἂν, ὡς γέ μοι φαίνεται,
συνερεῖς δέ που καὶ αὐτός, οἶδ' ὅτι, τῶν ἱερωσύνης ἄψασθαι γερῶν,
τίνα τε αὐτὸν τρόπον διὰ τῆς ἐν τύπῳ καὶ κατὰ νόμον ἢ ἀληθῆς ση-
μαίνεται, τοῦτ' ἔστιν ἡ ἐν Χριστῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ τὸ ἱερόν ἀγιάζουσα
γένος, φημὶ δὲ δὴ πάλιν τοὺς ἐν πίστει λελαμπρυσμένους καὶ τὴν εἰς
10 Θεὸν οἰκειότητα πεπλουτηκότας, διὰ γε τοῦ μεταλαχεῖν ἀγίου Πνεύ-
ματος.*

ΠΑΛΛ. Πρέποι γὰρ ἂν καὶ μάλα εἰκότως.

*ΚΥΡ. Ἀποτελεσθείσης δὴ οὖν ἐν κόσμῳ τῷ πρέποντι τῆς ἀγίας
σκηνῆς καὶ εἰς εἶδος ἐνηνεγμένης τὸ ἐν τῷ ὄρει παραδειχθὲν τῷ θε-
15 σπεσίῳ Μωσῆ, τὴν τῶν ἱερέων ἀνάδειξιν ἐποιεῖτο Θεός, καὶ δὴ καὶ
ἔφασκε· «Καὶ σὺ προσαγάγου πρὸς ἑαυτὸν τὸν τε Ἀαρὼν τὸν ἀδελ-
φόν σου καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἱερατεύειν μοι,
Ἀαρὼν καὶ Ναδάβ καὶ Ἀβιουὸδ καὶ Ἐλεάζαρ καὶ Ἰθάμαρ υἱοὺς*

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΙΝΗΣ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ

**Περὶ ἱερωσύνης,
καὶ ὅτι ἡ ἱερωσύνη τοῦ νόμου ἦταν τύπος τῆς κατὰ Χριστόν.**

ΚΥΡ. Γιὰ τὴ σκηνὴ λοιπὸν κι ὅσα παράγγειλε γι' αὐτὴν ὁ Θεὸς δια-
τυπώθηκε λόγος ἐπαρκέστατος καὶ ἐπεξεργασμένος κατὰλληλα πρὸς
πνευματικὴ λεπτολογία. Πρέπει ὅμως, κατὰ τὴ γνώμη μου, καὶ θὰ συμ-
φωνήσεις, τὸ γνωρίζω, ἴσως καὶ ἐσύ, νὰ ἐξηγήσομε καὶ τὰ δῶρα τῆς
ἱερωσύνης, καὶ μὲ ποιὸ τρόπο μὲ τὴν ἱερωσύνη τοῦ τύπου καὶ τοῦ νόμου
σημαίνεται ἡ ἀληθινὴ ἱερωσύνη, δηλαδὴ ἡ κατὰ Χριστόν ἱερωσύνη, καὶ
ἡ ὁποία μέσω τοῦ Χριστοῦ ἀγιάζει τὸ ἱερὸ γένος. Καὶ ἐννοῶ μ' αὐτὸ
πάλι ἐκείνους ποὺ ἔχουν φωτισθεῖ μὲ τὴν πίστη καὶ ἔχουν ἀποκτήσει
τὴν ὡς πλοῦτο οἰκειότητα μὲ τὸν Θεό, ἐπειδὴ κατέστησαν μέτοχοι τοῦ
ἀγίου Πνεύματος

ΠΑΛΛ. Πρέπει βέβαια καὶ πολὺ εὐλόγα.

ΚΥΡ. Ἄφοῦ λοιπὸν ὀλοκληρώθηκε μὲ τὸν στολισμὸ ποὺ ἔπρεπε ἡ
ἀγία σκηνὴ καὶ ἔμοιασε στὴ μορφὴ μὲ τὸ ὑπόδειγμα ποὺ παρουσιάστη-
κε στὸ ὄρος στὸν θεσπέσιο Μωυσῆ, ὁ Θεὸς προχώρησε στὴν ἀνάδειξη
τῶν ἱερέων καὶ μάλιστα λέγοντας: «Καὶ σὺ κάλεσε κοντὰ σου τόσο τὸν
Ἄαρὼν τὸν ἀδελφὸ σου, ὅσο καὶ τοὺς υἱούς του γιὰ νὰ ἀσκοῦν ἱερατικὴ
ὑπηρεσία σ' ἐμένα, ὁ Ἄαρὼν καὶ ὁ Ναδάβ καὶ ὁ Ἀβιούδ, καὶ ὁ Ἐλε-

Ἰσχυρῶν». Ὁνομαστί μὲν οὖν οἱ ἀπόλεκτοι κέκληνται πρὸς ἱερουργίαν. «Οὐ γὰρ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἰτω δὴ οὖν αὐτόμολος μὲν μηδεὶς εἰς τὸ ἱερατεύειν τῷ Θεῷ, περιμενέτω δὲ κλήσιν, ἤγουν, ἀρπάξῃ 5 ἐπιχειρῶν, ὃ μὴ ταῖς ἄνωθεν ἔχει ψήφοις, τὴν Δαθάν τε καὶ Ἀβειρῶν ὑφέξει δίκην. Καὶ μὴ τοι θαυμάσης εἰ τὸ αὐτόμολον ἐφ' ἡμῶν ἔκτοπόν τε καὶ ἀκαλλές, ὅτε καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ γράφει Παῦλος, «Οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γεννηθῆναι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν, Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ». Κλή- 10 σεως οὖν ἄρα τῆς ἐπὶ Χριστῷ λεγομένης εἰκῶν ἂν εἶη πάλιν τὸ πρὸς Μωσέα σοφῶς εἰρημένον· «Καὶ σὺ προσαγάγου πρὸς ἑαυτὸν τὸν τε Ἰσχυρῶν τὸν ἀδελφόν σου, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ». Τὸ γὰρ «προσαγάγου», τί ἕτερον, ἢ τό, οἰκείωσαί τε καὶ προσκάλει, δηλοῖ; Κέκληται δὲ ὡσπερ εἰς ἀρχιερέα Χριστὸς διὰ βουλῆς τοῦ Πατρὸς. Συγκέκλην- 15 ται δὲ τρόπον τινὰ αὐτῷ καὶ συνεργοὶ τέθεινται πρὸς ἱερουργίαν καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί· Τοιγάρτοι καὶ διαρρήδην ἔφασκον, «Θεοῦ γὰρ ἔσμεν συνεργοί·» περιεφοίτων δὲ αὐτῷ καὶ τὴν ὑφ' ἡλίον πᾶσαν, ἱερουργοῦντες εἰς τὰ ἔθνη τὸ Εὐαγγέλιον Χριστοῦ. Κέκληνται μὲν γὰρ εἰς ἀποστολὴν διὰ Χριστοῦ, καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος, Ἄλλ' ἦν που 20 πάντως τὸ χρῆμα καὶ αὐτὸ θελητὸν τῷ Πατρί· μία γὰρ ἐφ' ἅπασιν τοῖς δρωμένοις ἢ ψῆφος, ὅτι καὶ βουλή καὶ σοφία καὶ θέλησις τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός.

Οὐκοῦν ὁ Ἰσχυρῶν τύπος ἂν εἶη Χριστοῦ, καὶ τῆς ἐν πνεύματι τε καὶ ἀληθείᾳ νοουμένης ἱερωσύνης, οἷονεὶ προανάδειξις, ὡς ἐν σκιαῖς 25 ἔτι ταῖς ἀμυδροτέραις. Σύνες δὲ ὅτι προστάττεται Μωσῆς προσαγαγέσθαι πρὸς ἑαυτὸν τὸν τε Ἰσχυρῶν· ἀσθενῆς γὰρ πως καὶ ἀτελής ὁ νόμος, εἰ καὶ ἀπονοσφίζοιτο τοῦ Χριστοῦ. «Ἀδύνατον γὰρ αἷμα τῶν κριτῶν καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας». Χριστὸς δὲ μίαν ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν προσενέγκας θυσίαν, τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἀγιαζο- 30 μένους. Ἰστωσαν δὴ οὖν οἱ σκιάς ἔτι καὶ γράμματος φίλοι καὶ Μω-

1. Ἰεξ. 28, 1.

2. Ἰεβρ. 5, 4.

άζαρ και ὁ Ἰθάμαρ, οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰαζάρων»¹. Κλήθηκαν δέβαια μὲ τὸ ὄνομά τους ὅσοι ἐκλέχθησαν πρὸς ἱερουργία. Γιατί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Κανέννας δὲν παίρνει μόνος του αὐτὴ τὴν τιμὴ, παρὰ μόνον ἐκεῖνος πού καλεῖται ἀπὸ τὸν Θεό»². Κανέννας λοιπὸν νὰ προσέρχεται αὐτόκλητος στὴν ἱερατεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ νὰ περιμένει τὴν κλήση· γιατί, τὸ νὰ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀρπάζει κανεὶς αὐτὸ πού δὲν τὸ ἔχει μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ οὐρανοῦ, θὰ ὑποστῆ τὴν τιμωρία τοῦ Δαθάν και τοῦ Ἰαζάρων. Καὶ μὴ ἀπορεῖς ἂν ἡ αὐτοπροσκληση σ' ἐμᾶς εἶναι ἄτοπη καὶ ἀπρεπής, τὴ στιγμὴ πού και γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ γράφει ὁ Παῦλος· «Δὲν ἀπένειμε ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτὸ του τὴ δόξα νὰ γίνεῖ ἀρχιερέας, ἀλλὰ ἐκεῖνος πού τοῦ εἶπε· Σὺ εἶσαι ἀρχιερέας στὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξη τοῦ Μελχισεδέκ»³. Τῆς κλήσης λοιπὸν πού λέγεται γιὰ τὸν Χριστὸ εἰκόνα πάλι θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἐκεῖνο πού εἰπώθηκε ρητὰ στὸν Μωυσῆ· «Καὶ σὺ προσάγαγε στὸν ἑαυτὸ σου τὸν Ἰαζάρων τὸν ἀδελφὸ σου και τοὺς υἱοὺς του. Τὸ «προσάγαγε» δηλαδὴ τί ἄλλο δηλώνει, παρὰ “προσκάλεσε και πάρε κοντά σου”; Ὁ Χριστὸς κλήθηκε νὰ γίνεῖ ἀρχιερέας μὲ ἀπόφαση τοῦ Πατέρα. Κλήθηκαν μαζί του κατὰ κάποιον τρόπο κι ὀρίστηκαν συνεργάτες του στὴν ἱερουργία και οἱ θεσπέσιοι μαθητές. Γι' αὐτὸ δέβαια και διακήρυτταν ἀπερίφραστα, «Εἴμαστε συνεργάτες τοῦ Θεοῦ»⁴, και περιέρχονταν ἀκόμα και ὅλη τὴν ὑφήλιο ἱερουργώντας στὰ ἔθνη τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Κλήθηκαν δηλαδὴ γιὰ τὴν ἀποστολή τους αὐτὴ ἀπὸ τὸν Χριστὸ, και ὁ Λόγος αὐτὸς εἶναι ἀληθινός. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ πράγμα τὸ ἤθελε ὅπωςδήποτε και ὁ Πατέρας· γιατί γιὰ ὅλα ὅσα γίνονταν ἡ ἀπόφαση ἦταν μία, ἀφοῦ σκέψη και σοφία και θέληση τοῦ Πατέρα εἶναι ὁ Υἱός.

Ὁ Ἰαζάρων λοιπὸν εἶναι τύπος τοῦ Χριστοῦ και προανάδειξη κατὰ κάποιον τρόπο τῆς πνευματικῆς και ἀληθινῆς ἱερωσύνης σὰν μέσα σὲ σκιές ἀκόμα θαμπές. Καὶ πρόσεχε ὅτι ὁ Μωυσῆς παίρνει προσταγὴ νὰ καλέσει κοντά του τὸν Ἰαζάρων· γιατί ὁ νόμος εἶναι ἀσθενής και ἀτελής, ἂν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸ. Γιατί λέγει· «Εἶναι ἀδύνατο τὸ αἶμα τῶν ταύρων και τῶν τράγων και ἐξαλείφει ἁμαρτίες»⁵. Ὁ Χριστὸς ὅμως, προσφέροντας μία θυσία γιὰ χάρη τῶν ἁμαρτωλῶν, ἔκανε τέλειους στὸν αἰῶνα ὅλους ὅσοι ἀγιάζονται. Ἄς γνωρίζουν λοιπὸν ὅσοι παραμένουν

3. Ἐβρ. 5, 6.

4. Α' Κορ. 3, 9. Ρωμ. 16, 3.

5. Ἐβρ. 10, 4.

σαϊκῶν ἐνταλμάτων κατηξιωμένοι, ὡς εἰ μὴ προσαγάγοιντο πρὸς ἑαυτοὺς τὸν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, εἰς οὐδὲν αὐτοῖς τῆς ἐν τύπῳ λατρείας καταλήξει τὸ σπούδασμα. Ποῖα γὰρ ἂν εἶεν παρά γε τῷ φιλαρέτῳ Θεῷ τῆς ἐν νόμῳ 5 ζωῆς τὰ αὐχήματα; Τοιγάρτοι καὶ Παῦλος ἡμῖν ὁ σοφώτατος, διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ, σκύβαλα μὲν ἠγεῖσθαι τὰ ἐν κόσμῳ φησὶν, ἀνθελέσθαι δὲ τὰ πνευματικά· καὶ τοῦτό ἐστι νοητῶς, τὸ προσάγεσθαι πρὸς ἑαυτὸν αὐτὸν τὸν Ἀαρών.

ΠΑΛΛ. Συνίημι ὁ φῆς σαφῆς γὰρ ὁ λόγος.

10 ΚΥΡ. «Προσαγάγου τοίνυν», φησί, «πρὸς ἑαυτὸν Ἀαρών τὸν ἀδελφόν σου». Καὶ καθ' ἕτερον, οἶμαι, τρόπον, τὸ χρῆμα εἰδὼς οὐκ ἀσυντελὲς εἰς ὄνησιν τὴν ὡς ἐν νόησει πνευματικῇ· σύνες δὲ ὁ φημι. Ἀπεστέλλετο μὲν γὰρ Μωσῆς τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ταλαιπωρίας ἐκκομίζων τὸν Ἰσραήλ. Εἶτα τὴν ἀνθρώπου δύναμιν ὑπερανεστηκὸς ἄγαν, 15 καὶ πέρα δὴ μέτρων τῆς ἐνούσης ἰσχύος τε καὶ εὐγλωττίας αὐτῷ τὸ ἐγχείρημα βλέπων, ἐλπάρει λέγων· «Ἴδου οὐκ εὐλαλὸς εἰμι πρὸ τῆς χθές, οὐδὲ πρὸ τῆς τρίτης, οὐδὲ ἀφ' οὗ ἤρξω λαλεῖν τῷ θεράποντί σου, ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσός εἰμι ἐγώ». Θεοῦ δὲ πρὸς ταῦτα· «Τίς ἔδωκε στόμα ἀνθρώπῳ», λέγοντος, «τίς ἐποίησε δύσκωφον καὶ κω- 20 φόν, βλέποντα καὶ τυφλόν; Οὐκ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός; Καὶ νῦν πορεύου, καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου». Τῆς τῶν κατορθωμάτων ὑπεροχῆς ἠττώμενος, ἐδεδίει πάλιν, καὶ δὴ ἔφασκε· «Δέομαι, Κύριε, προχειρίσαι ἄλλον, τὸν δυνάμενον, ὃν ἀποστελεῖς». Προχειρίζετο δὲ τὸ τηνικάδε Θεὸς παραχρῆμα τὸν Ἀαρών, εἰς τύπον τοῦ πάντα εὐκόλως κατορ- 25 θοῦν εἰδότος Χριστοῦ· λελύτρωται δὲ οὐχ ἑτέρως ὁ Ἰσραήλ, εἰ μὴ δέδοται συνεργὸς τῇ Μωσέως ἰσχυρομυθία καὶ ἀσθενείᾳ πάλιν, ὡς ἐν εἰκόνι τῇ Ἀαρών ὁ Χριστός· οὕτω κἀνθάδε νοήσεις. Τὸ γὰρ ἀσθενὲς τοῦ νόμου τελειῶν ἐν Χριστῷ, παρεκόμισεν εἰς ἱερωσύνην τὸν Ἀαρών, καὶ συνάπτει χρησίμως τῷ μακαρίῳ Μωσῆ. Οὔτε γὰρ εἰς λύτρω- 30 σιν ἀρκέσειεν ἂν ὁ νόμος, οὔτε μὴν εἰς τὸ δύνασθαι τελειοῦν εἰς ἁγιασμὸν τοὺς ἐκλελυτρωμένους. Λύτρωσις δὲ καὶ ἁγιασμός ὁ Χριστός,

6. Φιλίππ. 3, 8.

8. Ἐξ. 4, 10.

7. Ἐξ. 28, 1.

9. Ἐξ. 4, 11.

ἀκόμα φίλοι τῆς σκιᾶς καὶ τοῦ γράμματος καὶ τιμοῦν τὶς μωσαϊκὰς ἐντολὰς, ὅτι, ἂν δὲν φέρουν κοντὰ τους τὸν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολο τῆς πίστεώς μας Ἰησοῦ Χριστό, ἡ ἐμμονή τους μὲ ζῆλο στήν τυπικὴ λατρεία δὲν θὰ καταλήξει πουθενά. Ποιὰ δηλαδή θὰ εἶναι γιὰ τὸν Θεὸ πού τιμᾷ τὶς ἀρετὲς τὰ καυχήματα τῆς σύμφωνης μὲ τὸν νόμο ζωῆς; Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, ἐξαιτίας τῆς ὑπεροχῆς πού ἔχει ἢ γνώση τοῦ Χριστοῦ, λέγει ὅτι θεωροῦσε σκύβαλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ προτιμοῦσε τὰ πνευματικὰ⁶. Κι αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει τὸ ὅτι κάλεσε κοντὰ του τὸν Ἄαρών.

ΠΑΛΛ. Καταλαβαίνω αὐτὸ πού λές· ὁ λόγος σου εἶναι σαφής.

ΚΥΡ. «Κάλεσε», λέγει, «κοντὰ σου τὸν Ἄαρών τὸν ἀδελφό σου»⁷. Καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, νομίζω, ὅτι τὸ πράγμα δὲν στερεῖται τὴν ὠφέλεια μὲ νόημα πνευματικὸ. Πρόσεχε αὐτὸ πού λέγω. Ἔστειλε τὸν Μωυσῆ γιὰ νὰ βγάλει τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία τους στήν Αἴγυπτο, καὶ ἐκεῖνος, ξεπερνώντας κατὰ πολὺ τὴν ἀνθρώπινη δύναμη καὶ βλέποντας τὸ ἐγχείρημα πέρα ἀπὸ τὰ μέτρα τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς εὐγλωττίας του, τὸν παρακαλοῦσε καὶ τοῦ ἔλεγε· «Μὰ ἐγὼ δὲν ἔχω τὴν ἰκανότητα νὰ μιλῶ· οὔτε χθὲς μποροῦσα οὔτε προχθὲς οὔτε ἀφότου ἀρχισες νὰ μιλάς στὸν δοῦλο σου· ἐγὼ ἔχω ἀδύνατη φωνὴ καὶ εἶμαι βραδύγλωσσος»⁸. Ὁ Θεὸς τότε τοῦ εἶπε· «Ποιὸς ἔδωσε στὸν ἀνθρώπο στόμα, ποιὸς ἔκανε τὸν βαρήκοο καὶ τὸν κουφὸ, τὸν τυφλὸ κι αὐτὸν πού βλέπει; Ὁχι ἐγὼ ὁ Κύριος καὶ Θεός; Πήγαινε λοιπὸν τώρα, καὶ ἐγὼ θὰ ἀνοίξω τὸ στόμα σου»⁹. Αὐτὸς ὅμως, καταβαλλόμενος ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου, ἐξακολουθοῦσε νὰ φοβᾶται καὶ ἔλεγε· «Σὲ παρακαλῶ, Κύριε· ὄρισε κάποιον ἄλλο πού μπορεῖ νὰ τὸ κάνει αὐτό, καὶ στείλε αὐτόν»¹⁰. Ὁρισε λοιπὸν τότε ἀμέσως ὁ Θεὸς τὸν Ἄαρών ὡς τύπο τοῦ Χριστοῦ πού μπορεῖ νὰ κατορθώσει εὐκόλα τὰ πάντα. Δὲν θὰ μποροῦσε δηλαδή νὰ λυτρωθεῖ ἀλλιῶς ὁ Ἰσραήλ, ἂν δὲ δινόταν βοηθὸς στήν ἰσχυροφωνία καὶ τὴν ἀδυναμία του ὡς ὁ Χριστὸς μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἄαρών. Ἔτσι θὰ σκεφθεῖς καὶ ἔδῳ. Τελειοποιώντας δηλαδή τὴν ἀδυναμία τοῦ νόμου στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὀδηγεῖ στήν ἱερωσύνη τὸν Ἄαρών καὶ τὸν συνδέει χρήσιμα μὲ τὸν μακάριο Μωυσῆ. Γιατί ὁ νόμος οὔτε γιὰ τὴν λύτρωση θὰ ἀρκοῦσε οὔτε θὰ εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ ἀγιάζει πλήρως τοὺς λυτρούμενους ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Καὶ λύτρωση φυσικὰ καὶ ἀγιασμός, μὲ

10. Ἐξ. 4, 13.

συνεργαζομένων ἁγίων καθάπερ ἀμέλει Μωσῆς μὲν τῷ Ἀαρὼν ἐν Αἰγύπτῳ τότε, αὐτῷ γε μὴν τῷ Ἀαρὼν οἱ υἱοί. Τῷ δὲ δὴ πάντων ἀρχιερεῖ καὶ ἡγουμένῳ Χριστῷ συνειρογάζοντο νοητῶς καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί. Πάντα μὲν ἰσχύοντι κατορθοῦν, καὶ οὐχ ὡς ἀσθενοῦντι συντρέχοντες, ἀλλ' ὡς κεκλημένοι πρὸς ὑπουργίαν καὶ ἀριστίνδην ἐπιλεγόμενοι, καὶ τὸ ἐφ' ἅπασιν εὐσθενές παρ' αὐτοῦ κερδαίνοντες. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ».

ΠΑΛΛ. Οὐκοῦν ἀπόλεκτοι καὶ ὀνομασι κέκληνται πρὸς ἱεροουργίαν Ἀαρὼν τε καὶ οἱ λοιποί.

ΚΥΡ. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις λαμπρά τε καὶ ἱεροπρεπῆ τὰ ἐσθήματα κατασκευάζεσθαι αὐτοῖς ἐνομοθέτει λέγων· «Καὶ ποιήσεις στολὴν ἁγίαν Ἀαρὼν τῷ ἀδελφῷ σου εἰς τιμὴν καὶ δόξαν, καὶ σὺ λάλησον πᾶσι τοῖς σοφοῖς τῆ διανοία, οὓς ἐνέπλησα πνεῦμα αἰσθήσεως, καὶ ποιήσουσι τὴν στολὴν τὴν ἁγίαν Ἀαρὼν εἰς τὸ ἅγιον ἐν ᾗ ἱερατεύσει μοι». Παῦλος μὲν οὖν ὁ σοφώτατος τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις τὴν ἁγίαν ὄντως καὶ ἐξ οὐρανοῦ στολὴν ἀνάπτεσθαι δεῖν συμβουλεύει γράφων· «Ἐνδύσασθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν». Τοῦτο γάρτοι ὁ προφήτης Ἡσαΐας προανακεκράγει λέγων ὡς ἐκ 20 προσώπου τῆς Ἐκκλησίας· «Ἀγαλλιᾶσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, ἐνέδυσσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης». Ἐσθημα δὴ οὖν τὸ εἰς τιμὴν καὶ δόξαν ἀληθῶς τῷ ἱερῷ καὶ ἁγίῳ γένει Χριστός, κόσμημά τε λαμπρὸν καὶ ὑπερκόσμιον ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς. «Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστόν ἐδαπτίσθητε, Χριστόν ἐνεδύσασθε», φησί, 25 καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος. Ὡς ἐν σκιαῖς δὲ ὁ νόμος κατακαλλύνει τὸν Ἀαρὼν, εἰς Χριστόν ἀναφέρων τὴν ἐκ τοῦ ποικίλως ἐστάλθαι δόξαν. Μονονουχὶ γὰρ καὶ συνυφασμένος τῆ τῶν τεχνημάτων κατασκευῆ μυστικός τε καὶ ἀκριθῆς εὐρίσκεται λόγος, αἰνιγματωδῶς ὑποφαίνων τοῦ Σωτῆρος τὴν δόξαν. Θεὰ γὰρ ὅπως τῆς συνέσεως τῆς παρὰ Θεοῦ 30 τῶν ἐσθημάτων τοὺς τεχνουργοὺς ἀναπεπλησθαί φησιν, εἰς εὐανθῆ

11. Φιλιππ. 4, 13.

13. Ρωμ. 13, 14.

12. Ἐξ. 28, 2.

14. Ἡσ. 61, 10.

τῆ συνεργασία βέβαια τῶν ἁγίων, εἶναι ὁ Χριστός· ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὁ Μωυσῆς παραστάθηκε τότε στὸν Ἄαρὼν στὴν Αἴγυπτο καὶ στὸν ἴδιο τὸν Ἄαρὼν οἱ υἱοὶ του. Μὲ τὸν ἀρχιερέα ὄλων καὶ ἀρχηγὸ Χριστὸ συνεργάζονταν νοητὰ καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητές. Βέβαια ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ κατορθώσει τὰ πάντα καὶ αὐτοὶ μὲ τῆ συνεργασία τους δὲν βοηθοῦσαν κάποιο ἀδύναμο, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχαν κληθεῖ νὰ ὑπηρετήσουν, ἔχοντας ἐπιλεγεῖ ὡς ἄριστοι, καὶ ἐπειδὴ θὰ κέρδιζαν ἀπὸ αὐτὸν τὴ δύναμη νὰ κατορθώσουν τὰ πάντα. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει αὐτὸ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, λέγοντας· «Μπορῶ νὰ κάνω τὰ πάντα χάρις στὸν Χριστὸ πὺ μὲ δυναμώνει»¹¹.

ΠΑΛΛ. Ὡς ἐπίλεκτοι λοιπὸν καὶ μὲ τὸ ὄνομά τους κλήθηκαν στὸ ἱερουργικὸ καθῆκον ὁ Ἄαρὼν καὶ οἱ ἄλλοι.

ΚΥΡ. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ νομοθετοῦσε νὰ κατασκευαστοῦν γι' αὐτοὺς φορέματα λαμπρὰ καὶ ἱεροπρεπῆ, λέγοντας· «Θὰ κάνεις ἱερὴ στολὴ γιὰ τὸν Ἄαρὼν τὸν ἀδελφὸ σου γιὰ νὰ τιμήσεις καὶ νὰ ὑψώσεις τὸ ἀξίωμα του. Πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ μίλησε ἐσὺ σὲ ὄλους τοὺς σοφοὺς στὸ νοῦ, πὺ τοὺς ἔχω γεμίσει μὲ πνεῦμα ἀντιλήψεως, γιὰ νὰ κάνουν τὴν ἱερὴ στολὴ τοῦ Ἄαρὼν μὲ τὴν ὁποία θὰ ἱεουργεῖ γιὰ μένα μέσα στὰ ἅγια»¹². Ὁ Παῦλος ὁ σοφότατος συμβουλεύει ἐκείνους πὺ σώθηκαν μὲ τὴν πίστη νὰ φορέσουν τὴν ἁγία πράγματι καὶ οὐράνια στολὴ, γράφοντας· «Φορέσατε ὡς στολὴ σας τὸν Κύριό μας τὸν Ἰησοῦ Χριστό»¹³. Αὐτὸ βέβαια προανήγγειλε καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας σὰν ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας· «Ἄς γεμίσει ἀπὸ ἀγαλλίαση ἡ ψυχὴ γιὰ τὸν Κύριο, γιὰτι μοῦ φόρεσε ἱμάτιο σωτηρίας καὶ χιτῶνα χαρᾶς»¹⁴. Τὸ φόρεμα λοιπὸν τὸ τιμητικὸ ἀληθινὰ καὶ δοξασμένο γιὰ τὸ ἱερὸ καὶ ἅγιο γένος εἶναι ὁ Χριστός, κόσμημα λαμπρὸ καὶ ὑπερκόσμιο γιὰ τις ψυχὰς τῶν ἁγίων. Γιατὶ λέγει, «Ὅσοι βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ντυθήκατε τὸν Χριστό»¹⁵, καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀληθινός. Ὁ νόμος μὲ τις σκιᾶς του καταστολίζει τὸν Ἄαρὼν, ἀνάγοντας στὸν Χριστὸ τὴ δόξα πὺ παίρνει ἀπὸ τὴν πολυποίκιλη στολὴ του. Γιατὶ βρίσκεται κατὰ κάποιο τρόπο συνυφασμένος μὲ τὴν κατασκευὴ τῶν φορεμάτων καὶ μυστικός, ἀλλὰ καὶ ἀκριβῆς λόγος, πὺ ὑποδηλώνει κατὰ τρόπο αἰνιγματικὸ τὴ δόξα τοῦ Σωτήρα. Πρόσεχε δηλαδὴ πῶς λέγει ὅτι οἱ κατασκευαστές τῆς στολῆς εἶναι γεμάτοι ἀπὸ τὴ σύνεση πὺ τοὺς ἔδωσε ὁ Θεός, πὺ

15. Γαλ. 3, 27.

ποικιλουργίαν ἀποκομίζοντος, καὶ τὴν Χριστοῦ τοῖς ἀμφίοις ἐγγράφοντος δόξαν. Περιστήθιον δὲ καὶ ἐπωμῖς καὶ ποδήρης καὶ χιτῶν ὁ κοσσυμβωτός, κίδαρις τε καὶ ζώνη, τὰ τεχνουργούμενα, αὐτά τε καὶ πρὸς τούτοις ἕτερα, ἃ καὶ ἀνά μέρος ἡμῖν, ὡς ἔνι, λελέξεται. Ἔφη τοῖς
5 νυν περὶ τῶν εἰς ἔργα παρειλημμένων· «Καὶ αὐτοὶ λήψονται τὸ χρυσίον καὶ τὴν ὑάκινθον καὶ τὴν πορφύραν καὶ τὸ κόκκινον καὶ θύσσον». Καί μοι πάλιν λεπτόν ἐνιείς τοῖς προκειμένοις τὸν νοῦν, καὶ πρόγε δὴ τῶν ἄλλων ἄθρει δὴ τόδε.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον τί φής;

10 ΚΥΡ. Οὐ γὰρ χρυσίου καὶ θύσσου, καὶ μὴν καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου, ὑακίνθου τε αὖ πάντα πεποιήνται τὰ ἐν τῇ σκηνῇ καὶ ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ;

ΠΑΛΛ. Ἔωδε ἔχει.

ΚΥΡ. Θεά δὲ δὴ ὅτι διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ἡ τοῦ προὔχοντος ἐν
15 ἱερωσύνῃ διεσκευάσθη στολή, τὴν Χριστοῦ δόξαν ὡς ἐν εἰκόνι δὴ πάλιν καὶ τύποις ὠδίνουσα· λόγοι γὰρ οἱ αὐτοί, γνῶσις δὲ οὐχ ἕτερα, τὸ Χριστοῦ κάλλος κατασημαίνουσι. Γινώσκειται γὰρ ὡς ἐν χρυσῷ μὲν Θεός, ὡς ἐν πορφύρᾳ τὸ βασίλειον ἔχων ἀξίωμα, καὶ ὡς ἐν θύσσῳ λεπτῇ λόγος ἰσχνός καὶ ἀσώματος, ὡς ἐν κοκκίνῳ διὰ τὴν σάρκα· ἐν
20 ὑακίνθῳ γε μὴν ἀεροφανεῖ, τοιουτόχρως γὰρ ὑακίνθος, διὰ τὸ ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ Ἡ γὰρ οὐχὶ Θεός τε ἅμα καὶ βασιλεὺς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Οὐχὶ δὲ Λόγος ὢν τοῦ Πατρὸς λεπτός καὶ ἀσώματος, γέγο-
25 νεν ἐν σαρκὶ καὶ ἔστιν ἄνωθεν;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές

ΚΥΡ. Αἱ αὐταὶ τοιγαροῦν ἀπαραλλάκτως καὶ ὡς ἐν θεωρίᾳ λεπτῇ τῶν ἐσθημάτων αἱ ὕλαι, καὶ μέντοι καὶ τῶν κατεσκευασμένων ἐν τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ. Καὶ ταυτὶ μὲν ὧδε, τὰ δὲ εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῷ Ἀα-
30 ρῶν ποικίλως ἐξυφασμένα καιρὸς ἤδη λέγειν. Οὐκοῦν, «Καὶ ποιήσουσι», φησί, «τὴν ἐπωμίδα ἐκ θύσσου κεκλωσμένης, ἔργον ὑφαντὸν ποικιλτοῦ, δύο ἐπωμίδες συνέχουσαι ἔσσονται αὐτῷ, ἕτερα τὴν ἕτεραν

ὁδηγεῖ σε μὰ πολύανθη ποικιλία καὶ ἀποτυπώνει πάνω στὰ ἄμφια τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ. Περιστήθιο, ἐπωμίδα, χιτώνας πτυχωτὸς μέχρι τὰ πόδια, κάλυμμα τῆς κεφαλῆς καὶ ζώνη εἶναι τὰ ὑφαντὰ αὐτὰ τεχνουργήματα καὶ ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ, γιὰ τὰ ὅποια στὸ κατάλληλο μέρος θὰ μιλήσομε ὅσο μᾶς εἶναι δυνατόν. Εἶπε λοιπὸν γιὰ ἐκείνους ποὺ εἶχαν προσληφθεῖ στὰ ἔργα· «Αὐτοὶ γιὰ τὴν κατασκευὴ αὐτῶν θὰ πάρουν χρυσάφι, καὶ τὰ χρώματα, τὸ γαλάζιο, τὸ πορφυρὸ καὶ τὸ κόκκινο, καθὼς καὶ λινὸ λευκὸ ὑφασμα»¹⁶. Κι ἄφησε πάλι, σὲ παρακαλῶ, τὴ σκέψη σου νὰ ἐξετάσει μὲ διεισδυτικότητά αὐτὰ ποὺ εἶπαμε, καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα πρόσεξε αὐτό.

ΠΑΛΛ. Ποιὸ θέλεις νὰ πεῖς;

ΚΥΡ. "Ὅλα ὅσα ὑπῆρχαν μέσα στὴ σκηνὴ δὲν ἔγιναν ἀπὸ χρυσάφι καὶ μὲ κλωστή στριμμένη, χρώματος πορφύρας, κόκκινου καὶ γαλάζιου¹⁷ καὶ δὲν συμβόλιζαν ὅλα αὐτὰ τὸν Χριστό;

ΠΑΛΛ. "Ἔτσι εἶναι.

ΚΥΡ. Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι καὶ ἡ στολὴ τοῦ πρώτου στὴν ἱερωσύνη κατασκευάστηκε μὲ τὰ ἴδια ὑλικά, ὑποδεικνύοντας πάλι σὰν σὲ εἰκόνα καὶ τύπους τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ οἱ ἴδιοι λόγοι, καὶ ὄχι διαφορετικὴ γνώση, φανερώνουν τὸ κάλλος τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ δηλώνεται μὲ τὸ χρυσάφι ὡς Θεός, μὲ τὴν πορφύρα τὸ βασιλικὸ του ἀξίωμα, μὲ τὴ λεπτὴ βύσσο ὡς λόγος λεπτὸς καὶ ἀσώματος, μὲ τὸ κόκκινο ἢ σάρκα ποὺ ἔφερε, καὶ μὲ τὸ ἀέρινο γαλάζιο, ποὺ εἶναι τὸ χρώμα αὐτὸ τοῦ ὑάκινθου, ἐπειδὴ ἔρχεται ἀπὸ ἄνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανό. "Ἡ δὲν εἶναι Θεὸς μαζί καὶ Βασιλιάς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα;

ΠΑΛΛ. Πῶς δηλαδή δὲν εἶναι;

ΚΥΡ. "Ἀλλὰ καὶ ὄντας Λόγος τοῦ Πατέρα λεπτὸς καὶ ἀσώματος δὲν ἔλαβε σάρκα¹⁸ καὶ δὲν προέρχεται ἀπὸ ἄνω;

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. "Ἰδια λοιπὸν ἀπαράλλαχτα ὡς πρὸς τὴ λεπτὴ θεωρία εἶναι καὶ τὰ ὑλικά τῶν φορεμάτων καὶ ὅλων ἐκείνων ποὺ ὑπῆρχαν μέσα στὴν ἁγία σκηνή. Καὶ αὐτὰ βέβαια ἔχουν ἔτσι, καιρὸς ὅμως εἶναι νὰ μιλήσομε καὶ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν ὑφανθεῖ μὲ ποικιλία γιὰ τὸν Ἄαρών. Λέγει λοιπὸν· «Θὰ κάνουν τὴν ἐπωμίδα ἀπὸ νῆμα λινό, ἔργο ὑφασμένο ἀπὸ κεντητή. Αὐτὴ θὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κομμάτια, ποὺ θὰ συγκρατοῦν

18. Ἰω. 1, 14.

ἐπὶ τοῖς δύο μέρεσιν ἐξηρητημένα. Καὶ τὸ ὕφασμα τῶν ἐπωμίδων, ὃ ἐστὶν ἐπ' αὐτῷ κατὰ τὴν ποιήσιν, ἐξ αὐτοῦ ἔσται ἐκ χρυσοῦ καὶ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου διανενησμένου καὶ θύσσου κεκλωσμένης». Ὑλὴν δὲ τοῖς ὑφάσμασι δούς τὴν ἤδη προειρημένην, εὐθύς 5 ἐπιφέρει «Καὶ λήψη τοὺς δύο λίθους, λίθους σμαράγδους, καὶ γλύψεις ἐν αὐτοῖς τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἐξ ὀνόματα περὶ τὸν λίθον τὸν ἕνα, καὶ τὰ ἐξ ὀνόματα τὰ λοιπὰ ἐπὶ τὸν λίθον τὸν δεύτερον, κατὰ τὰς γενέσεις αὐτῶν, ἔργον λιθουργικῆς τέχνης γλύμμα σφραγίδος διαγλύψεις τοὺς λίθους ἐπὶ τοῖς ὀνόμασι τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Καὶ 10 θήσεις τοὺς δύο λίθους ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς ἐπωμίδος· λίθοι μνημόσυνον εἰσι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ».

ΠΑΛΛ. Βαθὺς μὲν, ὡς ἔοικεν, ὁ ἐν τοῖς θεωρήμασι λόγος· πειρῶ δὲ πρότερον ἐκεῖνο εἰπεῖν, τί τὸ χρῆμα τῆς ἐπίκλην ἐπωμίδος, ἢ ποῖον ἂν ἔχοι τῆς κατασκευῆς τὸν τρόπον.

15 ΚΥΡ. Ὑφασμά τι χιτῶνος ὡς ἐν εἶδει καὶ μέχρι στέρονου διῆκον γενέσθαι προστέταχεν, ὡς αὐτοῖς ἔσω τε καὶ ὡς ἐν χροῶ καὶ μέχρι ποδῶν ἐσθήμασιν ἐπενηνεγμένου, καὶ τὴν ἐκ χρυσοῦ καὶ πορφύρας ἀπαστράπτων αὐγὴν, τοῖς τῶν θεωμένων ὀφθαλμοῖς σεπτόν τε καὶ ἱεροπρεπὲς ἐντέκοι τὸ θαῦμα. Τοῦτο κέκληκεν ἐπωμίδα, διὰ τό, οἶμαι, 20 βραχὺ τοῦ τεχνήματος καὶ τὸ ἀμφοῖν δὴ μόλις ἐπιτάννυσθαι τοῖς ὤμοιιν. Ἐν ταύτῃ δὴ οὖν τῇ ἐπωμίδι δύο λίθους, σμαράγδου δὲ αὐται, κλώσμασιν ἰσχυοῖς εὖ μάλα διεσφιγμένας ἐνερείδεσθαι δεῖν διετύπου σαφῶς, ἐνορωρυγμένων εὐτέχνως ὀνομαστί τῶν φυλῶν, ὡς ἐξ ἐν μιᾷ γράφεσθαι λίθῳ. Καὶ τίς ὁ τοῦδε λόγος, αὐτὸς ἡμῖν διεσάφει λέγων 25 «Καὶ λήψεται Ἀαρὼν τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἔναντι Κυρίου ἐπὶ τῶν δύο ὤμων αὐτοῦ, μνημόσυνον περὶ αὐτῶν».

ΠΑΛΛ. Νομοῦμεν δὲ τί διὰ τε τῶν λίθων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὑποδηλοῦσθαι πάλιν;

ΚΥΡ. Ἄκουε δὴ· ὠχρὰ μὲν λίθος ἢ σμαράγδος. Ἐνήχεται δὲ 30 αὐτῇ τὸ ἀγγοειδὲς ἐν βάθει, καὶ οἰονεὶ σκότῳ συγκέκρταται φῶς ἑκτέρου πρὸς ἑαυτὸ τὸ νικᾶν ἀνθέλκοντος. Ἄρ' οὖν, ὦ Παλλάδιε, πρὸς

19. Ἐξ. 28, 6-8.

20. Ἐξ. 28, 9-12.

τὸ ἓνα τὸ ἄλλο καὶ θὰ πέφτουν ἐμπρὸς καὶ πίσω. Τὸ ὕφασμα τῆς ἐπωμίδας ποὺ θὰ φορᾶει θὰ κατασκευάζεται ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ἀπὸ κλωστὲς χρώματος γαλάζιου, βαθέος ἐρυθροῦ καὶ κόκκινου καὶ λινὴ κλωστή στριμμένη»¹⁹. Κι ἀφοῦ ὄρισε γιὰ τὰ ὑφάσματα τὰ ὑλικά ποὺ εἶπαμε, προσθέτει ἀμέσως· «Θὰ πάρεις δυὸ σμαραγδένια πετράδια καὶ θὰ σκαλίσεις πάνω σ' αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ, ἕξι ὀνόματα στὸ ἓνα πετράδι καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἕξι στὸ ἄλλο πετράδι κατὰ σειρὰ γέννησής τους. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἔργο γλυπτικῆς, ποὺ θὰ φέρει μορφὴ ἀνάγλυφης σφραγίδας· πάνω σ' αὐτὰ τὰ δύο πολύτιμα πετράδια θὰ σκαλίσεις τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ, καὶ θὰ βάλεις τὰ δύο πετράδια πάνω στοὺς ὤμους τοῦ φορέματος, ὥστε ν' ἀποτελοῦν μνημόσυνο τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ»²⁰.

ΠΑΛΛ. Τὸ νόημα τῆς ἐξήγησής σου, ὅπως φαίνεται, εἶναι βαθύ. Προσπάθησε ὅμως πρῶτα νὰ πεῖς ἐκεῖνο, τί σημαίνει αὐτὸ τὸ φόρεμα ποὺ λέγεται ἐπωμίδα καὶ ποιὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς κατασκευῆς του.

ΚΥΡ. Πρόσταξε νὰ γίνῃ ἓνα ὕφασμα παρόμοιο μὲ χιτῶνα ποὺ νὰ φτάνει μέχρι τὸ στέρνο, ὥστε, τοποθετημένο πάνω στὰ φορέματα ποὺ ἦταν ἀπὸ μέσα κατὰ σάρκα καὶ ἔφταναν μέχρι τὰ πόδια καὶ ἔξακοντίζοντας τὴ λάμψη τοῦ χρυσοῦ καὶ τῆς πορφύρας, νὰ δημιουργεῖ στὰ μάτια ἐκείνων ποὺ ἔβλεπαν ἓνα θέαμα σεβάσιμο καὶ ἱεροπρεπές. Αὐτὸ τὸ ὄνομασε ἐπωμίδα, ἐπειδὴ τὸ φόρεμα ἦταν μικρὸ καὶ μόλις κάλυπτε τοὺς δύο ὤμους. Σ' αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἐπωμίδα ὄρισε μὲ σαφήνεια, ὅτι ἔπρεπε νὰ τοποθετηθοῦν δυὸ σμαραγδένια πετράδια στερεωμένα σφιχτὰ μὲ λεπτὴ κλωστή, καὶ ἐπάνω θὰ ἦταν σκαλισμένα μὲ τέχνη τὰ ὀνόματα τῶν φυλῶν, ἕξι στὸ καθένα. Ποιὸς ἦταν βέβαια ὁ λόγος γι' αὐτό, τὸ διασαφηνίζει ὁ ἴδιος, λέγοντας· «Καὶ ἔτσι ὁ Ἄαρὼν θὰ ἔχει τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ ἐπάνω στοὺς δύο ὤμους τοῦ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ τὰ θυμᾶται πάντοτε ὁ Θεός»²¹.

ΠΑΛΛ. Καὶ τί θὰ νομίσομε πάλι ὅτι ὑποδηλώνεται μὲ τὰ πετράδια καὶ τὰ σκαλισμάτα τους;

ΚΥΡ. Ἦκουσε λοιπὸν. Τὸ σμαράγδι εἶναι πέτρα πρασινωπὴ. Στὸ βάθος μοιάζουν νὰ κολυμποῦν αὐγοειδῆ σχήματα καὶ νὰ ἀναμιγνύεται κατὰ κάποιον τρόπο τὸ φῶς μὲ τὸ σκοτάδι, διεκδικώντας τὸ καθένα γιὰ τὸν ἑαυτό του τὴ νίκη. Ἦραγε λοιπὸν, Παλλάδιε, ὁ σωματικὸς ὀφθαλ-

τὸ ὕψου τε καὶ ἄνω βλέπων ὁ τοῦ σώματος ὀφθαλμός, καὶ κατατείνας εἰς τὸ βαθὺ πρὸς αἰθέρα καὶ οὐρανόν, οὐχὶ τοιαῦδέ τινι προβαλεῖ θεωρία; ὠχρὸς γάρ που καὶ ὡς ἐν θάθει μέλας καὶ φωτὶ μετρίῳ συμμιγῆς ὁ ἀνωτάτω λίαν αἰθήρ.

5 ΠΑΛΛ. ᾧδε ἔχει.

ΚΥΡ. Εἰκόνα δὴ οὖν οὐρανοῦ τὴν λίθον ποιεῖται τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν. Καὶ μὴ τοι θαυμάσης ὅτε καὶ σαπφείρω παρεικάζει πάλιν αὐτόν. ᾧχρὰ γάρ ἡ σάπφειρος, καὶ τῆς ἐν σμαράγδῳ θέας οὐ μακράν. Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τῇ Ἐξόδῳ «Καὶ ἀνέβη Μωσῆς καὶ
10 Ἄαρὼν καὶ Ναδάβ καὶ Ἀβιουὺδ καὶ ἑβδομήκοντα τῆς γερουσίας Ἰσραήλ. Καὶ εἶδον τὸν τόπον οὗ εἰσπήκει ὁ Θεὸς Ἰσραήλ, καὶ τὰ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὡσεὶ ἔργον λίθου σαπφείρου, καὶ ὥσπερ εἶδος στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ, τῇ καθαρότητι». Ἐπειδὴ γάρ ἐν Αἰγύπτῳ γεγονότες οἱ ἐξ Ἰσραήλ λελατρεύκασιν τῇ κτίσει καὶ θεὸν ἐκάλουν τὸν
15 οὐρανόν, χρησίμως αὐτοῖς ὁ τῶν ὄλων Κύριος καὶ ἐπ' αὐτοῦ θεβηκῶς ἐφαίνετο τοῦ στερεώματος, ἵν' εἰδεῖεν ὅτι πάντα ὑπὸ πόδας ἔχει καὶ αὐτῶν ἐστὶ τῶν οὐρανῶν δεσπότης, ὡς δημιουργὸς Συνίης οὖν ὅτι τύπον ὥσπερ τινὰ καὶ εἰκονισμόν οὐρανοῦ τὸ Γράμμα ποιεῖται τὸ ἱερόν, τὴν ὡς ἐν μετρίῳ φωτὶ καταχρηῶσαν λίθον; Κυαναυγῆς γάρ
20 φύσει.

ΠΑΛΛ. ᾧριστα ἔφη.

ΚΥΡ. Οὐρανοῦ δὴ οὖν σημεῖον ἡ σμάραγδος, γεγραμμένον ἔχουσα κατὰ γένος τὸν Ἰσραήλ, καὶ τόπον λαχοῦσα τὴν ἐπωμίδα, δι' οὗ παρέσται νοεῖν, ὡς, οἷπερ ἂν εἶεν τὴν ἀπογραφὴν λαχόντες ἐν οὐ-
25 ρανῶ, οὗτοι πάντη τε καὶ πάντως ἐπαναπαύσονται τῷ Χριστῷ, μονονυχὶ καὶ ἐπ' ὤμων ἔχοντι καὶ ὡς ἐν τάξει τέκνων ποιουμένων τοὺς ἀγαθοὺς. Τοιοῦτον δὲ καὶ ὁ θεῖος ἔφη Μωσῆς, φειδοῖ τῇ παρὰ Θεοῦ κατακαλλύνων τὸν Ἰσραήλ· «Ὡς ἀετὸς σκεπάσαι νοσησιὰν ἑαυτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῖς νεοσσοῖς αὐτοῦ ἐπεπόθησε, διεῖς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ
30 ἐδέξατο αὐτούς, καὶ ἀνέλαβεν αὐτούς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ». Ἀλλὰ δὴ που καὶ ὁ Δαβὶδ ἀναμελωδεῖ ἀγίῳ παντὶ καὶ ἐν βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου κατακηκότι, «Ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι»,

μος, βλέποντας ψηλά και ἄνω και ἀνατείνοντας στο βάθος τοῦ αἰθέρα και τοῦ οὐρανοῦ, δὲν δίνει μὰ τέτοια ὄψη; Γιατί ὁ αἰθέρας ἐκεῖ στ' ἀνώτατα ὕψη του εἶναι πρασινωπὸς και σκοτεινὸς στο βάθος και ἀναμιγμένος μὲ λιγοστὸ φῶς.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ὅπως τὸ λές.

ΚΥΡ. Ἡ ἱερὴ Γραφή λοιπὸν δίνει μὲ τὸ σμαραγδένιο πετράδι τὴν εἰκόνα τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ μὴν ἀπορήσεις βέβαια ἂν ἄλλοτε τὸν παρομοιάζει πάλι μὲ ζαφείρι· γιατί και τὸ ζαφείρι εἶναι ὠχρὸ και δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ σμαράγδι. Στὴν Ἐξοδο ἔχει γραφεῖ τὸ ἑξῆς· «Και ἀνέθηκαν ὁ Μωυσῆς και ὁ Ἀαρὼν και ὁ Ναδάβ και ὁ Ἀβιούδ και ἄλλοι ἑβδομήντα ἀπὸ τοὺς γέροντες τοῦ Ἰσραήλ, και εἶδαν τὸν τόπο μόνο ὅπου εἶχε σταθεῖ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ ὁ τόπος αὐτὸς κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του φαινόταν κατασκευασμένος ὡς ἀπὸ πετράδια ζαφειρένια, ποὺ ἔμοιαζε μὲ τὴ διαύγεια και τὴν καθαρότητα τοῦ οὐρανοῦ»²². Ἐπειδὴ δηλαδή ὅταν πῆγαν οἱ Ἰσραηλίτες στὴν Αἴγυπτο εἶχαν λατρεύσει τὴν κτίση και καλοῦσαν θεὸ τὸν οὐρανὸ, γιὰ τὸ καλὸ τους ὁ Κύριος τῶν ὅλων φαινόταν ὅτι στεκόταν και πάνω στο ἴδιο τὸ στερέωμα, ὥστε νὰ δοῦν ὅτι ἔχει τὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του και εἶναι Κύριος τῶν οὐρανῶν, ὡς δημιουργός. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι ἡ ἁγία Γραφή δίνει ἕναν κατὰ κάποιον τρόπο τύπο και εἰκονισμό τοῦ οὐρανοῦ μὲ τὸ πετράδι ποὺ γίνεται κάτωχρο μὲ ἕνα μέτριο φῶς; Γιατί ἀπὸ τὴ φύση του ἐκπέμπει μὴ γαλάζια λάμψη.

ΠΑΛΛ. Τὸ εἶπες ἄριστα.

ΚΥΡ. Τὸ σμαράγδι λοιπὸν εἶναι σημάδι τοῦ οὐρανοῦ και ἔχει ἐπάνω του γραμμένο ὅλον τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ κατὰ γένη, τὸπος τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἐπωμίδα. Μ' αὐτὸ μᾶς ὁδηγεῖ στο νὰ σκεφθοῦμε, ὅτι ὅποιοι τοὺς ἔλαχε νὰ ἔχουν ἀπογραφεῖ στὸν οὐρανὸ, αὐτοὶ ὅπωςδήποτε θὰ ἐπαναπαυθοῦν στὸν Χριστό, ποὺ θὰ τοὺς ἔχει κατὰ κάποιον τρόπο στοὺς ὤμους του και θὰ θεωρεῖ ὡς παιδιά του τοὺς ἀγαθοὺς. Κάτι παρόμοιο εἶπε και ὁ θεῖος Μωυσῆς τιμώντας τὸν Ἰσραήλ μὲ τὴν προστασία τοῦ Θεοῦ· «Σὰν ἀετὸς γιὰ νὰ σκεπάσει τὴ φωλιά του καρδιοχτυπώντας γιὰ τὰ ἀετόπουλά του, τοὺς δέχθηκε ἀνοίγοντας τὰ φτερά του και τοὺς πῆρε στὴν πλάτη μου»²³. Ἀλλὰ και ὁ Δαβὶδ ψάλλει κάπου γιὰ κάθε ἅγιο ποὺ ἔχει κατοικήσει μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου, λέγοντας· «Θὰ σὲ

23. Δευτ. 32, 11.

φησί. Μετάφρενά που, καθάπερ ἐγῶμαι, τὰ ὑπαυχένια μέρη καὶ τὰ ὡς ἐν ὤμοις ὑποδηλῶν, καὶ οὐχὶ δὴ πάντως τὰ νῶτα. Ἐπ' ὤμων δὴ οὖν ἀρθήσονται, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, καὶ ἐπὶ βραχίονος ἀναληφθήσονται, κατὰ τὸν ἀρχαῖον Ἐφραΐμ, οἱ τὴν ἄνω λαχόντες 5 ἀπογραφὴν, ἣν εὐκλεᾶ τε καὶ ἀξιάγαστον καὶ τῶν θείων χαρισμάτων τὸ κάλλος ὑπερκευμένην αὐτὸς ἀπέφηεν ὁ Σωτὴρ, τοῖς ἀγίοις μαθηταῖς ὠδύπη λέγων· «Μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ὑμῖν, χαίρετε δὲ μᾶλλον, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Μνημόσυνον δὲ τὴν ἐν γε τοῖς λίθοις ἀπογραφὴν ἔσεσθαί φησι 10 τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἔναντι Κυρίου, μονονουχὶ καὶ ἐνατενίζοντος, ὡς ἐν Ἀαρῶν· εἰσδέχεται γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ εἰς ἀνάμνησιν ἐν Χριστῷ, καὶ γεγόναμεν ἐν αὐτῷ γνώριμοί τε καὶ ἐποπτείας ἄξιοι, καὶ ὡς ἐν δίδλω Θεοῦ.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφησ.

15 ΚΥΡ. Κόσμημα δὲ τούτῳ καὶ ἕτερον προσεπάγεσθαι δεῖν ἐπιτάττει λέγων· «Καὶ ποιήσεις ἀσπιδίσκας ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ καταμεμιγμένας, καὶ ποιήσεις δύο κροσσωτὰ ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ καταμεμιγμένα ἐν ἄνθεσιν ἔργον πλοκῆς, καὶ ἐπιθήσεις τὰ κροσσωτὰ τὰ πεπλεγμένα ἐπὶ τὰς ἀσπιδίσκας καὶ τὰς παρωμίδας αὐτῶν ἐκ τῶν ἐμ- 20 προσθίων. Καὶ ποιήσεις λόγιον τῶν κρίσεων, ἔργον ὑφάντου κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς ἐπωμίδος, ποιήσεις αὐτὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου καὶ θύσσου κεκλωσμένης, ποιήσεις αὐτὸ τετράγωνον, ἔσται διπλοῦν σπιθαμῆς τὸ μῆκος καὶ σπιθαμῆς τὸ εὖρος. Καὶ καθυφανεῖς ἐν αὐτῷ ὕφασμα κατὰ τὸν λίθον τε- 25 τράστιχον». Εἶτα τῶν λίθων συνθεῖς τὰ ὀνόματα αὐτῶν, προσεπάγει πάλιν· «Καὶ οἱ λίθοι ἔστωσαν ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ δώδεκα, κατὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, γλυφαὶ σφραγίδων ἐκάστου κατὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἔστωσαν εἰς τὰς δώδεκα φυλάς». Καὶ ἐξῆς μετ' ὀλίγα· «Καὶ λήψεται», φησίν, «Ἀαρῶν τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπὶ τοῦ

24. Ψαλμ. 11, 3.

26. Λουκᾶ 10, 20.

25. Ὠσηὲ 11, 3.

27. Ἀποκ. 13, 8.

σκεπάσει ἐπάνω σοὺς ὤμους του»²⁴. Μετὰ φρενα βέβαια, ὅπως ἐγὼ νομίζω, εἶναι τὰ μέρη κάτω ἀπὸ τὸν αὐχένα, καὶ ἐπομένως ὑποδηλώνει τοὺς ὤμους καὶ ὄχι τὰ νῶτα. Πάνω στοὺς ὤμους του λοιπὸν θὰ σταθοῦν, σύμφωνα μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη²⁵ καὶ πάνω στὰ μπράτσα του θὰ τοὺς πάρει, ὅπως τὸν ἀρχαῖο Ἐφραΐμ, ὅσοι ἔλαχαν νὰ ἀπογραφοῦν στὸν οὐρανό, πράγμα πού ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας χαρακτήρισε ὡς ἔνδοξο καὶ ἀξιοθαύμαστο καὶ πού ὑπερβαίνει τὸ κάλλος τῶν θείων χαρισμάτων, λέγοντας τὰ ἐξῆς στοὺς μαθητές του· «Μὴ χαίρεστε πού ὑποτάσσονται σ' ἐσᾶς τὰ δαιμόνια, ἀλλὰ νὰ χαίρεστε πολὺ περισσότερο πού τὰ ὀνόματά σας ἔχουν γραφεῖ στοὺς οὐρανοὺς»²⁶. Ὑπόμνηση λέγει τῶν Ἰσραηλιτῶν θὰ εἶναι γιὰ τὸν Κύριο τὸ σκάλισμα τῶν ὀνομάτων τους πάνω στὰ πολύτιμα πετράδια, βλέποντάς του κατὰ κάποιον τρόπο στὸ πρόσωπο τοῦ Ἁαρών. Μᾶς ἀποδέχεται δηλαδὴ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας καὶ μᾶς θυμᾶται στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, καὶ μέσω τοῦ Χριστοῦ γίναμε γνωστοί καὶ ἄξιοι νὰ ρίχνει ἐπάνω μας τὸ βλέμμα του καὶ νὰ ἔχομε καταγραφεῖ κατὰ κάποιον τρόπο μέσα στὸ βιβλίον τοῦ Θεοῦ²⁷.

ΠΑΛΛ. Ὁρθὰ τὸ εἶπες.

ΚΥΡ. Προστάζει σ' αὐτὸ νὰ προστεθεῖ καὶ δεύτερο κόσμημα· «Θὰ κατασκευάσεις ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι πόρπες σὲ σχῆμα ἀσπίδων, θὰ πλέξεις ἐπίσης ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι δύο ἀλυσίδες μὲ κρόσσια στὰ ἄκρα καὶ κοσμημένα μὲ ὁμοιώματα ἀνθέων, καὶ θὰ δέσεις τίς πλεγμένες αὐτὲς ἀλυσίδες μὲ τὰ κροσσωτὰ ἄκρα στίς πόρπες πού θὰ εἶναι στερεωμένες κοντὰ στοὺς ὤμους πρὸς τὸ μέρος τοῦ στήθους. Θὰ κατασκευάσεις ἐπίσης τὸ Λογεῖο τῶν κρίσων, ἔργο εἰδικοῦ ὑφαντῆ, μὲ τὸν τρόπο καὶ τὰ ὑλικά πού θὰ γίνουν καὶ οἱ ἐπωμίδες, δηλαδὴ ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἀπὸ λινὸ ὕφασμα ἀπὸ κλωσμένη κληστή καὶ βαμμένη μὲ χρῶμα γαλάζιο, βαθὺ κόκκινο καὶ κόκκινο· θὰ εἶναι τετράγωνο καὶ διπλό, μὴ σπιθαμὴ τὸ μῆκος καὶ μία τὸ πλάτος. Πάνω σ' αὐτὸ θὰ ὑφάνεις ἓνα ὕφασμα μὲ τέσσερες σειρὲς ἀπὸ πολύτιμες πέτρες»²⁸. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀνέφερε τὰ ὀνόματά τους, προσθέτει πάλι· «Οἱ πέτρες θὰ εἶναι δώδεκα, ὅσα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακώβ, σὰν γλυπτὲς σφραγίδες, μὲ σκαλισμένο πάνω ἀπὸ ἓνα ὄνομα τῆς κάθε μᾶς ἀπὸ τίς δώδεκα φυλές»²⁹. Καὶ στὴ συνέχεια μετὰ ἀπὸ λίγα λέγει· «Ὁ Ἁαρών θὰ ἔχει τὰ ὀνόματα τῶν δώδεκα υἱῶν τοῦ Ἰσραὴλ ἐπάνω στὸ Λογεῖο τῆς κρίσεως, τὸ ὁποῖο θὰ εἶναι

28. Ἐξ. 28, 13-17.

29. Ἐξ. 28, 21.

Λογίου τῆς κρίσεως, ἐπὶ τοῦ στήθους εἰσιόντι εἰς τὸ Ἅγιον, μνημόσυ-
νον ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ».

ΠΑΛΛ. Ὡς βαθὺ τοῦ Λογίου τὸ χρῆμα, δυσέφικτός τε κοιμιῆ
καὶ αὐτὸς εἶναι μοι δοκεῖ τῆς κατασκευῆς ὁ τρόπος.

5 ΚΥΡ. Ἰτέον δὴ οὖν ἐπ' αὐτά, καὶ ὡς ἀγχοῦ δὴ μάλα τῆς ἀληθείας,
εἰ καὶ μὴ εἰσάπαν αὐτῆς ἐφικέσθαι τυχὸν ἐπιτρέπει τὸ ἄναντες. Τὰ
γάρ τοι λίαν ἀσυμφανῆ κἂν γοῦν ἐν ἐσόπτρῳ βλέπειν, φαίην ἂν ἔγω-
γε θατέρου διενεγκεῖν, τοῦ μηδ' ὄλως ἐννενοῆσθαι λέγω. Ἐρῶ δὴ οὖν,
ὡς οἶόν τε καὶ ὡς ἂν ἔχομι κατὰ νοῦν. Ἀσπιδίσκας δύο προστέταχε
10 γενέσθαι ἐκ χρυσίου δὴ καθαροῦ, εὐρυτέρας μὲν ἢ κατὰ νομίσματος
κύκλον, ἐν εἶδει γε μὴν τῶ αὐτῶ· κυκλοτερές γὰρ τὸ νόμισμα· εἶτα δύο
κροσσωτὰ μεμιγμένα ἐν ἄνθεσιν ἐκ χρυσίου καθαροῦ Σειράς δὲ εἶναι
φάμεν τὰ κροσσωτά, ἐκπεποικιλμένην ἐχούσας τὴν ὡς ἐν χρώμασιν
ὄψιν. Ἄνθη γὰρ ἔφη τὰ χρώματα. Βύσσος δὲ ἦν ἄρα καὶ πορφύρα
15 ταυτί, καὶ νῆμα χρυσοῦν, καὶ μὴν καὶ ὑάκινθος, καὶ κλωσμα τὸ κόκκι-
νον. Καὶ πρός γε δὴ τούτῳ χρῆναι γενέσθαι, φησί, τετράγωνον ὕφα-
σμα καὶ ὡς ἐν εἶδει κύβου, σπιθαμιαῖον, ἰσόπλευρον πανταχῆ. Ἐνυ-
φαίνεσθαι δὲ δεῖν αὐτῶ τὰς δυοκαίδεκα λίθους εὐ μάλα φησί, καὶ ἀνά
τρεις κεμένας, ὡς ἐν τέσσαρσιν ὅλοις στίχοις ἐντετορευμένων αὐταῖς
20 ὀνομασί τῶν φυλῶν. Οὐκοῦν ἀπὸ μὲν τῆς ἐπωμίδος χρυσαῖς καὶ
πολυειδέσιν αἱ ἀσπιδίσκαι σειραῖς ἐκκεκρεμασμένοι ὑπεκάθηντο
μέντοι ἠρέμα, τὸ ὑψοῦ τε δοκεῖν καὶ ἐπ' αὐτοῖς εἶναι τοῖς ὄμοις. Ἡ-
πτιοντο δὲ τῶν στέρων καὶ αὐτοῖς ἤδη ἐπηώρηντο τοῖς μαστοῖς ἀπὸ
δέ γε τῶν ἀσπιδισκῶν σειραῖς ἑτέραις τὸ τῶν κρίσεων Λόγιον εὐ μάλα
25 προσηρητημένον ἐπενήχето τῶ στέρω, κροσσωτῶν ἐκκεκρεμασμένων.
Καὶ ἦν οὐκ ἀθαύμαστον τοῖς ὁρῶσι τὸ χρῆμα, λίθοις καὶ χρυσῶ δια-
φανές καὶ ταῖς τῶν ἑτέρων ὑλῶν εὐχροίαις πανδόξως ἐξειργασμένον.
Ἔσεσθαι δὲ καὶ τοῦτο πάλιν εἰς ἀνάμνησιν τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, ἔναντι
Κυρίου εἰσιόντος Ἀαρῶν εἰς τὸ Ἅγιον. Ἐὰρά σοι σαφές ὡς ἔνι λοι-
30 πὸν τῶν τεχνημάτων τὸ σχῆμα;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα. Ἄνθ' ὅτου δὲ δὴ τὸ Λόγιον τῶν κρίσεων
ὄνομα τῶ τεχνήματι;

ἐπάνω στό στήθος, ὅταν θὰ εἰσέρχεται στή σκηνή, γιὰ νὰ θυμᾶται ὁ Θεὸς τοὺς Ἰσραηλίτες»³⁰.

ΠΑΛΛ. Εἶναι σκοτεινὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὸ Λογεῖο καὶ ἐπίσης μοῦ φαίνεται πολὺ δυσνόητος ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς του.

ΚΥΡ. Πρέπει λοιπὸν νὰ μεταφέρομε τὸν λόγο καὶ σ' αὐτὰ καὶ ὅσο γίνεται νὰ πλησιάσομε τὴν ἀλήθεια, ἔστω καὶ ἂν ἡ δυσκολία δὲν ἐπιτρέπει νὰ τὰ φτάσομε πλήρως σ' αὐτήν. Γιατὶ τὰ πολὺ σκοτεινὰ πράγματα εἶναι προτιμότερο νὰ τὰ βλέπει κανεὶς ἔστω καὶ σὰν μέσα σὲ καθρέφτη, παρὰ τὸ ἄλλο, ἐννοῶ τὸ νὰ μὴν τὰ βλέπει καθόλου. Θὰ τὰ ἐξηγήσω λοιπὸν ὅσο μπορῶ καὶ ὅσο μοῦ ὑπαγορεύει ὁ νοῦς μου. Πρόσταξε νὰ γίνουν δυὸ ἀσπιδόμορφες πόρπες ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι, μὲ μεγαλύτερη διάμετρο ἀπὸ τὸ νόμισμα, ὅμως μὲ τὴν ἴδια μορφή· γιὰ τὸ νόμισμα εἶναι κυκλικό. Ἐπειτα νὰ γίνουν δύο κροσσωτὰ ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι κοσμημένα μὲ λουλούδια. Τὰ κροσσωτὰ εἶναι ἀλυσίδες, πού ἡ ὄψη τους ποικίλλεται μὲ χρώματα. Ἄνθη βέβαια ὀνόμασε τὰ χρώματα. Κι αὐτὰ ἦταν ἡ βύσσος, ἡ πορφύρα, χρυσή κλωστή, καὶ νῆμα γαλάζιο καὶ κόκκινο. Ἐπειτ' ἀπὸ αὐτὰ πρέπει, λέγει, νὰ γίνῃ ὕφασμα τετράγωνο, ὅμοιο μὲ κύβο ἰσόπλευρο, μὲ κάθε πλευρὰ μιὰ σπιθαμὴ. Καὶ πρέπει νὰ ὑφανθοῦν μέσα σ' αὐτὸ πολὺ καλά, λέγει, οἱ δώδεκα πολύτιμες πέτρες, ἀνὰ τρεῖς, σὲ τέσσερες σειρῆς, καὶ νὰ εἶναι σκαλισμένα σ' αὐτὲς τὰ ὀνόματα τῶν φυλῶν. Ἐπομένως ἀπὸ τὴν κάθε ἐπωμίδα ἦταν κρεμασμένες σὲ δύο χρυσῆς πολύμορφες ἀλυσίδες οἱ πόρπες, πού κάθονταν ἀπαλὰ πάνω σ' αὐτὲς, ὥστε φαινόταν πὼς ἦταν ψηλὰ καὶ πάνω στοὺς ὤμους, ἀκουμποῦσαν ὅμως πάνω στό στήθος καὶ αἰωροῦνταν κοντὰ στοὺς μαστούς. Κι ἀπὸ τὶς πόρπες σὲ ἄλλες σειρῆς καλὰ συνδεδεμένο τὸ Λογεῖο τῶν κρίσεων σάλευε πάνω στό στέρνο, ἔχοντας τὶς ἀλυσίδες νὰ κρέμονται. Καὶ ὁ θαυμασμὸς ἐκείνων πού τὸ ἔβλεπαν ἦταν μεγάλος, καθὼς στραφτοκοποῦσε δουλεμένο ἔξοχα μὲ πετράδια καὶ χρυσάφι καὶ τὶς ἄλλες πολύχρωμες ὕλες. Κι αὐτὸ πάλι εἶχε σκοπὸ νὰ ὑπευθυμίζει στὸν Κύριο τοὺς Ἰσραηλίτες καθὼς θὰ ἔμπαινε ὁ Ἄαρὼν στὰ Ἅγια. Σοῦ ἔγινε ἄραγε κατὰ τὸ δυνατὸν σαφῆς ὁ τρόπος πού δουλεύτηκαν ὅλα αὐτὰ τὰ τεχνουργήματα;

ΠΑΛΛ. Καὶ πάρα πολὺ βέβαια. Ἀλλὰ γιὰ τὸ καλλιτέχνημα αὐτὸ ὀνομάζεται Λογεῖο τῶν κρίσεων;

30. Ἐξ. 28, 23.

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ δὴ καὶ ἐπωμίδα κεκλήσθαι τὸ ἀνωτέρω, διὰ τὸ ἀμφοῖν ἐπιτεταῖσθαι τοῖν ὤμοιν ἐτυμολγοῦντες εἰρήκαμεν;

ΠΑΛΛ. Ναί, Τί οὖν τοῦτό γε;

ΚΥΡ. Ὅτι πάλιν ἐτύμως τε καὶ ἀναλόγως τὸ ὡς ἐν καρδία τε καὶ 5 σπλάγγχοις ἀποτεθεμένον Λόγιον τῶν κρίσεων ὠνομάσθαι φαμέν. Ἐνδιαίτημα γὰρ ὡσπερ τοῦ ἐν ἡμῖν λογικοῦ καρδία καὶ σπλάγγχνα, ἐρήρειαται δὲ ὡσπερ καὶ ἐγκαταπέπηκται φυσικῶς τῷ ἐν ἡμῖν λογικῷ καὶ ἢ ἐφ' ἐκάστω τῶν πρακτέων ὀρθή τε καὶ ἀδιάβλητος κρίσις, τοῦτ' 10 ἔστιν ἢ δικαιοκρισία, καὶ τὸ ἐκάστω πρόπον. Ἡ γὰρ οὐχὶ λογικὴ τις ἐν ἡμῖν τὰς τῶν πρακτέων ταλαντεύει φύσεις, καὶ ἀποκρίνει τῶν ἀμεινόνων τὸ ἄχαρί τε καὶ ἀλυσιτελές;

ΠΑΛΛ. Καὶ πάνυ.

ΚΥΡ. Κρίσιν δὲ ὀνομάζειν ἔθος τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ τὴν ὀρθότητα καὶ δικαιοκρισίαν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος ψάλλει Δαβίδ· «Μα- 15 κάριοι οἱ φυλάσσοντες κρίσιν, καὶ ποιοῦντες δικαιοσύνην ἐν παντὶ καιρῷ». Ἐφη δὲ πού πάλιν· «Καὶ τιμὴ βασιλέως, κρίσιν ἀγαπᾶν». Λαμπρὰ γὰρ ἢ βασιλέως τιμὴ τε καὶ δόξα φιλοῦσα δικαιοσύνην. Λόγιον οὖν ἄρα κρίσεως τὸ καρδία καὶ στέρνοις ἐπερρομμένον, διὰ τὸ ὡσπερ ἐν τόπῳ κεῖσθαι τοῦ λογικοῦ, ἐν ᾧ ἢ ὀρθότης ἐν δικαιοσύνη. 20 Ἐν αὐτῷ δὲ τούτῳ λίθοι δυοκαίδεκα χρυσίῳ περισχετοί, γραφὴν ἔχοντες τὰς φυλάς. Εἶεν δ' ἂν τύπος ἀνδρῶν ἀγίων, οἱ λαμπροὶ τέ εἰσι καὶ τίμιοι, καὶ οἷά τινες ἀπόλεκτοι λίθοι, μονονουχὶ καὶ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν κείμενοι τοῦ Χριστοῦ· καὶ γὰρ εἰσιν ἀληθῶς μνήμης ἄξιοι, διὰ γε τὸ ἐν ἀρετῇ διαφανές καὶ τὸ ὡς ἐν ἁγιασμῷ τίμιον. Ἀποκρέμανται δὲ 25 τοῦ Λογίου τῶν κρίσεων καὶ κρωσσοὶ χρυσοῖ, παραδηλοῦντος, οἷμαι, τοῦ πράγματος, ὅτι τῆς τῶν ἀγίων πληθὺς ὁ πολὺς τε καὶ ἀναρίθμητος τῶν ἀνδραγαθημάτων ἔσμός μονονουχὶ καὶ ἀπηρητημένος ὁρᾶται. Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Δαβίδ καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὸν κόσμον ἐν κρωσσωτοῖς εἶναί φησιν.

30 *ΠΑΛΛ.* Πιθανὸς ὁ λόγος.

31. Ψαλμ. 105, 3.

32. Ψαλμ. 98, 4.

ΚΥΡ. Καί τὸ πιὸ πάνω ἐτυμολογώντας το, δὲν εἶπαμε πὼς λέγεται ἐπωμίδα, ἐπειδὴ ἀπλώνεται στοὺς δύο ὤμους;

ΠΑΛΛ. Ναί. Τί σχέση ἔχει ὅμως μὲ αὐτό;

ΚΥΡ. Ὅτι ἐτυμολογικὰ πάλι καὶ ἀνάλογα μ' αὐτὸ λέμε ὅτι ὀνομάστηκε Λογεῖο τῶν κρίσεων, ἐπειδὴ τοποθετοῦνταν πάνω στὴν καρδιά καὶ τὰ σπλάχνα. Γιατί ἡ καρδιά καὶ τὰ σπλάχνα εἶναι ἓνα εἶδος ἐνδιατήματος (κατοικίας) τοῦ λογικοῦ, καὶ στηρίζεται καὶ εἶναι δεμένη κατὰ τρόπο φυσικὸ μέσα μας μὲ τὸ λογικὸ ἢ ὀρθὴ καὶ ἀδιάβλητη κρίση γιὰ κάθε πρακτέο, δηλαδή ἡ δίκαιη κρίση καὶ τὸ πρέπον γιὰ τὸ κάθετι. Ἡ δὲν ὑπάρχει κάποια λογικὴ μέσα μας πού ζυγίζει τὰ πρακτέα καὶ χωρίζει ἀπὸ τὰ ἄριστα αὐτὸ εἶναι δυσάρεστο καὶ ἀνώφελο;

ΠΑΛΛ. Καὶ βέβαια εἶναι.

ΚΥΡ. Κρίση βέβαια συνηθίζει ἡ θεόπνευστη Γραφή νὰ ὀνομάζει τὴν ὀρθότητα καὶ τὴ δικαιοκρισία. Καὶ ὁ θεσπέσιος λοιπὸν Δαβὶδ ψάλλει· «Μακάριοι ἐκεῖνοι πού ζοῦν σύμφωνα μὲ τὴν κρίση τοῦ Κυρίου καὶ πράττουν σὲ κάθε εὐκαιρία ὅ,τι εἶναι δίκαιο»³¹. Κι ἄλλοῦ πάλι λέγει· «Εἶναι τιμὴ στὸν βασιλιὰ ν' ἀγαπᾷ τὴ δικαιοσύνη»⁶². Γιατί τότε εἶναι λαμπρὴ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα τοῦ βασιλιᾶ, ὅταν ἀγαπᾷ τὴ δικαιοσύνη. Λογεῖο λοιπὸν κρίσεων εἶναι αὐτὸ πού ἀκουμπᾷ στὴν καρδιά καὶ τὸ στέρνο, ἐπειδὴ εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο ἐγκατεστημένο στὴ θέση τοῦ λογικοῦ, ὅπου ὑπάρχουν ἡ ὀρθότητα καὶ ἡ δικαιοσύνη. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ Λογεῖο ὑπάρχουν δώδεκα πετράδια μὲ χρυσάφι γύρω ἀπὸ αὐτὰ, πού γράφουν ἐπάνω τους τὶς φυλές. Αὐτὰ συμβολίζουν τοὺς ἅγιους ἄνδρες, πού εἶναι λαμπροὶ καὶ τιμημένοι, σὰν κάποιο εἶδος ἐκλεκτῶν πετραδιῶν, πού κατὰ κάποιο τρόπο κείτονται στὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πραγματικὰ εἶναι ἄξιοι μνήμης, καὶ ἐξαιτίας τῆς διάκρισῆς τους στὴ ἀρετὴ καὶ ἐξαιτίας τοῦ ἀνεκτίμητου τῆς ἀγιωσύνης τους. Ἀπὸ τὸ Λογεῖο τῶν κρίσεων κρέμονται καὶ ἀλυσίδες χρυσές, πράγμα, πού νομίζω, ὑποδηλώνει ὅτι ὁ πολὺς καὶ ἀμέτρητος ἀριθμὸς τῶν ἀρετῶν τοῦ πλήθους τῶν ἁγίων φαίνεται κατὰ κάποιο τρόπο ἀναρτημένος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγει, ὅτι τὸ τίμο κόσμημα τῆς Ἐκκλησίας βρίσκεται στὸ χρυσοκέντητο ποικιλόμορφο ἀπὸ ἀρετὲς ἔνδυμά της³³.

ΠΑΛΛ. Εἶναι πειστικὴ ἡ ἐξήγησή σου.

33. Ψαλμ. 44, 14.

ΚΥΡ. Ἀπὸ δὲ γε τοῦ Λογίου τῶν κρίσεων χρυσοῖς δακτύλοις ἐνειλημμένη ποικίλη τε καὶ εὐχρως ἀνέρπει σειρά, καθάπερ ἐλέγομεν, καὶ δι' ἀμφοῖν ἰούσα ταῖν ἀσπιδίσκαιν, ἐπ' αὐτὸ διήκει τῆς ἐπωμίδος τὸ ἄκρον, ἐφ' ἧ τῆς ἀπογραφῆς οἱ λίθοι. Τί δ' ἂν εἶη καὶ τόδε, 5 πῶς οὐκ ἄξιον ἰδεῖν; Δοκεῖ δὴ οὖν μοι παραδηλοῦν τὸ αἰνίγμα τοιουτονί τι πάλιν. Ὡς γὰρ οἱ λίθοι οἱ τίμιοι καὶ ἐν γνώσει τε καὶ ἐν μνήμη Χριστοῦ, πρὸς τὴν ἄνω τρέχοντες ἀπογραφὴν, τὸ χρῆμα κερδαίνουσι διὰ τῶν ὄπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν γράφει γὰρ ὧδε σαφῶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθί 10 φησιν· «Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ». Χρυσᾶ δὲ τὰ βασιλέως ὄπλα, χρυσαῖ δὲ ὁμοίως αἱ ἀσπιδίσκαι, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πανοπλίαν αἰνιγματωδῶς ὑποφαίνουσαι. Ἐσόμεθα δὴ οὖν οὐχ ἑτέρως ἐν μνήμη τε καὶ ἀπογραφῇ Θεοῦ, μὴ οὐχὶ τῶν ὄπλων τῆς δικαιοσύνης ἀψάμενοι, καὶ δι' αὐτῶν ἰόντες πρακτικῶς. Τὸ δὲ δὴ τῆς ἐπωμίδος 15 ἀνῆφθαι τὸ λόγιον κατασημήνειεν ἂν, οἷμαι, τὸ τοῖς ἄνω συνῆφθαι τὰ κάτω, μεσιτεύοντος τοῦ Χριστοῦ. «Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἕν», κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἀγγέλων πληθύος τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης ἀπαρτήσας τὰ ἀνθρώπινα. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ὁ μακάριος Ἰεζεκιήλ τὸν ἄρχοντα 20 Τύρου πάντα μὲν τίμιον λίθον ἐνδεδύσθαι φησίν· ἀπαριθμεῖται δὲ τούτους, οὓς καὶ ἐν τῷ Λογίῳ τῶν κρίσεων τεθεῖσθαι φησιν ὁ θεσπέσιος Μωσῆς. Ἦσαν δὲ οὗτοι, σάρδιον, τοπάξιον, σμάραγδος, ἀνθραξ, σάπφειρος καὶ ἰάσπις, λιγύριον, ἀχάτης, ἀμέθυστος, χρυσόλιθος, βηρύλλιον, ὀνύχιον. Τετάρηκατο δὲ ἀνὰ τρεῖς καὶ ἐν ὅλοις τέσσαρσι 25 στίχοις, τὸ ἐδραῖον ἐν πίστει τῶν ἐν καρδίᾳ καὶ μνήμη Χριστοῦ σκιαγραφούσης ἡμῖν τῆς τοιαύδε θέσεως. Πίστεως μὲν γὰρ τὸ ἀνὰ τρεῖς καὶ ὡς ἐν Τριάδι σύμβολον, ἐδραιότητος δὲ τὸ ὡς ἐν τετραγώνῳ τε καὶ ἰσοπλεύρῳ σχήματι. Πεποίητο γὰρ οὕτω τὸ Λόγιον, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ λίθοι δυοκαίδεκα.

30 ΠΑΛΛ. Πείθομαι.

ΚΥΡ. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις συναναπλέκεσθαι τι καὶ ἕτερον

ΚΥΡ. Ἀπὸ τὸ Λογεῖο πάλι τῶν κρίσεων μὲ χρυσοὺς κρίκους πιασμένη ἀνεβαίνει ποικιλόχρωμη ὡραία ἀλυσίδα, ὅπως λέγαμε, ἢ ὁποῖα, προχωρώντας ἀπὸ τὶς δύο πόρπες, φτάνει στὸ ἄκρο τῆς ἐπωμίδας, ὅπου εἶναι οἱ πέτρες μὲ τὰ σκαλισμένα ἐπάνω τους ὀνόματα. Καὶ πῶς δὲν ἀξίζει νὰ δοῦμε τί σημαίνει καὶ αὐτό; Μοῦ φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ αἶνιγμα δηλώνει κάτι τέτοιο: Αὐτοὶ ποὺ εἶναι ὅπως οἱ πέτρες οἱ πολύτιμες στὴ γνώση καὶ στὴ μνήμη τοῦ Χριστοῦ, ἀγωνιζόμενοι νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀπογραφή τους στὸν οὐρανό, ἐπιτυγχάνουν τὸ σκοπὸ τους μὲ τὰ ὄπλα τῆς δικαιοσύνης τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερά. Γιατὶ ἔτσι γράφει μὲ σαφήνεια ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο λέγει: «Φορέστε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ»³⁴. Χρυσὰ εἶναι τὰ ὄπλα τοῦ βασιλιᾶ, ὅμοια χρυσὲς εἶναι καὶ οἱ πόρπες, καὶ ὑποδηλώνουν μὲ συμβολικὸ τρόπο τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ. Καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν θὰ βρεθοῦμε μέσα στὴ θύμηση καὶ στὸ βιβλίον ἀπογραφῆς τοῦ Θεοῦ, ἂν δὲν χρησιμοποιήσουμε τὰ ὄπλα τῆς δικαιοσύνης καὶ δὲν προχωρήσουμε στὴν πράξη ὀπλισμένοι μ' αὐτά. Τὸ ὅτι πάλι τὸ Λογεῖο κρέμεται ἀπὸ τὴν ἐπωμίδα, σημαίνει, νομίζω, ὅτι τὰ κάτω ἔχουν συναφθεῖ μὲ τὰ ἄνω μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, «Αὐτὸς εἶναι γιὰ μᾶς ἡ εἰρήνη, αὐτὸς ποὺ συνένωσε τὰ δύο σὲ ἓνα»³⁵, καὶ ποὺ μὲ τὸν σύνδεσμο τῆς ἀγάπης ἔνωσε τὰ ἀνθρώπινα μὲ τὶς στρατιὲς τῶν ἀγίων ἀγγέλων. Πρέπει νὰ γνωρίζουμε ἀκόμη, ὅτι καὶ ὁ μακάριος Ἰεζεκιήλ λέγει πῶς ὁ ἄρχοντας τῆς Τύρου φοροῦσε ὅλα τὰ εἶδη τῶν πολύτιμων πετραδιῶν. Καὶ ἀναφέρει τὶς πολύτιμες αὐτὲς πέτρες ἴδιες μ' αὐτὲς ποὺ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς λέγει ὅτι εἶχαν τοποθετηθεῖ στὸ Λογεῖο τῶν κρίσεων. Καὶ αὐτὲς ἦταν σάρδιο, τοπάξι, σμαράγδι, ἄνθρακας, ζαφείρι καὶ ἰασπις, λιγύριο, ἀχάτης, ἀμέθυστος, χρυσόλιθος, βηρύλλιο καὶ ὄνυχας. Αὐτὲς ἦταν τοποθετημένες ἀνὰ τρεῖς καὶ σὲ τέσσερις σειρές, καὶ ἡ τοποθέτηση αὐτὴ ὑποδηλώνει τὴ σταθερότητα τῆς πίστεως ἐκείνων ποὺ βρίσκονται στὴν καρδιὰ καὶ στὴ μνήμη τοῦ Χριστοῦ. Ἡ τοποθέτηση ἀνὰ τρεῖς ὑποδηλώνει τὴν πίστη, ἐπειδὴ συμβολίζει τὴν Τριάδα, ἐνῶ τὴ σταθερότητα τὴν ὑποδηλώνει τὸ τετράπλευρο σχῆμα μὲ τὴν ἴση πλευρά. Γιατὶ ἔτσι εἶχε κατασκευαστεῖ καὶ τὸ Λογεῖο, πάνω στὸ ὁποῖο καὶ οἱ πέτρες ἦταν δώδεκα.

ΠΑΛΛ. Πιστεύω στὰ λεγόμενά σου.

ΚΥΡ. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ προστάζει ν' ἀναμιχθεῖ καὶ κάτι ἄλλο

35. Ἐφ. 2, 14.

ταῖς δυοκαίδεκα λίθοις προσεπιτάττει, λέγων· «Καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὸ Λόγιον τῆς κρίσεως τὴν δῆλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἔσται ἐπὶ τοῦ στήθους Ἐσραῶν, ὅταν εἰσπορεύηται εἰς τὸ Ἅγιον ἔναντι Κυρίου, καὶ εἰσοίσει Ἐσραῶν τὰς κρίσεις τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπὶ τοῦ στήθους ἔναντι
 5 Κυρίου διὰ παντός». Δῆλωσιν μὲν οὖν ὀνομάζει καὶ ἀλήθειαν, οὐ μὴν ἔτι καὶ διαμεμήνυκεν ἑναργῶς πότερα δὴ λίθους ἢ ὡς ἐν μικρῷ πινακίῳ γραφὴν γενέσθαι προστέταχεν. Μεμνήσομαι δὲ προφήτου λέγοντος· «Διότι ἡμέρας πολλὰς καθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος βασιλέως, οὐδὲ ἄρχοντος, οὐκ οὔσης θυσίας, οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου,
 10 ου, οὔτε ἱερατείας, οὔτε δῆλων». Ἄλλ' εἴτ' οὖν εἶεν καὶ ταῦτα λίθοι, εἴτ' οὖν ὡς ἐν πίνακι χρυσοῦ τῶν ὀνομάτων γραφῆ, πολυπραγμονήσει μὲν οὐ λίαν ὁ λόγος, γνωσόμεθα δὲ εἰς τύπον αὐτὰ τεθεῖσθαι, Χριστοῦ συνόντος ἀγίοις. «Ἰδοὺ», γὰρ φησι, «μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, καὶ ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος». Ἀλήθεια δὲ καὶ δῆλωσις ὁ Χρι-
 15 στός. Ἐγνωμεν γὰρ ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα, καὶ δεδήλωκεν ἡμῖν τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ θέλημα τὸ τέλειον καὶ εὐάρεστον, κατὰ τὰς Γραφάς· Ἐφη γὰρ πού Χριστός· «Οὐκέτι λέγω ὑμᾶς δούλους, ὑμεῖς φίλοι μου ἔστε, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου, ἀπήγγειλα ὑμῖν». Ἀλή-
 20 ῶς ἐκ Θεοῦ Θεός, μόνος ἅγιος, μόνος Κύριος μεθεκτῶς δὲ ἢ κτίσις, καὶ κατὰ μίμησιν, ὅσα καὶ αὐτὸς εἶναι νοεῖται. Σύνεστι δὴ οὖν τοῖς ἀγίοις ὡς ἐν δῆλω τε καὶ ἀληθείᾳ νοούμενος ὁ Χριστός, ὃς καὶ ἐν προσώπῳ τοῦ Πατρὸς εἰσφέρει τὰ καθ' ἡμᾶς, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἔστι τό, «Καὶ εἰσοίσει
 25 Ἐσραῶν τὰς κρίσεις τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἔναντι Κυρίου ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτοῦ διὰ παντός».

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἱεροπρεπὲς δέ τι καὶ ἀξιάγαστον ἄμφιον κατασκευάζεσθαι δεῖν ἐπιτάττει λέγων· «Καὶ ποιήσεις ὑποδύτην ποδήρη, ὅλον ὑακίνθι-
 30 νον, καὶ ἔσται τὸ περιστόμιον ἐξ αὐτοῦ μέσον, ὡς ἔχων κύκλω τοῦ περιστομίου, ἔργον ὑφάντου, τὴν συμβολὴν συννυφασμένην ἐξ αὐτοῦ,

36. Ἐξ. 28, 26.

38. Ματθ. 28, 20.

37. Ὡσηὲ 3, 4.

39. Ρωμ. 12, 2.

ἀκόμα μὲ τὰ δώδεκα πετράδια, λέγοντας· «Θὰ τοποθετήσεις πάνω στὸ Λογεῖο τῆς κρίσεως τῆ δῆλωση καὶ τὴν ἀλήθεια καὶ θὰ εἶναι πάνω στὸ στήθος τοῦ Ἰσραὴλ ὅταν θὰ εἰσέρχεται στὰ Ἱερῶς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, καὶ θὰ φέρει μέσα ὁ Ἰσραὴλ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τὶς κρίσεις τῶν Ἰσραηλιτῶν φέροντάς το παντοτινὰ πάνω στὸ στήθος του»³⁶. Ἀναφέρει λοιπὸν αὐτὰ τὰ δύο ὀνόματα, δῆλωση καὶ ἀλήθεια, δὲν λέγει ὅμως φανερὰ ἂν εἶναι πετράδια, ἢ ἂν πρόσταξε νὰ γραφοῦν τὰ ὀνόματα σὲ μικρὴ πινακίδα. Θὰ θυμηθῶ καὶ τὸν προφήτη πού λέγει· «Πολλὲς ἡμέρες θὰ καθήσουν οἱ Ἰσραηλίτες χωρὶς νὰ ἔχουν βασιλιὰ οὔτε καὶ ἄρχοντα, χωρὶς νὰ κάνουν θυσία, χωρὶς νὰ ἔχουν θυσιαστήριον οὔτε καὶ ἱερεῖς, καὶ χωρὶς δηλώσεις»³⁷. Ἀλλ' εἴτε ἦταν καὶ αὐτὰ πολύτιμες πέτρες, εἴτε εἶχαν γραφεῖ μὲ χρυσὰ γράμματα σὲ πινακίδα, δὲν θὰ ἐπιμένει πολὺ ὁ λόγος, θὰ κάνομε ὅμως τὴ διαπίστωση, ὅτι αὐτὰ τοποθετήθηκαν γιὰ νὰ συμβολίζουν τὸν Χριστὸ πού εἶναι μαζί μὲ τοὺς ἀγίους. Γιατὶ λέγει· «Νά, εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες καὶ μέχρι τῆ συντέλεια τοῦ αἰῶνα»³⁸. Ἀλήθεια λοιπὸν καὶ δῆλωση εἶναι ὁ Χριστός. Γιατὶ στὸ πρόσωπό του γνωρίσαμε τὸν Πατέρα καὶ ἔκανε φανερό σ' ἐμᾶς τὸ ἀγαθὸ τοῦ θέλημα, τὸ τέλειο καὶ εὐάρεστο, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή³⁹. Γιατὶ λέγει κάπου ὁ Χριστός· «Δὲν σᾶς ὀνομάζω πιά δούλους· εἶστε φίλοι μου, γιατί ὅσα ἄκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, τὰ μετάδωσα σ' ἐσᾶς»⁴⁰. Ἀλήθεια ἀπὸ ἄλλη ἄποψη εἶναι ὁ Ἐμμανουήλ, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι μόνο ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Υἱός, καὶ ἀφοῦ εἶναι Θεὸς ἀπὸ Θεό, εἶναι μόνος ἅγιος, μόνος Κύριος, καὶ κατὰ μέθεξιν καὶ κατὰ μίμησιν νοοῦμε καὶ στὰ πλάσματά του ὅσα καὶ σ' αὐτόν. Εἶναι λοιπὸν μαζί μὲ τοὺς ἀγίους, ὅπως μὲ τὴ δῆλωση καὶ τὴν ἀλήθεια νοεῖται ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος καὶ παρουσιάζει ἐνώπιον τοῦ Πατέρα τὰ σχετικά μὲ ἐμᾶς, καὶ ζεῖ πάντοτε γιὰ νὰ μεσιτεύει γιὰ μᾶς. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, δηλώνει ἡ διαταγή· «Καὶ θὰ μεταφέρει μέσα ὁ Ἰσραὴλ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τὶς κρίσεις τῶν Ἰσραηλιτῶν, φέροντάς αὐτὰ πάνω στὸ στήθος του παντοτινὰ».

ΠΑΛΛ. Ἔτσι εἶναι.

ΚΥΡ. Προστάζει ἐπίσης νὰ κατασκευαστεῖ ἓνα ἱεροπρεπὲς καὶ θαυμαστὸ ἄμφιο· «Θὰ κατασκευάσεις ἐσωτερικὸ χιτῶνα μέχρι τὰ πόδια ὀλόκληρον γαλάζιο. Ἐπάνω καὶ στὸ μέσον θὰ ἔχει ἄνοιγμα, πού θὰ φέρει οὐγία γύρω ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα, καμωμένη ἀπὸ ὑφαντὴ, πού θὰ

ἵνα μὴ ραγῆ. Καὶ ποιήσεις ὑπὸ τὸ λῶμα τοῦ ὑποδύτου κάτωθεν, ὡσεὶ ἔξανθούσης ρόας ροῖσκους ἐξ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου διανενησμένου, καὶ θύσσου κεκλωσμένης ὑπὸ τοῦ λώματος τοῦ ὑποδύτου κύκλω. Τὸ αὐτὸ εἶδος τοῖς ροῖσκοις, καὶ κώδωνας χρυσοῦς ἀναμέσον τούτων περικύκλω παρὰ ροῖσκον χρυσοῦν κώδωνα, καὶ ἄνθινον ἐπὶ τοῦ λώματος τοῦ ὑποδύτου κύκλω. Καὶ ἔσται Ἄαρὼν ἐν τῷ λειτουργεῖν ἀκουσθὴ ἢ φωνὴ αὐτοῦ, εἰσιόντι εἰς τὸ Ἅγιον ἔναντι Κυρίου καὶ ἐξιόντι, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ». Ὑποδύτην μὲν οὖν καὶ ποδήρη, χιτῶνα μακρόν, εὐφυνᾶ τε πρὸς περιστολήν, καὶ τὸν ἐκ δειροῆς αὐ-
 10 τῆς εἰς ἄκρους ἰόντα πόδας, ὀνομάζει σαφῶς ἐξ ὑακίνθου δέ, ὅτι τῆς ἄνωθεν ἀφθαρσίας σύμβολον, τουτέστι Χριστοῦ. Τιοιουτονὶ γὰρ τοι καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ προαναπεφώνηκε, λέγων ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ περὶ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἱερουργούντων «Τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω σωτηρίαν».

15 Ἐνδύσασθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ ὁ σοφὸς ἡμῖν ἐπιστέλλει Παῦλος. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστι τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ, ὃ ἐπιποθοῦμεν ἐνδύσασθαι, ὃ τῆς εὐφροσύνης χιτῶν, τὸ ἱμάτιον τοῦ σωτηρίου, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Οὐρανοῦ δέ τύπος τὸ χρῶμα τὸ ὑακίνθινον εἴρηται σαφῶς. Καὶ ἀληθῆς μὲν ὁ
 20 λόγος, ὡς ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν. Περιβεβλήμεθα γὰρ ἀφθαρσίαν τὴν ἄνωθεν. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς νοοῖτο Χριστός, ὡς ἐν Ἄαρὼν τὸν ποδήρη τὸν ὑποδύτην ἔχων, οὐδὲν ἤττον ἡμῖν ἀληθῆς ὁ λόγος. Θεὸς γὰρ ὢν κατὰ φύσιν ὁ Μονογενής, ἀφθαρτον ἀποτελεῖ τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ ζωῆ τῆ ἄνωθεν περιβαλὼν αὐτό, τῆς τοῦ θανάτου πλεονεξίας ἐτίθει που πάν-
 25 τως ἐν ἀμείνοσιν. Ὅτι γὰρ φυσικῶς τε ἅμα καὶ ἀμεθέκτως ἐν Χριστῷ καὶ ἀφθαρσία καὶ ζωή, συνήσεις κἀντεῦθεν. Ἐφη μὲν γὰρ ἄτε δὴ καὶ ὑπάρχων κατὰ φύσιν Θεός· «Ἐγὼ εἶμι ἢ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή». Ζωοποιούμενος δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ», φησὶν, «ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ Υἱῷ δέδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν
 30 ἑαυτῷ».

40α. Ἐξ. 28, 31-35.

42. Ρωμ. 13, 12-14.

41. Ψαλμ. 131, 16.

43. Ἦσ. 41, 10.

ὕφανθεῖ πάνω στό ἄνοιγμα γιά νά μὴ σκιστεῖ. Στὴν κάτω ἄκρη τοῦ ἔσωτε-
 ρικοῦ αὐτοῦ χιτώνα θὰ κατασκευάσεις τεμάχιο ὑφάσματος μὲ νῆ-
 μα χρώματος γαλάζιου, πορφυροῦ καὶ κόκκινου, τοῦ ὁποίου ἡ κλωστή
 θὰ εἶναι λινὴ στριμμένη, καὶ θὰ φέρει κυκλικά μικρὰ ρόδια ὁμοιώματα
 ροδιᾶς ἀνθισμένης. Στὴν ἴδια μορφή μὲ τὰ μικρὰ χρυσὰ ρόδια θὰ
 κάνεις καὶ χρυσὰ κουδουνάκια ἀνάμεσά τους καὶ γύρω ἀπὸ τὸν ποδό-
 γυρο, καὶ σὲ κάθε μικρὸ ρόδι θ' ἀντιστοιχεῖ ἓνα κουδουνάκι χρυσό. Καὶ
 ὅταν ὁ Ἄαρὼν θὰ εἰσέρχεται στὰ Ἅγια γιά νά ἱερουργήσει ἐνώπιον
 τοῦ Κυρίου θὰ ἀκούγεται κατὰ τὴν εἴσοδό του ὁ ἦχος τῶν κουδουνιῶν,
 ὅπως ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν ἔξοδό του, μὴ τυχὸν τὸ παραλείψει καὶ τι-
 μωρηθεῖ μὲ θάνατο»^{40α}. Μιλáει λοιπὸν μὲ σαφήνεια γιά χιτώνα ἔσωτε-
 ρικὸ κοντό, καὶ γιά χιτώνα μακρὸ μέχρι τὰ πόδια, κατάλληλο γιά ἔνδυ-
 ση, πὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ φτάνει μέχρι τὰ πόδια. Τὸ χρώμα ὀρί-
 ζει νά εἶναι γαλάζιο, ἐπειδὴ συμβολίζει τὴν ἀφθαρσία, δηλαδὴ τὸν Χρι-
 στό. Αὐτὸν ἀκριβῶς προανήγγειλε καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, λέγοντας ἐκ
 μέρους τοῦ Θεοῦ γιά ἐκείνους πὺ ἱερουργοῦν στὶς ἐκκλησίες: «Τοὺς
 ἱερεῖς τῆς θὰ τοὺς ντύσω μὲ σωτηρία»⁴¹.

Ἐπίσης καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει σὲ ἐπιστολή του: «Ντυθεῖτε
 τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό»⁴². Καὶ αὐτὸ εἶναι, νομίζω, ἡ οὐράνια
 κατοικία μας, πὺ ποθοῦμε νά φορέσομε, ὁ χιτώνας τῆς χαρᾶς, τὸ ἔνδυ-
 μα τῆς σωτηρίας, σύμφωνα μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη⁴³. Τὸ γαλάζιο
 χρώμα ἔχει λεχθεῖ σαφῶς ὡς σύμβολο τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ὁ λόγος εἶναι
 ἀληθινός, ἂν τὸν ἐκλάβομε σύμφωνα μὲ ὅσα συνέδησαν σὲ ἐμᾶς. Γιατί
 ἔχομε φορέσει τὴν οὐράνια ἀφθαρσία. Ἄν καὶ ἐννοεῖται μὲ τὸν Ἄαρὼν
 ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, φορώντας ὅπως ἐκεῖνος ποδήρη χιτώνα, δὲν εἶναι
 καθόλου λιγότερο ἀληθινός ὁ λόγος. Γιατί, ὄντας ὁ Μονογενὴς κατὰ τὴ
 φύση Θεός, καθιστᾷ τὸ σῶμα του ἀφθαρτο, καὶ περιβάλλοντάς το μὲ
 τὴν οὐράνια ζωὴ, τὸ καθιστᾷ δυνατότερο ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ θανά-
 του. Ὅτι βέβαια στὸν Χριστὸ ὑπάρχει ἀφθαρσία καὶ ζωὴ ἀπὸ τὴ φύση
 του καὶ ὄχι κατὰ μέθεξιν, θὰ τὸ ἀντιληφθεῖς καὶ ἀπὸ αὐτό. Ἐπειδὴ
 δηλαδὴ εἶναι Θεός ἀπὸ τὴ φύση του, εἶπε: «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις καὶ
 ἡ ζωὴ»⁴⁴. Καὶ ἐπειδὴ ζωοποιεῖται κατὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση του, λέγει:
 «Ὅπως ὁ Πατέρας μου ἔχει μέσα του ζωὴ, ἔτσι ἔδωσε νά ἔχει μέσα του
 ζωὴ καὶ ὁ Υἱός»⁴⁵.

44. Ἰω. 11, 25.

45. Ἰω. 5, 26.

Οὐκοῦν κὰν εἰ αὐτὸς νοοῖτο Χριστός, ὁ ἀφθαρσίαν τὴν ἄνωθεν περιβεβληῖσθαι λεγόμενος, οὐχὶ τοῦ πρόποντος ἐξοίχοιτο ἂν ὁ λόγος. Πρὸς δέ γε δὴ τοῖς κάτω τυχὸν μέρεσι, ροῖσκοι καὶ κώδωνες παραλλάσσοντες τὰ ἐγκείμενα· καὶ ροῖσκοι μὲν ὡς συννυφασμένοι, χρυσοῖ δὲ 5 οἱ κώδωνες, ὡς ἂν εὐηχοί τε εἶεν κατὰ τὸ ἀληθές, καὶ μὴν καὶ εἰσθέοντος Ἀαρὼν εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων, ἐπισημοτάτην αὐτοῦ ποιῶνται τὴν εἰσδρομήν. Σύμβολον δὲ καὶ τοῦτό ἐστι τῆς σωτηρίου καὶ σοφῆς οἰκονομίας, φημὶ δὴ τοῦ θείου τε καὶ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, οἴονεϊ πως ἅπασαν περιβομβοῦντος πόλιν, ὅτε δι' ἡμᾶς εἰσδέθηκεν εἰς τὰ 10 Ἁγία τῶν ἁγίων, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος, ὁ μέγας ἡμῶν ἀρχιερέυς, τὸ ἄμωμον θῦμα. «Μιᾶ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους». Αἴνιγμα δὲ ὥσπερ οὐκ ἀσυμφανές, τοῦ μὲν σωτηρίου κηρύγματος οἱ ἐκ χρυσοῦ γεγονότες κώδωνες, πόλεων δὲ οἱ ροῖσκοι.

15 ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Ὡς γὰρ πόλις ἐνὶ μὲν ἔξωθεν περιδέδεται πύργῳ, μυρίας δὲ ὄσας ἐν ἑαυτῇ συνέχει τὰς συνοικίας, τὸν αὐτόν, οἶμαι, τρόπον καὶ τὸ χρῆμα τῆς ρόας, ἐνὶ μὲν ἔξωθεν ἐλύτρω διεζώσται, ἔσωθεν δὲ οἱ κόκκοι χιτῶσιν ἰσχυοῖς ἀλλήλων ἀποτεριχίζονται, μόνον δὲ οὐχὶ συλλέγονται 20 κατὰ συνοικίας. Ἡ οὐχ ὧδε ἔχει;

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Κώδων δὴ οὖν παρ' ἐκάστη ρόα· διδάσκαλος γὰρ παρ' ἐκάστη πόλει, τῇ τῶν θείων δογμάτων ἀποκτυπήσει καὶ εὐηχία φανεράν ἅπασι καθιστὰς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων 25 εἰσδρομήν. Ἐπήρηται δὲ καὶ δεῖγμα θανάτου τοῖς ἱερουργεῖν ἐπιτεταγμένοις, ἥτοι τῷ Ἀαρὼν, εἰς τὴν ἁγίαν σκηνήν, εἰ μὴ περιβομβοῖεν εὖ μάλα τῶν κωδῶνων οἱ κτύποι. Χρῆμα γὰρ ἐπισφαλὲς διδασκάλους ἢ σιωπῆ. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἐναργῶς, ὅπερ ἔφη Παῦλος· «Οὐαὶ γὰρ μοί ἐστιν, εἰ μὴ εὐαγγελίζωμαι».

30 ΠΑΛΛ. Ἐοικεν διατεκμαιρῶν γὰρ δὴ καὶ λίαν ὀρθῶς.

“Ὡστε λοιπόν, καὶ ἂν ἀκόμη ἐννοηθεῖ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, πού λέγεται ὅτι ἔχει περιβληθεῖ τὴν οὐράνια ἀφθαρσία, ὁ λόγος δὲν θὰ ἔδγαινε ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ πρέποντος. Στὸ κάτω ὅμως ἄκρο τοῦ ὑποδύτη ἦταν τοποθετημένα μικρὰ ρόδια καὶ κουδουνάκια πού ἐναλλάσσονταν τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. Τὰ ρόδια ἦταν συνυφασμένα, ἐνῶ τὰ κουδουνάκια χρυσά, γιὰ νὰ ἤχοῦν πραγματικὰ ὠραῖα, καὶ ὅταν εἰσέρχεται ὁ Ἄαρὼν στὰ Ἁγία τῶν ἁγίων νὰ δίνουν ἐπισημότητα στὴν εἴσοδό του. Εἶναι καὶ αὐτὸ σύμβολο τῆς σωτήριας καὶ σοφῆς οἰκονομίας, ἐννοῶ τοῦ θείου καὶ εὐαγγελικοῦ κήρυγματος, τὸ ὁποῖο μὲ τὸ βῶμβο του γεμίζει κατὰ κάποιον τρόπο κάθε πόλη, ἀπὸ τότε πού εἰσῆλθε γιὰ χάρη μας στὰ Ἁγία τῶν ἁγίων πετυχαίνοντας τὴν αἰώνια λύτρωσή μας ὁ μέγας ἀρχιερέας, τὸ τέλειο θῦμα. Γιατὶ λέγει· «Μὲ μὴ προσφορὰ ἔκανε τέλειους μὴ γιὰ πάντα ἐκείνους πού ἐξαγνίστηκαν μὲ τὸ αἷμα του»⁴⁶. Τὸ αἴνιγμα εἶναι φανερό· τὰ χρυσὰ κουδουνάκια συμβολίζουν τὸ σωτήριο κήρυγμα, ἐνῶ τὰ μικρὰ ρόδια τὶς πόλεις.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸν τρόπο;

ΚΥΡ. Ὅπως δηλαδή ἡ πόλη περικυκλώνεται ἀπὸ ἓνα τεῖχος, περικλείει ὅμως μέσα μύριες ὄσες συνοικίες, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, νομίζω, καὶ τὸ ρόδι περικυκλώνεται ἐξωτερικὰ ἀπὸ ἓνα κέλυφος, ἐνῶ ἐσωτερικὰ οἱ κόκκοι ἀποχωρίζονται ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο μὲ λεπτοὺς χιτῶνες καὶ κατὰ κάποιον τρόπο συγκεντρώνονται σὲ συνοικίες. Ἡ μήπως δὲν εἶναι ἔτσι;

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ.

ΚΥΡ. Δίπλα ἐπίσης σὲ κάθε ρόδι ὑπάρχει καὶ ἓνα κουδουνάκι· γιὰ τὴν πόλη ἔχει τὸν δάσκαλό της, πού μὲ τὴν κρούση τῶν θείων δογμάτων καὶ τὸν γλυκὸ ἦχο καθιστᾷ φανερὴ σὲ ὅλους τὴν εἴσοδο τοῦ Σωτήρα μας στὰ Ἁγία τῶν ἁγίων. Ἐπικρέμεται καὶ φόβος θανάτου σὲ ἐκείνους πού ἔχουν ἐντολὴ νὰ ἱεουργοῦν, δηλαδή στὸν Ἄαρων, στὴν ἁγία σκηνή, ἂν δὲν ἀντηχοῦν καλὰ τὰ χτυπήματα τῶν κουδουνιῶν. Γιατὶ ἡ σιωπὴ εἶναι μὴ ἀσφαλὴς στάση γιὰ τοὺς δασκάλους. Κι αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο πού εἶπε μὲ σαφήνεια ὁ Παῦλος· «Ἀλλοίμονό μου ἂν δὲν κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιο»⁴⁷.

ΠΑΛΛ. Ἔτσι φαίνεται· προσδιορίζεις τὸ πρᾶγμα μὲ ἀκρίβεια καὶ πολὺ σωστὰ μάλιστα.

47. Α΄ Κορ. 9, 16.

ΚΥΡ. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις «Καὶ ποιήσεις», φησί, «πέταλον χρυσοῦν, καθαρὸν, καὶ ἐκτυπώσεις ἐν αὐτῷ ἐκτύπωμα σφραγίδος, Ἁγίασμα Κυρίου, καὶ ἐπιθήσεις αὐτὸ ἐπὶ ὑακίνθου κεκλωσμένης. Καὶ ἔσται ἐπὶ τῆς μίτρας, κατὰ πρόσωπον τῆς μίτρας ἔσται. Καὶ ἔσται ἐπὶ 5 τοῦ μετώπου Ἀαρών. Καὶ ἐξαρεῖ Ἀαρών τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἁγίων, ὅσα ἂν ἁγιάσωσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, παντὸς δόματος τῶν ἁγίων αὐτῶν. Καὶ ἔσται ἐπὶ τοῦ μετώπου Ἀαρών διαπαντός, δεκτὸν αὐτοῖς ἔναντι Κυρίου». Ἐξ ὑακίνθου μὲν οὖν ἡ μίτρα, χρυσοῦν δὲ τὸ πέταλον. Ἐκτύπωμα δὲ ἐν αὐτῷ καὶ γραφή, τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ τῆς εἰς 10 τόνδε τὸν κόσμον ἀποστολῆς προαναφώνησις ἐναργῆς. Ἁγίασμα γάρ, φησί, Κυρίου. Ἡ οὐχὶ ἐνηγιᾶσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἑαυτὸν ἔφη σαφῶς ὁ Ἐμμανουήλ;

ΠΑΛΛ. Ναί, μεμνήσομαι γὰρ Ἰουδαίοις λέγοντος «Εἰ ἐκείνους εἶπε θεοῦς, πρὸς οὓς ὁ λόγος Θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ 15 Γραφή, ὃν ὁ Πατὴρ ἠγίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε ὅτι Βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον, Υἱὸς Θεοῦ εἴμι;».

ΚΥΡ. Ἐνηγιᾶσθαι δὲ ὅταν λέγῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἑαυτὸν ὁ Υἱός, τὸ οἶονεὶ προκεχειρισθαι τε καὶ ἀπεστάλθαι δηλοῖ. Ἁγίασμα δὲ οὖν Κυρίου, φησί, τοῦτ' ἔστιν, εἰς τόνδε τὸν κόσμον ἀνά- 20 δειξις καὶ ἀποστολή, πλὴν εἰς βασιλείαν καὶ δόξαν. Τελειοῖ γὰρ οὕτως τὸν Ἀαρών, χρυσοῦν ἐπὶ τῷ μετώπῳ τὸ ψαλίον τιθεῖς. Κύριος δὲ τῶν ὄλων καὶ βασιλεὺς ὁ Χριστός, φυσικῶς τε ἅμα καὶ μεθεκτῶς. Θεὸς γὰρ ὢν φύσει, κεκένωκεν ἑαυτὸν, καθεὶς ἐν δούλου μορφῇ. Καὶ δέχεται βασιλείαν, κατὰ γε τὸ πρόεπον τῷ ἀνθρωπίνῳ σχήματι, καίτοι 25 συνέδρος ὢν ἄνωθέν τε καὶ ἀπ' ἀρχῆς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ συγκατάρχων τῶν ὄλων καὶ συνδεσπότης. Σύνες δὲ ὅπως ἐξ ὑακίνθου γέγονεν ἡ μίτρα αὐτοῦ, τὸ λαμπρὸν τῆς βασιλείας ἔχουσα σύνθημα, φημί δὴ τὸ πέταλον τὸ χρυσοῦν. Ὑακίνθος δὲ οὐρανοῦ σημεῖον· καὶ διαμνησο λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· «Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ

ΚΥΡ. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ λέγει· «Θὰ κατασκευάσεις καὶ ἓνα ἔλασμα ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι σὲ σχῆμα πετάλου καὶ θὰ χαράξεις ἐπάνω σ' αὐτὸ ἀνάγλυφον, σὰν σὲ σφραγίδα, τὴ φράση, “Ἀγίασμα Κυρίου”, καὶ θὰ τὸ τοποθετήσεις ἐπάνω σὲ γαλάζιο λινὸ ὕφασμα, καμωμένο ἀπὸ κλωστή κλωσμένη, καὶ ὅλο αὐτὸ θὰ τοποθετηθεῖ στὴ μίτρα, στὸ μπροστινὸ μέρος αὐτῆς. Αὐτὸ θὰ ὑπάρχει στὸ μέτωπο τοῦ Ἰσαρῶν, καὶ ὁ Ἰσαρῶν, τὴν ὥρα ποῦ οἱ Ἰσραηλίτες θὰ προσφέρουν τὶς κάθε εἴδους προσφορὰς τους, θ' ἀφαιρεῖ τὶς ἁμαρτίες τους, ὅποιες τυχὸν ἔχουν διαπράξει. Τὸ ἔλασμα θὰ εἶναι παντοτινὰ στὸ μέτωπο τοῦ Ἰσαρῶν γιὰ νὰ κάνει δεκτὰ τὰ αἰτήματά τους ὁ Κύριος»⁴⁸. Ἡ μίτρα θὰ εἶναι ἀπὸ γαλάζιο ὕφασμα, ἐνῶ τὸ πέταλο θὰ εἶναι χρυσό. Καὶ πάνω σ' αὐτὸ θὰ ὑπάρχει ἀποτυπωμένη γραφή, τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, καὶ θὰ εἶναι φανερὴ προαναγγελία τῆς ἀποστολῆς του σ' αὐτὸν τὸν κόσμον. Γιατὶ λέγει· Θὰ φέρει γραμμὴν τὴ φράση, “Ἀγίασμα Κυρίου”. Ἡ μήπως δὲν μᾶς λέγει μὲ σαφήνεια ὅτι ἀγιάστηκε ὁ Ἐμμανουὴλ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα,;

ΠΑΛΛ. Βέβαια λέγει. Καὶ θ' ἀναφέρω αὐτὸ ποῦ λέγει στοὺς Ἰουδαίους· «Ἄν ὀνόμασε θεοὺς ἐκείνους στοὺς ὁποίους κηρύχθηκε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅ,τι γράφηκε δὲν μπορεῖ νὰ καταργηθεῖ, ἔσεῖς σ' ἐμένα, ποῦ ὁ Πατέρας μ' ἀγίασε καὶ μ' ἔστειλε στὸν κόσμον, λέτε “Βλασφημεῖς”, ἐπειδὴ εἶπα, “εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;”»^{48α}.

ΚΥΡ. Κι ὅταν λέγει ὁ Υἱὸς ὅτι ἀγιάστηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, δηλώνει τὸ ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο ὀρίστηκε καὶ στάλθηκε. Ἀγίασμα λοιπὸν τοῦ Κυρίου, λέγει, εἶναι ἡ ἀνάδειξη καὶ ἡ ἀποστολὴ του στὸν κόσμον αὐτόν, μὲ σκοπὸ νὰ βασιλεύσει καὶ νὰ δοξασθεῖ. Γιατὶ ἔτσι καθιστᾶ τέλειον τὸν Ἰσαρῶν, θέτοντας στὸ μέτωπό του τὸν χρυσὸ κρίκο. Κύριος τῶν ὅλων καὶ βασιλιάς εἶναι ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ταυτόχρονα κατὰ μέθεξιν. Γιατὶ, ἐνῶ ἦταν Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του, ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸ του καὶ κατέβηκε στὴ μορφή τοῦ δούλου. Καὶ δέχεται τὴ βασιλεία ὅπως ἀρμόζει στὴν ἀνθρώπινη μορφή του, ἂν καὶ βέβαια ἦταν στὸν οὐρανὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ συμπάρεδρος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα καὶ συνάρχοντας μαζί του τῶν ὅλων καὶ συγκυρίαρχος. Καὶ πρόσεχε ὅτι ἡ μίτρα του ἐγίνε ἀπὸ λινὸ ὕφασμα χρώματος γαλάζιου καὶ εἶχε τὸ λαμπρὸ ἔμβλημα τῆς βασιλείας, ἐννοῶ τὸ χρυσὸ πέταλο. Τὸ γαλάζιο χρῶμα εἶναι σημεῖο τοῦ οὐρανοῦ. Θυμήσου τὸν Χριστὸ ποῦ λέγει· «Ἡ δική

κόσμου τούτου». Οὐ γὰρ ἐπίγειος βασιλεύς, ἀλλ' οὐράνιος ὁ Χριστός, ὄλην ὑπὸ πόδας ἔχων τὴν κτίσιν. Προσεπενεγκὼν δέ, ὅτι «Καὶ ἔξαρεῖ Ἄαρὼν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἁγίων ὅσα ἂν ἁγιάσωσι, παντὸς δόματος τῶν ἁγίων αὐτῶν», ὅτι πᾶσά τε προσαγωγή καὶ τελείωσις ἐν Χριστῷ, 5 διαμεμήνυκεν ἑναργῶς, καὶ μὴν ὅτι πᾶσα δικαίωσις ἐν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ ἡ τῶν πάλαι πλημμελημάτων ἀπόθεσις. Αὐτὸς γὰρ ἡμῶν αἴρει τὰς ἁμαρτίας, καὶ δι' αὐτοῦ γεγόναμεν δεκτοί, τὰς ἐν πνεύματι δωροφορίας προσκομίζοντες τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ.

ΠΑΛΛ. Εὐ³ ἔφη.

10 ΚΥΡ. Ἀναπόθετον δὲ καὶ διηνεκῆ καὶ εἰς ἀπεράντους αἰῶνας ἐκτεινομένην τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν βασιλείαν εὐ³ μάλα καταδεικνύς, περὶ τε τῆς μίτρας τοῦ πετάλου φησί· «Καὶ ἔσται ἐπὶ τοῦ μετώπου Ἄαρὼν διὰ παντός». Εἶτα ποῖ ποτ' ἂν ἡμῖν ὁ θρασὺς καὶ ἀπόπληκτος τῶν ἁνοσιῶν αἰρετικῶν οἰγήσεται λόγος, πεφλυαρηκότων ὅτι κατα- 15 λήξει ποτὲ τὸ Χριστοῦ κράτος, καὶ παραδώσει τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τῶν τῆς θεότητος ἀποφοιτήσας θώκων ὁ Ἐμμανουήλ; Ἐπισεμνύνονται γὰρ τοῖς ᾧδε δεινοῖς καὶ ἐξιτήλοις δόγμασιν, οἷς ἀκόλουθον εἰπεῖν· «Πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς Γραφάς». Ἴδου γάρ, ἰδου σαφῶς τε καὶ ἑναργῶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δόξη καὶ τιμῆ διη- 20 νεκεῖ, καὶ τοῖς τῆς βασιλείας συνθήμασι ταινιοῦντος τὸν Ἄαρὼν, ἀποστεφανοῦσιν αὐτοί, καὶ μονονουχί τοῖς μετώποις ἐμπρέπουσαν τὴν ἱερὰν ἀρπάξουσι μίτραν.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. «Κίδαρίν τε καὶ ζώνην ἐκ θύσσου ποιήσεις», φησί Στρα- 25 τιωτικὸν δὲ τῷ Ἄαρὼν τὸ σχῆμα, ζωστήρ τε καὶ κράνος ἐν εἴδει γάρ πως ἡ κίδαρις τῷ τοιῶδέ ἐστι. Πεπολέμηκε γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστὸς «ἐν χειρὶ κρυφαία», κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ «Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε καὶ ἠτοίμασεν αὐτό, τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο», καὶ καθεῖλεν ἀρχάς, τεθριάμβευκε δυνάμεις, κατέσεισε κυριότη- 30 τας, καὶ αἰχμαλώτους ὄντας ἐρρύσατο τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅτι δὲ οὐχ

49. Ἰω. 18, 36.

51. Ὅπ. π.

50. Ἐξ. 28, 34.

52. Ματθ. 12, 29.

μου βασιλεία δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν»⁴⁹. Δὲν εἶναι ὁ Χριστὸς ἐπίγειος βασιλιάς, ἀλλὰ οὐράνιος, καὶ ἔχει κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του ὅλη τὴν κτίση. Προσθέτοντας, «Καὶ θ' ἀφαιρεῖ ὁ Ἄαρὼν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἁγίων, ὅσα τυχὸν εἶχαν διαπράξει, τὴν ὥρα τῆς προσφορᾶς κάθε δώρου τῶν ἁγίων αὐτῶν»⁵⁰, διακήρυξε ὀλοκάθαρα, ὅτι κάθε προσέγγιση στὸν Θεὸ καὶ τελειοποίηση γίνεται μὲ τὸν Χριστὸ καὶ ἀκόμα καὶ ὅτι κάθε δικαίωση γίνεται μὲ τὴν πίστη σ' αὐτόν καὶ μέσω αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἡ ἀπόθεση τῶν παλαιῶν ἁμαρτημάτων. Γιατὶ αὐτὸς σηκώνει τὶς ἁμαρτίες μας καὶ μέσω τοῦ Χριστοῦ ἔχομε γίνει δεκτοί, προσφέροντας τὰ δῶρα μας στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα.

ΠΑΛΛ. Τὸ εἶπες σωστά.

ΚΥΡ. Καὶ ἀποδεικνύοντας ὠραῖα ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Σωτήρα μας εἶναι ἀμετάθετη καὶ συνεχῆς καὶ ὅτι ἐκτείνεται στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες, λέγει γιὰ τὸ ἔλασμα πάνω στὴ μίτρα· «Θὰ εἶναι στὸ μέτωπο τοῦ Ἄαρὼν παντοτινά»⁵¹. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ θὰ πάει ὁ θρασὺς καὶ ἀνόητος λόγος τῶν ἀνόσιων αἵρετικῶν, ποῦ ἔχουν ἐκστομίσει τὶς φλυαρίες τους, ὅτι θὰ λάβει τέλος κάποτε τὸ κράτος τοῦ Χριστοῦ καὶ θὰ παραδώσει τὴ βασιλεία στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ἐγκαταλείποντας ὁ Ἐμμανοὴλ τὸν θρόνο τῆς θεότητος, Γιατὶ ἀλαζονεῦνται γι' αὐτὰ τὰ φοβερὰ καὶ μάταια δόγματα, στοὺς ὁποίους εἶναι λογικὰ ἀκόλουθο νὰ ποῦμε· «Βρίσκεστε σὲ πλάνη, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζετε τὶς Γραφές»⁵². Νὰ λοιπόν, βλέπομε ὅτι μὲ σαφήνεια καὶ ὀλοκάθαρα ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, ἐνῶ στεφανώνει τὸν Ἄαρὼν μὲ δόξα καὶ τιμὴ ἀδιάκοπη καὶ μὲ τὰ ἐμβλήματα τῆς βασιλείας, αὐτοὶ τὸν ἀποστεφανώνουν καὶ τοῦ ἀρπάζουν τὴν ἱερὴ μίτρα ποῦ λάμπει στὸ μέτωπό του.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. «Θὰ κατασκευάσεις κίδαρη καὶ ζώνη ἀπὸ λινὸ ὕφασμα»⁵³, λέγει. Εἶναι στρατιωτικὴ ἢ ὄψη τοῦ Ἄαρὼν φέροντας ζωστήρα καὶ κράνος· ἀφοῦ μ' αὐτὸ κάπως μοιάζει ἡ κίδαρη. Γιατὶ ὁ Χριστὸς πολέμησε γιὰ χάρη μας «μὲ κρυμμένο χέρι», σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, καὶ «ἔντωσε τὸ τόξο του καὶ τὸ ἐτοίμασε· ἄλειψε τὰ βέλη του μ' εὐφλεκτα ὑλικά»⁵⁴, καὶ κατέβασε ἄρχοντες ἀπὸ τοὺς θρόνους, θριάμβευσε πάνω σὲ πολεμικὲς δυνάμεις, κλόνησε κυριάρχους, καὶ ἀπελευθέρωσε τοὺς ἀνθρώπους ποῦ ἦταν αἰχμάλωτοι πάνω στὴ γῆ. Ὅτι ὁ πόλεμός του δὲν

53. Ἐξ. 28, 35.

54. Ψαλμ. 7, 13-14.

ὄρατός ἢ παχὺς ὁ πόλεμος, οὐδὲ οἷον πρὸς αἷμα καὶ σάρκα γέγονεν αὐτῷ, ὑποφαίνειν ἔοικεν αἰνιγματωδῶς τὸ ἐκ θύσσου μόνης τῆς ἄγαν ἰσχυρῆς τὴν πολεμικὴν γενέσθαι σκευήν, κίδαριν τε καὶ ζώνην. Κόσμη μὲν οὖν ἱεροπρεπεῖ λαμπρόν τε καὶ ἀξιόγαστον ὑποφαίνει τὸν Ἀαρῶν. Προσεπιτάττει δὲ λέγων· «Καὶ τοῖς υἱοῖς Ἀαρῶν ποιήσεις χιτῶνας καὶ ζώνας, καὶ κιδάρεις ποιήσεις αὐτοῖς εἰς τιμὴν καὶ δόξαν. Καὶ ἐνδύσεις αὐτὰ Ἀαρῶν τὸν ἀδελφόν σου καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ· Καὶ χρίσεις αὐτούς καὶ ἐμπλήσεις αὐτῶν τὰς χεῖρας καὶ ἀγιάσεις αὐτούς, ἵνα ἱερατεύωσί μοι. Καὶ ποιήσεις αὐτοῖς περισκελῆ
10 λινᾶ καλύψαι ἄσχημοσύνην χρωτὸς αὐτῶν, ἀπὸ ὀσφύος ἕως μηρῶν ἔσται. Καὶ ἔξει Ἀαρῶν αὐτὰ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ὅταν εἰσπορεύωνται λειτουργεῖν πρὸς τὸ θυσιαστήριον τοῦ ἁγίου. Καὶ οὐκ ἐπάξονται πρὸς ἑαυτοὺς ἁμαρτίαν, ἵνα μὴ ἀποθάνωσι. Νόμιμον αἰώνιον αὐτῷ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν».

15 Ὁρᾶς ὅτι καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐξ Ἀαρῶν ἐμπρέπει τό, ὡς ἔν γε τῷ πολεμικῷ καθορᾶσθαι σχήματι. Μάχιμον γὰρ τὸ ἱερόν ἅπαν ἐστὶ γένος, καὶ οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα στρατεύεσθαι τε καὶ ἀντεξάγειν εἰδός, ἀλλὰ τῆς θεδήλου κατακωλύειν ἁμαρτίας, ἐμφανεστάτα τε καὶ λογικῶς τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων ὑπερμαχόμενον, καὶ αἰχμαλωτί-
20 ζον πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, καθὰ γέγραπται. Περισκελές τε λινουῖν αὐτοῖς, τὸ ἀκαλλές τε καὶ ἄσχημον τῶν περὶ μηρούς κατασκιᾶζον εὖ μάλα. Σεμνὰ γὰρ εὖ μάλα πάντα τὰ τῶν ἁγίων, καὶ ἄσχημον ἐν αὐτοῖς οὐδέν· ὑποσημαίνει δέ πως τὸ λινουῖν τοῖς περιμηροῖς τοῦ σώματος μέρεσιν ἐπενηνεγμένον, ὅτι τοῖς ἁγίοις πρεπω-
25 δεστάτη τῶν τῆς σαρκὸς ἡδονῶν ἢ ἀπόψυξις ψυχρὸν γὰρ τὸ λινουῖν. Τὸ δὲ θερμὸν εἰς ὀρέξεις τὰς μυσαρωτάτας, ὀσίου παντὸς ἀλλότριον. Ἐκ λίνου δὲ καὶ ἑτέρως τοῖς ἱεραῖσθαι λαχοῦσιν, ἀμφιά τε καὶ περισκελῆ. Νεκρῶν γὰρ ἔργων ἀποφοιτᾶν ἀναγκαῖον αὐτούς σύμβολον δὲ νεκρότητος ὡς ἐκ θνησειδίου ληφθέν, φημί δὴ προβάτου. Νεκρῶν
30 οὖν ἔργων ἀπόθεσις, ὡς ἐν τύπῳ πάλιν, τὸ τοῖς ἐκ λίνου ἐστάλθαι, καὶ

ἦταν ὄρατος ἢ ὑλικός, οὔτε πόλεμος πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, τὸ ὑποδηλώνει, φαίνεται, σὰν μὲ αἰνίγμα τὸ ὅτι ἡ πολεμικὴ σκευή, ἡ κίδαρη καὶ ὁ ζωστήρας, εἶχε γίνει μόνο ἀπὸ λινὸ ὕφασμα, πού εἶναι πολὺ λεπτή. Παρουσιάζει λοιπὸν τὸν Ἰσραὴλ μὲ στολισμὸ θαυμαστὸ καὶ ἱεροπρεπή. Προστάζει ὅμως ἐπιπλέον καὶ λέγει· «Θὰ κάνεις καὶ γιὰ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ χιτῶνες καὶ ζῶνες καθὼς καὶ κιδάρεις, γιὰ νὰ τοὺς τιμοῦν καὶ νὰ τοὺς δοξάζουν, καὶ θὰ ντύσεις μὲ αὐτὰ τὸν Ἰσραὴλ τὸν ἀδελφὸ σου καὶ μαζὶ καὶ τοὺς υἱοὺς του. Ἐπίσης θὰ τοὺς χρίσεις μὲ τὸ ἱερὸ λάδι, θὰ γεμίσεις τὰ χέρια τους καὶ θὰ τοὺς καθαρίσεις ἀπὸ κάθε μολυσμὸ γιὰ νὰ ἱεουργοῦν γιὰ μένα. Θὰ κάνεις ἀκόμα γι' αὐτοὺς περισκελίδες λινές γιὰ νὰ καλύπτουν τὸ γυμνὸ δέρμα τους ἀπὸ τὴ μέση μέχρι τὰ γόνατα. Αὐτὰ θὰ τὰ φοροῦν ὁ Ἰσραὴλ καὶ οἱ υἱοὶ του ὅταν θὰ μπαίνουν στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἢ ὅταν πλησιάζουν στὸ ἅγιο θυσιαστήριον γιὰ νὰ προσφέρουν θυσία. Ἔτσι δὲν θὰ ἐπισύρουν ἁμαρτία ἐπάνω τους καὶ δὲν θὰ καταδικαστοῦν σὲ θάνατο. Αὐτὸ θὰ εἶναι νόμιμο δικαίωμα γιὰ τὸν ἴδιο καὶ τοὺς ἀπογόνους του ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν»⁵⁵.

Βλέπεις ὅτι καὶ στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ ἀρμόζει νὰ παρουσιάζονται μὲ πολεμικὴ ὄψη. Γιατὶ ὅλο τὸ ἱερὸ γένος εἶναι πολεμικὸ καὶ δὲν γνωρίζει νὰ ἐκστρατεύει καὶ νὰ μάχεται πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ νὰ ἐμποδίζει τὴ βέβηλη ἁμαρτία, νὰ ὑπερασπίζεται φανερὰ καὶ μὲ τὴ δύναμη τῆς λογικῆς τὰ δόγματα τῆς ἀλήθειας, καὶ νὰ αἰχμαλωτίζει κάθε νόημα κάνοντάς το νὰ ὑπακούει στὸν Χριστό⁵⁶, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Θὰ φοροῦν περισκελίδα λιτὴ πού θὰ καλύπτει καλὰ τὴν ἀσχήμια καὶ τὴν ἀπρέπεια τῶν μηρῶν. Ὅλα ὅσα μεταχειρίζονται οἱ ἅγιοι εἶναι σεμνά, καὶ τίποτε ἀσχημο δὲν ὑπάρχει σ' αὐτούς. Τὸ λινὸ πού σκεπάζει τοὺς μηρούς ὑποδηλώνει κατὰ κάποιο τρόπο, ὅτι στοὺς ἁγίους αὐτὸ πού ἀρμόζει ἐξαιρετικὰ εἶναι τὸ πάγωμα τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν· γιατί τὸ λινάρι εἶναι ψυχρὸ ὑλικό. Ἀντίθετα ἡ θερμότητα στὶς ἀηδιαστικὲς ἐπιθυμίες εἶναι ξένο πρὸς κάθε ἅγιο. Κι ἀλλιῶς μπορούμε νὰ ἐξηγήσομε τὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀπὸ λινάρι τὰ ἄμφια καὶ οἱ περισκελίδες ἐκείνων πού ἔλαχαν τὴν ἱερωσύνη. Γιατὶ εἶναι ἀπαραίτητο ν' ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ νεκρὰ ἔργα· καὶ σύμβολο τῆς νεκρότητας εἶναι ὅ,τι παίρνομε ἀπὸ σῶμα ποῦ πεθαίνει, ὅπως ἀπὸ πρόβατο. Τῶν νεκρῶν ἔργων λοιπὸν ἡ ἀπόθεση συμβολίζεται πάλι μὲ τὸ ντύσιμο ἀπὸ λινὰ ἐνδύματα

56. Β' Κορ. 10, 5-6.

οὐχὶ δὴ μᾶλλον τοῖς ἐξ ἐρίων ἐσθήμασι· καὶ τοῦτο νόμος ἅγιος ὁ διηνεκῆς. Ἐψεται δὲ ὅτι πάντη τε καὶ πάντως τὸ ἐκτεθνάναι δεῖν, ἡμελικόσι τοῦ πρέποντος, Καὶ τῆς ὅτι μάλιστα προεπούσης αὐτοῖς εὐκοσμίας διαμεμήνυκεν εἰπὼν ὅτι χρὴ φοροῦντας ἱερουργεῖν· «Καὶ οὐκ 5 ἐπάξονται», φησί, «πρὸς ἑαυτοὺς ἁμαρτίαν, ἵνα μὴ ἀποθάνωσιν.

ΠΑΛΛ. Ἀσφαλῆς ὁ νόμος τὸ ἐκάστω λυσιτελὲς εὖ μάλα καταδεικνύς, καὶ τὰ δι' ὧν ἄριστα ἔχει σαφῆ καθιστάς.

ΚΥΡ. Ὡδε ἔχει καὶ στολῆ μὲν τῇ τοιαῦδε τὸ ἱερόν καὶ ἀπόλεκτον κατακαλλύνει γένος, ἀγιάζει δὲ καὶ ἐτέρως, ὡς ἐν σκιαῖ μὲν ἔτι, πλὴν 10 ἐν Χριστῷ. Γέγραπται γὰρ δὲ ὡδί· «Καὶ ταῦτά ἐστιν ἃ ποιήσεις αὐτοῖς ἀγιάσαι αὐτοὺς ὥστε ἱερατεύειν μοι αὐτούς, λήψη μοσχάριον ἐκ βοῶν ἓν, καὶ κριούς δύο ἀμώμους, καὶ ἄρτους ἄζύμους πεφυραμένους ἐν ἐλαίῳ, καὶ λάγανα ἄζυμα κεχρισμένα ἐν ἐλαίῳ. Σεμίδαλιν ἐκ πυρῶν ποιήσεις αὐτά, καὶ ἐπιθήσεις αὐτά ἐπὶ κανοῦν ἓν, καὶ προσοί- 15 σεις αὐτά ἐπὶ τῷ κανῷ, καὶ τὸ μοσχάριον καὶ τοὺς δύο κριούς. Καὶ Ἀαρῶν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ προσάξεις ἐπὶ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ λούσεις αὐτοὺς ἐν ὕδατι. Καὶ λαβὼν τὰς στολάς, ἐνδύσεις Ἀαρῶν τὸν ἀδελφόν σου καὶ τὸν χιτῶνα τὸν ποδήρη καὶ τὴν ἐπωμίδα καὶ τὸ Λογεῖον. Καὶ συνάψεις αὐτῷ τὸ Λογεῖον πρὸς 20 τὴν ἐπωμίδα. Καὶ ἐπιθήσεις τὴν μίτραν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπιθήσεις τὸ πέταλον τὸ ἀγίασμα ἐπὶ τὴν μίτραν, καὶ λήψη τοῦ ἐλαίου τοῦ χρίσματος, καὶ ἐπιχεῖς αὐτὸ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ χρίσεις αὐτόν. Καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ προσάξεις, καὶ ἐνδύσεις αὐτοὺς χιτῶνας, καὶ ζῶσεις αὐτοὺς ταῖς ζώναις, καὶ περιθήσεις αὐτοῖς τὰς κι- 25 δάρεις. Καὶ ἔσται αὐτοῖς ἱερατεία μοι εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ τελειώσεις Ἀαρῶν τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ τὰς χεῖρας τῶν υἱῶν αὐτοῦ». Προσκομίζεσθαι μὲν οὖν εἰς θυσίαν προστέταχε μοσχάριον καὶ δύο κριούς, λάγανά τε καὶ ἄρτους ἐπὶ κανῷ. Προαφαγνίζει δὲ καὶ ἐτέρως, τύπον, οἶμαι, οὕτω που τὸ χρῆμα τιθεῖς τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ἀγια- 30 σμοῦ. Ὑδατι γὰρ ἀπολούσας τὸν Ἀαρῶν, τὴν ἀγίαν αὐτόν ἀμφιέννυσι στολήν. Ἀπολουσάμενοι δὲ καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσμα-

καὶ ὄχι μὲ μάλλινα· καὶ αὐτὸ εἶναι νόμος ἅγιος καὶ ἀδιάκοπος. Θὰ ἐπακολουθήσει ὅπωςδήποτε ἢ ἀνάγκη νὰ πεθάνουν ἐὰν ἀμεληθεῖ αὐτὸ πὺν εἶναι τὸ πρέπον. Παρήγγειλε λοιπὸν νὰ ὑπάρχει σ' αὐτοὺς καὶ ἡ πρέπουσα ἱεροπρέπεια, λέγοντας τί πρέπει νὰ φοροῦν. Ἔτσι δὲν θὰ ἐπισύρουν ἐπάνω τους, λέγει, ἁμαρτία, ὥστε νὰ πεθάνουν.

ΠΑΛΛ. Ὁ νόμος εἶναι ἀσφαλής, δείχνοντας στὸν καθένα τὸ ὠφέλιμο σ' αὐτὸν καὶ κάνοντας σαφῆ αὐτὰ πὺν θὰ τὸν ὀδηγήσουν σὲ ἄριστο τρόπο ζωῆς.

ΚΥΡ. Ἔτσι εἶναι. Καὶ μὲ τέτοια βέβαια στολὴ ὁμορφαίνει τὸ ἱερὸ καὶ ἐκλεκτὸ γένος, ἀλλὰ τὸ καθαίρει ἀπὸ τὸν μολυσμὸ καὶ μ' ἄλλο τρόπο, κατὰ τρόπο βέβαια σκιῶδη ἀκόμα, ἀλλ' ὅμως μὲ τὸν Χριστό. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ τὸ ἐξῆς· «Αὐτὰ εἶναι ὅσα θὰ κάνεις σ' αὐτοὺς. Καθάρισέ τους ἀπὸ κάθε ἠθικὸ μολυσμὸ, ὥστε νὰ ἐκτελοῦν γιὰ μένα τὸ ἱερατικὸ ἔργο, παίρνοντας ἓνα μοσχάρι ἀπὸ τὸ κοπάδι, δύο κριάρια τέλεια, καθὼς καὶ ἄζυμους ἄρτους ἀναμιγμένους μὲ λάδι, καὶ λαγᾶνες ἄζυμες ἀλειμμένες μὲ λάδι. Αὐτὰ θὰ τὰ κάνεις μὲ σιμιγδάλι ἀπὸ σιτᾶρι, καὶ ἀφοῦ τὰ βάλεις σὲ ἓνα κᾶνιστρο, θὰ τὰ προσφέρεις αὐτὰ μὲ τὸ κᾶνιστρο, προσφέροντας μαζί μ' αὐτὰ τὸ μοσχάρι καὶ τὰ δύο κριάρια. Θὰ ὀδηγήσεις ἔπειτα τὸν Ἰσραὴλ καὶ τοὺς υἱοὺς του στὴ θύρα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καὶ θὰ τοὺς λούσεις μὲ νερό. Κι ἀφοῦ πάρεις τίς στολές, θὰ ντύσεις τὸν ἀδελφὸ σου τὸν Ἰσραὴλ μὲ τὸν ποδήρη χιτῶνα, μὲ τὴν ἐπωμίδα καὶ τὸ Λογεῖο, ἐνώνοντας τὸ Λογεῖο μὲ τὴν ἐπωμίδα. Θὰ βάλεις μετὰ τὴν μίτρα στὸ κεφάλι του καὶ θὰ τοποθετήσεις στὴ μίτρα τὸ ἔλασμα μὲ τὴν ἐπιγραφή “Ἀγίασμα”. Θὰ πάρεις μετὰ ἀπὸ τὸ λάδι τοῦ χρίσματος, θὰ τὸ χύσεις ἐπάνω στὸ κεφάλι του καὶ θὰ τὸν χρίσεις. Θὰ φέρεις καὶ τοὺς υἱοὺς του καὶ θὰ τοὺς ντύσεις μὲ τοὺς χιτῶνες, θὰ τοὺς ζώσεις μὲ ζωστήρες καὶ θὰ φορέσεις στὸ κεφάλι τους τίς κιδάρες, καὶ θὰ ἱερατεύουν αὐτοὶ γιὰ μένα μὲ ἱερατεία αἰώνια. Ἔτσι θὰ ὀλοκληρώσεις μὲ τὸν ἀγιασμὸ τῶν χειρῶν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν χειρῶν τῶν υἱῶν του»⁵⁷. Πρόσταξε λοιπὸν νὰ προσκομίζονται ἓνα μοσχάρι καὶ δύο κριάρια, καθὼς καὶ λαγᾶνες καὶ ἄρτοι στὸ κᾶνιστρο. Κάνει προαγνισμό καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, κάνοντας, νομίζω, τὸ πράγμα αὐτὸ τύπο τοῦ ἀληθινοῦ ἐξαγνισμοῦ. Γιατὶ ντύνει τὸν Ἰσραὴλ μὲ τὴν ἱερὴ στολὴ του, λούζοντας τον προηγουμένως μὲ νερό. Ἀφοῦ λουστοῦμε καὶ ἐμεῖς μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα

57. Ἐξ. 29, 1-9.

τος, καὶ πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας ἀποτριβόμενοι, τότε δὴ, τότε τὴν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταπλουτουῦμεν χάριν, τὸν τῆς εὐφροσύνης χιτῶνα δεχόμενοι, κατὰ γε τό, «Ἐνδύσασθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν».

5 Προαπέδειξε γὰρ ὁ λόγος, ὅτι πολυτρόπως ἦν ὁ Χριστὸς ὡς ἐν κόσμῳ τῷ περὶ τὸν Ἄαρὼν πλαττόμενος. Ἐλαίῳ δὲ καταχρῖει τὴν κεφαλὴν ἁγίῳ. Ψάλλει δέ που καὶ ὁ Δαβὶδ· «Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου», τὸ ἰλαρὸν ἐν ἐλπίδι τῆς τῶν ἁγίων φωνῆς, ἥτοι τὴν ἄνωθεν ἰλαροποιὸν ἐπίσκεψιν τοῦ ἐλαίου κατασημαίνοντος. Ἡλεή-
10 μεθα γὰρ οἱ πιστεύσαντες καὶ ἐσμέν εὐλογημένοι τῷ Κυρίῳ, τῇ τοῦ Πνεύματος ἐπιχορηγία τὸν νοῦν καταπατινόμενοι· νοῦ δὲ εἰς τύπον ἢ κεφαλῆ. Κατὰ τὸν ἴσον δὲ τουτονὶ τρόπον οἱ ἱερεῖς ἡγιάζοντο, ὕδατί τε ἀπονιζόμενοι καὶ ἐλαίῳ χριόμενοι, οὕτω τε χριόμενοι τὴν ἱερὰν ἀμφίαισιν περικειόμενοι, τελειούμενοί τε τὰς χεῖρας, ὡς ἤδη πως δοκεῖν
15 καὶ ἐπιτηδείως ἔχειν εἰς γε τὸ χρῆναι λοιπὸν καθαρῶς τε καὶ ἀμωμήτως τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν. Προηγιασμένοι δὲ καὶ ἡμεῖς αὐτοί, καὶ τῇ ἄνωθεν χάριτι κατηγλαϊσμένοι καὶ κεχρισμένοι πρὸς τελειότητα τὴν πνευματικὴν, ὡς ἐκ παρησίας λοιπὸν καθαραῖς οἴονεὶ πως καὶ πανάγνοις χερσὶ, προσκομίζομεν Θεῷ τὰς δωροφορίας, δῆλον δὲ ὅτι τὰς
20 πνευματικάς. Καίτοι τοιοῦτον, οἶμαι, δηλοῦν τὸ τῷ μακαρίῳ Δαβὶδ ὑμνούμενον περὶ παντὸς ἀναβαίνοντος εἰς τὸ ὄρος Κυρίου· «Ἀθῶος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ».

ΠΑΛΛ. ὝΕοικεν.

ΚΥΡ. Τίνα δὲ τρόπον αὐτὸ ἐκπράττεσθαι χρὴ τὰς ὑπὲρ τῶν ἱερέων
25 θυσίας, ἐθεσμοθέτει λέγων· «Καὶ προσάξεις τὸν μόσχον ἐπὶ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἐπιθήσουσιν Ἄαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ μόσχου ἔναντι Κυρίου, παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ σφάξεις τὸν μόσχον ἔναντι Κυρίου, παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ λήψη
30 ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόχου, καὶ θήσεις ἐπὶ τῶν δύο κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου τῷ δακτύλῳ σου. Τὸ δὲ λοιπὸν πᾶν αἷμα ἐκχεεῖς παρὰ τὴν βάσιν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ λήψη πᾶν τὸ στέαρ τὸ ἐπὶ τῆς κοιλίας, καὶ τὸν λοβὸν τὸν ἐπὶ τοῦ ἥπατος, καὶ τοὺς δύο νεφρούς, καὶ τὸ στέαρ

καὶ ἀφοῦ ξεπλύνομε κάθε εἶδος ἀκαθαρσίας, τότε λοιπόν, τότε θὰ δεχθοῦμε τὸν πλοῦτο τῆς οὐράνιας ἀπὸ ψηλὰ χάριτος, φορώντας τὸ χιτῶνα τῆς εὐφροσύνης σύμφωνα μὲ τὴν προτροπή· «Ντυθεῖτε τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό»⁵⁸.

Ὁ λόγος μας ἔδειξε πὶο μπροστά, ὅτι ὁ Χριστὸς διαμορφωνόταν ποικιλότροπα μὲ τὰ κοσμήματα τοῦ Ἰσαράων. Ἐπὶ πλέον καταχρῖει μὲ λάδι ἅγιο τὴν κεφαλὴ του. Ἄλλὰ καὶ ὁ Δαβὶδ ψάλλει κάπου· «Ἄλειψες μὲ λιπαρὸ λάδι τὴν κεφαλὴ μου»⁵⁹. τὸ λάδι ἐδῶ καταδηλώνει τὴν ἰλαρὴ ἀπὸ ἐλπίδα φωνὴ τῶν ἀγίων, δηλαδὴ τὴν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ χαροποιοῦ ἐπίσκεψη. Γιατί, ὅσοι πιστέψαμε, ἐλεηθήκαμε, καὶ εἴμαστε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ χρισμένοι στο νου μὲ τὴν ἐπιχορηγία τοῦ Πνεύματος γιατί ἡ κεφαλὴ συμβολίζει τὸν νοῦ. Μὲ αὐτὸ τὸν ἴδιο τρόπο ἀγιάζονταν οἱ ἱερεῖς, ἀφοῦ πλύνονταν μὲ νερὸ καὶ χρίονταν μὲ λάδι, καὶ ἀφοῦ χρίονταν ἔτσι, φοροῦσαν τὴν ἱερὴ ἀμφίεσή τους καὶ ἀγιάζονταν στὰ χέρια, ὥστε πιά νὰ θεωροῦνται πῶς εἶναι κατάλληλοι γιὰ τὸ χρέος τους νὰ ἐπιτελοῦν τὶς θυσίες καθαρὰ καὶ τέλεια. Ἐχοντας λοιπόν καὶ ἐμεῖς προεξαγνισθεῖ καὶ λαμπρυνθεῖ μὲ τὴν οὐράνια χάρη καὶ ἔχοντας χρισθεῖ πρὸς πνευματικὴ τελειότητα, μὲ παρησιὰ πιά καὶ μὲ καθαρὰ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ πάναγνα χέρια προσκομίζομε στὸν Θεὸ τὶς προσφορές μας, καὶ προφανῶς τὶς πνευματικὲς μας. Καὶ βέβαια κάτι τέτοιο, νομίζω, δηλώνει ὁ ὕμνος τοῦ μακάριου Δαβὶδ γιὰ τὸν καθένα ποὺ ἀνεβαίνει στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου· «Ἀθῶος στὰ χέρια καὶ καθαρὸς στὴν καρδιά»⁶⁰.

ΠΑΛΛ. Ἔτσι φαίνεται.

ΚΥΡ. Ἄλλὰ καὶ μὲ ποιὸ τρόπο πάλι πρέπει νὰ τελοῦνται οἱ θυσίες ὑπὲρ τῶν ἱερέων, καὶ αὐτὸ τὸ θεσμοθετοῦσε, λέγοντας· «Θὰ ὀδηγήσεις τὸ μοσχάρι στὴ θύρα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καὶ, ἀφοῦ θέσουν ὁ Ἰσαράων καὶ οἱ υἱοὶ του τὰ χέρια τους πάνω στὸ κεφάλι του μπροστά στὸν Κύριο καὶ κοντὰ στὴ θύρα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, θὰ τὸ σφάξεις ἔπειτα μπροστά στὸν Κύριο κοντὰ στὴν πόρτα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Θὰ πάρεις τότε αἷμα ἀπὸ τὸ μοσχάρι καὶ μὲ τὸ δάχτυλό σου θὰ βάλεις στὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαυτωμάτων. Ὅλο τὸ ὑπόλοιπο αἷμα θὰ τὸ χύσεις στὴ βάση τοῦ θυσιαστηρίου. Μετὰ θὰ πάρεις ὅλο τὸ λίπος πάνω ἀπὸ τὴν κοιλία καὶ ἀπὸ τὸν λοβὸ τοῦ σκωτιοῦ, καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς δυὸ νεφροὺς καὶ τὸ λίπος ποὺ ὑπάρχει πάνω

60. Ψαλμ. 23, 4.

τὸ ἐπ' αὐτῶν, καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον. Τὰ δὲ κρέατα τοῦ
 μόσχου καὶ τὸ δέρμα καὶ τὴν κόπρον κατακαύσεις πυρὶ ἔξω τῆς
 παρεμβολῆς ἁμαρτίας γάρ ἐστι. Καὶ τὸν κριὸν λήψη τὸν ἕνα, καὶ ἐπι-
 5 θήσουσιν Ἀαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφα-
 λὴν τοῦ κριοῦ, καὶ σφάξεις αὐτόν, καὶ λαβὼν τὸ αἷμα προχεεῖς πρὸς
 τὸ θυσιαστήριον κύκλω, καὶ τὸν κριὸν διχοτομήσεις κατὰ μέλη· καὶ
 πλυνεῖς τὰ ἐνδόσθια καὶ τοὺς πόδας ὕδατι, καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὰ διχο-
 10 τομήματα σὺν τῇ κεφαλῇ, καὶ ἀνοίσεις ὅλον τὸν κριὸν ἐπὶ τὸ θυσια-
 στήριον, ὀλοκαύτωμα τῷ Κυρίῳ εἰς ὄσμὴν εὐωδίας· θυμιάμα Κυρίῳ
 10 ἐστί.

»Καὶ λήψη τὸν κριὸν τὸν δεύτερον, καὶ ἐπιθήσει Ἀαρὼν καὶ οἱ
 υἱοὶ αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ κριοῦ, καὶ σφάξεις
 αὐτόν, καὶ λήψη τοῦ αἵματος αὐτοῦ, καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὸν λοβὸν τοῦ
 ὠτός Ἀαρὼν τοῦ δεξιοῦ, καὶ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς δεξιᾶς χειρός, καὶ ἐπὶ
 15 τὸ ἄκρον τοῦ ποδός τοῦ δεξιοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς λοβοὺς τῶν ὠτων τῶν
 υἱῶν αὐτοῦ τῶν δεξιῶν, καὶ ἐπὶ τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν αὐτῶν τῶν δε-
 ξιῶν, καὶ ἐπὶ τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν αὐτῶν τῶν δεξιῶν. Καὶ λήψη ἀπὸ
 τοῦ αἵματος τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἀπὸ τοῦ ἐλαίου τῆς κρίσεως, καὶ
 ρανεῖς ἐπὶ Ἀαρὼν καὶ ἐπὶ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς αὐ-
 20 τοῦ καὶ ἐπὶ τὰς στολάς τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ αἱ στο-
 λαὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Τὸ δὲ αἷμα τοῦ κριοῦ προχεεῖς πρὸς τὸ θυσιαστή-
 ριον κύκλω, καὶ λήψη ἀπὸ τοῦ κριοῦ τὸ στέαρ αὐτοῦ, καὶ τὸ στέαρ τὸ
 κατακαλύπτει τὴν κοιλίαν, καὶ τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος, καὶ τοὺς δύο
 νεφρούς, καὶ τὸ στέαρ τὸ ὑπ' αὐτῶν, καὶ τὸν βραχίονα τὸν δεξιόν· ἐστι
 25 γὰρ τελείωσις αὕτη· καὶ ἄρτον ἕνα ἐξ ἐλαίου, καὶ λάγανον ἕν ἀπὸ τοῦ
 κανοῦ τῶν ἀζύμων τῶν προτεθειμένων ἔναντι Κυρίου. Καὶ ἐπιθήσεις
 τὰ πάντα ἐπὶ τὰς χεῖρας Ἀαρὼν καὶ ἐπὶ τὰς χεῖρας τῶν υἱῶν αὐτοῦ.
 Καὶ ἀφορεῖς αὐτὰ ἀφόρισμα ἔναντι Κυρίου, καὶ λήψη αὐτὰ ἐκ τῶν
 χειρῶν αὐτῶν, καὶ ἀνοίσεις ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τῆς ὀλοκαυτώσεως
 30 εἰς ὄσμὴν εὐωδίας ἔναντι Κυρίου· κάρπωμά ἐστι Κυρίῳ. Καὶ λήψη τὸ
 στηθύνιον ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως, ὃ ἐστὶν Ἀαρὼν, καὶ ἀφο-

σ' αὐτοὺς καὶ θὰ τὸ τοποθετήσεις ἐπάνω στὸ θυσιαστήριο. Τὰ κρέατα τοῦ μοσχαριοῦ καὶ τὸ δέσμα καὶ τὴν κόπρη θὰ τὰ κάψεις σὲ φωτιά ἔξω ἀπὸ τὴν κατασκήνωσιν· γιατί ἡ θυσία εἶναι γιὰ ἁμαρτία. Θὰ πάρεις καὶ τὸ ἓνα κριάρι καὶ ἀφοῦ θέσουν ὁ Ἄαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἄαρὼν τὰ χέρια τους στὸ κεφάλι τοῦ κριαριοῦ, θὰ τὸ σφάξεις, καὶ ἀφοῦ πάρεις τὸ αἷμα, θὰ τὸ χύσεις κυκλικὰ στὸ θυσιαστήριο, ἐνῶ τὸ κριάρι θὰ τὸ τεμαχίσεις, θὰ πλύνεις τὰ ἐντόσθιά του καὶ τὰ πόδια του μὲ τὸ νερό, θὰ τὰ βάλεις ἐπάνω στὰ τεμάχια μαζί μὲ τὸ κεφάλι καὶ θὰ προσφέρεις ὅλο τὸ κριάρι πάνω στὸ θυσιαστήριο ὀλοκαύτωμα στὸν Κύριο, γιὰ νὰ νιώσει τὴν εὐχαρίστηση τῆς εὐωδίας, γιατί αὕτη εἶναι θυσία ἀφιερωμένη στὸν Κύριο.

»Θὰ πάρεις ἔπειτα τὸ δεύτερο κριάρι καὶ ἀφοῦ ὁ Ἄαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ του θέσουν τὰ χέρια τους πάνω στὸ κεφάλι τοῦ κριαριοῦ, θὰ τὸ σφάξεις. Θὰ πάρεις τότε αἷμα ἀπ' αὐτὸ καὶ θὰ θέσεις ἀπὸ αὐτὸ στὸν λοβὸ τοῦ δεξιοῦ ἀντιοῦ τοῦ Ἄαρὼν, στὴν ἄκρη τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ καὶ στὴν ἄκρη τοῦ δεξιοῦ ποδιοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ στοὺς λοβούς τῶν δεξιῶν ἀντιῶν τῶν υἱῶν του, στὴν ἄκρη τῶν δεξιῶν χερῶν τους καὶ στὴν ἄκρη τῶν δεξιῶν ποδιῶν τους. Θὰ πάρεις αἷμα ἀπὸ τὸ θυσιαστήριο τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ ἀπὸ τὸ λάδι τοῦ χρίσματος καὶ θὰ ραντίσεις μὲ αὐτὰ τὸν Ἄαρὼν καὶ τὴ στολή του, τὸ ἴδιο καὶ τοὺς υἱούς του καὶ τὶς στολές τους, καὶ ἔτσι θὰ ἀγιασθοῦν καὶ αὐτὸς καὶ ἡ στολή του, καθὼς καὶ οἱ υἱοὶ του καὶ οἱ στολές τῶν υἱῶν του. Τὸ αἷμα τοῦ κριαριοῦ θὰ τὸ χύσεις γύρω ἀπὸ τὴ βάση τοῦ θυσιαστηρίου. Θὰ πάρεις μετὰ τὸ λίπος ἀπὸ τὸ κριάρι καὶ τὸ λίπος ποὺ καλύπτει τὴν κοιλιά του καὶ τὸ λοβὸ τοῦ συκωτιοῦ καὶ τοὺς δύο νεφρούς, καθὼς καὶ τὸ λίπος ποὺ ὑπάρχει ἐπάνω σ' αὐτὰ καὶ στὴ δεξιὰ ὠμοπλάτη. Ἡ θυσία αὕτη θὰ εἶναι θυσία καθιέρωσης στὸν Θεὸ τοῦ Ἄαρὼν καὶ τῶν υἱῶν του. Ἐπειτα θὰ πάρεις ἓναν ἄρτο μὲ λάδι καὶ μιὰ λαγόνα ἀπὸ τὸ κἀνιστρο τῶν ἀζύμων ποὺ ἔχουν τοποθετηθεῖ μπροστὰ στὸν Κύριο, καὶ θὰ θέσεις ὅλα αὐτὰ στὰ χέρια τοῦ Ἄαρὼν καὶ στὰ χέρια τῶν υἱῶν του. Θὰ τὰ ξεχωρίσεις δηλαδὴ ἔτσι καὶ θὰ τὰ προσφέρεις ὡς ἀφιέρωμα στὸν Κύριο. Θὰ τὰ πάρεις ἔπειτα ἀπὸ τὰ χέρια τους καὶ θὰ τὰ προσφέρεις στὸν Κύριο πάνω στὸ θυσιαστήριο τῶν ὀλοκαυτωμάτων, γιὰ νὰ νιώσει τὴν εὐχαρίστηση τῆς εὐωδίας. Αὕτη εἶναι θυσία ὀλοκαρπώσεως στὸν Κύριο. Θὰ πάρεις μετὰ τὸ στήθος ἀπὸ τὸ κριάρι ποὺ προσφέρθηκε γιὰ τὴν καθιέρωση τοῦ Ἄαρὼν καὶ θὰ τὸ

ριεῖς αὐτὸ ἀφόρισμα ἔναντι Κυρίου, καὶ ἔσται σοι ἐν μερίδι, καὶ ἀγιάσεις τὸ στηθύνιον ἀφόρισμα, καὶ τὸν βραχίονα τοῦ ἀφαιρέματος, ὃς ἀφώρισταί, καὶ ὃς ἀφήρηται ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως ἀπὸ τοῦ Ἄαρὼν καὶ ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἔσται Ἄαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ νόμιμον αἰώνιον παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραήλ· ἔστι γὰρ ἀφόρισμα τοῦτο, καὶ ἀφαίρεμα ἔσται παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραήλ ἀπὸ τῶν θυμάτων τῶν σωτηρίων τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, ἀφαίρεμα Κυρίου».

Καὶ μετ' ὀλίγα· «Καὶ τὸν κριὸν τῆς τελειώσεως λήψη, καὶ ἐψήσεις τὰ κρέα ἐν τόπῳ ἁγίῳ, καὶ ἔδονται Ἄαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὰ κρέα τοῦ κριοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τοὺς ἐν τῷ κανῶ, παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἔδονται αὐτά, ἐν οἷς ἡγιάσθησαν ἐν αὐτοῖς τελειῶσαι τὰς χεῖρας αὐτῶν ἀγιάσαι αὐτούς, καὶ ἀλλογενῆς οὐκ ἔδεται ἀπ' αὐτῶν ἔστι γὰρ ἅγια· Ἐάν δὲ καταλειφθῆ ἀπὸ τῶν κρεῶν τῆς θυσίας τῆς τελειώσεως καὶ τῶν ἄρτων ἕως πρωί, κατακαύσεις τὰ λοιπά πυρί. Οὐ βρωθήσεται· ἁγίασμα γὰρ ἔστι».

ΠΑΛΛ. Ὡς βαθὺ τὸ χρῆμα τῶν νομικῶν ἐνταλμάτων.

ΚΥΡ. Βαθὺ μὲν οὖν λίαν· ἔφησ γὰρ ὀρθῶς· πλήν οὐκ εἰσάπαν ἀσυμφανές, τὸ θεῖον ἐν ἡμῖν ἐναστράπτοντος φῶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ φέρε δὴ πάλιν ὡς ἔνι, τὰ ἐφ' ἐκάστῳ λέγομεν. Κατὰ μυρίους ὅσους ἡμᾶς ἀγιάζει τρόπους ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἱερούς τε καὶ εὐπροσδέκτους ἀποτελεῖ. Δι' αὐτοῦ γὰρ τε καὶ ἐν αὐτῷ τὴν προσαγωγὴν ἐσχῆκαμεν, καὶ ἐσμέν οὐκ ἀνεθέλητοι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Χρειωδέστατά τε καὶ ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν, τοῖς ὑπὸ φθορὰν τε καὶ ἁμαρτίαν, ὃ τε θάνατος αὐτοῦ καὶ μὲν τοι καὶ ἡ ζωὴ, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι ἡ διὰ τοῦ σώματός τε καὶ αἵματος αὐτοῦ τελείωσις ἐν Χριστῷ γὰρ δὴ, καὶ οὐκ ἐν νόμῳ, τὸ τέλειον.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφησ.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὴ οὖν ὡς ἐν τύποις ἔτι τὰ δι' ὧν εὖ μάλα σεσώσμεθά τε καὶ ἡγιάσμεθα, ἱεροί τε καὶ ἅγιοι γεγόναμεν ἐν Χριστῷ. Μοσχά-

προσφέρεις ὡς ἀφιέρωμα στὸν Κύριο· καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ δική σου μερίδα. Θὰ καθαγιάσεις τὸ μέρος αὐτὸ ποὺ ξεχωρίσθηκε ἀπὸ τὸ στῆθος καὶ τὴν ὠμοπλάτη τοῦ κριαριοῦ ποὺ καθαγιάσθηκε καὶ τέθηκε χωριστὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο κριάρι ποὺ προσφέρθηκε γιὰ τὴν καθιέρωση τοῦ Ἰσαρῶν καὶ τῶν υἱῶν του, καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι αἰώνιος νόμος γιὰ τὸν Ἰσαρῶν καὶ τοὺς υἱοὺς του μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Αὐτὰ ποὺ ἀφαιροῦνται τώρα θὰ ἀφαιροῦνται πάντοτε καὶ στὸ μέλλον ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὰ θύματα κάθε εὐχαριστήριας θυσίας καὶ θὰ προσφέρονται στὸν Κύριο»⁶¹.

Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα· «Τὸ κριάρι τῆς καθιέρωσης τοῦ Ἰσαρῶν θὰ τὸ πάρεις καὶ θὰ ψήσεις τὰ κρέατά του σὲ ἱερὸ μέρος. Τὰ κρέατα τοῦ κριαριοῦ καὶ τοὺς ἄρτους ποὺ βρίσκονται μέσα στὸ κἀνιστρο θὰ τὰ φᾶνε ὁ Ἰσαρῶν καὶ οἱ υἱοὶ του κοντὰ στὴν πόρτα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου· θὰ φᾶνε αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἐξιλεώθηκαν καὶ καθιερώθηκαν, ὥστε νὰ γίνουν τὰ χέρια τους ἱκανὰ γιὰ τὶς προσφορὲς πρὸς τὸν Κύριο. Κανένας ἄλλοεθνῆς δὲν θὰ φάει ἀπὸ αὐτὰ, γιὰτὶ εἶναι ἁγιασμένα. Ἄν περισσέψουν ἀπὸ τὰ κρέατα τῆς θυσίας τοῦ καθαγιασμοῦ καὶ τῆς χειροτονίας τοῦ Ἰσαρῶν καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρτους μέχρι τὸ πρωί, αὐτὰ τὰ περισσεύματα θὰ τὰ κάψεις στὴ φωτιά. Δὲν θὰ φαγωθοῦν, ἐπειδὴ εἶναι ἁγιασμένα»⁶².

ΠΑΛΛ. Τὸ θέμα τῶν νομικῶν διατάξεων εἶναι πολὺ βαθύ.

ΚΥΡ. Εἶναι πράγματι πολὺ βαθύ· ὀρθὰ τὸ εἶπες· ὄχι ὅμως τελείως σκοτεινό, καθὼς ἀκτινοβολεῖ μέσα μας τὸ ἅγιο Πνεῦμα τὸν θεῖο φωτισμό. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ τὰ ἐξετάσουμε πάλι, ὅσο μᾶς εἶναι δυνατόν, ἕνα-ἕνα. Μὲ μύριους τρόπους μᾶς καθαίρει ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός καὶ μᾶς κάνει ἅγιους καὶ εὐπρόσδεκτους. Γιατὶ μέσω αὐτοῦ καὶ μὲ τὴ δύναμη αὐτοῦ πετύχαμε τὴν προσέλευσή μας στὸν Θεὸ καὶ δὲν εἴμαστε ἀνεπιθύμητοι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Εἶναι λοιπὸν χρησιμότατα καὶ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ σωτηρία μας, γιὰ ἐμᾶς ποὺ βρισκόμαστε μέσα στὴ φθορὰ καὶ τὴν ἁμαρτία, τόσο ὁ θάνατός του ὅσο καὶ ἡ ζωὴ του, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἡ τελείωσή μας μὲ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα του. Γιατὶ στὸν Χριστὸ ὑπάρχει τὸ τέλειο, καὶ ὄχι στὸν νόμο.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά.

ΚΥΡ. Πρόσεχε λοιπὸν σὰν σὲ τύπους ἀκόμα αὐτὰ μέσω τῶν ὁποίων σωθήκαμε ὅπωςδὴποτε καὶ ἁγιασθήκαμε καὶ γίναμε καθαροὶ καὶ

62. Ἐξ. 29, 31-34.

ριον ἦν ἐκ βοῶν τὸ εἰς θυσίαν ἠγμένον, καὶ σφάζεται μὲν πρὸς αὐταῖς ταῖς θύραις τῆς ἁγίας σκηνῆς, ἐπενηνεγμένων αὐτῷ τῶν χειρῶν. Προσεχεῖτο δὲ τὸ αἷμα τῷ θυσιαστηρίῳ, καταχρισμένων αὐτῷ τῶν κεράτων καὶ καπνίζονται μὲν ἐν τάξει τῶν εὐοσμοτάτων θυμιαμάτων 5 τὰ ἐντόσθια, τὸ δὲ λοιπὸν ἐμπίπραται σῶμα, διακομισθὲν ἐπέκεινα τῆς παρεμβολῆς. Καὶ μοσχάριον μὲν ὁ Χριστός, ὡς ἔξω ζυγοῦ καὶ ὑπὸ ζυγόν. Θεὸς γὰρ ὢν φύσει, γέγονεν ὑπὸ νόμον διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὸ βραχὺ μοσχάριον ζυγοῦ μὲν ἄηθές ἐστι, φύσεώς γε μὴν τῆς ὑπὸ ζυγόν;

10 ΠΑΛΛ. Ὡδε ἔχει.

ΚΥΡ. Μοσχάριον δὴ οὖν ὠνόμασται πάλιν οἰκονομικῶς ὁ Χριστός, ἵν' ἐν ταυτῷ νοῆται πρὸς ἡμῶν καὶ τὸ ἄηθες τῆς τοῦ Λόγου θεότητος εἰς δουλείαν, καὶ τὸ ὡς ἐν φύσει γενέσθαι τῇ ὑπὸ ζυγόν κατὰ γε τὸ ἀνθρώπινον. Σφάζεται δὲ ὡς ὑπὲρ γε τῆς ἁγίας σκηνῆς καὶ τῶν 15 ἐπιθέντων αὐτῷ τὰς χεῖρας Λευῖται δὲ οὗτοι καὶ ἱερεῖς ἀπέθανε γὰρ ὑπὲρ τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν αὐτῷ καθιερωμένων διὰ τῆς πίστεως. Ἱερὸς δὲ ὅτι καὶ ὡς ἐν τρόπῳ θυσίας εὐπρόσδεκτος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τοῦ Ἐμμανουὴλ ὁ θάνατος, παρὰ σοὶ νοεῖν, προσχεομένου τοῦ αἵματος τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ καὶ καταχρίοντος αὐτό, θυμιαμένων δὲ καὶ 20 τῶν ἐντοσθίων, ἃ καὶ εἰς τύπον εἶεν ἂν τῶν εἰς τὸ ἔσω καὶ εἰς νοῦν ἀρετῶν, αἷς ἔνεστι μὲν τὸ εὐῶδες πνευματικῶς, οὐ καθ' ἓνα δὲ τρόπον, ἐπεὶ τοι πολλὰ τὰ ἐντόσθια, πνευρὰ καὶ νεφροὶ καὶ ὁ λοβὸς τοῦ ἥπατος Ἐμπίπραται δὲ τοῦ σώματος τὸ λειπόμενον ἔξω τῆς παρεμβολῆς. Ἐξω γὰρ τῆς πύλης ἔπαθεν ὁ Χριστός γράφει δὲ οὕτως ὁ Παῦλος. 25 Τὸ δέ γε πυρὶ δαπανᾶσθαι τὸ σῶμα κατασημήνειεν ἂν ἰσχνῶς, ὅτι τὸ πάθος αὐτῷ καὶ ὁ θάνατος οὐ πρὸς ἀδοξίαν ἔσται ποθέν, ἀλλ' εἰς λαμπρᾶν καὶ ἐμφανεστάτην ἐκτελευτήσει δόξαν. Ἐν εἶδει γὰρ δὴ τῷ πυρὸς νοεῖται τὸ Θεῖον καταβέβηκε δὲ οὕτω καὶ ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ. Καταλύσων δὲ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ὑπέδν τὸν θάνατον οἰκονομικῶς ὁ Χριστός, ἵν' ὡς Θεὸς δοξάζεται πρὸς ἡμῶν. Ἐρπει δὴ οὖν εἰς

ἅγιοι μετὴ χάρις τοῦ Χριστοῦ. Μοσχάρι ἀπὸ κοπάδι βοδιῶν ἦταν ἐκεῖνο ποὺ προσφερόταν γιὰ τὴ θυσία καὶ θυσιαζόταν κοντὰ στὴν πόρτα τῆς ἁγίας σκηνῆς, ἀφοῦ πρῶτα ἔθεταν ἐπάνω του τὰ χέρια τους. Ἔπειτα ἔχυναν τὸ αἷμα τοῦ στήθους τοῦ θυσιαστηρίου, ἀφοῦ ἄλειφαν τὶς ἄκρες του. Τὰ ἐντόσθια καπνίζονταν μετὰ τάξιν μετὰ τὰ πιὸ εὐωδιαστὰ θυμιάματα. Τέλος τὸ ὑπόλοιπο σῶμα κατακαίγεται, ἀφοῦ μεταφερόταν ἔξω ἀπὸ τὴν κατασκήνωσιν. Μοσχάρι λοιπὸν εἶναι ὁ Χριστός, ἐπειδὴ εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὸ ζυγὸν, ἀλλὰ καὶ κάτω ἀπὸ ζυγόν. Γιατί, ἐνῶ εἶναι Θεὸς ἀπὸ τὴ φύσιν του, μῆκε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ νόμου ἐξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης φύσιν ποὺ ἔλαβε. Δὲν εἶναι λοιπὸν τὸ νέο μοσχάρι πραγματικὰ ἀσυνήθιστο στὸ ζυγόν, ἔχει ὅμως τὴ φύσιν του νὰ μπαίνει στὸ ζυγόν;

ΠΑΛΛ. Ἔτσι εἶναι.

ΚΥΡ. Μοσχάρι πάλιν ὀνομάστηκε ὁ Χριστὸς κατ' οἰκονομίαν, γιὰ νὰ νοεῖται συγχρόνως ἀπὸ ἡμᾶς καὶ τὸ ἀσυνήθιστο στή δουλείαν τῆς θεότητος τοῦ Λόγου, καθὼς καὶ ἡ φυσικὴ ὑποταγὴ του στὸ ζυγόν σύμφωνα μετὰ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν του. Καὶ θυσιάζεται γιὰ τὴν ἁγίαν σκηνὴν καὶ γι' ἐκείνους ποὺ ἔβαλαν ἐπάνω του τὰ χέρια τους· καὶ αὐτοὶ ἦσαν Λευῖτες καὶ ἱερεῖς, γιατὶ πέθανε γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ αὐτὸς ἁγίασε μετὰ τὴν πίστιν. Ὅτι εἶναι ἱερός καὶ μετὰ τὸν τρόπον τῆς θυσίας τοῦ εὐπρόσδεκτος τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ὁ θάνατος τοῦ Ἐμμανουήλ, μπορεῖς νὰ τὸ ἀντιληφθῆς καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι χύνεται τὸ αἷμα στὸ ἅγιον θυσιαστήριον, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἀλείφεται μετὰ τὸ ἅγιον λάδι καὶ θυμιάζονται τὰ ἐντόσθια, τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ συμβολίζουσιν καὶ τὶς μέσα μας πνευματικὰς ἀρετὰς, μετὰ τὶς ὁποῖας ἔχομε μέσα μας τὴν πνευματικὴν εὐωδίαν, ὅχι βέβαια μονότροπον, ἐπειδὴ εἶναι διάφορα τὰ ἐντόσθια, τὰ πάχια, οἱ νεφροὶ καὶ ὁ λοβὸς τοῦ συκωτιοῦ. Τὸ ὑπόλοιπον σῶμα καίγεται ἔξω ἀπὸ τὴν κατασκήνωσιν, γιὰ τὸν Χριστὸν ἔπαθε ἔξω ἀπὸ τὴν πύλιν, ὅπως γράφει ὁ Παῦλος⁶³. Ὁ ἀφανισμὸς πάλιν τοῦ σώματος μετὰ τὴν φωτιὰν ἀποτελεῖ μὴ ἰσχνὴν ὑποδήλωσιν, ὅτι τὸ πάθος καὶ ὁ θάνατός του δὲν θὰ ἦταν ἀτιμία καὶ ἀδοξία, ἀλλὰ θὰ κατέληγε σὲ δόξαν ὀλόλαμπρον καὶ ἀστραποδόξαν. Γιατὶ τὸ θεῖον νοεῖται μετὰ τὴν μορφήν τῆς φωτιᾶς· ἔτσι βέβαια κατέβηκε καὶ στὸ ὄρος Σινά. Γιὰ νὰ καταλύσει τὴν κυριαρχίαν τοῦ θανάτου, ὁ Χριστὸς κατ' οἰκονομίαν ὑπέμεινε τὸν θάνατον, γιὰ νὰ τὸν δοξολογοῦμε ἡμεῖς ὡς

63. Ἐβρ. 13, 12.

θεοπρεπῆ δόξαν ὁ θάνατος, τὸ τέλος ἔχων τὸ ἀναβιῶναι λαμπρόν, καὶ τὸ ἐν γε τῷ παθεῖν μικροπρεπές, εὐκλείαις ταῖς ἀνωτάτω νικώμενον, οἴχεται πρὸς τὸ μηδέν καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστιν αἰνιγματωδῶς, τὸ δαπανᾶσθαι πυρὶ τὸ νεκρὸν μοσχάριον. Ἐπειπὼν δέ, ὅτι ἁμαρτία γὰρ 5 ἔστιν, εἰς ἀποκάθαρσιν ἁμαρτίας τὸ Χριστοῦ γενέσθαι διαμεμήνυκε πάθος, καὶ τὸ χρῆμά ἐστιν οὐκ ἀσυμφανές.

ΠΑΛΛ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΚΥΡ. Εἶτα κριὸς ὁ πρῶτος λαμβάνεται καὶ σφάζεται μὲν ἐν ἴσῳ τῷ μόσχῳ, προσεχεῖτο δὲ αὖ τῷ θυσιαστηρίῳ τὸ αἷμα, καὶ μελεισιτί 10 τεμνόμενος ἀνεφέρετο, τῶν ἐντοσθίων ἐκτεπλυσμένων ὕδατι, κεφαλῇ τε ἅμα καὶ ποσίν, ὅτι θυμίαμά ἐστι. Γράφεται δὲ πάλιν ἡμῖν καὶ διὰ τούτων ὁ Χριστός, ὁ ἐν κριῷ τῷ τελείῳ τέλειος, ἀγίαν ἔχων ζωὴν. Δηλοῖ γὰρ, οἶμαί που ὅτι, τὸ προσχεῖσθαι τὸ αἷμα τῷ θυσιαστηρίῳ ζωῆς γὰρ τύπος τὸ αἷμα καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀνακείμενος τῷ Θεῷ 15 καὶ Πατρὶ, ὡς ὑπὲρ πάντων τε ἅμα καὶ ὑπὲρ ἐκάστου· τύπος δὲ τοῦτο πάλιν, τὸ ἀναφέρεσθαι τὸν κριὸν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ὡς ἐν παντί τε καὶ κατὰ μέλος. Μέλη δὲ ἡμεῖς ἀνά μέρος Χριστοῦ, καὶ ἐν πάντες νοούμεθα σῶμα· ἅγιος δὲ ὅτι καὶ ἱερός ὅλος καὶ σπίλον ἀκαθαρσίας οὐκ ἔχων, ἢ τῶν ἐντοσθίων ἐκπλυσίς εὖ μάλα παραδηλοῖ. Συναναφέ- 20 ρεται δὲ κεφαλὴ καὶ πόδες, τὸ ἀπ' ἀρχῆς καὶ μέχρι παντός εὐῶδες ἐν ἀγιασμῷ τῆς τοῦ Σωτῆρος ζωῆς ὑποφαίνοντες. Παντός γὰρ ζώου κεφαλὴ μὲν ἀρχή, κατάληξις δὲ ὡσπερ καὶ τοῦ παντός σώματος οἱ πόδες τὸ τέλος. Ἡ καὶ τάχα που νοεῖν ἄμεινον εἰς τύπον μὲν νοῦ κεφαλῇ, πορείας γε μὴν τῆς κατ' ἐνέργειαν πρακτικῆς τούς πόδας. 25 Εὐῶδη δὲ πάντα ἐν Χριστῷ, καὶ εἰς ἄκρον ἦκοντα καθαρότητος καὶ νοήματα καὶ πράξεις οὐ γὰρ ἐποίησεν ἁμαρτίαν ταύτη τοι καὶ ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίασμά φησι τὴν καθιέρωσιν τοῦ κριοῦ, οὐ γὰρ ἐκ μέρους ἅγιος ἢ ἱερός. Πρέποι γὰρ ἂν οὐκ ἐκείνω ποθέν, ἡμῖν δὲ μᾶλλον, τὸ καὶ ἀσθενεῖν ἔσθ' ὅτε καὶ ἐναλῶναι πταίσμασι καθαρὸς 30 γὰρ οὐδεὶς ἐξ ἁμαρτιῶν, καὶ πολλὰ πταίομεν ἅπαντες, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Θεό. Ὁ θάνατος λοιπὸν τείνει πρὸς τὴ θεοπρεπὴ δόξα καὶ σὰν τέλος ἔχει τὴ λαμπρὴ ἀναβίωση, ἐνῶ τὸ ταπεινωτικὸ μέρος τοῦ πάθους κατα-
νικᾶται ἀπὸ τὴν ὑπέριστα δόξα καὶ ἀφανίζεται στὸ μηδέν. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει μὲ τρόπο αἰνιγματικό, τὸ ὅτι τὸ νεκρὸ μοσχάρι κατα-
τρώγεται ἀπὸ τὴ φωτιά. Γιατί, προσθέτοντας ὅτι εἶναι ἁμαρτία, διαμή-
νυσε, ὅτι τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ ἔγινε γιὰ τὴν ἀποκάθαρση τῆς ἁμαρ-
τίας, καὶ αὐτὸ τὸ πράγμα εἶναι φανερό.

ΠΑΛΛ. Εἶναι πράγματι.

ΚΥΡ. Ἔπειτα ἔπαιρναν τὸ πρῶτο κριάρι καὶ τὸ ἔσφαζαν, ὅπως καὶ τὸ μοσχάρι, τὸ αἷμα τῶν ὁποίων τὸ ἔχυναν στὸ θυσιαστήριο, κι ἀφοῦ τὸ χῶριζαν σὲ τεμάχια, τὸ πρόσφεραν ὡς θυσία, ἔχοντας πλύνει τὰ ἐντό-
σθια μὲ νερό, μαζί μὲ τὸ κεφάλι καὶ τὰ πόδια, ἐπειδὴ εἶναι θυμίαμα. Μὲ αὐτὰ περιγράφεται πάλι γιὰ μᾶς ὁ Χριστός, ὁ τέλειος, σύμφωνα μὲ τὸ τέλειο κριάρι, ἔχοντας ἁγία ζωὴ. Γιατί αὐτό, νομίζω, αὐτὸ φανερώνει ἢ πρόσχυση τοῦ αἵματος στὸ θυσιαστήριο· τὸ αἷμα εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ζωῆς καὶ προσφέρεται στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα γιὰ νὰ ὀσφρανθεῖ τὴν εὐωδία του, καὶ ταυτόχρονα γιὰ ὅλους μαζί καὶ γιὰ καθένα χωριστά. Καὶ αὐτὸ πάλι εἶναι τύπος, τὸ ὅτι τὸ κριάρι προσφέρεται στὸ θυσιαστή-
ριο ὀλόκληρο βέβαια, ἀλλὰ χωρισμένο σὲ μέλη. Καὶ μέλη εἴμαστε ἡμεῖς, πὺν εἴμαστε καθένας χωριστὰ μέλος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅλοι μαζί νοοῦμα-
στε ἓνα σῶμα⁶⁴. Ὅτι εἶναι ἅγιος καὶ καθαρὸς ὀλόκληρος πὺν δὲν ἔχει σπίλο ἀκαθαρσίας, τὸ δηλώνει ἄριστα τὸ πλύσιμο τῶν ἐντοσθίων. Προσφέρονται μαζί μὲ αὐτὰ τὸ κεφάλι καὶ τὰ πόδια, ὑποδηλώνοντας τὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος εὐωδίασμα τοῦ ἁγιασμοῦ στὴ ζωὴ τοῦ Σω-
τήρα. Γιατί τοῦ κάθε ζώου ἀρχὴ εἶναι τὸ κεφάλι καὶ κατάληξη τοῦ ὅλου σώματος καὶ τέλος εἶναι τὰ πόδια. Ἦ ἴσως εἶναι καλύτερο νὰ νοοῦμε τὸ κεφάλι ὡς τύπο τοῦ νοῦ, καὶ τὰ πόδια τύπο τῆς συνοδευόμενης ἀπὸ ἔργα πρακτικῆς πορείας. Ὅλα στὸν Χριστὸ εἶναι γεμάτα εὐωδία καὶ φτάνουν στὴν ἄκρα καθαρότητα καὶ τὰ νοήματα καὶ οἱ πράξεις· γιατί δὲν ἔκανε ἁμαρτία καὶ γι' αὐτὸ αὐτὴ τὴν προσφορὰ τοῦ κριαριοῦ τὴν ὀνομάζει ὀλοκαύτωση καὶ θυσία, γιατί δὲν εἶναι κατὰ ἓνα μέρος ἅγιος ἢ καθαρὸς. Δὲν ἀρμόζει δηλαδή καθόλου σ' ἐκεῖνον τὸ νὰ δείχνει ἀδύνα-
μος κάποτε καὶ νὰ συλλαμβάνεται σὲ παραπτώματα, ἀλλὰ μᾶλλον σ' ἡμᾶς. Γιατί κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτίες⁶⁵, καὶ ὅλοι πέφτομε σὲ πολλὰ παραπτώματα, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁶⁶.

ΠΑΛΛ. Καὶ πῶς ἂν τις οἴοιτο τυχόν, καὶ αὐτὴν γενέσθαι τὴν Χριστοῦ ζωὴν ὑπὲρ ἡμῶν;

ΚΥΡ. Καὶ μὴν εἶση τοι καὶ μάλα ραδίως, ἐννοήσας ὅτι τῆς ἐν Ἀδὰμ παραβάσεως γεγόναμεν κοινωνοί, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ τῶν ἐκεί-
 5 νω πεπλημμελημένων ἐκτετίκαμεν δίκας, διαδραμοῦσης εἰς ἅπαντας τῆς ἀρᾶς, καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου γένος κατανεμηθείσης τρόπον τινὰ τῆς ὀργῆς. Καθίκετο τοίνυν εἰς ἐνανθρωπότητα, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν ὁ
 Μονογενής, καὶ ὑπέθηκεν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. «Γέγονε γὰρ
 ὑπήκοος μέχρι θανάτου», τῆς ἐξ Ἀδὰμ ἀποταξίας ἀφανίζων τὰ ἐγ-
 10 κλήματα, καὶ τῆς εὐπειθείας τὴν εὐωδίαν ὡς ὑπὲρ πάντων τε ἄμα καὶ
 ὑπὲρ ἐκάστου προσαγήοχε τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ δι' αὐτοῦ σεσώ-
 μεθα· καὶ μάρτυς ὁ Παῦλος ὡδὶ γεγραφώς «ἼΑρα οὖν, ὡς δι' ἐνὸς
 παραπτώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα, οὕτω καὶ δι'
 ἐνὸς δικαιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς. Ὡσπερ
 15 γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν
 οἱ πολλοί, οὕτω διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου δίκαιοι κατα-
 σταθήσονται οἱ πολλοί». Συνίης οὖν ὅτι σεσώσμεθα μὲν ὡς ἐν γε τῷ
 μόσχῳ, τεθνεῶτος ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ, εὐωδιάζομεν δὲ τῷ Θεῷ
 καὶ Πατρὶ διὰ τῆς ὑποταγῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν ἁγιασμῷ ζωῆς; Προσε-
 20 χεῖτο γὰρ τὸ αἷμα τοῦ κριοῦ τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ.

ΠΑΛΛ. Συνίημι ὁ φῆς.

ΚΥΡ. Πολυτρόπως δὲ τὸν αὐτὸν ἡμῖν διαπλάττων ὡς ἐν σκιαῖς
 «Καὶ λήψη», φησί, «κριοῦν τὸν δεύτερον», καὶ πράττεται μὲν ἐπ' αὐτῷ
 κατὰ τὸν πρῶτον ἢ σφαγῆ. Καταχρίεται δὲ Ἀαρών, καὶ τὸ ὑπ' αὐτῷ
 25 τῶν ἱερέων ἁγιάζεται στίφος, ἐπιτιθεμένου τοῦ αἵματος ἐπ' ἄκροις
 χειρὸς καὶ ὠτίου, καὶ μὴν καὶ ποδὸς τῶν δεξιῶν. Ἀγιάζεται δὲ καὶ
 τῶν ἱερέων ἢ στολὴ καταρραντισθεῖσα τῷ αἵματι, εἶτα τοῦ λείποντος
 ἐπιπροχομένου τῇ βάσει τοῦ θυσιαστηρίου, κατὰ τὸ Θεῷ δοκοῦν,
 ἀπολαμβάνεται τὰ τε ἐντόσθια καὶ ἄζυμος ἄρτος καὶ λάγανον ἐν-
 30 ἄμφω δὲ ἦν ἐλαιόδεντα· καὶ προσκομίζουσι μὲν ἐν χερσὶν ἐνθέντες
 ἰδίαις οἱ ἀμφὶ τὸν Ἀαρών, ἀποδέχεται δὲ τὴν θυσίαν καὶ ἀναφέρει
 Μωσῆς. Δεῖν δὲ πρὸς τούτοις ἔφη βραχίονα καὶ στηθύνιον ἀποτάττε-

ΠΑΛΛ. Καὶ πῶς θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ πιστέψει κανεὶς, ὅτι καὶ αὐτὴ τὴ ζωὴ τὴν ἔλαβε ὁ Χριστὸς γιὰ χάρη μας;

ΚΥΡ. Θὰ τὸ καταλάβεις, καὶ πολὺ εὐκόλα μάλιστα, ὅταν σκεφθεῖς ὅτι γίναμε κοινωνοὶ τῆς παράβασης τοῦ Ἀδὰμ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τιμωρηθήκαμε καὶ γιὰ τὰ δικά του πλημμελήματα, ἐπειδὴ περιέλαβε ὅλους ἢ κατάρρα καὶ ἀπλώθηκε ἢ ὀργὴ σ' ὅλους τοὺς ἀπογόνους ἐκείνου. Δείχνοντας λοιπὸν συγκατάβαση ἔγινε ἄνθρωπος καὶ κατοίκησε μέσα μας ὁ Μονογενὴς καὶ ὑπέταξε τὸν ἑαυτὸ του στὸν Θεὸ Πατέρα. Γιατὶ λέγει· «Ἔδειξε ὑπακοὴν μέχρι θανάτου»⁶⁷, σβήνοντας τὶς συνέπειες τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀδὰμ καὶ πρόσφερε στὸν Θεὸ Πατέρα τὴν εὐωδία τῆς εὐπειθείας γιὰ ὅλους καὶ γιὰ τὸν καθένα χωριστὰ καὶ μὲ αὐτὸν ἔχομε σωθεῖ. Καὶ μάρτυρας αὐτοῦ εἶναι ὁ Παῦλος ποὺ γράφει τὰ ἑξῆς: «Ἐπομένως, ὅπως τὸ ἓνα παράπτωμα ἔγινε αἰτία καταδίκης ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ ἓνα ἔργο σωτηρίας ἔγινε αἰτία σωτηρίας καὶ ζωῆς γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· κι ὅπως ἕξαιτίας τῆς παρακοῆς ἑνὸς ἀνθρώπου ἔγινε ἀμαρτωλὴ ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα, ἔτσι καὶ μὲ τὴν ὑπακοὴν τοῦ ἑνὸς θὰ ἀναγνωριστοῦν ὅλοι ὡς δίκαιοι ἀπὸ τὸν Θεόν»⁶⁸. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι ἔχομε σωθεῖ σὰν μὲ τὸ μοσχάρι, ἀφοῦ δηλαδὴ πέθανε γιὰ χάρη μας ὁ Χριστὸς, καὶ ἀναπέμπομε τὴν εὐωδία μας στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μὲ τὴν ὑποταγὴν του καὶ τὴν ἀγιασμένην ζωὴν του; Γιατὶ χύθηκε τὸ αἷμα τοῦ κριαριοῦ στὸ ἅγιο θυσιαστήριον.

ΠΑΛΛ. Καταλαβαίνω αὐτὸ ποὺ λές.

ΚΥΡ. Καὶ διαμορφώνοντας τὸν ἴδιο μὲ πολλοὺς τρόπους ὑπὸ μορφὴν σκιώδη, λέγει· «Καὶ θὰ λάβεις τὸ δεύτερο κριάρι», καὶ ἐκτελεῖται καὶ σ' αὐτὸ ἡ σφαγὴ ὅπως στὸ πρῶτο. Ὁ Ἀαρὼν καὶ τὸ σύνολο τῶν ὑφισταμένων του ἱερέων καταχρῆται καὶ ἀγιάζεται μὲ τὴν ἐπάλειψη μὲ αἷμα τοῦ ἄκρου τοῦ χεριοῦ καὶ τοῦ αὐτιοῦ καὶ βέβαια καὶ τοῦ ποδιοῦ, τῶν δεξιῶν. Ἀγιάζεται ἐπίσης καὶ ἡ στολὴ τῶν ἱερέων ραντισμένη μὲ τὸ αἷμα, καὶ τὸ αἷμα ποὺ περισσεύει χύνεται στὴ βάση τοῦ θυσιαστηρίου, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης παίρνουν τὰ ἐντόσθια, ἄζυμο ἄρτο καὶ μιὰ λαγάνα, ἀνακατωμένα μὲ λάδι. Αὐτὰ τὰ προσκομίζουν μὲ τὰ ἴδια τοὺς τὰ χέρια ὅσοι περιστοιχίζουν τὸν Ἀαρὼν, ποὺ ἀποδέχεται τὴν προσφορὰ καὶ τὴν προσφέρει μὲ τὴν σειράν του ὁ Μωυσῆς. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ χωριστεῖ γιὰ τὸν ἱερεῖα ἓνα μπροστινὸ πόδι

σθαι τῷ ἱερεῖ, καὶ ἐν μοίρᾳ κείσθαι τῶν ἀφαιρουμένων. Ὄνομα δὲ τῷ θύματι, κριὸς τελειώσεως. Τεθυμιαμένων δὲ τῶν ἐντοσθίων, τὸ λοιπὸν σὺν ἄρτοις ἐσθίεται σῶμα, πυρὶ κατακαυομένων τῶν εἰς τὸ πρῶν καταλελειμμένων. Ἐχει γὰρ ὧδε τὸ γράμμα τὸ ἱερόν.

5 ΠΑΛΛ. Ὡς βαθὺς ὁ λόγος!

ΚΥΡ. Ἐφης ὀρθῶς βαθὺς γὰρ δὴ λίαν, ὠδίνει δὲ μὴν τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Γέγονε γὰρ ἡμῖν κριὸς τελειώσεως εἰς πᾶν ὄτιοῦν τῶν ἀρίστων ἀρτίως ἔχοντας ἀποφαίνων, καὶ ἐκπρεπεστάτους ἐν ἀρεταῖς δι' ἀγιασμοῦ ἐν πνεύματι, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἀκοὴν μὲν ἐνθείς, τὴν
10 εὐλογίας πλήρη, τουτέστι τὴν εὐπειθῆ καὶ εὐήνιον, καὶ ἐπιτηδεῖως μὲν ἔχουσαν εἰς παραδοχὴν τῶν περὶ αὐτοῦ δογμάτων, οὐκ ἀνεχομένην δὲ ψιθύρων τερετισμῶν καὶ μυσσαρᾶς ἀθυρογλωσσίας, ἣν ἂν ποι-
οῖντό τινες τῇ ἀληθείᾳ μαχόμενοι, καὶ τοῖς τῆς ὀρθότητος ἀντεξάγον-
τες δόγμασιν ἀκοῆς γὰρ δὴ τοῦτο τῆς ἀγίας καρπός. Καὶ μὴν Ἰωάν-
15 νης ἡμῖν ὁ θεσπέσιος ὧδέ πῃ φησιν «Ἀδελφοί, δοκιμάζετε τὰ πνεύ-
ματα, εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ πᾶν πνεῦμα ὃ μὴ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χρι-
στόν, ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι, καὶ πᾶν πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χρι-
στόν, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ». Βάσανος δὲ ρημάτων πράττειτο ἂν εἰκότως,
οὐχ ἑτέρως τέ ποι μᾶλλον, ἢ εἰς οὓς. Ἅγιον δὴ οὖν ἔσται τὸ οὓς τοῖς
20 τῆς ἀκριθείας καὶ δογματικῆς ὀρθότητος ἐπιμεληταῖς. Ἀλλὰ τοῦτο
ἐστὶ Χριστοῦ τὸ δῶρον καὶ ξένιον οὐρανοῦ καὶ κατόρθωσις αἵματος
τοῦ ἀγίου· ἀπάντων γὰρ ἡμῖν τῶν ἐξαιρέτων ἢ κτησὶς ἐν αὐτῷ τε καὶ
δι' αὐτοῦ Τοιγάρτοι καὶ χεῖρ ἡγιάζετο, πρακτικῆς ἐνεργείας παρα-
δεικτικῆ, καὶ μέντοι καὶ ποῦς, τῆς ἐν τροχιαῖς ὀρθότητος σύμβολον
25 ἐναργές. Ἅγίοις γὰρ ἡμᾶς ἔργοις ἐπισεμνύνεσθαι χρή, καὶ διαστεί-
χειν εὖ μάλα τὴν εἰς πᾶν ὄτιοῦν τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ διάπτουσαν τρί-
βον, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς ἀδόμενον, «Καὶ ἐπέστρεψα τοὺς πόδας μου
εἰς τὰ μαρτύριά σου», ἥγουν τὸ ἐν βίβλῳ Παρομιῶν, «Ὄρθας τροχιάς
ποίει σοῖς ποσί, καὶ τὰς ὁδοὺς σου κατεύθυνε».

30 Κεκτῆσθω δὴ οὖν τὸ ἱερόν καὶ ἀπόλεκτον γένος ἀγίαν μὲν ἀκο-
ήν, χεῖρά τε ὁμοίως καὶ πόδα, κατὰ γε τοὺς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένους
τρόπους δεξιὰ τε πάντα χριόμενα καὶ ὡς ἐν μοίρᾳ τῇ λοίσθῳ, τουτέ-

καὶ στῆθος καὶ νὰ τεθοῦν μαζί με̄ ἐκεῖνα ποὺ ἀφαιροῦνται. Τὸ θῦμα ὀνομάζεται «κριᾱρι τελείωσης»⁶⁹. Καὶ ἀφοῦ θυμιαστοῦν τὰ ἐντόσθια, τὸ ὑπόλοιπο σῶμα τρώγεται με̄ τοὺς ἄρτους, καὶ τὸ πρῶι καίγονται στὴ φωτιά τὰ ὑπολείμματα. Αὐτὰ λοιπὸν λέγει ἡ ἱερὴ Γραφή.

ΠΑΛΛ. Ὁ λόγος εἶναι πολὺ βαθύς.

ΚΥΡ. Τὸ παρατήρησες ὀρθά· εἶναι πράγματι ὁ λόγος πολὺ βαθύς καὶ κυοφορεῖ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ἔγινε γιὰ μᾶς κριᾱρι τελείωσης, παρουσιάζοντάς μας ἄρτιους σὲ ὁποιοδήποτε ἄριστο ἔργον καὶ ἐπιφανέστατους στὶς ἀρετὲς με̄ πνευματικὸ ἁγιασμό, καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐμβάλλοντάς μας ἀκοὴ γεμάτη εὐλογία, δηλαδὴ ἀκοὴ ὑπάκοη καὶ εὐήνια καὶ κατάλληλη γιὰ τὴ παραδοχὴ τῶν δογμάτων σχετικὰ μ' αὐτόν, ὄχι ἀκοὴ ποὺ ἀνέχεται φλυαρίες καὶ ψιθυροὺς καὶ τὴ σιχαμερὴ ἀθυροστομία, στὴν ὁποία μποροῦν νὰ ἐπιδοθοῦν κάποιοι ποὺ πολεμοῦν τὴν ἀλήθεια καὶ ἐπιστρατεύονται ἐναντίον τῶν ὀρθῶν δογμάτων. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι καρπὸς τῆς ἁγίας ἀκοῆς. Ἄλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης λέγει κάπως ἔτσι· «Ἀδελφοί, νὰ ἐξετάζετε τὰ πνεύματα, ἂν προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεό· ὁποῖο πνεῦμα δὲν ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό»⁷⁰. Καὶ ἡ ἐξέταση τῶν λόγων γίνεται κατὰ φυσικὸν λόγον ὄχι με̄ ἄλλο τρόπο, ἀλλὰ μονάχα με̄ τὰ αὐτιά. «Ἅγιο λοιπὸν εἶναι τὸ αὐτὶ ἐκείνων ποὺ φροντίζουν τὴ διδασκαλία τῆς αὐστηρῆς καὶ δογματικῆς ὀρθότητος. Ἄλλὰ αὐτὸ εἶναι δῶρον τοῦ Χριστοῦ καὶ παροχή τοῦ οὐρανοῦ, κατορθῶμα τοῦ ἁγίου αἵματος· γιατί ὅλα τὰ ἐξαιρετικὰ κατορθῶματά μας τὰ πετυχαίνομε μέσω αὐτοῦ καὶ με̄ αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ χέρι ἐξαγνιζόταν, ποὺ φανερώνει τὴν πρακτικὴν ἐνέργεια, καὶ βέβαια καὶ τὸ πόδι, φανερὸν σύμβολον τῆς ὀρθότητος τῆς πορείας μας. Γιατὶ πρέπει νὰ καυχώμαστε γιὰ τὰ ἅγια ἔργα μας καὶ νὰ βαδίζομε ὅσο καλὰ γίνεται τὸ δρόμον ποὺ περνάει ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἀρέσουν στὸν Θεό, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ψάλλεται στοὺς ψαλμοὺς· «Ξαναέφερα τὰ πόδια μου σ' αὐτὰ ποὺ διακηρύττεις ὡς ὀρθά»⁷¹, ἢ σύμφωνα με̄ τὸ βιβλίον τῶν Παροιμιῶν. «Βάλε ὀρθὴν πορείαν στὰ πόδια σου καὶ ρυθμίσε ὀρθά τὴν πορείαν σου»⁷².

Νὰ ἔχει λοιπὸν τὸ ἱερόν καὶ ἐκλεκτὸν γένος ἁγία ἀκοή, καὶ ὁμοία χέρι καὶ πόδι ἅγιο καὶ σύμφωνα με̄ τοὺς τρόπους ποὺ μόλις ἀναφέραμε. Ὅλα ὅσα χρίονται ἅς εἶναι στὰ δεξιὰ καὶ στὴν ἔσχατη θέσιν, δηλαδὴ

71. Ψαλμ. 118, 59.

72. Παρμ. 4, 26. Ἐβρ. 12, 13.

στιν ἐν ἄκροις. Τὸ γὰρ ἄκρον φησὶ τοῦ ὠτός, καὶ μὴν καὶ ποδός καὶ
χειρός ἅπαντα γάρ, οἶμαι, πρᾶξις ἀγαθὴ γενναία τέ ἐστι καὶ δεξιά, τὸ
ὡς ἐν φαυλότητι σκαιὸν οὐκ ἔχουσα, καὶ μέχρι τῶν ἄκρων, ὃ ἐστι
μέχρι παντός, ἦτοι τέλους. Προσῆκει γὰρ εἶναι δεξιούς ἐν ἀγιασμῶ
5 τοὺς Θεῶ καθιερωμένους μέχρι παντός ἐν ὑπομονῇ. «Ὁ γὰρ ἀρξάμε-
νος», φησὶν, «ἔργον ἀγαθὸν ἐν ὑμῖν, ἐπιτελεσάτω». Ἐκτοπον δὲ λῖαν
καὶ τὸ ἀνόπιν ἰέσθαι τρόπον τινὰ διαπεραίνειν ὀκνοῦντας τὸ ἀγαθόν.
Ἐπειδὴ δὲ εἰς τύπον Θεοῦ Μωσῆς, προσκομίζουσι μὲν τὴν θυσίαν οἱ
ἀμφὶ τὸν Ἀαρών, ὑποδέχεται δὲ αὐτός, οἴονεὶ πως Θεοῦ καὶ διὰ
10 τοῦδε κατασημαίνοντος, ὅτι τῶν οὕτως ἡγιασμένων τὰς ἐπὶ Χριστῶ
θυσίας μονονουχὶ καὶ ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα δέξεται, καὶ οὐκ ἀπαξιώ-
σει τὸ χρῆμα· Χριστοῦ γὰρ ἔχει τὴν εὐωδίαν, καὶ τοῦτο, οἶμαί, ἐστὶν ἡ
τῶν ἐντοσθίων ἀναφορὰ θυμιωμένων αὐτῶ. Ἀφαίρεμα δὲ τῶ ἱερεῖ
στηθύνιον καὶ βραχίων ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως. Καὶ βραχίων
15 μὲν ἰσχύος ἂν εἴη σύμβολον, στηθύνιον δὲ καρδίας καὶ νεφρῶν. Δέ-
δοται δὲ τῶ ἀγίῳ τε καὶ ἱερῶ γένει Χριστός, δύναμις καὶ σοφία παρὰ
τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Ἡ οὐκ ἐν αὐτῶ σοφοί τέ ἐσμεν καὶ ἄγαν
εὐσθενεῖς;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ; Γέγραπται γὰρ ὅτι Χριστός, Θεοῦ δύναμις
20 καὶ Θεοῦ σοφία, γέγονεν ἡμῖν ταῦτα παρὰ τοῦ Θεοῦ.

ΚΥΡ. Ἰερὰ δὲ βρωσὶς τοῖς εἰς λειτουργίαν ἐξελεγμένοις τὰ κρέα.
Δέδοται δὲ τοῖς ἀζύμοις ἄρτοις ὁμοῦ, συμμετέχοντος οὐδενὸς τῶν
ἀλλογενῶν, ἢ, εἰ τοῦτο δράῃ τις, καὶ τεθνηξομένου. Ψυχαῖς γὰρ ἂν
πρέποι ταῖς ἱεραῖς τὸ ἐν μεθέξει γίνεσθαι τροφῆς ἀγίας, τουτέστι τοῦ
25 σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπρόσιτος τοῖς ἀλλογενέσιν ἢ εὐλογία.
Νοοῖτο δ' ἂν ἑτερογενές καὶ τὸ ἄπιστον ἔτι καὶ ἀβάπιστον γένος, καὶ
πρὸς τούτοις ἔτι τὸ ἐξεστραμμένον εἰς ἑτερόφρονα νοῦν, καὶ ταῖς τῶν
ἀγίων ἀσύμβατον γνώμαις, καὶ ὡς ἐν φαυλότητι δογμάτων διεσχοι-
σμένον. Δαπανᾶται δὲ καὶ πυρὶ πᾶν ὅσον ἐστὶ τῆς θυσίας λείψανον,
30 οὐκ ἐφίεντος ἐσθίειν τοῦ νόμου καὶ εἰς τὴν αὔριον. Ἀγιασμοῦ γάρ,
οἶμαι, τίς ἕτερος ἡμῖν ἔσται τρόπος κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα

στά ἄκρα. Γιατί λέγει ν' ἀλειφθεῖ τὸ ἄκρο τοῦ αὐτιοῦ καὶ τοῦ ποδιοῦ καὶ τοῦ χεριοῦ· γιατί κάθε πράξη ἀγαθὴ εἶναι, νομίζω, γενναία καὶ δεξιά, δὲν ἔχει τὸ στίγμα τῆς κακίας καὶ μέχρι τὰ ἄκρα, πού σημαίνει μέχρι τὸ σύνολό της, δηλαδή μέχρι τὸ τέλος. Πρέπει βέβαια οἱ ἀφιερωμένοι στὸν Θεὸ νὰ εἶναι δεξιοὶ ὡς πρὸς τὸν ἁγιασμὸ ὡς τὸ τέλος μὲ ὑπομονή. Γιατί λέγει· «Ὅποιος ἀπὸ σᾶς ἀρχίσει ἓνα ἔργο ἀγαθό, νὰ τὸ τελειώσει»⁷³. Εἶναι πολὺ παράλογο νὰ προσπαθεῖ κανεὶς γυρίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο πίσω νὰ φέρνει σὲ πέρας τὸ ἀγαθὸ μὲ ὀκνηρία. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Μωυσῆς ἀποτελεῖ τύπο τοῦ Θεοῦ, προσκομίζονται βέβαια τῇ θυσία οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Ἄαρών, ἀλλὰ τῇ δέχεται αὐτός, δείχνοντας κατὰ κάποιον τρόπο καὶ μὲ αὐτὸ ὁ Θεός, ὅτι ὅσοι ἔχουν ἁγιασθεῖ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ τοὺς δεχθεῖ σὰν ἀπὸ χέρι σὲ χέρι καὶ δὲν θ' ἀπαξιώσει τῇ θυσία τους πρὸς τὸν Χριστό· γιατί ἔχει τὴν εὐδία τοῦ Χριστοῦ, κι αὐτό, νομίζω, σημαίνει ἢ προσφορὰ τῶν ἐντοσθίων, ἀφοῦ πρῶτα θυμιαστοῦν. Τὸ στῆθος καὶ ὁ βραχίονας (τὸ μπροστινὸ πόδι) ἀπὸ τὸ κριάρι τῆς τελείωσης θὰ ξεχωρίζονται γιὰ τὸν ἱερέα. Καὶ ὁ βραχίονας βέβαια ἐπειδὴ εἶναι σύμβολο τῆς δύναμης, ἐνῶ τὸ στῆθος τῆς καρδιάς καὶ τῶν νεφρῶν. Δόθηκε βέβαια καὶ στὸ ἅγιο καὶ ἱερὸ γένος ὁ Χριστός, ἢ δύναμη δηλαδή καὶ ἡ σοφία ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Ἡ δὲν εἴμαστε σοφοὶ καὶ πάρα πολὺ δυνατοὶ μὲ τὴ δύναμη αὐτοῦ;

ΠΑΛΛ. Πῶς δηλαδή ὄχι; Γιατί ἔχει γραφεῖ, ὅτι ὁ Χριστός, πού εἶναι δύναμη Θεοῦ καὶ σοφία Θεοῦ, ἔγινε ὅλα αὐτὰ γιὰ μᾶς ἀπὸ τὸν Θεό.

ΚΥΡ. Ἱερὸ φαγητὸ γιὰ ὅσους ἔχουν ἐκλεγεῖ γιὰ τὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ κρέας, τὸ ὁποῖο παρέχεται μαζί μὲ ἄζυμο ἄρτο, χωρὶς νὰ συμμετέχει κανεὶς ἀπὸ ἄλλο γένος, γιατί, ἂν κάποιος τὸ κάνει αὐτό, θὰ πεθάνει. Ἡ συμμετοχὴ δηλαδή στὴν ἀγία τροφή, δηλαδή στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀρμόζει σὲ τὶς ἱερὲς ψυχὲς καὶ ἡ εὐλογία αὐτὴ εἶναι ἀπλησίαστη γιὰ τοὺς ἄλλοεθνεῖς. Ὡς ἄλλο γένος μπορεῖ νὰ νοηθεῖ τὸ γένος πού δὲν πίστεψε ἀκόμα καὶ δὲν ἔχει βαπτισθεῖ, καὶ μαζί μὲ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο πού εἶναι στραμμένο σὲ νοῦ μὲ διαφοροτικὸ φρόνημα καὶ ἀσυμβίβαστο μὲ τὶς γνώμες τῶν ἁγίων καὶ ἀπομακρυσμένο σὲ φαῦλα δόγματα. Ἐπίσης κατατρώγεται ἀπὸ τὴ φωτιὰ καὶ ὅλο τὸ περίσσειμα ἀπὸ τὴ θυσία, καθόσον ὁ νόμος δὲν ἐπιτρέπει νὰ φαγωθεῖ τὴν αὐριανὴ ἡμέρα. Κατὰ τὴ μέλλουσα δηλαδή ζωὴ θὰ ὑπάρξει, νομίζω, ἄλλος τρόπος ἁγιασμοῦ

73. Φιλιπ. 1, 6.

πνευματικῶς ἐνεργούμενος, οὐκέτι σωματικῶς, καὶ καθ' ὃν οἶδε λόγον ὁ πάντα μετασκευάζων Θεός, καὶ οἵπερ ἂν βούλοιτο μετατιθείς. Ἐψεται δέ τις τοῖς λόγοις οὐκ ἀσύνετος νοῦς· λελυμένης γὰρ ἐν ἡμῖν τῆς φθορᾶς μετά γε τὸ ἀναδιῶναι τυχὸν ἐκ νεκρῶν, οὐκ ἀναγκαῖά πως ἐστὶ τὰ δι' ὧν ἂν ἦν δύνασθαι διαδράσκειν αὐτήν. Ἐτερος δὲ οὖν ἁγιασμοῦ τρόπος τῆ τοῦ καιροῦ καταστάσει πρέπων ἐπινοηθήσεται, συνόντος ἡμῖν τοῦ Χριστοῦ. Τὸ δὲ εἰς νοῦν ἦκον εἰπόντες, τοῖς τὰ ἀμείνω νοοῦσι παραχωρήσομεν. Καὶ τάχα τι τοιοῦτον ὑποσημαίνει λέγων ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταρ-
10 γηθήσεται», ἀντὶ τοῦ, πέρασ ἐξεί και στήσεται.

ΠΑΛΛ. Ἔοικεν.

ΚΥΡ. Ταυτὶ μὲν οὖν ἔφη διαπεραίνεσθαι δεῖν εἰς τὴν τῶν ἱερῶν τελείωσιν. Συνεγηγεργμένων δὲ τῶν ἱερέων Ἰσραὴλ καὶ συνειλεγμένων εἰς Ἐκκλησίαν, τὴν εἰς ἐμφανὲς ἀνάδειξιν διετύπου λέγων· «Λάβε
15 Ἄαρὼν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ τὸν μόσχον τὸν περὶ ἁμαρτίας, καὶ τοὺς δύο κριοὺς, καὶ τὸ κανοῦν τῶν ἄζύμων, καὶ πᾶσαν τὴν συναγωγὴν ἐκκλησίασον ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκη-
νῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ ἐποίησε ὃν τρόπον συνέταξεν αὐτῷ Κύριος καὶ ἐξεκκλησίασε τὴν συναγωγὴν ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκη-
20 νῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ εἶπε Μωσῆς τῇ συναγωγῇ· Τοῦτό ἐστι τὸ ρῆμα ὃ ἐνετείλατο Κύριος ποιῆσαι. Καὶ ἀμφιέννυσι μὲν ἐν κόσμῳ τὸν Ἄαρὼν, καὶ μέντοι τοὺς ἱερέας. Προσρανεῖ δὲ τῷ ἐλαίῳ τῆς χρίσεως τὸ θυσιαστήριον ἐπτάκις, καὶ ἐπὶ πάντα αὐτοῦ τὰ σκεύη, καὶ ἐπὶ τὸν λουτήρα, φησί, καὶ τὴν σκη-
νήν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ ἡγίασεν αὐτά». Ἄ-
25 γία γὰρ ἡ σκη-
νή, καταπλουτεῖ δὲ τελείως τὸ θυσιαστήριον τὸν διὰ Πνεύματος ἁγιασμόν, οὐχ ὡς ἐν τάξει μετίσχον τῶν λογικῶν· οὐ γὰρ οὕτως ἅγιον, ὡς, οἷον εἰπεῖν, ἀγγέλου φύσις, ἢ γον ἀνθρώπου ψυχῆ, ἀλλ' οἷονεὶ πως ἐξ ἐπαφῆς τῆς ἐπιτιθεμένης θυσίας αὐτῷ. Ἅγιος γὰρ καὶ τόπος ἐν ᾧπερ ἂν γένοιτο Χριστός. Καταχρίσας δὲ οὖν τὸ θυσια-
30 στήριον ἐπτάκις, ὃ ἐστὶ πλουσίως, ἀγιάζει τὸν Ἄαρὼν προσεπὴντλησε γὰρ αὐτῷ τὸ τῆς χρίσεως ἔλαιον, καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ προσκεκόμικε τὰς θυσίας τὰς ὑπὲρ τε αὐτοῦ καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ κατὰ γε τοὺς ἀο-
τίως ἡμῖν προαποδοθέντας τρόπους.

πού θὰ ἐνεργεῖται πνευματικά, ὄχι σωματικά, καὶ γιὰ τὸ λόγο πού γνωρίζει ὁ Θεὸς πού μεταβάλλει τὰ πάντα καὶ τὰ μεταθέτει ὅπου καὶ ὅπως θέλει. Στὰ λόγια θ' ἀκολουθήσει κάποιος νοῦς, ὄχι ἀσύνετος· γιατί, ὅταν καταργηθεῖ σ' ἐμᾶς ἡ φθορά, μετὰ τὴν ἀνάστασή μας ἀπὸ τοὺς νεκρούς, δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ἐκεῖνα πού θὰ βοηθοῦσαν νὰ τὴ διαφύγομε. Θὰ ἐπινοηθεῖ λοιπὸν ἕνας διαφορετικὸς τρόπος ἀγιασμοῦ, κατάλληλος στὶς τότε περιστάσεις, κατὰ τὶς ὁποῖες θὰ εἶναι μαζί μας ὁ Χριστός. Κι ἀφοῦ πούμε αὐτὸ πού ἔρχεται στὸ νοῦ μας, θὰ παραχωρήσομε τὸ λόγο σὲ ἐκείνους πού σκέφτονται τὰ καλύτερα. Καὶ ἴσως κάτι τέτοιο ὑποδηλώνει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, λέγοντας· «Ὅταν ἔρθει τὸ τέλειο, θὰ καταργηθεῖ τὸ μερικὸ»⁷⁴· ἀντὶ νὰ πεῖ, θὰ λάβει πέρας καὶ θὰ σταματήσει.

ΠΑΛΛ. Ἔτσι φαίνεται.

ΚΥΡ. Αὐτὰ λοιπὸν εἶπε ὅτι πρέπει νὰ ἐκτελοῦνται γιὰ τὴν τελείωση τῶν ἱερέων. Ὅταν σηκώθηκαν οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ μαζεύτηκαν σὲ συγκέντρωση, παρουσίασε ἐπίσημα τὴν ἀνάδειξή τους καὶ εἶπε· «Πάρτε τὸν Ἄαρὼν καὶ τοὺς υἱοὺς του καὶ τὸ λάδι γιὰ τὴ χρίση καὶ τὸ μωσχάρι γιὰ τὴ θυσία περὶ ἁμαρτίας καὶ τὰ δύο κριαῖα καὶ τὸ κύνιστρο τῶν ἀζύμων, καὶ συγκέντρωσε ὅλο τὸ πλῆθος στὴ θύρα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Ὁ Μωυσῆς ἐνέργησε ἔτσι ὅπως τοῦ εἶπε ὁ Κύριος καὶ ἔκανε τὴ συγκέντρωση στὴ θύρα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Εἶπε τότε ὁ Μωυσῆς στὴ συγκέντρωση· Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντολὴ πού ἔδωσε ὁ Κύριος νὰ ἐκτελέσομε. Ντύνει τότε μὲ λαμπρότητα τὸν Ἄαρὼν καὶ βέβαια καὶ τοὺς ἱερεῖς. Θὰ ραντίσεις», λέγει, «μὲ τὸ λάδι τῆς χρίσης ἑφτά φορές τὸ θυσιαστήριο καὶ ὅλα τὰ σκεύη ἐπάνω σ' αὐτὸ καὶ τὸν λουτήρα καὶ τὴ σκηνὴ καὶ ὅλα ὅσα περιέχει, καὶ τὰ ἀγίασε ὅλα»⁷⁵. Γιατὶ ἡ σκηνὴ εἶναι ἁγία καὶ καταπλουτεῖ τέλεια τὸ θυσιαστήριο μὲ τὸν ἀγιασμὸ τοῦ Πνεύματος, ὄχι μὲ τὸν τρόπο πού συμβαίνει στὰ λογικὰ ὄντα· γιατί δὲν εἶναι ἔτσι ἅγιο, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, ἡ φύση τοῦ ἀγγέλου ἢ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπαφὴ κατὰ κάποιο τρόπο τῆς προσφορᾶς πού τοποθετεῖται πάνω σ' αὐτό. Γιατὶ ἀγιάζεται καὶ ὁ τόπος στὸν ὁποῖο συμβαίνει νὰ βρεθεῖ ὁ Χριστός. Ἀφοῦ λοιπὸν ἄλειψε τὸ θυσιαστήριο ἑπτὰ φορές, δηλαδὴ πλούσια, ἀγιάζει τὸν Ἄαρὼν. Ἐχυσε δηλαδὴ πάνω σ' αὐτὸν τὸ λάδι τῆς χρίσης, καὶ μαζί μ' αὐτὸ προσκόμισε τὶς προσφορὰς γιὰ αὐτὸν καὶ τοὺς υἱοὺς του μὲ τὸν τρόπο πού εἶπαμε προηγουμένως.

75. Λευϊτ. 8, 1-7.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς πέρας ἦκτο ταυτί, προσεπιτάττει λέγων «Καὶ ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς καὶ μαρτυρίου οὐκ ἐξελεύσεσθε ἑπτὰ ἡμέρας, ἕως ἡμέρα πληρωθῆ, ἡμέρα τελειώσεως ὑμῶν. Ἐπτὰ γὰρ ἡμέρας τελειώσει τὰς χεῖρας ὑμῶν, καθάπερ ἐποίησεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἣ 5 ἐνετείλατο Κύριος τοῦ ποιῆσαι, ὥστε ἐξιλάσασθαι περὶ ὑμῶν, καὶ ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καθίσεσθε ἑπτὰ ἡμέρας. Ἡμέραν δὲ καὶ νύκτα φυλάξασθε τὰ φυλάγματα Κυρίου, ἵνα μὴ ἀποθάνητε· οὕτω γὰρ ἐνετείλατό μοι Κύριος ὁ Θεός». Ὅποιος μὲν οὖν ἐφ' ἐκάστη τῶν θυσιῶν γέγονε τρόπος, ἀποχρῶν ἡμῖν εὖ μάλα διέδειξε 10 λόγος. Τοιγάρτοι μεθέντες τὸ ἔν γε τούτοις ἰσχυρομυθεῖν, ἐπὶ τοῦτο ἴωμεν. Οὐκ ἐφίησιν ὁ νόμος τοὺς ἱερὸν καὶ ἀπόλεκτον καταπλουτήσαντας κληρὸν, τετελειωμένους τε ἤδη πρὸς τὸ ἱεραῖσθαι δεῖν, ἔξω που φέρεσθαι τῆς ἁγίας σκηνῆς, ἀλλ' εἰς ἐβδόμην ἡμέραν εἴσω τε καθίζειν, καὶ μονονουχὶ προσηλοῖ ταῖς θύραις, οὐχ ὑπεραίροντας τὸν 15 οὐδόν, τὴν ἐν τόποις ἁγίοις κάθισιν σύμβολον, οἷμαί που, τιθεὶς ἐδραιότητος καὶ διαμονῆς τῆς ἐν ἁγιασμῷ. Διερηρεῖσθαι γὰρ δεῖ καὶ ἀκλονήτως ἔχειν εἰς ἀρετὴν ἀναγκαῖον ἡμᾶς, τοὺς οἷ γε τετάγμεθα προσεδρεύειν Θεῷ, οὐκ ἔξω φοιτῶντας τοῦ καθήκοντος τρόπου καὶ γνώμης ἐκτρέχοντας ἱεροπρεποῦς ἀγχοῦ δὲ ὥσπερ αἰεὶ καὶ οἰκοῦντας 20 παρὰ Θεῷ, κατὰ γε τὸ εἰρημένον διὰ φωνῆς προφήτου· «Ζητῶν ζήτει, καὶ παρ' ἐμοὶ οἶκει». Εἰς ἑπτὰ δὲ τοῦτο ἡμέρας ποιεῖν ἐκέλευσεν ὁ Μωσῆς τὸ ἐν παντὶ δὲ χρῆναι καιρῷ Θεῷ προσεδρεύειν ἐπειγέσθαι, τοῦ ἑπτὰ σημαίνοντος, οἶονεὶ γὰρ πως τὸ διόλου καὶ διὰ παντὸς φησίν. Εἴσω δὲ ὄντας σκηνῆς ἐντέλλεται τηρεῖν τὰ φυλάγματα Κυρίου, 25 τῆς παρὰ Θεῷ προσεδρείας καρπὸν, τὸ εὐπειθὲς ὑποφαίνων καὶ τὸ δροᾶν ἐθέλειν ἅπερ ἂν ἔλοιτο νομοθετεῖν. Προσεδρευτέον ὧδε τῶ πάντων Δεσπότη, πρὸς αὐτό που τὸ λοῖσθον τῶν κακῶν τῆς ἐπ' ἀγαθοῖς ραθυμίας ἐκτελεντώσεως αἰεὶ προσεπήνεγκε γὰρ ὁ Μωσῆς ταύτη τοι, καθάπερ ἐγῶμαι, τό, «Ἴνα μὴ ἀποθάνητε».

30 ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφησ.

Ἐφοῦ λοιπὸν ἔγιναν καὶ τέλειωσαν ὅλα αὐτά, δίνει καὶ ἄλλη ἐντολὴ, λέγοντας· «Ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου δὲν θὰ βγεῖτε γιὰ ἑπτὰ ἡμέρες, μέχρι τὴν ἡμέρα πού θὰ συμπληρωθοῦν οἱ ἑπτὰ ἡμέρες μετὰ τὴ χειροτονία σας. Ἐπειδὴ ἀπαιτοῦνται ἑπτὰ ἡμέρες γιὰ τὴν τελείωσή σας, ὥστε ν' ἀρχίσετε τὸ ἔργο σας. Ὅπως ἔγινε τώρα ἡ χειροτονία σας σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, ὥστε νὰ γίνῃ ὁ καθαρισμός σας, ἔτσι θὰ γίνῃ πάντοτε στὸ μέλλον. Καὶ στὴ θύρα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου θὰ καθίσετε ἑπτὰ ἡμέρες. Μέρα καὶ νύχτα θὰ φυλάξετε αὐτὰ πού ὄρισε Θεός, γιὰ νὰ μὴν τιμωρηθεῖτε μὲ θάνατο· τέτοια ἐντολὴ μοῦ ἔδωσε ὁ Κύριος ὁ Θεός»⁷⁶. Ὁ λόγος μας ἔδειξε ἐπαρκῶς καὶ ἄριστα μὲ ποιὸ τρόπο ἔγινε κάθε θυσία. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἄς ἀφήσουμε τὴν ὑπερβολικὴ λεπτολογία γι' αὐτὰ καὶ ἄς προχωρήσουμε στὸ ἄλλο. Δὲν ἐπιτρέπει ὁ νόμος αὐτοὶ πού καταπλούτησαν μὲ τὸν ἱερό καὶ ἐκλεκτό αὐτὸ κλῆρο (τῆς ἱερωσύνης) καὶ ἔχουν ἤδη καθαρθεῖ καὶ τελειωθεῖ γιὰ τὸ ἱερατικὸ τους ἔργο, νὰ θγαίνουν ἔξω ἀπὸ τὴν ἁγία σκηνή, ἀλλὰ γιὰ ἑπτὰ ἡμέρες πρέπει νὰ παραμένουν μέσα καὶ κατὰ κάποιο τρόπο καρφώνει τὶς πόρτες, γιὰ νὰ νὰ μὴ περάσουν τὸ κατώφλι, ὀρίζοντας, νομίζω, τὸ κλείσιμο στὸν ἅγιο χῶρο σύμβολο τῆς σταθερότητας καὶ τῆς παραμονῆς στὸν ἁγιασμό. Πρέπει δηλαδὴ νὰ παραμένουμε καὶ νὰ εἴμαστε ἀμετακίνητοι στὴν ἀρετή, ὅσοι ταχθήκαμε νὰ παραστεκόμαστε στὸν Θεό, χωρὶς νὰ θγαίνομε ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ ἔργου μας, οὔτε καὶ νὰ ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὴν ἱερὴ γνώμη μας, ἀλλὰ νὰ κατοικοῦμε πάντοτε κοντὰ στὸν Θεό, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο πού εἰπώθηκε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη· «Νὰ μὲ ἀναζητεῖς ἐπίμονα καὶ νὰ μένεις κοντά μου»⁷⁷. Αὐτὸ πρόσταξε ὁ Μωυσῆς νὰ γίνῃ σὲ ἑπτὰ ἡμέρες· τὸ ἑπτὰ σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ προσπαθεῖ κανεὶς νὰ παραμένῃ σὲ κάθε περίσταση κοντὰ στὸν Θεό, σὰ νὰ λέγει δηλαδὴ ὅλο τὸν καιρὸ καὶ γιὰ πάντα. Μένοντας μέσα στὴ σκηνή, δίνει ἐντολὴ νὰ τηροῦν τὰ προστάγματα τοῦ Κυρίου, ὑποδεικνύοντας τὴν ὑπακοή ὡς καρπὸ τῆς ἐπίμονης παραμονῆς κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ τὴ θέληση νὰ πράττομε ὅσα θὰ ἤθελε ἐκεῖνος νομοθετήσει. Ἄς μένομε λοιπὸν πάντα κοντὰ στὸ Δεσπότη τῶν ὅλων, γιατί ἡ ραθυμία γιὰ τὰ ἀγαθὰ ἔχει πάντοτε ὡς κατάληξη τὸ ἔσχατο τῶν κακῶν· γι' αὐτὸ, νομίζω, ὁ Μωυσῆς πρόσθεσε τὴ φράση· γιὰ νὰ μὴν τιμωρηθεῖτε μὲ θάνατο»^{77α}.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ὀρθὰ ὅσα εἶπες.

77α. Λευίτ. 8, 35.

ΚΥΡ. Τετελειωμένος δὲ ἤδη πρὸς ἱερουργίαν ὁ Ἀαρὼν, ἄρχεται πληροῦν τὰ νενομισμένα. Καὶ τίνα δὴ τρόπον, φέρε δὴ λέγωμεν. Γέγραπται γὰρ πάλιν ἐν τῷ Λευιτικῷ· «Καὶ ἐγενήθη τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὄγδῳ, ἐκάλεσε Μωσῆς Ἀαρὼν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ καὶ τὴν γερουσίαν 5 Ἰσραὴλ, καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς Ἀαρὼν· Λάβετε σεαυτῷ μοσχάριον ἐκ βοῶν περὶ ἁμαρτίας, καὶ κριὸν εἰς ὄλοκαύτωμα, ἄμωμα, καὶ προσένεγκε αὐτὰ ἔναντι Κυρίου. Καὶ τῇ γερουσίᾳ Ἰσραὴλ λάλησον, λέγων· Λάβετε χίμαρον ἐξ αἰγῶν ἓνα περὶ ἁμαρτίας, καὶ μοσχάριον καὶ ἄμινόν ἐνιαύσιον εἰς ὄλοκάρπωσιν, ἄμωμα, καὶ μόσχον καὶ κριὸν εἰς 10 θυσίαν σωτηρίου ἔναντι Κυρίου, καὶ σεμίδαλιν πεφυραμένην ἐν ἐλαίῳ, ὅτι σήμερον Κύριος ὀφθήσεται ἐν ὑμῖν. Καὶ ἔλαβον, καθὸ ἐνετείλατο Μωσῆς ἀπέναντι τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ προσῆλθεν πᾶσα συναγωγὴ, καὶ ἔστησαν ἔναντι Κυρίου, καὶ εἶπε Μωσῆς· Τοῦτο τὸ ρῆμα, ὃ εἶπε Κύριος, ποιήσατε, καὶ ὀφθήσεται ἐν ὑμῖν ἡ δόξα Κυ- 15 ρίου. Καὶ εἶπε Μωσῆς τῷ Ἀαρὼν· Πρόσελθε πρὸς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ποιήσον τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας σου καὶ τὸ ὄλοκαύτωμά σου, καὶ ἐξίλασαι περὶ σεαυτοῦ καὶ τοῦ οἴκου σου, καὶ ποιήσον τὰ δῶρα τοῦ λαοῦ, καὶ ἐξίλασαι περὶ αὐτῶν, καθάπερ ἐνετείλατο Κύριος». Λεπτόν, ὦ Παλλάδιε, τοῖς ἱεροῖς Γράμμασι τὸν νοῦν ἐνιείς περιαθρήσεις εὖ 20 μάλα κὰν τῷδε διαφανές τὸ Χριστοῦ μυστήριον.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Ἐν ἡμέρᾳ γὰρ ὄγδῳ καταλήγει μὲν ὡσπερ τοῦ ἱεραῖσθαι Μωσῆς. Ἄρχεται γέ μὴν ὁ Ἀαρὼν, πλὴν οὐ σεσίγηκεν ὁ Μωσῆς, καίτοι διάττοντος ἤδη πρὸς τὰ τῆς ἱερωσύνης ἔργα τοῦ Ἀαρὼν. Χρόνος 25 γὰρ δὴ τῆς ἱερωσύνης Χριστοῦ νοοῖτ' ἂν εἰκότως ὁ μετὰ τὸν νόμον, τοῦτ' ἔστιν ἡ ὄγδῳ, καθ' ἣν ἡ ἀνάστασις καὶ ἀρχὴ τις ὡσπερ αἰῶνος νέου. «Καινὴ γὰρ κτίσις ἐν Χριστῷ», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀναδειγμένου δὲ ἤδη Χριστοῦ κατὰ τὴν ὄγδῳ, καταλήγει μὲν τὰ Μωσέως οὐ γὰρ ἐν τύποις ἔτι καὶ σκιαῖς λατρεύομεν· ἢ γε μὴν ἐννόμω

ΚΥΡ. Καθαρμένος πλέον και τελειωμένος για τὸ καθήκον τοῦ ἱερουργοῦ ὁ Ἄαρὼν ἀρχίζει νὰ ἐκπληρώνει τὰ διαταγμένα. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ποῦμε μὲ ποιὸν τρόπο. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ πάλι στὸ Λευϊτικὸ «Τὴν ὀγδὴ ἡμέρα ἀπὸ τὴ χειροτονία προσκάλεσε ὁ Μωυσῆς τὸν Ἄαρὼν καὶ τοὺς υἱοὺς του καὶ τοὺς ἄρχοντες τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ εἶπε στὸν Ἄαρὼν. Πάρε μαζί σου ἀπὸ τὸ κοπάδι ἓνα μοσχάρι γιὰ θυσία περὶ ἁμαρτίας καὶ ἓνα κριάρι γιὰ ὀλοκαύτωμα, χωρὶς ἐλάττωμα, καὶ πρόσφερε τα θυσία ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Στοὺς γέροντες τῶν Ἰσραηλιτῶν εἶπε Πάρετε ἀπὸ τὰ γίδια σας ἓνα τράγο γιὰ θυσία περὶ ἁμαρτίας, ἓνα μοσχάρι καὶ ἓνα ἀρνὶ χρονιάρικο γιὰ θυσία ὀλοκάρπωσης, χωρὶς ἐλάττωμα, καθὼς καὶ ἓνα μοσχάρι καὶ ἓνα κριάρι γιὰ θυσία εὐχαριστήρια πρὸς τὸν Κύριο γιὰ τὴ σωτηρία, καὶ σιμιγδάλι ζυμωμένο μὲ λάδι, καὶ αὐτὰ νὰ προσφερθοῦν θυσία, γιατί σήμερα θὰ ἐμφανιστεῖ ὁ Κύριος σὲ σᾶς. Καὶ ἐκεῖνοι πῆραν ὅσα τοὺς διέταξε ὁ Μωυσῆς, καὶ τὰ ἔφεραν καὶ τὰ ἔθεσαν ἀπέναντι στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἀφοῦ συγκεντρώθηκε ὅλο τὸ πλῆθος καὶ στάθηκαν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, μίλησε τότε ὁ Μωυσῆς καὶ τοὺς εἶπε· Νὰ κάνετε αὐτὸ ποὺ σᾶς εἶπε ὁ Κύριος, καὶ θὰ φανερωθεῖ ὁ ἔσᾶς ἢ δόξα τοῦ Κυρίου. Στὸν Ἄαρὼν εἰδικώτερα ὁ Μωυσῆς εἶπε· Πλησίασε στὸ θυσιαστήριο καὶ κάνε τὴ θυσία σου περὶ ἁμαρτίας καὶ τὴ θυσία ὀλοκαύτωσης, κάνοντας τὸν ἐξιλασμὸ τὸ δικό σου καὶ τοῦ σπιτιοῦ σου. Ἐπειτα πρόσφερε τὰ δῶρα τοῦ λαοῦ καὶ ἐξιλέωσε αὐτούς, ἔτσι ὅπως μὲ διέταξε ὁ Κύριος»⁷⁸. Ἐάν, Παλλάδιε, ἀφήσεις τὸν νοῦ σου νὰ εἰσδύσει λεπτομερῶς στὰ ἱερὰ Γράμματα, θὰ ἀντικρῦσεις πολὺ καλὰ καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο διάφανο τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸν τρόπο;

ΚΥΡ. Τὴν ὀγδὴ ἡμέρα σταματᾷ ὁ Μωυσῆς κατὰ κάποιον τρόπο τὸ ἱερατικὸ του ἀξίωμα. Ἀρχίζει βέβαια ὁ Ἄαρὼν, ἀλλ' ὅμως δὲν σιώπησε ὁ Μωυσῆς, παρόλο ποὺ ἀναλάμβανε πιά τὰ καθήκοντα τῆς ἱερωσύνης ὁ Ἄαρὼν. Γιατὶ χρόνος τῆς ἱερωσύνης τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ κανονικὰ νὰ θεωρηθεῖ ὁ χρόνος μετὰ τὸν νόμο, δηλαδή ἡ ὀγδὴ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποία ἐγίνε ἡ ἀνάσταση καὶ ἡ ἀοχή κατὰ κάποιον τρόπο τοῦ νέου αἰῶνα. Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Στὸν Χριστὸ ὑπάρχει ἡ καινούργια δημιουργία»^{78α}. Μὲ τὴν ἐμφάνιση πιά τοῦ Χριστοῦ τὴν ὀγδὴ ἡμέρα τελειώνουν τὰ ἔργα τοῦ Μωυσῆ. Γιατὶ δὲν λατρεύομε πιά

78α. Β' Κορ. 5, 17.

παίδευσις οὐ σεσίγηκε, πνευματικὸς γὰρ ὁ νόμος τοῖς πνευματικοῖς, καὶ αἰεὶ τὸ Χριστοῦ λαλεῖ μυστήριον. Ἐπηγγέλλετο μὲν οὖν ὁ Μωσῆς κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν ὀφθήσεσθαι τὴν δόξαν Κυρίου. Προαναπεφώνηκε γὰρ ὁ νόμος τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας τὸν χρόνον. Προσεπιτάττει δὲ πάλιν, πρότερον μὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν Ἀαρῶν θυσίας ἐπιτελεῖν μετὰ δὲ τοῦτο, τὰς ὑπὲρ παντός τοῦ λαοῦ, τύπον, οἶμαι, τὸ χρῆμα τιθεὶς τοῖς καθ' ἡμᾶς ἤδη πως, καὶ ὑποφαίνων εὖ μάλα καὶ σαφῶς, ὅτι τοῖς ἐξελεγμένοις εἰς ἱερωσύνην καὶ τοῖς τὸν ἐν πίστει δεχομένοις ἁγιασμόν, πρέποι ἂν εἰκότως τὸ ἁγίους τε εἶναι 10 καὶ ἱερούς. Τίς δ' ἂν γένοιτο τῆς προσαγωγῆς ὁ τρόπος, ὡς ἐνι δηλώσομεν.

Μοσχάριον οὖν ὑπὲρ ἁμαρτίας καὶ καθαρισμοῦ τῶν ἱεροουργούντων ἐσφάζετο. Προχεομένου δὲ τοῦ αἵματος τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, τεθυμιαμένων δὲ καὶ τῶν ἐντοσθίων, πυρὶ τὸ ἐπίλοιπον κατε- 15 φλέγετο σῶμα. Κριὸς δὲ δὴ πάλιν τὸ ὀλοκαυτούμενον ἦν, κατὰ γὰρ τὸν συνήθη νόμον τῆς ὀλοκαυτώσεως χίμαρος δὲ τὸ θῦμα πρὸς ἀποκάθαρσιν ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ· μοσχάριον δὲ καὶ ἄμνος, τὰ εἰς ὀλοκαύτωσιν, κριὸς τε καὶ μόσχος εἰς θυσίαν σωτηρίου, ἐπιτεθειμένης τῷ θυσιαστηρίῳ καὶ τῆς σεμιδάλεως, εἰ καὶ μὴ πάσης τυχόν, ἀλλὰ 20 δρακὸς καὶ ἐκ μέρους. Εἶτά φησιν, ὅτι «Καὶ ἐξάρας Ἀαρῶν τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν λαόν, ἠυλόγησεν αὐτούς, καὶ κατέβη ποιήσας τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ τὰ τοῦ σωτηρίου, καὶ εἰσῆλθε Μωσῆς καὶ Ἀαρῶν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἐξελθόντες εὐλόγησαν ἅπαντα τὸν λαόν, καὶ ὤφθη ἡ δόξα Κυρίου παντὶ τῷ λαῷ, 25 καὶ ἐξῆλθε πῦρ παρὰ Κυρίου, καὶ κατέφαγε τὰ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, τὰ τε ὀλοκαυτώματα καὶ τὰ στέατα, καὶ εἶδε πᾶς ὁ λαός, καὶ ἐξέστη, καὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον».

ΠΑΛΛ. Τί δὴ οὖν ἄρα καὶ ἐπὶ τοῖσδε φής;

ΚΥΡ. Ὡφθη μὲν οὖν κατὰ γὰρ τὸ ἀληθὲς ἡ δόξα Κυρίου κατὰ τὴν 30 ὀγδόην, ἥτοι γέγονεν ἐμφανὴς ὁ Υἱός, ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ὠνόμαξε γὰρ αὐτὸν οὕτω λέγων πρὸς Μωσέα τὸν ἱερώτατον· «Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, καὶ ἐμπλησθήσεται τῆς δόξης Κυρίου πᾶσα ἡ γῆ».

μέ τύπους καὶ σκια (σύμβολα καὶ αἰνίγματα). Ἡ παιδαγωγία ὁμως μετὸν νόμο δὲν σιώπησε, γιατὶ ὁ νόμος εἶναι γιὰ τοὺς πνευματικούς πνευματικὸς καὶ διακηρύττει παντοτινὰ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Ὑποσχέθηκε λοιπὸν ὁ Μωυσῆς ὅτι τὴν ὀγδόη ἡμέρα θὰ δοῦν τὴ δόξα τοῦ Κυρίου. Ὁ νόμος δηλαδὴ εἶχε προαναγγεῖλει τὸν χρόνον τῆς ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου μας στὴ γῆ. Δίνει ἐπίσης καὶ ἄλλη διαταγὴ πάλι, νὰ κάνει ὁ Ἰσραὴλ πρῶτα θυσία γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ ἔπειτα τὴ θυσία γιὰ ὅλο τὸ λαὸ. Τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἀποτελεῖ, νομίζω, τύπο γιὰ τὰ δικὰ μας καὶ δηλώνει μετὰ σαφήνεια καὶ καθαρότητα, ὅτι ὅσοι ἐκλέχθησαν γιὰ τὴν ἱερωσύνη καὶ δέχθησαν τὸν καθαρισμὸ μετὰ τὴν πίστη, πρέπει εὐλόγα νὰ εἶναι ἅγιοι καὶ καθαροί. Πῶς θὰ γίνει τώρα ὁ τρόπος τῆς προσφορᾶς, θὰ τὸ ἐκθέσομε ὅσο εἶναι δυνατόν.

Θυσιαζόταν λοιπὸν μοσχάρι γιὰ τὶς ἁμαρτίες καὶ τὸν καθαρισμὸ τῶν ἱερουργῶν, τὸ αἷμα τοῦ ὁποῖου χυνόταν στὸ ἅγιο θυσιαστήριον, θυμιάζονταν τὰ ἐντόσθια, καὶ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα αὐτοῦ καιγόταν στὴ φωτιά. Τὸ κριάρι πάλι θυσιαζόταν, σύμφωνα μετὰ τὸν νόμο, ὡς θυσία ὀλοκαύτωσης. Γιὰ τὴν κάθαρση τοῦ λαοῦ τὸ θύμα ἦταν τράγος· τὸ μοσχάρι καὶ τὸ ἄρνι ἦταν γιὰ τὴ θυσία τῆς ὀλοκαύτωσης· τὸ κριάρι καὶ τὸ μοσχάρι γιὰ τὴν εὐχαριστήρια θυσία περὶ σωτηρίας· προσφερόταν ἐπίσης στὸ θυσιαστήριον καὶ σιμιγδάλι, ἂν καὶ ὄχι ἴσως ὅλο, ἀλλὰ μὰ χούφτα, ἓνα μέρος αὐτοῦ. Ἐπειτα λέγει· «Καὶ ὑψώνοντας ὁ Ἰσραὴλ τὰ χέρια του πᾶνω ἀπὸ τὸν λαὸ, τὸν εὐλόγησε. Κατέβηκε, ἀφοῦ ἔκανε τὶς θυσίες γιὰ τὶς ἁμαρτίες, τῆς ὀλοκαύτωσης καὶ τὴν εὐχαριστήρια γιὰ τὴ σωτηρία. Στὴ συνέχεια ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἰσραὴλ μπῆκαν στὴ σκιηνὴ τοῦ μαρτυρίου καὶ ἀφοῦ βγῆκαν εὐλόγησαν ὅλο τὸν λαὸ. Φάνηκε τότε ἡ ἐνδοξη λάμψη τοῦ Κυρίου σ' ὅλο τὸν λαὸ, καὶ φωτιὰ ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὸν Κύριον καταέφαγε ὅλα ὅσα ἦταν στὸ θυσιαστήριον, καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ τὰ λίπη. Τὰ εἶδε ὅλος ὁ λαὸς καὶ θαύμασε καὶ ἔπεσε μετὰ τὸ πρόσωπο στὴ γῆ»⁷⁹.

ΠΑΛΛ. Τί ἔχεις ἄραγε νὰ πεῖς καὶ γι' αὐτὰ;

ΚΥΡ. Ἐμφανίσθηκε λοιπὸν πραγματικὰ ἡ δόξα τοῦ Κυρίου τὴν ὀγδόη ἡμέρα, δηλαδὴ φανερώθηκε ὁ Υἱός, ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γιατὶ ἔτσι τὸν ὀνόμαζε τὸν ἱερότατον Μωυσῆ λέγοντάς του· «Ζῶ ἐγώ, λέγει ὁ Κύριος, καὶ θὰ πλημμυρίσει μετὰ τὴ δόξα τοῦ Κυρίου ὅλη ἡ

Ἱεροῦς δὲ ἡμᾶς ἀποφαίνει αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ὡς ἔν γε τῷ μόσχῳ σφαζόμενος, καὶ ἁμαρτίας ἐλευθερῶν, καὶ παντὸς ἀνιείς ἐγκλήματος, καὶ τὸν ἐκ τοῦ κατεγνῶσθαι διασμήχων ρύπον, καὶ αὐτὸς ὁμοίως εἰς ὄσμην εὐωδίας τῆς νοητῆς ὡς κριὸς τελειούμενος, αὐτὸς καὶ θυσία 5 σωτηρίου γινόμενος, καὶ ἀγιάζων ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ αἵματι, αὐτὸς καὶ σεμίδαλις ἐλαιόδεντος, ἐν ἰλαρότητι ζωῆς ἀγίας, παραδεικνύς ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ.

ΠΑΛΛ. Συνήμι ὁ φῆς

ΚΥΡ. Οἶμαι δὲ ἔγωγε, τὴν ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ θυσίαν καὶ ὑπὲρ τοῦ 10 λαοῦ παραδηλοῦν ἀστείως τὴν τῶν ἀγίων εἰς Θεὸν καθιέρωσιν. Ἄναδεδειγμένου δὲ λοιπὸν καὶ ἐμφανῆ τὰ καθ' ἑαυτὸν καταστήσαντος τοῦ Ἐμμανουήλ, δι' οὗ κεκλήμεθα πρὸς ἀγιασμόν, δεκτοί τε καὶ ἱεροί, καὶ εἰς ὄσμην εὐωδίας ἀνατεθείμεθα τῷ Πατρὶ Ἐπιτήρει γὰρ ὅτι, διὰ τῶν ἔναγχος εἰρημένων, ἐπεραίνετο μὲν ἐνόμως ἢ τῶν ἱερέων 15 τελείωσις, δι' αὐτοῦ δὲ δὴ πάλιν πολυτρόπως ἡγιασμένων. Κατεκαίετο μὲν γὰρ ὡς μόσχος ἔξω τῆς παρεμβολῆς ὑπὲρ ἁμαρτίας, ἐθυμιᾶτο δὲ ὡς κριὸς καθηκόντως ὀλοκαυτούμενος, μελεισιτὶ δὲ ὅλος ὡς ὑπὲρ ἐκάστου καὶ ὑπὲρ πάντων, ἡγίαζε τῷ αἵματι καταχρίων αὐτούς, ὡς κριὸς σωτηρίου. Ὀγδόης δὲ ἤδη λοιπὸν ἀναδεδειγμένης ἡμέρας, 20 τοῦτ' ἔστι καθ' ἣν ἐκφανεστέρα γέγονεν ἡ δόξα Χριστοῦ, κατηγορημένου θανάτου καὶ πεπατημένης φθορᾶς, λοιπὸν ἱερεῖς τε καὶ λαοὶ καρποφοροῦσι Θεῷ, οὐκ ὀθνείοις τιμῶντές τισιν, οὐδὲ τοῖς ἔξωθεν εὐφραίνοντες τὸν τῶν ὅλων Δεσπότην, καθάπερ καὶ ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ, ἀλλὰ ἑαυτοὺς ἀποφαίνοντες εὐώδη θυσίαν. Οἴονεὶ γὰρ πως 25 ἐν εἰκόνι τοῖς θύμασι τὰς ἑαυτῶν ἱεροουργοῦμεν ψυχὰς καὶ Θεῷ προσάγομεν, ἀποθνήσκοντες μὲν τῷ κόσμῳ καὶ τῷ φρονεῖν τὰ σαρκός, καὶ παθῶν νέκρωσιν ὑπομένοντες, μόνον δὲ οὐχὶ συσταυρούμενοι τῷ Χριστῷ, ἵνα πρὸς ἀγίαν καὶ ἀμώμητον μεταχωροῦντες ζωὴν, κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν πολιτευώμεθα. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦ- 30 λος «Πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ». Καὶ πάλιν

γῆ»⁸⁰. Αὐτὸς μᾶς ἀναδεικνύει ἱερούς σφαγιαζόμενος ὁ ἴδιος γιὰ μᾶς ὅπως τὸ μοσχάρι καὶ ἐλευθερώνοντάς μας ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ συγχωρώντας μας κάθε ἔγκλημα καὶ ξεπλύνοντας τὸν ρύπο τῆς καταδίκης· αὐτὸς ὅμοια τελειοῦται σὰν τὸ κριάρι γιὰ νὰ ἀναδοθεῖ ἡ νοητὴ εὐωδία, αὐτὸς γίνεται θυσία σωτηρίας ἀγιάζοντάς μας μὲ τὸ ἴδιο τοῦ τὸ αἷμα, αὐτὸς γίνεται καὶ σιμιγδάλι ζυμωμένο μὲ λάδι, παρουσιάζοντας γιὰ χάρη δική μας τὸν ἑαυτὸ του μὲ ἰλαρότητα ἀγίας ζωῆς στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα.

ΠΑΛΛ. Ἐνοῶ αὐτὸ πὸν λές.

ΚΥΡ. Ἐγὼ νομίζω, ὅτι ἡ θυσία γιὰ χάρη τοῦ Ἁαρών καὶ γιὰ χάρη τοῦ λαοῦ δηλώνει πολὺ καλὰ τὴν ἀφιέρωση τῶν ἀγίων στὸν Θεό. Τώρα ὅμως, ἀφοῦ ἐμφανίσθηκε καὶ ἔκανε φανερὸ τὸν ἑαυτὸ του ὁ Ἐμμανουήλ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔχομε κληθεῖ στὸν ἀγιασμό, εἴμαστε ἀποδεκτοὶ πιά καὶ ἅγιοι καὶ προσφεροθήκαμε ὁσμὴ εὐωδίας στὸν Πατέρα. Πρόσεχε λοιπόν, ὅτι μὲ ὅσα μόλις εἶπα, ὀλοκληρωνόταν σύμφωνα μὲ τὸν νόμο ἢ χειροτονία τῶν ἱερέων, ἀλλὰ καὶ πὸν ἦταν ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο μὲ πολλοὺς τρόπους ἀγιασμένοι. Παραδινόταν σὰν μοσχάρι στὴ φωτιά ἔξω ἀπὸ τὸν τόπο κατασκήνωσης γιὰ τὴν ἀφεση τῶν ἁμαρτιῶν, τὸν θύμιζαν σὰν κριάρι πὸν δεχόταν τὴ θυσία τῆς ὀλοκαύτωσης ὅπως ἔπρεπε καὶ μάλιστα κομματιασμένος ὅλος γιὰ καθέναν καὶ γιὰ ὅλους, καὶ τοὺς ἀγίαζε ἀλείφοντάς τους μὲ τὸ αἷμα τοῦ ὅπως τὸ κριάρι κατὰ τὴν εὐχαριστήρια θυσία περὶ σωτηρίας. Κι ὅταν τέλος ἦρθε ἡ ὀγδόη ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποία ἔλαμψε περισσότερο ἢ δόξα τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ καταργήθηκε ὁ θάνατος καὶ καταπατήθηκε ἡ φθορὰ, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ λαοὶ προσφέρουν καρποὺς στὸν Θεό, τιμώντας τὸν ὄχι μὲ κάποια δῶρα εἰδωλολατρικά, οὔτε εὐφραίνοντας μὲ ἔξωτερικὰ δῶρα τὸν Κύριο τῶν ὅλων, ὅπως καὶ ὁ σαρκικός Ἰσραήλ, ἀλλὰ καθιστώντας τὸν ἑαυτὸ τους θυσία εὐωδιαστή. Γιατὶ μὲ τὰ ἱερὰ σφάγια ἀγιάζομε κατὰ κάποιο τρόπο συμβολικὰ τὶς ψυχές μας καὶ τὶς προσφέρομε στὸν Θεὸ πεθαίνοντας γιὰ τὸν κόσμον καὶ γιὰ τὸ σαρκικὸ φρόνημα, καὶ ὑπομένοντας τὴ νέκρωση τῶν παθῶν, σταυρωνόμαστε κατὰ κάποιο τρόπο μαζί μὲ τὸν Χριστό, ὥστε ἔτσι νὰ μεταβοῦμε στὴν ἀγία καὶ ἀμώμητη ζωὴ καὶ νὰ ζήσομε σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά του. Κάτι τέτοιο γράφει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος: «Πάντοτε φέρομε στὸ σῶμα μας τὸν θάνατο τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, γιὰ νὰ φανερωθεῖ στὸ σῶμα μας καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀναστημένου Ἰησοῦ»⁸¹. Καὶ ἄλλου·

81. Β' Κορ. 4, 10.

«Εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν»· εἰ συμμορφούμεθα τῷ θανάτῳ καὶ τοῖς παθήμασιν αὐτοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, κοινωνοὶ καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς δόξης ἐσόμεθα.

Οὐκοῦν ἔξω μὲν τῆς πύλης ὑπὲρ ἡμῶν πέπονθεν ὁ Χριστός, κατὰ
 5 τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν· ἔξιμεν δὲ καὶ αὐτοί, τὸν ὄνειδι-
 σμὸν αὐτοῦ φέροντες, ἔξω τῆς πύλης, ὡς μοσχάριον ἐν ἴσῳ τρόπῳ
 σφαζόμενοι, καὶ ὡς κριὸς ὀλοκαντούμενοι, τὴν ἐν Χριστῷ πολιτείαν
 εὐωδιάζομεν τῷ Θεῷ. Καὶ ταυτὶ μὲν ὑπὲρ Ἀαρῶν καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
 τε καὶ ἔξ αὐτοῦ τὰ θύματα, τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, χίμαρος τὸ ὑπὲρ
 10 ἁμαρτίας. Καὶ τίς ὁ λόγος; καίτοι μοσχάριον προσενηνεγμένου πρὸς
 ἀποκάθαρσιν ἱερέων. Ἐν ὑπεροχῇ δὲ πάντα τὰ ἱερέων, καὶ θυσίας
 προσαγωγῆς καὶ τὰ εἰς ἀποκάθαρσίν τε καὶ ἀγνισμὸν μείζων δὲ ὡς
 ἐν μεγέθει σώματος χιμάρου μοσχάριον, τῆς ἐν πράγμασι νοητῆς
 ὑπεροχῆς μηνύσιον ἐμφαῖνον ἐναργές. Μοσχάριον δὲ καὶ ἄμνός εἰς
 15 ὀλοκάμπωσιν τὴν ἐν Χριστῷ νηπιότητα τῶν ἐν πίστει καθιερουμένων
 ὑπαινίττεται· μόσχος δὲ καὶ κριὸς τὸ τληπαθές καὶ ἀνδρείον καὶ τὴν
 ἐν πραότητι καρποφορίαν κατασημαίνουσιν εὖ μάλα· καὶ τοῦ μὲν
 πρώτου τύπος ὁ μόσχος, ὁ δὲ γε κριὸς τοῦ δευτέρου. Διάδροχος δὲ τῷ
 ἐλαίῳ σεμίδαλις τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τὴν ἐλπίδα λαμπρὰν εὖ μάλα
 20 καταδηλοῖ· οὐ γάρ τοι στυγνάζοντας καὶ δεδακρυμένους, ἀλλ' εὐθύ-
 μους καὶ ἱλαροὺς τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας ἐξῆφθαι πρέπει. Τοῦτο
 γάρ, οἶμαι, ἔστι τό, «Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ». Ἐπιλάμπει
 γὰρ οὕτω καθαῶς τε καὶ ἐναργῶς ἡ δόξα Χριστοῦ, ἀσμενέστατα
 προσιεμένη τὰς τῶν ἁγίων καρποφορίας, καθάπερ ἀμέλει καὶ τότε
 25 Θεὸς ἐν εἶδει πυρὸς καταπεφοίτηκεν ἐναργῶς, καὶ κατέφαγε τὰ θύ-
 ματα. Μόνον δὲ οὐχὶ τροφήν ἡγεῖται καὶ τρυφήν τῶν ἡγιασμένων ἐν
 πίστει τὴν εὐδοκίμησιν. Ὑπεμφαίνει δὲ τι καὶ μυστικὸν ὁ λόγος. Τότε
 μὲν γὰρ ἐπὶ τὰ διχοτομήματα τὴν πυρὸς ἀκμὴν καθίει Θεός, οἷον εἶ-
 πως τῶν προκειμένων ἀπτόμενος· ὑποπλάττεται γὰρ τὴν πυρὸς φύσιν
 30 αἰεὶ τὸ Θεῖον. Νυνὶ δέ, τῆς νοητῆς προτιθεμένης αὐτῷ θυσίας, οὐκ ἐν

82. Β' Τιμ. 2, 12.

83. Ρωμ. 8, 29.

«Ἐάν δείχνομε ὑπομονή, τότε καὶ θὰ βασιλεύσομε μαζί του»⁸². Ἐάν συμμορφωνόμαστε μὲ τὸν θάνατο καὶ τὰ παθήματά του⁸³, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, θὰ γίνομε κοινωνοὶ τῆς ἀνάστασης καὶ τῆς δόξας του.

Ἐξω λοιπὸν ἀπὸ τὴν πύλη πέθανε γιὰ χάρη μας ὁ Χριστός, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ μακάριου Παύλου⁸⁴. Ἐς βγοῦμε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς, φέροντας ἐπάνω μας τὸν ὄνειδισμό του, ἔξω ἀπὸ τὴν πύλη θυσιαζόμενοι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο σὰν μοσχάρι, καὶ γινόμενοι ὀλοκαύτωμα σὰν κριάρι θὰ ἀναπέμπομε τὴν πολιτεία τοῦ Χριστοῦ ὡς εὐωδία στὸν Θεό. Καὶ αὐτὰ βέβαια τὰ ἱερὰ σφάγια προσφέρονται γιὰ χάρη τοῦ Ἁαρών καὶ τῶν γύρω ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὅσων κατὰγονται ἀπὸ αὐτόν, ἐνῶ ὁ τράγος γιὰ τὴ θυσία περὶ ἁμαρτίας γιὰ χάρη τοῦ λαοῦ. Καὶ ποιὸς ὁ λόγος, τὴ στιγμή ποὺ γιὰ τὴν κάθαρση τῶν ἱερέων προσφερόταν μοσχάρι; Ὅλα ὅσα ἀφοροῦν τοὺς ἱερεῖς κατέχουν τὴν πρώτη θέση, καὶ οἱ προσφορῆς θυσίας, καὶ ἡ ἀποκάθαρση, καὶ ὁ ἁγιασμός. Τὸ μοσχάρι εἶναι μεγαλύτερο στὸ σῶμα ἀπὸ τὸν τράγο, καὶ μᾶς ὑποδηλώνει μὲ σαφήνεια τὴν ὑπεροχὴ τῶν πνευματικῶν πραγμάτων. Τὸ μοσχάρι καὶ τὸ ἄρνι τῆς ὀλοκαύτωσης ὑπαινίσσονται τὴ νηπιότητα τῶν καθαγιασμένων στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ πιστῶν. Τὸ μοσχάρι καὶ τὸ κριάρι φανερώνουν πολὺ καλὰ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴ δύναμη καθὼς καὶ τοὺς καρπούς τῆς πραότητος· τῆς ὑπομονῆς τύπος εἶναι τὸ μοσχάρι, ἐνῶ τῆς δυνάμεως τὸ κριάρι. Τὸ σιμγδάλι τὸ μουσκεμένο στὸ λάδι φανερῶνει πολὺ καλὰ λαμπρὴ τὴν ἐλπίδα τῆς ζωῆς σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ λυπούμαστε καὶ νὰ κλαῖμε μέσα στὴν πολιτεία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ νὰ εἴμαστε εὐθυμοὶ καὶ χαρούμενοι. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, θέλει νὰ ὑποδηλώσει ἡ προτροπὴ, «Ἐλᾶτε νὰ ὑψώσομε φωνὴ ἀγαλλίασης πρὸς τὸν Κύριο»⁸⁵. Ἐτοι ἡ δόξα τοῦ Χριστοῦ θ' ἀκτινοβολήσῃ τὸ καθαρό καὶ λαμπρὸ φῶς τῆς, καθὼς θὰ δέχεται μὲ μεγάλη χαρὰ τὴν καρποφορία τῶν ἁγίων, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τότε ὁ Θεὸς κατέβηκε μὲ ὅλη τὴ λάμψη του σὰν φωτιὰ καὶ κατέφαγε τὰ θύματα. Τροφὴ του καὶ τρυφή του θεωρεῖ κατὰ κάποιον τρόπο τὴν εὐδοκίμησιν ἐκείνων ποὺ ἁγιασθήκαν μὲ τὴν πίστη. Ὁ λόγος ὑποδηλώνει καὶ κάποιον μυστικόν. Τότε δηλαδὴ ὁ Θεὸς ἔστειλε τὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς νὰ πέσει πάνω στὰ τεμαχισμένα θύματα ἀγγίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὰ προσφερόμενα· γιατί τὸ Θεῖο παρουσιάζεται πάντοτε μὲ τὴ φύση τῆς φωτιᾶς. Τώρα ὅμως ποὺ τοῦ προσ-

84. Ἐβρ. 13, 12.

85. Ψαλμ. 94, 1.

εἶδει πυρός, ἀλλ' ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, τῶν προκειμένων νοητῶς ἐφαπτόμενος, ζωοποιὸν ἀποφαίνει τοῖς ἐφιεμένοις μεταλαχεῖν, καὶ ἀληθὲς ἐν πίστει τὸ χρῆμα δεδέγμεθα

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφης.

5 ΚΥΡ. Ἐξάρας δὲ Ἀαρὼν τὰς χεῖρας, ἠὺλόγησε τὸν λαόν. Καὶ θεὰ δὴ πάλιν ὡς ἐν πρώτῃ χειρῶν ἐπιθέσει ἐπὶ λαοῖς διὰ τοῦ Ἀαρὼν εὐλογεῖ γὰρ ἅπαντας ὁ ἀληθὴς Ἀαρὼν, ἱερέας καὶ λαούς, τοὺς μικροὺς μετὰ τῶν μεγάλων, κατὰ τὸ γεγραμμένον, μονονουχὶ καὶ χεῖρας ἐπιθείς, καὶ σημεῖον ἂν γένοιτο σαφὲς ἢ χειρὸς ἐπίθεσις τῆς τοῦ πανα-
10 γίου Πνεύματος εἰς ἡμᾶς καταβολῆς. Πρὸ δὲ τῆς ἱερουργίας τῆς Ἀαρὼν ἢ χειρῶν ἐπίθεσις οὐκ ἦν. «Οὐ̅πω γὰρ ἦν Πνεῦμα», κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν, ὅτι «Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη».

ΠΑΛΛ. Πιθανὸς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Καὶ τόνδε τῆς ἱερέων εὐχῆς καταρρυθμίζει τρόπον, προα-
15 ναγορεύσεις τινὰς τῶν διὰ Χριστοῦ παθημάτων εὖ μάλα τιθεῖς τοὺς ἐν αὐτῇ λόγους. Ἔφη γὰρ, ὅτι «Λάλησον Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ λέγων Οὕτως εὐλογήσετε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, λέγοντες αὐτοῖς. Εὐλογήσαι σε Κύριος καὶ φυλάξαι σε, ἐπιφάναι Κύριος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ σέ, καὶ δώῃ σοι εἰρήνην, καὶ ἐλεησάτω σε. Καὶ ἐπιθήσουσι
20 τὸ ὄνομά μου ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ ἐγὼ Κύριος εὐλογήσω αὐτούς». Προστάττει μὲν οὖν εὐλογεῖν τὸν λαὸν τοὺς ἐν ἱερωσύνῃ κατεστεμμένους, ἀφίστησι δὲ χρησίμως εἰκαιότητος λογισμῶν, οὐκ ἀνθρώπου χεῖρα τὴν εὐλογοῦσαν δεικνύς, ἀλλ' ἑαυτὸν ὡς Κύριον. «Πᾶσα γὰρ δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα ἀγαθὸν καὶ πᾶσα εὐλογία
25 ἄνωθέν ἐστι καταβαίνουσα ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φῶτων», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Χριστὸς δὲ τῆς εὐλογίας ἢ ὁδός, καὶ αὐτὸς ἐστὶν ἡμῖν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ὁ διανομεύς, ἐν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα παρὰ τοῦ Πατρὸς. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη», φησὶν, «ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου ἡμῶν
30 Ἰησοῦ Χριστοῦ».

86. Πρβλ. Ψαλμ. 113, 20-21.

88. Ἀριθμ. 6, 22-27.

87. Ἰω. 7, 39.

89. Ἰακ. 1, 17.

φέρομε τῆ νοητῆ θυσία δὲν ἀγγίζει τὰ προσφερόμενα μὲ τῆ μορφῆ τῆς φωτιᾶς, ἀλλὰ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ τὸν ἀναδεικνύει ζωοποιό σὲ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ γίνουν μέτοχοι αὐτοῦ, κι ἐμεῖς ἀποδεχόμεστε τὸ πρᾶγμα ὡς ἀληθινό.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά.

ΚΥΡ. Κι ἀφοῦ ὁ Ἄαρὼν ὕψωσε τὰ χέρια του, εὐλόγησε τὸν λαό. Καὶ πρόσεχε πάλι αὐτὸ τὸ πρῶτο ἄπλωμα τῶν χειρῶν ἀπὸ τὸν Ἄαρὼν πάνω στὸν λαό. Ὁ ἀληθινὸς δηλαδὴ Ἄαρὼν τοὺς εὐλογεῖ ὅλους, ἱερεῖς καὶ λαό, τοὺς μικροὺς μαζὶ μὲ τοὺς μεγάλους, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή⁸⁶, θέτοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὰ χέρια του ἐπάνω τους· ἡ ἐπίθεση βέβαια αὐτῆ τῶν χειρῶν ἀποτελεῖ σαφὲς σημεῖο τοῦ ἐρχομοῦ σ' ἐμᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἱερατεία τοῦ Ἄαρὼν δὲν ὑπῆρχε ἐπίθεση τῶν χειρῶν. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Ἰωάννη, «Δὲν εἶχε δοθεῖ ἀκόμα τὸ Πνεῦμα, ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχε ἀκόμα δοξασθεῖ»⁸⁷.

ΠΑΛΛ. Ὁ λόγος σου εἶναι πειστικός.

ΚΥΡ. Ἐπίσης ὀρίζει καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ προσεύχονται οἱ ἱερεῖς, χρησιμοποιώντας στοὺς λόγους του πολὺ ταιριαστὰ μερικὲς προαγγελίες τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ εἶπε· «Μίλησε στὸν Ἄαρὼν καὶ στοὺς υἱοὺς του καὶ πὲς τους· Ἔτσι θὰ εὐλογεῖτε τοὺς Ἰσραηλίτες, λέγοντάς τους· Ὁ Κύριος νὰ σὲ εὐλογήσει καὶ νὰ σὲ φυλάξει, νὰ δείξει τὸ πρόσωπό του σ' ἐσένα μὲ συμπάθεια, νὰ σοῦ δώσει εἰρήνη καὶ νὰ σὲ ἐλεήσει. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ ἀναφέρουν οἱ ἱερεῖς τὸ ὄνομά μου στὶς εὐλογίες τους πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτες, καὶ ἐγὼ ὁ Κύριος θὰ τοὺς εὐλογήσω»⁸⁸. Προστάζει λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ἐπιβραβευθεῖ μὲ τὸ ἄξιωμα τῆς ἱερωσύνης νὰ εὐλογοῦν τὸν λαό, τοὺς ἀπομακρύνει ὅμως κατάλληλα ἀπὸ τοὺς μάταιους λογισμοὺς, δείχνοντας νὰ τοὺς εὐλογεῖ ὄχι ἀνθρώπινο χέρι, ἀλλὰ τὸν ἑαυτό του ὡς Κύριος· γιατί σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Κάθε καλὴ χορηγία καὶ κάθε καλὸ δῶρο καὶ κάθε εὐλογία ἔρχεται ἀπὸ ψηλὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα τῶν φώτων»⁸⁹. Ὁ Χριστὸς δηλαδὴ εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς εὐλογίας, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ διανομέας σὲ μᾶς τῶν οὐράνιων ἀγαθῶν, καὶ ὅλα ἀπὸ τὸν Πατέρα μᾶς χορηγοῦνται μέσω αὐτοῦ καὶ ἀπὸ αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει· «Χάρις καὶ εἰρήνη νὰ σᾶς δίνει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μας, καὶ Πατέρας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁹⁰.

90. Ρωμ. 1, 7.

Εὐλογούμεθα δὴ οὖν ἐν ὀνόματι Θεοῦ, πῶς δ' ἂν γένοιτο τυχὸν καὶ ὁ τοῦδε τρόπος, κατασημαίνων ἀστείως, ἐπιφθέγγεσθαι δεῖν ἔφη τὸν ἐπευχόμενον ἱερέα· «Εὐλογῆσαι σε Κύριος καὶ φυλάξαι σε, ἐπιφάναι Κύριος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ σέ, καὶ ἐλεῆσαι σε, ἐπάροι 5 Κύριος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ σέ, καὶ δώη σοι εἰρήνην». Φυλάττει μὲν οὖν ἡ εὐλογία παραλύουσα τὴν ἀράν, καὶ ἀναπλάττουσα τὸ ἡμαρτηκός, εἰς τὸ ἐπαινεῖσθαι δεῖν ἐν Χριστῶ· καὶ τούτου μάρτυς ὁ Παῦλος ὡδὶ γεγραφώς «Εὐλογητός ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογία πνευμα- 10 τικῇ, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῶ, καθὼς ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῶ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους· κατ' ἐνώπιον αὐτοῦ· ἐν ἀγάπῃ προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν».

Ὅρας ὅτι τὸ ἀπόβλητον διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἔφυ, καὶ ὁ ἄνθρωπος 15 δεκτός εἰς υἰοθεσίαν εὐλογούμενος ἐν Χριστῶ διὰ μετοχῆς τοῦ Πνεύματος, ὃ καὶ ἐξέχεεν εἰς ἡμᾶς πλουσίως, ὃ μὴ ἐκ μέρους αὐτὸ τοῖς ἁγίοις δωρούμενος, ἀλλ' ὡς ἐξ ἰδίου πληρώματος ἐντιθείς. Ἐπιφάνεια δὲ προσώπου Θεοῦ προξενήσειεν ἂν αὐτίκα τὸ ἐλεεῖσθαι δεῖν, εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὡς ἔν γε τῶ γνῶναι Θεὸν τὸ χρῆναι μεταλαχεῖν τῆς αἰω- 20 νίου ζωῆς εἰσθήσεται. Οὕτω γὰρ ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· «Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν». Ὅτι δὲ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἐστὶν ὁ Υἱός, ὃς καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, ἐνδοιάσαι τις ἂν ἤκιστά γε, καθάπερ ἐγῶμαι· χαρα- 25 κτῆρ γὰρ ἐστὶ καὶ ὁμοίωσις καὶ εἰκὼν αὐτοῦ, γινώσκομεν δὲ δι' αὐτοῦ τε καὶ σὺν αὐτῶ τὸν Πατέρα, συνεισθέοντος δὲ ἀναγκαίως τῇ τοιαύδε γνώσει καὶ τοῦ ἐλεεῖσθαι δεῖν. Δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν πίστει, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ἃ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος, ἀπεφορτισάμεθά τε τὴν φθοράν, καὶ εἰς καινότητα ζωῆς 30 ἐν Χριστῶ μετεστοιχίσμεθα, κατοικτεῖροντος Θεοῦ. Καὶ καθ' ἕτερον

90α. Ἄριθμ. 6, 23-26.

91. Ἐφ. 1, 3-5.

Εὐλογούμεσθε λοιπὸν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ· πῶς ὅμως θὰ μπορούσε καὶ ὁ τρόπος αὐτῆς τῆς εὐλογίας νὰ εἶναι ὁ κατάλληλος, ὑποσημαίνοντάς το καὶ αὐτὸ μὲ ὠραῖο τρόπο, λέγει ὅτι ὁ ἱερέας ποὺ εὐχεται πρέπει νὰ προσθέτει· «Ὁ Κύριος νὰ σ' εὐλογήσει καὶ νὰ σὲ φυλάξει, νὰ σοῦ φανερώσει τὸ πρόσωπό του καὶ νὰ σ' ἐλεήσει· νὰ σοῦ δείξει γεμάτο εὐμένεια τὸ πρόσωπό του καὶ νὰ σοῦ δώσει εἰρήνη»^{90α}. Ἡ εὐλογία λοιπὸν προφυλάσσει, ἀχρηστεύοντας τὴν κατάρρα, καὶ ἀναμορφώνει αὐτὸν ποὺ ἁμάρτησε, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ἐπαινεῖται ἀπὸ τὸν Χριστό. Καὶ μάρτυρας αὐτοῦ εἶναι ὁ Παῦλος ποὺ γράφει τὸ ἑξῆς· «Εὐλογημένος νὰ εἶναι ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ μᾶς δῶρισε μέσω τοῦ Χριστοῦ πλούσιες τίς πνευματικὲς καὶ οὐράνιες εὐλογίες του, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μᾶς διάλεξε πρὶν δημιουργηθεῖ ὁ κόσμος, γιὰ νὰ βρεθοῦμε ἅγιοι καὶ ἀσπεγάδιαστοι ἐνώπιόν του, ἀφοῦ ἕξαιτίας τῆς ἀγάπης του μᾶς προόρισε νὰ εἴμαστε παιδιὰ του μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σύμφωνα μὲ τὸ γεμάτο εὐαρέσκεια θέλημά του»⁹¹.

Βλέπεις ὅτι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀποβλήθηκε ἕξαιτίας τῆς παράβασής του, ἔγινε δεκτὸς πρὸς υἱοθεσία, ὅταν εὐλογήθηκε μέσω τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴ μετοχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο ἄφησε νὰ χυθεῖ πλούσια σ' ἐμᾶς, καὶ ποὺ δὲν τὸ δωρίζει κατὰ ἓνα μέρος στους ἁγίους, ἀλλ' ἐμβάλλει αὐτὸ μέσα μας μὲ ὅλη τὴν πληρότητά του. Ἡ φανέρωση τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ προξενήσῃ κατ' ἀνάγκη τὴν εὐσπλαχνία, ἀφοῦ εἶναι ἀληθινὸ, ὅτι μὲ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ θὰ συμβεῖ ἡ μετοχὴ τῆς αἰώνιας ζωῆς. Γιατὶ αὐτὸ ἔλεγε ὁ Σωτήρας στὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεὸ· «Αὕτῃ εἶναι ἡ αἰώνια ζωὴ, νὰ ἀναγνωρίζουν ἐσένα ὡς τὸν μόνο ἀληθινὸ Θεό, καθὼς καὶ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν ὁποῖο ἔστειλες»⁹². Καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ποὺ ἐμφανίσθηκε σ' ἐμᾶς, δὲν μπορούμε, ὅπως ἐγὼ νομίζω, νὰ ἔχομε κανένα ἐνδοιασμό. Γιατὶ εἶναι σφραγίδα καὶ ὁμοίωμα καὶ εἰκόνα του, καὶ μέσω αὐτοῦ καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν ἀποκτοῦμε τὴ γνώση τοῦ Πατέρα καὶ μαζὶ μ' αὐτὴ τὴ γνώση ἔρχεται καὶ τὸ ὅτι πρέπει νὰ εἴμαστε σπλαχνικοί. Γιατὶ σωζόμαστε μὲ τὴν πίστη καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης ποὺ ἐμεῖς πράξαμε, ἀλλὰ ἕξαιτίας τῆς μεγάλης εὐσπλαχνίας του⁹³ ἀποτινάξαμε τὴ φθορὰ καὶ ἐλάβαμε νέα μορφή κατάλληλη γιὰ τὴν καινούργια ζωὴ τοῦ Χριστοῦ. ἕξαιτίας τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, ἂν μετα-

92. Ἰω. 17, 3.

93. Τίτ. 3, 5.

ἄδὲ τρόπον εἰ πρὸς Ἰουδαίους τοῦ λόγου τὴν δύναμιν παρατρέπομεν, ἠλέηνται κατὰ τὸ ἀληθές, ἐπιλάμπαντος αὐτοῖς τοῦ Μονογενοῦς. Ἐπέκειτο μὲν γὰρ αὐτοῖς δύσοιστον ὥσπερ τι καὶ ἀπόβλητον ἄχθος, ὁ κατακρίνων νόμος καὶ οἰκτιρμοῦ δίχα κολάζων τοὺς ἁμαρτάνοντας. ἠλέηνται δέ, τὴν δικαιοῦσαν χάριν ὅψε καὶ μόλις διὰ Χριστοῦ κερδαίνοντες, οὗ καὶ τὴν ἀφιξιν ἰδεῖν γλιχόμενοι, πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ἐκεκράγισαν, «Ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίστρεψον ἡμᾶς, καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου, καὶ σωθησόμεθα».

ἠλεήμεθα δὴ οὖν οἱ πάντες ἐν ἐπιφανείᾳ Χριστοῦ. Καὶ μέντοι 10 καὶ ἔπαρσις τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ πρόξενος εἰρήνης, ἧς ἐστὶ δοτῆρ καὶ βραβευτῆς ὁ Χριστός, ὡς ἴδιον ἀγαθὸν τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν καὶ προθεῖς καὶ δωρούμενος. «Εἰρήνην», γὰρ φησιν, «τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν». Ὅτε γὰρ οἶονεὶ πως ὑψοῦ τέθεικε τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, χαρισάμενος αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ 15 πᾶν ὄνομα, «Κάθου τε ἐκ δεξιῶν μου», λέγων, τότε δὴ, τότε τὴν διμοσῆσαν ἡμᾶς καταλύσαντες ἔχθραν, συνήφθημεν εἰς εἰρήνην, διὰ τοῦ φρονεῖν ἐλέσθαι τὰ αὐτοῦ, καὶ ἐν Πνεύματι περιπατεῖν, ἐν ᾧ καὶ δι' οὗ θείας φύσεως ἀναδεδείγμεθα κοινωνοί, συνείροντος ἡμᾶς εἰς ἐνότητα τοῦ Χριστοῦ· ἔφη γὰρ που πρὸς τὸν Πατέρα· «Θέλω ἵνα, 20 ὥσπερ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν». – «Ἐν γὰρ δὴ σῶμα οἱ πάντες ἐσμέν ἐν Χριστῷ», καί· «Ὁ κολλῶμενος τῷ Κυρίῳ, ἐν πνευμᾷ ἐστι», κατὰ τὴν Γραφήν. Ὅτι δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ ἴδιον ὥσπερ ἐπαίροντος πρόσωπον, τοῦτ' ἐστὶ δοξάζοντος τὸν Υἱόν, τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην πεπλουτήκαμεν, σαφηνιεῖ λέγων 25 αὐτός· «Ὅταν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν».

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς διανοῆ. «Αὐτός γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, καὶ δι' αὐτοῦ τὴν προσάγωγὴν ἐσχήκαμεν ἐν πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα».

ΚΥΡ. Ἱερέων μὲν οὖν περὶ καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἀναδείξεως ταυτὶ 30 πρὸς ἡμᾶς ὁ νόμος. Ἀγιάζεσθαι δὲ δεῖν εὖ μάλα φησὶ τὸ Λευιτικόν,

94. Ψαλμ. 79, 8.

98. Β' Πέτρ. 1, 4.

95. Ἰω. 14, 27.

99. Ἰω. 17, 21.

96. Φιλ. 2, 9.

100. Α' Κορ. 10, 16-17.

97. Ψαλμ. 109, 1.

φέρουμε τὸ νόημα τοῦ λόγου μας στοὺς Ἰουδαίους, θὰ διαπιστώσουμε ὅτι δέχθηκαν τὸ ἀληθινὸ ἔλεος ὅταν ἔλαμψε σ' αὐτοὺς ὁ Μονογενής. Τοὺς πίεξε δηλαδή σὰν ἓνα φορτίο βαρύτατο κι ἀσήκωτο, ὁ καταδικαστικός νόμος, ποὺ τιμωροῦσε χωρὶς ἔλεος ἐκείνους ποὺ ἀμάρταναν. Ἐλεήθηκαν ὅμως μὲ τὴ σωτήρια χάρη ἀργὰ καὶ μὲ δυσκολία, κερδίζοντας τὴ χάρη αὐτὴ μέσω τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν ἔλευση ἐπιθυμώντας νὰ δοῦν, φώναζαν πρὸς τὸν Θεὸ τῶν ὅλων· «Σὺ ποὺ εἶσαι ὁ Θεὸς τῶν οὐράνιων δυνάμεων, κάνε μας νὰ ἐπιστρέψουμε κοντά σου, καὶ δείξε μας γεμάτο ἀπὸ εὐμένεια τὸ πρόσωπό σου, καὶ ἀρκεῖ αὐτὸ γιὰ νὰ σωθοῦμε»⁹⁴.

Ἐλεηθήκαμε λοιπὸν ὅλοι μὲ τὴν φανέρωση τοῦ Χριστοῦ. Καὶ βέβαια ἡ φανέρωση τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ φέρνει τὴν εἰρήνη, τῆς ὁποίας δωρητὴς καὶ ἐπιβραβευτὴς εἶναι ὁ Χριστός, ποὺ τὴν προτείνει καὶ τὴ δωρίζει ὡς ἀγαθὸ δικό του σὲ ἐκείνους ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν. Γιατὶ λέγει· «Σᾶς δίνω τὴ δική μου εἰρήνη, σᾶς ἀφήνω φεύγοντας τὴ δική μου εἰρήνη»⁹⁵. Καὶ ὅταν ὁ Πατέρας ὑψωσε κατὰ κάποιον τρόπο τὸν Υἱό, χαρίζοντάς του τὸ ὄνομα τὸ πάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα⁹⁶ καὶ λέγοντάς του, «Κάθισε στὰ δεξιὰ μου»⁹⁷, τότε ἀκριβῶς, καταργώντας τὴν ἔχθρα ποὺ μᾶς χώριζε, ἐνωθήκαμε καὶ ξαναβρήκαμε τὴν εἰρήνη μὲ τὴν ἐπιλογή μας νὰ ἀποδεχόμαστε τὶς ἐντολές του καὶ νὰ πορευόμαστε σύμφωνα μὲ τὸ Πνεῦμα, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μὲ τὸ ὁποῖο ἀναδειχθήκαμε κοινωνοὶ τῆς θείας φύσης⁹⁸. Καὶ στὴν ἐνότητα αὐτὴ μᾶς συνδέει ὁ Χριστός. Γιατὶ εἶπε σὲ κάποιον περίπτωση στὸν Πατέρα· «Θέλω ὅπως ἐγὼ κι ἐσὺ εἴμαστε ἓνα, ἔτσι κι αὐτοὶ νὰ εἶναι ἐνωμένοι μαζί μας»⁹⁹. «Ὅλοι εἴμαστε ἓνα σῶμα μέσω τοῦ Χριστοῦ»¹⁰⁰. καὶ σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, «Ὅποιος προσκολλᾶται στὸν Κύριο, γίνεται ἓνα πνεῦμα μαζί του»¹⁰¹. Καὶ ὅτι μὲ τὸ νὰ ὑψῶναι ὁ Θεὸς Πατέρας τὸ ἴδιο του τὸ πρόσωπο, δηλαδή μὲ τὸ νὰ δοξάζει τὸν Υἱό, δεχτήκαμε τὸν πλοῦτο τῆς εἰρήνης πρὸς αὐτόν, τὸ διασαφηνίζει ὁ ἴδιος λέγοντας· «Ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τὴ γῆ, θὰ τοὺς προσελκύσω ὅλους πρὸς τὸν ἑαυτό μου»¹⁰².

ΠΑΛΛ. Σκέφτεσαι ὀρθά. Γιατὶ «Αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας, καὶ μέσω αὐτοῦ ἐπιτύχαμε μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος νὰ ὀδηγηθοῦμε κοντὰ στὸν Πατέρα»¹⁰³.

ΚΥΡ. Αὐτὰ λοιπὸν μᾶς λέγει ὁ νόμος γιὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ γιὰ τὴ χειροτονία τους. Πρέπει, λέγει, τὸ Λευιτικὸ γένος ν' ἀγιάζεται πολὺ καλά,

101. Α' Κορ. 6, 17.

102. Ἰω. 12, 32.

103. Ἐφ. 2, 18.

καὶ τοῖς καθήκουσι τρόποις προηγνισμένον, τῆς ἐκνεμηθείσης αὐτοῖς
 λειτουργίας μεταποιεῖσθαι τότε. Λέγει δὲ οὕτως ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς
 «Λάβε τοὺς Λευίτας ἐκ μέσου τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, καὶ ἀφαγνιεῖς αὐ-
 τούς, καὶ οὕτω ποιήσεις τὸν ἀφαγνισμὸν αὐτῶν· περιρρανεῖς αὐτούς
 5 ὕδωρ ἄγνισμοῦ, καὶ ἐπελεύσεται ξυρὸν ἐπὶ πᾶν τὸ σῶμα αὐτῶν, καὶ
 πλυνοῦσι τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ καθαροὶ ἔσονται, καὶ λήψονται μό-
 σχον ἓνα ἐκ βοῶν, καὶ τούτου θυσίαν σεμίδαλιν ἀναπεποιημένην ἐν
 ἐλαίῳ, καὶ μόσχον ἓνα ἐνιαύσιον ἐκ βοῶν λήψη περὶ ἁμαρτίας, καὶ
 προσάξεις τοὺς Λευίτας ἔνδοσθεν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ
 10 συνάξεις πᾶσαν συναγωγὴν υἱῶν Ἰσραήλ, καὶ προσάξεις τοὺς Λευί-
 τας, καὶ ἀφορίσει Ἀαρὼν τοὺς Λευίτας, ἀπόδομα ἔναντι Κυρίου πα-
 ρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, καὶ ἔσονται ὥστε ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα Κυρίου.
 Οἱ δὲ Λευῖται ἐπιθήσουσι τὰς χεῖρας ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν μόσχων,
 καὶ ποιήσεις τὸν ἓνα περὶ ἁμαρτίας, καὶ τὸν ἓνα εἰς ὀλοκαύτωμα, καὶ
 15 ἐξιλάσασθαι περὶ αὐτῶν. Καὶ στήσεις τοὺς Λευίτας ἔναντι Κυρίου,
 καὶ ἐναντίον Ἀαρὼν, καὶ ἐναντίον τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἀποδώσεις
 αὐτούς, ἀπόδομα ἔναντι Κυρίου, καὶ διαστελεῖς τοὺς Λευίτας ἐκ
 μέσους τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, καὶ ἔσονται ἐμοί, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύ-
 σονται οἱ Λευῖται ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου».

20 ΠΑΛΛ. Διασάφει δὴ οὖν εὖ μάλα, τίς ἂν νοοῖτο πρὸς ἡμῶν ὁ τοῦ
 ἄγνισμοῦ τρόπος, τοῦ τοῖς Λευίταις ἐπενηνεγμένου.

ΚΥΡ. Μυστικὸς μὲν οὖν, ὃ Παλλάδιε, καὶ ἐν Χριστῷ δὴ πάλιν
 αὐτὸς γὰρ ἡμῶν ἢ ἀποκάθαρσις, καὶ ρύπου παντὸς ἢ ἀπόνιψις καὶ
 ἁγιασμοῦ δοτήρ. Περιρρανεῖς γὰρ αὐτούς ὕδωρ ἄγνισμοῦ, φησί.
 25 Τοῦτό τοι καὶ ὁ σοφὸς κατεδήλου Παῦλος, ὡδὶ γεγραφώς «Εἰ γὰρ τὸ
 αἷμα τράγων καὶ ταύρων καὶ σποδὸς δαμάλεως ραντίζουσα τοὺς
 κεκοινωμένους ἁγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα, πόσω
 μᾶλλον τὸ αἷμα Χριστοῦ» καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος. Εἰ γὰρ ἔνεστι τοῖς
 τύποις τὸ ὠφελοῦν, καὶ ἡ σκιά σωτήριος, πῶς ἂν οὐχὶ μᾶλλον τὸ ἀλη-
 30 θές, τουτέστι, τὸ αἷμα Χριστοῦ; Ὑδωρ δὴ οὖν ἄγνισμοῦ τὸ ἀναμίξ τῆ
 σποδῶ τῆς δαμάλεως τῆς λεγομένης νεκρώσεως τοῦ Χριστοῦ σύμβο-
 λον ἑναργὲς ἦν, ὡς ἐν γε τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ πληροῦν
 εὐχόμεθα διὰ πίστεως. Ὡς γὰρ αὐτὸς που πάλιν ὁ θεσπέσιος ἔφη

καὶ ἀφοῦ ἁγιασθεῖ πρώτα μὲ τοὺς τρόπους ποὺ πρέπει, τότε νὰ ἀναλαμβάνει τὴ λειτουργία ποὺ τοῦ ἔχει παραχωρηθεῖ. Πράγματι λέγει στοὺς Ἄριθμούς τὰ ἐξῆς: «Πάρε τοὺς Λευῖτες ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ ἐξάγνισέ τε. Τὸν ἐξαγνισμό τους θὰ τὸν κάνεις μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο: Θὰ τοὺς ραντίσεις μὲ τὸ νερὸ τοῦ ἐξαγνισμοῦ, θὰ ξυριστοῦν σ' ὅλο τὸ σῶμα τους, θὰ πλύνουν τὰ ροῦχα τους καὶ θὰ γίνουν καθαροί. Θὰ πάρουν τότε ἓνα μοσχάρι ἀπὸ τὰ βόδια καὶ μαζί σιμιγδάλι ζυμωμένο μὲ λάδι καὶ ἓνα μοσχάρι χρονιάρικο γιὰ θυσία περὶ ἁμαρτίας, καὶ θὰ ὀδηγήσεις τοὺς Λευῖτες στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ὅπου θὰ καλέσεις σὲ σύναξη ὅλους τοὺς Ἰσραηλίτες. Θὰ ὀδηγήσεις ἐκεῖ τοὺς Λευῖτες ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ ὁ Ἄαρὼν θὰ τοὺς ξεχωρίσει καὶ θὰ τοὺς ἀφιερώσει στὸν Κύριο ὡς δῶρο τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ θ' ἀναλάβουν νὰ ὑπηρετοῦν τὸν Κύριο. Οἱ Λευῖτες πάλι θὰ θέσουν τὰ χέρια τους ἐπάνω στὰ κεφάλια τῶν μοσχαριῶν καὶ θὰ θυσιάσεις τὸ ἓνα μοσχάρι γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὸ ἄλλο ὡς ὀλοκαύτωμα, γιὰ νὰ ἐξιλεωθοῦν οἱ ἁμαρτίες τῶν Λευιτῶν. Θὰ βάλεις νὰ σταθοῦν οἱ Λευῖτες ἀπέναντι στὸν Κύριο καὶ ἀπέναντι στὸν Ἄαρὼν καὶ ἀπέναντι στοὺς υἱοὺς του καὶ θὰ τοὺς προσφέρεις ὡς δῶρο στὸν Κύριο. Θὰ ξεχωρίσεις τοὺς Λευῖτες ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἰσραηλίτες κι αὐτοὶ θὰ εἶναι δικοί μου. Ἐπει' ἀπὸ αὐτὰ οἱ Λευῖτες θὰ μποῦν μέσα στὴ σκηνὴ γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν σ' αὐτήν»¹⁰⁴.

ΠΑΛΛ. Νὰ μᾶς διασαφηνίσεις τώρα καλὰ, πῶς νὰ ἐννοήσομε τὸν τρόπο τοῦ ἐξαγνισμοῦ ποὺ ἐφαρμόστηκε στοὺς Λευῖτες.

ΚΥΡ. Εἶναι, Παλλάδιε, μυστικός καὶ ἀναφέρεται πάλι στὸν Χριστό. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ καθαρὴ μας, καὶ ἡ ἀπόνησή μας ἀπὸ κάθε ρύπο, καὶ δωρητὴς τοῦ ἁγιασμοῦ. Θὰ τοὺς ραντίσεις, λέγει, ὀλόγυρα μὲ νερὸ ἐξαγνισμοῦ. Αὐτὸ βέβαια δήλωνε καὶ ὁ σοφὸς Παῦλος, γράφοντας τὰ ἐξῆς: «Ἄν τὸ αἷμα ἀπὸ τράγους καὶ ταύρους καὶ τὸ ράντισμα ἀπὸ στάχτη δαμάλας ἐξαγνίζουν τοὺς μολυσμένους καθαρίζοντάς τους ἐξωτερικά, πόσο περισσότερο τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ»¹⁰⁵, καὶ ὁ λόγος του εἶναι ἀληθινός. Γιατί, ἂν στοὺς τύπους ὑπάρχει ὠφέλεια καὶ ἡ σκιά μπορεῖ νὰ σώσει, πῶς δὲν θὰ τὸ κάνει αὐτὸ καλύτερα τὸ ἀληθινό, δηλαδὴ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ; Τὸ νερὸ λοιπὸν τοῦ ἐξαγνισμοῦ ἀνάμικτο μὲ τὴ στάχτη τῆς δαμάλας εἶναι φανερὸ σύμβολο τῆς λεγόμενης νέκρωσης τοῦ Χριστοῦ, ὅπως καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εὐχόμεσθε νὰ γίνει αὐτὸ μὲ τὴν πίστη κατὰ τὸ ἅγιο βάπτισμα. Γιατί, ὅπως εἶπε πάλι ὁ ἴδιος ὁ θεσπέσιος Παῦλος

Παῦλος «Συνετάφημεν γὰρ αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα, ὡσπερ ἠγέρθη Χριστὸς διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν». Ἔφη δὲ πάλιν «Πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ 5 τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ θνητῇ ἡμῶν σαρκὶ φανερωθῇ».

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς δὴ ἄρα ἐστὶν ἡ ἐνθάδε λεγομένη νέκρωσις τοῦ Χριστοῦ;

ΚΥΡ. Τὸ ἐκτεθνάναι μὲν κόσμῳ καὶ ἁμαρτίαις, ἱερὰν τε καὶ ἀγίαν καὶ τὴν ὅτι μάλιστα φιλαίτατην Θεῷ διαδιῶναι ζωὴν, ἐφ' ᾧ δὴ πάλιν 10 ἀπεσεμνύνετο λίαν ὁ Παῦλος λέγων· «Ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα Θεῷ ζήσω· Χριστῷ συνεσταύρωμαι. Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· Ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ». Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἐκτεθνάναι μὲν ἐν κόσμῳ καὶ τὴν Χριστοῦ νέ- 15 κρωσιν ὑπενεγκεῖν, διαδιῶναι δὲ αὐτὴν ἐν αὐτῷ ζωὴν. Σποδὸς οὖν δαμάλεως ἀναμιξῆ ὕδατι τὴν Ἰησοῦ νέκρωσιν ὡς ἐν ἀγίῳ βαπτίσματι τελουμένην ὑπεμφαίνοι ἄν. Ἦς ἐν μεθέξει γενέσθαι καὶ αὐτοὺς ἔφη δεῖν τοὺς ἐν τάξει τελοῦντας τῇ Λευϊτικῇ, πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας σαρκικῆς ὡς ἐν σκιᾷ πάλιν ἐκπεφορτισμένους. Δηλοῖ γάρ, οἶμαι, τουτὶ 20 καὶ μάλα σαφῶς τὸ ἀποψιλοῦσθαι ξυρῶ τὴν τοῦ σώματος τρίχα «Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐναργής καὶ τομώτερος», καθάπερ τινὰ τριχῶν καὶ ὀνύχων ἀποκείρων ἐκ νοῦ, τῶν ἐμφύτων καὶ ἐν ἡμῖν σαρκικῶν κινήματων τὴν ἀκαθαρσίαν, ὃν καὶ νόμον ἁμαρτίας ἐκω- κηκότα τοῖς μέλεσι τῆς σαρκός, ἀντιστρατευόμενόν τε τῷ νόμῳ τοῦ 25 νοός, καὶ εἰς ἃ μὴ θέμις ἐξέλκοντα, Γράμμα πού φησιν ἱερὸν, ἀλλὰ τῇ τοῦ ἀγίου Πνεύματος δυνάμει τε καὶ ἐνεργείᾳ καθάπερ ξυρῶ τεμνόμενος ἀσθενεῖ, κἂν εἰ ἀναφύοιτό πως ἐν ἡμῖν, γοργότερον ἀποκείρεται. «Πνεύματι γὰρ περιπατεῖτε», φησί, «καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε». Ὡσπερ δὲ τὸ ξυρὸν οὐκ ἐξ αὐτῆς τῆς εἰσάπαν ἀναδοθρεύ- 30 ει ρίζης τὴν ἐν ἡμῖν τρίχα, τέμνει δὲ ἀναφυομένην εὐθέως, οὕτω καὶ

106. Ρωμ. 6, 4.

109. Ἐβρ. 4, 12.

107. Β' Κορ. 4, 10-11.

110. Ρωμ. 7, 23.

108. Γαλ. 2, 19-20.

111. Γαλ. 5, 16.

κάπου· «Ἐχομε ταφεῖ μαζί με τὸν Χριστὸ μετὸ βάπτισμά μας καὶ συμμετέχομε στὸ θάνατό του, ὥστε, ὅπως ὁ Πατέρας Θεὸς μετὴ δύναμή του ἀνέστησε τὸν Χριστὸ ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἔτσι καὶ ἔμεῖς μποροῦμε νὰ ζήσομε μιὰ νέα ζωή»¹⁰⁶. Καὶ ἄλλοῦ πάλι εἶπε· «Συνεχῶς ὑποφέρομε σωματικά, μετέχοντας ἔτσι στὸν θάνατο τοῦ Ἰησοῦ, γιὰ νὰ φανερωθεῖ στὸ θνητὸ σῶμα μας καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀναστημένου Ἰησοῦ»¹⁰⁷.

ΠΑΛΛ. Καὶ πῶς λοιπὸν ἐννοεῖται ἡ λεγόμενη ἐδῶ νέκρωση τοῦ Χριστοῦ;

ΚΥΡ. Τὸ νὰ εἴμαστε νεκροὶ γιὰ τὸν κόσμον καὶ τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ ζοῦμε ζωὴ ἁγία καὶ καθαρὴ καὶ ὅσο τὸ δυνατὸν εὐάρεστη στὸν Θεό, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο ἀκριβῶς καυχίονταν πάλι πολὺ ὁ Παῦλος λέγοντας· «Ἐγὼ βέβαια μετὴ κριτήριον τὸν νόμον ἔχω πεθάνει γιὰ τὸν μωσαϊκὸ νόμον, γιὰ νὰ βρῶ τὴ ζωὴ κοντὰ στὸν Θεό. Ἐχω σταυρωθεῖ καὶ πεθάνει μαζί μετὸν Χριστὸ καὶ δὲν ζῶ πιά ἐγὼ, ἀλλὰ ζεῖ στὸ πρόσωπό μου ὁ Χριστός, καὶ τὴ ζωὴ ποῦ τώρα ζῶ μετὸ σῶμα, τὴ ζῶ μετὴν πίστη μου στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ποῦ με ἀγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του στὸ θάνατο γιὰ χάρι μου»¹⁰⁸. Αὐτὸ σημαίνει, νομίζω, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς νεκρὸς γιὰ τὸν κόσμον καὶ νὰ ἔχει ὑποστῆ τὴ νέκρωση τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ζεῖ πάλι τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ τέφρα λοιπὸν τῆς δαμάλας ἀνάμικτη μετὴ νερὸν μπορεῖ νὰ ὑποδηλώνει τὴ νέκρωση τοῦ Ἰησοῦ ποῦ πραγματοποιεῖται κατὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα. Στὴ νέκρωση αὐτὴ εἶπε πρέπει νὰ μετὰσχουν καὶ ὅσοι ἀνήκουν στὴ λευϊτικὴ τάξη καὶ ν' ἀπορρίψουν κάθε εἶδος ἀκαθαρσίας σαρκικῆς μετὸ νόημα πάλι τῆς σκιάς. Αὐτὸ τὸ δηλώνει, νομίζω, καὶ μετὴ μεγάλη σαφήνεια, τὸ ξύρισμα τῶν τριχῶν ἀπὸ ὅλο τὸ σῶμα. Γιατὶ «ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωντανὸς καὶ δραστικὸς καὶ πολὺ κοφτερός»¹⁰⁹, ποῦ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ νοῦ, σὰν κάποια ἀκαθαρσία ἀπὸ τρίχες καὶ νύχια, τὰ ἔμφυτα μέσα μας κινήματα τῆς σάρκας, πράγμα ποῦ ἡ ἱερὴ Γραφή τὸ ὀνομάζει καὶ νόμον τῆς ἁμαρτίας, ποῦ ἔχει ἐγκατασταθεῖ στὰ σαρκικὰ μέλη μας καὶ ἀντιστρατεύεται στὸν νόμον τοῦ νοῦ μας¹¹⁰ καὶ τὸν παρασύρει σὲ ἐκεῖνα ποῦ δὲν πρέπει, ἀλλὰ μετὴ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος κόβεται σὰν μετὴ ξυράφι καὶ ἐξασθενεῖ, καὶ ἂν συμβεῖ νὰ ξαναφυτρώσει μέσα μας, ἀφαιρεῖται μετὴ μεγάλη γρηγοράδα. Γιατὶ λέγει· «Νὰ βαδίζετε στὴ ζωὴ μετὴ ὁδηγὸ σας τὸ Πνεῦμα, καὶ ἔτσι δὲν θὰ ἐκτελεῖτε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σάρκας»¹¹¹. Καὶ ὅπως τὸ ξυράφι δὲν ἀφαιρεῖ ὀλοσχερῶς ἀπὸ τὴ ρίζαν τις τρίχες, ἀλλὰ τις κόβει ἀμέσως μόλις

ἐν ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, πρόρριζον ὡσπερ τὴν ὡς ἔμφυτον ἐπιθυμίας οὐκ ἀναβοθρεύει κίνησιν (τετήρηται γὰρ τὸ τέλειον ἅγιόν εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα), κατανεκροῖ δὲ μᾶλλον ἀναφυομένην καὶ ἀνίσχουσαν ἐν ἡμῖν, καὶ τὸν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς ἀγριαίνοντα τιθά-
5 σεύει νόμον.

Οὐκοῦν ἡ τριχῶν ἀφαίρεσις τὴν νοῦ κάθαρσιν ὑπαινίττεται, ἣν ἂν ἐν ἡμῖν ὁ θεῖός τε καὶ τομώτερος ἐργάζεται τοῦ Θεοῦ λόγος Ἐπό-
πλυσις δὲ ἱματίων, λαμπρὰν καὶ ἀκίβδηλον ἡμῖν πολιτείαν ὑποφαίνει,
τὴν ἐξωφανῆ. «Προνοούμενοι γὰρ καλὰ, οὐ μόνον ἐνώπιον Κυρίου»,
10 κατὰ τὸ γεγραμμένον, «ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων». Καὶ αὐτὸς δέ
πού φησι «Λαμπράτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως
ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς
οὐρανοῖς». Εἶναι δὴ οὖν ἀναγκαῖον τοὺς ἀληθῶς ἁγίους καὶ ἱερούς
ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν καθαρῶς τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ περιφέρον-
15 τας ἐν τῷ ἰδίῳ σώματι, καὶ συντεθεμένους αὐτῷ τρόπον τινὰ διὰ τοῦ
ἁγίου βαπτίσματος.

ΠΑΛΛ. Εὐ ἔφησ.

ΚΥΡ. Προσκομίζεσθαι δὲ δεῖν τὴν ὑπὲρ αὐτῶν, ἔφη, θυσίαν ἐν
μόσχῳ δυσί, τελείῳ τε καὶ ἐνιαυσίῳ, τοῦτ' ἔστιν, ἀπαλῶ τε καὶ νέῳ.
20 καὶ τέλειος μὲν, ὁ εἰς ὀλοκαύτωμα, συνθυμιωμένης αὐτῷ σεμιδάλε-
ως ἐλαίῳ δεδευμένης ὅ γε μὴν ἕτερος, ὑπὲρ ἁμαρτίας ἔξω τῆς πα-
ρεμβολῆς ἐμπιπρᾶται· τελειοῦται γὰρ οὕτω τὰ ὑπὲρ ἁμαρτίας θύ-
ματα. Καὶ ἔστι δὴ πάλιν ἐν ἀμφοῖν ὁ Χριστός, ἐν μόσχῳ μὲν τῷ εἰς
ὀλοκαύτωσιν, ὅλος ἅγιος καὶ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ
25 καὶ Πατρὶ τῆς ἐν ἐλπίδι ζωῆς τὸ εὐχαρί τε καὶ ἰλαρὸν τοῖς ἁγίοις
φέρων· σεμίδαλις γὰρ ἐλαιόδευτος συνανεκομίζετο τῷ μόσχῳ· ἔψε-
ται δέ που πάντως τοῖς τὴν ἐν Χριστῷ τετμηκόσι ζωὴν. Καὶ μὴν
καὶ ὡς μοσχάριον ὑπὲρ ἁμαρτίας πυρὶ δαπανώμενον. «Τῷ γὰρ μώ-
λωπι αὐτοῦ ἰάθημεν», κατὰ τὰς Γραφάς. Ἐπιτήρει δέ, ὅτι τέλειος
30 μὲν ὀλοκαυτοῦται μόσχος, ἐνιαύσιος δὲ ὑπὲρ ἁμαρτίας σφάζεται,

112. Ρωμ. 12, 17.

113. Ματθ. 5, 16.

ξαναφυτρώσουν, ἔτσι καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ μέσα μας, δὲν βγάζει ἀπὸ τὴ ρίζα τὴν ἔμφυτη κίνηση τῆς ἐπιθυμίας (γιατὶ ἡ τέλεια ἀγιότητα φυλάγεται γιὰ τὸν μελλοντικὸ αἰῶνα), ἀλλὰ μᾶλλον τὴν κατανεκρώνει μόλις ξαναφυτρώσει καὶ ἀρχίσει νὰ ψηλώνει μέσα μας καὶ τιθασεύει τὸν νόμο τῆς σάρκας ποῦ ἀγριεύει μέσα στὰ μέλη μας.

Ἡ ἀφαίρεση λοιπὸν τῶν τριχῶν ὑπαινίσσεται τὴν κάθαρση τοῦ νοῦ, τὴν ὁποία πραγματοποιεῖ μέσα μας ὁ δραστικὸς καὶ κοφτερὸς λόγος τοῦ Θεοῦ. Τὸ πλῦσιμο τῶν ἐνδυμάτων ὑποδηλώνει τὸν λαμπρὸ καὶ γνήσιο ἐξωτερικὸ τρόπο ζωῆς. Γιατί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφεῖ, «Φροντίζετε νὰ κάνετε τὸ καλὸ ὄχι μόνο μπροστὰ στὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους»¹¹². Ἄλλὰ καὶ ἴδιος λέγει κάπου· «Ἔτσι νὰ λάμψει τὸ δικό σας φῶς μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλὰ σας ἔργα καὶ νὰ δοξολογήσουν τὸν οὐράνιο Πατέρα σας»¹¹³. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν οἱ ἀληθινὰ ἱεροὶ καὶ ἅγιοι νὰ περιφέρουν στὸ σῶμα τους καθαροὶ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ τὴ νέκρωση τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ἐνώνονται μαζί του κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα.

ΠΑΛΛ. Ὅρθα μίλησες.

ΚΥΡ. Εἶπε ὅτι ἡ θυσία γι' αὐτοὺς ἔπρεπε ν' ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ μωσχάρια, τέλειο τὸ ἓνα, καὶ τὸ ἄλλο χρονιάρικο, δηλαδὴ ἀπαλὸ καὶ νέο. Τέλειο βέβαια θὰ εἶναι τὸ μωσχάρι τῆς ὀλοκαύτωσης καὶ θὰ προσφέρεται μαζί καὶ σιμιγδάλι ζυμωμένο μὲ λάδι· τὸ δεύτερο θὰ προσφέρεται γιὰ τὶς ἁμαρτίες ποῦ διέπραξαν καὶ θὰ καίγεται ἔξω ἀπὸ στρατόπεδο. Γιατὶ ἔτσι ὀλοκληρώνεται ἡ προσφορὰ τῶν θυμάτων γιὰ τὶς ἁμαρτίες. Καὶ μὲ τὰ δύο πάλι συμβολίζεται ὁ Χριστός· μὲ τὸ μωσχάρι τῆς ὀλοκαύτωσης, ἅγιος ὅλος, γιὰ νὰ ὀσφρανθεῖ ὁ Θεὸς γιὰ χάρη μας τὴν εὐωδία του, προσφέροντας στοὺς ἁγίους τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἰλαρότητα τῆς ἐλπιζόμενης ζωῆς. Γιατὶ μαζί μὲ τὸ μωσχάρι προσφερόταν καὶ σιμιγδάλι ζυμωμένο μὲ λάδι, πράγμα ποῦ θὰ ἀκολουθήσει ὅπωςδὴποτε γιὰ κείνους ποῦ τίμησαν τὴ σύμφωνη μὲ τὸν Χριστὸ ζωὴ. Ἄλλὰ προσφέρεται ὁ Χριστὸς καὶ σὰν μωσχάρι ποῦ κατακαίγεται στὴ φωτιὰ γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, «Θεραπευθήκαμε μὲ τὸ δικό του πάθος»¹¹⁴. Καὶ πρόσεχε, ὅτι τὸ τέλειο μωσχάρι γίνεται θυσία ὀλοκαύτωσης, ἐνῶ τὸ χρονιάρικο σφάζεται γιὰ τὶς ἁμαρτίες, ὥστε μὲ αὐτὰ τὰ δύο

ἵνα ἐν ταυτῶ νοῆς διὰ δυοῖν τὸν ἕνα ὡς ἐν τελειότητι μὲν ἀρετῶν, τὸν εὐοσμότερον νοητῶς, ὡς ἐν ἀπλότητι δὲ καὶ ἀκακία σφραζόμενον. «Ἐγὼ γάρ», φησὶν, «ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι οὐκ ἔγνω».

5 Ὅτι δὲ ὡς ὑπὲρ πάντων τε ἅμα καὶ παρὰ πάντων ἀνάθημα τῷ Θεῷ τὸ ἱερουργὸν προσάγεται γένος, ἐνδείξειεν ἂν ἡ χειρῶν ἐπίθεσις τῶν ἐξ Ἰσραήλ. «Ἐπιθήσουσι γάρ», φησὶν, «οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ τὰς χεῖρας ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν Λευϊτῶν». Ὡσπερ γὰρ οἱ Λευῖται ταῖς τῶν θυμάτων κεφαλαῖς τὰς χεῖρας ἐπῆγον καὶ τοῖς σφραζόμενοις ὑπὲρ
10 αὐτῶν εἰς τύπον Χριστοῦ (ἔδρων δὲ τοῦτο, οὐκ εὐλογοῦντές ποθεν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἀλλ' οἴονεῖ πως τῇ τῶν χειρῶν ἐπιθέσει καταδεικνύντες τὸν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέροντα Θεὸν, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἱερουργούμενον, ἵνα «Προσηλώσῃ τῷ ἰδίῳ σταυρῷ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον»), οὕτω πεπραχθαι νοήσεις τὴν τοῖς Λευῖταις χειροτονίαν
15 τῶν λαῶν. Οἴονεῖ γὰρ πως ἀνθ' ἑαυτῶν τῷ Θεῷ πρὸς ἱερουργίαν προκαθίσαντες αὐτούς, ὡς ἐξελεγμένους, τὰς χεῖρας ἐπῆγον. Ἄλλ' ἐπράττετο μὲν ἡ χειρῶν ἐπίθεσις τότε. Μετερρρηκότων δὲ τῶν πραγμάτων νυνὶ εἰς τὸ ἄμεινον, ἀσυγκρίτως τοῖς ἐπὶ ἱερουργίαν διὰ Χριστοῦ καλουμένοις ἐπιψηφίζονται λαοί, τὸ ὡς εἶεν ἄξιοι παραφω-
20 νοῦντες εὖ μάλα· καὶ τοῦτο ἐν Ἐκκλησίαις, καθάπερ ἀμέλει καὶ οἱ πάλαι, παρὰ τῇ ἱερᾷ τε καὶ θεῖα σκηνῇ, τὰς ἐπὶ τοῖς Λευῖταις χειροθεσίας ἔδρων. Πρόδηλον οὖν ὅτι, εἰ μήτε ἐν ἐκκλησία, μήτε μὴν ἐπὶ λαοῦ χειροτονία γένοιτο, παρὰ τὴν θεῖαν ἔσται βούλησιν καὶ ἔξω νόμων τῶν ἱερῶν. Τετελειωμένοι δὲ οἱ Λευῖται, τῶν εἰς ἱερουργίαν ἄπτονται
25 πάντων.

νά ἔχεις στό νοῦ σου τόν ἕνα ὡς πρὸς τὴν τελειότητα τῶν ἀρετῶν του, τὸν πιὸ εὐωδιαστὸ νοητᾶ, ὁ ὁποῖος σφάζεται με τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀκακία του. Γιατὶ λέγει· «Ἐγὼ σὰν ἀρνὶ ἀκακο ποῦ τὸ ὀδηγοῦν σὴ θυσία, δὲν τὸ ἀντιλαμβάνομαι»¹¹⁵.

“Ὅτι βέβαια προσφέρεται τὸ γένος τὸ ἱερατικὸ ἀφιέρωμα στὸν Θεὸ γιὰ χάρη ὅλων καὶ ἀπὸ ὅλους, τὸ δείχνει ἡ ἐπίθεση τῶν χειρῶν ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες· Γιατὶ λέγει· «Θὰ θέσουν οἱ Ἰσραηλίτες τὰ χέρια τους πάνω στὰ κεφάλια τῶν Λευιτῶν»¹¹⁶. “Ὅπως δηλαδή οἱ Λευῖτες ἔθεταν τὰ χέρια τους πάνω στὰ κεφάλια τῶν θυμάτων γιὰ χάρη τους προτυπώνοντας καὶ σὲ ἐκεῖνα ποῦ σφάζονταν γι’ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τὸν Χριστὸ (καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαναν ὄχι βέβαια γιὰ νὰ εὐλογήσουν, ἀφοῦ ἀπείχαν πολὺ ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο με τὴν ἐπίθεση τῶν χειρῶν ὑποδήλωναν τὸν Θεὸ ποῦ σηκώνει τὶς ἁμαρτίες μας καὶ ποῦ θυσιάσθηκε γιὰ χάρη μας, γιὰ νὰ «Καρφώσει στὸν δικό του σταυρὸ τὸ ἐναντίον μας χρεόγραφο»¹¹⁷), ἔτσι πρέπει νὰ ἀντιληφθεῖς τὴ χειροτονία τῶν Λευιτῶν ποῦ γινόταν ἀπὸ τὰ πλήθη. Σὰν δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἔβαλαν τὰ πλήθη ἀντὶ τοῦ ἑαυτοῦ τους τοὺς Λευῖτες ὡς ἐκλεκτοὺς τους στὸ νὰ ὑπηρετοῦν τὸν Θεὸ καὶ ἔθεσαν τὰ χέρια τους ἐπάνω τους. Καὶ τότε βέβαια γινόταν αὐτὴ ἡ ἐπίθεση τῶν χειρῶν. Τώρα ὅμως ποῦ τὰ πράγματα προχώρησαν στὸ καλύτερο, παρέχουν τὰ πλήθη με τρόπο ἀσύγκριτο τὴ δικὴ τους ἐπιψήφιση γι’ αὐτοὺς ποῦ καλοῦνται μέσω τοῦ Χριστοῦ σὴν ἱερῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀναβοώντας τὸ «Εἶναι ἄξιοι». Καὶ αὐτὸ γίνεται μπροστὰ στὰ ἐκκλησιάσματα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ παλαιοὶ ἐνεργοῦσαν τὶς χειροθεσίες αὐτὲς στους Λευῖτες κοντὰ σὴν ἱερῇ καὶ θείᾳ σκηνῇ. Εἶναι λοιπὸν ὀλοφάνερο, ὅτι ἡ χειροτονία ἀν δὲν γίνεαι οὔτε σὴν ἐκκλησία οὔτε με παρουσία τοῦ λαοῦ, γίνεται παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔξω ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς νόμους. Κι ἀφοῦ ὀλοκληρωθεῖ ἡ χειροτονία τους, οἱ Λευῖτες ἀναλαμβάνουν ὅλα τὰ καθήκοντα τῆς ἱερῆς ὑπηρεσίας τους.

115. Ἱερ. 11, 19.

116. Ἀριθμ. 7, 10.

117. Κολ. 2, 14.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στο κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις			22-23	158
2	7	306		24-25	160
4	4	292	21	1-4	82
8	21	144		2	36. 38
29	-	336		14	142
31	42	48		15	48
49	3-4	338		17	88
	5-7	338		19	142
	19	338		20-21	142
	Γένεσις			22-23	98
				26-27	104
4	10	158		28-32	70
	11	350		31	100
	11-12	350		33-34	74
	13	350		35-36	108
10	25-29	296		36	108
12	46	302	22	5	110
16	13-16	44		6	78
	22-23	44		16-17	90
	25-27	44		19	102
	32-33	268		21-27	122
	33	266	23	1	138
17	9 ἐ	242		2	140
19	13	242		3	140
	17-19	20		4-6	116
	19	22		6	140
	24	24	24	9-10	358
20	3	36	25	1-8	162
	7	28		10-11	164
	8	34		16-21	170
	8-11	28		22	174. 198
	12	46		29	176

25	30-31	178	34	26	310
	36	180	37	20	192
	36-40	178		25	192
	37	180	38	26-27	212
26	1	354	40	1-2	242
	1-3	218		3-6	252
	7-10	224		15-16	242
	36	260		27-32	298
	31-37	254			
27	1-4	188			
	9-12	226	4	1-12	290
	20-21	228		13-16	208
28	1	348. 350	7	16-18	308
	2	352		18	308
	5	354	8	1-7	398
	6-8	356	9	1-7	402
	9-12	356		22-24	404
	12	356		35	400
	13-17	360	10	14	120
	21	360	11	45	26
	23	362	17	2-4	302
	26	368		7	302
	31-35	370		10-14	304
	32-34	374	19	4	390
	34	376		16-17	66
	35	376		18	62. 132
	36-39	378		19	66. 102
29	1-9	380		20-22	146
	10-28	386		23-25	150
	31	394		25	152
	31-34	386		29	56. 58
30	1-3	194		35-36	64
	6	196	20	1-3	58
	6-10	194		15-16	104
	7	200. 202	22	27-28	310
	9	204		29-30	308
	10	204		1-9	276
	18-19	254		3	280
	18-21	208		4	266
	23-33	234		9	284
	34-38	236	24	5-9	176
31	1-6	238	26	3-5	16
33	20	172	27	2-3	52
34	25	306		8	52

Λευϊπκόν

29	8		282	16	21-22	314
		Ἀριθμοὶ		17	14-15	136
					15	138
2	1-2		34	21	18-21	48
	2-5		34	22	1-4	118
	1-14		34		6-7	114
	17-22		342		8	150
	25-31		344		11	66
6	22-27		410		13-19	148
	23-26		412		22-27	90
7	1-6		312		28-29	94
	10		322	23	18	306
	10-17		318		20-21	124
	12-17		322	24	7	88
	88-88		334		14-15	122
8	1-3		182		19-24	124
	6-15		416	25	1-4	40. 132. 146
14	21		406		13-16	64
15	17-21		178	32	11	358
	32		30	33	25-26	112
	38-41		14			
16	1 ἔ.		192			
17	1-3		192	2	5	230
	3-5		266		26	10
	17-27		272			
35	22-25		144			
	28		144	2	6-7	138
				3	6	276
				5	4	278
4	35		44	7	13-14	376
5	12		46	11	3	360
	31		24	14	3	68
6	2-9		12	18	5	260. 262
	5	10. 44			13	322. 328
	18		12	20	5	234
7	3-4		60		13	314
9	8		98	22	5	186. 382
11	13-15		18	23	4	382
12	13-16		304	25	6	340
15	1-4		126	26	6	340
	7-10		126		14	330
	8		120	30	7-9	310
	12-14		36	31	5	332
	13-14		38		10	134
16	20		140	33	6	278
		Δευτερονόμιον				

8	16	12	6	9-13	128.	130
21	12	400		12	134.	328
26	7	244	7	1		62
	18	98		6		236
33	20	154.250		15		88
40	4	244	8	22		50
41	10	370	10	37		50
43	26	332	12	16		256
49	8	246		29		376
	9	146	13	8		138
50	1	86		8-9		234
52	6	22.250		11		26
	7	228		43		168
53	5	134.420		52		152
	9	258	15	3-6		52
	11	292		14		26
61	10	352		24		260
			16	18		252
				26		60
			18	6		78
1	11-12	276	20	1-16		134
2	13	76	21	12		34
9	8	68	22	17		340
11	19	324		37		10
17	19-21	32	23	5		16
23	23	184	25	21		154
41	12-26	40	26	23		324
48	10	150		19-20		256
				20		368
40	47	220			Μάρκος	
			10	9		26.98
2	22	182			Λουκάς	
			6	30		124.332
3	14	210	7	41-42		128
4	11	174	10	20		360
	14	228	11	29-30		274
	17	152		41		122
5	13	282	12	33		122
	14	278	13	33		280
	16	420	16	29		244
	20	66				
	39	142			Ίωάννης	
	44	118	1	14		160.176.194.354

1	16	180. 206. 234			Πρόξαις	
2	19	168	2	24		274
3	34	180. 234. 268		31		168
	35	258	5	34-35		122
4	14	76	7	52		338
	24	156	9	15		332
	43	138	10	38		296
5	26	370	17	28		306
	35	280			Ρωμαίους	
	37-38	164				
	46	244	1	7		410
6	32-35	268	3	25		170. 198
	35	188		29-30		294
	38-40	200	5	14		250
	54	324		18-19		312
7	64	334	6	4		418
	39	62. 190. 410		5		320
8	12	260		9		246. 260. 288
	24	42		9-10		206
	31-32	42	7	12		298
10	7	170		23		418
	30	174	8	15		62. 190
	34-36	374		29		408
11	25	370	11	25		314. 340
12	24	312		29		40
	32	312. 328. 414		33		172. 242
	35	118	12	1		216
13	10	210		2		368
	26	324		5		390
14	6	158. . 170. 242. 310		12		330
	17	46		17		420
	27	414	13	8		10
	28	222. 256		12-14		370
	30	290		14		352. 382
15	5	160	14	7		74
16	15	368	16	3		348
	24	170			Κορινθίους Α'	
17	3	76. 412				
	19	292	3	9		348
	21	414	4	1		196
18	36	376		7		234
19	9	174	5	7		306
20	22	36		9-10		116
	22	190	6	2		88. 246
	26-27	54		14		234

		Τιμόθεον Α'	9	7-12	286
1	13	86		9	286
3	5	70		11-12	206
	15	222. 244		13	294. 416
5	22	72		14	272
6	16	172		24	200. 268. 288
		Τιμόθεον Β'	10	4	210. 262. 348
				8-14	288
2	12	408		14	372
	14	96		20	254
	24	332	12	13	394
		Τίτον	13	12	388. 408
				13	294. 394
3	5	412			Ἰακώβου
		Ἑβραίους	1	17	410
1	2	334	2	3	72
	14	174	2	2	390
2	11	296	4	11	120
	14	200			Πέτρου Α'
3	5-6	26			
	17-19	30	2	9	156. 264. 284
4	1	30		12	246
	3	32		22	290
	9	30. 282	3	18	168
	12	418			Πέτρου Β'
	12-13	184			
5	4	348	1	4	414
	6	348		19	260
	12	312	3	11	156
7	5ξ.	272			Ἰωάννου Α'
	19	262			
	26	274	1	1-3	394
	28	272	2	1-2	170
8	2	156		2	334
	13	264	4	20-21	12
	16	156			Ἀποκάλυψις
9	1-5	264			
	7	286	13	8	360

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

ᾠδῶν 24. 26. 176. 180. 192. 190.
 194. 206. 208. 210. 212. 228. 230.
 232. 234. 264. 266. 268. 270. 272.
 274. 276. 280. 284. 290. 300. 342.
 346. 348. 350. 352. 354. 356. 358.
 360. 362. 368. 370. 372. 374. 376.
 378. 380. 382. 384. 386. 392. 396.
 396. 402. 404. 406. 408. 410. 416.
 ᾠδῶν 270. 348.
 ᾠδῶν. 292.
 ᾠδῶν 346. 358.
 ἀγαθότης 10. 296.
 ἀγαλλίασις 296. 324.
 ἀγανάκτησις 134.
 ἀγάπη 10. 12. 18. 22. 50. 54. 62. 64.
 68. 70. 74. 80. 82. 86. 110. 112.
 118. 130. 132. 154. 168. 202. 306.
 366. 412.
 ἀγάπησις 66. 112. 128.
 ᾠδῶν 58.
 ᾠδῶν 22. 42. 94. 182. 206. 248.
 266. 366. 398.
 ᾠδῶν ἀγίων 206. 212. 232. 236.
 252. 262. 264. 268. 276. 278. 280.
 286. 288. 290. 296. 298. 372. 372.
 ἀγίασμα 162. 234. 236. 374. 380.
 386.
 ἀγιασμός 24. 30. 98. 168. 182. 210.
 216. 234. 240. 242. 282. 296. 320.
 324. 330. 334. 350. 364. 380. 390.
 392. 394. 396. 398. 400. 404. 406.
 408. 416.
 ἀγιότης 28.
 ἀγνεία 56.
 ἀγνισμός 416.
 ἀγνοία 86. 290.
 ἀγχίνοια 344.
 ἀγχιστεία 132.
 ᾠδῶν 250. 270. 314. 392.
 ᾠδῶν 146. 246.
 ἀδικία 72. 120. 140. 296. 324. 338.

ἀειφυγία 144.
 ἀθυρογλωσσία 394.
 ἀθυροστομία 80.
 Αἰγύπιος 130. 214. 302.
 Αἴγυπτος 26. 38. 58. 98. 120. 124.
 130. 158. 214. 242. 268. 300. 350.
 352. 358.
 αἷμα Χριστοῦ 416.
 αἵρεσις 110.
 αἵρετικὸς 78. 94. 230.
 αἰσχροῦ 56. 60.
 ἀκαθαρσία 72. 146. 150. 236. 382.
 390. 418.
 ἀκακία 328. 422.
 ἀκηδία 150.
 ἀκροβυστία 294.
 ἀλήθεια 20. 26. 32. 40. 42. 46. 78.
 80. 114. 134. 136. 160. 204. 234.
 244. 260. 266. 268. 314. 316. 362.
 368. 394.
 ἀμαθία 278. 282.
 ᾠδῶν 242. 244.
 ᾠδῶν 90. 374. 376.
 ᾠδῶν 28. 30. 32. 34. 36. 38. 40.
 42. 44. 48. 72. 74. 76. 86. 98. 122.
 126. 128. 144. 160. 170. 194. 196.
 200. 204. 206. 208. 210. 250. 258.
 262. 270. 286. 288. 290. 292. 308.
 310. 318. 320. 322. 326. 328. 332.
 334. 342. 348. 376. 378. 380. 384.
 386. 390. 398. 402. 404. 406. 408.
 412. 416. 418. 420. 422.
 ᾠδῶν 74. 134. 192. 274. 348.
 392.
 ᾠδῶν 318.
 ἀμνησικακία 118.
 ἀμνηστία 126. 332.
 ἀμνὸς 302. 318. 324. 332. 404.
 ἀνάθημα 52. 54. 422.
 ἀνακαινισμός 28.
 ᾠδῶν 332.
 ἀνάπαυσις 28. 44.
 ἀνάστασις 128. 218. 246. 248. 312.

370. 402. 408.
 ἀνδρεία 36.
 ἀνεξικακία 112. 132.
 ἀνθρωπαρέσκεια 68.
 ἀνθρωπάρεσκος 68.
 ἀνθρωπότης 200.
 ἀνομία 56. 86. 138. 204. 236. 332.
 ἀντιλογία 192.
 ἀντιμισθία 218.
 Ἀντίχριστος 138.
 ἀπαρχή 162. 178. 194. 246. 274. 320.
 ἀπάτη 68. 86. 88. 300. 302. 314.
 ἀπαύγασμα 230.
 ἀπείθεια 30. 182.
 ἀπιστία 40. 138.
 ἀπλότης 180. 328.
 ἀποκάθαρσις 206. 292. 390. 408.
 416.
 ἀπόνοια 192. 204.
 ἀπόστολος 228. 238. 282. 284.
 ἀπροσεξία 80.
 ἀπώλεια 56. 138.
 ἀργία 28. 36. 42.
 ἀργία Σαββάτου 42.
 ἀρετή 10. 12. 16. 18. 32. 74. 84. 102.
 112. 114. 116. 140. 210. 264. 294.
 326. 388. 394. 400. 422.
 ἀρρενομιξία 146.
 ἄρτος ἄζυμος 392.
 ἄρτος ἐξ οὐρανοῦ 260. 266. 282.
 ἄρτος ζωῆς 42. 78. 188. 248.
 ἄρτος ζῶν 258. 262. 268.
 ἄρτος τοῦ Θεοῦ 268.
 ἀριερεὺς 206.
 ἀσέβεια 132. 332.
 ἀσέλγεια 60.
 Ἀσὴρ 336. 340. 342.
 ἀσφάλεια 16.
 ἀσχημοσύνη 122.
 ἀτιμία 56. 86.
 ἀϋπνία 276.
 αὐτάρκεια 114. 230.
 ἀφαγνισμὸς 416.
 ἀφεις 30. 38. 40. 126. 134. 144. 328.
 332.
 ἀφθαρσία 30. 168. 180. 194. 370.

372.
 ἀφιλοστοργία 130.
 Ἀχισαμάχ 238.

B

Βάλα 238. 336.
 βάπτισμα 76. 92. 208. 210. 212. 214.
 236. 246. 262. 280. 380. 416. 418.
 420.
 Βαπτιστῆς (Ἰωάννης) 280. 282.
 284.
 βασιλεία 128. 168. 248. 374.
 βασιλεία τοῦ Θεοῦ 376.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 26. 66. 152.
 βδέλυγμα 64. 146.
 βδελυρία 146.
 Βεελζεβούλ 100.
 Βεελφεγῶρ 58.
 Βενιαμὴν 336. 342.
 Βεσελεὴλ 192. 212. 238.
 βλάβος 78. 104. 106. 114. 142. 216.

Γ

Γὰδ 336. 338. 342.
 γάμος 92.
 Γεργεσαῖοι 58.
 γνησιότης 92.
 γνῶσις 24. 26. 46. 50. 52. 62. 66. 76.
 78. 92. 98. 100. 152. 172. 174.
 180. 218. 222. 232. 236. 242. 300.
 308. 324. 350. 412.
 γνῶσις ἀληθῆς 86.
 γνῶσις ψευδώνυμος 76.
 γογγυσμὸς 272.
 Γραφή 154. 156. 366. 368. 374. 420.
 γρηγόρησις 276.

Δ

Δαβὶδ 16. 22. 34. 42. 44. 68. 172.
 218. 250. 266. 296. 332. 340. 358.
 364. 370. 382.
 Δαθὰν 190. 270. 348.
 δαιμόνιον 360.

δαίμων 60. 214. 302. 316.
 δάκρυον μετανοίας 72.
 Δάν 192. 238. 340. 342.
 διαθήκη 38. 40. 176. 264. 276. 292.
 διάβολος 160. 230.
 διαπαρθένευσις 96.
 διαφθορά 68. 168.
 δικαιοκρισία 140. 364.
 δικαιοσύνη 28. 38. 66. 68. 70. 124.
 170. 250. 296. 330. 364. 366. 412.
 δικαίωσις 376.
 διχόνοια
 διψυχία 68.
 δόλος 66. 68. 70. 142. 258. 340.
 δόξα Θεοῦ 10. 20. 34. 138. 152. 168.
 170. 174. 192. 194. 198. 248. 256.
 278. 298. 326. 330. 338. 352. 354.
 364. 374. 378. 390. 406. 408. 418.
 δουλεία 22. 26. 36. 38. 40. 88. 104.
 106. 140. 190. 198. 270. 344. 388.
 δοῦλος 74.
 δυσθυμία 130.
 δυσσέβεια 92. 94.
 δωρεά 140.
 δωροφορία 192. 214. 232. 332. 382.

Ε

Ἑβραῖος 36. 38. 288.
 ἐγκράτεια 98. 216.
 Ἑδὼμ 130.
 εἰδωλόθυτον 316.
 εἰρήνη 16. 18. 200. 218. 366. 410.
 412. 414.
 Ἑκκλησία 34. 70. 86. 88. 94. 114.
 154. 156. 162. 164. 186. 204. 214.
 218. 220. 222. 224. 226. 238. 242.
 246. 256. 292. 320. 326. 332. 334.
 352. 364. 388. 398.
 Ἑκκλησία ἐθνῶν 248. 298.
 Ἑλεάζαρ 346.
 ἔλεημοσύνη 122.
 ἔλεος 38. 92. 118.
 ἔλευθερία 30. 38. 40. 42. 66.
 ἔλεύθερος 76.
 Ἑλιὰβ 238.

Ἑλισσοῦρ 342.
 Ἑλλήν, -νες 78. 80. 172. 294. 300.
 314. 316.
 ἐλπὶς 16. 30. 62. 122. 154. 330. 382.
 408. 420.
 Ἑμμανουήλ 22. 38. 160. 178. 180.
 196. 200. 208. 224. 236. 242. 258.
 272. 274. 292. 294. 296. 302. 318.
 326. 368. 374. 376. 388. 406.
 ἐνανθρώπησις 166. 248. 278.
 ἐνδελεχισμὸς 194. 202.
 ἐνέργεια 180.
 ἐνέργεια τοῦ Σατανᾶ 204.
 ἐνότης 218. 414.
 ἐντολή 10. 14. 16. 18. 26. 48. 90. 94.
 206. 288.
 ἔνωσις 194. 246.
 ἔνωσις ἄρρητος 160.
 ἐξίλασμος 194.
 ἐπαγγελία 30.
 ἐπιβουλή 118-120.
 ἐπίγνωσις 278.
 ἐπιδημία (Χριστοῦ) 30. 36. 278.
 282. 404.
 ἐπιείκεια 56. 64. 66. 70. 84. 100. 230.
 238.
 ἐπιθυμία 112. 304. 420.
 ἐπιθυμία σαρκὸς 418.
 ἐπιμιξία 58.
 ἔργα νόμου 210.
 Εὐαγγέλιον 348.
 εὐαγγελιστῆς 228. 256.
 εὐγένεια 102.
 εὐημερία 124.
 εὐκαρπία 16.
 εὐκοσμία 58.
 εὐλογία 38. 126. 160. 212. 304. 394.
 396. 410. 412.
 εὐπείθεια 28. 392.
 εὐπρεπισμὸς 30.
 εὐσέβεια 12. 18. 54. 64. 186. 228.
 282. 324.
 εὐσπλαγχνία 122. 124.
 εὐφροσύνη 352. 370. 382.
 Ἑφραΐμ 336. 340. 342. 360.
 ἔχθρα 68. 414.

Ζ

Ζαβουλών 336. 338. 342.
 Ζαχαρίας 182.
 Ζελφά 336.
 ζημία 82. 110.
 ζωή 30. 42. 188. 202. 206. 248. 258.
 260. 268. 282. 292. 370. 386. 390.
 392.
 ζωή αιώνιος 46. 76. 412.

Η

ήδονή 18. 58. 216. 342. 378.
 ήδονή κοσμική 342.
 ήμερότης 38. 40.
 Ἡρώδης 280.
 Ἡσαΐας 98. 102. 154. 172. 182. 226.
 242. 250. 352.
 Ἡσαῦ 130.

Θ

θάνατος 32. 36. 48. 58. 60. 72. 78.
 88. 92. 100. 134. 142. 144. 202.
 208. 246. 256. 274. 294. 306. 314.
 326. 372. 386. 388. 390. 406. 408.
 418.
 θέλημα 128. 200. 286. 310. 368.
 θέλησις 62.
 θεογνωσία 24. 46. 60.
 θεοπτία 24. 164. 172.
 Θεός 18. 20. 22. 24. 26. 34. 38. 40.
 44. 46. 48. 50. 52. 54. 56. 58. 62.
 64. 70. 72. 76. 94. 96. 86. 84. 86.
 78. 104. 112. 114. 116. 122. 124.
 126. 128. 134. 136. 142. 146. 150.
 158. 160. 162. 170. 172. 174. 176.
 178. 180. 182. 184. 188. 192. 194.
 196. 198. 200. 202. 204. 206. 210.
 212. 216. 218. 220. 222. 228. 234.
 236. 240. 242. 244. 246. 248. 250.
 252. 256. 258. 262. 266. 272. 274.
 276. 278. 280. 282. 284. 286. 296.
 298. 304. 306. 308. 310. 312. 314.
 316. 318. 320. 322. 324. 326. 328.

330. 332. 334. 336. 340. 346. 348.
 350. 354. 358. 360. 362. 370. 374.
 376. 386. 388. 392. 394. 396. 400.
 404. 406. 408. 410. 412. 414. 418.
 420. 422.

θεοσημία 168.
 Θεός Λόγος 20. 42. 198.
 θεοσέβεια 332.
 θεότης 20. 28. 166. 198. 222. 232.
 248. 376. 388.
 θλίψις 124.
 θράσος 142.
 θρησκεία 58. 316.
 θυμηδία 112. 330.
 θυμίαμα 194. 200. 202. 204. 206.
 210. 232. 236. 238. 288. 292. 318.
 322. 324. 330. 388. 390.
 θυματήριον 248. 264. 296. 324.
 θυμός 104. 120. 132. 142. 338.
 θυσία 34. 76. 156. 160. 188. 194. 200.
 202. 210. 214. 216. 214. 286. 290.
 292. 294. 300. 302. 306. 308. 310.
 316. 318. 320. 322. 334. 348. 368.
 380. 382. 386. 388. 396. 398. 402.
 404. 406. 408. 416. 420.
 θυσία ἀλαλαγμοῦ 340.
 θυσία πνευματική 328.
 θυσιαστήριον 52. 142. 160. 188.
 190. 192. 194. 196. 198. 200. 202.
 204. 206. 208. 212. 232. 236. 252.
 254. 258. 262. 284. 288. 290. 292.
 294. 296. 304. 314. 316. 318. 328.
 334. 340. 368. 378. 384. 384. 388.
 390. 392. 398. 404.

Ι

Ἰακώβ 48. 130. 158. 238. 334. 338.
 Ἰεζεκιήλ 220. 366.
 ἱερατεία 368.
 ἱεράτευμα βασιλείον 156. 264.
 Ἰερεμίας 32. 38. 276.
 Ἰεριχὼ 36.
 ἱεροσυλία 54.
 ἱερουργία 272. 348. 402. 410.
 Ἰερουσαλήμ 32. 34. 154. 238. 250.

280. 314. 338.
 ἱερωσύνη 24. 156. 214. 270. 290.
 346. 348. 350. 354. 402. 404. 410.
 Ἰεσσαί 274.
 Ἰησοῦς Ναυῆ 242.
 Ἰησοῦς (Χριστός) 36. 54. 62. 74. 76.
 100. 106. 136. 152. 162. 170. 190.
 210. 248. 286. 350. 352. 370. 382.
 386. 406. 410. 412. 418.
 Ἰθάμαρ 346.
 ἰλαρότης 330. 406.
 ἰλασμός 170. 196. 292.
 ἰλαστήριον 168. 170. 172. 174. 192.
 196. 198. 264. 292. 334.
 Ἰορδάνης 134. 136.
 Ἰουδαία 32. 282.
 Ἰουδαῖος 22. 26. 34. 38. 40. 46. 58.
 138. 164. 168. 182. 192. 194. 204.
 218. 244. 258. 260. 268. 280. 284.
 312. 338.
 Ἰούδας (γενάρχης) 32. 102. 238.
 318. 336. 338. 342. 344.
 Ἰσαάκ 48.
 Ἰσάχαρ 336. 338.
 ἰσότης 64. 66. 140.
 Ἰσραήλ 12. 22. 26. 30. 36. 38. 42. 52.
 58. 60. 88. 90. 102. 130. 132. 134.
 138. 158. 162. 170. 176. 186. 190.
 192. 206. 216. 228. 232. 266. 268.
 270. 272. 276. 280. 282. 284. 288.
 294. 298. 304. 314. 328. 336. 338.
 340. 342. 346. 350. 356. 358. 360.
 362. 368. 374. 398. 402. 406. 416.
 Ἰωάννης (Βαπτιστής) 280.
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστής) 12. 62.
 170. 180. 190. 206. 210. 234. 322.
 394. 410.
 Ἰωνᾶς 102. 274.
 Ἰωσήφ 336.

Κ

Κάδη 130.
 καθαρισμός 204. 206. 328. 332. 404.
 καθαρότης 294. 390. 416.
 κάθαρσις 208. 210. 290. 404.

Κάιν 292.
 κακία 120. 328.
 κακουργία 120.
 καρδιά 10. 14. 16. 18. 42.
 καρποφορία 156. 214. 318. 332. 408.
 κατάπαυσις 30. 32. 282.
 κατήχησις 92.
 κένωσις 20. 170. 174. 198. 222. 296.
 κῆρυγμα 226. 228. 230. 256. 372.
 κιβωτὸς 166. 168. 170. 188. 192. 194.
 196. 198. 232. 248. 252. 254. 256.
 258. 264. 292. 296. 334.
 κίνδυνος 24. 150. 212. 236.
 Κορὲ 190. 192. 270.
 Κορίνθιοι 218.
 κρίσις 364.
 κτίσις καινὴ 248.
 Κύριος 14. 20. 22. 24. 26. 28. 42. 44.
 56. 60. 62. 68. 86. 92. 98. 122.
 130. 136. 138. 150. 162. 164. 178.
 182. 184. 194. 206. 208. 212.
 214. 228. 232. 236. 242. 248. 272.
 276. 282. 284. 288. 300. 304. 314.
 318. 330. 332. 340. 342. 350. 352.
 356. 358. 360. 362. 368. 370. 374.
 382. 384. 386. 398. 400. 402. 404.
 410. 412. 416. 420.

Λ

λαμπρότης 188. 228. 230. 280. 330.
 λατρεία 26. 60. 58. 158. 188. 190.
 192. 194. 200. 204. 210. 214. 218.
 262. 264. 284. 286. 296. 308. 310.
 350.
 λατρεία λογικὴ 216.
 Λεία 238. 336.
 Λευῖ 156. 270. 272. 318. 330. 336.
 338. 388.
 Λευίται 422.
 λήθη 14. 16.
 Λόγιον κρίσεων 362. 364. 366. 368.
 λογομαχία 96. 100.
 Λόγος (Θεοῦ) 20. 44. 160. 166.
 168. 254. 170. 176. 194. 196. 198.
 220. 248. 258. 266. 268. 272. 354.

388.
λοιδορία 120.
λύπη 110. 116.
λύτρωσις 28. 30. 206. 286. 350. 372.
λυχνία 178. 180. 182. 184. 186. 188.
192. 248. 252. 258. 260. 276. 278.
296.

M

Μαδιάμ 58.
Μαδιαναῖοι 58.
μακροθυμία 114. 116.
Μανασσῆς 336. 340.
μανία 26.
μηλοσφαγεῖν 34.
μάννα (τὸ) 42. 44. 264. 266. 268.
μέθεξις 42. 92. 100. 174. 190.
Μελχισεδὲκ 348.
μετάγνωσις 86. 332.
μετάνοια 72.
μιαυφονία 302. 338. 340.
μίασμα 308.
μικροψυχία 118. 132.
μιμητῆς 202.
μισαλληλία 120.
μοιχεία 92. 94. 146.
μολυσμὸς 18. 76. 92. 98. 100. 206.
210. 290. 310. 322.
Μονογενῆς 20. 134. 166. 180. 198.
222. 234. 246. 268. 286. 320. 370.
392. 392. 414.
μυσταγωγία 82. 230. 262.
μυστήριον 20. 26. 36. 38. 42-44. 76.
132. 144. 150. 162. 174. 178. 194.
218. 238. 242. 244. 254. 258. 262.
272. 298. 302. 304. 374. 402. 404.
Μωαβῖται 58.
Μωσῆς 12. 18. 20. 22. 24. 26. 42. 44.
52. 58. 62. 90. 98. 116. 130. 136.
150. 152. 158. 160. 162. 164. 172.
174. 178. 180. 182. 192. 198. 208.
212. 216. 232. 238. 242. 244. 250.
264. 268. 270. 272. 276. 278.
288. 298. 302. 308. 310. 316. 318.
334. 342. 346. 348. 350. 352. 358.

366. 386. 392. 396. 398. 400. 402.
404.

N

Ναασῶν 318.
Ναδάβ 346. 358.
Ναζαρέτ 296.
νεκρότης 32. 378.
νέκρωσις 216. 416. 418. 420.
νεομηνία 242.
Νεφθαλεῖμ 336. 340. 342.
νόμος 10. 12. 14. 16. 18. 20. 26. 28.
34. 36. 38. 42. 44. 48. 50. 56. 58.
60. 62. 64. 70. 72. 74. 76. 78. 82.
84. 86. 88. 90. 92. 94. 96. 104. 106.
108. 114. 116. 118. 134. 136. 138.
140. 142. 144. 146. 150. 152. 154.
156. 162. 164. 188. 190. 192. 200.
202. 206. 210. 216. 218. 232. 250.
262. 264. 272. 278. 280. 282. 284.
286. 288. 290. 296. 298. 304. 306.
308. 310. 322. 326. 332. 336. 346.
348. 350. 352. 380. 386. 388. 396.
402. 404. 414.
νόμος ἁμαρτίας 418.
νόμος τῆς σαρκὸς 420.
νόμος τοῦ νοῦς 418.
νουθεσία 56. 60. 66. 68.
νουμηνία 246. 248.

O

ὄγδοη 128. 218. 312. 402. 404. 406.
οἰκονομία (Θεοῦ) 40. 60. 134. 372.
οἰκονομία μυστικῆ 334.
οἰκτιρμοὶ 92.
ὄλοκαύτωμα 160. 200. 208. 232.
286. 300. 304. 318. 322. 390. 402.
416. 420.
ὄλοκάρπωσις 402. 408.
ὄλοκαύτωσις 384. 404. 420.
ὄνειδισμὸς 294. 408.
ὄργη 48. 60. 72. 104. 118. 122. 130.
132. 134. 142. 314.
ὄρκωμοσία 272.

δρκος 134.
 Ουρίας 192. 238.
 ὄψοφαγία 322.

Π

πάθημα 408. πάθος 108.
 παιδαγωγία 18. 126.
 παιδεία 32.
 Παλλάδιος 10. 28. 30. 44. 82. 106.
 130. 144. 158. 166. 184. 188. 194.
 216. 224. 230. 240. 248. 254. 262.
 266. 274. 280. 318. 330. 336. 356.
 402. 416.
 παράβασις 98. 128. 200. 250. 270.
 392.
 παρακοή 392.
 παράπτωμα 332.
 παραφθορά 92. 94. 104.
 παρθενία 96.
 Παρθένος 222. 268.
 παροξυσμός 192.
 παρησία 182. 270. 270. 382.
 Πατήρ 22. 24. 72. 104. 134. 138. 158.
 162. 164. 166. 168. 170. 200. 218.
 220. 232. 234. 236. 246. 256. 258.
 268. 280. 354. 360. 374. 376. 390.
 396. 406.
 Παῦλος 10. 18. 26. 30. 32. 34. 56. 60.
 62. 68. 70. 86. 88. 92. 96. 98. 106.
 110. 128. 168. 170. 172. 190. 196.
 198. 198. 204. 210. 212. 216. 218.
 222. 246. 254. 260. 264. 266. 268.
 272. 280. 282. 284. 286. 288. 294.
 296. 306. 308. 310. 332. 340. 348.
 350. 352. 366. 370. 372. 388. 392.
 398. 406. 408. 412. 416. 418.
 πειρασμός 118.
 περισπασμός 30.
 περιτέμνεσθαι 36.
 περιτομή 36. 294.
 περιτομή ἀχειροποίητος 36.
 Πέτρος 102. 168. 296.
 Πιλάτος 134.
 πίστις 12. 26. 30. 32. 36. 38. 40. 42.
 62. 66. 76. 84. 92. 94. 98. 100.

136. 156. 160. 170. 182. 186. 188.
 190. 198. 202. 210. 218. 246. 248.
 250. 274. 276. 278. 282. 284. 294.
 292. 298. 306. 326. 332. 366. 388.
 404. 408. 410. 412. 418.

πλάνη 94. 98. 158.
 πλεονεξία 70. 72. 94. 104. 108. 110.
 130. 136. 140. 142. 370.
 πλημμέλημα 42. 52. 72. 86. 92. 94.
 126. 210. 326. 328.
 Πνεῦμα ἅγιον 36. 40. 168. 186. 188.
 190. 206. 218. 232. 234. 238. 246.
 248. 256. 268. 278. 284. 296. 346.
 382. 386. 398. 410. 412. 414. 418.
 πολυθεΐα 278.
 πονηρία 306.
 πορνεία 58. 146.
 προδότης 112. 114. 116. 332. 408.
 Πρόδρομος (Ἰωάννης ὁ Βαπτι-
 στής) 152.
 προευτρεπισμός 44.
 προσευχή 128. 134.
 προσκύνησις 58. 204.
 προσφορὰ 310.
 προφητεία 338.
 προφήτης, -αι 10. 22. 72. 76. 92.
 102. 152. 154. 162. 172. 182. 184.
 186. 202. 218. 244. 250. 274. 278.
 280. 308. 310. 338. 360. 370.
 πρωτόπλαστος 98.
 πρωτότοκος 274.
 πτωχεία 52.

Ρ

ῥαθυμία 38. 400.
 Ραχήλ 336. 340.
 Ρουθὴμ 334. 338. 342. 344.

Σ

σαββατισμός 30. 282.
 Σαμουήλ 10.
 Σατανᾶς 84. 174. 204.
 Σεδιούρ 342.
 σεμνότης 182.

Σεραφίμ 172. 174. 256. 258.
 Σίμων (Πέτρος) 102.
 Σινᾶ 18. 20. 158. 162. 164. 242. 388.
 Σιών 138.
 σιωπή 372.
 σκάνδαλον 74. 76. 78.
 σκηνή ἁγία 198. 204. 226. 228. 240.
 242. 244. 246. 248. 250. 256. 262.
 264. 266. 272. 276. 278. 282. 284.
 286. 292. 292. 294. 296. 298. 300.
 306. 320. 326. 330. 332. 346. 372.
 386. 388.
 σκηνή μαρτυρίου 206. 208. 212.
 218. 222. 224. 228. 232. 236. 238.
 252. 254. 288. 290. 334. 380. 382.
 398. 400. 402. 404.
 Σολομών 16. 56. 220.
 σοφία 172. 174. 230. 238. 242. 248.
 396.
 σκληρότης 120.
 στάμνος χρυσῆ 266. 264. 268.
 σταυρός 54. 126. 196. 206. 208. 256.
 292. 422.
 συγγνώμη 166.
 συκοφαντία 138.
 Συμεών 334-336. 338.
 συμφορὰ 106. 120. 134.
 σύνεσις 238.
 Σωτῆρ 26. 30. 34. 36. 46. 50. 76. 78.
 88. 100. 120. 142. 152. 154. 156.
 186. 210. 228. 230. 244. 250. 254.
 260. 278. 280. 282. 312. 316. 360.
 372. 390. 404. 412.
 σωτηρία 98. 174. 206. 210. 246. 292.
 328. 370. 386.

T

ταλαιπωρία 130. 144. 350.
 ταπείνωσις 96.
 ταυτοβουλία 72.
 τελειότης 180. 292. 312. 382. 422.
 τελείωσις 62. 98. 228. 310. 312. 384.
 386. 394. 398. 400. 406.
 τιμὴ 86. 352. 364. 378.
 τράπεζα (ἁγία) 248. 252. 258. 260.

264. 266. 276. 296.
 τρυφή 42. 76. 408.
 Τύρος 366.

Υ

ὑβρις 112. 148. 216.
 υἱοθεσία 22. 38. 160. 190. 412.
 Υἱὸς 172. 198. 236. 246. 256. 272.
 292. 310. 348. 366. 370. 374.
 Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου 324.
 ὑπακοή 26. 278. 392.
 ὑπεροχή 168. 174. 188. 222. 334.
 ὑπομονή 248. 396.
 ὑποταγή 70. 392.

Φ

φαιδρότης 18.
 Φαρισαῖοι 14. 52. 66. 338.
 φαυλότης 28. 30. 32. 34. 36. 72. 88.
 96. 306. 396.
 φειδῶ 68. 118.
 φενακισμός 80. 84. 86. 94. 96.
 φθόνος 272.
 φθορὰ 136. 168. 274. 386. 398. 406.
 412.
 φιλαδελφία 118.
 φιλαλληλία 62. 108. 116. 122. 124.
 130. 142.
 φιλανθρωπία 40. 210.
 φιληδονία 144.
 φιλοδοξία 14.
 φιλοθεΐα 28. 58. 62.
 φιλοικιότητα 118.
 φιλοπτωχία 114. 116. 122. 124.
 φιλοσαρκία 18. 218.
 φιλοστοργία 148.
 φιλοτιμία 18.
 φόβος 22. 48. 98. 190.
 φόνος 84. 86.
 φρόνημα 20.
 φύσις θεία 40. 200.
 φῶς θεῖον 106. 202. 230. 248. 258.
 260. 262. 264. 278. 282. 300. 386.
 φωτισμός 22. 180. 230. 232. 280.

298.

X

χάρις 24. 210. 238. 284.
 χάρισμα (θεϊον) 40. 84. 180. 202.
 360.
 Χερουβίμ 168. 168. 170. 172. 174.
 198. 206. 218. 220. 252. 256. 264.
 χρηστότης 116. 128. 130.
 Χριστός 14. 20. 22. 24. 26. 28. 30.
 32. 34. 36. 42. 44. 46. 50. 52. 60.
 62. 64. 66. 78. 86. 88. 92. 94. 96.
 98. 100. 104. 126. 128. 134. 136.
 138. 140. 144. 150. 152. 160.
 162. 164. 166. 168. 174. 178.
 180. 182. 184. 186. 188. 190.
 192. 196. 198. 200. 202. 204.
 210. 218. 220. 222. 224. 226.
 228. 230. 232. 234. 236. 238.

242. 244. 246. 248. 250. 254. 256.
 258. 260. 262. 266. 268. 270. 274.
 276. 278. 280. 282. 286. 290. 292.
 294. 298. 300. 302. 304. 306. 308.
 310. 312. 320. 322. 324. 326. 328.
 332. 336. 340. 344. 346. 348. 350.
 352. 354. 358. 360. 366. 368. 370.
 372. 374. 376. 380. 382. 386. 388.
 390. 392. 394. 396. 398. 402. 404.
 406. 408. 410. 412. 414. 416. 418.
 422.

Ψ

ψευδολατρεία 300.
 ψυῆδος 316.

Ω

ᾠδὴ 238.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	10
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ	10-423
ΛΟΓΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ: Περί τῆς εἰς ἀδελφοὺς ἀγάπης.	10-81
ΛΟΓΟΣ ΟΓΔΟΟΣ: Ἔτι περὶ ἀγάπης τῆς εἰς ἀδελφοὺς, καὶ κατὰ τοῦ κλέπτοντος μόσχον ἢ πρόβατον.	82-153
ΛΟΓΟΣ ΕΝΑΤΟΣ: Περί τῆς ἀγίας σκηνῆς, ὅτι τύπος ἦν τῆς ἐν Χριστῷ Ἐκκλησίας.	154-239
ΛΟΓΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ: Περί τῶν αὐτῶν ἔτι, καὶ περὶ τῶν ἐν ἀγία Σκηνῇ.	240-345
ΛΟΓΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ: Περί ἱερωσύνης, καὶ ὅτι τύπος ἦν ἢ κατὰ νόμον τῆς ἐν Χριστῷ.	346-423
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	
1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς.	425-432
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.	433-443

ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- ΤΟΜΟΣ 1ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' – ΣΤ'.*
- » 2ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' – ΙΑ'.*
 - » 3ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' – ΙΖ', Ὑπὸ ἔκδοση.*
 - » 4ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'–Ζ', Ὑπὸ ἔκδοση.*
 - » 5ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α'–Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτερονόμιον, Βασιλειῶν, Ὑπὸ ἔκδοση.*
 - » 6ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – ΙΘ', Ὑπὸ ἔκδοση.*
 - » 7ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' – ΛΕ', Ὑπὸ ἔκδοση.*
 - » 8ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – Ε', Ὑπὸ ἔκδοση.*
 - » 9ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'–Ζ', καὶ Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ζωοποιοῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α'– ΚΗ', Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς καὶ ὅτι ὁ Χριστός εἷς καὶ Κύριος, Ὑπὸ ἔκδοση.*
 - » 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια. Πεντάβιβλος ἀντίρρησης κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον. Ὑπὸ ἔκδοση.*

- ΤΟΜΟΣ 11ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων.- Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Α'-Γ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 12ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Δ'-Γ καὶ τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ'-ΙΘ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 13ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ'. Ἐπιστολὴ πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδοῖσιον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 14ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Α', Λόγοι Α'-ΣΤ, Βιβλίον Β', Λόγοι Α'-Β'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 15ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Β', Λόγοι Γ'-Ε', Βιβλίον Γ', Λόγοι Α'-Γ'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 16ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Γ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Δ', Λόγοι Α'-Δ'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 17ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Δ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Ε', Λόγοι Α'-ΣΤ, καὶ εἰς Ἰερεμίαν, Βαρούχ, Ἰεζεκιήλ, καὶ Δανιήλ Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 18ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ὠσηὲ (Λόγοι Α'-Ζ)- Ἰωήλ (Λόγοι Α'-Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 19ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἀμώς (Λόγοι Α'-Δ'), Ὀβδιού, Ἰωνᾶν (Λόγ. Α'-Δ'), Μιχαΐαν (Λόγ. Α'-Ζ). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ναοῦμ (Λόγοι Α'-Γ), Ἀβδακούμ (Α'-Γ), Σοφονίαν (Α-Β), Ἀγγαῖον (Α-Β). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν (Λόγοι Α'-ΣΤ)-. Μαλαχίαν (Λόγοι Α' - Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.

- ΤΟΜΟΣ 21ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὰς Ματθαῖον - Λουκᾶν. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 22ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα συνέχεια εἰς Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν καὶ εἰς Ἰωάννην (Λόγος Α', κεφ. Α'-Γ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 23ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Β', κεφ. Α'-Θ', καὶ Λόγος Γ', κεφ. Α'-ΣΤ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 24ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Δ', κεφ. Α'-Ζ', Λόγος Ε', Α'-Ε'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 25ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΣΤ', κεφ. Ἐνα, Λόγος Ζ' καὶ Η' τεμάχια, Λόγος Θ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 26ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος Ι', κεφ. Α'-Β', Λόγος ΙΑ'. κεφ. Α' - ΙΒ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 27ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΙΒ'), β) Εἰς τὰς Πράξεις, καὶ γ) Εἰς τὰς Ἐπιστολάς: 1. Ρωμαίους, 2. Κορινθίους Α', 3. Κορινθίους Β', 4. Γαλάτας, 5. Ἑβραίους, 6. Ἰακώβου, 7. Ἰωάννου Α', 8. Ἰούδα. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 28ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ἐπιστολαὶ (Α'-ΠΗ). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 29ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικῆς (Α'-ΙΖ') Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 30ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικῆς (ΙΗ'-Λ'). Ὁμιλίαι διάφορες (Α'-ΚΒ').- Λόγος εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἁγίων τριῶν παιδῶν καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ. Ὑπὸ ἔκδοση.

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τόμος

- 1ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, Καισάριον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, θεῖον Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον Ἀντιοχείας, Μ. Ἀθανάσιον.
- 2ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς δυτικούς ἐπισκόπους, Πρὸς Εὐστάθιον Σεβαστείας, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Σχετικαὶ μὲ θέματα τῆς ἐπισκοπῆς του, Πρὸς πολιτικούς ἄρχοντας, Πρὸς φίλους διαφόρους, Μεσιτευτικαί, Συστατικαί, Παραμυθητικαί, Συμβουλευτικαί.
- 3ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς Γρηγόριον Θεολόγον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον, Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, Πρὸς δυτικούς ἐπισκόπους, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Πρὸς πολιτικούς ἄρχοντας, Πρὸς ρήτορας, πρὸς φιλοσόφους, Ἐπιστολαὶ μεσιτευτικαί, συστατικαί, παραμυθητικαί, συμβουλευτικαί.
- 4ος **Ὁμιλίες** Εἰς τὴν Ἑξαήμερον (Α'–Θ').
- 5ος **Ὁμιλίες εἰς Ψαλμούς**: Ψαλμὸν Α', Ζ', ΙΔ', ΚΗ', ΚΘ', ΛΒ', ΛΓ', ΜΔ', ΜΕ', ΜΗ', ΝΘ', ΞΑ', ΡΙΔ'.
- 6ος **Α'. Ὁμιλίες ἠθικὲς καὶ πρακτικὲς**: Περὶ νηστείας Α'–Β', Περὶ εὐχαριστίας, Περὶ ταπεινοφροσύνης, Περὶ φθόνου, Κατὰ ὀργιζόντων, Κατὰ μεθύοντων, Εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῶ» Προτρεπτικὸς εἰς τὸ βάπτισμα.
Β'. Ὁμιλίες κοινωνικὲς: Πρὸς τοὺς πλουτοῦντας, καὶ εἰς τὸ «Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας».
- 7ος **Γ'. Ὁμιλίες δογματικὲς**: Περὶ πίστεως, εἰς τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», Κατὰ Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ Ἀνομοίων, καὶ «Ὅτι οὐκ ἔστι αἷτιος τοῦ κακοῦ ὁ Θεός».
Δ'. Ὁμιλίες περιστατικὲς: Ἐν λιμῶ καὶ ἀνυμῶ, Περὶ τοῦ μὴ προσηλῶσθαι τοῖς διωτικοῖς.
Ε'. Ὁμιλίες ἐγκωμιαστικὲς: Εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν, εἰς τοὺς μάρτυρας Βαρλαάμ, Γόρδιον, ἅγιον Μάμαντα, Ἀγίους Τεσσαράκοντα.
ΣΤ'. Ὁμιλίες παιδαγωγικὲς: Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων, Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροισμῶν.
- 8ος **Ἀσκητικὰ Α'**: Λόγος περὶ κρίματος, Περὶ πίστεως, Ἀσκητικὴ προδιατύπωσις, Λόγοι ἀσκητικοὶ Α'–Β', Περὶ ἀσκήσεως, Ὅροι κατὰ πλάτος Α' καὶ Β').

- 9ος **Ἀσκητικά Β'**: Ὁροι κατ' ἐπιτομήν, Ἀσκητικαὶ διατάξεις.
 10ος **Δογματικὰ ἔργα**: 1. Ἀνατρεπτικός τοῦ ἀπολογητικοῦ τοῦ Εὐνομί-
 ου. 2. Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Β'. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

- 1ος **Ἀπολογητικά**: Λόγος Α' Κατὰ εἰδώλων.- Λόγος Β' Περὶ ἐνανθρωπήσε-
 ως).
 2ος **Δογματικὰ Α'**: Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α' - Β'.
 3ος **Δογματικὰ Β'**: Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ' - Δ'.- Περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπι-
 φανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ Κατὰ Ἀρειανῶν.
 4ος **Δογματικὰ Γ'**: Περὶ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας.- Πρὸς Σεραπίωνα
 Θμούεως 1. Κατὰ τῶν βλασφημούντων καὶ λεγόντων κτίσμα εἶναι τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον. 2. Κατὰ τῶν λεγόντων κτίσμα τὸν Υἱόν. 3. Ὁμοίως
 περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.- Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου,
 κατὰ τῶν αἵρετικῶν.- Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀδέλφιον, κατὰ Ἀρειανῶν.-
 Πρὸς Μάξιμον φιλόσοφον.
 5ος **Ἑρμηνευτικά Α'**: Πρὸς Μαρκελλῖνον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ψαλμῶν.-
 Ὑπόθεσις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς.- Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Α'-Μ').
 6ος **Ἑρμηνευτικά Β'**: Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Ψαλμοὶ ΜΑ'-ΠΖ').
 7ος **Ἑρμηνευτικά Γ'**: Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Ψαλμοὶ ΠΗ'-ΡΜς').
 8ος **Ἱστορικοδογματικά Α'**: Ἀπολογητικὸς κατὰ Ἀρειανῶν ἢ Ἀπολογητικὸς
 Δεύτερος.- Πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖον Ἀπολογία.- Περὶ τῶν δια-
 βαλλόντων τὴν ἐν τῷ διωγμῷ φυγὴν αὐτοῦ.
 9ος **Ἱστορικοδογματικά Β'**: Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου.- Ἐγκύκλιος
 Ἐπιστολὴ.- Ἐπιστολὴ πρὸς μοναχοὺς.- Περὶ τῶν γεγενημένων παρ'
 Ἀρειανῶν.
 10ος **Ἱστορικοδογματικά Γ'**: Ἐπιστολὴ πρὸς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ
 Λιβύης.- Ὁ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς τόμος.- Πρὸς Ἰουβιανόν περὶ πίστε-
 ως.- Πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπους.- Περὶ τῶν ἐν Ἀριμίνῳ καὶ
 Σελευκείᾳ συνόδων.- Ἐπιστολές: Πρὸς Σεραπίωνα, Πρὸς Μοναχοὺς,
 Πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους Ἰωάννην καὶ Ἀντίοχον, Πρὸς Παλλάδιον πρε-
 σβύτερον, Πρὸς Ρουφῖνον.- Ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἑορταστικῶν β', ε', ζ',
 κβ', κδ', κη', κθ', μβ', μγ', με', ἢ λθ' ἑορταστικῆ.
 11ος **Ἀσκητικά**: Βίος Μ. Ἀντωνίου.- Περὶ παρθενίας ἢ ἀσκήσεως.- Ἐπιστολές
 : 1. Πρὸς Δρακόντιον. 2. Πρὸς Ἀμοῦν, 3. Πρὸς Ὠρσίσιον Α' καὶ Β'.-
 Βίος καὶ πολιτεία τῆς ἁγίας Συγκλητικῆς.
 12ος **Ἀμφιβαλλόμενα ἔργα**: Εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν σταυρόν.-
 Περὶ Σαβδάτων καὶ Περιτομῆς.- Κατὰ Ἀπολιναρίου Λόγοι α'-β'.- Εἰς
 τὸ «πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρός μου».- Περὶ πίστεως λόγος
 μείζων.- Ἐκ τοῦ περὶ πίστεως μείζονος λόγου.- Ἑρμηνεία εἰς τὸ Κατὰ
 Λουκᾶν.- Σύννοψις ἐπίτομος τῆς θείας Γραφῆς, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς
 Διαθήκης.

Τόμος

Γ'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

- 1ος **Προσωπικές σχέσεις και Ἐκκλησιαστική Διακονία Α'**: Λόγος Α' Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα.— Λόγος Β' Ἀπολογητικός τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς.— Λόγος Γ' Πρὸς τοὺς καλέσαντας καὶ μὴ ἀπαντήσαντας.— Λόγος ΣΤ' Εἰρηνικός πρῶτος.— Λόγος Θ' Ἀπολογητικός εἰς πατέρα καὶ Βασίλειον.— Λόγος ΙΑ' Εἰς Γρηγόριον Νύσσης.— Λόγος Ι' Εἰς ἑαυτόν, εἰς τὸν πατέρα καὶ Βασίλειον τὸν Μέγαν.— Λόγος ΙΒ' Εἰς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ.— Λόγος ΙΓ' Εἰς Εὐλάλιον.— Λόγος ΚΒ' Εἰρηνικός δεύτερος.— Λόγος ΚΓ' Εἰρηνικός τρίτος.
- 2ος **Προσωπικές σχέσεις και Ἐκκλησιαστική Διακονία Β'**: Λόγος ΝΒ' Περί τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας καὶ ὅτι οὐ παντὸς ἀνθρώπου οὔτε παντὸς καιροῦ τὸ περὶ Θεοῦ διαλέγεσθαι.— Λόγος ΛΓ' Πρὸς Ἀρειανούς καὶ εἰς ἑαυτόν.— Λόγος ΛΔ' Εἰς τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου ἐπιδημήσαντας.— Λόγος ΚΣ' Εἰς ἑαυτόν, εἰς τὸν λαὸν καὶ τοὺς ποιμένας ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα μετὰ τὰ κατὰ Μάξιμον.— Λόγος ΛΣ' Εἰς ἑαυτόν καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας ἐπιθυμεῖν αὐτὸν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὴν τοῦ λαοῦ προθυμίαν, ἣν ἐπεδείξαντο εἰς αὐτόν.— Λόγος ΛΕ' Εἰς τοὺς μάρτυρας καὶ κατὰ Ἀρειανῶν.— Λόγος ΜΒ' Συντακτῆριος εἰς τὴν τῶν 150 ἐπισκόπων παρουσίαν.
- 3ος **Ἀπολογητικά ἔργα**: Κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως: Λόγος Δ' Στηλιτευτικός Α'. Λόγος Ε' Στηλιτευτικός Β'.— Λόγος ΚΕ' Εἰς Ἡρώνα τὸν φιλόσοφον.
- 4ος **Δογματικά ἔργα**: Λόγοι Θεολογικοὶ α'—ε': Λόγος ΚΖ' Θεολογικός α', Πρὸς Εὐνομιανοὺς προδιάλεξις.— Λόγος ΚΗ' Θεολογικός β', Περί θεολογίας.— Λόγος ΚΘ' Θεολογικός γ', Περί Υἱοῦ.— Λόγος Λ' Θεολογικός δ', Περί Υἱοῦ.— Λόγος ΛΑ' Θεολογικός ε', Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος.— Λόγος Κ' Περί δόγματος καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων.— Λόγος Μ' Εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα.
- 5ος **Α' Λόγοι Ἐορταστικοί**: Λόγος ΛΗ' Εἰς τὰ Θεοφάνια.— Λόγος ΛΘ' Εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα.— Λόγος ΜΑ' Εἰς τὴν Πεντηκοστήν.— Λόγος ΜΕ' Εἰς τὸ Πάσχα.— Λόγος ΜΔ' Εἰς τὴν Καινὴν Κυριακὴν.
Β' Ἠθικολογικοί: Λόγος ΙΔ' Περί φιλοπτωχίας.— Λόγος Ις' Εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάρξης.— Λόγος ΙΖ' Πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναξιανζοῦ ἀγωνιῶντας καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον.— Λόγος ΙΘ' Εἰς τὸν ἔξισωτὴν Ἰουλιανόν.— Λόγος ΛΖ' Εἰς τὴν ρῆσιν «ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους».
- 6ος **Α' Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί**: Λόγος ΙΕ' Εἰς τοῦ Μακκαβαίου.— Λόγος ΚΑ' Εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον.— Λόγος ΚΔ' Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Κυπριανόν.
Β' Λόγοι Ἐπιτάφιοι: Λόγος ΜΓ' Εἰς τὸν Μ. Βασίλειον.— Λόγος ΙΗ' Εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα παρόντος τοῦ Βασιλείου.— Λόγος Η' Εἰς τὴν ἀδελφὴν ἑαυτοῦ Γοργονίαν.— Λόγος Ζ' Εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν.
- 7ος **Ἐπιστολές**: (Ἐπιστολές Α'—ΣΜΔ').
- 8ος **Α' Ὁ Χριστὸς πάσχων**.

Τόμος Β' **Ἐπη Δογματικά** : (Περὶ Πατρὸς, Υἱοῦ, ἁγίου Πνεύματος, κόσμου, προνοίας, νοερῶν οὐσιῶν, ψυχῆς, Διαθηκῶν, ἐνανθρωπήσεως Χριστοῦ, μαστίγων Αἰγύπτου, δεκαλόγου Μωυσέως, θαυμάτων Χριστοῦ, παραβολῶν τοῦ Χριστοῦ, Ὑμνοι εἰς Θεόν κλπ.

- 9ος **Ἐπη Ἠθικά** : Ποικιλία θεμάτων.
 10ος **Ἐπη Ἱστορικά** : Ποικιλία θεμάτων.
 11ος **Ἐπη εἰς Ἐτέρους - Ἐπιγράμματα**

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

- 1ος **Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία** (Βιβλία Α' - Γ').
 2ος **Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία** (Βιβλία Δ' - ΣΤ').
 3ος **Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία** (Βιβλία Ζ' - Ι').
 4ος **Τριακονταετηρικὸς εἰς τὸν Μ. Κωνσταντῖνον.** - **Εἰς τὸν Βίο Μ. Κωνσταντίνου.** - **Λόγος Μ. Κωνσταντίνου εἰς τὸν Σύλλογον τῶν ἁγίων.**

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

- 1ος **Δογματικά Α'** (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως).
 2ος **Φιλοσοφικά Κεφάλαια καὶ Ἀποσπάσματα.** - **Περὶ αἱρέσεων.** - **Εἰσαγωγή δογμάτων στοιχειώδης.**
 3ος **Περὶ εἰκόνων.** - **Λόγος ἀποδεικτικὸς περὶ εἰκόνων.**
 4ος **Λίβελος ὀρθοῦ φρονήματος.** - **Περὶ ἁγίας Τριάδος (Λόγοι Α'-Β').** - **Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων.** - **Περὶ τοῦ Τρισαγίου Ὑμνου.** - **Περὶ πίστεως κατὰ τῶν Νεστοριανῶν.** - **Πρὸς τὸν Ἰακωβίτην ἐπίσκοπον Δαριαίας.**
 5ος **Περὶ τῶν ἐν Χριστῷ δύο θελημάτων.** - **Περὶ συνθέτου φύσεως.** - **Κατὰ Μανιχαίων.** - **Διάλεξις Ἰωάννου Ὀρθοδόξου πρὸς Μανιχαῖον.** - **Διάλεξις Σαρακηνοῦ καὶ Χριστιανοῦ.** - **Περὶ Δρακόντων καὶ στριγγῶν.** - **Πάθος Ἀρτεμίου.**
 6ος **Ἱερὰ Παράλληλα** (Στοιχεῖα Α - Δ).
 7ος **Ἱερὰ Παράλληλα** (Στοιχεῖα Ε - Μ).
 8ος **α) Ἱερὰ Παράλληλα** (Στοιχεῖα Ν - Ω). - **β) Λόγοι :** **Περὶ νηστειῶν.** - **Περὶ τῶν ὀκτῶ τῆς πονηρίας πνευμάτων.** - **Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν.** - **Περὶ ἐξομολογήσεως.** - **Περὶ ἀζύμων.**
 9ος **Α'.** **Λόγοι :** 1. **Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου** 2. **Εἰς τὴν ξηρανθεῖσαν συκῆν καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος.** 3. **Εἰς τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν καὶ τὸν σταυρόν.** 4. **Εἰς τὸ ἅγ. Σάββατον.** 5. **Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου.** 6. **Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Α'.** 7. **Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Β'.** 8. **Ἐγκύμιον 1ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.** 9. **Ἐγκώμιον 2ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.** 10. **Λόγος 3ος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.**
Β'. **Ἀγιολογικά :** 1. **Ἐγκώμιον εἰς Ἰωάννην Χρυσόστομον.** 2) **Ἐγκώμιον εἰς τὴν μάρτυρα Βαρβάραν.**
Γ'. **Προσευχῆς** (Α' - Δ').

- 10ος Ἱστορία Ψυχωφελῆς ἐκ τῆς ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιοπῶν χώρας, τῆς Ἰνδιῶν λεγομένης. Βίος Βαβυλωνίου καὶ Ἰωάννου.
- 11ος Εἰς τὰς Ἐπιστολάς Παύλου (Πρὸς Ῥωμαίους – Πρὸς Κορινθίους Α', Πρὸς Κορινθίους Β').
- 12ος Εἰς Ἐπιστολάς Παύλου (Γαλάτας, Ἐφεσίους, Φιλιππησίους, Κολοσσαεῖς, Θεσσαλονικεῖς Α'+Β', Τιμόθεον Α'+Β', Τίτον, Φιλήμονα καὶ Ἑβραίους).

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- 1ος Διάλογος Παλλαδίου.– Περὶ ἀσαφείας τῶν προφητειῶν.– Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.
- 2ος Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Α'–ΚΓ').
- 3ος Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ'–ΜΑ').
- 4ος Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (ΜΒ'–ΞΔ').
- 5ος α) Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Γ'-ΙΒ'). β) Εἰς Ψαλμοὺς (ΜΑ'-ΜΓ').
- 6ος Ὀμιλίαι εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ΜΔ'–ΡΚΓ').
- 7ος α) Ὀμιλίαι εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ΡΚΔ'–ΡΝ').
β) Ὀμιλίαι εἰς τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Σαούλ.
- 8ος α) Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Α'-Θ').– β) Ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἡσαΐαν.
Ὑπόμνημα στὸν Δανιήλ (Κεφάλαια Γ'-ΙΓ').
- 8Α Ὀμιλίαι σὲ πρόσωπα καὶ ρητὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.
- 9ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. Α'-Κ').
- 10ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. ΚΑ'-ΛΖ').
- 11ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. ΛΗ'-ΝΣ').
- 11Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. ΝΖ'-ΟΕ').
- 12ος α) Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλίαι ΟΣ'-Ζ').
β) Στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὀμιλίαι Α' – Δ').
- 13ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὀμιλίαι Ε' – ΛΑ').
- 13Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὀμιλίαι ΛΒ' – ΝΔ').
- 14ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὀμιλίαι ΝΕ' – ΠΗ').
- 15ος Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὀμιλίαι Α' – ΚΓ').
- 16Α Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὀμιλίαι ΚΔ' – ΜΔ').
- 16Β α) Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὀμιλίαι ΜΕ' – Ν').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους (Ὀμιλίαι Α' – Ι').
- 17ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους (Ὀμιλίαι ΙΑ' – ΛΓ').
- 18ος Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὀμιλίαι Α' – ΚΑ').
- 18Α Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὀμιλίαι ΚΒ' – ΜΔ').
- 19ος Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὀμιλίαι Α' – ΚΔ').
- 20ος α) Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὀμιλίαι ΚΕ'–Λ').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὀμιλίαι Α' – ΙΑ').
- 21ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὀμιλίαι ΙΒ' – ΚΔ').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὀμιλίαι Α' – ΙΒ').
- 22ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὀμιλίαι ΙΓ' – ΙΕ').
β) Στὴν Πρὸς Κολοσσαεῖς καὶ γ) Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α'.

- 23ος α) Ὑπόμνημα στήν Β' Πρὸς Θεσσαλονικεῖς (Ὅμιλίες Α' - Ε').
 β) Στήν Α' Πρὸς Τιμόθεον καὶ γ) Στὴ Β' Πρὸς Τιμόθεον.
- 24ος α) Ὑπόμνημα στήν Πρὸς Τίτον (Ὅμιλ. Α'-Ζ'), β) Στὴν Πρὸς Φιλήμονα (Ὅμιλ. Α'-Γ'), γ) Στὴν Πρὸς Ἑβραίους (Ὅμιλ. Α'-ΙΕ').
- 25ος α) Ὑπόμνημα στήν Πρὸς Ἑβραίους (Ὅμιλ. ΙΖ'-ΛΔ').
 β) Εἰς τὸν πτωχὸν Λάζαρον (Ὅμιλ. Α'-Ζ').
- 26ος **Ὅμιλίες Ἠθικῆς - Ἀγιογραφικῆς.**
1. Ὅμιλία εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ τὰ μύρια τάλαντα ὀφείλοντος καὶ τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἀπαιτοῦντος, καὶ ὅτι παντὸς ἁμαρτήματος τὸ μνησι-κακεῖν χεῖρον (σ. 18).
 2. Ὅμιλία εἰς τὰ μύρια τάλαντα καὶ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ περὶ τοῦ μνη-σικακεῖν (σ. 68).
 3. Ὅμιλία εἰς τό, «Πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἅπ' ἐμοῦ τὸ ποτή-ριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ». Καὶ κατὰ Μαρκιωνι-στῶν καὶ Μανιχαίων, καὶ ὅτι οὐ χρῆ ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ παντὸς θελήματος προτιμᾶν τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα (σ. 84).
 4. Ὅμιλία περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτεύεσθαι, καὶ εἰς τό, «Στενὴ ἡ πύλη», καὶ τὰ ἕξης, καὶ ἑρμηνεῖα τῆς προσευχῆς τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» (σ. 118).
 5. Ὅμιλία εἰς τὸν παραλυτικὸν διὰ τῆς στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτὸς ἐστὶν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ κείμενος· καὶ περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πα-τέρα ἰσότης (σ. 144).
 6. Ὅμιλία πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν σύναξιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸ μὴ παρατρέχειν τὰς ἐπιγραφὰς τῶν θείων Γραφῶν, καὶ εἰς τὸ ἐπίγραμ-μα τοῦ βωμοῦ, καὶ εἰς τοὺς νεοφωτίστους (σ. 198).
 7. Ὅμιλία συνάξεως διὰ χρόνου ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ γενομένης εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὅτι χρησιμώτερος βίος ἐνάρετος σημείων καὶ θαυμάτων, καὶ κατὰ τί διαφέρει πολιτεία σημείων (σ. 234).
 8. Ὅμιλία, Ὅτι χρήσιμος ἡ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις, καὶ ὅτι δουλεία καὶ περιστάσει πραγμάτων ἀχειρωτον ποιεῖ τὸν προσέχοντα, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Ἀποστόλων πολλῶν ἐστὶν ἀξιωματῶν ὄνομα, καὶ ὅτι τῶν ἔξωθεν ἀρχόντων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλευόντων πολλῶ μείζονα κέκτην-ται δύναμιν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἐξουσίαν, καὶ πρὸς τῷ τέλει πρὸς Νεο-φωτίστους (σ. 272).
 9. Ὅμιλία, Ὅτι οὐκ ἀκίνδυνον τοῖς ἀκροαταῖς τό σιγᾶν τὰ λεγόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Καὶ τίνος ἕνεκεν αἱ Πράξεις ἐν τῇ Πεντηκοστῇ ἀναγινώσκον-ται, καὶ διὰ τί οὐκ ἔδειξε πᾶσιν ἑαυτὸν ἀναστὰς ὁ Χριστός, καὶ ὅτι τῆς ὄψεως σαφεστέραν παρέσχε τὴν τῆς ἀναστάσεως ἀπόδειξιν τὴν διὰ τῶν σημείων τῶν Ἀποστόλων (σ. 310).
 10. Ὅμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν εἰρημένων. Καὶ πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας ὑπὲρ τῆς βραχυλογίας, καὶ περὶ τῆς τοῦ Σαύλου προσηγορίας καὶ Παύλου, καὶ τίνος ἕνεκεν Ἀδὰμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκλήθη, ὅτι χρησίμως καὶ συμφερόντως, καὶ εἰς τοὺς Νεο-φωτίστους (σ. 364).

11. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλέσαντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν προοιμίων, καὶ ὅτι χρήσιμον τὸ φέρειν ἐλέγχους, καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐθέως πιστεύσας μετωνομάσθη Παῦλος, καὶ ὅτι οὐκ ἔξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως γέγονεν αὐτῷ ἡ μεταβολή, καὶ εἰς τὸ ρητόν, «Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;» (σ. 394).
12. Ὁμιλία, Ἐπιτίμησις κατὰ τῶν ἀπολειφθέντων. Παραίνεσις πρὸς τοὺς παρόντας, εἰς τὸ κήδεσθαι τῶν ἀδελφῶν, καὶ εἰς τὸ προοίμιον τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, «Παῦλος κλητός», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης (σ. 444).
13. Ὁμιλία Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες, ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται», καὶ τὰ ἐξῆς (σ. 486).
14. Ὁμιλία Εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Οἶδαμεν, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν», καὶ περὶ ὑπομονῆς, καὶ ὅσον τῶν θλίψεων τὸ κέρδος (σ. 518).
15. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν σύναξιν, καὶ εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν», καὶ περὶ τοῦ μνησικακεῖν (σ. 542).
16. Ὁμιλία Εἰς τὸ «Κατανόησατε τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν» (σ. 594).

Ὁμιλίαι Ἀγιογραφικῆς – Ἐρμηνευτικῆς.

1. Εἰς τὸ «ἀσπάσασθε Πρισκίλλαν καὶ Ἀκύλαν», Ὁμιλία Α' (20).
2. Εἰς Ἀκύλαν καὶ Πρισκίλλαν, Ὁμιλία Β', καὶ εἰς τὸ μὴ κακῶς λέγειν τοὺς ἱερεῖς (σ. 50).
3. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν, «Διὰ δὲ τὰ πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω» (σ. 92).
4. Εἰς τὸ, «Γυνὴ δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῆ, ἐλευθέρη ἐστὶν ὥς θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ. Μακαριωτέρα δὲ ἐστὶν ἐὰν σὺ τῷ μείνῃ» (σ. 126).
5. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας (σ. 154).
6. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ Πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον» (σ. 214).
7. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Δεῖ δὲ καὶ αἰρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται» (σ. 252).
8. Ὁμιλία Α' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἔχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ εἰς τὸ, «Ἐπίστευσα, διὸ καὶ ἐλάλησα», καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 282).
9. Ὁμιλία Β' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ πρὸς Μανιχαίους καὶ πάντας τοὺς διαβάλλοντας τὴν Παλαιὰν καὶ διαιροῦντας αὐτὴν ἀπὸ τῆς Καινῆς, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 316).
10. Ὁμιλία Γ' πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ρῆσιν «Ἔχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς

πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ διὰ τί κοινῇ πάντες ἀπολαμβάνουσι τὰ ἀγαθὰ, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 350).

11. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν, «Ὁφείλον ἀνέχεσθέ μου μικρὸν τῆ ἀφροσύνη (σ. 390).
12. Πρὸς τοὺς οὐκ εἰς δέον χρωμένους τῷ ἀποστολικῷ ρητῷ τῷ λέγοντι, Εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης (σ. 422).
13. Εἰς τό, «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα», καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 458).
14. Εἰς τό, «Ὅτε ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην», καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀντίστασις ἦν, ἀλλ' οἰκονομία τὰ γινόμενα (σ. 514).
15. Εἰς τό, «Οὐδέποτε ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ ὁ Υἱὸς οὐδέν, ἐάν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα» (σ. 572).
16. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν τὸ λέγον, «Τοῦτο δέ γινώσκετε, ὅτι ἐν ἑσχάταις ἡμέραις ἔσονται καιροὶ χαλεποὶ» (σ. 608).

28ος 1. Ποιμαντικά:

Α'. Λόγος, Ὅτε πρεσβύτερος προεχειρίσθη (σ. 10).

Β'. Λόγοι Περί ἱερωσύνης.

1. Λόγος Α' (σ. 54).
2. Λόγος Β' (σ. 84).
3. Λόγος Γ' (σ. 116).
4. Λόγος Δ' (σ. 190).
5. Λόγος Ε' (σ. 238).
6. Λόγος ΣΤ' (σ. 258).

2. Ἀσκητικά Α':

Α'. Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τὸν μοναχικὸν βίον Λόγοι Α', Β', Γ' :

1. Λόγος Πρῶτος, Πρὸς τοὺς κατηγόρους (σ. 325).
2. Λόγος Δεύτερος, Πρὸς ἄπιστον πατέρα (σ. 372).
3. Λόγος Τρίτος, Πρὸς πιστὸν πατέρα (σ. 442).

Β'. Σύγκρισις βασιλικῆς δυναστείας πρὸς μοναχὸν (σ. 519).

Γ'. Περί κατανύξεως:

1. Λόγος Πρῶτος, Πρὸς Δημήτριον μονάζοντα (σ. 608).
2. Λόγος Δεύτερος, Πρὸς Στελέχιον (σ. 672).

Δ'. Πρὸς Θεόδωρον:

1. Πρὸς Θεόδωρον μοναχὸν (σ. 718).
2. Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα (σ. 746).

29ος Ἀσκητικά Β':

Α'. Πρὸς Σταγείριον, Λόγοι Α'-Γ':

1. Λόγος Α', Πρὸς Σταγείριον ἀσκητὴν δαιμονῶντα (σ. 12).
2. Λόγος Β', Καὶ ὅτι ἀθυμία χαλεπωτέρα καὶ δαίμονος (σ. 110).
3. Λόγος Γ', Πρὸς Σταγείριον, Περί ἀθυμίας (σ. 204).

Β'. Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους (σ. 294).

Γ'. Περί τοῦ κανονικῆς μὴ συνοικεῖν ἀνδράσι (σ. 374).

Δ'. *Περὶ παρθενίας* (σ. 448).

30ος Α'. *Δοκίμια*:

1. *Πρὸς νεωτέραν χηρεύσασαν* (σ. 12).
2. *Πρὸς τὴν αὐτὴν, Περὶ μονανδρίας* (σ. 50).

Β'. *Ὅμιλίες Ἡθικές*:

Περὶ Μετανοίας, ὁμιλίες Α' – Θ':

1. Ὅμιλία Α': *Ἐξ ἀγροῦ αὐτοῦ ἐπανελθόντος* (σ. 86).
2. Ὅμιλία Β': *Περὶ μετανοίας καὶ εἰς τὴν σκυθρωπότητα βασιλέως Ἀχαάβ καὶ εἰς Ἰωνᾶν τὸν προφήτην* (σ. 112).
3. Ὅμιλία Γ': *Περὶ ἐλεημοσύνης καὶ εἰς τὰς δέκα παρθένους* (σ. 134)
4. Ὅμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας καὶ εὐχῆς* (σ. 160).
5. Ὅμιλία Γ': *Περὶ νηστείας καὶ εἰς τὸν προφήτην Ἰωνᾶν καὶ Δανιήλ καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας* (σ. 184).
6. Ὅμιλία Γ': *Περὶ νηστείας, λεχθεῖσα τῇ ἕκτη ἑβδομάδι τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς* (σ. 208).
7. Ὅμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας καὶ περὶ κατανύξεως, καὶ ὅτι ταχὺς ὁ Θεὸς εἰς σωτηρίαν καὶ βραδὺς εἰς τιμωρίαν, ἐν ᾧ καὶ ἡ περὶ τῆς Ρα-
αῖβ παράδοξος ἱστορία* (σ. 238).
8. Ὅμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας* (σ. 284).
9. Ὅμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας, καὶ εἰς τοὺς ἀπολειφθέντας ἐν ταῖς συνά-
ξεσιν, ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης καὶ περὶ κρίσεως* (σ. 312).

Γ'. *Ὅμιλιες Κατήχητικῆς: Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι καὶ πρὸς τοὺς
Νεοφωτίστους, καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν πράξεων*

1. Κατήχησις Α': *Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι* (σ. 324).
2. Κατήχησις Β': *Ἀκολουθία πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι καὶ σα-
φῆς ἀπόδειξις τῶν συμβολικῶς τε καὶ τυπικῶς ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι
τελουμένων* (σ. 360).
3. Κατήχησις Γ': *Ὅμιλία λεχθεῖσα πρὸς Νεοφωτίστους* (σ. 384).
4. Κατήχησις Δ': *Πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστό-
λου, «Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ πάντα
καινὰ* (σ. 402).
5. Κατήχησις Ε': *Παραίνεσις, ὥστε τρυφῆς ἀπέχεσθαι καὶ πολυτελείας καὶ
μέθης καὶ τὴν συμμετρίαν προτιμᾶν καὶ πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ.
428).
6. Κατήχησις Σ': *Ἐπιτίμησις πρὸς τοὺς καταλιπόντας τὴν σύναξιν καὶ εἰς
τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα ἀπελθόντας καὶ ὅσῃν προοσῆκει τῶν
ραθυμούντων ἀδελφῶν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφω-
τίστους* (σ. 452).
7. Κατήχησις Ζ': *Ὅτι μεγίστης ὠφελείας ἡμῖν ὑπόθεσις γίνεται τὰ λείψα-
να τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ὅτι δεῖ ὑπερορᾶν τῶν βιωτικῶν ἀπάντων
καὶ τῶν πνευματικῶν ἔχεσθαι, καὶ ὅσον ἀγαθὸν εὐχὴ καὶ ἐλεημοσύνη.
Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 472).
8. Κατήχησις Η': *Ἀποχὴ καὶ ἔπαινος εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς περιοικίδος παρα-
γενομένους καὶ ὅτι τῶν δικαίων ἀπάντων ἐπαγγελίας αἰσθητὰς δεξα-*

μένων και ἀντι τῶν αἰσθητῶν τὰ νοητὰ φανταζομένων, ἡμεῖς ἀπεναντίας, τῶν νοητῶν ἐπαγγελίαν δεξάμενοι, περὶ τὰ αἰσθητὰ κεχήναμεν· καὶ ὅτι προσήκει καὶ ὑπὸ τὴν ἔω καὶ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν σπεύδοντας τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι καὶ ἔξομολογήσεις. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτιστοὺς (σ. 498).

9. Κατήχησις Θ': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καὶ διὰ τί λουτρὸ παλιγγενεσίας καὶ οὐκ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων λέγεται, καὶ ὅτι ἐπικίνδυνον οὐ τὸ ἐπιορκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὀμνύειν, κἂν εὐορκῶμεν (σ. 518).
10. Κατήχησις Ι': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καὶ περὶ γυναικῶν τῶν ἐν πλέγμασι καὶ χρυσῷ κατακοσμουσῶν ἑαυτὰς· καὶ περὶ τῶν κληδονισμοῖς ἢ περιόπτουσι ἢ ἐπωδαῖς κεχρημένων, ἅπερ ἅπαντα ἀλλότρια Χριστιανισμοῦ (σ. 546).
11. Κατήχησις ΙΑ': Ἐν τῇ προτέρᾳ κατηχήσει διαλεχθεὶς περὶ ὄρκων, ταύτην εἶπεν εἰς τὴν αὐτὴν πάλιν ὑπόθεσιν, δεικνύς ὅτι οὐ τὸ ἐπιορκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εὐορκεῖν κόλασιν ἔχει, καὶ ὅτι χρησίμως ὁ Χριστὸς διὰ τριῶν ἡμερῶν ἀνέστη (σ. 578).
12. Κατήχησις ΙΒ': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι κατήχησις ἐσχάτη (σ. 600).

Γ. Παιδαγωγικὴς :

Περὶ κενοδοξίας, καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα (σ. 620).

31ος Α'. Ὀμιλίαι Κατηχητικὴς καὶ Ἠθικὴς Β'.

1. Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι δαίμονες τὰ ἀνθρώπινα διοικοῦσι καὶ δυσχεραίνοντας ἐπὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ καλέσασαι καὶ σκανδαλιζομένους ἐπὶ ταῖς τῶν φαύλων εἡμερίαις καὶ δυσπραγαίαις τῶν δικαίων (σ. 28).
2. Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐκ μέσου γέγονεν ὁ διάβολος, καὶ ὅτι οὐδὲν ἡμᾶς βλάπτει ἢ τοῦτου πονηρία εἰάν προσέχωμεν, καὶ περὶ μετανοίας (σ. 74).
3. Ὅτι ἐκ ραθυμίας ἢ κακίας καὶ ἀπὸ σπουδῆς ἢ ἀρετῆς, καὶ οὐδὲν οὔτε οἱ ἄνθρωποι πονηροί, οὔτε αὐτὸς ὁ διάβολος τὸν νήφοντα παραβλάψαι δύναται, καὶ ἢ ἀπόδειξις ἄλλοθεν τε πολλαχόθεν, καὶ ἐκ τῶν κατὰ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὸν Ἰῶβ (σ. 98).
4. Ὅτι ἐπικίνδυνον καὶ τοῖς λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσι τὸ πρὸς χάριν δημογορεῖν, καὶ ὅτι χρησίμων καὶ δικαιοσύνη μεγίστη τὸ κατηγορεῖν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων (σ. 134).
5. Εἰς τό, «Πᾶν ἁμάρτημα, ὃ εἰάν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν» (σ. 168).
6. Περὶ προσευχῆς, Λόγος Α' (σ. 180).
7. Περὶ προσευχῆς, Λόγος Α' (σ. 198).
8. Περὶ εὐχῆς, (σ. 220).
9. Περὶ τῆς τῶν μελλόντων ἀπολαύσεως καὶ τῆς τῶν παρόντων εὐτελείας (σ. 230).
10. Περὶ τοῦ μὴ δημοσιεύειν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν (σ. 250).

11. *Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν τινὰς ἑαυτῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ ἀπαγορεύειν ἐν τῷ μὴ λαμβάνειν αἰτοῦντας, καὶ πρὸς ἄνδρας περὶ τῆς πρὸς τὰς γυναῖκας εἰρήνης* (σ. 286).
12. *Πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα* (σ. 310).
13. *Περὶ τελείας ἀγάπης καὶ τῆς κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων ἀνταποδόσεως καὶ περὶ κατανύξεως* (σ. 332).
14. *Πρὸς τοὺς μεγάλα τὰ παρόντα νομίζοντας καὶ περὶ τὰ τοῦ βίου λαμπρὰ μάτην ἐπτοημένους* (σ. 376).
15. *Ὅτι πάντων ἢ κατὰ ψυχὴν ἀρετὴ προτιμότερα* (σ. 390).
16. *Περὶ ἐλεημοσύνης, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ παριέναι αὐτὸν χειμῶνος ὥρα καὶ ἰδεῖν τοὺς πένητας καὶ πτωχοὺς ἀνεπιμελήτους ἐρριμμένους κατὰ τὴν ἀγορὰν* (σ. 402).
17. *Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν ζῶντας ἢ τεθνηκότας* (σ. 442).
18. *Λόγος ταῖς Καλάνδαις. Ἐλέχθη κατὰ τῶν παρατηρούντων τὰς νεομηνίας καὶ κατὰ τὴν πόλιν χορείας τελούντων, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Τὰ πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»* (σ. 464).
19. *Ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα, οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται* (σ. 496).

B'. Ὁμιλίαι Περιστατικῆς Α'.

1. *Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὁμιλία Α', εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Οἴνω ὀλίγω χρωῦ, διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας»* (σ. 564).
2. *Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὁμιλία Β', περὶ τῆς συμβάσεως συμφορᾶς ἐν τῇ πόλει ἐπὶ τῇ ἀταξίᾳ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀνδριάντων τοῦ Θεοδοσίου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τοῦ μεγάλου, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ ἀποστόλου, «Τοῖς πλουσίοις παράγγελε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μὴ ὑψηλοφρονεῖν», καὶ κατὰ πλεονεξίας* (σ. 628).

32ος Ὁμιλίαι Περιστατικῆς Β'.

3. *Εἰς τὴν ἀποδημίαν τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ ὑπὲρ τῆς πόλεως πρὸς τὸν βασιλέα πρεσβευομένου, καὶ τίς ἐστὶν ἡ ἀληθὴς νηστεία, καὶ ὅτι τοῦ φαγεῖν ἀνθρώπινον σῶμα τὸ κατηγορεῖσθαι χεῖρον, καὶ περὶ τῶν διὰ τὴν στάσιν σφαγέντων καὶ πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀναιτίων ἐάλωσαν* (σ. 8).
4. *Παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς ἐκ παραδειγμάτων τοῦ τε Ἰώβ καὶ τῶν τριῶν παίδων, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς* (σ. 58).
5. *Ἐπι παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ τοῦ φέρειν γενναίως τὴν ἐπικειμένην ἀπειλήν, ἔχοντα παραδείγματα ἐκ τῶν συμβάντων τῷ τε Ἰώβ καὶ τοῖς Νινευίταις, καὶ ὅτι οὐ χρὴ δεδιέναι τὸν θάνατον, ἀλλὰ τὴν ἀμαρτίαν, καὶ τί τὸ κακῶς ἀποθανεῖν, καὶ περὶ τοῦ μετὰ πάσης σπουδῆς φεύγειν τοὺς ὄρκους, καὶ εἰς τὸν σεισμόν* (σ. 96).
6. *Ὅτι χρήσιμος ὁ τῶν ἀρχόντων φόβος καὶ διήγησις τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν συμβάντων τοῖς ἀγγελίαν τῆς στάσεως τῷ βασιλεῖ φέρουσι, καὶ ὅτι ὁ ἀδίκως τις πάσχων καὶ εὐχαριστῶν τῷ συγχωροῦντι Θεῷ, ἴσος ἐστὶ τοῦ*

διὰ τὸν Θεὸν τὰ αὐτὰ πάσχοντος· καὶ τὰ παραδείγματα πάλιν ἐκ τῶν τριῶν παιδῶν καὶ τῆς βαβυλωνίας καμίνου, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς (σ. 148).

7. Ὅτι τὸ τῆς λύτης πάθος εἰς ἁμαρτίας ἀναίρεσιν μόνον χρήσιμον, καὶ εἰς τό, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ ὅτι μεγίστης παρακλήσεως ὑπόθεσις ἢ τῆς δημιουργίας κατασκευῆ, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ, «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;», καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 192).
8. Προτροπὴ εἰς ἀρετὴν, καὶ εἰς τό, «Περιεπάτει ὁ Θεὸς τὸ δειλινὸν ἐν τῷ παραδείσῳ», καὶ περὶ τοῦ φεύγειν τοὺς ὄρκους (σ. 216).
9. Ἐπαινος τῶν κατορθωκῶτων τὸ μὴ ὀμνύειν καὶ ὅτι οὐκ ὀφείλει τις διακρίνεσθαι μετὰ ἐστίασιν ἀκροᾶσθαι θείων λογίων ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ τί μετὰ χρόνον πολὺν ἐδόθησαν αἱ ἅγιοι Γραφαί, καὶ εἰς τό, «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ», καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 236).
10. Ἐπαινος τῶν μετὰ τὴν ἐστίασιν ἀπαντηκῶτων εἰς τὴν ἀκρόασιν, καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ κατὰ τῶν θεοποιούντων τὴν κτίσιν, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 268).
11. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν ἐκ τῆς στάσεως προσδοκηθέντων κακῶν, καὶ ἀνάμνησις τῶν τότε συμβάντων· ἔτι δὲ καὶ κατὰ τῶν τὸ σῶμα ἡμῶν διαβαλλόντων, καὶ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 302).
12. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἡμαρτηκῶτων εἰς τὸν βασιλέα, καὶ φυσιολογία τῆς κτίσεως, καὶ ὅτι ποιήσας ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον νόμον φυσικὸν ἐγκατέθηκεν αὐτῷ, καὶ περὶ τοῦ πάση σπουδῇ ἀπέχεσθαι τῶν ὄρκων (σ. 334).
13. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν σκυθρωπῶν καὶ ἀνάμνησις τῶν διὰ τὴν στάσιν διασυρέντων καὶ τιμωρηθέντων ὁμοίως δὲ πάλιν περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας, καὶ ὅτι φυσικὸν νόμον ἐδέξατο, καὶ περὶ τοῦ τελείως κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 370).
14. Τοῦ δήμου παντὸς ἀφεθέντος τῆς ἀγωνίας καὶ θαρσῆσαντος, τινὲς πάλιν τὴν πόλιν ἐτάραξαν φοβερὰς πλάπτοντας φήμας, καὶ ἠλέγχθησαν· εἰ τοῦτό τε οὖν ὁμιλία εἴρηται, καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν ὄρκων παραίνεσιν, διὸ καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἰωνάθαν καὶ τὸν Σαοὺλ ἱστορία καὶ τὸν Ἰεφθάε παρήχθη, καὶ ἐδείχθη πόσαι ἐξ ἑνὸς ὄρκου γίνονται ἐπιπορκίαι (σ. 398).
15. Ἐπι εἰς τὴν συμφορὰν τῆς πόλεως Ἀντιοχείας, καὶ ὅτι χρήσιμον πανταχοῦ φόβος, καὶ ὅτι πένθος γέλωτος λυσιτελέστερον, καὶ εἰς τὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐπίγνωθι ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις», καὶ ὅτι τοῦ φονεύειν τὸ ὀρκίζειν χειρὸν (σ. 438).
16. Φημισθείσης εἰς τὸν ἄρχοντα πραιίδας καὶ πάντων περὶ φυγῆς βουλευομένων, τοῦ ἄρχοντος εἰσελθόντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ παρακαλέσαντος, ἐλέχθη ἡ παροῦσα ὁμιλία· καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Παῦλος δέσμος Ἰησοῦ Χριστοῦ» (σ. 472).

17. Εἰς τοὺς ἄρχοντας τοὺς παρὰ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἀποσταλέντας Ἐλέβιχον στρατηλάτην καὶ Καισάριον μάγιστρον εἰς τὴν τῶν πεπλημμεληκότων ἐξέτασιν διὰ τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφὴν (σ. 510).
18. Εἰς τὴν προειρημένην ὑπόθεσιν τῆς στάσεως, περὶ νηστείας, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε» (σ. 544).
19. Πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς χώρας, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 576).
20. Ὅτι οὐκ ἀρκεῖ ἡ νηστεία τῆς Τεσσαρακοστῆς πρὸς τὸ δύνασθαι κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ δεῖ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς πρώτης· καὶ πῶς δυνατὸν μὴ μνησικακεῖν, καὶ ὅτι πολὺς τῷ Θεῷ τοῦ νόμου τούτου λόγος, καὶ ὅτι πρὸ τῆς γεέννης τὸ μνησικακεῖν κολάζει τοὺς ἀλόντας· καὶ περὶ τῆς τῶν ὀρκῶν ἀποχῆς, καὶ περὶ τῶν μὴ κατωρθωκότων τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 612).
21. Εἰς τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ, καὶ εἰς τὴν τοῦ βασιλέως διαλλαγὴν πρὸς τὴν πόλιν, καὶ πρὸς τοὺς πλημμελήσαντας εἰς τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφὴν (σ. 664).

33ος Ὅμιλος Περιστατικὸς Γ'.

1. Περὶ Ἐλεαζάρου καὶ τῶν ἐπτὰ παίδων, λεχθεῖσα ἐτέρου προειρηκότους σφόδρα πρᾶσβυτέρου (σ. 20).
2. Τῆς βασιλίδος μέσον νυκτῶν εἰς Μεγάλην Ἐκκλησίαν προσλθούσης κάκειθεν τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων ἀραμένης καὶ προπεψάσης διὰ πάσης τῆς ἀγορᾶς ἕως Δρυπίας, τοῦ μαρτυρίου ἀπέχοντος θ' σημεῖα τῆς πόλεως· ἐλέχθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ ἡ προσομιλία, παρορούσης αὐτῆς καὶ τῆς πόλεως πάσης καὶ τῶν ἀρχόντων (σ. 48).
3. Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παραγενομένου τοῦ βασιλέως ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ Ἀποστόλου καὶ μάρτυρος Θωμᾶ, τοῦ διακειμένου ἐν τῇ Δρυπία, καὶ ἀναχωρήσαντος πρὸ τῆς διαλέξεως. Ἐλέχθη, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἐκείνου, πρὸς τὸ πλῆθος (σ. 66).
4. Εἰς Εὐτρόπιον, εὐνοῦχον, πατρικίον καὶ ὑπάτον, ὁμιλ. Α' (σ. 86).
5. Ὅτε τῆς ἔξω εὐρεθείς Εὐτρόπιος ἀπεσπάσθη, καὶ περὶ παραδείσου καὶ Γραφῶν, καὶ εἰς τὸ, «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου» (σ. 106).
6. Ὅτε Σατορνῖνος καὶ Αὐρηλιανὸς ἐξωρίσθησαν καὶ Γαῖνᾶς ἐξῆλθε τῆς πόλεως, καὶ περὶ φιλαργυρίας (σ. 170).
7. Ὅμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῷ ἐπὶ τῇ παλαιᾷ Πέτρᾳ ὀλίγων συλλεγέντων διὰ τὸν χειμῶνα, εἰς τὸ δεῖν συνεχῶς συνάγεσθαι καὶ μὴ ἀπαγορεύειν τὴν σωτηρίαν ἐν ἁμαρτήμασιν ὄντας, ἀλλὰ μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι (σ. 190).
8. Ὅμιλία παραινετική, λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας, καὶ ἀπόδειξις περὶ τῶν ἀγώνων καὶ ἄθλων τοῦ μακαρίου καὶ δικαίου Ἰωβ (σ. 220).
9. Ὅμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ὑπὲρ τε τῆς σπουδῆς τῶν παρόντων καὶ ραθυμίας τῶν ἀπολειφθέντων, περὶ τοῦ ψάλλειν καὶ περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι κώλυμα γυναιξὶ τὴν φύσιν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς δρόμους (σ. 252).
10. Ὅμιλία ρηθεῖσα ἐν τοῖς Ἀποστόλοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ Θεοδοσίου βασιλέ-

ως, πρὸς τοὺς καλοῦντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς, ἐτέρων δύο ἐπισκόπων εἰρηκότων (σ. 278).

11. Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ Παύλου, Γότθων ἀναγνόντων καὶ πρεσβυτέρου Γότθου προομιλήσαντος (σ. 288).
12. Ὁμιλία περὶ τοῦ μὴ δεῖν εἰς ἵπποδρομίας μηδέ εἰς θέατρα ἀναβαίνειν, καὶ λυπήσας αὐτούς, εἶτα τῇ συνάξει τῇ μετ' ἐκείνην τὴν Κυριακὴν παραχωρήσας εἰπεῖν ἐπισκόπῳ ἀπὸ Γαλατίας ἀφιγμένῳ, καὶ σιγήσας καὶ ἐν τούτῳ λυπήσας, ταύτην εἶρηκε τὴν ὁμιλίαν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ εἰς τό, «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι» (σ. 332).
13. Ὁμιλία εἰς τό, «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι», ρηθεῖσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ τοῦ Ἀποστόλου, ἐπισκόπου ὀλίγα προομιλήσαντος (σ. 354).
14. Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας (σ. 384).
15. Ὁμιλία ὅτε ἀπῆει ἐν τῇ ἐξορίᾳ (σ. 402).
16. Ὁμιλία ὅτε ἦλθεν ἀπὸ τῆς ἐξορίας (σ. 412).
17. Ὁμιλία ἐπανελθόντος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προτέρας ἐξορίας (σ. 420).
18. Ὁμιλία εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χαναναίας. (σ. 438).
19. Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις ταῖς γενομέναις καὶ τῇ τοῦ λαοῦ καὶ πολλῶν ἱερέων διώξει καὶ διαστροφῇ καὶ περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ κατὰ Ἰουδαίων (σ. 478).

34ος Λόγοι Δογματικοὶ καὶ Πολεμικοί:

1. Πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας. Ἀπόδειξις, ὅτι ἐστὶ Θεὸς ὁ Χριστὸς ἐκ τῶν παρὰ τοῖς προφήταις πολλαχοῦ περὶ αὐτοῦ εἰρημένων (σ. 12).
2. Κατὰ Ἰουδαίων, Λόγοι Α' - Η'.
 - α. Λόγος Α' (σ. 98).
 - β. Λόγος Β', Πρὸς τοὺς νηστεύοντας τὴν τῶν Ἰουδαίων νηστείαν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους. (σ. 144).
 - γ. Λόγος Γ', Εἰς τοὺς τὰ πρῶτα Πάσχα νηστεύοντας (σ. 160).
 - δ. Λόγος Δ', Εἰς τὰς Σάλπιγγας τοῦ Πάσχα αὐτῶν. (σ. 192).
 - ε. Λόγος Ε' (σ. 226).
 - ς. Λόγος ς'. (σ. 292).
 - ζ. Λόγος ζ' (σ. 330).
 - η. Λόγος Η' (σ. 366).
3. Λόγος εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν, καὶ κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἑλληνας (σ. 416).
4. Περὶ εἴμαρμένης καὶ προνοίας, Λόγοι Α' (σ. 544).
5. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Β' (σ. 556).
6. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Γ' (σ. 572).
7. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Δ' (σ. 582).
8. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Ε' (σ. 600).
9. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος ς' (σ. 614).

35ος Α. Ὁμιλίαις Δογματικαῖς:

1. Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Α' (σ. 10).

2. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Β' (σ. 40).*
3. *Περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ ὅτι ἡ συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ φορητὴ τοῖς Σεραφίμ, Λόγος Γ' (σ. 78).*
4. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Δ' (σ. 112).*
5. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Ε' (σ. 146).*
6. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος ς'. Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον (σ. 190).*
7. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ζ'. Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως καὶ τοῦ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ἀπόδειξις (σ. 220).*
8. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Η'. Εἰς τὰ ὑπόλοιπα κατὰ αἵρετικῶν, καὶ περὶ κρίσεως καὶ ἐλεημοσύνης, καὶ εἰς τὴν αἴτησιν τῆς μητρὸς τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου (σ. 266).*
9. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγ. Θ'. Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον (σ. 300).*
10. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ι' (σ. 316).*
11. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος ΙΑ' (σ. 356).*
12. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ι', Εἰς τὸν παραλυτικὸν (σ. 380).*

Β. Ὅμιλιες Ἑορταστικῆς:

1. *Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅμιλία Β' (σ. 422).*
2. *Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅμιλία Β' (σ. 462).*
3. *Εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα (σ. 490).*
4. *Εἰς τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα (σ. 520).*
5. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Α' (σ. 554).*
6. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Β' (σ. 588).*
7. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Γ' (σ. 626).*
8. *Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κοιμητηρίου καὶ εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (σ. 636).*

36ος

Α. Ὅμιλιες Ἑορταστικῆς:

1. *Εἰς τὸν σταυρὸν καὶ τὸν ληστήν (σ. 8).*
2. *Εἰς τὸν σταυρὸν (σ. 36).*
3. *Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα (σ. 70).*
4. *Περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως (σ. 92).*
5. *Κατὰ μεθυόντων καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν (σ. 142).*
6. *Εἰς τὴν Σαμαρείτιδα (σ. 172).*
7. *Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὅμιλία Α' (σ. 200).*
8. *Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὅμιλία Β' (σ. 232).*
9. *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὅμιλία Α' (σ. 292).*
10. *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὅμιλία Β' (σ. 330).*

Β. Ὅμιλιες Ἐγκωμιαστικῆς Α':

1. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Α' (σ. 350).*
2. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Β' (σ. 368).*
3. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Γ' (σ. 382).*
4. *Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον (σ. 388).*
5. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, Ὅμιλία Α' (σ. 400).*

6. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Β' (σ. 418).*
7. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Γ' (σ. 432).*
8. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Δ' (σ. 446).*
9. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ε' (σ. 478).*
10. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ζ' (σ. 498).*
11. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ζ' (σ. 518).*
12. *'Η κλῆσις τοῦ Παύλου (σ. 536).*
13. *Εἰς μάρτυρας, 'Ομιλία Α' (σ. 568).*
14. *Εἰς μάρτυρας, 'Ομιλία Β' (σ. 578).*
15. *'Εγκώμιον εἰς ἁγίους Πάντας (σ. 604).*

37ος **Α. 'Ομιλίαι Ἐγκωμιαστικῆς Β':**

1. *Εἰς τὸν Μελέτιον Ἀντιοχείας (σ. 20).*
2. *Εἰς τὸν μάρτυρα Λουκιανόν (σ. 36).*
3. *Εἰς τὸν μάρτυρα Βαβύλαν (σ. 52).*
4. *Εἰς τὸν Ἰουβεντῖνον καὶ Μαξιμῖνον (σ. 66).*
5. *Εἰς τὴν μάρτυρα Πελαγίαν (σ. 82).*
6. *Εἰς τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον (σ. 100).*
7. *Εἰς τὸν Εὐστάθιον Ἀντιοχείας (σ. 128).*
8. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, 'Ομιλία Α' (σ. 150).*
9. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, 'Ομιλία Β' (σ. 168).*
10. *Εἰς τὰς μάρτυρας Βερνίκην καὶ Προσδόκην καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν Δομνίαν (σ. 182).*
11. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ἰουλιανόν (σ. 218).*
12. *Εἰς τὸν μάρτυρα Βαρλαάμ (σ. 244).*
11. *Εἰς μάρτυρας Αἰγυπτίους (σ. 264).*
12. *Εἰς τὸν ἐπίσκοπον Διόδωρον (σ. 276).*
13. *Εἰς τὴν πρωτομάρτυρα Θέκλαν (σ. 284).*
14. *Εἰς τὸν μάρτυρα Φωκᾶν (σ. 292).*
15. *Εἰς τὴν μάρτυρα Δροσίδα (σ. 312).*

38ος **Β. Ἐπιστολές:**

1. *'Επιστολές πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα Α'-ΙΖ' (σ. 348-557).*
2. *Βίος τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος (σ. 558).*

'Επιστολές:

1. *'Επιστολές Πρὸς Ἰννοκέντιον (σ. 18-47).*
2. *'Επιστολές πρὸς διαφόρους ἀποδέκτας ΙΗ' – ΠΜΒ' (σ. 48-433).*

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΙΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
(ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ)

- Α' **Θέματα:** Ἀγαθότητα – Ἀχαριστία.
 Β' **Θέματα:** Βασιλεία οὐρανῶν – Εὐαγγέλιο.
 Γ' **Θέματα:** Εὐγνωμοσύνη – Πίστη.
 Δ' **Θέματα:** Ὅλα τὰ ὑπόλοιπα, ('Υπὸ ἔκδοση).

Τόμος

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

1ος **Δογματικά Α'**

1. Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες.
2. Κατὰ εἰμαρμένης.
Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως (σ. 200).
4. Λόγος Κατηχητικὸς Μέγας (σ. 500).

2ος **Δογματικά Β'**: (Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικοὶ Λόγοι Α' - Β').3ος **Δογματικά Γ'**:

1. Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικὸς Λόγος Γ'.
2. Λόγος Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὴν Εὐνομίου ἔκθεσιν.

4ος **Α')** **Λόγοι Δογματικοί** :

1. Πρὸς Εὐστάθιον, Περὶ τῆς ἁγ. Τριάδος.
2. Πρὸς Ἀβλάδιον, Περὶ τοῦ μὴ οἶεσθαι λέγειν τρεῖς θεούς.
3. Πρὸς Συμπλίκιον, Περὶ πίστεως.
4. Κατὰ Μακεδονιανῶν τῶν Πνευματομάχων περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
5. Πρὸς Θεόφιλον, Κατὰ Ἀπολιναριστῶν.
6. Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὰ Ἀπολιναρίου.
7. Κατὰ Ἀρείου καὶ Σαβελλίου.

Β') **Ἐπιστολές (Α' - ΛΑ')**.5ος **Ἑρμηνευτικά Α'** :

1. Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου.
2. Ἀπολογητικὸς περὶ τῆς Ἑξαήμερου.
3. Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως (Ὁμιλίαι Α' - Γ').

6ος **Ἑρμηνευτικά Β'** :

1. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν.
2. Εἰς τὸν βον Ψαλμόν.
3. Περὶ τῆς ὀγδόης.
4. Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.

7ος **Ἑρμηνευτικά Γ'** :

1. Ἐξήγησις εἰς τὰ Ἄσματα, Λόγοι Α' - ΙΕ'.

8ος **Α')** **Ἑρμηνευτικά Γ' - Δογματικά** :

1. Εἰς τὴν Προσευχὴν, Λόγοι Α' - Ε'.
2. Εἰς τοὺς Μακαρισμοὺς, Λόγοι Α' - Η'.

Β') **Ἀσκητικά Α'** :

1. Περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ καὶ τῆς κατ' ἀλήθειαν ἀσκήσεως.
2. Πρὸς Ἀρμόνιον, Περὶ τοῦ τί τὸ τοῦ Χριστιανοῦ ἐπάγγελμα.
3. Πρὸς Ὀλύμπιον, Περὶ τελειότητος.
4. Πρὸς τοὺς ἀχθομένους ταῖς ἐπιτιμήσεσι.
5. Περὶ τῶν νηπίων πρὸ ὥρας ἀφαρπαζομένων.

9ος **Α')** **Ἀσκητικά Β'** : Περὶ παρθενίας (Κεφάλαια Α' - ΚΓ').**Β')** **Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί**:

1. Περὶ ἀρετῆς, ἥτοι Εἰς τὸν Βίον Μωυσέως (Λόγοι Α' - Β').

- Τόμος 2. *Εἰς τὸν Βίον τῆς Ὁσίας Μακρίνης.*
 3. *Εἰς τὸν Βίον Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ.*
 10ος Ὁμιλίαι : α) Δογματικές, β) Ἠθικές, γ) Ἐορταστικές.
 11ος Ὁμιλίαι : α) Ἐορταστικές, β) Ἐγκωμιαστικές, γ) Ἐπιτάφιας.

Η'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Βίος Γρηγορίου Παλαμᾶ Ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου

- 1ος α) Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
 β) Ἐπιστολές Πρὸς Ἀκίνδυνον καὶ Πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.

2ος Λόγοι: Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἠσυχάζοντων (Λόγοι Α' - Γ').

3ος Α') **Πραγματεῖς Δογματικές:**

1. Περὶ θείας ἐνώσεως καὶ διακρίσεως.
2. Περὶ θείων ἐνεργειῶν καὶ τῆς κατ' αὐτάς μεθέξεως.
3. Περὶ θείας καὶ θεοποιουῦ μεθέξεως.
4. Διάλεξις Ὁρθοδόξου καὶ Βαρλααμίτου.
5. Διάλεξις Θεοφάνους πρὸς Θεότιμον.
6. Ὅτι Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνός εἰσιν οἱ διχοτομοῦντες.

Β') **Πραγματεῖς Ὁμολογιακές :**

1. Ἀγιορειτικὸς Τόμος.
2. Ἐκθεσις δυσσεδημάτων.
3. Ἀναίρεσις γράμματος Καλέκα.
4. Ἀναίρεσις γράμματος Ἰγνατίου Ἀντιοχείας.
5. Ἀναίρεσις ἐξηγήσεως τόμου Καλέκα.

4ος Ἐπιστολές:

Πρὸς τὸν Ἀρσένιον Στουδίτην.- Πρὸς Ἰωάννην Γαβραῖν.- Πρὸς Παῦλον Ἀσάνην.- Πρὸς Δανιήλ Αἴνου.- Πρὸς τὸν Νομοφύλακα Συμεών.- Πρὸς Ἀθανάσιον Κυζίκου.- Πρὸς Δαμιανόν.- Πρὸς Διονύσιον μετὰ τῆς ὁμολογίας.- Πρὸς Βησσαρίωνα.- Πρὸς Μακάριον Α'.- Πρὸς τοὺς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Γέροντας.- Πρὸς Φιλόθεον.- Πρὸς Μακάριον Β'.- Πρὸς Ἄνναν Παλαιολογίναν.

5ος Λόγοι: Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Α' - Γ').

6ος Λόγοι: Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Δ' - Ζ').

7ος Α') **Κείμενα Αἰχμαλωσίας:**

- 1) Λόγος διασαφῶν τὴν τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου δόξαν.
- 2) Εἰς τὴν ρῆσιν ἐκ τῶν Θησαυρῶν τοῦ Κυρίλλου.
- 3) Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν.
- 4) Ἐπιστολὴ ὅτε ἐάλω. 5) Διάλεξις πρὸς τοὺς Χιόνας.
- 6) Ἐπίτομος διήγησις διαλέξεως μετὰ Γρηγορᾶ.

Β') **Λόγοι :**

- 1) Περὶ τῆς τοῦ Γρηγορᾶ ψευδογραφίας καὶ δυσσεβείας Λόγοι Α' - Δ'.
- 2) Περὶ τῆς ρήσεως τοῦ Μ. Βασιλείου.

8ος Α') **Ἐκατὸν Πεντήκοντα Κεφάλαια.**

Τόμος Β') **Ἀσκητικὴ Γραμματεία:**

- 1) *Περὶ προσευχῆς καὶ καθαρότητος καρδίας.*
- 2) *Εἰς τὸν Βίον τοῦ ὁσίου Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου.*
- 3) *Πρὸς τὴν μοναχὴν Ξένην.*
- 4) *Πρὸς τοὺς Ἰωάννην καὶ Θεόδωρον τοὺς φιλοσόφους.*
- 5) *Πρὸς τὸν ἱερομόναχον Παῦλον Ἀσάνην.*
- 6) *Δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν νομοθεσίας.*

Γ') **Εὐχῆς (Α' - Δ').**

9ος **Ὁμιλίαις Α' - Κ':**

1. Ὁμιλία Α', *Περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰρήνης.*
2. Ὁμιλία Β', *Εἰς τὴν κατὰ τὸν τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον τοῦ Κυρίου παραβολήν.*
3. Ὁμιλία Γ', *Εἰς τὴν κατὰ τὸν σεσωσμένον ἄσωτον τοῦ Κυρίου παραβολήν.*
4. Ὁμιλία Δ', *Εἰς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ εὐσπλαχνίας καὶ εὐποιΐας.*
5. Ὁμιλία Ε', *Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ περὶ σωφροσύνης καὶ τῆς ἀντιθέτου ταύτη κακίας.*
6. Ὁμιλία ς', *Προτρεπτικὴ πρὸς νηστείαν καὶ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου.*
7. Ὁμιλία Ζ', *Περὶ νηστείας.*
8. Ὁμιλία Η', *Περὶ πίστεως καὶ ἔκθεσις τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας.*
9. Ὁμιλία Θ', *Ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς.*
10. Ὁμιλία Ι', *Τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς (Παραλυτικοῦ).*
11. Ὁμιλία ΙΑ', *Εἰς τὸν τίμον καὶ ζωοποιὸν σταυρόν.*
12. Ὁμιλία ΙΒ', *Εἰς τὴν τετάρτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.*
13. Ὁμιλία ΙΓ', *Εἰς τὴν πέμπτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.*
14. Ὁμιλία ΙΔ', *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου.*
15. Ὁμιλία ΙΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων.*
16. Ὁμιλία ΙϚ', *Εἰς τὸ Μ. Σάββατον.*
17. Ὁμιλία ΙΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ.*
19. Ὁμιλία ΙΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων.*
20. Ὁμιλία ΙΘ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Σαμαρείτιδος.*
21. Ὁμιλία Κ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Τυφλοῦ.*

10ος **Ὁμιλίαις ΚΑ' - ΜΒ':**

1. Ὁμιλία ΚΑ', *Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
2. Ὁμιλία ΚΒ', *Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
3. Ὁμιλία ΚΓ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἀγίων Πατέρων.*
4. Ὁμιλία ΚΔ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς.*
5. Ὁμιλία ΚΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἀγίων Πάντων.*
6. Ὁμιλία ΚϚ', *Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.*
7. Ὁμιλία ΚΖ', *Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.*

- Τόμος 8. Ὁμιλία ΚΗ', *Εἰς τὴν ἑορτὴν Πέτρου καὶ Παύλου.*
 9. Ὁμιλία ΚΘ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Ματθαίου.*
 10. Ὁμιλία Λ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Ματθαίου.*
 11. Ὁμιλία ΛΑ', *Εἰς τὴν πρόοδον τοῦ σταυροῦ.*
 12. Ὁμιλία ΛΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Θ' Ματθαίου.*
 13. Ὁμιλία ΛΓ', *Εἰς τὴν λιτὴν.*
 14. Ὁμιλία ΛΔ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
 15. Ὁμιλία ΛΕ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
 16. Ὁμιλία Λς', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΑ' Ματθαίου.*
 17. Ὁμιλία ΛΖ', *Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*
 18. Ὁμιλία ΛΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Ματθαίου.*
 19. Ὁμιλία ΛΘ', *Εἰς ἐπιδημίαν.*
 20. Ὁμιλία Μ', *Εἰς τὴν Ἀποτομὴν τοῦ Προδρόμου.*
 21. Ὁμιλία ΜΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΔ' Ματθαίου.*
 22. Ὁμιλία ΜΒ', *Εἰς τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου.*

11ος **Ὁμιλίαις ΜΓ'–ΞΓ' :**

1. Ὁμιλία ΜΓ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΖ' Ματθαίου.*
2. Ὁμιλία ΜΔ', *Εἰς τὸν Ἰωάννην Εὐαγγελιστὴν.*
3. Ὁμιλία ΜΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Β' Λουκᾶ.*
4. Ὁμιλία Μς', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Γ' Λουκᾶ.*
5. Ὁμιλία ΜΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Δ' Λουκᾶ.*
6. Ὁμιλία ΜΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ε' Λουκᾶ.*
7. Ὁμιλία ΜΘ', *Εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον.*
8. Ὁμιλία Ν', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Λουκᾶ.*
9. Ὁμιλία ΝΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Λουκᾶ.*
10. Ὁμιλία ΝΒ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
11. Ὁμιλία ΝΓ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
12. Ὁμιλία ΝΔ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ι' Λουκᾶ.*
13. Ὁμιλία ΝΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Προπατόρων.*
14. Ὁμιλία Νς', *Εἰς τὰ προεόρτια τῶν Χριστουγέννων.*
15. Ὁμιλία ΝΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Πατέρων.*
16. Ὁμιλία ΝΗ', *Εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν.*
17. Ὁμιλία ΝΘ', *Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανίων.*
18. Ὁμιλία Ξ', *Εἰς τὰ Ἐπιφάνια.*
19. Ὁμιλία ΞΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Λουκᾶ.*
20. Ὁμιλία ΞΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΓ' Λουκᾶ.*
21. Ὁμιλία ΞΓ', *Πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντα.*

Θ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- 1ος **Ἀποφθέγματα Γερόντων:** Ἀντωνίου, Ἀρσενίου, Ἀγά-θωνος, Ἀμμωνᾶ, Ἀχιλλᾶ, Ἀμμώη, Ἀμμούν, Ἀνούβ, Ἀβραάμ, Ἀρη, Ἀλωνίου, Ἀπφύ, Ἀπολλώ, Ἀνδρέου, Αἰώ, Ἀμωναθᾶ, Μ. Βασιλείου, Βησσαρίω-

Τόμος νος, Βενιαμίν, Βιαρέ, Γρηγ. Θεολόγου, Γελασίου, Γεροντίου, Δανιήλ, Διοσκόρου, Δουλά, Ἐπιφανίου Κύπρου, Ἐφραΐμ, Εὐχαρίστου, Κοσμικοῦ, Εὐλογίου, Εὐπρεπίου, Ἐλλαδίου, Εὐαγρίου, Εὐδαίμονος, Ζήνωνος, Ζαχαρίου, Ἡσαΐου, Ἡλία, Ἡρακλείου, Θεοδώρου, τῆς Φέρμης, Θεοδώρου τοῦ Ἐνάτου, Θεοδώρου τοῦ εἰς Σκήτιν, Θεοδώρου τοῦ Ἐλευθεροπολίτου, Θεοδότου, Θεωνᾶ, Θεοφίλου, ἀμμᾶς Θεοδώρας, Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ, Ἰωάννου τοῦ ἐν Κοινοβίῳ, Ἰσιδώρου, Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, Ἰσαὰκ τοῦ Πρεσβυτέρου, Ἰωσήφ τοῦ ἐν Πενεφῶ, Ἰακώβου, Ἰέρακος, Ἰωάννου τοῦ Εὐνούχου, Ἰωάννου τοῦ Κίλικος, Ἰωάννου τῶν Κελλίων, Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυτέρου, Ἰωάννου τοῦ Πέρσου, Ἰωάννου τοῦ Θηβαίου, Ἰλαρίωνος, Ἰσχυρίωνος, Κασσιανοῦ, Κρονίου, Καρίωνος, Κό-πρι, Κύρου, Λουκίου, Λώτ, Λογγίνου, Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, Μωυ-σέως, Ματώη, Μάρκου μαθητοῦ ἀββᾶ Σιλουανοῦ, Μιλησίου, Μωτίου, Μεγεθίου, Μιώς, Μάρκου τοῦ Αἰγυπτίου, Μακαρίου τοῦ Πολιτικοῦ, Νείλου, Νισθερώου, Νίκωνος, Νετρᾶ, Νικήτα, Ζοΐου, Ξανθία, Ὀλυμπίου, Ὀρσισίου, Ποιμένος, Παμβώ, Πιστοῦ, Πίωρ, Πιτυρίωνος, Πιστάμωνος, Πέτρου τοῦ Πιονίτου, Παφνουτίου, Παύλου τοῦ Κοσμίτου, Παύλου τοῦ Μεγάλου, Παύλου τοῦ Ἀπλοῦ, Πέτρου τοῦ τῶν Δίου, Ρωμαίου, Ρούφου, Ρωμανοῦ, Σισώη, Σίδωνος, Σαϊώ, Σάρρας, Συγκλητικῆς, Τιθώη, Τιμο-θέου, Ὑπερεχίου, Φωκᾶ, Φήλικος, Φιλαγρίου, Φορτᾶ, Χομαί, Χαιρή-μωνος, Ψενθαΐσιου, Ὠρ.

2ος *Τὸ Λειμωνάριον.*

3ος *Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου:*

1) *Περὶ θείων ὀνομάτων.* 2) *Περὶ Οὐρανίου ἱεραρχίας.* 3) *Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.* 4) *Περὶ μυστικῆς θεολογίας.* 5) *Ἐπιστολές.*

4ος *Θεοδωρήτου Κύρου: Φιλόθεος Ἱστορία ἢ Ἀσκητικὴ Πολιτεία.*

5ος *Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, Βίοι Ἀγίων: 1. Ἐπιστολὴ πρὸς ἀββᾶν Γεώργιον. 2. Βίος τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου. 3. Βίος τοῦ ὁσίου Σάβα. 4. Βίος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐπισκόπου καὶ ἡσυχαστοῦ. 5. Βίος τοῦ ἀββᾶ Κυριακοῦ. 6. Βίος τοῦ ἀββᾶ Θεοδοσίου. 7. Εἰς τὸν ὄσιον Θεόγνιον τὸν ἐπίσκοπον. 8. Βίος τοῦ ἁγίου Ἀβραμίου.*

6ος *Παλλαδίου Ἐλενοπόλεως: Λαυσαϊκὴ Ἱστορία.*

7ος *Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου: 50 Πνευματικὲς Ὀμιλίαι.*

8Α *Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου: Λόγοι Ἀσκητικοὶ (Α' - ΚΣΤ').*

8Β *Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου: Λόγοι Ἀσκητικοὶ (ΚΖ' - ΞΑ').*

8Γ *Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου: α) Λόγοι Ἀσκητικοὶ (ΕΒ' - ΠΣΤ').*

β) *Ἐπιστολές (Α' - Δ').*

9 *Α'. Διαδόχου Φωτικῆς: 1) Κεφάλαια Γνωστικά. 2) Λόγος εἰς τὴν Ἀνάληψιν. 3) Ὁράσεις. 4) Ἐρωταποκρίσεις.*

Β'. Ἰωάννου Καρπαθίου: Κεφάλαια Παρακλητικὰ 100.

10Α *Ἀγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (Α' - ΣΚΘ').*

10Β *Ἀγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (ΣΛ' - ΦΚΒ').*

10Γ *Ἀγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (ΦΚΓ' - ΩΜ').*

11Α *Α'. Εὐαγρίου: 1. Κεφάλαια πρακτικὰ, πρὸς Ἀνατόλιον. 2. Λόγος πρακτικὸς. 3. Τῶν κατὰ μοναχῶν πραγμάτων τὰ αἴτια. 4. Κεφάλαια ΛΓ κατ' ἀκολουθίαν. 5. Πνευματικαὶ γνῶμαι κατὰ ἀλφάβητον. 6. Ἐτεροι γνῶμαι. 7. Περὶ τῶν ὀκτῶ λογισμῶν, πρὸς Ἀνατόλιον. 8. Ἀποσπάσματα.*

- Β'.** Ἁγίου Νείλου: 1) Διηγήματα Α'-Ζ, 2) Πρὸς Ἀλβιανὸν μοναχὸν ἔρημίτην, 3) Πρὸς Ἀγάθιον μονάζοντα, Περί Περιστεραῶς.
- 11B Ἁγίου Νείλου: 4). Πρὸς Μάγναν, Λόγος περὶ ἀκτημοσύνης, 5) Ὅτι διαφέρουσι τῶν ἐν πόλεσιν ὤκισμένων οἱ ἐν ἐρήμοις ἡσυχάζοντες... 6) Λόγος πρὸς Εὐλόγιον μοναχόν. 7) Πρὸς Εὐλόγιον, Λόγος περὶ τὰς ἀντιζήλους τῶν ἀρετῶν κακίας. 8) Περί τῶν ὀκτὼ πνευμάτων τῆς πονηρίας. 9) Λόγος περὶ προσευχῆς. 10) Κεφάλαια ΚΖ' περὶ πονηρῶν λογισμῶν. 11) Παραινέσεις πρὸς μοναχοὺς. 12) Γνώμαι ἀπάγουσαι τῶν φθαρτῶν καὶ κολλῶσαι τοῖς ἀφθάρτοις τὸν ἄνθρωπον. 13) Κεφάλαια ἢ παραινέσεις. 14) Περί τῶν ὀκτὼ τῆς κακίας λογισμῶν.
- 11Γ Ἁγίου Νείλου: 15) Λόγος Ἀσκητικός, Κεφ. Α'-ΟΕ'. 16) Λόγος εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου, «νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω ὁμοίως καὶ πήραν...». 17) Λόγος Ἀσκητικός καὶ πολυμερής. 18) Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον (Κεφ. Α'-ΟΓ') 19) Διήγησις περὶ Πάχονος, πορνικὸν πόλεμον πέσχοντος καὶ νικῶντος. 20) Ὑπερεχίου, Παραινέσεις ἀσκητῶν. 21) Ἀποσπάσματα ἐκ Λόγων καὶ Ὀμιλιῶν τοῦ Ἁγίου Νείλου (Εἰς τὸ Πάσχα, Λόγοι δύο, καὶ εἰς τὴν Ἀνάληψιν, Λόγοι τρεῖς). 22) Ἐπιστολαὶ (Βιβλ. Α'. 1-333).
- 11Δ Ἐπιστολαί: 1. Βιβλίον Β' (1-333), 2. Βιβλίον Γ' (1-333). 3. Βιβλίον Δ' (1-62).
- 12ος Α'. Ἀββᾶ Ἡσαΐα : Λόγοι Ἀσκητικοί.
 Β'. Ἀββᾶ Ζωσιμᾶ: Κεφάλαια ἀφέλιμα.
 Γ'. Ἀββᾶ Δωροθέου : Πραγματεῖες καὶ Ἐπιστολές.
- 13ος Α'. Μάρκου Ἐρημίτη: Δέκα δοκίμια (Περί νόμου πνευματικοῦ, Περί τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιοῦσθαι, Περί μετανοίας, Περί τοῦ θείου βαπτίσματος, Πρὸς Νικόλαον νουθεσίαι ψυχωφελεῖς, Κεφάλαια νηπικὰ ΚΗ', Συνδιάλεξις πρὸς σχολαστικόν, Συμβουλία νοῦς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, Περί νηστείας, Εἰς τὸν Μελχισεδέκ).
- Β'. Ἡουχίου Ἱεροσολύμων: Λόγος ψυχωφελῆς περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς εἰς ἑκατοντάδας δύο. Λόγοι Α'-Η' (Εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, Περί τῆς τρίτης ὥρας καὶ ἕκτης, Περί ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, Εἰς τὴν Θεοτόκον Μαρίαν, Εἰς τὴν αὐτὴν Θ. Μαρίαν, Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου, Ἐγκώμιον εἰς ἅγιον Θωμᾶν, Εἰς Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον).- Συναγωγὴ ἀποριῶν καὶ λύσεων.- Μαρτύριον ἁγίου Λογγίνου.
- 13Α Ἀναστασίου Σιναΐτου: 1) Ὁδηγός, 2) Περί τῆς ἁγίας συνάξεως καὶ περὶ τοῦ μὴ κρίνειν καὶ μνησικακεῖν καὶ 3) Εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγωγὴν τῆς ἑξαήμερου κτίσεως.
- 13Β Ἀναστασίου Σιναΐτου: Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις Α'-ΞΔ'.
- 13Γ Ἀναστασίου Σιναΐτου: Α) Ἐρωταποκρίσεις ΞΕ-ΡΝΔ. Β) ΛΟΓΟΙ
- 13Δ Ἀντιόχου Μοναχοῦ: Ἐπιστολὴ Πρὸς Εὐστάθιον - Κεφάλαια Α'-ΡΓ'.
- 14ος Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : 1. Μυσταγωγία. 2. 400 Κεφάλαια Περί ἀγάπης. 3. Λόγος Ἀσκητικός. 4. 200 Κεφάλαια Περί Θεολογίας.
- 14Α Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : 1. Ἐρωταποκρίσεις. 2. Πρὸς Θεόπεμπτον τὸν Σχολαστικόν. 3. Ἐρμηνεία εἰς τὸν ΝΘ' Ψαλμόν.
- 14Β Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις Α' - ΝΓ').
- 14Γ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις ΝΔ' - ΞΕ').

- 14Δ **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον (Ἀπορίες Α'- Ε', καὶ Α' - ΡΔ').*
- 14Ε **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :**
 1. *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον (Ἀπορίες ΡΕ'- ΡΟΘ').*
 2. *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου (α. Εἰς τὸ Περὶ οὐρανόου ἱεραρχίας καὶ β. Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας).*
- 14ς **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου.*
 (1. *Εἰς τὸ Περὶ θείων ὀνομάτων, καὶ 2. Εἰς τὸ Περὶ μυστικῆς θεολογίας).*
- 15Α **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Δοκίμια δογματικά, θεολογικά καὶ πολεμικά: Πρὸς Μαρίνον, Δοκίμια Α'-Γ', Πρὸς Γεώργιον τὸν πρεσβύτερον, Ἀπαντήσεις πρὸς ἐρωτήσεις διαφόρων, Περὶ τοῦ «Παρελθέτω τὸ ποτήριον», Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, Ἐπιστολὴ Πρὸς τὸν Νίκανδρον, ἀπολογία πρὸς Σικελούς, Ἐπιστολὴ πρὸς Μαρίνον, Περὶ τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεων, Ὅροι διάφοροι, Πνευματικὸς καὶ δογματικὸς τόμος, Περὶ τῶν δύο θελημάτων τοῦ Χριστοῦ, Περὶ ὄρων διαστολῶν, Ἐπιλυσις ἀποριῶν διακόνου Θεοδώρου, Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, Κεφάλαια διάφορα περὶ οὐσίας, φύσεως, ὑποστάσεως, προσώπου καὶ θελήματος Χριστοῦ.*
- 15Β **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Ἐπιστολές κοινές, δογματικὲς καὶ πολεμικές: Πρὸς τὸν ἑπαρχὸν Γεώργιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον (τρεῖς).- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰωάννην.- Πρὸς Ἰωάννην τὸν πρεσβύτερον (δύο.- Πρὸς Θαλάσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον.- Πρὸς μοναχὴν.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον Περὶ τῶν ὀρθῶν ὄρων τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων.- Πρὸς Πέτρον ἰλλούστριον (δύο).- Πρὸς Κοσμᾶν τὸν διάκονον, περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως (δύο).- Πρὸς Ἰουλιανὸν σχολαστικόν, περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Κυρίου.- Πρὸς τὸν ἑπαρχὸν Γεώργιον.- Πρὸς Πύρρον.- Πρὸς Μαρίνον.- Πρὸς ἐπίσκοπον Κυδωνίας.- Πρὸς Αὐξέντιον.- Πρὸς Στέφανον.- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς Κόνωνα.- Πρὸς Θαλάσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον.- Πρὸς Κυρισίκιον.- Πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον.- Πρὸς Πολυχρόνιον (ὀκτώ).- Πρὸς Θαλάσιον (τρεῖς).- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον (τρεῖς).- Πρὸς Ἀναστάσιον μονάζοντα.*
- 15Γ **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** 1. *Συζήτησις ἐν Βιζύῃ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας Θεοδοσίου.* 2. *Ἐξήγησις τῆς κινήσεως.* 3. *Διάλεξις πρὸς Πύρρον.* 4. *Περὶ ψυχῆς.* 5. *Ἐρμηνεία τῆς προσευχῆς «Πατερ ἡμῶν», 3. Βίος Μαξίμου.*
- 15Δ **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** 1. *Κεφάλαια διάφορα.* 2. *Κεφάλαια ἕτερα, Σχόλια εἰς τὰς Ἐπιστολάς Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου.*
- 15Ε **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Κεφάλαια Θεολογικά.*
- 16ος **Ἰωάννου τῆς Κλίμακος:** *Κλίμαξ εἰς Λόγους Α', καὶ Λόγος εἰς τὸν Ποιμένα.*
- 17ος **Α. Πέτρου Δαμασκηνοῦ :** 1. *Ἐπόμνησις πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.*
 2. *Λόγοι συνοπτικοὶ ΚΔ'.*

Β. Φιλοθέου Σιναΐτου : *Νηπτικά Κεφάλαια Μ.*

Γ. Θεοδώρου τοῦ Ἀσκητοῦ : 1. *Κεφάλαια Ρ'.* 2. *Θεωρητικόν.*

- 18ος **Θεοδώρου Στουδίτου:** Ὁμιλίαι πρὸς τὸ κοινόν: α) *Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου σταυροῦ.* β) *Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων.* γ) *Λόγος Κατηχητικὸς εἰς τὴν ἁγ. Κυριακὴν τοῦ Πάσχα.* δ) *Ἐγκώμιον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.* ε) *Εἰς τὴν σύναξιν τῶν οὐρανίων ταγμάτων.* ς) *Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ.* ζ) *Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς ἱ. κεφαλῆς τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου.* η) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην.* θ) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἀπόστολον Βαρθολομαῖον.* ι) *Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν πνευματικὸν πατέρα του Πλάτωνα.* ια) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἀρσένιον τὸν ἀναχωρητὴν.* ιβ) *Λόγος ἐπιτάφιος εἰς μητέρα του.* ιγ) *Λόγοι Κατηχητικοὶ Α'-ΛΓ.*
- 18Α **Θεοδώρου Στουδίτου:** *Λόγοι Κατηχητικοὶ ΛΔ' -ΡΚΔ'.*
- 19Α **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου:** *Βίος Συμεὼν ὑπὸ Νικήτα Στηθάτου.- Κεφάλαια.- Εὐχαριστίαι.- Διάλογος μετὰ σχολαστικοῦ.*
- 19Β **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Βίβλος τῶν Θεολογικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-Γ').- Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-ς').*
- 19Γ **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου:**
Α') *Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Ζ'-ΙΕ').*
Β') *Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Α'-Ζ').*
- 19Δ **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Η'-ΛΔ').*
- 19Ε **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Ὑμνοὶ (Α'-ΚΖ').*
- 19ς **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Ὑμνοὶ (ΚΗ'-ΝΗ').*
- 20ος **Α. Νικήτα Στηθάτου :** *Νηπτικὰ κεφάλαια, ἑκατοντάδες τρεῖς.*
1. *Ἐκατοντάς πρώτη, Κεφάλαια πρακτικά.* 2. *Ἐκατοντάς δευτέρα, Κεφάλαια φυσικά.* 3. *Ἐκατοντάς τρίτη, Κεφάλαια γνωστικά.*
- Β. Ἡλία Ἐκδίκου:** 1. *Ἀνθολόγιον γνωμικόν.* 2. *Κεφάλαια γνωστικά ΛΒ'.* 3. *Κεφάλαια πρακτικά καὶ θεωρητικά ΡΙΖ'.*
- Γ. Θεολήπτου Φιλαδελφείας:** 1. *Λόγος τὴν ἐν Χριστῶ κρυπτὴν ἐργασίαν διασαφῶν καὶ δεικνύων ἐν βραχεῖ τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος τὸν κόπον.* 2. *Κεφάλαια ἑννέα.*
- Δ. Νικηφόρου τοῦ Μονάζοντος:** *Λόγος περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας.*
- Ε. Γρηγορίου Σιναΐτου :** *Κεφάλαια 137 περὶ λογισμῶν καὶ παθῶν καὶ ἀρετῶν δι' ἀκροστιχίδος.* 2. *Κεφάλαια Γνωστικά ἑπτὰ.* 3. *Κεφάλαια δέκα Περὶ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς.* 4. *Κεφάλαια δέκα πέντε Περὶ ἡσυχίας καὶ τῶν δύο τρόπων τῆς προσευχῆς.* 5. *Περὶ τοῦ πῶς δεῖ καθέζεσθαι τὸν ἡσυχάζοντα εἰς τὴν εὐχὴν καὶ μὴ ταχέως ἀνίστασθαι.*
- ς. Θεοφάνους Μοναχοῦ :** *Κλίμαξ Θείων Χαρίτων.*
- 21ος **Α. Καλλίστου Καταφυγιώτου :** *Τὰ σωζόμενα, Περὶ θείας ἐνώσεως καὶ βίου θεωρητικοῦ.*
- Β. Καλλίστου καὶ Ἰγνατίου τῶν Ξανθοπούλων :** *Μέθοδος καὶ κανὼν ἀκριθῆς περὶ τῶν αἰρουμένων ἡσύχως βιώσασθαι καὶ μοναστικῶς, περὶ τε ἀγωγῆς καὶ πολιτείας καὶ διαίτης αὐτῶν.*
- 21Α **Α. Καλλίστου Τηλικούδη τοῦ Πατριάρχου :** 1) *Κεφάλαια Περὶ προσευχῆς.*

- 21A 2. *Περὶ ἡσυχαστικῆς τριβῆς.* 3. *Ἐκλογαὶ ἀπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων.*
 Β. *Συμειῶν τοῦ Μεταφραστοῦ, Παράφρασις εἰς ΠΝ' Κεφάλαια εἰς τοὺς πενήκοντα Λόγους τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου.*
- 22ος *Νικολάου Καβάσιλα : Ἑρμηνεῖα εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν.— Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.*

Ι' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ' ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

- 1ος *Ἰουστίνου τοῦ Φιλοσόφου : 1. Ἀπολογίαι Α' καὶ Β'.— 2. Λόγος Περὶ Ἀναστάσεως.— 3. Διάλογος πρὸς Τρύφωνα.*
- 2ος *Τατιανοῦ : Πρὸς Ἑλληνας.— Ἀθηναγόρου : 1. Πρεσβεία Χριστιανῶν. 2. Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.— Θεοφίλου Ἀντιοχείας : Πρὸς Αὐτόλυκον, Βιβλία Α'-Γ'.— Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον.*

ΙΒ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

- 1ος Α) *Προτρεπτικός— Β) Παιδαγωγός,* Λόγος Α'.
 2ος *Παιδαγωγός,* Λόγοι Β' καὶ Γ'.
 3ος *Στρωματεῖς* Λόγοι Α'. - Δ'.
 4ος *Στρωματεῖς* Λόγοι Ε'. - Η'. - Λόγος, *Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος.*

ΙΓ' ΑΠΑΝΤΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

- 1ος *Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων.— Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος.— Ἀποστολικοὶ Κανόνες.*
- 2ος *Ἐπιτομὴ Η' Βιβλίου τῶν Διαταγῶν τῶν ἀποστόλων.— Αἱ διαταγαὶ αἱ διὰ Κλήμεντος*
- 3ος *Κλήμεντος:*
 1. *Τῶν Πέτρου ἐπιδημίων κηρυγμάτων (Ὁμλ. ΙΒ'-Κ').*
 2. *Πρὸς Κορινθίους Α' καὶ Β'.*
 3. *Περὶ τῶν πράξεων, ἐπιδημιῶν τε καὶ κηρυγμάτων.*
 4. *Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.*
- 4ος 1. *Ἐπιστολὴ Βαρνάβα.*
 2. *Ἐπιστολὴς Ἰγνατίου:*
 α) *Γνήσιες (σύντομος καὶ ἐκτενὴς μορφή): 1. Πρὸς Ἐφεσίους, 2. Πρὸς Μαγνησίους, 3. Πρὸς Τραλλησίους, 4. Πρὸς Ρωμαίους, 5. Πρὸς Φιλαδελφεῖς, 6. Πρὸς Σμυρναίους, 6. Πρὸς Πολύκαρπον.*
 β) *Ἀμφιβαλλόμενες: 1. Μαρίας πρὸς Ἰγνάτιον. 2. Ἰγνατίου Πρὸς Μαρίαν, 3. Πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῷ, 4. Πρὸς Ἀντιοχεῖς, 5. Πρὸς Ἡρώνα, 6. Πρὸς Φιλιππησίους.— Μαρτύριον Ἰγνατίου.—*
 3. α) *Πολυκάρπου ἐπιστολὴ πρὸς Φιλιππησίους, β) Μαρτύριον Πολυκάρπου.*
 4. *Ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἑρμᾶ.*
 5. *Παπία Ἱεραπόλεως, ἀποσπάσματα.*

ΙΔ'. ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

- 1ος Κατηχήσεις Φωτιζομένων (Α' - Β').
 Α'. Κατηχήσεις Φωτιζομένων (ΙΓ' - ΙΗ').
 Β'. Κατηχήσεις Μυσταγωγικαί (Α' - Ε').
- 2ος Γ'. Ὁμιλίαις - Ἐπιστολαίς:
1. Εἰς τὸν Παραλυτικὸν τὸν ἐπὶ τὴν κολυμβήθραν.
 2. Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα τὸν Θεοδόχον.
 3. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μωνσταντῖνον τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα.
 4. Μαρτυρίαι παλαιῶν περὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ τοῦ φανέντος εἰς Ἱεροσόλυμα.
 5. Χρονολογία.
 6. Συμπαράθεσις ἐπιστολῶν Κυρίλλου Ἱεροσολύμων καὶ πάπα Ἰουλίου.

ΙΕ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- 1ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' - ΣΤ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 2ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' - ΙΑ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 3ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' - ΙΖ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 4ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'-Ζ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 5ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α'-Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτ/μιον, Βασιλειῶν, Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 6ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' - ΙΘ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 7ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' - ΛΕ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 8ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' - Ε', Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 9ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'-Ζ', καὶ Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ζωοποιοῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α' - ΚΗ', Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἷς καὶ Κύριος, Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια. Πεντάβιβλος ἀντίρρησις κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἀγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον. Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 11ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων.-

Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Α'-Γ). Ὑπὸ ἔκδοση.

12ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Δ'-Γ καὶ τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ'-ΙΘ'). Ὑπὸ ἔκδοση.

13ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ'. Ἐπιστολὴ πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως. Ὑπὸ ἔκδοση.

14ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Α', Λόγοι Α'-ΣΤ, Βιβλίον Β', Λόγοι Α'-Β'. Ὑπὸ ἔκδοση.

15ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Β', Λόγοι Γ'-Ε', Βιβλίον Γ', Λόγοι Α'-Γ. Ὑπὸ ἔκδοση.

16ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Γ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Δ', Λόγοι Α'-Δ'. Ὑπὸ ἔκδοση.

17ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Δ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Ε', Λόγοι Α'-ΣΤ, καὶ εἰς Ἱερεμίαν, Βαρούχ, Ἰεζεκιήλ, καὶ Δα-νιήλ Ὑπὸ ἔκδοση.

18ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ὡσηὲ (Λόγοι Α'-Ζ)- Ἰωήλ (Λόγοι Α'-Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.

19ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἀμῶς (Λόγοι Α'-Δ'), Ὀβδιού, Ἰωνᾶν (Λόγ. Α'-Δ'), Μιχαΐαν (Λόγ. Α'-Ζ). Ὑπὸ ἔκδοση.

20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ναούμ (Λόγοι Α'-Γ), Ἀβ-βακούμ (Α'-Γ), Σοφονίαν (Α-Β), Ἀγγαῖον (Α-Β). Ὑπὸ ἔκδοση.

21ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν (Λόγοι Α'-ΣΤ)- Μαλαχίαν (Λόγοι Α' - Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.

22ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὰς Ματθαῖον - Λουκᾶν. Ὑπὸ ἔκδοση.

23ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα συνέχεια εἰς Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν καὶ εἰς Ἰωάννην (Λόγος Α', κεφ. Α'-Γ). Ὑπὸ ἔκδοση.

24ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Β', κεφ. Α'-Θ, καὶ Λόγος Γ', κεφ. Α'-ΣΤ). Ὑπὸ ἔκδοση.

25ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Δ', κεφ. Α'-Ζ, Λόγος Ε', Α'-Ε.). Ὑπὸ ἔκδοση.

26ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΣΤ, κεφ. Ἐνα, Λόγος Ζ καὶ Η τεμάχια, Λόγος Θ). Ὑπὸ ἔκδοση.

27ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος Γ, κεφ. Α'-Β, Λόγος ΙΑ' κεφ. Α' - ΙΒ'). Ὑπὸ ἔκδοση.

28ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΙΒ'), β) *Εἰς τὰς Πράξεις, καὶ γ) Εἰς τὰς Ἐπιστολάς: 1. Ρωμαίους, 2. Κορινθίους Α', 3. Κορινθίους Β', 4. Γαλάτας, 5. Ἑβραίους, 6. Ἰακώβου, 7. Ἰωάννου Α', 8. Ἰούδα.* Ὑπὸ ἔκδοση.

29ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ἐπιστολαὶ (Α'-ΠΗ). Ὑπὸ ἔκδοση.

30ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὀμιλίαι ἐορταστικῆς (Α'-ΙΖ) Ὑπὸ ἔκδοση.

31ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι Ἑορταστικῆς (ΙΗ-Λ). Ὁμιλίαι διάφορες (Α'-ΚΒ).- Λόγος εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἁγίων τριῶν παίδων καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ. Ὑπὸ ἐκδοσῆ.

ΙΣΤ' ΑΠΙΑΝΤΑ ΦΩΤΙΟΥ

- 1ος Φωτίου Κων/πόλεως: Α'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι, ἧτοι Πρὸς Ἀμφιλόχιον Μητροπολίτην Κυζίκου, ἐν τῷ καιρῷ τῶν πειρασμῶν, ζητημάτων διαφόρων εἰς ἀριθμὸν τριακοσίων εἴκοσι δύο ἐρωτήσεων καὶ ἐπιλύσεων (Ἐρωταποκρίσεις Α'-ΞΓ).
- 2ος Φωτίου Κων/πόλεως: Β'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωταποκρίσεις ΞΔ'-ΡΜΑ').
- 3ος Φωτίου Κων/πόλεως: Γ'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωταποκρίσεις ΡΜΒ' - ΤΚΒ). Ὑπὸ ἐκδοσῆ.
- 4ος Φωτίου Κων/πόλεως: Δογματικά: Διήγησις περὶ τῆς Μανιχαίων ἀναβλαστήσεως εἰς Λόγους Δ'.- Περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος Μυσταγωγίας.- Κατὰ τῶν τῆς Παλαιᾶς Ρώμης περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Ὑπὸ ἐκδοσῆ.
- 5ος Φωτίου Κων/πόλεως: Α'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλος ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια Α'-ΡΝΘ). Ὑπὸ ἐκδοσῆ.
- 6ος Φωτίου Κων/πόλεως: Β'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλος ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΡΕ-ΣΚΒ). Ὑπὸ ἐκδοσῆ.
- 7ος Φωτίου Κων/πόλεως: Γ'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλος ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΚΓ-ΣΜΑ). Ὑπὸ ἐκδοσῆ.
- 8ος Φωτίου Κων/πόλεως: Δ'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλος ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΜΒ'-ΣΝ'). Ὑπὸ ἐκδοσῆ.
- 9ος Φωτίου Κων/πόλεως: Ε'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλος ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΝΑ'-ΣΠ.).- Διάφορα: Τί ἐστὶν ὁ ἄδης καὶ ποῦ κεῖται.- Εἰ ὄρωνται οἱ δίκαιοι ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν.- Μεταξοσκώληκες καὶ μέταξα.- Περὶ Κροκόπτων ζώων.- Εἰ ἐστὶν ὄρνις ὁ Φοῖνιξ. Ὑπὸ ἐκδοσῆ.
- 10ος Φωτίου Κων/πόλεως: Α'. Κανονικά: Σύνταγμα κανόνων διηρημένον εἰς τίτλους ΙΔ'. ἐκ κεφαλαίων διαφόρων (Τίτλοι Α'- Γ κεφάλαιον Η). Ὑπὸ ἐκδοσῆ.
- 11ος Φωτίου Κων/πόλεως: Β'. Κανονικά: 1. Σύνταγμα κανόνων διηρημένον εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων (Τίτλοι ΙΑ'. ΙΔ'). 2. Νομοκάνων, ἧτοι Ἐξηγήσεις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων.- Ἐρωτήματα δέκα σὺν ἴσαις ταῖς ἀποκρίσεσιν. Ὑπὸ ἐκδοσῆ.

- 12ος Φωτίου Κων/πόλεως: Α'. Ὁμιλῖαι: α) Εἰς τό γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.- β) Ἐκφρασις τῆς ἐν τοῖς βασιλείοις νέας ἐκκλησίας τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὑπό Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο οἰκοδομηθείσης.
- Β'. Ἐπιστολαί: Φωτίου Ἐπιστολαί Ρ4Γ' ἐν δίδλοις τρισίν. Βιβλίον Α' Ἐπιστολαί Α' - ΚΔ', Βιβλίον Β' Ἐπιστολαί Α' - ΡΒ', Βιβλίον Γ' Ἐπιστολαί Α' - ΖΖ'. Ὑπό ἔκδοσιν.

ΙΖ' ΑΠΑΝΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ ΣΑΛΑΜΙΝΙΟΥ

- 1ος Σαλαμνίου Ἐρμείου Σωζομενοῦ : Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Τόμοι Α' - Δ'.
- 2ος Σαλαμνίου Ἐρμείου Σωζομενοῦ : Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Τόμοι Ε' - Θ'. Ὑπό ἔκδοσιν.

ΙΗ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ

- 1ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: Ἐπιστολαί:
 Ἐκ τοῦ Βιβλίου Α'. (ΙΒ') Περὶ ἀλαζονείας, (ΙΕ') Περὶ ὑψηλοφροσύνης, (ΚΘ) Πρὸς φιλαργυρίαν νοσοῦντας, (ΞΘ) Περὶ γαστριμαργίας καὶ ὅτι μήτηρ ἐστὶ τῶν ἀλόγων παθῶν καὶ ὅτι διὰ νηστείας καὶ χαμευνίας κολάζειν χρῆ τὸ σῶμα, (Π) Περὶ τοῦ «Ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου», (Πς) Ὅτι οὐδὲν ἀρετῆς ὑψηλότερον, (4Β') Περὶ τοῦ δεῖν πάντοτε νήφειν, (4Θ) Περὶ ὑπερηφανίας καὶ ἀδυναμίας καὶ οὐθενότητος, (ΡΑ) Περὶ τοῦ δεῖν πάντοτε νήφειν, (Ρς) Εἰς τὸ «Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου, (ΡΚΗ) Περὶ κενοδοξίας μετ' ἀμαθίας, (ΡΛ') Περὶ νηστείας καὶ ἀγρυπνίας καὶ γαστριμαργίας, (ΡΛΔ) Περὶ ἀναλγησίας, (ΡΜΔ') Ὅτι δεῖ βαδίζειν τὴν στενὴν καὶ οὐχὶ τὴν πλατεῖαν ὁδόν, (ΡΝΕ') Περὶ τοῦ μὴ ὀρκίζεσθαι, (ΡΞ) Περὶ τοῦ δεῖν πάντοτε νήφειν, (ΡΞΑ') Περὶ χρηστότητος, (ΡΞΓ') Περὶ τοῦ καλῶς λέγειν καὶ μὴ χρηστῶς πράττειν, (ΡΞΔ') Περὶ ὑπερηφανίας, (ΡΞς) Προτροπικὴ εἰς ἀρετὴν, (ΡΟΑ') Περὶ ὁμοιότητος καὶ συμφιλίωσης, (Ρ4Ζ) Οὐ τύφος καὶ δόξα κενή, ἀλλὰ τρόπος χρηστὸς καὶ βίος σεμνός, (ΣΗ') Περὶ πραότητος, (ΣΛΓ') Περὶ ἀλαζονείας, (ΡΛΔ') Ὅτι ὁ μὲν γάμος τίμιος, κακὰ δὲ πορνεία καὶ μοιχεία, (ΣΛΖ') Περὶ βασκανίας καὶ ἀνταποδόσεως, (ΣΞΑ') Περὶ κακίας, (ΣΟΘ') Περὶ μέθης, (ΣΙΓ') Περὶ μνησικακίας καὶ θυμοῦ, (Σ4Θ) Περὶ τοῦ συγχωρεῖν τοῖς ὑπευθύνοις, (ΤΗ') Περὶ τοῦ νήφειν, (ΤΙς) Περὶ καλῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, (ΤΚΔ') Περὶ ἀστασίας καὶ κενοδοξίας, (ΤΚΕ') Περὶ ἐγκρατείας γλώσσης, (ΤΚΗ') Περὶ βασφῆμων καὶ ὀργίλων, (ΤΚΘ') Περὶ ἀκρασίας γλώττης καὶ λοιδορίας, (ΤΛς') Περὶ γαστριμαργίας, (ΤΜ') Περὶ πλουτούντων καὶ μὴ ἐλεούντων, (ΤΜΒ) Περὶ ταπεινοφροσύνης, (ΤΜΓ'. ΤΜΔ') Περὶ τῆς θείας ἀγαθότητος, (ΤΜΕ') Περὶ γαστριμαργίας, (ΤΜΖ') Περὶ ἀναλγησίας, (ΤΝ') Ἄ μὴ βουλόμεθα παθεῖν, ταῦτα καὶ μὴ ποιεῖν διδασκόμεθα, (ΤΞΑ') Περὶ γαστριμαργίας, (ΤΞς') Περὶ ἀθετήσεως εὐσεβείας ὅτι κακόν, (ΤΞΗ') Περὶ οἰήσεως, (ΤΟ') Περὶ ἔριδος, (ΤΟΔ') Περὶ κενοδοξίας, (ΤΟΕ' καὶ ΤΟς') Περὶ πείνης, (ΤΠΑ') Καλόν τὸ μὴ ἀμαρτάνειν, ἀμαρτάνοντα δὲ γνωσιμαχῆσαι, (ΤΠΒ') Ἐλεγχος τῶν κακῶν πράξεων, (ΤΠΓ', ΤΠΔ'. ΤΠΕ') Περὶ γαστριμαργίας, (ΤΠς') Περὶ προσευχῆς, (Τ4Ζ) Ὅτι πάντα τὰ ἀνθρώπινα ταχυνὴν ἔχει κατάλυσιν, ὅτε τῇ θείᾳ χάριτι μὴ φυλάττηται, (ΥΗ') Περὶ μετάνοίας, (ΥΙΑ') Ἐχεις πλοῦτον δικαίως, συνέχεις δὲ τοῦτον ἀδίκως κτλ., (ΥΚ') Περὶ πλοῦτου καὶ ἀκτημοσύνης, (ΥΚΓ') Περὶ γαστριμαργίας, (ΥΚΔ') Περὶ ἰσότητος, (ΥΚΖ) Περὶ ὑποκρίσεως καὶ τοῦ μὴ ζῆν συμφώνως τῷ σχήματι, (ΥΛΒ') Περὶ τοῦ ἐκταμεῖν τὰς ἐπιθολούσας τὸν νοῦν κακίας, ἵνα ὑγιῆς ἢ

συνείδησις ἦ, (ΥΛΓ) Περὶ κακῆς ὀρέξεως καὶ ραθυμίας, (ΥΛΔ) Περὶ φιλαργυρίας καὶ τῆς ταύτης ἀπαλλαγῆς, (ΥΛΕ) Περὶ τοῦ μὴ ἔρευνᾶν καὶ ζητεῖν τὸ ἀναμάρτητον ἐν μοναχοῖς καὶ ἱερεῦσι, (ΥΛΖ) Περὶ ἰατρείας τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν παθῶν, (ΥΜΖ) Περὶ λοιδορίας, (ΥΝΔ) Περὶ παροινίας καὶ πατραλοίου, (ΥΝΕ) Περὶ ἀκτημοσύνης, (ΥΝΖ) Εἰς τὸ «Μὴ κώμοις καὶ μέθαις», (ΥΝΘ) Εἰς τὸ «Μακάριος, ὃς ἐν γλώσση οὐκ ὀλίσθησεν οὐδὲ κατενύγη ἐν λύπῃ ἁμαρτίας», (ΥΞΑ) Περὶ φιλοκοσμίας καὶ παραβάσεως συνθηκῶν, (ΥΞΒ) Περὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος, (ΥΞΔ) Μοιχείας καὶ πορνείας διαφορά, (ΥΞΕ) Περὶ γαστρομαργίας, (ΥΞΖ) Ὅτι πλοῦτος ἀντλοῦμενος ἐλάττωσιν οὐχ ὑφίσταται, (ΥΖΖ) Περὶ τοῦ, δι' ὧν τις ἁμαρτάνει, διὰ τούτων καὶ κολάζεται, (ΥΟΔ) Περὶ τύ-φου, (ΥΟΕ) Περὶ ἐλεημοσύνης, (ΥΟΖ) Περὶ πίστεως, (ΥΟΘ) Περὶ θυμοῦ ταραπτοντος τὸν νοῦν ὡς ἡ μέθη, (ΥΠ) Περὶ τοῦ μὴ ἀνθυβρίζειν ὑβριζόμενον, (ΟΠΒ) Περὶ τοῦ μεταβάλλεσθαι ἀπὸ φαύλης καὶ κακῆς γνώμης, (ΥΨΓ) Περὶ οἰήσεως καὶ ἀλαζονείας ἐξ ἀξιώματος, (ΥΨ) Περὶ οἴνου καὶ μέθης, (ΥΨΖ) Περὶ ζήλου μὴ κατὰ Θεὸν καὶ κατ' ἐπίγνωσιν.

Ἐκ τοῦ Βιβλίου Β. (ΣΤ.) Περὶ ὑπομονῆς, (Ζ) Περὶ σωφροσύνης, (Θ) Περὶ ἀρετῆς, (Π-ΙΑ) Περὶ ἀρετῆς καὶ τῶν ἀμοιρούντων αὐτῆς, (ΙΕ) Εὐδόκιμον καὶ παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις τὸ δύνασθαι καὶ βούλεσθαι πράτειν τὸ ἀγαθόν, (ΙΖ) Ὅτι ἡ εἰς Θεὸν ἐλπίς πύργος ἐστὶν ἀρραγῆς, (ΙΘ) Ὅτι μέγιστον ἀγαθὸν ἡ ὀλιγάρκεια, (Κ) Περὶ πολυπραγμοσύνης καὶ συκοφαντίας, (ΚΔ) Εἰς τὸ, «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε», (ΚΖ) Τὸν ἐρώντα σωτηρίας τί χρὴ ποιεῖν, (ΛΕ) Περὶ τοῦ μὴ ἐπεμβάινειν ἀλλοτρίαις συμφοραῖς, (ΛΖ) Περὶ σκανδαλιζομένων ταῖς παρεκτροπαῖς τῶν ἱερέων, (Μ) Περὶ αὐταρκειας, (ΜΔ) Περὶ ἐλεημοσύνης καὶ τοῦ μὴ θησαυρίζειν ἐπὶ τῆς γῆς, (ΝΓ) Περὶ καλλωπισμοῦ γυναικῶν, (ΝΔ) Ὅτι μακάριον τὸ διὰ Χριστὸν λοιδορεῖσθαι, (ΝΕ) Περὶ φιλανθρωπίας, (ΝΖ) Περὶ αὐταρκειας βρωμάτων, (ΝΗ) Περὶ τοῦ ἐργάζεσθαι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων, (ΞΒ) Περὶ τοῦ πιστεῦειν ταῖς θείαις Γραφαῖς καὶ ἀσκεῖν σωφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν, (ΞΔ) Περὶ τῶν ὁμολογούντων Θεὸν εἰδέναι, τοῖς ἔργοις δὲ ἀρνούμενων, (ΞΠ) Προτροπὴ εἰς ἀρετὴν, (ΟΒ) Περὶ ἁμαρτανόντων καὶ μὴ μετανοούντων ἐπὶ προφάσει, (ΟΔ) Περὶ τοῦ μὴ ἐπαίρεσθαι ταῖς ἐπιτυχίαις, (ΟΖ) Εἰς τὸ «Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθετε εἰς πειρασμόν», (ΟΗ) Περὶ τῆς πρὸς τοὺς οἰκείους μεγαλοφυχίας, (ΠΑ) Περὶ ἀκολασίας καὶ σωφροσύνης, καὶ ὅτι ἐκ μίξεως ἐν καθαρισμῷ ἢ ἐν ἐγκυμοσύνῃ ποικίλοις πάθεσιν εὐάλατα τίκτεται τέκνα, (ΠΔ) Περὶ ἐχθρῶν καὶ ἀντεκδικήσεως, (ΠΗ) Περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ πότερον, ἐκκλησίαις προσφέρειν, ἢ πτωχοῖς διδόναι μᾶλλον, (ΠΘ) Περὶ ἀρετῆς, ὅτι οὐδὲν ἴσον αὐτῇ, (ΨΔ) Περὶ τοῦ, «Ὀλέθριον τὸ μὴ μετανοεῖν, ὀλεθριώτερον δὲ τὸ ἀπογνώσκειν», (ΨΕ) Περὶ συγγνώμης καὶ παιδείας, (ΨΗ) Περὶ ὀρεγομένων ἀρετῆς, ὀκνούντων δὲ ἵεναι τὴν ἐπ' αὐτὴν φέρουσαν ὁδόν, (ΡΓ) Ὅτι ἡ πίστις χωρὶς ἔργων οὐ σώζει τὸν ἄνθρωπον, (ΡΔ) Περὶ ἀλαζονείας, (ΡΓ) Περὶ ἀκτημοσύνης (ΡΗ) Περὶ εὐγνωμοσύνης, (ΡΚΖ) Περὶ τοῦ μὴ σκανδαλίζειν, (ΡΚΗ) Περὶ κολακείας, (ΡΛ) Περὶ ἐλεημοσύνης, (ΡΛΑ) Παράθεσις ἀρετῆς καὶ κακίας, (ΡΛΓ) Περὶ τοῦ, «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος», (ΡΛΔ) Ὅτι ἡ ἀρετὴ οὐ κατεσχύνει τὴν ὁμοτιμίαν, (ΡΛΖ) Περὶ εὐημερίας τῶν πονηρῶν καὶ δυσπραγίας τῶν ἐπεικῶν, (ΡΜΖ) Περὶ φιλαργυρίας καὶ περὶ πλείστων ἀρχαίων ἀσκησάντων, (ΡΜΖ) Περὶ τῶν ἐνασκούντων ἀρετὴν καὶ πάθεσι δουλευόντων, (ΡΜΗ) Περὶ τῶν εὐ βιούντων, ὅτι ὁ λόγος αὐτῶν πιστότερος ὄρκου, (ΡΜΘ) Περὶ τοῦ φεύγειν ἃ ψέγομεν, (ΡΝΕ) Περὶ ἀρετῆς καὶ ταπεινοφροσύνης, (ΡΝΘ - ΡΕ) Ὅτι οἱ ἐν ἀρεταῖς ἀσκούμενοι πάντως καὶ τιμηθήσονται, (ΡΞΗ) Περὶ πενίας, (ΡΞΘ) Περὶ τοῦ μὴ ἀνταποδιδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ, (ΡΟ) Περὶ τοῦ φυλάττειν τὴν ἀγαθὴν φήμην. κ.ἄ. Ὑπὸ ἔκδοσιν.

*Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Μενελάου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη*

*Έκτύπωση*Οφσετ: ΧΡ. ΘΩΜΑΣ – Τηλ. 0394/ 72 394– Λητή Θεσ/νίκης*

Βιβλιοδεσία : Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 710 141 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Μενελάου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880 – (Οίκιας 696 653)
